Nazwy

osobowych wykonawców czynności
w gwarach małopolsko-mazowieckiego
pogranicza językowego

Część I

STUDIUM
SŁOWOTWÓRCZO-LEKSYKALNE

WYDAWNICTWA

UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

Renata Marciniak-Firadza

Nazwy

**osobowych wykonawców czynności
w gwarach małopolsko-mazowieckiego
pogranicza językowego**

Część I

STUDIUM

SŁOWOTWÓRCZO-LEKSYKALNE

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

ŁÓDŹ 2013

Renata Marciniak-Firadza – Katedra Dialektologii Polskiej i Logopedii, Instytut Filologii Polskiej
Wydział Filologiczny, 90-514 Łódź, al. Kościuszki 65
renata.marciniak7@wp.pl

RECENZENT

Maria Biolik

REDAKTORZY WYDAWNICTWA UŁ

Katarzyna Gorzkowska, Dorota Stępień

SKŁAD I ŁAMANIE

AGENT PR

OKŁADKĘ PROJEKTOWAŁA

Barbara Grzejszczak

Publikacja składa się z dwóch części:
cz. I. *Studium słowotwórczo-leksykalne*, cz. II. *Słownik*

© Copyright by Uniwersytet Łódzki, 2013

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. 6050/2012

ISBN (wersja papierowa) 978-83-7525-841-7
ISBN (ebook) 978-83-7969-609-3

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-131 Łódź, ul. Lindleya 8
www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63, faks (42) 665 58 62

SPIS TREŚCI

I. Wstęp	5
1. Cel pracy	5
2. Przedmiot badań	7
2.1. Sposób gromadzenia materiału	11
2.2. Obszar badań	12
2.3. Wykaz eksplorowanych punktów	13
3. Stan badań	14
4. Założenia metodologiczne	25
5. Uwagi dotyczące prezentacji materiału	29
II. Interpretacja derywatów	31
1. Status kategorii nazw osobowych wykonawców czynności w świetle materiału gwa- rowego	31
2. Problem wielomotywacyjności derywatów zaliczanych do kategorii nazw osobowych wykonawców czynności	40
3. Techniki derywacyjne	47
4. Kompozycje	62
5. Zmiany znaczeń strukturalnych	77
5.1. Leksykalizacja, czyli utrata znaczenia strukturalnego	77
5.2. Nabywanie znaczenia strukturalnego	79
5.3. Modyfikacje znaczenia strukturalnego	86
6. Typy słowotwórcze derywujące nazwy agentywne	95
6.1. Formanty odziedziczone z psł.	95
6.2. Formanty wytworzone w polszczyźnie	140
6.3. Formanty obcego pochodzenia	164
7. Liczebność typów słowotwórczych, łączliwość formantów z poszczególnymi typami pod- staw słowotwórczych, aktywność wyodrębnionych typów słowotwórczych	178
8. Zagadnienie słowotwórczej wariantywności nazw osobowych wykonawców czynności ...	188
9. Oboczność podstaw słowotwórczych	204
10. Neutralne i ekspresywne nazwy osobowych wykonawców czynności	211
11. Relacje między derywatami a ich podstawami słowotwórczymi	232
11.1. Wpływ aspektu i krotności werbalnej podstawy słowotwórczej na derywat	232
11.2. Problem dezintegracji podstawy słowotwórczej	239
11.3. Wzajemne oddziaływanie na siebie tematów słowotwórczych i formantów słowo- twórczych	243
11.4. Opozycja potencjalność – aktualność w dewerbativach	248
12. Derywaty gwarowe w odniesieniu do stanu w polszczyźnie ogólnej	249
13. Zastosowanie geografii lingwistycznej do kategorii agentywnej	261
III. Zakończenie	267
Bibliografia	271
Wykaz skrótów	299
Summary	301
Od Redakcji	303

I. WSTĘP

1. Cel pracy

Na potrzebę opracowania słowotwórstwa gwarowego z punktu widzenia funkcji kategorialnosemantycznej, formowanej przez wykładnik derywacyjny, który wyraża genus proximum w relacji z wyrazami motywującymi jako określonymi częściami mowy zwraca uwagę m.in. Sławomir Gala (por. 2002b, s. 44), a potrzeba ta wynika z faktu, iż słowotwórstwo gwarowe na gruncie polskim nie doczekało się wielu monografii podejmujących zagadnienie poszczególnych kategorii słowotwórczych. O ile bowiem opracowanie słowotwórstwa z punktu widzenia wykładników formalnych i ich funkcji nie nastręcza trudności, o tyle opis kategorialny, tj. taki, w którym elementami porządkującymi są kategorie znaczeniowo-formalne, inaczej mówiąc kategorie słowotwórcze, takie trudności stwarza. Jak podkreśla Jadwiga Puzynina, „jeden z podstawowych mankamentów opracowań pełnych systemów słowotwórczych różnych języków stanowi mglistość pojęcia kategorii słowotwórczej” (Puzynina 1962, s. 34).

Na rozbieżności w pojmowaniu kategorii słowotwórczych i – co się z tym wiąże – na mobilność granic wyznaczających obszary semantyczne poszczególnych kategorii wpływają różne interpretacje, wynikające ze stosowania przez badaczy niejednorodnych kryteriów klasyfikacyjnych pozwalających na określenie, kiedy stopień strukturalnego lub znaczeniowego podobieństwa wyrazów słowotwórczo podzielnych jest wystarczająco duży, by można je było uznać za należące do jednej kategorii słowotwórczej, a także brak jednolitości terminologicznej (por. Boryś 1969, s. 16; Grzegorzczukowa 1972a, s. 83–84; EJP 1999, sv. *kategoria słowotwórcza*; Gala 2002a, s. 149; Gala, Gala 2006a, s. 15)¹. Nie bez przyczyny pojęcie kategorii słowotwórczej zaliczane jest do najgorzej zdefiniowanych i najbardziej dyskusyjnych pojęć słowotwórczych (EJP 1999, sv. *kategoria słowotwórcza*).

Rozprawa *Nazwy osobowych wykonawców czynności w gwarach małopolsko-mazowieckiego pogranicza językowego*, wpisująca się w nurt zaledwie kilku monografii podejmujących zagadnienie słowotwórstwa gwarowego z punktu widzenia funkcji kategorialnosemantycznej, jest próbą monograficznego opisu

¹ Por. też definicję kategorii słowotwórczej z punktu widzenia kognitywistycznego (Grzegorzczukowa, Szymanek 2001, s. 473).

derywatów gwarowych będących rzeczownikami pospolitymi zaliczanymi do semantyczno-słotwórczej kategorii nazw osobowych wykonawców czynności², funkcjonujących w gwarach położonych na pograniczu małopolsko-mazowieckim i należących do leksyki ludowej. Są to zarówno takie rzeczowniki pochodne, które ustaliły się w gwarze, czyli są pochodzenia gwarowego, gwarowej proveniencji, np. *charaszaj*, *kółczarz*, i takie, które funkcjonują w gwarze jako względnie przejrzyste derywacyjnie, chociaż mogą być pochodzenia niegwarowego, np. *rębacz*, *mleczarz*. Przez derywat rozumiem „wyraz pozostający w określonym związku formalnym i znaczeniowym z innym wyrazem, od którego się wywodzi” (Smółkowa 1989, s. 49).

Te o różnej tj. gwarowej // niegwarowej proveniencji derywaty funkcjonujące w gwarach jako nazwy osobowych wykonawców czynności zostały poddane ocenie bez rozstrzygania, czy jest to prymarna nazwa wykonawcy czynności, która powstała, by pełnić taką funkcję, czy sekundarna, ustalona w wyniku przesunięć semantycznych. Utrata ostrości kategorialnej powoduje, że w obrębie klasy wyrazów mających tę samą wartość kategorialną znajdują się, poza formacjami jednoznacznie wyznaczającymi kategorię nazw osobowych wykonawców czynności, należącymi do jej centrum, również takie, które znajdują się na jej peryferiach. Zadaniem jest wskazanie zarówno formacji należących do centrum semantycznego omawianej kategorii, jak i tych formacji, które, tracąc ostrość kategorialną, znajdują się na jej obrzeżach (zob. rozdział II.1. *Status kategorii nazw osobowych wykonawców czynności w świetle materiału gwarowego*).

Celem monografii jest też wskazanie wykładników formalnych i wykrycie mechanizmów derywacyjnych, które doprowadziły do powstania derywatów zaliczanych do semantyczno-słotwórczej kategorii nazw osobowych wykonawców czynności. Takie założenie ma posłużyć wydobyciu morfologicznych cech gwarowych pozostających w opozycji do języka ogólnopolskiego, tj. takich wyróżników derywacyjnych tworzących nowe wyrazy, które mimo uniwersalnego charakteru kategorialnego w słotwórstwie wskazują na pewną odrębność tworzenia i odmienność derywacyjną tych wyrazów w gwarach. Podejmując kwestię słotwórstwa w gwarach, wychodzę od definicji gwary jako odmiany języka ogólnonarodowego lub etnicznego, która – oprócz cech wspólnych z językiem ogólnonarodowym – ma zespół cech gramatycznych odrębnych, obowiązujących w danej społeczności wiejskiej, określonej geograficznie, i ten zespół cech lub niektóre z nich decydują o odrębności określonej gwary wobec innych gwar i wobec języka ogólnego (por. Gała 2000b, s. 30). Słotwórstwo w gwarach jest wyznaczane przez określone parametry: horyzontalny – geograficzny, sytuujący daną gwarę względem innych, wertykalny – odnoszący stan gwary do polszczyzny ogólnej, wertykalny diachroniczny – sytuujący gwarę

² Termin ten funkcjonuje w literaturze obok terminu *nazwa subiektu*.

chronologicznie, a także przez parametr funkcjonalny – kategoriałnosłowotwórczy (por. Gała 2008b, s. 112).

Metoda geografii lingwistycznej, tak ważna w badaniach dialektologicznych, pozwala na ustalenie zarówno wewnętrznych podziałów badanego terytorium, jak i jego związków językowych z obszarami przyległymi. Chodzi m.in. o to, by wydobyć te składniki słowotwórstwa gwarowego, które wykazywałyby wyrazistą dyferencjację strukturalno-semantyczną w geografii językowej. Jak podkreśla Witold Doroszewski, słowotwórstwo badane od strony geograficznej może nie tylko dostarczać danych interesujących i ważnych dla charakterystyki danego obszaru językowego, ale może przyczyniać się do precyzowania bardzo istotnych zagadnień ogólnojęzykoznawczych dzięki temu, że sytuowanie faktów w czasie uzupełnia sytuowaniem ich także w przestrzeni (por. Doroszewski 1954c, s. 3). W literaturze przedmiotu nie budzi już dziś większych zastrzeżeń stwierdzenie, że fakty słowotwórcze, podobnie jak fonetyczne, mogą stanowić podstawę wyznaczania granic między poszczególnymi obszarami gwarowymi (por. Kowalska A. 1980, s. 189; por. też Reichan 1996, s. 193), a przeświadczenie o innej roli morfologii niż danych fonetyczno-fonologicznych w przedstawianiu cech dystynktywnych gwar i dialektów (por. Karaś 1964), mniejszej ich wyrazistości czy regularności, stanowiącej o systemie oraz o innym wymiarze geograficznym, horyzontalnym opozycji słowotwórczych (por. Gała 2000b, s. 30) w sytuacji, kiedy wiedza o słowotwórstwie gwarowym niepomrotnie wzrosła, wydaje się nieaktualne.

2. Przedmiot badań

Podejmując badania nad nazwami osobowych wykonawców czynności, wychodzę z założenia, że do wykonawców czynności zaliczam tych, którzy realizują czynności przez siebie zamierzone, a więc osoby. Z takiego stanowiska wychodzi m.in. Witold Doroszewski, pisząc w *Syntaktycznych podstawach słowotwórstwa*: „Do klasy nazw wykonawców czynności (*nomina agentium*) zaliczamy tych, którzy realizują czynności przez siebie zamierzone, a więc – osoby. Jest to oparte na nie wypowiedzianej przesłance, że czynność jest cechą emanującą z jej podmiotu, który jest jej impulsem i źródłem, i wykonywana *a se*, spontanicznie. Pojęcie czyjegoś świadomego zamierzenia staje się w ten sposób składnikiem treści znaczeniowej wyrazu oznaczającego czynność, pojęcie zaś podmiotu czynności zostaje utożsamione z pojęciem podmiotu działającego świadomie. [...] Nazwy narzędzi, *nomina instrumenti*, o tyle tylko można traktować jako kategorię słowotwórczą, o ile się zinterpretuje ten typ nazw jako nieosobowe *nomina agentis*” (Doroszewski 1963d, s. 75), i dalej: „Narzędziem jest to, za pomocą czego wykonywana jest pewna celowa czynność. Za wyko-

nawcę właściwego uważany jest ten, kto się posługuje narzędziem” (Doroszewski 1963d, s. 74). Podobnie uważa Maciej Grochowski, podkreślając, że „agens reprezentuje obiekty należące do zbioru osób, które wykonują pewne czynności w sposób samoistny, tzn. nie wynikający z działania żadnych sił fizycznych istniejących poza tymi obiektami” (Grochowski 1975, s. 32). Por. także stanowisko Marii Wojtyły-Świerzowskiej o bardzo wczesnej na gruncie prasłowiańskim polaryzacji pojęć: agens właściwy, osobowy (= ja – człowiek – działający) i z drugiej strony narzędzie (ono – przedmiot, którym człowiek może czynność wykonać) oraz wynikającej stąd potrzeby jej językowego wyrażenia w postaci dwu kategorii: *nomen agentis* (osobowe) i *nomen instrumenti* (Wojtyła-Świerzowska 1992, s. 20), a także Renaty Grzegorzczukowej, która w *Zarysie słowotwórstwa* do nazw działacza zalicza głównie nazwy osób (Grzegorzczukowa 1972b, s. 75).

Na osobę jako wyłącznego wykonawcę czynności zwracają również uwagę autorzy prac słowotwórczych języków czeskiego czy słowackiego, tj. Miloš Dokulil (1979, s. 50) i Klára Buzássyová (1974, s. 40).

Do kategorii nazw wykonawców czynności oprócz nazw osób włączają sporadycznie nazwy zwierząt Franciszek Sławski (1974; 1976) czy František Trávníček (1951, s. 316).

Krystyna Kleszczowa za wykonawców czynności uważa istoty żywotne (też ludzi), żywioły i maszyny (1981, s. 35).

Niemiecki językoznawca, autor m.in. znanego dzieła *Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen*, Karl Brugman³ traktował nazwy wykonawców jako szczegółową odmianę nazw istot żyjących (*Lebewesen*), wychodząc z założenia, że działać może tylko to, co żyje (za: Doroszewski 1946, s. 32).

Derywaty włączone przeze mnie do tej kategorii to deverbativa i desubstantiva, określające samodzielnego wykonawcę czynności (np. *oracz*, *siewca*) nastawionej na konkretny rezultat (*czapnik*, *powroźnik*), skierowanej na obiekt (*drwal*, *rybak*) lub materię (*blacharz*, *wikliniarz*), wykonywanej przy pomocy narzędzia (*organista*, *pilarz*), podejmowanej w określonym czasie (*żniwiarz*) bądź w określonym miejscu (*aptekarz*, *młynarz*).

Przyjęłam założenie, że decydującym czynnikiem wyodrębnienia nazwy wykonawcy czynności jest znaczenie leksykalne wyrażone w zdaniu definiującym jego funkcję przy wykonywaniu czynności. Kontekst zdaniowy bowiem odgrywa główną rolę w procesie identyfikacji nazw, na co zwracał uwagę m.in. Witold Doroszewski, pisząc: „Uwzględnienie zdaniowego kontekstu – a tym samym sytuacji, w której wyraz został użyty – jest kardynalnym postulatem wszelkiej analizy semantycznej” (Doroszewski 1963c, s. 296), gdyż wykrycie znaczenia

³ Za W. Doroszewskim przyjmuję taki zapis nazwiska, choć w literaturze spotyka się również zapis *Brugmann* (por. np. A. Heinz, *Dzieje językoznawstwa w zarysie*, Warszawa 1978, s. 190).

realnego danej nazwy jest możliwe przy zastosowaniu kryterium semantyczno-syntaktycznego, por. *pieszczoch* ‘ten, co się pieści’ – subiekt obok *pieszczoch* ‘ten, kto lubi być pieszczony’ – obiekt; *dojarka* ‘ta, która doi krowy’ – agens obok *dojarka* ‘to, przy pomocy czego doi się krowy; to, co służy do dojenia krów’ – narzędzie, instrument.

Kształtowana przez morfemy słotwórcze wartość kategorialna jest potwierdzona w kontekstach gwarowych. I tak, w odniesieniu do deverbativów nazwy należące do tej kategorii można scharakteryzować parafrazą: ‘ten, kto wykonuje czynność wyrażoną podstawą’, por. *kosiarz* ‘ten, kto kosi’, zaś w odniesieniu do nazw desubstantywnych parafrazę można zdefiniować jako ‘ten, kto wykonuje czynność związaną z przedmiotem wyrażonym podstawą’. Ponieważ derywaty odrzeczownikowe będą miały w swojej strukturze odniesienie nie do czynności, lecz do obiektu, przedmiotu działania, wytworu, materiału, narzędzia, miejsca czy czasu, ogólną parafrazę można uszczegółowić:

a) ‘ten, kto wykonuje czynność, której obiekt – desygnat wskazany jest w podstawie’ lub inaczej ‘ten, kto wykonuje czynność, której obiektem jest desygnat podstawy’, por. *rybak* ‘ten, kto łowi ryby’. Są to nazwy wykonawców czynności ze względu na obiekt czynności, czyli odobiektowe nazwy wykonawców czynności;

b) ‘ten, kto wykonuje czynność, w wyniku której powstaje przedmiot, rezultat wyrażony w podstawie’ lub ‘ten, kto wykonuje czynność, której rezultat wyraża podstawa, por. *czapnik* ‘ten, kto szyje czapki’. Są to odrezultatywne nazwy wykonawców czynności;

c) ‘ten, kto wykonuje czynność przy użyciu narzędzia wymienionego w podstawie’, por. *topornik* ‘rzemieślnik posługujący się toporem’. Są to nazwy wykonawców czynności ze względu na środek czynności, czyli odnarzędziowe nazwy wykonawców czynności;

d) ‘ten, kto wykonuje czynność, której podłożem jest materiał wyrażony podstawą’, por. *wikliniarz* ‘ten, kto robi kosze z wikliny’. Są to nazwy wykonawców czynności ze względu na materiał poddany czynności, czyli odmateriałowe nazwy wykonawców czynności;

e) ‘ten, kto wykonuje czynność w miejscu wyrażonym podstawą’, por. *aptekarz* ‘ten, kto pracuje w aptece’. Są to nazwy wykonawców czynności ze względu na miejsce czynności, czyli odmiejscowe nazwy agentywne;

f) ‘ten, kto wykonuje czynność w czasie wyrażonym podstawą’, por. *żniwiarz* ‘ten, kto pracuje w czasie żniw’. Są to nazwy agensa ze względu na czas czynności.

W związku z procesami przesunięć międzykategorialnych pozostaje specyfika zgromadzonego zbioru leksemów. Są to bowiem formacje, które: 1) są prymarnymi nazwami wykonawców czynności i funkcjonują dziś jako nazwy wykonawców czynności, np. *siewca*; 2) są sekundarnymi nazwami o znaczeniu agentywnym – prymarnie spełniały inną funkcję kategorialną, a w kategorii nazw

osobowych wykonawców czynności znalazły się w wyniku przesunięć semantycznych, np. *łupież* ‘ten, kto łupi, rabuje’; 3) prymarnie należały do kategorii nazw wykonawców czynności, natomiast aktualnie, w następstwie motywacji pozagramatycznych, kulturowych, sytuują się w tzw. „pasie przejściowym” między nazwami agentywnymi a atrybutywnymi, czyli są to nazwy nadawane desygnatom ze względu na przejawiane w działaniu i stanie właściwości desygnatu, np. *partacz*. Odsłaniają się tu mechanizmy funkcjonowania słowotwórstwa, które w znacznym stopniu odchodzi od prymarnych uwarunkowań gramatycznych.

Przedmiotem analizy uczyniłam rzeczowniki motywowane, dla których można wskazać podstawę słowotwórczą oraz określić ich wartość kategorialną⁴. Są to zarówno derywaty właściwe semantyczne, rozumiane jako derywaty, których: 1) znaczenie podstawy wchodzi do znaczenia derywatu w sensie jednej z cech definicyjnych; 2) znaczenia derywatu i podstawy pokrywają się (por. Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 21; GWJP 1998, II, s. 370), por. *kosiarz* ‘ten, kto kosi’ oraz derywaty o zakłóconej motywacji semantycznej, tzw. asocjacyjne lub onomazologiczne. Są to takie derywaty, w których wspólna część znaczenia derywatu i podstawy to zespół cech asocjacyjnych, społecznie ustabilizowany, niemający jednak rangi cechy definicyjnej (por. Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 21), czyli inaczej te derywaty, w których mechanizm nazywania oparty jest nie na istotnych cechach, ale na cechach nieistotnych, przypadkowych, dominujących percepcyjnie w momencie nazywania (por. GWJP 1998, II, s. 370). Należą tu derywaty: a) motywowane przez leksemy wyrażające cechę nie-definicyjną znaczenia derywatu, por. *tracz* ‘robotnik piłujący kłody piłą ręczną’, *uchodźca* ‘osoba, która zmuszona jest opuścić swój kraj ze względów ekonomicznych, politycznych, religijnych’; b) derywaty, w których znaczenie podstawy jest implikowane przez znaczenie derywatu, tzn. derywaty, w których komponenty ich znaczenia są inkluzywne względem jakiegoś ogólniejszego pojęcia, nadrzędnego zakresowo, por. *golibroda* ‘ten, kto goli brody i strzyże włosy’, *stolarz* ‘rzemieślnik wyrabiający meble, w tym też stoły’; c) derywaty o motywacji zakłóconej stylistycznie, motywowane przez wyrazy przestarzałe lub wyrazy obce respondentom, por. *kowacz* ‘kował’ od czasownika *kować*, *górnik* od dawnego *góra* ‘kopalnia’⁵.

Za włączeniem derywatów asocjacyjnych do słowotwórstwa synchronicznego opowiedziały się m.in. Renata Grzegorzczkova i Jadwiga Puzynina. Autorki prac słowotwórczych zauważyły, że derywaty asocjacyjne stanowią ogniwo przejściowe między wyrazami motywowanymi i niemotywowanymi

⁴ Por. stanowisko Krystyny Kowalik, która za wyrazy podzielne uważa: a) te wyrazy, które różnią się między sobą tym, że znaczenie derywatu jest wypadkową znaczenia podstawy i formantu; b) te wyrazy, które zawierają podstawę powtarzalną w innych kontekstach morfologicznych; c) te wyrazy, które występują w kontekście wyrazów zawierających ten sam formant (Kowalik 1980, s. 281–282).

⁵ Te ostatnie, jak podkreśla Bogusław Kreja, można w obrębie współczesnego języka literackiego analizować tylko morfologicznie (morfemowo), gdyż nie da się dla nich zbudować żywej, naturalnej parafrazy (por. Kreja 1972, s. 61–62).

(por. GWJP 1998, II, s. 371; por. też Nagórko-Kufel 1975). Przyjmując stanowisko Grzegorzyczkowej i Puzyrny, mam świadomość, że granice między derywatami właściwymi a asocjacyjnymi nie są ostre, o czym świadczy różnorodna w literaturze klasyfikacja derywatów typu *rybak*, *stolarz* (por. Strutyński 1997, s. 248–249; GWJP 1998, II, s. 372; Nagórko 2006, s. 189).

Przedmiotem analizy słowotwórczej stały się nazwy powstałe w wyniku różnych zabiegów derywacyjnych. Główny trzon stanowią derywaty sufiksalne, w mniejszym stopniu formacje powstałe w wyniku derywacji paradygmatycznej oraz kompozycje.

2.1. Sposób gromadzenia materiału

Zebranie reprezentatywnego materiału dającego się porównać m.in. w płaszczyźnie horyzontalnej – geograficznej jest możliwe dzięki odpowiedniej eksploracji terenowej. Porównywalność i reprezentatywność morfologii słowotwórczej można osiągnąć, gdy dane są gromadzone według jednolitego wzorca – kwestionariusza słowotwórczo-leksykalnego odpytanego w punktach-wsiach w miarę równomiernie rozmieszczonych na eksplorowanym obszarze.

Nazwy osobowych wykonawców czynności zostały zgromadzone na podstawie *Kwestionariusza do badań słowotwórstwa i słownictwa w gwarach pogranicza wielkopolsko-małopolsko-mazowiecko-śląskiego* autorstwa Sławomira Gali (por. 2008a). Na kanwie tego hasłowego kwestionariusza, będącego, jak pisze autor, „przewodnikiem do prowadzenia przez przygotowanego do badań słowotwórczych eksploratora tematycznej [...] rozmowy – tekstu zawierającego uzasadnienia motywacyjne derywatów, ich znaczenia kategoryjnego i leksykalnego” (Gala 2008a, s. 9), z racji opracowywania jednej kategorii powstał rozszerzony kwestionariusz, zawierający 1040 pytań-haseł dotyczących interesujących mnie nazw.

W kwestionariuszu znalazły się pytania odnoszące się do biernego i czynnego słownictwa, pytania o wykonawców zarówno czynności dziś już niewykonywanych bądź wykonywanych przez maszyny (urządzenia), jak i wykonywanych do dziś.

W warunkach możliwej dwuznacznej interpretacji semantycznej derywatów (zwłaszcza jeśli chodzi o nazwy wykonawców i nazwy narzędzi) konieczne jest zwrócenie uwagi na ich inne funkcje kategoryjne. Dlatego w przypadku niektórych nazw, w kwestionariuszu obok pytań o nazwy wykonawców czynności znalazły się też pytania o nazwy narzędzi.

Każda odpowiedź uzyskana od informatora była uzupełniana dodatkowym pytaniem o motywację powstania nazwy. Parafraza posłyszana od informatora (kontekst użycia nazwy) stała się wskazówką do określenia podstawy słowotwór-

czej dla danego derywatu i wyodrębnienia formantu rozumianego jako zestaw wszystkich różnic formalnych między dwoma związanymi ze sobą wyrazami, z ewentualnym tylko rozróżnieniem elementu głównego i towarzyszącego, a więc np. afiks + alternacja, paradygmat + alternacja (Skarżyński 1993, s. 561).

Przyjęcie w analizie kontekstów parafrastycznych posłyszanych od informatorów pokazało, że ta sama jednostka funkcjonująca na gruncie polszczyzny ogólnej i w gwarach może być przez użytkowników gwary różnie interpretowana, różnie może przebiegać granica między tematem a formantem, co decyduje o wyodrębnieniu różnych podstaw i postaci wykładników formalnych⁶.

Informatorzy reprezentowali najstarsze (70–80 lat) i średnie (50–60 lat) pokolenie, a przy ich doborze kierowałam się zasadami ogólnie przyjętymi w eksploracjach terenowych. Byli to ludzie urodzeni i stale zamieszkujący w badanej wsi lub we wsi położonej w promieniu 10 km od niej.

2.2. Obszar badań

Źródłem zgromadzonych danych jest eksploracja terenowa w 32 punktach-wsiach położonych na pograniczu małopolsko-mazowieckim. Przy wyznaczeniu obszaru badań posłużyłam się mapami *Atlasu gwar polskich* (AGP 1998; 2000).

Na podstawie odpowiednich map wskazujących zasięgi konkretnych cech dialektalnych wyznaczyłam schematycznie obszary z najdalszymi zasięgami cech mazowieckich na południe i cech małopolskich na północ. Obszar nakładania się cech mazowieckich i małopolskich przyjął w pracy za obszar pogranicza.

I tak, najdalej na południe wysunięte cechy mazowieckie to: przejście *l'* po wargowych, a przed przedniojęzykową twardą w *oł*: *vou̯na*, *moll*, *połl* (m. 6 AGP); ubezdźwięczniająca fonetyka międzywyrazowa: *vus_ ĩe̯ĭe* (m. 9); stwardnienie *l'* przed *i*: *lipa*, *list* (m. 40); zanik palatalnego składnika w grupie *mń ≤ m̃* w końcówce loc. pl.: *nogamy* (m. 46); zanik elementu palatalnego w grupie *fj ≤ f'*: *śfyńa*, *śfat*, *śfeca* (m. 47); stwardnienie *k*, *g* przed *i* ($\leq y$), *e* ($\leq \text{ɛ}$, *oje*): *puugem*, *cuker* (m. 48); przejście przedniego *ra-* w *re-*: *reduo*, *reżić* (m. 67); przejście przedniego *ja-* w *je-*: *iępko*, *ięgoda* (m. 69); wyrównania *'a ≤ *ěT* do kontynuantów nieprzegłoszonych: *vetrok*, *spovědać* (m. 70); występowanie formantu *-ak* na oznaczenie nazw istot młodych: *ćelok*, *żrebok* (m. 116); brak sufiksów *-ow-*, *-yw-* w gwarowych odpowiednikach zajmować, kupować, zlatywać: *złotać*, *zajmać* (m. 140); dualna końcówka *-ta* w funkcji pluralnej: *robita*, *bylišta*, *zrupta* (m. 154).

Zasięgi wymienionych cech pozwoliły południowy zasięg obszaru badań wyznaczyć schematyczną linią łączącą miasta Włoszczowa – Sandomierz – Janów Lubelski.

⁶ O innym niż w polszczyźnie ogólnej zakresie funkcjonowania wykładników derywacyjnych w gwarach pisze S. Gala (2000a).

Najdalej na północ wysunięte cechy małopolskie to: dysymilatywne zastąpienie χ przez k w grupie $\chi\check{s}$, χr : *kšan*, *špikš* (m. 25); podwojenie s , $\acute{s}$: *bosso*, *višši* (m. 52); przejście *aĭ* w *eĭ* w tautosylabicznych formach imperat.: *dej*, *fštaveĭ* (m. 73); wyrównania $o \leq *eT$ do nieprzegłoszonego e : *ńese*, *ńetua* (m. 95); twar-dotematowa końcówka loc. sg. $-e$ po spółgłoskach zmazurzonych: *v zbože*, *f kapeluše* (m. 123); utrzymywanie się dualnej końcówki czasownika $-va$, $-žva$: *ńeševa* ‘my obaj’, *zańežva* (m. 150); zanikanie rodzaju męskoosobowego w 1. pl. praet.: *χuopy košiuy* (m. 155).

Zasięgi wymienionych cech pozwoliły północny zasięg badanego obszaru wyznaczyć schematyczną linią łączącą miasta Sierpc – Przasnysz – Ostrów Mazowiecka.

Schematyczna zachodnia granica eksploracji terenowej wyznaczona linią łączącą Koniecpol – Piotrków Trybunalski – Gostynin – Sierpc oraz wschodnia wyznaczona linią łączącą Lublin – Siedlce – Wysokie Mazowieckie wykreślone zostały na podstawie mapy *Terytoria formowania się dialektów polskich*, zamieszczonej w *Atlasie polskich innowacji dialektalnych* Karola Dejny (1994, s. 61) oraz mapy z podziałem politycznym badanego obszaru w XIV–XVI w. zamieszczonej w MAGP.

Na tak wyznaczonym obszarze pogranicza małopolsko-mazowieckiego schematyczna linia granicy dialektu małopolskiego i mazowieckiego biegnie wzdłuż miejscowości: Piotrków Trybunalski – Rawa Mazowiecka – Radom (por. Dejna 1994, s. 22–23, 33). Administracyjnie badany obszar leży w województwach: łódzkim, mazowieckim, świętokrzyskim, lubelskim.

Przyjęcie za obszar badań terenu pogranicza dialektalnego pozwala na wydobycie zespołu cech morfologicznych, gwarotwórczych, dystynktywnych w płaszczyźnie horyzontalnej (dialektalnej) i wertykalnej (w stosunku do odmiany ogólnej) (por. Gała 2003, s. 32).

2.3. Wykaz eksplorowanych punktów

- 1 – Stopin, gm. Rościszewo, pow. Sierpc, woj. mazowieckie;
- 2 – Długoleka Wielka, gm. Opinogóra, pow. Ciechanów, woj. mazowieckie;
- 3 – Trynosy, gm. Wąsewo, pow. Ostrów Mazowiecka, woj. mazowieckie;
- 4 – Niedarzyn, gm. Raciąż, pow. Płońsk, woj. mazowieckie;
- 5 – Psary, gm. Obryte, pow. Pułtusk, woj. mazowieckie;
- 6 – Kamionka Nadbużna, gm. Nur, pow. Ostrów Mazowiecka, woj. mazowieckie;
- 7 – Cermno, gm. Gąbin, pow. Płock, woj. mazowieckie;
- 8 – Janowo, gm. Zakroczym, pow. Nowy Dwór Mazowiecki, woj. mazowieckie;
- 9 – Urle, gm. Jadów, pow. Wołomin, woj. mazowieckie;
- 10 – Witkowice, gm. Młodzieszyn, pow. Sochaczew, woj. mazowieckie;
- 11 – Hipolitów, gm. Halinów, pow. Mińsk Mazowiecki, woj. mazowieckie;
- 12 – Krześlin, gm. Suchożebry, pow. Siedlce, woj. mazowieckie;
- 13 – Czatolin, gm. Łyszkowice, pow. Łowicz, woj. łódzkie;

- 14 – Żelechów, gm. Żabia Wola, pow. Grodzisk Mazowiecki, woj. mazowieckie;
- 15 – Wielgolas, gm. Latowicz, pow. Mińsk Mazowiecki, woj. mazowieckie;
- 16 – Kaliszki, gm. Rawa Mazowiecka, pow. Rawa Mazowiecka, woj. łódzkie;
- 17 – Nowa Wola, gm. Grabów n. Pilicą, pow. Kozienice, woj. mazowieckie;
- 18 – Krzywda, gm. Wojcieszków, pow. Łuków, woj. lubelskie;
- 19 – Wiaderno, gm. Tomaszów Mazowiecki, pow. Tomaszów Mazowiecki, woj. łódzkie;
- 20 – Długie, gm. Potworów, pow. Przysucha, woj. mazowieckie;
- 21 – Bąkowiec, gm. Sieciechów, pow. Kozienice, woj. mazowieckie;
- 22 – Nieświń, gm. Końskie, pow. Końskie, woj. świętokrzyskie;
- 23 – Piłatka, gm. Ilża, pow. Radom, woj. mazowieckie;
- 24 – Ignaców, gm. Wojciechów, pow. Lublin, woj. lubelskie;
- 25 – Zagórze, gm. Wielgomłyny, pow. Radomsko, woj. łódzkie;
- 26 – Mostki, gm. Suchedniów, pow. Skarżysko-Kamienna, woj. świętokrzyskie;
- 27 – Sulejów, gm. Tarłów, pow. Opatów, woj. świętokrzyskie;
- 28 – Żarczyce, gm. Małogoszcz, pow. Jędrzejów, woj. świętokrzyskie;
- 29 – Gierczyce, gm. Opatów, pow. Opatów, woj. świętokrzyskie;
- 30 – Branew, gm. Godziszów, pow. Janów Lubelski, woj. lubelskie;
- G – Gzów, gm. Słupia, pow. Skierniewice, woj. łódzkie;
- M – Mastki, gm. Chąšno, pow. Łowicz, woj. łódzkie.

3. Stan badań

Rozprawa *Nazwy osobowych wykonawców czynności w gwarach małopolsko-mazowieckiego pogranicza językowego* podejmuje (obok nielicznych opracowań tego typu, por. monografie Jerzego Sierociuka, *Budowa wybranych formacji rzeczownikowych – szczególnie nazw miejsc – w gwarach między Wisłą a Wieprzem* (1996a), Ireny Szczepankowskiej, *Nomina attributiva w gwarze łomżyńskiej* (1998), Ireny Jaros, *Nazwy środków czynności w gwarach łeczycko-sieradzkich. Studium słowotwórczo-leksykalne* (2009) czy Anny Kowalskiej, *Apelatywne nazwy miejsc w dialektach polskich: derywacja sufiksalna* (2011)) zagadnienie słowotwórstwa gwarowego z pozycji funkcji kategorialnosemantycznej.

Derywaty należące do słowotwórczo-semantycznej kategorii nazw wykonawców czynności były w literaturze przedmiotu omówione dość szeroko w rozdziałach podręczników gramatyki poświęconych słowotwórstwu oraz w monografiach słowotwórczych opartych na materiale językowym zarówno ogólnopolskim (historycznym i współczesnym), jak i gwarowym. Ponadto przedmiotem opisu były nazwy wykonawców czynności na gruncie prąsłowiańskim.

Podstawę materiałową wydzielania kategorii nazw wykonawców czynności stanowił przede wszystkim język ogólny, choć do ustaleń teoretycznych wykorzystywano niekiedy materiał gwarowy (por. Laskowski 1966; 1971).

Podstawowym założeniem łączącym większość współczesnych klasyfikacji derywatów jest zasada dwuczłonowości struktur językowych, sformułowana przez Jana Rozwadowskiego na początku XX w., a wiążąca teorię nazywania z teorią poznania (Rozwadowski 1921, s. 129–139).

Konsekwencją teorii Rozwadowskiego dla metodologii słowotwórstwa – jak podkreśla Zofia Kurzowa – jest możliwość przeprowadzania analizy wyrazu opartej na wykrywaniu w nim wzajemnego stosunku członów (Kurzowa 1962, s. 15). Tych konsekwencji nie dostrzegli współcześni Rozwadowskiemu językoznawcy, którzy skupili swą uwagę nie na związku między dwuczłonową budową wyrazu a odpowiadającą tej budowie analizą słowotwórczą, lecz na stronie semantycznej zagadnienia.

I tak, klasyfikację derywatów na podstawie kryterium semantycznego przyjęli m.in. Henryk Ułaszyn, Stanisław Szober, Henryk Gaertner czy autorzy *Gramatyki historycznej języka polskiego*. Zarówno Ułaszyn, jak i Szober poklasyfikowali rzeczowniki według realnego znaczenia formacji na osobowe i nieosobowe. Wśród tych pierwszych wyróżnili odczasownikowe nazwy osób działających czyli pełniących pewne czynności, określane względnie nazywane główną morfemą wyrazu, por. *kłamca, pleciuch, śpiewak, niszczyciel, zbawca* (Ułaszyn 1923, s. 218; Szober 1953, s. 126) oraz odrzeczownikowe nazwy osób pozostających w pewnym określonym stosunku do przedmiotu wyrażonego morfemą główną, wskazanego w rzeczowniku podstawowym, por. *młynarz, pocztarz, rybak, basista, przyrodnik* (Ułaszyn 1923, s. 222; por. też Szober 1953, s. 123). Przyjęcie takiego kryterium pozwoliło wymienionym autorom do kategorii nazw osobowych włączyć też: a) nazwy osób według ich własności, cech, nazywanych względnie wyrażanych główną morfemą wyrazu tworzone od przymiotników i imiesłowów, np. *ślepiec, leniwiec, niedbalec, siłacz, brodac* (Ułaszyn 1923, s. 220; por. też Szober 1953, s. 123); b) nazwy osób pochodzących z pewnych krajów, miast itp., tj. nazwy mieszkańców od nazw miejscowości, np. *poznaniak, krakowiak* (Ułaszyn 1923, s. 223; Szober 1953, s. 123).

Henryk Gaertner i autorzy *Gramatyki historycznej języka polskiego*, przyjmując to samo kryterium klasyfikacji derywatów⁷, wyróżnili z jednej strony rzeczowniki typu *badacz, kupiec, rębacz*, tj. rzeczowniki wyznaczające w treści jakiś przejaw jako cechę przedmiotu (Gaertner 1933, s. 148), nazywające istoty żywe w związku z wykonywaną przez nie czynnością (Klemensiewicz i in. 1964, s. 197), z drugiej – rzeczowniki nazywające osobę od miejsca, instytucji, materiału, narzędzia, wytworu itp. jej pracy, np. *młynarz, złotnik, czapnik* (Gaertner 1933, s. 148; Klemensiewicz i in. 1964, s. 199–200). Różnica między tymi dwoma ujęciami polega na tym, że Gaertner wymienione derywaty określa mianem rzeczowniki czynnikowe, tzn. ujmujące sygnat jako czynnik jakiegoś przejawu

⁷ Wprawdzie autorzy *Gramatyki historycznej języka polskiego* (Klemensiewicz i in. 1964) przy podziale rzeczowników na kategorie uwzględniają funkcje formantów, to jednak kryterium znaczeniowe przyjmują za nadrzędne.

okolicznościowego lub zawodowego, i traktuje jako należące do jednej kategorii słowotwórczej, zaś autorzy *Gramatyki historycznej* konsekwentnie odróżniają dwie kategorie słowotwórcze, tj. nazwy działacza i nazwy zawodowe (Klemensiewicz i in. 1964, s. 197, 199–200).

Na kryterium logiczno-syntaktycznym opiera się teoria Witolda Doroszewskiego (będąca w pewnym stopniu kontynuacją teorii dwuczłonowości Jana Rozwadowskiego). Doroszewski wychodzi z założenia, że klasyfikując wyrazy, nie możemy kierować się ich treścią realną, ponieważ idzie nie o klasyfikację rzeczy, desygnatów, lecz samych znaków językowych. W pewnym sensie interesuje nas nie to, co wyrazy znaczą, lecz to, jak znaczą (Doroszewski 1946, s. 21; Doroszewski 1963d, s. 66), a o przynależności wyrazów do kategorii słowotwórczej rozstrzyga „nie ich znaczenie realne, ale ich budowa słowotwórcza, tożsamość logiczno-syntaktycznego stosunku formantu do tematu we wszystkich tych wyrazach” (Doroszewski 1963d, s. 66). Przyjmując kryterium logiczno-syntaktyczne, wyróżnia Doroszewski m.in. formacje o podstawie werbalnej oznaczające podmiot czynności (tzw. nazwy dewerbalne podmiotowe), tj. nazwy typu ‘ten, kto...’, por. *sluchacz* ‘ten, kto słucha’ lub ‘to, co...’, por. *strzelba* ‘to, co strzela’; uwzględnia też dwie odmiany podmiotu, mianowicie podmiot czynny, por. *śpiewak*, *jeździec*, i podmiot bierny w takich nazwach, jak *najmity* ‘ten, który jest najmowany’. W powyższych derywatach występuje charakterystyczna różnorodność znaczeń realnych przy zasadniczej tożsamości pojęciowego (logiczno-syntaktycznego) stosunku między formantem a tematem. Wyobrażenia rzeczy lub osoby należą do wyobrażeń realno-znaczeniowych i leżą poza zakresem logicznego stosunku formantu do tematu. Dlatego też nazwy osobowych wykonawców lub narzędzi stanowią tylko klasy szczegółowe w klasie ogólnej nazw podmiotów czynności (Doroszewski 1946, s. 24–32; Doroszewski 1963c, s. 284–297).

O ile kategorialna przemiana czasownika na rzeczownik pozwala posługiwać się kryterium logiczno-syntaktycznym, o tyle, jak podkreśla Doroszewski, kryterium to nie ma zastosowania, gdy podstawą nowo tworzonego rzeczownika jest również rzeczownik (Doroszewski 1963c, s. 309). Ponieważ pod względem znaczeniowym rzeczowniki odrzeczownikowe zbliżają się, zdaniem Doroszewskiego, do przymiotników lub rzeczowników atrybutywnych, derywaty typu *bębenista*, *aptekarz* zalicza do kategorii rzeczowników charakterystycznych (określenie Gaertnerowskie)⁸ (Doroszewski 1963c, s. 315). Dopiero w obrębie rzeczowników charakterystycznych wyróżnia Doroszewski nazwy wykonawców pewnych zawodów, por. *księgarz*, *aptekarz*, *ochroniarka*, *robotnik*, *metalowiec*. Nazwy te wyrażają stosunek desygnatów formacji pochodnych do desygnatów ich podstaw (Doroszewski 1963c, s. 316)⁹.

⁸ Za Gaetnerem przyjmuje Doroszewski tylko nazwę, gdyż Gaetner derywaty typu *bębenista*, *aptekarz* umieszcza w kategorii nazw czynnikowych (Gaetner 1933, s. 148), a do nazw charakterystycznych zalicza derywaty typu *plugacz*, *ślepiec* (*ibidem*, s. 150).

⁹ Derywaty będące nazwami odczasownikowych wykonawców czynności i odrzeczownikowe nazwy osób związane w jakiś sposób z podstawą wyróżnili też autorzy prac poświęconych

Poszukiwanie paraleli między strukturami wyrazowymi i składniowymi, zapoczątkowane przez Doroszewskiego, było kontynuowane przez Wandę Pomianowską w monografii *Klasyfikacja rzeczowników odrzeczownikowych. Studium ze słowotwórstwa i geografii lingwistycznej*. Autorka dokonuje klasyfikacji rzeczowników odrzeczownikowych również na podstawie kryterium logiczno-syntaktycznego (Pomianowska 1963, s. 9). Relacje ontologiczne i logiczne wynikające z faktu, że „pewną formą istnienia jest także świadome działanie człowieka polegające na wykonywaniu jakichś przedmiotów przy pomocy jakichś narzędzi z jakiegoś materiału nie tylko w określonym czasie i przestrzeni, ale w określonym celu i określonym sposobem” (Pomianowska 1964, s. 174) ujęła Pomianowska w zaproponowanych przez siebie typach kategorii syntaktycznych. I tak, w klasie podmiotowych formacji predykatywnych znajdują się, z punktu widzenia znaczeniowego, nazwy wykonawców utworzone: od nazw wytworu lub ogólniej obiektu czynności (*stolarz* ‘ten, który robi stoły’; *rybak* ‘ten, który łowi ryby’), od nazw narzędzia (*wędkarz* ‘ten, który łowi wędką’), od nazwy materiału (*złotnik* ‘ten, który robi (coś) ze złota’), od nazwy miejsca, w którym jest wykonywana czynność (*poczciarz* ‘pracujący na poczcie’), od nazwy czasu czynności (*nocownik* ‘rabujący w nocy’), od nazwy sposobu (*klusak* ‘biegnący klusem’) (Pomianowska 1964, s. 172)¹⁰. Chociaż klasyfikację derywatów Pomianowska opiera na kryterium logiczno-syntaktycznym zaproponowanym przez Doroszewskiego, to jednak nie można nie dostrzec w odniesieniu do interesujących nas nazw paraleli między jej klasyfikacją a klasyfikacjami zaproponowanymi przez H. Gaertnera czy Z. Klemensiewicza, S. Urbańczyka, T. Lehra-Spławińskiego.

Należy podkreślić, że na genetyczny związek między formacjami denominalnymi, oznaczającymi wykonawców czynności a obiektami ich czynności, narzędziami, przy pomocy których czynność została wykonana, wreszcie materiałem, z którego zrobiony jest wytwór zwracano uwagę już wcześniej (por. Łoś 1925, s. 43; Doroszewski 1928, s. 176; Heinz 1957, s. 56).

Przyjmując za podstawowe kryterium kwalifikacyjne funkcję formantów Halina Satkiewicz wyodrębniła kategorie słowotwórczo-semantyczne, w tym nazwy wykonawców czynności. W obrębie tych nazw badaczka wyróżnia: a) dewerbalne nazwy wykonawców czynności (osobowe i nieosobowe), b) nazwy wykonawców zawodów (denominalne), c) nazwy narzędzi. W odniesieniu do nazw denomi-

słowotwórstwu m.in. języka czeskiego (Trávníček 1951; Dokulil 1962), słowackiego (Horecký 1971) czy rosyjskiego (Ziemska 1973).

¹⁰ Interesujące nas derywaty określa też Pomianowska mianem oddopełnieniowe nazwy wykonawców czynności, por. *owczarz* ‘pasterz owiec’, *bartnik* ‘ten, co dogląda barci’, *gajowy* ‘ten, co strzeże gaju’, *drwal* ‘ten, co rąbie drwa’ i odokolicznikowe nazwy wykonawców, w których stosunek formantu do tematu można określić jako stosunek podmiotu do okolicznika (miejsca, czasu lub sposobu) będącego określeniem „domyślnego orzeczenia”, por. *aptekarz* ‘ten, co pracuje w aptece’, *rolnik* ‘ten, co pracuje na roli’, *kasjer* ‘ten, co przyjmuje pieniądze w kasie’, *piecuch* ‘lubiący siedzieć koło pieca’ (Pomianowska 1963, s. 10–35).

nalnych wykonawców zawodów zwraca Satkiewicz uwagę na związek podstawy słowotwórczej z przedmiotem, z którym w pewien sposób związana jest działalność wykonawcy. Wyróżnienie przez nią nazw, w których podstawa słowotwórcza może wskazywać na wykonywany przedmiot, obsługiwaną maszynę, materiał, z którym ma wykonawca do czynienia, miejsce pracy czy najogólniej przedmiot, z którym związana jest praca wykonawcy (Satkiewicz 1969b, s. 28), nawiązuje do stanowiska W. Pomianowskiej.

Klasyfikacji derywatów z punktu widzenia kategorii onomazjologicznych, tj. podstawowych struktur pojęciowych, tworzących w danym języku nazwę dokonuje w pracy *Tvoření slov v češtině. I. Teorie odvozování slov* (tłum. polskie: *Teoria derywacji*) Miloš Dokulil (1962/1979). Wprowadzając pojęcie kategorii onomazjologicznej substancji, Dokulil wymienia – jako jeden z typów onomazjologicznych tej kategorii – kategorię nomina actionis, której podstawową modyfikacją jest relacja nosiciela akcji i ściśle z nią związana, utworzona na jej bazie, relacja sprawcy czynności, por. *pracovník* ‘pracownik’ – ‘ten, który pracuje’, *učitel* ‘nauczyciel’ – ‘ten, który uczy’ (Dokulil 1979, s. 49–50). Współrzedna do relacji sprawcy czynności jest relacja narzędzia czynności: *koparka* ‘urządzenie służące do kopania’. Drugim typem kategorii jest onomazjologiczna kategoria nosiciela relacji przedmiotowej. O ile w przypadku relacji sprawcy czynności dana istota jest scharakteryzowana jedynie przez stosunek do czynności, o tyle w przypadku nosiciela relacji przedmiotowej czynność jest rozumiana jedynie jako pewna modyfikacja relacji, której nie trzeba *explicite* wyrażać, a dana istota jest scharakteryzowana przez swój stosunek do obiektu. I tak, zaproponowane przez Dokuliła odmiany kategorii nosiciela relacji przedmiotowej [por. 1) relacja aktywnego oddziaływania na przedmiot (który ma charakter patiensu): istota jest określona przez to, że w pewnym sensie aktywnie działa na przedmiot, na przykład tak, że opracowuje go jako materiał (*kameník* ‘kamieniarz’), że go używa jako narzędzia (*houslista* ‘skrzypek’), że go używa jako pojazdu (*drožkář* ‘dorożkarz’), że go sprzedaje jako towar lub nim handluje (*lahůdkář* ‘kupiec kolonialny’), że go utrzymuje, zarządza nim (*cestář* ‘dróżnik’), że go hoduje (*včelař* ‘hodowca pszczoł’), że z niego żyje, zbiera go, łowi (*rybář* ‘rybak’); 2) relacja wytwarzania, szczególnie produkowania określonego przedmiotu (która ma charakter rezultatu czynności): istota jest określona przez to, że tworzy, produkuje określony przedmiot (*sklář* ‘szklarz’); 3) relacja czynności związanej z określonym miejscem: człowiek jest określony według miejsca, w którym pracuje (*lomař* ‘pracownik kamieniołomów’). Do tych relacji czysto czynnościowych zbliżone są i często się z nimi przeplatają inne, por. relację zamiłowania do określonego przedmiotu: istota jest określona przez to, że lubi jakiś przedmiot, że ma do niego zamiłowanie (*holkař*, *karetník* ‘kobieciarz, karciarz’) (Dokulil 1979, s. 51–52)] nie różnią się zasadniczo od tych, które wyróżniają w odniesieniu do interesujących nas rzeczowników odrzeczownikowych H. Gaertner, autorzy *Gramatyki historycznej...*, W. Pomianowska czy H. Satkiewicz.

Koncepcje Rozwadowskiego, Doroszewskiego, Dokuliła umożliwiły sformułowanie podstaw klasyfikacji derywatów przez Romana Laskowskiego (1966; 1971) oraz Marię Brodowską-Honowską (1967).

Renata Grzegorzcykowa w *Zarysie słowotwórstwa polskiego. Słowotwórstwo opisowe* przyjmując za podstawę podziału na kategorie kryterium funkcji formantów oraz typy relacji zachodzących między formantem i tematem, definiuje kategorię słowotwórczą jako klasę wyrazów mających tę samą wartość kategorialną. I tak, np. według Grzegorzcykowej kategoria wykonawców czynności to klasa wyrazów o wartości kategorialnej ‘ktoś, kto wykonuje jakąś czynność’. Do kategorii tej należą, zdaniem autorki, zarówno nazwy odczasownikowe typu *myśliciel, oskarżyciel, obrońca, badacz*, jak i odrzeczownikowe typu *czapkarz, ogrodnik, pianista*. O ile derywaty odczasownikowe dotyczą nazw osób charakteryzujących się umiejętnością, skłonnością lub aktualnym wykonywaniem przez nie pewnych czynności (Grzegorzcykowa 1972b, s. 75), o tyle derywaty odrzeczownikowe to nazwy osób charakteryzujących się określonym działaniem, ale mające w swej strukturze odniesienie nie do czynności, lecz do obiektu, przedmiotu działania, wytworu, materiału, narzędzia, dziedziny, którą zajmuje się dana osoba, por. *czapkarz* (wytwór), *rybak* (obiekt), *wikliniarz* (materiał), *pocziarz* (miejsce pracy). Nazwy te oznaczają specjalistów w różnych dziedzinach, zarówno wykonawców zawodu, jak i ludzi cechujących się pewnymi umiejętnościami, por. *żabkarz* ‘pływający żabką’, wreszcie są to nazwy miłośników, amatorów pewnych dziedzin, por. *karciarz* (Grzegorzcykowa 1972b, s. 81). Termin *nazwy zawodowe* w odniesieniu do przytoczonych tu derywatów uważa Grzegorzcykowa za nieadekwatny, ponieważ ich desygnatami nie zawsze są wykonawcy zawodu, stąd w *Zarysie słowotwórstwa* derywaty odrzeczownikowe autorka traktuje jako pewien podtyp ogólnej kategorii nazw wykonawców czynności (Grzegorzcykowa 1972b, s. 76–77).

Na teorii ról semantycznych w strukturze predykatowo-argumentowej bazuje koncepcja przedstawiona przez Renatę Grzegorzcykową i Jadwigę Puzyninę w *Gramatyce współczesnego języka polskiego* (tzw. gramatyce akademickiej) (GWJP 1998). Autorki wyodrębniają wśród derywatów mutacyjnych odczasownikowych m.in. nazwy subiektów¹¹ czynności, procesów i stanów, por. *biegacz, pływak* (GWJP 1998, II, s. 398–405), zaś odrzeczownikowych – nazwy subiektów przy niewyrażonym predykatie (GWJP 1998, II, s. 433–445). Klasyfikacja nazw subiektów przy niewyrażonym predykatie została w gramatyce akademickiej

¹¹ Termin *subiekt* znany jest przede wszystkim jako pojęcie syntaktyczne (por. STJ 1968; EJP 1999), chociaż pojawia się po raz pierwszy w znaczeniu pozasyntaktycznym w *Próbkach filozofii mowy* Adolfa Kudasiewicza, który analizując sposób tworzenia imion, formułuje myśl będącą zaczątkiem logiczno-syntaktycznej interpretacji wyrazu: „W utworzeniu się imienia przypuszczać należy [...] pierwiastek za predykat, a końcówkę zaimkową za subiekt osobowy lub rzeczowy, np. *zbawca, zbawiciel* [...] – ‘ten, co zbawia lub zbawi’; tu końcówki *-ca, -ciel* są subiektami osobowymi, reszta predykatem” (Kudasiewicz 1858, s. 271).

zbyt uszczegółowiona i przez to zbliżona do systematyki leksykalno-logicznej. I tak, ze względu na rolę podstawy i szczegółowy typ subiekty autorki wyróżniły:

- a) nazwy odobiektowe (np. *rybak*, *kominiarz*);
- b) nazwy odrezultatywne (*portrecista*);
- c) nazwy odnarzędziowe (*wędkarz*);
- d) nazwy odmateriałowe (*złotnik*);
- e) odmiejscowe nazwy agentywne (*pocziarz*);
- f) nazwy mieszkańców (*gdańszczanin*);
- g) nazwy posiadaczy (*sklepiarz*);
- h) nazwy amatorów (*herbaciarz*);
- i) nazwy zwolenników lub przeciwników (*heglista*, *antykomunista*);
- j) nazwy subiektów właściwości (*brodac*, *pasiak*);
- k) nazwy uczestników zdarzeń (*zama-chowiec*);
- l) odposobowe nazwy subiektów (*autostopowicz*);
- ł) nazwy części całości i elementów zbiorów (*sekcjarz*, *dominikanin*);
- m) nazwy zbiorów złożonych z elementów (*nauczycielstwo*);
- n) nazwy całości złożonych z części (*bro-mian*);
- o) nazwy rodzajowe (*azotowce*);
- p) nazwy symilatywne (*mrowiskowiec*, *drągal*);
- r) nazwy genetyczne (*konina*, *dziczyna*);
- s) nazwy osób pozostających w relacji pokrewieństwa (*aptekarzowa*, *doktorówna*).

Odnosząc powyższą klasyfikację chociażby do tych zaproponowanych przez autorów *Gramatyki historycznej*... czy przez Grzegorzyczkową w *Zarysie słowotwórstwa*..., zauważyć można różnice wynikające z rozumienia pojemności kategorialnej. Na przykład wyodrębnione w gramatyce akademickiej klasy, takie jak: nazwy posiadaczy, nazwy amatorów, nazwy zwolenników lub przeciwników, nazwy subiektów właściwości, nazwy uczestników zdarzeń, nazwy rodzajowe, symilatywne, genetyczne, zaklasyfikowane zostały według Klemensiewicza i Grzegorzyczkowej do kategorii nazw znamionujących (atrybutywnych) (Klemensiewicz i in. 1964, s. 200–202; Grzegorzyczkowa 1972b, s. 87–95). Klasy: nazwy mieszkańców, nazwy zbiorów czy nazwy osób pozostających w relacji pokrewieństwa w ramach kategorii nazw subiektów przy niewyraźnym predykacie (por. GWJP 1998, II, s. 437–438, 442–443, 445) tworzą u Klemensiewicza czy Grzegorzyczkowej oddzielne kategorie słowotwórcze, tj. nazwy odśrodkowe (nazwy mieszkańców) (Klemensiewicz i in. 1964, s. 202–203; Grzegorzyczkowa 1972b, s. 103–104), nazwy zbiorowości (zbiorów, nomina collectiva) (Klemensiewicz i in. 1964, s. 216–271; Grzegorzyczkowa 1972b, s. 101–103) oraz nazwy styczności (pokrewieństw) (Klemensiewicz i in. 1964, s. 203–205; Grzegorzyczkowa 1972b, s. 105–106).

Klasyfikację Grzegorzyczkowej i Puzyniny z niewielkimi modyfikacjami wykorzystała Krystyna Kleszczowa w monografii *Staropolskie kategorie słowotwórcze i ich perspektywiczna ewolucja. Rzeczowniki* (Kleszczowa 1998). Odnosnie odrzeczownikowych nazw subiektów autorka zauważa, że w staropolszczyźnie „derywacja odrzeczownikowa również dawała nazwy subiekty, ale rzadziej niż obecnie, tym samym rozbudowanie typów mutacyjnych nazw subiektów opartych na podstawach rzeczownikowych jawi się jako jedna z ważniejszych przemian w ewolucji polskiego systemu słowotwórczego” (Kleszczowa 1998, s. 58).

Analizując wyodrębnione w literaturze językoznawczej klasy derywatów zwane kategoriami daje się zauważyć, pomimo stosowania przez badaczy niejednorodnych kryteriów klasyfikacyjnych, wyodrębnianie tych samych lub podobnych

kategorii, przy czym w różny sposób nazywanych, por. Gaertnerowskie nazwy czynnikowe (Gaertner 1933, s. 148) a nazwy działacza // nomina agentis // nazwy wykonawców czynności u Grzegorzycy (Grzegorzycy 1972b, s. 75–83) lub interpretowanych, por. w *Gramatyce historycznej...* działaczami będą istoty żywotne (Klemensiewicz i in. 1964, s. 197), W. Doroszewski do nazw dewerbalnych podmiotowych zalicza nie tylko nazwy istot żywych, ale i nazwy przedmiotów (Doroszewski 1946, s. 28–33; Doroszewski 1963c, s. 289–297), podobnie R. Laskowski czy H. Satkiewicz wymieniają w kategorii nazw wykonawców czynności wykonawców osobowych i nieosobowych oraz nazwy narzędzi (Laskowski 1966, s. 32–34; Satkiewicz 1969b, s. 19–39), te ostatnie zaś w oddzielnej kategorii, określaną mianem nazw środków czynności, włączają R. Grzegorzycy i J. Puzynina w tzw. gramatyce akademickiej (GWJP 1998, II, s. 446–447).

Wspólne dla wszystkich klasyfikacji jest przyjęte na gruncie badań historycznych kryterium, w którym zasób kategorii derywacyjnych budowano na podstawach gramatycznych (Ślaski 1974, s. 58–141), tj. na częściach mowy, por. też stanowisko Marii Brodowskiej-Honowskiej, która w *Zarysie klasyfikacji polskich derywatów* pisze: „Kategorie słowotwórcze opierają się na istniejących w danym języku kategoriach części mowy i panujących w danym języku stosunkach syntaktycznych” (Brodowska-Honowska 1967, s. 21).

Z jednej strony autor podejmujący zagadnienia słowotwórcze stoi przed problemem różnorodności przyjętych metod klasyfikacji, systematyzacji derywatów zaliczanych do nazw o znaczeniu agentywnym, a zwłaszcza pomijania kwestii związanych z pojemnością semantyczną decydującą o przynależności kategoryjnej, z drugiej – że propozycje usystematyzowania polskich derywatów rzeczownikowych według określonych kategorii odnoszą się w zasadzie do materiału pochodzącego z polszczyzny ogólnej. Brak jest natomiast analogicznych rozwiązań dla słowotwórstwa gwarowego¹² (por. Sierociuk 1995, s. 54), tymczasem to

¹² Autorzy monografii gwarowych podejmujących zagadnienia słowotwórstwa w swoich badaniach opierają się na monografiach słowotwórczych dotyczących języka ogólnopolskiego. I tak, na przykład Klemensiewiczowskie kategorie słowotwórcze rzeczownika oparte na podstawach gramatycznych, czyli na związku wykładnika derywacyjnego z funkcjonalnymi klasami wyrazów (częściami mowy) oraz jednolitym charakterze stosunku znaczeniowego między wyrazem motywowanym i motywującym, z odpowiednimi modyfikacjami, przejęli m.in. Feliks Pluta (1964), Hubert Górnowicz (1967; 1968), Monika Gruchmanowa (1969), Tadeusz Malec (1976), Władysław Cyran (1977), Karol Dejna (1989).

Na klasyfikacjach zaproponowanych przez Gaertnera i Doroszewskiego oparli się autorzy monografii gwarowych poświęconych słowotwórstwu Domaniewka i wsi okolicznych (Szymczak 1961a), okolic Kudowy (Siatkowski 1962) czy okolic Kramsk (Bąk 1968). Na opracowaniach W. Doroszewskiego, ale też S. Szobera i Z. Klemensiewicza oparł klasyfikację derywatów Walenty Dobrzyński w pracy *Gwary powiatu niemodlińskiego* (1967).

W odniesieniu do formacji odrzeczownikowych klasyfikację zaproponowaną przez W. Pomianowską wykorzystali m.in. Robert Mrózek (1970), Jadwiga Chludzińska-Świątecka (1972).

Kryterium klasyfikacji rzeczowników zaproponowane przez R. Grzegorzycy w zakresie derywatów wykorzystała Teresa Pluskota w pracy poświęconej słowotwórstwu rzeczownika w gwarze ukraińskiej i polskiej (we wsi Hrebenne i Rachanie) (Pluskota 1988).

właśnie fakty ze słowotwórstwa gwarowego dostarczają pewnych argumentów w określaniu obszarów znaczenia kategoriałnego (słowotwórczego) i leksykalnego oraz relacji między tymi obszarami (por. Gala, Gala 2006a, s. 16), gdyż pytanie o granicę między znaczeniem leksykalnym i słowotwórczym jest pytaniem o istotę słowotwórstwa (Gala, Gala 2006a, s. 13).

Analiza materiału gwarowego pokazuje, że przy interpretacji derywatów nie można kierować się wyłącznie jednym kryterium: syntaktycznym, słowotwórczym czy leksykalnym. Chociaż znaczenie leksykalne nie jest celem interpretacji słowotwórczej, to jednak nie pozostaje bez wpływu na semantykę kategoriałną, dlatego też analiza derywatów występujących w gwarach jako odmianach polszczyzny narodowej, uformowanych historycznie i odznaczających się zespołem innowacji gramatycznych (Dejna 1998b, s. 14–15), powinna być dokonywana zarówno z punktu widzenia funkcjonowania derywatów w płaszczyźnie leksykalnej, tzn. z punktu widzenia znaczenia leksykalnego wyrażanego przez rdzeń, jak i z punktu widzenia znaczenia gramatyczno-słowotwórczego, formowanego przez wykładnik derywacyjny w relacji z wyrazem motywującym (por. Gala, Gala 2006a, s. 16–18; 2006b, s. 381).

Derywaty należące do kategorii nazw osobowych wykonawców czynności poza tym, że były przedmiotem różnych klasyfikacji ze względu na przyjęte kryteria, były również przedmiotem badań językoznawczych.

Zagadnieniom prasłowiańskich *nomen agentis* została poświęcona praca Marii Wojtyły-Świerzowskiej *Prasłowiańskie nomen agentis*, w której autorka prezentuje opis formalny i znaczeniowy kategorii *nomen agentis* w języku prasłowiańskim i wybranych językach słowiańskich, z uwzględnieniem genezy poszczególnych typów słowotwórczych oraz przemian, jakim te typy ulegały. Wskazuje też na główne tendencje rozwojowe kategorii i stopień produktywności formantów (Wojtyła-Świerzowska 1974).

Najobszerniejszą pracą dotyczącą wykonawców czynności jest monografia Franciszka Peplowskiego *Odczasownikowe nazwy wykonawców czynności w polszczyźnie XVI wieku* (1974), w której autor poddaje analizie pod kątem słowotwórstwa, semantyki i stylistyki ponad 1400 derywatów oraz – jak sam podkreśla – ewolucję znaczeń i funkcję stylistyczną owych derywatów śledzi nie tylko na przestrzeni XVI wieku, ale aż do końca wieku XVIII.

F. Peplowski omawia też historię formantu *-ciel* w różnych odmianach stylistycznych języka do końca XVIII wieku oraz stosunek tego formantu do formantów współfunkcyjnych *-acz*, *-ca*, *-nik* w artykule *Z historii odczasownikowych nazw wykonawców czynności. Rzeczowniki z formantem -ciel w XVI wieku* (1967). Leszek Moszyński opisuje nomina *agentis* utworzone formantem *-arz* występujące w Biblii Szymona Budnego z roku 1572 (2001/2002).

Z kolei Mariola Walczak-Mikołajczakowa w monografii *Słowotwórstwo agentywnych nazw osobowych w języku polskim, rosyjskim i bułgarskim* (2000) dokonuje synchronicznego opisu konfrontatywnego słowotwórstwa współczesnych nazw agentywnych w trzech różnych językach słowiańskich.

Zagadnieniom funkcji i produktywności formantów tworzących nazwy wykonawców czynności w polszczyźnie ogólnej poświęcone są artykuły Wiery Żołotowej *Rzeczowniki dewerbalne osobowe we współczesnej polszczyźnie* (1962) i *Obrazowania ot suszczestwitielnych s suffiksami -nik i -arz w sowriemiennom polskom jazykie* (1964), Danuty Oleszczak, *Uwagi o formantach tworzących nazwy wykonawców czynności typu biegacz, palacz* (1964) czy Józefy Kobylińskiej, *Nazwy działacza z przyrostkiem -acz* (1972). Problem (nie)regularności i kategorialności semantycznej w polskich nazwach wykonawców czynności porusza Teresa Sławkowska w artykule pod tym samym tytułem (1973). Alicja Nagórko zwraca uwagę na ilościowy opis interesującej nas kategorii w systemie i tekstach współczesnego języka polskiego (1974). Teresa Dobrzyńska podejmuje zagadnienie kategorii aspektu, czasu i opozycji potencjalność – aktualność w polskich współczesnych nazwach wykonawców czynności (1975a; 1975b; 1975d). Emilia Kozarzewska zaś prezentuje pojęcie wykonawcy w wypowiedziach z czasownikami mówienia (1986).

Oprócz monografii i artykułów poświęconych derywatom odczasownikowym istnieje literatura podejmująca zagadnienia tzw. nazw zawodowych, zarówno na gruncie słowiańskim (w tym i polskim), jak i na gruncie ogólnopolskim. Zagadnienie nazw zawodów z punktu widzenia leksykalnego, semantycznego podejmują Jerzy Rusek w pracy *Dzieje nazw zawodów w językach słowiańskich* (1996) i Janusz Siatkowski w monografii *Słowiańskie nazwy wykonawców zawodów w historii i dialektach* (2005). Formacje odczasownikowe i odrzeczownikowe, będące słowiańskimi nomina agentis, na przykładzie słownictwa włókienniczego omawia Barbara Falińska (1978). Michał Sarnowski opisuje polskie i rosyjskie nazwy uczestników konfliktowych sytuacji komunikacyjnych: nomina agentis i nomina attributiva (1998).

Nazwy wykonawców zawodów związanych z chełmińskim gospodarstwem wiejskim XVI–XVIII wieku omawia Adam Wróbel (1993).

Nazwom zawodów we współczesnej polszczyźnie z punktu widzenia formalno-znaczeniowego poświęcone są artykuły m.in. Danuty Kopertowskiej (1978), Janusza Wróblewskiego (1978; 1979; 1986) i Marii Nowakowskiej (1998).

Nazwy osobowych wykonawców czynności stały się przedmiotem opisu, obok innych kategorii słowotwórczych, w monografiach poświęconych słowotwórstwu doby staropolskiej (Kleszczowa 1996; 1998) i słowotwórstwu współczesnego języka polskiego (Satkiewicz 1969b; Grzegorzczakowa 1972b; Grzegorzczakowa, Puzynina 1979; Waszakowa 1993d; 1994), a także w artykułach poświęconych słowotwórstwu historycznemu rzeczowników (por. Rybicka 1964; Wieczorek 1974; Długosz-Kurczabowa 1977; Cybulski 1981; Tomaszewska 1981; Kępińska 1996; Smółkowa 2000; Lewińska 2007).

Wybiórcze, fragmentaryczne dane o nazwach agentywnych znajdziemy też w monografii Ewy Masłowskiej, *Derywacja semantyczna rzeczowników ekspresywnych* (1988) oraz w artykułach Zofii Czapigi (1981; 1983), Jana Mączyńskiego (1981), Aliny Ściebory (1983) czy Ewy Masłowskiej (1986).

Materiały pochodzące z polszczyzny ogólnej i gwar, a dotyczące m.in. interesujących mnie derywatów prezentuje Wanda Pomianowska w studium poświęconym rzeczownikom odrzeczownikowym (1963).

Jeśli chodzi o gwary, to monograficznego opracowania osobowych nazw subiektów doczekały się nadnarwiańskie gwary białoruskie Białostoczczyzny (Sajewicz 2002). Autor pracy szczególny nacisk kładzie na ukazanie pełnego inwentarza formantów słowotwórczych służących do urabiania dewerbalnych i deadiektywnych nazw subiektów w eksplorowanych gwarach oraz na dystrybucję i specjalizację semantyczną poszczególnych formantów wyodrębnionych na podstawie synchronicznej analizy słowotwórczej. Nazwy zawodów w gwarach wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny omawia Ewa Golachowska (1999). Karol Dejna natomiast opracował słowotwórstwo sufiksalne gwary czeskiej Kucowa (1989).

Nazwy osobowych wykonawców czynności (obok innych kategorii słowotwórczych) stały się przedmiotem omówienia w monografiach poświęconych polskiemu słowotwórstwu gwarowemu, tj. w monografii Marii Pająkowskiej, *Słowotwórstwo rzeczowników w gwarze kociewskiej* (1990) i Beaty Gali-Milczarek, *Budowa słowotwórcza rzeczowników w gwarach piotrkowskich* (2009a).

Informacje na temat budowy słowotwórczej gwarowych nazw o znaczeniu wykonawcy czynności znajdziemy również w opracowaniach monograficznych poszczególnych gwar bądź zespołów gwarowych, por. przykładowe: Władysław Cyran, *Gwary polskie w okolicach Siedlec* (1960), Mieczysław Szymczak, *Gwara Domaniewka i wsi okolicznych w powiecie łęczyckim* (1961a), Feliks Pluta, *Dialekt głogówecki, cz. 2: Słowotwórstwo, fleksja, teksty gwarowe* (1964), Zygmunt Zagórski, *Gwara Krajny* (1964), Walenty Dobrzyński, *Gwary powiatu niemodlińskiego, cz. II: Morfologia. Teksty gwarowe* (1967), Tadeusz Malec, *Budowa słowotwórcza rzeczowników i przymiotników w gwarze wsi Rachanie pod Tomaszowem Lubelskim* (1976), Stefan Warchoł, *Gwary dawnej Ziemi Stężyckiej* (1967), Piotr Bąk, *Gwara okolic Kramska w powiecie konińskim. Zarys fonetyki i słowotwórstwa* (1968), Roman Laskowski, *Derywacja rzeczowników w dialektach laskich, cz. II* (1971), Tadeusz Zdancewicz, *Mazurzące gwary suwalskie, cz. 1: Gwarowe cechy polskie (fonetyka, słowotwórstwo)* (1980) oraz w artykułach, por. przykładowe: Hubert Górnowicz, *Formanty przyrostkowe rzeczowników w gwarach malborskich* (1967; 1968), Robert Mrózek, *Wykładniki funkcji słowotwórczych w rzeczownikowych formacjach gwarowych* (1970), Jadwiga Chłudzińska-Świątecka, *Budowa słowotwórcza rzeczowników w gwarach Warmii i Mazur* (1972), Kazimierz Michalewski, *Modele słowotwórcze rzeczowników w gwarach okręgu Bełchatowa* (1987), Grażyna Habrajska, *Typy słowotwórcze rzeczowników występujących w gwarze wsi Masłońskie (woj. częstochowskie)* (1989).

Dane dotyczące interesującej nas kategorii są jednak fragmentaryczne, ogólnikowe, pojawiające się przy okazji szerszych słowotwórczych analiz gwarowych.

Również fragmentaryczne dane odnoszące się do wybranych nazw wykonawców czynności w języku mówionym mieszkańców wsi Pomorza Zachodnie-

go odnajdziemy w artykule Bożeny Frankowskiej-Kozak (1988). Ekspresywne nazwy wykonawców czynności w gwarach stały się przedmiotem opisu w artykułach Ewy Masłowskiej (1980) i Anny Pospiszyłowej (1991; 1993).

Przegląd literatury przedmiotu wyraźnie pokazuje, że kategoria nazw osobowych wykonawców czynności w gwarach polskich nie doczekała się monograficznego opracowania.

4. Założenia metodologiczne

Dialektolog podejmujący badania słowotwórcze powinien uwzględniać to, że istotną cechą gwar jako odmian języka etnicznego jest zachowanie słownictwa archaicznego, wielu elementów morfologicznych wyniesionych z przeszłości, niekiedy o częściowo zatartej wyrazistości funkcyjnej i zamazanej strukturze derywacyjnej, takich, które aktualnie uległy reinterpretacji. Fakt ten istotnie łączy się z potrzebą wypracowania określonego stanowiska badawczego, które umożliwiłoby interpretacje słowotwórczych cech gwarotwórczych ustalonych w różnym czasie. Zadaniem słowotwórstwa gwarowego jest bowiem, jak podkreśla Sławomir Gala, „pokazanie stanu aktualnego, a tam, gdzie to możliwe, odpowiedź na pytanie, jak do tego stanu doszło. Wydobywamy w ten sposób zarówno stan dawniejszy, jak i elementy innowacyjne, które mogą różnicować gwary oraz wskazywać na odrębność gwar wobec polszczyzny ogólnej” (por. 2002b, s. 45).

Podstawę opisu procesów derywacyjnych rzeczowników motywowanych, o przejrzystej budowie dychotomicznej stanowią zasady synchronicznej analizy słowotwórczej, opartej na teorii o dwuczłonowości wyrazów Jana Rozwadowskiego (por. 1921). Źródłem wyrazu stanowiącego bazę derywacyjną jest przede wszystkim parafraza usłyszana od informatora, podlegająca ocenie eksploratora. W odniesieniu do nazw o zakłóconej motywacji, o zatartej dla użytkownika gwary, ale czytelnej dla eksploratora strukturze derywacyjnej stosuje metody słowotwórstwa historycznego, dociekania słowotwórcze łączące z etymologicznymi.

W odniesieniu do danych gwarowych trudno postawić ostrą granicę między synchronią a diachronią¹³, trudno przy interpretacji stanu aktualnego nie wykorzystywać analizy historycznej, nie sięgać do danych etymologicznych¹⁴. Na temat

¹³ Na fakt, że trudno mówić w odniesieniu do słowotwórstwa gwarowego o wyraźnych rozgraniczeniach na synchronię i diachronię niezależnie od rozumienia terminów zwraca uwagę Sławomir Gala (por. Gala, Gala 2006a). Podobne stanowisko zajęli też inni językoznawcy (por. Mieszkow 1976, s. 7–8; Janceniecka 1979, s. 9–10; Niemczenko 1984, s. 118; 1985; Moisiejew 1987, s. 97–105; Reichan 1996, s. 194; Nagórko 1998, s. 165; Skarżyński 1999, s. 195; Sajewicz 2002, s. 64).

¹⁴ Na znaczenie wzajemnych relacji między etymologią a słowotwórstwem zwracali wcześniej uwagę Witold Doroszewski (por. 1953b; 1954a; 1954b) czy Alfred Zaręba, który pisał: „metody analizy słowotwórczej ułatwiają nieraz wykrycie etymologii wyrazu [...] i na odwrót, w niektórych wypadkach dane etymologiczne pozwalają na rozwiązanie budowy wyrazu” (1957, s. 168–169).

udziału etymologii w opisie budowy słowotwórczej występujących w gwarach „wyrazów o ciekawej, na pierwszy rzut oka zamazanej strukturze derywacyjnej, izolowanych podstawach derywacyjnych, bądź wykładnikach” wypowiedział się Sławomir Gala (2000b, s. 34).

Należy pamiętać o tym, że zasada etymologii jest szczególnie przydatna przy określaniu struktury derywatów, bo przy jej pomocy dochodzi się do etymonu, czyli wyrazu lub pierwiastka, od którego ustalił się badany derywat i przyjął prymarne znaczenie kategorialne. Tak pojmowana metoda interpretacji derywatów, nazwana przez Sławomira Galę metodą panchroniczną (por. Gala 2006; por. też Greszczuk 1997) czy chronią (Gala 2011), zrywająca ze stereotypową zasadą analizy synchronicznej lub diachronicznej, pozwala badaczowi na zaliczenie do formacji motywowanych wielu wyrazów, które stosując metody ściśle synchroniczne, musiałby uznać za niemotywowane, co znacznie zawęziłoby zakres materiału oraz mogłoby doprowadzić do uproszczonych wniosków na temat motywacji semantyczno-formalnej niektórych derywatów. Interpretacja danych w perspektywie chronicznej wzmacnia, jak podkreśla S. Gala, argumentację słowotwórstwa systemowego, modelowego w rozległości historycznej, a także tworzy warunki do rekonstrukcji słowotwórczej jednostek aktualnie zleksykalizowanych (Gala 2011, s. 61). Szukanie motywacji w danych historycznojęzykowych, a nawet porównawczodialektalnych, wskazywanie wyrazów, które w języku polskim nie mają naturalnych (żywych) parafraz, ale dla których istnieje możliwość konstruowania sztucznych parafraz słowotwórczych, odwołujących się do różnych odmian języka albo do innych niż polski systemów językowych (por. Kreja 1972) pozwoliło mi włączyć do analizy chociażby takie derywaty, jak np. *drapieżca*: *drapieżyc* (por. Peplowski 1974, s. 82; Kleszczowa 1996, s. 34), *górnik*: *góra* ‘kopalnia’ (por. Kreja 1972, s. 61–62), *kaletnik*: *kaleta* (por. Kleszczowa 1996, s. 148), *karbowy*: *karb* ‘ryzy, rygor’ (por. PSWP), *kolarz*: gw. *koło* ‘rower’ (por. Kreja 1972, s. 61–62), *szafarka*: *szafować* (por. Kleszczowa 1996, s. 268).

Derywaty pochodzące z różnych genetycznie i chronologicznie warstw zostały podporządkowane nadrzędnemu kryterium funkcjonalności, tzn. prezentuję i opisuję derywaty tak, jak ustalają się one i żyją (funkcjonują) w eksplorowanych gwarach. Chociaż podstawą klasyfikacji i opisu derywatów jest parafraza posłyszana od informatora, nie odstępuję jednak od kryterium etymologiczno-paradygmatycznego. Taka analiza „licząca się z tym, jak rozumieją słownictwo użytkownicy języka, nie może [...] oddzielać ostro synchronii i diachronii” (Nagórko 2006, s. 188), zwłaszcza w odniesieniu do derywatów funkcjonujących w gwarach. Struktury takie bowiem mogą mieć w gwarach motywację zgodną z ich genezą lub ją zmienić, ulec reinterpretacji, nierzadko na podstawie indywidualnych skojarzeń, podobieństw form i znaczeń (*ibidem*, s. 189).

Takie właśnie chroniczne podejście znalazło odzwierciedlenie w doborze i omówieniu derywatów, w ich interpretacji, jeśli chodzi o podstawę i wykładnik derywacyjny. I tak, na przykład derywaty *wychowawca*, *wykonawca*, *zawiadow-*

ca są przez informatorów traktowane jako utworzone formantami *-awca*, *-owca*, tymczasem z diachronicznego punktu widzenia są to derywaty od czasowników *wychowawać*, *wykonawać*, *zawidować* z formantem *-ca*. Derywaty typu *grymasnica*, *grzesznica*, *marudnica* to prymarnie formacje odprzymiotnikowe z sufiksem *-ica*, w eksplorowanych gwarach w wyniku reinterpretacji wywodzone od czasowników *grymasić*, *grzeszyć*, *marudzić* + *-nica*. Status słowotwórczy wielu przykładów omawianych w związku z sufiksami *-er*, *-or*, *-tor*, *-ator* rysuje się jasno tylko na płaszczyźnie synchronicznej. Łatwo bowiem ustalić relacje semantyczno-formalne wyrazów zawierających te sufiksy, por. np. *kolekcjoner* ← *kolekcjonować*, *organizator* ← *organizować* itp. Takie rozwiązanie pozwala tego typu formacje traktować jako derywaty i włączać je do niniejszego opisu. Z diachronicznego punktu widzenia kilka zanotowanych przeze mnie derywatów z formantami *-er*, *-or*, *-tor*, *-ator* to zapożyczenia, por. np. fr. *collectionneur*, *contrôleur*, *monteur*, niem. *Schmuggler*, *Stopfer*, ang. *trainer*. Zdarzają się też przykłady typu **mazepa** ‘ten, kto stale się maże; płaczek’: *mazać się* ‘plakać, mazgać się’; *mazepa* 3, 19, 21, 22, 30; *mazypa* 17, 21; *jak się maze, to mazepa* 21. Można ten derywat potraktować jako przykład reinterpretacji etymologicznej¹⁵ połączonej ze zmianą znaczenia wyrazu. Wszystkie tego rodzaju różne // możliwe interpretacje omawiam przy konkretnych derywatach (por. II. *Interpretacja derywatów*).

W monografii omawiam również derywaty typu *cieśla*, *pastuch*. Nie wszyscy językoznawcy uznają podzielność tego typu form. W historii sporu na ten temat większość badaczy godziła się traktować wyrazy z izolowanym formantem jako podzielne (Vinokur, Nida, Poldauf, Dokulil, Ziemśka, Janko-Trinicka, Kubriakowa). Autorzy ci – z wyjątkiem Vinokura – przyjmowali jako wystarczający warunek podzielności morfologicznej występowanie przynajmniej jednego z członów wyrazu w innym otoczeniu morfemowym (za: Nagórko 1981, s. 206). Przyjmuję, że wyrazy typu *cieśla*, *pastuch* są motywowane w tym sensie, że można je wywieść formalnie i semantycznie od innych leksemów, por. parafrazy słowotwórcze: *cieśla* ‘ten, kto zajmuje się *ciosaniem* drewna’, *pastuch* ‘ten, kto *pasie* bydło’ (por. też Nagórko 1981, s. 207).

Omówienia wymaga również kwestia kierunku motywacji. W literaturze słowotwórczej występują dwa kryteria ustalenia kierunku motywacji, tj. intuicja użytkowników języka oraz relacja większej złożoności semantycznej i // lub składniowej derywatu. Relacja ta ustalana jest również na podstawie intuicji językowej użytkowników, tylko w tym wypadku intuicja dotyczy interpretacji znaczenia, nie zaś stosunku pochodności w stosunku do podstawy. Oba te kryteria wskazują niedwuznacznie na kierunek derywacji synchronicznej (por. Grzegorzczkowska, Puzynina 1980, s. 379–380).

¹⁵ Za Witoldem Cienkowskim przyjmuję, że reinterpretacja etymologiczna polega na utożsamieniu, któremu towarzyszy zmiana postaci wyrazu lub nie – części lub całości wyrazu nieprzeżytego z elementami znanymi z innych wyrazów, a zwłaszcza z morfemami. Tendencja do reinterpretacji jest jednym z przejawów ogólniejszej tendencji występującej w posługiwaniu się językiem, mianowicie tendencji do kojarzenia jego elementów (por. Cienkowski 1972, s. 30).

W słotwórstwie synchronicznym za podstawę analizy uznaje się relację motywacji, polegającą na tym, że między dwoma (lub więcej) wyrazami zachodzi odczuwany przez większość mówiących danym językiem związek semantyczny i formalny. Jako wyraz motywowany (derywat, formację) traktuje się ten z pary wyrazów wykazujących związek znaczeniowy i formalny, który odznacza się większą złożonością formalną i semantyczną, ewentualnie tylko formalną albo tylko semantyczną – o wyrazie prostszym (mniej złożonym) mówi się jako o podstawie słotwórczej (bazie słotwórczej, wyrazie motywującym) (por. Waszakowa 1993d, s. 23–24). Sposobem uniknięcia w opisie zjawisk wielomotywacyjności i motywacji wzajemnej jest zastosowana przez T. Vogelgesang zasada wyodrębniania jak najmniej rozbudowanego formantu, a jak najbardziej rozbudowanej podstawy słotwórczej (por. Jadacka 1987, s. 582).

Problem kierunku derywacji dotyczy przede wszystkim tych par wyrazów, w których zachodzi rozbieżność między złożonością formalną a złożonością semantyczną.

Stanowiska językoznawców w kwestii prymatu relacji semantycznych i formalnych są podzielone. I tak, na przykład jedni przyjmują prymat relacji semantycznych nad formalnymi (por. Mielczuk 1972), inni kierują się względami głównie formalnymi (por. Łopatin, Ułuchanow 1970), jeszcze inni dopuszczają istnienie tzw. motywacji wzajemnej (dwukierunkowej) (por. Dokulil 1979; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979).

Uznając prymat relacji znaczeniowych wobec formalnych, uzyskują jeden kierunek pochodności słotwórczej derywatów, a derywaty typu *kolarz*, *ślusarz* traktują jako pochodne od rzeczowników *kolarstwo*, *ślusarstwo*. Prymat relacji znaczeniowych (większej złożoności znaczeniowej derywatu od podstawy) nad formalnymi prowadzi często do uznania za formanty elementów paradygmatycznych (Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 41–42). Gdyby jednak wziąć pod uwagę model słotwórstwa bliższy intuicji językowej użytkowników języka oraz rzeczywistych procesów wyrazotwórczych, to wówczas – zdaniem Grzegorzczkowskiej i Puzyniny – należy uznać wzajemną pochodność słotwórczą (Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 42).

Taką właśnie wzajemną pochodność słotwórczą przyjmują autorki w pracy poświęconej słotwórstwu rzeczowników sufiksalnych rodzimych i jako wzajemnie motywowane traktują m.in.: 1) derywaty typu *stolarz* ↔ *stolarstwo* (jako wypadek większej złożoności znaczeniowej i // lub składniowej wyrazu x niż wyrazu y, natomiast większej złożoności formalnej wyrazu y niż x), 2) derywaty typu *partacz* ↔ *partaczyć* (jako wypadek większej złożoności znaczeniowej i // lub składniowej wyrazu x, a jednocześnie równorzędności formalnej wyrazów x i y, pozostających w stosunku tzw. derywacji wymiennej lub paradygmatycznej (Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 42–43).

Te same autorki, przyjmując w cytowanej pracy wzajemną pochodność słotwórczą (przyjmują ją też zresztą w pierwszym wydaniu tzw. gramatyki akademickiej) przy opracowaniu słotwórstwa rzeczowników, w drugim wydaniu

tw. gramatyki akademickiej opowiadają się za przyjęciem w stosunku do trudnych pod względem określenia kierunku pochodności derywatów – kierunku złożoności formalnej. Jak piszą Grzegorzyczkowa i Puzynina, w parze typu *stolarz* – *stolarstwo* wyraz *stolarz*, prostszy formalnie, może być interpretowany jako ‘ten, kto zajmuje się stolarstwem’, a więc bardziej złożony semantycznie. Można także odwrotnie rozumieć relację między tymi wyrazami, zgodnie z kierunkiem formalnym: *stolarstwo* ‘zawód (zajęcie) stolarza’. W takich przypadkach przyjmują, jak same podkreślają, nieco arbitralnie kierunek motywacji zgodny z kierunkiem złożoności formalnej (GWJP 1998, II, s. 386).

Na problem niejasnego dla użytkowników języka kierunku pochodności zwraca uwagę również Alicja Nagórko, por.: „Przyjmując, że między *ślusarzem* a *ślusarstwem* zachodzi relacja pochodności, popadamy w kłopot wynikający z różnych kierunków pochodności formalnej i semantycznej” (Nagórko 1982, s. 287). W przypadkach przeciwnej motywacji formalnej i semantycznej proponuje Nagórko przyjęcie pochodności wzajemnej, tym bardziej, że – jak sama podkreśla – takie rozwiązanie zgadza się ze stanem potocznej świadomości językowej. Jak zakłada Nagórko, badania socjolingwistyczne potwierdziłyby domniemanie, że dla części użytkowników języka pochodne będzie *ślusarstwo* jako ‘zajęcie ślusarza’, dla innych natomiast *ślusarz* będzie derywatem od *ślusarstwo* jako ‘ten, kto zajmuje się ślusarstwem’ (Nagórko 1982, s. 288).

Kierunek motywacji zgodny z kierunkiem złożoności formalnej odpada, jak zauważa Krystyna Waszakowa, w wypadku derywacji paradygmatycznej. Waszakowa, inaczej niż Grzegorzyczkowa i Puzynina, przyjmuje: a) większą złożoność semantyczną jednego z wyrazów; b) większą złożoność składniową wyrazu traktowanego jako derywat (Waszakowa 1993d, s. 26). Zgodnie z założeniem przyjętym przez autorkę monografii o rzeczownikach z formantami paradygmatycznymi, w parze typu *stolarz* – *stolarstwo* pierwszy jest wyrazem motywowanym, por. *stolarz* ‘ten, kto zajmuje się stolarstwem’, drugi zaś motywującym, por. *stolarstwo* ‘rzemiosło i technika wyrabiania z drewna m.in. elementów budowlanych, mebli, przedmiotów codziennego użytku, opakowań’ (nie tylko: ‘zawód (zajęcie) stolarza’). Po drugie, Kuryłowiczowskie kryterium prymarności // sekundarności funkcji pełnionych przez poszczególne kategorie części mowy pozwala ustalić kierunek motywacji w tożsamych znaczeniowo parach wyrazów typu *taniec* – *tańczyć*, w których rzeczowniki uznaje się za motywowane z tego względu, że dla czasownika wyrażanie czynności jest funkcją podstawową (Waszakowa 1993d, s. 26).

5. Uwagi dotyczące prezentacji materiału

Praca ma charakter dychotomiczny: składa się z części opisowej (cz. I. *Studium słowotwórczo-leksykalne*) i części materiałowej (cz. II. *Słownik*). Pełny materiał dokumentacyjny znajduje się w części II (słownikowej) pracy. Derywaty,

zapisane grafiką ogólnopolską (z pominięciem cech fonetycznych i wybranych morfologicznych, np. *s-* // *z-*, *roz-* // *oz-*, *-uw-* // *-ow-*), prezentowane są w kolejności alfabetycznej. W części opisowej zjawiska ilustrowane są wybranymi przykładami. Liczba przytoczonych przykładów jest proporcjonalna do wszystkich przykładów poświadczających zjawisko.

Po przykładzie zapisanym pogrubioną czcionką podaję podstawę słowotwórczą i kontekst parafrastyczny z lokalizacją. W uzasadnionych przypadkach podaję definicję parafrastyczną i // lub leksykalną. W przypadku derywatów onomazjologicznych wyrazy będące podstawami słowotwórczymi podaję w nawiasie.

W materiale znalazły się takie derywaty, które mają to samo znaczenie słowotwórcze, ale kilka znaczeń leksykalnych. Różne znaczenia leksykalne zaznaczam odpowiednimi cyframi arabskimi. Zdarzają się też równobrzmiące derywaty, dla których wskazano bądź to różne podstawy słowotwórcze, bądź różne relacje między derywatem a podstawą słowotwórczą. Takie derywaty opatruję cyframi rzymskimi.

Nadrzędnym kryterium prezentacji derywatów sufiksalnych są formanty ułożone alfabetycznie według ich podstawowego elementu spółgłoskowego, a następnie gramatyczny typ podstawy (czasownikowa, rzeczownikowa). Rozróżniam derywaty będące prymarnymi nazwami wykonawców czynności, funkcjonujące dziś również jako nazwy osobowych wykonawców czynności (N. AG.) oraz derywaty będące prymarnymi nazwami wykonawców czynności, które w wyniku przesunięć międzykategorialnych stoją na pograniczu nazw agentywnych i atrybutywnych – klasyfikuję je jako atrybutywne nazwy wykonawców czynności (ATTR. N. AG.)

W prezentacji kompozycji przyjąłam jako nadrzędne kryterium charakter gramatyczny podstaw (pierwszego członu), następnie sposób połączenia komponentów, czyli rodzaj elementu kompozycyjnego (interfksu) oraz typ formantu.

II. INTERPRETACJA DERYWATÓW

1. Status kategorii nazw osobowych wykonawców czynności w świetle materiału gwarowego

Przyjęcie w klasyfikacjach kryterium, zgodnie z którym zasób kategorii derywacyjnych buduje się na podstawie gramatycznej, tj. na częściach mowy (por. Brodowska-Honowska 1967, s. 21; Sławski 1974, s. 58–141), spowodowało, że autorzy niektórych opracowań słowotwórczych konsekwentnie odróżniają dwie kategorie słowotwórcze, tj. deverbale nazwy działacza i denominalne nazwy wykonawców zawodów (por. Doroszewski 1963c, s. 316; Klemensiewicz i in. 1964, s. 197, 199–200).

Terminy *nazwa zawodu*, *nazwa zawodowa*, *nazwa wykonawcy zawodu*, *nazwa specjalności*, *nazwa funkcji*, *nazwa stanowiska* spotyka się, jak zauważa Janusz Wróblewski, w polskich pracach z zakresu ekonomii i socjologii (Wróblewski 1986, s. 307 – przypis). Zgodnie z definicją zamieszczoną w *Wielkiej Encyklopedii Powszechnej PWN* – *zawód* to „socjologiczny termin [...] najczęściej używany na oznaczenie określonego zespołu czynności, wyodrębnionych w ramach społecznego podziału pracy: 1) które dana jednostka wykonuje stale lub względnie stale, 2) z których wykonywania czerpie środki utrzymania, 3) których wykonywanie wymaga odpowiedniego przygotowania (kwalifikacji)” (*Nowa Encyklopedia Powszechna PWN* 1996, s. 997). *Słownik języka polskiego* pod red. Mieczysława Szymczaka definiuje *zawód* jako umiejętność wykonywania pracy w danej dziedzinie, fachowe, stałe wykonywanie jakiejś pracy w celach zarobkowych, fach, specjalność (SJPS III 1999, s. 915).

W terminologii językoznawczej termin *nazwa wykonawcy zawodu* występuje z jednej strony na oznaczenie zawodu, z drugiej – człowieka wykonującego zawód. W pracach poświęconych słowotwórstwu nazwa ta wymieniana jest tylko przy analizie odrzeczownikowych nazw wykonawców czynności (por. Wróblewski 1978, s. 53).

Z punktu znaczenia leksykalnego nazwy zawodów // wykonawców zawodów nie budzą większych zastrzeżeń, stąd obok siebie znalazły się w pracach J. Ruska (1996) czy J. Siatkowskiego (2005) zawody motywowane czasownikiem i rzeczownikiem, np. *cieśla*, *piekarz*, *oracz*, *młynarz*, *ogrodnik*.

Na genetyczny związek między formacjami denominalnymi, oznaczającymi wykonawców czynności a obiektami ich czynności, narzędziami, przy pomocy

których czynność została wykonana, wreszcie materiałem, z którego zrobiony jest wytwór zwracano uwagę już wcześniej. I tak, na przykład Jan Łoś stwierdza przy okazji omawiania formacji utworzonych sufiksem *-arz*: „Z przytoczonych wszystkie, prócz *słowniarz*, są nazwami ludzi od zajęć” (Łoś 1925, s. 43). Witold Doroszewski, w związku z historią formacji słowotwórczych na *-nik*, pisze: „W tekstach XVI i XVII w. i w słownikach Knapskiego, Troca i Lindego omawiana tu kategoria słowotwórcza w dalszym ciągu reprezentowana jest bardzo obficie. Odnosne formacje to bardzo często nazwy osób wykonujących czynności, dotyczące przedmiotu znaczonego wyrazem piennym” (Doroszewski 1928, s. 176). Adam Heinz, omawiając klasyfikację znaczeniową polskich rzeczowników odrzeczownikowych H. Gaertnera, stwierdza, że „Nomina agentis odrzeczownikowe tworzone są: a) od wytworu typu *piernikarz*, podstawą jest tu dopełnienie: wykonujący *piernik*; b) od narzędzia, typ *kosiarz*, podstawą jest tu narzędzie: pracujący *kosą*; c) od materiału, typ *złotnik*, wyraża dopełnienie, wykonujący *złote* wyroby; d) od miejsca, typ *pocztarz*, gdzie podstawa jest dopełnieniem lub miejscownikiem: pracownik *poczty* lub pracujący *na poczcie*; e) od skłonności, typ *herbaciarz* ze stosunkiem dopełnienia: lubiący *herbatę*” (Heinz 1957, s. 56).

Problem pojawia się, gdy przejdziemy na grunt słowotwórczy i zaczniemy rozpatrywać nazwy typu *brukarz*, *cepiarz* // *młocarz* z punktu widzenia ich przynależności do określonej kategorii słowotwórczej.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że przy interpretacji nazw wykonawców czynności nie można kierować się wyłącznie jednym kryterium (syntaktycznym, słowotwórczym czy leksykalnym), zwłaszcza gdy analizuje się materiał gwarowy, por. z punktu widzenia leksykalnego derywaty typu *aptekarz* i *piekarz* są nazwami zawodów. Z punktu widzenia słowotwórczego *aptekarz* to formacja odrzeczownikowa, zaś *piekarz* – odczasownikowa. W odniesieniu do derywatu *piekarz* kryterium syntaktyczne wskazuje na podmiot wykonujący czynność wskazaną w podstawie ‘ten, który piecze’, zaś w odniesieniu do derywatu *aptekarz* mówimy o nazwie odokolicznikowej ‘ten, który pracuje w aptece’. Za Januszem Wróblewskim zawód traktuję jako „czynność posiadającą pewną rangę wśród czynności wykonywanych przez człowieka” (Wróblewski 1980, s. 415), a derywaty typu *czapnik* (podobnie zresztą jak derywaty *kreślarz*, *spawacz*) uważam za nazwy osobowego wykonawcy czynności, która uznana jest za zawód (Wróblewski 1978, s. 53–54; Wróblewski 1979, s. 35).

Za włączeniem derywatów odrzeczownikowych (typu *kucharz*) i odczasownikowych (typu *piekarz*) do jednej kategorii słowotwórczej przemawiają:

1) aspekt leksykalny – derywaty włączone do tej kategorii nazywają osoby wykonujące czynność (również czynność zawodową) (por. też Wróblewski 1986, s. 307 – przypis), por. *lekarz* – odczasownikowa nazwa wykonawcy czynności i jednocześnie czynność uznana za zawód, *plócienniczka* ‘kobieta tkająca płótno’ – odrzeczownikowa odobiektowa nazwa wykonawcy czynności (czynność niebędąca zawodem);

2) aspekt ontologiczny i logiczny (logiczno-synaktyczny) – świadome działanie człowieka polega nie tylko na wykonywaniu pewnych czynności, ale także na wykonywaniu jakichś przedmiotów przy pomocy jakichś narzędzi z jakiegoś materiału w określonym czasie, w określonym celu i określonym sposobem. Zatem w jednej kategorii znajdują się zarówno odczasownikowe derywaty typu *oracz*, *lekarz*, jak i odrzeczownikowe typu *aptekarz*, *stolarz*, *wędkarz*, *zielarz*.

3) aspekt morfologiczny – za włączeniem do jednej kategorii nazw deverbálních i denominálních, które mają w swojej strukturze odniesienie nie do czynności, lecz do obiektu, przedmiotu działania, wytworu, materiału, narzędzia, miejsca czy czasu przemawiają też:

a) tworzenie nazw przy pomocy tych samych wykładników od podstaw, które dają możliwość tzw. podwójnej motywacji, tj. od podstaw rzeczownikowych i czasownikowych, por. *brukarz*: *brukować* obok *brukarz*: *bruk*, *dzierżawca*: *dzierżawić* obok *dzierżawca*: *dzierżawa*, *kosiarz*: *kosić* obok *kosiarz*: *kosa*;

b) rozszerzenie zasięgu sufiksu *-arz* z podstaw nominalnych, należnych mu genetycznie, na werbalne, por. *belczarz*: *belka*, *blacharz*: *blacha*, *ceglarz*: *cegła*, *cepiarz*: *cep*, *wiklarz*: *wiklina* itd. obok *golarz*: *golić*, *malarz*: *malować*, *misiarz*: *misić*, *młocarz*: *młócić*, *pleciarz*: *pleść* czy odwrotnie – łączenie się formantu *-ca*, prymarnego w strukturach odczasownikowych (por. Klemensiewicz i in. 1964, s. 197; Sławski 1974, s. 102) z podstawami rzeczownikowymi. Jak zauważa Krystyna Kleszczowa w monografii *Staropolskie kategorie słowotwórcze i ich perspektywiczna ewolucja. Rzeczowniki*, w staropolszczyźnie „derywacja odrzeczownikowa również dawała nazwy subiekta, ale rzadziej niż obecnie, tym samym rozbudowanie typów mutacyjnych nazw subiektów opartych na podstawach rzeczownikowych jawi się jako jedna z ważniejszych przemian w ewolucji polskiego systemu słowotwórczego” (por. Kleszczowa 1998, s. 58);

c) występowanie w derywatach odrzeczownikowych i odczasownikowych wspólnych wykładników: *-arz* (por. wyżej), *-ak*, *-nik*, por. *rybak*: *ryba*, *skotak*: *skot* itp. obok *krasak*: *krasać*, *wiązak*: *wiązać*, *wyszywak*: *wyszywać*; *czapnik*: *czapka*, *krosiennik*: *krosna*, *topornik*: *topór* itd. obok *kastrownik*: *kastrować*, *polownik*: *polować*, *pośrednik*: *pośredniczyć*, *zalotnik*: *zalecać się*.

Analogiczne do mojego stanowisko zajęła m.in. Jadwiga Puzynina, która w artykule *Uwagi o układzie kategorialnym słowotwórstwa* polemizuje ze stanowiskiem przyjmującym układ kategorialny oparty na kryterium podstawy słowotwórczej. Autorka pisze: „Układ kategorii słowotwórczych może być nadrzędny w stosunku do podziału według charakteru gramatycznego podstaw słowotwórczych, ponieważ ten podział jest często tylko formalny, nie wyznacza rzeczywistych granic funkcji i produktywności formantów. Tak np. nazwy wykonawców czynności mogą obejmować i formacje odczasownikowe (typu *licznik*), i odrzeczownikowe (typu *lirnik*)” (Puzynina 1962, s. 39).

Również Teresa Smółkowa uważa, że „nieprzydatny jako kryterium klasyfikacyjne okazał się charakter gramatyczny podstawy słowotwórczej, ponieważ de-

rywaty odczasownikowe i odrzeczownikowe są zbyt zróżnicowane wewnętrznie, by można je było potraktować jako tylko dwie odrębne kategorie słowotwórcze” (Smółkowa 1976, s. 23). Badaczka zwraca też uwagę na fakt, że charakter relacji między wyrazem motywowanym i motywującym jest taki sam w przypadku nazw agentywnych odczasownikowych i odrzeczownikowych. W związku z tym charakter gramatyczny podstawy ma znaczenie drugorzędne (*ibidem*, s. 23). Wycho-
dząc z takiego założenia, Smółkowa przyjmuje, że słowotwórcza kategoria nazw agentywnych obejmuje derywaty mające wspólne znaczenie strukturalne ‘ten, kto wykonuje czynność lub wykonuje obiekt czynności’. Zalicza tu również formacje określające stosunek wykonawcy czynności do narzędzia i miejsca wykonywania tej czynności (*ibidem*, s. 31).

Tworzenie nazw wykonawców czynności od podstaw czasownikowych i rzeczownikowych zakładają autorzy definicji *nomen agentis* w *Encyklopedii języka polskiego* (EJP, 1999 sv. *nazwy działacza, nazwy działacza odrzeczownikowe*) oraz w *Encyklopedii językoznawstwa ogólnego* (EJO, 1999 sv. *nomen agentis*).

Na uwagę zasługuje też stanowisko Jerzego Reichana zaprezentowane w artykule *Problem kategorii i nadkategorii słowotwórczych (na przykładzie gwarowych nazw nosicieli cech i nazw wykonawców czynności)* (Reichan 2000). Autor, analizując materiały słowotwórstwa gwarowego, wychodzi z założenia, że dane te pokazują, iż nasuwa się potrzeba stworzenia pojęcia nadkategorii słowotwórczej, tj. takiej jednostki podziału, która skupiałaby w sobie dwie lub więcej kategorii słowotwórczych identycznych lub zbliżonych semantycznie (*ibidem*, s. 124). I tak, na przykład nazwy odrzeczownikowe typu *pianista*, *złotnik* i odczasownikowe typu *spawacz*, *murarz* proponuje Reichan, z uwagi na fakt, że pod względem semantycznym łączy je to, iż są nazwami wykonawców zawodów lub wykonawców powtarzających się regularnie czynności, włączyć do jednej nadkategorii, którą nazywa nadkategorią wykonawców powtarzających się regularnie czynności (*ibidem*, s. 127). Za takim rozwiązaniem, jak podkreśla autor artykułu, przemawia chociażby przytoczony przez niego, a zauważony przez Pomianowską przykład nazwy *kosiarz* rozumianej jako ‘ten, kto siecze kosą’, por. parafrazę *kosiarz zesiek zyto na górcie* wobec nazwy *kosiarz* ‘ten, kto kosi’, por. *kosiarz kosi zyto* (*ibidem*, s. 126).

Podkreślić należy również, że chociaż przy klasyfikowaniu derywatów do danej kategorii słowotwórczej nie można do końca opierać się na inwentarzu wykładników derywacyjnych obsługujących określoną kategorię słowotwórczą, gdyż dystrybucja tych wykładników w ramach kategorii słowotwórczych już w przeszłości wykazywała brak regularności, por. przykładowo formant *-ak* posiadający kilka funkcji znaczeniowych: 1) nazwa działacza (*żebrak*, *pijak*); 2) nazwa znamionująca (*prostack*, *próżniak*); 3) nazwa środowiskowa (*krakowiak*, *warszawiak*); 4) nazwa czynnika pomocniczego (*bijak*, *prężak*); 5) nazwa materiałowa (*porzecznik*, *agrestniak*); 6) nazwa deminutywna (*żreback*, *kociak*);

7) tworzenie rzeczowników ogólnikowo-pochodnych (*krzyżak, mleczak*)¹, jednak w tym przypadku kryterium to może być pomocnicze, komplementarne.

Prymarnie systemowy – gramatyczny charakter słowotwórstwa dostrzec można również w opracowaniach słowotwórstwa ogólnopolskiego, których autorzy przyjęli konwencjonalnie mechaniczne i arbitralne rozstrzygnięcie, że do nomina agentis zaliczymy formacje odczasownikowe, a do nosicieli cech – odprzymiotnikowe i odmiesłowowe (por. np. Ułaszyn 1923, s. 218–221; Doroszewski 1946, s. 28, 33; Szober 1953, s. 124–126; Klemensiewicz i in. 1964, s. 197–199, 200–202; Brodowska-Honowska 1967, s. 23; Satkiewicz 1969b, s. 19, 45; Grzegorzczkova 1972b, s. 75–83, 87–95; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 32–33; GWJP 1998, II, s. 393, 416, 421). Wprawdzie Renata Grzegorzczkova w *Zarysie słowotwórstwa polskiego...* zauważa, że jedną z trudności w wydzielaniu kategorii nomina agentis jest bliskość nazw wykonawców czynności o charakterze potencjalnym, skłonnościowym i nazw atrybutywnych (Grzegorzczkova 1972b, s. 76), jednak odpowiednio pojemna definicja kategorii nomina agentis (por. definicję: „Są to głównie nazwy osób charakteryzujących się umiejętnością, skłonnością lub aktywnym wykonywaniem przez nie pewnych czynności” (Grzegorzczkova 1972b, s. 75)) pozwala autorce derywaty odczasownikowe typu *pijak, śpioch* włączać do kategorii agensów, a derywaty odprzymiotnikowe typu *łakomczuch, brudas* do nosicieli cech (Grzegorzczkova 1972b, s. 76). Analogiczne rozwiązania przyjęli autorzy monografii gwarowych, włączając odczasownikowe derywaty typu *chwalca, jąkała, kłamca, krzykacz, pijak, śpioch* do kategorii nazw wykonawców czynności (por. np. Szymczak 1961a, s. 146, 159, 173; Dobrzyński 1967, s. 9, 10, 19; Chłodzińska-Świątecka 1972, s. 164), chociaż na fakt, że w derywatach typu *bazgrała, gaduła, jąkała, pleciuch* mamy do czynienia: 1) z charakterystyką osób, które czynności jakieś wykonują stale lub w taki sposób, że zwracają tym na siebie uwagę (zwykle niekorzystnie); 2) z charakterystyką osób ze względu nie tylko na samą czynność, ale na sposób wykonania tej czynności, 3) że są to nazwy wartościujące ujemnie pewne właściwości zachowania człowieka; 4) że w derywatach tych nie jest istotne bycie subjektem czynności tylko wyrażenie właściwości (cechy) wiążącej się z treścią zawartą w rdzeniu czasownika zwrócili uwagę m.in. Witold Doroszewski (1928, s. 121; 1929, s. 63), Henryk Gaertner (1934, s. 277–278), Walenty Dobrzyński (1967, s. 10), Danuta Buttler (1978a, s. 40–41), Jerzy Reichan (2000, s. 124) czy Wacław Cockiewicz (2001).

Formacje, o których tu mowa, kształtowane są przez formanty właściwe zarówno nazwom wykonawcy czynności, por. np. *-acz, -ak, -nik, -arz*, jak i formacjom atrybutywnym motywowanym przez przymiotniki i rzeczowniki, np. *-acz, -ak, -ek, -ka, -nik*. Świadczyć to może o ich pośrednim charakterze, gdyż z nazwami wykonawców czynności łączy je kategoria gramatyczna podstawy i niektóre wykładniki, a o przynależności do kategorii nazw nosicieli cech decyduje ich

¹ Por. *Gramatyka historyczna języka polskiego* (Klemensiewicz i in. 1964, s. 224).

atrybutywne znaczenie realne. Wartość atrybutywna może wynikać zarówno ze znaczenia leksykalnego podstawy słowotwórczej, jak i z wartościującej funkcji formantu. Już na gruncie prasłowiańskim znane są formanty wnoszące do derywatu ładunek emocjonalny (zwykle negatywny), np. *-ocha*, *-uch*, *-uga*, *-ala*, *-an*, *-as*, przy pomocy których derywowano tzw. ekspresywne nomina agentis (por. Sławski 1974, s. 68, 74, 105, 130; 1976, s. 32; por. też Wojtyła-Świerżowska 1974, s. 103–104, 119, 125). Z uwagi na to, że zastosowanie kryterium semantycznego i tworzenie peryfrazy, jak twierdzi Mariola Walczak-Mikołajczakowa, nie zawsze daje jednoznaczne rozstrzygnięcia i najczęściej prowadzi do wniosku, że dany derywat jest bliski (ale nie tożsamy) nazwom atrybutywnym (bo np. *podrywacz* to zarówno ‘ten, kto podrywa’, jak i ‘ten, kto charakteryzuje się skłonnością do podrywania’²) (por. Walczak-Mikołajczakowa 2000, s. 14) oraz trudno, jak twierdzi Wacław Cockiewicz, określić jasne kryteria, pozwalające wyodrębnić nazwy atrybutywne wśród odczasownikowych nazw osobowych wykonawców czynności (por. Cockiewicz 2001, s. 61), wyodrębniam atrybutywne nazwy wykonawców czynności, dla których wyrazy motywujące poza znaczeniami czynności wnoszą do rzeczowników pochodnych pierwiastek wartościujący, określający. Derywaty te sytuuję w tzw. „pasie przejściowym” między kategorią nazw wykonawców czynności a kategorią nazw atrybutywnych.

Pewne odrębności w systematyce derywatów gwarowych, będące następstwem nieco innego kategoryzowania niż w polszczyźnie ogólnej, obserwujemy też w odniesieniu do nazw typu *aptekarka*, *nauczycielka*. Eksploracja terenowa pokazuje, że wyrazista w polszczyźnie kategoria nazw żeńskich derywowanych od odpowiedników męskich w gwarach ma ograniczony zakres. O ile w języku ogólnym nazwy typu *aptekarka*, *nauczycielka* klasyfikuje się jako feminativa³ lub przyjmuje się podwójną interpretację tych derywatów wynikającą z kilku motywacji, por. *ładowaczka* ‘kobieta, która zajmuje się ładowaniem’: ładować (jest to nazwa żeńskiego wykonawcy czynności) obok ‘kobieta-ładowacz’ (nazwa żeńska od męskiej) (por. Grzegorzczakowa, Puzynina 1979, s. 81, 91, 129–130, 137), o tyle w gwarach obserwujemy zerwanie prostych relacji pochodności typu *nauczycielka* ‘nauczyciel-kobieta’ na rzecz relacji ‘kobieta, która uczy’. Parafrazy podawane przez informatorów, weryfikowane przez innych użytkowników gwary, każą lokować te derywaty w kategorii nazw żeńskich wykonawców czynności od podstaw czasownikowych i rzeczownikowych, por.: *dójka*: *doić*, *kopaczka*:

² Jak podkreśla Wacław Cockiewicz w artykule *Jak odróżnić działacz od nosiciela cechy?*, że: „O ile jeszcze znaczenie ‘umiejętności’ można jakoś pogodzić z pojęciem nazwy działacza (osobowego wykonawcy czynności) – przeciwstawiając agensa potencjalnego aktualnemu – to przypisanie osobowemu argumentowi statusu wykonawcy czynności na podstawie cechy semantycznej ‘skłonność’ budzi jednak sprzeciw zdrowej intuicji semantycznej (na której zasadza się procedura tworzenia parafraz słowotwórczych)” (Cockiewicz 2001, s. 54).

³ W kategorii nomina feminativa znaczenie zasadnicze (zawodu, czynności, cechy itd.) wzięte jest z podstawowej nazwy męskiej, a cechę żeńskości wnosi do tego rodzaju nazwy jedynie formant feminatywny (Kreja 1964, s. 129).

kopać, odbieraczka: odbierać, pocieraczka: pocierać, prządka: prząść, sadzaczka: sadzić, sędzina: sądzić, służąca: służyć, żniwiarka: żniwować; aptekarka: apteka. Na zerwanie tych relacji zwracali m.in. uwagę Stanisław Grabias (por. 1981, s. 213), Jerzy Sierociuk (por. 1995, s. 53–61) czy Sławomir Gala (por. 2002a, s. 151). Jadwiga Chłudzińska-Świątecka, omawiając słowotwórstwo rzeczowników w gwarach Warmii i Mazur, podaje przykłady formacji typu *plotkarka*, które, jak pisze, „mają odpowiedniki w formach męskich, ale nie muszą być wtórne w stosunku do nich – zarówno ze względu na duży stopień samodzielności sufiksu *-arka*, jak i niezależność znaczeniową historyczną i współczesną omawianych form żeńskich od męskich” (Chłudzińska-Świątecka 1972, s. 170). Spostrzeżenie Chłudzińskiej-Świąteckiej potwierdza także materiał zebrany przeze mnie w gwarach małopolsko-mazowieckiego pogranicza językowego. Obok form niemających odpowiedników męskich, np. *bibułkarka, bielarka, braczka, cerowaczka, cieraczka, czochraczka, czepczarka I, II, czepiarka, dziargolicha I, II, dziewiarka, gorseciarka, kądzielnica, kładząca, koronkarka, niańka, nieródka, nierządnica, pindraska, pitracha, pokojówka, przeskoczka, skubaczka, snowaczka* itp., zanotowałam derywaty typu *administratorka*, które mogłyby być traktowane jako pochodzące od form męskich (por. *administrator* + *-ka* ‘kobieta-administrator’), gdyby nie fakt, że wywodzone są bezpośrednio od podstaw czasownikowych, np. **beczocha**: beczeć (a nie od: beczoch), por. *ni mos cego becoxo* *becyć* G; **chłajuska**: chlać (a nie od: chlajus), por. *χlajuska χla* *vutke* 8; **działaczka**: działać (a nie od: działacz), por. *Zośka to źaua s tymy źauačkamy z Nėspusy* M; **handlarka**: handlować (a nie od: handlarz), por. *χandlarka χandluje na targu* 6; *na iarmaku χandluim χandłoże, χandlorki* 19; *χandlorek co χandlovauy nazjizžo še puu iarmaku* 23; **klóciara**: klócić się (a nie od: klóciar), por. *ledvo co fstaua kuucara i še kuuci* 17; **krzywdzicielka**: krzywdzić (a nie od: krzywdziciel), por. *juš će ne skšyvži ta kšyvžičelka* 13; **pisarka**: pisać (a nie od: pisarz), por. *to znana písarka, napisaua troxe kšqžek* 13; **rzeźbiarka**: rzeźbić (a nie od: rzeźbiarz), por. *žezbiarka žezbi v žževje* itp. lub od podstaw rzeczownikowych, wskazujących na obiekt czynności, np. **pakciarka**: pakt (a nie od: pakciarz), por. *pačćorka zavero pačt na žime* 19; na rezultat czynności, np. **sitarka**: sito (a nie od: sitarz), por. *šitarka šita robi* 24; na narzędzie, np. **kajakarka**: kajak (a nie od: kajakarz), por. *na kajakaχ zavodovo puuvaio kajakaže i kajakarki* 6; miejsce czynności, np. **kucharka**: kuchnia (a nie od: kucharz), por. *kuxarka gotovaia f kuxni, a pokojufka posuugivaia pšy stole* 14; *kobeta, ktura pracovaia ve dvože f kuxni to kuxarka* 25; czy czas czynności, np. **żniwiarka**: żniwować (a nie od: żniwiarz), por. *žni’vorki ve žniva zbirauy za χuopamy* 19; *žnivjarki še uvvijauy za košnikamy pšy žnivaχ* 7 itp. Również inni językoznawcy podejmujący problematykę słowotwórstwa w gwarach wyróżniają odczasownikowe nazwy żeńskich wykonawców czynności z formantami *-nica, -awica, -ocha, -aczka, -anka, -ennica, -arka, -erka, -ówka, -uszka*, np. *czarownica, tańcownica, latawica, pieszczocha, pijaczka, tyrtanka* ‘przezvisko gadatliwej kobiety’, *uczennica, żniwiarka, pasterka, handlówka, pa-*

stuska (por. Szymczak 1961a, s. 158; Pluta 1964, s. 27, 28; Dobrzyński 1967, s. 8, 11, 12, 18; Górniewicz 1967, s. 49; Nowak 1970, s. 134, 144; Malec 1976, s. 59, 61–62; Habrajska 1989, s. 91, 92, 95, 96, 101, 104, 108; por. też Gaertner 1934, s. 321, 331; Gala-Milczarek 2009b, s. 61).

Pozostaje jeszcze kwestia nazw nosicieli procesów, stanów i relacji. Choć w większości opracowań nazwy osobowych wykonawców czynności zalicza się do agentywnych w opozycji do nieagentywnych nazw nosicieli procesów, stanów i relacji (por. Laskowski 1971; Grzegorzczkova, Puzynina 1979; GWJP 1998, II), to jednak w praktyce zarówno nazwy wykonawców czynności, jak i nazwy nosicieli stanów, procesów i relacji analizowane są najczęściej wspólnie, w ramach szeroko pojętych nazw agentywnych (por. Laskowski 1971), tym bardziej, że zarówno jedne, jak i drugie są derywowane za pomocą tych samych formantów słowotwórczych (por. Sajewicz 2002, s. 128). Zgodnie zatem z dotychczasową praktyką opisu derywatów, do swoich rozważań włączam takie derywaty, jak na przykład: *następca*, *śpioch*, *wisielec*, *znawca*, tym bardziej, że – jak zaznacza Michał Sajewicz – w gwarach nazwy subiektów powstają od czasowników stanowych znacznie częściej niż w językach literackich (2002, s. 128).

W szeroko pojmowanej przeze mnie kategorii nazw osobowych wykonawców czynności, skupiającej derywaty oparte na różnych podstawach gramatycznych, różny z punktu widzenia chronologii zasób materiału, kategorii, w której obserwujemy zjawisko przesunięć międzykategorialnych, zarówno tych związanych z czynnikami językowymi – systemowymi, jak i ekstralingwistycznymi – kulturowymi, derywaty o pewnych wspólnych wyznacznikach formalnych i semantycznych włączone do kategorii nie są sobie równe i w związku z tym mogą znajdować się w różnych relacjach, w różnym położeniu względem siebie, tzn. jedne mogą tworzyć centrum (jądro) kategorii, inne mogą pozostawać w pewnym oddaleniu od tego centrum, również na tzw. peryferiach.

Terminy *centrum* i *peryferia*, odnoszące się najczęściej do horyzontalnego rozmieszczenia pewnych elementów znajdujących się w środku czegoś, stanowiących jądro (centrum) i wokół niego, na uboczu (peryferia), są wykorzystywane w językoznawstwie na różnych płaszczyznach badawczych, w tym m.in. w badaniach słowotwórstwa, zarówno z punktu widzenia diachronicznego (por. Długosz-Kurczabowa, Dubisz 1999, s. 9), jak i synchronicznego (por. Skarżyński 1999, s. 56, 165, 171). Oba te pojęcia mogą odnosić się do badania słowotwórczego zróżnicowania gwar zarówno w aspekcie geograficznym, kiedy możemy obserwować wiele faktów słowotwórczych, których terenowa repartycja pozwala wnioskować o ich centralnym bądź peryferycznym charakterze, jak i do analizy derywatów na poziomie kategorii słowotwórczo-semantycznych⁴.

⁴ Zjawiska związane z *centrum* i *peryferiami* odnoszące się do koncepcji kategorii, określania ich zakresu semantycznego, wskazania struktury, określane są też mianem *zjawisk (elementów) prototypowych // nieprototypowych* (por. Puzynina 1994; Tabakowska 2001, s. 36, 37, 42; Kleiber 2003; Waszakowa 2004). Jerzy Reichan w odniesieniu do nazw czynności operuje pojęciami

Po pierwsze, należy określić pojemność tej kategorii słotwórczej ze wskazaniem tych kryteriów, które decydują o wyodrębnieniu klasy wyrazów mających tę samą wartość kategoriałną, po drugie – wskazać formacje jednoznacznie wyznaczające kategorię nazw osobowych wykonawców czynności, należące do jej centrum oraz te, które znajdują się na jej peryferiach m.in. w wyniku utraty ostrości kategoriałnej.

Wskazanie formacji jednoznacznie wyznaczających kategorię nazw osobowych wykonawców czynności, należących do jej centrum, wiąże się z określeniem zespołu atrybutów definiujących tę kategorię.

I tak, atrybutywnymi definiującymi omawianą kategorię (czy inaczej: wyznacznikami kategoriałności // prototypowymi cechami derywatów zaliczanych do tej kategorii) są: 1) werbalna podstawa słotwórcza; 2) jak najmniej złożona postać formantu; 3) semantyczna relacja między wyrazem motywującym a motywowanym; 4) znaczenie derywatu różniące się od znaczenia tematu⁵. Zatem centrum omawianej kategorii stanowią substantiva deverbalia o funkcji mutacyjnej wskazujące na samodzielnego wykonawcę zamierzonej (por. Doroszewski 1963d, s. 75; Grochowski 1975, s. 32) czynności, która wyrażona jest w podstawie słotwórczej, por. *rządca: rządzić, tkacz: tkać*. Wartość kategoriałną nazw osobowych wykonawców czynności zawiera się w parafrazie ‘ten, kto wykonuje czynność wyrażoną podstawą’, a potwierdzeniem znaczenia kategoriałnego są zanotowane, posłyszane od informatorów, poddane krytycznej ocenie eksploratora użycia kontekstowe derywatów, por. *ve dvože to byu žontca, co žonžiu* 25, *plutno tkoc vyrobuł, tkaų* 27. W centrum kategorii znalazły się również formacje żeńskie, które mają w gwarach wyłącznie motywację czasownikową, por.: *dójka: doić, kopaczka: kopać*.

Tuż za centrum znajdują się nazwy osobowych wykonawców czynności utworzone od podstaw rzeczownikowych. Są to derywaty nazywające osoby, których działania mają związek z obiektem, narzędziem, materia, rezultatem, miejscem czy czasem. Określić je można jako deverbativa sekundarne. Wartość kategoriałną zawiera się w parafrazach: ‘ten, kto wykonuje czynność: 1) której obiektem jest desygnat podstawy; 2) przy użyciu narzędzia nazwanego podstawą; 3) której podłożem jest materiał wyrażony podstawą; 4) której rezultat wyraża podstawą; 5) w miejscu wyrażonym podstawą; 6) w czasie wyrażonym podstawą’, por. np.: *kręgarz: krąg, powroźnik: powróż, topornik: topór*.

Poza centrum znajdują się również derywaty typu *leśniczy, służący*, będące prymarnymi przymiotnikami, które uległy substantywizacji lub imiesłowami, które uległy adiektywizacji, a następnie substantywizacji.

kategoriałne // niekategoriałne (por. Reichan 1997a; 2002; 2010), zaś Sławomir Gała mechanizmy derywacyjne o względnie regularnym charakterze i takie postępowanie interpretacyjne, które zmierza do wydobywania tych mechanizmów, do wskazania etymonu, od którego ustalili się badany derywat i przyjął prymarne znaczenie kategoriałne, określa mianem *słotwórstwa paradygmatycznego* (por. Gała 2009, s. 49).

⁵ Wyznaczniki podają za Ireną Jaros (por. 2009, s. 252).

Oddalone od centrum są derywaty związane ze zjawiskiem przesunięć międzykategorialnych mających wymiar historyczny, będących następstwem motywacji pozagramatycznych, kulturowych, funkcji nazywanego desygnatu w działalności kulturowej człowieka (por. Gała 2009, s. 51). Są to zarówno derywaty, które ze względu na ich prymarne znaczenie słowotwórcze można zaliczyć do innych kategorii semantyczno-słowotwórczych, a ich aktualne znaczenie wykonawcy czynności jest wynikiem reinterpretacji, jak i derywaty prymarnie należące do kategorii nazw osobowych wykonawców czynności, dziś sytuujące się w tzw. „pasie przejściowym” między nazwami agentywnymi a atrybutywnymi, czyli nazwy nadawane desygnatom ze względu na przejawiane w działaniu i stanie właściwości desygnatu, por.: *jazgotka, partacz*.

W eksplorowanych gwarach pogranicza małopolsko-mazowieckiego zanotowałam następujące przykłady sekundarnych nazw wykonawców czynności w wyniku przesunięć międzykategorialnych:

a) z kategorii nazw czynności do kategorii nazw wykonawców czynności, por.: *lupież, młocka* lub do nazw wykonawców czynności o znamionach atrybutywności, por.: *gderanina, gęgot, pieszczota*;

b) z kategorii nazw środków czynności do nazw wykonawców czynności, por. *folusz*.

Na obrzeżach, czyli na peryferiach kategorii znajdują się formacje, które genetycznie należą do słownictwa zapożyczonego, por.: *furman* z niem. *Fuhrmann*, *monter* z fr. *monteur*, a w eksplorowanych gwarach są jak derywaty motywowane podstawami werbalnymi *furmanić, montować*. Wywodzenie ich od podstaw czasownikowych należy potraktować jako wynik reinterpretacji.

Tu znajdują się także genetycznie obce formacje typu *legat* czy *siksa* (z łac. *legatus*, z hebr. *szigsa* przez jidysz *szikse*), które na skutek asonacji i adideacji z rodzimymi rzeczownikami i czasownikami (por. rzeczownik *legart* ‘leń, próżniak’ (zob. L, SłXVI w., SW) i czasownik *legać* (zob. BaE, SGP) czy *legawy* ‘gnuśny, leniwy’, *wylegiwać się* (zob. Cienkowski 1972, s. 43), *sikać*) traktowane są jak derywaty odczasownikowe *legat: leżeć, siksa: sikać*.

2. Problem wielomotywacyjności derywatów zaliczanych do kategorii nazw osobowych wykonawców czynności

Jednym z problemów wynikających z wprowadzenia do analizy słowotwórczej pojęcia motywacji jest zagadnienie wielomotywacyjności. Wielomotywacyjność bowiem jest jednym z szerzej dyskutowanych i bardzo różnie interpretowanych pojęć strukturalnej morfologii języków słowiańskich, co nie dziwi zważywszy na fakt, że różnorodnie przez badaczy pojmowana jest również sama motywacja (porównajmy stanowiska chociażby Dokuliła, Ziemskiej, Łopatina,

Ułuchanowa czy Grzegorzczkowej i Puzyniny), a na rozbieżność w jej pojmowaniu wpływa m.in. brak jednolitości terminologicznej (tu przykładowo przytoczę stanowisko Alicji Nagórko, która motywację określa jako „pochodność danego wyrazu w ocenie mówiących danym językiem” (Nagórko 1981, s. 222), w przeciwieństwie do „pochodności synchronicznej lub fundacji, rozumianej jako formalno-semantyczna wywodliwość jednych wyrazów od drugich” (*ibidem*)). Pojawiają się też stanowiska negujące istnienie wielomotywacyjności, np. Tadeusz Lewaszkiewicz w pracy *Słowotwórstwo apelatywnych nazw miejsc w języku górnołużyckim* zaproponował usunięcie z układu kategoryjnego formacji wielomotywacyjnych uważając, że w przypadku tego typu nazw w parafrazie występują elementy realnoznaczeniowe, a nie znaczenie słowotwórcze (Lewaszkiewicz 1988, s. 16–17).

Przedstawianie wielomotywacyjności jest zależne od założeń przyjętych przez autorów prac słowotwórczych. Zarówno Miloš Dokulil w pracy *Teoria derywacji* (Dokulil 1979), jak i Renata Grzegorzczkova oraz Jadwiga Puzynina w pracach *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki sufiksalne rodzime* (Grzegorzczkova, Puzynina 1979) i *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia* (GWJP 1998, II) hierarchię istniejących motywacji dla poszczególnych derywatów proponują ustalać według kryteriów semantycznych i formalnych. O ile jednak Dokulil uznał, że o bliskości stosunku motywacyjnego decyduje wypadkowa takich czynników, jak: 1) bliskość znaczenia pomiędzy formacją a możliwymi podstawami; 2) istnienie oboczności morfologicznych (tj. ich regularności i miejsca występowania); 3) frekwencja alternatywnych podstaw oraz 4) zakres występowania wyrazu motywowanego (Dokulil 1979, s. 162), o tyle Grzegorzczkova i Puzynina elementy formalne, takie jak stabilizacja formantu w systemie, frekwencja czy wartość stylistyczna podstawy, uczyniły drugorzędnymi w stosunku do czynnika semantycznego (Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 43–46; GWJP 1998, II, s. 386–387).

Autorki, dzieląc motywację z jednej strony na główną i towarzyszącą, z drugiej zaś – na bezpośrednią i pośrednią, mają, o czym same mówią, świadomość, że w wielu wypadkach, mimo wyznaczonych kryteriów, nie można jednoznacznie ustalić lepszej motywacji. Należy wówczas przyjąć istnienie kilku równoległych związków motywacyjnych (por. Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 43–46; GWJP 1998, II, s. 386–387).

Hanna Jadacka z kolei stoi na stanowisku, że o pierwszeństwie danej motywacji decyduje element systemowy, uwzględniający przede wszystkim funkcję formantu i związaną z tym łączliwość z poszczególnymi typami podstaw, a w przypadkach wątpliwych – element formalny (Jadacka 1987, s. 582).

Zaprezentowane stanowiska odnoszą się do słowotwórstwa ogólnego i są związane ze stosowaniem metod wypracowanych dla tegoż słowotwórstwa. Tymczasem okazuje się, że metody stosowane w słowotwórstwie synchronicznym nie zawsze są adekwatne do opisu budowy formacji funkcjonujących w gwarach

(na co zwracali uwagę m.in. Irena Szczepankowska (1992, s. 217–223), Jerzy Sierociuk (1996b, s. 197–205) czy Sławomir Gała (2000a, s. 173–178; 2000b, s. 29–36).

Przyjęcie zatem postępowania metodologicznego, zaproponowanego przez np. Grzegorzyczkową i Puzyninę w odniesieniu do formacji zanotowanych w środowisku wiejskim bez względu na ich proveniencję – gwarową czy ogólnopolską, staje się zasadniczym problemem w ich opisie. Opierając się bowiem na parafrazach słowotwórczych uzyskanych od użytkowników gwary, często nie jesteśmy w stanie jednoznacznie rozstrzygnąć, który wyraz należy uznać za motywujący i która z zasłyszanych parafraz jest najwłaściwsza i najprostsza, a taki punkt widzenia, zgodnie z którym „za podstawę uznać trzeba wyrazy występujące w parafrazie najwłaściwiej i najprościej sformułowanej” przyjmują autorki *Słowotwórstwa...* (GWJP 1998, II, s. 387). O problemach w ustalaniu kierunku motywacji w gwarowych nazwach atrybutywnych pisała Irena Szczepankowska (1998, s. 63–71), a w odniesieniu do ludowych nazw środków czynności Irena Jaros (2002a, s. 215–223; 2009, s. 28–33). Druga autorka dostrzegła też potrzebę ustalenia metod postępowania badawczego przy rozpatrywaniu zagadnienia wielomotywacyjności w odniesieniu do formacji ludowych (por. Jaros 2002a, s. 217).

Brak metod badawczych pozwalających rozpatrywać interesujący nas problem w odniesieniu do formacji ludowych wiązać należy z faktem, że w dorobku dotyczącym polskiego słowotwórstwa gwarowego zagadnienia tego nie podejmowano (wyjątek stanowią przytaczane wyżej prace I. Szczepankowskiej i I. Jaros).

Wśród zgromadzonych przeze mnie leksemów znalazły się takie formacje słowotwórcze, dla których informatorzy skonstruowali konteksty parafrastyczne (tj. „wielowyrazowe wyrażenia o kształcie definicji, równoznaczne z parafrazowaną nazwą, w których użyty jest wyraz podstawowy” – GWJP 1998, II, s. 371) wskazujące na więcej niż jedną podstawę słowotwórczą.

Jeżeli (zakładając oczywiście krytyczną ocenę wydobytych od informatorów parafraz) powtarza się w pochodzącym z wielu wsi materiale kilka różnych interpretacji tego samego derywatu, przyjąłam, że mam do czynienia ze zjawiskiem wielomotywacyjności.

Najliczniejszą grupę w zebranych materiale stanowią derywaty motywowane jednocześnie podstawami werbalnymi i substantywnymi, np. **brukarz I**: brukować obok **brukarz II**: bruk, por. *brukaś brukuje droge* 13; *brukaś muśau vybrukovać iakiś otćineg drogi* 14 obok *brukoś ukądo bruk* 19; *kedyś to byl'i ci brukaże, umel'i bruk kuaś* 19; *uu nos beuy brukoże, to bruk ukųadauy* G; **cieśla I**: ciosać obok **cieśla II**: ciesiołka, por. *ćeśla ćosa žževo* 1; *ćeśla šeķirom ževo ćosau, obraḃau* 14; *ćeśle uoćesał'i takom bele* 25; *ćeśle xojočki ćesał'i, žl'i traciom pųiom* 25 obok *ćeśla ćesųuke robių, uobraḃau ževo* G; **czarownica I**: czarować obok **czarownica II**: czary, por. *carovńica caruje* 7 obok *čarovńica to žuca čary*, 25; **donosiciel I**: donosić obok **donosiciel II**: donos, por. *z nego to donośićeł, na každygo dońeśe* 8; *donośićeł donoši na somśaduf* 10 obok *robi*

donos donošičel G; **druciarz I**: drutować obok **druciarz II**: drut, por. *žiš ni ma dručaży, co by drutovali garki* 7; *dručaże davnej to iežžiu i drutowały garki* 10; *iežžiu po fši dručas i drutowały garki* 11; *a to znowuž dručas drutowały pękninty garnek* 14 obok *dručas reperowały drutem gl'iane garki* 30; **dzierżawca I**: dzierżawić obok **dzierżawca II**: dzierżawa, por. *žezofca žezaviu od Němca gospodarke* 19 obok *žeržafca brau žeme v žeržave* 16; **gospodyni I**: gospodarzyć obok **gospodyni II**: gospodarstwo, por. *z ni to zaradno gospodyni, dobże gospodaży* 13; *gospodyni ve dvože gospodażyu* 25 obok *gospodyni provažiu gospodarstvo ve dvože* 6; **kosiarz I**: kosić obok **kosiarz II**: kosa, por. *košaže koso košili zbože* 12; *čša beuo zbierać za košožym, co košeu* 13; *košoš zaropkovo košu* 19 obok *košaš zešek koso zyto* 26; **kucharka I**: kucharyć obok **kucharka II**: kuchnia, por. *kuxarka trudni še gotovańem, kuxaży* 7 obok *kuxarka gotuje f kuxni* 1; **plotkarz I**: plotkować obok **plotkarz II**: plotka, por. *χuopy to gorše plotkaže niš baby, tylko še ne χcu pšyznać, že plotkui* 3 obok *plotkoš robi plotki* 22; **prorok I**: prorokować obok **prorok II**: proroctwo, por. *prorok prorokuje* 6 obok *prorok guoši prorostfa* 25; **przestępca I**: przestępować // przestąpić obok **przestępca II**: przestępstwo, por. *pšystempca pšystempuje pravo* 30 obok *pšestempca dokonau pšestempstfa* 8; **topornik I**: toporować obok **topornik II**: topór, por. *tqpornik tqporuje žževo* 24 obok *tqpornik tqporym obraba drevno* 17; **tracz I**: trzeć obok **tracz IV**: trak, por. *trač tar žževo* 3 obok *trače žuy deski na traku* 14; **tynkarz I**: tynkować obok **tynkarz II**: tynk, por. *trynkoš trynkovo iak kto se umyšlo* 25 obok *tynkaže pouožuy iuš tynki* 13; **wędkarz I**: wędkować obok **wędkarz II**: wędka, por. *ventkaš ventkuje nad žekom* 13 obok *heros vyntkoš čšymo roboka i uoši na vyntke* 13; **załatwicz I**: załatwiać obok **załatwicz II**: załatwiaczka, por. *zauatf oč zauatf ou coš* 13 obok *zauatf oč iežži za zauatf ačkom* 13; **żniwiarz I**: żniwować obok **żniwiarz II**: żniwa, por. *žniwjaže žniwovali* 1 obok *žniwoš ve žniwa set s kosum f pole košić* 19; por. też *žniwarka žniwova* 28 obok *žniwarki še uvižuy za košnikamy pšy žniwax* 7 itd.

Należące do tej grupy derywaty w pełni potwierdzają fakt, że różnorodność motywacji jest z jednej strony następstwem polifunkcyjności formantów wchodzących w bardzo różne funkcje kontekstowe, a z drugiej – przyczyną istnienia derywatów o równoległych (lub kilku) motywacjach jest łączenie się określonych sufixów ze wszystkimi rodzajami podstaw.

Zjawiskiem nienotowanym chyba w języku ogólnopolskim jest występowanie w badanych gwarach derywatów, dla których możemy wskazać wyrazy motywujące oparte na dwu podstawach czasownikowych. Są to podstawy werbalne, które łączy wspólny leksykalny morfem rdzenny, a różniące się między sobą budową morfologiczną, por. derywaty: **bajczarz I**: bajczeć obok **bajczarz II**: bajcować, por. *baicoš baicy po fši* 28 obok *io to takix boicoży ne lube, bo tylko boicuiom* 25; **bazgroła I**: bazgrać obok **bazgroła II**: bazgrolić, por. *bazgroa bazgże tylko a ne piše* 19 obok *to taka bazgroa, ne piše ruvno tylko bazgroli* 14; **chrychacz I**: chrychać obok **chrychacz II**: chrychotać, por. *χryχαč χryχα* 2 obok *χryχαč jest pšežimbiony i mocno χryχοče* 8; por. też **chrychała**, **chrychawa**, **chrychoła**;

draszek I: draszować obok **draszek II:** draszkować, por. *drašek drašuje zbože* 1 obok *drašek draškuje zbože* 7; **dziargolicha I:** dziargolić obok **dziargolicha II:** dziargać, por. *žargol'ixa ino žargol'i i žargol'i* M obok *ale žargo ta žargol'ixa* M; **gospodarz I:** gospodarzyć obok **gospodarz II:** gospodarować, por. *gospodaš gospodaży na sfožim* 12; *gospodaž zagospodažyū folvarek* 19; *gospodoš gospodaży na roli* 1; *som gospodoš kope, ĵak dobže gospodaży* 13; *gospodoš na paru morgaχ gospodažyū* 20; *tatuž ŋou ŋošimnašće morguf i gospodažeū na ŋiχ, byū noĵvinjšym gospodožym ve fši* 25 obok *gospodoš dobže gospodaruje* 22; **krzykała I:** krzyczeć obok **krzykała II:** krzykać, por. *ĵak ten kšykaua kšyčy* 9; *kšykaua ŋe muvi normalne tylko kšyčy* 19 obok *Staχo to kšykaua co kšykaou na kuŋe* 19; **leniuch I:** lenić się obok **leniuch II:** leniuchować, por. *to taki leŋuχ, ŋe χce mu se pracować, aby se leŋi* 16 obok *leŋuχ leŋuχuje* 17; **machlacz I:** machlować obok **machlacz II:** machlaczyć, por. *maχlač maχlačy // maχluje* 17 obok *zamaχlaceū tyn maχloc ŋe votku kedy* 13; **maruda I:** marudzić obok **maruda II:** marudać, por. *taka maruda, sama ŋe robi, ale χoži za tyukim i maruži* 14; *maruda ŋe do spokoju, ĵino maruži* 19; *maruda maruži i maruži, že se opšykšy z ŋim rozmavĵać* 25 obok *taki maruda, tak marudaū* 14; **mazgaj I:** mazgać się obok **mazgaj II:** mazgać się, por. *to taki mazgaĵ co se mazga* 17 obok *ŋe mazgaĵ se mazgaĵu* 17; **partacz I:** partaczyć obok **partacz II:** partolić, por. *partac tak partacy fšystko* 6; *a co myšl'ice, ŋauem zapuāćić tymu partačovi, co ŋi χauupe spartačyū* 25 obok *partoc partol'i robote* M; **szyderca I:** szydzić obok **szyderca II:** szyderować, por. *šyderca to z luži šyži* 2 obok *syderca to syderuje z drugogo* 3; **tracz I:** trzeć obok **tracz IV:** traczować, por. *trač tar žževo* 3 obok *trace tracovaūy žževo* 12 itd.

Problemem do rozstrzygnięcia pozostaje stopień motywacji, czyli wskazanie w powyższych derywatach motywacji bezpośredniej i pośredniej. W ustaleniu motywacji poza kryterium bliskości znaczeniowej wyrazów może pomóc zastosowanie kryterium formalnego, m.in. stabilizacji formantu w systemie (przyjmując oczywiście za punkt odniesienia system eksplorowanych gwar). Gdy powyższe kryteria zawodzą, hierarchizacji można dokonać, przyjmując za bezpośrednią motywację tę, która jest formalnie prostsza (GWJP 1998, II, s. 386). Wreszcie o przyjęciu którejś podstawy za główną może decydować inny dodatkowy czynnik – frekwencyjny.

Spróbuję zatem odnieść wymieniane w pracach słowotwórczych, a przytoczone przeze mnie kryteria ustalania hierarchii motywacji w przypadkach wielomotywywności do opisywanego materiału gwarowego.

W przypadku wielu derywatów nie zawsze można zdecydować, która podstawa jest formalnie bliższa. Najlepszym rozwiązaniem jest zatem przyjęcie istnienia motywacji równoległych, bez prób ustalania ich hierarchii. Chodzi tu przede wszystkim o rzeczowniki typu *druciarz*, *kosiarz*, *tynkarz* itp., dla których zastosowanie kryterium stabilizacji formantu w systemie nie dało pożądanych efektów ze względu na fakt, że formanty, przy pomocy których są tworzone, mogą two-

rzyć nowe wyrazy od podstaw należących do różnych kategorii gramatycznych. W stosunku do omawianych derywatów zawodzi też kryterium formalnie prostszej podstawy i kryterium frekwencyjne.

Kryterium, według którego za motywację bezpośrednią przyjąć należy tę, która jest formalnie prostsza, można odnieść do derywatu *klótniarz*. Dla tego derywatu najbliższym formalnie wyrazem motywującym (a więc jednocześnie główną motywacją) jest rzeczownik *klótnia*, motywacją towarzyszącą zaś jest motywacja odczasownikowa. Odwrotnie jest w derywatach typu *targownik*. W tym przypadku prostsza jest podstawa czasownikowa + mniej rozbudowany formant (*targow* + *-nik*) niż rzeczownikowa (*targ* + *-ownik*), czyli główną motywacją jest motywacja odczasownikowa.

Jeżeli pod uwagę wziąć czynnik frekwencyjny, to okaże się, że może on zdecydować o przyjęciu za główną podstawy rzeczownikowej w przypadku derywatów *kosiarz* czy *kucharka*. Parafrazy z podstawami *kosić*, *kuchnia* pojawiły się w przeważającej liczbie badanych punktów-wsi wobec sporadycznie zapisanych *kosiarz*: *kosa*, *kucharka*: *kucharzyć*.

Większe problemy z ustaleniem kierunku motywacji zaczynają pojawiać się przy derywatach typu *klusownik* czy *cieśla*. O ile nie sprawia trudności wskazanie kierunku motywacji między wyrazami *klusownik* ← *klusować*, *cieśla* ← *ciosać*, o tyle może być to trudne w przypadku motywacji *klusownik* ← *klusownictwo*, *cieśla* ← *ciesiołka*, czyli wtedy, gdy zachodzi rozbieżność między złożonością formalną a złożonością semantyczną wyrazu. W parach *klusownik* – *klusownictwo*, *cieśla* – *ciesiołka* wyrazy *klusownik*, *cieśla* prostsze formalnie mogą być interpretowane jako ‘ten, kto zajmuje się klusownictwem’, ‘ten, kto zajmuje się ciesiołką’, a więc bardziej złożone semantycznie⁶. Można także odwrotnie rozumieć relację między tymi wyrazami, zgodnie z kierunkiem formalnym, por. *klusownictwo* ‘zajęcie klusownika’, *ciesiołka* ‘zajęcie cieśli’. Dla takich przypadków Grzegorzczkova i Puzynina proponują, nieco arbitralnie, przyjąć za wyraz podstawowy nazwę wykonawcy czynności, tj. *klusownik*, *cieśla*, co zgodne jest z kierunkiem złożoności formalnej (GWJP 1998, II, s. 386). Badając funkcjonowanie derywatów w gwarze, nie mogę chyba nie odwoływać się do poczucia kierunku motywacji w świadomości użytkowników języka (gwary). Jeśli interesujące mnie derywaty parafrazowane są jako: *klusovník trudní še klusovníctvym*, *ćešla ćešúkom še zajúmou* w parach *klusownik* – *klusownictwo*, *cieśla* – *ciesiołka*, mówić będę o motywacji wzajemnej. Mam jednak świadomość, że rozwiązanie takie może być dyskusyjne, zważywszy na fakt, że w słowotwórstwie derywaty pozostają względem siebie w relacji synchronicznej pochodności, a pochodność jest „raczej” relacją jednostronną (por. GWJP 1998, II, s. 385; Nagórko 1982,

⁶ Taki kierunek motywacji przyjmują m.in. J. D. Apresjan i I. Mielczuk, kierując się w jego ustalaniu kryterium testu semantycznego. W myśl tego kryterium wyraz pochodny B jest bogatszy od wyrazu A o dodatkowe składniki semantyczne (lub inaczej: znaczenie wyrazu A jest inkluzywne względem znaczenia wyrazu B) (por. Nagórko 1982, s. 284).

s. 283). Analogiczne rozwiązanie przyjmuję dla derywatów *kramarz* ← *kram*, *kramarz* ↔ *kramarstwo*; *stolarz* ← *stół*, *stolarz* ↔ *stolarka*.

Pozostaje jeszcze kwestia interpretacji derywatów od dwu podstaw werbalnych. Co prawda, przedmiotem moich rozważań nie są gwarowe czasowniki, to jednak rozpatrując strukturę derywatu poprzez odsłonięcie mechanizmów derywacyjnych, jakie zachodzą pomiędzy podstawą a wykładnikiem słowotwórczym, nie można pewnych faktów pominąć. Przyjrzyjmy się derywatowi **draszek**: *draśhek draśuje zboże* obok *drašek draškuje zboże*. W podstawie *draszkować* pojawia się przed przyrostkiem konektyw -k-; czasownik ten należy traktować jako wtórny od rzeczownika *draszka* w znaczeniu ‘draszowanie, młócenie’ (por. Cyran 1977, s. 68). Derywowanie formy *draszek* przy pomocy obu tych podstaw implikuje różne przy nich wykładniki formalne oraz chyba różny stopień motywacji, por. *draszek*: *draszować* (motywacja bezpośrednia), *draszek*: *draszkować* (motywacja pośrednia), por. też *plotuch*: *plotkować* obok *plotuch*: *plotować*.

Warto zwrócić uwagę na konsekwencje w opisie derywatów wynikające z ich wielomotywacyjności. Zarejestrowanie różnych interpretacji tej samej formacji słowotwórczej może decydować o wyodrębnieniu różnych wykładników formalnych, por. *kucharka* = *kuchnia* + *arka* lub *kucharzyć* + *ka*; *szyderca* = *szydzić* + *erca*⁷ lub *szyderować* + *ca*.

Z przyjęciem kilku stosunków motywacyjnych między derywatem a jego podstawami wiąże się kilka faktów różniących słowotwórstwo gwarowe od słowotwórstwa ogólnopolskiego. Odrębności dotyczą m.in.: 1) różnej słowotwórczej przynależności kategoryjnej, mianowicie pewien zasób derywatów kwalifikowanych w polszczyźnie ogólnej jako feminativa funkcjonuje w eksplorowanych gwarach jako żeńskie nomina agentis; 2) postaci wykładników derywacyjnych – w wyniku różnych interpretacji wyodrębnić można sufiksy nienotowane w polszczyźnie ogólnej, por. -*olicha* w *dziargolicha* od *dziargać*; 3) innej łączliwości wybranych wykładników derywacyjnych, por. sufiks -*ista* tworzący w języku ogólnopolskim tylko derywaty od podstaw rzeczownikowych (por. GWJP 1998, II, s. 434), w gwarach może łączyć się z podstawami werbalnymi, np. **fotografista**: *fotograx’ista fotograxuje* obok *fotograx’ista fotograxię robi* (por. też Cyran 1977, s. 97); 4) charakteru gramatycznego podstaw – w słowotwórstwie gwarowym możliwe są tożsame derywaty motywowane czasownikami, które łączy wspólny leksykalny morfem rdzenny, a różniące się między sobą budową morfologiczną, np. *maruda* od *marudzić* i *marudać*; polszczyzna ogólna chyba nie zna takiej fundacji; 5) interpretacji derywatów o niejasnym kierunku motywacji – w języku ogólnopolskim leksemy typu *kłusownik*, *ciesła* są arbitralnie traktowane jako podstawy dla derywatów *kłusownictwo*, *ciesiółka*. Tymczasem z punktu widzenia słowotwórstwa gwarowego można chyba mówić w tych przypadkach o motywacji wzajemnej.

⁷ Zarówno w języku ogólnopolskim, jak i w gwarach mamy dziś formant -*erca*, genetycznie zaś formant -*ca* od dawnej formy *szyderz* (por. Peplowski 1974, s. 275; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 58).

Podsumowując rozważania nad wielomotywowością, należy podkreślić, że zjawisko to wynika z immanentnej cechy systemu słowotwórczego i jest wywołane wielofunkcyjnością formantów oraz ich łączliwością z różnymi typami podstaw słowotwórczych. Cecha ta jest charakterystyczna nie tylko dla polszczyzny, ale także dla innych języków słowiańskich i swoją genezą sięga okresu prasłowiańskiego. Należy również zauważyć, iż zjawisko wielomotywowości, a w tym i istnienia motywacji równoległych, ma charakter dynamiczny, a uzyskanie lub utrata drugiej motywacji jest powodowane zarówno czynnikami słowotwórczymi (zmiany produktywności i żywotności formantów oraz ich funkcji i łączliwości), jak i leksykalnymi (zanik podstaw słowotwórczych lub ich leksykalizacja) (por. Domaradzki 1994, s. 266). Obie dziedziny, tj. słowotwórstwo i leksykologia, pozostają ze sobą w nierozzerwalnym związku, co potwierdza chociażby definicja *słowotwórstwa* zamieszczona w *Encyklopedii języka polskiego*, traktująca je jako „dział językoznawstwa stanowiący strefę pograniczną między leksykologią i morfologią” (EJP 1999, s. 184). Na związki te zwracali też uwagę Wacław Cockiewicz (1977, s. 88–89) i Bogusław Kreja (2000c, s. 208).

3. Techniki derywacyjne

Zarówno gwary, jak i polszczyzna ogólna nie wytworzyły specyficznych, sobie tylko właściwych, technik derywacyjnych, lecz spożytkowały formy i modele odziedziczone oraz zapożyczone. Tworzenie nowych formacji polegało zatem na reprodukowaniu odziedziczonych modeli słowotwórczych oraz na ich modyfikowaniu. Podstawową techniką derywacyjną w omawianych gwarach (podobnie jak w polszczyźnie, a nawet i w prasłowiańszczyźnie) jest afiksacja. Pozostałe techniki, polegające na derywacji bezafiksальной, odgrywają w gwarowym systemie słowotwórczym rolę drugorzędną.

Najbardziej rozpowszechnioną techniką derywacyjną w obrębie derywacji afiksальной jest sufiksacja. Pod pojęciem *derywacja sufiksальная* rozumiem taki rodzaj derywacji, w którym wykładnikiem stosunku istniejącego między wyrazem motywującym i motywowanym jest formant słowotwórczy zwany sufiksem lub przyrostkiem. Derywacja sufiksальная (zwana też sufiksacją) jest więc mechanizmem słowotwórczym polegającym na dodaniu do podstawy słowotwórczej sufiksu (przyrostka). W zgromadzonym materiale wydzieliłam 21 grup formalnych z formantami sufiksальnymi o podstawowym elemencie spółgłoskowym, biorących udział w derywowaniu nazw należących do omawianej kategorii. Są to grupy z podstawowymi *-b-*, *-c-*, *-ch-*, *-cz-*, *-d-*, *-g-*, *-j-*, *-k-*, *-l-*, *-ł-*, *-n-*, *-ń-*, *-p-*, *-r-*, *-rz-*, *-s-*, *-sz-*, *-ś-*, *-t-*, *-w-*, *-ż-* (więcej o sufiksacji zob. rozdział II.6. *Typy słowotwórcze derywujące nazwy agentywne*).

Poza derywatami sufiksальnymi zanotowałam kilka formacji powstałych w wyniku derywacji prefiksально-sufiksальной, por.: *na-*, *-ach*: **nadrach**: drzeć;

nadraz *žže ubrańe* 24; *na-*, *-nik*: **naśrednik**: ślad; *po nim pšyšed naśrednik* z *Maŭogošcy* 28; *o-*, *-aj*: **ochlaj**: chlać; *ten oχlaj ňe robi tylko χla* 12; *po-*, *-nik*: **postrzyźnik**: strzyc; *poščšyźnik ščšyže ofce* 25; *wy-*, *-acz*: **wyczyszczacz**: czyścić; *vicyšcač cyšči zvježynta* 18; *wy-*, *-ka*: **wywłoka**: włóczyć się; *ňe χoŕ do ty vyvuoķi, bo una še vuucy z ruźnymy* 19; *z-*, *-nik*: **zbereśnik**: beresić; *zbereśnik* 24; *za-*, *-aka*: **zabijaka**: bić się; *zabijaki rozmaĩite do bića še rvom* 12; *za-*, *-ny*: **zablotny**: błoto; *zabuotny* 24.

Obok derywacji afiksальной do tworzenia nazw osobowych wykonawców czynności wykorzystywana była derywacja paradygmatyczna.

Termin *derywacja paradygmatyczna* określający derywację, w której funkcję formantów pełnią końcówki fleksyjne pojawia się w literaturze przedmiotu obok terminów: *afiksacja zerowa*, *derywacja bezafiksalna* (*bezsufiksalna*), *derywacja fleksyjna*, *konwersja*. Jak podkreśla Krystyna Waszakowa: „W wielu pracach terminy te są sobie przeciwstawne, a zwolennicy danego pojęcia starają się dowieść jego wyższości nad innymi terminami, przedstawiając przy tym zakres zjawisk leksykalnych, do których odnoszą wybrane określenie” (Waszakowa 1993d, s. 7)⁸.

Termin *afiksacja zerowa* (*sufiksacja zerowa*, *derywacja zerowa*) przyjęty przede wszystkim w literaturze rosyjskiej (por. Łopatin 1966; Ułuchanow 1971; Ziemska 1973), pojawiający się również i w naszej literaturze (por. np. Doroszewski 1946; 1963c; Klemensiewicz i in. 1964), pochodzi jeszcze z okresu, gdy pojęcie formantu kojarzone było z afiksami. Brak wykładnika afiksального nazywany był formantem zerowym, sam proces zaś *derywacją zerową*. Od czasu rozszerzenia pojęcia formantu na ogół różnic formalnych, a więc od usunięcia utożsamienia formantu z afiksem, terminy te nie są ścisłe, a na tle funkcjonowania w gramatyce pojęcia elementu zerowego (*morfem zerowy*, *końcówka zerowa*) znaczą ‘brak formantu’, ‘brak derywacji’, skoro zaś nie ma formantu, to nie ma derywatu (por. też Nieckula 1978).

Termin *konwersja* wprowadzony przez A. I. Smirnickiego (por. Smirnicki 1953; 1954) a rozwinięty przez Jana Horeckiego (por. Horecký 1959) i Miloša Dokulila (por. Dokulil 1979) na grunt polski przejęli Roman Laskowski i Henryk Wróbel, nazywając w ten sposób derywację, w której „funkcję formantu słowotwórczego spełnia paradygmat wyrazu derywowanego w opozycji do wyrazu podstawowego” (por. Laskowski, Wróbel 1964, s. 220). Jednak sami Laskowski i Wróbel uważają, że bardziej adekwatne byłyby na określenie tego sposobu derywacji nazwy *derywacja bezsufiksalna* lub *paradygmatyzacja* (por. Laskowski, Wróbel 1964, s. 215). Terminem *konwersja* posługuje się także Bogusław Kreja, odnosząc go do „sposobu tworzenia nowych wyrazów, w którym podstawowym formantem jest zmiana paradygmatu fleksyjnego” (Kreja 1974, s. 193) zastrzegając jednocześnie, że może lepszy byłby termin *derywacja paradygmatyczna* (por. *ibidem*, s. 193).

⁸ Szczegółowego przeglądu stanowisk dokonała Krystyna Waszakowa (por. 1993d).

Jeśli chodzi o termin *derywacja bezsufiksalna*, to pojawia się on w *Encyklopedii wiedzy o języku polskim* wydanej we Wrocławiu w 1978 roku. Laskowski określa w ten sposób derywację, w którym formantem słowotwórczym jest tylko sam paradygmat wyrazu motywowanego oraz ewentualne alternacje morfonologiczne.

Kontynuację zagadnienia opisanego przez Laskowskiego i Wróbla podjęła Zofia Kurzowa, starając się sprecyzować istotę samego zjawiska oraz ustalić jego chronologię. Kurzowa przez *derywację fleksyjną* czyli *paradygmatyczną* rozumie „proces, w którym jako wykładnik derywacji występuje tzw. zerowy przyrostek słowotwórczy, a funkcję formantu przejmuje sekundarnie końcówka fleksyjna” (por. Kurzowa 1974, s. 93). Również Renata Grzegorzczkova, mówiąc o formantach paradygmatycznych, zwraca uwagę na zero sufiksalne przy każdym typie formantu paradygmatycznego (por. Grzegorzczkova 1972b, s. 33–34, 62 i n.).

Stanowisko Kurzowej i Grzegorzczkovej różni się od stanowiska Laskowskiego, Wróbla, Krei czy Puzyniny. Ta ostatnia, podobnie jak wymienieni obok autorzy, za formant paradygmatyczny uważa paradygmat fleksyjny wchodzący na miejsce paradygmatu wyrazowej podstawy słowotwórczej należącej lub nienależącej do innej kategorii części mowy (por. Puzynina 1978a, s. 102), a więc jak gdyby oboczność paradygmatyczną, nie wspominając o zerze sufiksальnym.

W monografii poświęconej słowotwórstwu rzeczowników sufiksalnych rodzimych Grzegorzczkova i Puzynina przyjęły, że „derywat ma formant paradygmatyczny, jeżeli elementem różniącym ten derywat (podstawowo) od podstawy słowotwórczej jest element lub zespół elementów fleksyjnych, natomiast derywat ten nie ma formantu afiksального i temat jego nie charakteryzuje się ucięciem” (por. Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 17).

W przeciwieństwie do wcześniejszych badaczy, także Grzegorzczkovej i Puzyniny (1979), bardzo szeroko derywację paradygmatyczną ujmuje Krystyna Waszakowa. Mianem *derywacji paradygmatycznej* określa ona relację słowotwórczą, w której w roli formalnego wykładnika zależności między wyrazem motywującym a motywowanym występuje nie morfem słowotwórczy (ściślej, sufiks), ale morfemy fleksyjne, tzn. końcówki fleksyjne paradygmatu, według którego odmienia się derywat (por. Waszakowa 1993d, s. 17–18). Tak sformułowane określenie badanego zjawiska pozwala autorce jako derywaty paradygmatyczne interpretować wszelkie wyrazy motywowane, które podstawowo (w zakresie formy) różnią się od swych baz odmienną charakterystyczną fleksją, co obejmuje formacje słowotwórcze nie tylko między wyrazami należącymi do różnych części mowy, ale i wyrazami pozostającymi w tej samej kategorii części mowy (por. Skarżyński 1993, s. 560–561).

Bezdiskusyjnie we wszystkich przedstawionych wyżej stanowiskach za paradygmatyczne uznawane są m.in. odrzeczownikowe derywaty typu *ceramik* ← *ceramika*, *polityk* ← *polityka*. Natomiast liczne typy struktur wskazują na rozbieżności między językoznawcami opisującymi zakres derywacji paradygmatycznej (konwersji). Do interesujących mnie derywatów wywołujących dyskusję należą

przede wszystkim rzeczowniki odczasownikowe typu *mruk* ← *mruczeć*, *sługa* ← *służyć*. I tak, na przykład derywaty *kramarz* (← *kramarzyć się*), *leniuch* (← *leniuchować*), *maruda* (← *marudzić*), *rzepoła* (← *rzepolić*), *swat* (← *swatać*), *świntuch* (← *świntuszyć*) Bożena Szczepińska zalicza do derywacji wstecznej (por. Szczepińska 1967). Derywaty takie, jak np. *ględa*, *mruk*, *niemowa*, *nierób*, *nieuk*, *przechrzta*, *sługa*, *tluk*, *zbieg*, *zrzęda* Bogusław Kreja zalicza do desufiksalnych⁹ (por. Kreja 1973, s. 198–201). Stanowisko Krei w tej kwestii jest konsekwencją nadawania przez niego ucięciom tematu fleksyjnego podstawy słowotwórczej w derywatach odczasownikowych statusu słowotwórczego. Z kolei Grzegorz Kowka, Kurzowa, Puzynina czy Waszakowa w derywatach takich widzą formant paradygmataczny, a morfemy czasownikowe *-e-*, *-i-*, *-a-*, *-owa-*, *-nq-* traktują jako fleksyjne. Czynnikiem decydującym o fleksyjnym charakterze czasownikowych części *-e-*, *-i-*, *-a-*, *-owa-*, *-nq-* jest, zdaniem Puzyniny, funkcja konstytutywno-klasyfikująca, pełniona przez te morfemy w szerszym zakresie, ponieważ występują one także w czasownikach niebędących derywatami, takimi jak: *kierować*, *grać*, *palić* (por. Puzynina 1978a, s. 100). Poza tym, jak pisze Puzynina, traktowanie części *-i-*, *-a-*, *-nq-*, *-ow-* jako morfemów słowotwórczych odpowiada rozumowaniu, na którym opiera się fonolog, mówiąc o fonemach i pozycjach ich neutralizacji. Traktowanie wymienionych części jako fleksyjnych jest odrębnym założeniem morfologii strukturalnej, tak właśnie hierarchizującej różne funkcje morfemów. Opowiadając się za drugim z tych rozwiązań, zarówno ze względów ekonomicznych, jak i z uwagi na większą prostotę i ekonomię opisu z nim się łączącą, wskazuje Puzynina na przewagę w językach słowiańskich derywatów odczasownikowych, w których pomija się tzw. części tematyczne. We wszystkich tych wypadkach trzeba by wprowadzać ucięcie jako charakterystykę morfonologiczną towarzyszącą derywacji (por. Puzynina 1978b, s. 183–184).

Stanowisko niejako pośrednie zajmuje Henryk Wróbel w *Gramatyce współczesnego języka polskiego*. Mianowicie rozróżnia on morfemy fleksyjne czasownikowe i słowotwórcze. Do tych drugich zalicza części *-ow-*, *-ol-*, *-ń-*, *-iz-* // *-yz-* (wyjątkowo w kilku czasownikach *-i-* // *-yfik-*) (por. GWJP 1998, II, s. 536–537). Takie rozwiązanie wydaje się o tyle sensowne że w derywacji dewerbalnej zachowanie morfemów z grupy *-e-*, *-i-*, *-a-*... jest inne niż morfemów zaliczonych przez Wróbla do słowotwórczych. Pierwsze bowiem obligatoryjnie ulegają ucięciu w sufiksacji, nie mają prawostronnej łączliwości z morfemami słowotwórczymi (co na tle morfotaktycznych reguł języka polskiego może świadczyć o ich fleksyjnym charakterze), drugie taką łączliwość mają.

Jak pisze Wróbel, sufiksy *-e-*, *-i-*, *-a-*, *-owa-*, *-nq-* mają szczególny status, bowiem ich podstawowa funkcja w morfologii czasownika polega na konstytuowaniu tematów fleksyjnych, a co za tym idzie – na przesądzaniu o typie paradygmatu fleksyjnego czasownika. Ich funkcja słowotwórcza nałożona jest na podstawową

⁹ To samo dotyczy złożań, np. *darmozjad*, *kołodziej*, *koniokrad*, *samochwala*, *świniopas* itd. (por. Kreja 1973, s. 201).

funkcję fleksyjną i realizuje się poprzez wymianę morfemów fleksyjnych na inne morfemy fleksyjne w derywatach. Istnieją więc podstawy, aby sufiksy te uznać za formanty paradygmatyczne (por. GWJP 1998, II, s. 536).

Kolejnym dyskusyjnym zagadnieniem jest kwestia traktowania substantywizowanych przymiotników. Z zaliczaniem przymiotników substantywizowanych do derywacji paradygmatycznej (konwersji) w polskich pracach można się spotkać bardzo rzadko (por. Laskowski, Wróbel 1964; Grzegorzczkowska 1972b), natomiast w większości opracowań słowotwórstwa języka rosyjskiego i czeskiego takie formacje są włączane do opisu (por. np. Łopatin 1966; Ziemska 1973; Dokulil 1979).

Włączaniu do słowotwórstwa przekształceń typu *znajomy*, mających często charakter tekstowych, doraźnych przesunięć składniowych, sprzeciwia się Renata Grzegorzczkowska (por. Grzegorzczkowska 1976). Przeciwno traktowaniu jako zjawisk słowotwórczych rzeczowników typu *uczony*, $-a \leftarrow \textit{uczony}$, $-a$, $-e$ opowiada się także Jadwiga Puzynina, uważając, że „różnice dotyczące poszczególnych, nacechowanych semantycznie końcówek, a także ograniczanie form odmiany nie decydują o odrębnych paradygmatach, a tym samym nie stanowią formantów słowotwórczych [...]. Mamy [...] tu do czynienia z polisemią i ew. pochodnością semantyczną, której towarzyszą różnice fleksyjno-składniowe, nie zaś z różnicami słowotwórczymi (a tym samym z odrębnymi wyrazami)” (Puzynina 1978b, s. 186).

Z jednej strony ze stanowiskiem Grzegorzczkowskiej i Puzyniny zgadza się Krystyna Waszakowa, z drugiej – włącza jednak w obręb słowotwórstwa paradygmatycznego rzeczowniki typu *znajomy*. Rozwiązanie takie tłumaczy tym, że różnicę między rzeczownikiem typu *znajomy* a jego przymiotnikową podstawą słowotwórczą można opisać jako polegającą na zmianie przymiotnikowego paradygmatu podstawy słowotwórczej na rzeczownikowy paradygmat derywatu. Zmiana ta, zdaniem Waszakowej, nie wyraża się wprawdzie odrębnością wykładników formalnych (derywatowi i podstawie właściwa jest bowiem ta sama odmiana przymiotnikowa), natomiast polega ona na ograniczeniu (zawężeniu) schematu odmiany derywatu w stosunku do schematu odmiany jego podstawy słowotwórczej. Nietrudno zauważyć – jak pisze autorka monografii o derywatach paradygmatycznych – że omawiana tu zmiana pozostaje w bezpośrednim związku z tym, iż rodzaj kategorii fleksyjnej, właściwej podstawie słowotwórczej, w derywacie staje się kategorią selektywną. Można zatem przyjąć, że derywat typu *znajomy* ma inny paradygmat odmiany niż jego podstawa słowotwórcza (por. Waszakowa 1993d, s. 15–16).

Reasumując, definicję derywacji paradygmatycznej przyjmuję za Krystyną Waszakową. Również za autorką monografii o rzeczownikach z formantami paradygmatycznymi dokonuję podziału na typy derywatów w zależności od paradygmatu różniącego derywat od podstawy. Do analizy włączam również derywaty odrzeczownikowe powstałe w wyniku substantywizacji przymiotnika.

Przyjmując rozwiązanie zaproponowane przez Wróbla (a w jakimś stopniu również przez Grzegorzczkowską, Kurzową, Puzyninę czy Waszakową), bezafiksalną zamianę czasowników na rzeczowniki, w których przeniesieniu czasownika

do klasy rzeczowników o odmianie męskiej lub żeńskiej towarzyszy ucięcie przyrostków tematowych czasownika (-a-, -i-, -owa-...) zaliczam również do derywacji paradygmatycznej¹⁰.

Zgodnie z przyjętym założeniem, wśród rzeczowników z formantami paradygmatycznymi można wyróżnić następujące typy:

Derywaty należące do deklinacji męskiej zakończone na spółgłoskę w mianowniku liczby pojedynczej

Należą tu derywaty odczasownikowe i odrzeczownikowe, w których funkcję formantu pełni paradygmat rzeczownikowy męski z zerową końcówką fleksyjną w mianowniku liczby pojedynczej. Wszystkie formacje to derywaty mutacyjne, por.¹¹: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **draszek II**: draskować; *drašek draškuje zboże* 7; **kras**: krasić; *kras krasí veune* 13; **mnich**: mnisić; *mniħ mniši* 3; **swach**: swachować; *sfoħ sfaħuje* 22; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **beblot**: beblotać; *bebuot to tak bebuoce, ze ĩńc ĩe mozna zrozumieć* 3; **doskwier**: doskwierać; *doskfēr co tag doskfše komu* 14; **faflun**: faflunić; *faflun tak fafluńi zamiast uadńe powięźić* 7; **mamrot**: mamrotać; *ńe rozumięm tygo mamrota, coś tam mamroće* 4; **smotruch II**: smotruchać się; *ty smotruħu, znowu śe uśmotruħaueś* 13; **wrzeszcz**: wrzeszczeć; *ten vžešč to na sfoje źeći okropńe vžešcy* 6; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **skrzypca**: skrzypce; *skšypca gra na skšypcaħ* 8; **stawiarz**: stawiarza; *stawaś* 25; **tracz IV**: trak; *trače žuy deski na traku* 14; ODRZECZOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bijat**: bijatyka; *biĭat* 3; **grabarz II**: grabarka; *i ftedy grabaś pšyħoźi na grabarke* 13.

Derywaty należące do deklinacji żeńskiej zakończone na -a w mianowniku liczby pojedynczej

Do derywacji tej należą derywaty odczasownikowe mutacyjne. Są to przede wszystkim ekspresywne określenia kobiet, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.:

¹⁰ Mam jednak świadomość, że przyjęte przeze mnie rozwiązanie jest arbitralne (por. też opinię Iwony Kaproń-Charzyńskiej: „Uznanie przez Waszakową prymarności zmiany paradygmatu względem redukcji jest decyzją arbitralną, podobnie jak uznanie przez Kreję odwrotnej hierarchii tych środków słotwórczych. Czynniki ekonomiczności opisu słotwórczego nie przemawia na korzyść żadnej z tych interpretacji. Oba opisy wykazują taki sam stopień skomplikowania pod względem formalnym: formant słotwórczy (zmiana paradygmatu lub redukcja) + element towarzyszący derywacji (redukcja lub zmiana paradygmatu). Jedynym czynnikiem, który można uznać za leżący u podstaw każdej z tych decyzji, jest arbitralne rozstrzygnięcie. To ono decyduje o przyjęciu określonej hierarchii środków słotwórczych. Na pewnym etapie podjęcie arbitralnej decyzji pozostaje więc jedynym argumentem, jakim badacz może się posłużyć” (Kaproń-Charzyńska 2003, s. 41)).

¹¹ W rozdziałach II.3, II.4, II.6 przy prezentacji materiału podaję egzemplifikację zjawiska wybranymi przykładami. Wszystkie przykłady egzemplifikujące zjawisko znajdują się w części słownikowej i indeksie *a tergo*.

niańka: niańczyć; *ńańka ńańcy źeći* 19; **przekupa:** (przekupić); *na χał'i to pše-kupy pīrse kupovaŭy, zeby drozy spšedać* 19; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **gonia:** gonić; *gõna gõni za χuopaŭhi* 30; **szlaja:** szlajać się; *co še ślajōs, ty ślajō?* 22; **trajkota:** trajkotać; *ta stara trajkota ńe da spokoju, trajkoče i trajkoče* 6.

Tu włączam też cztery derywaty, które obok znaczenia indywidualnego mogą mieć też znaczenie zbiorowe lub mają tylko znaczenia zbiorowe, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **obsługa:** obsługiwać; *uopsuuga* 19; **obstawa:** obstawiać; *opstava* 1; **ochrona:** ochronić; *oχrona* 1; **wyręka:** wyręczać; *pšysŭa vyryŭka to mńe vyryncy* 19.

Derywaty należące do deklinacji żeńskiej zakończone na spółgłoskę w mianowniku liczby pojedynczej

Należą tu dwa odczasownikowe derywaty, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **kontrol:** kontrolować; *vpadŭa kontrol i začeŭa kontrolovać pasażeruf* 17; **pomoc:** pomóc; *curka to maŭa pomoc do źecka* 13.

Derywat *pomoc* może mieć też znaczenie zbiorowe 'ci, którzy pomagają'.

Derywaty należące do deklinacji męskiej zakończone na -a w mianowniku liczby pojedynczej

Do grupy tej należy siedem odczasownikowych rzeczowników i dwa odrzeczownikowe rodzaju męskiego zakończone na -a w mianowniku liczby pojedynczej. Są to m.in.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **družba:** družbować; *muodymu do ślubu družbuje družba* M; **śluga:** służyć; *suuga suużyŭ v majuntku źeźica* 9; **stróża:** stróżować; *struza strużuje* 28; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **pierdola:** pierdolić; *fio by tam pėrdouy suχou* 25; **przechrzta:** przechrzcić się; *pšeχšta to še pšeχščiu, źmeńiu vare* 19; **rajca II:** rajcować; *raice uśadŭy i raj-cujum* 22; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **cieśla II:** ciesiołka; *ćeśla ćeśuŭke robiu, uobrabau źevo* G.

Derywaty należące do deklinacji męskiej zakończone na -o w mianowniku liczby pojedynczej

Należą tu dwa derywaty, por.: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bajdo:** bajdać; *bajdo* 29; **ciecko:** ciećkać; *ćecko* 30.

Derywaty dwurodzajowe należące do deklinacji żeńskiej zakończone na -a w mianowniku liczby pojedynczej

Grupę tę tworzą odczasownikowe i wyjątkowo odrzeczownikowe derywaty dwurodzajowe funkcjonujące jako ekspresywne określenia ludzi. W wielu z ta-

kich derywatów neutralizuje się opozycja między znaczeniem wykonawcy czynności a nosicielem cechy.

Cechą charakterystyczną derywatów należących do tej grupy jest występowanie wspólnych form dla obu rodzajów gramatycznych w liczbie pojedynczej, natomiast zróżnicowanie rodzajowe w niektórych przypadkach (dopełniacz, biernik) w liczbie mnogiej, por. *ten bazgroła, ta bazgroła – tych bazgrołów* (o mężczyznach), *tych bazgroł* (o kobietach; ze zwiększoną ekspresją także o mężczyznach), *ten breda, ta breda – tych bredów* (o mężczyznach), *tych bred* (o kobietach; ze zwiększoną ekspresją także o mężczyznach).

Wśród derywatów dwurodzajowych znajdują się m.in.: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bazgroła II**: bazgrolić; *to taka bazgroła, nie piše ruvno tylko bazgroł'i* 14; **ciachra**: ciachrować; *čaχra čaχruje na fšystke strony* 17; **glama**: glamać; *taka glama, ne uviñe še tylko beže tag glamaŋ pšy stole* 14; **nierada**: nie radzić; *taka nierada, sam ni može poražić* 14; **pazera**: pazerować; *pazera tylko pazeruje, kłñe* 28; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **obrona**: obrona; *obrona* 14; ODRZECZOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **breda II**: brednia; *breda same bredñe gada* 3.

Derywaty należące do deklinacji męskiej o odmianie przymiotnikowej, zakończone na -i lub -y w mianowniku liczby pojedynczej

Do tej grupy należą cztery zarejestrowane przeze mnie derywaty: *gorzelny*, pochodzący od rzeczownika *gorzelnia*, *placowy* od substantywizowanego przymiotnika *placowe*, *śledczy* od rzeczownika *śledztwo*, *zwrotniczy* od rzeczownika *zwrotnica*, por. ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **gorzelny**: gorzelnia; *goželny* 28; **placowy**: placowe *placovy*; *dopero co placovy zebraŋ placove* 7; **śledczy**: śledztwo; *byŋo ślestfo i provažiŋ je śletcy* 19; **zwrotniczy**: zwrotnica; *zvrotñicy* M.

Omawiane derywaty to z punktu widzenia diachronii nazwy objęte procesem substantywizacji (por. Jodłowski 1964b, s. 64). W przypadku formy *gorzelny* można przypuszczać, że powstała w wyniku elipsy wyrażenia *pracownik gorzelny*. Jeśli chodzi o nazwę *placowy*, to derywat ten może mieć też drugą motywację (bezpośrednią) rzeczownikiem *plac*, por. *placowy* 'ten, kto opiekuje się placem, odpowiada za plac'. Motywację substantywizowanym przymiotnikiem należy traktować jako pośrednią. *Słownik języka polskiego* tzw. warszawski notuje wyraz *śledczy* w znaczeniu przymiotnikowym 'tyczący się śledzenia; badawczy, śledzący' (por. SW).

Wymienione derywaty mimo przyjęcia charakteru funkcyjnego rzeczowników, zachowują nadal odmianę przymiotnikową.

Derywaty należące do deklinacji mieszanej, rzeczownikowo-przymiotnikowej

Do tego typu należy tylko jedna zanotowana przeze mnie formacja, tj. *sędzia*. Odmienia się ona w liczbie pojedynczej według deklinacji przymiotnikowej, zaś

w liczbie mnogiej tak jak rzeczowniki męskie osobowe, por. ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **sędzia I**: sądzić; *seńža sońžiu i pšyznaŭ mŋe caŋe gospodarke* 12; **sędzia II**: sądować; *seža sodovau luži* 26.

Poza derywacją afiksálną (sufiksálną i prefiksálno-sufiksálną) i paradygmatyczną wyróżniam też tzw. derywację syntaktyczną. Istotą tej derywacji jest niezmienność strukturalna derywatu, a polega ona na przeniesieniu wyrazu do innej części mowy, co w konsekwencji prowadzi do zmiany znaczenia i powstania nowej jednostki słowotwórczej. Derywacja ta, określana również mianem konwersji, oparta jest na mechanizmie adiektywizacji imiesłówów i substantywizacji przymiotników.

Derywację syntaktyczną związaną z procesami adiektywizacji imiesłówów i substantywizacji przymiotników zanotowałam w eksplorowanych gwarach w przykładach utworzonych przy pomocy formantów przymiotnikowych (imiesłowowych):

a) *-qcy, -qca*

Formanty *-qcy, -qca* powstałe z *-qc* (psł. **-qtjb, *-ętb*) i końcówki odmiany przymiotnikowej tworzyły w polszczyźnie imiesłowy czynne czasu teraźniejszego (por. Klemensiewicz i in. 1964, s. 380–383). Imiesłowy te uległy w staropolszczyźnie adiektywizacji, a następnie te imiesłowowowego rodowodu przymiotniki na *-qcy, -qca* uległy substantywizacji (por. Kleszczowa 1998, s. 29; por. też Bartnicka 1970). Krystyna Kleszczowa odnotowała w staropolszczyźnie 8 derywatów, będących zsubstantywizowanymi przymiotnikami o imiesłowowym rodowodzie, por. *będący, posiedzący, przychodzący, służący, uczący, wierzący* ‘wierzyciel’, *wschowający, widzący* ‘prorok’ (Kleszczowa 1998, s. 29).

Zaprezentowane niżej derywaty to przymiotniki o imiesłowowym rodowodzie, które uległy substantywizacji, czyli zmianie wartości leksykalnej, połączonej ze zmianą kategorii ontologicznej desygnatów. Procesy te doprowadziły do zmiany dyspozycji składniowych omawianych derywatów (Jodłowski 1964b, s. 21), por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **kładząca**: kłaść; *byu kuažonce co kuaduy goštki zboža* 22; **modlący**: modlić się; *modloncy ie, to še modl'i stale* 13; **niewierzący**: nie wierzyć; *on névježoncy, hé vježy v Boga* 10; **przewodniczący**: przewodniczyć; *pševodničoncy v gñiñe pševodničy pošežeñom* 9; **przewodnicząca**: przewodniczyć; *obradom pševodničyua pševodničonca komisji revizyjnej* 8; **skarżący**: skarżyć; *byu za skarzuncego i skarzyu sumšada* 19; **służący**: służyć; *žezic suužoncyx čšymau i mu suužyuy* G; **służąca**: służyć; *žifka to muviuo še na suužoncom, iak gže suužyua, to uuna mušaua fšystko robić, za to iej pućil'i* G; **strajkujący**: strajkować; *strajkujoncy hé pšestali strajkovać* 10; **wierzący**: wierzyć; *véžoncy, ten co véžy* 19;

b) *-czy*

Formant *-czy* powstał ze złożenia *-bč + iji* (por. Rospond 1971, s. 144). Bogusław Kreja formacje typu *łowczy*, nazywające pierwotnie różnego rodzaju urzędników, zarządców, przełożonych nad tymi, którzy już bezpośrednio wykonywali

zlecone im zadania, traktuje jako derywaty paradygmatyczne na *-i* od podstaw typu *łowiec* (por. Kreja 1999b, s. 71). Autorzy *Gramatyki historycznej języka polskiego* formacje typu *gończy*, *łowczy* traktują jako przymiotniki z formantem $-y \leq *-bjb-jb$ pochodne od rzeczowników na $-c(a) \leq *-bc(a) \leq *-bk(a)$ lub $-ec \leq *-bcb \leq *-bkb$ (por. Klemensiewicz i in. 1964, s. 231). Analogiczne stanowisko zajęli Stanisław Jodłowski czy Franciszek Sławski, według których genetycznie są to przymiotniki, które uległy substantywizacji w wyniku elipsy odpowiedniego rzeczownika (por. Jodłowski 1964a; 1964b; SE), por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **gończy**: (gonić); *posuwały gońcego z listem* 3; **krojczy**: kroić; *kroiły 12*; **łowczy**: łowić; *uofcy to uovi zvéžyne* 20.

Jak poświadczają słowniki, w języku polskim funkcjonowały zarówno rzeczowniki *gończy*, *łowczy* (por. SSStp, SłXVI w., L, SW, BaE, DE; por. też Kleszczowa 1996, s. 74), jak i przymiotniki *gończy*, *łowczy* (por. SSStp, SłXVI w., L, SW, BaE);

c) *-ki*

Przymiotnikowy formant $-ki \leq -kb + jb$ (por. Łoś 1925, s. 62) zanotowałam w jednej formacji, por. ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **śledzki**: śledztwo; *ślečki* 16, będącej prymarnie przymiotnikiem, który uległ substantywizacji;

d) *-ski*

Przymiotnikowy formant *-ski* zanotowałam również w jednej formacji, por. ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **dworski**: dwór; *dvorski* 17, będącej prymarnie przymiotnikiem, który uległ substantywizacji.

Rozszerzony w wyniku reinterpretacji formant *-alski* // *-alska*, tworzący współcześnie derywaty od czasowników na *-a-*, będące nazwami subiektów, mające charakter skłonnościowy (por. Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 214; por. też Malinowski 1899, s. 117; Smoczyński 1962; Jodłowski 1964b, s. 39; Gala 1984; 1986b) zapisałam m.in. w następujących formacjach, por.: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **ciekalska**: ciekąć; *he xce čekalski, co po fši čeko* 22; **puszczalska**: puszczać się 'prowadzić rozwiązałe życie'; *puščalska, a še pušča za piñonže* 19; **spóźnialski**: spóźniać się; *tyn spužnalski zнову še spužneu do roboty* 13; **zapominalski**: zapominać; *zapoñnalski* 8.

Powyższe derywaty to być może prymarne przymiotniki, które uległy substantywizacji. Nie można jednak wykluczyć, że wiele z tych wyrazów mogło powstać od razu jako rzeczowniki, bez użycia ich uprzednio w funkcji przymiotnikowej.

Analogicznie, rozszerzony formant *-ulski* zapisałam w jednym derywacie, por. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **gadulski**: gadać; *gadulski* 3;

e) *-ny*

Formant *-ny* wyodrębniony przez Grzegorzczkova i Puzyninę w kilku starych nazwach osobowych (por. Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 246–247) zanotowałam w następujących formacjach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **najemny**: najmować się; *najemny najmovau še do roboty f polu u žezica* 22;

ochronny: ochronić; *uoχrunny robi v uoχruńe, uoχruńo sklepy, banki* 19; OD-RZECZOWNIKOWE N. AG.: **gumienny**: gumno; *guńinny* 13; *guńenny dba o gumno* 16; **kościelny**: kościół; *kośćelny dba o kośćcuu, służy do mśy* 14; **leśny**: las; *beu za leśnego* 28; **stajenny**: stajnia; *byu za stajennego ve dvože* 16.

Rzeczownikowość formantu *-ny* w powyższych derywatach jest oczywiście wtórna. Genetycznie bowiem przedstawione derywaty to substantywizowane przymiotniki imiesłowowego rodowodu. Formacje te najpierw uległy w procesie uniwerbizacji tzw. elipsie określanego rzeczownika, np. *pracownik najemny* ≥ *najemny*, *kościelny sługa* ≥ *kościelny*, *dozorca leśny* ≥ *leśny*, następnie leksykalizacji pozostałego wyrazu przymiotnego i zmianie jego kategorii na rzeczowną, wreszcie ostatnim etapem było usamodzielnienie się przyrostka przymiotnikowego jako formantu rzeczownikowego. Formant *-ny* wymienia Jodłowski jako przymiotnikowy, który stawszy się wykładnikiem pojęć rzeczownych, nabiera charakteru formantu stosowanego do tworzenia przy jego pomocy od razu nowych oryginalnych rzeczowników, bez pierwotnej funkcji przymiotnej (por. Jodłowski 1964a, s. 9);

f) *-any*

Formant *-any* zanotowałam w jednym derywacie, por. ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **gorzelany**: gorzelnia; *gożelany* 17, nazywającym wykonawcę czynności ze względu na miejsce jej wykonywania, będącym prymarnie przymiotnikiem;

g) *-ony*

Rozszerzony formant *-ony* zanotowałam w jednym derywacie, por. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **wyrapiony**: wyrapiać; *wyrapuny* 30, będącym z punktu widzenia genetycznego imiesłowem;

h) *-alny*

Formant *-alny*, produktywny we współczesnej polszczyźnie, wyspecjalizowany w funkcji tworzenia odczasownikowych przymiotników, stosunkowo późno pojawił się w polszczyźnie i nie należy do dziedzictwa prasłowiańskiego (por. Wojtczak 2002, s. 79).

Na temat genezy tego formantu istnieje kilka hipotez. Henryk Ułaszyn przypuszcza, że powstał on w wyniku perintegracji i absorpcji morfologicznej, która zaszła w zadiektywizowanych imiesłowach czynnych przeszłych (tzw. elowych) od czasowników z tematem czasu przeszłego zakończonym na samogłoskę, do których dodano powodujący alternację wariant sufiksu przymiotnikowego *-ny* (por. Ułaszyn 1923, s. 17–18). Jan Łoś z kolei uważa, że formant ten został wyabstrahowany z przymiotników odrzeczownikowych pochodnych od derywatów z sufiksem *-dło* → *-dlnia*, które tworzone były również za pomocą sufiksu *-n(y)*, przy czym w późniejszym okresie doszło do uproszczenia grupy spółgłoskowej *-adln(y)* w *-aln(y)* (por. Łoś 1925, s. 29–30). Halina Kurkowska przyjęła tezę o obcym, łacińskim pochodzeniu formantu *-alny* od *-alis*, zaadaptowanego do

polszczyzny przez dodanie przymiotnikowego przyrostka *-ny* (por. Kurkowska 1954, s. 24; por. też Safarewicz 1976, s. 148). Barbara Czopek, autorka studium poświęconego funkcjonowaniu tego sufiksu w polszczyźnie i językach słowiańskich, zakłada adaptację tego formantu z łaciny, ale tylko w odniesieniu do przymiotników odrzeczownikowych, natomiast w wypadku derywatów dewerbalnych – analogicznie do Ułaszyna – wyprowadza ten formant z imiesłów na *-l(y)* (por. Czopek 1978, s. 204–205).

Formant *-alny* zanotowałam w derywacie, którego podstawą jest czasownik niedokonany na *-a-*, por. ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **grzebalny**: grzebać; *gźeбалny* 14;

i) *-aty*

Formant *-aty* jest formantem przymiotnikowym. Jak pisze Irena Winkler-Leszczyńska, formanty *-aty* i *-asty* „należy uznać za oboczne formy tych samych, gdyż zasadniczo zgodne co do funkcji, którą pełnią [...], występują wymiennie” (Winkler-Leszczyńska 1964, s. 7). Formant *-asty* zdaniem cytowanej autorki jest słowiańskim nowotworem (por. *ibidem*). Zdaniem Eugeniusza Mośko, ten przymiotnikowy formant wywodzi się z derywacji orzecznikowej za pomocą formantu *-t-* dodanego do podstawy tematycznej kończącej się na *-a-* (por. Mośko 1973, s. 58–59).

Słowiański formant *-atъ*, polski *-aty*, oznaczał intensywny stopień posiadania czegoś (por. Mośko 1973, s. 60).

Formant *-aty* tworzy derywaty od rzeczowników, od przymiotników i od czasowników (por. Winkler-Leszczyńska 1964, s. 29–33; por. też np. Łoś 1925, s. 51; Szymczak 1961a, s. 199–200).

W moim materiale znalazł się jeden derywat z tym przymiotnikowym formantem, por.

ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **jąkaty**: jękać się; *јонкаты* 10.

Powyższa formacja choć ma przymiotnikową budowę słowotwórczą i odmienia się tak jak przymiotnik, w eksplorowanych przeze mnie wsiach ma charakter rzeczownikowy, czyli można mówić o jej substantywizacji;

j) *-owaty*

Jednostkowy formant *-owaty*, który – jak podkreślają Zdzisława Krążyńska i Wojciech Ryszard Rzepka – jest dziś najżywotniejszym formantem z grupy *-ity*, *-isty*, *-owity*, *-aty*, *-asty*, *-owaty* (por. Krążyńska, Rzepka 1971, s. 128), pojawia się w substantywizowanej formacji, por. ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **śledowaty**: śledztwo; *знаў тыго śледоватыго, бо проваџиу з њем јуш друџе ślectfo* 18.

Ten złożony sufiks (por. *-ow-* + *-aty*) tworzy w gwarach najczęściej przymiotniki odrzeczownikowe lub odprzymiotnikowe (por. Winkler-Leszczyńska 1964, s. 33–38; Schabowska 1970; Krążyńska, Rzepka 1971; Krzeszowska 1985, s. 34);

k) *-awy*

Formant *-awy* to formant przymiotnikowy tworzący derywaty oznaczające cechy polegające na wykonywaniu czynności lub podleganiu procesowi albo sta-

nowi (por. GWJP 1998, II, s. 474). Określany przez taki odczasownikowy przymiotnik rzeczownik pełni funkcję subiektu, por. *kulawy koń* ‘koń, który kuleje’.

Pierwotnie *jąkawy* to przymiotnik tzw. agentywny, nazywający *człowieka jąkawego*, czyli ‘tego, który się jąka’. Ta dwuwyrazowa nazwa uległa uniwerbizacji, a dokładniej – w ramach uniwerbizacji elipsie.

Następnym etapem w procesie substantywizacji po etapie elipsy określonego rzeczownika była leksykalizacja określającego go wyrazu przymiotnego i zmiana jego kategorii znaczeniowej na rzeczowną. W odniesieniu do derywatu *jąkawy* możemy chyba mówić o tzw. substantywizacji sporadycznej. Takim mianem Jodłowski określa m.in. substantywizację mającą niekiedy charakter jednorazowego zastosowania danego przymiotnika w funkcji rzeczownikowej (por. Jodłowski 1964b, s. 27).

Zanotowany przeze mnie derywat, por. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **jąkawy**: jąkać się; *jąkawy to że jąko*, *jąk muwi* 5, tylko w tym konkretnym przypadku, w tym kontekście wystąpił w funkcji rzeczownikowej;

1) -owy, -owa

Przymiotnikowy, dzierżawczy sufiks -ow- może być użyty, jak zauważa Danuta Moszyńska, do tworzenia rzeczowników oznaczających zawód, specjalizację, stopień służbowy czy stanowisko, czyli służy do tworzenia nazw zawodowych (por. Moszyńska 1960, s. 121). O szczególnej popularności i żywotności tworów o formantach przymiotnikowych w ramach nazw wykonawców zawodów pisze Mieczysław Szymczak, stwierdzając, że nieoczekiwanie bardzo produktywnym okazał się w słownictwie technicznym formant -owy¹²; wypełnił on lukę powstałą w związku z tym, że żaden z dotychczasowych formantów rzeczownikowych nie wyspecjalizował się w tworzeniu odrzeczownikowych nazw zawodów (por. Szymczak 1961b, s. 277–278).

Sufiks -ow- tworzy zarówno denominalne nazwy męskie, jak i nazwy żeńskie.

Formant -owy, jak podkreślają autorki monografii o rzeczownikach sufiksalnych rodzimych, jest współcześnie bardzo produktywny w funkcji tworzenia odrzeczownikowych nazw wyspecjalizowanych zawodów technicznych w przemyśle, kolejnictwie itp. (por. Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 309; por. też GWJP 1998, II, s. 435; Walczak-Mikołajczakowa 2000, s. 33).

Usamodzielnienie się formantu przymiotnikowego w tworzeniu nazw typu *bagażowy*, *księgowy*, *motorowy* zostało spowodowane zapewne częstotliwością występowania procesu substantywizacji w gwarach zawodowych (por. Jodłowski 1964b, s. 25, 28; Szczepańska 1987, s. 175).

Wśród nazw będących przedmiotem opisu znajdują się m.in. takie, które uległy uniwerbizacji, a w jej obrębie elipsie, uważanej za jeden z produktywniejszych sposobów powoływania do życia nazw wykonawców zawodów na podstawie starych nazw złożonych. I tak, np. terminy *borowy*, *gajowy*, *sezonowy* są

¹² Analogiczną tendencję do tworzenia denominalnych nazw zawodów przy pomocy suf. -ow- w języku rosyjskim obserwuje Ludmiła Szkatowa (por. 1975, s. 137).

niewątpliwie eliptycznymi skrótami wyrażen *dozorca borowy*, *dozorca gajowy*, *pracownik sezonowy*. Te zuniwerbizowane nazwy uległy następnie substantywizacji. Przedmiotem opisu są również takie rzeczowniki, które zostały utworzone przy pomocy usamodzielnionego (jak gdyby substantywizowanego) przyrostka przymiotnikowego (Jodłowski nazywa ten proces substantywizacją pośrednią, słowotwórczą – por. Jodłowski 1964a, s. 11–12) od razu jako nazwy zawodowe.

Oba procesy, tj. przemiana realnych przymiotników w rzeczowniki oraz tworzenie rzeczowników przy pomocy usamodzielnionego przyrostka przymiotnikowego *-owy(a)*, dają jednolity efekt, mianowicie forma jest przymiotnikowa, a znaczenie rzeczownikowe.

Zanotowałam m.in. następujące derywaty na *-owy*: ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **bagażowy**: багаж; *χίβα bagazovy noši bagaze* 6; **borowy**: бór; *borovy pilnuje boru* 19; **dworowy**: двór; *dvorovy ve dvože* 28; **grobowy**: grób; *grobovy to koře groby na cmyntažu* 19; **karbowy**: karb; *karbovy pilnovau robotnikuf f polu* 13; **oborowy**: obora; *uoborovy o uobore dbać mušov* 19; **ogrodowy**: ogród; *uogrodovy mušov dbać o uogrut* 19; **omłotowy**: omłot; *uomuotovy mou mašyne i i zajmouv se omuotem, muučiu* 19.

W przypadku nazw z formantem *-owa* sytuacja jest bardziej skomplikowana. Mamy w tej grupie przykłady będące niewątpliwie eliptycznymi skrótami wyrażen *pielęgniarka oddziałowa*, *pielęgniarka salowa*, *pracownica sezonowa*, *babcia szaletowa*. Te zuniwerbizowane nazwy uległy następnie substantywizacji, por. ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **oddziałowa**: oddział; *uodžauova f špitolu* 13; **salowa**: sala; *biua salovo f špitalu, mīaua pot sobo dvě sale* 1; **sezonowa**: sezon; *sezono pšyžožeua do dvora na sezon do roboty* 13; **szaletowa**: szaleć; *šaletove ne spšontuy na čas šaletuf* 17. Mamy również takie rzeczowniki, które zostały utworzone przy pomocy usamodzielnionego (jak gdyby substantywizowanego) przyrostka przymiotnikowego od razu jako nazwy zawodowe, por. ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **bufetowa**: bufet; *bufetova* 3; **księgowa**: księga; *byua kšingovom f spuželhi* 6; **sklepowa**: sklep; *sklepova* 6. Mamy wreszcie takie, które z punktu widzenia diachronicznego są pierwotnymi derywatami będącymi nazwami żon od nazw stanowisk, zawodów mężów (por. Moszyńska 1960, s. 125–126), a dziś są to derywaty nazywające żeńskich wykonawców czynności, por. ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **krawcowa**: (krawać, wcześniejsze krajać od kroić); *ta krafcova to i po nocaž lužom šyua* 1; **kupcowa**: kupować; *kupcova kupuje uod luži tovar a potem spšedaje* 30; **swatowa**: swatać; *sfatovo mne vysfataua* 28;

1) *-iwy*

Formant *-iwy* zanotowałam jednostkowo w nazwie, por. ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **myśliwy**: (myśl); *myšlivy poluje na zvježyne* 1.

Pierwotnie *myśliwy* znaczył ‘myślący, dowcipny, baczny, chytry’, później ‘łowiec jako człowiek cheiwy, gorliwy, chytry’, wreszcie ‘łowiec, strzelec’ (por. Łoś 1925, s. 21; DE, s. 410). Dziś wyraz ten jest przykładem substantywizacji całkowitej, a jego przymiotnikowa wersja wyszła z użycia.

W formie *myśliwy* zaszła leksykalizacja polegająca na oderwaniu i uniezależnieniu znaczenia od formy; forma pozostała przymiotna, ale znaczenie jest już nowe, pozbawione elementu cechy, jaka odpowiadałaby formie, tzn. widoczna jest rozbieżność między rzeczownikowym charakterem a przymiotnikową budową słowotwórczą;

m) *-niczy*

Do zagadnień związanych z procesem substantywizacji włączam też derywaty z formantem *-niczy*. Z jednej strony istnieje kilka hipotez co do pochodzenia formacji na *-niczy*, z drugiej, jak poświadczają słowniki, w języku polskim funkcjonowały rzeczowniki odczasownikowe *budowniczy*, *mierniczy* (por. SłXVI w., K, T, SW), jak i przymiotniki *budowniczy*, *mierniczy* (por. SłXVI w., K, T, L, SW), a także rzeczownik odrzeczownikowy *leśniczy* (por. SłXVI w., K, L, SW), jak i przymiotnik *leśniczy* (por. K, SW) oraz tylko przymiotnik *powroźniczy* (por. L, SW).

Formant *-niczy* powstał przez skrzyżowanie dwu formantów *-nik* i *-czy* (por. Klemensiewicz i in. 1964, s. 177, 231; Rospond 1971, s. 143–144). Historia polskich formacji na *-niczy* jest długa i sięga XV w. Dużo wskazuje na to, że owe formacje były pierwotnie formacjami paradygmatycznymi na *-i*, derywowanymi od podstaw na *-nik* i nazywały różnego rodzaju urzędników, zarządców, przełożonych nad tymi, którzy już bezpośrednio wykonywali zlecone im zadania. U źródeł tego typu słowotwórczego, jak podkreśla Bogusław Kreja, leżą niewątpliwie – ruskie z pochodzenia – formacje *okolniczy* (w Smoleńsku od XIII w.) i *horodniczy* (w Łucku i Równem od XV w.), mające w swych podstawach odpowiednie rzeczowniki na *-nik*: *okolnik* ‘cieśla współbudujący okół’ i *horodnik* ‘cieśla współbudujący gród – horod’ (por. Kreja 1999b, s. 70, 71).

Od XVII w. formacje na *-niczy* zaczynają nazywać już różnego rodzaju drobnych „urzędników”, na przykład w dworach, majątkach, oraz urzędników o ogólniejszym (ponaddworskim) charakterze. Do tych ostatnich zalicza Kreja m.in. nazwy *budowniczy* czy *mierniczy* (por. Kreja 1999b, s. 71).

Inne stanowisko co do pochodzenia dzisiejszych formacji typu *budowniczy*, *mierniczy* zajęli Stanisław Jodłowski i autorki monografii poświęconej słowotwórstwu rzeczowników sufiksalnych rodzimych. Według nich formacje te to pierwotne przymiotniki, które objęte zostały procesem substantywizacji (por. Jodłowski 1964a, s. 12; 1964b, s. 47; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 104). O przymiotnikowych początkach nazw tworzonych przy pomocy formantu *-czy* w nazwach typu *leśniczy* świadczą, według Jodłowskiego, staropolskie terminy wybrane ze *Słownika staropolskiego* (por. Jodłowski 1964a, s. 10). Formacja *leśniczy* należy, zdaniem autora monografii o substantywizacji przymiotników, do wyrazów objętych procesem całkowitej substantywizacji (por. Jodłowski 1964a, s. 12; 1964b, s. 26; por. też SE; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 104). O ile formację *leśniczy* możemy traktować jako rzeczownik powstały w polszczyźnie w wyniku substantywizacji przymiotnika, o tyle na formację *powroźniczy* należy patrzeć jak na przymiotnik (por. *przemysł powroźniczy*, *konopie powroźnicze*,

warsztat powroźniczy), który w eksplorowanej gwarze występuje w funkcji rzeczownikowej.

Zdaniem Andrzeja Sieczkowskiego formacja *budowniczy* jest rzeczownikiem nie tylko ze znaczenia, ale i z pochodzenia, gdyż nie występowała w funkcji przymiotnikowej (por. Sieczkowski 1957, s. 133).

We współczesnej polszczyźnie poza dwoma derywatami, które pojawiły się w języku polskim najwcześniej, tj. *budowniczy* i *leśniczy*, istnieje jeszcze derywat *mierniczy* (por. Kreja 1983, s. 17; 1999b, s. 72).

W polskich gwarach formant *-niczy* tworzący rzeczowniki prawie nie istnieje, a w funkcjonujących w gwarach takich formacjach, jak na przykład *budowniczy* czy *leśniczy*, należy widzieć wpływ języka literackiego, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **budowniczy**: budować; *budovníčy buduje lužom domy* 8; **cechowniczy**: cechować; *ceχovńicy M*; **mierniczy**: mierzyć; *mjerničy mjězy nam pole* 25; **nastawniczy**: nastawiać; *nastavńicy M*; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **leśniczy**: las; *leśnicy pílnuje lasu* 16; **motorniczy**: motor; *motorńicy* 13; **powroźniczy**: powróż; *povružńičy robiu povruzy* 19.

Poza derywacją, która polega na dodawaniu // odejmowaniu morfemu słowotwórczego do // od podstawy słowotwórczej, derywaty nazywające osobowych wykonawców czynności w eksplorowanych gwarach powstały w procesie słowotwórczym polegającym na przekształcaniu połączeń wyrazowych w jedną jednostkę leksykalną. W procesie tym, zwanym kompozycją, oba człony będące podstawami derywatu są autosemantyczne.

4. Kompozycje

Wyrazy złożone stanowią w językoznawstwie polskim przedmiot wielu prac naukowych¹³. Za pierwszą pracę poświęconą w całości polskim wyrazom złożonym uważa się tradycyjnie teoretyczno-historyczną monografię Jana Łosia *Słoznyje słowa w polskom jazykie* (por. Łoś 1901). Opisowe badania strukturalno-słowotwórcze nad złoženiami zapoczątkował Witold Doroszewski artykułem *Przymiotniki złożone w języku polskim* (por. Doroszewski 1935/36). Badania złożeń z punktu widzenia ich struktury kontynuowały Irena Klemensiewiczówna oraz Renata Grzegorzczkowska. Pierwsza, w monografii *Wyrazy złożone nowszej polszczyzny kulturalnej. Próba systematyki* (por. Klemensiewiczówna 1951), dokonuje strukturalistycznego opisu wszystkich współczesnych złożeń polskich oraz próby ich klasyfikacji, druga natomiast w artykule *Charakterystyka słowotwórcza polskich rzeczowników złożonych* (por. Grzegorzczkowska 1963) omawia i klasyfikuje złożenia rzeczownikowe. Z pozycji typologiczno-porównawczych badali złożenia Adam Kleczkowski (por. 1927) i Jiří Damborský (por. 1967). Złożenia posłużyły jako materiał do analiz konfrontatywnych Michałowi Blichar-

¹³ Omówione zostaną wybrane główne prace i studia poświęcone compositom.

skiemu (por. 1970; 1975; 1977; 1978; 1980) oraz Józefowi Sypnickiemu (por. 1979). Badania funkcjonalne nad typem złożzeń egzocentrycznych w kontekście obserwacji funkcji egzocentrycznej przedstawia praca Adama Heinza (por. 1958). Genezie, dziejom i morfologii imiennych compositów apelatywnych poświęcona jest monografia Kwiryny Handke *Budowa morfologiczna i funkcje compositów polskich (z uwzględnieniem innych języków zachodniosłowiańskich)* (por. 1976). Z kolei Zofia Kurzowa w studium *Złożenia imienne we współczesnym języku polskim* (por. 1976) dokonuje analizy słowotwórczo-znaczeniowej strukturalno-semantycznych złożonych rzeczowników i przymiotników. Analizę argumentowo-predykatową kompozycji rzeczownikowych, ekscerpowanych ze współczesnych tekstów reprezentujących pięć stylów polszczyzny pisanej, przeprowadziła Jadwiga Sambor (por. 1976).

Kompozycje występujące w dobie staropolskiej omówiła Krystyna Kleszczowa (por. 1996, s. 357–370).

Zagadnienie compositów pojawia się również w opracowaniach gwarowych. Najobszerniejszą pracą poświęconą rzeczownikom złożonym w gwarach polskich jest monografia Heleny Grocholi-Szczepanek pod tym samym tytułem (por. 2002).

Jeden rozdział compositom poświęcił też Władysław Cyran w książce o tendencjach w słowotwórstwie gwarowym (por. 1977). Poza monografiami interesującą nas tematykę podejmują autorzy artykułów. I tak, np. strukturę i funkcję compositów będących gwarowymi nazwami atrybutywnymi omawia Irena Szczepankowska (por. 1995). Wybrane gwarowe złożenia i zrosty są przedmiotem analizy w artykule Jerzego Reichana (por. 1997b). Derywaty złożone pochodzące z konkretnych obszarów gwarowych (z ziemi wieluńskiej wraz z terenami sąsiednimi, gwar śląskich, gwar okolic Bełchatowa) są tematem artykułów Honoraty Skoczylas-Stawskiej (por. 1979), Moniki Choroś (por. 1981), Zdzisławy Staszewskiej (por. 1987). Do analizy compositów posłużył też materiał gwarowy ekscerpowany ze słowników Sychty (por. Handke 1997) czy Cinciały (por. Pospiszylowa 2000).

W przeciwieństwie do starszych opracowań prezentujących pogląd o obcości złożzeń apelatywnych w językach słowiańskich (por. Kleczkowski 1927; Rozwadowski 1960), w nowszych pojawiają się coraz częściej sądy o rodzimości tych formacji (por. Klemensiewiczówna 1951; Handke 1976; Kurzowa 1976; Blicharski 1977). Duża produktywność tych konstrukcji każe traktować dziś kompozycję jako jeden z normalnych sposobów tworzenia wyrazów w językach słowiańskich, z zastrzeżeniem, że nie jest ona sposobem równorzędnym derywacji (por. Handke 1976, s. 7; Żarski 1991, s. 53).

Mimo że opisem kompozycji zajmują się językoznawcy już od czasów Brugmana, nadal brak jednoznacznej definicji wyrazu złożonego, a – jak podkreśla Helena Grochola-Szczepanek – „odpowiedź na pytanie, co to jest compositum, pociąga za sobą konieczność ustalenia kryteriów wyodrębniania wyrazów złożonych, czynników wpływających na tworzenie się złożzeń, stosunku złożzeń do paratezy oraz wskazania charakteru gramatycznego i semantycznego komponentu

tów tworzących złożenie” (Grochola-Szczepanek 2002, s. 9). W tym miejscu rezygnujemy ze szczegółowego rozpatrywania stanowisk polskich językoznawców co do definiowania złożzeń (i konsekwencji z tego wynikających), odsyłając do prac omawiających te stanowiska (por. Żarski 1991; Grochola-Szczepanek 1997).

Termin *compositum* (= wyraz złożony = złożenie) może występować w dwu znaczeniach. Po pierwsze, może nazywać każdą strukturę złożoną (szersze znaczenie), po drugie – jedno z trzech rodzajów złożzeń, niebędące zrostem i zestawieniem, czyli tzw. złożenie właściwe (węższe znaczenie).

W moich rozważaniach pojęcie *compositum* będzie używane w znaczeniu szerszym do nazwania struktury powstałej w wyniku kompozycji.

Biorąc pod uwagę rodzaje złożzeń, omówieniu w tym rozdziale podlegać będą złożenia właściwe i zrosty. Zanotowane przeze mnie w eksplorowanych gwarach nazwy człowieka żebrzącego, będące zestawieniami, por. *żebraczny dziad*, *żebraczna baba*, nie będą brane pod uwagę, bowiem z powodu zachowania samodzielnności graficznej, akcentowej i fleksyjnej przez wyrazy w opracowaniach wyklucza się zestawienia z kompozycji (por. Handke 1976, s. 21–22)¹⁴.

W opracowaniu gwarowych złożzeń korzystam z ustaleń przedstawionych w pracach Ireny Klemensiewiczówny, Kwiryny Handke i Zofii Kurzowej.

Definicję wyrazu złożonego przyjmuję za K. Handke: jest to struktura utworzona przez zespolenie dwóch samodzielnych tematów wyrazowych w jedną całość pod względem formalnym i semantycznym. Składnikami *compositum* są człony odpowiadające tematowi oraz elementy kompozycji, tzn. węzeł kompozycji, zespalający człony (nazywany najczęściej spójką, interfiksem, samogłoską tematyczną, samogłoską kompozycyjną) oraz wykładnik kompozycji, reprezentujący całą strukturę na zewnątrz (por. Handke 1976, s. 19).

Przyjęta przeze mnie definicja nie pozwala włączyć do kręgu zainteresowań formacji przedrostkowych, powstałych przez prefiksację oraz utworzonych od wyrażen przyimkowych.

Analizie poddane zostaną obok form męskich także formy żeńskie, zgodnie z zasadą przyjętą przy opisie struktur powstałych drogą derywacji sufiksальной.

Kwestie dyskusyjne pojawiają się, po pierwsze, w przypadku starych złożzeń istniejących w dialektach, a należących do wspólnego dziedzictwa słowiańskiego, po drugie, w przypadku struktur z elementami obcymi (zapożyczeniami, kalkami, hybrydami).

Zgodnie z przyjętą definicją, istotą wyrazu złożonego jest to, że człony składowe muszą mieć odniesienie do samodzielnych wyrazów, które wyrażają pewną wartość semantyczną i słowotwórczą (por. Klemensiewiczówna 1951, s. 5; Handke 1976, s. 19).

¹⁴ Współcześnie synchroniczne językoznawstwo opisowe przenosi zestawienia poza obręb słowotwórstwa, traktuje je jako twory z pogranicza leksyki i składni. Jednak z diachronicznego punktu widzenia zestawienia stanowią niejednokrotnie pierwszy etap kształtowania się innych typów kompozycji (por. Długosz-Kurczabowa, Dubisz 1999, s. 60).

W powyższej definicji nie mieszczą się zatem stare złożenia, takie jak: *czarodziej*, *dziewosłób*, *kołodziej*, *konował*, *złodziej*, w których doszło do zatarcia jasności członów¹⁵. Z punktu widzenia opisowego, synchronicznego są one traktowane jako wyrazy proste, gdyż człony **-dziej* **-słób*, **-wał* są dziś martwe. Poza tym, jak zauważa Stanisław Rospond, *-dziej* spełnia dziś tę samą funkcję formantową, którą mają przyrostki *-nik*, *-arz* (wykonawcy czynności): *czarodziej* = *czarownik* (por. Rospond 1971, s. 142–143). Rzeczywiście od informatorów nie posłyszemy parafraz, że *czarodziej* to ‘ten, kto dzieje czary’ (stp. *dziejać* // *dziać* ‘robić’), *dziewosłób* to ‘ten, kto snębi dziewy’ (stp. *snębić* ‘wydawać za mąż’), *kołodziej* to ‘ten, kto dzieje koła’, *konował* to ‘ten, kto wali konia’ (por. psł. **valiti*, pol. *walić* ‘wałaszyć, kastrować’ – zob. SE II, s. 426; pojawiający się w parafrazie czasownik *wałasić* ‘wałaszyć, kastrować’ o zupełnie innej etymologii niż *walić* – zob. BE, s. 600 – to zapewne skutek adideacji) czy *złodziej* ‘ten, kto zło dzieje’¹⁶. Derywatów tego typu nie można jednak pominąć w rozważaniach diachronicznych, a te pozostają w zgodzie z przyjętą przeze mnie metodą analizy słowotwórczej (zob. rozdział I.4. *Założenia metodologiczne*). Dlatego uzasadnione jest ich omówienie w tym rozdziale.

Po wtóre, w definicji złożenia nie mieszczą się też struktury z elementami obcymi, gdyż zarówno Klemensiewiczówna, jak i Kurzowa za *composita* uznają te, których rdzenie składowe muszą być polskie, tzn. niekoniecznie rodzime z pochodzenia, ale występujące obecnie jako morfemy główne w jakimś wyrazie pojedynczym należącym do zasobu polskiego słownika (por. Klemensiewiczówna 1951, s. 4), których „człony składowe mają odniesienie do samodzielnych wyrazów przyswojonych w języku polskim” (Kurzowa 1976, s. 10). Kryterium to pozwala poddać analizie derywaty *drogomistrz* i *zegarmistrz*¹⁷, które, co prawda, zawierają z pochodzenia obcy element *-mistrz*, będący jednak samodzielnym wyrazem przyswojonym w języku polskim (por. Klemensiewiczówna 1951, s. 4). Z drugiej strony, w odniesieniu do tych dwu derywatów można chyba mówić o procesie degradacji semantycznej i formalnej. Jak podkreśla Krystyna Długosz-Kurczabowa, „charakterystyczną cechą derywatów powstałych w języku polskim jest to, że *mistrz* traci w nich swoje pierwotne znaczenie ‘zarządzający,

¹⁵ Do jeszcze większego zatarcia między obu członami doszło w derywacie *gospodarz*. O ile w przypadku form *czarodziej*, *dziewosłób*, *kaznodzieja*, *kołodziej*, *konował*, *złodziej* praktycznie tylko jeden z członów jest dziś pozbawiony znaczenia, o tyle w przypadku *gospodarza* nie można rozpoznać ani jednego dawnego rdzenia składowego, a istniejąca kiedyś granica między częściami wyrazu zupełnie się zatarała (por. Klemensiewiczówna 1951, s. 4). Członów złożenia należałoby szukać jeszcze na gruncie pie. (por. BE, s. 152; DE, s. 223). W związku z tym derywat *gospodarz* jest wyłączony z rozważań o *compositis*.

¹⁶ W przypadku derywatu *złodziej* rozbieżność w jego definiowaniu może wiązać się też z faktem, że znaczenie etymologiczne nie jest zgodne z dzisiejszym znaczeniem realnym.

¹⁷ Z formalnego punktu widzenia struktury *drogomistrz* i *zegarmistrz* są niejednorodne. O ile wyraz *zegarmistrz* został bezpośrednio zapożyczony z języka niemieckiego (niem. *Seigermeister*), o tyle *drogomistrz* jest formacją rodzimą (por. Długosz-Kurczabowa 1988a, s. 37–38).

kierownik, majster' i specjalizuje się w funkcji tworzenia nazw zawodów. Staje się on ekwiwalentem słowotwórczym formantów *-arz* i *-(ow)nik*, por. *chlewmistrz* – *chlewiarz* [...], *lewmistrz* – *(od)lewnik*. Jest to więc swoisty proces degradacji semantycznej i formalnej: samodzielny wyraz spada do roli formantu" (Długosz-Kurczabowa 1988a, s. 38).

Również derywat *listonosz*, będący kalką z języka niemieckiego, spełnia kryterium, by uznać go za złożenie, gdyż utworzony jest za pomocą rodzimych elementów, tj. *list*, *nosić* według wzoru semantycznego języka obcego (por. EJP 1999, s.v. *kalka językowa*).

Zgodnie z założeniem przyjętym we wstępie o łączeniu analizy synchronicznej z diachroniczną, omówieniu podlegać będą poza kompozycjami motywowanymi¹⁸, tzn. takimi, w których parafrazie słowotwórczej pojawiają się oba tematy, także kompozycje półmotywowane, w parafrazie słowotwórczej których pojawia się tylko jeden człon. Mam tu na myśli chociażby taką strukturę, jak *chwali bursa*, nazywającą człowieka lubiącego się chwalić.

Komentarza wymaga również brak w rozdziale poświęconym compositom derywatów *cudzołożnik*, *krzywoprzysięzca* (itp.), *marnotrawca* czy *sprawozdawca*. Zostały one omówione wśród derywatów dewerbalnych sufiksalnych, gdyż w poczuć językowych informatorów nie są one kompozycjami, a derywatami prostymi od czasowników *cudzołożyć* 'mieć stosunek płciowy z cudzą żoną lub cudzym mężem', *krzywoprzysięgać* 'składać fałszywe zeznanie pod przysięgą, mówić pod przysięgą rzeczy nieprawdziwe', *marnotrawić* 'marnować, trwonić', *sprawozdawać* 'relacjonować przebieg wydarzeń, informować o przebiegu jakiejś działalności', chociaż mam świadomość tego, że z punktu widzenia diachronicznego są to jednak złożenia. Podobnie jest z derywatem *furman*, omówionym dokładniej w rozdziale poświęconym derywacji paradygmatycznej.

Jeżeli chodzi o układ materiału, to – podobnie jak w przypadku struktur prostych – nadrzędnym kryterium klasyfikacji jest charakter gramatyczny podstawy, czyli w przypadku złożów – charakter gramatyczny członu pierwszego, następnie charakter gramatyczny członu drugiego, sposób zespolenia członów i wreszcie rodzaj formantu kompozycyjnego.

Wśród zanotowanych w eksplorowanych gwarach substantiwów złożonych znalazły się następujące grupy struktur:

Złożenia z I członem rzeczownikowym (lub zaimkiem rzeczownym)

Złożenia, w których rolę pierwszego członu pełni rzeczownik (lub zaimek rzeczowny) stanowią w zebranych przeze mnie materiale grupę dość liczną i produktywną. W członie drugim tych złożów występują głównie tematy czasowni-

¹⁸ Klasyfikacji kompozycji na trzy klasy w zależności od stopnia motywacji, tj. kompozycje motywowane, kompozycje półmotywowane, kompozycje niemotywowane, dokonała Jadwiga Sambor (por. 1976, s. 241–242).

kowe, mniej liczne są rzeczownikowe. Złożenia rzeczownikowo-czasownikowe to głównie struktury nadrzędno-podrzędne, w których nadrzędną rolę pełni człon drugi.

Biorąc pod uwagę sposób zespolenia członów, mamy tu złożenia, w których członki połączone są interfiksem *-o-*, wyjątkowo *-Ø-*. Jeśli chodzi o rodzaj formantu kompozycyjnego, to są wśród tych złożów zarówno formacje sufiksalne, jak i formacje paradygmatyczne.

Większość złożów z pierwszym członem rzeczownikowym (lub zaimkiem rzeczownym) to struktury egzocentryczne, czyli takie, w których wykładnikiem nadrzędnym elementu określanego jest formant, członki zaś złożenia, o stosunku wobec siebie współrzednym lub też nadrzędno-podrzednym, są wobec tego elementu znaczeniowo określające (por. GWJP 1998, II, s. 459). Inaczej mówiąc, formant w postaci przyrostka słotwórczego lub końcówki fleksyjnej decyduje o tym, że złożona konstrukcja różni się znaczeniowo od swej dwuczłonowej bazy, że nazywa nowy element rzeczywistości oraz że znaczenie całej kompozycji nie wynika bezpośrednio z jej składowych członów. Mniej liczne są złożenia endocentryczne, w których wykładnikiem nadrzędnego elementu określanego jest jeden z jego członów lub też ewentualnie brak w nich w ogóle nadrzędnego elementu określanego, a członki są wobec siebie współrzedne (por. GWJP 1998, II, s. 459), tzn. są to takie złożenia, w których nie nastąpiła zmiana znaczenia w stosunku do bazy.

Wśród gwarowych formacji substantywnych z pierwszym członem rzeczownikowym znajdują się takie, które pokrywają się strukturalnie i leksykalnie z ogólnopolskimi złożeniami, por. *domokrążca*, *koniokrad*, *krwiodawca*, *listonosz*, *listonoszka*, *pracodawca*, *rzeczoznawca*, *samobójca*, *samolub*, *samouk*.

I człón rzeczownik (lub zaimék rzeczowny) + II człón czasownik

Interfiks *-o-*

A. Struktury sufiksalne

Ten typ tworzą formacje mutacyjne. Znajdują się tu konstrukcje nadrzędno-podrzędne, w których rolę członu nadrzędnego pełni czasownik. Formant w poniższych złożeniach jest wykładnikiem subiektu, człon czasownikowy – predykatu, a człon czasownikowy – obiektu. Cechą tych nazw jest wartość emocjonalna. Tylko niektóre złożenia są neutralnymi i dosłownymi nazwami wykonawców czynności, por. np. *krwiodawca*, *pracodawca*. Przewagę mają tutaj złożenia nacechowane emocjonalnie, znaczenie których oparte jest na przenośni, przez co uzyskuje się różne odcienie zabarwienia emocjonalnego: od żartobliwego do złośliwego, por. *chlebojedca*, *strachobódziuch*. Większość z zaliczonych do tego typu struktur nazywa nowy element rzeczywistości w stosunku do bazy, z której

powstały, por. *chlebowawiec*, *mordobiciel*, *samochwalisz*, *samolubiec*, *samosiejek*, *samożyjec*, *strachobździeli*, *strachobździuch*.

Typ tworzą m.in. następujące formacje sufiksalne: **-ca**: N. AG.: **domokrążca**: dom, krążyć; *po domaχ to domokrąŝce krąŝom i spŝedajom ruŝne tovary* 13; ATTR. N. AG.: **samochwalc**: sam, chwalić się; *ńe zadańe ŝe s samoχfalcu, co to sam ŝe χfali* 1; **-’ec**: N. AG.: **chlebowawiec**: chleb, dawać; *χlebowawec* 29; **-uch**: ATTR. N. AG.: **strachobździuch**: strach, bździć, a właściwie: bździć ze strachu; *straχobźŝuχ* 8; **-ka**: N. AG.: **listonoszka**: list, nosić; *l’istonoŝka ŝeŝŝi po luŝaχ ŝi rozdańe l’isty* G; **złodziejka**: zło, (dziejać // dziać); *zuoŝeŝka kradńe* 1; **-ek**: N. AG.: **samosiejek**: sam, siać, siej- (sg., pl. praes.); *samoŝeŝek* 2; **-el**: ATTR. N. AG.: **strachobździeli**: strach, bździć, a właściwie: bździć ze strachu; *straχobźŝel* 3; **-(i)ciel**: ATTR. N. AG.: **mordobiciel**: morda, bić; *mordobićel to kogoŝ bińe, pŝewaŝńe po morŝe* 4; **-isz**: ATTR. N. AG.: **samochwalisz**: sam, chwalić się; *sam ŝe tak nakfal’i ten samokfal’is* 17.

B. Struktury z formantem paradygmatycznym

Rolę formantu w tych konstrukcjach pozbawionych przyrostka słowotwórczego spełnia paradygmat fleksyjny. Człony pozostają względem siebie w stosunku nadrzędno-podrzędnym, z czasownikiem jako nadrzędnym. Obok złożzeń o zabarwieniu neutralnym, por. np. *drogomistrz*, *listonosz*, *samouk*, występują w tym typie composita o zabarwieniu emocjonalnym, zwykle negatywnym, por. *babożeń*, *garczkolep*, *jajcokrad*, *koniokrad*.

Typ tworzą m.in. następujące struktury z formantem paradygmatycznym: **w roli formantu męska końcówka fleksyjna**: N. AG.: **bronowłók // bronowłók**: brona, włóczyć, a właściwie: włóczyć brony; *bronovuok zauoŝyū końe i bronovau pole* 3; **dziewosłab // dziewosłęb**: (dziewa, snębić); *dovńi byuū take ŝevosuombi, co strencyuū ŝedno druŝemu* G; **jajcokrad**: jajco, kradnąć; *ŝaŝcokrat to ŝaŝca krat i s tego ŝyū* 14; **konował**¹⁹: koń, wałaszyć; *davńi konovau to końe vauaŝiu, a ŝiŝ lacy zŝeŝynta* 17; ATTR. N. AG.: **babożeń**: baba, żenić się; *baboŝyń to ŝe ŝyńi z babom starŝom uot ŝebe* 22.

I człón rzeczownik (lub zaimek rzeczowny) + II człón czasownik

Interfiks -Ø-

A. Struktury sufiksalne

-ca: N. AG.: **darczyńca**: dar, czynić; *podarovou daŝcyńca, uof’arovau* G.

¹⁹ Według Sławskiego derywat *koniował* oparty jest na drugim członie czasownikowym, od psł. czasownika **valiti*, por. *walić* ‘wałaszyć, kastrować’ (SE II, s. 426). Pojawiający się w parafrazie czasownik *wałasić* ‘wałaszyć, kastrować’ o zupełnie innej etymologii niż *walić* (por. BE, s. 600) to zapewne skutek adideacji. Zarówno Brückner w *Słowniku etymologicznym języka polskiego*, jak i Długosz-Kurczabowa w *Słowniku etymologiczno-historycznym języka polskiego* pierwotne znaczenie rzeczownika *konował* podają ‘powalający konia dla wałaszenia, do kastrowania’ (BE, s. 253; DE, s. 319).

I człon rzeczownik (lub zaimek rzeczowny) + II człon rzeczownik
Interfiks -o-

Z dużą ostrożnością zaliczam tu *drogomistrza*, por. N. AG.: **drogomistrz**: droga, mistrz; *drogořišć* 19.

Omówienie tego wyrazu w rozdziale poświęconym złożeniom wiąże się z faktem istnienia przyswojonego w języku polskim samodzielnego słowa *mistrz* (por. jedno ze znaczeń w PSWP: „rzemieślnik z dyplomem uprawniającym do samodzielnego wykonywania zawodu i do prowadzenia warsztatu; pracownik o określonych kwalifikacjach zatrudniony w odpowiednim dziale produkcyjnym zakładu przemysłowego, fabryki itp., odpowiadający za całokształt produkcji w tym dziale; majster” Mistrz kamieniarski, murarski, tkacki. Mistrzowie cecho- wi, fabryczni. Wyzwolić się na mistrza).

W złożeniu tym człon drugi oznacza po prostu kogoś zajmującego się tym, na co wskazuje człon pierwszy (tj. *drogą*). W takim wypadku trzeba uznać to złożenie jako zawierające człon związany, jednostronnie motywowane (por. GWJP 1998, II, s. 461).

Nie można też chyba odmówić racji Krystynie Długosz-Kurczabowej, która – jak już wspomniałam wyżej – pierwotne *-mistrz*, będące kiedyś elementem złożenia, traktuje jako formant słowotwórczy *-mistrz*. Swoje stanowisko uzasadnia faktami słowotwórczymi z najnowszej doby, gdzie w miejsce pierwotnie innych sufiksów, np. *-arz*, *-(ow)nik*, pojawia się *-mistrz* (por. Długosz-Kurczabowa 1988a, s. 39; por. też Nagórko 1981, s. 212, 215). Stąd moja ostrożność, bo pewnie równie dobrze compositum to mogłoby się znaleźć wśród struktur sufiksalnych. Podobnie należy traktować przedstawionego poniżej *zegarmistrza*.

I człon rzeczownik (lub zaimek rzeczowny) + II człon rzeczownik
Interfiks -Ø-

Ze strukturalnego punktu widzenia słowa *drogomistrz* i *zegarmistrz* różni sposób zespolenia członów, por. N. AG.: **zegarmistrz**: zegar, mistrz; *pošet do zegarřišća napravić zegarek* 13 (por. uwagi przy haśle *drogomistrz*).

I człon rzeczownik (lub zaimek rzeczowny) + II człon rzeczownik lub czasownik
Interfiks -o-

W przypadku złożień *chlebowdawca*, *cudotwórca*, *krwiodawca*, *pracodawca*, *rzeczoznawca* czy *świniopastuch* interpretacja jest bardziej skomplikowana. Composita te mogą być traktowane dwojako: jako złożenia z drugim członem czasownikowym i formantem *-ca*, *-tuch* (por. *prac-o-daw-ca*) lub jako złożenia z drugim członem rzeczownikowym (por. *prac-o-dawca*).

Uwzględniając różne kierunki odwzorowywania modeli słowotwórczych i mając na uwadze fakt, że w akcie kompozycji nie zawsze następuje sufiksacja, a jedynie powielenie istniejącej w języku formacji sufiksальной, traktuję z jednej strony człony B *chwalca*, *dawca*, *twórca*, *znawca* oraz *pastuch* jako samodzielnie funkcjonujące rzeczowniki o charakterze N. AG. (ATTR. N. AG.). Takie założenie nie implikuje traktowanie tych złożów jako compositów o strukturze formalnej rzeczownikowo-rzeczownikowej (por. też Satkiewicz 1969b, s. 40; Handke 1976, s. 25; Grzegorzczkova 1972b, s. 124; Rudnicka-Fira 1993, s. 36).

Poniższe composita rzeczownikowo-rzeczownikowe są złożeniami endocentrycznymi, gdyż człon A precyzuje dokładniej człon B, będący nazwą wykonawcy czynności. Wśród tego typu złożów znalazły się: N. AG.: **chlebowdawca**: dawca chleba; *chlebowdawca zapevna nam utšymaie* 14; **cudotwórca**: twórca cudów; *cudotfurca* 1; **krwiodawca**: dawca krwi; *krfiodawca* 1; **pracodawca**: dawca pracy; *pracodawca* 19; **rzeczoznawca**: znawca rzeczy; *pošet do žečoznafcy, co še zna na vycenax gospodarstf* 13; **świniopastuch**: pastuch świń; *byu ve dvože za šfyiopastuxa* 20.

Z drugiej strony te same derywaty mogą być traktowane jako kompozycje rzeczownikowo-czasownikowe, por. poniżej.

A. Struktury sufiksalne

-ca: N. AG.: **chlebowdawca**: chleb, dawać; **cudotwórca**: cuda, tworzyć; **krwiodawca**: krew, dawać; **pracodawca**: praca, dawać; **rzeczoznawca**: rzecz, znać; **-tuch**: N. AG.: **świniopastuch**: świnia, paść.

Złożenia z I członem przysłówkowym

Wyrazy złożone z pierwszym komponentem przysłówkowym są nieliczne. W tego typu złożeniach w roli drugiego członu, podobnie jak w języku ogólnym, występuje najczęściej czasownik, rzadziej rzeczownik. Przysłówek określa właściwość czynności wyrażonej w członie drugim. Mamy tu złożenia, których członny połączone są interfiksem *-Ø-*, wyjątkowo *-o-*. W grupie złożów z pierwszym komponentem przysłówkowym znalazły się zarówno struktury sufiksalne, jak i struktury z formantem paradygmatycznym.

Wszystkie przedstawione struktury są egzocentryczne.

Wspólnymi dla języka ogólnopolskiego i gwar konstrukcjami z pierwszym członem przysłówkowym są złożenia: *darmozjad*, *jasnowidz*.

I człon przysłówek + II człon czasownik

Interfiks *-Ø-*

A. Struktury sufiksalne

-ca: ATTR. N. AG.: **darmozjedzca**: darmo, zjadać, zjedz- (imperat.); *darmozjedzca darmo je, nie robi* 3; **-ka**: ATTR. N. AG.: **darmodajka**: darmo, dawać; *darmodajka darmo dupy daje* 28; **-ek**: ATTR. N. AG.: **małojadek**: mało, jadać; *małojadek* 2.

B. Struktury z formantem paradygmatycznym

w roli formantu męska końcówka fleksyjna: N. AG.: **jasnowidz:** jasno, widzieć; *zavouaŋy jasnoviža, co viži pšyšuość* 19; ATTR. N. AG.: **darmojad:** darmo, jadać; *je darmo darmojat, bo ne chce mu se robić* 6; **darmozjad:** darmo, zjadać; *darmozjat ne zaraba a jeść chce* 19.

I człon przysłówki + II człon rzeczownik lub czasownik

Interfiks -o-

W przypadku złożenia *wielomówca* interpretacja jest analogiczna jak złożień typu *chlebowdawca, rzeczoznawca* (patrz komentarz przy złożeniach z I członem rzeczownikowym), por. ATTR. N. AG.: **wielomówca:** wiele, mówca // wiele, mówić; *wielomufca* 3. Przy motywacji wiele, mówić wyodrębnić należy formant *-ca*.

Złożenia z I członem czasownikowym

Nieliczne w języku ogólnym struktury z drugim członem werbalnym (por. GWJP 1998, II, s. 457) w dialektach, gwarach przejawiają dużą żywotność (por. Szymczak 1961a, s. 184; Cyran 1977, s. 120–123).

W roli drugiego członu zazwyczaj występuje rzeczownik, sporadycznie rolę tę pełni temat czasownika.

W odniesieniu do kilku compositów nazywających ‘tego, który lubi się chwalić’ drugi człon ulega różnego rodzaju modyfikacjom strukturalnym. Dotyczy to złożień *chwalibura, chwaliburca, chwaliburek, chwaliburga, chwalibus* czy *chwalibusuśnik*. W świadomości mówiących zatarła się dawna nazwa sakiewki *bursa* (por. *chwalibursa*) i nie funkcjonuje już jako samodzielny wyraz. Chociaż znaczenie etymologiczne i strukturalne kompozycji *chwalibursa* ‘ten, kto się chwali swoją bursą (sakiewką)’ uległo zatarciu, to jednak modyfikacje drugiego członu i wyrazistość pierwszego przeciwdziałają całkowitej leksykalizacji złożenia, które staje się podatne na reinterpretacje etymologiczne. Nazwa *bursa* traci w związku z powyższym tożsamość brzmieniową w różnego rodzaju modyfikacjach (por. Pomianowska 1963, s. 12; Szczepankowska 1995, s. 90, 92).

Złożenia z pierwszym członem czasownikowym tworzą raczej jednorodną grupę pod względem sposobu zespolenia członów. Mianowicie człony połączone są ze sobą interfiksem *-i-* // *-y-*, wyjątkowo interfiksem *-o-* lub *-u-*. W literaturze przedmiotu pojawiają się opinie wyrażające wątpliwości, czy w złożeniach opartych na podstawach czasownikowych czasowników koniugacji *-ę, -isz (-ysz)* można mówić o wykładniku *-i-* // *-y-*. I tak, na przykład w złożeniach zakończonych w członie pierwszym na *-i* dopatrywano się rozkaźnika czy też form 3. osoby liczby pojedynczej (por. Łoś 1906, s. 1–5; Mirowicz 1946, s. 170–175). Nie wykluczając faktu, że genetycznie *-i-* // *-y-* mogło być końcówką czasu teraźniejszego lub rozkaźnika, przyjmuję za Klemensiewiczówną i Grzegorzyczką, iż jest to

wykładnik, interfiks (Klemensiewiczówna 1951, s. 19; Grzegorzczkowska 1972b, s. 125).

Composita należące do tej grupy to konstrukcje nadrzędno-podrzędne, z nadrzędnym członem czasownikowym.

Pod względem semantycznym złożenia z pierwszym członem czasownikowym są tylko egzocentryczne.

Wśród zanotowanych w badanych gwarach kompozycji znalazły się i takie, które są identyczne pod względem brzmieniowym i znaczeniowym z występującymi w języku ogólnopolskim, por. *chwaliburca*, *chwalipięta*, *czyścibut*, *dusigrosz*, *golibroda*, *liczykrupa*, *łapikura*, *mąciwoda*, *obieżyświat*, *skarżypyta*, *skrobigarnek*, *wiercpięta*, *włóczykij*, *zawalidroga*.

I człon czasownik + II człon rzeczownik

Interfiks -i/-y-

Jeśli chodzi o relacje semantyczno-składniowe, to w złożeniach należących do tego typu przeważa typ subiektywno-obiektowy: formant jest wykładnikiem subiektywności, człon pierwszy – predykatu (nazywa czynność), człon drugi – obiektu (nazywa przedmiot czynności), por. np. *czyścibut*, *dusigrosz*, *golibroda*, *gryzipiórek*, *liczykrupa*, *mąciwoda*, *męczydusza*, *moczymorda*, *włóczykij*, *zawalidroga*.

Większość z przypisanych tu compositów ma charakter asocjacyjny, metaforyczny, a zarazem potoczny, żartobliwy, ironiczny, a nawet pogardliwy, por. *chwalidupka*, *dusigrosz*, *liczykrupa*, *moczymorda*, *włóczykij*. Obok tych nacechowanych emocjonalnie derywatów o przenośnych znaczeniach są też neutralne uczuciowo i dosłownie semantycznie formacje, por. *wodzirej* i *woziwoda*. Natomiast znaczenie dosłowne mają na przykład *czyścibut*, *golibroda*, ale pozostaje w nich zabarwienie ironiczno-pogardliwe.

A. Struktury sufiksalne

-ek: N. AG.: **drapipiórek:** drapać, pióro, a właściwie: drapać piórem; *drapi-piurek v gmińe pisaŭ papjery* 10; **kopidolek:** kopać, dół, a właściwie: kopać doły; *kopidouek kope douy na cmyntaży* 19; ATTR. N. AG.: **trzęsilepek:** trząść, łeb, a właściwie: trząść łbem; *čšyśiuepek ŭbym kryńci, čšyśe* 19; **-nik:** ATTR. N. AG.: **chwalibuśnik:** chwalić (się), (por. bursa); *χfalibuśnik* 9; **-ski:** ATTR. N. AG.: **chwalidupski:** chwalić, dupa, a właściwie: chwalić dupę; *χfol'idupski* 22.

B. Struktury z formantem paradygmatycznym

w roli formantu męska końcówka fleksyjna: N. AG.: **czyścibut:** czyścić, but, a właściwie: czyścić buty; *byli take cyścibuty, co cyścili buty lużum* 1; **dławimiech:** dławić, miechy; *duaviñex to organista* 18; **kopidół:** kopać, dół, a właściwie: kopać doły; *kopidou kope douy na cmyntaży* 19; ATTR. N. AG.: **kręcidupek:** kręcić, dupka, a właściwie: kręcić dupką; *kryńcidupek jag iję, to kryńci dupkom* 19; **męczywalek:** męczyć, walek; *he mync, ty myncyvaŭku* 17; **moczypysk:** moczyc, pysk; *ma χuopa močypyska, aby tylko pačšy gje pysk zmočyc* 24; **skrobi-**

garnek: skrobać, garnek, a właściwie: skrobać garnki; *skrobigarnek skrobje garki ze skompstfa* 7; **w roli formantu żeńska końcówka fleksyjna**: N. AG.: **macykura**: macać, kura, a właściwie: macać kury; *macykura maco kury, cy majum ioiχka* 20; **trzęsisocha**: trząść, socha, a właściwie: trząść sochą; *čšyśisoχα* 3; ATTR. N. AG.: **chwalitorba**: chwalić (się), torba, a właściwie: chwalić torbę; *Zoška to tako χfol'itorba* 19; **ciągniskóra**: ciągnąć, skóra, a właściwie: ciągnąć skórę; *čqg-ńiskura to by skure śčqgnou s čuověka, taki uasy na každý groš* 3; **klosibieda**: klościć, bieda; *tyn klošibeda tak uklošeu tom χauupe* M; **pluczymorda**: płukać, morda, a właściwie: płukać mordę; *nie pji tyle, ty puucymordo* 16; **rozwalimorda**: rozwalać, morda, a właściwie: rozwalać mordę; *vyšua za tego rozvalimorde i tera nažeka, že morde na ho rozvala* 2.

Interfiks -o-

A. Struktury sufiksalne

-ek: N. AG.: **grzebodolek**: grzebać, dół, a właściwie: grzebać doły; *gžebodouek* 20, 22.

B. Struktury z formantem paradygmatycznym

w roli formantu męska końcówka fleksyjna: ATTR. N. AG.: **kletowiersz**: klecić, wiersz, a właściwie: klecić wiersze; *klitovjerš* 7; **w roli formantu żeńska końcówka fleksyjna**: N. AG.: **macokura**: macać, kura, a właściwie: macać kury; *macokura maco kury, cy majum ioiχka* 20; ATTR. N. AG.: **świstopała**: świstać, pała, a właściwie: świstać pałą; *šf'istopaua* 11.

Interfiks -u-

B. Struktury z formantem paradygmatycznym

w roli formantu męska końcówka fleksyjna: ATTR. N. AG.: **siusiumajtek**: susiać, majtki; *śuśumajtek* 12; **w roli formantu żeńska końcówka fleksyjna**: ATTR. N. AG.: **siusiumajtka**: susiać, majtki; *śuśumajtka* 12.

I człon czasownik + II człon czasownik

Interfiks -i/-y-

A. Struktury sufiksalne

-ski: ATTR. N. AG.: **chwaliplujski**: chwalić (się), pluć, pluj- (sg., pl. praes.); *χfal'iplujski* 24.

B. Struktury z formantem paradygmatycznym

w roli formantu żeńska końcówka fleksyjna: ATTR. N. AG.: **chwalibzda**: chwalić (się), bździć; *χfal'ibzda* 18.

W zanotowanych przeze mnie substantywach złożonych funkcję pierwszego członu pełnią rzeczowniki (zaimki rzeczowne), przysłówki oraz czasowniki.

W roli drugiego członu występują rzeczowniki i czasowniki. W przypadku kilku złożeń członami są związki frazeologiczne, por. *liczykrupa*, *mąciwoda*, *wiercipięta*, *wyszczrzykiel*.

Człon pierwszy w postaci rzeczownika (zaimka rzeczownego) współwystępuje z członem rzeczownikowym (por. *chlebowdawca*, *świniopastuch*) lub czasownikowym (por. *mordobicieł*, *samosiejek*).

Rolę drugiego członu w złozeniach z pierwszym członem przysłówkowym pełni zasadniczo czasownik, por. *darmozjedźca*, *małojadek*.

Człon czasownikowy łączy się z rzeczownikiem, por. *raidupka*, *kopidołek*. Konstrukcje czasownikowo-czasownikowe należą do rzadkości, por. *chwalibzda*, *chwalipłujski*.

Wśród wszystkich zapisanych struktur złożonych największą liczebność wykazują konstrukcje z pierwszym członem czasownikowym, najmniej jest złożeń z pierwszym członem przysłówkowym.

Jeśli chodzi o sposób zespolenia członów, to można mówić o dwu sposobach: a) za pomocą interfiksów: *-o-*, *-i-* // *-y-*, *-u-*; b) w sposób bezpośredni, bez interfiksów.

Interfiks *-o-* charakterystyczny jest dla złożeń z pierwszym członem rzeczownikowym, por. *babożeń*, *kurzokrad*. Ten sposób połączenia reprezentuje stary, odziedziczony z psł. model budowy wyrazów złożonych (por. Handke 1976, s. 96–98). Interfiks *-o-* tworzy też nieliczne formy z pierwszym członem czasownikowym (por. *grzebodołek*, *klitowiersz*) i przysłówkowym (por. *wielomówca*).

Interfiks *-i-* // *-y-* występuje w złozeniach z pierwszym komponentem werbalnym, por. *jęczydusza*, *klosibieda*.

Interfiks *-u-* natomiast zarejestrowałam w dwu formacjach czasownikowo-rzeczownikowych, por. *siusiumajtek*, *siusiumajtko*.

Zespolenie bezpośrednie zanotowałam w złozeniu *darczyńca* oraz *zegarmistrz*. Poza tym brak interfiksów obserwujemy w złozeniach z pierwszym komponentem przysłówkowym, por. *darmodajka*, *jasnowidz*.

Wśród rzeczowników złożonych występują zarówno struktury sufiksalne, jak i paradygmatyczne. Te pierwsze tworzone są przy użyciu takich przyrostków jak: *-ca*, *-ec*, *-uch*, *-ka*, *-ek*, *-nik*, *-ski*, *-el* (*-icieł*), *-isz*.

Wśród struktur paradygmatycznych zapisałam złozenia z żeńską oraz męską końcówką fleksyjną.

O ile w złozeniach z pierwszym członem przysłówkowym zanotowałam tylko struktury zakończone sufiksem, o tyle w złozeniach z pierwszym członem rzeczownikowym i czasownikowym struktury z końcówką fleksyjną przeważają nad strukturami sufiksальnymi.

Gwarowe złozenia rzeczownikowe to konstrukcje nadrzędno-podrzędne. W złozeniach z pierwszym członem rzeczownikowym (zaimkiem rzeczownym) lub przysłówkowym człon ten pełni rolę podrzędną, określającą wobec członu drugiego, nadrzędnego, którym jest przede wszystkim czasownik.

Przyjmując klasyfikację compositów zaproponowaną przez Piotra H. Lewińskiego (por. 1993) można zarejestrowane przeze mnie złożenia z pierwszym członem rzeczownikowym (zaimkiem rzeczownym) lub przysłówkowym, a drugim czasownikowym podzielić na:

I. composita o strukturze predykat – obiekt, por. *koniokrad*, *koniowódz*, *listonosz*, *świniopas*;

II. composita o strukturze predykat – rezultat, por. *garczkolep*, *kołodziej*;

III. composita o strukturze predykat – miejsce, por. *domokrążca* (po domach);

IV. composita o strukturze predykat – sposób, por. *samosiejek*, *samouk*²⁰;

V. composita o strukturze predykat – okoliczność towarzysząca, por. *dar-mozjad*.

W złożeniach z pierwszym członem werbalnym w roli nadrzędnej występuje człon czasownikowy wyrażający czynność; człon drugi, podrzędny, informuje zazwyczaj o przedmiocie tej czynności.

Według klasyfikacji Lewińskiego wśród tego typu złożzeń wyróżnimy:

I. composita o strukturze predykat – obiekt, por. *dusigrosz*, *dusimiech*, *golibroda*, *łapikura*, *macokura*, *skrobigarnek*;

II. composita o strukturze predykat – rezultat, por. *kletowiersz*;

III. composita o strukturze predykat – instrument, por. *drapipiórek* (drapie piórem);

IV. composita o strukturze predykat – miejsce, por. *obieżyświat* (włóczy się po świecie).

Wśród omawianych derywatów znalazło się wiele derywatów asocjacyjnych, np. *golibroda* ‘ten, kto goli brody’ (realne znaczenie tego leksemu jest szersze: nie tylko goli brody, ale też strzyże włosy), *listonosz* (roznosi nie tylko listy) itp.

Większość konstrukcji z pierwszym członem rzeczownikowym (tzn. konstrukcje rzeczownikowo-czasownikowe), a także wszystkie z pierwszym członem przysłówkowym i z pierwszym członem czasownikowym to złożenia egzocentryczne.

Nieliczne złożenia endocentryczne reprezentują w moim materiale composita rzeczownikowo-rzeczownikowe.

Analiza złożzeń zanotowanych w eksplorowanych gwarach nasuwa stwierdzenie, że oprócz podstawowej funkcji nazywania rzeczywistości struktury te odzwierciedlają stosunek emocjonalny mówiącego do tej rzeczywistości. Na ten fakt zwracali m.in. uwagę Jan Łoś (1913, s. 97–102), Mieczysław Szymczak (1961a), Władysław Cyran (1977, s. 120–123), Irena Szczepankowska (1995; 1998), Helena Grochola-Szczepanek (2002, s. 119–122, 148). Dotyczy to głównie struktur opartych na pierwszym członie czasownikowym, por. *chwalidziura*, *moczypysk*, *rozwalimorda*, *świsztopała*, *świuszczypała*, *wyszczrzykiel*, *zajrzydziura*.

²⁰ Złożenie *samouk* można odczytywać dwojako: 1) ‘ten, który nauczył samego siebie’ i wówczas mamy strukturę predykat – obiekt; 2) ‘ten, który nauczył się samodzielnie’, tj. bez niczyjej pomocy, i wówczas mamy compositum o strukturze predykat – sposób (por. Lewiński 1993, s. 73).

Zestawienie zarejestrowanych przeze mnie comopsitów ze złożeniami występującymi w polszczyźnie ogólnej pozwala wskazać pewne wyznaczniki gwarowości w tego typu formacjach. Takim wyznacznikami są:

1) występowanie typowych dla gwar złożów czasownikowo-czasownikowych (por. *chwalibzda*, *chwaliplujski*) czy przysłówkowo-rzeczownikowych (por. *wielomówca*); te typy kombinacji są niespotykane w polszczyźnie ogólnej;

2) występowanie w gwarach niespotykanych w polszczyźnie ogólnej złożów z pierwszym członem czasownikowym i interfiksem -o-, por. *grzebodolek*, *macokura*, *świsstopała*;

3) licznie reprezentowane w gwarach struktury paradygmatyczne z żeńską końcówką fleksyjną, por. *chwalibura*, *ciągniskóra*, *dławiduda*, *jęczydusza*, *klosipięta*, *liczykrupa*; w języku ogólnym wśród złożonych struktur paradygmatycznych występują głównie konstrukcje zakończone męską końcówką fleksyjną;

4) wyjątkowo nieliczne w gwarach, a popularne w języku ogólnopolskim konstrukcje endocentryczne. Przyczyną tak małej ilości struktur endocentrycznych w gwarach jest odmienny (przenośny, przezwiskowy) charakter konstrukcji w tej odmianie języka;

5) tendencja do tworzenia w gwarach licznych struktur pochodnych: analogicznych lub powielanych od wyrazów znanych z polszczyzny ogólnej, por. *chwalibieda*, *chwalibura*, *chwaliburca*, *chwaliburek*, *chwaliburga*, *chwalibursa*, *chwalibus*, *chwalibuśnik*, *chwalibzda*, *chwalidudek*, *chwalidupa*, *chwalidupek*, *chwalidupka*, *chwalidupski*, *chwalidziura*, *chwalipietrek*, *chwalipięta*, *chwalipiętka*, *chwaliplujski*, *chwalitorba*, *chwaliwór*;

6) tworzenie w gwarach licznych struktur synonimicznych, por. *dusigrosz*, *liczykrupa*, *skrobidziura*, *skrobigar*, *skrobigarnek*; tego typu struktury synonimiczne są w języku ogólnym uboższe (por. Szczepankowska 1995; 1998; Grochola-Szczepanek 2002).

Powstanie nowych wyrazów wskutek kontaminacji

Kontaminacja, czyli skrzyżowanie elementów składowych dwu istniejących wyrazów, jest obok derywacji jednym ze sposobów tworzenia nowych formacji. Różne definicje kontaminacji zgodnie potwierdzają, że jest ona swoistym rodzajem kompozycji dwu jednostek leksykalnych (por. Grabias 1970, s. 117; por. też Selimski 2000, s. 227–228).

Utarło się przekonanie, że kontaminacja w języku polskim jest zjawiskiem pozasystemowym, w którym krzyżowanie wyrazów oparte jest na „momentach realnoznaczeniowych” i „nieobliczalnych skojarzeniach”, które to skojarzenia dokonują się w sposób przypadkowy (por. Doroszewski 1949, s. 97). Według Stanisława Rosponda podstawą tego procesu jest jakiś semantyczny związek między istniejącymi wyrazami, często trudny do uchwycenia. Dlatego, jak podkreśla Rospond, procesy te nie dają się ująć w ogólne prawidła, a objaśnianie przez kon-

taminację powstania poszczególnych wyrazów nigdy nie jest absolutnie pewne i zawsze nosi znamię większego lub mniejszego prawdopodobieństwa (por. Rospond 2000, s. 96).

W podrozdziale tym chciałabym omówić złożenia powstałe w wyniku kontaminacji. Pod względem budowy formalnej będą to kontaminacje: 1) dwu wyrazów prostych; 2) złożenia i wyrazu prostego; 3) dwu wyrazów złożonych.

Przykładem złożenia powstałego wskutek kontaminacji dwu wyrazów są derywaty ATTR. N. AG.: **dycherlak**: dychać & cherlać; *dyχerlak dyχse i χerla* 3; **zdzieruch**: zdzira & wycieruch; *tyñ źźeruch iuś vycero se po fši s χuopamy* 18.

Przykładem derywatów powstałych z kontaminacji złożenia i wyrazów prostych są: N. AG.: **listonarz**: listonosz & pocziarz; *l'istonaż roznoši l'isty* 19; **listonorka**: listonoszka & pocziarka; *listonorka noši listy, rente* 8.

W wyniku kontaminacji dwu wyrazów złożonych, tj. *chwalipięta* i *skarżypyta* powstał derywat złożony *chwalipyta*, por. ATTR. N. AG.: **chwalipyta**; *iuś se ne χfal, χfal'ipyto* 19; a od *chwalipyta* powstał derywat **chwalipytka**; *χfal'ipytka* 19.

Z kontaminacji natomiast dwu złożenia, tj. *chwalipięty* i *paliwody* powstał derywat złożony *chwaliwoda*, por. ATTR. N. AG.: **chwaliwoda**; *χfalivoda* 2.

Biorąc pod uwagę stosunek znaczenia całego tworu kontaminacyjnego do znaczeń jego komponentów, analiza pozwala wydzielić za Stanisławem Grabiasem (por. Grabias 1970, s. 127) dwie zasadnicze grupy przykładów:

1) kontaminacje będące jako twór semantyczny wypadkową znaczeń obydwu komponentów, np. *zdzieruch*;

2) kontaminacje kontynuujące znaczenie jednego z komponentów, np. *chwalipyta*, *chwaliwoda*.

5. Zmiany znaczeń strukturalnych

5.1. Leksykalizacja, czyli utrata znaczenia strukturalnego

Jak podkreśla Witold Doroszewski, „język jest odbiciem rzeczywistości [...], wspomnienia sytuacji rozstrzygają o losach wyrazów. W taki właśnie sposób odbywa się leksykalizacja – która jest procesem polegającym na nieustannym tryumfowaniu sytuacji nad pamięcią struktury wyrazu” (Doroszewski 1954c, s. 8).

Każda formacja słotwórcza od chwili swego powstania zaczyna ulegać procesowi leksykalizacji. W wyniku tego zarówno formalnego, jak i znaczeniowego procesu językowego, polegającego na tym, że przejrzysta pod względem budowy słotwórczej forma zrywa więź z wyrazem podstawowym, od którego pochodzi, wyrazy niegdyś motywowane zaczynają funkcjonować jako niemotywowane i stają się jednolitym znakiem treści realnoznaczeniowej.

Wśród zgromadzonych formacji będących nazwami osobowych wykonawców czynności znalazły się takie, które są: 1) motywowane przez leksemy wyra-

zające cechę niedefiniyjną znaczenia derywatu; 2) derywaty, w których znaczenie podstawy jest implikowane przez znaczenie derywatu, tzn. derywaty, w których komponenty ich znaczenia są inkluzywne względem jakiegoś ogólniejszego pojęcia, nadrzędnego zakresowo; 3) derywaty o motywacji zakłóconej stylistycznie, motywowane przez wyrazy przestarzałe lub wyrazy obce respondentom.

I tak, na przykład w formacjach **gardlacz** ‘ten, kto mówi dużo i głośno’; *ino vžescy tyn garduac* 13, **motorniczy** ‘ten, kto zawodowo kieruje tramwajem’; *motornicy trāvaju* 13 dostrzec można motywację leksemami *gardlo*, *motor* wyrażającymi cechę niedefiniyjną derywatu.

W formacjach typu *krawiec*, *kupiec*, *stolarz* nastąpił pierwotny rozstępnienie między podstawą a derywatem. Dzieje się tak wtedy, gdy podstawą nowej formacji nie jest wyraz zawierający cechę istotną semantycznie (definiyjną) nowej formacji, por. **krawiec** to nie tylko ‘ten, kto krawa, tj. kroi materiał’, ale przede wszystkim jednak ‘ten, kto szyje’, podobnie **kupiec** to nie tylko ‘ten, kto kupuje towar’, ale także ‘ten, kto sprzedaje towary klientom lub ogólniej – handluje’, **stolarz** to ‘ten, kto robi przedmioty z drewna (w tym także stoły)’. Rozstępnienie między podstawą a znaczeniem widoczny jest w parafrazach słowotwórczych, por. *byli teš krafcy, co šyli ubraņa* 1; *a ten to znovu buu krafcem, to suu* 12; *kraviec bo kroji materiāu i šyje* M; *zalos še kupiec, co kupiuu krove* 7; *kupce pšyjeħauy i fšystko kupiuu* 19; *kupec kupuje uod luži tovor i spšedaje dali* 20; *kupce ě ħcum kupac sfyń* 22; *ě luβε kupyvać u kupcu* 23; *stolaš robi stouy ale ě tilko* 1.

Inną przyczyną leksykalizacji są zmiany znaczeniowe derywatu, np. daw. **stworzyciel**, **stwórca** ‘ten, który coś stworzył’ – dziś ‘Bóg’: *na Boga muvo stfožycel, bo stfožeu šfat* 20; *stfurca to Buk, bo stfožeu šfat* 22. W przytoczonych przykładach dokonały się zwężenia znaczeń. Pierwszy derywat *stworzyciel* ubył z leksyki dwudziestowiecznej, w eksplorowanych gwarach zachował się w ograniczonej sferze użycia (‘Bóg’), drugi – *stwórca* – zatracił ogólniejszą treść i utrzymał się również tylko w skrajnie ograniczonej sferze użycia: jako synonim nazwy *Bóg*. W tym przypadku można mówić o tzw. leksykalizacji częściowej.

Kolejnym przykładem ilustrującym zmianę znaczeniową formacji jest **myśliwy** ‘ten, kto poluje na zwierzynę’: (myśl); *myšlivy poluje na zvježyne* 1. Pierwotnie *myśliwy* oznaczał ‘myślący, dowcipny, baczny, chytry’, później ‘łowiec jako człowiek chciwy, gorliwy, chytry’, wreszcie ‘łowiec, strzelec’ (por. Łoś 1925, s. 21; DE, s. 410). W formie *myśliwy* zaszła leksykalizacja polegająca na oderwaniu i uniezależnieniu znaczenia od formy; forma pozostała przymiotna, ale znaczenie jest już nowe, pozbawione elementu cechy, jaka odpowiadałaby formie, tzn. widoczna jest rozbieżność między rzeczownikowym charakterem a przymiotnikową budową słowotwórczą (por. Jodłowski 1964b, s. 15, 64). Nazwa *myśliwy* z punktu widzenia synchronicznego nie jest derywatem, może nim być tylko ze stanowiska diachronicznego.

Oprócz zmian znaczeniowych derywatu przyczyną leksykalizacji może być też zmiana znaczeniowa podstawy, np. **uchodźca** ‘ten, kto uchodzi // uszedł; męż-

czynna, który opuszcza // opuścił własny kraj z przyczyn ekonomicznych, politycznych lub religijnych’: (uchodzić ‘uciekać’); *užoćcy mušeli opušćić domy* 8.

Najwięcej przykładów ilustrujących zjawisko leksykalizacji dotyczy derywatów motywowanych przez wyrazy przestarzałe lub wyrazy obce respondentom. Wśród nich znalazły się m.in. **bednarz** ‘ten, kto robi bednie, tj. beczki; rzemieślnik wyrabiający naczynia z klepek, z drewna’: (bednia ‘kubel’); *bečki drevńane, vadera, kopańki to bednaž vyrabaŭ* 14; **druhna** ‘ta, która druży; dziewczyna towarzysząca młodej do ślubu’: (drużyć ‘towarzyszyć’); *družna* 1–... 30, G, M; *družna tovażyšy młodej do ślubu* 1; **dziewiarka** ‘ta, która dziewa; kobieta, która zajmuje się zawodowo wytwarzaniem dzianin’: (dziewać); *ževjarka* 6; **oszczerca I** ‘ten, kto oszczerza kogoś’: (oszczerzać); *oščerca* 13; **paćnik** ‘ten, kto odbywa pielgrzymkę do miejsca świętego’: (pać ‘droga’); *paćnik* 17; **piewca** ‘ten, kto (o)piewa, tj. opisuje, sławi kogoś // coś’: (piewać); *peŭca miuošći* 12; **przestępca I** ‘ten, kto przestępuje // przestąpił prawo; mężczyzna, który popełnił przestępstwo, podlegający odpowiedzialności karnej przed sądem’: (przestępować // przestąpić ‘wykraczać // wykroczyć poza’); *pšestempca* M; **rzeźnik** ‘ten, kto rzeza; mężczyzna zajmujący się ubojem zwierząt lub sprzedażą mięsa i wędlin’: (rzezać ‘ciąć, rznąć, krajać’); *žeźnik* 3; **szafarka I** ‘ta, która prowadziła gospodarstwo domowe we dworze’: (szafować ‘rządzić czymś’); *safarka to provažiua gospodarstvo ve dvože* 24; **zdun** ‘ten, kto buduje, lepi coś’: (psł. *zъdati ‘budować, lepić’); **1.** ‘mężczyzna, który buduje, stawia piec’; *zdun stavja piece* 1; **2.** ‘mężczyzna, który lepi garnki; garncarz’; *zdun robiu garki* 2. Zdarzało się niekiedy, że informatorzy podawali parafrazy, w których pojawiały się przestarzałe podstawy, por. **druhna**: drużyć; *panna młoda byu ta v veloŭe, iŭ byli kouo niŭ te družny take, co družyli* 12; **przestępca**: przestępować; *pšystempca pšystempuje pravo* 30.

Interpretacja danych w perspektywie chronicznej tworzy, jak widać, warunki do rekonstrukcji słowotwórczej jednostek aktualnie zleksykalizowanych, a szukanie motywacji w danych historycznojęzykowych, a nawet porównawczodialektalnych, wskazywanie wyrazów, które w języku polskim nie mają naturalnych (żywych) parafraz, ale dla których istnieje możliwość konstruowania sztucznych parafraz słowotwórczych, odwołujących się do różnych odmian języka albo do innych niż polski systemów językowych – pozwoliło mi włączyć do analizy powyżej przytoczone derywaty.

5.2. Nabywanie znaczenia strukturalnego

Zjawisko nabywania znaczenia strukturalnego można obserwować przede wszystkim w wyrazach zapożyczonych.

W zgromadzonym przeze mnie materiale znalazły się m.in. następujące przykłady wyrazów, które z diachronicznego punktu widzenia są zapożyczeniami, natomiast z punktu widzenia synchronicznego są traktowane jak wyrazy motywowane, derywaty, por.:

a) wśród wyrazów na *-er*: *bileter* z fr. *billeteur*, *kolekcjoner* z fr. *collectionneur*, *kontroler* z fr. *contrôleur*, *monter* z fr. *monteur*, *szmugler* z niem. *Schmugler*, *sztoper* z niem. *Stopfer*, *trener* z ang. *trainer*, *weber* z niem. *Weber*. Zapożyczenia te w polszczyźnie uzyskują podzielną słowotwórczą, co poświadczają słowniki staropolskie oraz słowniki późniejsze (por. *bilet*, *bilecik*, *biletowy* L; *bilet*, *bileter* SW; *kolekcja*, *kolekcjonarstwo*, *kolekcjonista*, *kolekcjonistka*, *kolekcjonować*, *kolekcjonowanie* SW; *kontrolla*, *kontroller*, *kontrollować* L; *kontrola*, *kontroler*, *kontrolerka*, *kontrolerski*, *kontrolerstwo*, *kontrolować*, *kontrolowanie* SW; *monter*, *monterka*, *montaż*, *montowanie*, *montować* SW; *sztoper* // *sztopfer*, *sztopferowanie*, *sztopferować* SW; *trener*, *trening*, *trenowanie*, *trenować* SW; *weba*, *weber*, *weberek*, *weberka*, *webować*, *webowanie* SW). O tym, że wyrazy te traktowane są jak podzielne słowotwórczo, świadczą też parafrazy posłyszane od informatorów, por. **bileter**: bilet; *f kinaχ bileterki i bileteży spravžajom bilety* 13; **kolekcjoner**: kolekcjonować; *tyñ kolekcjoner to kolekcjonovou stare monety i uobrazy* 13; **kontroler**: kontrolować; *pšyieχauy go kontrolovać kontrolery* 13; **monter**: montować; *monter to montovau* 6; **szmugler**: szmuglować; *šmugler šmugluje tovary* 13; **trener**: trenować; *trener trenuje zavodnikuf na miščšostfa* 13; **weber**: weba ‘wyższy gatunek płótna lnianego’²¹; *veber to tka f fabryce vebe* 19. Derywat *rajzer* powstał w oparciu o podstawę czasownikową *rajzować*, notowaną w gwarach²² w znaczeniach ‘podróżować’ (por. Pluta 1973, s. 135; Dejna 1981, s. 230; por. też niem. *Reisende* ‘podróżnik’, *Reise*, *reisen*) oraz ‘szwendać się, włóczyć się’ (por. Kaś 2003, s. 726), por. **rajzer**: *rajzować*; *to rajzer, v dumu go nima, stale rajzuje* 18. Podstawą derywatu *sztoper* jest najprawdopodobniej czasownik z polskim sufiksem *-ać* od podstawy niemieckiej *stopfen* ‘cerować’ (por. Habrajska 1988, s. 71), por. **sztoper**: (sztopać); *šteper to šyie χolefki do butuf* 19;

b) wśród wyrazów na *-ier* // *-jer*: *bankier* z wł. *banchiere*, z fr. *banquier* czy z niem. *Bankier*, *kasjer* z niem. *Kassier*, *magazynier* z fr. *magasinier*. Zapożyczenia te uzyskują w XIX-wiecznej polszczyźnie podzielną słowotwórczą, co poświadczają słowniki języka polskiego (por. *bank*, *bankier*, *bankierz* L; *bank*, *bankier*, *bankowiec*, *bankierstwo*, *bankierz* SW; *kassa*, *kassyer* L; *kasa*, *kasator*, *kasjer*, *kasjerka*, *kasjerstwo* SW), por. też parafrazy posłyszane od informatorów, poświadczające, że wyrazy te nabyły znaczenia strukturalnego: **bankier**: bank; *banķer pracuje v banku* 24; **kasjer**: kasa; *kasjer f kaše pšyimuje i vypuča piñonže* 1; **magazynier**: magazyn; *magazyñer v magazyñe pšyimuje tovary* 19;

c) wśród wyrazów na *-or*: z punktu widzenia diachronicznego derywat *rewizor* jest zapożyczeniem z łac. *revisor*, podobnie podstawa, por. łac. *revisio*. Jako derywat odrzeczownikowy z przyrostkiem *-or* można traktować tę formację tylko

²¹ Definicja *weby* za SW.

²² Czasownika *rajzować* nie notują słowniki języka polskiego. Jedyną podstawą dla rzeczownika *rajzer* ‘włóczęga’ jest rzeczownik *rajza* oboczny do *rajsa* ‘wędrowka rzemieślnika’, notowany przez SW; por. też *rajza* ‘podróż’ u Górnowicza (por. 1974, s. 135) czy *iść na rajzę* ‘iść na wędrowkę’ w SGP.

ze stanowiska synchronicznego, tym bardziej, że podstawa nie jest odczuwana przez informatorów jako obca, por. **rewizor**: rewizja; *revizor pšyieχau do dvora na revizije dubr* 13;

d) wśród wyrazów na *-tor*: ze stanowiska diachronicznego formacje *egzekutor* z łac. *executor* ‘wykonawca, pełnomocnik’, *inspektor* z łac. *inspector* ‘nadzorca’ są zapożyczeniami przejętymi do polszczyzny o takiej właśnie strukturze i o znaczeniu ‘nazwa działacza’. Synchronicznie są one motywowane rzeczownikami *egzekucja*, *inspekcja*, por. **egzekutor**: egzekucja; **1**. ‘urzędnik, który ściągą należności skarbowe lub kary pieniężne’; *i agzegutor dokonau agzaguciji, odebrau dyuk* 29; **2**. ‘mężczyzna, który wykonuje kary, zwłaszcza kary śmierci’; *egzekutor dokonau egzekuciji, kary šmerci* M; **inspektor**: inspekcja; *iispeχtur pšyieχou na iispekcije* 19; *listpeχtur tys beu na listpeχciji* 19.

O przyswojeniu tych wyrazów w polszczyźnie świadczą notowane przez słowniki formy od nich pochodne, por. np. *inspekcjonować*, *inspekcyjny*, *inspektorat*, *inspektorka*, *inspektorować*, *inspektorski*, *inspektorstwo*; *egzekucyjny*, *egzekwowanie*²³;

d) wśród wyrazów na *-ator*: *administrator* z łac. *administrator* ‘rządca’, *adorator* z łac. *adorator* ‘wielbiciel’, *demonstrator* z łac. *demonstrator* **1**. ‘demonstrant’, **2**. ‘dokonujący pokazu’, *egzaminator* z łac. *examinator*, *fundator* z łac. *fundator* ‘twórca’, *gubernator* z łac. *gubernator* ‘sternik, kierownik’, *kombinator* z fr. *combineur* ‘ten, kto kombinuje’, *lustrator* z łac. *lustrator* ‘kapłan, wędrownik’, *obserwator* z łac. *observator* ‘ten, kto obserwuje’, *provokator* z łac. *provocator* ‘ten, kto prowokuje’, *sekwestrator* z łac. *sequestrator* ‘dokonujący sekwestracji’, *spekulator* z łac. *speculator* **1**. ‘spekulant’, **2**. ‘zwolennik filozofii spekulatywnej’, *wizytator* z łac. łac. *visitator* ‘dogładający’. W przypadku derywatów *likwidator*, *organizator* trudno rozstrzygnąć, z jakiego języka wyraz został zapożyczony, por. niem. *Liquidator*, fr. *liquidateur*, ros. *likwidator*, ang. *liquidator*; niem. *Organisator*, fr. *organisateur*, ros. *organizator*. W eksplorowanych gwarach powyższe przykłady są traktowane jak derywaty od odpowiednich czasowników, rzadziej rzeczowników, por.: **administrator**: administrować; *admiñi-strator to admiñistruje, zažonža cymš* 1; *admiñi-strator admiñistrovaυ dvorem* 8; **adorator**: adorować; *adoratoruf m̃aua ta panna to iom adorovaυ* 1; **demonstrator**: demonstrować; *demonstratory demonstrovaυ pšet seimym o podvyški* 13; **egzaminator**: egzaminować; *byu vymagaioncym agzaminatorem, ostro agzaminovaυ* 1; **fundator**: fundować; *fundatorym kapl'icy beu iakiš bogol, mou kase to fundovaυ* 13; **gubernator**: gubernia; *guberño zažonžaυ gubernator* 1; **kombinator**: kombinować; *kob'inator kombinuje iak može* 19; *dobry kombinator tak se pšekombinuje, žeby še za mocno nie narobić* 14; *nežle kombinuje tyn kombinatur* 22; *kombinatur to kombinuje na levo i pravo* M; **likwidator**: likwidować; *likfi-*

²³ Przykłady pochodzą z *Praktycznego słownika współczesnej polszczyzny* pod red. Haliny Zgólkowej (zob. PSWP).

datory likfidovali škody 1; **lustrator**: lustrować; *lustrator to lustrovau dobra žejica* 13; **obserwator**: obserwować; *opservatory to opservuio dokuu fšystko* 8; **organizator**: organizować; *organizatoży ne zorganizovali tego jak počša* 13; **prowokator**: prowokować; *ne luže tego provokatora, bo do zuego provokuje* 23; **sekwestrator**: (sekwestracja); *sekfestatur pobera podatki, robi sekfestacije* 19; **spekulator**: spekulować; *spekulator spekuluje* G; **wizytator**: wizytować; *vizytator vizytovau škoue* 6.

U podstaw dwu zanotowanych przeze mnie formacji na -ator znalazły się czasowniki utworzone już w polszczyźnie od rzeczowników zapożyczonych, por. *rejestrator* ← *rejestr*ować ← *rejestr* z niem. *Register* (por. PSWP) lub łac. *registrum*, *regestrum* (por. SJP), *terminator* ← *termin*ować ← *termin* z łac. *terminus* (por. SJP, PSWP): **rejestrator**: rejestrować; *zarejestrovac mozo uu rejestratora* 13; **terminator I**: terminować; *terminatur terminuje u majstra* 20; **terminator II**: termin; *terminator čyl'i učen byu na termine u šefca* 14;

e) wśród wyrazów na -arz znalazły się takie, które z punktu widzenia diachronii mają obce podstawy, por. np. *dekarz*, *drukarz*, *farbiarz*, *gręplarz*, *murarz*, *panikarz* (por. Kryński 1917, s. 66; Łoś 1925, s. 43; Doroszewski 1931, s. 299; Nagórko, Budzyńska 1971, s. 11).

Równoczesne przejmowanie całych rodzin wyrazowych spowodowało, że wyrazy zapożyczone uzyskiwały motywację słotwórczą. Takie zjawisko można zaobserwować na przykład w formacjach *drukarz* od *drukować*, *farbiarz* od *farbować*, *gręplarz* od *gręplować*, *murarz* od *murować* itd. Nawet formacja *strycharz*, genetycznie wywodząca się z niem. *Streicher*, motywowana jest czasownikiem *strychować* (por. *strychować cegły* 'robić cegły' SGP, BE). Podstawy stanowią czasowniki, które uległy adaptacji morfologicznej, tzn. mają pochodzenie obce, ale obce sufiksy zostały zastąpione polskim -ować. Podobnie derywat *dekarz* motywowany jest znanym w gwarach czasownikiem *dekować* 'pokrywać cienko dach słomą' (por. Dejna 1975, s. 219; por. też Nowak 1970, s. 138; Habrajska 1989, s. 91–92) opartym na czasowniku niem. *decken*. Czasownik *dekować* jest przykładem adaptacji morfologicznej, tzn. niemiecka nazwa została zmodyfikowana przez dodanie polskiego sufiksu -ować (por. Siatkowski 1983, s. 107; por. też Judycka 1954, s. 9). Bąk wywodzi ten derywat z niem. *Decker* 'kryjący dach' (por. Bąk 1968, s. 95).

Materiał gwarowy potwierdza, że omawiane wyrazy stały się derywatami, uzyskując motywację słotwórczą, por. **dekarz**: *dekować*; *dekaš co dekuje suomo* 18; *dekoš dekuje cyli kryje daχy suumum* 22; *dekože to suumom dekovauy, a teros kryjom daχufkom* G; **drukarz**: *drukować*; *drukaže drukuiu gazety* 3; **farbarz**: *farbować*; *jak farbować, to do farbaža // farbjaža* 3; **farbiarz**: *farbować*; *jak farbować, to do farbaža // farbjaža* 3; *farbjaš farbuje veune* 1; *farbaš ve Volbožu farbovou* 19; *to čša beuo zavešć do farboža, zeby ufarbovou* 13; **gręplarz**: *gręplować*; *greemplaš veuny* 1; **murarz**: *murować*; *či sami mulaže murovali co*

i v Ostrouence 3; muraš pšychoži murovać G; murože tyn dum murovaŭy 19; strycharz: (strychować); stryxaš stryχuie, vypolo cegue M; panikarz: panikować; iešče ci beže pańikovaŭ ten pańikaš 8; por. też apteczarz // aptekarz, fermiarz, handlarz, kramarz I, lastrykarz, machlarz, pocztarz, szlifiarz, tragarz (por. Łoś 1925, s. 43; Borejszo 1986/1987, s. 47).

Różne sposoby adaptacji morfologicznej wyrazów zapożyczonych spowodowały powstanie szeregów formacji współpochodnych, np. *farbiarz – farbierz – farbier, handlarz – handlerz, machlarz – machlerz – machlacz – machlowacz, szlifiarz – szlifierz*.

Znany w polszczyźnie ogólnej, zanotowany w gwarach małopolsko-mazowieckiego pogranicza językowego rzeczownik *grabarz* jest w gwarach motywowany czasownikiem *grzebać*, por. *grabaš gžebe zmaruŭχ 6*. Tymczasem derywat ten należałoby wywodzić od niemieckiego czasownika *graben* ‘kopać’, a motywację podstawą *grzebać* traktować jako reinterpretację w wyniku asonacji i adideacji (tj. skojarzenia fonetycznego i semantycznego).

Analogicznie przejawem reinterpretacji jest wywodzenie formacji *kramarz* od *kram*, por. **kramarz I**: *kram; kramaš spšedaŭe f kraŭe 30; kramoš s kramym po ŭotpustaχ iežžiu 19; kramoš mo kram na ŭotpušće i χandluŭe v ėim M; sekretarz* od *sekret*, por. **sekretarz**: (sekret); *pišoš dovńi, tera sekretoš, pišarek 20* czy *szynkarz* od *szynk*, por. **szynkarz**: *szynk; davńi synk to synkš provažeŭ 29*, ponieważ etymologicznie wywodzą się one: *kramarz* z jęz. śrwniem. za pośrednictwem czeskim (por. Czarnecki 1970, s. 41), *sekretarz* ze śrlac. *secretarius*, chociaż słowniki języka polskiego definiują *sekretarza* jako ‘tego, kto pisał rzeczy wymagające sekretu’ (por. L, SW), *szynkarz* od zapożyczonego czasownika *szynkować* ‘sprzedawać trunki’, ze śrwniem. *Schenke* m.in. ‘gospoda, zwłaszcza na wsi’ (BE, s. 561);

f) wśród wyrazów na *-erz* znalazły się następujące z genetycznego punktu widzenia zapożyczenia: *falszsz* z niem. *Fälscher* (SStp, SłXVI w., L, SW, SJP), *farbierz* z niem. *Färber* (SStp, SłXVI w., L, SW), *szlifierz* z niem. *Schleifer* (L, SW, SJP; por. też Mrózek 1970, s. 196), *szmuglerz* z niem. *Schmuggler* ‘szmuglerz’ (SJP; por. też Mrózek 1970, s. 196), *tancerz* z niem. *Tänzer* (L, SW, SJP), *machlerz* z niem. *Makler* (L, SW, SJP), *wachterz* z niem. *Wachter* ‘wachterz’ (por. Cyran 1975, s. 34).

Procesy takie, jak: a) równoczesne przejmowanie całych rodzin wyrazowych, dzięki czemu wyrazy zapożyczone uzyskiwały motywację słowotwórczą, np. *falszsz* – *falsz, fałszować, farbierz – farba, farbować*; b) różne sposoby adaptacji morfologicznej wyrazów zapożyczonych, które powodowały powstawanie szeregów formacji współpochodnych, np. *falszsz, fałszyrz, fałszarz, fałszownik*; c) oboczne występowanie identycznych znaczeniowo par wyrazów zapożyczonych, z których jeden jest niemotywowany, a drugi uzyskał podzielną słowotwórczą, np. *szpiegierz* i *szpieg*; d) adideacje i asonacje – przyczyniły się do wyabstrahowania, a następnie samodzielnego funkcjonowania w polskim systemie słowotwórczym sufiksu *-erz* (por. Długosz-Kurczabowa 1988c, s. 144–145).

Analogiczne zjawiska możemy obserwować w materiale z pogranicza ma-zowiecko-małopolskiego. I tak, na przykład derywaty *farbierz*, *handlerz*, *machlerz*, *szlifierz*, *szmuglerz* motywowane są czasownikami *farbować*, *handlować*, *machlaczyc*, *szlifować*, *szmuglować*, a derywat *wachterz* czasownikiem *wachtować* lub rzeczownikiem *wachta*, por. **farbierz**: farbować; *do falbeža veuny še nesuo farbować* 22; *farbięš farbuje veune* 4; *my to nošiuysmy veune do farbarhi i farbeš nam farbovaŋ na iake kolory še xcauo* 14; **handlerz**: handlować; *xandl'iš xandluje na iarmaku* 19; **szlifierz**: szlifować; *šl'ifeš šl'ifuje nože* 19; **tancerz**: tańczyć; *tanceže tańczyli na sceŋe* 6; *dobry byu z ŋego tanceš, dobže tańczyu* 19; **wachterz**: wachtować; *vaχtyže vaχtovaŋ'i, pilnovaŋ'i vsi* 25.

Obok derywatów na *-erz* pojawia się szereg formacji współpochodnych, por. *falszerz* – *falszownik*, *farbierz* – *farbiarz* – *farbier*, *handlerz* – *handlarz*, *machlerz* – *machlarz* – *machlacz* – *machlowacz*, *szlifierz* – *szlifiarz*, *szmuglerz* – *szmugler*;

g) wśród wyrazów na *-sa* zarejestrowałam jeden przykład *siksa*, genetycznie wywodzący się z jidysz, por. *szikse*, hebr. *sigsa* ‘dziewczyna źle się prowadząca’. Asonacje i adideacje z rodzimym czasownikiem *sikać* spowodowały, że wyraz ten uzyskał podzielnosć **sik-sa** i nowe znaczenie strukturalne ‘ta, która sika’: *ta sikska šiko v nocy na pošcel* 19;

h) wśród wyrazów na *-at* zanotowałam jeden, będący z punktu widzenia diachronicznego pożyczką: kandydat z łac. *candidatus*. Adaptacja tego wyrazu w polszczyźnie sprawiła, że charakteryzuje się on żywą, tzn. odczuwaną przez współczesnych użytkowników budową wewnętrzną. Jej wyrazem są relacje semantyczno-formalne, dające się ustalić między rzeczownikiem *kandydat* a innymi wyrazami (np. *kandydować*), z którymi rzeczownik ten wykazuje związek formalny i znaczeniowy (por. Waszakowa 1989, s. 629). Przyjęcie takiego stanowiska pozwala zgodnie z zasadami synchronicznej analizy słowotwórczej wyróżnić w wyrazie **kandydat** od czasownika *kandydować* formant *-at*, por. *kandydat kandyduje do sejmu* 6; *pińcu kandydatuf kandydovaŋo do rady* 19;

i) wśród wyrazów na *-ant* zanotowałam takie, które etymologicznie są zapożyczeniami, głównie z łaciny. I tak, np. XIX-wieczną dokumentację mają m.in. następujące rzeczowniki: *emigrant*, *fabrykant*, *muzykant*, *okupant*, *spekulant*; w dobie najnowszej zaś zostały zapisane m.in. pożyczki łacińskie: *dyskutant*, *laborant* (por. Długosz-Kurczabowa 1988b, s. 43). Poza łacińskimi pożyczkami mamy też wł. *girante* – pol. *żyrant* (por. SW) czy niem. *Bummelant* – pol. *bumelant* (por. SJP). Na gruncie języka polskiego powstały najprawdopodobniej rzeczowniki: *krytykant* (por. SW, SJP), *mankierant* (por. SJP), *ryzykant* (por. SW, SJP).

W eksplorowanych gwarach formacje te wywodzone są od odpowiednich czasowników, rzadziej rzeczowników, czyli traktowane jako mające znaczenie strukturalne, por. **bumelant**: bumelować; *caue dŋe tyn bumelant bumeluje* 19; **emigrant**: emigrować; *muŋ brat ehigrant, vyehigrovaŋ do Argentyny po wojŋe* 6; **fabrykant**: fabryka; *fabrykanty pracovali f fabryce na zmiŋany* 12; *fabrykanty co ŋeŋ muso robić f fabryce* 26; **muzykant I**: muzykować; *muzykant po veselaχ*

muzykuje 19; **muzykant II**: *muzyka; muzykanty na zabavaχ tanečnyχ grali muzyke* 3; *muzykant po tyχ muzykaχ grau, po veselaχ* 25; **okupant**: *okupować; okupanty okupovaŭy Polske pińć lot* 13; **spekulant**: *spekulować; spekulant taki, co spekuluje, co by mu še lepi uopuaciuo* 19; **żyrant**: *żyrować; żyrant żyruje pożyčke* 30.

j) wśród wyrazów na *-ent* funkcjonują w badanych gwarach rzeczownikowe derywaty synchroniczne, będące z genetycznego punktu widzenia leksemami w całości przejętymi przez polszczyznę, najczęściej bezpośrednio z języka niemieckiego (por. Waszakowa 1988a, s. 265). Ze względu na istnienie w polszczyźnie wyrazów (też kiedyś zapożyczonych), które można traktować jako ich podstawy słowotwórcze, por. *dyrygować, inkasować, konkurować, produkować, studiować*, formacje te możemy traktować jako derywaty, por. np. **inkasent**: *inkasować; beŭ inkasynt zainkasovou piñonze za pront* 13; **konkurent**: *konkurować; konkurent konkuruje o panne* 2; *konkurynty do ni pšyiežžali i konkurovali, ktury lepšy* 8; **producent**: *produkować; to vyprodukovaŭy te producenty s Puocka* 13; **student**: *studiować; studenty studiujo na uñiversitytaχ* 2.

k) wśród wyrazów na *-ista* // *-ysta* zarejestrowałam dwa derywaty, których podstawami są czasowniki przyswojone: *faktorować, fotografować*, por. **faktorzysta**: *faktorować; faktužysta to fakturuje f transakcijax* 8; *faktužysta zafakturovau koña* 8; **fotografista I**: *fotografować; fotogražista fotograχuje* 3;

l) wśród derywatów na *-a* zapisałam rzeczownik **lajza** wywodzący się z niem. *Laus, Lause* ‘wszy’ (SWO 2002 s.v. *lajza*). Derywowanie go od czasownika *łazić*, por. *ta uaiža juž uazi po fši* 19, należy traktować jako wynik adideacji do *łazęgi, lazika*;

ł) wśród derywatów należących do deklinacji męskiej zakończonych na spółgłoskę w mianowniku liczby pojedynczej z diachronicznego punktu widzenia pożyczką obcą jest *furman*. Formacja *furman* stanowi pożyczkę z jęz. niemieckiego, por. niem. *Fuhrmann* (BE, s. 129). W związku z jednoczesnym zapożyczeniem do polszczyzny wyrazu *fura* derywat *furman* na gruncie polskim stał się strukturą motywowaną. Na poparcie tej tezy K. Długosz-Kurczabowa przytacza formację *furarz* (por. 1988c, s. 147). K. Długosz-Kurczabowa i S. Dubisz traktują derywat *furman* jako tzw. qasi-złożenie (replikę częściową) (por. 1999, s. 75). Poza tym, w przypadku wyrazu *-man* obserwujemy swoisty proces degradacji semantycznej i formalnej: samodzielny wyraz spada do roli formantu. Proces ten powoduje, że derywat *furman* przestaje być odbierany jako złożenie. Wywodzenie derywatu *furman* od *furmanić* czy *furmanka* należy postrzekać jako wynik reinterpretacji, por. **furman I**: *furmanić; furman furmaneu cauy žiñ* 3; *furman iežžiu, furmaniu* 19.

Łączenie w analizie zebranego materiału metody synchronicznej i diachronicznej pozwoliło włączyć do rozważań rzeczowniki genetycznie obce lub mające obce podstawy, funkcjonujące w gwarach jako podzielne słowotwórczo.

5.3. Modyfikacje znaczenia strukturalnego

U podłoża zmian znaczenia strukturalnego znajdują się przede wszystkim: 1) przesunięcia pierwotnych granic międzymorfemowych, czyli reinterpretacje struktur; 2) przekształcenia semantyczne wyrazów związane z tzw. etymologią ludową; 3) przesunięcia semantyczne międzykategorialne.

Zmiana znaczenia strukturalnego jest najczęściej spowodowana reinterpretacją danej formacji. Wśród zgromadzonych na obszarze małopolsko-mazowieckiego pogranicza językowego nazw osobowych wykonawców czynności zanotowałam takie, w których dokonała się modyfikacja znaczenia strukturalnego na skutek wtórnej, innej niż etymologiczna interpretacji²⁴. I tak, na przykład z punktu widzenia diachronii podstawami derywatów *darciuch*, *kłamczuch*, *podarciuch*, *rozdarciuch* są *darciuch* ← *darty*, *kłamczuch* ← *kłamca*, *podarciuch* ← *podarty*, *rozdarciuch* ← *rozdarty*, formantem jest *-uch*.

Tymczasem w badanych gwarach derywaty te wywodzone są od podstaw czasownikowych i tworzone rozszerzonym o konektywy *-ć-* bądź *-cz-* formantem *-uch*, por.: **darciuch**: drzeć; *tylko źże te uobleke tyn darćuχ* 14; **kłamczuch**: kłamać; *un to byu strażny kuamćuχ, nigdy provdy ne povēžou, stale kuamou* 25; *z ni to kuamćuχ, co stale kuame* 12; **podarciuch**: podrzeć; *podarćuχ podar caue portki* 25; **rozdarciuch**: rozdzierać się; *roźżera še tyn rozdarćuχ* 30; *mam syna rozdarćuχa, co to fkoūo še roźżera* 30.

Z analogicznym zjawiskiem mamy do czynienia w formacjach *topieluch*, *wisieluch*, *zgniluch*. Ich wtórna interpretacja od czasowników, por.: **topieluch**: topić się; *uratovauy tego topeľuχa co še fcorej χćou topić* 19; *topeľuχ co še uutoپیu* 19; **wisieluch**: wisieć; *višelux to še vesou, ale go uodratovauy* 19; *vižou tego višeluxa co še povēšiu ze dva dñi tymu* 22; **zgniluch**: gnić; *zgñelux do pouudña v ušku gñije* 22, skutkuje wydzieleniem rozszerzonych formantów *-eluch*, *-iluch* w miejsce *-uch* wydzielonego genetycznie od podstaw *topieluch* ← *topielec*, *wisieluch* ← *wisielec*, *zgniluch* ← *zgniły* ‘leniwy’.

Przesunięcie pierwotnych granic międzymorfemowych zaszło również w formacjach *bajczarz III*, *chwalbiarz*, *družbant II*, *družbarz*, *klótniarz*, *wróźbiarz*, *wróźbista*. Formacje te przy motywacji czasownikowej, por. **bajczarz III**: bajać; *bajcoš baja* 28; **chwalbiarz**: chwalić się; *χfalbjaš luβi še χfalić, tylko mu χfalba v guovje* 2; **družbant II**: (drużyć); *družbant tovažyšy, druży muodemu do ślubu* 25; **družbarz**: (drużyć); *družbaš tovažyšy muodemu do ślubu* 3; **klótniarz**: klócić się; *kuutñaš kuuci še s každy m bele co* 15; **wróźbiarz**: wróżyć; *vružbaš vruży* 19; **wróźbista**: wróżyć; *mχšczyzna to vružbista, no i vruży* 14, mają rozszerzone o konektywy *-b-*, *-b-*, *-cz-*, *-ń-* formanty *-arz*, *-ant*, *-ista*. Ze stanowiska diachronicznego powyższe formacje wiązać należy z rzeczownikiem *chwalba* ‘chwalenie się, przechwalanie się, chępliwość’ (BE, BaE, L, SW, SJP, SGP, SGPK), czasow-

²⁴ Nie omawiam w tym miejscu nazw traktowanych w polszczyźnie ogólnej jako żeńskie powstałe od męskich, a w gwarach jako żeńscy wykonawcy czynności.

nikiem *chwalbić* ‘chłubić się, szczyć się’ (BaE, SSStp), czasownikiem *druźbić* ‘być družbą, asystować przy ślubie’ (SW, SJP, SGP, SGPK) oraz rzeczownikiem *wróżba*. Formację *bajczarz* – z podstawą rzeczownikową *bajka* ‘wiadomość, wypowiedź lub opowieść zmyślona, wyssana z palca; głupstwo, kłamstwo, nieprawda, wymysł’ (SGPK), *klótniarz* – z podstawą *klótnia*, a *druźbant* – z *družba*, tym bardziej, że formant *-ant* nie zawsze wprowadzał modyfikacje semantyczne do derywatów, pojawiały się dublety, np. *družba* – *druźbant* (por. Długosz-Kurczabowa 1988b, s. 49; por. też SW).

W ujęciu słowotwórczym czysto opisowym formację *śłużbista* należy zinterpretować jako formację utworzoną przyrostkiem *-ista* od rzeczownika *śłużba*. Jednak wyraz ten przeszedł w języku polskim swoistą ewolucję. I tak, Linde notuje przymiotnik *śłużbisty* ‘służący’ i *śłużbista* subst. ‘służąca’ (por. L). Również u Trotza *śłużbisty* to przymiotnik, ale *śłużbista* (fem.) to rzeczownik (por. T). Kreja, uważając formację *śłużbista* za swoisty, indywidualny derywat od przymiotnika *śłużbisty* ‘człowiek pełniący służbę...’, dostrzega w niej substantywizację poprzez nietypową zamianę paradygmatu przymiotnikowego na rzeczownikowy (o odmianie żeńskiej): *śłużbisty*, *-ego* $\geq$ (*ten*) *śłużbista*, *-y* (por. Kreja 1994, s. 94). W eksplorowanych gwarach derywat **śłużbista** informatorzy wywodzą od czasownika *śłużyć*, por. *śłużbista to śłuży w majuntku żeżica* 3. Wynikiem takiej interpretacji jest wyodrębnienie rozszerzonego o konektyw *-b-* formantu *-ista*.

Z punktu widzenia genetycznego derywat **śledowaty** pochodzi najprawdopodobniej od czasownika *szladować*, *śladować* ‘szlakiem szukać, iść też w tropy za kim; tropić’ (por. L, BE) i formantu *-aty*. Wtórna interpretacja, tj. wywodzenie derywatu od czasownika *śledzić*, por. *znał tygo śledowatygo, bo provażył z nim już duże ślectfo* 18, pozwala na wyodrębnienie formantu *-owaty*.

Derywaty **biadulinka**, **druhenka** w wyniku reinterpretacji, czyli innego pojmowania struktur złożonych morfologicznie leksemów, nie są w gwarach pogranicza małopolsko-mazowieckiego odczuwane jako deminutywne. Reinterpretacja czasownikami *biadać*, *drużyć*, por. *badulinka bada stale* 28; *druhenka towarzyszy, druży młodej do ślubu* 29, powoduje wyodrębnienie w nich formantów złożonych *-ulinka*, *-enka*.

Derywaty *świadek I*, *świadek II* wywodzone od czasowników *świadczyć* oraz *świadkować*, por. **świadek I**: *świadczyć*; *pševažne jak se pobili i meli iść do sondu to šukałi šfatkuł co zašfačom kto začou bujke* 25; **świadek II**: *świadkować*; *śvatki śvatkujo na śluže* 30, są derywatami paradygmatycznymi tylko z punktu widzenia synchronicznego. Z etymologicznego punktu widzenia derywaty te pochodzą od psł. czasownika, złożonego verbum **solvěděti* i można w nich wyodrębnić sufix *-ek* (por. Sławski 1974, s. 93; Wojtyła-Świerżowska 1974, s. 78).

Podobnie paradygmatyczny przy analizie synchronicznej derywat *świntuch*, por. **świntuch**: *świntuszyć*; *stary śfintuch lubi se pośfintużyć* 14; *ne śfintus ty śfintuxu* 20; *tyń śfintux same take paskudne żeży godoū, śfintuśyū* 25, etymologicznie wywodzi się od *świnia* z elementem *-t-* i przyrostkiem *-uch* (por. Sławski 1976, s. 35).

Przejawem reinterpretacji struktury znaczeniowej derywatów jest zjawisko wskazywania podstawy czasownikowej lub rzeczownikowej w derywatach genetycznie odprzymiotnikowych. Według analizy słowotwórczej uwzględniającej aspekt etymologiczny derywaty typu: *awanturnica*, *bałamutnica*, *bankowiec*, *cyrkowiec*, *drogowiec*, *naukowiec*, *pokojówka*, *szkodnica* zyskują w świadomości użytkowników gwary nowe znaczenie strukturalne, por. **awanturnica I**: awanturować się; *avanturnica stale se o coś awanturuje* 1; **bałamutnica**: bałamucić; *ta bałamutnica już bałamući kawaleruf* 6; **bankowiec**: bank; *bankowiec pracuje v banku, wypuści piñonze, daje kredyty* 1; **cyrkowiec**: cyrk; *cyrkovic vystempuje f cyrku* 30; **drogowiec**: droga; *drogowiec buduje drogu* 6; **naukowiec**: nauka; *na-uukovec, ucõny, nauukõ se zajmuję* 19; **pokojówka**: pokój; *pokojufka spšontaua ve dvože pokoje* 1; *ve dvože na pokojax pokojufki suuzuyy* 19; **szkodnica I**: szkodzić; *škodnica to škõži tylko* 21.

Modyfikacje znaczenia strukturalnego zależą również od przekształceń semantycznych wyrazów związanych z tzw. etymologią ludową. Przyjmuję, że istotą etymologii ludowej (inaczej etymologii naiwnej, atrakcji paronimicznej, asymilacji etymologicznej) jest błędne ustalenie pochodzenia wyrazu, wywodzenie go od wyrazów niemających z nim nic wspólnego na podstawie wtórnych z nim skojarzeń, tzn. ze względu na przypadkowe podobieństwo fonetyczne bądź pewnien związek znaczeniowy. Niejasna pierwotnie budowa wyrazów dzięki etymologii ludowej zostaje tak wyjaśniona, że sprawiają one wrażenie wyrazów umotywowanych. Tendencja do tego typu reinterpretacji jest jednym z przejawów ogólniejszej tendencji występującej w posługiwaniu się językiem, mianowicie tendencji do kojarzenia jego elementów.

Ze względu na zmiany formalne i znaczeniowe interpretowanych wyrazów wyróżnia się cztery typy etymologii ludowej: 1) gdy następuje zmiana postaci i znaczenia wyrazu; 2) gdy przekształceniu ulega tylko forma wyrazu (znaczenie pozostaje bez zmian); 3) gdy zmienia się jedynie znaczenie wyrazu (forma pozostaje bez zmian); 4) gdy forma i znaczenie pozostają bez zmian.

W zgromadzonym materiale znalazły się przykłady ilustrujące pierwszy i trzeci typ etymologii ludowej. I tak, na przykład zanotowałam formację **bekalarz**: beczeć; *bekaloš już becy, już go suychać* 19. Ten przekształcony pod wpływem wyrazu *bek* (por. *beksa*, *beczeć*...) wyraz *bakalarz* (por. też Cienkowski 1972, s. 27) jest przykładem reinterpretacji etymologicznej połączonej ze zmianą postaci wyrazu i jego znaczenia.

Derywat *mazepa* można również potraktować jako przykład reinterpretacji etymologicznej połączonej ze zmianą znaczenia wyrazu. Mianowicie **mazepa** 'mazgaj, beksa' może pochodzić od imienia własnego *Mazepa*, które to imię zostało skojarzone z czasownikiem *mazać się* (por. też Cienkowski 1972, s. 43), stąd w gwarze: *jak se maze, to mazepa* 21. Przyjmując takie stanowisko będziemy mieli do czynienia tylko z przeniesieniem nazwy, a nie z procesem derywacyjnym.

Nazwa *kosynier* upowszechniona od czasów Insurekcji Kościuszkowskiej z 1794 r., oznaczająca ‘żołnierza pieszego, uzbrojonego w kosę osadzoną na sztorc’, poświadczona jest w słownikach L, SWil, SW i SJP. Pojawienie się nazwy **kosynier** w gwarze w znaczeniu ‘tego, kto kosi zboże’: kosić lub ‘tego, kto kosą ciał żyto’: kosa, por. *kośińer kosom kośi* 18, można tłumaczyć adideacją, tym bardziej, że nazwa *kosynier* ‘żołnierz pieszy, uzbrojony w kosę osadzoną na sztorc’ występuje obocznie do nazwy *kosiarz* w słownikach L, SW, SJP.

Formacja **legat** powstała od czasownika *leżeć* (por. *legać, lec, wylegiwać się* BE; *legać* ‘kłaść się wylegiwać się, leżeć, sypiać’ DE, BorE), por. *leży legat, o roboće nie chce suuwać* 2. W polszczyźnie istniał rzeczownik *legart* oznaczający ‘lenia, próżniaka’ (por. L, SłXVI w., SW, SJP, SE) i czasownik *legartować* ‘próżnować, leniuchować, wylegiwać się na piecu’ (por. np. L, SW, SE). Ponieważ istniał w polszczyźnie i istnieje do dziś w gwarach czasownik *legać* (por. BaE, SGP), to tak, jak od *legartować* – *legart*, tak od *legać* utworzono *legat*. Autorzy *Słownika polszczyzny XVI wieku* notują formację *legat* w znaczeniu ‘leń, próżniak’ i interpretują ją jako skojarzenie z *legat* ‘poseł’ oraz z czymś, co leży (obszernie) (por. SłXVI w.) Derywat ten jest przykładem reinterpretacji etymologicznej połączonej ze zmianą znaczenia wyrazu. Mianowicie, derywat *legat* ‘próżniak, leniuch’ powstał, zdaniem Cienkowskiego, od *legat* ‘poseł wysłannik’ poprzez skojarzenie tego drugiego z wyrazami *legawy* ‘gnuśny, leniwy’, *wylegiwać się*.

Traktowanie powyższych formacji jako dewerbalnych (od *beczeć, mazać się, leżeć*) lub denominalnych (od *kosa*) derywatów implikuje wyodrębnienie w nich formantów *-alarz, -epa, -ynier, -at*.

Wreszcie modyfikacje znaczenia strukturalnego mogą wiązać się z przesunięciami semantycznymi międzykategorialnymi.

Przesunięcie semantyczne rozumiane jako przeniesienie nazwy na inny desygnat, będący jednym ze sposobów zmian znaczeniowych wyrazów, można odnieść również do zmian wartości kategorialnej derywatów.

Mechanizm przesunięć kategorialnych, żywy w gwarach, mający wymiar historyczny, będący następstwem motywacji pozagramatycznych, kulturowych, funkcji nazywanego desygnatu w działalności kulturowej człowieka (por. Gala 2009, s. 51), wywodzący się, jak podkreśla Sławomir Gala, z prymarnej funkcji onomazjologicznej morfemów jako odrębnych jednostek leksykalnych, a także z ciągle żywego wpływu na znaczenie kategorialne semantyki leksykalnej, wyrażanej przez temat leksemu motywującego derywat (Gala, Gala 2006a, s. 18) był pomijany w wielu opracowaniach słotwórczych. Z drugiej strony, na zagadnienie przesunięć kategorialnych interpretowane ze stanowiska diachronicznego jako wynik przekształceń znaczeniowych zwracał uwagę już w 1928 roku Witold Doroszewski: „Widzimy zatem, że dawne, obficie i rozrzutnie tworzone nomina agentis mają skłonność do przekształcania się znaczeniowego w nomina attributiva, to znaczy nazwy nosicieli stałych cech” (Doroszewski 1928, s. 120). Wiera Zolotowa, analizując derywaty z sufiksem *-arz* ekscerpowane ze słownika

Lindego, podkreśla, że już do XIX wieku wyraźnie tworzyły one dwie grupy semantyczne, tj. nazwy osób według rodzaju zajęcia i nazwy osób według charakterystycznej cechy lub ‘mające znaczenie nadmiernie lubiący coś, żywiący słabość do czegoś’ (Zołotowa 1964, s. 273). Na zagadnienie przesunięć nazw z kategorii wykonawców czynności do nazw znamionujących zwraca też uwagę Franciszek Peplowski (1974, s. 128, 210, 275). Autor derywaty na *-ot* typu *belkot* ‘jąkała’, *blegot* ‘plotkarz’, *charkot* ‘człowiek często plujący’, *jękot* ‘jąkała’, *klekot* ‘człowiek gadatliwy’, *momot* ‘jąkała’, *świergot* ‘plotkarz’ klasyfikuje jako przejściowe między nazwami wykonawców czynności a nazwami znamionującymi, podkreślając ich ujemne zabarwienie emocjonalne (Peplowski 1974, s. 275)²⁵.

Tymczasem właśnie w gwarach można zaobserwować żywe procesy przesunięć semantycznych, stojące niejednokrotnie w opozycji do języka ogólnopolskiego, a procesy te dotyczą głównie derywatów dewerbalnych (por. Gala, Gala 2006a, s. 17; por. też Jaros 2005a).

W zgromadzonym zbiorze nazw osobowych wykonawców czynności można odnaleźć derywaty, które ze względu na ich prymarne znaczenie strukturalne można zaliczyć do innych kategorii semantyczno-słotwórczych, a ich aktualne znaczenie agentywne jest wynikiem procesu reinterpretacji.

Głównym mechanizmem przesunięć nazw o innym znaczeniu kategoryalnym do kategorii nazw osobowych wykonawców czynności jest zjawisko derywacji semantycznej od nazw czynności (por. Jaros 2005a, s. 163–165). Rezultaty tego zjawiska można odnaleźć w eksplorowanych gwarach, por.: *-ba*: *sluźba* ‘służenie, praca u kogoś; to, że ktoś służy’ (por. Kleszczowa 1996, s. 32) – **sluźba** ‘ten, kto służy; mężczyzna służący we dworze’; *suuźba suużyu ve dvože* 29; *-ęga*: *łazęga* ‘włóczenie się, chodzenie’ (por. SGP) – **łazęga** ‘ten, kto // ta która łązi; człowiek lubiący włóczyć się po wsi zamiast pracować’; *uazynga lubi uazić po fši, a nie robi* 19; *włóczęga* ‘wędrowka bez określonego celu; wałęsanie się, tułanie się; także: dłuższa piesza wycieczka, wędrowka’ (por. SJPS) – **włóczęga** ‘ten, kto lubi się włóczyć; mężczyzna włóczący się po świecie, niemający stałego miejsca pobytu; obieżyświat’; *vuučynga vuucy še po šfěće ji nigže ne zagžeje mejsca* 19; *davni to še vuučengi vuučyli po fšaχ* 6; *taki vuučenga šlaia še, vuučy* G; *-ka*: *młocka* ‘młócenie’ (por. GWJP 1998, II, s. 396–397) – **młocka** ‘ten, kto młóci; mężczyzna młócający cepami zboże’; *młocka młući zbože* 18; *-anina*: *gderanina* ‘gderanie’ (por. GWJP 1998, II, s. 397) – **gderanina** ‘ta, która gdera, która naprzykrza się gderaniem; kobieta stale narzekająca, utyskująca na wszystko’; *pšestań gderani-no gderać* 25; *-ot*: *gęgot* ‘gęganie’ (por. Łoś 1925, s. 52–53; Gaertner 1934, s. 256; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 293–294) – **gęgot** ‘ten, kto // ta, która gęga; człowiek mówiący szybko i niewyraźnie’; *gyngot gyngo, nie zrozumes go* 19; *-ota*: *pieszczota* ‘pieszczenie’ (por. Łoś 1925, s. 53) – **pieszczota** ‘ten, kto lubi się pieścić; ktoś lubiący pieścizoty, przymilny’; *ten pšěčota, co še pšěći* 3; *-ež*: *łupież*

²⁵ Por. też stanowisko Romana Laskowskiego (1966, s. 30–31; 1971, s. 9–10) czy Wacława Cockiewicz (2001).

‘grabież, rabunek’ (por. Kleszczowa 1996, s. 295) – **łupież** ‘ten, kto łupi; rabuś’; *uupīš uupī ile može* 28; -a: *wyręka* (por. Kleszczowa 1996, s. 325) – **wyręka** ‘ta, która // ci, którzy wyręcza // wyręczają kogoś; kobieta zastępująca // osoby zastępujące kogoś w pracy’; *pšysua vyrynka to mne vyrincy* 19.

Te pierwotne nazwy czynności, przyjmując znaczenie osobowego wykonawcy czynności, stały się w świadomości użytkowników gwary derywatami mutacyjnymi wywodzonymi bezpośrednio od podstaw werbalnych.

Derywat *bojączka*, będący określeniem stanu // czynności, por. *bojączka* ‘banie się’, w eksplorowanych gwarach oznacza wykonawcę czynności, por. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bojączka** ‘ten, kto boi się wszystkiego’; *zrobiu še takom bojonckom* 28.

Zarejestrowane przeze mnie formacje, będące nazwami o charakterze skłonnościowym, por. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **niszczota (r.m.)** ‘ten, kto niszczy; szkodnik; marnotrawca’; *niščota* 2; **pieszczota (r.m.)** ‘ten, kto lubi się pieścić’; *ten peščota co še pešći* 3, to prymarne nazwy cech lub czynności. Bywa tak, jak podkreślają Łoś i Doroszewski, że znaczenie się konkretyzuje, tzn. nazwę cechy przenosi się na przedmiot tę cechę posiadający (por. Łoś 1925, s. 53–54; Doroszewski 1963c, s. 298; por. też Reichan 2002, s. 136, 137, 139). W ten sposób powstały dawne przezwiska ludzi na -ota lub -uta. Konsekwencją przesunięć poszczególnych formacji jest ich wielofunkcyjność semantyczna. Jak podaje Malec, „przesunięcie pewnych formacji z grupy nomina essendi do grupy nomina attributiva ma swoje uzasadnienie w istniejącej w gwarze tendencji do operowania konkretami (myślenia konkretnego)” (Malec 1976, s. 65; por. też Folland 1975a, s. 373).

Zanotowane przeze mnie w eksplorowanych gwarach derywaty *malowanka*, *przebieranka* to pierwotnie nazwa obiektu i wytworu czynności oraz nazwa czynności (por. Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 134). Nazwy te uległy przesunięciom międzykategorialnym i funkcjonują w badanej gwarze jako nazwy żeńskich wykonawców czynności, por.: **malowanka** ‘ta, która lubi się malować’; *malovan-ka to še lubi malować* 19; **przebieranka** ‘ta, która lubi się przebierać, zmieniać często ubranie’; *pšeberanka lubi še pšeberać* G.

Derywat *sadzonka* w polszczyźnie ogólnej nazywa obiekt ze znaczeniem przeznaczenia ‘to, co jest przeznaczone do sadzenia’ (Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 136; por. też Malec 1976, s. 62). Występowanie w okolicach Płocka nazwy **sadzonka** na określenie ‘kobiety, która sadi coś’ jest wynikiem przesunięć międzykategorialnych, por. *kobieta, co saži kartofle to sažonka* 7.

Czynniki kulturowe zdecydowały o tym, że wypasem bydła, owiec, świń, koni, gęsi zajmowały się na wsi dzieci, ewentualnie dorastająca młodzież, stąd na określenie wykonawców czynności spotykamy w gwarach formacje typu *pastuszek*, *owczarek*, *świniarek*, *gęsiarek*. Genetycznie nazwy te zostały utworzone formantem -ka od podstaw rzeczownikowych *pastuch*, *owczarz*, *świniarz*, *gęsiarz* i należą do kategorii deminutywów. Jak podkreśla Irena Jaros, wtórne przyjmo-

wanie motywacji czasownikowej jest najczęstszym zjawiskiem w odniesieniu do nazw formalnie deminutywnych (por. Jaros 2005a, s. 168).

Opierając się na kontekstach posłyszanych od informatorów, można wysnuć wniosek, że derywaty te zatraciły swoje prymarne znaczenie por.: **gęsiarek** ‘ten, kto pasł gęsi’: *gǫśarek albo gǫśarka gǫśi pasaŭ* 14; **owczarek 1.** ‘ten, kto pasł owce’: owca; *ofčarek pas ofce* 8; **2.** ‘ten, kto dawniej w folwarku zajmował się doglądaniem owiec’: owca; *pšy ofcaχ byu ofcaš albo ofčarek* 19; *pastuszek* ‘ten, kto pasł bydło’: paść; *pastusek to ve dvože pasau byduo* 20; **świniarek 1.** ‘ten, kto karmił i oprzątał świnię we dworze’: świnia; *šfīne to šfīńarek opšontau* 14; **2.** ‘ten, kto pasł świnię’: świnia; *do šfīń byu šfīńarek* 19. Poza wymienionymi formami zanotowałam też przykłady: **koniarek** ‘ten, kto hoduje konie’: koń; *kuńarek χodu-je kuńe i dbo uo ņe* 19; **mleczarek** ‘ten, kto rozwozi mleko; chłopiec rozwożący mleko na sprzedaż’: mleko; *mlečarek* 13, 26, 28; **psiarek 1.** ‘ten, kto hoduje psy’: pies; *pšarek χoduje psy* 8; **2.** ‘ten, kto opiekował się psami we dworze’: pies; *byli pšarki, co se zajmowali psamy* 6; *to pšarek zajmowau se psamy* 14.

Konsekwencją tej swoistej reinterpretacji struktury jednostki derywacyjnej dokonującej się w świadomości ludzi jest wskazanie innej, niż to wynika z genezy nazwy, podstawy słowotwórczej, wyodrębnienie nowego formantu (często rozszerzonego o część tematyczną derywatu), a przede wszystkim sformułowanie nowego znaczenia słowotwórczego decydującego o przynależności kategoryjnej. Relacja pomiędzy derywatami a ich podstawami wynikająca z parafraz podanych przez informatorów prowadzi do wyodrębnienia złożonych formantów *-arek*, *-tuszek*, nienotowanych w tej funkcji w opracowaniach z zakresu słowotwórstwa ogólnopolskiego (por. Grzegorzczkova, Puzynina 1979).

W zgromadzonych przeze mnie materiałach znalazły się derywaty z formantami *-acz*, *-ak*, *-ek*, *-nik* czy złożonymi wykładnikami morfologicznymi *-aczka*, *-arka* zbieżne formalnie z nazwami środków czynności, por. np. **kopacz 1.** ‘ten, kto kopie; mężczyzna, który pracuje przy wykopywaniu kartofli’: *mǫščyzna to kopáč, a kobita kopacka* 14; *kopoč kopje kartofle motykom* M; **2.** ‘ta, która kopie; kobieta, która pracuje przy wykopywaniu kartofli’: *u naš kopace kopali kartofle na χiloncke* 6 – *kopacz* ‘hak do ściągania z wozu obornika’ (por. Jaros 2009, s. 55); **ładowacz** ‘ten, kto ładuje coś; robotnik pracujący przy ładowaniu czegoś’: *uadovač uaduje tovary na vus, na samoχut* 28 – *ładowacz* ‘to, czym się co ładuje; urządzenie służące do ładowania ciężarów, np. ściętych bali na wóz’ (por. *ibidem*, s. 55); **podawacz** ‘ten, kto podaje coś; mężczyzna podający snopy do młócenia’: *podavac podavau snopy pši muocce* 6; *podavac uumuou podavac snopki na mašyne* 19; *podavač to podavau snopy do muuceńa* 8 – *podawacz* ‘to czym się co podaje; część snopowiązałki – przyrząd do podawania zżętego zboża’ (*ibidem*, s. 57); **podbieracz 1.** ‘mężczyzna, który podbiera, podkrada komuś coś’: *jo ci podbore ĵapka, ty podberocu!* 20; **2.** ‘mężczyzna, który podbiera ziemniaki z kopca’: *s kopcuf źmoki podbirou podbiroc* 19; **3.** ‘mężczyzna, który zbiera zboże za kosiarzem’: *podbiroc zboze podbiro* 20 – *podbieracz* ‘to, czym się podbiera;

przyrząd w żniwiarce, służący do podbierania pokosów siana lub zboża' (*ibidem*, s. 57); **tracz** 'ten, kto rżnie drzewo na deski; robotnik zajmujący się piłowaniem kłód drzewa za pomocą ręcznej piły'; *trač tar žževo* 3; *trače žneli pīuom tračnom na tartoku* 19 – *tracz* 'urządzenie do piłowania drzewa wzdłuż' (*ibidem*, s. 60); **wiązacz** 'ten, kto wiąże coś; mężczyzna wiążący snopy podczas żniw'; *vqzac to vqže zbože f snopy* 2; *vūzoc dobže vūzou ve žniva* 19 – *wiązacz* 'to, co służy do wiązania; urządzenie w snopowiązalce do wiązania snopków' (*ibidem*, s. 61); **bijak** 'ten, kto lubi się bić'; *jak on tag biu, to znacy ze Bijak, avanturńik* 3 – *bijak* 'to, czym się bije; część cepów, którą bije się młócone zboże' (*ibidem*, s. 99); **gwizdek** 'ten, kto lubi gwizdać'; *gvizdek* 1 – *gwizdek* 'to, co służy do gwizdania' (*ibidem*, s. 105); **siewnik**²⁶ 'ten, kto siewa, tj. sieje (zwykle ręcznie) zboże, ziarno'; *ševnik šeje f polu* 12; *ševnik kępski š čebe* 23 – *siewnik* 'to, co służy do siania; maszyna do wysiewania ziarna' (*ibidem*, s. 114); **kopaczka** 'ta, która kopie kartofle'; *kopacka kupaua kartofle motyko* 1; *davnij to na kobity muviuy kopacki, a tera to som take mašyny tš kopacki, same kopom kartofle* 14; *kopacki xožiuy do dvora kopać kartofle* 19; *kopačka kopie kartofle* 2; *kopocka vykopaūa kartofle kopačkum* 19 – *kopaczka* 'to, czym się kopie; maszyna do kopania ziemniaków' (*ibidem*, s. 76); **dojarka** 'ta, która doila krowy we dworze'; *dojarka dojiua krovu ve dvože* 1; *jağ dobže doji to dojarka, jak kępsko to duika* 12; *kobity dojarkamy ve dvože byuy i dvorske krovu zdaiauy* 14; *ve dvože krovu dojiuy dojarki, muviuo še tyž mlečarki* 19 – *dojarka* 'to, co służy do dojenia; maszyna do dojenia krów' (*ibidem*, s. 88); **grabiarka** 'ta, która grabi; kobieta grabiąca resztki zboża'; *kedyš to na kobity muviuy grabarki, a tera to som mašyny do grabeña* 14 – *grabiarka* 'to, czym się grabi; maszyna lub ciągnione przez konia grabie do grabienia ścierniska' (*ibidem*, s. 88); **koparka** 'ta, która kopie kartofle'; *koparka byua dobro, šypko kopaūa* 19 – *koparka* 'to, czym się kopie; maszyna do kopania ziemniaków' (*ibidem*, s. 88); **kosiarka** 'ta, która kosiła zboże, trawę itp.'; *mššczyzna byu košaš a kobita košarka* 14; *košorka košiua šerpym* 25 – *kosiarka* 'to, co służy do koszenia; maszyna do koszenia trawy' (*ibidem*, s. 88–89); **sadzarka** 'ta, która sadzi kartofle, buraki'; *kobjeta, co saži kartofle to sažarka* 1; *davnij to sažarki reñčne sažiuy žimňaki* 14 – *sadzarka* 'to, czym się co sadzi; maszyna do sadzenia ziemniaków' (*ibidem*, s. 90); **wiązarka** 'ta, która wiąże coś; kobieta wiążąca snopy podczas żniw'; *za xupem sua vūnzarka i vūnzaua zboze f snopy a potem uođz ucaua ie na bok* 3; *vqzarka vqže snopy* 5 – *wiązarka* 'to, co służy do wiązania; maszyna służąca do koszenia i wiązania zboża' (*ibidem*, s. 90); **żniwiarka I** 'ta, która żniwuje; kobieta pracująca przy żniwach'; *žnivarka žnivoua* 28 – *żniwiarka* 'maszyna do koszenia zboża' (*ibidem*, s. 148–149). Por też **folusz** 'ten, kto

²⁶ Derywat ten może budzić wątpliwości, gdyż może się on odnosić do specjalnej maszyny rolniczej służącej do wysiewu ziarna. Jak podkreśla Jan Basara, zdawać by się mogło, że to nazwa maszyny bywa okazjonalnie przenoszona na osobowych wykonawców czynności, ale tak być nie musi, skoro Linde notuje *siewnik* jako ten 'który sieje, wysiewacz' (por. Basara 1998, s. 68).

foluje; mężczyzna filcujący wełnę'; *folus foluje sukno* 13 – *folusz* 'urządzenie do folowania sukna' (por. Kleszczowa 1996, s. 272).

Krystyna Kleszczowa proces ten tłumaczy m.in. rolą środka czynności w strukturze predykatowo-argumentowej derywatu, niemożliwą bez obecności agensa, podkreślając jednocześnie, że zbliżenie nazw środka czynności do klasy wykonawców czynności było głównym kierunkiem rozwojowym (por. Kleszczowa 1998, s. 133). Zbieżność formalna tego typu derywatów, wynikająca m.in. z wielofunkcyjności tworzących je formantów, notowana już w prasłowiańszczyźnie (por. Sławski 1974; 1976), a także ślady paralelizmu tego typu nazw widoczne zarówno w materiale staropolskim (por. Kleszczowa 1996), jak i w polszczyźnie XVI–XVIII w. (por. Peplowski 1974) spowodowała, że niektórzy badacze do kategorii nazw wykonawców czynności włączają oprócz nazw osób również nazwy narzędzi (por. Laskowski 1966, s. 32–34; Satkiewicz 1969b, s. 19–39).

W klasie derywatów dewerbalnych dochodzi do przesunięć kategorialnych między nazwami wykonawców czynności a nazwami nosicieli cech. W derywatach typu: **ćlamak** 'ten, kto ćlamie': *ćlamać* 'mlaskać'; *ńe ćlam, ćlamoku, bo ńe moge tego sūuχać* 18; **fafluniarz** 'ten, kto fafluni': *faflunić* 'mówić szybko i niewyraźnie'; *fafluńoża to ńe zrozumíš, bo tak fafluńi* 19; **gadacz** 'ten, kto dużo gada': *gadać* 'mówić'; *gadac gado i gado, a sum ńe ńe co* 19 znaczenie leksykalne czasownika motywującego wnosi często do desygnatu poza znaczeniem semantycznym także element oceniający, wartościujący. Wyrażanie zawartości emocjonalnej poza znaczeniem leksykalnym podstawy może być konotowane także przez formant, por. np. formacje na *-uch, -ol, -ala*: **bojuch** 'ten, kto boi się wszystkiego'; *nasūuχau še o straxax i še pšes to stau bojuxem* 11; **pyskol** 'ten, kto stale pyskuje; mężczyzna wygadany, kłótniwy, arogancki; krzykacz'; *taki pyskol, o byle co še kuuci, pyskuje* 14; **bąkała** 'ten, kto bąka coś pod nosem; mężczyzna // chłopiec mówiący niewyraźnie'; *boŋkaua to aby tak boŋko pod nosym* 17. Widzimy zatem, że o ile można mówić o regularności kategorialnej w płaszczyźnie semantycznej, to w płaszczyźnie stylistycznej wyrażanie zawartości emocjonalnej konotowane przez podstawę, formant, kontekst czy konsytuację powoduje przesunięcia w obrębie kategorii. Nośnik wartości stylistycznej eksponujący cechę, przymiot wykonawcy ze względu na rodzaj, charakter wykonywanej czynności wpływa na pojawianie się w gwarach tzw. atrybutywów wtórnych, czyli takich, w których podstawa gramatyczna (czasownikowa) pozwala na włączanie ich do kategorii nazw wykonawców czynności, ale wymiar stylistyczny zbliża je do kategorii nazw atrybutywnych lub pozwala na włączanie do tej kategorii.

Przesunięciu międzykategorialnemu uległy również nazwy klasyfikowane w polszczyźnie ogólnej w kategorii nazw feminatywnych, a w gwarach traktowane jako nazwy żeńskich osobowych wykonawców czynności (zob. rozdział II.1. *Status kategorii nazw osobowych wykonawców czynności w świetle materiału gwarowego*).

Przyjęcie stanowiska, że derywaty typu *handlarka*, *nauczycielka* są nazwami żeńskich wykonawców czynności, pociąga za sobą dalsze konsekwencje, bowiem zamiast wyodrębnionego na gruncie ogólnopolskim formantu *-ka*, otrzymujemy w tego typu derywatach wykładniki albo nienotowane w tej funkcji w polszczyźnie ogólnej, np. *-arka*, albo w ogóle niewyodrębnione w opracowaniach słowotwórstwa polszczyzny ogólnej, np. *-icielka* // *-ycielka* (por. Grzegorzczkowska, Puzynina 1979). Ustalanie derywatów za pomocą wykładników, które przez autorki monografii poświęconej słowotwórstwu współczesnego języka polskiego określane są jako „prawie całkowicie poza zasięgiem języka ogólnego” (por. *ibidem*, s. 90) jest jednym z symptomów wskazujących na gwarowy charakter tych derywatów.

Główną przyczyną przesunięć semantycznych w odniesieniu do kategorii nazw osobowych wykonawców czynności jest proces zmiany sposobu interpretowania derywatów mających prymarnie inną wartość kategoriałną.

Zaobserwowane w gwarach małopolsko-mazowieckiego pogranicza językowego rezultaty przesunięć semantycznych przynoszą nowe informacje na temat pojmowania przez użytkowników gwary struktur o znaczeniu agentywnym. Analiza żywych procesów reinterpretacyjnych dokonujących się w świadomości człowieka, prowadzących w konsekwencji do wskazania innej niż to wynika z genezy nazwy podstawy słowotwórczej, wyodrębnienia nowego formantu (często rozszerzonego o część tematyczną derywatu) oraz sformułowania nowego znaczenia słowotwórczego decydującego o przynależności kategoriałnej, pozwala na wydobycie istotnych dla słowotwórstwa gwarowego cech, często opozycyjnych do cech słowotwórstwa ogólnopolskiego.

6. Typy słowotwórcze derywujące nazwy agentywne

Bazą polskich formantów derywujących nazwy agentywne stało się dziedzictwo prasłowiańskie. Część z tych formantów została przejęta z niewielkimi zmianami fonetycznymi, część stała się tworzywem do kształtowania formantów polskich.

W zasobie słowotwórczym polszczyzny można, jeśli chodzi o derywowanie nazw agentywnych, wyodrębnić trzy klasy formantów o zróżnicowanej genezie: a) formanty odziedziczone; b) formanty wytworzone w polszczyźnie; c) formanty zapożyczone.

6.1. Formanty odziedziczone z psl.

Do odziedziczonych z prasłowiańszczyzny sufiksalnych formantów rzeczownikowych derywujących nazwy osobowych wykonawców czynności należą następujące formanty: *-ba*, *-ca*, *-ec*, *-ica*, *-ach*, *-acha*, *-och*, *-ocha*, *-uch*, *-tuch*,

-ucha, -tucha, -acz, -icz, -owicz // -ewicz, -iszcz, -da, -oda, -aga, -ęga, -uga, -yga, -aj, -aja, -ej, -uj, -eja, -ka, -awka, -ko, -ak, -ek, -ik // -yk, -nik, -al, -ala, -el, -ciel, -iciel, -ela, -il // -yl, -ul, -dło, -adło, -idło // -ydło, -ał, -ala, -ało, -oł, -oła, -na, -an, -'an, -ina, -ań, -eń, -ini // -yni, -oń, -uń, -yń, -ar, -arz, -terz, -torz, -s, -sa, -as, -os, -isz // -ysz, -osz, -ot, -ut, -eż, por.:

a) -ba

Ten wywodzący się z pśl. (por. *-bba) formant (por. Sławski 1974, s. 61–62) mało produktywny w języku ogólnopolskim i gwarach²⁷ (por. Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 52; Kleszczowa 1996, s. 31–33; Bąk 1968, s. 75; Nowak 1970, s. 138; Malec 1976, s. 34; Pająkowska 1990, s. 23; Reichan 2004; Gala-Milczarek 2009a, s. 29; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 219) rzadko tworzy nomina agentis (por. Dobrzyński 1967, s. 36), znacznie częściej odczasownikowe nomina actionis (por. np. Łoś 1925, s. 61; Gaertner 1934, s. 248; Klemensiewicz i in. 1964, s. 207; Dobrzyński 1967, s. 12; Górniewicz 1968, s. 68; Malec 1976, s. 33; Cyran 1977, s. 83; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 52). W moim materiale formant -ba wystąpił w derywatach, por. ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **sluźba**: służyć; *služba služyŭ ve dvože* 29; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **lejba**: lać, lej- (sg., pl. praes.); *v maŭty ten lejba leje* 20.

W przypadku formacji *sluźba* mamy do czynienia z synkretyzmem znaczeń, gdyż aktualnie nazwa ta odnosi się zarówno do samej czynności, jak i jej wykonawcy;

b) -ca

Współczesny polski formant -ca kontynuuje z jednej strony archaiczny formant *-bca powstały w wyniku zmian fonetycznych z wcześniejszych form *-bka i -ika (por. Sławski 1974, s. 101), a z drugiej strony wywodzi się z formantu -bca wyodrębnionego z nawarstwienia się identycznego funkcyjnie -a wobec -b na formant *-bcb (por. Ramberg 1927, s. 25; Sławski 1974, s. 102; Wojtyła-Świerżowska 1974, s. 90). Fakt ten związał losy *-bcb i *-bca, powodując specjalizację ich funkcji. Derywujący głównie nazwy osobowe nowy, wyodrębniony formant *-bca wypierał w językach północnośląskich *-bcb z funkcji tworzenia nazw agentywnych (por. Ramberg 1925; Ramberg 1927; Wojtyła-Świerżowska 1974, s. 90), ograniczając tym samym jego produktywność do formacji atrybutywnych.

We współczesnym języku polskim za pomocą formantu -ca nie tworzymy nowych wyrazów, a wśród formacji słowotwórczych utworzonych tym formantem, odnotowanych w słownikach Lindego i Karłowicza, znaczna część jest dzisiaj archaizmami, por. przykładowe z Lindego: *namówca, naśmiewca, oddawca, przedawca, przekaźca, rozproszca, wyprawca* i Karłowicza: *dokonawca, naprawca, obmowca, obraźca, osadźca, rozdzielca, uprawca* (zob. L, SW).

Ten produktywny w dziejach polszczyzny (por. Doroszewski 1928, s. 106–133; Klemensiewicz i in. 1964, s. 181, 197; Pełowski 1974, s. 82–143; Kleszczowa 1996, s. 34–39), a mało produktywny we współczesnej polszczyźnie formant

²⁷ Wyjątek stanowią gwary kaszubskie (por. Korytkowska 1972).

(por. Gaertner 1934, s. 319; Nagórko 1974, s. 251, 253; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 53; GWJP 1998, II, s. 401; Walczak-Mikołajczakowa 2000, s. 31–32) jest również mało produktywny w gwarach (por. Szymczak 1961a, s. 159; Pluta 1964, s. 28; Dobrzyński 1967, s. 12–13; Bąk 1968, s. 75; Górniewicz 1968, s. 68–69; Chludzińska-Świątecka 1972, s. 163; Malec 1976, s. 34; Homa 1985, s. 144; Habrajska 1989, s. 93; Pająkowska 1990, s. 24; Gala-Milczarek 2009a, s. 29; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 219, 222). W moim materiale poświadczony został w około 90 przykładach, por. m.in.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **brońca**: bronić; *brońca to brońi kogoś, komu źeje śe kšyvdā* 20; **grajca**: grać, graj- (3. pl. praes.); *grojca gro zavodovo* 20; *grojca skocne gro* 22; **oprawca**: oprawiać; *oprafca luži* 13; v *Ošfeńcińu byl'i oprafcy* 14; **przedajca**: sprzedając; *pšedaica pšedaie tovary* 29; **przeniewierca**: przeniewierzyć się; *iaķi to pšeńe-ŕerca* 13; **przystawca**: (przystawiać); *pšystafca na polu robotnikuf pilnovau* 24; **rajca I**: raić; *rajca mu kuńa naraĭiū* 30; *rajca raiĭ panny dla kavaleruf* 2; **rządca**: rządzić; *žoncca to zažonžau cauošćq* 19; *žezic to tam majonikem ne žonžiu, mau žoncce ot tego* 25; *ve dvože to byu žontca, co žonžiu* 25; *žontca zažonžau dvorym M*; *žuntca to davni žuňžuū v maiuntku* 7; *žuntca ve dvože žuňžuū, a f polu to ne robiu* 19; **sądca**: sądzić; *sunta soži luži* 28; **siewca**: siewać; *šefca šeje na vjosne na polu* 5; *šefca to dobže uńi šać* 7; *šefca šeje ryncno* 17; *šefca // šifca to tak šau, že žarno dobže rožiuo* 19; **żeńca**: żać, żnę (1. sg. praes.); *żeńca žne zbože koso* 29; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **gadca**: gadać; *gatca to uun ĭest, pšegada i cebe i mne* 16; **obmówca**: obmówić; *tylko pačšy obmufca kogo tu obmuvić* 13; **podchlebca**: podchlebiać; *mo opińe potχlepcy bo tylko śe potχlebo* 19; **szyderca II**: szyderować; *syderca to syderiūe z drugogo* 3; **wyszczerca**: wyszczerzać się; *vyšćerca co śe vyšćeža š čyixš buenduf* 5; **zdzierca**: zdzierać ; *ty žžerco, ty to uńeš s čuovėka zežżyć* 19; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **dostawca II**: dostawa; *dostafca tovaru* 1; **dzierżawca II**: dzierżawa; *žeržafca co žemie ma z žeržavy* 7; *žeržafca brau žeme v žeržave* 16; **przestępca II**: przestępstwo; *pšestempca pšestempstfo popeuńiū* G; ODRZECZOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **oszczerca II**: oszczerstwo; *uoscerca* M.

Kilka wymienionych wyżej nazw osób z sufikem *-ca* pochodzi od rzeczowników zachowujących w swym znaczeniu czynnościowość, por. np. *dostawca* – *dostawa*, *dzierżawca* – *dzierżawa*;

c) *-ec*

Prasłowiański formant **-ec* okazuje się być jednym z najbardziej typowych dla języka prasłowiańskiego wykładnikiem kategorii nazw działacza. Tworzył on w prasłowiańszczyźnie prymarne, odczasownikowe nomina agentis, rzadziej łączył się z podstawami rzeczownikowymi, tworząc nazwy osób związanych znaczeniowo z podstawą derywacyjną (por. Sławski 1974, s. 100; Wojtyła-Świerzowska 1974, s. 82–87). Już w okresie wspólnoty prasłowiańskiej funkcję tworzenia nazw działacza od podstaw werbalnych (rzadziej nominalnych), zgodnie

z prawem do różnicowania się systemu językowego, przejmuje nowo ukształtowany formant *-*bca* (por. Sławski 1974, s. 102; Wojtyła-Świerżowska 1974, s. 90–91). Po rozpadzie prasłowiańszczyzny to rozgraniczenie funkcjonalne między formantami -*'ec* i -*'ca* (por. -*'ec* tworzący nomina attributiva, -*'ca* – nomina agentis) utrzymuje się wyłącznie w grupie zachodniosłowiańskiej (por. Ramberg 1925, s. 66, 67; Witkowski 1955, por. też Domaradzki 1985; Domaradzki 1997, s. 47–49, 59–65).

Z jednej strony w języku polskim formant -*ec* w funkcji agentywnej został wyparty przez formant -*ca*, z drugiej – zachowały się w polszczyźnie nazwy osobowych wykonawców czynności z formantem -*ec*, będące spuścizną prasłowiańską, por. np. stp. i XVI-wieczne *daniec*, *gędziec*, *goniec*, *igrzec*, *iściec*, *jeździec*, *krawiec*, *kupiec*, *łowiec*, *piszczec*, *siewiec*, *skrzypiec*, *strzelec*, *stworzec*, *szewc*, *twarzec*, *tworzec*, *wieszczec*, *zgoniec*, *żeniec*, *źniec*, *żyzrec* (por. Peplowski 1974, s. 231; Kleszczowa 1996, s. 43; por. też Łoś 1925, s. 89; Doroszewski 1928, s. 100–103; Klemensiewicz i in. 1964, s. 182; Szymański 1968, s. 24). Pojawiają się też w staropolszczyźnie liczne złożenia z omawianym formantem, por. np. *chlebojedziec*, *świętoguślec*, *świętokupiec*, *złodziec* itp. (por. Kleszczowa 1996, s. 357 i nast.).

We współczesnym języku polskim obserwujemy zachowanie zaledwie kilku odczasownikowych nazw osobowych wykonawców czynności z interesującym nas formantem, brak jest natomiast złożeń (por. Ramberg 1925, s. 67–68; Doroszewski 1928, s. 76–95; Gaertner 1934, s. 314; Zołotowa 1957; Nagórko 1974, s. 251, 253; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 59–65; GWJP 1998, II, s. 403; Walczak-Mikołajczakowa 2000, s. 28–31).

Podobnie w gwarach polskich formant -*ec* w omawianej funkcji jest mało produktywny (por. Szymczak 1961a, s. 155; Pluta 1964, s. 22; Dobrzyński 1967, s. 13–14; Górniewicz 1967, s. 46; Bąk 1968, s. 75; Gruchmanowa 1969, s. 67; Mrózek 1970, s. 194; Nowak 1970, s. 139; Chludzińska-Świątecka 1972, s. 163; Pająkowska 1990, s. 84; Gala-Milczarek 2009a, s. 29; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 266).

W moim materiale formant -*ec* zanotowałam m.in. w przykładach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **goniec**: (gonić); *posuāli gońca s pismem* 10; **kosiec**: kosić; *kośec koši na polu zbože* 6; **łowiec**: łowić; *uovēc uovī f šidua zvěžyne* 20; **pielgrzymowiec**: pielgrzymować; *pielgžymovīec pielgžymuīe* 7; **polowiec**: polować; *polovēc to ňelegalŋe poluīe na zvěžyne* 19; **prześladowiec**: prześladować; *drenčyū go iākiš pšēsladovēc* 19; **żeniec**: żąć, żnę (1. sg. praes.); *žeñec žeñe zbože širpem* 18; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **kłamiec**: kłamać; *χuañec χuañe aš še kužy* 9; **marnotrawiec**: marnotrawić; *χuop Teresy to marnotravēc, gospodarke marnotravi* 16; **wyjec**: wyć, wyj- (sg., pl. praes.); *vyīec* 10, 19, 20, 22; *cego vyīez vyīcu?* 19; *vyīec obužeu še i vyīe* 20.

Wśród przytoczonych formacji znalazły się zarówno derywaty nazywające wykonawców czynności zawodowych, np. *goniec*, jak i niezawodowych, np. *prze-*

śladowiec, oraz nazwy agentywne charakteryzujące osoby ze względu nie tylko na samą czynność, ale na sposób wykonania tej czynności, nazwy wartościujące ujemnie pewne właściwości zachowania człowieka, np. *kłamiec*, *marnotrawiec*;

d) *-ica*

Jak zauważa Marian Domaradzki, w literaturze przedmiotu geneza formantu *-ica* nie znalazła dotychczas jednoznacznego i ostatecznego wyjaśnienia, bowiem trudno jest przesądzić, któremu z formantów: *-ca*, *-ec*, *-ic* czy *-ka* zawdzięcza analizowany formant swoje powstanie. Jedynym pewnym faktem jest stosunkowo późne wykrywanie się tego formantu w prasłowiańszczyźnie, gdzie tworzył on głównie nazwy żeńskie od męskich (por. Domaradzki 1997, s. 29).

Witold Doroszewski, przyjmując poglądy Karla Brugmana i Jana Rozwadowskiego, neguje ze względów akcentowo-intonacyjnych możliwość wywieśdzenia *-ica* z formantu *-ka*, twierdząc jednocześnie, że jest to żeński odpowiednik formantu *-ca* (por. Doroszewski 1928, s. 133–134). Ponieważ przeważająca część występujących w języku polskim formacji na *-ica* miała lub ma swoje odpowiedniki na *-ik*, skłania się Doroszewski ku interpretacji Vondraka, według którego formant *-ica* powstał z połączenia *-ka* z wygłosową samogłoską *-i* pierwotnych rzeczowników żeńskich i w postaci *-ika* stał się paralelnym formantem żeńskim wobec męskiego *-ik*. Tę hipotezę uznają za przekonującą m.in. Jan Łoś (1925, s. 20), Stanisław Rospond (1971, s. 189), Franciszek Sławski (1974, s. 99), Maria Wojtyła-Świerżowska (1974, s. 91–94), Maria Jeżowa (1975, s. 131–140), Stefan Warchoń (1983, s. 445–446; 1986, s. 299).

Według trzeciej hipotezy genezy omawianego formantu, pochodzi on z kontaminacji psł. **-ik(a)* z psł. **-bc(a)* wywodzącym się z **-bcb* (por. Klemensiewicz i in. 1964, s. 201; Balij 1977, s. 101), co tłumaczyłoby funkcjonowanie takich wyrazów, jak *leniwica*, *wyleganica*. Jednak ze względu na znikomą liczbę tego typu formacji hipoteza ta jest mało przekonująca, tym bardziej, że można założyć istnienie niepotwierdzonych w zapisach staropolskich leksemów takich jak: **le-niwik*, **wyleganik* (por. Domaradzki 1997, s. 29).

Jak zauważa Stefan Warchoń, formant *-ica* już pod koniec prasłowiańszczyzny występował w różnych funkcjach słowotwórczych, m.in. w funkcji feminatywnej, tworzenia nomina agentis i nomina instrumenti, w funkcji ekspresywno-deminutywnej (por. Warchoń 1988, s. 140; por. też Kreja 1964, s. 131–132; Puzynina 1977; Sujecka 1977; Wasiak 1979; Oryńska 1981; Kreja 1999a).

W literaturze przedmiotu przytaczane niżej derywaty z formantem *-ica* i rozszerzonymi formantami *-nica*, *-anica* itd. często traktowane są jako feminatywa od odpowiednich rzeczowników męskich (por. Łoś 1925, s. 71; Doroszewski 1928, s. 135–139; Gaertner 1934, s. 320; Kowalska A. 1979, II, s. 95; Grzegorzcykowska, Puzynina 1979, s. 72–80; por. też AJK t. VII, cz. II, s. 84; Kleszczowa 1996, s. 53, 60). Jako odczasownikowe nazwy wykonawców czynności traktują te derywaty autorzy wybranych monografii i artykułów poświęconych słowotwórstwu gwarowemu, por. Pluta (1964, s. 27, 28), Dobrzyński (1967, s. 12, 18), Habrajska

(1989, s. 92, 95, 104). Formant *-ica* zanotowałam w eksplorowanych gwarach w trzech odczasownikowych formacjach, por.: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **gzica**: gzić się; *vžun takum gžice, co še ino gži po fši, do roboty leve rynce* 19; **pierdzica**: pierdzieć; *peržic i peržica peržom tylko a nie robom* M; **prawica**: prawić; *pravica pravi cauy čas* 30;

e) *-ach*

Formant *-ach* pochodzący z psł. **-achъ* został najprawdopodobniej wyabstrahowany z hypocoristiców osobowych typu *Milachъ*, a także z produktywnego typu czasowników na *-a-ti* (por. Sławski 1974, s. 72; por. też Wojtyła-Świerżowska 1974, s. 119–120).

Jak podkreśla Paweł Smoczyński, autor monografii o słowiańskich imionach pospolitych i własnych z podstawowym *-ch-* w części sufiksalnej, w odniesieniu do kwestii ekspansji terenowej semantycznych grup apelatywnych z *-ch-* źródłem rozwoju i ekspansji był niewątpliwie język rosyjski. Oddziaływał on przede wszystkim na język ukraiński, o wiele słabiej na białoruski. Z języka ukraińskiego szerzył się formant *-ach* na południowo-wschodnie obszary polszczyzny (por. Smoczyński 1963, s. 55).

Ten nieproduktywny w polszczyźnie ogólnej (por. Łoś 1925, s. 94; Gaertner 1934, s. 329), jak i w polskich gwarach formant (por. Szymczak 1961a, s. 153; Pluta 1964, s. 20; Dobrzyński 1967, s. 8; Bąk 1968, s. 75; Malec 1976, s. 20; Cyran 1977, s. 75–76; Homa 1985, s. 144; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 332) zanotowałam w jednym przykładzie, por. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **nadrach**: drzeć, dr- (1. sg., 3. pl. praes.); *nadraχ žže ubrańe* 24;

f) *-acha*

Prasłowiański formant **-acha* to formant wyjątkowy i nie ogólnosłowiański (por. Sławski 1974, s. 72). O niskiej produktywności tego formantu w języku polskim świadczą przykłady zanotowane w monografiach słowotwórczych (por. Gaertner 1934, s. 329; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 90). Również w pracach poświęconych słowotwórstwu gwarowemu formacje z *-acha* są wyjątkowe (por. Szymczak 1961a, s. 152; Bąk 1968, s. 75; Malec 1976, s. 20; Cyran 1977, s. 76; Homa 1985, s. 144; Michalewski 1987, s. 131; Gala-Milczarek 2009a, s. 88; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 225–226).

W moim materiale formant *-acha* zanotowałam w jednym derywacie, por. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **pierdacha**: pierdzieć; *perdaχa, beka, perži i duube v noše* 20;

g) *-och*

Formant *-och* ($\leq$ psł. **-ochъ*) typowy dla zachodnich Słowian, wyabstrahowany z imion typu **Milochъ*, derywował poza nazwami własnymi m.in. nomina agentis (por. Sławski 1974, s. 73). Rzadki we współczesnej odmianie ogólnej polszczyzny (por. Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 90; GWJP 1998, II, s. 400; por. też Łoś 1925, s. 94; Gaertner 1934, s. 330–331) o wiele częściej trafia się w gwarach (por. Szymczak 1961a, s. 153; Pluta 1964, s. 20; Dobrzyński 1967,

s. 19, 29, 46; Bąk 1968, s. 76; Cyran 1977, s. 86; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 332).

Formant *-och* zanotowałam m.in. w następujących formacjach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **babroch**: babrać się; *babroχ co še tak babže, muvjom, že še babže, bruži še, pšut to muvil'i: aleš ty še ubabrau* 25; **bandoch**: bandować; *ve zñiva bandoχy še beže* 15; **kradzioch**: kraść, krad- (sg., pl. praes.); *kražoχy ukradły mu samoχut* 20; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bǫdzioch**: bǫdzić; *ić ty bǫžoχu* 30; **glǫdzioch**: glǫdzić; *gl' inžoχ gl' inžiu smyntñe i ñikt go ñe suuχau* 17; **pierdzioch**: pierdzieć; *perži pšy stole peržoχ jeden* 20; **pytloch**: pytlować; *pytloχy take, pytluju temy uozoramy* 7; **szczoch**: szczać; *ščoχ šcy po nogaχ, ñe zavoua* 8; **wiercioch**: wiercić się; *co še vjerčoχu vjerčiš f tym uušku?* 25;

h) *-ocha*

Formant *-ocha* (≤ psł. **-ocha*) jest w zasadzie żeńskim odpowiednikiem sufiksu *-och* występującym głównie w językach zachodniosłowiańskich, derywującym m.in. dewerbalne nomina agentis (por. Sławski 1974, s. 73–74). Jest to formant znany raczej w gwarach (por. Gaertner 1934, s. 331; Szymczak 1961a, s. 153; Dobrzyński 1967, s. 29–30, 46; Malec 1976, s. 61–62; Cyran 1977, s. 86–88; Michalewski 1987, s. 131; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 226), w odmianie ogólnej pojawia się równie rzadko jak *-och* (por. Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 90–91).

Na eksplorowanym obszarze formant *-ocha* wystąpił m.in. w następujących przykładach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **bandocha**: bandować; *bandoχy kedyš pšyiežžauy do folvarku* 5; **sadzocha**: sadzić; *sažoχy sažiuy kartofle na polu žežica* 28; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bǫdziocha**: bǫdzić; *nažre še bǫžoχa i bǫži* 8; **chlautocha**: chlastać się ‘włóczyć się’; *χlautoχa to po fši še χlasta* 21; **glemięziocha**: glemięzić; *pšestañ gl' inžioχo gl' inžić cauy čas, bo či to i tak ñe pomože* 30; **gziocha**: gzić się ‘włóczyć się, biegać’; *juš še gzi po fši ta gžoχa* 20; **pyszniocha**: pysznić się; *lubiua še pyšnić pyšnoχa uubrañim i vyvysać ponad luži* M; **rozwalocha**: rozwalać się; *juš še ruzvaleua ruzvaloχa jedna* 30; **zrǫdziocha**: zrǫdzić; *vñincy še žžyñžoχo nagadaš, nažžyñžiš za tyn uobity garcek, ñis beu vart* M;

i) *-uch*

Formant *-uch* (psł. **-uchъ*), znany szczególnie w językach Słowian zachodnich i wschodnich, derywujący głównie rzeczowniki atrybutywne i nomina agentis, charakteryzujący się ekspresją, powstał bądź w epoce bałto-słowiańskiej, bądź później, z absorpcji przez *-ch-* samogłoski pierwotnie tematycznej *-u-* występującej w imionach osobowych typu *Bogu-ch* (por. Sławski 1974, s. 74).

Współcześnie formant ten należy do środków słowotwórczych o umiarkowanej produktywności, tworząc m.in. dewerbalne i denominalne nazwy wykonawców czynności (por. Łoś 1925, s. 94; Gaertner 1934, s. 331–332; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 91–92; GWJP 1998, II, s. 400). W gwarach, jeśli chodzi o produktywność jest podobnie, jak w polszczyźnie ogólnej (por. Szymczak

1961a, s. 153–154; Pluta 1964, s. 20; Dobrzyński 1967, s. 21, 31, 49; Bąk 1968, s. 76; Malec 1976, s. 70–71; Homa 1985, s. 144; Gala-Milczarek 2009a, s. 89; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 332–333).

Na eksplorowanym obszarze zanotowałam m.in. następujące derywaty z omawianym formantem, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **żeniuch**: żenić się; *żeńux dopiro co še ożyńiū* 19; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bojuch**: bać się, boj- (1. sg., 3. pl. praes); *nasūuxau še o straxax i še pšes to stau bojuxem* 11; **leżuch**: leżeć; *leżux še bycy, leży, ňe robi ňic, a ĩego baba xaruje* 18; **lizuch**: podlizywać się; *taki l'izux, fšyskim še podl'izuje, pšymila še* 14; **papruch**: paprać; *z ĩej xūopa to strašny paprux* 7; **sepleniuch**: seplenić; *ňe poŕe vyražne tyn sepleñux, tylko sepleñi* 25; **szyderuch**: szyderować; *tyn šyderux ňic sobje ňe robi z luži, šyderuje z ĩiž* 9; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **koniuch**: koń; *beu za koñuxa* M; ODRZECZOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **niewieściuch**: niewiasta; *ĩak to še za ñevastamy ugaño, ñevešcux* 20; **piecuch**: piec; *piecux to lubĭau še vygžać na pięcu, a ňe robote* 7; **plotuch III**: plotą; *tyn plotux roznoši ploty lepi ĩag baba* 7;

j) *-tuch*

Formantem *-tuch* (psł. **-tuchъ*) utworzony jest jeden dewerbalny derywat, por. ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **pastuch**²⁸: paść; *pastux pasau byduo* 1;

k) *-ucha*

Według Sławskiego formant *-ucha* ($\leq$ psł. **-ucha*) genetycznie związany z psł. **-uchъ* produktywny jest tylko w części pñ.-słow., przede wszystkim w gwarach zach.-ros. (por. Sławski 1974, s. 75). Ścisły związek pomiędzy *-uch* i *-ucha* sygnalizowany przez Sławskiego (por. Sławski 1974, s. 74–75) poprzez identyczność pełnionych funkcji, zauważył wcześniej Jan Łoś, traktując analizowany formant jako żeński wariant męskiego na *-uch* (por. Łoś 1925, s. 94–95).

Ten nieproduktywny w języku ogólnopolskim formant (por. Łoś 1925, s. 94; Gaertner 1934, s. 332; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 93) jest produktywny, zdaniem Cyrana, w gwarach polskich (por. Cyran 1977, s. 89–91; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 226–227).

W gwarach pogranicza mazowiecko-małopolskiego formant *-ucha* zanotowałam m.in. w derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **plotucha I**: plotkować; *ĭže plotuxa, zara beže plotkovać* 8; **sepleniucha**: seplenić; *ta sepleñuxa, co sepleñi, ze ĩi v zump ňe rozumēs, co muŕi* M; **szeptucha**: szeptać;

²⁸ Genezę przedsufiksального elementu *-t-* w tego typu wyrazach, jak pisze Maria Wojtyła-Świerżowska, wobec braku dlań uzasadnienia fonetycznego (*-t-* nie pełni tu funkcji konektywnej) należałoby może wiązać z czynnikami natury morfologicznej. Można by więc widzieć tu przede wszystkim wpływ tych sufixów, w których *-t-* było w jakikolwiek sposób uzasadnione, tj. albo genetycznie należało do sufiksu (np. *tel'ъ*), albo było pierwotnie elementem rzeczywiście konektywnym (np. *pě-t-uchъ*), albo wreszcie zostało wyabstrahowane przy derywacji od czasowników na *-tati* itp. (por. Wojtyła-Świerżowska 1974, s. 133).

septuχ i septuχa to lubum septać coś o luźaχ 22; **wycierucha**: wycierać się; *wyćerucha še s χuopamy vyćera* 3;

l) *-tucha*

Formant *-tucha* zanotowałam w dewerbalnej formacji, por. ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **pastucha**: paść; *to pastuχa gońiu krovy i vypasaū na pastfisku* 14; *pastuχa pasou za krovamy* 16; *pastuχa dovni to iī šfyhe posou, nē tylko byduo* 19;

ł) *-acz*

Ogólnosłowiański formant *-acz* (psł. **-ačь*) derywujący przede wszystkim czasowniki dewerbalne, powstał w wyniku absorpcji tematycznej spółgłoski *-a-* przez formant *-k*, który łącząc się z bardzo często używanym przyrostkiem **-jb* uległ palatalizacji. Za taką genezę omawianego formantu opowiedzieli się m.in. Jan Łoś, Witold Doroszewski, Franciszek Pełowski czy Franciszek Sławski (por. Łoś 1925, s. 64–65; Doroszewski 1928, s. 213; Pełowski 1974, s. 13; Sławski 1974, s. 102). Formant *-acz* obok rzeczowników dewerbalnych występuje też w rzeczownikach denominalnych, co jest niewątpliwie nawiązaniem do jego głównej funkcji wśród formacji odczasownikowych, a co zostało odnotowane już w okresie prasłowiańskim (por. Sławski 1974, s. 102). Jak poświadczają Krystyna Kleszczowa i Franciszek Pełowski, formant ten, tworzący głównie nazwy wykonawców czynności²⁹, był już produktywny w staropolszczyźnie i w XVI w. (por. Kleszczowa 1996, s. 68–71; Pełowski 1974, s. 9–81). W dobie obecnej należy, zdaniem Renaty Grzegorzczukowej i Jadwigi Puzyniny, do najczęściej wykorzystywanych środków słowotwórczych (por. Grzegorzczukowa, Puzynina 1979, s. 94–99; GWJP 1998, II, s. 400, 401). Na produktywność formantu *-acz* we współczesnym języku polskim zwraca uwagę w swej monografii Halina Satkiewicz (por. Satkiewicz 1969b, s. 20–24, 32–34) oraz Danuta Oleszczak (1964, s. 173), Józefa Kobylińska (1972, s. 106, 107), Alicja Nagórko (1974, s. 250, 253), Mariola Walczak-Mikołajczakowa (2000, s. 20) czy Mirosława Mycawka (2001, s. 17). Również Mieczysław Szymczak podkreśla, że formant ten jest produktywny we współczesnej polszczyźnie, zwłaszcza w zakresie słownictwa technicznego (por. Szymczak 1961b, s. 274–275). Hanna Jadacka zauważa, że formant *-acz* „tradycyjnie urabiający nazwy osobowych [...] wykonawców czynności utrzymuje swoją aktywność słowotwórczą także w latach dziewięćdziesiątych, ale na dużo niższym poziomie” (Jadacka 2001, s. 84). Na produktywność omawianego formantu w gwarach wskazuje Władysław Cyran (por. Cyran 1977, s. 8–13; por. też Cyran 1960, s. 178–179; Szymczak 1961a, s. 159–161; Pluta 1964, s. 28–30; Dobrzyński 1967, s. 8, 32; Warchoł 1967, s. 143; Bąk 1968, s. 76; Gruchmanowa 1969, s. 67; Nowak 1970, s. 133–134; Chłodzińska-Świątecka 1972, s. 164, 173; Malec 1976, s. 20–21; Zdanczewicz 1980, s. 89; Michalewski 1987, s. 133; Pająkowska 1990, s. 7, 83; Gala-Milczarek 2009a, s. 30, 88; Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 416–418).

²⁹ Strukturę semantyczną rzeczowników odczasownikowych oraz ograniczenia semantyczne w tworzeniu nazw narzędzi z omawianym formantem opisuje Krystyna Kleszczowa (por. 1975; 1976).

W eksplorowanych gwarach pogranicza małopolsko-mazowieckiego zanotowałam m.in. następujące derywaty z omawianym formantem, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **budowacz**: budować; *budovace budovaŭy domy* 19; **cechowacz**: cechować; *ceχovac ceχovaŭ žževa do vyrembu* 19; **czyszczacz**: czyścić; *cyščoc to ŭumie cyścić zviežynta* 19; **farbowacz**: farbować; *farbuvac ve farbuvalni farbuvaŭ veŭne* 25; **ganiacz**: ganiać; *gańoc gańo byduo na pastfisko* 20; **hulacz**: hulać; *χulace χulaŭom, ale to jest tak po staremu, no a tańcuŭom to po novemu* 28; **kopacz**: kopać; *u naŝ kopace kopali kartofle na χiloncke* 6; **noszacz**: nosić; *som nie noŝeu, ino noŝačy vynaŭom* M; **poszywacz**: poszywać; *spoglonდაu iაკ poŝywač poŝyva daχy ŝuomom* 30; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **babracz**: babrać; *babroc to rozbabro robote iŭ nie skuńcy na cas* 19; **chrząkacz**: chrząkać; *denervuje me, iაკ ten χŝokač stale χŝoka* 6; **chwalacz**: chwalić się; *nie moge temu χfalačovi vēžyc, bo on ŝe tylko tak χfal'i* 16; **ciuwacz**: ciuwać; *iაკ tyn čuvac pŝyŭže, to ino pačŝy, čuva, co by tu ukraŝć* 25; **gmatwacz**: gmatwać; *gmatfac beŭ z něgo i ŭokropny kryntac* M; **mađracz**: mađrować się; *nie vi dobrze, a ŝe monđruje, monđroc* 25; **podchlebiacz**: podchlebiać; *potχ'l'ibač χoŭi potχ'l'iba ŝe ŝŝyskim, na zue i dobre pŝyklaskuje* 14; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **pie-rzacz**: pierze (coll.); *pežač peže skupuje* 28; **trębacz II**: trąba; *trembač gra na trompce* 3; ODRZECZOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **gardlacz**: gardło; *ino vžescy tyn garduac* 13.

Wśród formacji na *-acz* sporo jest wyrazów o charakterze okazjonalnym, por. np. *brzechtacz, kolebach, ogłupiacz, pokazywacz, układacz*;

m) *-icz, -owicz // -ewicz*

Prasłowiańskie formanty **-itjo-* i złożony **-ovitjo-* (*-ovo-itjo-*) miały w języku polskim pierwotne brzmienie *-ic, -owic, -ewic*, które zachowało się w takich wyrazach, jak *podkomorzyc, rodzic, starościc, szlachcic, wojewodzie* itp., jak również w nazwach rodowych i herbowych, jak *Kaszyc, Prawdzic* oraz we wszystkich nazwach patronimicznych osad na *-ice, -owice, -ewice*, np. *Dobczyce, Potkanowice, Jaroszewice* (por. Malinowski 1899, s. 114; por. też Klemensiewicz i in. 1964, s. 203; Rospond 1971, s. 196).

Pod wpływem wymowy kresowej zastąpiono od XVI w. polskie *-ic, -owic* przez *-icz, -owicz, -ewicz* (nawet po twardych) zarówno w apelatywach, jak i nazwach własnych, i tylko w wyrazach silnie zleksykalizowanych zachowało się pierwotne *-ic* (por. Rospond 1971, s. 196; por. też Malinowski 1899, s. 114; Gaertner 1934, s. 258; Lehr-Splawiński 1938, s. 116; Klemensiewicz i in. 1964, s. 203; Strumiński 1961, s. 403–405).

Jeśli chodzi o funkcję tego formantu, to na jego deminutywny charakter zwracali uwagę m.in. Lucjan Malinowski czy Witold Taszycki (por. Malinowski 1899, s. 114; Taszycki 1958, s. 89–90). Na funkcję przede wszystkim deminutywno-hipokorystyczną zwraca uwagę Leszek Moszyński w rozprawie *Czy sufiks *-itjo- pełnił w okresie prasłowiańskim funkcję patronimiczną* (por. Moszyński 1982). Franciszek Sławski sugerował deminutywne właściwości formacji z **-itjo*,

wskazywał jednak, że do podstawowych funkcji tego formantu należy zaliczyć funkcję patronimiczną i genonimiczną (por. Sławski 1976, s. 55–58).

Wymienione wyżej funkcje są sobie bardzo bliskie, wzajemnie się przenikają, krzyżują. Najważniejsze jednak jest wskazanie, że pierwotną funkcją omawianego formantu była przede wszystkim funkcja tworzenia nazw istot młodych, dopiero wtórnie zaś – rozwinięta w różne inne funkcje, mniej lub bardziej do tej zbliżone, np. deminutywna, hipokorystyczna, w ogóle ekspresywno-pieszczotliwa czy także patronimiczna (por. Warchoł 1991, s. 319, 320). Krystyna Kleszczowa notuje kilka staropolskich derywatów na *-icz*, będących odczasownikowymi nazwami wykonawców czynności (por. Kleszczowa 1996, s. 72).

We współczesnych monografiach poświęconych ogólnopolskiemu słowotwórstwu formacje z formantami *-icz*, *-owicz*, *-ewicz* traktuje się przede wszystkim jako formacje atrybutywne określające bądź osoby według ich zamiłowania do czegoś, bądź ze względu na przebywanie w jakimś miejscu czy branie w czymś udziału (por. Satkiewicz 1969b, s. 58–60; Grzegorzczkowska 1972b, s. 94; Smółkowska 1976, s. 51–53; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 101–103; por. też Bąba 1991, s. 136; Jadacka 2001, s. 43).

Na agentywny charakter nazw z powyższymi formantami zwrócił jako pierwszy uwagę L. Malinowski, który pisał: „[...] wyróżnić należy jedną jeszcze grupę rzeczowników z temi przyrostkami, która powstała, zwłaszcza w najnowszych czasach, w niektórych językach słowiańskich, a także w polskim. Są to rzeczowniki, utworzone od rzeczowników [...]. Naśladują one nazwy rodowe, a zasadnicze ich znaczenie jest imienia działacza (*nom. agentis*)” (Malinowski 1899, s. 115), choć nie wykluczał, że rzeczowniki z tymi formantami mogą zawierać pojęcia upodobania, pewnej właściwości, którą wyraża rzeczownik, od którego są utworzone, np. *procesowicz*, *spacerowicz*, *wycieczkowicz* (por. Malinowski 1899, s. 115).

Zanotowane przeze mnie derywaty z formantem *-icz* mają z jednej strony charakter agentywny, z drugiej nazywają osoby wykazujące skłonność do pewnych czynności nazywanych przez podstawy słowotwórcze, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **majsterkowicz**: majsterkować: *majsterkoŭić* 25; **procesowicz**: procesować się; *procesoŭić to ſe lubi z kaŭdym procesować* 1; **strajkowicz**: strajkować; *strajkoŭiċe aby stale strajkować ve Varſaŭe* 13; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **balowicz**: balować; *baloŭić* 13; **chwalicz**: chwalić się; *χfal'ić ſe lubi χfal'ić co to on moŭe, kogo zna* 16; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **bazarowicz** bazar; *bazaroŭiċ χandluje na bazaŭe* 13; **kajakowicz**: kajak; *kajakoŭiċ* 13; ODRZECZOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **aferowicz**; afera; *aferoŭiċ* 13.

O skłonności do wykonywania pewnych czynności świadczą pojawiające się w parafrazach określenia *lubi coś robić*, *stale coś robi*;

n) *-iszcze*

Formant *-iszcze* jest formantem ogólnosłowiańskim (por. psł. **-išče*). Mieczysław Małecki oraz Henryk Ułaszyn utrzymują, że formant *-iszcze* przejęliśmy z języków ruskich (por. Małecki 1879, s. 57; Ułaszyn 1923, s. 226; 1929, s. 797,

799, 800). Witold Taszycki wywodzi go z psł. **-ist-jo*, tj. twierdzi, że punktem wyjścia dla niego był formant przymiotnikowy *-istъ* (por. Taszycki 1965, s. 98).

Formant ten obok funkcji tworzenia nazw miejsc (por. Dulewiczowa 1976) występuje też w funkcji tworzenia nazw augmentatywno-pejoratywnych i łączy się z podstawami rzeczownikowymi (por. Łoś 1925, s. 87; Gaertner 1934, s. 327; Strumiński 1961, s. 405–406; Rospond 1971, s. 201; Sławski 1974, s. 96; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 104; Tekielski 1982, s. 289; por. też Brzeziński 1985).

Tymczasem formacje denominalne z omawianym formantem mogły służyć za wzór dla tworzenia nowych formacji dewerbalnych, ponieważ kojarzyły się nie tylko z leżącą u podstawy formacją imienną, ale również z istniejącym obocznie czasownikiem (por. Safarewicz 1939/44, s. 26).

W moim materiale formant *-iszczę* zanotowałam w jednym derywacie motywowanym w wyniku reinterpretacji czasownikiem, por. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **kurwiszcze**: kurwić się; *byŭa kur'viščym v mēśće i še kur'vŭa za pŭnionže* 30;

o) *-da*

Formant *-da* mimo wczesnego wykryszalizowania się w epoce psł. z połączenia przyrostka **-da* z wygłosową samogłoską tematyczną **-a-* nie był zbyt produktywny (Sławski 1974, s. 63). Ten nieproduktywny i dziś formant, spotykany głównie w nielicznych rzeczownikach odczasownikowych (por. Łoś 1925, s. 60–61; Gaertner 1934, s. 262; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 112–113; Kleszczowa 1996, s. 102–103; por. też Szymczak 1961a, s. 165), zanotowałam w derywacie, por. ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **zdrajda**: zdradzać // zdradzić; *zdrajda luži i narodu* 6;

p) *-oda*

Jednostkowy jest rozszerzony formant *-oda* (psł. **-oda*) zanotowany przeze mnie w formacji, por. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **cierpioda**: cierpieć; *čirpŭoda čirpi duŭgi cas* 19;

r) *-aga*

Ten pochodzący z psł. **-aga*, produktywny w języku rosyjskim (por. Sławski 1974, s. 65; Kowalska G. 1983), a mało produktywny w polszczyźnie (por. Gaertner 1934, s. 328) i w gwarach formant (por. Szymczak 1961a, s. 152; Malec 1976, s. 23; Cyran 1977, s. 101–102; por. też Indeks SL 2010, s. 224) zanotowałam w dwu derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **kurwiaga**: kurwić się; *ta kur'vaga juš še kur'vi* 30; **łamaga**: łamać; *ŭamaga* 7.

Obie nazwy mają zabarwienie pejoratywne, wyrażają pogardę, odrazę mówiącego do osoby, która wykazuje skłonność do czynności nazywanej przez czasownik (por. *kurwiaga*) lub lekceważąco-ironiczny stosunek mówiącego do określonej osoby (*łamaga*);

s) *-ega*

W polszczyźnie znany jest formant *-ega* ($\leq$ psł. **-ega*), występujący zarówno po spółgłoskach twardych, jak i miękkich (por. Rudnicki 1922, s. 222; 1931,

s. 288–290, 293–294; Łoś 1925, s. 91–92; Gaertner 1934, s. 328; Dobrzyński 1981, s. 121). Aktualnie tworzy on w języku ogólnopolskim i w gwarach nieliczne rzeczowniki pejoratywne (por. Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 113; GWJP 1998, II, s. 400; Szymczak 1961a, s. 152; Pluta 1964, s. 19; Bąk 1968, s. 76; Górniewicz 1968, s. 70; Mrózek 1970, s. 193; Malec 1976, s. 41; Cyran 1977, s. 85; Pająkowska 1990, s. 32, 85; Gala-Milczarek 2009a, s. 89; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 224–225).

W eksplorowanych gwarach zanotowałam pięć derywatów z tym formantem, por.: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **charłęga**: charlać; *charleŋga* 28; **łażęga**: łązić; *uazyŋga lubi uazić po fši, a nie robi* 19; **maślega**: maślić się; *maśleŋga* 26; **pleciega**: pleść, pleć- (2., 3. sg., 1., 2. pl. praes.); *ta plećęga iu pleće* 3; **włóczęga**: włóczyć się; *davhi to še vuučęŋgi vuučyli po fšaχ* 6;

t) *-uga*

Formant *-uga* mimo swego prasłowiańskiego pochodzenia (por. psł. **-uga*) jest wyjątkowo spotykany w polszczyźnie (por. Łoś 1925, s. 92; Gaertner 1934, s. 328; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 114). Przyrostek *-uga*, jak podkreśla Sławski, jest dość produktywny w jęz. wsch.-słow., szczególnie w gwarach rosyjskich i ukraińskich. Tworzy w nich przede wszystkim ekspresywne dwurodzajowe nazwy osób (zwykle z ujemnym zabarwieniem uczuciowym), derywowane od podstaw czasownikowych, przymiotnikowych i rzeczownikowych (Sławski 1974, s. 68; por. też Kowalska G. 1983, s. 91–97). Formacje z przyrostkiem *-uga* znane są w historii języka polskiego od XIII wieku (Ożdżyński 1988, s. 201). Jan Ożdżyński zwraca jednak uwagę na z jednej strony wsch.-słow. pochodzenie formantu *-uga*, *-uga*, z drugiej – na zasymilowany kontynuant starowysokoniemieckiego *-unga* w polskich formacjach (por. Ożdżyński 1989, s. 77). Biorąc pod uwagę znaczenie formacji utworzonych przyrostkiem *-uga*, tj. ekspresywne dwurodzajowe nazwy osób, zwykle z ujemnym zabarwieniem uczuciowym, jestem skłonna przypuszczać, że nieliczne polskie formacje tego typu powstały pod wpływem najprawdopodobniej ukraińskiego lub rosyjskiego (por. Domaradzki 1997, s. 182). Ten sporadycznie notowany w języku ogólnopolskim formant jest również mało produktywny w słownictwie // słowotwórstwie gwarowym (por. Cyran 1977, s. 91; Ożdżyński 1991, s. 57, 67; Gala-Milczarek 2009a, s. 89).

Wśród moich przykładów znalazły się następujące derywaty na *-uga*, por.: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bajbuga**: bajburzyć; *jak fstaŋe to iuż bajbuga bajbuży* 29; **lazuga**: łązić; *ta uazuga znovu gžeš uazi* 3; **papluga**: paplać; *ale še tyn papluga rospaplou* 22; **pleciuga**: pleść; *he pleć vincy, plećugo* 19; **śmieciuga**: śmiecić; *χuop to śmećuga, śmeći vincy nis baba* 20;

u) *-yga*

Formant *-yga* (≤ psł. **-yga*) najlepiej zaświadczony jest w języku rosyjskim, przede wszystkim w dialektach, tworząc, podobnie jak *-uga*, ekspresywne dwurodzajowe nazwy osób (zwykle z odcieniem pejoratywnym), najczęściej od podstaw czasownikowych i przymiotnikowych (por. Sławski 1974, s. 68–69). Zdaniem

Marii Chłopickiej polskie apelatywy z przyrostkami *-iga*, *-yga* są zapożyczeniami z języka ukraińskiego (por. Chłopicka 1970, s. 123).

Ten mało produktywny w języku ogólnopolskim (por. Łoś 1925, s. 92; Gaertner 1934, s. 328; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 114), a bardziej produktywny w gwarach (por. Cyran 1977, s. 105) przyrostek zanotowałam w eksplorowanych gwarach w przykładach *grajdyga*, *kuśtyga*, *łachtyga*, *smrodyga*, por.: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **grajdyga**: grajdać się; *grajdyga ledvo še grajda* 28; **kuśtyga**³⁰: kuśtykać *kuśtyga taka ten χopak* 23; **łachtyga**: łachtać się; *uaxtyga co še s χuopamy uaxta* 3; **smrodyga**: smrodzić; *smrodyga* 30;

w) *-aj*

Formant *-aj* to formant stary, sięgający swoją genezą do czasów psł. (por. psł. **-ějъ*, **-jajъ*, **-ajъ*), derywujący przede wszystkim odczasownikowe nomina agentis i actionis (Sławski 1974, s. 86–88). Ten nieproduktywny współcześnie w polszczyźnie ogólnej formant (por. Łoś 1925, s. 18–19; Gaertner 1934, s. 291; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 114), w gwarach też jest mało produktywny (por. Szymczak 1961a, s. 167–168; Pluta 1964, s. 32; Dobrzyński 1967, s. 9, 23; Górniewicz 1968, s. 66; Chłudzińska-Świątecka 1972, s. 164; Malec 1976, s. 23; Cyran 1977, s. 76; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 339).

W eksplorowanych gwarach zanotowałam go w kilku derywatach, por. m.in.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **biegaj**: biegać; *begaj* 23; **charaszaj**: charaszać; *χarašaj to χaraša šfyńe* 30; **czekaj**: czekać; *čekaj* 24; **rębaj**: rąbać; *rubaj* 24 (por. ukr. *rubaty*); **szatraj**: szatrać; *šatraj* 24; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **dudlaj**: dudlać; *duduaj dudua te sχody mješonc* 2; **mamraj**: mamrać się; *mamraj mamže še z robotom* 17; **mazgaj I**: mazgać się; *to taki mazgaj co še mazga* 17; **szachraj**: szachrować; *šaxrovać umi* 19; **zapiekaj**: zapiekać; *zapekaj jest zuośl'i-vy i coŋgle muśi komuś zapekać* 26; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **kurzaj**: kura; *kužoŋ kradŋe kury* 19.

Tu należy też zaliczyć dewerbalny derywat *rataj*, por. ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **rataj** 'ten, kto dobrze orze // umie orać': orać; *rataj* 3, 6, 8, 12, 18, 24; *retoj* 1; *rataj oraŋ soχo* 6; *retoj to fpolu dobže oraŋ* 1.

Nazwa *rataj* została odziedziczona z języka psł. ($\leq$ **ortaŋb*). Jest to formacja odczasownikowa utworzona przez formant *-tajb* w języku polskim poza tym wyrazem chyba nieznany, wspólny natomiast z litewskim przyrostkiem *-tòjis*, tworzącym nazwy wykonawców czynności (por. Smułkowa 1968, s. 160–161; por. też Wojtyła-Świerzowska 1974, s. 49; Sławski 1976, s. 53). Na płaszczyźnie synchronicznej nazwę *rataj* należałoby uznać za derywat z zakłóconą motywacją formalną lub zaliczyć ją do wyrazów niemotywowanych;

y) *-aja*

Formant *-aja* wystąpił tylko w jednym przykładzie, por. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **szachraja**: szachrować; *a kobita įak šaxruje to kuamču-χa albo šaxraja* 16.

³⁰ Derywat ten prawdopodobnie można traktować jako paradygmatyczny, z udźwięcznieniem *k* w g.

Ten nienotowany lub wyjątkowy w gwarach formant (por. Szymczak 1961a, s. 168; Pluta 1964, s. 33; Cyran 1977, s. 77; Pająkowska 1990, s. 84) można zinterpretować jako żeńską odmianę formantu *-aj* (por. Sławski 1974, s. 87). Można by przyjąć też jego funkcję augmentatywną, jednak w zgromadzonym materiale brak przykładów z formantem *-ajka*;

z) *-ej*

Formant *-ej* ($\leq$ psł. **-ějъ*), tworzący na gruncie psł. przede wszystkim prymarne nomina agentis (por. Sławski 1974, s. 86) jest mało aktywny na gruncie języka polskiego (por. Gaertner 1934, s. 292). Zanotowałam go w jednym dewerbalnym derywacie o temacie na *-i-*, por. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **chwalęj**: chwalić się; *χfalej z niego, co lubi še χfal'ić* 12;

aa) *-uj*

Formant *-uj* ($\leq$ psł. **-ujъ* powstałego przez nawarstwienie się podstawowego *-jъ* na pierwotny temat imienny czy werbalny kończący się na *-u-*, dobrze poświadczonego w hipokorystycznych imionach osobowych, np. *Milujъ* $\leq$ *Miloslavъ* – por. Sławski 1974, s. 88) wyjątkowo zanotowany przez Krystynę Kleszczową w derywacie *bieluj* (por. Kleszczowa 1996, s. 105), tworzący stp. imiona typu *Blizuj, Dobruj, Daluj, Raduj* (por. Gaertner 1934, s. 292; Malec 1982, s. 101, 102; Kreja 2000a), nieznanymi w formacjach apelatywnych współczesnej polszczyźnie (por. Grzegorzczkowska, Puzynina 1979) ani polskim gwarom (por. Cyran 1960; Szymczak 1961a; Pluta 1964; Dobrzyński 1967; Górniewicz 1967; Warchoł 1967; Bąk 1968; Mrózek 1970; Nowak 1970; Chłudzińska-Świątecka 1972; Cyran 1977; Malec 1976; Homa 1985; Michalewski 1987; Habrajska 1989; Pająkowska 1990; Gala-Milczarek 2009a; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010), zanotowałam w jednym derywacie, por. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **psuj**: psuć; *psuj* 24.

Nie wykluczam też, że derywat ten może być traktowany jako paradygmatyczny, utworzony od tematu czasu teraźniejszego *psuj-*;

ab) *-eja*

Formant *-eja* ($\leq$ psł. **-ěja*) tworzący nieliczne denominalne derywaty (por. Łoś 1925, s. 19; Gaertner 1934, s. 292; Sławski 1974, s. 87–88) zanotowałam w jednym przykładzie, por. ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **kurzeja**: kura; *kuż eja to kury kradńe račy* 7.

Można przypuszczać, że ta formacja, oznaczająca w gwarach (podobnie jak na gruncie psł. i ogpół.) ‘kurę-obojnaka, kurę o cechach koguta’ (por. Habrajska 1989, s. 94; por. też Łoś 1925, s. 19; Gaertner 1934, s. 292; Sławski 1974, s. 87; Kleszczowa 1996, s. 104), została przeniesiona na ‘tego, który kradnie kury’;

ac) *-ka*

Formant *-ka* należy do grupy najstarszych formantów wywodzących się z okresu praindoeuropejskiego. Zdaniem Franciszka Sławskiego jest on kontynuatorem dwu różnych genetycznie przyrostków słowiańskich: **-ьka* oraz **-ьka* (por. Sławski 1974, s. 94–95). Przyjęta przez Sławskiego teza wiąże sufiks **-ьka*,

a częściowo i współczesny kontynuant *-ka* z innym słowiańskim formantem *-ika*, funkcjonującym w polszczyźnie w postaci *-ica* (por. Sławski, *ibidem*). Jest to stanowisko odmienne od zajmowanych przez wcześniejszych badaczy, którzy łączyli genezę **-bka*, **-bka* z rozwojem **-bkb*, **-bkb*, uznając opozycję wariant twardy : wariant miękki za wynik wpływu czynników semantycznych albo fonetycznych (por. Łoś 1925, s. 74–76). Jan Łoś tłumaczył tę różnicę odmienną budową morfologiczną tematów słowotwórczych (por. Łoś 1925, s. 73), Witold Doroszewski natomiast, nie stwierdzając żadnych różnic funkcjonalnych pomiędzy *-ka* pochodzącym z **-bka* i *-ka* wywodzącym się z **-bka*, uznał ten problem za nieistotny dla języka polskiego (por. Doroszewski 1928, s. 8, 58). O wiele ważniejszym faktem zauważonym zarówno przez Łosia, jak i przez Sławskiego jest całkowita zbieżność funkcji pełnionych przez formanty **-bka*, **-bka* oraz przez formanty **-bkb*, **-bkb* i **-bko*, **-bko*, co pozwala traktować *-ka* jako żeński odpowiednik męskiego *-ek* i nijakiego *-ko* niezależnie od ich genezy (por. Łoś 1925, s. 73; Sławski 1974, s. 94; zob. też Wojtyła-Świerżowska 1974, s. 77–79).

Formant *-ka* jest produktywnym i wielofunkcyjnym formantem zarówno w języku ogólnopolskim, jak i w gwarach (por. Kleszczowa 1996, s. 106–124; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 114–116; Jadacka 2001, s. 121; Szymczak 1961a, s. 130; Pluta 1964, s. 10; Dobrzyński 1967, s. 17, 43; Górniewicz 1967, s. 24; Mrózek 1970, s. 189; Nowak 1970, s. 142–143; Malec 1976, s. 55; Cyran 1977, s. 23; Homa 1985, s. 142; Pająkowska 1990, s. 43).

Najbardziej rozpowszechnioną funkcją omawianego formantu jest tworzenie deminutywów (por. Sławski 1974, s. 94; Kleszczowa 1996, s. 109–111; Doroszewski 1928, s. 68 i nast.; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 116–119; zob. też Truszkowski 1958, s. 93; Szymczak 1961a, s. 135; Pluta 1964, s. 12; Dobrzyński 1967, s. 43–44; Górniewicz 1967, s. 24–25; Mrózek 1970, s. 189; Cyran 1977, s. 23–24; Siatkowska i in. 1983; Staszewska 1985, s. 227–229; Kreja 1986; 1989, s. 11–24; Habrajska 1989, s. 100–101). Nazwy czynności z tym formantem omawiają m.in. Witold Doroszewski (1928, s. 64–65), Renata Majewska-Grzegorzczkowska (1958), Danuta Buttler (1969, s. 70–72), Stanisław Śniadała (1976), Renata Grzegorzczkowska i Jadwiga Puzynina (1979, s. 123–124).

Jedną z ważniejszych funkcji formantu *-ka* jest tworzenie nazw żeńskich od odpowiedników męskich (por. Sławski 1974, s. 94; zob. też Doroszewski 1928, s. 58–59; Gaertner 1934, s. 296–297; Pomianowska 1958, s. 277 i nast.; Truszkowski 1958, s. 93; Szymczak 1961a, s. 130–131; Klemensiewicz i in. 1964, s. 205; Kreja 1964, s. 129–131; 1989, s. 11–24; Pluta 1964, s. 10–11; Dobrzyński 1967, s. 43; Górniewicz 1967, s. 25–26; Bąk 1968, s. 37–40; Satkiewicz 1969b, s. 71; Malec 1976, s. 55; Cyran 1977, s. 24; Sujecka 1978; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 119–122; Siatkowska i in. 1983; Habrajska 1989, s. 103; Kleszczowa 1996, s. 111–114). W bezpośrednim związku z tą funkcją pozostaje tworzenie nazw wykonawczyń czynności. Jak podkreśla Franciszek Sławski, nomina agentis z opisywanym formantem były dobrze poświadczone na gruncie prasłowiańskim

(por. Sławski 1974, s. 94). Na gruncie gwarowym żeńskich wykonawców czynności z formantem *-ka* obok nazw feminatywnych wymieniają m.in. Władysław Cyran (1977, s. 25), Grażyna Habrajska (1989, s. 101), Beata Gala-Milczarek (2009a, s. 30, 89), por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 231–233, 241. W tym miejscu należy zaznaczyć, że derywaty typu *dójk**a*, traktowane przeze mnie jako nazwy żeńskich wykonawców czynności, w literaturze przedmiotu bywają traktowane jako nazwy żeńskie powstałe od męskich (por. literatura wyżej).

Wśród derywatów z formantem *-ka* znalazły się m.in.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **dójk***a*: doić, doj- (1. sg., 3. pl. praes); *biŭa duiŭko ve dvože* 18; **lunatyczka**: lunatykować; *boje se ty lunatyčki, bo ona lunatykuje i navet o tym ne vie* 10; **przãdk***a*: przãść, przẽd-, przãd- (sg., pl. praes., praet.); *pšuntki to novincy pšyndum žimum* 19; *f fabryce nazyvajom pšuntka, a na fši to každa kobeta pšinže sobe v domu* 16; **slużka**: służyć; *sŭuška to sŭužyŭa ve dvože* 1; **swaszka**: swachować; *a ty co, sfaška?* 24; **wróżka**: wróżyć; *takom pšyšuož žyća s kart mu vruška vyvružyŭa* 14; *vruška tež može vyvružyć, ale vruškom vežyć to ne možna* 19; **žęc***zka*: żąć; *žyncka žyna šerpym* 25; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bałamutka**: bałamucić; *baŭamutka to každego zbauamući* 13; **klekotka**: klekotać; *jak začne klekotać ta klekotka to kuńca ne vıdać* 19; **lajdac***zka*: lajdaczyć się; *uajdačy se po fši z opcymy xuopamy* 8; **parkot***ka*: parkotać; *naparkotaŭa parkotka f pińć minut* 13; **plac***zka*: płakać; *mo takom puacke v dumu, to mu puace* 20; **przeskoc***zka*: przeskoczyć; *casem na take kto poŭi pšeskočka* 22; **szczebiot***ka*: szczebiotać; *ta maŭa scebiotka jest nasom ulubienicom* 3; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **dwórka**: dwór; *dvurka provažyŭa gospodarstvo ve dvože* 13; *fšyske kobity, co sŭužyŭy ve dvože to dvurki* 14; **kãdziol***ka*: kãdziel; *kuńžouka* G.

Tu włączam też nazwy męskich wykonawców czynności z tym formantem, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **czuj***ka*: (czuć, czuj- (sg., pl. praes.)); *čuŭka* 17; **drużeb***ka*: družbować; *druzepka* 24; **młock***a*: młócić; *muocka muuci zbože* 18; **stój***ka*: stać, stoj- (1. sg., 3. pl. praes.); *stuiŭka to stau i pilnovau pul i zabudovań pšet zuože-iamy* 17; *stuiŭka bo vystoivau i čekaŭ na dyspozycie vuiŭa, a ne šežau za biurkem* 8; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **łap***ka*: łapać; *uapka* 13; **parad***ka*: paradzić się; *to paratka, jak to se paraži* 25; **przylep***ka*: przylepiać się; *pšylepka* 6; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **szmat***ka*: szmata; *smatka skupuje stare smaty* 21.

Wśród derywatów z formantem *-ka* znajdują się nazwy wykonawców czynności zarówno zawodowych, jak i niezawodowych oraz nazwy agentywne charakteryzujące osoby ze względu nie tylko na samą czynność, lecz także na sposób wykonania tej czynności, nazwy wartościujące ujemnie pewne właściwości zachowania człowieka;

ad) *-awka*

Sekundarny psł. formant *-av-ŭka* (pol. *-awka*), powstały z nawarstwienia się suf. *-ŭka* na nomina actionis na *-a-va* i adi. na *-a-vŭ*, tworzy m.in. nomina agentis (por. Sławski 1974, s. 94; Grzegorzczkowska, Puzyrnikina 1979, s. 143; por. też Pluta 1964, s. 16).

Formant ten zanotowałam w derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **dukawka**: dukać; *dukafka ino duka* 2; **kulawka**: kuleć; *mo za zone kulafke, co na levom noge kuleje* 22; **mrygawka**: mrygać; *mrygafka* 17;

ae) -ko

Językoznawcy zajmujący się historią i funkcjonowaniem sufiksu -ko podkreślają jego genetyczne związki z formantami -ka i -ek. Bogusław Kreja, omawiając formacje ekspresywne w języku polskim, podkreśla istnienie formantu -k-, do którego dołączane końcówki -Ø, -a, -o niosą informację fleksyjną (por. Kreja 1969, s. 10–11). Na wspólną genezę formantów -ek, -ka i -ko zwracają uwagę Jan Łoś (1925, s. 73 i nast.) oraz Franciszek Sławski (1974, s. 93–94), wyprowadzając badany formant z psł. postaci *-*ko*. Przekonuje o tym zakres funkcji słowotwórczych właściwych trzem wymienionym formantom. Mianowicie tworzą one głównie derywaty deminutywne i ekspresywne, a także nomina agentis (por. Łoś 1925, s. 76, 80; Doroszewski 1928, s. 72–74; Gaertner 1934, s. 302; Sławski 1974, s. 93–94; Warchoń 1984, s. 186; por. też Grzegorzczkowska, Puzyńska 1979, s. 149–151).

Formant -ko jest aktywnym formantem w gwarach białoruskich i ukraińskich (por. Sajewicz 2002, s. 178; por. też Balić 1976, s. 395–396) i dlatego nie dziwi jego występowanie w gwarach okolic Siedlec (por. Cyran 1960, s. 181).

W moich materiałach również wystąpił w punktach położonych na wschodzie badanego obszaru, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **družko**: (drużyć); *družko tovażyšy miodemu do ślubu* 6; **rajko**: raić, raj- (1. sg., 3. pl. praes.); *rajko* 3, 9, 12; **swatko**: swatać; *sfatko* 30; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **buczko**: buceć; *bučko* 30;

af) -ak

Wyrazisty i współcześnie bardzo produktywny w polszczyźnie formant -ak doczekał się wielu opracowań i wzmianek w literaturze lingwistycznej. Lingwiści powtarzają stanowisko Karla Brugmana, widzącego genezę tego formantu w połączeniu przyrostka *-*kъ* ← pie. *-*ko* z wygłosową samogłoską tematyczną -a- wyrazów prasłowiańskich. Natomiast funkcjonujący obocznie wariant miękki -'ak można wyprowadzić z psł. **iakъ* powstałego analogicznie drogą absorpcji wygłosowego -ia- przez tworzący rzeczowniki element *-*kъ*. Pogląd ten podzielała w polskim językoznawstwie m.in. Jan Łoś (1925, s. 63, 65), Witold Doroszewski (1928, s. 194), Franciszek Sławski (1974, s. 90) czy Kazimierz Michalewski (1976b, s. 1–2; 1977, s. 47–49).

Formant -ak jest niewątpliwie stary, a o jego archaiczności świadczą m.in. dokładne lub bliskie odpowiedniki indoeuropejskie, przytaczane przez Franciszka Sławskiego (por. 1974, s. 90) oraz zbieżność funkcjonalna słowiańskiego -ak i litewskiego -(i)*okas*, stwierdzana za Janem Otrębskim. Dowód na wczesne wykryształizowanie się formantu -ak stanowi także paralelność pełnionych przez niego funkcji w poszczególnych językach słowiańskich, m.in. w rosyjskim (por. Truszkowski 1954; Michalewski 1976a; 1978; Szalek 1978), słowackim (por. Pančiková 1989, s. 293–297) i bułgarskim (por. Warchoń 1984, s. 35).

Formant *-ak* w polszczyźnie może być również rezultatem zreinterpretowania etymologicznego wyrazów z niesufiksalnym pierwotnie *-ak*, pochodzącym np. z przekształcenia fonetycznego wyrazu zapożyczonego (por. Michalewski 1977, s. 48).

Najbardziej znany jest formant *-ak* z funkcji tworzenia nazw młodych zwierząt (por. np. Taszycki 1934; Turska 1948).

Jedną z funkcji, korzeniami sięgającą epoki prasłowiańskiej, jest tworzenie dewerbalnych nominów agentis i instrumenti, o czym zaświadcza m.in. prace Jana Łosia (por. 1925, s. 63), Witolda Doroszewskiego (por. 1928, s. 203–207), Alicji Nagórko (por. 1974, s. 250, 253), Franciszka Peplowskiego (por. 1974, s. 221–223), Krystyny Kleszczowej (por. 1976, s. 62–67, 71–73), Kazimierza Michalewskiego (por. 1977, s. 60–63), Renaty Grzegorzczukowej i Jadwigi Puzyniny (por. 1979, s. 159–160); por. też Wojtyła-Świerżowska 1974, s. 66–70.

O ile w polszczyźnie ogólnej formant *-ak* stracił rangę przyrostka produktywnego (por. GWJP 1998, II, s. 403; Walczak-Mikołajczakowa 2000, s. 34; Jadacka 2001, s. 121; Krasnodębska 2004), o tyle w gwarach w funkcji tworzenia nazw agentywnych jest produktywny (por. Sobierajski 1952, s. 56; Cyran 1960, s. 176; Szymczak 1961a, s. 146–147; Pluta 1964, s. 6–7; Dobrzyński 1967, s. 9–10; Górniewicz 1967, s. 39; Bąk 1968, s. 76; Gruchmanowa 1969, s. 67; Mrózek 1970, s. 192; Nowak 1970, s. 134; Chludzińska-Świątecka 1972, s. 165; Malec 1976, s. 23; Cyran 1977, s. 13–14, 18–19; Kowalska A. 1979, s. 101–104; Homa 1985, s. 143; Michalewski 1987, s. 132; Habrajska 1989, s. 89; Pająkowska 1990, s. 9–12; Gala-Milczarek 2009a, s. 31, 89–90; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 341–345). Formant ten tworzy także formacje denominalne nazywające wykonawców czynności, znane polszczyźnie ogólnej (por. Łoś 1925, s. 64; Doroszewski 1928, s. 197–198; Gaertner 1934, s. 305; Truszkowski 1955; Nagórko 1974, s. 250, 253; Michalewski 1976a; Grzegorzczukowa, Puzynina 1979, s. 157; Kleszczowa 1996, s. 124–125; GWJP 1998, II, s. 434) i gwarom (por. Dobrzyński 1967, s. 32; Kowalska A. 1979, s. 101–104; Gala-Milczarek 2009a, s. 34–35).

W eksplorowanych gwarach formant *-ak* zanotowałam m.in. w dewerbalnych i denominalnych formacjach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **babrak**: *babrać się*; *babraku ty babżeś še f tym buće, iak ty vyglondaš* G; **deptak**: *deptać*; *deptak, nogami deptał'i v beće* 25; **grzebak I**: *grzebać*; *gżebok gżebje še f tym, gżeboki muviom na..., iak take żeći sòm brudne, co tak lubiom gżebać v buće, v voże* 25; **pisak**: *pisać*; *pisak gminny, bo piše v gmini* 12; **siewak**: *siewać*; *iak dobrze to dobry ševak, duzo iēs takeχ dobreχ ševakuf* 12; *ševok to po staremu dovnemu* 29; **wozak**: *wozić*; *mlečaz vozių tylko mleko, a vozak to fšysko, kartofle, vęgel* 14; *luže do zlevni zañeš'i mleko, pšyieχał'i vozaki i mleko zabrał'i* 25; **wyszywak**: *wyszywać*; *z něgo to dopero beų vysyvok, niχt tak ně vysyvou iak uun* M; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bajak**: *bajać*; *bajak bają uod žečy* 30; **bluźniak**: *bluźnić*; *bluźnak, to pañe, bluźni tylko i bluźni* 8; **cherlak**: *cherlać*; *χerlak χerla, ně uunhira ji ně uodroviva* 11; *taki χerlak, stale suabuje, χerla na*

zdrowu 14; **cudak**: cudować; *cudak no to tak cuduje, że tyn choży tak, a un cuduje odvrotne, nepostympovo* 25; **fruwak**: fruwać; *som fruvoki, co po šfeće fruvajom* 17; **kryjak**: kryć się, kryj- (sg., pl. praes.); *ućeł skonts i se kryje po lasax* 27; **paprak I**: paprać; *paprak to veźne tańi, ale papše robote* 7; *taki paprok, nedbalux, a ne majster, čego se ne dotχne to spapše* 14; **przebierak**: przebierać; *pšebierak f pannaχ* 6; **sajdak**: sajdać się; *na źecko muvo sajdak, bo tak se sajda* 24; **zmyślak**: zmyślać; *zmyślak tag zmyśło, bo lubi se cuś uunović* 19; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **cepiak**: cep; *cepak cepem muuci zboże* 8; **rybak**: ryba; *uoićec se dostou za ryboka i uoviu ryby* 25; **skotak**: skot ‘bydło’; *skotak to pasau skot* 28; *dovni to byu skotok* 28; **szkolak**: szkoła; *mamy v domu dvux školakuf* 7; **źniwak**: żniwa (pl.t.); *do širpuf čša byuo dužo źnivakuf* 24; ODRZECZOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **babiak**: baba; *babak* 22;

ag) -ek

Polski formant -ek pochodzi od prasłowiańskiego sufiksu *-ькѣ powstałego w wyniku absorpcji i perintegracji przez spółgłoskę k tworzącą derywaty imienne wygłosowej samogłoski ѣ dawnych rzeczowników -u-tematowych (*synъ + кѣ* → *syn + ькѣ*). Za taką niebudzącą większych wątpliwości genezą wypowiadają się m.in. Jan Łoś (1925, s. 73), Witold Doroszewski (1928, s. 7–8), Franciszek Sławski (1974, s. 93), Maria Wojtyła-Świerżowska (1974, s. 80–81), Stefan Warchoł (1984, s. 7). Krystalizowanie się formantu *-ькѣ w prasłowiańszczyźnie przebiegało równoległe z wyodrębnieniem się odpowiedników rodzaju żeńskiego *-ька → pol. -ka i nijakiego *-ько → pol. -ko. Występowanie -ek (oraz analogicznie -ka i -ko) po spółgłoskach miękkich i stwardniałych mogłoby świadczyć, że te trzy polskie przyrostki są kontynuatorami innych jeszcze sufiksów prasłowiańskich, mianowicie *-ькѣ, *-ька, *-ько. Według J. Łosia te trzy miękkie, a niespalatalizowane warianty występowały po -i- oraz spółgłoskach tylnojęzykowych, a więc brak palatalizacji był uwarunkowany czynnikami morfologicznymi (por. Łoś 1925, s. 73). Odmienne stanowisko prezentuje S. Warchoł, według którego z psl. *-ькѣ mógł powstać jedynie sufix -ec, natomiast polski -ek wyodrębnił się dopiero po XII w. w wyniku skomplikowanych procesów fonologiczno-morfologicznych, wypierając -ec z funkcji derywowania deminutiwów i formacji ekspresywnych (por. Warchoł 1984, s. 158–159). Pozostawiając problem genezy wariantu -ek po spółgłoskach miękkich jako nierozwiązany, należy zgodzić się z uwagą W. Doroszewskiego, że na gruncie języka polskiego odgraniczanie kontynuacji pierwotnego *-ькѣ od kontynuacji *-ькѣ nie jest istotne dla historii i rozwoju tego przyrostka (por. Doroszewski 1928, s. 8).

Spośród szerokiego wachlarza funkcji, jakie pełni ten formant, na plan pierwszy wysuwa się funkcja deminutywna, występująca już w prasłowiańszczyźnie (por. Sławski 1974, s. 93), a następnie w staropolszczyźnie, średniopolszczyźnie oraz współcześnie (por. Łoś 1925, s. 80–82; Doroszewski 1928, s. 49–57; Kleszczowa 1996, s. 129–130; Peplowski 1974, s. 250; Kreja 1969, s. 9–145; Grze-

gorczykowa, Puzynina 1979, s. 166–168; GWJP 1998, II, s. 367; por. też Mazurkiewicz 1987; Pastuchowa 1994). Inną – żywą w historii, a dziś nieproduktywną – funkcją było derywowanie od tematów czasownikowych nazw wykonawców czynności (por. Łoś 1925, s. 80–82; Doroszewski 1928, s. 28–32; Gaertner 1934, s. 293; Peplowski 1974, s. 251–264; Grzegorzycowa, Puzynina 1979, s. 169; GWJP 1998, II, s. 400; por. też Kleszczowa 1996, s. 133).

Ten produktywny w gwarach w funkcji tworzenia nazw wykonawców czynności (por. Kreja 1957, s. 46–48; Szymczak 1961a, s. 122–123; Pluta 1964, s. 7–8; Dobrzyński 1967, s. 14; Górniewicz 1967, s. 17–18; Warchoń 1967, s. 144; Bąk 1968, s. 77; Mrózek 1970, s. 188; Nowak 1970, s. 140; Chludzińska-Świątecka 1972, s. 165–166; Malec 1976, s. 37–38; Cyran 1977, s. 20–21; Kowalska A. 1984, s. 17–18; Homa 1985, s. 141; Michalewski 1987, s. 133; Habrajska 1989, s. 94–95; Pająkowska 1990, s. 28, 84; Gala-Milczarek 2009a, s. 34, 90; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 345–354) formant zanotowałam m.in. w następujących formacjach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **draszek I**: draszować; *drašek drašuje zbože 1*; **misiek**: misić; *mišek miši zvížynty 1*; **młolec**: młócić; *muocki samoveikom bedo muućić 23*; **rajek**: raić, raj- (1. sg., 3. pl. praes.); *jak se kavalier zapoznaŭ z žefcyno, to vžou takego rajka, co rajiu 12*; **włóczek**: włóczyć; *vuucek vuucy na polu 6*; **wyrodek**: wyrodzić się; *vyrodek od vary 19*; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **chrapek**: chrapać; *v nocy tyn χrapek tak χrapou, ze ni moguem spać 19*; **chrapotek**: chrapotać; *χrapotek ne godo vyražne, jino tak χrapoto 19*; **grzebek**: grzebać się; *co to za gzebek? Ile se mozno s tym gzebać? 20*; *gzebek gzebie i gzebie i to mu nic s tego ne vychoži 25*; **jęczek**: jęczeć; *ne daje rady s tym jincim, jak fstau, tak jincy M*; **kręciek**: kręcić się; *kryńcku ty seć spokoijne i se ne kryńć G*; **panoszek**: panoszyć się; *panosek panosy se jag uu sebe 19*; **podgryzek**: podgryzać; *som take podiotki, to on podiada, podgryza tak, jak te podiotki v zemi, choži i drugigo tak, no podgryza go po prostu, žeby mu škožić, podiotki take, podgryski 25*; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **bartek**: barć; *bartek χoduje pščouy v barcaχ 2*; **cepek**: cep; *cepek 3*; **skrzypek**: skrzypce; *skšypek vžun skšypki ji zagrou 19*; **szmatek**: szmata; *šmatek χožiū, ježžiū takim vuskim reńnym, čongnyū i zbierau te šmaty 25*; ODRZECZOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **znistek II**: znista; *do znisty gospodarke doprovažeū 13*.

Jeśli chodzi o podstawę derywatu *draszek*, to etymologicznie czasownik *draszować* pochodzi od niem. *dreschen* (por. Cyran 1975, s. 34; Judycka 1954, s. 10). W przyswajaniu obcych wyrazów przez polskie gwary częstym procesem jest wymiana obcych sufiksów na swojskie (por. Cyran 1975, s. 34; Judycka 1954, s. 9; Siatkowski 1983, s. 107). Tak stało się z omawianym czasownikiem, kiedy do niemieckiej podstawy dodano sufiks *-ować*;

ah) *-ik // -yk*

Formant *-ik*, wywodzący się z psł. **-ikъ*, należy do najbardziej rozpowszechnionych w słowiańszczyźnie sufiksów. Jest to formant stary, niektórzy badacze, np. Karl Brugman, a za nim Witold Doroszewski (1928, s. 166), Michał Balić (1976,

s. 371), wiążą jego genezę z absorpcją wygłosowej samogłoski pie. tematów rzeczownikowych lub zaimkowych na *-i-* przez spółgłoskę *-k-*. Bardziej ostrożne stanowisko zajmuje Franciszek Sławski, który akceptując połączenie spółgłoski *-k* z wygłosową samogłoską tematyczną *-i-*, odnosi to zjawisko do czasów prasłowiańskich, wyrażając jednocześnie wątpliwość w istnieniu związku pomiędzy *-ik* a stind. *-ika* czy łac. *-ico*. Równocześnie zwraca uwagę na występowanie w językach bałtyckich dokładnego odpowiednika tego formantu, zwłaszcza łot. *-ieks* ← *-eikas*, wskazującego na dyftongiczne pochodzenie samogłoski *-i-* w formancie, co z kolei tłumaczy brak palatalizacji spółgłoski *-k* (por. Sławski 1974, s. 91).

Oprócz funkcji deminutywnej czy ekspresywno-deminutywnej (por. Warchoł 1977; 1979; 1982) formant *-ik* tworzył już w prasłowiańszczyźnie m.in. dewerbalne nazwy wykonawców czynności (por. Sławski 1974, s. 90–91). Zdaniem Haliny Satkiewicz formant ten staje się coraz mniej aktywny w derywowaniu nazw agentywnych na rzecz powiększania kategorii nominów instrumenti (por. Satkiewicz 1969b, s. 24; por. też Nagórko 1974, s. 250, 253). Renata Grzegorczykowa i Jadwiga Puzynina popierając to spostrzeżenie, dodają, że analizowany formant występuje też w wielu formacjach dewerbalnych będących nazwami wykonawców zawodów, np. *pracownik* (por. Grzegorczykowa, Puzynina 1979, s. 194–195).

Mało produktywny w gwarach w funkcji tworzenia nazw wykonawców czynności formant *-ik* (por. Dobrzyński 1967, s. 16; Bąk 1968, s. 77; Chłudzińska-Świątecka 1972, s. 167; Michalewski 1987, s. 133; Gala-Milczarek 2009a, s. 90; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 358) zarejestrowałam m.in. w derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **dzierżyk**: *dzierżyć*; *żerzyk* 3; **młocyk**: *młócić*; *млѡцык мѡуці збоže* 30; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **chwalik**: *chwalić się*; *сѡ še na xfa'liu tyn xfa'lik* 19; **łazik**: *łazić*; *уаžик не усежі в мејсцу, муші še вауѣсаѣ, уаžіѣ* 25; **zębali**: *zębalić*; *zymbaliki zymbalili* 6; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **gazownik**: *gazownia*; *beu za gazovnika v gazovni* 13; **latarnik**: *latarnia*; *latarnik nus latarnie za trumnom* 13; ODRZECZOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **marnik** ‘ten, kto marnuje coś; utracysz’: *marnować*; *marńik* 30;

ai) *-nik*

Obok podstawowego *-ik* wyróżnia się pojawiający się już w prasłowiańszczyźnie sufixs *-nik* (psł. **-nikъ*), wyabstrahowany z formacji deadiektywnych na *-n-*, np. *сѣребрѣнѣ* ← *сѣребрънѣ*, wtórnie łączący się z podstawami czasownikowymi, np. *брътѣнѣ* ← *брътити* ‘żłobić dziurę w drzewie na barć’ (por. Łoś 1925, s. 67–68; Doroszewski 1928, s. 168; Peplowski 1974, s. 182–183; Sławski 1974, s. 90–91; Wojtyła-Świerżowska 1974, s. 96–102; Balij 1976, s. 372–373) i rzeczownikowymi, np. *botnik* ‘szewc’ (XVI w.), *budnik* ‘kramarz’ ← *buda* ‘kram’ (XV w.) (por. Łoś 1925, s. 67–68; Doroszewski 1928, s. 169–179; 1963a, s. 46; 1963b, s. 439–440; Gaertner 1934, s. 307–308; Müller 1962; Pomianowska 1963, s. 18–25, 30–35; Klemensiewicz i in. 1964, s. 182, 200; Zołotowa 1964; Doroszewski 1969, s. 611; Nagórko 1974, s. 250, 253; Grzegorczykowa, Puzynina 1979, s. 191–192;

Sierociuk 1993, s. 267; GWJP 1998, II, s. 435), znany też w gwarach w funkcji tworzenia nazw agentywnych (por. Szymczak 1961a, s. 149–150; Pluta 1964, s. 25; Dobrzyński 1967, s. 45; Górniewicz 1967, s. 43; Warchoń 1967, s. 144; Mrózek 1970, s. 193; Malec 1976, s. 59; Habrajska 1989, s. 104; Kowalska A. 2001; Gala-Milczarek 2009a, s. 33–35).

Formant ten, niegdyś w języku ogólnym bardziej produktywny w omawianej funkcji, dziś tracący rangę bardzo aktywnego (por. Łoś 1925, s. 68; Doroszewski 1928, s. 185–189; 1964, s. 401; 1969, s. 611; Klemensiewicz i in. 1964, s. 182, 198; Peplowski 1974, s. 182–220; Satkiewicz 1969b, s. 26–27; Nagórko 1974, s. 250, 253; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 195; GWJP 1998, II, s. 403; Walczak-Mikołajczakowa 2000, s. 23; Jadacka 2001, s. 121), dość aktywny w gwarach (por. Cyran 1960, s. 182; Szymczak 1961a, s. 150; Pluta 1964, s. 25; Dobrzyński 1967, s. 18–19; Górniewicz 1967, s. 43; Warchoń 1967, s. 144; Bąk 1968, s. 77; Gruchmanowa 1969, s. 67; Chludzińska-Świątecka 1972, s. 167; Malec 1976, s. 60; Cyran 1977, s. 28–30; Zdancewicz 1980, s. 96; Homa 1985, s. 144; Michalewski 1987, s. 133; Habrajska 1989, s. 104; Pająkowska 1990, s. 50; Sierociuk 1993, s. 267; Kowalska A. 2001, s. 264–282; Gala-Milczarek 2009a, s. 31, 90–91; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 356–358) zapisałam m.in. w następujących derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **buntownik I**: buntować się; *buntovník, coš se v guoŕve umyšl'i i še pužnij buntuje, iak ne jes po iego mysl'i* 14; *ty še ne buntuj ty buntovníku, tylko rup iak ci kaže* 20; **charasz-nik**: charaszować; *charašnik charašuje šfyne* 30; **domyślnik**: domyslać się; *domyślnik domysla še a niž ne ve* 19; **folownik**: folować ‘filcować’; *folovník foluje veune* 11; **fundownik**: fundować; *ty ne bońć fundovník, ne funduj fšystkím* 17; **grasownik**: grasować; *po leše grasovou grasovník M*; **kośnik**: kosić; *davni to kušniki kušili te zbože tak prymityvne, a teras to še kumbajnuje* 12; **lutownik**: lutować; *kedyš to chožijuy po fšaχ lutovníki, žury v garkaχ lutovauy* 14; **miśkownik**: miśkować; *miškovnik to miškuje šfyne* 17; **pokutnik**: pokutować; *pokutnik iak pokutuje to ni može pšystompć do komuńi* 25; **polownik**: polować; *po polaχ chožeuy polovníki i polovauy* 13; **pomocnik**: pomóc; *pumocnik murarski, pomaga muražovi* 19; **przepowiednik**: przepowiadać; *pšepovědnik, analfabeta a uhaŕ pšepověžić* 19; **wędrownik**: wędrować; *vendrovnik*; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bitnik**: bić się; *bitniki napijo še vutki i bijo še potym* 24; **bonownik**: bonować; *bunovník bunuje po kuntaχ u kogo* 18; **cholernik**: cholerować; *ty cholerniku, ne choleruj my do uχa* 3; **dwornik I**: dworować; *dvornik dvoruje sobe z luži* 22; **falszownik**: fałszować; *ten faušovník faušovauy dokumenty* 17; **hałaśnik** ‘ten, kto stale hałasuje; mężczyzna powodujący, robiący hałas, skłonny do robienia hałasu; głośny, zgiełkliwy, krzykliwy, wrzaskliwy’: hałasować; *chaušnik* 25; *naše somšady to strašne chaušniki, po nocaχ chaušujom* 25; **łasownik**: łasować; *žecko uasuje, gdy χce ssać pėrs* 24; **podchlebnik**: podchlebiać; *potχlebnik* 7; **żartownik**: żartować; *zartovník zgryvać še luži, zartovać* 19; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **bartnik**: barć; *bartnik vybjerou mjut z barci lešnej* 19; **czapnik**: czapka; *zrup mi*

copke na žime, pšeće jesteš copník 20; **glazurnik**: glazura; *do glazury zavouaay glazurnika* 13; **kamasznik**: kamasz; *dobry kamaśnik to zrobiu kamise, ze mozo by iisć peso do Krakova* 19; **kapelusznik**: kapelusz; *kapeluśnik to robiu nowe kapeluše i stare pšeraḃau* 14; **ogrodnik**: ogród; *ve dvože byu iedyn uogrodnik, a do viŋkšy roboty v uogrože to brauy ze fši* 19; **powroźnik**: powróż; *povroźnik to požunny povruz uuŋou vykryńćić* 19; ODRZECZOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **awanturnik II**: awantura; *nervus, avanturńik zara by še kuućiu, avantury užon-ḃau* 14; **kurewnik**: kurwa; *kurevńik* 3; **papierośnik**: papieros; *ty paḃerośniku* 22.

Tu włączam też ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **naśrednik**: ślad; *po nim pšyšed naśrednik z Mauogošcy* 28, w którym obok przyrostka *-nik* należy wyróżnić przedrostek *na-*. W derywacie tym zaszła najprawdopodobniej zmiana fonetyczna, gdyż znana jest w tym znaczeniu jedynie nazwa *naślednik* ‘następca dziedziczący po przodkach’ (por. Symoni-Sułkowska 1987, s. 59; por. też L, SWil).

Jest oczywiście problem w tym, który z rzeczowników na *-nik* interpretować jako formacje faktycznie utworzone tym przyrostkiem, a które tłumaczyć jako formacje odprzymiotnikowe, utworzone od przymiotników na *-ny*.

Niektóre derywaty nie poddają się łatwo jednoznaczному podziałowi na temat słowotwórczy i formant. Dotyczy to zwłaszcza omawianych wyżej formacji, w których można wydzielić wariant *-ik* lub *-nik*. Sufiks *-ik*, substantywizujący pierwotnie przymiotniki kończące się przeważnie na *-n-*, łączyć się zaczął wkrótce (też za pomocą wariantu *-nik*) z podstawami rzeczownikowymi i czasownikowymi (por. Sławski 1974, s. 90). Ponieważ równocześnie w języku polskim od najwcześniejszych czasów występują liczne transpozycyjne przymiotniki denominalne i dewerbalne, przekształcające się nieraz w adiectiva jakościowe, powoduje to trudności w interpretacji danej nazwy jako nomen agentis albo nomen attributivum, np. *gwałtownik* ‘dokonujący gwałtów, napadów’ i ‘człowiek nerwowy’. Niektórzy badacze, np. W. Doroszewski, Z. Klemensiewicz, P. Zwoliński, M. Balić, stojąc na gruncie słowotwórstwa etymologicznego, dążą do rekonstrukcji pierwotnej granicy między tematem a formantem, wskazując na przykład, że *wędrownik* wywodzi się od przymiotnika *wędrowny*, *drapieżnik* od rzeczownika *drapież*, a *pochlebnik* od czasownika *pochlebiać* (por. Doroszewski 1928, s. 168–169; Klemensiewicz i in. 1964, s. 175; Zwoliński 1968, s. 89–90; Balić 1976, s. 373–377). Stanowisko to krytykuje Franciszek Peplowski, podkreślając ograniczoność wniosków płynących z tak przeprowadzonej analizy, bowiem w wielu wypadkach niemożliwe jest dotarcie do pierwotnej formy (por. Peplowski 1974, s. 184). W związku z powyższym w przypadku wielu derywatów z formantem *-nik* dopuszczam również motywację przymiotnikiem i formant *-ik*, por. *żartownik* ‘ten, kto żartuje’ i ‘człowiek żartowny’;

aj) *-la*

Formant *-la* zapisałam w jednym tylko derywacie, por. ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **cieśla I**: ciosać; *ćeśla šekirom ževo ćosaḃ, obraḃau* 14; *ćeśle uoćesa-l'i takom bele* 25; *ćeśle xojoćki ćesa-l'i, žl'i tracŋom ḃiuom* 25.

W literaturze przedmiotu brak zgodności badaczy co do budowy słowotwórczej tego wyrazu. Polskie *cieśla* od XIII w. w dzisiejszym znaczeniu ‘rzemieślnik...’, więc nomen agentis wyprowadzane przez Franciszka Sławskiego z psł. **tesla* ‘narzędzie do ciosania’ ma być, zdaniem wspomnianego autora, wynikiem rozwoju znaczeniowego od nomen instrumenti do nomen agentis (por. SE, s. 102). Według Sławskiego ma się do czynienia z utworzoną przy pomocy sufiksu psł. **-la* lub **-sla* nazwą o znaczeniu pierwotnie instrumentalnym, odpowiadającą dokładnie czes. *tesla* ‘siekiera ciesielska’ czy ros. *мечла* (już od XIII w.) ‘topór ciesielski’. Nie zauważa Sławski różnicy zachodzącej między współczesnym polskim formantem *-la* i psł. **-la* ($\geq$ pol. *-la*).

Inni badacze, zdając sobie sprawę z tej różnicy, wyodrębniają dwa formanty, tj. *-la* i *-la* (por. np. Łoś 1925, s. 45, 47; Doroszewski 1963c, s. 291). Doroszewski polskie *cieśla* traktuje jako wyjątkową formę rodzaju męskiego na *-la*, nomen agentis do *ciosać* (por. Doroszewski 1929, s. 70).

Zdaniem Ludwiga Selimskiego, pol. *cieśla* kontynuuje psł. nomen agentis **teslġa*, utworzone przy pomocy przyrostka złożonego **lġa*, który tworzył również w języku polskim nazwy wykonawców czynności (por. Selimski 1992, s. 31–32);

ak) *-al*

W odniesieniu do genezy formantu *-al* istnieją dwa stanowiska. Witold Doroszewski w *Monografiach słowotwórczych* w postaci *-al* upatruje za Wenzelem Vondrakiem indoeuropejski sufiks *-lġo-* (por. Doroszewski 1929, s. 71). Zdaniem Franciszka Sławskiego psł. sufiks **-al’b* obok **-l’b* powstał w wyniku nawarstwienia się strukturalnego sufiksu **-jġ* na podstawowe *-lġ*. Autor *Słownika prasłowiańskiego* widziałby zatem w *-al* pierwotny temat *-lo-* (por. Sławski 1974, s. 105, 107). Podobnie uważa Zofia Kurzowa, która twierdzi, że sufiks *-al* powstał poprzez nawarstwienie się hipokorystycznego sufiksu *-jġ* na dawny pie. sufiks *-l-* (por. Kurzowa 1970, s. 158). Wszyscy są natomiast zgodni co do samogłoski *-a-* w sufiksie, twierdząc, że weszła w skład formantu w procesie absorpcji morfologicznej jako wygłos tematu podstaw słowotwórczych. Sławomir Gała ustalenie się postaci *-al* łączy chronologicznie z formantami *-al*, *-ala*, wspólne bowiem dla tych formantów jest pierwotne *-a-* pochodzące bądź z wygłosu tematu czasowników, bądź z dawnych tematów fleksyjnych na *-a-* (por. Gała 1984, s. 25). Sufiks *-al* przedstawia się zatem jako rezultat absorpcji morfologicznej wygłosowego *-a-* tematu podstaw słowotwórczych poprzez pierwotne *-l-* dokonanej w epoce późnoprasłowiańskiej (por. Gała 1984, s. 25–26). Jak podkreśla S. Gała, typ na *-al* nie należy do produktywnego w polskich apelatywach, skoro gramatyki języka polskiego w przekroju chronologicznym od XII do XX wieku rejestrują około trzydziestu rzeczowników z tym sufiksem (por. też Łoś 1925, s. 47; Doroszewski 1929, s. 71–72; Gaertner 1934, s. 281–282; Klemensiewicz i in. 1964, s. 199, 202; Rospond 1971, s. 199; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 215–216; Kleszczowa 1996, s. 165). Na produktywność sufiksu *-al* w gwarach zwracają uwagę

m.in. Mieczysław Szymczak, Władysław Cyran i Anna Kowalska (por. Szymczak 1961a, s. 173; Cyran 1977, s. 77–79; Kowalska A. 1979, s. 80; por. też Bąk 1968, s. 77; Pająkowska 1990, s. 13, 85; Gala-Milczarek 2009a, s. 91; Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 361).

Funkcja derywacyjna formantu jest także kontynuacją stanu prasłowiańskiego. Podstawową grupę nazw stanowią w języku ogólnopolskim rzeczowniki ekspresywne – pejoratywno-augmentatywne od podstaw rzeczownikowych i przymiotnikowych (por. Sławski 1974, s. 108; Wojtyła-Świerzowska 1974, s. 116). Relikтовую kategorią są odczasownikowe nazwy wykonawców czynności nawiązujące do psł. **kovalb* : **kovati*, **smŕdělb* : **smŕděti* (por. Sławski 1974, s. 105).

Obok neutralnych derywatów *drwal*, *kowal* zanotowałam także dewerbalne i denominalne formacje mające ujemne zabarwienie ekspresywne, stojące na pograniczu nazw agentywnych i nazw atrybutywnych, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **kowal**: (kować); *i na to sua uobrenc, to kul'i kovole* 13; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **chrapal**: chrapać; *χrapol χrapie aš v drugim pokoju suχać* 7; **gęgal**: gęgać; *he rozumim co tyn gyngal gynga* 17; **mądral II**: mądrować się; *strašny z nego mondrol, monduje se a he ve* 25; **pyskal**: pyskować; *pyskol z nego dobry, gymbe ma pyskatom i pyskuje* 19; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **drwal**: drwa; *reмбаč albo drval vyčinau ževa v leše* 14; *drvol rombie drva* M; ODRZECZOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **babal**: baba; *tyn babol to inacy he umi, tylko za babamy se rozglundo* 20; **beksal**: beksa; *pšy tym moim beksalu ni moge nic robić, bo se muše nim zajmovać* 12; **cycal**: cyc; *he ššij cyca, cycolu* 19; al) *-ala*

Formant *-ala* jako żeńska odmiana *-al* jest kontynuacją psł. **-alb* z wygłosowym *-a*. Zarówno w języku ogólnopolskim, jak i w gwarach typ na *-ala* występuje zaledwie w kilku apelatywach (por. Łoś 1925, s. 47; Doroszewski 1929, s. 73; Gaertner 1934, s. 282; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 216; Szymczak 1961a, s. 173; Pluta 1964, s. 36; Dobrzyński 1967, s. 10, 24, 34; Górnowicz 1968, s. 66; Mrózek 1970, s. 194; Malec 1976, s. 24; Cyran 1977, s. 79, Kowalska A. 1983, s. 73).

Formant ten tworzy formacje ekspresywne rodzaju męskiego (por. Sławski 1974, s. 105; Wojtyła-Świerzowska 1974, s. 103–104). Według Witolda Doroszewskiego odcień ironiczny zależy od wygłosowego *-a* rodzaju żeńskiego (por. Doroszewski 1929, s. 73). Takie stanowisko skłaniałoby do wniosku, że w sufiksie *-ala* skumulowały się dwie właściwości wyrażające ekspresywną funkcję języka, tj. ta zawarta w sufiksie *-al* oraz ta w *-a*, które – zarezerwowane przez język dla rodzaju żeńskiego – zaczęło występować w funkcji tworzenia nazw męskich (por. Gala 1984, s. 26).

W moim materiale formant *-ala* wystąpił m.in. w formacjach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **kopala**: kopać; *kopala* 19; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **margala**: margolić; *margala margol'i, suχać he daje* 17; **mądrala I**: mądrzyć się; *mondrala* 14, 16, 17, 19, 20, 24; *mondrala* 25; *mundrala* 19;

mondrala niby fšysko vi najlepī, stale še s kim spēra, monžży 14; mondrala z něgo, monđży še zafše 19; pyskala: pyskować; to pyskala, įak to pyskuje 17; sikala: sikać; śikala 17;

al) -*el*

Zdaniem Witolda Doroszewskiego, formant -*el* przedstawiany bywa jako mający dwojakie pochodzenie i wywodzący się z pierwotnego -*elb* z jednej i -*ěl* z drugiej strony (por. Doroszewski 1929, s. 73)³¹. Jan Łoś odróżnia -*el* wywodzące się z pierwotnego -*elj* (por. Łoś 1925, s. 47) od -*el* z pierwotnego -*ěl* (por. *ibidem*, s. 98).

Formant -*el* nie jest produktywny w języku ogólnopolskim (por. Łoś 1925, s. 47; Gaertner 1934, s. 283; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 216–217; GWJP 1998, II, s. 400). W gwarach, jak pisze Władysław Cyran, spotyka się znacznie więcej formacji z tym sufiksem (por. Cyran 1977, s. 84–85; por. też Bąk 1968, s. 77; Zdancewicz 1980, s. 94; Michalewski 1987, s. 133; Pająkowska 1990, s. 30; Gala-Milczarek 2009a, s. 91; Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 362).

W gwarach pogranicza mazowiecko-małopolskiego od podstaw czasownikowych zanotowałam m.in. następujące derywaty utworzone przy pomocy formantu -*el*: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bździel**: bździć; *najot še i bźži bźžel 3*; **jąkiel**: jąkać się; *įonkel, strąšne še įonka 3*; **wierciel**: wiercić się; *verćel, bo kryįci še, verći G*;

am) -*ciel*, -*iciel*

W poniższych derywatach zanotowałam sufiks, który wywodzi się z psł. *-*tel' b* (por. Wojtyła-Świerżowska 1974, s. 52; Sławski 1976, s. 50–53).

W staropolszczyźnie rzeczowniki z tym formantem były dość liczne (por. Kleszczowa 1996, s. 166–168). Jak twierdzi Franciszek Peplowski, rzeczowniki z formantem -*ciel* były w XVI w. kategorią produktywną tylko w języku literackim, obce natomiast były językowi potocznemu i gwarom. Tworzono je przede wszystkim od abstrakcyjnych podstaw i dlatego wyjątkowo tylko odnosiły się do wykonawców czynności fizycznych (por. Peplowski 1967, s. 175).

We współczesnej polszczyźnie formant -*ciel* jest mało produktywny, ma charakter godnościowy i nie tworzy zasadniczo nazw wykonawców zawodów. Analogiczna mała produktywność cechuje też współczesne gwary (por. Peplowski 1967, s. 122).

Za formant produktywny w polszczyźnie ogólnej uważają go Alicja Nagórko, Renata Grzegorzczkowska i Jadwiga Puzynina oraz Mariola Walczak-Mikołajczakowa (por. Nagórko 1974, s. 251, 253; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 216–218; GWJP 1998, II, s. 400, 402; Walczak-Mikołajczakowa 2000, s. 18; por. też Gaertner 1934, s. 283–284; Oleszczak 1964, s. 171; Petelczyc 1985, s. 77–87). Na jego produktywność w gwarach zwracają uwagę autorzy opracowań

³¹ Oddzielnie wymienić należy -*el*, które w wyrazach obcych przejętych do polszczyzny jest zakończeniem, a nie polskim formantem (por. Doroszewski 1929, s. 74–76).

słowotwórczych (por. Cyran 1960, s. 182; Szymczak 1961a, s. 173; Pluta 1964, s. 37–38; Dobrzyński 1967, s. 13; Warchoń 1967, s. 144; Bąk 1968, s. 77; Górniewicz 1968, s. 69; Malec 1976, s. 43; Mrózek 1970, s. 196; Chludzińska-Świątecka 1972, s. 168; Zdancewicz 1980, s. 92; Habrajska 1989, s. 97; Pająkowska 1990, s. 34, 84; Gala-Milczarek 2009a, s. 31–32; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 362).

W moim materiale formant *-ciel* wystąpił m.in. w następujących dewerbálních formacjach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **burzyciel**: burzyć; *sum take bużyće, co pobudyŋki bużum* 19; *bużyćel to buży luži, podbužo do zuego* 19; **czyściciel**: czyścić; *χycel to bżytko, vouaŋom tys cyścićel, a muvom rakoš tero* 7; **gwałciciel**: gwałcić; *samotou še z ŋom i narešće ŋom zgvoućiu, gvoućiel jedyŋ* 19; **rozwoziciel**: rozwozić; *rozvožićel mleka M*; **sądziciel**: sądzić; *suŋžićel luži* 2; **stręczyciel**: stręczyć; *strenčyćel nastrenčyŋu mi kupca na kuŋa* 17; **stworzyciel**: stworzyć; *na Boga muvo stfožyćel, bo stfožeŋ sfat* 20; **żywiciel**: żywić; *ja byuem żyvićelem, tylko ja pracovauem* 19; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bursiciel**: bursić; *tylko umješ bursić, ty bursićelu* 3; **chelpiciel**: chępić się; *tyŋ χeuŋ ićel iuš še χeuŋi* 13; **gorszyciel I**: gorszyć; *te goršyće, ne majo fstydu, goršo te žeci i muožeš* 8; **kusiciel**: kusić; *kušićel kuši do zuego, namava* 19; **zwodziciel**: zwodzić; *panny zvožeŋ tyŋ zvožićel* 13.

Żywotność derywatów od czasowników na *-i-ti* doprowadziła do wyabstrahowania się na gruncie poszczególnych języków słowiańskich sekundarnego formantu *-itel'*, dobrze zaświadczonego od XI w. (por. Gaertner 1934, s. 284; Klemensiewicz i i. 1964, s. 198; Wojtyła-Świerzowska 1974, s. 52–53; Sławski 1976, s. 52).

Formant *-iciel* zanotowałam w następujących derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **znaleziciel**: znaleźć; *znalezićel iak znalós, to mo procent s tego* 17; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **dokaziciel**: dokazywać; *dokažićel* 3.

Obok omówionych wyżej derywatów z formantami *-ciel*, *-iciel* zanotowałam też takie derywaty, w których można zaobserwować zróżnicowanie pod względem aspektowym i znaczeniowym. Renata Grzegorzczkova uważa, że derywaty typu *nauczyciel*, *oskarżyciel* tylko formalnie pochodzą od tematów na *-i-* // *-y-*, a semantycznie pozostają w relacji do odpowiednich czasowników niedokonanych, por. *nauczyciel* to nie ‘taki, który nauczył’, ale ‘ten, kto naucza’ od *nauczać* (ndk) (por. Grzegorzczkova 1972b, s. 78). Zdaniem Józefy Kobylińskiej, agensy takie, jak *nauczyciel*, *oskarżyciel*, kojarzą się dziś zarówno z podstawą czasowników dokonanych jednokrotnych: *nauczyć*, *oskarżyć*, jak też duratiwów niedokonanych: *nauczać*, *oskarżać*, a zatem opozycja na płaszczyźnie wyrazów podstawowych nie znalazła tu odbicia w kategorii derywatów, które można odnieść do obu członów wymienionej pary opozycyjnej czasowników. Z punktu widzenia diachronii pochodzą one niewątpliwie od czasowników dokonanych jednokrotnych: *nauczyć*, *oskarżyć*. W przykładach tych obserwujemy tendencję w kierunku neutralizacji opozycji cech występujących w podstawie derywacyjnej (por. Kobylińska 1970, s. 29). Podobnie autorki monografii poświęconej słowotwór-

stwu formacji rzeczownikowych w dobie staropolskiej podkreślają, że w kilku derywatach z formantem *-(i)ciel* (w tym w derywacie *nauczyciel*) dopuszczalne jest wywodzenie ich od postaci z przyrostkiem *-i-* oraz od postaci niedokonanej z *-a-*, stanowiącej człon nienacechowany relacji aspektowej, semantycznie zatem mieszczącej całą parę (por. Kleszczowa 1996, s. 167–168). Teresa Dobrzyńska w omawianym derywacie dostrzega skrzyżowane wykluczenie treści i formy, gdzie w planie formy wykluczona jest niedokonaność, w planie zaś treści odwrotnie – znaczenie dokonane, por. *nauczyciel* ‘ten, kto naucza’ (ndk) od *nauczyć* (dk) (por. Dobrzyńska 1975c, s. 438). Podobnie jak Dobrzyńska uważa Marian Kucała, który podkreśla, że bez mała 200 rzeczowników na *-iciel* // *-yciel* pochodzi od czasowników o tematach na *-i-*, nie na *-a-* (Kucała 2001b, s. 379). Podkreśla również, że mało prawdopodobne jest, by derywat *nauczyciel* pochodził od *nauczać*, a takich derywatów jak *nauczyciel* jest kilkanaście, por. *doręczyciel* ‘listonosz’, *oskarżyciel*, *pocieszyciel*, *poskromiciel*, *przedstawiciel*, *stworzyciel*, *wyraziciel* i in. W tych wypadkach podstawowy czasownik i pochodzący od niego rzeczownik różnią się aspektem i znaczeniem kategorialnym, zgadzają się natomiast z całą grupą pod względem budowy. Innymi słowy: liczna grupa rzeczowników na *-iciel* // *-yciel* jest formalnie niemal jednolita, a pod względem aspektowym i znaczeniowym trochę zróżnicowana (por. Kucała 2001b, s. 379).

W przypadku takich derywatów przyjmuję, że formacje na *-(i)ciel* pochodzą od czasowników z tematem na *-i-*, *-y-*, np. *doręczyciel* od *doręczyć*, a nie *doręczać*. Za takim rozwiązaniem przemawia fakt, że sufix ten łączy się od najdawniejszych czasów z tym właśnie rodzajem podstaw i im zawdzięcza swoją formę, por. ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **doręczyciel**: doręczyć; *doreńčyčel paček* 9; **nauczyciel**: nauczyć; *naučyčele f škole v Mastkaχ to hie tyχ žeči ne naučom* 13; **oskarżyciel**: oskarżyć; *oskažyčel f sońže* 14; **poręczyciel**: poręczyć; *f sumšedni fši to porynčyčel majuntkim poryncou* 19; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **dokuczyciel**: dokuczyć; *dokucyčel* 16; **omamiciel**: omamić; *uomamečel me ty uomamičelu* 22; por. też ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **skrzypiciel**: skrzypce; *skšypičel gra na skšypcaχ* 18; ODRZECZOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **donosiciel II**: donos; *robi donos donošičel* G; **gorszyciel II**: zgorszenie; *ty goršyčelu ne šeį zgoršena* 10;

an) *-ela*

Formant *-ela* (psł. **-ela*, **-ěla*) na gruncie poszczególnych języków słowiańskich tworzył m.in. pejoratywne nomina agentis (por. Sławski 1974, s. 109). Kowalska notuje ten formant w dwudziestu czterech derywatach gwarowych, zarówno dewerbalnych, jak i denominalnych, oraz w jednym literackim (por. Kowalska A. 1983, s. 75).

W moim materiale ten nadający ekspresywny charakter formant zanotowałam w jednym denominalnym derywacie, por. ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **kurzela**: kura; *kužele kury kradl'i, pšut byuo baržo dužo tyχ žyduf po mįstaχ, a uńi tylko jędl'i čeleńčine i kury, masuo, įajka* 25;

ao) *-il // -yl*

Formant ten pochodzi z psł. **-yl'ɔ*, które powstało z nawarstwienia się *-jb* na podstawowe *-yl'ɔ* i tworzył przede wszystkim pierwotne nomina agentis (por. Sławski 1974, s. 112). Ten odznaczający się małą produktywnością formant (por. Doroszewski 1929, s. 82–83; Gaertner 1934, s. 286; Kowalska A. 1983, s. 75) zanotowałam w jednym dewerbalnym derywacie, por. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **szczyl**: *szczuć*; *ĩščyl co χfīla ĩščou* 19;

ap) *-ul*

Formant *-ul* kontynuujący psł. **-ul'ɔ* (por. Sławski 1974, s. 110), zupełnie nieproduktywny w języku ogólnopolskim (por. Łoś 1925, s. 48; Doroszewski 1929, s. 81; Gaertner 1934, s. 285; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 219), w gwarach, zdaniem Kowalskiej, wykazuje pewną produktywność (por. Kowalska A. 1983, s. 76).

W eksplorowanych gwarach zanotowałam tylko trzy derywaty z tym formantem (por. też Pluta 1964, s. 36; Dobrzyński 1967, s. 49): ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **chrychul**: *chrychać*; *χryχul* 1; **smarkul**: *smarkać*; *smarkul čih- ğim smarko* 19; **śmierdziul**: *śmierdzić*; *śmierźul* 1;

ar) *-dło, -adło, -idło // -ydło*

Z psł. przyrostka **-dło* w poszczególnych językach słowiańskich wyderowały się złożone sufiksy *-a-dło, -i-dło* z wyabstrahowaną samogłoską tematyczną podstawowego czasownika (por. Sławski 1974, s. 113). W literaturze przedmiotu niektórzy w tych samych interesujących mnie derywatach wyróżniają sufix *-dło*, niektórzy zaś sufix rozszerzony o samogłoskę, np. w derywacie *straszydło* Doroszewski, Dobrzyński i Mrózek wyróżniają sufix *-dło* (por. Doroszewski 1929, s. 54; Dobrzyński 1967, s. 13; Mrózek 1970, s. 196), zaś Grzegorzczkowska, Puzynina czy Sierociuk *-idło // -ydło* (por. Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 222–223; Sierociuk 1996a, s. 114)³².

Grzegorzczkowska i Puzynina wyróżniają trzy sufiksy, tj. *-dło, -adło, -idło* (por. Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 221–223).

Ze względu na materiał, którym dysponuję, por. np. derywat *klepidło* (od *klepać*, a nie *klepadło*) wydzielałam sufix *-idło* i analogicznie *-adło*.

Formanty *-adło* oraz *-idło* należą do produktywnych w polszczyźnie (por. Łoś 1925, s. 48–50; Doroszewski 1929, s. 49–60; Gaertner 1934, s. 278–280; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 220–223). Formanty te tworzą mniej liczne formacje w gwarach (por. Pluta 1964, s. 39; Dobrzyński 1967, s. 13, 16, 27; Mrózek 1970, s. 196; Chludzińska-Świątecka 1972, s. 168, 175–177; Malec 1976, s. 35–36, 43; Habrajska 1989, s. 93, 97). Jak podaje Bogusław Kreja, bogato zaświadczone i ciągle żywotna funkcja instrumentalna tych sufiksów jest tylko jedną z możliwych, bowiem zarówno w historii języka, jak i w gwarach jest wiele

³² O dwu antroponimicznych sufiksach *-a(d)ło* oraz *-i // (d)ło* pisze też Sławomir Gala (por. 1986a, s. 153–162).

przykładów świadczących o dużej rozpiętości funkcyjnej tego sufiksu. Sufiksy te tworzyły, jak to określa Kreja, nazwy różnych współczynników działania (podmiot, narzędzie, przedmiot), nazwy czasu i podłoża działania, czy wreszcie określały nazwę samej czynności (por. Kreja 1996, s. 136).

W eksplorowanych gwarach zanotowałam następujące dewerbalne formacje z sufiksami *-adło* i *-idło*, nazywające człowieka ze względu na jego skłonność do pewnych czynności, por.: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **dziamgadło**: dziamgać; *jak to żamgaduo nie pšestańe żamgać, to vyjde* 3; **jąkadło**: jąkać się; *joŋkaduo* 6; **klepidło**: klepać; *klepiduo fšystko vykłepe* 17; **kręcidło**: kręcić się; *kryńciduo* 29; **straszydło**: straszyć; *strašyduo* 7.

Kreja w artykule poświęconym funkcji sufiksu *-idło* zwraca uwagę na jego funkcję pejoratywną (Kreja 1996, s. 137–139; por. też Waszakowa 1991b, s. 185). Co prawda, zdaniem Krei czy Waszakowej funkcja pejoratywna sufiksu *-idło* dotyczy rzeczowników motywowanych rzeczownikami (por. *pišmidło*, *romansidło*), jednak zdarzają się także i formacje odczasownikowe z tym sufiksem w opisywanej tu funkcji (por. Lewandowski 1977, s. 400). Formant *-adło* nie wnosi zabarwienia pejoratywnego (por. Puzynina 1957, s. 322), zatem w przypadku nazw *dziamgadło*, *jąkadło* ekspresywne zabarwienie uczuciowe wynika ze znaczenia leksykalnego podstawy;

as) *-ał*, *-ała*, *-ało*

Podstawę formantów stanowi fonem *-l-*, który w prasłowiańszczyźnie w postaciach *-lъ*, *-la*, *-lo* tworzył participium praeteriti activi II w rodzaju męskim, żeńskim i nijakim. Już w epoce psł. etymologicznie imiesłowowe sufiksy derywowały odpowiednie rzeczowniki, które w językach północnosłowiańskich tworzyły kategorię semantyczną nomina agentis z dodatkową funkcją ekspresywną, pejoratywną (Sławski 1974, s. 103–105).

W języku polskim formacje na *-ał* są bardzo rzadkie (por. Doroszewski 1929, s. 62), co potwierdzają też monografie gwarowe. Wyjątkowo jedną formację z *-ał*, tj. *jąkał*, notuje w okolicach Częstochowy Grażyna Habrajska (por. Habrajska 1989, s. 90).

O produktywności sufiksu *-ał* w stosunku chociażby do *-ała* świadczą zebrane przeze mnie nazwy osób, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **ciepał**: ciepać; *ćepau* 29; **dybał**: dybać; *dybau* 26; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **gęgał**: gęgać; *gengau* 17; **gwizdał**: gwizdać; *gvizdou* 22; **jąkał**: jąkać się; *ne joŋkaj še ty joŋkalu* 28.

Z trzech postaci formantu, tj. *-ał*, *-ała*, *-ało* zdecydowaną produktywność ilościową wykazuje formant *-ała*³³. Jak podkreślają autorzy gramatyki historycznej i autorzy monografii słowotwórczych, formant ten, rzadszy w języku ogólnopolskim, częściej występuje w gwarach (por. Łoś 1925, s. 46; Gaertner 1934, s. 277–

³³ Na dużą ilościową produktywność tego formantu także na gruncie słowotwórstwa antroponimicznego wskazuje Sławomir Gala (por. 1982, s. 21–32).

278; Klemensiewicz i in. 1964, s. 199; Peplowski 1974, s. 274–275; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 224; GWJP 1998, II, s. 400; Szymczak 1961a, s. 171; Pluta 1964, s. 38; Dobrzyński 1967, s. 10; Bąk 1968, s. 77; Cyran 1977, s. 79–80; Michalewski 1987, s. 132; Pająkowska 1990, s. 14; Gala-Milczarek 2009a, s. 91; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 250).

W zebranych przeze mnie materiale formant ten pojawił się m.in. w następujących derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **bąbała**: bąbać; *bombaua* 19; **ciekała**: ciekać; *ćekaua* 23; **dziabala**: dziabac; *żabaua* 26; **dźwigala**: dźwigać; *żvigaua* 12; **przeganiała**: przeganiać; *pšegañaua* 13; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **babrała II**: babrać; *nikt go nie chce do roboty, bo z niego jest babrau* 10; **bąkała**: bąkać; *boñkaua to aby tak boñko pod nosym* 17; **dlubała**: dlubać; *duubaua to nie robi, a tak duube* 20; **grajdała**: grajdać się; *ty grajdauo, co se tak grajdaś?* 24; **jakała**: jąkać się; *jak se dva ionkauy spotkauy ji začeu y se ionkać* 19; **pytała**: pytać; *pytaua stale cegoś nie ve, stale pyta* 7; **sapała**: sapać; *na astmatyka se muvi sapaua, bo ma ciške oddychañe, stale sape* 14.

Przytoczone wyżej derywaty z formantem *-ała* są nacechowane ekspresywnie. Określają one osoby nie tylko ze względu na wykonywaną przez nie czynność, ale także i ze względu na sposób wykonywania tej czynności, stąd większość nazw ma charakter przezwisk o charakterze pejoratywnym. Autorki monografii o słowotwórstwie rzeczowników sufiksalnych rodzimych podkreślają funkcję ekspresywną formantu, będącą uzupełnieniem ekspresywności tematów (por. Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 224). Ich pogląd podziela Sławomir Gala, mówiąc o kumulowaniu zawartości stylistycznej poprzez nakładanie się emocji pejoratywnej niesionej przez sufiks z ładunkiem zawartym w czasownikowych podstawach derywacyjnych.

Ze swoistą deformacją stylistyczną, polegającą na wyrażaniu przez struktury zarezerwowane dla rodzaju nijakiego męskich nazw wykonawców czynności, mamy do czynienia m.in. w derywatach takich, jak: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **pukało**: pukać; *pukauo* 29; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **jąkało**: jąkać się; *ionkauo vlos i se ionka* 3; **krachało**: krachać; *kraχauo* 3.

Sufiks ten, analogicznie jak poprzednie, zawiera duży ładunek pejoratywnej emocji, tkwiący zarówno w podstawowym, pierwotnie partycypialnym *-l-*, jak i postpozytywnym *-o* (por. Gala 1993, s. 79; Kurzowa 1970, s. 10);

at) *-oł, -oła*

Występujący w polszczyźnie sufiks *-oł*, w zależności od jakości fonetycznej wygłosu tematów słowotwórczych będący kontynuacją psł. *-olb* lub *-elb* (por. Łoś 1925, s. 47; Doroszewski 1929, s. 66–67; Sławski 1974, s. 108–109), wystąpił tylko w dwu derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **kwiczół**: kwiczeć; *křicou* 19; **sepiół**: seplenić; *seřou* 26.

Również mało produktywna, ale częstsza niż *-oł* – przynajmniej w gwarach – (por. Cyran 1977, s. 88) jest postać *-oła*, będąca rezultatem nawarstwienia się produktywnego w prasłowiańszczyźnie morfemu *-a* na męską postać sufiksu *-ol*

(por. Gala 1988, s. 120). Zarejestrowane w gwarach pogranicza mazowiecko-małopolskiego formacje z *-oła* to: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bazgroła I**: bazgrać; *bazgroua bazgże tylko, a he piše* 19; **chrychola I**: chrychać; *chrychoua chrycha* 1; **mazgroła**: mazgrać; *mazgroua* 19; **śliniola**: ślinić się; *ślehoua* 26;

au) *-na*

Ten pochodzący z psł. **-ny*, mało produktywny w polszczyźnie ogólnej (por. Łoś 1925, s. 26; Gaertner 1934, s. 266; Klemensiewicz i in. 1964, s. 205; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 225–226; por. też Kleszczowa 1996, s. 187–188) i w gwarach (por. Chludzińska-Świątecka 1972, s. 223; Habrajska 1989, s. 103) formant zanotowałam w kilku derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **druhna**: (drużyć); *panna muoda byua ta v velońe, ji byli kouo niij te druxny take, co druzyli* 12; **dyżurna**: dyżurować; *dyzurna f kłaśe M*; **swachna**: swachować; *sfaχuie luži* 27; **woźna**: (wozić); *voźna* 1; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **biegna**: biegać; *begna he robi tylko bega po fši* 18;

aw) *-an, -'an*

Formanty *-an* kontynuujący psł. sufiks **-anъ* i *-'an* kontynuujący psł. **-ěnъ*, derywujące rzeczowniki od podstaw werbalnych i nominalnych (por. Sławski 1974, s. 128–131), w polszczyźnie ogólnej nie jest zbyt licznie reprezentowany (por. Łoś 1925, s. 31–32, 37; Gaertner 1934, s. 266–267; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 227; por. też Kleszczowa 1996, s. 175). Nieznane w zasadzie w polszczyźnie ekspresywne nazwy ludzi na *-an* (*-'an*) (por. Laskowski 1971, s. 27–28) znane są w polskich gwarach (por. Cyran 1977, s. 80–81; por. też Indeks SL 2010, s. 366). W moim materiale formant *-an* (*-'an*) zanotowałam m.in. w derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **rozwodzian**: rozwodzić się; *rozvožan* 10; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **chychran**: chychrać; *χyχran* 3; **kryjan**: kryć się, kryj- (sg., pl. praes.); *kryjan* 24; **łazgan**: łazgać się; *uazgan* 3; **szargan**: szargać opinię; *ten šargan co šargo lužom opiñje* 17;

ay) *-ina*

Formant *-ina* (psł. **-ina*) jest jednym z najproduktywniejszych sufiksów słowiańskich (por. Sławski 1974, s. 120) i – jak zauważa Renata Grzegorzczkova – „występuje w wielu różnorodnych, a nawet czasem przeciwstawnych sobie funkcjach” (Majewska-Grzegorzczkova 1961, s. 165). Autorzy opracowań słowotwórczych zwracają uwagę na produktywność tego sufiksu w tworzeniu m.in. nazw żon (por. Łoś 1925, s. 37; Gaertner 1934, s. 269; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 233; Kleszczowa 1996, s. 178–179). Barbara Rykiel-Kempf zestawiając derywaty z formantem *-ina* występujące w XVII w., wymienia wśród różnych funkcji tego formantu również funkcję derywowania nazw żeńskich od rzeczowników męskoosobowych, najczęściej nazw wykonawców czynności, np. *dawczy-na* ‘kobieta-dawca, dawczyni’, *morderczy-na* ‘kobieta-morderca, morderczyni’ (por. Rykiel-Kempf 1985, s. 34). Tadeusz Malec analizując derywaty z sufiksem *-ina* w gwarze wsi Rachanie, podkreśla bardzo istotny fakt. Mianowicie, w związku z czynnikami pozajęzykowymi (wzrost znaczenia kobiety w społeczeństwie)

nazwy typu *sędzina* ‘żona sędziego’ usamodzielniają się i nie są to już nazwy dzierżawcze, ale rodzajowe, które powstały od odpowiednich nazw męskich, por. *sędzina* ‘kobieta-sędzia’ (por. Malec 1976, s. 44). Zanotowane przeze mnie derywaty to formacje od czasowników, czyli żeńskie nazwy wykonawców czynności, o czym świadczą posłyszane u informatorów parafrazy, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **družbina**: (družbować); *družbino* 17, 20; **sędzina**: sędzić; *syńżino to ta, co suńżi luži* 13; **swacina**: swatać; *sfaćin co sfatauy to tera ni ma* 14; az) -ań

Pśl. przyrostek *-an’b powstały przez nawarstwienie się strukturalnego -jb na podstawie *-anb w kilku językach słowiańskich tworzy (paralelnie do -anb) ekspresywne denominalne określenia ludzi (por. Sławski 1974, s. 132). Ten dobrze zaświadczony w języku ukraińskim formant pojawił się w badanych gwarach wyjątkowo, raz, w derywacie *dworzań*, być może pod wpływem ukraińskim, por. ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **dworzań**: dwór; *dvożań robiu ve dvože* 6;

ba) -eń

Formant -eń można genetycznie wywodzić od różnych formantów, np. *-enb, *-enb, *-bnb, itp. Zauważył to już Jan Łoś pisząc, że wiele formacji może mieć różne pochodzenie (por. Łoś 1925, s. 33). We współczesnym języku polskim sufix -eń najczęściej łączy się z podstawami rzeczownikowymi i czasownikowymi. Renata Grzegorczykowa i Jadwiga Puzynina dostrzegają go też w kilku atrybutywnych derywatach deadiektywnych (por. Grzegorczykowa, Puzynina 1979, s. 270–271). Sufiks -eń wykorzystywano do derywowania formacji osobowych, co, zdaniem Mariana Domaradzkiego, można wiązać z występowaniem pśl. *-bnb w osobowych nazwach agentywnych (por. Domaradzki 1997, s. 163). Formant -eń ≤ pśl. *-bnb derywuje m.in. nazwy agentywne (por. Gaertner 1934, s. 274–275; Klemensiewicz i in. 1964, s. 199; Rospond 1971, s. 194; Peplowski 1974, s. 265–273; Sławski 1974, s. 138; Wojtyła-Świerzowska 1974, s. 127; Grzegorczykowa, Puzynina 1979, s. 270–271; Kleszczowa 1996, s. 193).

Ten nieproduktywny w gwarach formant (por. Dobrzyński 1967, s. 15, 26, 39; Górniewicz 1968, s. 70; Chludzińska-Świątecka 1972, s. 169; Malec 1976, s. 39; Habrajska 1989, s. 95; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 368) zanotowałam w trzech agentywnych derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **przekupień**³⁴: (przekupić); *pšekupīñ pšekupyvou guupīχ luži* 22; **uczeń**: uczyć się; *f skole uucne še uucom* 24; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **zbrodzień**: zbrodnia; *zbrożeń dokonau zbrodni i ma vyrok* 3.

Derywat *uczeń* może być również rozumiany jako dewerbalna nazwa obiektu czynności, por. *uczeń* ‘ten, kto jest uczony przez kogoś’;

bb) -ini // -yni

Formant -yni tworzył „rzeczowniki denominalne, urabiając żeńskie odpowiedniki niektórych osobowych rzeczowników męskich” (Sławski 1974, s. 139).

³⁴ Z punktu widzenia genetycznego formacja *przekupień* to zsubstantywowany przymiotnik (por. Sławski 1974, s. 138).

Podobnie uważa Roman Laskowski, według którego polski formant *-yni* wywodzący się z psł. **-ynji* nigdy nie charakteryzował się produktywnością i derywował głównie nazwy żeńskie. Po zaniku, gdy wyparł go z systemu, będący zresztą powstałym z niego wariantem, formant *-nia* pojawia się ponownie w okresie XVII–XIX w., derywując feminativa od rzeczowników męskich (por. Laskowski 1962, s. 171–187).

Stąd w literaturze słowotwórczej wszystkie zapisane derywaty z *-ini* // *-yni* wraz z rozszerzonymi *-czyni*, *-erczyni* traktowane są jako odrzeczownikowe nazwy feminatywne na *-ini* // *-yni* od odpowiednich męskich (por. Łoś 1925, s. 39; Gaertner 1934, s. 273; Laskowski 1962, s. 182; Kreja 1964, s. 137; Satkiewicz 1969b, s. 70; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 272; Warchoł 1987, s. 197–200). W moim materiale, zgodnie z założeniami przyjętymi we wstępie, poniższe derywaty tworzą dewerbalne i denominalne nazwy żeńskich wykonawców czynności.

Nieproduktywny w gwarach formant *-yni* (por. Dobrzyński 1967, s. 51; Habrajska 1989, s. 99; por. też Indeks SL 2010, s. 338) pojawił się w moim materiale w starych, notowanych już w zabytkach stp. (por. Laskowski 1962, s. 176; Klemensiewicz i in. 1964, s. 205), derywatach, uważanych przez Kreję jeszcze za formy przedpolskie (por. Kreja 1964, s. 137), por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **gospodyni I**: gospodarzyć; z *ni to zaradno gospodyni, dobże gospodaży* 13; *gospodyni ve dvože gospodażyua* 25; **prorokini I**: prorokować; *prorokiñi* 1; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **gospodyni II**: gospodarstwo; *gospodyni provažiua gospodarstvo ve dvože* 6; **prorokini II**: proroctwo; *prorokiñi* 25.

Powyższe formacje są dwumotywacyjne, motywują się rzeczownikami *gospodarstwo*, *proroctwo* i czasownikami *gospodarzyć*, *prorokować*, z tym, że w przypadku derywatu *gospodyni* podstawa różnicuje jego znaczenie;

bc) *-oń*

Formant *-oń* (≤ psł. **-on'b*) jest produktywny w zach.-słow. ekspresywnych nazwach przede wszystkim ludzi, często z określeniem pejoratywno-augmentatywnym, nierzadko też w ekspresywnych nomina agentis (por. Sławski 1974, s. 133). W polszczyźnie tworzy m.in. nacechowane stylistycznie odczasownikowe nazwy osób (por. Gaertner 1934, s. 275–276; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 273). Ten typ słowotwórczy jest dość częsty w gwarach (por. Pluta 1964, s. 40; Dobrzyński 1967, s. 19; Cyran 1977, s. 88–89; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 368), co potwierdza też poniższy materiał, por. m.in.: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **cedzoń**: cedzić; *cežoń ceži suova* 17; **glamoń**: glamać; *glamoń* 17; **guzdroń**: guzdrać się; *ty guzdrońu, co še gužžžeš?* 17; **mamloń**: mamleć; *mamluń mamle a ñe iji* 22;

bd) *-uń*

Formant *-uń* (psł. **-un'b*), występujący bardzo rzadko zarówno w polszczyźnie (por. Łoś 1925, s. 38; Gaertner 1934, s. 276; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 273; por. też Sławski 1974, s. 135), jak i w gwarach (por. Szymczak 1961a, s. 177; Malec 1976, s. 74), zanotowałam w trzech dewerbalnych derywatach, por.:

ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **choduń**: chodzić; *χoduń* 24; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **chluń**: chlać; *χluń* 17; **lizuń**: lizać się; *lizuń to lizuń, podlizywać się umie* 20;

be) -yń

Formant -yń ($\leq$ psł. *-ynb, *-yn'b $\leq$ -ynjb) nawiązuje ściśle do formacji na -yn'a. Mamy tu pierwotne abstractum na -b nawarstwione na podstawowe -yn- (por. Sławski 1974, s. 141). Ten dobrze zaświadczony w dialektach rosyjskich w odprzymiotnikowych rzeczownikach abstrakcyjnych oraz w formacjach odrzeczownikowych (por. Sławski 1974, s. 141) formant znany jest w polszczyźnie w nazwach własnych typu *Radzyń* (na Podlasiu), *Dobrzyń nad Wisłą*, *Dobrzyń nad Drwęcą* obok formantu -yn w nazwach typu *Cieszyn*, *Krotoszyn*, *Radzyn* (pod Grudziądem). Formant -yń zanotowała w staropolskich nazwach osobowych Maria Malec (por. 1982, s. 136, 143, 144). Ten nieznany w formacjach apelatywnych polszczyźnie ogólnej (por. Łoś 1925; Gaertner 1934; Klemensiewicz i in. 1964; Rospond 1971; Peplowski 1974; Grzegorzczkova, Puzynina 1979; Kleszczowa 1996) oraz polskim gwarom (por. Cyran 1960; Szymczak 1961a; Pluta 1964; Dobrzyński 1967; Górniewicz 1967; Warchoń 1967; 1968; Bąk 1968; Mrózek 1970; Nowak 1970; Chłudzińska-Świątecka 1972; Cyran 1977; Malec 1976; Homa 1985; Michalewski 1987; Habrajska 1989; Pająkowska 1990; Gala-Milczarek 2009a; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010) formant zanotowałam w jednym derywacie, por. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **kulśtyń**: kulścić; *kulśtyń* 3.

Formant w tej postaci może być wynikiem procesu fonetycznego polegającego na zmiękczeniu wygłosu;

bf) -ar

Ten rzadki na gruncie słowiańskim (por. Sławski 1976, s. 20; por. też Doroszewski 1931, s. 285; Wojtyła-Świerżowska 1974, s. 131) przyrostek -ar (psł. *-arʔ), nieliczny także w formacjach ogólnopolskich (por. Łoś 1925, s. 41–42; Gaertner 1934, s. 286; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 274–275) i formacjach gwarowych (por. Pluta 1964, s. 33; Dobrzyński 1967, s. 11; Chłudzińska-Świątecka 1972, s. 169; Malec 1976, s. 28), zanotowałam w dwu dewerbalnych formacjach, por.: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bǫdziar**: bǫdzić ‘; *bǫǫar to ǫe i bǫǫi* 17; **kłóciar**: kłócić się; *z ńim to ńe zacynei, bo to kǫuǫar, s kozdym ńe kǫuǫci* 17; *kǫuǫci ńe z ńim tyn kǫuǫar* 20;

bg) -arz

Formant -arz jest formantem ogólnosłowiańskim, będącym kontynuacją psł. *-arʔ³⁵, tworzącego na gruncie prasłowiańskim przede wszystkim nazwy wy-

³⁵ Psł. *-arʔ do *de facto* łac. -arius, który do prasłowiańszczyzny został zapożyczony za pośrednictwem germańskim (por. Łoś 1925, s. 42; Doroszewski 1931, s. 297; Klemensiewicz i in. 1964, s. 198; Szymański 1968, s. 28; Sławski 1976, s. 22; por. też Walczak-Mikołajczakowa 2000, s. 25). Zapóżylenie jest jednak tak dawne, że formant -arʔ można śmiało uznać za słowiański.

konawców jakiegoś zawodu od podstaw przede wszystkim rzeczownikowych³⁶ (por. Sławski 1976, s. 21; por. też Wojtyła-Świerżowska 1974, s. 135). Istnienie na gruncie prasłowiańskim wyrazów typu *lěkar'ь* o podwójnej motywacji, tj. rzeczownikowej i czasownikowej, wywołało rozszerzenie możliwości derywacyjnych sufiksu **-ar'ь* także na podstawy werbalne. W ten sposób na gruncie poszczególnych języków słowiańskich powstały paralelnie dewerbalne nomina agentis na *-ar'ь* (por. Sławski 1976, s. 22; por. też Doroszewski 1931, s. 297; Szymański 1968, s. 29; Wojtyła-Świerżowska 1974, s. 135).

O specjalizacji znaczeniowej tego formantu świadczy fakt, iż poza jedyną nazwą narzędzia utworzoną tym przyrostkiem (*bodarz*) nie spotykamy w żadnym słowniku przykładu użycia formantu *-arz* do utworzenia nomen instrumenti (por. Oleszczak 1964, s. 172).

Formant *-arz* jest produktywny zarówno w języku ogólnopolskim (por. Łoś 1925, s. 42–43; Doroszewski 1931, s. 297–300; Gaertner 1934, s. 287–290; Pomianowska 1963, s. 17–35; Zołotowa 1964, s. 270–276; Satkiewicz 1969b, s. 27–30; Nagórko 1974, s. 251, 253; Peplowski 1974, s. 276–278; Grzegorzewska, Puzynina 1979, s. 277–287; Kleszczowa 1996, s. 265–268; GWJP 1998, II, s. 400, 403, 434; Walczak-Mikołajczakowa 2000, s. 25–28; Jadacka 2001, s. 50–51; por. też Sieradzki 1981, s. 87, 89–90), jak i w polskich gwarach (por. Gołąb 1955, s. 75; Cyran 1960, s. 181; Szymczak 1961a, s. 169–170; Pluta 1964, s. 33–35; Dobrzyński 1967, s. 11–12, 24, 35–36; Górniewicz 1967, s. 49–50; Warchoł 1967, s. 143; Bąk 1968, s. 59, 78; Gruchmanowa 1969, s. 67; Mrózek 1970, s. 195–196; Nowak 1970, s. 137; Chludzińska-Świątecka 1972, s. 170; Malec 1976, s. 30–31; Kowalska A. 1979, s. 73–75, m. 168; 2003, s. 227–241; Brzeziński 1982; Homa 1985, s. 145; Kęcińska 1986; Habrajska 1989, s. 91–92; Pająkowska 1990, s. 19–20; Gala-Milczarek 2009a, s. 32–36, 91; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 418–420).

Wśród zapisanych przeze mnie w eksplorowanych gwarach dewerbalnych i denominalnych derywatów znalazły się m.in.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **arendarz**: arendować; *arendaš sat arendovaŭ* 12; **cykliniarz**: cyklinaować; *zavouali cykliŋaža do cyklinovaŋa podŭuk* 3; **dojarz**: doić, doj- (1. sg., 3. pl. praes.); *dojaš dojiu krovy v majuntku* 10; **drenarz**: drenować; *v zešue lato drynože drynovaŭ pole za drogom* 13; **garbarz**: garbować; *noŭlepi garbože garbuŭ skure v Raduŭhu* 22; **haftciarz**: haftować; *kobita to ɣafčarka, a ɣuop ɣafčaš, ale ɣuopy to račęŭ ŋe ɣaftovaŭ* 14; **kopiarz**: kopać; *kopoš še najmovaŭ i kopou* 25; **mi-siarz**: misić; *dovni to byu mišože, co mišiuŭ, tero to veterynože* 19; **mlocarz**: młócić; *muocaš muuciŭ cepem, a potem na targanke še muuciŭo* 19; *muocaže po fšaɣ ɣožiŭ i muuciŭ* 19; **plajciarz**: plajtować; *te plajčože ze Zdun, co splajto-*

³⁶ Od osobowych subiektów zdecydowanie odcina się nieliczna klasa odrzeczownikowych derywatów z obcym sufiksem *-arz* o znaczeniu wyłącznie nieosobowym, np. *herbarz*, *lekcjonarz* (por. Waszakowa 1990a, s. 433).

vauy 13; **tokarz**: toczyć; *tokaš to mušou vytočyc fšystke nažynžā, a potym zuožyc to kuuko zeby tym mozna byuo pšqšć* G; **žylarz**: żyłować; *žyłaž dobre žyuoiau i postrunek byu iag žyua štyvny* 4; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bajczarz II**: bajcować; *io to takiχ bojčoży ne luβe, bo tylko bojcuioim* 25; **fafluniarz**: faflunić; *fafluioža to ne zrozumiš, bo tak fafluñi* 19; **ględziarz**: ględzić; *gl'inhōš to gl'inhzi, co mu tylko pšyžē do ūba* 19; **malpiarz**: małpować; *χoži mauṑoš po fši i mauṑuje* 22; **paskudziarz I**: paskudzić; *z nigo to nic dobrego ne vyrošne, ino paskužoš, bo tero iuš paskužić zacyno* 30; **plotkarz I**: plotkować; *χuṑpy to gorše plotkaže niš baby, tylko se ne χcu pšyznać, že plotkuju* 3; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **badylarz**³⁷ badyl; *davñij to byu badylaš, a tera to kfećaš* 14; **belczarz**: belka; *belcaš žnou ṑiuo žževo i toporamy rombaṑ boki i kanty i robiu belki, bale* 1; **broniarz**: brona; *iūs te broñaže ne zyio, co robili dževane brony* 3; **dziegciarz**: dziegieć; *žexćaš iēže, čša kupić smaru do voza* 28; **galganiarz**: galgan; *iēžžiuṑ po fši gaugañaže, iak vjexauy na vēš to kšycauṑ, ze kupiuom gaugany* G; **grzybiarz**: grzyb; *na kobete, co zbero v leše gžyby i iē spšedaje muṑo u nas gžyboš* 19; **kafelkarz**: kafelek; *žle pouozeṑ kafelkaš te kafelki* 13; **kamieniarz**: kamień; *take duže kaniñe to kaniñaš roščel'ivaṑ muotēm, žeby pouupać* 14; **kominiarz**: komin; *iēxauy po kumiñoža, bo se kumñin zatkou* 19; **kopyciarz**: kopyto; *na šefca muṑiuṑ kopyćaš, bo robiu buty na kopyće, noģi vyrhežau* 14; **meblarz**: mebel; *kupēṑ meble ūu mebloży ze Zdun* M; **miotlarz**: miotła; *mjetlaš, pšut to muṑil'i, iag mjetuṑ robiu, to mjuo dužo i na spšedej nošiu* 25; *se šmauṑ, že vysua za mōž za faχofca ot metuṑ, za metlaža* 14; **onuczarz**: onuca; *onucaš zbiera šmaty, onuce* 3; **plachciarz**: płachta; *ṑuaχćaš šēje s ṑuaχty* 26; **powroziarz**: powróż; *iag robil'i te povrožaže povrozy to ne vem* 19; **pszczelarz** // **pszczolarz**: pszczola; *kedyš pšcelaš iak χodovaṑ pšcouy to uul robiu sam, mušau go vyšfñić* G; **torfiarz**: torf; *te torfaže to mušauy umić čoñć tēñ torf* 14; ODRZECOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bijatykarz**: bijatyka; *u nego syn biatykaš, v guovie tylko biatyka* 6; **karciarz**: karta; *ty karcažu, fšystko pšegraš f karty* 6; **kobieciaz**: kobieta; *Vojtek to nezuṑ kobečoš, za kobetamy se ugaño* 3; *kobićaš za kobitamy gaña* 7; **papierosiarz**: papieros; *ia iestym papirošaš bo pola papirosy* 11.

Łatwość wiązania się formantu *-arz* z podstawami na *k* spowodowała być może, jak twierdzą Grzegorzczkova i Puzynina, powstanie derywatów z redundantną deminutywnością podstaw (por. Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 286). W moim materiale tego typu derywaty z deminutywnymi podstawami to: *kafelkarz* ← *kafelki* obok *kaflarz* ← *kafel*, *sitkarz* ← *sitko* obok *sitarz* ← *sito*, *sklepiaczarz* // *sklepikarz* ← *sklepiak* obok *sklepiarz* ← *sklep*, *skórczarz* // *skórkarz* ← *skórka*, *szmaczarz* // *szmatkarz* ← *szmatka* obok *szmaciarz* ← *szmata*.

³⁷ Według Krystyny Waszakowej derywat ten należy do derywatów paradygmatycznych i motywuje się rzeczownikiem *badylarstwo*, por. *badylarz* 'ten, kto zajmuje się badylarstwem'. Motywacja rzeczownikiem *badyl* jest według Waszakowej słabsza, niepełna: wyraża cechy niedefinicyjne derywatu lub wprowadza zakłócenie stylistyczne (por. Waszakowa 1993d, s. 67).

W przypadku formacji *lichciarz*, *lichtarz* ← *lichtarz* mamy do czynienia z synkretyzmem znaczeń wytworu czynności i wykonawcy czynności. Są to formacje tylko pozornie zawierające sufixs *-arz*, w rzeczywistości paradygmatyczne (por. Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 172–173);

bh) *-terz*

Formant *-terz*, powstały w wyniku przekształcenia fonetycznego, a kontynuujący psł. formant **-tyr' b* (por. Sławski 1976, s. 29), zanotowałam w jednym derywacie, por. ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **pasterz**: paść; *pasteš pasau byduo* 1.

Z diachronicznego punktu widzenia w powyższym derywacie należałoby wyróżnić formant *-tyrz* z psł. **-tyr' b* (por. stp. *pastyrz* z psł. **pastyr' b*). Forma *pasterz* pojawia się w polszczyźnie od XV w. (por. Wojtyła-Świerżowska 1974, s. 132–133);

bi) *-torz*

Formant *-torz* kontynuuje psł. **(t)or' b*, który, jak podaje Sławski, powstał przez nawarstwienie się strukturalnego *-jb* na podstawowe *-(t)or b* (por. Sławski 1976, s. 26).

W moim materiale wystąpił w jednym derywacie, por. ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **pastorz**: paść; *pastoš pas byduo* 3;

bj) *-s*

Formant *-s* pochodzi od psł. przyrostka **-s b* zaświadczonego w kilkunastu wyrazach z reguły niemotywowanych, utworzonych najczęściej od pierwiastka werbalnego, rzadziej nominalnego (por. Sławski 1976, s. 31). W moim materiale formant ten pojawił się w odosobnionym derywacie, por. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **beks**: beczeć; *beks* 4.

Co prawda, można by derywat *beks* potraktować jako formę męską w opozycji dla formy żeńskiej *beksa* (por. analogiczne *biadul* – *biadula*, *parkot* – *parkota*, *swach* – *swacha*, *trajkot* – *trajkota*), ale występowanie w punkcie 4 dwurodzajowego i odnoszącego się do wykonawców czynności obu płci derywatu *beksa* raczej wyklucza taką interpretację;

bk) *-sa*

Formant *-sa* pochodzi od psł. **-sa* tworzącego w pñ.-słow. ekspresywne nomina agentis (zwykle dwurodzajowe) (por. Sławski 1976, s. 32). Formant ten zarówno w języku ogólnopolskim, jak i w gwarach tworzy nieliczne derywaty – nazwy wykonawców czynności o charakterze skłonnościowym (por. Łoś 1925, s. 92; Gaertner 1934, s. 262; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 287; GWJP 1998, II, s. 400; Szymczak 1961a, s. 164; Dobrzyński 1967, s. 21; Bąk 1968, s. 78; Malec 1976, s. 70; Gala-Milczarek 2009a, s. 92).

W moim materiale wystąpiły dwa dwurodzajowe pejoratywne derywaty (wyrażające pogardę, stosunek lekceważący), użyte w znaczeniu skłonnościowym, por.: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **beksa**: beczeć; *beksa to becy i becy i ñe ma kuńca* 3; **plaksa**: płakać; *puaksa* 7;

bl) -as

Franciszek Sławski zauważa, że formant *-asъ tworzy w poszczególnych językach słowiańskich ekspresywne określenia ludzi (por. Sławski 1976, s. 32). W języku polskim okazuje się on całkowicie nieproduktywny do XIX wieku, dopiero po tym okresie wzrasta nieco jego produktywność (por. Domaradzki 1997, s. 171, 172). Władysław Cyran uważa, że jest to wpływ gwar, w których wyrazy z -as należą do często spotykanych (por. Cyran 1977, s. 81–82; por. też Szymczak 1961a, s. 164; Bąk 1968, s. 78; Malec 1976, s. 31; Michalewski 1987, s. 133; Gala-Milczarek 2009a, s. 92; Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 383). Krystyna Długosz-Kurczabowa podkreśla, że najważniejszym czynnikiem uaktywniającym formant -as w języku polskim był wpływ łaciny (por. Długosz-Kurczabowa 1990b, s. 54).

Zdaniem Bogusława Kreja we współczesnej polszczyźnie ogólnej dominują formacje osobowe na -as o nacechowaniu ekspresywnym, augmentatywnym, poza tym zjawisko to jest wyraźne w licznych gwarowych formacjach (por. Kreja 1996, s. 174). Owo nacechowanie na ogół tkwi, jak pisze Kreja, już w podstawie słowotwórczej (por. Kreja 1996, s. 171), co potwierdza też mój materiał, por. m.in.: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **latas**: latać; *lotas // lotos bęgo za χuopokamy, fstydu ni mo* 19; **nierobas**: nie robić; *o! nie robi nierobas* 22; **porwas**: porywać; *te porvasy to poryvajo, kradno co popadne* 29; ODRZECZOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **dowcipas**: dowcip; *dofćipas* 17.

Do omówionych wyżej formacji można też zaliczyć derywat *klóćijas*, w którym przed -as wystąpiło niejasnego pochodzenia -ij- (por. Kreja 1996, s. 172), por. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **klóćijas**: klócić się; *ne kuuc še ty kuucijose jedyn M*;

bl) -os

Formant -os (psł. *-osъ) należy w słowiańszczyźnie do rzadkich (por. Sławski 1976, s. 34). W moim materiale pojawił się w derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **bandos**: bandować; *bandosy take co širpani žnu* 30; *bandos taki co iijze sukaž roboty fšfat* 22; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bajos**: bajać; *bajos* 24.

Czasownik *bandować*, od którego utworzono derywat *bandos* znaczy ‘wędrować w poszukiwaniu pracy’. Pojawienie się w badanych gwarach derywatu *bandos* w znaczeniu ‘tego, kto żnie zboże’ można traktować jako przykład przeniesienia nazwy.

Tego typu formacje, dla których nie da się zbudować żywej, naturalnej parafrazy, Bogusław Kreja nazywa wyrazami motywowanymi morfologicznie (morfemowo) (por. Kreja 1972, s. 61–62), Krystyna Kowalik traktuje je jako wyrazy podzielne, ale nieprzejrzyste semantycznie (por. Kowalik 1980, s. 281–282), zaś Alicja Nagórko traktuje je jako leksemy o luźnej więzi semantycznej z podstawą, tworzące pogranicze motywacji (por. Nagórko 1981, s. 200);

bm) *-isz // -ysz*

Pojawiający się współcześnie szczątkowo formant *-ysz* wywodzi się z psł. **-yšb*, mającego swój twardy odpowiednik **-ychb* (por. Sławski 1974, s. 75). Z powodu procesów dyspalatalizacyjnych mógł w języku polskim zlać się z przyrostkiem *-isz*.

Formant *-isz // -ysz*, tworzący m.in. derywaty odczasownikowe, rzadki w polszczyźnie ogólnej (por. Łoś 1925, s. 95; Gaertner 1934, s. 333; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 289; GWJP 1998, II, s. 400), pojawia się w gwarach częściej (por. Bąk 1968, s. 78; Popowska-Taborska 1972, s. 107–112; Cyran 1977, s. 85; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 421).

W eksplorowanych gwarach formant *-isz // -ysz* wystąpił w formacjach nazywających człowieka ze względu na wykonywane czynności lub jego skłonności do czynności nazywanych przez podstawowy czasownik, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **cierpisz**: cierpieć; *čerpiš* 19; **dorobisz**: dorobić się; *dorobiš* 25; **golisz**: golić; *gol'iš* 30; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **chwalisz**: chwalić się; *χfališ takom mo bide, a tak se χfali* 1; **kręcisz**: kręcić; *kreñčiš* 24; **ściubisz**: ściubić; *ścubiš* 26; **wykpiasz**: wykpiwać // wykpić; *vykpeu vykpiš fšystko* 19;

bn) *-osz*

Ten typowy dla zachodniej i południowej słowiańszczyzny formant *-ošb*, tworzący głównie attributiva i hipocoristica, powstał, podobnie jak niespalatalizowany wariant *-ochb*, z absorpcji samogłoski *o* przez pierwotny *-ch // -chjo* derywujący imiona własne (por. Sławski 1974, s. 73, 76, 78)³⁸.

Maria Wojtyła-Świerżowska notuje nazwy agentywne odczasownikowe z tym formantem w języku słowackim i serbsko-chorwackim (por. Wojtyła-Świerżowska 1974, s. 123). Autorka przytacza również rzadkie w dawnej polszczyźnie formacje typu *krętosz* : *kręcić się* (*ibidem*, s. 124).

Formant *-osz* w języku polskim nie jest zbyt często poświadczony w nazwach pospolitych. Słownik staropolski notuje tylko dwie formacje utworzone tym formantem, tj. *gniewosz* ‘roślina, niecierpek pospolity’ i *maśłosz* ‘roślina, kaczeniec’ (por. SStp.). Kilka przykładów podają Jan Łoś (1925, s. 95), Henryk Gaertner (1934, s. 333–334) czy Krystyna Kleszczowa (1996, s. 272). Krystyna Siekierska notuje utworzony przy pomocy tego formantu neologizm *trepiosz* ‘człowiek chodzący w trepach’ (por. Siekierska 1969, s. 443).

Współcześnie jest to formant rzadko spotykany, najczęściej w formacjach atrybutywnych odprzymiotnikowych, występuje też w derywatach odrzeczownikowych o bardzo różnych znaczeniach i wyjątkowo w nazwie dewerbalnej *gniewosz* (por. Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 290).

Derywatów z tym formantem nie notują autorzy monografii gwarowych, por. Sobierajski 1952; Cyran 1960; Dobrzyński 1967; Warchoń 1967; Bąk 1968; Gruchmanowa 1969; Nowak 1970; Chłudzińska-Świątecka 1972; Malec 1976;

³⁸ Jan Czubek formant *-osz* traktuje jako zapożyczony z jęz. węgierskiego (por. Czubek 1902, s. 52).

Cyran 1977; Pająkowska 1990; Gala-Milczarek 2009a. Natomiast Bogusław Kreja podaje przykłady na *-osz* znane polskim gwarom, poza tym notuje wiele nazw własnych z tym formantem (por. Kreja 1992).

W zgromadzonych przeze mnie danych znalazł się jeden dewerbalny derywat z tym formantem, mianowicie ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **pukosz**: pukać; *pukoś* 26, 28;

bo) *-ot*

Formant *-ot* kontynuuje psł. **-otъ* (por. Rospond 1971, s. 196). Formacje tworzone tym formantem to pierwotnie m.in. nazwy czynności akustycznych (por. Łoś 1925, s. 52–53; Gaertner 1934, s. 256; Peplowski 1974, s. 275; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 293–294). Na orzeczeniowy charakter formacji z *-ot* wskazują też niektórzy autorzy monografii gwarowych poświęconych słowotwórstwu (por. Szymczak 1961a, s. 166; Malec 1976, s. 64).

W przypadku derywatów na *-ot* nastąpiło wtórne przesunięcie nazw orzeczeniowych do nazw podmiotowych i w wielu wypadkach formacje te mają oba znaczenia: orzeczeniowe i podmiotowe (por. Szymczak 1961a, s. 166). Takie podmiotowe formacje notują w gwarach m.in. Feliks Pluta, Walenty Dobrzyński czy Mieczysław Szymczak (por. Szymczak 1961a, s. 166; Pluta 1964, s. 32; Dobrzyński 1967, s. 19–20; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 388–389).

W gwarach pogranicza mazowiecko-małopolskiego zarejestrowałam następujące derywaty z tym formantem: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **dziurgot**: dziurgać; *żurgot* 3; **gęgot**: gęgać; *gyngot gyngo, nie zrozumiesz go* 19; **skrzekot**: skrzeczeć; *skšekot* 19; **trzepot**: trzepać; *čšepot* 28;

bp) *-ut*

Formant *-ut*, należący do zasobów sufiksów praslaviańskich, był głównie formantem przymiotnikowym, rzadko występował w tworach rzeczownikowych (por. Siudut 1948, s. 395).

Ten mało produktywny na gruncie polskim formant *-ut* (por. Łoś 1925, s. 55; Siudut 1948, s. 389) zanotowałam w dwu dewerbalnych derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **misiut**: misić; *na tego, co miśi to muvjo miśut* 9; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **sikut**: sikać; *śikut* 3;

br) *-eż*

Przyrostek *-eż*, mało produktywny w polszczyźnie (por. Łoś 1925, s. 91; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 311; Kleszczowa 1996, s. 295–296), tworzący m.in. derywaty odczasownikowe o znaczeniu nazw czynności, kontynuuje psł. przyrostek **-ežъ*. Ten wykazujący w psł. pewną produktywność formant tworzył przede wszystkim dewerbalne abstracta, które często ulegały wtórnej konkretyzacji, przechodząc bądź to w nomina acta, bądź też w nomina agentis (por. Sławski 1974, s. 69). Z takim procesem mamy do czynienia i dziś w eksplorowanych gwarach, bowiem derywat *łupież* obok znaczenia nazwy czynności posiada też znaczenie agentywne, por. ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **łupież**: łupić; *uupiš*

uupi ile moŹe 28. Por. teŹ psł. *lupeŹb* ‘zdzieranie, łupienie, grabieŹ; łup; zdzierca, rabuś’ ≤ *lupiti* ‘łupić’ (Sławski 1974, s. 69).

Poza wymienionymi formantami zanotowałam kilka formantów tworzących nazwy osobowych wykonawców czynności, por. *-ula*, *-ara*, *-ys*, które z jednej strony nie występują w wyrazach prasłowiańskich, z drugiej – spotyka się je w poszczególnych językach słowiańskich, co moŹe świadczyć o tym, Źe znane były na gruncie prasłowiańskim, por.

a) *-ula*

Przyrostek **-ula* nie występuje w wyrazach prasłowiańskich. W poszczególnych językach słowiańskich spotyka się go w funkcji formantu ekspresywnego tworzącego zwykle augmentativa, czy teŹ pejoratywne nomina agentis (por. Sławski 1974, s. 110).

Przyrostek *-ula* w połączeniu z werbalnymi podstawami tworzy więc w języku polskim nomina agentis o pejoratywnym zabarwieniu (por. Łoś 1925, s. 48; Doroszewski 1929, s. 68; Gaertner 1934, s. 280; Grzegorzczkowska, Puzyńska 1979, s. 224; GWJP 1998, II, s. 400; por. teŹ Szymczak 1961a, s. 171; Pluta 1964, s. 38; Bąk 1968, s. 77; Malec 1976, s. 73; Pająkowska 1990, s. 65–66; Gala-Milczarek 2009a, s. 91).

Taki charakter mają teŹ zanotowane przeze mnie derywaty, por.: ODCZA-SOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **banduła**: bandurzyć; *banduua banduŹy sam ne ve co* 18; **gadula**: gadać; *z nego to uokropno gaduua, godo iŹ godo* 19; **grzebuła**: grzebać się; *on ni umau se uvinouć Źypko z robotom, taki gŹebuua byu* 14;

b) *-ara*

Ten niezaświadczony w wyrazach prasłowiańskich przyrostek *-ara* tworzy m.in. w języku ogólnopolskim i polskich dialektach ekspresywne rzeczowniki denominalne, zwłaszcza augmentativa, pejorativa (por. Sławski 1976, s. 21).

Walenty Dobrzyński derywaty typu *handlara* zalicza do formacji rzeczownikowych derywowanych wstecznie z zachowaniem pełni morfemów wyrazu podstawowego. Derywaty te mają według niego usunięty tylko faktycznie zdrabniający lub odczuwany jako zdrabniający przyrostek *-k-* (por. Dobrzyński 1967, s. 55). Z kolei Bogusław Kreja nie wie, czy tego typu formacje feminatywne interpretować jako derywaty wsteczne od formacji feminatywnych, nieraz rzadziej używanych typu *handlarka*, *plotkarka*, czy teŹ traktować je jako derywaty paradigmatyczne od formacji męskoosobowych typu *handlarz*, *plotkarz*.

Genetycznie rzecz biorąc formacje typu *handlara* są derywatami wstecznymi, utworzonymi od feminatywów typu *handlarka*, ale przy ujęciu opisowym trzeba zwrócić uwagę na fakt, Źe niektóre z wyŹej podanych derywatów nie mają swoich odpowiedników z sufiksem *-arka* (por. Kreja 1974, s. 197). MoŹna by więc sądzić, Źe „aktualnie w języku polskim dokonuje się w zakresie feminatywów od formacji na *-arz* proces, który swego czasu dokonał się w zakresie feminatywów od formacji na *-nik*. Tak jak niedawno ustalił się stan typu *robot-*

nik : *robotnica* obok *czytelnik* : *czytelniczka*, tak dzisiaj, wydaje się, wykształca się stan typu *spryciarz* : *spryciara* obok typu *kucharz* : *kucharka*. I tak jak od niektórych formacji na *-nik* do dzisiaj współistnieją dwie formacje feminatywne [...], tak od niektórych formacji na *-arz* będą zapewne jeszcze długo współistnieć dwie różne formacje feminatywne: na *-ara* i *-arka*” (Kreja 1974, s. 197).

Poza tym u źródeł formacji typu *plotkara* mogą tkwić relacje, w których nastąpiło przewartościowanie nacechowania emocjonalnego spowodowane „wytarcie się” pierwotnego zabarwienia hipokorystycznego członu pod względem słowotwórczym pochodnego (por. Kreja 1970, s. 93).

Derywaty zanotowane przeze mnie w gwarach pogranicza mazowiecko-małopolskiego są formacjami dewerbalnymi, o czym świadczą zanotowane parafrazy słowotwórcze.

Na możliwość wywodzenia derywatów z formantem *-ara* od podstaw werbalnych zwracają uwagę m.in. Henryk Gaertner czy autorki monografii o słowotwórstwie rzeczowników sufiksalnych rodzimych (por. Gaertner 1934, s. 286; Grzegorzczkowska, Puzyńska 1979, s. 275–276). Te ostatnie zwracają uwagę, że derywaty typu *plotkara*, objaśniane zazwyczaj jako zgrubiałe od rzeczowników na *-arka*, są obecnie częściej używane niż ich genetyczne podstawy (por. Grzegorzczkowska, Puzyńska 1979, s. 275–276) i dla tych derywatów przyjmują motywację główną odczasownikową z formantem *-ara*. Jedyne derywat *handlara* według autorek monografii motywuje się pierwszoplanowo rzeczownikiem na *-arka* (por. Grzegorzczkowska, Puzyńska 1979, s. 276).

Większość zarejestrowanych derywatów nie ma odpowiedników z sufiksem *-arka*. Wyjątek stanowią derywaty: *handlara* 13, 17, 22, G – *handlarka* 1–14, 16, 17, 19–30, M; *bajdziara* 21 – *bajdziarka* 21; *bałaganiara* 1, 2, 4–14, 16–21, 23–25, 27–30 – *bałaganiarka* 15, 26; *plotkara* 6, 9, 11–16, 18, 25, 30, G – *plotkarka* 3–8, 12, 17–19, 21, 25, 30; *sepluniara* 10 – *sepluniarka* 8. Jak widać, tylko w odniesieniu do niektórych gwar można mówić o występowaniu odpowiedników na *-ara* i *-arka*, por. *handlar(k)a* 13, 17, 22; *bajdziar(k)a* 21; *plotkar(k)a* 6, 12, 18, 25, 30, ale i w tym przypadku informatorzy jako podstawę dla derywatów na *-ara* wymieniali czasownik, por. m.in.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **handlara**: handlować; *χandlara χandluje na targu towarem* 17; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bajdziara**: bajdziurzyć; *baǰǰora, posuǰa pobajǰużyć troǰe* 21; **klóciara**: klócić się; *ledvo co fstaǰa kuuǰara i še kuuǰi* 17; **łaziara**: łazić; *ne zadaj še z tum uǰarum, co tylko uǰi po fsi bes celu* 17; **panikara**: panikować; *ta pańikara to pańikovaǰa zańast pomuc* 13; **plotkara**: plotkować; *ta stara plotkara juś ne vyčšymaǰa i poleǰaǰa plotkovaǰ* 6; **ślamazara**: ślamarzyć się; *tyń ślamazara to še dopiero ślamaǰe z roboto* 10.

Jako wynik pewnej negacji uznawanych powszechnie wartości, swojego rodzaju sceptycyzmu i lekceważenia niektórych form życia społecznego należy traktować derywat *handlara* od neutralnego czasownika *handlować*.

Podobnie jest z derywatami odrzeczownikowymi. Większość zarejestrowanych derywatów ma odpowiedniki z sufiksem *-arka*, por. *bajczara* 19, 28 – *bajczarka* 8, 17, 28; *cebulara* 8 – *cebularka* 7, 13; *grzybiara* 17 – *grzybiarka* 1–16, 18, 20–22, 24–30; *guślara* 8, 14, 16, 19, 20, 22, 25 – *guślarka* 6, 10, 14, 16, 19, 20, 22; *jagodziara* 17 – *jagodziarka* 1–16, 18, 21, 23–30; *krowiara* 20, 22 – *krowiarka* 14, 16, 20, 22; *łapówkara* 10, 13 – *łapówkarka* 8; *maślara* 8 – *maślarka* 13, 15–19; *rupieciara* 13 – *rupieciarka* 2; *śmieciara* 1–6, 8–21, 23–25, 27–30 – *śmieciarka* 26; *świniara* 22 – *świniarka* 1, 2, 7, 8, 10, 14, 19, 25, 29, 30, G, M; *tabaczara* 22, M – *tabaczarka* 6, 19, 22. Jednak tylko w odniesieniu do niektórych gwar można mówić o występowaniu odpowiedników na *-ara* i *-arka*, por. *bajczar(k)a* 28; *guślar(k)a* 14, 16, 19, 20, 22; *krowiar(k)a* 20, 22; *tabaczar(k)a* 22. We wszystkich przypadkach informatorzy jako podstawy wymieniali rzeczowniki *cebula*, *grzyb*, *gusła*, *jagoda*, *krowa* itp., a nie np. *cebularka*, *grzybiarka*, *guślarka* itp., por. m.in. ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **cebulara**: *cebula*; *cebulara* *χandluje cebulo* 8; **grzybiara**: *grzyb*; *gzyb̃bara*, *a z̃bera v leše gzyby i je sp̃sedãje* 17; **guślara**: *gusła* (pl.t.); *guślara gusła iake otprava* 14; **maślara**: *masło*; *maślara to muvili na tom, co masuym χandlovãa* 8; ODRZECZOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **chlopaczara**: *chłopak*; *χuopocora to muvum na takum, co se ugaño za χuopokamy* 20; **języczara**: *język*; *ta języcora ṽzena me na język* 22; **karciara**: *karta*; *karćara ž̃ne f̃karty as χucy* 13;

c) *-ys*

Franciszek Sławski podkreśla, że nie ma żadnego prasłowiańskiego wyrazu z sufiksem *-ysъ* (por. Sławski 1976, s. 35). Jak pisze, w języku polskim rozwinął się jako sekundarna innowacja ekspresywny przyrostek *-ys* (*ibidem*). Autorki monografii poświęconej słotwórstwu współczesnego języka polskiego traktują ten formant jako jednostkowy, notując go w derywacie odrzeczownikowym *kundys* od *kundel* (por. Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 289). Szymon Matusiak za Franzem Miklosichem podaje, że formant *-ys* znany był niegdyś zapewne wszystkim językom słowiańskim, a ponieważ nie był żywotny, w niektórych językach słowiańskich zamarł zupełnie (por. Matusiak 1911, s. 136, 137). W polszczyźnie był „ulubiony” w imionach i nazwiskach, występował z twardym i miękkim *-s*, por. *Kundys*, *Matys*, *Jędrys*, *Wojtys* obok *Władys* (*ibidem*, s. 136).

Derywatów z tym formantem poza wymienionymi wyżej nie notują ani autorzy opracowań słotwórstwa ogólnopolskiego (por. Łoś 1925; Gaertner 1934; Klemensiewicz i in. 1964; Satkiewicz 1969b; Kleszczowa 1996), ani autorzy monografii gwarowych (por. Sobierajski 1952; Cyran 1960; Szymczak 1961a; Pluta 1964; Dobrzyński 1967; Warchoń 1967; Bąk 1968; Gruchmanowa 1969; Nowak 1970; Chłodzińska-Świątecka 1972; Malec 1976; Cyran 1977; Pająkowska 1990; Gala-Milczarek 2009a).

W moich materiałach formant *-ys* wystąpił również jednostkowo w przykładzie, por. ODRZECZOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **gałdys**: *gałda*; *gaudys* 29.

6.2. Formanty wytworzone w polszczyźnie

Zasób formantów odziedziczonych z języka prasłowiańskiego był systematycznie wzbogacany formantami ukształtowanymi w polszczyźnie. Bazę materiałową polskich formantów stanowiły afiksy prasłowiańskie, z tym, że formanty rodzime były morfologicznie bardziej rozbudowane niż formanty prasłowiańskie.

Formanty rodzime powstawały najczęściej w wyniku m.in. następujących tendencji i procesów: a) perintegracji i absorpcji morfologicznej; b) przekształcania końcówek fleksyjnych; c) kontaminacji dwu istniejących morfemów.

Powstawanie formantów tworzących nazwy osobowych wykonawców czynności na skutek perintegracji i absorpcji morfologicznej jest niewątpliwie najproduktywniejszym sposobem wzbogacania zasobu formantów odziedziczonych. Na fakt, że procesy perintegracji i absorpcji morfologicznej są żywe zwracał uwagę Witold Doroszewski: „Proces «przyrastania» końcowych elementów tematów wyrazowych do sufiksów i powstawania w ten sposób nowych sufiksów jest procesem żywym i daje się obserwować w bardzo licznych wypadkach. Liczba sufiksów powstałych wskutek tego procesu jest nierównie większa niż liczba tych, których pochodzenie z samodzielnych wyrazów daje się historycznie stwierdzić” (Doroszewski 1931, s. 280).

Nie odnotowałam w zgromadzonym materiale przykładów ilustrujących zjawisko perintegracji i absorpcji części formantu przez temat. Często natomiast odnotowywałam formacje, w których obserwowałam proces wchłaniania cząsteczki tematu przez formant.

Rozbudowane formanty i podstawy słowotwórcze zostały wyodrębnione w oparciu o konteksty parafrastyczne podane przez informatorów. W wyniku innego pojmowania struktury złożonych morfologicznie leksemów bardzo często podane przez informatorów podstawy różnią się od podstaw prymarnych i przesunięciu ulega granica między morfemami. I tak, na przykład formant *-alec* w następujących derywatach: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **opóźnialec I**: opóźniać; *he opuźńai roboty, opuźnalcu* 17; **wisialec**: wisieć; *višalec to ten, co še poviešiu* 6; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **jąkalec**: jąkać się; *jąnkalec juš še įonka* 8; **niedbalec**: nie dbać; *taki nedbalec co he dba uo nič* 19; **opóźnialec II**: opóźniać się; *opuźnalec coš opuźna še* 20; **zająkalec**: zająkiwać się ‘jąkać się’; *ten zająnkalec ot žecku še zaijonkuje* 2, można wyodrębnić dzięki sekundarnej motywacji czasownikami zamiast prymarnej odimiesłowowej. Analogicznie, przy motywacji czasownikowej (rzadziej rzeczownikowej) derywatów należących do nazw osobowych wykonawców czynności, które genetycznie motywowane były imiesłowami, nastąpił proces perintegracji i absorpcji, w wyniku czego można wyodrębnić złożone formanty, takie jak: *-aniec*, *-eniec*, *-anka*, por.:

a) *-aniec*

Złożony formant *-aniec* powstał w wyniku absorpcji części tematu słowotwórczego rzeczowników utworzonych prymarnie od imiesłówów biernych na *-any* (por. Jaros 2009, s. 46).

Występujący w polszczyźnie ogólnej wyłącznie w derywatach odczasownikowych (por. Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 66; GWJP 1998, II, s. 400), w gwarach nienotowany w tej kategorii (por. Dobrzyński 1967, s. 34; Górnowicz 1967, s. 48; Malec 1976, s. 27) lub notowany sporadycznie (por. Bąk 1968, s. 75; Chludzińska-Świątecka 1972, s. 164; Pająkowska 1990, s. 14, 85; Sierociuk 1996a, s. 112; Gala-Milczarek 2009a, s. 88; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 264–265) formant zapisałam w eksplorowanych gwarach nie tylko w derywatach odczasownikowych, ale też wyjątkowo w odrzeczownikowym, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **przebieraniec**: przebierać się; *pšebirańec įino by še pšebirou v nove ũbrańe* 19; *pšebierańce še pšebieraŭy i xožiŭy s ko-lendo* 8; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **naprzykrzaniec**: naprzykrzać się; *ale še napšykšańec napšykša* G; **oszukiwaniec**: oszukiwać; *uošukańec provdy űe poŭi, įino uošuiko* 19; *taki ošukańec to tylko pačšy, įak tu ošuakać* 7; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **budowlaniec**: budowla; *budovlańce ze Zgęža stavauy te budovle, te budynki* 13.

W ostatnim przykładzie obserwujemy zjawisko reinterpretacji, ponieważ derywat ten należałoby potraktować bardziej jako odprzymiotnikowy z przyrostkiem *-ec*. Derywat ten uległ uniwersyfikacji i substantywizacji, jest bowiem eliptycznym skrótem wyrażenia *pracownik budowlany*;

b) *-eniec*

Formant *-eniec* został wyodrębniony w rzeczownikach utworzonych od imiesłówów biernych na *-ony* (por. Gaertner 1934, s. 316). W omawianej kategorii występuje wyjątkowo w polszczyźnie ogólnej (por. Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 66–67; GWJP 1998, II, s. 400), nienotowany jest natomiast w gwarach (por. Pluta 1964, s. 22; Górnowicz 1967, s. 48; Habrajska 1989, s. 96; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 265). W moim materiale formant ten występuje w przykładach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **osiedleniec**: osiedlić się; *te ośedleńce ośedliŭy še tu po wojńe* 12; **przesiedleniec**: przesiedlić się; *ońi še pšesedliŭy tu zza Buga, ońi űe stont, oni pšesedleńce* 6; **sprzymierzeniec**: sprzymierzyć się; *ale še ze sobu spšyűeżyŭy spšyűeżeńce įedne* 30; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **dokuczeniec**: dokuczać; *mam brata dokućeńca, somśadoju dokuća* 3; **naprzykrzeniec**: naprzykrzać się; *napšykšyńec še tylko napšykšo, űe do vytšymano* M; **uprzykrzeniec**: uprzykrzać; *upšykšyńec upšykšo żyće otocyńu* M; **wyrapieniec**: wyrapiać; *vyrapeńec vyraŭa ocy* 30; **zapaleniec**: zapalać się; *zopol' ĩnec to še sypko do fšystkĳego zapolo, ale ĩnic s tego űe vyńiko* M.

Derywaty *osiedleniec*, *przesiedleniec* mogą nazywać również człowieka, którego osiedlono, przesiedlono, czyli tego, który stał się obiektem jakiejś czynności;

c) *-anka*

Rozbudowany formant *-anka*, powstały na bazie adiektywnej (por. Kleszczowa 1998, s. 17) tworzy w polszczyźnie ogólnej różnego typu formacje odczasownikowe (por. Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 133). Autorki monografii dotyczącej słowotwórstwa współczesnego języka polskiego nie wymieniają wśród derywatów dewerbalnych z tym formantem nazw wykonawców czynności (por. *ibidem*, s. 133–134). Nazwy żeńskich wykonawców czynności derywowane formantem *-anka* od nazw obiektu (miejsca pracy) są nieliczne i typowe tylko dla języka polskiego (por. Leśniak 1983, s. 114).

W eksplorowanych gwarach zapisałam następujące derywaty z tym formantem: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **odbieranka**: odbierać; *kobeta ĵag vĵunzaua snopki, to byua vĵunzacka, a znof ta, co odberaua, to zvycaĵna odberanka. Sua za ĵuopem i odberaua ze śćany, a puźni vĵunzaua* 3; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **malowanka**: malować się; *malovanka to še lubi malovać* 19; **przebieranka**: przebierać się; *pšeberanka lubi še pšeberać* G; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **postacianka**: postać; *postaćanka* 3; **przedszkolanka**: przedszkole; *beua za pšećškolanke* 13.

Prymarnie odprzymiotnikowe derywaty na *-ec*, *ka*, *-ik*, *-iś* na skutek innej interpretacji i w związku z tym przesunięcia się granicy między morfemami w wyrazie, zaczęły funkcjonować jako odczasownikowe (rzadziej odrzeczownikowe) na *-elec*, *-awiec*, *-owiec*, *-ówka*, *-ownik*, *-niś*, por.:

a) *-elec*

Rozszerzony formant *-elec*, powstały wskutek rozkładu tworów od przymiotników na *-ły* (por. Gaertner 1934, s. 317), sporadycznie występujący w tematach odczasownikowych w polszczyźnie ogólnej (por. Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 65; GWJP 1998, II, s. 400; por. też Kleszczowa 1996, s. 48), nieproduktywny również w gwarach (por. Szymczak 1961a, s. 156; Pluta 1964, s. 22; Bąk 1968, s. 75; Malec 1976, s. 39; Pająkowska 1990, s. 30–31; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 266) zanotowałam w formacjach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **topielec**: topić się; *ńedośuy topĵelec, co še o maĵo f saĵafce ńe utopĵuu* 7; **wisielec**: wisieć; *vĵielec še povĵeśiu* 8; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **jąkielec**: jąkać się; *ĵego syn to ĵonkelec, śmĵeĵe še z ńego puu fśi, ze še ĵonka* 2; **śmierdzielec**: śmierdzieć; *śmerźelec potym śmerźi* 24; **zająkielec**: zająkiwać się; *zajonkelec še zajonkuĵe ĵak muvi* 2;

b) *-awiec*

Formant *-awiec* „pochodzi z rozkładu rzeczowników na *-ec* utworzonych od przymiotników z formantem *-awy*” (Gaertner 1934, s. 316; por. też Doroszewski 1928, s. 95). Ten sporadycznie występujący w polszczyźnie (por. Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 68; GWJP 1998, II, s. 400; por. też Kleszczowa 1996, s. 48) i gwarach (por. Szymczak 1961a, s. 156; Pluta 1964, s. 22; Dobrzyński 1967, s. 12; Bąk 1968, s. 75; Malec 1976, s. 32; Gala-Milczarek 2009a, s. 88; por. też Indeks SL 2010, s. 265) złożony formant zanotowałam w derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **chrychawiec**: chrychać; *ĵryĵavec fstańe*

i χρυχα 17; **ciekawiec**: ciekać; *ięĩ mǫŝ byu ćekaviēc, za tyĩni źeŝčynaĩni ćekau*, *take ruźne miau* 25; **dychawiec**: dychać; *dyχaviēc stale dyχα* 11; **jąkawiec**: jąkać się; *po wypatku ten įonkavēc tak ŝe įonka* 6; **latawiec**: latać; *ĩni ma pozytku s tego latafca, lata po fŝi cauymy dńamy* M;

c) -owiec

Żywotny, produktywny charakter morfemu -ow- i szerokie znaczenie relacyjności stworzyły warunki do zlania się go z sufiksem -ec i do wydzielenia się formantu -owiec (por. Zołotowa 1957, s. 406; por. też Satkiewicz 1976, s. 113). Pochodzący „z rozkładu bardzo licznych tworów odprzymiotnikowych na -owy” (Gaertner 1934, s. 316; por. też Doroszewski 1928, s. 95), łączący się z podstawami rzeczownikowymi formant tworzy w polszczyźnie ogólnej dość liczne rzeczowniki agentywne (por. Klemensiewicz i in. 1964, s. 200; Satkiewicz 1969b, s. 47–51; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 69). Ponadto we współczesnej polszczyźnie obserwuje się tendencję do tworzenia nowych derywatów przy pomocy tego formantu (por. Chruścińska 1975, s. 561–562; Pančiková 1990, s. 193; Smółkova 1990, s. 59). W gwarach w omawianej funkcji niezbyt produktywny (por. Dobrzyński 1967, s. 47; Malec 1976, s. 67).

W eksplorowanych gwarach formant -owiec zanotowałam m.in. w derywatach, por.: ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **filmowiec**: film; *filmofce kryńćili tu ědaleko film* 12; **kajakowiec**: kajak; *kajakovec* 10; **kolejowiec**: kolej; *kolejovec pracuje fĩzyczne na kolei* 20; **pocztowiec**: poczta; *ćeŝka praca poćtofcuf* 10; **przeŝpiegowiec**: przespiegi; *įuŝ pŝyŝet na pŝeŝpęgi pŝeŝpęgovec* 13; **zamachowiec**: zamach; *zamaχovec dokonau zamaχu na ěvĩnnyχ luźaχ* 19.

Kilka przytoczonych wyżej derywatów, por. np. *kolejowiec*, *pocztowiec*, pozostaje w ścisłym związku z derywatami na -ec od przymiotników na -owy. Derywaty te uległy uniwerbizacji i substancywizacji, są bowiem eliptycznymi skrótami wyrażen typu *pracownik pocztowy*. Zatem wyodrębniony formant -owiec jest rezultatem przesunięcia granicy morfologicznej między tematem słowotwórczym a sufiksem w formacjach genetycznie odprzymiotnikowych, powstałych w wyniku uniwerbizacji, a wydobyć tego formantu dokonało się na podstawie posłyszanych parafraz;

d) -ówka

Formant -ówka jest formantem złożonym z przymiotnikowego przyrostka -ow- i z formantu żeńskośći -ka (por. Klemensiewicz i in. 1964, s. 200; por. też Łoś 1925, s. 83). Występuje on niemal wyłącznie w derywatach odrzeczownikowych, tworząc m.in. nazwy zawodów (por. Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 144; Zaleski 1968, s. 441).

Formacje utworzone przy pomocy tego wykładnika uważane są w języku polskim za domenę regionalnych i profesjonalnych odmian polszczyzny (por. Buttler 1988, s. 617; por. też Sieczkowski 1999).

Derywaty z formantem -ówka, będące skrótami rozbudowanych wyrażen, powstałe najczęściej w wyniku uniwerbizacji nazw dwuwyrazowych, „są po prostu wygodniejsze w codziennej komunikacji językowej” (Satkiewicz 1969b,

s. 53), a sam formant jest najsprawniejszym spośród formantów uniwerbizujących nazwy dwuczłonowe (por. Buttler 1988, s. 621; por. też Jadacka 2001, s. 121).

W omawianej funkcji rzadko notowany w gwarach (por. Gruchmanowa 1969, s. 68; Gala-Milczarek 2009a, s. 35; por. też Indeks SGP 1999; Indeks 2010, s. 243).

W eksplorowanych gwarach zapisałam formant *-ówka* w jednym derywacie, notowanym w polszczyźnie już w XVIII w., por. ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **pokojówka**: pokój; *ve dvože na pokojaχ pokoiufki suzyuy 19; pokoiufka, to byua tylko pšy žežicaχ, "una fšysko ĭim tam donošiuu, "usuugivaau, šcel'iuu uuška 25;*

e) *-ownik*

Rozszerzony formant *-ownik*, który wyodrębnił się w staropolszczyźnie, powstały przez rozkład rzeczowników, pochodzących od przymiotników na *-owy* lub czasowników na *-ować* (por. Łoś 1925, s. 69; Doroszewski 1928, s. 189–190; Gaertner 1934, s. 308; Brocki 1970; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 202), liczny w derywatach odrzeczownikowych nazywających osoby pozostające w pewnej relacji do desygnatu podstawy (por. Nagórko 1974, s. 250, 253; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 202–203; por. też Szymczak 1961a, s. 151; Habrajska 1989, s. 106; Gala-Milczarek 2009a, s. 34) zanotowałam m.in. w derywatach: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **starownik**: starać się; *starovník 24;* ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **latownik**: latać; *latovník lato za spud-nickami, nitkury ne pšepuši 22;* ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **bimbrownik**: bimber; *bimbrovńik bimber pyńži 13;* **chlebownik**: chleb; *χlebovńik to pas byduo i tak zarabau na χlep 18;* **nożownik**: nóż; *nožovńik robiu nože 6; nožovńiki to byuy teš, s tyχ muodyχ, to suyša"am tylko, ĭag byl'i take, co na zabavy χoži'l'i, to na niχ muvil'i nožovńiki, to "uñi nože, take bagnety nošil'i, take duže nože 25;* **omłotownik**: omłot; *omuotovńik 30;*

f) *-niś*

Formant *-iś* w systemie słowotwórczym polszczyzny pojawia się dopiero w XVI w. i łączy się raczej z podstawami nominalnymi i werbalnymi, derywując nazwy osób (por. Domaradzki 1997, s. 133). Można go wywieść z takich słowiańskich sufiksów derywujących hipocoristica i attributiva, jak **-iśb*, **-ichb* czy **-iśb* (por. Sławski 1974, s. 73, 77; 1976, s. 33). Powstanie nowych formantów z głoską *ś* uwarunkowane było chęcią silniejszego uwydatnienia odcienia pieśczo-tliwości, a sprzyjał temu fakt przechodzenia (głównie w mianowniku liczby mnogiej przymiotników i rzeczowników) prawidłowego archaicznego połączenia *-šy* w analogiczne *-ši*, np. *mniszy* → *mnisi* (por. Klemensiewicz i in. 1964, s. 219–220). Początkowo tego przechodzenia *š* → *ś* można doszukiwać się w stwierdzeniu szeregu szumiącego, które dokonało się ok. XIV wieku (por. Domaradzki 1997, s. 131). Podobne stanowisko zajął Stefan Warchoł, widząc w powstaniu nowych sufiksów ekspresywnych z *-ś-*, *-ć-*, *-ń-* wynik tzw. palatalizacji północno-słowiańskich (por. Warchoł 1984, s. 350).

Formant rozszerzony *-niś* został wyabstrahowany z dość licznych rzeczowników na *-iś*, z tworzywem przymiotników na *-ny*, por. np. *wytworniś* (por. Gaertner 1934, s. 265).

Renata Grzegorzczkova i Jadwiga Puzynina wydzielają współcześnie dwa warianty tego formantu: *-iś* powszechny w formacjach deadeiektywnych i nielicznych denominalnych oraz *-niś* w derywatach odczasownikowych (por. Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 290, 291).

Rozszerzony formant *-niś* zanotowałam w następujących derywatach: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **dowcipniś**: dowcipkować; *dofćipkuje do-fćipniś* 22; **psotniś**: psocić; *psotniś* 22; **strojniś**: stroić się, stroj- (1. sg., 3. pl. praes.); *co še tak strojiś strojniśu* 3; **żartowniś**: żartować; *byu tutaj taki co ze fšystkiχ žartovau, žartovniś* G.

Staropolskie derywaty *bluźnierz*, *grabież*, *morderz* itp. stały się podstawami dla późniejszych *bluźnierca*, *grabieżca*, *morderca* itp. Motywacja czasownikami *bluźnić*, *grabić*, *mordować* itp. spowodowała perintegrację i wyodrębnienie złożonych formanów *-erca*, *-'eżca*, por.:

a) *-erca*

Rozszerzony formant *-erca* został wyodrębniony w rzeczownikach utworzonych od staropolskich rzeczowników na *-erz*, por. *bluźnierz*, *morderz*, *szyderz*. Ponieważ wyrazy podstawowe na *-erz* zostały zapomniane, w dzisiejszym poczuciu językowym rzeczowniki *bluźnierca*, *morderca*, *szyderca* kojarzą się bezpośrednio z czasownikami. Należy jednak podkreślić, że genetycznie w powyższych formacjach mamy formant *-ca* (por. Gaertner 1934, s. 320; Żołotowa 1962, s. 321; Peplowski 1974, s. 84, 275; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 58). Bogusław Kreja derywaty *bluźnierca*, *morderca*, *szyderca* traktuje w sensie diachronicznym jako substytuty.

W moim materiale rozszerzony formant pojawił się w derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **morderca**: mordować; *tyñ morderca to kupe luži zamordovou* 19; *ale me tyñ morderca umordovou* M; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bluźnierca**: bluźnić; *Boga še tyñ bluźnerca še boji, tylko bluźni* 25; **szyderca** I: szydzić; *do ty pory syŕše šmeχ tego šydercy, co s kaŕdego šyŕiŕ* 25;

b) *-'eżca*

Rozszerzony formant *-'eżca* związany z perintegracją podstawy słowotwórczej zanotowałam w derywatach *grabieżca* i *łupieżca*, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **grabieżca**: grabić; *grabieŕŕe dvory grabili, kradli* 8; **łupieżca**: łupić; *uupieŕŕe uupil'i caue voski* 13.

Oba te derywaty możemy interpretować również jako formacje odimienne, utworzone od rzeczowników *grabież*, *łupież*, które jako nazwy czynności miały charakter czynnościowy; zajmując takie stanowisko wyodrębnimy w tych derywatach formant *-ca*. Peplowski łączy także *łupieżcę* bezpośrednio z podstawą

czasownikową *łupieżyc*, znaną w XVI w. (por. Peplowski 1974, s. 82). Wreszcie derywat *łupieżca* mógł powstać na drodze analogii słowotwórczej do par typu *przestępnik – przestępca, szkodnik – szkodźca*.

Por. też derywaty na *-uśnik*: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **niewiaruśnik**: nie wierzyć; *ñevaruśniki te co ñe věžq* 19; **rabuśnik**: rabować; *rabuśnik* 3; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **całuśnik**: całować się; *ñe vyxož za tego ca-uśnika, on še z každōm cauije* 19; **grabuśnik**: grabić; *grabuśnik dla šebe ino grabi* M; **kłamuśnik**: kłamać; *ten kłamuśnik me okuamaui* 4; **plotuśnik**: plotkować; *ty plotuśniku, ñe plotkui tylko rup* 2; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **cyrkuśnik**: cyrk; *cyrkuśnik f cyrku pokazyvau žonglerke* 17; **wieprzuśnik**: wieprz; *te vēpšuśniki to vēpški spšedavaui* 18, które z diachronicznego punktu widzenia pochodzą od rzeczowników na *-us*.

Morfem *-ow-*, bardzo żywy i produktywny w polszczyźnie, łatwo powodujący perintegrację podstawy słowotwórczej i wyodrębnianie się wtórnych sufiksów, takich jak na przykład *-owiec, -ówka, -ownik* (por. wyżej), wystąpił również w formancie *-owca* wyabstrahowanym z formacji od czasowników na *-ować* typu *hodowca, kierowca, prześladowca, zawiadowca* (Gaertner 1934, s. 320; Żołotowa 1962, s. 320; por. też Westfal 1949). W moim materiale formant ten zanotowałam w derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **wykładowca**: wykładać; *vykuadofca dobže vykuadaui matematyke* 19; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **wywiadowca**: wywiad; *vyvadozca robi vyvady f terehe, vypatruje vroga* 19; **zamachowca**: zamach; *areštovać zamaχοfce* 8; **zwiadowca**: zwiad; *zvadofce xožuiy f teren na zvady* 13.

Tu włączam też derywat ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **zawiadowca**: zawiadywać (daw. zawiadować); *zavadozca zavadije staciom kolejovom* 13, który z diachronicznego punktu widzenia jest derywatem na *-ca*.

Przyjęcie stanowiska, że derywaty typu *handlarka, nauczycielka* są nazwami żeńskich wykonawców czynności, pociąga za sobą dalsze konsekwencje, bowiem zamiast wyodrębnionego na gruncie ogólnopolskim formantu *-ka* otrzymujemy w tego typu derywatach wykładniki złożone albo nienotowane w tej funkcji w polszczyźnie ogólnej, np. *-arka*, albo w ogóle niewyodrębnione w opracowaniach słowotwórstwa polszczyzny ogólnej, np. *-icielka // -ycielka* (por. Grzegorzczakowa, Puzynina 1979). Do takich złożonych formantów derywujących w gwarach nazwy żeńskich wykonawców czynności zaliczyć można m.in.: *-nica, -uśnica, -olicha, -niczka, -elka, -cielka, -icielka, -cicielka, -arka, -erka, -atorka, -uska, -antka, -istka // -ystka*, por.:

a) *-nica*

Rozszerzony formant *-nica* powstał przez dodanie *-a* do formantu *-nik*, z wymianą *-k-* w *-c-* (por. Kreja 1964, s. 132).

Ten wariant, najliczniej reprezentowany w całej grupie wariantów *<-icy>* (por. Gaertner 1934, s. 320–321; Klemensiewicz i in. 1964, s. 198; Puzynina

1977, s. 189–190; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 81–86; Kleszczowa 1996, s. 60; Szymczak 1961a, s. 158; Pluta 1964, s. 27–28; Dobrzyński 1967, s. 18; Górniewicz 1967, s. 49; Mrózek 1970, s. 194; Nowak 1970, s. 144; Malec 1976, s. 59; Michalewski 1987, s. 131; Habrajska 1989, s. 104; Gala-Milczarek 2009a, s. 29; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 220–222), tworzy w eksplorowanych gwarach m.in. następujące derywaty: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **czarownica I**: czarować; *stara čarovnica krovu očarovala i mleka ne dajom* 14; **kierownica**: kierować; *kerovnica keruje pracami f polu* 27; **pomocnica**: pomóc; *z ni to pomocnica, nic ci ne pomoze* 13; **prządnic**: prząść, przęd-, prząd- (sg., pl. praes., praet.); *pšondnica upšendua len* 24; **tanecznica**: tańcować; *tanecnica beua ne bele jako, uhaia tańcovać* 23; **woźnica**: wozić; *ino jexou tyn voźnica, čšymou lecki, voze, kuhe šuy i on vozeu to, co mau vozić* 25; **wyrobnic**: wyrobić; *wyrobnica šita vyraba* 24; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bitnica**: bić się; *ale z ni bitnica, bija se z ževuhamy i xuopokamy* M; **chachmętnica**: chachmęcić; *ne gram s tom xaxmyntnicom f karty, bo ona xaxmyńci* 3; **grymaśnica**: grymasić; *zostańe sama ta grymaśnica, bo za baržo grymaši o kawalera* G; **klótnica**: klócić się; *ta pyskol'ixa i kuutnica to pyskuje i se kuuci ne do vyčšymańo* 19; **lastownica**: lastować; *dla šebe grabi, uastuje uastovnica* M; **złośnica**: złościć się; *co ta zuośnica se tak zuości na čebe?* M; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **baletnica**: balet; *letka jak baletnica* 13; **bazarnica**: bazar; *bazarnica jak xandluje na bazaže to ve, co i gže kupić najkožystnej* 28; **kądzielnica**: kądzić; *sxožiu se końželńice i pšenduy* 19; **klucznica**: klucz; *uu žežicuf mñeli taku klučnice co se zajmovaia domem, zažonžaia klučamy* 7; ODRZECZOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **awanturnica II**: awantura; *ta avanturnica stale fscyno awantury* G;

b) -uśnica

Rozszerzony formant –uśnica, nienotowany w polszczyźnie ogólnej (por. Grzegorzczkova, Puzynina 1979), zapisałam w 8 gwarowych derywatach: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bajczuśnica**: bajczeć; *bajcuśnica xoži po lužaχ i bajcy* 16; **bajuśnica**: bajać; *bajuśnica bāja* 17; **grabuśnica**: grabić; *grabuśnica dla šebe ino grabi, uo innyχ ne myšli* M; **klamuśnica**: klamać; *xuamje v zyve ocy ta xuamuśnica* 10; **pierdoluśnica**: pierdolić; *jak pierdol'i, gado gu-poty, to jes pierdoluśnica* 25; **plotuśnica I**: plotkować; *co to za plotuśnica tak plotkuje* 19; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **dworuśnica**: dwór; *dvoruśnica robiua ve dvože* 20; ODRZECZOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **plotuśnica II**: płota; *plotuśnica v dumu nic ne robi, iino ploty roznoši po fši* 7;

c) -olicha

Rozszerzony formant -olicha zanotowałam w derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **dziargolicha II**: dziargać; *ta žargol'ixa žargo iino* 13; **pyskolicha**: pyskować; *pyskol'ixa i kuutnica to pyskuje i se kuuci ne do vyčšymańo* 19; **trąbolicha**: trąbić; *trombol'ixa trombi, guośno muvi* 17; ODRZECZOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **cycolicha**: cyc; *cycol'ixa mo iuš čšy lata, a jesce šše cyca* 19;

d) *-niczka*

Formant *-niczka* wyodrębnia się w licznych żeńskich nazwach na podstawie jednej z motywacji, tj. od motywacji czasownikami (por. Grzegorzczkova, Puzyrina 1979, s. 131).

W gwarach w funkcji tworzenia nazw żeńskich wykonawców czynności formant jest nieproduktywny (por. Szymczak 1961a, s. 139; Malec 1976, s. 59; Habrajska 1989, s. 104; Gala-Milczarek 2009a, s. 30; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 247).

W gwarach pogranicza małopolsko-mazowieckiego zanotowałam ten formant m.in. w następujących derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **kierownicza**: kierować; *kerovníčka škouy* 6; **podróżniczka**: podróżować; *to né ta podružníčka, ktura podružuje po Afryce, ale inna* 6; **przędniczka**: prząść, przed- (sg., pl. praes.); *pšondníčka upšendua len* 24; **przewodniczka**: przewodzić; *oprovažaua iχ po zamku pševodníčka* 13; **przodowniczka**: przodować; *pšodovníčka f pracax polovyx* 18; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **grzeszniczka**: grzeszyć; *gžešnička* 19; **zazdrośniczka**: zazdrościć; *zazdrošnička* 19; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **ogrodniczka**: ogród; *uogrodnička* 19; **rolniczka**: rola; *rolnička* M; **urzędniczka**: urząd; *užendnička z užendu go skerovaaua do agencji* 8;

e) *-elka, -cielka, -icielka, -cicielka*

Skutkiem innego pojmowania w gwarach struktury poniższych derywatów jest wyodrębnienie złożonych formantów *-elka, -cielka, -icielka, -cicielka*, por. *-elka*: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **pierdzielka**: pierdieć; *pię-rżelka* 6; *-cielka*: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **dorobicielka**: dorobić się; *dorobićelka majontku* 2; **krzewicielka**: krzewić; *kševicielka vjary, sportu* 1; **tępicielka**: tępić; *kazdego xuopa ta tympićelka tympi* 6; **uczycielka**: uczyć; *uucycielka* 22; **założycielka**: założyć; *jakeš néznane zauožycielki zauožuyy to organizacie* 6; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **donosicielka**: donosić; *donosi to, co vje* 8; **gnębicielka**: gnębić; *gnebićelka* 22; **wichrzycielka**: wichrzyć; *viχšycielka* 8. W przypadku derywatów, których podstawami mogą być zarówno czasowniki niedokonane, jak i dokonane, przyjmuję, że formacje na *-(i)cielka* pochodzą od czasowników z tematem na *-i-, -y-*, np. *doręczycielka* od *doręczyć*, a nie *doręczać*. Za takim rozwiązaniem przemawia fakt, że sufix ten łączy się od najdawniejszych czasów z tym właśnie rodzajem podstaw i im zawdzięcza swoją formę: *-icielka* ≤ *-(y-)* (z tem. czas.) + *-telb* + *-ka*: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **doręczycielka**: doręczyć; *doreņčycielka muši na čas fšystko doreņčyc* 13; **nauczycielka**: nauczyć; *žona iēs nauučycielkom a on šfīne xoduje, ucy v uoži* 19; **oskarżycielka**: oskarżyć; *uoskaržycielka* 6; **pocieszycielka**: pocieszyć; *znalazua še počesycielka, co kozdego počeso* 13; **uzdrowicielka**: uzdrowić; *uzdrovićelka* 2. Formant *-cicielka* zanotowałam w derywatach: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **trucicielka**: truć; *trućielka* 1; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **obroncicielka**: obrona; *obronićielka* 19;

f) *-arka*

Formant *-arka* należy do produktywnych formantów w języku polskim, tworzącym głównie nazwy narzędzi lub mające podwójną motywację nazwy żeńskie derywowane od męskich na *-arz* (por. Grzegorzczukowa, Puzynina 1979, s. 137–140; por. też Łoś 1925, s. 77; Gaertner 1934, s. 299; Klemensiewicz i in. 1964, s. 209–210; Satkiewicz 1969b, s. 32–36; Nagórko 1974, s. 250, 253; Kucala 1979, s. 38; Markowski 1988, s. 234; Kreja 2000b; Jadacka 2001, s. 121), choć często wypierany jest przez formant *-aczka* (por. Rusek 1957, s. 365). W polskich gwarach formant ten notowany jest również w wymienionych funkcjach (por. Szymczak 1961a, s. 137; Pluta 1964, s. 16; Dobrzyński 1967, s. 11, 35; Górniewicz 1967, s. 32–33; Gruchmanowa 1969, s. 68; Chłodzińska-Świątecka 1972, s. 170; Malec 1976, s. 28–29; Habrajska 1989, s. 91; Gala-Milczarek 2009a, s. 31, 34, 36; Jaros 2009, s. 87–92; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 238).

Formant *-arka* zanotowałam m.in. w następujących derywatach – żeńskich wykonawcach czynności, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **blecharka**: blechować; *bliχarka puutno bliχovaua* 17; **dojarka**: doić, doj- (1. sg., 3. pl. praes.); *kobity dojarkamy ve dvože byuy i dvorske krovy zdajauy* 14; *ve dvože krovy dojiuy dojarki, muviuo se tyž mlečarki* 19; **hafciarka**: haftować; *χafčarka my vyχaftovaua kfiaty na servetaχ* 10; **handlarka**: handlować; *χandlorek co χandlovauy nazizžo se puu iarmaku* 23; **kosiarka**: kosić; *mχščyzna byu koša a kobita košarka* 14; **pielęgniarka**: pielęgnować; *f špitalu to pelęgnnarka čuva pšy χorym* 14; **sadzarka**: sadzić; *davnij to sažarki rēnčne sažiuy žimnaki* 14; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **gawędziarka**: gawędzić; *tera gavenžazy i gavenžarek co lubiau gavenžić to ni ma* 12; **pleciarka**: pleść; *plečarka to tak pleće co papadhe* 18; **plotkarka**: plotkować; *Stefka to staršna plotkarka, každygo oplotkuje* 3; OD-RZECZOWNIKOWE N. AG.: **aptekarka**: apteka; *aptekoš ji aptekarka spšedajum v aptece* 19; **cebularka**: cebula; *cebularka χandluje cebulom* 7; **czepczarka II**: czepek // czepiec; *cepcarki syuy cepce* 11; **gazeciarka**: gazeta; *kupe gazete uu gazečarki* 7; **guślarka**: guśla (pl.t.); *te guślarki f te pšeklēnstfa vēžom* 14; **kopaniarka**: kopania (pl.t.); *kopaňorki najmovauy se f kopaňa* 19; **koronkarka**: koronka; *koronkarka šydeukem vyrabaia koronki* 8; **mleczarka**: mleko; *ve dvože krovy dojiuy dojarki, muviuo se tyž mlečarki* 19; **płocharka**: płocha; *puoχarka robiua puoχi* 3; **świniarka**: świnia; *šfyňarka opšontaua ve dvože šfyne* M; OD-RZECZOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **łapówkarka**: łapówka; *uapufkarka* 8; **rupieciarka**: rupieć; *rupiečarka, ma same rupieci kouo šebje* 2; **śmieciarka**: śmieć; *šmečarka* 26;

g) *-erka*

Formant *-erka* tworzący nazwy żeńskich wykonawców czynności (por. Grzegorzczukowa, Puzynina 1979, s. 140), odpowiadający męskiemu formantowi *-er*, rzadziej *-erz*, notowany w gwarach Polski centralnej w tej funkcji (por. Indeks SL 2010, s. 238–239) zarejestrowałam w derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **handlerka**: handlować; *χandl'irka χandluje towarem* 19; **kolekcjoner-**

ka: kolekcjonować; *Anka to kolekcjonerka, kolekcjonuje znaczki* 13; **kontrolerka**: kontrolować; *kontrolerka biletu* 10; **tancerka**: tańczyć; *tancerka* 1; **trenerka**: trenować; *co to za trenerka, jak trenować nie umie* 12; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **machlerka**: machlaczyć; *maχl'irka* 19; **szmuglerka**: szmuglować; *šmuχlerka šmuχlovaŋa* 8; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **bileterka**: bilet; *f kinaχ bileterki i bileteży spravžajom bilety* 13; **fermerka**: ferma; *na kužeŋ ferme pracujom fermerki* 10; **sekserka**: seks; *sekserka f ferme* M; **weberka**: weba; *veberka to tka f fabryce* 19;

h) -atorka

Rozszerzony formant *-atorka* zarejestrowałam m.in. w derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **administratorka**: administrować; *adminiŋstratorka domu* 2; **obserwatorka**: obserwować; *s sumśotki jest ŋezua opservatorka, fšystko zauopservuje* M; **organizatorka**: organizować; *Hanka to dobro orgaŋizatorka, ona to umie co ŋeboŋć zorganizovać* 13; **rejestratorka**; *rejestratorka f ośrotku zdroŋa* 15; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **kombinatorka**: kombinować; *kombinatorka to tylko kombinuje* 19; **prowokatorka**: prowokować; *provo-katorka* 1;

i) -uska

Rozszerzony formant *-uska* zarejestrowałam m.in. w derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **chlajuska**: chlać, chlaj- (3. pl. praes.); *χla-juŋska χla vutke* 8; **kłamuska**: kłamać; *to χuamuska, co χuame* 13; **lizuska**: lizać się; *ŋe podlizuj ŋe lizusko* 8; **śmiruska**: śmirować; *ŋe śmiruj tyle, śmirusko* 10; **zdzieruska**: zdzierać; *ale ta źżeruska to z nas źżera* 20;

j) -antka

Rozszerzony formant *-antka* zapisałam w derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **emigrantka**: emigrować; *byŋa emigrantko, ktura kedys vy-emigrovaŋa s Polski* 8; **krytykantka**: krytykować; *krytykantka* 8; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **ryzykantka**: ryzykować; *ja jestem, paŋi, rezykantka, lubie rezykovać* 19; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **fabrykantka**: fabryka; *fabrykantka* 6; **laborantka**: laboratorium; *laborantka* 1;

k) -istka // -ystka

Formant *-istka // -ystka*, tworzący nazwy żeńskich wykonawców czynności, odpowiadający formantowi *-ista // -ysta* tworzącemu nazwy męskich wykonawców czynności, zanotowałam w derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **fakturzystka**: fakturować; *faktuzyŋska zafakturowaŋa towar* 8; **rozerwistka**: rozerwać się; *rozervistka rozvioduŋa ŋe s χuopym* 1; **szantażystka**: szantażować; *šantažystka* 1; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **modystka**: modzić się; *modystka* 8; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **organistka**: organy; *u nas to orgaŋistka gra na organaχ* 1; **rowerzystka**: rower; *rovežystka* 1; **skrzypistka**: skrzypce; *skšyŋistka* 10.

Por. też jednostkowe lub bardzo rzadkie rozbudowane w wyniku omawianych procesów formanty:

-*arzec*: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **smrodziarzec**: smrodzić; *smrožazec muvili, bo poviečše psuu jak smrožuu* 7;

-*iwiec*: ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **myśliwiec**: (myśl); *myšlivec poluje na zvěžyne* 20. Derywat ten można zinterpretować też jako pochodny od *myśliwy* z przyrostkiem *-ec* (por. Grzegorzyczkowa, Puzynina 1979, s. 62). Od słowa *myśl* ten derywat wywodzą autorzy słowników etymologicznych (por. BE, s. 350; DE, s. 410). Poza tym Brückner opowiada się za pojawieniem się formy *myśliwiec* pod wpływem czeskim (por. BE, s. 350–351). Podobnie Peplowski, który podkreśla, że „za czeską genezą *myśliwca* przemawia to, że występuje on wyłącznie albo ze znaczną przewagą nad *łowcem* przeważnie u autorów ulegających wpływom języka czeskiego” (por. Peplowski 1974, s. 244). Być może przy tworzeniu tego derywatu zadziałała analogia do formy *łowiec*;

-*eniowiec*: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **zaopatrzeniowiec**: zaopatrywać; *v tovor zauopatruje zauopačšyňovec* 13, choć ze względu na złożoność formantu lepiej chyba interpretować go jako odrzeczownikowy (por. *pracownik zaopatrzenia*) z formantem *-owiec* lub odprzymiotnikowy (por. *pracownik zaopatrzeniowy*) z formantem *-ec*;

-*anica*: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **oszukanica**: oszukiwać; *ušukanica kuarhe, uošukuje* 6;

-*elnica*: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **czytelnica**: czytać; *cytelńica duzo cyta, s pasjom* 3. Z dwu obocznych form zanotowanych przez Lindego, *czytelnica* i *czytelniczka* do dzisiaj zachowały się formy na *-(nicz)ka*, a formy na *-(nic)a* z języka się wycofały;

-*ennica*: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **uczennica**: uczyć się; *byua pilno učeňńico, dobže še učyua* 6; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **męczennica**: męczyć; *myńčyńńica myńčy luži sfojimy spravamy* 3;

-*usznica*: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **folusznica**: folować; *foluśńica foluje veune* 6;

-*ewnica*: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **klątewnica**: kląć; *jeji matka to beua kluntevńica, kl'ina jak xuop* M;

-*ownica*: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **latownica**: latać; *latovńica za xuopamy lata* 20. Wywodzenie tego derywatu od czasownika *latać* należy chyba potraktować jako wtórne, prymarnie bowiem widziałabym tu czasownik *latować się* ‘o krowie: przejawiać popęd płciowy’ (por. MSGP) i formant *-nica*; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **czarownica II**: czary; *čarovńica, caua veš oskaržyua jom o žucańe čaruf* 25;

-*awica*: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **ciekawica**: ciekąć; *ta čekavica juš čeko po fši* 19; *ladačńica, no taka, co še tam nošiuu za innŷmi, za meščyznamy, ladačńica muvil'i, čekavica, ne pilnuje domu, ino čeko, čekavica* 25; **latawica**: latać; *latavica lubi latać po fši* 6; *ktury by xćou taku latavice, co lata za xuopamy* 7; *ta lotavica lotaua ji dorobiua še znojdura* 19; **sikawica**: sikać; *tako duzo a šiko v majty šikavica* 19;

-*alicha*: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **mądralicha**: mądrzyć się; *mondrał'ixa* strasne še monžży, fšystko ve M;

-*iciuch*: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **zabiciuch**: zabijać // zabić; *zabićuχ* 30. Rozszerzony formant w powyższym derywacie można wydzielić z punktu widzenia synchronicznego, natomiast genetycznie mamy w nim formant -*uch*, por. *zabiciuch* ← *zabity*. W derywacie *zabiciuch* nastąpiło przesunięcie międzykategorialne, gdyż *zabiciuch* w eksplorowanej gwarze to nie 'ten, kto jest zabity', tj. obiekt czynności, lecz 'ten, kto zabija', tj. wykonawca czynności;

-*aluch*: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **sraluch**: srać; *sraluχ sro f'peluχy, ne zavoŋa, ze mu še χce* 20;

-*eluch*: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **topieluch**; **wisieluch**. Rozszerzone formanty w powyższych derywatach można wydzielić z punktu widzenia synchronicznego, natomiast genetycznie mamy w tych derywatach formant -*uch*, por. *topieluch* ← *topielec*, *wisieluch* ← *wisielec*;

-*elucha*: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **grzebielucha**: grzebać się; *ta gžebieluχa nigdy ni može vygžebać na cas do kośćoua* 22;

-*iluch*: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **zgniluch**: zgnić; *zgneluχ do pouudna v uušku gnię* 22. Rozszerzony formant w powyższym derywacie można wydzielić z punktu widzenia synchronicznego, natomiast genetycznie mamy w nim formant -*uch*, *zgniluch* ← *zgniły* 'leniwy';

-*elniczka*: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **czytelniczka**: czytać; *cytelnicka duzo i χyntne cyto* 20;

-*enniczka*: ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **plócienniczka**: płótno; *pūciń-nicka robi pūutno* 4;

-*owiczka*: ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **bazarowiczka**: bazar; *bazaro-вічка* 13;

-*ulka*: Rozszerzony formant -*ulka*, powstały z -*ula* + -*ka*, tworzy prymarnie nazwy deminutywne. W derywacie *biadulka* ze wskazaną werbalną podstawą, został wydzielony w funkcji formantu tworzącego żeńskie nomen agentis. Jest to wynikiem innego pojmowania w eksplorowanych gwarach struktury złożonych morfologicznie leksemów, por. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **biadulka II**: biadować; *badulka* 28;

-*alka*: Trudno jednoznacznie wskazać genezę formantu -*alka*. Z jednej strony jest to sufix złożony (-*ał* + -*ka*), który mógł wyodrębnić się z formacji tworzonych prymarnie od tematów czasu przeszłego za pomocą pełniącego funkcję substantywizującą przyrostka -*ka* (por. Jaros 2009, s. 83), z drugiej – może być to formant powstały z -*ala* + -*ka*, tworzący prymarnie nazwy deminutywne. Analogicznie jak w przypadku derywatu *biadulka*, mamy tu do czynienia z innym pojmowaniem struktury złożonych morfologicznie leksemów, por. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **gwizdalka**: gwizdać; *g'vizdaŋka, ŋadne g'vizdaŋ* 19;

-ulka: Analogicznie do dwu poprzednich, tj. do formanów *-ulka*, *-alka*, należy traktować formant *-ulka* zanotowany w formacjach: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **gadulka**: gadać; *gaduulka* 7; **grzebulka**: grzebać się; *gżebuułka* 8;

-unka: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **opiekunka**: opiekować się; *opekunŕke maŕa, co se nom opekovaŕa* 19; **piastunka**: piastować; *zgoŕiŕ pŕestunke zeby ŕeći pŕestovaŕa* 3;

-eniarka: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **sadzeniarka**: sadzić; *saŕiŕniorka saŕi ŕmoki* 22;

-jerka // -erka: ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **kasjerka**: kasa; *kasjerka* 1; **magazynierka**: magazyn; *magazynerka* 1;

-terka: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **pasterka**: paść; *pasterka pasaua byduo* 2;

-achorka: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **znachorka**: znać się; *znaŕorka na kozdy ŕorobe se zno* 22;

-turka: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **pasturka**: paść; *byuam pasturko, co iuz dauam rade paść* 3;

-oska: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **bandoska**: bandować; *ŕefcyny iak pŕyŕeŕauy do dworu, to muvili bandoski* 25;

-aszka: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **swataszka**: swatać; *sfataška* 24;

-eszka: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **śmieszka**: śmiać się; *ta śmeška śmaŕa se zaŕse* 19;

-iszka: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **chwaliszka**: chwalić się; *ŕfo-l'iska, pŕyŕŕa se ŕfol'ic sukno* 20;

-oszka: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **pieszczoszka**: pieścić się; *pescoska* 12, 13; **śpioszka**: spać, *śp-* (sg., pl. praes.); *śpioska* M;

-tuszka: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **pastuszka**: paść; *pastuška pasua byduo na mŕeŕaŕ, na ogoraŕ* 8;

-atka: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **kandydatka**: kandydować; *naŕa kandydatka beŕe kandydovać z listy PSL* 6;

-etka: ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **katechetka**: katecheza; *kateŕetka f ŕŕkole* 1;

-entka: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **studentka**: studiować; *curka to studentka, studiuje* 2;

-ewka: Złożona postać (-ew + -ka) oraz łączliwość z tematami czasownikowymi może z jednej strony wiązać się z przesunięciem granicy morfologicznej w derywatach pochodzących od czasowników niedokonanych z przyrostkiem *-ewa-*, np. *siewka* ≤ *siewać*, *nalewka* ≤ *nalewać*, *odzieżka* ≤ *odzieżać* (por. Jaros 2009, s. 95). Z drugiej – złożony formant *-ewka* można wyodrębnić na skutek wtórnej, odczasownikowej, interpretacji derywatów odrzeczownikowych z formantem *-ka*, będących prymarnie nazwami deminutywnymi, por. *klątewka* ‘mała klątwa’. W zanotowanym derywacie obok przesunięcia znaczenia obserwujemy

przesunięcie granicy morfologicznej wskutek reinterpretacji, por. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **klątewka**: kłać; *klontefka* 19;

-*ajko*: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **charaszajko**: charaszować; *χαρασάϊ-ko to χαρασάϊε śfyńe* 30;

-*tuszek*: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **pastuszek**: paść; *pastuško* 19;

-*elak*: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **topielak**: topić się; *topielak co śe utopiū* 8; **wisielak**: wisieć; *wišelak śe powięsiū* 8;

-*niak*: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **uczniak**: uczyć się; *ucńak* 3; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **dokuczniak**: dokuczać; *ńe dokucej my ty dokucńoku* 2; **maźniak**: mazać się; *maźńok* 22;

-*tusiak*: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **pastusiak**: paść; *stary to pastuχ, muody to pastuśak* 3. Derywat *pastusiak* można traktować bardziej jako nazwę deminutywną. Do nazw agentywnych zaliczam go tylko dlatego, że to głównie dzieci pasaly bydło i jedną z motywacji tego derywatu jest motywacja czasownikowa;

-*owiak*: ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **gajowiak**: gaj; *gajovok* 20;

-*qczek*: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bojączek**: bać się, boj- (1. sg., 3. pl. praes); *bojūńček* 19;

-*ajdek*: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **srajdek**: srać; *sraidek* 17;

-*ajek*: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **urągajek**³⁹: urągać; *uuronga-iek* 17;

-*alek*: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **potyralek**: potyrać się; *potyraiek* 17;

-*olek*: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **śmierdziolek**: śmierdzieć; *cu-ies iak śmerżi tyn śmerżouiek* 19;

-*anek*: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **mazanek**: mazać się; *mazanek* 20;

-*arek*: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **pisarek**: pisać; *v gmińe pisau papjery pisarek* 1; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **koniarek**: koń; *kuńarek χoduje kuńe i dbo uo ńe* 19; **psiarek**: pies; *byli psarki, co śe zaĩmovali psamy* 6; **świnia-rek**: świnia; *do śfiń byū śfińarek* 19;

-*turek*: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **pasturek**: paść; *pasturek pas bydło* 1;

-*eszek*: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **śmieszek**: śmiać się; *śmesek sum śe śmeje ze sfoiχ uopoveści* 19;

-*oszek*: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **śpioszek**: spać, *śp-* (sg., pl. praes.); *śpiōšek* 14;

-*tuszek*: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **pastuszek**: paść; *pastusek to ve dvo-że pasau bydło* 20;

-*czyk*: Złożony formant *-czyk*, powstały drogą perintegracji, który wyodrębnił się w staropolszczyźnie (por. Łoś 1925, s. 69; por. też Malinowski 1888, s. 760–762; Doroszewski 1928, s. 191–193; Kleszczowa 1996, s. 145–146) zano-

³⁹ Formacje na *-ajek* są popularne na Kaszubach (por. Popowska-Taborska 1974).

towałam w następujących derywatach: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **nagończyk**: nagonić; *naguńčyk nagaŋaŋu zvięžyne* 6; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **buntowczyk**: buntować się; *buntofčyk* 7; **donoszczyk**: donosić; *donoscyk* 3; **sprzedawczyk**: sprzedawać; *to spšedafčyki, fšystkiχ spšedaŋy* 13. Derywat *donoszczyk* może być zapożyczeniem z języków wsch.-słow., por. brs. даносчык, ukr. донощик, ros. доносчик;

-aczyk: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **uganiaczek**: uganiać się; *uugaŋacyk stale še uugaŋa, ŋe ušeži* 22;

-arczyk: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **pisarczyk**: pisać; *pisarčyk* 30;

-alnik: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **spawalnik**: spawać; *spavalńik* 17; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **przędzalnik II**: przędza; *pšenzalńik* 14;

-elunik: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **czytelnik**: czytać; *tylko bys čytoŋ kšqški, taki s čebe čytelńik* 20; **topielnik**: topić się; *topelńika še ŋe boje, utopiŋ še i ŋe żyje* 3; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **męczelnik**: męczyć; *myncel-ńiku, ŋe mync me* 7;

-ennik: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **widzennik**: widzieć; *viženńik* 3; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **męczennik**: męczyć; *mynčyńńik* 3; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **plóciennik**: płótno; *płučenjeńik* 2;

-arnik: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **męczarnik**: męczyć; *myn-carńik* 18;

-ternik: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **pasternik**: paść; *pasterńik pas by-duo* 20;

-ośnik: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **miłośnik**: miłować; *to beŋ miuśńik křatuf, lubiŋ křaty* 13; *miuśńik to miuŋie fšystke panny* 25;

-usznik: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **folusznik**: folować; *foluśńik foluje veŋne* 6;

-ętnik: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **przekleńnik**: przeklinać; *pšekleńnik pšekl'ina na cym šfat stoi* 22;

-ewnik: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **klątewnik**: kląć; *tyŋ kluntevńik to jaby kluńc potrafi* M;

-ok.: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **żarłok**: żreć, żarł- (sg. praet.); *žaruok žre i žre i stale guodny* 17;

-isko: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **kurwisko**: kurwić się; *juš še kurviško kurvi* 22;

-ciciel: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **truciciel**: truć; *trućiciel truje sfoje ofary* 13; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **obronciciel**: obrona; *obronćiciel stanou v obrońe kogoś* 19;

-ijan: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **kręcijan**: kręcić; *kreńčijan kreńci, oškuje* 24;

-alina: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **guzdralina**: guzdrać się; *moja to guzdrał'ina co še guzdra* 29; **mądralina**: mądrzyć się; *ta mondralina juš še monžży* 7;

-*tuszyna*: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **pastuszyna**: paść; *pastusyna pasua krovu* 14;

-*erczyni*: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **morderczyni**: mordować; *morderčyni, zamordovaua xuopa* 19; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bluźnierczyni**: bluźnić; *bluźnerčyni* 10; *jak kobieta jes bluźnerčyni i bluźni to neud-
ne* 10;

-*awczyni*: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **wychowawczyni**: wychowywać; *vyxovafčyni muožezy* 20; **wykonawczyni**: wykonywać; *vykonafčyni vykonaua na čas stroje dla zespuu* 15. Z punktu widzenia diachronicznego w formacjach tych należy wyróżnić formant *-czyni*, gdyż wywodzą się one od dawnych czasowników *wychowawać, wykonawać* (por. Benni i in. 1923, s. 218);

-*iczarz*: ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **skrzypiczarz**: skrzypce; *skšy-
pičaš gra na skšypcaš* 15;

-*alarz*: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bekalarz**: beczeć; *bekaloš iuz becy, iuz go suychać* 19 (por. też rozdział II.5. *Zmiany znaczeń strukturalnych*);

-*niarz*: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **klótniarz I**: kłócić się; *kuut-
naš kuuci še s každy m o bele co* 15; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **pszczel-
niarz**: pszczoła; *pscyłnoš* 14; **wodniarz**: woda; *jak byval'i suše lata, to vodnaže
vode becam'i vožil'i* 3;

-*owniarz*: ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **listowniarz**: list; *byu za l'is-
tovnoža, l'isty nošiu* 16;

-*antus*: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **obżerantus**: obżerać się; *uobžerantus* 22; **używantus**: używać; *uuzyvantus* 22;

-*nisia*: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **pochlebnisia**: pochlebiać; *ta poxlebniša jak to nom poxlebo* 20; **strojnisia**: stroić się, stroj- (1. sg., 3. pl. praes.); *z ni to strojniša, cauy cas še stroji* 3; **żartownisia**: żartować; *ta zartovniša
co to ino zartuje* 22;

-*osia*: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bajkosia**: bajczeć; *bojkoša stale boicy, inacy żyć ni moze* 20; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **gosposia**: gospodarstwo; *žežice to mauy gospoše, co zaimovaua še gospodarstvem* 13;

-*onista*: ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **recepjonista**: recepcja; *recep-
cjoŋista* M;

-*qgwa*: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bojągwa**: bać się, boj- (1. sg., 3. pl. praes.); *bojonygva co še boji navet ciŋa* 13; **bździągwa**: bździć; *bźži
to ježyŋe ta bźžonygva jedna* 19.

Niekiedy formanty rozszerzone zostają przeniesione do nazw osobowych wykonawców czynności. Tak stało się z formantem *-ijas* // *-yjas*. Jak podaje Jan Łoś, formanty *-ijas*, *-jas* powstały prawdopodobnie „według formy imion biblijnych: *Izajasz, Jeremjasz, Eljasz*” (por. Łoś 1925, s. 95). Ten rozszerzony formant zanotowałam w badanych gwarach w derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **dokuczyjasz**: dokuczać; *cemu mu dokucos, dokucyjaše?* 16; **mę-
czyjasz**: męczyć; *myncyjas* 13; **zwodzijasz**: zwodzić; *zvožijos* 28.

Tu należy też umieścić derywat *męczynasz*, powstały albo na skutek procesów fonetycznych z *męczyjasz* (*n* zamiast *j* wskutek rozpodobnienia), albo przez analogię do *męczy nas*, por. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **męczynasz**: męczyć; *myńčynaš*, *a to o coś myńčy* 12.

Na procesy derywacyjne miały wpływ również zmiany fleksyjne, które dokonywały się w języku jeszcze na gruncie prasłowiańskim. Mam na myśli morfologizację rodzaju gramatycznego, polegającą na tym, że wykładnikiem rodzaju gramatycznego stała się końcówka fleksyjna, której dołączenie lub odcięcie stawało się procesem nie tylko fleksyjnym, lecz również słowotwórczym. Na przykład końcówka *-a*, fleksyjny wykładnik rodzaju żeńskiego, już na gruncie prasłowiańskim staje się formantem słowotwórczym przede wszystkim w funkcji feminatywnej. Należy podkreślić, że w sformułowaniu, iż formanty powstają z końcówek fleksyjnych ujawniają się bardzo wyraźnie odrębności dwu metod słowotwórczych, mianowicie w ujęciu diachronicznym mamy do czynienia z derywacją sufiksálną, zaś w synchronicznym – z derywacją paradygmatyczną.

O ile w języku ogólnopolskim formanty wywodzące się z końcówek fleksyjnych nie odznaczają się dużą produktywnością (por. Długosz-Kurczabowa, Dubisz 1999, s. 41), o tyle w gwarach produktywna jest, na przykład, *-a* tworzące derywaty dwurodzajowe – por. rozdział II.3. *Techniki derywacyjne* (derywacja paradygmatyczna).

Na gruncie rodzimym formanty powstały również w wyniku skrzyżowania dwu formantów. W wyniku kontaminacji powstały następujące formanty tworzące w eksplorowanych gwarach nazwy osobowych wykonawców czynności, por.

a) *-niczy*

Formant *-niczy*, powstały przez skrzyżowanie dwu formantów *-nik* i *-czy*, zanotowałam w następujących formacjach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **budowniczy**: budować; *budovničy buduě lužom domy* 8; **cechowniczy**: cechować; *cehovničy M*; **mierniczny**: mierzyć; *měrnīčy měży nam pole* 25; **nastawniczny**: nastawiać; *nastavničy M*, por. też rozdział II.3. *Techniki derywacyjne*;

b) *-inia* // *-ynia*

Wtórny formant *-inia* // *-ynia* pochodzący od psł. **-yni* (*-ini*) znany jest we wszystkich językach słowiańskich (por. Sławski 1974, s. 139). Roman Laskowski i Franciszek Sławski przypisują *-yni* funkcję tworzenia nazw żeńskich oraz nazw abstrakcyjnych w epoce prasłowiańskiej (por. Laskowski 1962, s. 171; Sławski 1974, s. 139–140). Zdaniem Laskowskiego ta druga funkcja bardzo wczesnie utraciła swoją produktywność, a derywowane w ten sposób abstracta, ulegając konkretyzacji i przechodząc do kategorii attributivów, stały się punktem wyjścia do tworzenia nazw miejscowych, takich jak np. *Lichynia*, *Prostynia* (por. Laskowski 1962, s. 172–174).

Występujący tylko w dwu formacjach ogpol., tj. *pustynia* i *świątynia*, typ jest uznawany za izolowany (por. Grzegorzyczkova, Puzynina 1979, s. 274), a brak produktywności sufiksu *-ynia* we współczesnej polszczyźnie wynika ze specja-

lizacji w derywowaniu nazw miejscowych. Zapewne drogą analogii do skonkretyzowanych abstraktów typu *pustynia* i *Pustynia* tłumaczy Stefan Warchoł pojawienie się formacji z *-inia* typu *prorokinia* (por. Warchoł 1987, s. 197). Roman Laskowski podkreśla zaś, że kontaminacja przyrostków *-yni* i *-'ina* nie jest obca polskim dialektom (por. Laskowski 1962, s. 186; por. też Sławski 1974, s. 140).

Skontaminowany formant zanotowałam w derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **gospodynia I**: gospodarzyć; *dobże gospodaży ta gospodyña* 12; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **gospodynia II**: gospodarstwo; *gospodyña to provaży gospodarstfo kśinżu* 17; *gospodyña provażyua gospodarstfo ve dvoże* 17.

Należy podkreślić, że podstawa *gospodarstwo* – *gospodarzyć* różnicuje znaczenie derywatu;

c) *-czyni*

Znacznie produktywniejszy niż *-yni* jest formant *-czyni*, derywujący nazwy żeńskich wykonawców czynności, odpowiadający męskiemu *-ca* (por. Gaertner 1934, s. 273; Satkiewicz 1969b, s. 70; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 272), rzadziej *-ec*. Z genetycznego punktu widzenia mamy w poniższych derywatach formant *-cz-'ini* (po spółgłosce fonologicznie miękkiej *-cz-yni*) powstały z kontaminacji **-ynji* i *-ina* (por. Laskowski 1962, s. 183–184; Warchoł 1987, s. 199–200). Bogusław Kreja w formacjach typu *zdrajczyni* widzi derywację substytucyjną. Mianowicie w ujęciu diachronicznym forma *zdrajczyni* zastąpiła, zdaniem Krei, w XVIII w. poprzednią formę *zdrajczyna*. Tak więc *zdrajczyni* to derywat od *zdrajczyna*. Zastąpienie feminatywnego *-ina* przez feminatywne *-ini* jest rezultatem powstania określonej sytuacji w polskim systemie słowotwórczym (por. Kreja 1976, s. 71).

W gwarach pogranicza małopolsko-mazowieckiego formant ten zanotowałam m.in. w derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **doradczyni**: doradzać // doradzić; *to byua ięj doraćyñi, cauy čas aby dorażaua* 6; **nabywczyni**: nabywać; *ta nabyfćyñi to nabywa od nas iuš kturyś rok iaja* 21; **najemczyni**: najmować; *to nie vuaścićelka, to najemćyñi, co najina uot kogoś* 12; **następczyni**: następować // nastąpić; *po keroniice nie byuo nastempćyñi, ale nastempca, bo żadna nie xcaua po nej nastompć* 13; **obrończyni**: obronić; *uobruñcyñi se znalazua, som se uobruñe* 13; **zwycięzczyni**: zwyciężać // zwyciężyć; *zwyćęščyñi zavoduř* 9; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **mówczyni**: mówić; *z nej żadna mufćyñi, muvić nie potrafi*, 10; **prawczyni**: prawić; *uuna to prafcyñi ie, pravić uñe* M; **sprawozdawczyni**: sprawozdawać; *spravozdaćyñi to sparvozdaie relacje s cauy fsi* 12; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **przestępczyni**: przestępstwo; *šeży ta pšestempćyñi co dokonaue tego pšestempstfa?* 8;

d) *-turz*

Formant *-turz* występuje jedynie w rzeczowniku *pasturz* – notowanym w staropolszczyźnie już z początku XV w. – i powstał z kontaminacji *-erz* (*past*)*erz* z *-uch* (*past*)*uch*, por. ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **pasturz**: paść; *pastuš pasau byduo* 1.

Poza wymienionymi formantami powstałymi na gruncie języka polskiego w wyniku m.in. perintegracji i absorpcji morfologicznej czy też kontaminacji dwu istniejących morfemów, zanotowałam formanty proste derywujące nazwy osobowych wykonawców czynności, np. *-ajda*, *-ol*, *-uś*, *-ta*, *-awa*, por.:

a) *-ajda*

Formant *-ajda*, nieproduktywny w polszczyźnie ogólnej⁴⁰ (por. Gaertner 1934, s. 262; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 113; GWJP 1998, II, s. 400) i w gwarach (por. Szymczak 1961a, s. 165; Pluta 1964, s. 31; Dobrzyński 1967, s. 9, 23; Bąk 1968, s. 76; Malec 1976, s. 23; Cyran 1977, s. 102; Pająkowska 1990, s. 9; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 223), zanotowałam w derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **ciamajda**: ciamać; *tako ćamajda, ćamie tygodnamy mauu robote 7; srajda*: srać; *srajda sro f'peluχy, he voua 20;*

b) *-ol*

Śpośród językoznawców pierwszy formant *-ol* wyodrębnił Henryk Gaertner (por. Gaertner 1934, s. 285). Jednak przyrostek *-ol* rzadko bywa wyodrębniany w opracowaniach słowotwórczych, gdyż niektórzy badacze traktują samogłoskę *o* w sufiksie jako wynik pochylenia. Takie stanowisko zajął m.in. Leszek Bednarczuk (por. Bednarczuk 1986, s. 143–150). Co prawda, wyróżnia on sufiks *-ol* ale, jak twierdzi, wymowa *a* ścieśnionego została „przeniesiona do potocznej odmianki języka ogólnego, gdzie jednak nie nastąpiła substytucja morfologiczna do *-al*, lecz adaptacja fonetyczna i w ten sposób wyodrębnił się nowy sufiks *-ol'*” (Bednarczuk 1986, s. 146). Zatem, zdaniem Bednarczuka, w języku ogólnym potocznym mamy sufiks *-ol*, zaś w gwarach *-ol* to wynik pochylenia. Z takim stanowiskiem nie zgadza się Anna Kowalska, która notuje w gwarach derywaty z sufiksem *-ol* (por. Kowalska A. 1983, s. 73; por. też Michalewski 1987, s. 133; Pająkowska 1990, s. 51, 85). Popierając pogląd A. Kowalskiej, zgodnie z danymi zamieszczonymi na mapach AGP (por. m. 75–78), przyjmuję istnienie sufiksu *-ol* w tych punktach, które nie znają *a* pochylonego, tj. w punktach 3, 6, 9, 14.

W moim materiale zanotowałam następujące dewerbalne derywaty z sufiksem *-ol*: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **pyskol**: pyskować; *taki pyskol, o byle co še kuući, pyskuje 14; trajkol*⁴¹: trajkotać; *ale trajkoče trajkol 8;*

c) *-uś*

Formant *-uś*, zdaniem Gaertnera, wyjątkowo łączący się z podstawami czasownikowymi (por. Gaertner 1934, s. 265), zanotowałam m.in. w derywatach: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **kapuś**: kapować; *ty kapuśu 19; rabuś: rabować; *on to rabuś ie, he pracuje, tylko rabuje 8; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: gwizduś*: gwizdać; *g'vizduś cauy žiñ g'vizze 19; jebuś*: jebać; *baby neźle jebau jebuś 3; ryczuś*: ryczeć; *rycuś, on he muvi do žeći tylko rycy 17.**

⁴⁰ Henryk Gaertner i Władysław Cyran uważają, że formant ten pojawia się tylko w gwarach (por. Gaertner 1934, s. 262; Cyran 1977, s. 102).

⁴¹ W derywacie *trajkol* sufiks *-ol* może być pod wpływem analogii do *trajkot* i do czasownika *trajkotać*.

Ten mało produktywny w gwarach formant, tworzący głównie albo zdrobnienia, albo derywaty o dodatnim zabarwieniu uczuciowym (por. Szymczak 1961a, s. 164; Pluta 1964, s. 31; Dobrzyński 1967, s. 51; Malec 1976, s. 75; Staszewska 1985, s. 239; Habrajska 1989, s. 108; Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 386; por. też Gaertner 1934, s. 265; Wróbel 1973, s. 36; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 292–293; GWJP 1998, II, s. 400), tworzy – jak pokazuje zgromadzony przeze mnie materiał – również ekspresywno-pejoratywne nazwy osobowych wykonawców czynności;

d) *-ta*

Formant *-ta*, występujący w nielicznych rzeczownikach (por. Gaertner 1934, s. 255; por. też Łoś 1925, s. 50; Kleszczowa 1996, s. 276), zanotowałam w jednym derywacie, por. ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **kuchta**: kucharzyć; *ta kuχta to he uhe fcale kuχażyć* 19;

e) *-awa*

Formant *-awa* notowany jest zarówno w języku ogólnopolskim (por. Łoś 1925, s. 20; Gaertner 1934, s. 249–250; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 296–297), jak i w poszczególnych gwarach (por. Szymczak 1961a, s. 180; Pluta 1964, s. 42–43; Dobrzyński 1967, s. 12; Górniewicz 1968, s. 68; Chludzińska-Świątecka 1972, s. 172; Malec 1976, s. 32; Cyran 1977, s. 82–83; Habrajska 1989, s. 92).

Ten mało produktywny formant, sporadycznie notowany w funkcji tworzenia nazw wykonawców czynności, zapisałam m.in. w następujących derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **jąkawa**: jąkać się; *jąk še łożka, to vouaio łożkawa abo łożkaiuo* 11; **łykawa**: łykać; *łykawa* 17, 20; **mrygawa**: mrygać; *mrygawa* 17, 20; **seplawa**: seplenić; *seplawa* 6.

W badanych gwarach małopolsko-mazowieckiego pogranicza językowego zanotowałam również derywaty z formantami, których geneza nie jest jednoznaczna. Należą do nich m.in. formanty: *-icha*, *-aczka*, *-iczka*, *-aka*, *-on*, *-un*, por.:

a) *-icha*

Formant *-icha* jest, według Franciszka Sławskiego, „produktywny tylko we wsch.-słow. (głównie w ros.), gdzie tworzy przede wszystkim nazwy istot płci żeńskiej od odpowiednich nazw męskich. W języku rosyjskim spotyka się także derywaty odprzymiotnikowe i dewerbalne (zwykle ekspresywne nomina agentis, np. *cnuxa* ‘kobieta śpioch’ [...]). W innych językach słowiańskich sufiks *-icha* ($\leq$ psł. **-icha*) jest wyjątkowy, albo nawet całkiem nieznany” (Sławski 1974, s. 73; por. też Wojtyła-Świerżowska 1974, s. 119–120). Na ruską genezę tego przyrostka zwracają uwagę także Tadeusz Malec (por. 1976, s. 41), Barbara Chlebda (por. 1978, s. 10) Alfred Zaręba (por. 1983, s. 510) czy Jerzy Reichan (por. 1996/1997, s. 311), a autorki *Słownikotwórstwa współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki sufiksalne rodzime* zwracają uwagę na dużą w języku ogólnopolskim liczbę regionalizmów wschodnich z tym sufiksem (por. Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 90). Innego zdania jest Stefan Warchoń, który twierdzi, że formant ten jest również rodzimy, polski (por. Warchoń 1973, s. 164). Jedno jest

pewne: formant *-icha* jest produktywny z jednej strony w językach wsch.-słow., z drugiej obserwujemy jego znaczną produktywność w gwarach polskich (por. Gaertner 1934, s. 330; Bąk 1968, s. 37, 75; Cyran 1977, s. 104–105; Kowalska A. 2001, s. 240–255, 388–390; Gala-Milczarek 2009a, s. 89; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 226).

Wśród zgromadzonych przeze mnie formacji znalazły się następujące derywaty z tym formantem, por.: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **drapicha**: drapać; *drapiχa drape pazuramy* 19; **gǫdzicha**: gǫdzić się; *aby še gǫǫi gǫǫiχa* 20; **jarmolicha**: jarmolić; *jak ty vyčšymuięš s tom ĵarmol'iχom?* 24; **skrobicha**: skrobać; *skrobiχa skrobe, oščenĵa každy groš* 17;

b) *-aczka*

Formant *-aczka*, znany wszystkim językom słowiańskim z wyjątkiem języka staro-cerkiewno-słowiańskiego, jest formantem złożonym, wtórnym, tj. składa się z formantu męskiego *-acz*, tworzącego głównie nazwy wykonawców czynności, i z żeńskiego sufiksu *-ka* (psł. *-ačьka*). Powstał drogą absorpcji morfologicznej samogłoski *a* stanowiącej temat czasownika. Wydzielony z takich wyrazów, jak np. **kopačьka*: *kop-a-ti*, **dbr-ačьka*: *derq*, *dbr-a-ti*, **sbr-ačьka*: *serq*, *sbr-a-ti*, upowszechnił się i spotykamy go dziś u czasowników o innym temacie (por. Rusek 1960, s. 65–67). W nowszych opracowaniach zwraca się uwagę na fakt, że pojawienie się formantu *-aczka* w polskim systemie słowotwórczym może być wynikiem „reinterpretacji złożonych morfologicznie struktur leksykalnych” (por. Kleszczowa 1999, s. 40).

Formant *-aczka* jest formantem wielofunkcyjnym, pełni w języku polskim trzy zasadnicze funkcje semantyczne: tworzy 1) rzeczowniki oznaczające nazwy narzędzi; 2) nazwy czynności; 3) nazwy żeńskich wykonawców czynności; pełni rolę formantu strukturalnego, substytuując pnie imienne, rzadziej czasownikowe (por. Rusek 1957, s. 274).

Jako formantu tworzącego nazwy żeńskich wykonawców czynności, przyrostka *-aczka* nie można uznać za samodzielny. Nie spotyka się bowiem rzeczowników żeńskich zawierających wyabstrahowany przyrostek *-aczka*. W zasadzie każda formacja z tym przyrostkiem posiada męski odpowiednik utworzony za pomocą formantu *-acz*, rzadziej *-ak*. Nawet w wyrazach oznaczających wykonawczyźnie typowo kobiecych zajęć, jak np. *praczka*, *prasowaczka*, potencjalnie wyczuwamy możliwość istnienia męskich odpowiedników *pracz*, *prasowacz*, formy tego rodzaju nie są bowiem sprzeczne z duchem języka. Ich brak tłumaczyć należy względami nie językowymi, lecz społecznymi (por. Rusek 1960, s. 68).

Historia formantu *-aczka* wykazuje, że jest on w języku polskim od dawna żywotny i choć jest to przyrostek typu gwarowego, nieobcy jest też polszczyźnie ogólnej. Jego niewielką produktywność w omawianej funkcji w polszczyźnie ogólnej i w gwarach poświadczają monografie // artykuły H. Satkiewicz (1969b, s. 22–24), A. Nagórko (1974, s. 250, 253), R. Grzegorzycowej i J. Puzyriny (1979, s. 129–130), H. Jadackiej (2001, s. 53); W. Cyrana (1960, s. 179),

M. Szymczaka (1961a, s. 137), W. Dobrzyńskiego (1967, s. 8–9), P. Bąka (1968, s. 77), M. Gruchmanowej (1969, s. 68), R. Mrózka (1970, s. 191), H. Nowaka (1970, s. 134), J. Chludzińskiej-Świąteckiej (1972, s. 167), T. Malca (1976, s. 21–22), K. Michalewskiego (1987, s. 132), G. Habrajskiej (1989, s. 88), M. Pająkowskiej (1990, s. 7–8), B. Gali-Milczarek (2009a, s. 30, 33, 36, 89), por. też GWJP 1998, II, s. 404, Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 244–245.

W moich materiałach formant *-aczka* wystąpił w następujących derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **braczka**: brać; *naip̃erf bracka braua len* 1; **cieraczka**: cierać; *ćeracki tro len* 11; **działaczka**: działać; *Zoška to žaua s tymy žauackamy z Nespusy M*; **grabaczka**: grabić; *mauemi grabianhi zagrabiua grabacka* 19; **kopaczka**: kopać; *kopacka kupaua kartofle motyko* 1; **odbieraczka**: odbierać; *uodberocka iže za košožym i uodbero zboze* 20; **osnowaczka**: osnawać; *byuy kobity osnovački i osnovauy pšěnje* 14; **porywaczka**: porywać // porwać; *zuapali tom poryvačke, co porvaua z ulicy žecko* 8; **sprzątaczk**: sprzątać; *spšontacki byli pševážne i spšontali* 6; **wiązaczk**: wiązać; *kobeta iag vjunzaua snopki, to byua vjunzacka, a znof ta, co odberaua, to zvycaina odberanka* 3; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bluźniaczka**: bluźnić; *ne bede chožiť do ty bluźňacki, bo bluźni aš strax* 8; **gadaczka**: gadać; *ni moze se nagadać, gadacka* 19; **krzykaczka**: krzyczeć; *ma f chauupje kšykačke, co stale kšyčy* 6; **pijaczka**: pić, pij- (sg., pl. praes.); *ta piiačka zнову pije* 8; **szczekaczka**: szczekać; *tako ščekačka, choži po fši, ščeka na luži* 7; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **dworaczka**: dwór; *dvorocka robiua ve dvože* 19; **pierzaczka**: pierze (coll.); *iak se na pižofce s cauy fši pižocki zebrauy, to daruy piže, godauy, špivauy* 19; **żniwaczka**: żniwa (pl.t.); *pšyšl'i dve žnivački* 24.

Wśród nazw wykonawców niezawodowych kilka to wyrazy o charakterze okazjonalnym, por. *obieraczka, podlewaczka, skrobaczka, strugaczka, zrywaczka*; c) *-iczka*

Proces wyodrębniania się sufiksów złożonych z *-ka* rozpoczął się już w prasłowiańszczyźnie. Potwierdza to F. Sławski, rejestrując rozbudowany wariant *-iczka* (psł. **-ičьka*) (por. Sławski 1974, s. 94). Zdaniem R. Grzegorczykowej i J. Puzyniny formant *-iczka* // *-yczka* wyodrębnia się w wielu nazwach żeńskich na podstawie drugiej motywacji, np. *magiczka* ‘kobieta magik’ // ‘kobieta zajmująca się magią’ (por. Grzegorczykowa, Puzynina 1979, s. 131). Formant ten zanotowałam w jednym derywacie, por. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **chumeryczka**: chumerować; *moja zona χumerycka* 28;

d) *-aka*

Formant *-aka*, jak twierdzi Bogusław Kreja, został wyodrębniony w wyniku wtórnej interpretacji derywatów prymarnie paradygmatycznych od podstaw na *-ak* (por. Kreja 1996, s. 177). Hubert Górniewicz uznaje omawiany formant za sfeminizowany formant *-ak* (por. Górniewicz 1968, s. 66). Jako zapożyczony z języków ruskich traktują go Renata Grzegorczykowa i Jadwiga Puzynina (por. Grzegorczykowa, Puzynina 1979, s. 164).

Omawiany formant jest mało produktywny zarówno w języku ogólnopolskim (por. Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 164; Kreja 1996; GWJP 1998, II, s. 400), jak i w gwarach (por. Górniewicz 1968, s. 66; Malec 1976, s. 24; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 231).

W moich materiałach formant *-aka* wystąpił w derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **czytaka**: czytać; *cytaka* 3; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **hulaka**: hulać; *χulaka χulo a ńe robi f polu* 17; **jebaka**: jebać; *z ńego to ńezųy jebaka, jebię baby na pravo i levo* 10;

e) *-on*

Ten wyjątkowy na gruncie polskim formant (por. Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 240–241), rzadki też w psł. i na gruncie słowiańskim (por. Sławski 1974, s. 132–133), według autorek pracy o słowotwórstwie rzeczowników sufiksalnych rodzimych, pochodzenia obcego, wyabsorbowany z takich wyrazów, jak fr. *bataillon*, wł. *mascarone* itp. (por. Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 241), zanotowałam w jednym derywacie, por. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **memlon**: memlać; *memųon tak memle, a ńe je* 12;

f) *-un*

Pochodzenie sufiksu *-un* jest różnie interpretowane w literaturze przedmiotu. Mianowicie Maria Wojtyła-Świerżowska przyjmuje, że może on być tworem słowiańskim, powstałym z *-unъ* (por. Wojtyła-Świerżowska 1974, s. 59). Z kolei Jerzy Reichan uważa, że jest on zapożyczony z języków ruskich (por. Reichan 1996/1997, s. 312). Według Władysława Cyrana *-un* to przyrostek raczej ukraiński (por. Cyran 1960, s. 182). Tadeusz Zdancewicz natomiast przyjmuje, że ten znany w języku litewskim przyrostek (por. lit. *-unas*), znany również we wszystkich językach wschodniosłowiańskich, należy chyba uznać za wspólny bałtycki i słowiański (por. Zdancewicz 1964, s. 233). Pomimo, że proveniencja sufiksu *-un* nie jest do końca wyjaśniona, pewne jest, iż jest on produktywny we wsch.-słow. (por. Sławski 1974, s. 134). Nie dziwi zatem odnotowanie wielu derywatów z tym przyrostkiem w gwarach Mazowsza i Podlasia, pozostających w sąsiedztwie gwar wschodniosłowiańskich (por. Kowalska A. 1979, s. 79, m. 171; 2001, s. 390–392; por. też Cyran 1960, s. 182; Pająkowska 1976, s. 130–132; Zdancewicz 1980, s. 97; Pająkowska 1990, s. 57, 59). Nieliczne przykłady z tym formantem notuje Piotr Bąk w gwarach okolic Kramiska (por. 1968, s. 78) i Karol Dejna w (byłych) województwach kieleckim i łódzkim (por. Indeks SL 2010, s. 367).

Choć podstawową funkcją tego formantu jest tworzenie odczasownikowych nomina agentis (por. Sławski 1974, s. 134; por. też Łoś 1925, s. 38; Gaertner 1934, s. 271; Peplowski 1974, s. 275–276; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 241; Kleszczowa 1996, s. 191; GWJP 1998, II, s. 400), to w zanotowanym przeze mnie materiale obok nazw wykonawców czynności, takich jak: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **kastrun**: kastrować; *kajstrun to kajstruje zwiężynta* 12; **piastun**: piastować; *pastun żatko, ale pastunka żecko pastovaua* 17; **szeptun**: szeptać; *septun sepce zaklińca i choroba ustaje* 3, zanotowałam też przykłady,

w których widać specjalizację tego formantu w kierunku wyrażania skłonności do pewnej czynności, często z odcieniem pejoratywnym, por.: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **brechun**: brechać; *te breχuny breχuǵo stale* 6; **chochlun**: chochlować; *χoχlun dužo χoχluǵe, a pożytku s tygo ńi ma* 7; **ćpun**: ćpać; *zadaǵe še s tym ćpunym* M; **podlizun**: podlizywać się; *podlizun co še podlizuje* 3; **szczun**: szczać; *ščun zaščuau maǵty* 7. Poza tym zanotowałam też ODRZECZOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **cycun**: cyc; *duży cycun, a cyca šše* 7.

6.3. Formanty obcego pochodzenia

Jednym ze sposobów wzbogacania inwentarza formantów jest zapożyczanie tych elementów słowotwórczych z języków obcych.

Termin formant obcy (formant zapożyczony) jest różnie definiowany w literaturze przedmiotu w zależności od stosowanej metody badawczej. W ujęciu diachronicznym formantem obcym jest taki element słowotwórczy, który został wyabstrahowany na gruncie języka polskiego z wyrazów zapożyczonych (obcego pochodzenia) i tworzy tu nowe derywaty od podstaw rodzimych (lub wcześniej przyswojonych) (por. Długosz-Kurczabowa 1986b, s. 222–228).

W procesie przejmowania przez język polski obcych formantów można wyróżnić kilka etapów. Pierwszym jest zapożyczanie wyrazu lub grupy wyrazów z charakterystycznym morfemem, gdyż zapożyczają się nie poszczególne morfemy słowotwórcze, lecz całe wyrazy, z których wyabstrahuje się dany formant. Drugim etapem jest uzyskanie przynajmniej przez jeden wyraz z tej serii zapożyczeń podzielności słowotwórczej. Taki zapożyczony wyraz, który uzyskał podzielność słowotwórczą, staje się formacją modelową dla nowego typu słowotwórczego w polszczyźnie. Oznacza to zarazem wyodrębnienie z wyrazu obcego formantu, za pomocą którego mogą być derywowane wyrazy od podstaw rodzimych.

Uzyskiwanie podzielności słowotwórczej wiąże się m.in. z: a) zapożyczaniem całych rodzin wyrazowych; b) występowaniem formacji współpochodnych; c) asonacji i adideacji wyrazów obcych z rodzimymi; d) kalkowanie tematów słowotwórczych zapożyczanych wyrazów.

Wyodrębnianie się formantów słowotwórczych z wyrazów zapożyczonych dokonywało się przede wszystkim w okresie największych oddziaływań danego języka na polszczyznę. W związku z tym można przyjąć, że formanty pochodzenia łacińsko-greckiego są związane z przełomem doby staro- i średniopolskiej, formanty pochodzenia niemieckiego – z dobą staropolską, z XVII wieku pochodzą sufiksalne pożyczki wschodnie, zaś zapożyczenia francuskie – z XVIII–XIX wieku.

Wśród zgromadzonych formacji znalazły się derywaty utworzone przy pomocy następujących formantów obcych: *-ulec, -uk, -iszon, -epa, -er, -ier // -jer, -inier, -tor, -ator, -at, -eta, -ant, -ent*, por.:

a) *-ulec*

Rozszerzony, synchronicznie rodzimy, formant *-ulec*, powstały z przekształcenia wyrazów niemieckich złożonych, zawierających w drugiej części *-holz* (por. Łoś 1925, s. 90; Doroszewski 1928, s. 99; Gaertner 1934, s. 317; Grzegorzycowa, Puzynina 1979, s. 66; Długosz-Kurczabowa 1986a), nienotowany w gwarach w interesującej mnie kategorii (por. Pluta 1964, s. 23; Dobrzyński 1967, s. 22; Malec 1976, s. 72), zarejestrowałam w jednym derywacie, por. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **strachulec**: straszyć; *straχulec strašy vyglondem luži* 11;

b) *-uk*

Pochodzenie formantu *-uk* jest dyskusyjne (por. Lindert 1972). Tadeusz Zdancewicz traktuje omawiany formant jako białoruski (por. Zdancewicz 1962, s. 63). Halina Karaś podaje z Kowieńszczyzny liczne przykłady z formantem *-uk*, wskazując na interferencję języka litewskiego (por. Karaś 2001, s. 203). Podobnie Krystyna Rutkowska traktuje formant *-uk* jako przyrostek pochodzenia litewskiego (por. Rutkowska 2004, s. 433).

Nie ulega wątpliwości, że występuje on na całym obszarze języków wschodniosłowiańskich, zarówno w wyrazach rodzimych, jak i pożyczkach tatarskich oraz tureckich (por. Lindert 1972, s. 82; por. też Balij 1976, s. 396–398; Reichan 1996/1997, s. 309–310).

Formant *-uk* znany jest gwarom polskim na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim (por. Zdancewicz 1964, s. 239; Gołąbek 1976; Marcinkiewicz 2003, s. 153–154) i na terenach z nimi sąsiadujących, gdzie pojawia się obocznie do formantu *-ak* (por. Cyran 1960, s. 178; Malec 1976, s. 71; Kowalska A. 2001, s. 392–394; Rembiszewska 2006, s. 203).

Omawiany formant zanotowałam w jednym derywacie, por. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **niejaduk**: nie jadać; *taki ňeјадuk, co to ňe χce јeść* 3.

Tu włączam też rozszerzony o konektyw *-cz-* formant *-uk*, por. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **kłameczuk**: kłamać; *χuamčuk* 3;

c) *-iszon*

Genetycznie obcy, wyodrębniony z fr. expressiwów typu *capuchon* (pol. *kapiszon*) formant *-iszon* (por. Grzegorzycowa, Puzynina 1979, s. 241), notowany przez Grzegorzycową i Puzyninę w dwu derywatach ekspresywnych, zarejestrowałam w jednej formacji, por. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **kurwiszon**: kurwić się; *ten kurvišon јuš še kurvi* 7;

d) *-epa*

Formant *-epa*, derywujący nieliczne dewerbalne nazwy wykonawców czynności, poświadczony został w gwarach białoruskich okolic Grodna i Mohylewa, notuje go też w nadnarwiańskich gwarach białoruskich Białostocczyzny Michał Sajewicz (por. Sajewicz 2002, s. 258–259). W moim materiale pojawił się tylko jeden przykład, por. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **mazepa**: mazać się; *јak še maze, to mazepa* 21.

Derywat *mazepa* można też potraktować jako przykład reinterpretacji etymologicznej połączonej ze zmianą znaczenia wyrazu (zob. rozdział II.5. *Zmiany znaczeń strukturalnych*);

e) *-er*

Polskie procesy fonetyczne spowodowały, że psł. sufiks **-erz* jest kontynuowany jako *-or*, por. m.in. *gąsior*, *kaczor*, *kosior*, *wisior* (por. Sławski 1976, s. 23; Długosz-Kurczabowa 1994, s. 7, 19). Produktywny właściwie dopiero w XX w. formant *-er* jest pochodzenia obcego. W uwagach etymologicznych zamieszczanych w słownikach języka polskiego *-er* jest traktowany jako sufiks niemieckiego pochodzenia (por. Długosz-Kurczabowa 1994, s. 17). Na jego niemiecko-francuskie (czy francusko-niemieckie) pochodzenie wskazują m.in. Alicja Nagórko, Alina Budzyńska i Jirži Jiráček (por. Nagórko, Budzyńska 1971, s. 8–9; Jiráček 1971, s. 26). Krystyna Długosz-Kurczabowa, analizując derywaty z formantem *-er*, wnioskuje, że nie można kwestionować zarówno wpływów niemieckich (chronologicznie wcześniejszych), jak i francuskich na funkcjonowanie w polszczyźnie tego sufiksu. Jednocześnie uważa, iż nie należy pomijać również wpływu łaciny, zwłaszcza w pierwszym etapie usamodzielniania się omawianego formantu, a także, szczególnie w ostatnich latach, wpływu na losy *-er* w polszczyźnie języka angielskiego (Długosz-Kurczabowa 1994, s. 18; por. też Jadacka 2001, s. 83–84). Długosz-Kurczabowa formant *-er* traktuje jako europeizm słowotwórczy (por. Długosz-Kurczabowa 1994, s. 19).

Formacje z przyrostkiem *-er* pojawiły się w języku polskim stosunkowo późno. Większość derywatów na *-er* notuje po raz pierwszy dopiero słownik pod red. Doroszewskiego. Hanna Jadacka wskazuje na rosnącą produktywność tego formantu we współczesnej polszczyźnie (por. Jadacka 2001, s. 121; por. też Nagórko 1974, s. 251, 253; GWJP 1998, II, s. 404).

W języku ogólnopolskim formant *-er* tworzy głównie struktury o motywacji czasownikowej, czasownikowo-rzeczownikowej oraz rzeczownikowej. Wśród wymienionych struktur znajdują się m.in. nazwy subiektów czynności, w większości dwumotywacyjne, w których podstawowy czasownik nazywa czynność wykonywaną przez dany subiekt, a podstawa rzeczownikowa jest także nazwą czynności, np. *kontroler* ← *kontrolować* // *kontrola*, *szmugler* ← *szmuglować* // *szmugiel*, *treser* ← *tresować* // *tresura* (por. Waszakowa 1993c, s. 147–148).

W moim materiale derywaty z tym formantem to m.in.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **pomager**: pomagać; *pomager* 3; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **chwaler**: chwalić się; *ja nie jestem χfaler*, *nie lubę się χfalić* 7; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **ankieter**: ankieta; *anketer* M; **praser**: prasa; *praser* 13;

f) *-ier* // *-jer*

Obcy formant *-ier* // *-jer*, poświadczony w języku ogólnopolskim w dwudziestu kilku derywatach w większości o motywacji rzeczownikowej (por. Waszakowa 1993c, s. 152), w moim materiale wystąpił m.in. w formacji: ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **politykier**: polityka; *pol'ityker* 17.

W formacji *politykier* sufiks *-er* pełni funkcję ekspresywną, gdyż nazwa ta ma odcień pogardliwy (por. też Waszakowa 1993a, s. 121–122; Waszakowa 1993c, s. 153; Długosz-Kurczabowa 1994, s. 14).

Dla wyrazu *politykier* nie można wskazać konkretnego obcego źródła, stąd na płaszczyźnie genetycznej należy go interpretować jako faktyczny derywat od *polityka* (lub *politykować*) (por. Walczak 1982, s. 21). Jako derywat powstały od podstawy przyswojonej w polszczyźnie traktuje go Długosz-Kurczabowa, podkreślając, iż podstawę *polityka* (i pochodne) notuje już *Słownik staropolski* (por. Długosz-Kurczabowa 1994, s. 14);

g) *-inier*

Istnieje wśród językoznawców zgodne przekonanie, że przyrostek *-ynier* wyodrębniony został z zapożyczonych wcześniej rzeczowników pochodzenia francusko-włoskiego *inżynier* oraz *karabinier* i *magazynier* (por. np. Łoś 1925, s. 44; Gaertner 1934, s. 287; Szymczak 1976, s. 18; Rospond 1971, s. 145). Z tym przekonaniem nie zgadza się Krystyna Długosz-Kurczabowa, uważając, że zarówno ze względów formalnych, jak i znaczeniowych wyrazem, który mógł stanowić podstawę do wyodrębnienia samodzielnego sufiksu *-inier* był *pikinier* (por. Długosz-Kurczabowa 1982, s. 248; por. też Długosz-Kurczabowa 1986b, s. 222–223).

Jak pisze Długosz-Kurczabowa, „mała liczba wyrazów obcych na *-ynier* i w związku z tym słaba ich presja na system słowotwórczy” (Długosz-Kurczabowa 1982, s. 249) stały się przyczyną nieproduktywności tego formantu, gdyż formantem tym utworzone są w języku polskim tylko dwa derywaty od podstaw rodzimych, tj. *kosynier* i *uciekinier* (por. Łoś 1925, s. 44; Gaertner 1934, s. 287; Rospond 1971, s. 145; Długosz-Kurczabowa 1982, s. 247; Waszakowa 1993c, s. 153).

W moim materiale znajdują się trzy derywaty z tym sufiksem, por.: ODCZA-SOWNIKOWE N. AG.: **kosynier I**: kosić; *kośinier kosom kośi* 18; **uciekinier**: uciekać // uciec; *uucēkinēry nocamy uucēkaūy* 15; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **kosynier II**: kosa; *kosynier kosom žneū žyto* 19;

h) *-tor*

Trudności z ustaleniem postaci formantu dotyczą derywatów motywowanych wyłącznie rzeczownikami zakończonymi na *-ja*, które nie mają na gruncie języka polskiego paralelnych form czasownikowych, np. *inspektor* ← *inspekcja*. Formacje takie w perspektywie synchronicznej dają się opisać dwójako: a) jako derywaty z sufiksem *-or* z towarzyszącym ucięciem *-j-* i wymianą spółgłosek, b) jako derywaty z formantem *-tor*, przy założeniu, że wraz z dodaniem sufiksu następuje ucięcie w podstawie słowotwórczej segmentu *-cja* (por. Waszakowa 1992, s. 182–183).

Konsekwencją wydzielenia przeze mnie sufiksu *-tor* jest uznanie ucięcia segmentu podstawy słowotwórczej *-cja* za element towarzyszący sufiksacji⁴².

⁴² K. Waszakowa uważa, że w odniesieniu do tego typu wypadków można też mówić o derywacji wymiennej: o wymianie cząstki *-acja* na *-tor* (por. Waszakowa 1992, s. 184).

Sufiks *-tor*, pochodzenia łacińskiego (por. Długosz-Kurczabowa 1990a; Waszakowa 1992) w języku ogólnopolskim występuje w około 50 derywatach motywowanych albo tylko rzeczownikami na *-cja*, albo – jak w większości wypadków – równolegle również przez czasownik (por. Waszakowa 1992, s. 190).

Na grupę derywatów z tym sufiksem składają się m.in. nazwy osobowe, pozostające w agentywnym stosunku względem czynności określonych przez ich podstawy słowotwórcze.

W eksplorowanych gwarach zanotowałam m.in. następujące formacje utworzone formantem *-tor*, por.: ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **egzekutor**: egzekucja; *i agzegutor dokonau agzagucji, odebrau duuk* 29; **mechanizator**: mechanizacja; *mechańizator* M;

i) *-ator*

W języku łacińskim sufiks *-ator* jest jednym z ważniejszych przyrostków rzeczownikowych, służących do tworzenia nazw agentywnych od czasowników (ściślej od ich formy participium perfecti passivi) lub od rzeczowników (por. Waszakowa 1992, s. 185).

Z perspektywy synchronicznej formant ten jest sufiksem międzynarodowym – czyli takim morfemem, który w toku synchronicznej analizy słowotwórczej daje się wyodrębnić jako sufiks w wyrazach należących do co najmniej trzech języków z różnych grup (por. Waszakowa 1992, s. 186).

Wszystkie formacje z sufiksem *-ator*, zarówno zapożyczone, jak i utworzone na gruncie polszczyzny, mają pochodzenie łacińskie. Część z nich została przejęta z łaciny bezpośrednio, w części zaznaczył się wpływ pośrednika – w największej liczbie przypadków francuskiego, rzadziej niemieckiego i sporadycznie włoskiego (por. Waszakowa 1992, s. 185).

Jest to formant o dość znacznym stopniu precyzji semantycznej, bowiem formacje z tym sufiksem należą tylko do dwu kategorii słowotwórczych: nazw wykonawców czynności i nazw środków czynności.

Słowniki współczesnego języka polskiego poświadczają ponad 300 wyrazów, w których zgodnie z zasadami synchronicznej analizy słowotwórczej segment *-ator* można uznać za sufiks. Liczbowo dominują wśród nich formacje motywowane równolegle: przez rzeczownik zakończony na *-acja* i czasownik z przyrostkiem tematycznym *-owa-* (por. Waszakowa 1992, s. 278; por. też GWJP 1998, II, s. 400, 402; Jadacka 2001, s. 121).

W moim materiale z synchronicznego punktu widzenia derywatami od czasowników na *-owa-* oraz od rzeczowników są m.in.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **inseminator**: inseminować; *zavouau inseminatora by mu krovy inseminovau* M; **kastrator**: kastrować; *kunovau to kuńe, a te drobne to kastrator kastrovau* 13; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **kombinator**: kombinować; *dobry kombinator tak se pšekombinuje, žeby se za mocno ne narobić* 14; **prowokator**: prowokować; *ne lube tego provokatora, bo do zuego provokuje* 23; ODRZE-

CZOWNIKOWE N. AG.: **gubernator**: gubernia; *gubernio zaŝonŝau gubernator* 1; **sekwestrator**: (sekwestracja); *sekfestatur pobera podatki, robi sekfestacie* 19.

Derywatami polskimi są: *inseminator*, *kastrator* (por. SW, SJP, por. też Długosz-Kurczabowa 1990a);

j) *-at*

W języku ogólnopolskim formacje z formantem *-at* to rzeczowniki, z których większość należy do słownictwa dobrze zasymilowanego przez polszczyznę, bowiem genetycznie są to wyrazy zapożyczone przez polszczyznę bezpośrednio z łaciny (por. Waszakowa 1989, s. 629, 638; por. też Gaertner 1934, s. 255).

Ten wykazujący nikłą żywotność w języku ogólnym formant, tworzący m.in. nazwy osobowych subiektów czynności (por. Waszakowa 1989, s. 636, 638; por. też GWJP 1998, II, s. 400), zanotowałam w dwu derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **kandydat**: kandydować; *pińcu kandydatuf kandydowaŭo do rady* 19; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **legat**: leżeć; *leży legat, o roboće ňe ŗce suuŗać* 2;

k) *-eta*

Obcy formant *-eta* Krystyna Waszakowa wyodrębnia w dwu nazwach wykonawców czynności o motywacji rzeczownikowej, por. *apologeta* ← *apologia* i rzeczownikowo-czasownikowej, por. *katecheta* ← *katechizm* // *katecheza* // *katechizować*. Oba te derywaty są mutacyjne, oba też mają poświadczenia dziewiętnastowieczne (por. Waszakowa 1994, s. 184).

W eksplorowanych gwarach zapisałam tylko jeden derywat z tym sufiksem, motywowany rzeczownikiem *katecheza*, por. ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **katecheta**: katecheza; *kateŗeta* 1;

l) *-ant*

Formant *-ant* jest pochodzenia łacińskiego. Został on wyabstrahowany z substantywizowanych form participium praesentis activi rodzaju męskiego na *-ans*, *-antis*. Przyswajanie tych form w polszczyźnie polegało na odrzuceniu końcówki *-is* od formy łacińskiej dopełniacza liczby pojedynczej (por. Długosz-Kurczabowa 1988b, s. 42; Waszakowa 1990b, s. 35).

Mariola Walczak-Mikołajczakowa pojawienie się w polszczyźnie formacji z tym formantem łączy z zapożyczeniami z języka francuskiego i niemieckiego (por. Walczak-Mikołajczakowa 2000, s. 47).

Formant *-ant* jako rzeczownikowy sufiks międzynarodowy charakteryzuje się posiadaniem dwu funkcji semantyczno-słowotwórczych, tj. tworzy odczasownikowe i // lub odrzeczownikowe nazwy osobowych subiektów czynności oraz nazwy środków czynności (por. Waszakowa 1990b, s. 39).

W polszczyźnie literackiej dewerbalne nazwy wykonawców czynności z formantem *-ant* stanowią aktywny typ słowotwórczy (por. Nagórko 1974, s. 251, 253; Fras 1994, s. 136; GWJP 1998, II, s. 404–405; Walczak-Mikołajczakowa 2000, s. 48; Jadacka 2001, s. 77, 84), nie są natomiast charakterystyczne dla gwar

polskich. Jak podkreślają Malec czy Sajewicz, funkcjonujące w polskich gwarach nieliczne odczasownikowe nazwy działacza z formantem *-ant* zostały zapożyczone z języka ogólnopolskiego (por. Malec 1976, s. 28; Sajewicz 2002, s. 274; por. też Gala-Milczarek 2009a, s. 32; Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 387–388).

Zapisane przeze mnie przykłady z tym formantem znane są w większości językowi ogólnopolskiemu (mogły zatem zostać przeniesione do gwar). Charakter gwarowy natomiast mają formacje *drużbant*, *drygant*, *kuśtykant*, *macant*, *mydlant* czy *picant*.

Por. przykładowe dewerbalne i denominalne formacje z formantem *-ant*: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **meliorant**: meliorować; *meloranty melorują pola* 12; **okupant**: okupować; *okupanty okupowały Polskę piąć lot* 13; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **kuśtykant**: kuśtykać; *kuśtykant kuśtyka na nogę* 17; **macant**: macać; *wołają na niego macant, bo uobmacuje, maca kobiety* 17; **mydlant**: mydlić komuś oczy; *mydlant* 17; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **fabrykant**: fabryka; *fabrykant, fabrykanty co żeń muso robić f fabryce* 26.

Większość derywatów z formantem *-ant* to, z punktu widzenia genetycznego, zapożyczenia.

Na gruncie języka polskiego powstały najprawdopodobniej rzeczowniki: *krytykant* (por. SW, SJP), *markierant* (por. SJP), *ryzykant* (por. SW, SJP).

O produktywności tego formantu w gwarach może świadczyć fakt pojawienia się tego morfemu w wyrazach (najczęściej obcego pochodzenia), w których etymologicznie nie występował. W moim materiale sufix *-ant* pojawił się jednostkowo w *provokant* i *student*.

Derywaty od wyrazów genetycznie obcych, przyswojonych w polszczyźnie, należą do ogólnej odmiany języka, są stylistycznie nienacechowane, nie mają zabarwienia emocjonalnego, natomiast formacje tworzone od podstaw rodzimych są w większości nacechowane emocjonalnie (por. Długosz-Kurczabowa 1988b, s. 48);

1) *-ent*

Formant *-ent* genetycznie wywodzi się od łacińskich imiesłowów teraźniejszych czynnych, używanych wtórnie jako rzeczowniki agentywne już w łacinie średniowiecznej, skąd etapami przedostawały się do języków romańskich i germańskich, z których były przejmowane przez języki słowiańskie (por. Waszakowa 1990b, s. 35; por. też Walczak-Mikołajczakowa 2000, s. 47). Jak pisze Waszakowa, „segment *-ent* pojawia się [...] w tych derywatach, które pochodzą od czasownika łacińskiego odmieniającego się według koniugacji innej niż pierwsza – wtedy odpowiednie imiesłowy teraźniejsze czynne przyjmują końcówki *-ens*, *-entis*” (Waszakowa 1990b, s. 35). Przyswajanie tych form w polszczyźnie polegało na odrzuceniu końcówki *-is* od formy łacińskiej dopełniacza liczby pojedynczej (por. Długosz-Kurczabowa 1988b, s. 42).

Formant ten, tworzący nazwy wykonawców czynności, jest dziś – jak podkreśla Krystyna Waszakowa – nieproduktywny (por. Waszakowa 1988a, s. 262; por. też Nagórko 1974, s. 251, 253; GWJP 1998, II, s. 405; Walczak-Mikołajczakowa 2000, s. 48).

W eksplorowanych gwarach zanotowałam m.in. następujące formacje z tym formantem: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **konkurent**; **producent**.

Obok formantów obcych zanotowałam w eksplorowanych gwarach takie formanty tworzące nazwy osobowych wykonawców czynności, które są identyczne fonetycznie, ale różne genetycznie. W ujęciu diachronicznym to zjawisko utożsamiania się sufiksów identycznych fonetycznie, ale różnych genetycznie nosi nazwę symbiozy słowotwórczej (por. Długosz-Kurczabowa 1986c).

Przykłady symbiozy słowotwórczej możemy obserwować w następujących formantach i derywatach utworzonych przy ich pomocy:

a) *-ik* // *-yk*

Obok rodzimego formantu *-ik* można też wyróżnić formant *-ik* obcego pochodzenia, wyabstrahowany z wyrazów zapożyczonych z greki, łaciny i języka francuskiego. Według niektórych językoznawców częśćka *-ik* pojawiła się w językach słowiańskich nie jako nowy, obcy formant, lecz zlała się z rodzimym *-ikъ*, jednym z najbardziej rozpowszechnionych wśród agantywnych nazw osobowych. Jednakże tym, co odróżnia formant *-ik* pochodzenia obcego od analogicznego rodzimego jest przede wszystkim jego łączliwość ograniczona do podstaw genetycznie obcych, przy czym podstawą słowotwórczą są najczęściej rzeczowniki (por. Walczak-Mikołajczakowa 2000, s. 50; por. też Waszakowa 1990a; 1991a; 1994, s. 103–106).

Formant *-ik* // *-yk*, tworzący odrzeczownikowe nazwy wykonawców czynności (por. Nagórko 1974, s. 250, 253; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 184–185; por. też Chludzińska-Świątecka 1972, s. 167), zanotowałam m.in. w formacjach, por.: ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **mechanik**: mechanizm; *meχańik samχodovy* 19; ODRZECZOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **alkoholik**: alkohol; *to je alkoχol'ik* 14;

b) *-ula*

W literaturze przedmiotu pojawiają się różne stanowiska co do pochodzenia formantu *-ula*. I tak, na przykład Franz Miklosich sugeruje, że sufiks ten jest pochodzenia romańskiego (por. Miklosich 1927, s. 221). Podobny sąd powtarza Maria Karpluk, która pisze, iż sufiks *-ula* przynajmniej w imionach kobiecych należy uznać za pożyczkę romańską (Karpluk 1961, s. 116). Za rodzimy uważa sufiks *-ula* Alfred Zaręba (por. 1965, s. 457–464). Stefan Warchoł natomiast przyjmuje, że formant ten jest tworem prasłowiańskim (**-ulja*) i powstał na skutek zespolenia pierwotnej częśćki **-ul-* z deminutywno-hipokorystycznym sufiksem **-ja* (por. Warchoł 1968, s. 63). Można przyjąć, że mamy tu do czynienia ze zjawiskiem symbiozy słowotwórczej, kiedy to utożsamiają się dwa sufiksy o różnej genezie.

Formant ten, tworzący w języku ogólnopolskim dość rzadko derywaty (por. Łoś 1925, s. 48; Doroszewski 1929, s. 81–82; Gaertner 1934, s. 285–286; Grzegorzczkowska-Puzynina 1979, s. 219), w gwarach notowany był częściej (por. Pluta 1964, s. 36–37; Dobrzyński 1967, s. 21–22, 31, 49–50; Cyran 1977, s. 91–93; Kowalska A. 1983, s. 72–73; 2001, s. 256–263; Choroś 1988, s. 119–126).

W moim materiale formant *-ula* pojawia się w pięciu dewerbalnych formacjach, por.: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **pieszczula**: pieścić się; *peščula še pešći* 24; **plajdula**: plajdać się; *plajdula še plajda po fši* 3; **pyskula**: pyskować; *he bońć taka pyskula, bo će nikt he zeχce, he bežes mu pyskować* 20; **ryczula**: ryczeć; *ryčula ryčy na χuopa i žeći* 17; **smarkula**: smarkać; *smarkula smarka nosym* 19;

c) *-ajło*

Geneza formantu *-ajło* nie została dotychczas dostatecznie wyjaśniona. W dyskusji na temat pochodzenia wyodrębniają się cztery stanowiska. Stanowisko pierwsze, postulujące wiązanie sufiksu z podłożem północnokresowym, polsko-litewskim, zajęli m.in. Jan Łoś (1925, s. 47), Henryk Gaertner (1934, s. 278), Leszek Bednarczuk (1974, s. 326–332) czy Witold Mańczak (1975, s. 189–192). Za ukraińską proveniencją opowiedzieli się m.in. Stefan Hrabec (1949, s. 64), Władysław Kuraszkiewicz (1956, s. 95), Bohdan Strumiński (1961, s. 406–407), Zenon Klemensiewicz, Tadeusz Lehr-Splawiński, Stanisław Urbańczyk (Klemensiewicz i in. 1964, s. 199), Stanisław Rospond (1971, s. 202) oraz Mieczysław Szymczak (1976, s. 17). Na ruskie pochodzenie sufiksu *-ajło* wskazał Aleksander Brückner (1915, s. 139), a następnie kilkadziesiąt lat później Zofia Kurzowa (1970, s. 76). Wreszcie za polskim, rodzimym charakterem tego sufiksu opowiedzieli się Witold Doroszewski (1929, s. 63), Franciszek Sławski (1963, s. 88) oraz Renata Grzegorzczkowska i Jadwiga Puzynina (Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 223). Stanowisko Doroszewskiego, opowiadającego się za polskością apelatywnego sufiksu *-ajło*, będącego – zdaniem autora – rezultatem zespolenia rzadkiego w polszczyźnie sufiksu *-aj* z *-ło* (Doroszewski 1929, s. 63), potwierdzają dane antroponimiczne (por. Gała 1993, s. 77–83). I w tym przypadku również można przyjąć, że mamy do czynienia ze zjawiskiem symbiozy słowotwórczej, kiedy to sufiks *-ajło* o polskiej proveniencji może swoją żywotność (wprawdzie niewielką) w polszczyźnie zawdzięczać obcemu *-ajło*.

Ten mało produktywny na gruncie polskim sufiks (por. GWJP 1998, II, s. 400; Malec 1976, s. 23) tworzy od podstaw czasownikowych nacechowane stylistycznie pejoratywne nomina agentis, por. m.in.: ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **grzebajło**: grzebać się; *gžebajũo še gžebē ĩak coš robi* 22; **jąkajło**: jąkać się; *ĩak še ĩonka, to vouajũo ĩonkava abo ĩonkajũo* 11; **krzykajło**: krzyczeć; *kšyka-ĩũo fšystkiχ pšekšyčou* 20;

d) *-or*

Polskie procesy fonetyczne spowodowały, że formant *-or* jest kontynuacją psł. formantu **-erъ*. Występuje on w nielicznych przykładach, por. m.in. *gąsior*, *gwiazdor*, *kaczor*, *kędzior*, *kosior*, *stapor*, *szczypior*, *topór*, *wisior* (por. Sławski 1976, s. 23; Długosz-Kurczabowa 1994, s. 7, 19; por. też Doroszewski 1931, s. 292; Gaertner 1934, s. 287; Rudnicki 1934, s. 100–102; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 276; GWJP 1998, II, s. 400). Typ ten jest nieproduktywny również w polskich gwarach (por. Szymczak 1961a, s. 168; Pluta 1964, s. 33; Dobrzyński

1967, s. 47; Górniewicz 1968, s. 72; Mrózek 1970, s. 195; Malec 1976, s. 62–63; Habrajska 1989, s. 105; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 382).

Obok rodzimego formantu *-or* mamy w polszczyźnie obcy formant *-or* występujący w języku ogólnopolskim w ok. 40 derywatach o motywacji rzeczownikowej lub rzeczownikowo-czasownikowej, głównie w zapożyczeniach leksykalnych, dających się zinterpretować jedynie synchronicznie jako derywaty (por. Waszakowa 1992, s. 187, 189).

W gwarach pogranicza mazowiecko-małopolskiego zarejestrowałam następujące nieliczne dewerbalne derywaty z formantem *-or*: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **tancor**: tańczyć; *tancor dobrze tańcy* 12; **montor**: montować; *mantor mantuję nam jutro zlefi i vanne* 26; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **kuśtor**: kuśtykać; *kuśtor kuśtyka* 17.

W tym miejscu należy omówić również derywat *znachor*, w którym nastąpiło rozszerzenie wokalicznej podstawy słowotwórczej o konektyw *-χ-* (por. też Sajewicz 2002, s. 264), por. ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **znachor**: znać się; *znachor zna se na chorobaχ i potrafi je zamawiać* 1;

e) *-erz*

Formant *-erz* w języku polskim jest różnorakiego pochodzenia. I tak, w nielicznych wyrazach jest pochodzenia prasłowiańskiego i kontynuantem jeszcze pie. *-ero-*: *-ēro-*, np. *dziewierz*, *paździerz*, w licznych – jest polską modyfikacją obcego (niemieckiego) zakończenia *-er*, wreszcie czasem *-erz* bywa polskim formantem, z którego pomocą zostaje dokonana asymilacja obcego zespołu dźwiękowego, np. *falszerz*, *kuśnierz* (por. Doroszewski 1931, s. 287–288; Długosz-Kurczabowa 1988c, s. 142).

Formant *-erz* zyskał produktywność w funkcji tworzenia nazw wykonawców czynności, zarówno od podstaw polskich, jak i obcego pochodzenia, ale przyswojonymi w polszczyźnie (por. Doroszewski 1931, s. 289–290). Derywaty odczasownikowe z tym formantem występują zarówno w języku ogólnopolskim (por. Łoś 1925, s. 43; Gaertner 1934, s. 290; Peplowski 1974, s. 275; Kleszczowa 1996, s. 270; Walczak-Mikołajczakowa 2000, s. 47), jak i w gwarach (por. Pluta 1964, s. 35; Dobrzyński 1967, s. 15; Bąk 1968, s. 78; Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 420).

W moim materiale formant *-erz* odnotowałam m.in. w następujących dewerbalnych i denominalnych derywatach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **farbierz**: farbować; *my to nośiuyšmy veune do farbarñi i farbeš nam farbovaui na iake kolory se χcauo* 14; **tancerz**: tańczyć; *dobry byu z nego tanceš, dobrze tańczyu* 19; **wachterz I**: wachtować; *vaχtyže vaχtoval'i, pilnoval'i vsi* 25; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **ciachlerz**: ciachlować; *caχleš caχluje, iak coš spšedaie* 18; **falszerz**: fałszować; *tero to faušeže fšystko faušuioim* 13; **niścierz**: niszczyć; *nišciš to fšystko nišci, hic ne usanuie* 28; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **wachterz II**: wachta; *vaχteš* 28; ODRZECZOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **szmuglerz II**: szmugiel; *šmukleš* 13.

Derywatami polskimi, utworzonymi przyswojonym formantem *-erz* są *cia-chlerz* i *niścierz*;

f) *-us*

Istnieją dwie opinie na temat pochodzenia formantu *-us* w języku polskim. Zwolennikiem pierwszej, zakładającej, że formant ten jest dziedzictwem prasłowiańskim (psł. *-usъ*), jest Franciszek Sławski (por. 1976, s. 34–35), drugiej, o obcym pochodzeniu formantu *-us*, są Henryk Ułaszyn (1923, s. 215), Jan Łoś (1925, s. 93), Henryk Gaertner (1934, s. 263), autorzy akademickiego podręcznika gramatyki historycznej języka polskiego (Klemensiewicz i in. 1964, s. 190). O formancie *-us* jako sufiksie zapożyczonym pisali także Mieczysław Szymczak (1968, s. 27; 1976, s. 19), Stanisław Rospond (1971, s. 145), Tadeusz Malec (1976, s. 74). Podobne stanowisko zajęły także Renata Grzegorzczukowa i Jadwiga Puzynina, nie omawiając formacji z *-us* wśród rzeczowników sufiksalnych rodzimych (por. Grzegorzczukowa, Puzynina 1979) oraz Krystyna Długosz-Kurczabowa, która pisze, że wprawdzie polski formant *-us* nawiązuje do prasłowiańskiego, nieproduktywnego ze względów formalnych, morfemu *-usъ*, ale swoją żywotność w polszczyźnie zawdzięcza łacińskiemu *-us* (por. Długosz-Kurczabowa 1981, s. 31; por. też Długosz-Kurczabowa 1986b, s. 223–224).

Omawiany formant wykazuje dużą żywotność w polszczyźnie mówionej, potocznej oraz w gwarach (por. Długosz-Kurczabowa 1981, s. 32; Bąk 1968, s. 78; Nowak 1970, s. 152; Cyran 1977, s. 98–99; Michalewski 1987, s. 133; Pająkowska 1990, s. 67, 85; Gala-Milczarek 2009a, s. 92; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 384–385), a jego produktywności sprzyja, zdaniem Długosz-Kurczabowej, m.in. fakt, że *-us* nie powoduje alternacji tematycznych (por. Długosz-Kurczabowa 1981, s. 32).

Żywotność formantu w formacjach dewerbalnych i denominalnych potwierdza także mój materiał, por. m.in.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **szlachtus**: szlachtować; *ślaxtus ślaxtuje śfyńe* 20; **zbiegus**: zbiegać // zbiec; *zbgus zbek źezauvažony* 9; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **bajus**: bajać; *baĭus baĭe co mu pšyĭže do guovy* 17; **ciekus II**: ciekąć się; *tyñ ćekus to tylko ćeko śe s xuo-pamy, ĭak ta suka s psamy* 17; **dzierus II**: drzeć się; *ĭuš suyxać ĭak źerus śe źže* 3; **gadus**: gadać; *stary gadus to beže veźić i poĭi* 18; **lepus**: lepić się; *z Antka to byu ěezuy lepus, do kozdy śe lepiu* 17; **pijus**: pić, pij- (sg., pl. praes.); *piĭus vutke piĭe, na roźine ěe zvaža* 2; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **dworus**: dwór; *dvorus* 2; ODRZECZOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **galdus**: gałda; *gaudus* 24; **gilus**: gil; *gilus* 17; **plotus II**: plota; *plotus* 17, 20; **polus**: (pol); *polus* 19.

Derywat *dworus* może też pochodzić od rzeczownika *dworak*. Wtedy formant *-us* nie modyfikuje znaczenia, a derywaty *dworak* i *dworus* są derywatami tautologicznymi.

Do derywatów na *-us* zaliczam też formacje na *-bus* i *-tus*, z konektywami *-b-*, *-t-*, por. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **chwalbus**: chwalić się; *χfalbus* 12. Rozszerzenie *-us* o *-b-* tłumaczyć można analogią do rzeczownika

chwalba ‘chwalenie się’. ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **chlatus**: chlać; *to stary χlatus, χla vude ile vleže* 7.

Derywat ten utworzony został przy pomocy elementu morfologicznego, który ułatwia połączenie formantu słowotwórczego z pniem. Jak pisze Krystyna Kowalik, w strukturze formacji słowotwórczych występują segmenty pełniące funkcję łączników między podstawą i formantem, jednostki, których występowanie w wielu wypadkach determinowane jest zarówno przez podstawę, jak i przez formant. Tak jest np. w wypadku *-t-*, *-l-*, *-l-*, *-w-*, *-j-*, które występują w derywatach dewerbalnych zawierających podstawy o wygłosie samogłoskowym i formanty również o nagłosie wokalicznym (por. Kowalik 1980, s. 279). Z takim przypadkiem mamy do czynienia w derywacie *chlatus*, w którym pojawienie się *-t-* (a nie np. *-j-*) można objaśnić być może analogią do formacji typu *obżartus*;

g) *-usz*

Franciszek Sławski, rejestrując psł. **-ušb* pochodzący z **-uchьbъ* i pisząc o jego nieproduktywności, jako podstawową funkcję wymienia derywowanie attributivów (por. Sławski 1974, s. 78–79). Wydaje się jednak, że formant *-usz* istniejący w polszczyźnie nie kontynuuje formantu prasłowiańskiego. Jan Łoś upatruje w formacjach na *-usz* analogii do *Mateusz* (por. Łoś 1925, s. 95). Danuta Moszyńska uważa, że został on utworzony wtórnie pod wpływem łacińskich przymiotników na *-us* (por. Moszyńska 1975, s. 32–33, 42). Krystyna Waszakowa wymienia sufixs *-usz* jako należący do środków słowotwórczych zapożyczonych z innych języków (por. Waszakowa 1988b, s. 138). Podobne do Moszyńskiej i Waszakowej wnioski wysuwa Marian Domaradzki, analizując odprzymiotnikowe rzeczowniki atrybutywne w historii polszczyzny. Według niego pojawiające się dopiero w XVI w. attributiva z *-usz* dowodzą z jednej strony genetycznej obcości polskiego formantu wobec psł. **-ušb*, z drugiej – wskazują na całkowitą nieproduktywność analizowanego przyrostka w tej funkcji (por. Domaradzki 1997, s. 178; por. też Morawski 1933). Stworzony, jak pisze dalej Domaradzki, najprawdopodobniej przez łacińską pożyczkę *nowicjusz* typ pojawił się w innych formacjach (por. Domaradzki 1997, s. 178). W moim materiale ten rzadki w polszczyźnie ogólnej (por. np. Gaertner 1934, s. 334; Domaradzki 1997, s. 178) formant *-usz* wystąpił w jednym derywacie, por. ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **folusz**: folować; *folus foluje sukno* 13;

h) *-it*, *-ita*

W literaturze przedmiotu dają się zauważyć trzy różne poglądy na temat pochodzenia formantu *-it(a)*. Jan Łoś, Henryk Gaertner, Halina Safarewiczowa, autorzy *Gramatyki historycznej języka polskiego* oraz Krystyna Lubaczewska uważają, że *-it(a)* w wyrazach *wróżbita(a)*, *najmit(a)* jest obcego pochodzenia, mianowicie łacińskiego, a właściwie greckiego poprzez łacinę, i zostało wyabstrahowane z takich zapożyczeń, jak *banita*, *jezuita*, *neofita* itd. (por. Łoś 1925, s. 55; Gaertner 1934, s. 256; Safarewiczowa 1947, s. 50–51; Klemensiewicz i in. 1964, s. 190; Lubaczewska 1982, s. 392–393). Zdaniem Lubaczewskiej geneza

formantu *-ita* sięga języka praindoeuropejskiego, w którym prymarny sufix *-t-* tworzył przymiotniki denominalne. Poprzez język grecki, łacinę, w której przybrał postać *-ita*, formant ten rozprzestrzenił się na gruncie języków romańskich i germańskich, a następnie także słowiańskich i ugrofińskich (por. Lubaczewska 1982, s. 392–393). Za rodzimym pochodzeniem tego formantu opowiadają się Jan Otrębski czy Eugeniusz Moško (por. Otrębski 1948, s. 1–7; Moško 1973, s. 65, 70). Ten pierwszy formację *wróźbita* wywodzi od rzeczownika *wróźba* z przymiotnikowym sufixem *-it-*. Natomiast Lajos Kiss, a za nim Zofia Kowalik-Kaletowa, wskazują na ukraińską proveniencję formantu *-it(a)* (por. Kiss 1956, s. 365–371; Kowalik-Kaletowa 1976, s. 248, 258). Analogiczne stanowisko zajęli Krystyna Długosz-Kurczabowa i Stanisław Dubisz, według których formant *-ita* // *-yta* w derywacie *wróźbita* nie jest genetycznie formantem związanym z łacińskim *-ita*. W tym derywacie jest według nich formant *-ita*, będący słowiańskim kontynuantem pie. **-ito*, który to formant zachował się właśnie m.in. w tym wschodniosłowiańskim zapożyczeniu (por. Długosz-Kurczabowa, Dubisz 1999, s. 47).

Do wyjaśnienia pozostaje problem, w jaki sposób pierwotny formant *-it* w rzeczowniku *wróźbit* przekształcił się w *-ita* rzeczownika *wróźbita*. Łoś i Safarewiczowa formację *wróźbita* traktują jako utworzoną na wzór obcy, przede wszystkim łaciński czy grecki (por. Łoś 1925, s. 55; Safarewiczowa 1947, s. 50–51). Jak podkreśla Moško, sugerowanie wpływu łacińskich form na *-ites*: *-ita*, l. mn. *-itae*, *-ārum* nie jest konieczne, bowiem istniały rodzime postaci, gdzie od dawien dawna musiała być oboczność form i końcówek rodzajowych, mianowicie nazwy osobowe z sufixami *-it* // *-ita* // *-ito*. Istnienie już w zamierchłej przeszłości trojakiej postaci tego formantu uznać należy za bezspornie rodzime i słowiańskie. Powstanie formy *wróźbita* z *wróźbit* podtrzymywane było zapewne przez zapożyczone postaci typu *jezuity* (por. Moško 1973, s. 70–71).

Formant *-it(a)*, a właściwie przy motywacji czasownikiem *wróżyć* z wyodrębnionym konektywem *-b-* (por. Lubaczewska 1982, s. 395–396, Waszakowa 1994, s. 186–187) zanotowałam w dwu formacjach, por.: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **wróźbit**: wróżyć; *vruźbit* 30; **wróźbita**: wróżyć; *vruzbita* 24;

i) *-ista* // *-ysta*

Formant osobowy *-ista*, zdaniem Józefa Morawskiego, pochodzenia greckiego, rozpowszechnił się w całej Europie głównie dzięki językom romańskim (por. Morawski 1931, s. 311). Jak podkreśla Morawski, do popularności tego formantu w polszczyźnie przyczyniła się niewątpliwie jego struktura fonetyczna, a może i podobieństwo z przyrostkiem przymiotnikowym *-isty* (por. Morawski 1931, s. 312). Anna Bolek i Bożena Zinkiewicz-Tomanek traktują ten formant jako internacjonalny łacińsko-greckiego pochodzenia (por. Bolek, Zinkiewicz-Tomanek 1987, s. 23). Formant *-ista*, zdaniem Henryka Gaertnera, został wyabstrahowany z wyrazów przyswojonych typu *lutnista* (por. Gaertner 1934, s. 256).

Formant ten ma systemową funkcję nominatywną, która polega na tworzeniu nazw ludzi (por. Smółkowa 1990, s. 58; por. też Kreja 1989, s. 63).

Interesująca jest inna łączliwość tego wykładnika derywacyjnego w języku ogólnopolskim i w gwarach. I tak, formant *-ista* tworzy w języku ogólnopolskim tylko derywaty od podstaw rzeczownikowych (por. Pomianowska 1963, s. 26, 27; Nagórko 1974, s. 251, 253; GWJP 1998, II, s. 158, 435; Walczak-Mikołajczakowa 2000, s. 38; por. też Kleszczowa 1996, s. 274), podczas gdy w gwarach może łączyć się z podstawami werbalnymi (por. Dobrzyński 1967, s. 17; Cyran 1977, s. 97; Sierociuk 1993, s. 277).

Co do produktywności omawianego formantu to, jak pisze Tadeusz Malec, „w omawianej gwarze, w innych gwarach też, a także w języku ogólnopolskim przyrostek ten jest nieproduktywny. Jest to właściwie pseudoformant «przypisany» do nielicznych formacji” (Malec 1976, s. 52). Z kolei Krystyna Waszakowa uważa, że formant *-ista* // *-ysta* jest bardzo produktywny, a fakt, że jest on formantem międzynarodowym, dodatkowo wpływa na ekspansję tego typu formacji również w języku polskim (por. Waszakowa 1995, s. 123). To drugie stanowisko potwierdzają też autorzy monografii poświęconych słowotwórstwu polszczyzny ogólnej (por. Pomianowska 1963, s. 26, 27; Nagórko 1974, s. 251, 253; GWJP 1998, II, s. 435; Walczak-Mikołajczakowa 2000, s. 38, 39; Jadacka 2001, s. 121) i słowotwórstwu gwarowemu (por. Bąk 1968, s. 59; Pająkowska 1990, s. 41; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 260–261).

W moim materiale zanotowałam m.in. następujące dewerbalne i denominalne formacje z *-ista*: ODCZASOWNIKOWE N. AG.: **bębniſta**⁴³: bębnić // bęben; *bembniſta bembni na bembnie* 24; **faktorzyſta**: faktorować; *faktużyſta to fakturuje f transakcyj* 8; *faktużyſta zafakturowaſ koſa* 8; **szantażyſta**: szantażować; *ſantażyſta* 1; ODCZASOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **rzępoliſta**: rzępolić; *ſe luſe j* 1; *te żępoliſty tak żępolo* 28; ODRZECZOWNIKOWE N. AG.: **bębeniſta**: bęben; *bebeniſta wybi* 1; *na tym bebenie az ſucaſo* 29; **kombajniſta**: kombajn; *kumbajniſta kumbajnym ſece* 19; **ogierzyſta**: ogier; *koſaſ to by* 1; *co tſymaſ oſery, oſeżyſta* 14; **organista**: organy; *u nas to ni ma organiſty tera, ni ma kto graſ na organa* 19; ODRZECZOWNIKOWE ATTR. N. AG.: **aferzyſta**: afera; *aferżyſta* 17.

Poza wymienionymi formantami można, przyjmując koncepcję Krystyny Dłogosz-Kurczabowej, w zebranych materiale wyróżnić w funkcji formantu pierwotnie samodzielny wyraz *mistrz* (niem. *Meister*), będący członem wyrazów złożonych, por. **drogomistrz**: droga, mistrz; *drogomiſ* 19; **zegarmistrz**: zegar, mistrz; *poſet do zegarmiſ* 13.

W obu tych złożeniach człon drugi nie oznacza rzemieślnika z dyplomem uprawniającym do samodzielnego wykonywania zawodu i do prowadzenia warsztatu; pracownika o określonych kwalifikacjach zatrudnionego w odpowiednim dziale produkcyjnym zakładu przemysłowego, fabryki itp., odpowiadającego za całokształt produkcji w tym dziale, lecz kogoś zajmującego się tym, na co wskazuje człon pierwszy (tj. *drog*, *zegar*).

⁴³ Derywat *bębniſta* można też wywodzić od rzeczownika *bęben*, co pokazuje zacytowana parafraza.

Specyficznym sposobem polonizowania wyrazów obcych za pomocą środków słowotwórczych jest kalkowanie, czyli odwzorowywanie struktury obcego wyrazu za pomocą rodzimych elementów morfologicznych. Kalki słowotwórcze wykazują szczególną produktywność w zakresie wyrazów złożonych, np. *duszpasterz* ← niem. *Seelsorger*, *koncertmistrz* ← niem. *Konzertmeister*, *listonosz* ← niem. *Briefträger*. Ten ostatni przykład znalazł się w moich materiałach, por. **listonosz**: list, nosić; *f'coraj l'istonoš nošiu rente i l'isty* 25. Derywat spełnia kryterium, by uznać go za złożenie, gdyż utworzony jest za pomocą rodzimych elementów, tj. *list*, *nosić* według wzoru semantycznego języka obcego (por. EJP 1999, s.v. *kalka językowa*).

Kalką słowotwórczą jest również wyraz **zbawiciel**, nieodczuwany jako utworzony pod wpływem i na wzór łacińskiego *salvator*.

7. Liczebność typów słowotwórczych, łączliwość formantów z poszczególnymi typami podstaw słowotwórczych, aktywność wyodrębnionych typów słowotwórczych

Przedmiotem interpretacji budowy słowotwórczej nazw osobowych wykonawców czynności jest słownictwo ludowe zebrane w 32 wsiach-punktach, usytuowanych na obszarze małopolsko-mazowieckiego pogranicza językowego. Ocenie pod względem budowy słowotwórczej zostały poddane takie jednostki leksykalne, które są motywowane w mowie ludowej mieszkańców eksplorowanych wsi i wyrażają nośnikami semantykę kategorialną, bez rozstrzygania, jakiej są proveniencji. Zgromadzony aktualny materiał (ok. 33 312 zapisów) pozwolił na wydobywanie 3483 motywowanych i definiowanych parafrastycznie derywatów należących do kategorii nazw osobowych wykonawców czynności.

Przedmiotem analizy słowotwórczej stały się nazwy powstałe w wyniku różnych zabiegów derywacyjnych. Trzon pracy stanowią derywaty sufiksalne (3061 derywatów, tj. 88%), w mniejszym stopniu formacje powstałe w wyniku derywacji paradygmatycznej (277 derywatów, tj. 8%), w najmniejszym zaś kompozycje (145 derywatów, tj. 4%) – por. rys. 1⁴⁴.

Nazwy osobowych wykonawców czynności to przede wszystkim substantiwa deverbalia (2513 derywatów, tj. 75%) o funkcji mutacyjnej. Wśród formacji sufiksalnych 2272 derywaty (tj. 74%) stanowią formacje dewerbalne. W wyniku derywacji paradygmatycznej powstało 241 (tj. 87%) zanotowanych derywatów odczasownikowych. Od podstaw rzeczownikowych, znacznie mniej aktywnych (825 derywatów, tj. 25%), są tworzone nazwy osobowych wykonawców czynności, kojarzonych z określonymi, konkretnymi warunkami, w których wykonawca czynności (agens) działa, np. miejscem, materiałem, czasem. Wśród formacji de-

⁴⁴ Wszystkie rysunki i tabele zostały opracowane przez autorkę na podstawie badań.

nominalnych 789 derywatów (tj. 26%) zostało utworzonych drogą sufiksacji, zaś 36 derywatów (tj. 13%) powstało w wyniku derywacji paradygmatycznej – por. rys. 2 i 3.

Rys. 1. Procentowy udział derywatów powstałych w wyniku różnych zabiegów derywacyjnych

Rys. 2. Procentowy udział podstaw w derywacji sufiskalnej

Rys. 3. Procentowy udział podstaw w derywacji paradygmatycznej

Jeśli chodzi o podstawy, to należy podkreślić, że wśród zgromadzonych leksemów znalazły się takie formacje słotwórcze, dla których informatorzy skonstruowali konteksty parafrastyczne (tj. „wielowyrzowe wyrażenia o kształcie definicji, równoznaczne z parafrazowaną nazwą, w których użyty jest wyraz

podstawowy” (GWJP 1998, II, s. 371)), wskazujące na więcej niż jedną podstawę słowotwórczą. W zebranych zbiorze nazw osobowych wykonawców czynności znalazły się takie derywaty, które mają zarówno motywację czasownikową, jak i rzeczownikową, por.: *tylnkarz: trynkoš trynkovou ĭak kto se umyšlou* 25 obok *tynkaže pouožuyy ĭuš tynki* 13; *wędkarz: ventkaš ventkuje nad žekom* 13 obok *ńeros vyntkoš čšymo roboka i uovi na vyntke* 13; *żniwiarka: žnīvarka žnīvovaua* 28 obok *žnīviarki še uūvīiauy za košnikamy pšy žnīvax* 7.

Istnieje też grupa formacji, dla której w pracy wskazałam podstawy werbalne przy zastrzeżeniu, że mogą one być derywowane również od podstaw przymiotnikowych, por.: *grzesznik*⁴⁵ ‘ten, kto stale grzeszy’: *grzeszyć*; *taki co cōngle gžešy to gžešnik* 6; *Stefek to muši gžešyć, bo loto cīhğim do spoŋeži* 19; *marudnik* ‘ten, kto stale marudzi’: *marudzić*; *marudnik zнову beže maružuu pšy ĭežeńu* 7.

Zjawiskiem nienotowanym chyba w języku ogólnopolskim jest występowanie w badanych gwarach derywatów, dla których możemy wskazać wyrazy motywujące oparte na dwu podstawach czasownikowych. Są to podstawy werbalne, które łączy wspólny leksykalny morfem rdzenny, a różniące się między sobą budową morfologiczną, por.: *dziargolicha: ale žargo ta žargol'ixa* M obok *žargol'ixa ino žargol'i i žargol'i* M: *dziergać* // *dziargolić* ‘dużo i głośno mówić’; *szyderca: šyderca to z luži šyži* 2 obok *syderca to syderuje z drugiego* 3.

Większość podstaw werbalnych stanowią czasowniki znane polszczyźnie ogólnej, kilkadziesiąt derywatów opartych jest na dawnych czasownikach, por. np. *kować*, *oszczerzać*, *piewać*, *rzezać* ‘ciąć, rżnać, krajać’, *zawiaować* ‘zarządzać’, a kilkaset – na czasownikach nieznanych polszczyźnie, tj. na czasownikach o proveniencji gwarowej, por. *beresić*, *bonować*, *cmanić*, *charaszować*, *chraputać*, *despekować*.

Dla niektórych derywatów wskazałam z punktu widzenia genetycznego podstawy obcego pochodzenia por. np.: *dekarz*, *drukarz*, *farbiarz*, *greplarz*, *murarz* (por. Kryński 1917, s. 66; Łoś 1925, s. 43; Doroszewski 1931, s. 299; Nagórko, Budzyńska 1971, s. 11), por. też niem. *Fälscher* ‘fałszerz’ (SStp, SłXVI w., L, SW, SJP), niem. *Färber* ‘farbierz’ (SStp, SłXVI w., L, SW), niem. *Schleifer* ‘szlifierz’ (L, SW, SJP; por. też Mrózek 1970, s. 196), niem. *Schmuggler* ‘szmuglerz’ (SJP; por. też Mrózek 1970, s. 196), niem. *Tänzer* ‘tancerz’ (L, SW, SJP), niem. *Makler* ‘machlerz’ (L, SW, SJP), niem. *Wachter* ‘wachterz’ (por. Cyran 1975, s. 34).

Równoczesne przejmowanie całych rodzin wyrazowych spowodowało, że wyrazy zapożyczone uzyskiwały motywację słowotwórczą. Takie zjawisko

⁴⁵ Zdaniem Krystyny Długosz-Kurczabowej, forma *grzesznik* powstała w konsekwencji reinterpretacji. Mianowicie sufix *-ik* tworzył formacje odprzymiotnikowe o znaczeniu ‘nosiciel cechy wyrażonej podstawą słowotwórczą’, np. *grzesznik* ‘grzeszny człowiek’. Z czasem ten odprzymiotnikowy derywat uzyskał nową motywację, por. *grzesznik* ‘człowiek, który grzeszy’ lub ‘człowiek, który ma grzechy’. W wyniku tej reinterpretacji pojawił się w nowej funkcji sufix *-nik* (Długosz-Kurczabowa, Dubisz 1999, s. 52–53). Witold Doroszewski uważa, że derywat *grzesznik* był zapewne utworzony wprost od pnia czasownikowego przyrostkiem *-nik*, a nie od przymiotnika *grzeszny* przyrostkiem *-ik*, mimo istnienia wymienionego przymiotnika (por. Doroszewski 1928, s. 151).

można zaobserwować na przykład w formacjach *drukarz* od *drukować*, *farbiarz* od *farbować*, *gręplarz* od *gręplować*, *murarz* od *murować* itd. Nawet formacja *strycharz*, genetycznie wywodząca się z niem. *Streicher*, motywowana jest czasownikiem *strychować* (por. *strychować cegły* ‘robić cegły’ SGP, BE). Podobnie derywat *dekarz* motywowany jest znanym w gwarach czasownikiem *dekować* ‘pokrywać cienko dach słomą’ (por. Dejna 1975, s. 219; por. też Nowak 1970, s. 138; Habrajska 1989, s. 91–92), opartym na czasowniku niem. *decken*. Czasownik *dekować* jest przykładem adaptacji morfologicznej, tzn. niemiecka nazwa została zmodyfikowana przez dodanie polskiego sufiksu *-ować* (por. Siatkowski 1983, s. 107; por. też Judycka 1954, s. 9).

Wspominałam już, że w aktualnych warunkach funkcjonowania derywatów w środowisku wiejskim nie sposób nie uwzględnić wpływu znaczenia leksykalnego na przynależność do kategorii słowotwórczej, przenikanie bowiem obu elementów znaczeń staje się pierwszoplanowe w badaniach nad słowotwórstwem (por. Gala, Gala 2006a). W następstwie przenikania znaczenia leksykalnego i słowotwórczego obserwujemy, postrzegane już na gruncie słowotwórstwa historycznego, kategoriale przesunięcia derywatów, i to głównie w formacjach dewerbalnych. W części opisywanych przeze mnie formacji dewerbalnych obok znaczenia kategoriale (semantycznego) wyrażana jest także funkcja stylistyczna konotowana przez podstawę, kontekst czy konsytuację. Kategoria gramatyczna podstawy (czasownik) i niekiedy niektóre wykładniki pozwalają na włączenie ich do kategorii nazw wykonawców czynności, ale wymiar stylistyczny czy ich atrybutywne znaczenie realne zbliża je do kategorii nazw atrybutywnych. Derywaty typu *chwalca*, *klamca*, *śpioch* (łącznie 1561 derywatów), sklasyfikowane przeze mnie jako atrybutywne nazwy wykonawców czynności, stanowią 45% wszystkich omawianych formacji.

Tabela 1. Procentowy udział derywatów z danym formantem na tle wszystkich derywatów

Formant	Liczba derywatów w badanych gwarach				Udział derywatów w obrębie danego formantu (w %)				Udział derywatów z danym formantem na tle wszystkich derywatów (w %)
	odczasownikowe		odrzeczownikowe		odczasownikowe		odrzeczownikowe		
	n. ag.	attr. n. ag.	n. ag.	attr. n. ag.	n. ag.	attr. n. ag.	n. ag.	attr. n. ag.	
-arz	88	44	272	17	20,90	10,45	64,61	4,04	13,75
-acz	183	139	5	1	55,79	42,38	1,52	0,30	10,72
-nik	87	61	89	4	36,10	25,31	36,93	1,66	7,87
-ak	38	95	13	2	25,68	64,19	8,78	1,35	4,84
-arka	39	10	67	2	33,05	8,47	56,78	1,69	3,85
-aczka	74	27	7		68,52	25,00	6,48	0,00	3,53
-ca	78	17	8	1	75,00	16,35	7,69	0,96	3,40

Tab. 1 (cd.)

Formant	Liczba derywatów w badanych gwarach				Udział derywatów w obrębie danego formantu (w %)				Udział derywatów z danym formantem na tle wszystkich derywatów (w %)
	odczasownikowe		odrzeczownikowe		odczasownikowe		odrzeczownikowe		
	n. ag.	attr. n. ag.	n. ag.	attr. n. ag.	n. ag.	attr. n. ag.	n. ag.	attr. n. ag.	
-ała	16	75			17,58	82,42	0,00	0,00	2,97
-ciel, -iciel, -ciciel	50	22	2	2	65,79	28,95	2,63	2,63	2,48
-ek	16	50	4	1	22,54	70,42	5,63	1,41	2,32
-ka	27	31	7		41,54	47,69	10,77	0,00	2,12
-nica	18	26	15	1	30,00	43,33	25,00	1,67	1,96
-us	3	49	1	5	5,17	84,48	1,72	8,62	1,89
-uch	1	38	1	4	2,27	86,36	2,27	9,09	1,44
-ini// -yni, -czyni	32	6	3		78,05	14,63	7,32	0,00	1,34
-ista// -ysta	6	1	33	1	14,63	2,44	80,49	2,44	1,34
-owy, -owa	3		38		7,32	0,00	92,68	0,00	1,34
-ara	1	20	9	10	2,50	50,00	22,50	25,00	1,31
-cielka, -icielka, -cicielka	21	12	1		61,76	35,29	2,94	0,00	1,11
-ant	14	13	5		43,75	40,63	15,63	0,00	1,05
-un	7	23		1	22,58	74,19	0,00	3,23	1,01
-ator	19	6	3		67,86	21,43	10,71	0,00	0,91
-al	1	21	1	3	3,85	80,77	3,85	11,54	0,85
-ocha	3	22			12,00	88,00	0,00	0,00	0,82
-ec	19	3	1		82,61	13,04	4,35	0,00	0,75
-och	5	18			21,74	78,26	0,00	0,00	0,75
-aj	6	16	1		26,09	69,57	4,35	0,00	0,75
-niczka	15	2	5		68,18	9,09	22,73	0,00	0,72
-ik// -yk	3	7	10	2	13,64	31,82	45,45	9,09	0,72
-icha	1	19		1	4,76	90,48	0,00	4,76	0,69
-ownik	1	1	17	1	5,00	5,00	85,00	5,00	0,65
-owiec			19		0,00	0,00	100,00	0,00	0,62
-er	10	4	5		52,63	21,05	26,32	0,00	0,62
-as		16		1	0,00	94,12	0,00	5,88	0,56
-alski, -alska		14			0,00	100,00	0,00	0,00	0,46
-el		13			0,00	100,00	0,00	0,00	0,42
-ny	5		7		41,67	0,00	58,33	0,00	0,39

Tab. 1 (cd.)

Formant	Liczba derywatów w badanych gwarach				Udział derywatów w obrębie danego formantu (w %)				Udział derywatów z danym formantem na tle wszystkich derywatów (w %)
	odczasownikowe		odrzeczownikowe		odczasownikowe		odrzeczownikowe		
	n. ag.	attr. n. ag.	n. ag.	attr. n. ag.	n. ag.	attr. n. ag.	n. ag.	attr. n. ag.	
-erz	5	5	1	1	41,67	41,67	8,33	8,33	0,39
-erka	5	2	4		45,45	18,18	36,36	0,00	0,36
-oń		11			0,00	100,00	0,00	0,00	0,36
-ący,-ąca	10				100,00	0,00	0,00	0,00	0,33
-ucha		10			0,00	100,00	0,00	0,00	0,33
-istka// -ystka	3	1	6		30,00	10,00	60,00	0,00	0,33
-uśnik	2	6	2		20,00	60,00	20,00	0,00	0,33
-uś	3	7			30,00	70,00	0,00	0,00	0,33
-ala	1	8			11,11	88,89	0,00	0,00	0,29
-tor			9		0,00	0,00	100,00	0,00	0,29
-eniec	3	5			37,50	62,50	0,00	0,00	0,26
-uśnica		6	1	1	0,00	75,00	12,50	12,50	0,26
-atorka	6	2			75,00	25,00	0,00	0,00	0,26
-aka	1	7			12,50	87,50	0,00	0,00	0,26
-isz// -ysz	4	4			50,00	50,00	0,00	0,00	0,26
-niczy	4		3		57,14	0,00	42,86	0,00	0,23
-arek	1		6		14,29	0,00	85,71	0,00	0,23
-an// -'an	1	6			14,29	85,71	0,00	0,00	0,23
-awa		7			0,00	100,00	0,00	0,00	0,23
-alec	2	4			33,33	66,67	0,00	0,00	0,20
-antka	3	1	2		50,00	16,67	33,33	0,00	0,20
-ajło		6			0,00	100,00	0,00	0,00	0,20
-ał	1	5			16,67	83,33	0,00	0,00	0,20
-owca	2		3		40,00	0,00	60,00	0,00	0,16
-elec	2	3			40,00	60,00	0,00	0,00	0,16
-awiec		5			0,00	100,00	0,00	0,00	0,16
-icz	3	2			60,00	40,00	0,00	0,00	0,16
-owicz// -ewicz	1	1	2	1	20,00	20,00	40,00	20,00	0,16
-ęga		5			0,00	100,00	0,00	0,00	0,16
-uga		5			0,00	100,00	0,00	0,00	0,16
-uska		5			0,00	100,00	0,00	0,00	0,16
-czyk	3	2			60,00	40,00	0,00	0,00	0,16
-uła		5			0,00	100,00	0,00	0,00	0,16
-oła		5			0,00	100,00	0,00	0,00	0,16
-uła		5			0,00	100,00	0,00	0,00	0,16

Tab. 1 (cd.)

Formant	Liczba derywatów w badanych gwarach				Udział derywatów w obrębie danego formantu (w %)				Udział derywatów z danym formantem na tle wszystkich derywatów (w %)
	odczasownikowe		odrzeczownikowe		odczasownikowe		odrzeczownikowe		
	n. ag.	attr. n. ag.	n. ag.	attr. n. ag.	n. ag.	attr. n. ag.	n. ag.	attr. n. ag.	
-na	4	1			80,00	20,00	0,00	0,00	0,16
-ina	5				100,00	0,00	0,00	0,00	0,16
-or	3	1	1		60,00	20,00	20,00	0,00	0,16
-nisia		5			0,00	100,00	0,00	0,00	0,16
-ent	5				100,00	0,00	0,00	0,00	0,16
-aniec	1	2	1		25,00	50,00	25,00	0,00	0,13
-olicha		3		1	0,00	75,00	0,00	25,00	0,13
-ajda		4			0,00	100,00	0,00	0,00	0,13
-yga		4			0,00	100,00	0,00	0,00	0,13
-anka	1	2	1		25,00	50,00	25,00	0,00	0,13
-ko	3	1			75,00	25,00	0,00	0,00	0,13
-elnik	2	2			50,00	50,00	0,00	0,00	0,13
-’ier// -jer			4		0,00	0,00	100,00	0,00	0,13
-ijas// -yjasz		4			0,00	100,00	0,00	0,00	0,13
-niś		4			0,00	100,00	0,00	0,00	0,13
-ot		4			0,00	100,00	0,00	0,00	0,13
-erca	1	2			33,33	66,67	0,00	0,00	0,10
-awca	3				100,00	0,00	0,00	0,00	0,10
-ica		3			0,00	100,00	0,00	0,00	0,10
-awica		3			0,00	100,00	0,00	0,00	0,10
-czy	3				100,00	0,00	0,00	0,00	0,10
-awka		3			0,00	100,00	0,00	0,00	0,10
-niak	1	2			33,33	66,67	0,00	0,00	0,10
-ennik	1	1	1		33,33	33,33	33,33	0,00	0,10
-ul		3			0,00	100,00	0,00	0,00	0,10
-idło// -ydło	1	2			33,33	66,67	0,00	0,00	0,10
-ało	1	2			33,33	66,67	0,00	0,00	0,10
-inia// -ynia, -czynia	2		1		66,67	0,00	33,33	0,00	0,10
-uń	1	2			33,33	66,67	0,00	0,00	0,10
-inier	2		1		66,67	0,00	33,33	0,00	0,10
-sa		3			0,00	100,00	0,00	0,00	0,10
-ba	1	1			50,00	50,00	0,00	0,00	0,07
-’eżca	2				100,00	0,00	0,00	0,00	0,07

Tab. 1 (cd.)

Formant	Liczba derywatów w badanych gwarach				Udział derywatów w obrębie danego formantu (w %)				Udział derywatów z danym formantem na tle wszystkich derywatów (w %)
	odczasownikowe		odrzeczownikowe		odczasownikowe		odrzeczownikowe		
	n. ag.	attr. n. ag.	n. ag.	attr. n. ag.	n. ag.	attr. n. ag.	n. ag.	attr. n. ag.	
-ennica	1	1			50,00	50,00	0,00	0,00	0,07
-ownica		1	1		0,00	50,00	50,00	0,00	0,07
-eluch	2				100,00	0,00	0,00	0,00	0,07
-aga		2			0,00	100,00	0,00	0,00	0,07
-iczka	1	1			50,00	50,00	0,00	0,00	0,07
-ułka		2			0,00	100,00	0,00	0,00	0,07
-unka	2				100,00	0,00	0,00	0,00	0,07
-jerka// -’erka			2		0,00	0,00	100,00	0,00	0,07
-oszka		2			0,00	100,00	0,00	0,00	0,07
-ówka			2		0,00	0,00	100,00	0,00	0,07
-elak	2				100,00	0,00	0,00	0,00	0,07
-alnik	1		1		50,00	0,00	50,00	0,00	0,07
-uk		2			0,00	100,00	0,00	0,00	0,07
-ol		2			0,00	100,00	0,00	0,00	0,07
-adło		2			0,00	100,00	0,00	0,00	0,07
-oł		2			0,00	100,00	0,00	0,00	0,07
-alina		2			0,00	100,00	0,00	0,00	0,07
-eń	2				100,00	0,00	0,00	0,00	0,07
-erczyni	1	1			50,00	50,00	0,00	0,00	0,07
-awczyni	2				100,00	0,00	0,00	0,00	0,07
-ar		2			0,00	100,00	0,00	0,00	0,07
-niarz		1	1		0,00	50,00	50,00	0,00	0,07
-os	1	1			50,00	50,00	0,00	0,00	0,07
-antus		2			0,00	100,00	0,00	0,00	0,07
-usz	1	1			50,00	50,00	0,00	0,00	0,07
-osia		1	1		0,00	50,00	50,00	0,00	0,07
-at	1	1			50,00	50,00	0,00	0,00	0,07
-ota		2			0,00	100,00	0,00	0,00	0,07
-ut	1	1			50,00	50,00	0,00	0,00	0,07
-ągwa		2			0,00	100,00	0,00	0,00	0,07
-ulec		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-eniowiec	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-iwiec			1		0,00	0,00	100,00	0,00	0,03
-arzec		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-anica		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-elnica	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-usznica	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03

Tab. 1 (cd.)

Formant	Liczba derywatów w badanych gwarach				Udział derywatów w obrębie danego formantu (w %)				Udział derywatów z danym formantem na tle wszystkich derywatów (w %)
	odczasownikowe		odrzeczownikowe		odczasownikowe		odrzeczownikowe		
	n. ag.	attr. n. ag.	n. ag.	attr. n. ag.	n. ag.	attr. n. ag.	n. ag.	attr. n. ag.	
-ewnica		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-ach		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-acha		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-alicha		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-iciuch		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-aluch		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-iluch		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-tuch	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-elucha		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-tucha	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-iszcze		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-da	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-oda	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-aja		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-ej		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-uj		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-eja			1		0,00	0,00	100,00	0,00	0,03
-ączka		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-elniczka	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-elka		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-enniczka			1		0,00	0,00	100,00	0,00	0,03
-owiczka			1		0,00	0,00	100,00	0,00	0,03
-ulka		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-ałka		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-enka	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-ulinka		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-onka	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-eniarka	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-terka	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-achorka	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-turka	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-oska	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-etka			1		0,00	0,00	100,00	0,00	0,03
-aszka	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-eszka		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-iszka		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-tuszka	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-atka	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03

Tab. 1 (cd.)

Formant	Liczba derywatów w badanych gwarach				Udział derywatów w obrębie danego formantu (w %)				Udział derywatów z danym formantem na tle wszystkich derywatów (w %)
	odczasownikowe		odrzeczownikowe		odczasownikowe		odrzeczownikowe		
	n. ag.	attr. n. ag.	n. ag.	attr. n. ag.	n. ag.	attr. n. ag.	n. ag.	attr. n. ag.	
-entka	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-ewka		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-ajko	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-tuszko	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-tusiak	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-owiak			1		0,00	0,00	100,00	0,00	0,03
-ączek		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-ajdek		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-ajek		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-ałek		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-ołek		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-anek		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-turek	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-eszek		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-oszek		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-tuszek	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-aczyk		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-arczyk	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-arnik		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-ternik	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-ośnik	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-usznik	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-ętnik		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-ewnik		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-ok.		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-isko		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-icki		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-ulski		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-ki			1		0,00	0,00	100,00	0,00	0,03
-ski			1		0,00	0,00	100,00	0,00	0,03
-il// -yl		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-la	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-ela			1		0,00	0,00	100,00	0,00	0,03
-ijan		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-anina		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-tuszyna	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-on		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-iszon		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03

Tab. 1 (cd.)

Formant	Liczba derywatów w badanych gwarach				Udział derywatów w obrębie danego formantu (w %)				Udział derywatów z danym formantem na tle wszystkich derywatów (w %)
	odczasownikowe		odrzeczownikowe		odczasownikowe		odrzeczownikowe		
	n. ag.	attr. n. ag.	n. ag.	attr. n. ag.	n. ag.	attr. n. ag.	n. ag.	attr. n. ag.	
-ony		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-any			1		0,00	0,00	100,00	0,00	0,03
-alny	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-ań			1		0,00	0,00	100,00	0,00	0,03
-eń			1		0,00	0,00	100,00	0,00	0,03
-yń		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-epa		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-alarz		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-iczarz			1		0,00	0,00	100,00	0,00	0,03
-owniarz			1		0,00	0,00	100,00	0,00	0,03
-terz	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-torz	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-turz	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-s		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-ys				1	0,00	0,00	0,00	100,00	0,03
-osz	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-ta	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-it	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-ita	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03
-aty		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-eta			1		0,00	0,00	100,00	0,00	0,03
-owaty			1		0,00	0,00	100,00	0,00	0,03
-onista			1		0,00	0,00	100,00	0,00	0,03
-awy		1			0,00	100,00	0,00	0,00	0,03
-iwy			1		0,00	0,00	100,00	0,00	0,03
-eż	1				100,00	0,00	0,00	0,00	0,03

8. Zagadnienie słotwórczej wariantowości nazw osobowych wykonawców czynności

Zagadnienie wariantowości językowej w polszczyźnie było podejmowane wielokrotnie. Od strony teoretycznej zjawisko naświetlił m.in. Adam Heinz, który rozpatrując wariację na płaszczyźnie synchronicznej, stwierdził, że „jednym z zasadniczych elementów struktury systemowej języka jest zjawisko wariacji w szerokim tego słowa znaczeniu” i polega ono na „zwielokrotnieniu danej jednostki systemowej, która pojawia się w postaciach różnych, lecz ekwiwalentnych”

(Heinz 1974, s. 139). Wychodząc od wzajemnej relacji formy i funkcji, rozumie Heinz wariację jako zmiany: „1. Formy względem tej samej funkcji (semantycznej lub syntaktycznej), np. formy fleksyjne przymiotnika różne co do formy, ale identyczne co do funkcji. 2. Funkcji (semantycznej lub syntaktycznej) względem tej samej formy, np. funkcja dopełnienia i okolicznika w *accusativie*. 3. Formy i funkcji sekundarnej względem formy i funkcji prymarnej, np. przypadki zależne rzeczownika i rzeczownik jako taki” (*ibidem*, s. 140). Wariantywność morfemów ogranicza autor do wariacji formy, bowiem „o funkcji morfemu tak gramatycznego jak i leksykalnego decyduje tu funkcja (znaczeniowa lub składniowa) całej struktury morfologicznej, a więc wyrazu lub formy wyrazowej” (*ibidem*, s. 146), zaś formacje derywacyjne traktuje jako warianty wyrazów podstawowych ze zmienioną funkcją semantyczną, syntaktyczną albo semantyczną i syntaktyczną (por. *ibidem*, s. 149). Odmienne od Heinza ujęła problem Irena Bajerowa, mianowicie rozszerzyła wariację na procesy historycznojęzykowe, zwracając uwagę na znaczenie wariacji w ewolucji języka ogólnego i jej wpływ na przebieg procesów normalizacyjnych (por. Bajerowa 1986). Jerzy Sierociuk z kolei w artykule *Niektóre aspekty wariantywności słowotwórstwa gwarowego* zwrócił uwagę na czynnik geograficzny w badaniach nad wariantywnością i na fakt, że to właśnie dialektologia operuje przestrzennym widzeniem zjawisk językowych. Jak podkreślił, „trudne do interpretacji z punktu widzenia ogólnej teorii języka ogólnego zjawiska jawią się oczywistymi po uwzględnieniu możliwości stwarzanych przez dialektologię” (Sierociuk 2004, s. 25).

W literaturze polonistycznej najobszerniejszą analizę pojmowania wariantu przedstawiła Teresa Skubalanka, podejmując się synchronicznego opisu wariantywności fleksji polskiej. Za warianty fleksyjne uznała Skubalanka formy: „1. identyczne lub zbliżone pod względem funkcji [...] różniące się jednak składem morfemowym [...] albo też różniące się ze względu na inną płaszczyznę uzusu [...]; 2. identyczne pod względem budowy, lecz różniące się funkcją w ramach pewnej ogólniejszej kategorii z wykluczeniem zwykłej homeomorfii [...]” (Skubalanka, Książek-Bryłowa 1992, s. 32). W ujęciu tym „wariantywność systemu realizuje się w istnieniu izomorfii i homomorfii (por. Książek-Bryłowa 1996, s. 20).

Zjawisko wariantywności wywołane jest wieloma czynnikami, m.in. „bahatymi słowautwaralnymi mahczymaściami narodna-dyjalektnaj mowy, wyklikanymi razhalinawanaj sistemaj narodnych haworak, uzajemadziejaniem roznych dyjalektau i ich derywacyjnymi asabliwasciami, uzdziejaniem na haworki literaturnych mou, a taksama haworak susiednich narodau, zachawaniem u narodnaj mowie słowautwaralnych typau i madelej minułych epoch i farmirawaniem nowych derywacyjnych srodkau, imknienniem nosbitau mowy do wobraznasci emacyjanalnasci wykazwannia, a taksama uzajemadziejaniem pamiz saboj roznych słowautwaralnych asnou i typau” (Sciacko 1977, s. 291).

Wariantywność zachodzi we wszystkich podsystemach języka (por. np. Wiśniewska 1977; Skubalanka 1988; Skubalanka, Książek-Bryłowa 1992; Książ-

żek-Bryłowa 1996; por. też Pelcowa 1996, s. 157), w tym również w obrębie słowotwórstwa. Wariancja słowotwórcza stała się przedmiotem opisu w licznych opracowaniach, opisu zarówno w aspekcie historycznym, jak i we współczesnej polszczyźnie, często jednej kategorii słowotwórczej. I tak, na przykład dublety słowotwórcze w polszczyźnie przełomu XIX i XX wieku omawia Danuta Buttlar (1984). Marian Domaradzki opisuje szeregi synonimów tworzonych przez współtematyczne formacje atrybutywne w historii polszczyzny (1992). Staropolskie semantyczne dublety słowotwórcze oraz dzieje staropolskich współrzdennych nazw miejsc przedstawia Mirosława Białoskórska (1994a; 1994b). Słowotwórcze szeregi synonimiczne w polszczyźnie XVI wieku są przedmiotem opisu w monografii i artykule poświęconym odczasownikowym nazwom wykonawców czynności autorstwa Franciszka Peplowskiego (1967; 1974) oraz w artykułach Agnieszki Szczaus (2000) i Danuty Kowalskiej (2010). Specyfikę wariantowości słowotwórczej w gwarach opisują m.in. Jadwiga Chłudzińska-Świątecka (1970), Jerzy Sierociuk (1991; 2006) i Beata Burska-Ratajczyk (2001). Irena Jaros i Michał Sajewicz zagadnienie wariancji słowotwórczej w gwarach przedstawiają na przykładzie formacji należących do kategorii nazw środków czynności (por. Jaros 2002b) i dewerbalnych nomina agentis (por. Sajewicz 1989). Dublety słowotwórcze w kategorii nazw cech we współczesnym języku polskim stały się przedmiotem omówienia w artykułach Hanny Dwużnik (1972) oraz Magdaleny Foland (1975a).

Z faktu, że przedmiotem zainteresowań badaczy są różne fragmenty rzeczywistości językowej, wynikają m.in. rozbieżności terminologiczne i metodologiczne. I tak, na przykład na określenie derywowanych formacji redundantnych tożsamych znaczeniowo typu *siewacz – siewak – siewarz – siewca* spotykamy w literaturze przedmiotu terminy: synonimy słowotwórcze (Jadacka 1986; Sajewicz 1989; Domaradzki 1992; Kaliszan 2000; Szczaus 2005; Kowalska D. 2010) // synonimy derywacyjne (Heinz 1974), dublety słowotwórcze (Dwużnik 1972; Foland 1975a; Buttlar 1984; Białoskórska 1994b; Szczaus 1999; Jaros 2002b) // dublety strukturalne (Sajewicz 1989), dublety wyrazowe (Szloser 1978), słowotwórcze formacje wariantywne (Konopielko 1991; Sierociuk 1991; 2004; 2006; Zagórski 1991; Kleszczowa 1998; Burska-Ratajczyk 2001; Jaros 2002b), warianty sufiksalne (Bieńkowska, Umińska-Tytoń 1994), współtematyczne formacje synonimiczne (Peplowski 1974; Domaradzki 1992), formacje współfunkcyjne (Peplowski 1974), współpodstawowe ciągi synonimiczne w systemie słowotwórczym (Domaradzki 1992), alternanty współpienne i współpienne oboczники (Mróz-Ostrowska 1962), derywaty paralelne (Żwak 1984) i inne, nie zawsze pokrywające się zakresowo nazwy.

Największe dyskusje budzi zarówno samo pojęcie synonimii (por. np. Sierociuk 2001; Pelcowa 2003; por. też Jewgienjewa 1969, s. 6, 11), jak i synonimii słowotwórczej, z jednej strony uwzględniającej tylko formacje współtematyczne, z drugiej uwzględniającej formacje współrzdenne (por. np. Jadacka 1986; Kaliszan 2000, s. 9–23).

Jerzy Sierociuk przyjmuje, że synonimia jako stosunek oparty w zdecydowanej większości na bliskoznaczności znaczeniowej odnoszona może być jedynie do płaszczyzny leksykalnej. Wariantywność zaś, zdaniem tego badacza, choć na poziomie morfologicznym odznacza się identycznością funkcjonalną, to jednak przy różności formalnej. Zatem synonimiczność przypisuje Sierociuk jednostkom poziomemu leksykalnemu, zaś o wariantywności mówi, mając na myśli relacje zachodzące pomiędzy jednostkami natury fonologicznej i szeroko pojmowanej morfologii – fleksji i słowotwórstwa (por. Sierociuk 2001, s. 197).

Przy konstruowaniu podstaw opisu wariantywności na poziomie słowotwórczym Jerzy Sierociuk wykorzystał stanowisko T. Skubalanki. I tak, przez wariant słowotwórczy rozumie J. Sierociuk taką konstrukcję morfologiczną, która przy różnych wykładnikach formalnych reprezentuje tę samą wartość semantyczną, przy czym nie uznaje za wariantywne elementy stanowiące podstawę słowotwórczą (por. Sierociuk 2006, s. 209). Zatem istotnymi wyznacznikami wariantów słowotwórczych są: 1) ich funkcja znaczeniowa; 2) typ podstawy słowotwórczej; 3) funkcja formantu. Jerzy Sierociuk, wskazując znaczenie derywatów jako cechy inwariantywnej, której wykładnikiem jest identyczna parafraza słowotwórcza, zwrócił uwagę na tożsamą funkcję formantów, wspólnotę podstaw, z którymi się łączą, oraz na sposób tworzenia derywatu (por. Sierociuk 1991).

Uwzględnianie możliwości stwarzanych przez metodologię dialektologiczną pozwala – jak podkreśla J. Sierociuk – wyodrębnić kilka poziomów rozpatrywania wariantywności: od ogólnonarodowego poprzez dialektalny (właściwy konkretnemu dialektowi), gwarowy (właściwy danej gwarze), aż do poziomu idiolektalnego, poziomu konkretnego użytkownika lokalnej gwary (por. Sierociuk 2006, s. 210).

Z drugiej strony, założenie, że kluczową dla zagadnienia wariantywności i synonimii w gwarach jest możliwość „wyboru spośród różnych elementów dostępnych użytkownikowi języka” (Sierociuk 2006, s. 209), zmusza do rozpatrywania tych zagadnień głównie na poziomie danej gwary i idiolektu, gdzie potencjalnie istnieje największa możliwość funkcjonowania kilku tożsamych znaczeniowo derywatów. Przyjęcie takiego stanowiska wyklucza z wariacji i synonimii fakty językowe zróżnicowane terytorialnie, występujące na obszarze kilku gwar czy dialektu.

Nieco inaczej zjawisko wariantywności przedstawia Halina Pelcowa, która w jej zakres włącza warianty leksykalne rozumiane jako „różne konkretne realizacje jednej i tej samej jednostki [...] leksykalnej, czyli elementy językowe formalnie różne, funkcjonalnie identyczne” (1996, s. 156). Biorąc pod uwagę aspekt geograficzny wyróżnia Pelcowa trzy typy wariantywności: 1) wariantywność regionalną „zachodzącą w obrębie regionu, rozumianego jako jednostka terytorialna, odpowiadająca obszarem zasięgowi dialektu lub zasięgowi mniejszego terytorium mieszczącego się w obrębie dialektu, a odpowiadającego obszarowi kilku lub kilkunastu wsi” (Pelcowa 1995, s. 157; 2001, s. 76); 2) wariantywność lokalną lub wewnątrzgwarową „o zasięgu wąskoterytorialnym, odpowiadającym zasięgowi gwary w obrębie jednej miejscowości” (Pelcowa 1995, s. 157; 2001,

s. 75); 3) wariantywność kontekstową, warunkowaną idiolektalnie, pojawiającą się w wypowiedziach jednego informatora (Pelcowa 2001, s. 75).

Niezależnie od różnych stanowisk na temat wariantywności w gwarach (por. stanowiska Sierociuka i Pelcovej) za J. Sierociukiem za warianty słowotwórcze nazw osobowych wykonawców czynności uznaję derywaty: 1) o wspólnym znaczeniu słowotwórczym, pełniące tę samą funkcję semantyczną; 2) utworzone od tej samej podstawy słowotwórczej, 3) utworzone za pomocą różnych formantów o tej samej funkcji (por. Sierociuk 1991; por też Jaros 2002b, s. 56). W myśl powyższych założeń wariantami słowotwórczymi będą derywaty *pisak* – *pisaka* – *pisarek* – *pisarz*, mające różne znaczenia leksykalne, por. *pisak* ‘ten, kto pisał papiery w gminie’ – *pisaka* ‘ten, kto brzydko pisze’ – *pisarek* 1. ‘ten, kto pisał papiery w gminie’, 2. ‘ten, kto pisał w majątku ziemskim’ – *pisarz* 1. ‘ten, kto pisze książki’, 2. ‘ten, kto pisał papiery w gminie’, 3. ‘ten, kto pisał w majątku ziemskim’, ale wspólne znaczenie słowotwórcze ‘ten, kto pisze’. Wariantami będą też derywaty *czyszcacz* – *czyszcak* – *czyszczarz* ‘ten, kto czyści, tj. kastruje zwierzęta’ utworzone od tej samej podstawy słowotwórczej. Natomiast kryteriów nie spełnia ciąg formacji typu *młoczek* – *młockarz* utworzonych od różnych podstaw słowotwórczych, tj. *młócić* – *młocka*. Za nieistotne uznaję różnice morfonologiczne w tematach słowotwórczych w szeregach wariantów typu *cepak* – *cepiarz*, *ględa* – *ględzioch*, *klóciarz* – *klótnik*, *szmaciarz* – *szmatek*.

Problemem pozostaje określenie płaszczyzny funkcjonowania wariantów słowotwórczych. Proponowane przez J. Sierociuka kryterium „wyboru” ogranicza, jak już wspomniałam, rozważania zagadnienia wariantywności tylko do poziomu gwary czy idiolektu. Tymczasem wariantywność formacji słowotwórczych można obserwować z perspektywy większej niż jednogwarowa, tym bardziej kiedy dysponuje się porównywalnymi danymi pochodzącymi z większego obszaru.

Omawiając derywaty należące do kategorii nazw osobowych wykonawców czynności zarejestrowane na pograniczu mazowiecko-małopolskim trudno pominąć aspekt geograficzny. Na eksplorowanym przeze mnie obszarze można zaobserwować rywalizację kilku derywatów, które posiadając cechy wariantów słowotwórczych, pełnią identyczną funkcję semantyczną. O wyborze formacji gwarowych mających związek z obszarami dialektalnymi świadczą materiały tworzące zwarte zasięgi występowania, np.:

- *chwalus* – *chwalisz* ‘ten, kto lubi się chwalić’. Formacja na *-us* tworzy zwarty obszar w części centralnej i północno-zachodniej eksplorowanych gwar (punkty 1, 4, 7, 8, 10–21). Derywat *chwalus* notowany jest na Mazowszu południowo-wschodnim (por. Kowalska A. 1979, m. 123; AGM, m. 437; por. też SGP; SGPK; SL). Formacja *chwalisz* wystąpiła w części centralnej i zachodniej badanego obszaru (1, 4, 7, 10, 12, 13, 14, 16–23, 25, 28). Podobne zasięgi tej formacji wyznaczyły autorki AGM, według których omawiana formacja obejmuje znaczny obszar w kierunku na południe i zachód od południowo-zachodniej granicy Mazowsza. Poza Mazowszem nazwa poświadczona jest w Małopolsce

środkowej i północnej, w Sieradzkim i Łęczyckim, w Wielkopolsce, na Pomorzu i Kaszubach (por. AGM, t. IX, cz. II, s. 119; por. też SGP; SGPK; MSGP; SL; SGD; Maciejewski 1969, s. 219). Zwartego zasięgu nie tworzy derywat *chwalca* (2, 7, 17, 20, M) oraz wyjątkowo zanotowane formacje *chwaloch* (28), *chwaluch* (2, 28), *chwalacz* (16), *chwalicz* (16), *chwalej* (12), *chwalik* (5, 19), *chwalnik* (5, 9), *chwaler* (7), *chwaluś* (1, 3), *chwała* (24);

- *czytelnik – czytacz – czytak* ‘ten, kto czyta’. Derywat *czytelnik* zarejestrowałam na całym eksplorowanym obszarze (punkty 1–30). Formacja z formantem *-acz* występuje w północno-wschodniej części badanego obszaru (2, 3, 5, 6, 9, 12) i wiąże go z gwarami podlaskimi i łomżyńskimi (por. Kowalska A. 1979, m. 120), w części północno-zachodniej, centralnej i południowo-zachodniej (1, 2, 5, 7–19, 21–23, 28) zanotowałam formację z *-ak* typową dla Mazowsza starego (por. Kowalska A. 1979, m. 120). Formację *czytak* notuje również SGP. MSGP notuje tę formację na obszarze Małopolski i Mazowsza (por. też SL; SGD; Szymczak 1961a, s. 146; Chłudzińska-Świątecka 1972, s. 165; Gala-Milczarek 2009a, s. 31). Wyjątkowo w dwu punktach (11, 15) zapisałam formację *czytarz*;

- *dojaczka – dojarka – dójka* ‘ta, która doila krowy we dworze’. Formację na *-aczka*, notowaną przez Annę Kowalską na wschód od Wisły (por. Kowalska A. 1975, m. 11), przez MSGP na Suwalszczyźnie, Mazowszu, w Małopolsce (por. też SL; Chłudzińska-Świątecka 1972, s. 167; Gala-Milczarek 2009a, s. 30) tworzy zwarty obszar w części centralnej eksplorowanych gwar (punkty 3, 7, 11, 13, 15, 17–23, 25), formację na *-arka* zaś zapisałam, z wyjątkiem kilku punktów (tj. 6, 9, 11, 13, 15, 23, 26), na całym eksplorowanym terenie. Derywat *dojarka* zanotowany został przez A. Kowalską w Łęczyckim, Łowickim oraz w okolicach Sierpeca i Mławy, na Podlasiu i Suwalszczyźnie (por. Kowalska A. 1975, m. 11). Eugeniusz Jurkowski, Ireneusz Łapiński i Mieczysław Szymczak notują tę postać poza Łęczyckim również na Mazurach oraz na Lubelszczyźnie i w Kieleckim (por. Jurkowski i in. 1959, s. 63; por. też SL: SGD; Szymczak 1961a, s. 137; Maciejewski 1969, s. 119; Chłudzińska-Świątecka 1972, s. 170; Malec 1976, s. 28–29; Sierociuk 1996a, s. 106). Poza tym formację *dojarka* notują autorzy monografii i słowników gwarowych w Małopolsce i na Śląsku (por. Dobrzyński 1967, s. 11; Górniewicz 1967, s. 25; Górniewicz 1973, s. 72; Pluta 1973, s. 31; Habrajska 1989, s. 91; Gala-Milczarek 2009a, s. 31). Natomiast derywat *dójka*, typowy dla polszczyzny ogólnej (por. Jurkowski i in. 1969, s. 62), notowany przez A. Kowalską na całym Mazowszu (por. Kowalska A. 1975, m. 11; por. też SGP; SL; Bąk 1968, s. 74, 77; Maciejewski 1969, s. 229; Chłudzińska-Świątecka 1972, s. 166; Habrajska 1989, s. 101) nie wystąpił tylko w badanych przeze mnie sześciu punktach (19, 23, 26–30) położonych na południowym wschodzie;

- *gadacz – gaduła – gadus – gadeusz* ‘ten, kto dużo gada’. Derywat *gadacz*, notowany przez A. Kowalską na Mazowszu starym oraz na pograniczu Mazowsza i Małopolski (por. Kowalska A. 1979, m. 132; por. też SGP; SL; SGD; Szymczak 1961a, s. 159; Gala-Milczarek 2009a, s. 88), wystąpił na północy i zachodzie

badanych gwar (punkty 1–5, 7, 13, 17, 19, 25). Ponadto formację *gadacz* zanotowali M. Kucala na południu Małopolski (1957, s. 290), w powiecie konińskim P. Bąk (1968, s. 38, 76) oraz na Lubelszczyźnie J. Sierociuk (1996a, s. 136). Poza dwoma punktami położonymi na północnym zachodzie (1, 4) i kilkoma na południu i południowym wschodzie (17, 21, 23, 24, 26–29) zanotowałam formację *gadula*. A. Kowalska notuje tę formację na całym Mazowszu i Podlasiu (1979, m. 132). Źródła lokalizują ją także w Białostockiem (AGWB, m. 278, komentarz s. 193), w Polsce centralnej na pograniczu małopolsko-mazowieckim (por. SL; SGD; Szymczak 1961a, s. 171; Gala-Milczarek 2009a, s. 91), w gwarze łomżyńskiej (Szczepankowska 1998, s. 55), w okolicach Konina (Bąk 1968, s. 77), na Kociewiu (Pająkowska 1990, s. 65), na Lubelszczyźnie (Malec 1976, s. 73), na Śląsku (Gołąb 1955, s. 77). W punktach położonych na północnym wschodzie (6, 11, 12, 15, 17, 18) zarejestrowałam derywat *gadus*, notowany przez A. Kowalską na wschód od Wisły, Ziemi Łukowskiej i Mazowszu Nowszym (por. Kowalska A. 1979, m. 132; por. też MSGP). Na północnym wschodzie (3, 5, 6, 9, 12) zapisałam też formację *gadeusz*, która wyjątkowo pojawiła się też w okolicach Płocka (7). Formacja ta typowa jest dla gwar północno-wschodnich (por. AGWB, m. 278, komentarz s. 193; Maciejewski 1969, s. 219). Na samej północy w trzech punktach (1, 2, 8) wystąpiła formacja *gadaj*. Sporadycznie notowałam inne formacje, por. *gadca* (16), *gadak* (19), *gadulka* (7, 12);

- *jąkacz* – *jąkała* – *jąkajło* ‘ten, kto się jąka’. Pierwszy z derywatów, poświadczony przez źródła na Mazowszu północno-wschodnim, Podlasiu, Suwalszczyźnie, Warmii, Mazurach oraz w Rzeszowskim, Krakowskim, Kieleckim, na Śląsku i Kaszubach (por. Kowalska A. 1979, m. 112; AGM, t. IX, cz. II, s. 114; por. też MSGP; SL; Pluta 1964, s. 28; Chludzińska-Świątecka 1972, s. 164; Ożóg 1992, s. 191; Szczepankowska 1998, s. 30) zapisałam w zwartym pasie od północnego wschodu po południowy zachód (punkty 3, 5, 6, 9, 11, 12, 14, 16–19, 22, 23, 25). Drugi derywat, występujący na znacznym obszarze Polski (por. AGM, t. IX, cz. II, s. 113; por. też SGP; SL; SGD; Szymczak 1961a, s. 171; Pluta 1964, s. 38; Dobrzyński 1967, s. 10; Bąk 1968, s. 36, 77; Mrózek 1970, s. 194; Michałowski 1987, s. 132, 136; Szczepankowska 1998, s. 30; Gala-Milczarek 2009a, s. 91), zanotowałam na całym eksplorowanym obszarze z wyjątkiem kilku punktów (9, 14, 18, 21, 28, 30). Dwa zwarte zasięgi tworzy formacja *jąkajło* (11, 12, 18, 20, 22). Formację *jąkajło* źródła podają z Łomżyńskiego (Szczepankowska 1998, s. 30) oraz z gwar dawnych województw kieleckiego i łódzkiego (SL; por. też SGP). Poza wymienionymi formacjami zanotowałam formacje: *jąkalec* (8), *jąkielec* (2), *jąkawiec* (6), *jąkak* (3), *jąkal* (8, 9, 19, 22), *jąkiel* (3), *jąkadło* (6), *jąkał* (28), *jąkało* (3), *jąkaty* (6, 7, 10, 12, 14, 15, 17–21, 24, 28–30), *jąkawa* (6, 11), *jąkawy* (5, 12);

- *klamca* – *klamczuch* – *klamus* ‘ten, kto stale kłamie’. Formację z formantem *-ca* zapisałam w centralnej i wschodniej części badanego obszaru (punkty 3, 5, 6, 11–13, 15–22, G), co łączy go z Lubelszczyzną, Kielecczyzną, Łęczyc-

kim (por. Kowalska A. 1979, m. 113; AGM, m. 438; por. też SL; SGD). Źródła formację *klamca* podają też z gwar malborskich (Górniewicz 1968, s. 69; 1973, s. 168), chełmińsko-dobrzyńskich (Maciejewski 1969, s. 203), z Łomżyńskiego (Szczepankowska 1998, s. 53). Formację z formantem *-uch* zapisałam w północnej, centralnej i zachodniej części (1–11, 14–17, 19, 22, 25, 28). Nazwę ogólnopolską *klamczuch* zanotowały na Mazowszu z wyjątkiem pasa wzdłuż ściany wschodniej A. Kowalska i A. Strzyżewska-Zaremba (por. Kowalska A. 1979, m. 113; AGM, m. 438). Poza tym formację tę zanotowano w gwarach położonych na pograniczu Mazowsza i Małopolski (por. SL; SGD; Habrajska 1989, s. 107), w gwarach chełmińsko-dobrzyńskich (Maciejewski 1969, s. 203) i w Łomżyńskim (Szczepankowska 1998, s. 53). Derywat *klamus*, zapisany przeze mnie w części północno-zachodniej eksplorowanych gwar (4, 7, 10, 13, 16, M), jest często notowany w południowo-zachodniej części Mazowsza (por. AGM, t. IX, cz. II, s. 121; por. też Kowalska A. 1979, m. 113; MSGP; SL). W dwu punktach położonych na południowym wschodzie (24, 27) zapisałam formację *klamacz* z formantem *-acz*. Sporadycznie zarejestrowałam postaci z innymi formantami, tj. *klamczuk* (3), *klamiec* (9), *klamuśnik* (4);

- *kośnik* – *kosiarz* ‘ten, kto kosi zboże’. Formacja z formantem *-nik*, nienotowana tylko w Małopolsce (por. SGP; MSGP; AJiKLW, m. 331; Kowalska A. 1975, m. 2; SL; Cyran 1960, s. 182; Dobrzyński 1967, s. 45; Górniewicz 1967, s. 43; Gruchmanowa 1969, s. 67; Maciejewski 1969, s. 106; Górniewicz 1973, s. 183; Pluta 1973, s. 70; Sychta 1980, s. 82; Zdancewicz 1980, s. 96; Steffen 1984, s. 67; Frankowska-Kozak 1988, s. 32; Pająkowska 1990, s. 50), tworzy zwarty obszar na północy badanych gwar (punkty 1–10, 12, 18). Postać *kosiarz*, typowa dla całego polskiego obszaru dialektalnego (por. SGP; AJiKLW, m. 331; Kowalska A. 1975, m. 2; SL; SGD; Kucała 1957, s. 111; Moszyński 1958, s. 11, 51; Bąk 1960, s. 13; Cyran 1960, s. 181; Szymczak 1961a, s. 170; Górniewicz 1967, s. 50; Bąk 1968, s. 59; Chludzińska-Świątecka 1972, s. 170; Górniewicz 1973, s. 181; Malec 1976, s. 30; Mazur 1978, s. 155; Michalewski 1987, s. 133, 137; Habrajska 1989, s. 92; Gala-Milczarek 2009a, s. 32), pojawiała się niemal we wszystkich badanych przeze mnie punktach, z wyjątkiem 2, 5, 6, 9. Poza wymienionymi formacjami o zwartych zasięgach zapisałam też formacje *kosiec* (3, 6, 20, 22), *kosynier* (18);

- *krosiennica* – *krośniarka* ‘ta, która tka na krosnach’. Zasięgi zarejestrowanych na północy (punkty 1–6) postaci *krosiennica* oraz w pasie od północnego wschodu po południowy zachód (6, 9, 11–13, 15–18, 22) postaci *krośniarka* są zgodne z zasięgami wyznaczonymi przez Barbarę Falińską (por. Mocarska-Falińska 1959, s. 111; Falińska 1974, s. 130, 131; por. też AGM, t. II, cz. I, m. 93, cz. II, s. 72; SL);

- *krzykacz* – *krzyczek* – *krzykała* – *krzykun* ‘ten, kto stale krzyczy’. Ogólnopolska formacja *krzykacz*, notowana przez źródła na Mazowszu (częściej południowym), Podlasiu, Śląsku, Warmii i Mazurach, Pomorzu i Kaszubach,

w Wielkopolsce, Kieleckiem i Łęczyckiem (por. AGM, t. IX, cz. II, s. 95; por. też Kowalska A. 1979, m. 133; SL; SGD; Szymczak 1961a, s. 159; Chludzińska-Świątecka 1972, s. 164), wystąpiła w pasie północnym i centralnym eksplorowanego obszaru (punkty 1–17, 19, 20, 22). Na północy (1–5, 7, 8, 13) zapisałam formację *krzyczek*, znaną na Podlasiu i w północno-zachodniej części Mazowsza (por. Kowalska A. 1979, m. 133; AGM, t. IX, cz. II, s. 96). W punktach położonych w pasie od północnego wschodu po południowy zachód (9, 11, 12, 14–16, 18–20, 22) wystąpiła formacja *krzykała*, poświadczona przez źródła na południowym Mazowszu, Podlasiu oraz w Małopolsce, Wielkopolsce, na Śląsku, Pomorzu i Kaszubach (por. AGM, t. IX, cz. II, s. 96; por. też Kowalska A. 1979, m. 133; SL; SGD; Bąk 1968, s. 36; Pająkowska 1990, s. 14; Gala-Milczarek 2009a, s. 91). Formację *krzykun*, typową dla pogranicza wschodniego, Suwalszczyzny, Podlasia (por. Kowalska A. 1979, m. 133; AGM, t. IX, cz. II, s. 97; SGP; MSGP), zapisałam w trzech punktach położonych na północnym wschodzie (3, 6, 12). Poza omówionymi derywatami zanotowałam formację *krzyczak* (12) oraz *krzykajło* (20, 22);

- *misiać* – *misiek* – *misiarz* – ‘ten, kto misi zwierzęta’. Postać z formantem *-ak*, notowaną przez źródła w Małopolsce północnej (por. AGK, m. 536; MSGP; SL) zapisałam w dwu punktach położonych na północnym wschodzie (punkty 3, 6) i w dwu położonych na południowym zachodzie (22, 28). Na północy (1, 2, 4, 5, 7, 8) zwarty zasięg tworzy formacja *misiek*, notowana przez źródła w Ostródzkiem, Lubawskim, na ziemi chełmińskiej, dobrzyńskiej, na północno-zachodnim Mazowszu, w okolicach Mławy, Lipna, Płocka (por. Horodyska-Gadkowska 1967, s. 66, 67, m. 29; por. też Maciejewski 1969, s. 155; Sychta 1980, s. 129; Steffen 1984, s. 84). Formacja *misiarz*, znana większości dialektów, poświadczona przez wiele źródeł (por. Kowalska A. 1979, m. 101; AGK, m. 536; AJŚ, m. 466; AJK, m. 110, z. III, cz. II, s. 69–70; SGP; MSGP; SL; SGD; Bąk 1960, s. 31; Szymczak 1961a, s. 170; Górniewicz 1967, s. 50; Horodyska-Gadkowska 1967, s. 66, m. 29; Bąk 1968, s. 78; Chludzińska-Świątecka 1972, s. 170; Górniewicz 1973, s. 247; Sychta 1980, s. 129; Steffen 1984, s. 84; Michalewski 1987, s. 133; Gala-Milczarek 2009a, s. 32), wystąpiła na eksplorowanym obszarze w większości punktów (5–11, 13–17, 19, 20, 22, 23, 25, 26, 28, 29, M) z wyjątkiem kilku położonych na północnym zachodzie i południowym wschodzie. W punkcie 9 zanotowałam wyjątkowo formację *misikut*;

- *młocarz* – *młoczek* ‘ten, kto młóci’. Pierwszą z formacji, notowaną na Mazowszu z wyjątkiem części północno-wschodniej (por. Kowalska A. 1975, m. 3; AGM, m. 191, t. IV, cz. II, s. 143), Opolszczyźnie (Zareba 1960, s. 70) oraz w Polsce centralnej i północnej Małopolsce (por. SL; SGD; Warchoła 1967, s. 143; Michalewski 1987, s. 133; Gala-Milczarek 2009a, s. 32), zapisałam niemalże na całym eksplorowanym obszarze (punkty 1, 4, 5, 7, 8, 10–20, 22, 23, 25, G, M) z wyjątkiem pasa północno-wschodniego i pasa południowego, zaś drugą, typową dla pñ.-wsch. części Mazowsza wraz z gwarami siedleckimi (por. Kowalska A. 1975, m. 3; AGM, m. 191; por. też Pracki 1907, s. 242), notowaną przez źródła

również na Pomorzu środkowym (por. Homa 1985, s. 142) oraz w Małopolsce (por. SL; Pawłowski 1955, s. 214; Kucała 1957, s. 114; Warchoń 1967, s. 144), zapisałam w pasie północnym i wschodnim (2–9, 11, 12, 17, 18, 21, 23, 24, 29, 30). Zwartych zasięgów nie tworzą derywaty *młocacz* (15, 18), *młocka* (18) oraz *młocyk* (30);

- *pastuch – pastucha – pastur* ‘ten, kto pasł bydło’. Formację *pastuch*, ogólnopolską i ogólnogwarową (por. Kowalska A. 1975, m. 4; AGK, m. 638; AJK, t. VII, cz. I, m. 329, cz. II, s. 154; AJiKLW, t. IV, cz. 1, m. 395, 396, cz. 2, s. 70; AJŚ, m. 481; AGWB, m. 228, komentarz s. 68; SGP; SL; SGD; Pomianowska 1958, s. 279; Jurkowski i in. 1959, s. 58; Zaręba 1960, s. 84; Szymczak 1961a, s. 171; Dobrzyński 1967, s. 21; Nowak 1970, s. 152; Pluta 1973, s. 110; Sierociuk 1996a, s. 34; Gala-Milczarek 2009a, s. 29; por. też Dunaj 1971; Żurawski 1983, s. 130–131) zanotowałam na całym badanym obszarze z wyjątkiem punktu położonego w okolicy Kielc (punkt 26). Na całym eksplorowanym obszarze poza punktami położonymi na północy (1–7, 9, 10, 12) zapisałam nazwę *pastucha* (r.m.). Nazwa ta tworzy dość zwarty kompleks, obejmujący północną Małopolskę wraz z przyległym wąskim pasem Mazowsza po Warszawę, Sieradzką, Wieluńską, środkową i północną Śląsk oraz południowo-wschodnią Wielkopolskę (por. AJiKLW, t. IV, cz. 2, s. 70; por. też Pomianowska 1958, s. 279; Kowalska A. 1975, m. 4; AGK, m. 638; AJiKLW, m. 395, 396; AJŚ, m. 481; SGP; MSGP; SL; SGD; Gołąb 1955, s. 89; Moszyński 1958, s. 51; Zaręba 1960, s. 59; Szymczak 1961a, s. 171; Pluta 1964, s. 21; Dobrzyński 1967, s. 21; Warchoń 1967, s. 144; Maciejewski 1969, s. 228; Nowak 1970, s. 152; Pluta 1973, s. 110; Habrajska 1989, s. 107; Sierociuk 1996a, m. 34; Gala-Milczarek 2009a, s. 29). Formacja *pastur*, typowa dla Polski północnej (por. Pomianowska 1958, s. 279; Kowalska A. 1975, m. 4; AJiKLW, t. IV, cz. 1, m. 395, 396, cz. 2, s. 70; AJK, t. VII, m. 329, komentarz s. 152–153; SGP; MSGP; SL; SGD; Sobierajski 1952, s. 58; Jurkowski i in. 1959, s. 58; Bąk 1960, s. 33; Szymczak 1961a, s. 171; Bąk 1968, s. 52, 76, 78; Maciejewski 1969, s. 117, 228; Górniewicz 1974, s. 14; Steffen 1984, s. 107; Sychta 1985, s. 19) wystąpiła na eksplorowanym obszarze w części północnej i centralnej (1–11, 13, 15, 17, 19–21, M). Zwartych zasięgów nie tworzą nazwy *pasternik* (20), *pasterz* (1, 2, 11, 14, 21–25, 28, 30), *pastor* (3);

- *rozwodnik – rozwódek* ‘ten, kto rozwiódł się z żoną’. Ogólnopolską nazwę *rozwodnik*, notowaną na całym Mazowszu (por. AGM, t. I, cz. 1, m. 12, cz. 2, s. 90; Kowalska A. 1975, m. 17) oraz na innych obszarach gwarowych (por. SL; SGD; Szymczak 1961a, s. 150; Bąk 1968, s. 77; Maciejewski 1969, s. 251; Węgier 1977, s. 183; Habrajska 1989, s. 104) zarejestrowałam na całym eksplorowanym obszarze z wyjątkiem punktów położonych na południowym-wschodzie (punkty 21, 24, 26, 27, 29, 30). Derywat *rozwódek*, notowany przez źródła na północno-wschodnim Mazowszu, Podlasiu oraz w Małopolsce (por. AGM, t. I, cz. 1, m. 12, cz. 2, s. 90; Kowalska A. 1975, m. 17; MSGP), tworzy zwarte zasięgi na północnym wschodzie (2, 3, 5, 6, 9) i na południowym wschodzie

(29, 30) eksplorowanych gwar. Wyjątkowo zanotowałam formacje *rozwodzian* (10), *rozwodziarz* (17, 20);

- *sadzaczka* – *sadzarka* ‘ta, która sadzi kartofle’. Derywat *sadzaczka* tworzy zwarty zasięg w północnej i centralnej części eksplorowanego obszaru (punkty 3–16, 18, 20, 24), co łączy ten obszar z gwarami położonymi w północno-wschodniej Polsce (por. Basara, Basara 1992, s. 63, m. 20; por. też Kowalska A. 1975, m. 9; MSGP; SL; Cyran 1960, s. 179). Formacja *sadzarka*, typowa dla Śląska, Małopolski, ziemi sieradzkiej i Lubelszczyzny (por. Basara, Basara 1992, s. 63, m. 20; por. też SGP; MSGP; SL; Mazur 1978, s. 166; Sierociuk 1996a, s. 106), wystąpiła na niemalże całym obszarze z wyjątkiem kilku punktów położonych na północy i wschodzie (5, 11, 15, 18). Poza derywatami *sadzaczka* i *sadzarka* zanotowałam formacje *sadzeniarka* (20, 22), *sadzonka* (7), *sadzocho* (28) nietworzące zwartych kompleksów;

- *snowaczka* – *snowarka* ‘ta, która snuła na snowadle’. Formację *snowaczka*, typową dla Mazowsza (por. Falińska 1974, s. 279), zanotowałam w północnej części eksplorowanego obszaru (punkty 3–9, 11–14, 16, 18, M), zaś formację *snowarka*, typową dla Małopolski (por. Falińska 1974, s. 280), w części południowej (17, 20, 22–27, 29, 30) i wyjątkowo w trzech punktach położonych na północnym-zachodzie (1, 2, 4);

- *szmatek* – *szmatnik* – *szmaciarz* ‘ten, kto skupuje szmaty’. Derywat *szmatek*, notowany przez źródła w północnej Małopolsce (por. MSGP; Kowalska A. 1975, m. 15; SL; Habrajska 1989, s. 95; Gala-Milczarek 2009a, s. 34; por. też AJiKLW, m. 564) oraz na Warmii i Mazurach (por. Jurkowski i in. 1959, s. 68), zarejestrowałam w części centralnej i południowej eksplorowanych gwar (punkty 10, 17, 19, 20, 22, 23, 25–29). Postać *szmatnik* tworzy zwarty obszar na południu i południowym wschodzie badanych gwar (18, 21, 22, 24, 25, 27, 29, 30), nawiązując do zwanego występowania tej formacji na Ziemi Łukowskiej (por. Kowalska A. 1975, m. 15). Wyjątkowo formacja ta pojawia się w okolicach Mławy (1), o czym świadczą zarówno moje zapisy, jak i dane starsze (por. Kowalska A. 1975, m. 15). Prawie na całym eksplorowanym obszarze (z wyjątkiem punktów 18, 21, 23, 27, 29) zanotowałam formację *szmaciarz* znaną wielu obszarom gwarowym (por. Kowalska A. 1975, m. 15; AJiKLW, m. 564; SGP; SL; SGD; Pawłowski 1955, s. 248; Kucała 1957, s. 267; Jurkowski i in. 1959, s. 68; Szymczak 1961a, s. 170; Dobrzyński 1967, s. 36; Bąk 1968, s. 59; Maciejewski 1969, s. 155; Mrózek 1970, s. 195; Malec 1976, s. 30–31; Mazur 1978, s. 171; Gala-Milczarek 2009a, s. 35). Zwartych zasięgów nie tworzą derywaty *szmatka* (17, 21) oraz *szmatczarz* (24, 26, 28) i *szmatkarz* (3, 12, 15, 17, 24), z czego dwa ostatnie oparte o podstawę *szmatka*;

- *topielec* – *topielak* – *topielnik* ‘ten, kto się utopił’. Znaną wielu obszarom gwarowym formę *topielec* (por. Kowalska A. 1975, m. 16; SGP; SL; SGD; Kucała 1957, s. 189; Szymczak 1961a, s. 156; Górniewicz 1967, s. 47; Bąk 1968, s. 75; Górniewicz 1974, s. 208; Malec 1976, s. 39; Pająkowska 1990, s. 30) zanotowa-

łam na całym badanym obszarze z wyjątkiem trzech punktów (21, 23, 25). Zasięg derywatu *topielak*, zanotowanego przeze mnie w kilku położonych centralnie punktach (8, 16, 17, 19, 20), nawiązuje do zasięgów wyznaczonych przez Karola Dejnę (por. SL) i Beatę Gałę-Milczarek (por. 2009a, s. 31). Formacja *topielnik*, typowa dla gwar północno-wschodniej Polski (por. Kowalska A. 1975, m. 16), funkcjonuje w badanych gwarach najbardziej wysuniętych na północny wschód (3). Poza wymienionymi derywatami zanotowałam formacje nietworzące zwartych kompleksów, por. *topiec* (30), *topieluch* (19, 25), *topiciel* (12);

- *wiązacz* – *wiązak* – *wiązarz* ‘ten, kto wiąże snopy’. Formację z formantem *-acz*, typową dla całego Mazowsza (por. Kowalska A. 1979, m. 102), zapisałam w północnej i centralnej części badanych gwar (punkty 1, 2, 4–20, 22), z formantem *-ak* zaś w części północno-wschodniej (2, 3, 5, 6, 9, 12). Formację *wiązak* notuje A. Kowalska na Mazowszu dalszym (nowszy) (por. Kowalska A. 1979, m. 102). W dwu punktach (8, 11) zanotowałam formację z formantem *-arz*, którą A. Kowalska notuje w okolicach Pruszkowa i Mińska Maz. (por. Kowalska A. 1979, m. 102).

Obok wymienionych formacji funkcjonują w gwarach derywaty nietworzące zwartych obszarów występowania, utworzone od tej samej podstawy, różniące się formantami, por. np. ‘ten, kto sprzedaje na bazarze’: *bazarowicz* (punkt 13, 14) – *bazarnik* (17) – *bazarownik* (10, 12); ‘ten, kto bazgrze, tj. brzydko pisze’: *bazgrak* (6) – *bazgrała* (17, 20, 25, G) – *bazgroła* (10, 19, M); ‘ten, kto boi się wszystkiego’: *bojacz* (28) – *bojuch* (11) – *bojągwa* (13) – *bojączka* (20) – *bojak* (2, 8, 12, 22) – *bojek* (4, 6, 25) – *bojaczek* (19); ‘ten, kto stale chrząka’: *chrząkacz* (1, 6) – *chrząkała* (17); ‘ten, kto foluje sukno’: *folarz* (3) – *folownik* (11) – *folusz* (13) – *folusznik* (6, 10); ‘ten, kto często współżyje z kobietami’: *jebak* (8) – *jebaka* (10) – *jebus* (3); ‘ten, kto obmawia kogoś’: *obmówca* (13) – *obmawiacz* (17) – *obmownik* (24); ‘ten, kto obrzyna jesienią liście buraków’: *obryznacz* (10, 19) – *obryznarz* (8); ‘ta, która drze pierze’: *pierzaczka* (19) – *pierzarka* (17, 20); ‘ten, kto gra na skrzypcach’: *skrzypacz* (3, 30, G) – *skrzypak* (2, 3, 6) – *skrzypca* (8) – *skrzypiczarz* (15) – *skrzypiciel* (18).

Bardzo często spotykałam się w eksplorowanych gwarach z wariantowością wewnątrzgwarową formacji słowotwórczych, kiedy warianty pojawiają się w wypowiedziach mieszkańców jednej wsi. Najczęściej wybór określonego wariantu wiąże się z wiekiem informatorów lub akceptacją nowszej, zbliżonej do języka ogólnopolskiego postaci derywatu. Warianty te tworzą ciągi od dwu nawet do pięciu formacji. To zjawisko może dowodzić pewnej nieekonomiczności systemu, który nie likwiduje zbędnych elementów, lecz często zastępuje je nowymi, co utrwała rozbudowaną strukturę szeregów, por. np.:

a) warianty tworzące ciąg dwuelementowy:

-ca : *-ec*: *marnotrawca* – *marnotrawiec* (punkty 16, 30); *prześladowca* – *prześladowiec* (19); *rajca* – *rajec* (2); *zamachowca* – *zamachowiec* (30); *-ca* : *-uch*: *chwalca* – *chwaluch* (2); *-ca* : *-acz*: *doskwierca* – *doskwieracz* (3); *napraw-*

ca – naprawiacz (17); siewca – siewacz (17, 19, 24, 30); -ca : -ak: siewca – siewak (1, 4); -ca : -ek: rajca – rajek (8); -ca : -nik: marnotrawca – marnotrawn timer (25); najeżdźca – najeżdźnik (17); prześladowca – prześladownik (22); podchlebca – podchlebnik (19); siewca – siewnik (23, 25); zdrajca – zdraźnik (3); -ca : -(i)ciel: zdrajca – zdraźciel (12, 14, 15, 18); -ca : -us: kłamca – kłamus (13); zdzierca – zdzierus (8, 13, 19); -nica : -arka: krosiennica – krośniarka (6, 16); -nica : -ak: woźnica – wozak (1, 2, 5, 7, 8, 10, 14-17, 19, 25); -erca : -(i)ciel: szyderca – szydziciel (1); -ec : -elec: topiec – topielec (30); -ec : -acz: polowiec – polowacz (19); strzelec – strzelacz (7); -ec : -ek: rajec – rajek (1, 6); -ec : -nik: kosiec – kośnik (6); wędrowiec – wędrownik (18, 24, 30); -elec : -elak: topielec – topielak (8, 16, 17, 20); -elec : -elnik: topielec – topielnik (3); -elec : -(i)ciel: topielec – topiciel (12); -elec : -ała: jąkielec – jąkała (2); -och : -uch: bździoch – bździoch (30); śpioch – śpiuch (12, 15, 20, 22); -och : -el: śpioch – śpiel (3, 6); -och : -a: głądzioch – głąda (17); -ocha : -arka: sadzocha – sadzeniarka (28); -tuch : -tucha: pastuch – pastucha (16, 18, 27, 29); -uch : -ęga: pleciuch – plecięga (3); -uch : -uga: pleciuch – pleciuga (17, 20, 28); -uch : -ak: papruch – paprak (7); -uch : -uśnik: plotuch – plotuśnik (2, 13); -uch : -el: bździoch – bździel (3); -tuch : -turz: pastuch – pasturz (4-7, 9, 10); -uch : -us: plociuch – plotus (17); -uch : -a: plotuch – plota (5, 30); -acz : -aj: dudlacz – dudlaj (2, 3); gadacz – gadaj (1); -acz : -ak: babracz – babrak (20, 22); deptacz – deptak (19); gładacz – gładak (20, 22); jadacz – jadak (20); krasacz – krasak (30); siewacz – siewak (3, 15); trzepacz – trzepak (3); wiązacz – wiązak (2, 5, 6, 9, 12); wozacz – wozak (18, 30); zmyślacz – zmyślak (19); -acz : -ek: gwizdacz – gwizdek (11); krzykacz – krzyczek (1, 2, 4, 5, 7, 8, 13); -acz : -nik: polowacz – polownik (28); przepowiadacz – przepowiednik (19); udawacz – udawnik (25); -acz : -elnik: czytacz – czytelnik (6); -acz : -al: jąkacz – jąkał (9); -acz : -ała: gładacz – gładala (19); gwizdacz – gwizdała (14); krzykacz – krzykała (9, 11, 14-16, 19); jąkacz – jąkała (16, 23, 25); stękacz – stękała (3, 8, 19); -acz : -uła: gadacz – gaduła (13, 25); -acz : -un: krzykacz – krzykun (6); szeptacz – szeptun (3); -acz : -arz: miśkowacz – miśkarz (23); młocacz – młocarz (15); tkacz – tkarz (10); wiązacz – wiązacz (8, 11); -acz : -us: ciekacz – ciekus (19); gadacz – gadus (17); podchlebiacz – podchlebus (20); zdzieracz – zdzierus (20, 22); -acz : -a: paplacz – papla (3); -uga : -a: papluga – papla (22); -aj : -uła: gadaj – gaduła (8); -ka : -aczka: dójka – dojaczka (11, 13, 15); -ka : -arka: dójka – dojarka (1, 2, 4, 5, 8, 10, 12, 14, 16, 24, 28); prządką – przędzarka (20); -ka : -niczka: prządką – prządniczka (14, 25); -aczka : -arka: dojaczka – dojarka (19); grabaczka – grabarka (20, 22); sadzaczka – sadzarka (3, 4, 6, 8-10, 12-14, 16, 24); snowaczka – snowarka (4); wiązaczka – wiązarka (3); -arka : -eniarka: sadzarka – sadzeniarka (22); -ak : -ek: dłubak – dłubek (7); grzebak – grzebek (25); gwizdak – gwizdek (2, 30); skrzypak – skrzypek (2); -ak : -elnik: czytak – czytelnik (1, 7, 8, 10, 13, 14, 16-19, 21-23, 28); -ak : -la: cieślak – cieśla (2); -ak : -al: pijak : pijal (3); -ak : -ała: chrychak – chrychała (4); gderak – gderala (17); grzebak – grzebała (17, 19); gwizdak – gwizdała (10, 13, 16); -ak : -idło: klepak – klepidło

(17); -ak : -arz: *badylak* – *badylarz* (20); *cepak* (*cepiak*) – *cepiarz* (6); *czyszczak* – *czyszczarz* (15); *krasak* – *krasarz* (3); *łopaciak* – *łopaciarz* (17, 20); *misiak* – *misiarz* (6, 22, 28); *pisak* – *pisarz* (12); *rybak* – *rybiarz* (28); *siewarz* – *siewak* (29); *skalak* – *skalarz* (20, 22); *żniwak* – *żniwiarz* (5, 7, 9, 10, 12, 18, 22, 24); -ak : -us: *pijak* – *pijus* (17); -ak : -a: *klepak* – *klepa* (19, 20); *paplak* – *papla* (19); -aka : -arz: *pisaka* – *pisarz* (3); -ek : -ko: *rajek* – *rajko* (9, 12); -ek : -ik // -yk: *młoczek* – *młocyk* (30); -ek : -nik: *rozwódek* – *rozwodnik* (2, 3, 5, 6, 9); *szmatek* – *szmatnik* (27, 29); -ek : -ajło: *grzebek* – *grzebajło* (22); -ek : -ała: *dłubek* – *dłubała* (17, 20, 22); -ek : -eń: *przekupek* – *przekupień* (22); -ek : -arz: *cepek* – *cepiarz* (3); *misiek* – *misiarz* (5, 7, 8); *młoczek* – *młocarz* (1, 4, 5, 7, 8, 11, 12, 17, 21); *szmatek* – *szmaciarz* (10, 17, 19, 20, 26, 28); -ek : -ista: *skrzypek* – *skrzypista* (7, 11, 12, 14, 16, 20, 22, 28); -arek : -arz: *pisarek* – *pisarz* (17, 19, 20); -ik : -nik: *chwalik* – *chwalnik* (5); -nik : -(i)ciel: *klótnik* – *klóćciel* (7); -nik : -an: *rozwodnik* – *rozwodzian* (10); -nik : -or: *tanecznik* – *tancor* (18); -nik : -ator: *kastrownik* – *kastrator* (21, 24); -nik : -arz: *jagodnik* – *jagodniarz* (17–22); *klótnik* – *klóćciarz* (5, 6, 8, 12, 17, 20); *kośnik* – *kosiarz* (1, 4, 7, 8, 10, 12); *lutownik* – *luciarz* (20, 25); *miśkownik* – *miśkarz* (27); *olejnik* – *olejarz* (22, 25); *przetacznik* – *przetaczarz* (20, 22); *pszczelnik* // *pszczolnik* – *pszczelarz* // *pszczolarz* (3, 5–7, 10, 16, 19–21, 30); *rozwodnik* – *rozwodziarz* (17, 20); *szmatnik* – *szmaciarz* (1, 24, 30); -nik : -erz: *falszownik* – *falszeryz* (17, 20, 22); *tanecznik* – *tancerz* (4, 11, 13, 15–17, 19); -uśnik : -uś: *rabuśnik* – *rabuś* (20); -la : -arz: *cieśla* – *cieślarz* (4); -al : -ała: *gęgal* – *gęgała* (20); -al : -sa: *beksal* – *beksa* (12); -(i)ciel : -ista: *skrzypiciel* – *skrzypista* (18); -al : -aty: *jąkał* – *jąkаты* (28); -ała : -sa: *bekała* – *beksa* (3); -ała : -aty: *jąkała* – *jąkаты* (7, 10, 15, 24, 29); -ała : -a: *gderała* – *gdera* (19); -uła : -us: *gadula* – *gadus* (11, 15, 18); -uła : -eusz: *gadula* – *gadeusz* (9); -un : -arz: *łgun* – *łgarz* (3, 6); -un : -ut: *sikun* – *sikut* (3); -er : -erz: *tancer* – *tancerz* (2); -arz : -erz: *farbiarz* – *farbierz* (13, 14, 16); -arz : -ista: *dudziarz* – *dudzista* (25); -arz : -us: *łgarz* – *łgus* (12); -arz : -ut: *misiarz* – *misiut* (9); -arz : -owy: *bufeciaryz* – *bufetowy* (10); -sa : -as: *beksa* – *bekas* (10, 13, 17, 19, 20); -us : -isz: *chwalus* – *chwalisz* (4, 10, 13, 14, 18, 21);

b) warianty tworzące ciąg trzejelementowy:

-ca : -acz : -ak: *siewca* – *siewacz* – *siewak* (5–7, 9, 11, 12, 18, 20, 22); -ca : -acz : -nik: *siewca* – *siewacz* – *siewnik* (8, 14); -ca : -acz : -arz: *siewca* – *siewacz* – *siewarz* (13); -ca : -da : -(i)ciel: *zdrajca* – *zdrajda* – *zdradziiciel* (6); -ca : -ek : -ista: *skrzypca* – *skrzypek* – *skrzypista* (8); -ca : -us : -isz: *chwalca* – *chwalus* – *chwalisz* (17, 20); -nica : -acz : -ak: *woźnica* – *wozacz* – *wozak* (12); -ec : -ak : -ek: *wyjec* – *wyjak* – *wyjek* (19); -ec : -nik : -arz: *kosiec* – *kośnik* – *kosiarz* (3, 20, 22); -alec : -al : -ała: *jąkalec* – *jąkał* – *jąkała* (8); -elec : -eluch : -elak: *topielec* – *topieluch* – *topielak* (19); -och : -uch : -el: *bździuch* – *bździuch* – *bździel* (22); -och : -uch : -isz: *chwaloch* – *chwaluch* – *chwalisz* (28); -uch : -nik : -uśnik: *plotuch* (*plociuch*) – *plotnik* – *plotuśnik* (16); -uch : -uśnik : -arz: *plotuch* – *plotuśnik* – *plotkarz* (7, 19); -uch : -arz : -us: *plotuch* – *plotkarz* – *plotus* (20); -uch : -arz : -a: *ględziuch* – *ględziarz* – *ględa* (19); -tuch : -tucha : -terz: *pastuch* – *pastucha*

– *pasterz* (14, 22–25, 28, 30); *-tuch* : *-tucha* : *-turz*: *pastuch* – *pastucha* – *pastur* (8, 13, 15, 17, 19); *-tuch* : *-terz* : *-turz*: *pastuch* – *pasterz* – *pastur* (1, 2); *-tuch* : *-torz* : *turz*: *pastuch* – *pastor* – *pastur* (3); *-acz* : *-aj* : *-uła*: *gadacz* – *gadaj* – *gadula* (2); *-acz* : *-ak* : *-elnik*: *czytacz* – *czytak* – *czytelnik* (2, 5, 9, 12); *-acz* : *-ak* : *-ała*: *szperacz* – *szperak* – *szperala* (19); *-acz* : *-ak* : *-uła*: *gadacz* – *gadak* – *gadula* (19); *-acz* : *-ak* : *-a*: *papłacz* – *paplak* – *papla* (17); *-acz* : *-aka* : *-elnik*: *czytacz* – *czytaka* – *czytelnik* (3); *-acz* : *-ek* : *-un*: *krzykacz* – *krzyczek* – *krzykun* (3); *-acz* : *-nik* : *-arz*: *siewacz* – *siewnik* – *siewiarz* (26); *-acz* : *-ała* : *-ajło*: *krzykacz* – *krzykała* – *krzykajło* (20, 22); *-acz* : *-uła* : *-eusz*: *gadacz* – *gadula* – *gadeusz* (3, 5); *-acz* : *-arz* : *-erz*: *farbowacz* – *farbiarz* – *farbierz* (25); *-niczy* : *-nik* : *-arz*: *powroźniczy* – *powroźnik* – *powroźiarz* (19); *-uga* : *-arz* : *-a*: *papluga* – *paplarz* – *papla* (20); *-ej* : *-us* : *-isz*: *chwalej* – *chwalus* – *chwalisz* (12); *-ka* : *-aczka* : *-arka*: *dójka* – *dojaczka* – *dojarka* (3, 7, 17, 18, 20–22, 25); *-ka* : *-niczka* : *-arka*: *prządka* – *prząśniczka* – *przędziarka* (16); *-aczka* : *-onka* : *-arka*: *sadzaczka* – *sadzodka* – *sadzarka* (7); *-aczka* : *-arka* : *-eniarka*: *sadzaczka* – *sadzarka* – *sadzeniarka* (20); *-ak* : *-ek* : *-ała*: *grzebak* – *grzebek* – *grzebala* (20); *-ak* : *-ek* : *-ista*: *skrzypak* – *skrzypek* – *skrzypista* (6); *-ak* : *-elnik* : *-arz*: *czytak* – *czytelnik* – *czytarz* (11, 15); *-ak* : *-ownik* : *-un*: *kastrak* // *kastrowak* – *kastrownik* – *kastrun* (12); *-ak* : *-arz* : *-us*: *bajak* – *bajarz* – *bajus* (17, 20); *-ek* : *-ko* : *-Ø*: *rajek* – *rajko* – *raj* (3); *-ek* : *-nik* : *-arz*: *szmatek* – *szmatnik* – *szmaciarz* (22, 25); *-ek* : *-al* : *-ała*: *chrappek* – *chrapal* – *chrapala* (19); *-ek* : *-ała* : *-oń*: *gwizdek* – *gwizdała* – *gwizdoń* (20); *-ek* : *-ała* : *-uś*: *gwizdek* – *gwizdała* – *gwizduś* (1); *-ek* : *-iczarz* : *-ista*: *skrzypek* – *skrzypiczarz* – *skrzypista* (15); *-ik* : *-us* : *-isz*: *chwalik* – *chwalus* – *chwalisz* (19); *-nik* : *-ar* : *-arz*: *klótnik* – *klóciar* – *klóciarz* (17, 20); *-nik* : *-er* : *-erz*: *tanecznik* – *tancer* – *tancerz* (7, 14); *-nik* : *-inier* : *-arz*: *kośnik* – *kosynier* – *kosiarz* (18); *-nik* : *-or* : *-erz*: *tanecznik* – *tancor* – *tancerz* (12); *-nik* : *-arz* : *-ator*: *kastrownik* – *kastrarz* – *kastrator* (30); *-nik* : *-arz* : *-erz*: *tanecznik* – *tańczarz* – *tancerz* (8); *-al* : *-al* : *-ała*: *gegal* – *gegal* – *gegała* (17); *-el* : *-un* : *-ar*: *bździel* – *bździun* – *bździar* (17); *-uła* : *-us* : *-eusz*: *gadula* – *gadus* – *gadeusz* (6); *-er* : *-arz* : *-erz*: *farbier* – *farbiarz* – *farbierz* (4); *-us* : *-uś* : *-isz*: *chwalus* – *chwaluś* – *chwalisz* (1);

c) warianty tworzące ciąg czteroelementowy:

-tuch : *-tucha* : *-ternik* : *-turz*: *pastuch* – *pastucha* – *pasternik* – *pastur* (20); *-tuch* : *-(t)ucha* : *-terz* : *-turz*: *pastuch* – *pastucha* – *pasterz* – *pastur* (11, 21); *-ca* : *-acz* : *-ak* : *-nik*: *siewca* – *siewacz* – *siewak* – *siewnik* (11, 22); *-ca* : *-acz* : *-nik* : *-arz*: *siewca* – *siewacz* – *siewnik* – *siewarz* (10); *-ca* : *-er* : *-us* : *-isz*: *chwalca* – *chwaler* – *chwalus* – *chwalisz* (7); *-nica* : *-ka* : *-aczka* : *-niczka*: *prządka* – *prządka* – *przędaczka* – *prządniczka* (24); *-acz* : *-icz* : *-us* : *-isz*: *chwalacz* – *chwalicz* – *chwalus* – *chwalisz* (16); *-acz* : *-ka* : *-ek* : *-arz*: *młocacz* – *młocka* – *młoczek* – *młocarz* (18); *-acz* : *-ulka* : *-uła* : *-eusz*: *gadacz* – *gadulka* – *gadula* – *gadeusz* (7); *-acz* : *-ak* : *-ek* : *-ista*: *skrzypacz* – *skrzypak* – *skrzypek* – *skrzypista* (3); *-acz* : *-ak* : *-ała* : *-un*: *krzykacz* – *krzyczak* – *krzykała* – *krzykun* (12); *-acz* : *-ak* : *-ała* : *-oń*: *dychracz* – *dychrak* – *dychrała* – *dychroń* (3); *-acz* : *-nik* : *-uśnik* :

-uś: rabowacz – rabownik – rabuśnik – rabuś (22); -acz : -al : -ajło : -ała: jąkacz – jąkał – jąkajło – jąkała (22); -ałka : -ek : -ała : -uś: gwizdałka – gwizdek – gwizdata – gwizduś (19); -ulka : -uła : -us : -eusz: gadulka – gaduła – gadus – gadeusz (12); -ek : -ał : -ała : -oń: gwizdek – gwizdał – gwizdata – gwizdoń (22);

d) warianty tworzące ciąg pięcioelementowy:

-ca : -acz : -ak : -nik : -arz: siewca – siewacz – siewak – siewnik – siewarz (12); -och : -uch : -el : -un : -ar: bździoch – bździuch – bździel – bździun – bździar (20); -acz : -ak : -el : -ała : -ało: jąkacz – jąkak – jąkiel – jąkała – jąkało (3); -ul : -ała : -oła : -un : -awa: chrychul – chrychała – chrychoła – chrychun – chrychawa (1).

Występowanie pewnych wariantów językowych z jednej strony bywa zdeterminowane określonymi cechami socjalno-biologicznymi użytkowników języka i dość często uwarunkowaniami społecznymi (wiek, miejsce zamieszkania, wykształcenie, zawód, płeć, środowisko społeczne i status społeczny informatorów), z drugiej zaś – sytuacją komunikacyjną, tzn. typem komunikatu językowego, relacją rangi (równorzędna – nierównorzędna) i typem relacji pomiędzy rozmówcami (obcy – znajomi). Czasem występowanie form lub nazw obocznych może być właściwością idiolektalną.

Podstawowym problemem dla wariantowości w języku osobniczym jest kwestia wyboru spośród wariantów fakultatywnych: form równoległych, ekspresywnych i neutralnych, starszych i nowszych, ogólnych i regionalnych, potocznych i książkowych. W eksplorowanych gwarach zanotowałam takie zróżnicowanie kontekstowe, idiolektalne, gdzie warianty słowotwórcze wystąpiły u jednego informatora, por. **dójka – dojarka**: *iąg dobże doji to dojárka, iąg kępsko to dujka (12); gęgas – gęga*: *gęnga abo gęngas to tyn, co gęnga (30); jąkajło – jąkawa*: *iąk se ijonka, to vouajio ijonkava abo ijonkaiuo (11); niemak – niemas*: *niemak abo niemas to tyn, co nie muvi od urożyńa (30); picuś – picant (17); wybawca – wybawiciel*: *wybafca abo wybavićel to kogoś wybaviu (8)*, a variancja spowodowana jest najczęściej chęcią wyzbycia się gwary uznawanej przez jej użytkowników za gorszą, świadczącą w ich mniemaniu o niedostatecznym wykształceniu czy też niższym pochodzeniu społecznym.

Niekiedy w eksplorowanych gwarach obserwowałam obok wariantowości zjawisko różnicowania semantycznego formacji przy pomocy sufiksu, por. **dojaczka** ‘ta, która doila krowy we dworze’; *dojaczka 19, 25 – dojarka* ‘maszyna do dojenia krów’; *dojárka, mašyna do dojeńa, my mamy dojárke 19; dojarka 25; koparka* ‘ta, która kopie kartofle’; *koparka 19; koparka byua dobro, šypko kopaua 19 – kopaczka* ‘maszyna do kopania kartofli’; *kopačka 19; po kopačce to se zbera, po kombajńe se tylko kameńe vyžuca 19; kopaczka* ‘ta, która kopie kartofle’; *kopać; kopacka 25 – koparka* ‘maszyna, która kopie ziemię’; *kopać; koparka 25; sadzaczka* ‘ta, która sadi coś, np. kartofle’; *sadzić; sažačka 14, 16 – sadzarka* ‘maszyna, która sadi kartofle’; *sadzić; tera to nie sažom reńčńe, tylko maijom sažarki do kartofl’i 14, 16; siewca* ‘ten, kto sieje zboże’; *siewać; šefca 14, 16 – siewacz* ‘siewnik do nawozu’; *siewać; a to som take ševace do navozuf 14,*

16 – **siewnik** ‘maszyna do siania zboża; siewać; *viņkšy gospodaš to miau do šana sfuj ševnik, tam byuo take mēšaduo i za mēšyvauo to žarno* 14, 16.

Wśród derywatów tworzących szeregi wariantów słowotwórczych zdecydowanie przeważają ekspresywne nazwy osobowych wykonawców czynności sytuujące się w pasie przejściowym między nazwami atrybutywnymi a nazwami wykonawców czynności, czyli tzw. nazwy atrybutywnych wykonawców czynności. Formacje ekspresywne mają bowiem wyraźnie sprecyzowany zakres użycia i należą do najbardziej zróżnicowanych formalnie. Wariantywna struktura morfologiczna derywatów ma związek z nasilaniem stopnia ekspresywności i służy tonowaniu ekspresji.

Z analizy materiału wynika, że dublety strukturalne najczęściej występują pomiędzy formantami wykazującymi identyczną lub zbliżoną dystrybucję. Najliczniej reprezentowane są w szeregach formanty tworzące aktywne i licznie reprezentowane typy słowotwórcze, np. *-ca, -acz, -ak, -nik, -arz*.

Rozbudowana wariantywność słowotwórcza nazw osobowych wykonawców czynności w gwarach małopolsko-mazowieckiego pogranicza językowego jest wynikiem przede wszystkim wzajemnego oddziaływania na siebie gwar należących do różnych obszarów dialektalnych, a także oddziaływania języka ogólnopolskiego. Nie bez znaczenia jest również dynamika przemian kulturowych i cywilizacyjnych dokonująca się na współczesnej wsi. Przeobrażenia gospodarcze, społeczne, kulturalne zmieniły obraz wsi, warunki życia i pracy, spowodowały również zmiany w zachowaniach językowych ludności, także w słownictwie.

Zdaniem Zygmunta Zagórskiego „Natężenie wariantywności w gwarach jest często objawem «rozchwiania» systemów tych gwar i osłabienia normy gwarowej (konwencjonalnej) w związku z wpływem języka ogólnopolskiego. Towarzyszy temu z reguły zanikanie gwarowych elementów słownikowych i gramatycznych” (1991, s. 74). Zmiany integracyjne nie dokonują się jednak nigdy w sposób radykalny i dlatego też długo istnieją obok siebie formy // wyrazy dawne i nowe.

Dokładna analiza dubletów strukturalnych może pomóc w wyjaśnieniu wielu zjawisk dotyczących struktury systemu słowotwórczego, m.in. w badaniach mających na celu ustalenie tendencji słowotwórczych na danym terenie czy przy wyznaczaniu granic między poszczególnymi gwarami i językami.

9. Oboczność podstaw słowotwórczych

Językowy obraz świata na wsi jest niezwykle bogaty, kreowany m.in. przez wielość form gramatycznych i ich wariantywność, wielość nazw z zakresu kultury materialnej i duchowej czy wreszcie wielość przezwisk, zdrobnień, eufemizmów. Istotnym uzupełnieniem tego obrazu jest też zjawisko wzmożonej dubletywności, czyli obocznego używania form i nazw gwarowych oraz ogólnopolskich, wynikające ze stałego kontaktu gwar z językiem ogólnym, a także z wpływu wielu czynników ekstralingwistycznych: kulturowych, ekonomicznych czy społecznych.

Przyglądając się leksyce gwarowej, poza faktem, że wszystkie gwary charakteryzują się ogromnym bogactwem form gramatycznych i wyrazów, nieograniczonymi możliwościami obocznego ich występowania, a największa wariantowość cechuje m.in. słownictwo, można zauważyć, że „podstawową kategorią pojęciową wiejskiego obszaru językowo-kulturowego, wartością szczególnie mocno podtrzymywaną i eksponowaną przez społeczność wiejską, jest antropocentryzm, stawiający człowieka w centrum opisywanej rzeczywistości i orientujący tę rzeczywistość na człowieka” (Kurek 2004, s. 250). Spostrzeżenie to znajduje potwierdzenie w zasobie dyferencyjnego i niedyferencyjnego słownictwa gwarowego odnoszącego się do człowieka, w tym w nazwach osobowych wykonawców czynności funkcjonujących na pograniczu językowym małopolsko-mazowieckim.

Zagadnienie oboczności podstaw derywacyjnych w badaniach słowotwórstwa gwarowego było przedmiotem opisu w artykułach oraz monografiach Jerzego Sierociuka (por. 1990; 1996a, s. 31–43) i Ireny Jaros (por. 2005b; 2009, s. 238–243), pośrednio także w artykułach Haliny Pelcowej (por. 1995; 1996) i Beaty Burskiej-Ratajczyk (por. 2001). Ci pierwsi, przedstawiając na mapach geograficzne rozmieszczenie poszczególnych derywatów, których podstawową właściwością jest wspólne znaczenie realne, zauważyli, że niektóre z tych derywatów powstały według tego samego modelu derywacyjnego, przy użyciu określonego formantu, ale od różnych podstaw słowotwórczych (Jaros 2005b, s. 56; por. też Sierociuk 1990, s. 173). Za oboczne uznaję, za I. Jaros i J. Sierociukiem, wyrazy motywujące derywaty o wspólnej wartości kategoryalnej, tym samym znaczeniu realnym i należące do jednego typu słowotwórczego (Jaros 2005b, s. 56; por. też Sierociuk 1990; 1996a, s. 31–43).

Jednym z przejawów oboczności podstaw słowotwórczych jest rywalizacja podstaw reprezentujących różne części mowy.

Wśród zgromadzonych przeze mnie leksemów znalazły się takie formacje słowotwórcze, dla których informatorzy skonstruowali konteksty parafrastyczne (tj. „wielowyrazowe wyrażenia o kształcie definicji, równoznaczne z parafrazowaną nazwą, w których użyty jest wyraz podstawowy” (GWJP 1998, II, s. 371)) wskazujące na więcej niż jedną podstawę słowotwórczą.

Jeżeli (zakładając oczywiście krytyczną ocenę wydobytych od informatorów parafraz) powtarza się w pochodzącym z wielu wsi materiale kilka różnych interpretacji tego samego derywatu, przyjmuję, że mam do czynienia ze zjawiskiem wielomotywacyjności, które wynika z immanentnej cechy systemu słowotwórczego i jest wywołane wielofunkcyjnością formantów oraz ich łączliwością z różnymi typami podstaw słowotwórczych. Cecha ta jest charakterystyczna nie tylko dla polszczyzny, ale również dla innych języków słowiańskich i swoją genezą sięga okresu prasłowiańskiego. Należy także zauważyć, iż zjawisko wielomotywacyjności, w tym istnienia motywacji równoległych, ma charakter dynamiczny, a uzyskanie lub utrata drugiej motywacji jest powodowane zarówno czynnikami słowotwórczymi (zmianami produktywności i żywotności formantów oraz ich

funkcji i łączliwości), jak i leksykalnymi (zanikiem podstaw słowotwórczych lub ich leksykalizacją) (zob. rozdział II.2. *Problem wielomotywacyjności derywatów zaliczanych do kategorii nazw osobowych wykonawców czynności*).

Niekiedy rywalizacja podstaw reprezentujących różne części mowy doprowadza do oboczności samych struktur słowotwórczych, widocznej w równoległym udziale różnych pod względem gramatycznym elementów leksykalnych. Tak jest w przypadku derywatów typu *bębnista*: bębnić obok *bębenista*: bęben, *klóciarz*: klócić się obok *klótniarz*: klótnia, *młocarz*: młócić obok *młockarz*: młocka, *siejarz*: siać, siej- obok *siejbiarz*: siejba. Opozycyjne pod względem członu leksykalnego formacje *bębnista* – *bębenista*, *klóciarz* – *klótniarz*, *młocarz* – *młockarz*, *siejarz* – *siejbiarz* mają tożsame znaczenie słowotwórcze ‘ten, kto bębni (na bębnie) // ten, kto gra na bębnie’, ‘ten, kto stale się klóci // wszczyną klótnie’, ‘ten, kto młóci // zajmuje się młocką’, ‘ten, kto sieje // zajmuje się siejbą, sianiem’, które wynika z relacji semantyki leksykalnej morfemu głównego mieszczącego się w temacie słowotwórczym do wykładnika morfotwórczego. Kilka zanotowanych przeze mnie formacji ma przy różnych gramatycznie podstawach różne znaczenie, zarówno słowotwórcze, jak i leksykalne, por. np. **bębniarz I** ‘ten, kto bębni, tj. głośno mówi’: bębnić obok **bębniarz II** ‘ten, kto gra na bębnie’: bęben; **czepczarka I** ‘ta, która czepi młodą na weselu’: czepić obok **czepczarka II** ‘ta, która szyje czepce’: czepiec; **dwornik I** ‘ten, kto dworuje z innych; szyderca’: dworować obok **dwornik II** ‘ten, kto pracował we dworze’: dwór; **kosiarz I** ‘ten, kto kosił zboże, trawę itp.’: kosić obok **kosiarz III** ‘ten, kto wypłata kosze’: kosz; **obraźnik I** ‘ten, kto handluje obrazami’: obraz obok **obraźnik II** ‘ten, kto stale się obraża’: obrażać się; **prawnik I** ‘ten, kto zajmuje się prawem; mężczyzna mający wykształcenie prawnicze, specjalista w dziedzinie prawa’: prawo obok **prawnik II** ‘ten, kto się prawuje; pieniacz’: prawować się.

Ze zjawiskiem oboczności spotykamy się także w derywatach, dla których można wskazać wyrazy motywujące, należące do jednej kategorii części mowy. Mam tu na myśli podstawy werbalne, które łączy wspólny leksykalny morfem rdzenny, a głównym elementem różnicującym jest prefiks bądź sufix.

Wśród podstaw werbalnych o wspólnym leksykalnym morfemie rdzennym, a różnym prefiksie znalazły się takie pary podstaw, w których: a) jedna podstawa jest nieprefigowana, a druga prefigowana; b) obie podstawy są prefigowane. Wśród pierwszego typu par znalazły się m.in. następujące podstawy: *do-*: radzić obok doradzić, por. **radca**: radzić; *ratca my tak raži // reži* 3 obok **doradca**: doradzić; *mjaŭ doratcuŭ, co mu doražaŭ* 8; *o-*: bronić obok obronić, por. **brońca**: bronić; *brońca to brońi kogoś, komu žeje še kšyŭda* 20 obok **obrońca**: obronić; *uobruńca še znalös, som še uobruńe* 13; skarżyć obok oskarżyć, por. **skarżycielka**: skarżyć; *skarżycielka to skarży kogoś do sondu* 25 obok **oskarżycielka**: oskarżyć; *oskarżycielka to oskarża kogoś do sondu* 8; snować obok osnawać, por. **snowaczka**: snować; *snovacka snovaŭa na snovadle* 3 obok **osnowaczka**: osnawać, por. *byŭy kobity osnovački i osnovaŭy pšěŭže* 14; *po-*: strzyc obok postrzyc,

por. **strzygacz**: strzyć; *ščšygač ščšyk uofce* 6 obok **postrzygacz**: postrzyć; *pošišigac pošišik uofce* 11; s- (ś-): ciułać obok sciulać, por. **ciulacz**: ciułać; *muĭ uoićec to byu taki ćuuac, zafše ćuuau drobne piñonže* 25; *ćuuac ćuua groš do groša* 10 obok **sciulacz**: sciulać; *śćuuac, a no to śćuua i gromaži* 25; sprzedawać obok sprzedawać, por. **przedawca**: sprzedawać; *pšedaſca pšedaĭe lody* 3 obok **sprzedawca**: sprzedawać; *vyuucyu še na spšedafce ĭi spšedaĭe f sklepe* 19. Wśród drugiego typu par podstaw, gdzie obie podstawy są prefigowane znalazły się m.in.: na- // prze-: naśmiewać się obok prześmiewać się, por. **naśmiewca**: naśmiewać się; *naśmefca luĭi naśmevać še z innyx* 19 obok **prześmiewca**: prześmiewać się; *z ıego to doĭiro byu pšesmefca, z luži še pšesmewaĭ* 25; o- // za-: oskarżyć obok zaskarżyć, por. **oskarżyciel**: oskarżyć; *oskarżyćel to oskarža kogoš do sondu, na policĭe* 8 obok **zaskarżyciel**: zaskarżyć; *rožuny brad me zaskarzeu, to zaskarżyćel* 20; ob- // u-: obsługiwać obok usługiwać, por. **obsługiwacz**: obsługiwać; *miue opsuĭivoće byuy na tym veselu* 20 obok **usługiwacz**: usługiwać; *uusuĭuĭivoc gošćom na veselu* 17; od- // wy-: odrodzić się obok wyrodzić się, por. **odrodek**: odrodzić się; *uodrodek* 6 obok **wyrodek**: wyrodzić się; *vyrodek od vary* 19; po- // z-: pomywać obok zmywać, por. **pomywaczka**: pomywać; *pomyvačka f kužni* 14 obok **zmywaczka**: zmywać; *zmyvački zmyvali po veselaĭ* 8; wy- // z-: wymyślać obok zmyślać, por. **wymyślacz**: wymyślać; *vymyślac vymyšla ıestfožone žečy* 10 obok **zmyślacz**: zmyślać; *zmyślac taki, co zmysl'i i "opovĭado take plotki* 25; wynawiać obok znawiać, por. **wynawiacz**: wynawiać; *vynovoc* 13, M obok **znawiacz**: znawiać; *zno'vac to coš zno'viu i paplau po fši* 25. Prefiksami od-, po-, pod-, u-, z- różnią się też podstawy odbierać, pobierać, podbierać, ubierać, zbierać, por. **odbieraczka**: odbierać; *uodberocka iže za košożym i uodbero zboze* 20 obok **pobieraczka**: pobierać; *pobĭerački šuy za košńikamy i pobĭerauy zbože* 7 obok **podbieraczka**: podbierać; *kobity podbĭerački šuy za košažem, podbĭeryvauy to ścinte zbože i od razu vqzauy* 14; *podbĭeračka, šua za košažem, podbĭeraua zbože ĭi vqzaua snopki* 19 obok **ubieraczka**: ubierać; *ubiracka ubira zboze* 28 obok **zbieraczka**: zbierać; *zbĭeracka zbĭero zboze za košożym* 1.

Zdarza się, że powstałe od różniących się prefiksami podstaw derywaty o tym samym znaczeniu realnym mają różne znaczenia słowotwórcze, por. np.: **biegus**: biegać; *ıe robi tyn begus ino bego po fši* 19 obok **obiegus**: obiegać; *uobegus uobega vės, fšystko potym ve* 22; **ganiacz**: ganiać; *gañoc gaño byduo na pastfĭsko* 20 obok **naganiacz**: naganiać; *nagañacē užonžauy nagonke v leše, po kšakay vypuašaay zvežyne, mušaay ĭom napěñžĭiž, nagnać do kotua* 14. Różnice te wynikają z semantyki czasowników fundujących. Występujący w ich strukturze prefiks zmienia bowiem ich znaczenie, por. biegać 'biec od czasu do czasu; poruszać się pośpiesznie w różnych kierunkach' – obiegać 'obchodzić, odwiedzać kolejno szereg osób, miejsc'; ganiać 'popędzać, poganiać; pędzić dokąd kogoś (lub coś)' – naganiać 'gonić kierować w pewne miejsce, spędzać w jedno miejsce; napędzać'. Zatem udział różnych pod względem budowy słowotwórczej współ-

rdzennych podstaw czasownikowych prowadzi do oboczności semantycznej na poziomie struktury derywatu.

Do współrdzennych podstaw różniących się sufiksem zaliczam m.in.: *-eć // -ować*: bajczeń obok bajcować, por. **bajczarz I**: bajczeń; *baicoš baicy po fši* 28 obok **bajczarz II**: bajcować; *io to takix boicoży nie lubę, bo tylko boicuiom* 25; *-ać // -otać*: chrychać obok chrychotać, por. **chrychacz I**: chrychać; *chryxač chryxa* 2 obok **chrychacz II**: chrychotać; *chryxač stale chryxoče* 8; *-ić (-yé) // -ować*: gospodarzyć obok gospodarować, por. **gospodarz I**: gospodarzyć; *tatuž mou uošimnašće morguf i gospodažeū na niχ, byu noiŋiŋkšym gospodožym ve fši* 25 obok **gospodarz II**: gospodarować; *gospodoš dobže gospodaruje* 22; sądzić obok sądować, por. **sędzia I**: sądzić; *seňža soňžiu i pšyznau mne caue gospodarke* 12 obok **sędzia II**: sądować; *sežza sodovau luži* 26; świadczyć obok świadkować, por. **świadek I**: świadczyć; *pševažne iak se pobil'i i mel'i isć do sondu to šuka'l'i šfatkuř, co zašfač-čom, kto začou buike* 25 obok **świadek II**: świadkować; *švatki švatkujo na slube* 30.

Sporadycznie notowałam współrdzenne podstawy, których oboczność wynikała zarówno z różnicy w prefiksie, jak i sufiksie, por. np.: *jakać się* obok *zająkiwać się*, por. **jakała**: *jakać się*; *iak se dva ionkauy spotkauy i začeu se ionkać* 19; *u noz ve fši byu taki, co se ionkau, taki ionkaua* 25 obok **zająkała**: *zająkiwać się*; *zaionkaua to se zaionkuje* 2; *lizać się* obok *podlizywać się*, por. **lizus**: *lizać się*; *byu lizusem i skaržypytu, skaržyu i podlizyvaū se* 8 obok **podlizus**: *podlizywać się*; *podlizus f skole* 20.

W zgromadzonym materiale znalazły się także takie derywaty, których podstawy różnią się postfiksem *się*, np. *buntować* obok *buntować się*, por. **buntownik I**: *buntować się*; *buntovník, coš se v guove umysl'i i se pužnij buntuje, iak ne jes po iego mysl'i* 14; *ty se ne buntuj ty buntovníku, tylko rup iak ci kaže* 20 obok **buntownik II**: *buntować*; *buntovník buntuje luži pšeciřko vuaży* M. W większości tego typu par z obocznością morfologiczną łączy się zróżnicowanie leksykalne, por. *ciekać* ‘biegać, włóczyć się’ obok *ciekać się* ‘współżyć’ por. **ciekus I**: *ciekać* ‘biegać, włóczyć się’; *čekus to čeko po fši cauy žiñ* 19 obok **ciekus II**: *ciekać się* ‘współżyć’; *tyñ čekus to tylko čeko se s χuopamy, iak ta suka s psamy* 17; *drzeć* ‘niszczyć ciągłym użytkowaniem; zdzierać, zużywać’ obok *drzeć się* ‘krzyczeć, wrzeszczeć, płakać bardzo głośno’, por. **dzierus I**: *drzeć* ‘niszczyć ciągłym użytkowaniem; zdzierać, zużywać’; *to źerus jeden, sytko podar* 2 obok **dzierus II**: *drzeć się* ‘krzyczeć, wrzeszczeć, płakać bardzo głośno’; *iuš suyxač iak źerus se žže* 3; por. też: **mazak I**: *mazać* obok **mazak II**: *mazać się*, **potyrala I**: *potyrać się* obok **potyrala II**: *potyrać*.

Ważną dla zagadnienia oboczności podstaw jest kwestia aspektu i krotności czasowników będących podstawami derywacyjnymi dla osobowych nazw wykonawców czynności.

Zebrany materiał w postaci nazw osobowych wykonawców czynności pochodzący z gwar położonych na pograniczu dialektalnym małopolsko-mazowieckim pokazuje, że w kwestii stosunku poszczególnych nazw do ich podstaw czasownikowych o odpowiedniej wartości aspektowej, obok przypadków, gdy derywat i podstawa derywacyjna zachowują ściśle wzajemny związek struktu-

ralny i semantyczny (tzn. derywat nazywa wykonawcę czynności niedokonanej i pochodzi od czasownika w formie niedokonanej: *nosiciel* ‘ten, kto nosi coś’ (ndk) od *nosić* (ndk) lub derywat pod względem formy pochodzi od czasownika dokonanego i nazywa wykonawcę czynności dokonanej: *odkupiciel* ‘ten, kto odkupił kogoś; Bóg’ (dk) od *odkupić* (dk)) lub przypadków z tzw. wykluczeniem opozycji treści i formy (derywaty nazywające wykonawców czynności niedokonyanych utworzone od podstaw dokonanych: *obrońca* ‘ten, kto broni’ (ndk) od *obronić* (dk), derywaty, które mają aspekt niedokonany czasownika, zaś nazywają wykonawców czynności dokonanych: *rozwodnik* ‘ten, kto się rozwiódł’ (dk) od *rozwozić się* (ndk), derywaty nazywające wykonawców czynności niedokonyanych i dokonanych, dziedziczące formę po czasowniku niedokonywanym: *porywacz* ‘ten, kto porywa // porwał kogoś dla okupu’ (ndk) // (dk) od *porywać* (ndk), derywaty nazywające wykonawców czynności niedokonyanych i dokonanych, pochodzące od czasowników w formie dokonanej: *dostarczyciel* ‘ten, kto dostarcza // dostarczył coś’ (ndk) // (dk) od *dostarczyć* (dk)) można wyróżnić nieliczne formacje, w których nie mają wyraźnego odbicia cechy werbalne podstawy, zarówno aspekt, jak i rodzaj czynności (czy też w związku z szerzeniem się w literaturze sławistycznej tendencji do ograniczania terminu *rodzaj czynności*⁴⁶ – charakter czynności), formacje, co do których trudno przyjąć jednoznaczne rozstrzygnięcie co do formy i treści. Są to przykłady neutralizacji słowotwórczej. W odniesieniu do nich przyjmuję, że derywaty te mają oboczne podstawy i nazywają wykonawców czynności niedokonyanych i dokonanych, np.: **następca** ‘ten, kto następuje // nastąpił po kimś, tj. obejmuje // objął dane stanowisko, dziedziczy // odziedziczył’: *następować* // *nastąpić*; *nastempce nastempovaŭ jeden po drugim* 30; *po nim nastompŭi drugi nastympca* 11; **wybawca** ‘ten, kto wybawia // wybawił kogoś z kłopotu’: *wybawiać* // *wybawić*; *vybafca abo vybavičel to kogoś vybaviu* 8; *tyŭ vybafca luži z opreši vybaŭa* 13; **wystawca** ‘ten, kto wystawia // wystawił coś’: *wystawiać* // *wystawić*; *vystafce vystaviŭaŭ ţfyńe* 6; *vystafce vystaviuŭ na targaŭ mašyny* 13; **zastępca** ‘ten, kto zastępuje // zastąpił kogoś’: *zastępować* // *zastąpić*; *zastympca zastympovaŭ chorego kerovníka* 6; *muŭ zastempca mŭe zastompŭi* 13; **zdrajca** ‘ten, kto zdradza // zdradził kogoś // coś’: *zdradzać* // *zdradzić*; *zdrajca sfojiŭ zdražuu* 7; *zdrajca, ten co zdraža* 19; *kto zdražiu kobite to zdrajca* G; **zwycięzca** ‘ten, kto zwycięża // zwyciężył’: *zwycięzać* // *zwyciężyć*; *zvyčesca zvyčęžu vyšćik* 8; *luŭi zvyčęžač tyŭ zvyčesca* 12.

Ściśle związany z rozwojem aspektu jest rozwój iteratiwów (Kucała 1966, s. 15; por. też Holvoet 1986, s. 237, 240). Wśród zanotowanych przeze mnie derywatów znalazły się i takie, których podstawą jest czasownik niedokonany, ale w znaczeniu kursywnym lub iteratywnym, co świadczy o oboczności podstawy, por.: **siacz**: *siać*; *šač šeje f polu* 9; *šačym byuŭem dobrym, dobže šauŭem* 19 obok **siewacz**: *siewać*; *ševač šeje na vjosne na polu* 5.

⁴⁶ Kwestie rozumienia pojęcia *rodzaj czynności* w literaturze przedmiotu szczegółowo omawia Axel Holvoet w artykule *Aspekt i rodzaje czynności* (por. Holvoet 1986).

Poza derywatami, których podstawy należą do różnych części mowy oraz których współrzedzenie podstawy różnią się między sobą budową morfologiczną, zanotowałam formacje, które przy zgodności wykładnika słowotwórczego oraz kategorii części mowy wyrazu motywującego charakteryzują się obocznością leksykalną podstaw odrębnych etymologicznie. Bazą derywacyjną są przede wszystkim czasowniki, por. np.: **babrała**: babrać się ‘robić coś wolno’; *babraŭa babže še z roboto 10* obok **grzebala**: grzebać się ‘robić coś wolno’; *gžebaua strašne še gžebe, iak coš robi 17* obok **guzdrała**: guzdrać się ‘robić coś wolno’; *ne iž do tego guzdrau, bo še beže rok s tym guzdrou 19; dla guzdrauuf, co še guzdrajom, roboty ni ma 25*; **barwiarz**: barwić; *barvjaš barvi veune 4* obok **farbiarz**: farbować; *farbaš ve Volbožu farbovou 19; to čša beu zažeš do farboža, zeby ufarbovou 13* obok **krasiarz**: krasić ‘farbować’; *krašoš kraši veune 13*; **bujacz**: bujać ‘kołysać, hustać’; *buioc bujo bujankom 7* obok **kolebacz**: kolebać; *kolebac žecko kolebie 1* obok **kołysacz**: kołysać; *kouysoc kouyse žecko kolipce 4*; **czyszczarz**: czyścić ‘kastrować’; *cyscaš cyšči zvježynta 15* obok **kastrarz**: kastrować; *kajstraš kajstruje 30* obok **krasarz**: krasać ‘kastrować’; *krasaš to šfyne krasau 3* obok **miśiarz**: miśić ‘kastrować’; *mišaš mišiu šfyne i uogery 19; dovni to byuy mišože, co mišiu, tero to veterynože 19* obok **miśkarz**: miśkować ‘kastrować’; *miškaš miškovau šfyne i uogery 19*; **kosiarz**: kosić; *čša beu zberač za košožym, co koše 13; košoš zaropkovo košu 19* obok **siekarz**: siec ‘kosić’; *šekaš sece zyto 22*; **kwękała**: kwękać ‘narzekać, biadolić’; *kfekaua kfeko i kfeko uot samego rana 22* obok **stękała**: stękać ‘narzekać, biadolić’; *z nigo to strašna styňkaua styňka i ni mozna nič robić 1*; **obieraczka**: obierać; *ve dvože to byuy oberački, take kobity co kartofle oberauy 14* obok **skrobaczka**: skrobać; *skrobacka skrobe kartofle 13* obok **strugaczka**: strugać; *strugocka to strugo kartofle 20*.

Rzadziej obocznymi bazami derywacyjnymi są rzeczowniki, por.: **postronczarz**: postronek; *postroncaš to postrunki plut G; postroncoš skrynco postronki 22* obok **powroziarz**: powróż; *iag robił i te povrožaže povrozy to ne vem 19*.

Analizując oboczne podstawy słowotwórcze, należy zwrócić uwagę na fakt, czy jest to zjawisko natury słowotwórczej, czy też należy je rozpatrywać w ramach zróżnicowania leksykalnego omawianych gwar. Kategoryczne rozstrzygnięcie tego problemu nie wydaje się możliwe. Obie dziedziny, tj. słowotwórstwo i leksykologia, pozostają ze sobą w ścisłym związku, co potwierdza definicja słowotwórstwa zamieszczona w *Encyklopedii języka polskiego* traktująca je jako „dział językoznawstwa stanowiący strefę pograniczną między leksykologią i morfologią” (EJP, s.v. *słowotwórstwo*). Na związki te zwracali też uwagę Wacław Cockiewicz (por. 1977, s. 88–89), Bogusław Kreja (por. 2000c, s. 208). Sławomir Gała podkreślił, że to właśnie fakty ze słowotwórstwa gwarowego dostarczają pewnych argumentów w określaniu obszarów znaczenia kategorialnego (słowotwórczego) i leksykalnego oraz relacji między tymi obszarami stanowiącymi o istocie słowotwórstwa. Następstwami przenikania się znaczenia leksykalnego ze znaczeniem wynikającym z budowy słowotwórczej są: częste międzyka-

tegorialne przesunięcia derywatów, reinterpretacje motywacyjne (obserwowane w gwarach głównie w klasie derywatów dewerbalnych) oraz poszerzanie zakresu gramatycznego podstaw (por. Gala, Gala 2006a, s. 13, 16).

Również Renata Grzegorzczkowska i Jadwiga Puzynina w monografii poświęconej słowotwórstwu rzeczowników sufiksalnych rodzimych we współczesnym języku polskim, zauważyły, że znaczenie leksykalne derywatu jest związane ze znaczeniem wyrażonym przez część formalną podstawy słowotwórczej, która do niego wchodzi, czyli temat słowotwórczy (por. 1979, s. 10).

Niewątpliwie zaprezentowane przykłady oboczności podstaw mają swoje źródło w strukturze derywatów. Sposób wykorzystania w procesie derywacyjnym różnych możliwości wynikających z charakteru gramatycznego podstaw (aspekt, kategoria części mowy), tkwiących w strukturze parafrazy słowotwórczej oraz ich konsekwencje należą do zagadnień związanych ze słowotwórstwem, które „bada budowę wewnętrzną leksemów opartą na ich stosunku do innych leksemów” (GWJP 1998, II, s. 361)⁴⁷.

10. Neutralne i ekspresywne nazwy osobowych wykonawców czynności

Ekspresja językowa jako proces, a także ekspresywność jako właściwość znaku językowego będąca wynikiem procesu ekspresji była i jest przedmiotem zainteresowań językoznawców⁴⁸. W ostatnich latach obserwujemy też wzrost zainteresowań gwarową (ludową) leksyką ekspresywną⁴⁹.

Dotychczasowe wyniki badań dialektologicznych pozwalają na stwierdzenie, że „dialekty charakteryzują się znacznie większą spontanicznością procesów językowych, a także większą różnorodnością środków językowych służących powstawaniu nazw ekspresywnych niż język literacki” (Kowalska A. 1993, s. 129) oraz że „wspólną cechą tendencji odróżniających gwary od języka literackiego jest ogromna przewaga formacji ekspresywnych w gwarach. Ekspresja językowa odgrywa bowiem w dialektach rolę nieporównanie większą niż w języku literackim (pisanym)” (Kowalska A. 1983, s. 69).

To właśnie gwary – stanowiące jedną z najbardziej reprezentatywnych odmian polszczyzny mówionej – okazują się szczególnie wdzięcznym polem dla badań ekspresywnego słownictwa.

⁴⁷ Wniosek ten sformułowany przez I. Jaros (por. 2005b, s. 61) w odniesieniu do nazw środków czynności można z całą odpowiedzialnością odnieść także do nazw osobowych wykonawców czynności.

⁴⁸ Por. np. Kreja 1969; Grabias 1978, s. 89–102; Grabias 1981; Warchoń 1984; Waszakowa 1991b, s. 180–187.

⁴⁹ Por. np. Pospiszyłowa 1991, s. 139–154; Kowalska A. 1993, s. 129–133; Kowalska A. 2001, s. 291–297.

Szczególnie bogaty materiał przynoszą nacechowane emocjonalnie, przeważnie negatywnie, nazwy dotyczące człowieka, bowiem ekspresja uczuć, ocen należy do tej sfery zachowań językowych, które ujawniają się w spontanicznych bezpośrednich kontaktach międzyludzkich. Postępowanie człowieka podlega określonemu systemowi wartości wytworzonemu w danym środowisku, przy czym na wsi, gdzie wszyscy dobrze się znają, to wartościowanie jest wyrazistsze.

W omawianej kategorii zdecydowanie przeważają derywaty ekspresywne o ujemnej konotacji, bowiem w ludowej świadomości społecznej reakcje emocjonalne wywołuje „inność” w stosunku do powszechnie przyjętych cech // zachowań stanowiących o „normalności”, a w związku z tym bardziej potrzebne są sądy piętnujące określone postawy i sposoby życia, takie jak lenistwo, powolność i niestaranność w pracy, włóczęgostwo, zrzędlivość, nadmierną gadatliwość, skąpstwo, niemoralne prowadzenie się, pijaństwo, obżarstwo. Różnorodność odcieni emocjonalnych, np. aprobaty, współczucia, politowania, niechęci, wstrętu, oburzenia, pogardy czy wrogości, znajduje odbicie w różnorodności środków językowych służących do wyrażania tych emocji. Są to m.in. środki słowotwórcze, fonetyczne (alternacje w obrębie rdzenia lub formantu, onomatopeja), semantyczne (metonimia, metafora i inne procesy semantyczne).

Wśród formacji ekspresywnych nazw osobowych wykonawców czynności zanotowanych przeze mnie w gwarach małopolsko-mazowieckiego pogranicza językowego zdecydowanie dominują formacje o nacechowaniu ujemnym. Określają one najczęściej osoby wykazujące skłonność do czynności nieakceptowanych w społecznościach wiejskich, często wywołujących w mówiącym zniecierpliwienie, irytację, niechęć, złośliwość, zazdrość, a nawet gniew, odrazę i pogardę.

Istotne w wypadku leksemu ekspresywnego jest uwzględnienie kontekstu jego użycia. Na kontekstowe uwarunkowania ekspresywności językowej wskazują badacze w różnych językach słowiańskich (por. np. Mistrík 1965; Walczak 1986; Apresjan 2000, s. 169–179). Czynnikiem wspomagającym właściwe odczytanie formacji ekspresywnej jest m.in. wiedza o świecie i orientacja w kulturze, jaka znamionuje użytkowników danego języka.

Celem jest wskazanie przede wszystkim formalnych wykładników tworzących pejorativa oraz elementów znaczeniowych budujących wartość ekspresywną (pejoratywną) derywatów, zawartych w podstawach słowotwórczych. O ile bowiem w płaszczyźnie semantycznej można mówić o regularności kategoryjnej, o tyle w płaszczyźnie stylistycznej wyrażanie zawartości emocjonalnej jest konotowane nie tylko przez formant, ale także przez wyraz podstawowy, kontekst czy konsytuację (por. Grabias 1981, s. 171).

Za pejoratywne uznają te formacje, których znaczenie budzi powszechne uczucie niechęci, wstrętu, pogardy, lekceważenia lub pogardliwego politowania. W wypadku pejoratywnych określeń ludzi będą to nazwy wskazujące na takie zachowania, które odbiegają od normy, klóć się z poczuciem moralnym, wpły-

wają w jakiś sposób na naruszenie zasad życia społecznego. Mam tu na myśli nazwy o negatywnym zabarwieniu uczuciowym charakteryzujące osoby ze względu nie tylko na samą czynność, ale na sposób wykonania tej czynności, nazwy wartościujące ujemnie pewne właściwości zachowania człowieka, informujące o złych nawykach, przyzwyczajeniach, skłonnościach. Derywaty tego typu różnie klasyfikowane w literaturze słowotwórczej (tj. jako n. ag. lub n. attr.) traktuję jako atrybutywne nazwy wykonawców czynności. Granica między kategoriami nosicieli cech i wykonawców czynności jest bardzo płynna, zwłaszcza jeśli chodzi o słownictwo ekspresywne, wyraźnie wyłamujące się spod wszelkich zasad kategorialności. Podstawa gramatyczna (czasownikowa) pozwala na włączenie ich do kategorii nazw wykonawców czynności, ale wymiar stylistyczny zbliża je do kategorii nazw atrybutywnych. Na problem ten zwracano już niejednokrotnie uwagę⁵⁰.

W przeciwieństwie do nazw augmentatywnych i deminutywnych, formacje pejoratywne nie dadzą się wyodrębnić w drodze analizy formalnej, po pierwsze dlatego, że nie są derywatami modyfikacyjnymi (chyba, że są jednocześnie augmentatywami). Poza tym brak jest wykładników, których funkcją prymarną byłoby komunikowanie negatywnego znaczenia formacji. W gwarach bowiem często (w polszczyźnie ogólnej nieco rzadziej) zaznacza się dwufunkcyjność niektórych formantów polegająca na ich funkcjonowaniu w dwu płaszczyznach: semantycznej (kategorialnej) i stylistycznej (ekspresywnej).

W ocenie, czy dany derywat ma znaczenie ekspresywne, szczególnie pejoratywne kierowałam się głównie parafrazą słowotwórczą (tj. kontekstem) posłysznaną u informatora.

Wśród derywatów mających emocjonalne zabarwienie zanotowałam takie, które wyrażają żartobliwy, niekiedy ironiczny stosunek nadawcy. Emocjonalny ładunek tkwi w formantach tworzących te derywaty: *-niś*, *-nisia*, *-uś*, por.:

a) derywaty na *-niś*

Poniższe derywaty to nazwy osób wyrażające żartobliwy stosunek nadawcy (por. Gaertner 1934, s. 265; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 290–291) lub wyrażające ocenę nadawcy, polegającą na dezaprobachie wobec osoby wskazanej za pomocą derywatu, stosunek ironiczny (por. Waszakowa 1991b, s. 186; por. też Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 290–291), por. **dowcipniś** ‘żartowniś, kawalarz’; *dofćipniś* 22; **psotniś** ‘mężczyzna // chłopiec lubiący psoty, figlarz’; *psotniś* 22; **strojniś** ‘mężczyzna przesadnie dbający o stroje; elegant’; *co še tak strojiś strojniśu* 3; **żartowniś** ‘kawalarz, dowcipniś’; *žartovniś lubi se požartovać* 14; *był tutaj taki, co ze fšystkiž žartovau, žartovniś* G;

b) derywaty na *-nisia*

Wszystkie derywaty nazywają kobiety ze względu na pewne ich skłonności do czynności wyrażonych przez podstawy słowotwórcze. Jak podkreśla Domaradzki, mający wybitnie literacką proveniencję formant, przenikający do

⁵⁰ Por. m.in. Doroszewski 1928, s. 120, 121; Peplowski 1974, s. 128, 210, 275; Laskowski 1966, s. 30–31; Laskowski 1971, s. 9–10; Gala, Gala 2006a, s. 17–18; Cockiewicz 2001.

polszczyzny potocznej, posiada cechę ekspresywności (por. Domaradzki 1997, s. 164). Powyższe formacje wyrażają stosunek ironiczny lub żartobliwy nadawcy, dezaprobatę nadawcy wobec osoby wskazanej za pomocą derywatu (por. Grzegorzyczkowa, Puzynina 1979, s. 291; por. też Gaertner 1934, s. 265; Waszakowa 1991b, s. 186), por. **pochlebnisia** ‘kobieta nadskakująca komuś, przymilająca się, zwykle dla osiągnięcia jakichś korzyści’; *ta poχlebnīša iak to nom poχlebo* 20; **strojnisia** ‘kobieta przesadnie dbająca o stroje; elegantka’; *z ni to strojīnīša, cauy cas še stroji* 3; **zabawnisia** ‘kobieta lubiąca spędzać czas na rozrywce, zabawie’; *zabavnīša* 22; **zębnisia** ‘kobieta skłonna do śmiechu, lubiąca się śmiać’; *zebñīša* 22; **żartownisia** ‘kawalarka, dowcipnisia’; *ta zartovñīša co to ino zartuje* 22;

c) derywaty na -uś

Ten mało produktywny w gwarach formant, tworzący głównie albo zdrobnienia, albo derywaty o dodatnim zabarwieniu uczuciowym (por. Szymczak 1961a, s. 164; Pluta 1964, s. 31; Dobrzyński 1967, s. 51; Malec 1976, s. 75; Staszewska 1985, s. 239; Habrajska 1989, s. 108; Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 386; por. też Gaertner 1934, s. 265; Wróbel 1973, s. 36; Grzegorzyczkowa, Puzynina 1979, s. 292–293; GWJP 1998, II, s. 400) zanotowałam w: **chwaluś** ‘chwalca; ironicznie lub lekceważąco o kimś, kto się chwali; samochwała’; *χfaluś* 1, 3; **fidryguś** ‘mężczyzna wygłupiający się, żartowniś’; *fīdryguś* 17; **gwizduś** ‘ten, kto lubi gwizdać’; *cauy žiñ gvižze* 19; **jebuś** ‘ten, kto często współżyje z kobietami’; *baby ñežle iebaū iebuś* 3; **picuś** ‘kłamca’; *picuś* 17; **ryczuś** ‘mężczyzna // chłopiec, który głośno mówi’; *rycuś* 17; *on ñe muvi do žeći tylko rycy* 17; **tuptuś** ‘mężczyzna, który chodzi drepnąć’; *tuptuś* 17.

Podobnie żartobliwy, a częściej nawet żartobliwo-ironiczny charakter ma większość zanotowanych przeze mnie złożzeń, zaklasyfikowanych głównie jako attr. n. ag. Źródło ekspresji w złożeniach wynika nie z formantu, ale tkwi w podstawach słowotwórczych, por. np.: **babożeń** ‘mężczyzna żeniący się z kobietą starszą od siebie’; *babožyñ to še žyñi z babom staršom uot šebe* 22; **chwaliburek** ‘samochwał’; *χfaliburek* 9; **ciągniskóra** ‘zdzierca’; *ćqgñiskura to by skure śćqgnou s ćuoveka, taki uasy na każdy groś* 3; **dławiduda** ‘organista’; *duāvīduda to organista* 22; **dławimiech** ‘organista’; *duāvīmex to organista* 18; **drapipiórek** ‘mężczyzna, który pisał papiery w gminie; pisarek’; *draṗīpiurek v gñiñe ṗisau papīery* 10; **golibroda** ‘fryzjer’; *gol’ibroda gol’iū brody* 19; **grzebodolek** ‘grabarz’; *gžebodoulek* 20, 22; **kletowiersz** ‘lichy poeta’; *klitovjērš* 7; **klosibieda** ‘partacz’; *tyñ klošībēda tak uklošeū tom χaūupe* M; **klosipięta** ‘partacz’; *klošīpīnta uklošeū my buty* M; **kopidolek** ‘grabarz’; *kopīdouek koṗe douy na cmyntažu* 19; **łapigrosz** ‘mężczyzna, który stara się na wszystkim zarobić, jest chciwy zysku’; *uapīgros* 19; **łapikura** ‘złodziej kur’; *uapīkura* 17; **męczywalek** ‘człowiek męczący kogoś psychicznie, rzadziej fizycznie’; *ñe mync, ty myncyvaūku* 17; **moczy-pysk** ‘pijak’; *ma χuopa močypyska, aby tylko pačšy gže pysk zmočýć* 24; **moczy-wąs** ‘pijak’; *močyvons* 17, 20; **pasibrzuch** ‘ten, kto stale je’; *stale pašibžuχ iē* 19;

samochwalisz ‘mężczyzna // chłopiec chwalać się, lubiący się chwalić’; *sam še tak nakfal’i ten samokfal’is* 17; **siusiumajtek** ‘lekceważąco o dorastającym chłopaku; smarkul’; *śuśumajtek* 12; **skrobideska** ‘stolarz’; *skrobideska to stolaś* 24; **strachobździel** ‘mężczyzna strachliwy, tchórzliwy’; *straχobźđel* 3; **wyszczrzykiel** ‘człowiek uśmiechający się, zazwyczaj nieszczerze’; *Zośka to vyščežykeŭ* 24.

Na fakt, że oprócz podstawowej funkcji nazywania rzeczywistości struktury te odzwierciedlają stosunek emocjonalny mówiącego do tej rzeczywistości zwracali m.in. uwagę Jan Łoś (1913, s. 97–102), Mieczysław Szymczak (1961a), Władysław Cyran (1977, s. 120–123), Irena Szczepankowska (1995; 1998), Helena Grochola-Szczepanek (2002, s. 119–122, 148). Dotyczy to głównie struktur opartych na pierwszym członie czasownikowym.

Jak podkreśla Grochola-Szczepanek „Obrazowość i plastyczność tych złożzeń wynika z ich budowy i treści. Stojący na pierwszym miejscu i będący członem określanym czasownik zakończony jest interfiksem *-i-* lub *-y-*, co nawiązuje do 3. os. lp. [...]. Człon drugi jest zazwyczaj krótkim pojedynczym wyrazem [...], co również potęguje obrazowość struktury” (2002, s. 120), por. *dławimiech, moczy-pysk, wyszczrzykiel*.

Poza nazwami o charakterze żartobliwym, żartobliwo-ironicznym w zgromadzonym materiale o zabarwieniu ekspresywnym większość nazw stanowią nazwy pejoratywne, niekiedy mające zabarwienie nawet obraźliwe, por. **kurwa** ‘kobieta rozpustna, źle się prowadząca’; *curka Bronka to kurva je, kur’vi še po nocaχ* 6. Obrażliwe są również złożenia zawierające człon *dupa*, por. *chwalidupa, lizidupa, pierdzidupa, podlizydupa, raidupa*. Występowanie w drugim członie deminutivum osłabia nieco ujemne zabarwienie, por. *chwalidupek, chwalidupka, raidupek, raidupka*. Podobnie łagodniejsze zabarwienie ma złożenie *chwalidupski*.

Ekspresywność, w tym m.in. pejoratywność derywatów, wynikać może zarówno z ekspresywności podstawy słowotwórczej (por. np. *parkotać* ‘mówić szybko i niewyraźnie’ i derywat **parkota** ‘kobieta mówiąca szybko i niewyraźnie’; *co ta parkota tak parkoče* 30; *pierdolić* ‘gadać głupstwa’ i derywat **pierdola** ‘mężczyzna mówiący głupstwa’; *fto by tam pėrdouy suχou* 25), jak i z ekspresywnej funkcji formantu. Niekiedy zabarwienie emocjonalne może wynikać z konotacji związanych z określonymi czynnościami, por. podstawę przechrzcić się ‘zmienić wiarę’, która ma znaczenie neutralne, a negatywne konotacje wynikają z kulturowych społecznych doświadczeń związanych ze zmianą wiary przeważnie z wyznania mojżeszowego na chrześcijańskie, por. też derywat **przechrzta** ‘osoba, która zmieniła wiarę, wyznanie’; *pšexšta to še pšexščiu, zmeñiu v̆are* 19.

W wielu wypadkach rolę donioślejszą niż formant spełnia wyraz fundujący, wywołując zabarwienie emocjonalne derywatów urabianych formantami neutralnymi (por. Grabias 1981, s. 183).

I tak, pejoratywne zabarwienie wynikające z ujemnego znaczenia leksykalnego podstawy mają następujące formacje zanotowane na pograniczu małopolsko-mazowieckim:

a) utworzone formantem *-ca*: **chwalca**: chwalić się; *χfalca taki z něgo, tylko še χfali* 2; *χfalca to še ino χfol'i* M; **doskwierca**: doskwierać 'dawać się we znaki, być uciążliwym; dokuczać'; *doskf'erca doskf'era, ze višimać z něm ně moge* 3; **gadca**: gadać 'mówić'; *gatca to uun iest, pšegada i ćebe i mñe* 16; **naśmiewca**: naśmiewać się 'szydzić, drwić, kpić z kogoś lub czegoś'; *naśmefca lubi naśmewać še z innyx* 19; **obmówca**: obmówić 'mówić o kimś coś złego; obgadywać'; *tylko pačšy obmufca, kogo tu obmuvić* 13; **prześmiewca**: prześmiewać się 'kpić, gardzić, szydzić'; *z něgo to dopiro byu pšesmefca, z luži še pšesmewa* 25; **zdzierca**: zdzierać 'pobierać zbyt wygórowaną opłatę za jakąś usługę, towar'; *ty žžerco, ty to uměš s čuoveka zežžyc* 19; por. też np.: *dokazywca, oszczerca I, pochlebca, wyszczerca*;

b) utworzone formantem *-ec*: **klamiec**: kłamać; *χuamēc χuame aš še kuzy* 9; **wyjec**: wyć 'głośno, żałośnie płakać'; *cego vyjēz vyjicu?* 19; *vyjēc obužeu še i vyjē* 20;

c) utworzone formantem *-awiec*: **chrychawiec**: chrychać 'kasłać'; *χryχavēc fstañe i χryχa* 17; **ciekawiec**: ciekać 'biegać, włóczyć się'; *čekavēc čeko po fši* 22; *iěj mōš byu čekavjēc, za tyñi žefčynañi čekau, take ružne mja* 25; **latawiec**: latać 'biegać'; *latavēc taki co lata dužo* 19; *ni ma pozytku s tego latafca, lata po fši cauymy dñamy* M; *tyñ lotavež juš loto po fši* 19; *latavjēc loto za spudñickamy* M; *latavēc tylko za babami by latau* 19; por. też np.: *dychawiec, jąkawiec*;

d) utworzone formantem *-aj*: **dudłaj**: dudłać 'robić coś wolno; grzebać się; guzdrać się'; *duduaj dudua te sxydy mješonc* 2; **gadaj**: gadać 'mówić'; *jak ten gadañ gada, to ja vyxože* 8; **mamraj**: mamrać się 'robić coś powoli'; *mamraj mamže še z robotom* 17; por. też np.: *buchaj, czuchraj, dychaj, guzdraj, legaj, niedbaj, ochlaj, potyraj, ruszaj, spyhaj, szachraj, zapiekaj*. Wiele podstaw, od których tworzy się derywaty przy pomocy tego formantu, znanych jest tylko gwarom, por.: *buchać* 'pysznić się', *czuchrać* 'guzdrać się', *dudłać* 'robić coś wolno', *legać* 'próżnować';

e) utworzone formantem *-ak*: **bluźniak**: bluźnić 'kłać, przeklinać'; *blužñak, to pañe, blužñi tylko i blužñi* 8; **ćlamak**: ćlamać 'mlaskać'; *ñe ćlam, ćlamoku, bo ně moge tego sñuxać* 18; **dłubak**: dłubać 'robić coś wolno; grzebać się; guzdrać się'; *duubak to še z robotu beže duubau* 7; **jebak**: jebać 'uprawiać seks'; *jebak jębie co še rusa* 8; **paprak**: paprać 'źle coś wykonywać'; *paprak to vežñe tañi, ale papše robote* 7; *taki paprok, nedbalux, a ně majster, čego še ně dotxñe to spapše* 14; *ñe beš tego paproka, bo ci spapše robote* 19; **pytlak**: pytlować 'dużo mówić'; *napytlovau Pytlak, ile vleže* 17; por. też np.: *bajak, bazgrak, bijak, bodziak, bojak, chatlak, charlak, cherlak, chychrak, ciamak, cudak, ćpak, dudlak, dziamak, dziamdziak, fifrak, fruwak, glamak, glibak, guzdrak, hulak, klepak, leżak, madrak, mamlak, maślak, myjak, pytlak, sajdak, szperlak, zgiældak*. Większość z przypisanych tu derywatów ma za podstawy czasowniki o gwarowej proveniencji, por.: *chychrać* 'kasłać', *ćlamać* 'jw.', *dziamdziać* 'źle mówić o kimś', *fifrać* 'mówić niewyraźnie', *madrować* 'źle coś wykonywać; partaczyć', *maślić* się 'płakać', *sajdać* się 'niezdarnie chodzić', *szperlać* 'przesadnie oszczędzać', *zgiældać* 'krzyczeć, wrzeszczeć';

f) utworzone formantem **-ek**: **dlubek**: dlubać ‘robić coś wolno; grzebać się; guzdrać się’; *duubek duube cauy žiń* 13; *tyž iń duubou pšy traχtože tyn duubek* 19; **grzebek**: grzebać się ‘robić coś wolno; guzdrać się’; *co to za gžebek? Ile še mo-zno s tym gžebać?* 20; *taki gžebek byle iak robiu, co ta nie uui* 25; *gžebe, gžebje i gžebje i to mu nie s tego nie vyχoži* 25; **jęczek**: jęczeć ‘wydawać żalosne dźwięki pod wpływem bólu, cierpienia’; *nie daje rady s tym jinckim, iak fstaū, tak jincy* M; **ryczek**: ryczeć ‘płakać’; *a tyn ryceg już rycy* 19; *iak tyn rycek še rozbucy, to tak beže rycęć i rycęć* 25; por. też np.: *beczek, brzęczek, buczek, chrapotek, dulczek, fiuczek, gmyrek, kręciek, kwęczek, miączek, mramczek, rojek, rozdzirek, skowyczek, trajlek, wierciek, zacinek*. Kilka przynależnych tu derywatów opartych jest na podstawach czasownikowych nieznanych polszczyźnie, por.: chrapotać ‘mówić chrapliwym głosem’, flucać ‘gwizdać’, mramczeć ‘mówić piskliwie’;

g) utworzone formantem **-nik**: **kątnik**: kłać ‘przeklinać, bluźnić’; *klonńik kłnie iak šefc* 19; **marudnik**: marudzić ‘zrzędzić, gderać; kaprysić, grymasić’; *marudńik znowu beže maružuū pšy ięžeū* 7; **obraźnik**: obrażać się; *uobraźńik to še donso, uobraza na každygo* 25; **partolnik**: partolić ‘źle coś wykonywać’; *vžon tego partolńika i mu partol’i* 15; **szydernik**: szyderować ‘szydzić’; *šyderńik to lući z druğiχ šyderovać* 6; por. też np.: *bereśnik, bitnik, bonownik, cholernik, chraputnik, cmannik, despecznik, grymaśnik, jazgocznik, łasownik, łastownik, plotnik, smrodnik, swarnik, wyśmiewnik*. Podstawy niektórych wymienionych derywatów są gwarowej proveniencji, por.: beresić ‘kraść’, bonować ‘szperać, przetrząsać kąty’, cmanić ‘kłamać’, chraputać ‘kasłać’, despekować ‘dokuczać’, łasować ‘pożądać’, łastować ‘zgarniać dla siebie, gromadzić dla siebie’;

h) utworzone formantem **-ciel**: **bursiciel**: bursić ‘gmatwać, platać’; *tylko umieš bursić, ty bursićelu* 3; **chelpiciel**: chełpić się ‘pyszczyć się, przechwalać się, wynosić się nad kogoś’; *tyn χeupićel juš še χeupi* 13; **klóciiciel**: klócić się; *aby še kuućićel kuući* 7; **smrodziiciel**: smrodzić ‘psuć powietrze’; *smroźićel* 20, 22; por. też np.: *gnębiciel, judzićel, mąćiciel, szydzićel*.

Z nazw odnoszących się do kobiet, mających zabarwienie pejoratywne wynikające ze znaczenia leksykalnego podstawy, zanotowałam:

a) utworzone formantem **-ica**: *gżica*: *gżić się* ‘włóczyć się, biegać’; *vžun takum gżice, co še ino gżi po fši, do roboty leve rynce* 19; por. też np.: *pierzica*;

b) utworzone formantem **-ka**: **klekotka**: klekotać ‘dużo mówić’; *iak začne klekotać ta klekotka to kuńca nie vīdać* 19; **parkotka**: parkotać ‘mówić szybko i niewyraźnie’; *naparkotaūa parkotka f pińc minut* 13; **trajkotka**: trajkotać ‘mówić dużo i szybko’; *ta somśatka trajkotka stale traikoče* 6. W przypadku wymienionych derywatów z formantem **-ka** można przyjąć, że wyrazy wartościujące zawdzięczają swoje nacechowanie formie brzemieniowej; por. też np.: *bełotka, bełkotka, blakotka, dulczka, jęczka, miauczka, pindraska, przeskoczka*;

c) utworzone formantem **-aczka**: **chlistaczka**: chlistać ‘chciwie jeść lub pić’; *χl’istocka to je iakby iężyńo nie vīžaūa* 19; **gadaczka**: gadać ‘mówić’; *ni moze še nagadać, gadacka* 19; **lataczka**: latać ‘biegać’; *z ni to lotacka, co to nie ušeži*,

ino loto po fši 19; **minowaczka**: minować ‘pysznąć się, chwalić się strojem, urodą’; *minovacka to minuje abo strojem, abo uurodo* 19; **przebieraczka**: przebierać ‘grymasić w dokonywaniu wyboru; wybierać; selekcjonować’; *pšebieracka, a pšebiera f χuopakaχ* 6; **szczekaczka**: szczekać ‘obmawiać ludzi’; *tako ščekačka, χoži po fši, ščeka na luži* 7; por. też np.: *bujaczka, krętaczka, napuszczaczka, narzekaczka, papraczka, pyskaczka, utyskiwaczka*;

d) utworzone formantem *-arka*: **gawędziarka**: gawędzić ‘rozmawiać swobodnie, poufale, prowadzić pogawędkę; gwarzyć’; *tera gaveńżaży i gaveńżarek, co lubiauy gaveńżić, to ni ma* 12; **pleciarka**: pleść ‘mówić bez sensu, nie zastanawiając się; gadać, paplać o czymś’; *plećarka to tak pleće co papadnie* 18; **plotkarka**: plotkować; *Stefka to staršna plotkarka, każdego oplotkuje* 3; por. też np.: *bajdziarka, sepluniarka*.

Poza przykładami utworzonymi według schematu: ekspresywna podstawa słowotwórcza + neutralny formant, zanotowałam formacje, w których źródło ekspresji tkwi zarówno w formancie, jak i w podstawie słowotwórczej.

Formantami, które obok funkcji kategorialnej wskazują na negatywny, lekceważący, często pogardliwy stosunek mówiącego do desygnatu są m.in.: *-a, -icha, -och, -uch, -acz, -iszcz, -aga, -ęga, -uga, -yga, -al, -ala, -ol, -ajło, -ała, -oń, -ara, -arz, -as, -us, -ot*.

a) derywaty na *-a*

Należą tu odczasownikowe derywaty dwurodzajowe funkcjonujące jako ekspresywne określenia ludzi, bo jak podkreśla Roman Laskowski „Zjawiskiem charakterystycznym dla ekspresywnych określeń ludzi jest neutralizacja opozycji rodzaju gramatycznego” (Laskowski 1966, s. 33), por.: **chwała**: chwalić się; *co še naχfoleu χfoua, iak pšylos* 24; **gdera**: gderać ‘narzekać, zrządzić, utyskiwać’; *gdyra gdyro na sfojom babe* 19; **glama**: glamać ‘jeść powoli, niedołąźnie’; *taka glama, nie uviñe še tylko beže tag glamau pšy stole* 14; **mgleja**: mgleć ‘mdleć’; *tako mgleja to cauy cas mglaua* 21; **papla**: paplać ‘mówić dużo i bez potrzeby’; *papla iuš paple* 6; *ni možno nič povēžić paple, bo vypaple* 19; *muvom papla, co paplo i paplo pšez umaru, žaži muvom tez bajduua, co bajdo i bajdo* 22; **zręda**: zrządzić ‘narzekać, gderać, utyskiwać’; *taka zżynda, upšykša še lužom, lepij by še za robote vžiua, a nie tylko zžyñži* 14; por. też np.: *baja, bajda, bajdura, barłoga, breda, cherla, chlapa, ciuchta, człapa, durda, gałamga, ględa, grajda, gramola, gryzmoła, gudra, klepa, kuštyra, leja, machłowa, mazga, parda, pazera, rozdzia-wa, ruchla, sajda, skwira, trajda, wachla, wywreda*. Wiele derywatów na *-a* opartych jest na podstawach czasownikowych nieznanych polszczyźnie, por.: *bajdać* ‘zmyślać, wymyślać’, *bajdurzyć* ‘zmyślać, wymyślać’, *ciuchtać* ‘szukać czegoś bez celu’, *durdać* ‘zrządzić’, *gałamgać* ‘mówić od rzeczy’, *grajdać* się ‘wolno chodzić’, *kuštyrać* się ‘włóczyć, pociągać’, *mazgać* się ‘płakać’, *pardać* się ‘włóczyć się, wałęsać się’, *ruchlać* ‘włóczyć, pociągać’, *sajdać* się ‘wiercić się, kręcić się’, *trajdać* ‘dużo i byle co mówić’;

b) derywaty na *-icha*

Charakterystyczną cechą derywatów na *-icha* jest ich emocjonalnie negatywne nacechowanie (por. Wojtyła-Świerzowska 1974, s. 119). Są to odczasownikowe nazwy żeńskich wykonawców czynności o znaczeniu skłonnościowym. Pejoratywne znaczenie tych nazw jest rezultatem kojarzenia ekspresywnego formantu słowotwórczego z ujemnie nacechowanymi podstawami słowotwórczymi, por.: **gonicha**: gonić ‘zabiegać, ubiegać się o kogoś’; *za χuopamy guñi taka guñiχa* 20; **gzicha**: gzić się ‘swawolić, zbyt kować, zalecać się, oddawać się miłości zmysłowej’; *gzi še gziχa s χuopokamy* 17; *tako gziχa to še gzi i gzi* 19; por. też np.: *dziargolicha I, jarmolicha, kręcicha, plocicha, rozwalicha, skrobicha, smolicha, trąbicha*. Podstawami niektórych formacji są czasowniki o gwarowej proveniencji, por.: *dziargolić* ‘dużo i głośno mówić’, *jarmolić* ‘hałasować’;

c) derywaty na *-och*

W poniższych derywatach pierwiastek ekspresywności niesie ze sobą formant (por. Sławski 1974, s. 73; Wojtyła-Świerzowska 1974, s. 119), a dopełnieniem ekspresywnej funkcji formantu jest ekspresywność tematów, por.: **chwalo-ch**: chwalić się; *ten to dopero ie kfaloχ, kfalić še potrafi* 28; **pytlo-ch**: pytlować ‘dużo mówić’; *pytloxy take, pytliu temy uozoramy* 7; **szczoch**: szczać ‘sikać’; *ščoχ ščy po nogaχ, nie zavoua* 8; por. też np.: *beczoch, bździuch, gładziuch, kręcioch, maśloch, śmierdziuch, wiercioch*.

Formant ten tworzy też formacje od podstaw neutralnych, por. **bandoch**: bandować ‘wędrować w poszukiwaniu pracy’; *ve zñiva bandoxy še beže* 15;

d) derywaty na *-uch*

Poniższe derywaty mają negatywne zabarwienie uczuciowe, które wynika z jednej strony z ekspresywnej, pejoratywnej funkcji formantu (por. też Pluta 1964, s. 20; Dobrzyński 1967, s. 21, 31, 49; Sławski 1974, s. 74; Wojtyła-Świerzowska 1974, s. 119; Malec 1976, s. 71; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 91), z drugiej z nacechowanego ujemnie znaczenia leksykalnego podstaw, por.: **pleciuch**: pleść ‘mówić bez sensu, nie zastanawiając się; gadać, paplać o czymś’; *plecuχ naplet guupstf* 22; **plociuch**: plotkować; *taki pločuχ z nego, plotkuje stale* 9; *iak χuop plotkuje to pločuχ, a kobita plotkara* 14; *taki pločuχ z nej, plotkuje stale* 9; *nić nie mufta do ni, bo to pločuχ* 18; **sepleniuch**: seplenić; *sepleñuχ sepluñi i go nie zrozumes* 20; *nie po ve vyražne tyn sepleñuχ, tylko sepleñi* 25; **smoluch**: smolić (się) ‘brudzić (się)’; *smoluχ še smoli šypko* 1; *smoluχ zasmoliu ubrañe* 10; *ale še zasmoleu tyn smoluχ* 19; **szyderuch**: szyderować ‘szydzić’; *tyn šyderuχ nie sobie nie robi z luži, šyderuje z niχ* 9; por. też np.: *bździuch, gardziuch, gładziuch, lizuch, łazuch, mazuch, meluch, papruch, ścięboluch, wycieruch*.

Poza formacjami, w których o ekspresywności obok formantu decyduje podstawa, zanotowałam jeden derywat utworzony od neutralnej podstawy, por. **zeniuch**: zenić się; *žeñuχ to dopiro co še ożyñiu* 19;

e) derywaty na *-acz*

Autorzy wybranych monografii oraz artykułów poświęconych słowotwórstwu zwracają uwagę na wtórną funkcję formantu *-acz*. Mianowicie, w wielu wy-

padkach formant ten nadaje rzeczownikom odcień pejoratywny lub rzadziej żartobliwy (por. Doroszewski 1928, s. 214, 218–219; Gaertner 1934, s. 326; Szymczak 1961, s. 160; Zołotowa 1962, s. 314; Pluta 1964, s. 29; Dobrzyński 1967, s. 8; Kowalska A. 1979, s. 72, 73; Jadacka 2001, s. 84). Zachodzące we współczesnej polszczyźnie przewartościowanie stylistyczne dewerbalnych nazw wykonawców czynności z formantem *-acz* było sygnalizowane także przez Halinę Satkiewicz i Krystynę Waszakową (por. Satkiewicz 1969b, s. 23; Waszakowa 1994, s. 54), por.: **babracz**: babrać ‘robić coś wolno; robić coś źle, niedbale, lichy; partaczyć’; *babrac babže robote* 19; *babroc to rozbabro robote ji ne skuŋcy na cas* 19; **ciulacz**: ciulać ‘zbierać powoli, mozolnie drobne kwoty pieniężne lub jakieś przedmioty; oszczędzać, składać’; *muj ŋoićec to byu taki ciuŋac, zaŋše ciuŋaŋ drobne piŋonže* 25; *ciuŋac ciuŋa groš do groša* 10; *ciuŋoc ciuŋo na samoŋut* 20; **ciuracz**: ciurać ‘włóczyć’; *ciurac nogamy tak ciuro po žimi* 19; **dukacz**: dukać ‘źle, słabo czytać’; *ne dukei vincy dukocu* 13; **latacz**: latać ‘biegać’; *z ni to lotoc, co to ne ušeži, ino loto po fši* 19; **naciągacz**: naciągać ‘oszukiwać, wykorzystywać kogoś, wyłudzać coś od kogo; namawiać, nakłaniać kogoś do czego, co jest dla niego niekorzystne; nabierać’; *te naćonęace naćonęaŋy luži na trefny tovar* 19; **obgadywacz**: obgadywać ‘opowiadać o kimś rzeczy niepoehlebne, przedstawiać kogoś w niekorzystnym świetle; obmawiać, szkalować, oczerniać’; *juš me obgadyŋe ten obgadyvač* 10; por. też np.: *bazgracz, brechacz, chechlacz, ciuwacz, dudlacz, fiutacz, frykacz, gąglacz, gębacz, kłapacz, kwękacz, machlacz, machłowacz, opluwacz, posmykacz, szczekacz, trwoniacz, wykrętač*.

Formant ten produktywny jest również w gwarowych formacjach o zabarwieniu neutralnym, por.: **budowacz**: budować; *budovace budovaŋy domy* 19; **czyszczacz**: czyścić ‘kastrować’; *cyscac cyšci zvježynta* 12; *cyšćoc to ŋumje cyšcić zvježynta* 19; **golacz**: golić; *pošed do golaca ogol’ić gŋove i brode* 28; **krasacz**: krasać ‘kastrować’; *krasač to šfyŋe krasaŋ* 18; **noszacz**: nosić; *nošače nošom na veselu za stouy* 13; *som ne nošeŋ, ino nošačy vynaŋon M*; *nosac ŋoroby* 3; **odbieracz**: odbierać ‘zbierać i wiązać w snopki koszone zboże’; *odberac odbera zbože* 12; *ne mava odbiracuŋ do pomocy* 28; **sadzacz**: sadzić; *sažač saži kartofle* 6; *pšyŋožił’i sažače i sažił’i kartofle* 24; **żynacz**: żynać; *zynac zyŋe zyto kosom, šerpym* 25;

f) derywaty na *-iszcz*e

Formant ten obok funkcji tworzenia nazw miejsc (por. Dulewiczowa 1976) występuje też w funkcji tworzenia nazw augmentatywno-pejoratywnych i łączy się z podstawami rzeczownikowymi (por. Łoś 1925, s. 87; Gaertner 1934, s. 327; Strumiński 1961, s. 405–406; Rospond 1971, s. 201; Sławski 1974, s. 96; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 104; Tekielski 1982, s. 289; por. też Brzeziński 1985).

W moim materiale formant *-iszcz*e zanotowałam w jednym derywacie motywowanym w wyniku reinterpretacji czasownikiem, por. **kurwiszcze**: kurwić się ‘uprawiać rozpustę; łajdaczyć się’; *byuŋa kurviščym v mešće i še kurviŋa za piŋonže* 30;

g) derywaty na *-aga*

Nazwy utworzone tym formantem mają zabarwienie pejoratywne, co można wiązać m.in. z silnym emocjonalnym nacechowaniem sufiksu *-aga* (por. Sławski

1974, s. 65; Kowalska G. 1983, s. 96). Wyrażają pogardę, odrazę mówiącego do osoby, która wykazuje skłonność do czynności nazywanej przez czasownik (por. *kurwiaga*) lub lekceważąco-ironiczny stosunek mówiącego do określanej osoby (*lamaga*), por. **kurwiaga**: kurwić się ‘uprawiać rozpustę; łajdaczyć się’; *ta kur’vaga już śe kur’vi* 30; **lamaga**: łamać; *uamaga* 7;

h) derywaty na -ęga

Formant ten tworzy w języku ogólnopolskim i w gwarach nieliczne rzeczowniki pejoratywne (por. Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 113; GWJP 1998, II, s. 400; Szymczak 1961a, s. 152; Pluta 1964, s. 19; Bąk 1968, s. 76; Górniewicz 1968, s. 70; Mrózek 1970, s. 193; Malec 1976, s. 41; Cyran 1977, s. 85; Pająkowska 1990, s. 32, 85; Gala-Milczarek 2009a, s. 89; por. też Indeks SGP 1999; Indeks SL 2010, s. 224–225), por. też formacje z eksplorowanych gwar: **łazęga**: łązić; *uazynga lubi uazić po fsi, a nie robi* 19; **pleciega**: pleść ‘mówić bez sensu, nie zastanawiając się; gadać, paplać o czymś’; *ta plećęga już pleće* 3; **włóczęga**: włóczyć się; *vūucynga vūucy śe po śfēće i i nīgże nie zagżeje mējsca* 19; *davni to śe vūučēngi vūučyli po fśaχ* 6; *taki vūučēnga ślaja śe, vūučy* G; por. też np. *maślęga*;

i) derywaty na -uga

Przyrostek -uga, jak podkreśla Sławski, jest dość produktywny w językach wsch.-słow., szczególnie w gwarach rosyjskich i ukraińskich. Tworzy w nich przede wszystkim ekspresywne dwurodzajowe nazwy osób (zwykle z ujemnym zabarwieniem uczuciowym), derywowane od podstaw czasownikowych, przymiotnikowych i rzeczownikowych (Sławski 1974, s. 68; por. też Kowalska A. 1983, s. 91–97). Formacje z przyrostkiem -uga znane są w historii języka polskiego od XIII wieku (Ożdżyński 1988, s. 201). Biorąc pod uwagę znaczenie formacji utworzonych przyrostkiem -uga, tj. ekspresywne dwurodzajowe nazwy osób zwykle z ujemnym zabarwieniem uczuciowym, jestem skłonna przypuszczać, że nieliczne polskie tego typu formacje powstały pod wpływem najprawdopodobniej ukraińskiego lub rosyjskiego.

W gwarach pogranicza małopolsko-mazowieckiego zanotowałam następujące formacje utworzone tym formantem: **bajbuga**: bajburzyć ‘plotkować’; *jak fstańe to już bajbuga bajbuży* 29; **łazuga**: łązić; *ta uazuga znowu gżęś uazi* 3; **papluga**: paplać ‘mówić dużo i bez potrzeby’; *papluga paple guupstfa* 20; *ale śe tyn papluga rospaplou* 22; por. też np. *pleciuga*, *śmieciuga*;

j) derywaty na -yga

Podobnie jak inne formanty z podstawowym -g-, także i formant -yga wprowadza do derywatów nacechowanie emocjonalne, pejoratywne (por. Sławski 1974, s. 69). To nacechowanie dodatkowo wynika też ze znaczenia leksykalnego podstawy, por.: **grajdyga**: grajdać się ‘wolno chodzić’; *grajdyga ledvo śe graiχ da* 28; **kuśtyga**: kuśtykać ‘utykać na nogę, kuleć’; *kuśtyga taka ten χopak* 23; *kuśtyga kuśtyka jak iże* 28; **łachtyga**: łachtać się ‘łajdaczyć się’; *uachtyga co śe s χuopamy uachta* 3; **smrodyga**: smrodzić ‘psuć powietrze’; *smrodyga* 30;

k) derywaty na *-al*

Ekspresywność zapisanych przeze mnie formacji wynika z funkcji ekspresywnej formantu będącej uzupełnieniem ekspresywności tematu. Ekspresywna funkcja omawianego formantu zawarta była w jego pierwotnej strukturze tzn. zarówno w psł. **-l̥* ($\leq$ ie. *-lo-*) derywującym ekspresywne nomina agentis (por. Sławski 1974, s. 103; Wojtyła-Świerzowska 1974, s. 104–107), jak i w sekundarnym sufiksie *-j̥* tworzącym formacje hipokorystyczne. Poza tym podstawy słowotwórcze powyższych formacji są wyrazami już nacechowanymi ujemnie, por.: **chrapal**: chrapać; *χrapol χrapie aš v druġim pokoju suyxać* 7; *tyñ χrapol tak χrape, ze ñi moġe spać* 19; **pyskal**: pyskować; *jak pyskuje źecko, to taki pyskal jest* 25; *pšestañ pyskolu pyskovać* 25; *pyskol z ñego dobry, gymbe ma pyskatom i pyskuje* 19; **wrzaskal**: wrzeszczeć; *vžescy na caum veš* 19; por. też np.: *gęgal, jękal, mękal, sral, wrzał*;

l) derywaty na *-ala*

Formant ten tworzy formacje ekspresywne rodzaju męskiego (por. Sławski 1974, s. 105; Wojtyła-Świerzowska 1974, s. 103–104). Według Witolda Doroszewskiego odcień ironiczny zależy od wygłosowego *-a* rodzaju żeńskiego (por. 1929, s. 73). Takie stanowisko skłaniałoby do wniosku, że w sufiksie *-ala* skumulowały się dwie właściwości wyrażające ekspresywną funkcję języka, tj. ta zawarta w sufiksie *-al* oraz ta w *-a*, które zarezerwowane przez język dla rodzaju żeńskiego zaczęło występować w funkcji tworzenia nazw męskich (por. też Gala 1984, s. 26).

W moim materiale formant *-ala* wystąpił w formacjach: **mądrala I**: mądrzyć się; *mondrala ñiby fšysko vi nailepij, stale še s kim špera, monžży* 14; *mondrala z ñego, monđży še zašše* 19; **mądrala II**: mądrować się ‘mądrzyć się’; *mundrala mundruje tylko* 7; **pyskala**: pyskować; *to pyskala, jak to pyskuje* 17; por. też np.: *gębala, margala, srala*.

Powyższe formacje mają charakter ekspresywny. Na ich pejoratywny, pogardliwy czy ironiczny odcień związany m.in. z charakterem formantu zwracano uwagę w literaturze (por. Doroszewski 1929, s. 73; Pluta 1964, s. 36; Rospond 1971, s. 199; Kowalska A. 1983, s. 73);

ł) derywaty na *-ol*

Wszystkie wyrazy z formantem *-ol* są silnie nacechowane ekspresywnie, zwykle z odcieniem ujemnym (por. Bednarczuk 1986, s. 143). Formacje zanotowane przeze mnie potwierdzają ten pogląd, por. **pyskol**: pyskować; *taki pyskol, o byle co še kuuci, pyskuje* 14; **trajkol**: trajkotać ‘mówić dużo i szybko’; *ale trajkoće trajkol; ñe trajkoc trajkolu* 13;

m) derywaty na *-ajło*

Jak podkreśla Sławomir Gala „duży ładunek pejoratywnej emocji zawarty jest zarówno w podstawowym, pierwotnie partycypialnym *-l-*, jak i postpozytywnym *-o* (1993, s. 79). W powyższych przykładach obserwujemy kumulację wartości stylistycznej poprzez nakładanie się emocji pejoratywnej niesionej przez

sufiks z ładunkiem zawartym w czasownikowych podstawach derywacyjnych, por. **grzebajło**: grzebać się ‘robić coś wolno; guzdrać się’; *gżebajło śe gżebē iak coś robi* 22; **jąkajło**: jąkać się; *iak śe iōnka, to vouaiō iōnkava abo iōnkaiūo* 11; **krzykajło**: krzyczeć; *kšykaiūo fšystkiχ pšekšyčou* 20; **strachajło I**: strachać się ‘bać się’; *straχaiūo śe straχa, boji* 7; **strachajło II**: straszyć; *ten straχaiūo iuš strašy* 12; **szukajło**: szukać; *šukaiūo* 30;

n) derywaty na *-ala*

Już w epoce psł. etymologicznie imiesłowowe sufiksy derywowały odpowiednie rzeczowniki, które w językach północnoślowińskich tworzyły kategorię semantyczną *nomina agentis* z dodatkową funkcją ekspresywną, pejoratywną (Sławski 1974, s. 103–105).

W zebranym przeze mnie materiale formant ten pojawił się w następujących derywatach: **bazgrała**: bazgrać ‘brzydko pisać’; *bazgraua bazgra iak kura pazurym* 20; **brzdąkała**: brzdąkać 1. ‘zle grać’, 2. ‘mówić cicho, niewyraźnie’; *to byu taki bždoŋkaua, cauom zabave psuu, bo co innēgo se grau* 14; *bždoŋkaua bo tak bždoŋko a ŋe gro* M; *bždoŋkaua, iag “un ŋe umi, to byle co tam bždoŋkŋe* 25; *bždoŋkaua bždoŋka coś pod nosē* 25; **gderala**: gderać ‘narzekać, zrzedzić, utyskiwać’; *uazi taki gderaua po lužax i tym gderanīm guove zavraca* 14; *gderaua gdero stale aš śe pšykšy* 20; **guzdrała**: guzdrać się ‘robić coś wolno; grzebać się’; *ŋe iž do tego guzdrau bo śe beže rok s tym guzdrou* 19; *dla guzdrauuf, co śe guzdrajom, roboty ŋi ma* 25; por. też np.: *babrała I, II, bajdała, bąkała, blukała, capala, dyndala, fukała, gągała, głądała, grajdała, hurkała, knychała, kwikała, nukala, rykala*.

Pejoratywne leksykalnie podstawy tworzące przytoczone wyżej derywaty często znane są tylko w gwarach, por.: blukać ‘pić, zwłaszcza alkohol’, gagać ‘mówić szybko i niewyraźnie’, grajdać się ‘wolno chodzić’, hurkać ‘jedenstajnie hałasować’, knychać ‘płakać, łkać’, nukać ‘powoli coś robić’.

Przytoczone wyżej derywaty z formantem *-ala* są nacechowane ekspresywnie. Określają one osoby nie tylko ze względu na wykonywaną przez nie czynność, ale także i ze względu na sposób wykonywania tej czynności, stąd większość nazw ma charakter przymiotnikowy o charakterze pejoratywnym. Witold Doroszewski przypuszcza, że „zastosowanie formacji na *-ala* do osób jest wtórne” (1929, s. 63), a ujemny odcień znaczeniowy tych formacji może pozostawać z jednej strony w związku z, jak to określa, formą żeńskiego rodzaju, z drugiej zaś strony zależeć może od przeniesienia nazw rzeczy na osoby (por. 1929, s. 63).

W przypadku kilku derywatów o ekspresywności zdecydował sufix dodany do neutralnej podstawy, por.: **gwizdała**: gwizdać; *tyŋ gŋvizdaŋa to luŋi gŋvizdać* 1; *ŋeχture χuopy gŋvizdaŋum pšy roboče, to take gŋvizdaŋy* 19; **pytała**: pytać; *pytaŋa stale cegoš ŋe ve, stale pyta* 7; **urzędala**: urządować; *te uženauy f soboty ŋe uženauom* 7;

o) derywaty na *-oń*

Formant *-oń* jest produktywny w jęz. zach.-słow. w ekspresywnych określeniach przede wszystkim ludzi, często z określeniem pejoratywno-augmentatyw-

nym, nierzadko też w ekspresywnych nomina agentis (por. Sławski 1974, s. 133). W polszczyźnie tworzy m.in. nacechowane stylistycznie odczasownikowe nazwy osób (por. Gaertner 1934, s. 275–276; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 273).

Na eksplorowanym obszarze zanotowałam następujące derywaty z tym formantem: **grajdoń**: grajdać się ‘wolno chodzić’; *grajdoń co še grajda* 28; **guzdroń**: guzdrać się ‘robić coś wolno; grzebać się’; *ty guzdrońu, co še gužžžeš?* 17; **lizoń**: lizać się 1. ‘pieścić się’, 2. ‘podlizywać się’; *lizoń lubi še lizać* 17; *strasny lyzoń podlyzuje še jem* 28; **mamloń**: mamleć ‘jeść powoli, niedołącznie’; *mamluń mamle a he iji* 22; por. też np.: *cedzoń, dziamoń, mazoń*;

p) derywaty na -ara

Ten niezaświadczony w wyrazach prasłowiańskich przyrostek -ara tworzy m.in. w języku ogólnopolskim i polskich dialektach ekspresywne rzeczowniki denominalne, zwłaszcza augmentativa, peiorativa (por. Sławski 1976, s. 21). W poniższych formacjach ekspresja wspierana jest dodatkowo pejoratywnym zabarwieniem wynikającym ze znaczenia podstawy, np. **bajdziara**: bajdziurzyć ‘zmyślać, wymyślać’; *posua pobajžużyć troxe* 21; **ględziara**: ględzić ‘mówić bez sensu; bzdurzyć, pleść’; *gl’ińżora* 19; **ślamazara**: ślamarzyć się ‘powoli coś robić’; *tyń ślamazara to še dopiero ślamaže z roboto* 10; por. też np.: *bajczara I, fuszara, gździara, laziara, sepluniara, smolara*;

r) derywaty na -arz

W kręgu odczasownikowych formacji z sufiksem -arz znalazły się obok nazw wykonawców czynności zawodowych (np. *drukarz, farbiarz, gręplarz, malarz, murarz, szklarz, szlifiarz, tokarz, tynkarz*) i nazw wykonawców czynności niezawodowych (np. *czytarz, kołędziarz, obrzynarz, pikiociarz, wędkarz, wiązarz*) tzw. nazwy skłonnościowe, stojące na pograniczu nazw agentywnych i atrybutywnych, np. *bębniarz, fafluniarz, ględziarz, plotkarz*. Większość nazw skłonnościowych ma ekspresywne zabarwienie uczuciowe, wynikające ze znaczenia leksykalnego podstawy z jednej strony i funkcją ekspresywną formantu będącego uzupełnieniem ekspresywności tematów z drugiej strony. Na tego typu formacje w gwarach, tworzone tym przyrostkiem wskazuje m.in. Anna Kowalska (por. 2002; 2003), por. **bębniarz I**: bębnić ‘głośno mówić’; *bymbńoś to bymbńi, a he muvi* 17; **dowciparz**: dowcipować ‘szydzić’; *dofćipaś dofćipuje, šyži z innyx* 12; **fafluniarz**: faflunić ‘mówić szybko i niewyraźnie’; *fafluńoża to he zrozumíš, bo tak fafluńi* 19; **ględziarz**: ględzić ‘mówić bez sensu; bzdurzyć, pleść’; *gl’ińžoś to gl’ińži, co mu tylko pšyžiže do ūba* 19; **malpiarz**: malpować ‘plotkować’; *χoži mauypoś po fši i mauypuje* 22; **plotkarz I**: plotkować; *χuopy to gorše plotkaže niš baby, tylko še he χcu pšyznać, že plotkuju* 3; *s χuopuf to som plotkože, plotkujom gožeł niš baby* 25; por. też np.: *bajczarz I, bajdziarz, dziamdziarz, machlarz, paplarz, smrodziarz*;

s) derywaty na -as

Franciszek Sławski zauważa, że formant *-asъ tworzy w poszczególnych językach słowiańskich ekspresywne określenia ludzi (por. Sławski 1976, s. 32).

Zdaniem Bogusława Krei we współczesnej polszczyźnie ogólnej dominują formacje osobowe na *-as* o nacechowaniu ekspresywnym, augmentatywnym, poza tym zjawisko to jest wyraźne w licznych gwarowych formacjach (por. Kreja 1996, s. 174). Owo nacechowanie na ogół tkwi już w podstawie słotwórczej (por. Kreja 1996, s. 171), co potwierdza też mój materiał, por.: **bekas**: beczeć ‘płakać’; *tyń bekas iuś fstou i becy* 13; **kulas**: kuleć ‘utykać na nogę’; *kulas muvju na tygo, co kuleje* 7; **latas**: latać ‘biegać’; *lotas // lotos bego za xuopokamy, fstydu ni mo* 19; **porwas**: porywać ‘kraść’; *te porvasy to poryvaio, kradno co popadnie* 29; por. też np.: *gegās, grajdas, mamlas, wywijas*;

t) derywaty na *-us*

Już na gruncie prasłowiańskim formant *-us* tworzył od podstaw werbalnych ekspresywne nomina agentis (podobnie jak synonimiczne *-uch*) (por. Sławski 1976, s. 34).

Eksplorowane gwary charakteryzują się produktywnością omawianego formantu, por.: **bajus**: bajać ‘zmyślać, wymyślać’; *bajus baię, co mu pšyžię do guovy* 17; **biegus**: biegać ‘włóczyć się’; *ne robi tyn begus ino bego* 19; **chlajus**: chlać ‘dużo pić, zwłaszcza alkohol; dużo jeść’; *chlajus χla vude* 4; *chlajus zexlou na ros fšystko* 13; **chwalus**: chwalić się; *χfalus to guvno ma, a še χfali* 12; **ciekus I**: ciekąć ‘biegać, włóczyć się’; *ćekus ćeko poza domem* 17; *ćekus to ćeko po fši cauy žiń* 19; **ciekus II**: ciekąć się ‘współżyć’; *tyń ćekus to tylko ćeko še s xuopamy, iak ta suka s psamy* 17; **dzierus I**: drzeć ‘niszczyć ciągłym używaniem; zdzierać, zużywać’; *to žerus ieden, sytko podar* 2; **dzierus II**: drzeć się ‘krzyczeć, wrzeszczeć, płakać bardzo głośno’; *iuś suyχać iak žerus še žže* 3; **gardus**: gardzić; *gardus na nič ni ma apetytu, ne χce ieś, garži ieżeńem* 14; **gnijus**: gnić ‘próżnować, lenić się’; *gñijus do pouudha v uušku gñije* 22; **kłamus**: kłamać; *to kuamus iedyn, iak to χuame* 13; *kuamus nigdy pravdy ne povi, tylko kuamie* 7; *ne suuχeį baby Staška, bo to kuamus, kuamie i kuamie* 7; **lepus**: lepić się ‘przylegać do kogoś; kleić się’; *z Antka to byu nezuų lepus, do kozdy še lepiu* 17; *taki lepus z nego, pšecoχ* 17; *žecok ie lepus i še lepi do každygo* 20; **lizus**: lizać się ‘podlizywać się’; *byu lizusem i skaržypytu, skaržyų i podlizyvau še* 8; **lgus**: łgać ‘mówić nieprawdę; kłamać’; *z ni to uęus ie, co to uęa* 12; **objius**: objajać się ‘lenić się’; *po kuntaχ še obijus obija, ne robi* 17; **plotkus**: plotkować; *poznaua tego plotkusa, co luři plotkovać* 6; **trajlus**: trajlować ‘mówić dużo i szybko’; *trajlus to može trajlovać cauy žiń* 19; *ne trajluį tyle ty trajluše* 22; **wycierus**: wycierać się ‘łajdaczyć się’; *ne vyćereį še s xuopamy, ty vyćerušę*, 20; *vyćirus vyćiro kunty, ne sanuje še fcale* 19; *co un še navyćeroų s tymy babami, to ne vim* 22; **zdzierus**: zdzierać ‘pobierać zbyt wygórowaną opłatę za jakąś usługę, towar’; *tyń žžerus to skure zežže s čuověka* 20; *žžirus uostatnu košule s čębę by zdar* 7; *drogo spšędaįę, žžera z luři, žžirus* G.

Wszystkim wymienionym formacjom towarzyszy ujemne, pogardliwe nacechowanie formalne. Źródło tej ekspresji tkwi zarówno w formancie, jak i w podstawach słotwórczych, por. np. chlać, gnić, trajlować, wycierać się, zdzierać;

u) derywaty na *-ot*

Formant *-ot* nadaje derywatom zabarwienie wyrażnie ujemne (por. Pluta 1964, s. 32; Dobrzyński 1967, s. 20). Poza tym poniższe derywaty motywowane są czasownikami onomatopeicznymi, a ich ekspresywny charakter może dodatkowo wspierać znaczenie leksykalne podstaw, por. **dziurgot**: dziurgać ‘zrzędzić’; *żurgot* 3; **gęgot**: gęgać ‘mówić szybko i niewyraźnie’; *gyngot gyngo, nie zrozumiesz go* 19; **skrzekot**: skrzeczeć ‘mówić piskliwym, przykro brzmiącym głosem’; *skšekot* 19; **trzepot**: trzepać ‘mówić dużo i byle co, bez zastanowienia’; *čšepot* 28.

Zebrany materiał potwierdza, że „Wyraz ma nie tylko znaczenie, tzn. nazywamy nim przedmiot myśli, ale może on także ujawniać naszą postawę uczuciową względem czegoś nazywanego” (Klemensiewicz 1986, s. 48) oraz to, że „z warstwy ekspresywnej słownictwa gwarowego wyłania się [...] obraz określonych postaw społecznych, zamknięty w zawartych w tym słownictwie konotacjach” (Popowska-Taborska 1998, s. 257).

Gwarom właściwa jest większa skłonność do tworzenia form nacechowanych ekspresywnie, posiadają liczniejszy zasób wyrazów podstawowych i formantów, wykorzystywanych w tym celu. Znakomitym środkiem sygnalizowania negatywnej oceny są wyrazy motywowane, ponieważ do degradacji przedmiotu wypowiedzi można wyzyskać dodatkowe cechy znaczeniowe ukryte jak gdyby w ich strukturze. Walor emocjonalny nadają wyrazom zarówno podstawy, jak i charakterystyczne formanty.

Wśród omawianych formacji pejoratywnych można zgodnie z podziałem Stanisława Grabiasa (1978) wyodrębnić:

1) formacje będące wynikiem kojarzenia ujemnie wartościującej podstawy i emocjonalnie neutralnego formantu, por.: *chwal-ca, wyj-ec, lat-awiec, dudł-aj, ćlam-ak, dlub-ek, partol-nik, klóci-ciel, gz-ica, klekot-ka, chlist-aczka, pleci-arka*;

2) formacje będące wynikiem kojarzenia ujemnie wartościującej podstawy i ujemnie nacechowanego formantu, por.: *zrzęd-a, gz-icha, pytl-och, szyder-uch, babr-acz, kurw-iszcze, kurwi-aga, pleci-ęga, papl-uğa, grajd-yga, pysk-al, mądr-ala, trajk-ol, grzeb-ajło, guzdr-ala, grajd-oń, bajdzi-ara, fafluni-arz, kul-as, chlaj-us, dziurg-ot*;

3) formacje będące wynikiem kojarzenia neutralnej emocjonalnie podstawy i ujemnie nacechowanego formantu, por.: *gwizd-ala, urząd-ala*.

Przeprowadzone przez Artura Rejtera badania pozwoliły na wskazanie przez niego aż 142 sufiksów tworzących leksemy ekspresywne nazywające osoby (Rejter 2006, s. 149–150). Należy oczywiście podkreślić, że jedynie część formantów wskazanych przez Rejtera to morfemy o prymarnej funkcji ekspresywnej (formanty ekspresywne inwariantnie – Grabias 1981, s. 71–73). Pozostałe posiadają jednak zdolność tworzenia takich formacji, ale jest to ich funkcja sekundarna wobec funkcji tworzenia derywatów reprezentujących inne kategorie semantyczno-słotwórcze (są to tzw. formanty ekspresywne kontekstowo – Grabias 1981, s. 73–76). Również w derywatach zebranych przeze mnie w gwarach małopolsko-mazowieckiego pogranicza językowego znalazły się derywaty utworzone for-

mantami prymarnie ekspresywnymi (por. formanty z podstawowym *-ch-*: *-icha*, *-och*, *-uch*; podstawowym *-g-*: *-ęga*, *-uga*; podstawowym *-l-*: *-al*, *-ala*, podstawowym *-s-*: *-as*, *-us*), o długiej tradycji w polszczyźnie (por. Kreja 1969; Kleszczowa 1998), częściowo odziedziczone z języka prasłowiańskiego (Łoś 1925; Klemensiewicz i in. 1964, s. 197–226; Długosz-Kurczabowa, Dubisz 1999). Zanimowałam też formanty, które choć zarezerwowane dla innych kategorii nazw, np. wykonawców czynności czy nienacechowanych emocjonalnie nazw nosicieli cech, z racji tego, że dotyczą oceny człowieka, zyskują kontekstowo wymiar ekspresywny właśnie jako sekundarny, por. np. formant *-acz*.

Warto zwrócić uwagę w odniesieniu do nazw ekspresywnych na fakt współistnienia wielu nazw synonimicznych i to w odniesieniu nie tylko do większych obszarów gwarowych, ale również jednej gwary, por. dziecko, które płacze we wsi Długie, określane jest mianem: *beczoch*, *bekas*, *beksa*, *mazanek*, *mazgaj*, *mazuch*, *miączek*, *plączek*, *plaksa*, *wyjec*. Bogactwo, a także produktywność współnofunkcyjnych sufiksów doprowadziło do powstania dubletów strukturalnych, tj. nazw określających obiekt ze względu na tę samą cechę „podobnych fonemicznie w części rdzennej”, a różniących się budową morfologiczną, por. *krzyczak*, *krzyczek*, *krzykacz*, *krzykajło*, *krzykała*, *krzykun* (zob. rozdział II.8. *Zagadnienie słowotwórczej wariantywności nazw osobowych wykonawców czynności*).

Jeśli chodzi o charakterystykę semantyczno-kulturową zgromadzonych pejoratywów, to można wyróżnić następujące kategorie⁵¹:

I. Aspekt fizyczny

Są to formacje nazywające osoby, które charakteryzuje:

1) niezgrabność, niezdarność bądź ogólna niezaradność fizyczna, por.: **grajdała** ‘mężczyzna // chłopiec wolno chodzący’; *ty grajdało, co še tak grajdaś?* 24; **grzebala** ‘z dezaprobatą o kimś powolnym, ślamazarnym, flegmatycznym’; *gżebaua strasnie še gżebe iak coś robi* 17; **łamaga** ‘niezdara, niedołęga, ślamazara; mężczyzna często łamiący nogę’; *uamaga* 7; por. też np.: *gramoła*, *koślak*, *kulawka*, *kuśtyga*, *nierada*, *sajdak*, *utykała*;

2) niechlujność, niedbałość, por.: **brudas** ‘człowiek brudny, niechlujny, nieporządny’; *iuś še brudas ubrużeu* 13; **paprak I** ‘mężczyzna pracujący źle, nie dbale, nieumiejętnie; kiepski rzemieślnik, fuszer’; *paprak to veźne tańi, ale papše robote* 7; *taki paprok, nedbalux, a nie majster, čego še nie dotxne to spapše* 14; *ne beš tego paproka, bo ci spapše robote* 19; **paprak II** ‘ten, kto paprze się, brudzi się czymś’; *papše še ten paprok* 19; **smoluch** ‘mężczyzna // chłopiec brudzący się ciągle; brudas, niechluj’; *smolux še smoli šypko* 1; *smolux zasmoliu ubrańe* 10; *ale še zasmoleu tyn smolux* 19; por. też np.: *bazgrak*, *dudra*, *graciara*, *mazak I*, *morus*, *niedbaj*, *parciarz*, *smotruch*;

3) zachowania związane z fizjologią i seksem, por.: **bździach** ‘mężczyzna puszczający wiatry, psujący powietrze’; *bźōox bźi* 20; *ić ty bźōoxu* 30; **jebak** ‘ten, kto często współżyje z kobietami’; *jebak jebje, co še rusa* 8; **pierdziel** ‘męż-

⁵¹ Podziału na kategorie dokonuję za Arturem Rejterem (2006).

czynna // chłopak puszczający wiatry, psujący powietrze'; *pjerżel* 6; por. też np.: *drzystun, fafel, lejba, płoducha, przeskoczka, ruchala, sikal, sraluch, szczoeh*.

II. Aspekt psychiczny

Są to formacje nazywające osoby, które charakteryzuje:

1) lenistwo, pasożytnictwo, por.: **darmozjad** 'ten, kto je za darmo, na cudzy koszt; leń, próżniak'; *darmoziat he zaraba a iješć xce* 19; **leniuch I** 'człowiek leniwy'; *to taki leńux, he xce mu se pracować, aby se leńi* 16; **špioch** 'ten, kto // ta, która dużo śpi // lubi spać'; *co za špiox š ćebie, tylko špiš i špiš* 6; *špiox, bo ćongle by spaų* 25; *špox rano lubi spać, do roboty se he špesy* 19; *jak tyn špox špi caųy žiń, to trudno se žińiž, že niž ni može zrobić na čas* 25; por. też np.: *bumelant, gnijus, grubiarz, leżuch, lazgarz, migocha, nierób, obijus, nygus, rozwalicha, uwal, walkoń*;

2) płochość, skłonność do błahostek, lekkomyślność, por.: **chichot** 'mężczyzna często śmiejący się'; *xiχot* 8; **dowciparz** 'szyderca'; *dofćipaš dofćipuie, šyži z innyx* 12; **žartowniś** 'kawalarz, dowcipniś'; *žartovniš lubi se požartovać* 14; *byų tutaj taki, co ze fšystkiχ žartovaų, žartovniš* G; por. też np.: *bojak, gudra, strachajło I, trzęsiocha*;

3) plotkarstwo, gadulstwo, por.: **bajda** 'człowiek wymyślający niestworzone rzeczy'; *može caųy vēčur bajdać* 24; **trajkotka** 'kobieta // dziewczyna mówiąca dużo i szybko'; *ta somšatka trajkotka* 6; por. też np.: *banduła, bajbuga, blakotka, bołtun, brechun, bujaka, chlapa, dziamak, dziargolicha I, gaduła, gadus, gamza, gawędziarka, gdak, gderanina, gębala, ględa, ględała, jarmolicha, języczara, klekotka, klepa, kołatacz, krekora, krzykajło, małpiarz, mamra, margala, obmawiacz, papla, pepla, pierdoluśnica, plapera, pleskot, plotnik, plotuśnik, pytlak, rajcownik, ryczula, szczekacz, szeptuch, terkot, trajda, trajla, trąbicha, trzepot, wachła*;

4) zarozumialstwo, duma, buta, bezczelność, por.: **chelpiciel** 'pyszałek; chwalca'; *tyn χeųpićel iųš se χeųpi* 13; **chwalipięta** 'ten, kto // ta, która lubi się chwalić'; *taki χfaliپیenta z nego, co to se zafše χfali* 6; *χfaliپیenta se fćoraį caųy čas χfaliųa* 8; **mądrala I, II** 'ktoś przebiegły, chytry, przemądrzały, mający się za mądrego, popisujący się swoją (często rzekomą) mądrością'; *mondrala niiby fšysko vi naiłepiį, stale se s kim spēra, monžży* 14; *mondrala z nego, monđży se zafše* 19; *mundrala mundruie* tylko 7; por. też np.: *buchaj, mądracz, mędryk, minowaczka, panoszek, pyszniocha, urągajek*;

5) kłótność i // lub zrzędlwość, por.: **gderacz** 'mężczyzna lubiący gderać, narzekać, gderliwy; zrzęda, nudziarz'; *gderoc* M; **klótnik** 'ten, kto stale się kłóci'; *kuųtnik* 1–20; **zrzędziocha** 'kobieta narzekająca, utyskująca, gderliwa'; *vincy se žžynžoxo nagadaš, nažžynžiš za tyn uobity garcek, nis beų vart* M; por. też np.: *awanturnica I, II, barzęc, biadul, brzęczek, cektownica, durda, dyrła, dziamgadło, glemięziocha, klóciar, kwękacz, kwikała, lamentnica, marud, miącz, narzekacz, prawnik II, sekut, sprzeka, swarnik, utyskiwacz, żwandacz, żymoła II*;

6) maruderstwo, płaczliwość, por.: **beksa** 'płaczek // płaczka'; *beksa to becy i becy i he ma kuńca* 3; *beksa becy ćungle, jak ta koza* 7; **płaczek** 'ten, kto stale płacze'; *čego puaćku puaćeš?* 2; *puaćek zafše puące jak pšyižę* 19; por. też np.:

beczocha, bekała, buczo, drzyk, dulczka, dzierus II, dziurgot, jęczka, kwęczek, kwikun, marudnica, maślak, maślęga, mazak II, mazanek, mazepa, mazgaj I, II, mazgrała II, mazia, mazocha, mękała, miauczek, miączek, rozdzirek, ryczuś, skowyczek, skwierz, stękara, wrzeszczek, wydrzyk, wyjak, zgieldak;

7) kapryśność, por.: **grymaśnik** ‘ten, kto stale grymasi, kaprysi, wybredza’; *grymaśnik 7; kapryśnica* ‘kobieta kaprysząca; grymaśnica’; *kapryśnica zminno i kapryśno 13*; por. też np.: *chumeryczka, gardzioch, marud, mazoń, narzekaczka, nudziarz, stękaczka;*

8) ponuractwo, por.: **milczek** ‘mężczyzna // chłopiec milczący, małomówny, mrukliwy; mruk’; *milczek 13*; por. też np.: *mruczek, mruk, niemak, niemas;*

9) prześmiewczość i skłonność do szyderstwa, por.: **kpiarz** ‘mężczyzna // chłopiec skłonny do kpin, naśmiewający się z innych; żartowniś, szyderca’; *kpiąś 3; naśmiewca* ‘mężczyzna szydzący, drwiący, kpiący z kogoś lub czegoś’; *naśmiewca lubi naśmiewać się z innych 19; prześmiewca* ‘mężczyzna prześmiewający się z kogoś, z czegoś; szyderca, kpiarz, żartowniś’; *z niego to dopiero był pśeśmiewca, z luźi się pśeśmiewa 25; szyderca I* ‘mężczyzna szydzący, drwiący z kogoś lub z czegoś; kpiarz’; *šyderca šyži, z nikogui se hiž nie robi 19; do ty pory suyšē smēx tego šydercy, co s každygo šyži 25*; por. też np.: *dowciparz, dwornik I, opluwacz, przedrzeźniacz, szyderuch, szydzicielka, wykpiśz, wyszczerca, wyszydzacz, wyśmiewnik;*

10) złośliwość, krnąbrność, łobuzerstwo, por.: **lobuz** ‘urwis, psotnik, swawolnik’; *uobus 13, G; złośnik* ‘mężczyzna łatwo wpadający w złość, często się złoścący’; *zuošnik 3, 6–8, 10, 13, 19, 25, 28, 30, G, M*; por. też np.: *bijatykarz, despeka, dokucznik, dopiekacz, doskwieracz, dożyracz, galgan, męczycielka, mściciel, psotnica, rozrabiała, zapiekaj, zaskwiernik;*

11) skłonność do pochlebstwa, por.: **lizus** ‘mężczyzna schlebiający, nadskakujący komuś, zwłaszcza wyżej postawionemu, dla pozyskania jego względów; pochlebca’; *był lizusem i skarżypytu, skarży i podlizywał się 8; pochlebca* ‘ten, kto pochlebia komuś’; *poħlepca sprytne poħlebjo innym M*; por. też np.: *lizoń, pochlebiacz, podchlebca, podchlebiacz, podlizacz, podlizuch, przychlebek, przypochlebus;*

12) egoizm, por.: **samochwała** ‘człowiek chwalcący się, lubiący się chwalić’; *znam tego samoħfaue, sam się ħfal’ić lubi 28; samolub* ‘egoista’; *samolup 1*; por. też np.: *samochwalisz, samolubiec.*

III. Aspekt obyczajowo-społeczny

Są to formacje nazywające osoby, które charakteryzuje:

1) wprowadzanie chaosu, burzenie porządku, spokoju, wprowadzanie nieładu, zamętu, por.: **burzyciel** ‘mężczyzna, który podburza kogoś, buntuje’; *bużyćel to buży luźi, podbužo do zuego 19; mącićel* ‘mężczyzna, który sieje zamęt, niepokój, wszczyna awantury’; *mońćićel M; mąciwoda* ‘mężczyzna powodujący zamieszanie, intrygi’; *tako mońćiwoda, co to mońći 19; wicherzyciel* ‘podżegacz, podburzacz’; *viħšyćel 8*; por. też np.: *awanturnik I, buntowczyk, bursiciel, gmatwacz, judzicielka, kusicielka, manipulant, manipulator, mieszała, napuszczacz, podburzacz, podjudzacz, podżegacz, prowokator;*

2) nieumiejętność zrobienia czegoś, brak profesjonalizmu, por.: **bazgracz** ‘mężczyzna // chłopiec, który bazgrze, pisze nieporządnie, niewyraźnie, nieudolnie rysuje, kreśli coś’; *bazgrac* 14; **dlubala** ‘grzebała’; *duubaua to ne robi, a tak duube* 20; **skrobideska** ‘stolarz’; *skrobideska to stolaś* 24; por. też np.: *chechlacz, fuszara, fuszera, madrak, mymlak, papracz, papruch, parciarz, partacz I, II, partak, partolnik, rzępoła*;

3) nadmierna delikatność, por.: **pieszczoch** ‘mężczyzna // chłopiec rozpieszczony, lubiący pieszczoty, przymilny’; *jak ten pješčoχ co se pješci* 6; por. też np.: *cacala, ciećkarz, lepus, lizocha, lizoń, pieszczoszka, pieszczota, pieszczula, pieścicha, przylepka*;

4) skłonność do rozpusty oraz związane z nią prostytutka i stręczycielstwo, por.: **babiarz** ‘mężczyzna lubiący kobiety, lubiący towarzystwo kobiet’; *tyń babaś to se za babamy ugańa* 3; *babaś tylko za babami by latau* 19; **gonicha** ‘kobieta uganiająca się za mężczyznami’; *za χuopamy guńi taka guńiχa* 20; **latawiec** ‘mężczyzna, który lata, biega, ugania się za kobietami’; *latavjec lato za spudnik-kamy* M; *latavec tylko za babami by latau* 19; **pędzicha** ‘kobieta uganiająca się za rozrywkami’; *peži za rozryfkami, pežiχa* 22; por. też np.: *balamut, chłopaczara, chłopiarz, ciekacz I, ciekus II, dziewkarz, figlarz II, ganiacz, giemza, gonia, gżicha, gżdżicha, hulak, kobieciarz, kręcicha, kurewnik, kurwa, kurwiaga, lepus, lachtyga, macant, paskuda, puszczańska, ślucha, świntuch, używantus, wycieruch, wytłuk, wywłoka, zabawnica, zbytnica, żenicha*;

5) łakomstwo, por.: **pasibrzuch** ‘ten, kto stale je’; *stale pašibžuχ je* 19; **żarłok** ‘człowiek, który jada ponad miarę, przesadnie dużo i łapczywie, który się objada; obżartuch’; *žaruok žre i žre i stale guodny; z ni to žaruok* 8; por. też np.: *chlistaczka, jadacz, jedzak, laszcz, obżerantus, podjadek, żerak, żerun*;

6) pijaństwo, skłonność do hulania, por.: **chlacz** ‘mężczyzna nałogowo pijący alkohol’; *uoxlau se χlac* 22; *χlač na umur χla vude* 11; **opój** ‘pijak’; *opui* 9; **pijak** ‘mężczyzna nałogowo pijący alkohol’; *naigoršy pijak, jak piije, a ten ne piu* 12; *u nas to dužo pijakuf, co žeń piio* 19; *piiook puu f karcme* 7; *tyń piiook jag ne vypiije, to cauy žiń zuy loto* 19; *taki z nego piiook, co žińne piije vutke* 20; por. też np.: *chlajuska, chlatus, chloń, galdus, łykawa, łykus, ochlaj, pijal, śmirus*;

7) skąpstwo i chciwość, por.: **ciulacz** ‘mężczyzna ciulający pieniądze’; *muī uoićec to byu taki cuuac, zafše cuuau drobne piionze* 25; *cuuac cuua groš do groša* 10; *cuuoc cuuo na samoχut* 20; **liczygrosz** ‘mężczyzna bardzo skąpy i chciwy na pieniądze’; *l’icygros* 17; **liczykrupa** ‘mężczyzna przesadnie oszczędzający’; *l’icykrupa tylko l’icy piionze* 17; por. też np.: *chatlacz, lasownik, łastownik, ścięboluch, skąpacz, skrobek, skrobicha, szperlak, ściubisz, zdzieracz, żymola I*;

8) rozrzutność, por.: **marnotrawca** ‘mężczyzna marnotrawny; rozrzutnik, utracjusz’; *marnotrafca marnotravi to, co ma* 6; *marnotrafca marnotravi, niščy fšysko* 19; por. też np.: *marniarz, marnik, marnotrawnik, niszcota, potyra, potyraj, potyrala II, trwoniacz*;

9) bezdomność, włóczęgostwo, por.: **latawiec** ‘człowiek lubiący włóczyć się po wsi’; *taki latavec, zamazd vzońs se za robote, to fruwa, lata po fši* 14; *latavec*

taki co lata dužo 19; ni ma pozytku s tego latafca, lata po fši caŭmy dnamy M; tyn lotavež juš loto po fši 19; włóczęga ‘mężczyzna włóczący się po świecie, niemający stałego miejsca pobytu; obieżyświat’; *vuucynęga vuucy še po šfeće ji nigže ne zagžeje mejsca 19; davní to še vuučęngi vuučyli po fšaχ 6; taki vuučęnga šlaja še, vuučy G; włoczykij* ‘ten, kto lubi się włóczyć’; *ne vuuč še ty vuučykiju 6*; por. też np.: *ciekawica, pętak, plajdula, szlaja, włócz, włóka*;

10) religijność, por.: **grzesznik** ‘mężczyzna grzeszący, popełniający grzechy’; *taki co cōngle gžešy to gžešnik 6; Stefek to muši gžešyć, bo loto cihgim do spoveži 19*; por. też np.: *grzesznica, grzeszniczka, niedowiarka*;

11) nadmierna uległość, uniżoność, skłonność do narzucania się, por.: **umizgus** ‘mężczyzna nadskakujący komuś, przymilający się komuś, zwykle dla osiągnięcia jakichś korzyści’; *do každy panny umizguje 2; wielbiciel* ‘miłośnik’; *wielbiel kobiet 1; zalotnik* ‘mężczyzna starający się o rękę kobiety, zabiegający o jej względy; konkurent’; *zalotnik to še zaleca do pańenek 3; zalotnik umizguje še do niij, zaleca 14; z nigo to byu zalotnik, do každy še zalecau 25; zolotnik zoleco še do pannuf M*; por. też np.: *drygus, slugus*.

IV. Aspekt etyczny

Są to formacje nazywające osoby, które charakteryzuje:

1) bycie złym, o niskiej wartości moralnej, por.: **lajdak** ‘mężczyzna prowadzący życie niemoralne, rozpustne; ładacznik, rozpustnik’; *uajdak z opcymy babamy še uajdacy 8; zbrodniarz* ‘ten, kto dokonuje // dokonał zbrodni’; *zbrodnáš z nožem v reńku dokonau zbrodni G; zbrodnáš dokonuje zbrodni 26*; por. też np.: *bitnik, donosiciel I, donoszczyk, mordownik, rozbijak II, rozbójnik I, II, sprzedawczyk, zabiciuch*;

2) skłonność do oszustwa, kłamstwa, por.: **falszerz** ‘mężczyzna podrabiający coś, trudniący się fałszerstwem’; *tero to faušeže fšystko faušiuom 13; kłamca* ‘mężczyzna mówiący nieprawdę, kłamiący; łgarz’; *jak ten kuamca može tak bezkarne kuamac 6; krętacz* ‘oszukiwaniec’; *coš kreñci ten krentač 8; gmatfac beu z nego i uokropny kryntac M; ne kryńc ty kryntocu 19; łgarz* ‘kłamca, kłamczuch, blagier’; *ten ugaš staršne uže 6; ugoš ugać to umhe 22*; por. też np.: *bujaczka, chachmęt, cman, kanciarka, kłamczuch, kłamicha, kłamuśnica, kombinatorka, kręcisz, krzywoprzysięzca, łgun, machlacz II, machlowa, machlowacz, mankie-rant, matacz I, II, mechacz, mydlant, nabieracz, naciągacz, omamiciel, oszukiwaniec, picuś, płatacz, przechera, przekręciarz, szacher, szachraj, wykręt, wykrętacz, wywijas, zbereśnik, zwodziciel*;

3) występowanie przeciw prawu, por.: **drapieżca** ‘ten, kto łupi i grabi’; *drapešca M; koniokrad* ‘złodziej koni’; *końokrat kradne kohe 19; łapikura* ‘złodziej kur’; **łupieżca** ‘rabuś’; *uupęšce uupil i caue voski 13; zdrajca* ‘mężczyzna, który zdradza, przechodzi na stronę nieprzyjaciela, który wydaje kogoś nieprzyjacielowi’; *zdrajca to kogoš zdražiu 1; zdrajca sfojix zdražuu 7; zdrajca, ten co zdraža 19*; por. też np.: *buchacz, fiutacz, łapka, posmykacz, ruszaj, ruszak, smyr-gacz, spekulant, spekulator*.

V. Aspekt intelektualny

Są to formacje nazywające osoby, które charakteryzuje:

1) głupota i // lub niedostatek inteligencji, por.: **niedouk** ‘ironicznie, pogardliwie o kimś niedouczonej’: nie douczyć się; *tyż niedoukuf to čša douucyć* 13; **nienauk** ‘o kimś, kto nie może opanować jakiejś wiedzy, jakiegoś materiału’; *tyñ nēnauk se xyba nigdy ne nauucy cytać* 19; *nēnauk ničego se ne naučy* 19; **nieuk** ‘o kimś, kto nie chce się uczyć, źle się uczy, nie ma potrzebnych wiadomości w danej dziedzinie’; *neuk* 6, 13, 19, 21, 22, G, M; *neuk* 8, 10, 25.

Najwięcej zanotowanych w gwarach położonych na małopolsko-mazowieckim pograniczu językowym określeń pojawia się wśród formacji nazywających osoby, które charakteryzuje: a) niezgrabność, niezdarność bądź ogólna niezaradność fizyczna; b) niechlujność, niedbałość; c) zachowania związane z fizjologią i seksem; d) plotkarstwo, gadulstwo; e) kłótniowość i // lub zrzędlowość; f) marderstwo, płaczliwość; g) skłonność do rozpusty, zabawy oraz związane z nią prostytucja i stręczycielstwo; h) skłonność do oszustwa, kłamstwa.

Wiele z zanotowanych przeze mnie nazw jest obecnych w świadomości człowieka od dawna, ponieważ język „przechowuje” stale pewne cechy człowieka w nazwach ekspresywnych oraz dlatego że, jak twierdzi Teresa Smółkowa, „W dziejach leksyki niezmiennie doniosłą rolę odgrywa także stabilność leżąca u podstaw procesu nazwotwórczego, dzięki której ciągle zmieniające się fragmenty rzeczywistości pozajęzykowej są nazywane w taki sam (podobny) sposób” (Smółkowa 1998, s. 430). I tak, na przykład nazwy *pijak*, *żarłok* notowane są w staropolszczyźnie (por. SS^{tp}); formacje *burzyciel*, *grzesznik*, *leniuch*, *marnotrawca*, *naśmiewca*, *placzek* notuje *Słownik polszczyzny XVI wieku* (por. SŁXVI w.); w *Słowniku języka polskiego* Lindego znajdziemy nazwy *bździoch*, *chelpiciel*, *darmozjad*, *kapryśnik*, *kłótnik*, *liczykrupa*, *męciciel*, *opój*, *pasibrzech*, *pierdziel*, *samochwała*, *samolub*, *smoluch*, *szyderca*, *śpioch*, *wichrzyciel*, *włóczyki*, *zbytnik*, *zrzędzioch*, *żartowniś* (por. L); tzw. słownik wileński notuje nazwy *bazgracz*, *beksa*, *brudas*, *darmodajka*, *dłubała*, *kpiarz*, *liczygrosz*, *lizus*, *mąciwoda*, *pieszczoch*, *pochlebca*, *włóczęga* (por. SWil); zaś tzw. słownik warszawski: *bajda*, *bazgracz*, *dowcipiarz*, *gonicha*, *grajdała*, *grymaśnik*, *grzebała*, *latawiec*, *lamaga*, *milczek*, *paprak*, *pędzicha*, *trajkotka* (por. SW).

11. Relacje między derywatami a ich podstawami słowotwórczymi

11.1. Wpływ aspektu i krotności werbalnej podstawy słowotwórczej na derywat

Opracowując jakiegokolwiek imienne derywaty odczasownikowe, należy, jak podkreśla Jadwiga Puzynina, badać, czy i jak derywat przekazuje cechy werbalne swojej podstawy, a nacisk na tego typu badania tłumaczy ona tym, że kwestie na

przykład aspektu czy krotności, chociaż wchodzą do opracowań słowotwórczych, to opisywane są w sposób niewyczerpujący (por. Puzynina 1969b, s. 83).

Jeśli potraktujemy aspekt jako kategorię semantyczną⁵² właściwą tematom czasownikowym, to derywaty odczasownikowe (w tym nomina agentis) można traktować jako wyrażające aspekt, jeżeli tylko istnieją dla nich parafrazy w postaci konstrukcji składniowych zawierających takie formy czasownika, w których aspekt ma wykładnik formalny (por. Puzynina 1969a, s. 107).

Na fakt, że nazwy wykonawców czynności podlegają charakterystyce pod względem aspektu, co wiązać należy z genetycznym związkiem rzeczownika z czasownikiem, zwraca uwagę również Teresa Dobrzyńska (por. Dobrzyńska 1975a, s. 359). Badaczka podkreśla, że derywat odczasownikowy jest transformacją konstrukcji nominalnej zawierającej czasownik podstawy, a w procesie transformacji w rzeczowniku zostaje zachowana wartość aspektowa czasownika (por. Dobrzyńska 1975a, s. 359; por. też Doroszewski 1928, s. 126). Za takim objaśnieniem przemawia fakt, że prawie wszystkie derywaty odczasownikowe typu podmiotowego zgadzają się pod względem aspektu z czasownikiem podstawy. Badania przeprowadzone przez Dobrzyńską wykazały, że prawie 95% tych derywatów ma charakter niedokonany i motywuje się czasownikami niedokonanymi, ok. 2,5% ma charakter dokonany i motywuje się najczęściej także formalnie czasownikami dokonanymi (por. Dobrzyńska 1975a, s. 366). Tylko w nielicznych wypadkach zgodność ta nie zachodzi.

Na kwestię aspektu, który ma istotne znaczenie w rozwoju kategorii nazw wykonawców czynności, zwraca uwagę również Krystyna Kleszczowa, pisząc: „Aspekt jest istotny w tych typach mutacyjnych, w których ogólna linia rozwoju idzie w kierunku stabilizacji podstaw niedokonanych – dotyczy to kategorii środka czynności oraz wykonawców czynności. Pierwotne derywaty, powstałe na bazie czasowników dokonanych, albo zanikają, albo też przekształcają motywację z dokonanej na niedokonaną” (Kleszczowa 2000, s. 118).

W artykule *Opozycja aspektu dokonanego i niedokonanego a stosunek formacji podmiotowych do ich podstaw czasownikowych* Dobrzyńska omawia typy stosunków derywatu do podstawy słowotwórczej pod względem treści i formy. Obok typów, gdzie derywaty od czasownika w formie niedokonanej mają znaczenie niedokonane, por. *burzyciel* ‘ten, kto burzy’ (ndk) od *burzyć* (ndk) czy derywaty pod względem formy pochodzą od czasowników dokonanych i mają znaczenie dokonane, por. *odkupiciel* ‘ten, kto odkupił’ (dk) od *odkupić* (dk) wyróżnia Dobrzyńska typy, w których brak takiej zgodności.

⁵² Dyskusje nad charakterem kategorii aspektu trwają od ubiegłego stulecia i do tej pory jednoznacznie tej kwestii nie rozstrzygnięto. Za gramatycznym charakterem tej kategorii opowiedzieli się m.in. Marian Kucała (por. 1964, s. 201), Axel Holvoet (por. 1986, s. 238), Roman Laskowski (por. GWJP 1998, I, s. 82–84), za semantycznym zaś m.in. Renata Grzegorzczkowska (por. 1997, s. 27), Stanisław Karolak (por. 2001, s. 499–529).

I tak, istnieją derywaty, w których w planie formy wykluczona jest niedokonaność, w planie zaś treści odwrotnie – znaczenie dokonane, por. *pokrzepiciel* ‘ten, który pokrzepia’ (ndk) od *pokrzepić* (dk). Bywa też odwrotnie, tzn. formy mają aspekt niedokonany czasownika, zaś znaczenie jest dokonane, por. *rozwodnik* ‘ten, kto się rozwiódł’ (dk) od *rozwozić się* (ndk). Dobrzyńska wyróżnia też derywaty o znaczeniu dwuaspektowym, w których w planie formy zachodzi wykluczenie jednego z członów opozycji, dokonanego, por. *podpalacz* ‘ten, kto podpalił // ten, kto podpala’ (dk) // (ndk) od *podpalać* (ndk), *truciciel* ‘ten, kto truje // ten, kto otruł’ (ndk) // (dk) od *truć* (ndk), bądź niedokonanego, por. *doręczyciel* ‘ten, kto doręcza // doręczył coś’ (ndk) // (dk) od *doręczyć* (dk) (por. Dobrzyńska 1975c, s. 436–439).

Na skomplikowaną relację aspektową między derywatem a podstawą w wybranych nazwach wykonawców czynności zwracają także uwagę Renata Grzegorzczukowa i Jadwiga Puzynina (por. Grzegorzczukowa, Puzynina 1979, s. 55, 160, 218; GWJP 1998, II, s. 399–402, 405).

Kategorię aspektu w literaturze przedmiotu omawia się zwykle z kategorią krotności, gdyż z rozwojem aspektu jest ściśle związany rozwój iterativów. Zdaniem Mariana Kucały „stare iterativa zostały wykorzystane jako wtórne imperfektiva, czyli oponenty niedokonane czasowników, które stały się dokonanymi, natomiast rozwój kategorii dokonaności i niedokonaności pociągnął za sobą rozwój iterativów i ich perfektywizację” (por. Kucała 1966, s. 15).

Również Axel Holvoet zauważa, że aspekt i rodzaje czynności (czy też w związku z szerzeniem się w literaturze slawistycznej tendencji do ograniczania terminu *rodzaj czynności*), aspekt i charakter czynności to zjawiska pokrewne i ściśle ze sobą związane (por. Holvoet 1986, s. 237, 240)⁵³.

Na problem stosunku derywatu do podstawy derywacyjnej w związku z rodzajem czynności w rzeczownikach odsłownych na *-ca* zwróciła uwagę Józefa Kobylińska (por. Kobylińska 1970), rozpatrując kwestię, czy od czasownika jednokrotnego można tworzyć rzeczownik oznaczający zawód lub stałe wykonywanie pewnej czynności. Obok derywatów, w których obserwujemy całkowitą zgodność pod względem rodzaju czynności derywatu i podstawy derywacyjnej, por. *sprawca* ‘ten, kto sprawił’ od *sprawić* (czasownik jednokrotny – rzeczownik oznacza wykonawcę czynności jednokrotnej), *prześadowca* ‘ten, kto prześladowa’ od *prześadować* (czasownik duratywny i wielokrotny – rzeczownik o charakterze wykonawcy czynności powtarzającej się lub stałej), wskazała Kobylińska przykłady, w których derywat i podstawa derywacyjna zachowują zgodność częściową, jeśli chodzi o związek strukturalny i semantyczny, por. *obronca* ‘ten, kto broni’ od *obronić* (czasownik jednokrotny – rzeczownik o znaczeniu podwójnym: wykonawcy czynności jednokrotnej i wielokrotnej, ciągłej), *wydzierca* ‘ten, kto wydziera, zabiera co siłą’ od *wydzierać* (czasownik wielokrotny lub duratywny – rzeczownik o charakterze dwojakim: wykonawcy czynności jednokrotnej lub

⁵³ Kwestie rozumienia pojęcia *rodzaj czynności* w literaturze przedmiotu szczegółowo omawia Axel Holvoet w artykule *Aspekt i rodzaje czynności* (por. Holvoet 1986).

wielokrotnej, stałej). Oprócz wymienionych wyżej grup wyróżniła Kobylińska pewną niewielką liczbę rzeczowników, których związek z podstawowym czasownikiem jest tak luźny, iż mają one zupełnie przeciwny charakter czynnościowy niż czasowniki, od których zostały utworzone, por. *zastępca* ‘osoba zastępująca kogoś’ od *zastąpić* (czasownik jednokrotny – rzeczownik oznaczający wykonawcę czynności wielokrotnej lub stałej), *zdobywca* ‘ten, kto zdobył co’ od *zdobywać* (czasownik wielokrotny lub duratywny – rzeczownik o charakterze wykonawcy czynności jednokrotnej). Czwartą grupę stanowią według autorki derywaty etymologicznie niepewne, co do których można mieć wątpliwości, czy zostały one utworzone od czasowników jednokrotnych czy też od czasowników wielokrotnych lub duratywnych. Cechy werbalne podstawy, zarówno aspekt, jak i rodzaj czynności, nie mają wyraźnego odbicia w wymienionych w tej grupie derywatach, por. *doradca* ‘ten, który doradza’ od *doradzać* i *doradzić*. Jest to, zdaniem Kobylińskiej, typowy przykład neutralizacji słowotwórczej. Stąd wynika trudność powiązania rzeczowników z jednym z dwu czasowników tworzących parę opozycyjną. Same derywaty to nazwy wykonawców czynności jednokrotnej lub ciągłej (por. Kobylińska 1970, s. 45).

Na wstępie kwestię wymagającą wyjaśnienia jest kategoria aspektu, ponieważ różne w literaturze przedmiotu traktowanie tej kategorii wpłynęło na fakt, że brak jest jednej, konkretnej definicji kategorii aspektu.

Za Teresą Dobrzyńską za aspekt dokonany czasownika uważam taką jego formę, która wyraża uprzedniość całokształtu czynności w stosunku do określonego momentu lub odcinka czasowego, za aspekt zaś niedokonany czasownika – taką jego formę, która wyraża współczesność trwania czynności wobec tego momentu lub odcinka czasowego.

Funkcjonujący w literaturze przedmiotu termin *aspekt derywatu* (por. np. Puzynina 1969a; Dobrzyńska 1975a) zastępuję określeniem *derywat nazywa wykonawcę czynności niedokonanej lub dokonanej // derywat jest nazwą czynności niedokonanej lub dokonanej*.

Przedmiotem rozważań są skomplikowane relacje pomiędzy derywatem i podstawą derywacyjną w odniesieniu do ich wzajemnego związku strukturalnego i semantycznego na przykładzie nazw osobowych wykonawców czynności zarejestrowanych w gwarach mazowiecko-małopolskiego pogranicza językowego. W związku ze stosunkiem derywatu do podstawy słowotwórczej, a konkretniej do aspektu czasownika będącego podstawą wyłaniają się dwie kwestie: definicji parafrastycznych i właśnie aspektu podstawy.

Pierwszy problem, przed którym badacz staje, to problem definicji parafrastycznej w odniesieniu do derywatów typu *dawca*, *nabywca*. O złożoności zagadnienia świadczą definicje tego typu derywatów w literaturze przedmiotu, por. *nabywca* definiowany jest jako ‘ten, kto nabył // nabywa coś’ od *nabyć* // *nabywać* (dk // ndk) (por. Zołotowa 1962, s. 320; Kobylińska 1970, s. 40; Dobrzyńska 1975c, s. 439; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 55), ale już *zdobywca* jako

‘ten, kto zdobył’ od *zdobywać* (ndk) (por. Zołotowa 1962; Kobylińska 1970, s. 43; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 55; GWJP 1998, II, s. 400), Dobrzyńska *mordercą* nazywa ‘tego, kto zamordował // morduje kogoś’ (Dobrzyńska 1975c, s. 439), podczas gdy Grzegorzczkowska i Puzynina traktują ten derywat jako dokonany (por. Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 58).

Drugi problem to aspekt podstawowego czasownika, przede wszystkim w odniesieniu do tych derywatów, w których cechy werbalne podstawy, zarówno aspekt jak i rodzaj czynności nie mają w derywacie wyraźnego odbicia, a derywaty te są typowym przykładem neutralizacji słowotwórczej, por. derywat *zwycięzca*. Według Dobrzyńskiej oraz Grzegorzczkowskiej i Puzyniny jest to derywat dokonany ‘ten, kto zwyciężył’ (por. Dobrzyńska 1975a, s. 363, 365; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 55). Zołotowa podkreśla, że rzeczownik *zwycięzca* właściwiej jest powiązać z czasownikiem dokonanym, gdyż zwycięzcą nazwiemy tego, kto choć raz zwyciężył. Nie oznacza to jednak, pisze Zołotowa, że czynność taka nie może być wykonywana przez daną osobę niejednokrotnie, wobec czego można ten rzeczownik powiązać również z czasownikiem niedokonanym (por. Zołotowa 1962, s. 320). Kobylińskiej, z jednej strony, wydaje się bliższe i uzasadnione wiązanie omawianego rzeczownika i jemu podobnych z pniem czasowników jednokrotnych dokonanych typu *zwyciężyć*, z drugiej nie wyklucza jako podstawy czasownika niedokonanego *zwyciężać* (por. Kobylińska 1970, s. 34, 44). Na podstawie *zwyciężać*, *wyciężać* wskazują Henryk Gaertner (por. Gaertner 1934, s. 317) i autorki monografii poświęconej słowotwórstwu języka doby staropolskiej (por. Kleszczowa 1996, s. 38).

Analogiczne wątpliwości budzi rzeczownik *nauczyciel*. Grzegorzczkowska uważa, że derywaty typu *nauczyciel*, *oskarżyciel* tylko formalnie pochodzą od tematów na *-i-* // *-y-*, a semantycznie pozostają w relacji do odpowiednich czasowników niedokonanych, por. *nauczyciel* to nie ‘taki, który nauczył’, ale ‘ten, kto naucza’ od *nauczać* (ndk) (por. Grzegorzczkowska 1972b, s. 78). Zdaniem Kobylińskiej, agensy, takie jak *nauczyciel*, *oskarżyciel*, kojarzą się dziś zarówno z podstawą czasowników dokonanych jednokrotnych: *nauczyć*, *oskarżyć*, jak też *duratiwów* niedokonanych: *nauczać*, *oskarżać*, a zatem opozycja na płaszczyźnie wyrazów podstawowych nie znalazła tu odbicia w kategorii derywatów, które można odnieść do obu członów wymienionej pary opozycyjnej czasowników. Z punktu widzenia diachronii pochodzą one niewątpliwie od czasowników dokonanych jednokrotnych: *nauczyć*, *oskarżyć*. W przykładach tych obserwujemy tendencję w kierunku neutralizacji opozycji cech występujących w podstawie derywacyjnej (por. Kobylińska 1970, s. 29). Podobnie autorki monografii poświęconej słowotwórstwu formacji rzeczownikowych w dobie staropolskiej podkreślają, że w kilku derywatach z formantem *-(i)ciel* (w tym w derywacie *nauczyciel*) dopuszczalne jest wywodzenie ich od postaci z przyrostkiem *-i-* oraz od postaci niedokonanej z *-a-*, stanowiącej człon nienacechowany relacji aspektowej, semantycznie zatem mieszczącej całą parę (por. Kleszczowa 1996, s. 167–168). Dobrzyńska

w omawianym derywacie dostrzega skrzyżowane wykluczenie treści i formy, gdzie w planie formy wykluczona jest niedokonaność, w planie zaś treści odwrotnie – znaczenie dokonane, por. *nauczyciel* ‘ten, kto naucza’ (ndk) od *nauczyć* (dk) (por. Dobrzyńska 1975c, s. 438). Podobnie jak Dobrzyńska uważa Marian Kucała, który podkreśla, że bez mała 200 rzeczowników na *-iciel* // *-yciel* pochodzi od czasowników o tematach na *-i-*, nie na *-a-* (Kucała 2001b, s. 379). Podkreśla również, że mało prawdopodobne jest, by derywat *nauczyciel* pochodził od *nauczać*, a takich derywatów jak *nauczyciel* jest kilkanaście, por. *doręczyciel* ‘listonosz’, *oskarżyciel*, *pocieszyciel*, *poskromiciel*, *przedstawiciel*, *stworzyciel*, *wyraziciel* i in. W tych wypadkach podstawowy czasownik i pochodzący od niego rzeczownik różnią się aspektem i znaczeniem kategorialnym, zgadzają się natomiast z całą grupą pod względem budowy. Innymi słowy: liczna grupa rzeczowników na *-iciel* // *-yciel* jest formalnie niemal jednolita, a pod względem aspektowym i znaczeniowym trochę zróżnicowana (por. Kucała 2001b, s. 379).

Brak jednoznacznych stanowisk skłania do przyjęcia pewnych rozwiązań.

Wychodząc z założenia, że współczesnemu językowi bardziej właściwe jest nazywanie osoby ze względu na czynność wykonywaną przez nią niejednokrotnie, charakterystyczną dla niej, że nomina agentis kojarzą się z czynnością często lub stale wykonywaną (Ramberg 1927, s. 65) oraz że nazwa jednokrotnego wykonawcy czynności stawała się nazwą wykonawcy w ogóle (Doroszewski 1928, s. 126), przyjmuję, że ogromna większość derywatów odczasownikowych typu podmiotowego ma w polszczyźnie ogólnej i w gwarach znaczenie niedokonane (co znajduje odzwierciedlenie w definicji parafrastycznej) i motywuje się czasownikami niedokonanymi, np. *badacz* ‘ten, kto bada coś’ od *badać*, *tułacz* ‘ten, kto tuła się po świecie’ od *tułać się*, *dojaczka* ‘ta, która doila krowy we dworze’ od *doić* itd.

W przypadku derywatów nazywających wykonawców jednocześnie czynności niedokonanej i dokonanej, w definicji parafrastycznej zamieszczam oba znaczenia, np. *morderca* ‘ten, kto zamordował // morduje kogoś’, *nabywca* ‘ten, kto nabył // nabywa coś’, *podpalacz* ‘ten, kto podpalił // podpala coś’, *truciciel* ‘ten, kto otruł // truje kogoś’⁵⁴.

Jeśli chodzi o kwestię stosunku poszczególnych nazw do ich podstaw czasownikowych o odpowiedniej wartości aspektowej, to przyjmuję założenie, że wtedy, gdy forma derywatu nie identyfikuje jednoznacznie danej formacji z podstawą o danym znaczeniu aspektowym, tzn. gdy derywat może być wywodzony zarówno od czasownika w formie niedokonanej, jak i dokonanej, to związek formalny jest taki sam, jak znaczeniowy i wywodzi dany derywat w zależności od tego, wykonawcę jakiej czynności nazywa (tj. niedokonanej czy dokonanej) od odpowiedniej aspektowej formy czasownika, np. derywaty *pochlebiacz*, *pochlebca* mogą być teoretycznie wywodzone od podstaw *pochlebiać* oraz *pochlebić*.

⁵⁴ Nie biorę pod uwagę tych par, które opozycję aspektową łączą z różnicą tzw. rodzaju czynności (np. *pracować*: *popracować*) z wyjątkiem tych wypadków, kiedy chodzi o rodzaj rezultatywny (np. *mordować*: *zamordować*, *truć*: *otruć*).

Ponieważ formacje *pochlebiacz*, *pochlebca* są nazwami wykonawców czynności niedokonanej, więc prostsze i naturalniejsze wydaje się wywodzenie ich od podstawy niedokonanej *pochlebiać*.

W przypadku derywatów będących nazwami wykonawców czynności niedokonanej i dokonanej jednocześnie przyjmuję, że formacje na *-acz* pochodzą od czasowników na *-a-*, por. *podpalacz* od *podpalać*, a nie *podpalić*, natomiast formacje na *-iciel* od czasowników z tematem na *-i-*, *-y-*, np. *doręczyciel* od *doręczyć*, a nie *doręczać*.

Chociaż w staropolszczyźnie i w XVI w. można było uformować *nomen agentis* z formantem *-acz* od czasowników dokonanych i niedokonanych (por. Peplowski 1974, s. 14; Kleszczowa 1998, s. 30–35), to za przyjętym przeze mnie rozwiązaniem przemawia fakt, że sufiksy te łączą się od najdawniejszych czasów z tymi właśnie rodzajami podstaw i im zawdzięczają swoją formę: *-acz* ≤ *-a-* (z tem. czas.) + *k + jɔ*; *-iciel* ≤ (*-y-*) (z tem. czas.) + *-telɔ*. Przyjęcie takich podstaw wydaje się najbardziej naturalne.

Wśród zgromadzonych derywatów wyróżniam trzy typy stosunku derywatu do podstawy słowotwórczej:

a) typ I obejmuje przypadki, gdy derywat i podstawa derywacyjna zachowują ściśle wzajemny związek strukturalny i semantyczny, tzn. derywat nazywa wykonawcę czynności niedokonanej i pochodzi od czasownika w formie niedokonanej lub derywat pod względem formy pochodzi od czasownika dokonanego i nazywa wykonawcę czynności dokonanej, np. *nosiciel* ‘ten, kto nosi coś’ (wczndk⁵⁵) od *roznosić* (ndk), *odkupiciel* ‘ten, kto odkupił kogoś; Bóg’ (wczdk) od *odkupić* (dk), *oswobodziciel* ‘ten, kto oswobodził kogoś’ (wczdk) od *oswobodzić* (dk);

b) typ II zawiera przypadki z tzw. wykluczeniem opozycji treści i formy. W obrębie tego typu wyróżniam cztery podtypy:

IIa – obejmuje derywaty nazywające wykonawców czynności niedokonanych utworzone od dokonanych podstaw, np. *nauczyciel* ‘ten, kto naucza’ (wczndk) od *nauczyć* (dk), *obrońca* ‘ten, kto broni’ (wczndk) od *obronić* (dk), *oszukiwaniec* ‘ten, kto oszukuje’ (wczndk) od *oszukać* (dk); por. też np.: *pogromca*, *przetwórca*;

IIb – obejmuje derywaty utworzone od niedokonanych czasowników, a nazywających wykonawców czynności dokonanych, np. *przebieraniec* ‘ten, kto się przebrał’ (wczdk) od *przebierać się* (ndk), *rozwodnik* ‘ten, kto się rozwiódł’ (wczdk) od *rozwódzić się* (ndk); por. też np. *rodzicielka*;

IIc – obejmuje derywaty nazywające wykonawców czynności jednocześnie niedokonanej i dokonanej, dziedziczące formę po czasowniku niedokonanym, np. *porywacz* ‘ten, kto porywa // porwał kogoś dla okupu’ (wczndk) // (wczdk) od *porywać* (ndk), *uciekinier* ‘ten, kto ucieka // uciekł skądś’ (wczndk) // (wczdk) od *uciekać* (ndk); por. też np.: *dawca*, *morderca*, *nabywca*, *odkrywca*, *podpalacz*, *truciciel*, *włamywacz*;

⁵⁵ Skrót: wczndk, wczdk oznaczają derywaty nazywające wykonawców czynności niedokonanej lub dokonanej.

IId – obejmuje derywaty nazywające wykonawców czynności jednocześnie niedokonanej i dokonanej, pochodzące od czasowników w formie dokonanej, np. *dostarczyciel* ‘ten, kto dostarcza // dostarczył coś’ (wczndk) // (dk) od *dostarczyć* (dk); por. też np.: *doręczyciel*, *poskromiciel*;

c) do typu III włączam nieliczne formacje, co do których trudno przyjąć jednoznaczne rozstrzygnięcie co do formy i treści. Są to przykłady neutralizacji słowotwórczej. Przyjmuję, że niektóre derywaty nazywające wykonawców czynności jednocześnie niedokonanej i dokonanej mają dwojakie powiązania formalne derywatu z podstawą, np. *następca* ‘ten, kto następuje // nastąpił’ (wczndk) // (wczdk) od *następować* // *nastąpić* (ndk) // (dk), *sprawca* ‘ten, kto sprawia // sprawił coś (przede wszystkim złego)’ (wczndk) // (wczdk) od *sprawić* // *sprawić* (ndk) // (dk), *zdrójca* ‘ten, kto zdradza // zdradził kogoś’ (wczndk) // (wczdk) od *zdradzać* // *zdradzić* (ndk) // (dk); por. też np.: *wybawca*, *wystawca*, *zabójca*, *zwycięzca*.

Należy również wspomnieć o takich derywatach, których znaczenie leksykalne różne od ich znaczenia słowotwórczego, wiążącego się z aspektem podstawy, wynika z uwarunkowań kulturowych, por. np. *obronca* to zgodnie ze współczesną definicją leksykalną ‘ten, kto broni kogoś lub czegoś przed napadami, niebezpieczeństwem itp., kto występuje w czyjejś obronie, wstawia się za kimś’ od dokonanego czasownika *obronić*. W staropolszczyźnie istniały obok siebie dwie formy: *obronca* i *brońca* utworzone od podstaw *obronić*, *bronić* (por. Kleszczowa 1996, s. 34). Podobnie kulturowo-językowym zmianom uległo znaczenie leksykalne derywatów *topielec*, *wisielec*, por. *topielec* ‘ten, kto się topi’ (znaczenie słowotwórcze) obok ‘ten, kto się utopił, popełnił samobójstwo przez utopienie się’.

11.2. Problem dezintegracji podstawy słowotwórczej

W literaturze przedmiotu funkcjonuje kilkanaście terminów na nazwanie tego, zauważonego już w okresie przedwojennym (por. Ułaszyn 1927; Gaertner 1934), zabiegu słowotwórczego, polegającego na skróceniu tematu podstawy słowotwórczej derywatu: *dezintegracja* (*derywacja dezintegralna*), *ucięcie*, *skrócenie*, *redukcja*, *dekompozycja tematu*, *desufiksacja*, *derywacja ujemna*, *derywacja wsteczna*, *derywacja wymienna*, *derywacja redukcyjna*, *mutylacja*. Niektóre z tych terminów używane są zamiennie, np. *ucięcie* // *dezintegracja* // *dekompozycja tematu* (GWJP), niektóre uzupełniają się, np. *derywacja dezintegralna* i *ucięcie*, *derywacja wsteczna* i *mutylacja* (Grabias 1981). Mnogość terminów pociąga za sobą przypisywanie im przez poszczególnych badaczy różnego zakresu zjawisk.

I tak, na przykład Krystyna Kowalik, opisując dezintegrację jako zjawisko morfonologiczne, polegające na usunięciu z podstawy słowotwórczej, zwykle z jej wygłosu, pewnego ciągu fonemów, w wyniku czego temat słowotwórczy jest krótszy od podstawy słowotwórczej, odnosi to zjawisko do ciągu fonemów o statusie morfemów (np. *Polak* ≤ *Polska*) i ciągów fonemów pozbawionych sta-

tusu morfemicznego (np. *Łotysz* $\leq$ *Łotwa*) (Kowalik 1997, s. 28–30, 170–180; GWJP 1998, I, s. 118–121). W pracach Bogusława Krei (1963; 1974), Hanny Jadackiej (2001) i Henryka Wróbla (2001) pojawia się termin *derywacja ujemna*. Bogusław Kreja posługuje się terminem *derywacja ujemna* na określenie procesu słowotwórczego, polegającego na ucięciu od wyrazu podstawowego odpowiedniego formantu, np. *flacha* $\leq$ *flaszka*, *czołg* $\leq$ *czołgać się* (por. Kreja 2000c, s. 9). Z kolei Hanna Jadacka zakres terminu *derywacja ujemna* poszerza do wszystkich struktur z ucięciem cząstki niefleksyjnej, którym nie towarzyszy prefiksacja lub sufiksacja, np. *dwója* $\leq$ *dwójka*, *lingwista* $\leq$ *lingwistyka*. Henryk Wróbel natomiast do derywacji ujemnej włącza szeroki zakres zjawisk, wyróżniając m.in. formanty ujemne, odnoszące się do tych procesów słowotwórczych, w których odrzucona zostaje część wyrazu podstawowego i nie wchodzi ona tym samym do tematu słowotwórczego (Wróbel 2001, s. 174–178). Roman Laskowski posługuje się terminem *derywacja wsteczna* na oznaczenie typu derywacji bezafiksальной, w której wykładnikiem motywacji jest „skrócenie podstawy słowotwórczej wyrazu motywowanego w stosunku do tematu wyrazu motywującego” (EJP, s. 65), paradygmat fleksyjny obu wyrazów jest zaś taki sam, np. *beczka* $\geq$ *beka*. Terminu *derywacja wsteczna* używają też Renata Grzegorzczkowska i Jadwiga Puzynina w odniesieniu do derywatów *szpila* $\leq$ *szpilka*, w których znakiem pochodności jest ucięcie elementu niefleksyjnego podstawy, przy czym w miejsce uciętego elementu nie wprowadza się żadnego innego sufiksu (Grzegorzczkowska, Puzynina 1979, s. 20).

Na gruncie słowotwórczym termin *dezintegracja* jest używany przez badaczy najczęściej na określenie samego zabiegu, polegającego na skróceniu tematu podstawy słowotwórczej derywatu (por. Zwoliński 1963; Grabias 1981; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979; Nagórko 1998; Waszakowa 1993d).

Niezależnie od różnych stanowisk i terminów przyjmując pojęcie *dezintegracja* i rozumiem je jako relację słowotwórczą, w której formalnym wykładnikiem zależności między wyrazem motywującym a motywowanym jest ucięcie niefleksyjnej części wyrazu motywującego, w związku z czym temat wyrazu motywowanego jest uboższy od tematu wyrazu motywującego o ten właśnie element niefleksyjny, przy czym niefleksyjność wyraża się tym, że ucinana cząstka jest różna od końcówek fleksyjnych i od przyrostków fleksyjnych.

Ucięcie cząstki niefleksyjnej podstawy może mieć charakter seryjny (np. regularne ucięcia podstaw czasownikowych z sufiksem *-owa-* przez sufiksami *-ator*: *organizować*: *organizator*, *-ant*: *emigrować*: *emigrant*, *-ent*: *dyrygować*: *dyrygent*), może też mieć charakter jednostkowy, np. *bandyta*: *bandzior*.

Analiza zgromadzonego materiału pokazuje dezintegrację zarówno podstaw rzeczownikowych, jak i czasownikowych.

Jeśli chodzi o dezintegrację wygłosową podstaw nominalnych, to regularnym ucięciom podlegają: *-c-*, np. **skrzypak**: skrzypce; *skšypak* na *skšypcaχ* *uadñe* *vygryvo* 2; *-ja*, np. **perkusista**: perkusja; *perkušista* 1–30; **rewizor**: rewizja; *revizor* *pšyŋexau* do *dvora* na *revizije* *dubr* 13; *-cja*, np. **egzekutor**: egzekucja; *i agze-*

*gutor dokonau agzaguciji, odebrau dyuk 29; egzekutor dokonau egzekuciji, kary šherći M; inspektor: inspekcja; listpeχtur tys beu na listpeχciji 19; -ka, np. grabarz II: grabarka; i ftedy grabaš pšyχoži na grabarke 13; stolarz II: stolarka; sto-
loš takom stolarke robiu 25; tapicer: tapicerka; tapicer tapicerke robi na meblaχ 1; -arka, np. frezer: frezarka; frezer 13; -ówka, np. taksiarz: taksówka; takšaš 19; w eksplorowanych gwarach zanotowałam też obok derywatu taksiarz, formację taksówkarz: taksówka; taksufkaš na taksufce ježži 1; -ika // -yka, np. bijat: bija-
tyka; bijat 3; -izm, np. mechanik: mechanizm; meχańik samχodovy 19; -ina, np. wiklarz: wiklina; viklaš vyplata košky z vikl'iny 28; w eksplorowanych gwarach zanotowałam też obok derywatu wiklarz, formację wikliniarz: wiklina; vikl'inoš
cauy rog z vikl'iny košky vypleto 19; -nia, np. bređa: brednia; bređa same bred-
he gada 3; drukarz II: drukarnia; drukaž v drukarñi 6; gorzelany: gorzelnia;
goželany 17; księgarz II: księgarnia; robi za kšęgaža f kšęgarñi 3; kucharz:
kuchnia; kužaš ve dvože gotovau pošiuki 1; portier: portiernia; portier 14; -enie,
np. gorszyciel: zgorszenie; ty goršyćelu he sej zgoršeña 10 – w tym przypadku
dezintegracji podlega też nagłos podstawy z-; zbrojarz II: zbrojenie; zbrojaš 13;
-at, np. sekretarka: sekretariat; zostaviu papiery u sekretarki f sekretariäce vuĭta
3; -two, np. flisak: flisactwo; flisak zaĭmuje še spuavem tovaruf na tratfaχ, čyli
flisactfem 1; kłusownik II: kłusownictwo; kłusovñik M; prorok II: prorocstwo;
prorok 25; śledca: śledztwo; ślecca provaži ślectfo 17; świętokradca: święto-
kradztwo; okrat koščuu sfjentokrotca 1; -stwo, np. dziennikarz: dziennikarstwo;
žeñnikaš to še muši znać na žeñnikarstfje 3; kramarz II: kramarstwo; kramoš 20;
przestępnik: przestępstwo; pšestepñik 20; ślusarz: ślusarstwo; ten, co še trudni ślu-
sarstfym, to še nazyva ślusaš 1; rymarz: rymarstwo; rymaš robi upšęža ze skury dla
koñi: kantary, lejce, χomonta 12; -eza, np. katecheta: katecheza; kateχeta 1–30.*

Poza wymienionymi wyżej regularnymi ucięciami zanotowałam również dezintegrację podstaw rzeczownikowych o charakterze jednostkowym, por. -na, np. pacykarz: pacyna; pacykaže kuadyu na ścany pacyne 30; -ownia, np. gaziarz:
gazownia; gažaš v gazovñi pracuje 6; -ary, np. okulista: okulary; okulista pše-
pisuje okulary 1; -et, np. klarnista: klarnet; klarñista 25; w eksplorowanych gwa-
rach zanotowałam też obok derywatu klarnista, formację klarnecista: klarnet;
klarnećista 25; -arstwo, np. gospodynia II: gospodarstwo; gospodyña to prova-
ži gospodarstfo kšinzu 17; gospodyña provažiua gospodarstfo ve dvože 17;
-odarstwo, np. gosposia: gospodarstwo; žežice to mauy gospoše, co zaĭmovaua še
gospodarstfem 13.

Wywodzenie powyższych derywatów od podanych podstaw można trakto-
wać jako reinterpretację, gdyż właściwszymi podstawami dla nich byłyby: *okuli-
sta: oko, pacykarz: pacykować, gaziarz: gaz, gospodynia II: gospodarz, gosposia:
gospodyni.*

W przypadku podstaw werbalnych dezintegracji ulegają przede wszystkim
-i-, -e-, -a- przed wszystkimi afiksami z wyjątkiem imiesłowowego -ly, np. broń-
ca: bronić; brońca to broñi kogoš, komu žeje še kšyvda 20; pierdzica: pierdzieć;

peržic i peržica peržom tylko, a *ne robom* M; **władca**: władać; *vuatca vuada pañstfem* 1; poza tym *-nq-* (przed formantem paradygmatycznym), np. **jajcokrad**: jajco, kradnąć; *jaicokrat to jaica krat i s tego žyū* 14; **koniokrad**: koń, kradnąć; *koñokrat kradñe koñe* 19; **kurzokrad**: kura, kradnąć; *te kužokrady kraduy kury* 8; *-owa-*, np. **charasznik**: charaszować; *χarašnik χarašuje šfyñe* 30; **dozorca**: dozorować; *dozorce dozorovali teren budovy* 6; *dozorca dozoruje škoue, čy špital* 19; **handlarka**: handlować; *χandlorek co χandlovauy nazžizžo še puu iarmaku* 23; **mądracz**: mądrować się; *ñe vi dobre, a še monduje, mondroc* 25; **szyderca**: szyderować; *syderca to syderuje z drugiego* 3. Od podstaw czasownikowych na *-owa-* zanotowałam też w badanych gwarach oboczne postaci z dezintegracją i bez dezintegracji, por. **kastrak**: kastrować; *kaistrak to kaistruje zvježynta* 12 obok **kastrowak**: kastrować; *kastrovak to kastruje zvježynta* 12; **machlacz I**: machlować; *maχlać maχluje* 17 obok **machlowacz**: machlować; *maχlovoc luži* 19; **sternica**: sterować; *sternica to steruje pracami f polu* 24; *byua sternico* 27 obok **sterownica**: sterować; *sterovnica steruje pracami f polu* 24; **zbytnik**: zbytkować; *zbytnik co žarty robi, zbytkuje* 19 obok **zbytkownik**: zbytkować; *zbytkovnik* 22. W przypadku kilku derywatów dezintegracji podlega częśćka *-kowa-* lub *-lowa-*, np. **dowcipniś**: dowcipkować; *dofćipkuje dofćipniś* 22; **plotnik**: plotkować; *zešuy še plotniki i plotkujum* 16; **macher**: machlować; *maχer maχluje* 3. Poza wymienionymi dezintegracji podlegają części: *-ć-*, np. **zazdrośnik**: zazdrościć; *zadrośnik* 13; **złośnik**: złościć się; *žośnik* 3; *-aczy-*, np. **łajdus**: łajdaczyć się; *uajdus* 17 (tu dezintegracja *-aczy-* wiąże się z reinterpretacją, gdyż lepiej derywat *łajdus* wywodzić od *łajdak*); **machlerz**: machlaczyc; *maχl'iš* 19; *-eszcze-*, np. **wrzal**: wrzeszczeć; *vžal* 24; (tu dezintegracja *-eszcze-* wiąże się z reinterpretacją, gdyż lepiej derywat *wrzal* wywodzić od *wrzask*); *-yka-*, np. **kuštor**: kuštykać; *kuštor kuštyka* 17; *-eñ-*, np. **seplawa**: seplenić; *seplava* 6; *-arzy-*, np. **gospodynia I**: gospodarzyć; *dobže gospodaży ta gospodyña* 12; **kuchta**: kucharzyć; *ta kužta to ñe uñe fcale kužażyć* 19; *-ata-*, np. **swak**: swatać; *sfok to sfata muodyx* 7; w eksplorowanych gwarach zanotowałam też obok derywatu *swak*, formację **swatak**: swatać; *pšyieχau sfatok sfatać* 17; *-iwa-* // *-ywa-*, np. **oszukaniec**: oszukiwać; *uošukañec provdy ñe po'vi, žino uošuko* 19; *taki ošukañec to tylko pačšy, žak tu ošukać* 7; **posługacz**: posługiwać; *posuugać u pana* 30; **wyrwus**: wyrywać się; *vyrvus to vyrvya fšystko dla šebe* 17; **zająkacz**: zająkiwać się; *zajunkać še zająkuje* 1; *-erowa-*, np. **fuszara**: fuszerować; *fušara* 29; *-uwa-*, np. **posmykacz**: posmykiwać; *posmykoc posmykuvoū, ale go nakryl'i* 19.

W derywatach **nagabowacz**: nagabywać, **przewidowacz**: przewidywać zamiast dezintegracji obserwujemy między derywatem a podstawą oboczność *-ow-*: *-yw-*, por. *nagabovac nagabuje* 20; *pševídovac pševído, pševídyvo pogode* 22.

Dezintegracji ulegają też podstawy o gwarowej proveniencji z typowymi dla siebie gwarowymi formantami *-olić*, *-onić*, *-urzyć*, *-otać*. W procesie tworzenia dewerbalnych derywatów ucięciu podlegają: *-oli-*, np. **partacz**: partolić; *partoc partol'i robote* M; **ściębun**: ściębolić; *ścibun* 7; *-oni-*, np. **fąfel**: fąfonić; *fąfel* 24;

-urzy-, np. **banduła**: bandurzyć; *banduŭa banduży*, *sam hé vé co* 18; -ota-, np. **chrychała II**: chrychotać; *χρυχαŭa χρυχοće* 10.

Cechą charakterystyczną przy ucięciach regularnych, w opozycji do ucięć nieregularnych, jest przestrzeganie przez te pierwsze granicy morfemów, tzn. w obrębie ucięć regularnych wystąpiły cząstki ucięte, mające synchronicznie status morfemu, por. np. derywaty z ucięciem cząstek -c(a), -izm // -yzm, -stwo.

Proces ujęcia niefleksyjnej części tematu podstawy słowotwórczej, będący m.in. rezultatem tendencji w języku do skrótu, nie jest zjawiskiem marginalnym zarówno w systemie słowotwórczym polszczyzny ogólnej, jak i gwar. Różnice między tymi dwiema odmianami polszczyzny dotyczą przede wszystkim ucięć segmentów niebędących morfemami.

11.3. Wzajemne oddziaływanie na siebie tematów słowotwórczych i formantów słowotwórczych

Problem wzajemnych uwarunkowań formalnych zachodzących między tematami słowotwórczymi a formantami jest pomijany w opisie słowotwórczym, tymczasem pełna analiza słowotwórcza powinna łączyć kwestie formy, funkcji i znaczenia elementów słowotwórczych posiadających charakter systemowy.

Analiza derywatów w wybranych typach słowotwórczych istniejących w języku polskim pokazała, że w opisie schematu słowotwórczego powinna być uwzględniana m.in. charakterystyka fonologiczna i morfologiczna podstawy słowotwórczej i formantu, czyli wzajemne oddziaływanie na siebie tematów słowotwórczych (pni) i formantów (por. Wróbel 1969).

To wzajemne oddziaływanie na siebie od strony tematu słowotwórczego znajduje swój wyraz w tym, że zakończenie tematu może stać się kryterium repartycji dwu (lub więcej) formantów słowotwórczych współfunkcyjnych, por. np. deminutywa na -ek, -ik.

Natomiast wpływ formantu na temat słowotwórczy skutkuje wywoływaniem oboczności w temacie. Oboczność może być obligatoryjnym elementem formantu, tzn. że przyrostek i oboczność stanowią nierozdzielalną całość i tylko wtedy są nosicielami danej funkcji słowotwórczej. Temat podstawy słowotwórczej ulega wówczas zmianie zgodnie z jednym z typów oboczności morfonologicznych. W języku polskim zmiana ta polega w większości przypadków na zastąpieniu końcowej spółgłoski twardej przez odpowiednią miękką. Oboczność może być także elementem fakultatywnym formantu, na skutek czego nosicielem funkcji słowotwórczej jest przyrostek, a oboczność jest dodatkowym elementem odróżniającym niektóre derywaty od ich podstaw, np. -arz // -²arz. Fakultatywność oboczności przejawia się w tym, że w zależności od budowy tematu, ten sam przyrostek albo wywołuje oboczność, albo nie. Fakultatywność ta realizuje się trojako⁵⁶:

⁵⁶ Podziału i opisu dokonują za Henrykiem Wróblem (1969).

a) w części derywatów danego typu słowotwórczego brak jest oboczności na skutek nieodpowiedniej budowy podstaw słowotwórczych, z powodu braku odpowiednich warunków morfonologicznych, np. **goniec**: gonić; *posuāli gońca s pismem* 10; **jeździec**: jeździć; *jeźźec to dobże jeźźi na kuńu* 13; **kosiec**: kosić; *kośec kośi na polu zboże* 6; ale **kłamiec**: kłamać; *χuamēc χuamē aš še kuży* 9. Co prawda, w przytoczonych przykładach przyrostek *-ec* stoi po miękkich, jednak oboczność wywołaną przez przyrostek obserwujemy tylko w derywacie *kłamiec*, w pozostałych oboczność pochodzi z wyrazów podstawowych.

We wszystkich powyższych przykładach ograniczenia występowania oboczności mają uwarunkowania systemowe;

b) w niektórych typach słowotwórczych pewne derywaty nie wykazują oboczności, mimo iż reguły morfonologiczne nie stoją im na przeszkodzie. Jako przykład może posłużyć przyrostek *-arz*, stojący tak po spółgłoskach twardych, jak i miękkich. W części derywatów spółgłoska miękka poprzedzająca przyrostek *-arz* pochodzi z wyrazów podstawowych, por. np. **kosiarz I**: kosić; *na tego, co kośiū koso, to še pševažne gadaūo košaš* 3; **lepiarz**: lepić; *l'ipaš* 25; **misiarz**: misiść; *dovñi to byūy mišože, co mišiūy, tero to veteryñože* 19; **koniarz**: koń; *kuñoš ve dvože kuñi doglundou* 19; **maziarz**: mąż; *mažaš* 14, w części jednak zaobserwować można oboczność lub jej brak w derywatach pochodzących od rzeczowników twar-dotematowych. Okazuje się, że przyrostek *-arz* zmiękcza wszystkie twarde zakończenia podstaw z wyjątkiem spółgłosek tylnojęzykowych i *r*⁵⁷. Formant *-arz* wywołuje następujące oboczności: *b* : *b*, np. **drobiarz**: drób; *drobaš* 13; **gołębiarz**: gołąb; *gouembāš* 14; *p* : *p*, np. **pompiarz**: pompa; *pompiaš stavja pompy* 3; **sklepiarz**: sklep; *sklepāš* 26; *v* : *v*, np. **cholewiarz**: cholewa; *χolevoš šyie χolevy do butuf* 19; **drzewiarz**: drzewo; *žžēvaš* 13; *f*' : *f*, np. **harfiarz**: harfa; *byli χarfīaže, co grali na χarfaχ* 3; *m* : *m*, np. **filmiarz**: film; *nat fīlmem to fīlmoš pracuje* 13; *ž* : *d*, np. **jagodziarz**: jagoda; *īagožaš* 3; *c* : *t*, np. **asfalciaz**: asfalt; *asfalcaš* M; **bufeciaz**: bufet; *bufecaš* 10; *z* : *z*, np. **kobziarz**: kobza; *kobžaš* 15; **koziarz**: koza; *na tyχ, co χodovaūy kozy, to vouaūy kožaže* 9; *s* : *s*, np. **dyngusiarz**: dyngus; *dynχ gušaže na dyngus pšyχož'il i polaž vodq* 19; *n* : *n*, np. **baloniarz**: balon; *baloñaš* 13; **broniarz**: brona; *īus te broñaže ne zyio, co robili džēvane brony* 3; *l* : *l*, np. **ceglarz**: cegła; *cegloš to vi, īak cegūy robić* 19; **kanalarz**: kanał; *kanalaš to ma trudno robote, f kanaūaχ aby šeži* 12. Bez zmiany pozostają *k*, *g*, *ch*, np. **beczkarz**: beczka; *bečkaš robi s klepek bečki* 12; **betkarz**: betka; *betkaš* 3; **bimbrarz**: bimber; *bimbroš* 13; **blacharz**: blacha; *blaχože bedum blaχe kuaž na daχu* 19; **bramkarz**: bramka; *bramkaš* 1–30; **brukarz**: bruk; *uu nos beūy brukože, to bruk uukūadaūy* G; **drogarz**: droga; *drogaš to trošcy še o droge* 23. Można w tym przypadku mówić o ograniczeniach spowodowanych panującą w danej epoce normą językową.

Z kolei przyrostek *-nik* w formach denominalnych powoduje oboczności tylnojęzykowych *č* : *k*, np. **chodacz**: chodak; *χodačnik* 30; **dróżnik**: droga;

⁵⁷ Poza kilkoma wyjątkami, por. np.: *belczarz*: belka, *buraczarz*: burak, *mleczarz*: mleko, *futrzarz*: futro, *sitarz*: sito.

družniki to poboca uocyscal'i, žury uatauy, to państfowy robotník na drože G; jarmarcznik: jarmark; ĵarmarcńik 17; š : χ, np. kożusznik: kożuch; poĵexau do kožušńika kožuχ ušć 3; kožušńik zrobiu mi ćepuy kožuχ 18, a także ś : s, np. dynguśnik: dyngus; dynguśńik 6; kielbaśnik: kielbasa; keuĵaśńik 3; ź : z, np. obraźnik I: obraz; χoźiuy uobraźńiki ĵi śfintymi uobrazami χandlovauy 19; obraźnik χandluje obrazamy 8; po fši ĵeźźiuy vozēm obraźńik albo na plecax no-šiu 14; obraźńiki χoźil'i i spšedaval'i obrazy 19; powroźnik: powróz; povroźńik kryńceu povrozy 13; povroźńig ze lnu i konopi krńciuy povrozy 14; povroźńik zrobiu mi povrus 16; povroźńik to požunny povrus uuńou vykryńćić 19; l : ł, np. cegiel-nik: cegła; ceĵelńik 14; celnik II: clo; celńik nauozeu mu na tovary cuo 13. Bez zmian pozostają t, d, r, np. baletnik: balet; χuopy to Źaži tańcom v baleće, ba-letńikuf ĵe mńi 13; bazarnik: bazar; bazarńik 17; browarnik: browar; brovarńik 17; ogród: ogrodnik; ve dvože byu ĵedyn uogrodník, a do vńjkŷy roboty v uogrože to brauy ze fši 19; uogrodník opiĵekovu śe ve dvože uogrodym M oraz wargowe, np. cepnik: cep; cepńik 2; skarbnik: skarb; skarbńik v gńińe zažonža fńansamy 13; sklepnik: sklep; sklepńik 25. O ile w wymianie tylnojęzykowych oraz z, ł, a także w braku wymiany r trzeba widzieć wpływ normy morfologicznej związanej z przyrostkiem -nik, o tyle pozostawianie bez zmian wargowych zdeterminowane jest czynnikami fonologicznymi (wargowe miękkie występują tylko przed samogłoskami);

c) pojawienie się oboczności, ewentualnie jej brak, ma ze stanowiska formalnego charakter przypadkowy (mogą tu najwyżej działać uwarunkowania semantyczne). Przyrostkiem, który wywołuje oboczności w tematach słowotwórczych tylko niektórych derywatów, jest częściowo -ak, który obok pewnych stałych wymian w temacie (np. *ń : n zimniak: zimno; źimńok 28*) dopuszcza wśród rzeczowników odrzeczownikowych oboczności: *l : ł skalak: skała; skalok robi fka-meńouomax pšy skauax 20; b : b babiak: baba; baĵak 22* ale *rybak: ryba; rybak suapou rybe 25; uuń co druĵi ĵiń iže na ryby, taki z ĵego rybok 20; uoĵćec śe dostou za ryboka i uoĵiuy ryby 25*. Wiąże się to najprawdopodobniej z wielofunkcyjnością i polisemicznością przyrostka -ak w obrębie poszczególnych kategorii słowotwórczych.

Obok omówionych procesów wzajemnego oddziaływania na siebie tematów słowotwórczych i formantów słowotwórczych znanych w polszczyźnie ogólnej i w gwarach zanotowałam zjawisko typowe tylko dla gwar, mianowicie występowanie w parach leksemów połączonych swoistą opozycją morfonologiczną. Zjawisko to nie jest ograniczane tylko do jednego konkretnego formantu, można więc chyba zaryzykować stwierdzenie o szerszej tendencji słowotwórstwa gwarowego.

Jednym z formantów tworzących derywaty – pary połączone opozycją morfonologiczną jest opisywany wcześniej -arz, por. *aptekarz; byu za aptekaža v aptece 9; aptekoš ĵi aptekarka spšedajum v aptece 19* obok *apteczarz; aptecaš v aptece leki spšedaje 18; bajkarz; baiķaš 10* obok *bajczarz IV; baiķožu opo-*

veće nom baike 20; **bednarz**; *bečki drevňane, vadera, kopánki to bednaž vyrabaŭ* 14; *betcaš co bečki robi* 23 obok **bedniarz**; *babňas saŭtyki i bečki robi* 24; **dachówkarz**; *daχufkoš daχufki vypolou* 19 obok **dachówczarz**; *daχufčoš* 30; **dokuczarz**; *dokučas* 4 obok **dokuciarz**; *so take dokučaže, co dokučajo* 11; **dorožkarz**; *doroškaš* 1 obok **dorožczarz**; *deruščas* 17; **drutarz**; *drutaš to davni garki drutovau* 18 obok **druciarz I**; *žiš ni ma dručaży, co by drutovali garki* 7; *iežžiu po fši dručas i drutovau garki* 11; *a to znovuž dručaž drutovau pęńkńinty garnek* 14; **dudarz**; *dudaš* 25 obok **dudziarz**; *dužaš gra na dudaχ* 3; **fajkarz**; *fajkaš M* obok **fajczarz**; *fajčas* 3; **farbarz**; *jak farbovać, to do farbaža // farbjaža* 3 obok **farbiarz**; *farbjaš farbuje veune* 1; *farbaš ve Volbožu farbovou* 19; *to čša beuo zavešć do farboža, zeby ufarbovou* 13; **gontarz**; *gontaš* 12 obok **gonciarz**; *guńčoš vyrobou gunty na daχy* 19; **karczmarz**; *karcmaš* 3 obok **karczmiazr**; *karčmaš G*; **kolędarz**; *kolendoš* 10 obok **kolędziarz II**; *koleńžaš choži s kolendom* 11; *ko-l'інžaže idom z kozom, χerodym* 19; **koszykarz**; *košýkaš vyplata košýki, korce* 6 obok **koszyczarz**; *košýčas* 4; **lichtarz**; *l'ixtaš* 16 obok **licheiarz**; *liχčas* 6; **lutarz**; *lutoš lutovau garki, miški* 19; *do lutaža čša iisć to uun zalutovau garnek G* obok **luciarz**; *lučas lutovau garki* 8; **młotarz**; *muotoš* 20 obok **mlocarz**; *muocaš muuci snopy* 1; *muocaš muuci cepym* 4; *muocaš muuciū cepem, a potem na targanke še muuciūo* 19; *muocaže po fšaχ chožiūy i muuciūy* 19; **opalkarz**; *opaukaš* 4 obok **opalczarz**; *uopaučoš* 21; **pocztarz**; *počtaš* 3 obok **poczciarz**; *poćčoš roznoši lužum počte* 20; **przetakarz**; *pšetakaš vyrobńik pšetakuf* 14 obok **przetaczarz**; *pšetacaš to robi šito* 23; **sitarz**; *šitoš* 24 obok **siciarz**; *šićoš* 17; **siewarz**; *sevaš seje f polu* 10; *šivožu, kępskoš zašou* 29 obok **siewiarz**; *ševjaš* 12; **sklepikarz**; *sklepikaš* 1 obok **sklepiczarz**; *sklepicaš* 3; **skórkarz**; *skurkaš* 6 obok **skórczarz**; *skurčoš skupovau skury* 17; **sztatkarz**; *šmatkaš zbiera šmaty* 12 obok **sztatczarz**; *šmatčas po fši smaty zbęrau* 26; **tabakarz**; *tabakaš tabake vqχa* 19 obok **tabaczarz**; *tabacaš začoŭgau še tabakom* 14, a nawet **jajczarz**; *iajčoš χandluje iajkami* 19; *iajčas ten co kradńe iaja* 19 obok **jajczarz**; *iajčas* 8; obok **jajkarz**; *iajkaš χandluje iajkamy* 8.

Niekiedy różnicowaniu fonetycznemu towarzyszy różnicowanie semantyczne, por. **grabarz** ‘ten, kto grzebie kogoś; mężczyzna trudniący się kopaniem grobów, grzebaniem zmarłych’: grzebać; *grabaš gžebe zmarųyχ* 6 ale **grabiarz** ‘ten, kto grabi; mężczyzna grabiący zżęte zboże lub siano’: grabić; *grabaš* 30; **krasarz** ‘ten, kto krasa zwierzęta; kastrator’; *krasaš to šfyńe krasau* 3 ale **krasiarz** ‘ten, kto krasa coś; rzemieślnik trudniący się farbowaniem wełny, tkanin, nici, odzieży itp.’: krasić ‘farbować’; *krašoš kraši veune* 13. Derywaty te powstały od różnych leksykalnie i morfologicznie podstaw.

Na jakość spółgłosek twardych lub palatalnych przed *-arz* wpływają m.in. warunki fonetyczne, rodzimość i obcość, inne wyrazy z danej rodziny (głównie dodatkowo motywujące), oddalenia wyrazu pochodnego od podstawowego, wiek derywatów i ich frekwencja (por. Kreja 1959, s. 158–159; Kucała 2001a, s. 155).

Inne formanty tworzące pary połączone relacją opozycji morfonologicznej to: *-uch* : *-'uch*, np. **śmierduch**; *śmerduχ* *śe* *ńe* *myje* i *śmerźi* 2 obok **śmierdziuch**; *śmerźuχ* *straśńe* *śmerźi* 1; *umyi* *śe* *śmerźuχu*, *bo* *śmerźiś* *na* *odleguoś* 25 obok **śmierdzuch**; *śmierźuχ* 8; *-acz* : *-'acz*, np. **kasłacz**; *kasuoc* 22 obok **kaszlacz**; *kaśloc* 22; **pielacz**; *pieuace* *pielili* *f* *polu* 6 obok **pielacz**; *pielać* 8; **zlewacz**; *zlevač* *zlevo* *mleko* *v* *mlečarńi* 2 obok **zlewiacz**; *zlevač* *pracuje* *v* *zlevńi* i *zleva* *mleko* 24; *-aczka* : *-'aczka*, np. **grabaczka**; *grabić*; *mauemi* *grabiami* *zagrabiąu* *grabacka* 19; *grabacka* *grabi* *rzysko* 22 obok **grabiaczka**; *grabić*; *grabacka* *grabi* *zboże* 12; **pielaczka**; *pieuacki* *len* *pielo* 2; *pieuacki* *najemne* *pielili* // *piouuy* 6; *pieuacka* *pieuua* 9; *piouacka* *piouua* 12 obok **pielaczka**; *pielačka* *pielać* *pśyjeźża* 8; **przędaczka**; *pśendačka* *pśeńże* *pūutno* 4 obok **przędzaczka**; *pśeńżačka* *upśendua* *len* 24; **żniwaczka**; *żńivačka* *robi* *ve* *żńiva* 2; *pśyśl'i* *dve* *żńivački* 24 obok **żniwiaczka**; *żńivocki* *ve* *żńiva* *naįmovauy* *śe* *do* *roboty* 19; *-arka* : *-'arka*, np. **farbarka**; *farbarka* 6 obok **farbiarka**; *farbiarka* *farbuje* *veune* 1; **grabarka**; *grabarka* *grabi* *rzysko* 22 obok **grabiarka**; *kedyś* *to* *na* *końity* *muviuy* *grabarki*, *a* *tera* *to* *som* *maśyny* *do* *grabeńa* 14; **karczmarka**; *kacmarka* 20 obok **karczmiarka**; *karcmarka* 12; **koparka**; *koparka* *byua* *dobro*, *šypko* *kopaua* 19 obok **kopiarka**; *f* *polu* *kartofle* *kope* *kořorka* 20; *kořorka* *kope* *żmoki* 22; *ile* *kořoreg* *beżes* *brać* *do* *kopańo*? 23; **pocztarka**; *počtarka* 30 obok **poczciarka**; *poćcarka* *na* *poće* 8; *poćcarka* *roznośi* *poće* 17; **przędzarka**; *pšeżarka* 20 obok **przędziarka**; *pśeńżarka* *pśeńże* *pūutno* 16; **sadzarka**; *kobjeta*, *co* *saży* *kartofle* *to* *sażarka* 1; *davńi* *to* *sażarki* *rěńčne* *sażyuy* *żimńaki* 14 obok **sadziarka**; *sażorka* 25; **tabakarka**; *tabakarka* 19 obok **tabaczarka**; *tabacarka* 6; **żniwarka**; *żńivarka* 16 obok **żniwiarka II**; *żńivorki* *ve* *żńiva* *zbirauy* *za* *χuopamy* 19; *żńiviarki* *śe* *uuviiay* *za* *kośńikamy* *pśy* *żńivaχ* 7; *-ak* : *-'ak*, np. **cepak**; *cepak* 6 obok **cepiak**; *cepak* *cepem* *muuci* *zboże* 8; **misak**; *misak* 3 obok **misiak**; *miśak* *to* *miśi* 3; **zmarzłak**; *z* *ńego* *zmarzłok*, *ćińg* *im* *marźńe* 19 obok **zmarźłak**; *zmarźłak* *to* *marźńe* *šypko* 1; *zmarźłok* *uatfo* *marźńe* 19; *zmarźłok* *ześ*, *zaśe* *mas* *lodovate* *rynce*, *uatfo* *marźńes* G; *-nik* : *-'nik*, np. **dokutnik**; *dokutńik* 1–8 obok **dokucznik**; *ńe* *dokučyś* *mi* *vincyj*, *dokučńiku* 25; *-el* : *-'el*, np. **śpel**; *śpel* 3 obok **spiel**; *śpel* *lubi* *spać* 3; *-ara* : *-'ara*, np. **chłopara**; *ta* *χuopora* *śe* *za* *χuopami* *ugańo* 22 obok **chłopiara**; *taka* *χuopara*, *za* *χuopamy* *śe* *ugańa* 12; *χuopora* *zyńato* *a* *za* *įinnymi* *χuopamy* *śe* *uogłundo* 19.

W części derywatów spółgłoska miękka poprzedzająca przyrostek pochodzi z wyrazów podstawowych, por. np. *bedniarz* bo *bednia* ‘kubel’, *grabiarka* bo *grabić*, *misiak* bo *misić* ‘kastrować’, *sadziarka* bo *sadzić*, *śmierdziuch* bo *śmierdzieć*. W derywatach *cepiak*, *chłopiara*, *farbiarka*, *farbiarz*, *siewiarz*, *spiel*, *żniwiarka* miękkość może wiązać się z asynchroniczną wymową wargowych. Formy te zanotowałam na północy badanego obszaru, na terenach objętych asynchroniczną artykulacją wargowych.

Derywaty *apteczarz* : *apteka* (č : k), *doroźczarz* : *dorożka* (č : k), *drutarz* : *drut*, *dudarz* : *dudy*, *farbarz* : *farba*, *kołedarz* : *kołęda*, *lutarz* : *lutować*, *młotarz* : *młócić* (t : ć), *pocztarz* : *poczta*, *sadziarka* : *sadzić*, *sklepiczarz* : *sklepik* (č : k), *żniwar-*

ka : *żniwa* notowałam sporadycznie wobec powszechnych *aptekarz*, *dorożkarz*, *druciarz*, *dudziarz*, *farbiarz*, *kolędziarz*, *luciarz*, *młocarz*, *poczciarz*, *sadzarka*, *sklepikarz*, *żniwiarka*. Trudno mówić o geografii tych pierwszych, gdyż derywaty te są rozmieszczone na całym eksplorowanym obszarze.

Powyższe rozważania i przytoczone derywaty pośrednio potwierdzają tezę, że morfonologia jest integralną częścią morfologii.

11.4. Opozycja potencjalność – aktualność w dewerbativach

W nazwach osobowych wykonawców czynności pod względem wyrażania kategorii czasu mamy do czynienia z potencjalnością i aktualnością czynności tkwiącej w tych nazwach.

Za znaczenie potencjalne uważam takie znaczenie, któremu odpowiada czas teraźniejszy ogólny. Dany podmiot jest potencjalnym wykonawcą czynności, jeżeli ta czynność wynika z jego obowiązków zawodowych, skłonności, przyzwyczajień, zamiłowania (por. też Dobrzyńska 1975d, s. 289, 291). Nazwy o charakterze potencjalnym, a więc skłonnościowe, zawodowe, umiejętnościowe, określają osobę pod względem cech istotnych, stałych, powtarzających się, w wyraźny sposób wyróżniających tę osobę.

Schemat formacji potencjalnej: derywat ‘ten, kto wykonuje czynność (często, zawodowo; lubi, potrafi, może + bezokolicznik), np.: **klótnik** ‘ten, kto stale się klóci’: *klócić się*; *kyutník* 1–20; **krzykacz** ‘ten, kto stale krzyczy’: *krzyczeć*; *rozdarty kšykač*, *večne na fšyskiχ kšyčy*, *že še* 14; *kšykač lubi dužo gadač*, *kšyčeč* 19; **plywak** ‘ten, kto dobrze pływa’: *pływać*; *pyyvak* 3; **prasowaczka** ‘ta, która prasuje’: *prasować*; *byli pracki i prasovacki, co prasovali* 6.

Za znaczenie aktualne nazwy wykonawcy czynności uważam takie znaczenie, które zakłada rzeczywistą jednoczesność przebiegu danej czynności z danym momentem czasowym. Takim derywatom odpowiada w zdaniu czas teraźniejszy aktualny (por. też Dobrzyńska 1975d, s. 289). Formacja aktualna określa osobę pod względem cech przypadkowych, okazjonalnych, niewyróżniających tej osoby w jakiś szczególny sposób.

Schemat formacji aktualnej: derywat ‘ten, kto wykonuje czynność (aktualnie = w danej chwili)’, np.: **dzierżawca I** ‘ten, kto dzierżawi coś’: *dzierżawić*; *žeržafca žeržavi žemje* 1; *tu od naž žeržavom žime i obrabjajom, to žeržafca še muvi* 14; **nadzorca** ‘ten, kto nadzoruje kogoś // coś’: *nadzorować*; *nadzorca na budovje* M; **użytkownik** ‘ten, kto użytkuje coś’: *użytkować*; *juž go duugo te užytkovniki užytkujom* 13.

Zdarza się, że dwa odrębne znaczenia, tj. potencjalne i aktualne są realizowane przez jedną formację, por. **mówca**: **1.** ‘człowiek wygłaszający mowy, przemówienia’, **2.** ‘ten, kto w danej chwili przemawia, zabiera głos’, por. konteksty: *mufca vyšet na scene i uadhe muviu o dopuataχ* 6; *z něgo to dobry mufca je, bo*

uadñe muvi M; **sluchacz**: 1. ten, kto słucha często radia'; 2. 'ten, kto aktualnie słucha kogoś // czegoś', por. konteksty: *suuxače suuxajō radia* 8; *iuš tyn suuxoc potsuuxujē, suuxo nasy gotki* 20.

Przewaga formacji potencjalnych⁵⁸ nad aktualnymi w polszczyźnie ogólnej wynika z długiego rozwoju kategorii nazw wykonawców czynności, o czym pisze Witold Doroszewski „[...] dawne, obficie i rozrzutnie tworzone nomina agentis, mają skłonność do przekształcania się znaczeniowego w nomina attributiva, to znaczy w nazwy nosicieli stałych cech. To przekształcenie sprzyja utrzymaniu ich przy życiu, o czym świadczy masowy nadal zanik dawnych doraźnych nazw wykonawców” (Doroszewski 1928, s. 120).

O ile w polszczyźnie ogólnej „nie tak łatwo [...] dochodzi do skutku doraźne tworzenie nominum agentis w odniesieniu do osób, które jakąś czynność przygodnie wykonali” (Doroszewski 1928, s. 119), o tyle w gwarach takie formacje są tworzone, por. **ciepek** 'ten, kto ciepło, rzuca czymś': ciepać 'rzucać'; *ćepek* 25; **czekała** 'ten, kto czeka na kogoś // coś': czekać; *čekała* 3; **dmuchacz** 'ten, kto dmucha': dmuchać; *dmuxoc* 13; **iskacz** 'ten, kto iska wszy': iskać; *iskoc iskou tyx, co majō fśy ve ube* 22; **klepacz** 'ten, kto klepie kość': klepać; *klepoc klepe, oščy kose* M; **kolebacz** 'ten, kto kolebie dziecko': kolebać 'huścić, bujać; kołysać'; *kolebac* 1; **kołysacz** 'ten, kto kołysze dziecko': kołysać; *kouysoc kouyse źecko fkolipce* 4; **kopala** 'ten, kto kopie coś lub kogoś nogą': kopać; *kopala* 19; *kopala* 'ten, kto kopie coś lub kogoś nogą': kopać; *kopaua* 29; **pukacz** 'ten, kto puka': pukać; *pukoc* 13, 19; **pukala** 'ten, kto puka, stuka, kołacze': pukać; *pukaua* 30; **smakowiec** 'ten, kto smakuje czegoś': smakować; *smakovec* 19; *smakovec smakuje fśystko* 19; **spodziewała** 'ten, kto spodziewa się czegoś, tj. oczekuje czegoś'; *spoźevaua* 19.

Co ciekawe, formacje te, w intencji twórcy aktualne, nabierają niekiedy znaczenia potencjalnego i zaczynają wyrażać częste wykonywanie czynności istotnej dla danego osobnika, por. **proszacz** 'ten, kto prosi; mężczyzna zapraszający gości na wesele': prosić; *źiś muode same proso na wesele, kedyś to był i prosace* 19.

12. Derywaty gwarowe w odniesieniu do stanu w polszczyźnie ogólnej

Słowotwórstwo w gwarach jest wyznaczone przez określone parametry w tym wertykalny – odnoszący stan gwary do polszczyzny ogólnej. Celem opisu słowotwórstwa w gwarach jest wydobywanie takich morfologicznych środków tworzenia nowych wyrazów (nazywanych przez Sławomira Galę wyróżnikami derywacyjnymi) (por. Gała 2000b, s. 30), które mimo uniwersalnego charakteru kategoryjnego w słowotwórstwie, wskazują na pewną odrębność ich tworzenia i odmienną derywacyjną tych wyrazów w gwarach.

⁵⁸ O różnym rozumieniu terminu *formacja potencjalna* pisze Krystyna Chruścińska (1978).

Z charakteru leksyki gwarowej wynika, że spora jej część jest wspólna dla gwar i polszczyzny ogólnej, a zasób leksykalny gwar podlega nieustannym oddziaływaniom języka ogólnopolskiego. Ten kierunek infiltracji, czyli stopniowego przenikania, ma niewątpliwy wpływ na stan zachowania gwar m.in. w warstwie morfologicznej, w tym słowotwórczej.

Struktura słowotwórcza derywatów badanych gwar w istocie swej nie odbiega od stanu w polszczyźnie ogólnej, a powoływanie nowej leksyki w gwarach odbywa się w większości według określonych, powielanych modeli derywacyjnych.

Nieco większy niż w polszczyźnie ogólnej jest w gwarach zasób grup formalnych z formantami sufiksальnymi o podstawowym elemencie spółgłoskowym biorących udział w derywowaniu nazw należących do interesującej mnie kategorii. Wydzieliłam 21 takich grup, a są to grupy z podstawowymi *-b-*, *-c-*, *-ch-*, *-cz-*, *-d-*, *-g-*, *-j-*, *-k-*, *-l-*, *-ł-*, *-n-*, *-ń-*, *-p-*, *-r-*, *-rz-*, *-s-*, *-sz-*, *-ś-*, *-t-*, *-w-*, *-ż-*. W zakresie rzeczowników powstałych w wyniku derywacji paradygmatycznej wskazałam 8 zasadniczych grup. Są to: a) derywaty należące do deklinacji męskiej zakończone na spółgłoskę w mianowniku liczby pojedynczej, np. *drach*: *draszować*, *mleczarz*: *mleczarnia*; b) derywaty należące do deklinacji żeńskiej zakończone na *-a* w mianowniku liczby pojedynczej, np. *swacha*: *swachować*, *włoka*: *włóczyć się*; c) derywaty należące do deklinacji żeńskiej zakończone na spółgłoskę w mianowniku liczby pojedynczej, np. *kontrol*: *kontrolować*, *breda*: *brednia*; d) derywaty należące do deklinacji męskiej zakończone na *-a* w mianowniku liczby pojedynczej, np. *stróża*: *stróżować*; e) derywaty należące do deklinacji męskiej zakończone na *-o* w mianowniku liczby pojedynczej, np. *bajdo*: *bajdać*, *ciećko*: *ciećkać*; f) derywaty dwurodzajowe należące do deklinacji żeńskiej zakończone na *-a* w mianowniku liczby pojedynczej, np. *bałamuta*: *bałamucić*, *niemowa*: *nie mówić*; g) derywaty należące do deklinacji mieszanej, rzeczownikowo-przymiotnikowej, np. *sędzia*: *sądzić*; h) derywaty należące do deklinacji męskiej o odmianie przymiotnikowej, zakończone na *-i* lub *-y* w mianowniku liczby pojedynczej, np. *placowy*: *placowe*.

Do najbardziej rozbudowanych i aktywnych należy rodzina typów z komponentem *-k-*, a w przypadku derywacji paradygmatycznej – derywaty należące do deklinacji męskiej zakończone na spółgłoskę w mianowniku liczby pojedynczej. Szczególną aktywność⁵⁹ wykazują podstawowe typy *-nik* (łącznie 241 derywatów: w tym 148 odczasownikowych i 93 odrzeczownikowe), *-ak* (łącznie 148 derywatów: w tym 133 odczasownikowe i 15 odrzeczownikowych), uznane za aktywne w polszczyźnie ogólnej i w gwarach.

Zarówno w formacjach sufiksalnych, jak i paradygmatycznych zaobserwowałam w eksplorowanych gwarach znaczne dysproporcje pod względem liczności poszczególnych grup rzeczowników. Obok dużej grupy derywatów z formantami *-arz* (łącznie 421 derywatów: w tym 132 odczasownikowe i 289 odrzeczownikowych), *-acz* (łącznie 338 derywatów: w tym 322 odczasownikowe

⁵⁹ W literaturze przedmiotu mówi się też o produktywności czy częstości występowania (por. Satkiewicz 1969a).

i 6 odrzeczownikowych), *-ca* (łącznie 104 derywaty: w tym 95 odczasownikowych i 9 odrzeczownikowych) czy wspomnianymi *-nik*, *-ak*, zanotowałam typy, w których skład wchodzi od jednego do kilku (kilkunastu) rzeczowników, por. *-ach*, *-da*, *-ej*, *-il* // *-yl*, *-on*, *-eż* (1 derywat, odczasownikowy), *-ba*, *-ar*, *-usz*, *-at* (2 derywaty, oba odczasownikowe), *-ica* (3 derywaty, odczasownikowe). Podobne relacje panują w zakresie derywatów paradygmatycznych. Obok wspomnianej już licznej grupy rzeczowników rodzaju męskiego, zakończonych w mianowniku lp. na spółgłoskę oraz rzeczowników dwurodzajowych należących do deklinacji żeńskiej zakończonych na *-a* w mianowniku liczby pojedynczej, występują nieliczne grupy derywatów liczące po kilka lub kilkanaście rzeczowników. Zaobserwowany stan częściowo pokrywa się z wizerunkiem w polszczyźnie literackiej. Autorki monografii poświęconych słowotwórstwu języka ogólnopolskiego: rzeczownikom sufiksальnym rodzimym oraz rzeczownikom z formantami paradygmatycznymi, a także autorzy tzw. gramatyki akademickiej również jako bardzo liczne i dość liczne wymieniają typy *-acz*, *-ca*, *-arz* oraz rzeczowniki rodzaju męskiego, zakończone w mianowniku lp. na spółgłoskę. Notowane przez autorów tzw. gramatyki akademickiej jako aktywne wykładniki *-iciel* i *-ator* do aktywnych w eksplorowanych gwarach nie należą. W opracowaniach słowotwórstwa ogólnopolskiego brak jest niektórych, rzadkich w gwarach, wykładników w interesującej mnie funkcji, por. wspomniane wyżej *-ba*, *-ach*, *-da*, *-ej* itd. (por. tabela 1).

Tabela 2. Liczebność derywatów z formantami tworzącymi nazwy osobowych wykonawców czynności w eksplorowanych gwarach w zestawieniu ze stanem w języku doby staropolskiej w polszczyźnie ogólnej

Formant	Liczba derywatów w badanych gwarach	Liczba derywatów w staropolszczyźnie (Kleszczowa 1996)	Liczba (stan) derywatów w języku ogólnopolskim (Grzegorzycowa, Puzynina 1979; GWJP; Waszakowa 1993d; 1994)
-arz	421	ok. 76	ok. 500
-acz	328	81	285
-nik	241	151	ok. 430
-ak	148	7	30
-arka	118	1	16
-aczka	108		39
-ca	104	145	111
-ała	91		11
-ciel // -iciel // -ciciel	76	50	100
-ek	71	5	nieliczne
-ka	65		6
-nica	60	4	16

Tab. 2 (cd.)

Formant	Liczba derywatów w badanych gwarach	Liczba derywatów w staropolszczyźnie (Kleszczowa 1996)	Liczba (stan) derywatów w języku ogólnopol- skim (Grzegorzczkowska, Puzynina 1979; GWJP; Waszakowa 1993d; 1994)
-us	58		
-uch	44	1	10
-ini //	41		1
-yni			
-ista //	41	5	ok. 400
-ysta			
-owy(a)	41		liczne
-ara	40		5
-cielka //			
-icielka //	34		
-cicielka			
-ant	32		liczne
-un	31	3	7
-ator	28		150
-al	26	2	2
-ocha	25		2
-ec	23	20	6
-och	23		2
-aj	23		
-niczka	22		liczne
-ik //	22	4	33
-yk			
-icha	21		4
-ownik	20		niewiele
-owiec	19		75
-er	19		ok. 110
-as	17		
-alski //	14		
-alska			
-el	13		9
-ny	12	23	
-erz	12		1
-erka	11		3
-oń	11		15
-ący(a)	10		
-ucha	10		
-istka //	10		
-ystka			
-uśnik	10		
-uś	10		3
-ala	9		

Tab. 2 (cd.)

Formant	Liczba derywatów w badanych gwarach	Liczba derywatów w staropolszczyźnie (Kleszczowa 1996)	Liczba (stan) derywatów w języku ogólnopol- skim (Grzegorzczkowska, Puzynina 1979; GWJP; Waszakowa 1993d; 1994)
-tor	9		ok. 50
-eniec	8		7
-uśnica	8		
-atorka	8		
-aka	8		4
-isz //	8		1
-ysz			
-niczy	7	1	6
-arek	7		
-an	7		
-awa	7		
-alec	6	1	
-antka	6		
-ajło	6		5
-ał	6		
-owca	5		5
-elec	5	1	2
-awiec	5	1	1
-icz	5	5	
-owicz //	5		14
-ewicz			
-ęga	5		2
-uga	5		1
-uska	5		
-czyk	5	6	15
-ula	5		3
-oła	5	kilka	
-uła	5	kilka	3
-na	5		
-ina	5		
-or	5		ok. 41
-nisia	5		2
-ent	5		ok. 30
-aniec	4	1	4
-olicha	4		
-ajda	4		2
-yga	4		
-anka	4		kilka
-ko	4		
-elunik	4		1

Tab. 2 (cd.)

Formant	Liczba derywatów w badanych gwarach	Liczba derywatów w staropolszczyźnie (Kleszczowa 1996)	Liczba (stan) derywatów w języku ogólnopol- skim (Grzegorzczkowska, Puzynina 1979; GWJP; Waszakowa 1993d; 1994)
-ier // -jer	4		25
-ijas // -yjasz	4		
-niś	4		4
-ot	4	1	
-erca	3		3
-awca	3		
-ica	3		
-awica	3		1
-czy	3	2	
-awka	3		
-niak	3		
-ennik	3		1
-ul	3		1
-idło // -ydło	3		
-ało	3		
-inia // -ynia	3		
-uń	3		1
-inier	3		3
-sa	3	1	3
-ba	2	1	
-eżca	2		
-ennica	2		1
-ownica	2		
-eluch	2		
-aga	2		
-iczka	2	1	wiele
-ułka	2		
-unka	2		
-jerka	2		
-oszka	2		
-ówka	2		nieliczne
-elak	2		
-alnik	2		
-uk	2		
-ol	2		
-adło	2		
-oł	2		

Tab. 2 (cd.)

Formant	Liczba derywatów w badanych gwarach	Liczba derywatów w staropolszczyźnie (Kleszczowa 1996)	Liczba (stan) derywatów w języku ogólnopol- skim (Grzegorzczkowska, Puzynina 1979; GWJP; Waszakowa 1993d; 1994)
-alina	2		
-eń	2	8	4
-erczyni	2		
-awczyni	2		
-ar	2		
-niarz	2		
-os	2		
-antus	2		
-usz	2	1	7
-osia	2		
-at	2		
-ota	2		
-ut	2		2
-ągwa	2		
-ulec	1		
-eniowiec	1		
-iwiec	1		
-arzec	1		
-anica	1		
-elnica	1		
-usznica	1		
-ewnica	1		
-ach	1		
-acha	1		
-alicha	1		
-iciuch	1		
-aluch	1		
-iluch	1		
-tuch	1		
-elucha	1		
-tucha	1		
-iszcze	1		
-da	1		
-oda	1		
-aja	1		
-ej	1		
-eja	1		
-ączka	1		
-elniczka	1		
-elka	1		
-enniczka	1		

Tab. 2 (cd.)

Formant	Liczba derywatów w badanych gwarach	Liczba derywatów w staropolszczyźnie (Kleszczowa 1996)	Liczba (stan) derywatów w języku ogólnopol- skim (Grzegorzczkowska, Puzynina 1979; GWJP; Waszakowa 1993d; 1994)
-owiczka	1		
-ulka	1		
-ałka	1		
-enka	1		
-ulinka	1		
-onka	1		
-eniarka	1		
-terka	1		
-achorka	1		
-turka	1		
-oska	1		
-aszka	1		
-eszka	1		
-iszka	1		
-tuszka	1		
-atka	1		
-etka	1		
-entka	1		
-ewka	1		
-ajko	1		
-tuszko	1		
-tusiak	1		
-owiak	1		
-ączek	1		
-ajdek	1		
-ajek	1		
-ałek	1		
-ołek	1		
-anek	1		
-turek	1		
-eszek	1		
-oszek	1		
-tuszek	1		
-aczyk	1		
-arczyk	1		
-ennik	1		
-arnik	1		
-ternik	1		
-usznik	1		
-ośnik	1		
-ętnik	1		

Tab. 2 (cd.)

Formant	Liczba derywatów w badanych gwarach	Liczba derywatów w staropolszczyźnie (Kleszczowa 1996)	Liczba (stan) derywatów w języku ogólnopol- skim (Grzegorzczkowska, Puzynina 1979; GWJP; Waszakowa 1993d; 1994)
-ewnik	1		
-ok	1		
-isko	1		
-ki	1		
-ski	1		
-ulski	1		
-icki	1		
-ela	1		
-il // -yl	1		
-la	1	1	
-ijan	1		
-anina	1		
-tuszyna	1		
-on	1		
-iszon	1		1
-any	1		
-ony	1		
-alny	1		
-ań	1		
-eń	1		
-yń	1		
-epa	1		
-alarz	1		
-iczarz	1		
-owniarz	1		
-terz	1		
-torz	1		
-turz	1		
-s	1		
-ys	1		
-osz	1		
-ta	1		1
-it	1		
-ita	1		3
-eta	1		1
-aty	1		
-owaty	1		
-onista	1		
-awy	1		
-iwy	1		
-eż	1		

Nazwy osobowych wykonawców czynności w polszczyźnie ogólnej ustalają się w rezultacie derywacji afiksальной z udziałem ponad czterdziestu wykładników sufiksalnych (GWJP 1998, II, s. 136). Wyodrębniony w badanych gwarach zasób formantów jest znacznie bogatszy (wskazałam łącznie 244 przyrostki, w tym 112 podstawowych i 132 o rozszerzonej postaci), bowiem na obszerny inwentarz typów składają się głównie formanty złożone (rozbudowane morfologicznie), co jest właściwością słowotwórstwa gwarowego (por. Cyran 1977, s. 49–110).

Rozbudowane morfologicznie formanty są konsekwencją nieco innego niż w polszczyźnie ogólnej kategoryzowania pewnych derywatów gwarowych, niekiedy też reinterpretacji tych derywatów. I tak, na przykład przyjęcie stanowiska, że derywaty typu *bazarowiczka*, *hafciarka*, *nauczycielka* są nazwami żeńskich wykonawców czynności, pociąga za sobą dalsze konsekwencje, bowiem zamiast wyodrębnionego na gruncie ogólnopolskim formantu *-ka* otrzymujemy w tego typu derywatach wykładniki albo nienotowane w tej funkcji w polszczyźnie ogólnej, np. *-arka*, albo w ogóle niewyodrębnione w opracowaniach słowotwórstwa polszczyzny ogólnej, np. *-owiczka*, *-icielka* // *-ycielka* (por. Grzegorzczkova, Puzynina 1979). Wiele takich przykładów możemy znaleźć chociażby w typach słowotwórczych z podstawowym *-k-*, które mają możliwość tworzenia wariantów aglutynacyjnych z innymi sufiksami o większej niż w polszczyźnie ogólnej aktywności derywacyjnej i innej dystrybucji typów w płaszczyźnie semantyczno-kategorialnej.

Zjawisku przesunięć kategorialno-semantycznych towarzyszy proces perintegracji, tj. przemieszczania granicy między morfemami, niezgodnie z pierwotnym, etymologicznym umotywowaniem (por. Klemensiewicz i in. 1964, s. 172–173), a konsekwencją perintegracji jest zjawisko absorpcji prowadzące do zmiany prymarnej podstawy słowotwórczej danego derywatu oraz modyfikacji wykładnika derywacyjnego (por. Łoś 1925, s. 7). Analiza współcześnie występujących w gwarach formacji słowotwórczych pokazuje często niespotykane na gruncie polszczyzny procesy derywacyjne, przynosi informacje na temat nowych, żywych w gwarach zjawisk językowych, wskazuje, że ta sama jednostka funkcjonująca na gruncie języka ogólnopolskiego i w gwarach może być różnie interpretowana przez użytkowników gwary, że różnie może przebiegać granica między tematem a formantem, co decyduje o wyodrębnieniu różnych podstaw i postaci wykładników formalnych, por. derywowanie formy *szyderca* od *szydzić* implikuje wykładnik formalny *-erca*⁶⁰ ale od *szyderować* wykładnik *-ca*, *dziargolicha* od *dziargać* + *-olicha* lub *dziargolić* + *-icha*.

Poza wymienionymi różnicami należy wskazać jeszcze następujące fakty różniące słowotwórstwo gwarowe od słowotwórstwa ogólnopolskiego na przykładzie nazw osobowych wykonawców czynności:

1) gwary charakteryzują się typowymi dla siebie formantami, występującymi poza zasięgiem języka ogólnopolskiego, np. *-icha* (*drapicha* ‘ta, która drapie kogoś;

⁶⁰ Zarówno w języku ogólnopolskim, jak i w gwarach mamy dziś formant *-erca*, prymarnie zaś *-ca* od dawnej formy *szyderz* (por. Peplowski 1974, s. 275; Grzegorzczkova, Puzynina 1979, s. 58).

kobieta drapiąca kogoś długimi paznokciami'), -yga (*grajdyga* 'ten, kto // ta, która się grajda; człowiek wolno chodzący'), -ajło (*krzykajło* 'ten, kto stale krzyczy; mężczyzna krzykliwy, mówiący dużo, niepozwalający innym dojść do głosu'), -us (*zbiegus* 'ten, kto zbiegł skądś; mężczyzna, który zbiegł, uciekł skądś; uciekinier, dezterter'). Cechą charakterystyczną słowotwórstwa w gwarach jest także „znaczna produktywność pewnych formantów staropolskich wyjątkowych w polszczyźnie ogólnej” (Cyran 1977, s. 128). W moich materiałach są to m.in. formanty: -och (*kra-dzioch* 'ten, kto kradnie; złodziej'), -ocha (*sadzocho* 'ta, która sadi coś; kobieta sadząca kartofle'), -ucha (*szeptucha* 'ta, która lubi szeptać; plotucha'), -aj (*charaszaj* 'ten, kto charasza zwierzęta; kastownik'), -al (*dydal* 'ten, kto dyda; chłopiec ssący pierś matki, a będący na to za duży'), -el (*pieściel* 'ten, kto lubi się pieścić; ktoś rozpieszczony, lubiący pieszczoty, przymilny'), -ała (*bazgrała* 'ten, kto bazgrze; mężczyzna // chłopiec piszący nieporządnie, niewyraźnie, nieudolnie rysujący, kreślący coś'), -an (*szargan* 'ten, kto szarga komuś opinię'), -oń (*gwizdoń* 'ten, kto lubi gwizdać'), -as (*latas* 'ta, która biega, uganiania się za mężczyznami');

2) w eksplorowanych gwarach zaobserwowałam inną łączliwość wybranych wykładników derywacyjnych, por. sufiks -ista tworzący w języku ogólnopolskim tylko derywaty od podstaw rzeczownikowych (por. GWJP 1998, II, s. 434) w gwarach może łączyć się z podstawami werbalnymi, np. **fotografista**: *fotogra-χista fotograχuje* obok *fotograχista fotograχie robi* (por. też Cyran 1977, s. 97);

3) w gwarach niektóre wykładniki derywacyjne występują w nowych, nieznanach polszczyźnie ogólnej, funkcjach por.: -ka tworzący w gwarach nazwy żeńskich wykonawców czynności, np. *swatka* 'ta, która swata', w ogpól. -ka notowane w nazwach żeńskich od męskich (np. *podawaczka* od *podawacz*, por. Grzegorzczkowska, Puzyńska 1979, s. 116–123); -adło w badanych gwarach w nazwach osobowych wykonawców czynności, np. *dziarnadło* 'ten, kto dziarnaga, tj. zrzedzi, narzeka'), podczas gdy w staropolszczyźnie Kleszczowa notowała ten formant w nazwach narzędzi (por. Kleszczowa 1996, s. 170–172); podobnie -ina w gwarach w nazwach żeńskich wykonawców czynności, np. *swacina* 'ta, która swata' (por. -ina w nazwach czynności i stanów – Kleszczowa 1996, s. 180–181)⁶¹;

4) w gwarach częściej niż w języku ogólnopolskim występują composita (por. też Cyran 1977, s. 128), np. **garczkolep** 'ten, kto lepi garnki; garniarz', **rai-dupek** 'ten, kto rai, tj. swata', **samosiejek** 'ten, kto sieje; siewca';

5) materiał gwarowy pozwolił na rozszerzenie w stosunku do polszczyzny ogólnej zasobu relacji semantycznych pomiędzy podstawowymi znaczeniami motywującymi a kształtowanymi na ich podstawie nazwami pochodnymi. Dotyczy to formacji odrzeczownikowych będących nazwami wykonawców czynności ze względu na czas podejmowanego działania. W trakcie eksploracji wyodrębniłam struktury z archaiczną, żywą jeszcze w gwarach funkcją semantyczną, których

⁶¹ O innym, niż w polszczyźnie ogólnej, zakresie funkcjonowania wykładników derywacyjnych w gwarach pisze np. S. Gala (por. 2000a).

nie wyodrębniono w pracach poświęconych słowotwórstwu polszczyzny ogólnej, por. **kopaniarka** ‘ta, która pracuje podczas kopania’: kopania (pl.t.); *kopańorki najmovaŭy ſe do kopańo* 19; **źniwaczka** // **źniwaczka** ‘ta, która pracuje w czasie żniw’: żniwa (pl.t.); *źniŭocki ve źniwa najmovaŭy ſe do roboty* 19; **źniwiarz** ‘ten, kto pracuje w czasie żniw’: żniwa (pl.t.); *źniŭoſ ve źniwa set s kosum f pole* 19; *źniŭiaſ to ſe narobi ve źniwa* 2;

6) różnice między słowotwórstwem polszczyzny ogólnej a słowotwórstwem w gwarach dotyczą interpretacji derywatów o niejasnym kierunku motywacji. W języku ogólnopolskim leksemy typu *cieśla*, *klusownik* są arbitralnie traktowane jako podstawy dla derywatów *ciesiołka*, *klusownictwo*. Tymczasem z punktu widzenia słowotwórstwa gwarowego można chyba mówić w tych przypadkach o motywacji wzajemnej;

7) w słowotwórstwie gwarowym występują pary leksemów połączone swoją opozycją morfonologiczną, np. *aptekarz* obok *apteczarz*, *śmierduch* obok *śmierdziuch*;

8) cechą różnicującą słowotwórstwo gwarowe i ogólnopolskie jest fakt, że pewne zjawiska językowe trudne do interpretacji z punktu widzenia teorii języka ogólnego, mogą stać się oczywiste po uwzględnieniu jednej z możliwości stwarzanych przez dialektologię, mianowicie przestrzennego widzenia tychże zjawisk. Czynniki geograficzne odgrywa rolę m.in. w badaniach nad wariantowością.

Nie znalazł potwierdzenia w moich badaniach fakt większej produktywności w gwarach niż w polszczyźnie ogólnej formantów obcego pochodzenia zauważony przez Władysława Cyrana (por. 1977, s. 128).

Zaprezentowane różnice pomiędzy słowotwórstwem w gwarach a słowotwórstwem w polszczyźnie ogólnej na przykładzie nazw osobowych wykonawców czynności dotyczą płaszczyzny wertykalnej – pionowej. Oprócz ustalenia podobieństw i różnic w budowie słowotwórczej między gwarami a językiem ogólnopolskim istotne w badaniach jest także to, czym gwary różnią się w zakresie słowotwórstwa między sobą (por. Dejna 1989, s. 46). Wydobyć zespół cech morfologicznych, gwarotwórczych, dystynktywnych w płaszczyźnie horyzontalnej (geograficznej) możliwe jest dzięki przyjęciu za obszar badań terenu pogranicza dialektalnego. O pogranicznym charakterze świadczy m.in. rywalizacja terenowa poszczególnych derywatów i ich formantów, wykazujących związki z otaczającymi je obszarami dialektalnymi, por. np. *sadzarka* ‘ta, która sadi kartofle’ z formantem *-arka* typowym dla Małopolski, Lubelszczyzny obok *sadzaczka* z *-aczka* charakterystycznym dla północno-wschodniej Polski po Wisłę (por. Basara, Basara 1992, s. 63).

Warto podkreślić szczególną wartość gwar dla badania procesów słowotwórczych. Polega ona m.in. na: 1) częstszym niż w języku literackim tworzeniu nowych formacji, co ułatwia ustalenie ich znaczenia pierwotnego (w języku literackim często zatartego przez wtórny rozwój znaczeniowy); 2) ich zróżnicowaniu geograficznym, mogącym być wynikiem zróżnicowania chronologicznego; 3) pojawianiu się na określonych obszarach stałej współzależności, świadczącej

o produktywności elementów formalnostrukturalnych. Ta współzależność polega na występowaniu określonych sufiksów jako końcowych elementów formantów złożonych i jako składników formacji zaświadczonych sporadycznie.

13. Zastosowanie geografii lingwistycznej do kategorii agentywnej

Fakty słotwórcze były badane na ogół bez uwzględniania aspektu geograficzno-lingwistycznego, a zagadnienie mapowania zjawisk zachodzących na gruncie słotwórstwa było sporadycznie rozważane.

Badanie faktów słotwórczych za pomocą geografii lingwistycznej, datowane w polskiej literaturze językoznawczej na lata 50. XX wieku, obecnie jest podejmowane przez badaczy coraz częściej. Zagadnienie geografii lingwistycznej od strony teoretycznej jako pierwszy przedstawił Witold Doroszewski w artykule *Słotwórstwo a geografia lingwistyczna*. Pisał: „słotwórstwo badane od strony geograficznej może nie tylko dostarczać danych interesujących i ważnych dla charakterystyki jakiegoś obszaru językowego, ale może się prócz tego przyczyniać do precyzowania bardzo istotnych zagadnień ogólnojęzykoznawczych, dzięki temu, że stosowanie faktów w czasie uzupełnia ono możliwie dokładnym sytuowaniem ich w przestrzeni. [...] żadne rozważania historyczne, a więc mające za przedmiot zmiany zachodzące w czasie, nie mogą się odrywać od tła przestrzennego, koniecznego substratu wszelkich procesów historycznych” (Doroszewski 1954c, s. 3–4). W latach późniejszych zaczęły się ukazywać publikacje, w których autorzy, wykorzystując metodę geografii lingwistycznej (por. np. Pomianowska 1963; 1970; Chludzińska-Świątecka 1972; Kowalska A. 1991; Sierociuk 1996a), zamierzali zweryfikować, czy granice terytorialne zasięgów zjawisk słotwórczych mogą wyodrębniać poszczególne terytoria dialektalne oraz czy te granice pokrywają się z granicami zasięgów faktów fonetycznych i leksykalnych. Już w roku 1963 Wanda Pomianowska, analizując gwarowe rzeczowniki odrzeczownikowe, dostrzegła, że „[...] geograficzne rozmieszczenie elementów słotwórczych świadczące o względnej autonomii poszczególnych gwar może być przydatne do ich charakterystyki w nie mniejszym stopniu niż badania fonetyczne, fleksyjne i leksykalne” (1963, s. 163), a Anna Kowalska potwierdziła, że metoda geografii lingwistycznej stwarza możliwość obserwowania i wykrywania pewnych tendencji słotwórczych w gwarach, m.in. stopnia szerzenia się lub wycofywania pewnych formantów w określonych funkcjach na badanym obszarze (por. Kowalska A. 1977, s. 181–182).

Warunkiem podstawowym, umożliwiającym traktowanie faktów słotwórczych jako kryterium podziału gwar, jest porównywalność materiału, sprawa-
dzająca się z jednej strony do dysponowania odpowiedziami na pytania o zróżnicowane słotwórczo nazwy określonego desygnatu z wystarczającej liczby punktów terenowych, z drugiej do objęcia analizą większej grupy desygnatów, co

pozwala na stwierdzenie, jakie jest rozmieszczenie geograficzne różnych elementów formalnostrukturalnych tworzących formacje należące do tej samej kategorii.

Zróznicowanie geograficzne derywatów może wiązać się z trzema możliwościami: 1) z różnymi rdzeniami wiążą się różne formanty; 2) rdzeń integruje większe terytorium, a narzędziem dyferencjacji staje się element słowotwórczy; 3) elementem integrującym jest formant, natomiast różne rdzenie wyodrębniają i przeciwstawiają sobie poszczególne obszary gwarowe. Jak wykazują badania słowotwórstwa, w tym też gwarowego, najbardziej powszechne jest słowotwórcze zróznicowanie współrdzennych formacji – por. rozdział o wariantowości (II.8) i oboczności podstaw słowotwórczych (II.9).

Opisywana kategoria słowotwórczo-semantyczna nie doczekała się opracowania z zastosowaniem metody geografii lingwistycznej. Zarówno w atlasach o zasięgu ogólnopolskim (por. MAGP; AGP), jak i w atlasach regionalnych (por. AGK; AGM; AGWB; AJiKLW; AJK; AJŚ) znaleźć można pojedyncze mapy poświęcone nazwom osobowych wykonawców czynności. Są to jednak mapy o charakterze leksykalnym, a nie słowotwórczym. W sytuacji, kiedy nie dysponuje się materiałem gwarowym z obszaru całej Polski zebrany tą samą metodą, trudno dokładnie ustalić geograficzne zasięgi sufiksów w funkcji agentywnej.

Na podstawie zgromadzonych przeze mnie materiałów przedstawię dane dotyczące lokalizacji wybranych formantów tworzących nazwy osobowych wykonawców czynności w badanych gwarach i odniosę je do bardzo ubogich danych z zakresu geografii lingwistycznej zamieszczonych m.in. w pracach Wandy Pomianowskiej i Anny Kowalskiej (por. Pomianowska 1963; Kowalska A. 1979; 2001).

Na eksplorowanym obszarze najproduktywniejszym formantem w funkcji agentywnej jest formant *-arz*, którego źródłem ekspansji jest północna Małopolska (por. Pomianowska 1963, s. 154). Derywaty utworzone tym formantem zanotowałam na całym badanym terytorium, por. np. **czyszczarz**: czyścić; *cyscaś* 15; **czytarz**: czytać; *cytoś* 15; *čytaś* 11; **farbarz**: farbować; *farbaś* 3; *farboś* 7; **grabiarz**: grabić; *grabaś* 30; **kieptarz**: kieptować; *keptoś* 24; **kleparz**: klepać; *klepaś* 14; **kopiarz**: kopać; *kopaś* 28, 29; *kopoś* 25; **lutarz**: lutować; *lutaś* G; *lutoś* 13, 19, 20, 22; **miśiarz**: misić; *miśaś* 6; *miśaś* 5, 7–9, 11, 13–17, 19, 26, 29, 30; *miśoś* 7, 8, 10, 13, 14, 16, 17, 19, 20, 22, 23, 25, 28, 29, M; *niśaś* 6; *niśaś* 5; **miśkarz**: miśkować; *młyśkaś* 28; *miśkaś* 19, 26, 30; *miśkoś* 20–23, 25, 27, 28, 30; **młocarz**: młócić; *muocaś* 1, 4, 5, 7, 8, 11–19, 25, G, M; *muocoś* 10, 14, 19–23; **obrzynarz**: obrzynać; *obżynaś* 8; **panikarz**: panikować; *pańikaś* 1–15, 23–30; *pańikoś* 16–22; **żyłarz**: żyłować; *zilaś* 2; *żyłaś* 4, 6. Na Mazowszu oraz w północno-zachodniej części Polski derywaty na *-arz* potwierdza również Anna Kowalska (por. 2001, s. 130; zob. też Kowalska A. 1979, m. 168).

Drugi pod względem produktywności – formant *-acz*, notowany przez źródła na Śląsku, w Małopolsce (Lubelszczyzna) i w dialektach kresowych (por. Pomianowska 1963, s. 34, 160; zob. też Kowalska A. 1979, m. 163), zarejestrowałam również na całym eksplorowanym obszarze, por. **budowacz**: budować; *budovac* 19;

ćwiekacz I: ćwiekować; *ćfēkoc* 13; **fiukacz:** fiukać; *fjūkak* 2, 5, 8, 11, 12, 14–16; *fjūkač* 3, 6, 9; *fukac* 17; *fukač* 24; **golacz:** golić; *golac* 28; **gzygacz:** gzygać; *gzygac* 18; **hulacz:** hulać; *χulac* 5, 26, 28, 30; *χulač* 18, 24, 29; *χuloc* 17, 20, 21; *uloc* 17, 21; **kłamacz:** kłamać; *kuamač* 24, 27; **lachacz:** łąchać; *uaxac* 3; **miśkowacz:** miśkować; *miškovac* 23, 29; **niuchacz:** niuchać; *mñuxač* 6; **noszacz:** nosić; *nosac* 3; *nošač* 13, M; **pielacz:** pielić; *pielač* 8; **plywacz:** pływać; *pyyvac* 12; **pocieszacz:** pocieszać; *počesac* 14; **poganiacz:** poganiać; *pogañac* 6, 12, 13, 19, G; *pogañač* 1–3, 5, 7, 8, 10, 11, 14, 16, 19, 25; *pogañoc* 19, 20, 22, M; *poguñoc* 20, 22; **wyłudzacz:** wyłudzać; *vyuucoc* 19; *vyuuzac* 3, 6, 9, 11, 12; *vyuuzac* 8, 10; *vyuuzoc* 5, 13, 17, 18, 20, 22, 23, 26, 27, 29, 30; *vyuuzoč* 1, 2, 4, 7, 14–16, 21, 24, 25, 28.

Formant *-nik*, trzeci pod względem produktywności i derywaty utworzone przy jego pomocy zanotowałam na całym eksplorowanym obszarze, por. **budownik:** budować; *budovnik* 18, 29, 30; **fundownik:** fundować; *fundovnik* 17, 20, 22; **grasownik:** grasować; *grasovnik* M; **kastrovnik:** kastrować; *χajstrovnik* 17, 21, 24, 30; *kajstrovnik* 6, 12, 18, 21, 24, 27, 29; *kastrovnik* 1, 15, 17, 20; **kośnik:** kosić; *kośnik* 1–10, 12, 18, 20, 22; *kuśnik* 12; **miernik:** mierzyć; *mjernik* 8, 11, M; *mernik* 19, 20, 22–24, 26, 28–30; **pokutnik:** pokutować; *pokutnik* 25; **polownik:** polować; *polovnik* 13, 14, 16, 21, 24, 27, 28, M; **tanecznik:** tańczyć; *tanecnik* 4, 14–18, 24, G; *tanečnik* 7, 8, 10–12; *tañecnik* 25; *tonecnik* 23, 28; *toñecnik* 10, 13, 22, 25, 28; *tunecnik* 13, 19, 22; *tuñecnik* 7, 19, 22. Jak wynika z przytoczonych przykładów, formant ten tworzy zwarty kompleks w gwarach pogranicza małopolsko-mazowieckiego i tym samym uzupełnia dane dotyczące innych licznych zwartych kompleksów terenowych, takich jak Lubawskie, ziemia chełmińska, dobrzyńska, Pomorze, Wielkopolska, Kujawy, Wieluńskie, Sieradzkie i Łęczyckie, czyli obszar północno-zachodni (por. Pomianowska 1958, s. 283–284) oraz Śląsk i pogranicze śląsko-małopolskie (por. Pomianowska 1963, s. 154).

Trudno określić ściślejszą przynależność geograficzną formantu *-ak*, tworzącego liczne nazwy osobowych wykonawców czynności, gdyż formacje na *-ak* odnoszące się do ludzi występują prawie na całym polskim obszarze językowym (por. Pomianowska 1963, s. 115–116). Jest pewne, że omawiany formant występuje głównie na północno-wschodnim obszarze Polski: Mazowszu, ziemi chełmińskiej oraz północno-wschodniej Małopolsce (por. Pomianowska 1963, s. 22, 62; zob. też Kowalska A. 1979, m. 199), co potwierdza także zgromadzony materiał, tj. formacje na *-ak* we wszystkich eksplorowanych punktach, por. **babrak:** babrać się; *babrak* 6, 8, 19, G; *babrok* 19, 20, 22, M; **beblak:** beblać się; *bebyok* 18; **bijak:** bić się, bij- (sg., pl. praes.); *bijak* 3, 24, 25, 29; *bijok* 19; **czytak:** czytać; *cytak* 2, 21–23; *cytok* 13–20, 22, 28; *čytak* 1, 5, 7–12, 28; **hulak:** hulać; *χulak* 29, 30; **kryjak:** kryć się, kryj- (sg., pl. praes.); *kryjak* 17; *kryjok* 18, 27; **miśiak:** misić; *miśak* 3, 6, 28; *mišok* 22; **siewak:** siewać; *ševak* 2, 3–7, 9, 11, 12, 15, 18; *ševok* 1, 20, 22, 28, 29; **szepielak:** szepielić; *šepelak* 26, 28, 30.

Co do zasięgu regionalnego formantu *-aczka*, to nie na całym obszarze gwarowym Polski jest on w równym stopniu produktywny. Z badań wynika, że Śląsk

(szczególnie cieszyński) i południowa Małopolska wyraźnie odcinają się pod tym względem od pozostałych obszarów (por. Rusek 1957, s. 279). Badania pokazują, że ten, występujący we wszystkich eksplorowanych punktach, formant jest produktywny również w gwarach pogranicza małopolsko-mazowieckiego, por. **braczka**: brać; *bracka* 1, 2, 8, 12, 18; **chodaczka**: chodzić; *χodačka* 8, 10, 13; *χodocka* M; **czochraczka**: czochrać; *ceχracka* 18; *coχracka* 2; *curχacka* 30; *čeχracka* 15; *čoχračka* 7; **grabaczka**: grabić; *grabacka* 19, 20, 22; *grabacka* 12; **hulaczka**: hulać ‘tańczyć’; *χulacka* 5; *χulačka* 18, 28; *χulocka* 17, 20, 21; **odbieraczka**: odbierać; *uodberacka* 12, 15, 21, 22, 30; *uodberočka* 20, 22; *uodbiracka* 13, 22, 23, 28, 29; *uodbiročka* 25; *odbjeračka* 6, 7, 11; *odberacka* 3, 9, 12, 26; *odberačka* 14, 15, 21; *odbiracka* 11; **osnowaczka**: osnować; *osnovačka* 14, 16; **podbieraczka**: podbierać; *podbieracka* M; *podbieračka* 8, 10, 11; *podberacka* 3, 12, 13, 18, 20, 22, 26, G; *podberačka* 14–17; *podbiracka* 19, 24, 27; *podbieročka* 17, 20; *puodbiračka* 30; *potberacka* G; **pobieraczka**: pobierać; *pobjeračka* 4, 7, 10; *poberacka* 18, 19; *pobyračka* 30.

Analogicznie na całym badanym obszarze zapisałam liczne formacje z formantem *-arka*, rywalizującym z *-aczka*, por. **bałaganiarka**: bałaganić; *bauagańarka* 15, 26; **blecharka**: blechować; *bleχarka* 26; *bliχarka* 17, 20, 23, 27; *blikarka* 29; *bl'eχarka* 22; **czepiarka**: czepić; *cepiarka* 3; **dojarka**: doić, doj- (1. sg., 3. pl. praes.); *dojarka* 1–5, 7, 8, 10, 12, 14, 16–22, 24, 25, 27–29, G, M; *dojorka* 20; *dujarka* 30; **gręplarka**: gręplować; *greimplarka* 1, 3–6, 8, 10, 12, 21, 22, 24, 26; *gleplarka* 28; *grymplarka* 6, 12, 16, 17, 23; *grymplorka* 19; *klembrarka* 14; *kremplarka* 10; **sadzarka**: sadzić; *sażarka* 1–4, 6–10, 12–14, 16, 17, 19–21, 24–26, 28–30, M; *sażorka* 17, 20, 22, 23, 25, 27, 29; **wiązarka**: wiązać; *viunzarka* 3; *vqzarka* 5, 11, 19.

Geograficzna charakterystyka formantu *-ka* jest dosyć trudna. Wanda Pomianowska pisze z jednej strony o jego znacznej produktywności w Wielkopolsce i na Śląsku (por. Pomianowska 1963, s. 59), z drugiej, podkreśla, że w zasadzie istnieją dwa ogniska wzmożonej produktywności omawianego formantu: Wielkopolska (historycznie oraz współcześnie) oraz Mazowsze, zwłaszcza północne wraz z terenem osadnictwa mazowieckiego; kierunek ekspansji przebiega więc z północy na południe (por. Pomianowska 1963, s. 157; por. też Pomianowska 1958, s. 280), co potwierdzają też moje materiały, por. **chiszka**: chichotać; *χiška* 19; **dójka**: doić, doj- (1. sg., 3. pl. praes); *dujka* 1–18, 20–25, 28; **prządka**: prząść, przęd-, prząd- (sg., pl. praes., praet.); *pšontka* 1–15, 17–25, G, M; *pšotka* 22, 26, 28; *pšuntka* 7, 19, 28, 30; *pšuntka* 16.

Według danych geografii lingwistycznej, terenem wzmożonej aktywności formantu *-us* jest północna Wielkopolska, Pomorze Zachodnie oraz ziemie chełmińska i dobrzyńska. Poza tym formant ten występuje najczęściej w Sieradzkim i Łęczyckim (por. Pomianowska 1963, s. 23, 61). Materiały zgromadzone przeze mnie uzupełniają dotychczasowe dane, mianowicie formant ten wykazuje aktywność również na pograniczu małopolsko-mazowieckim, występując na całym

eksplorowanym obszarze z wyjątkiem dwu punktów: 23 i 27, por. **chlajus**: chlać, chlaj- (3. pl. praes.); *χlajus* 1, 4, 5, 7–10, 13, 19, 20, 22; *χlejus* 1, 8; **chwalus**: chwalić się; *χfalus* 1, 4, 7, 8, 11, 12, 14, 16, 18; *χfolus* 13, 15, 17, 19, 20; *kfalus* 7, 10, 11, 14; *kfolus*, 17, 20, 21; **dzierus II**: drzeć się; *żerus* 3; **gadus**: gadać; *gadus* 6, 11, 12, 15, 17, 18; **galdus**: gałda; *gaudus* 24; *goudus* 17, 20; **gardus**: gardzić; *gardus* 1, 2, 7, 11, 13, 14, 16, M; **grandus**: granda; *grandus* 29; **migus**: migać; *migus* 26, 28; **pijus**: pić, pij- (sg., pl. praes.); *pijus* 1, 2, 5, 7, 9, 15, 17, 19, 20, 22, 25, 28, 30; **szpiegus**: szpiegować; *špegus* 9.

Dane zgromadzone przeze mnie mogą, jak widać, w niewielkim stopniu weryfikować zasięgi niektórych formantów, por. np. *-nik*, *-aczka*, *-us*. Nie przy-
noszą natomiast informacji na temat zróżnicowania interdialektalnego (małopolsko-mazowieckiego) badanego obszaru pod względem słowotwórczym (por. *-aczka* : *-arka*). Zatem pogląd, że dane słowotwórcze na równi z danymi fonetycznymi, fleksyjnymi i leksykalnymi mogą być przydatne przy wyodrębnianiu gwar i świadczyć o ich autonomii, nie do końca jest uzasadniony.

II. ZAKOŃCZENIE

Nazwy osób – subiektów wszystkich procesów społecznych działań, zmian itp. – są najbardziej produktywną grupą wyrazów, która tworzy nowe derywaty o wiele szybciej niż pozostałe słownictwo razem wzięte. Człowiek bowiem jako produkt i uosobiona jednostka stosunków społecznych nie może nie być w centrum uwagi samych ludzi. Nazwy osób nazywają człowieka w jego nieskończenie różnorodnych stosunkach do innych ludzi, społeczeństwa jako całości, pracy, zawodu, działalności społecznej; nazywają człowieka ze względu na jego różnorodne cechy wewnętrzne i zewnętrzne oraz inne jego właściwości.

W wyniku eksploracji terenowej w 32 punktach-wsiach zebrałam 3483 formacje nazywające osoby wykonujące jakąś czynność (N. AG.) lub charakteryzujące osoby ze względu nie tylko na samą czynność, ale na sposób wykonania tej czynności, nazwy wartościujące, przede wszystkim ujemnie, pewne właściwości zachowania człowieka (ATTR. N. AG). Pierwsze stanowią 55% wszystkich zebranych nazw. Wyodrębnienie atrybutywnych nazw wykonawców czynności stanowi *novum* w badaniach słowotwórczych.

Do nazw agentywnych zaliczyłam derywaty określające samodzielne wykonawcę czynności (np. *oracz*, *siewca*) nastawionej na konkretny rezultat (*czapnik*, *powroźnik*), skierowanej na obiekt (*drwal*, *rybak*) lub materię (*blacharz*, *wikliniarz*), wykonywanej przy pomocy narzędzia (*organista*, *pilarz*), podejmowanej w określonym czasie (*żniwiarz*) bądź w określonym miejscu (*aptekarz*, *młynarz*). Wśród tych derywatów znalazły się obok nazw męskich wykonawców czynności nazwy żeńskich wykonawców czynności, tworzone bezpośrednio od podstaw werbalnych.

Podstawami omawianych derywatów są przede wszystkim czasowniki (2513 formacji), rzadziej rzeczowniki (825 formacji). W wielu przypadkach można mówić o tzw. podwójnej motywacji, tj. czasownikowo-rzeczownikowej, por. *brukarz* ← *brukować*, *bruk*; *dzierżawca* ← *dzierżawić*, *dzierżawa*; rzadko rzeczownikowo-rzeczownikowej, por. *księgarz* ← *księga*, *księgarnia*. Typowe dla gwar są motywacje czasownikowo-czasownikowe, por. *maruda* ← *marudzić*, *marudać*; *tracz* ← *trzeć*, *traczować*.

Opis derywatów zaliczanych do słowotwórczo-semantycznej kategorii nazw osobowych wykonawców czynności, funkcjonujących w gwarach małopolsko-mazowieckiego pogranicza językowego, ukazuje różnorodność procesów derywacyjnych służących do powoływania nowych formacji. Większość zapisa-

nych formacji powstała w wyniku derywacji sufiksальной (3061 formacji), mniej – w wyniku derywacji paradygmatycznej (277 formacji) i kompozycji (145 formacji). Kilka formacji powstało w wyniku derywacji prefiksально-sufiksальной, por. *postrzyżnik*, *wyczyszczacz*.

Jeśli chodzi o derywację sufiksальną, to nazwy agentywne są tworzone przy pomocy trzech klas formantów o zróżnicowanej genezie: a) formantów odziedziczonych z psl.; b) formantów wytworzonych w polszczyźnie; c) formantów zapożyczonych. W eksplorowanych gwarach zanotowałam 244 formanty (w tym 112 to formanty proste i 132 – złożone), tworzące derywaty należące do opisywanej kategorii semantyczno-słowotwórczej. Jak widać, gwary są pod tym względem znacznie bogatsze niż język ogólny, ich potencjał słowotwórczy jest większy niż w języku ogólnym. Typowe dla badanych gwar są formanty złożone, a ich wyodrębnienie dokonane zostało na podstawie parafraz posłyszanych od informatorów. Rozbudowane morfologicznie formanty są konsekwencją nieco innego niż w polszczyźnie ogólnej kategoryzowania pewnych derywatów gwarowych, niekiedy też reinterpretacji tych derywatów.

W odniesieniu do kompozycji należy stwierdzić, że gwarowe wyrazy złożone pod względem budowy zasadniczo nie odbiegają od struktur znanych z języka ogólnopolskiego. Wyjątek stanowią typowe dla gwar kombinacje czasownikowo-czasownikowe, por. *chwalibzda*, *chwaliplujski* czy przysłówkowo-rzeczownikowe, por. *wielomówca*.

Występowanie kompozycji w gwarach obala spotykany w literaturze pogląd, że wyrazy złożone nie są strukturami właściwymi dla języka polskiego, że powstały w wyniku wpływów obcych (głównie łacińskich, greckich i niemieckich), a jednym z argumentów przemawiających za tym poglądem miało być niewystępowanie lub tylko sporadyczne występowanie wyrazów złożonych w gwarach.

Wykorzystywanie osiągnięć słowotwórstwa ogólnopolskiego w dotychczasowych opisach struktur słowotwórczo podzielnych, funkcjonujących w gwarach, wynikało z przekonania, że rozwój słowotwórstwa gwarowego jest na ogół zgodny z tendencjami ogólnopolskimi, a różnice w stosunku do języka literackiego dotyczą stopnia produktywności poszczególnych formantów, nowych funkcji wybranych formantów czy istnienia swoistych wykładników derywacyjnych, decydujących o ich odrębności wobec polszczyzny ogólnej i innych gwar (por. Cyran 1977, s. 128–129). Tymczasem w literaturze językoznawczej, dialektologicznej, nie brakuje uwag na temat problemów związanych ze stosowaniem metod wypracowanych dla słowotwórstwa opisowego w analizie materiału gwarowego. Mam tu na myśli głosy chociażby Ireny Szczepankowskiej czy Jerzego Sierociuka (por. Szczepankowska 1992; 1998, s. 64–68; Sierociuk 1996b, s. 197–205). Zastrzeżenia budzą przede wszystkim metody stosowane w słowotwórstwie synchronicznym, nie zawsze adekwatne do opisu budowy formacji funkcjonujących w gwarach. Zaproponowana przeze mnie metoda interpretacji derywatów łącząca synchronię z diachronią pozwoliła odsłonić mechanizmy ich tworzenia. Okazuje

się bowiem, że ta sama jednostka, funkcjonująca na gruncie polszczyzny ogólnej i w gwarach, może być przez użytkowników gwary różnie interpretowana, tzn. różnie może przebiegać granica między tematem a formantem, co implikować może wyodrębnienie różnych podstaw i postaci wykładników formalnych.

Badania słowotwórstwa gwarowego potwierdzają tezę, że rozważań słowotwórczych nie można oddzialać od semantyki ani lekceważyć wpływu czynników kulturowych na procesy nominacyjne nowych jednostek. Mam na myśli m.in. zmiany znaczeń strukturalnych derywatu, tj. utratę, nabywanie lub modyfikację znaczenia strukturalnego omawianych formacji, a także kwestie ich nacechowania stylistycznego.

Słowotwórstwo w gwarach jest wyznaczone przez określone parametry, w tym wertykalny – odnoszący stan gwary do polszczyzny ogólnej. Najważniejsze cechy słowotwórstwa gwarowego w opozycji do słowotwórstwa ogólnopolskiego na przykładzie nazw osobowych wykonawców czynności to: a) występowanie w gwarach w funkcji agentywnej formantów nieznanych polszczyźnie ogólnej, por. np. *-icha*, *-da*, *-yga*, *-ej*, *-ajło*; b) inna łączliwość wykładników derywacyjnych w gwarach niż w polszczyźnie ogólnej; c) występowanie w gwarach wykładników derywacyjnych w nowych, nieznanych polszczyźnie funkcjach.

W płaszczyźnie horyzontalnej ważne jest wydobycie tych składników słowotwórstwa gwarowego, które wykazywałyby wyrazistą dyferencjację strukturalno-semantyczną w geografii językowej. Eksploracja terenowa pokazała, że o ile można mówić o rywalizacji terenowej poszczególnych derywatów i ich formantów, wykazujących związki z otaczającymi je obszarami dialektalnymi (por. np. *sadzarka* ‘ta, która sadzi kartofle’ z formantem *-arka* typowym dla Małopolski, Lubelszczyzny obok *sadzaczka* z *-aczka* charakterystycznym dla północno-wschodniej Polski po Wisłę), o tyle brak takiej dyferencjacji w odniesieniu do różnych semantycznie derywatów utworzonych tym samym formantem. Na przykład formanty *-aczka*, *-arka* nie wykazują takiego zróżnicowania w przypadku innych derywatów utworzonych przy ich pomocy; formacje na *-aczka*, *-arka* zajmują cały eksplorowany teren.

W monografii starałam się kierować zasadami, o których pisał Witold Doroszewski: „Jako naczelny postulat metodologiczny w badaniu każdej obranej dziedziny faktów sformułować można tezę: objaśnić fakt szczegółowy – to przewyciężyć tę jego izolację, powiązać go w należyty sposób z innymi faktami, elementami, to zobaczyć jego tło, zrozumieć, w jakie sploty relacji jest on uwikłany i które z tych relacji mogą determinować zachodzenie w nim zmian” (Doroszewski 1963d, s. 67–68). Zdaję sobie sprawę z faktu, że interpretacje niektórych derywatów mogą budzić kontrowersje, ale nie ma wątpliwości co do tego, że „niełatwo w tej problematyce o jedynie świętą prawdę” (Kreja 1997, s. 317).

BIBLIOGRAFIA

- APRESJAN Jurij, 2000, *Semantyka leksykalna. Synonimiczne środki języka*, tłum. Zofia Kozłowska, Andrzej Markowski, Wrocław.
- Atlas gwar mazowieckich*, 1971–1992, t. I: Halina Horodyska-Gadkowska, Alina Strzyżewska-Zaremba, tomy następne: Anna Kowalska, Alina Strzyżewska-Zaremba, t. I–X, Wrocław (skrót: AGM).
- Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny*, 1980–1995, oprac. przez Zespół Instytutu Słowianoznawstwa (Sławistyki) PAN, t. I, II, V, Wrocław, Warszawa (skrót: AGWB).
- Atlas języka i kultury ludowej Wielkopolski*, 1979–1992, red. Zenon Sobierajski, Jerzy Burszta, t. I–VII, Wrocław (skrót: AJiKLW).
- Atlas językowy kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich*, 1964–1971, oprac. przez Zespół Zakładu Słowianoznawstwa PAN pod kierunkiem Zdzisława Stieberta, z. I–VIII, Wrocław (skrót: AJK).
- BAJEROWA Irena, 1986, *Znaczenie wariacji w ewolucji języka polskiego*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”, z. XL, Wrocław, s. 19–23.
- BALIJ Michał, 1976, *Sufiksy -ik, -ok, -ko, -uk / -juk w języku ukraińskim*, cz. II: *Sufiks -ik, -yk*, „Slavia Orientalis”, t. XXV, nr 3, Warszawa, s. 371–398.
- BALIJ Michał, 1977, *Substantywizacja sufiksalna przymiotników w języku ukraińskim*, cz. III: *Sufiksy -ець ≤ *-ьць, -ycja ≤ *-ica*, „Slavia Orientalis”, t. XXVI, nr 1, Warszawa, s. 87–120.
- BAŃKOWSKI Andrzej, 2000, *Etymologiczny słownik języka polskiego*, t. I–II, Warszawa (skrót: BaE).
- BARTNICKA Barbara, 1970, *Adiektywizacja imiesłów w języku polskim*, Warszawa.
- BASARA Anna, BASARA Jan, 1992, *Polska gwarowa terminologia rolnicza. Przygotowanie gleby, uprawa ziemniaków*, Kraków.
- BASARA Jan, 1998, *Siewca słowa rozsiewa*, „Prace Filologiczne”, t. XLIII, Warszawa, s. 67–69.
- BĄBA Stanisław, 1991, *Z pogranicza słownictwa i słowotwórstwa. Najnowsze rzeczowniki z formantem -owicz*, „Prace Filologiczne”, t. XXXVI, Warszawa, s. 131–138.
- BĄK Piotr, 1960, *Słownictwo gwary okolic Kramsk na tle kultury ludowej*, Wrocław.
- BĄK Piotr, 1968, *Gwara okolic Kramsk w powiecie konińskim (zarys fonetyki i słowotwórstwa)*, Wrocław.
- BEDNARCZUK Leszek, 1974, *Z północno-wschodniej peryferii polszczyzny*, „Język Polski”, t. LIV, z. 5, Kraków, s. 326–332.
- BEDNARCZUK Leszek, 1986, *Pochodzenie i kariera przyrostka -ol*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie”, z. 104, „Prace Językoznawcze”, z. 5, Kraków, s. 143–150.
- BENNI Tytus, ŁOŚ Jan, NITSCH Kazimierz, ROZWADOWSKI Jan, UŁASZYN Henryk, 1923, *Gramatyka języka polskiego*, Kraków.
- BIAŁOSKÓRSKA Mirosława, 1994a, *Dzieje staropolskich współrzędnych nazw miejsc*, [w:] *Synchroniczne i diachroniczne aspekty badań polszczyzny*, t. II, red. Mirosława Białoskórska, Aleksandra Belchnerowska, Szczecin, s. 75–89.
- BIAŁOSKÓRSKA Mirosława, 1994b, *Staropolskie semantyczne dublety słowotwórcze rzeczownikowe i ich kontynuacje w polszczyźnie XVI oraz XX wieku*, [w:] *Studia historycznojęzykowe*, t. I, red. Marian Kucała, Zdzisława Krążyńska, Kraków, s. 29–41.

- BIEŃKOWSKA Danuta, UMIŃSKA-TYTOŃ Elżbieta, 1994, *Warianty sufiksalne w staropolskich i renesansowych przekładach „Psalterza”*, „Poradnik Językowy”, z. 5–6, Warszawa, s. 41–48.
- BLICHARSKI Michał, 1970, *Typy słowotwórcze rzeczowników złożonych w języku rosyjskim i polskim*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Językoznawstwo”, z. VII, Opole, s. 89–102.
- BLICHARSKI Michał, 1975, *Typy słowotwórcze rzeczowników złożonych w języku rosyjskim i polskim*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Językoznawstwo”, z. XII, Opole, s. 57–64, z. XIV, Opole, s. 75–81.
- BLICHARSKI Michał, 1977, *Złożenia imienne w języku rosyjskim i polskim. Studium konfrontatywne*, Warszawa–Wrocław.
- BLICHARSKI Michał, 1978, *Złożenia z pierwszym członem odczasownikowym w języku rosyjskim i polskim*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Filologia Rosyjska”, z. XVI, Opole, s. 153–159.
- BLICHARSKI Michał, 1980, *Struktura semantyczna rzeczowników złożonych z odrzeczownikowym tematem w drugim członie w języku rosyjskim i polskim*, [w:] *Semantyka w badaniach konfrontatywnych języka rosyjskiego i polskiego*, red. Michał Blicharski, Katowice, s. 81–88.
- BOLEK Anna, ZINKIEWICZ-TOMANEK Bożena, 1987, *Rzeczowniki z internacjonalnymi sufiksami w języku polskim i rosyjskim (na materiale formacji z sufiksami -ista/-ist)*, [w:] *Słownictwo języków słowiańskich w aspekcie porównawczym*, red. Michał Lesiów, Lublin, s. 23–32.
- BOREJSZO Maria, 1986/1987, *Udział zapożyczeń włoskich w procesach słowotwórczych języka polskiego*, „Studia Polonistyczne Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu”, t. XIV/XV, Poznań, s. 43–53.
- BORYŚ Wiesław, 1969, *Budowa słowotwórcza rzeczowników w tekstach czakawskich XV i XVI w.*, Wrocław.
- BORYŚ Wiesław, 2005, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków (skrót: BorE).
- BROCKI Zygmunt, 1970, *Który wyraz oddział bezpośrednio na powstanie formacji krążownik (: krążyć)?*, „Poradnik Językowy”, z. 8, Warszawa, s. 512–520.
- BRODOWSKA-HONOWSKA Maria, 1967, *Zarys klasyfikacji polskich derywatów*, Wrocław.
- BRÜCKNER Aleksander, 1915, *Wpływy języków obcych na język polski*, [w:] *Encyklopedia polska*, t. II, dział III, cz. I, Kraków, s. 100–153.
- BRÜCKNER Aleksander, 1927, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków (skrót: BE).
- BRZEZIŃSKI Jerzy, 1985, *Sufiks -ište w języku polskim i rosyjskim, -ište w serbsko-chorwackim*, „Studia i Materiały Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Zielonej Górze. Filologia Rosyjska”, t. XVII, z. 4, Zielona Góra, s. 89–92.
- BRZEZIŃSKI Władysław, 1982, *Rzeczowniki z formantem -arz w gwarze wsi Podróżna na Krajnie Złotowskiej*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Językoznawcze”, nr 8, Gdańsk, s. 191–194.
- BURSKA-RATAJCZYK Beata, 2001, *Wariantywność gwarowych formacji słowotwórczych – współczesność wobec tradycji*, [w:] *Leksyka a gramatyka w tekście językowym. Materiały konferencji naukowej. Siedlce 21–22 października 1999*, red. Krystyna Wojtczuk, Siedlce, s. 205–222.
- BUTTLER Danuta, 1969, *Derywacja słowotwórcza a derywacja syntaktyczna*, „Prace Filologiczne”, t. XIX, Warszawa, s. 59–76.
- BUTTLER Danuta, 1978a, *Kategorie semantyczne leksyki potocznej*, [w:] *Z zagadnień słownictwa współczesnego języka polskiego*, red. Mieczysław Szymczak, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, s. 37–45.
- BUTTLER Danuta, 1984, *Zmienność znaczeń wyrazów w polszczyźnie przełomu XIX i XX wieku. III. Repartycja semantyczna dubletów słowotwórczych*, „Poradnik Językowy”, z. 5, Warszawa, s. 277–289.

- BUTTLER Danuta, 1988, *Wszędobylska -ówka*, „Poradnik Językowy”, z. 8, s. 617–623.
- BUZÁSSYOVÁ Klara, 1974, *Sémantická štruktúra slovenských deverbatív*, Bratislava.
- CHLEBDA Barbara, 1978, *Żeńskie derywaty z formantem -uxa w języku rosyjskim i ich odpowiedniki w polskim*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Filologia Rosyjska”, z. XVIII, Opole, s. 5–11.
- CHLUDZIŃSKA-ŚWIĄTECKA Jadwiga, 1970, *Wyrazy typu brodac / broda w funkcji określającej*, „Prace Filologiczne”, t. XX, Warszawa, s. 145–152.
- CHLUDZIŃSKA-ŚWIĄTECKA Jadwiga, 1972, *Budowa słowotwórcza rzeczowników w gwarach Warmii i Mazur*, „Prace Filologiczne”, t. XXII, Warszawa, s. 159–289.
- CHŁOPICKA Maria, 1970, *Nazwy osobowe z sufiksami -iga, -yga*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Językoznawcze”, nr CCXXIX, z. 29, Kraków, s. 123–133.
- CHOROŚ Monika, 1981, *Rzeczowniki złożone w gwarach Śląska*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Językoznawstwo”, z. VIII, wyd. 1982, Opole, s. 69–81.
- CHOROŚ Monika, 1988, *Formacje z sufiksem -ula w gwarach śląskich*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Językoznawstwo”, z. XI, Opole, s. 119–126.
- CHRUŚCIŃSKA Krystyna, 1975, *Rzeczownikowe neologizmy słowotwórcze w języku prasy (derywaty proste)*, „Poradnik Językowy”, z. 10, Warszawa, s. 560–567.
- CHRUŚCIŃSKA Krystyna, 1978, *O formacjach potencjalnych i okazjonalizmach*, [w:] *Z zagadnień słownictwa współczesnego języka polskiego*, red. Mieczysław Szymczak, Wrocław, s. 69–79.
- CIENKOWSKI Witold, 1972, *Teoria etymologii ludowej*, Warszawa.
- COCKIEWICZ Wacław, 1977, *Uwagi słowotwórcze o rzeczownikach typu przedbieg, przedpole*, „Język Polski”, t. LVII, z. 2, Kraków, s. 88–92.
- COCKIEWICZ Wacław, 2001, *Jak odróżnić działacza od nosiciela cechy?*, [w:] *Studia Językoznawcze. Dar przyjaciół i uczniów dla Zofii Kurzowej*, red. Zofia Cygal-Krupa, Kraków, s. 53–62.
- CYBULSKI Marek, 1981, *Słowotwórstwo rzeczowników w rękopisach sandomierskich z XVI–XVIII wieku*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. XXVII, Łódź, s. 5–22.
- CYRAN Władysław, 1960, *Gwary polskie w okolicach Siedlec*, Łódź.
- CYRAN Władysław, 1975, *Procesy językowe w przejmowaniu wyrazów obcych przez gwary (na materiale polskim)*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. XXI, Wrocław, s. 5–41.
- CYRAN Władysław, 1977, *Tendencje słowotwórcze w gwarach polskich*, Łódź.
- CZAPIGA Zofia, 1981, *Ze studiów nad semantyką rzeczowników odczasownikowych z formantem zerowym w języku polskim i rosyjskim*, „Przegląd Rusycystyczny”, R. 4, z. 3, Warszawa, s. 67–73.
- CZAPIGA Zofia, 1983, *O konkretyzacji znaczeniowej derywatów odczasownikowych z formantem zerowym w języku polskim i rosyjskim*, „Przegląd Rusycystyczny”, R. 6, z. 2, Warszawa, s. 68–75.
- CZAPLIKA Maria, 1989, *Formacje na -sko i -isko w dialekcie kaszubskim (na podstawie „Słownika gwar kaszubskich” B. Sychty)*, [w:] *Ze studiów nad dialektem kociewskim i kaszubskim*, Bydgoskie Towarzystwo Naukowe. Prace Wydziału Nauk Humanistycznych, seria B, nr 16, Warszawa–Poznań, s. 105–131.
- CZARNECKI Tomasz, 1970, *Pośrednictwo czeskie w staropolskich pożyczkach z niemieckiego*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”, t. 9, Warszawa, s. 37–44.
- CZOPEK Barbara, 1978, *Przymiotniki na -alny, -arny w historii języka polskiego na tle słowiańskim*, „Polonica”, R. IV, Kraków, s. 203–214.
- CZUBEK Jan, 1902, *O percepcji językowej*, „Poradnik Językowy”, r. II, z. 4, Warszawa, s. 49–52.
- CZYŻEWSKI Feliks, 1979, *Rec. Władysław Cyran, Tendencje słowotwórcze w gwarach polskich. Łódź 1977, ss. 138, „Slavia Occidentalis”*, t. 36, Poznań, s. 166–170.

- DAMBORSKÝ Jiří, 1967, *Composita w języku polskim. Studium porównawcze*, „Poradnik Językowy”, z. 7, Warszawa, s. 323–333.
- DEJNA Karol, 1962–1968, *Atlas gwarowy województwa kieleckiego*, z. 1–6, Łódź (skrót: AGK).
- DEJNA Karol, 1974–1985, *Słownictwo ludowe z terenu województw kieleckiego i łódzkiego*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, (A–B) 1974, t. XX, Łódź, s. 189–277, (C–D) 1975, t. XXI, s. 135–290 oraz *Słownictwo ludowe z terenu byłych województw kieleckiego i łódzkiego*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, (E–J) 1976, t. XXII, Łódź, s. 135–268, (K) 1977, t. XXIII, s. 147–290, (L–M) 1978, t. XXIV, s. 149–274, (N–Ó) 1979, t. XXV, s. 123–276, (Pa–Por) 1980, t. XXVI, s. 117–257, (Pos–R) 1981, t. XXVII, s. 129–281, (Sa–Sy) 1982, t. XXVIII, s. 119–261, (Sz–U) 1983, t. XXIX, s. 83–233, (W) 1984, t. XXX, s. 91–213, (Z–Ż) 1985, t. XXXI, s. 143–265 (skrót: SL).
- DEJNA Karol, 1989, *Słotwórstwo sufiksálne gwary czeskiej Kucowa*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. XXXV, Łódź, s. 19–68.
- DEJNA Karol, 1994, *Atlas polskich innowacji dialektalnych*, Warszawa–Łódź.
- DEJNA Karol, 1998a, *Atlas gwar polskich*, t. 1: *Małopolska*, Warszawa (skrót: AGP).
- DEJNA Karol, 1998b, *Gwara i jej stosunek do innych odmian języka ogólnonarodowego*, [w:] *Teoretyczne, badawcze i dydaktyczne założenia dialektologii*, red. Sławomir Gala, Łódź, s. 13–22.
- DEJNA Karol, GALA Sławomir, ZDANIUKIEWICZ Alojzy, CZYŻEWSKI Feliks, 2000, *Atlas gwar polskich*, t. 2: *Mazowsze*, Warszawa (skrót: AGP).
- DŁUGOSZ-KURCZABOWA Krystyna, 1977, *Funkcje formantów rzeczownikowych w Leksykonie Jana Mączyńskiego*, „Prace Filologiczne”, t. XXVII, Warszawa, s. 47–155.
- DŁUGOSZ-KURCZABOWA Krystyna, 1980, *Formacje na -ajło w języku polskim*, „Slavia Occidentalis”, t. 37, Poznań, s. 21–33.
- DŁUGOSZ-KURCZABOWA Krystyna, 1981, *Formant -us w języku polskim*, „Slavia Occidentalis”, t. 38, Poznań, s. 15–32.
- DŁUGOSZ-KURCZABOWA Krystyna, 1982, *Formant -ynier// -inier w języku polskim*, „Prace Filologiczne”, t. XXXI, Warszawa, s. 247–249.
- DŁUGOSZ-KURCZABOWA Krystyna, 1986a, *Funkcjonowanie zapożyczonego formantu -ulec w języku polskim*, „Prace Filologiczne”, t. XXXIII, Warszawa, s. 247–254.
- DŁUGOSZ-KURCZABOWA Krystyna, 1986b, *Sposoby przejmowania obcych formantów rzeczownikowych do polskiego systemu słotwórczego*, „Poradnik Językowy”, z. 4, Warszawa, s. 222–228.
- DŁUGOSZ-KURCZABOWA Krystyna, 1986c, *Symbioza słotwórcza*, [w:] *Sprawozdania Wydziału Filologiczno-Filozoficznego PTPN, nr 103 za rok 1986*, wyd. 1988, Poznań s. 80–83.
- DŁUGOSZ-KURCZABOWA Krystyna, 1988a, *Czy istnieje w języku polskim formant -mistrz?*, „Slavia Occidentalis”, t. 45, Poznań, s. 35–40.
- DŁUGOSZ-KURCZABOWA Krystyna, 1988b, *Formant -ant w języku polskim*, „Poradnik Językowy”, z. 1, Warszawa, s. 42–49.
- DŁUGOSZ-KURCZABOWA Krystyna, 1988c, *O niektórych formantach słotwórczych pochodzenia niemieckiego w języku polskim*, [w:] *Studia nad językiem polskim*, „Polono-Slavica Varsoviensia”, t. 4, s. 133–152.
- DŁUGOSZ-KURCZABOWA Krystyna, 1990a, *Formant -tor*, „Prace Filologiczne”, t. XXXV, Warszawa, s. 245–262.
- DŁUGOSZ-KURCZABOWA Krystyna, 1990b, *Pochodzenie, produktywność i funkcje formantu -as w języku polskim*, „Prace Filologiczne”, t. XXXV, Warszawa, s. 53–58.
- DŁUGOSZ-KURCZABOWA Krystyna, 1994, *Formant -er w historii języka polskiego*, „Prace Filologiczne”, t. XXXIX, Warszawa, s. 7–19.
- DŁUGOSZ-KURCZABOWA Krystyna, 2008, *Słownik etymologiczno-historyczny języka polskiego*, Warszawa (skrót: DE).

- DŁUGOSZ-KURCZABOWA Krystyna, DUBISZ Stanisław, 1999, *Gramatyka historyczna języka polskiego. Słowotwórstwo*, Warszawa.
- DOBRZYŃSKA Teresa, 1969, *Wartość aspektowa i czasowa formacji typu pływak*, „Poradnik Językowy”, z. 1, Warszawa, s. 7–15.
- DOBRZYŃSKA Teresa, 1975a, *Kategoria aspektu w polskich współczesnych nazwach wykonawców czynności*, „Poradnik Językowy”, z. 7, Warszawa, s. 358–368.
- DOBRZYŃSKA Teresa, 1975b, *Kategoria czasu w polskich współczesnych nazwach wykonawców czynności*, „Poradnik Językowy”, z. 9, Warszawa, s. 492–499.
- DOBRZYŃSKA Teresa, 1975c, *Opozycja aspektu dokonanego i niedokonanego a stosunek formacji podmiotowych do ich podstaw czasownikowych*, „Poradnik Językowy”, z. 8, Warszawa, s. 435–442.
- DOBRZYŃSKA Teresa, 1975d, *Opozycja: potencjalność – aktualność w polskich współczesnych nazwach wykonawców czynności*, „Poradnik Językowy”, z. 6, Warszawa, s. 289–295.
- DOBRZYŃSKI Walenty, 1967, *Gwary powiatu niemodlińskiego*, cz. II: *Morfologia, teksty gwarowe*, Wrocław.
- DOBRZYŃSKI, 1981, *O genezie i budowie słowotwórczej wyrazu „niedolega”*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Językoznawstwo”, z. VII, Opole, s. 117–124.
- DOKULIL Miloš, 1962, *Tvorění slov v češtině. I. Teorie odvozování slov*, Praha.
- DOKULIL Miloš, 1979, *Teoria derywacji* (wyd. polskie), tłum. Anna Bluszcz, Jan Stachowski, Wrocław.
- DOMARADZKI Marian, 1985, *Osobowe nazwy nosicieli cech z formantem -ec w polszczyźnie od XIV do XVIII wieku*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Nauki Humanistyczno-Społeczne”, z. 160, „Filologia Polska”, t. XXVII, Toruń, s. 75–96.
- DOMARADZKI Marian, 1992, *O szeregach synonimów tworzonych przez współtematyczne formacje atrybutywne*, „Poradnik Językowy”, z. 6, Warszawa, s. 447–455.
- DOMARADZKI Marian, 1994, *Derywaty atrybutywne o kilku motywacjach w historii języka polskiego*, „Język Polski”, t. LXXIV, z. 4–5, Kraków, s. 260–267.
- DOMARADZKI Marian, 1997, *Odprzymiotnikowe rzeczowniki atrybutywne w historii polszczyzny*, Toruń.
- DOROSZEWSKI Witold, 1928, *Monografie słowotwórcze. I. Formacje z podstawowym -k- w części sufiksalnej*, „Prace Filologiczne”, t. XIII, Warszawa, s. 1–261.
- DOROSZEWSKI Witold, 1929, *Monografie słowotwórcze. II. Formacje z podstawowym -l- w części sufiksalnej*, „Prace Filologiczne”, t. XIV, Warszawa, s. 34–85.
- DOROSZEWSKI Witold, 1931, *Monografie słowotwórcze. III. Formacje z elementem -r- w części sufiksalnej*, „Prace Filologiczne”, t. XV, cz. 2, Warszawa, s. 275–300.
- DOROSZEWSKI Witold, 1935/36, *Przymiotniki złożone w języku polskim*, „Poradnik Językowy”, Warszawa, s. 59–64, 87–92.
- DOROSZEWSKI Witold, 1946, *Kategorie słowotwórcze*, „Sprawozdania z posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego”, Wyd. I, t. XXXIX, Warszawa, s. 18–39.
- DOROSZEWSKI Witold, 1949, *Kontaminacja a derywacja. Z powodu pracy Jana Otrębskiego: Życie wyrazów w języku polskim*, *Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. Prace Komisji Filologicznej. T. XII*, z. 2, Poznań 1948, stron 153 (247–399), „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”, z. IX, Wrocław, s. 96–99.
- DOROSZEWSKI Witold, 1953a, *Objaśnienia wyrazów i zwrotów. Zbytnik*, „Poradnik Językowy”, z. 8, Warszawa, s. 38.
- DOROSZEWSKI Witold, 1953b, *Kryteria słowotwórcze w etymologii. I. Prace etymologiczne A. Brücknera*, „Poradnik Językowy”, z. 5, Warszawa, s. 13–18.
- DOROSZEWSKI Witold, 1954a, *Kryteria słowotwórcze w etymologii. II. Etymologia a fonetyka w pracach Brücknera*, „Poradnik Językowy”, z. 2, Warszawa, s. 11–16.

- DOROSZEWSKI Witold, 1954b, *Kryteria słowotwórcze w etymologii. III. Etymologia, słowotwórstwo, epistemologia*, „Poradnik Językowy”, z. 3, Warszawa, s. 1–8.
- DOROSZEWSKI Witold, 1954c, *Słowotwórstwo a geografia lingwistyczna. I. Mechanizm działania analogii w słowotwórstwie gwarowym*, „Poradnik Językowy”, z. 5, Warszawa, s. 2–13.
- DOROSZEWSKI Witold, 1963a, *Objaśnienia wyrazów i zwrotów. Obuwnik*, „Poradnik Językowy”, z. 1, Warszawa, s. 46.
- DOROSZEWSKI Witold, 1963b, *Objaśnienia wyrazów i zwrotów. Przemysł cementowy*, „Poradnik Językowy”, z. 10, Warszawa, s. 438–440.
- DOROSZEWSKI Witold, 1963c, *Podstawy gramatyki polskiej*, wyd. II, Warszawa.
- DOROSZEWSKI Witold, 1963d, *Syntaktyczne podstawy słowotwórstwa*, [w:] *Z polskich studiów slawistycznych*, Seria 2, Językoznawstwo, Warszawa, s. 65–78.
- DOROSZEWSKI Witold, 1969, *Objaśnienia wyrazów i zwrotów. Piekarniczy – piekarski*, „Poradnik Językowy”, z. 10, Warszawa, s. 610–612.
- DULEWICZOWA Irena, 1976, *Formant -ište // -isko w języku polskim i rosyjskim*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”, t. 15, Warszawa, s. 135–141.
- DUNAJ Bogusław, 1971, *Ze studiów nad polską dialektologią historyczną. I. Uwagi o historii i geografii wyrazów pasterz, pasturz, pastuch(a)*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Językoznawcze”, nr CCLXIX, z. 35, Kraków, s. 221–245.
- DWUŹNIK Hanna, 1972, *Dublety słowotwórcze w kategorii nazw cech we współczesnym języku polskim*, „Prace Filologiczne”, t. XXIII, Warszawa, s. 63–68.
- Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, 1999, red. Kazimierz Polański, Wrocław (skrót: EJO).
- Encyklopedia języka polskiego*, 1999, red. Stanisław Urbańczyk, Marian Kucała, Wrocław (skrót: EJP).
- FALIŃSKA Barbara, 1974, *Polskie słownictwo tkackie na tle słowiańskim*, t. I: *Słownik polskich gwarowych nazw tkackich*, Wrocław.
- FALIŃSKA Barbara, 1978, *Nomina agentis w słowiańskim słownictwie włókienniczym*, [w:] *Z polskich studiów slawistycznych*, Seria 5, Językoznawstwo, Warszawa, s. 17–27.
- FOLAND Magdalena, 1975a, *Rzeczowniki z przyrostkiem -ota we współczesnym języku polskim. II. Różnice znaczeniowe między współpodstawowymi formacjami z przyrostkami -ota, -ość i -ota, -stwo typu: ciemnota-ciemność i głupota-głupstwo*, „Poradnik Językowy”, z. 7, Warszawa, s. 369–378.
- FOLAND Magdalena, 1975b, *Rzeczowniki z przyrostkiem -ota we współczesnym języku polskim. III. Udział formacji z -ota w różnych odmianach stylowych polszczyzny*, „Poradnik Językowy”, z. 8, Warszawa, s. 430–434.
- FRANKOWSKA-KOZAK Bożena, 1988, *Niektóre nazwy wykonawców czynności w języku mówionym mieszkańców wsi Pomorza Zachodniego*, [w:] *Onomastyka w dydaktyce szkolnej i społecznej: materiały z VI Konferencji Onomastycznej*, Szczecin, s. 29–43.
- FRAS Janina, 1994, *Jeszcze o przyrostkach -ant, -ent*, „Język Polski”, t. LXXIV, z. 2, Kraków, s. 135–136.
- GAERTNER Henryk, 1933, *Gramatyka współczesnego języka polskiego*, cz. II, Lwów–Warszawa.
- GAERTNER Henryk, 1934, *Gramatyka współczesnego języka polskiego*, cz. III, 1. *Słowotwórstwo*, Lwów–Warszawa.
- GALA Sławomir, 1982, *Geneza i funkcja antroponimicznych formantów -al, -ala, -ało*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. XXVIII, wyd. 1983, Łódź, s. 21–32.
- GALA Sławomir, 1984, *Polskie nazwy osobowe z formantami -al, -ala, -alski*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. XXX, Łódź, s. 23–41.
- GALA Sławomir, 1986a, *Geneza i funkcja antroponimicznych sufiksów -a(d)ło, -il(y(d)ło*, [w:] *Formacje hybrydalne w językach słowiańskich*, red. Stefan Warchoł, *Rozprawy Slawistyczne* 1, Lublin, s. 153–162.

- GALA Sławomir, 1986b, *Rola antroponimicznego przyrostka -ski w kulturze nazewnictwa*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. XXXII, Łódź, s. 85–91.
- GALA Sławomir, 1988, *Apelatywna i antroponimiczna funkcja niektórych formantów*, [w:] *V Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna, Poznań 3–5 września 1985. Księga referatów*, red. Karol Zierhoffer, Poznań, s. 119–126.
- GALA Sławomir, 1993, *Apelatywno-antroponimiczne struktury z sufiksem -ajło*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Linguistica”, z. 27, Łódź, s. 77–85.
- GALA Sławomir, 2000a, *O pewnych wyznacznikach słowotwórstwa gwarowego*, „Prace Filologiczne”, t. XLV, Warszawa, s. 173–178.
- GALA Sławomir, 2000b, *Słowotwórstwo gwarowe a słowotwórstwo polszczyzny ogólnej*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. XLV, Łódź, s. 29–36.
- GALA Sławomir, 2002a, *O potrzebie badań słowotwórstwa gwarowego*, [w:] *Dialektologia jako dziedzina językoznawstwa i przedmiot dydaktyki. Księga jubileuszowa dedykowana Prof. Karolowi Dejnie*, red. Sławomir Gala, Łódź, s. 147–154.
- GALA Sławomir, 2002b, *Założenia badań słowotwórstwa w gwarach Polski środkowej*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. XLII, Łódź, s. 41–50.
- GALA Sławomir, 2003, *Podstawy kwestionariusza do badań słowotwórstwa w gwarach*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. XLVIII, Łódź, s. 31–38.
- GALA Sławomir, 2006, *Diachronia czy synchronia w badaniach słowotwórstwa gwarowego*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. LI, Łódź, s. 79–84.
- GALA Sławomir, 2008a, *Kwestionariusz do badań słowotwórstwa i słownictwa w gwarach pogranicza wielkopolsko-malopolsko-mazowiecko-śląskiego*, Łódź.
- GALA Sławomir, 2008b, *Od słowotwórstwa w gwarach do słowotwórstwa gwarotwórczego*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. LIII, Łódź, s. 109–115.
- GALA Sławomir, 2009, *W sprawie paradygmatycznego wymiaru słowotwórstwa gwarowego*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. LIV, Łódź, s. 47–55.
- GALA Sławomir, 2011, *Chronia w słowotwórstwie gwarowym*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. LVI, Łódź, s. 57–64.
- GALA Sławomir, FRANK-RAKOWSKA Grażyna, GALA-MILCZAREK Beata, 2010, *Indeks alfabetyczny i indeks a tergo do słownictwa ludowego Karola Dejny*, Łódź (skrót: Indeks SL).
- GALA Sławomir, GALA Beata, 2006a, *Słowotwórcze a leksykalne znaczenie wyrazu*, [w:] *Ze studiów nad gramatyką i leksyką języka polskiego i ukraińskiego*, red. Feliks Czyżewski, Sławomir Gala, *Rozprawy Sławistyczne* 20, Lublin, s. 13–19.
- GALA Sławomir, GALA-MILCZAREK Beata, 2006b, *Słowotwórcze, leksykalne, stylistyczne środki wyrażania ekspresji*, [w:] *Wyrażanie emocji*, red. Kazimierz Michalewski, Łódź, s. 378–384.
- GALA-MILCZAREK Beata, 2009a, *Budowa słowotwórcza rzeczowników w gwarach piotrkowskich*, Łódź.
- GALA-MILCZAREK Beata, 2009b, *Czynnościowy charakter derywatów rzeczownikowych w gwarach piotrkowskich*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. LIV, Łódź, s. 57–76.
- GOLACHOWSKA Ewa, 1999, *Nazwy zawodów w gwarach wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”, t. 35, Warszawa, s. 163–171.
- GOŁĄB Piotr, 1955, *Gwara Schodni i okolicy*, Wrocław.
- GOŁĄB Zbigniew, HEINZ Adam, POLAŃSKI Kazimierz, 1968, *Słownik terminologii językoznawczej*, Warszawa (skrót: STJ).
- GOŁĄBEK Anna, 1976, *Uwagi o przyrostkach deminutywnych w gwarach suwalskich*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Językoznawcze”, nr 4, Gdańsk, s. 47–49.
- GÓRNOWICZ Hubert, 1967, *Formanty przyrostkowe rzeczowników w gwarach malborskich, cz. I*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. XIII, Łódź, s. 13–53.

- GÓRNOWICZ Hubert, 1968, *Formanty przyrostkowe rzeczowników w gwarach malborskich*, cz. II, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. XIV, Łódź, s. 53–82.
- GÓRNOWICZ Hubert, 1973–1974, *Dialekt malborski*, t. II, z. 1. (A–O), z. 2. (P–Ż), Gdańsk.
- GRABIAS Stanisław, 1970, *Kontaminacje we współczesnym języku polskim*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F”, vol. XXV, z. 6, Lublin, s. 117–145.
- GRABIAS Stanisław, 1978, *Derywacja a ekspresja*, [w:] *Studia nad składnią polszczyzny mówionej. Księga referatów konferencji poświęconej składni i metodologii badań języka mówionego (Lublin 6–9 X 1975)*, Wrocław, s. 89–102.
- GRABIAS Stanisław, 1981, *O ekspresywności języka. Ekspresja a słowotwórstwo*, Lublin.
- Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, 1998, t. I, II, red. Renata Grzegorczykowa, Roman Laskowski, Henryk Wróbel, Warszawa (skrót: GWJP).
- GRESZCZUK Barbara, 1997, *Diachronia i synchronia czy panchronia w językoznawstwie?*, „Język Polski”, t. LXXVII, z. 2–3, Kraków, s. 112–116.
- GROCHOLA-SZCZEPANEK Helena, 1997, *O sposobach definiowania i klasyfikacji compositów w polskich pracach językoznawczych XX wieku*, „Poradnik Językowy”, z. 7, Warszawa, s. 40–52.
- GROCHOLA-SZCZEPANEK Helena, 2002, *Rzeczowniki złożone w gwarach polskich*, Kraków.
- GROCHOWSKI Maciej, 1975, *Środek czynności w strukturze zdania. Narzędzie, substancja, materiał*, Wrocław.
- GRUCHMANOWA Monika, 1969, *Gwary Kramsk, Podmokli i Dąbrówki w województwie zielonogórskim*, Zielona Góra.
- GRYBOSIOWA Antonina, 1991, *Spoleczna waloryzacja wariantów językowych*, [w:] *Wariancja w języku. III Opolskie Spotkania Językoznawcze, Szczedrzyk 10–11.10.1989 r.*, red. Naukowa Stanisław Gajda, Opole, s. 31–35.
- GRZEGORCZYKOWA Renata, 1963, *Charakterystyka słowotwórcza polskich rzeczowników złożonych*, „Poradnik Językowy”, z. 7, Warszawa, s. 255–264.
- GRZEGORCZYKOWA Renata, 1972a, *Problemy dyskusyjne w nauczaniu słowotwórstwa opisowego*, [w:] *Problemy współczesnego słowotwórstwa a dydaktyka uniwersytecka*, Warszawa, s. 79–90.
- GRZEGORCZYKOWA Renata, 1972b, *Zarys słowotwórstwa polskiego. Słowotwórstwo opisowe*, Warszawa.
- GRZEGORCZYKOWA Renata, 1976, *Problemy nauczania słowotwórstwa opisowego*, [w:] *Materiały dyskusyjne ogólnopolskiej konferencji poświęconej realizacji programu gramatyki opisowej języka polskiego w uniwersytetach i wyższych szkołach pedagogicznych. Puławy 2–3 czerwca 1976 r.*, Lublin, s. 38–46.
- GRZEGORCZYKOWA Renata, 1997, *Nowe spojrzenie na kategorię aspektu w perspektywie semantyki kognitywnej*, [w:] *Semantyczna struktura słownictwa i wypowiedzi*, red. nauk. Renata Grzegorczykowa, Zofia Zaron, Warszawa, s. 25–38.
- GRZEGORCZYKOWA Renata, PUZYNNINA Jadwiga, 1979, *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki sufiksalne rodzime*, Warszawa.
- GRZEGORCZYKOWA Renata, PUZYNNINA Jadwiga, 1980, *Na marginesie recenzji doc. dra hab. Wierzchowskiego*, „Poradnik Językowy”, z. 7, Warszawa, s. 377–381.
- GRZEGORCZYKOWA Renata, SZYMANEK Bogdan, 2001, *Kategorie słowotwórcze w perspektywie kognitywnej*, [w:] *Współczesny język polski*, red. Jerzy Bartmiński, Lublin, s. 469–484.
- HABRAJSKA Grażyna, 1988, *Derywaty polskie od podstaw niemieckich w słownictwie włókienniczym*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. XXXIV, wyd. 1989, Wrocław s. 69–74.
- HABRAJSKA Grażyna, 1989, *Typy słowotwórcze rzeczowników występujących w gwarze wsi Małońskie (woj. częstochowskie)*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. XXXV, Łódź, s. 87–110.

- HANDKE Kwiryna, 1976, *Budowa morfologiczna i funkcje compositów polskich (z uwzględnieniem innych języków zachodniosłowiańskich)*, Wrocław.
- HANDKE Kwiryna, 1997, *Composita nominalne w „Słowniku gwar kaszubskich” B. Sychty*, [w:] *Pomorskie Studia Dialektologiczno-Onomastyczne 1*, red. Róża Wosiak-Śliwa, Gdańsk, s. 27–44.
- HEINZ Adam, 1957, *Funkcja egzocentryczna rzeczownika*, Wrocław.
- HEINZ Adam, 1958, *Uwagi o złożeniach egzocentrycznych*, „Język Polski”, t. XXXVIII, z. 3, Kraków, s. 172–196.
- HEINZ Adam, 1974, *Pojęcie i rola wariantu językowego*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”, z. XXXI, Wrocław, s. 137–157.
- HOLVOET Axel, 1986, *Aspekt i rodzaje czynności*, „Poradnik Językowy”, z. 4, Warszawa, s. 237–246.
- HOMA Edward, 1985, *Tendencje słotwórcze w gwarach Pomorza Środkowego*, „Prace Filologiczne”, t. XXXII, Warszawa, s. 141–150.
- HONOWSKA Maria, 1979, *Ewolucja metod polskiego słotwórstwa synchronicznego (w dziesięcioleciu 1967–1977)*, Wrocław.
- HORECKÝ Jan, 1959, *Slovotvorná sústava slovenčiny*, Bratislava.
- HORECKÝ Jan, 1971, *Slovenská lexikológia. I. Tvorenie slov*, Bratislava.
- HORODYSKA-GADKOWSKA Halina, 1967, *Polskie słownictwo gwarowe z zakresu hodowli zwierząt domowych*, Wrocław.
- HRABEC Stefan, 1949, *Elementy kresowe w języku niektórych pisarzy polskich XVI i XVII wieku*, Toruń.
- JADACKA Hanna, 1986, *Synonimia słotwórcza – perspektywy badawcze*, „Poradnik Językowy”, z. 6, Warszawa, s. 404–412.
- JADACKA Hanna, 1987, *Zagadnienie motywacji słotwórczej w opisie gniazdowym*, „Poradnik Językowy”, z. 8, Warszawa, s. 576–584.
- JADACKA Hanna, 2001, *System słotwórczy polszczyzny (1945–2000)*, Warszawa.
- JANCENIECKA M. N., 1979, *Semanticzeskije woprosy teorii słowoobrazowanija*, Tomsk.
- JAROS Irena, 2002a, *W sprawie wielomotywacyjności ludowych nazw środków czynności w gwarach łączyczko-sieradzkich*, [w:] *Dialektologia jako dziedzina językoznawstwa i przedmiot dydaktyki. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Karolowi Dejniewi*, red. Sławomir Gala, Łódź, s. 215–223.
- JAROS Irena, 2002b, *Zagadnienie wariantowości słotwórczej na przykładzie nazw środków czynności*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. XLVII, Łódź, s. 51–69.
- JAROS Irena, 2005a, *Mechanizmy przesunięć semantycznych w odniesieniu do kategorii nazw środków czynności*, „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Naukowych Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. LIX, Łódź, s. 161–172.
- JAROS Irena, 2005b, *Udział obocznych podstaw słotwórczych w tworzeniu nazw środków czynności w gwarach łączyczko-sieradzkich*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. L, cz. 1, Łódź, s. 55–64.
- JAROS Irena, 2009, *Nazwy środków czynności w gwarach łączyczko-sieradzkich. Studium słotwórczo-leksykalne*, Łódź.
- JEWGIENJEW A. P., 1969, *Osnownyje woprosy leksiczeskoj sinonimii*, [w:] *Oczerki po sinonimii sowriemennogo russkogo literaturnogo jazyka*, Moskwa.
- JEŻOWA Maria, 1975, *Sufiks -ika w językach słowiańskich*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk.
- JIRÁČEK Jiří, 1971, *Internacionalnyje suffiksy suczestwitielnych w sowriemennom russkom jazykie (strukturno-sopostawitielnoje issledowanije)*, Brno.
- JODŁOWSKI Stanisław, 1964a, *Substantywizacja przymiotników jako jeden z elementów procesu rozwojowego języka*, „Język Polski”, t. XLIV, z. 1, Kraków, s. 7–14.

- JODŁOWSKI Stanisław, 1964b, *Substantyvizacja przymiotników w języku polskim*, Wrocław.
- JUDYCKA Irminda, 1954, *Typy zapożyczeń niemieckich w gwarach Warmii i Mazur*, „Poradnik Językowy”, z. 8, Warszawa, s. 1–12.
- JURKOWSKI Eugeniusz, ŁAPIŃSKI Ireneusz, SZYMCZAK Mieczysław, 1959, *Słownictwo Warmii i Mazur. Stopnie pokrewieństwa. Życie społeczne i zawody*, Wrocław.
- KALISZAN Jerzy, 2000, *Synonimia słowotwórcza w języku polskim i rosyjskim (na materiale nazw osób, czynności i cech abstrakcyjnych)*, Poznań.
- KAPROŃ-CHARZYŃSKA Iwona, 2003, *Redukcja w hierarchii środków słowotwórczych*, [w:] *Studia z gramatyki i leksykologii języka polskiego*, red. Maria Szupryczyńska, Toruń, s. 35–51.
- KAPROŃ-CHARZYŃSKA Iwona, 2005, *Derywacja ujemna we współczesnym języku polskim. Rzeczowniki i przymiotniki*, Toruń.
- KARAŚ Halina, 2001, *Język polski na Kowieńszczyźnie. Historia. Sytuacja socjolingwistyczna. Cechy językowe. Teksty 2001*, Warszawa–Wilno.
- KARAŚ Mieczysław, 1964, *Z problematyki słowotwórstwa gwarowego (formacje przymiotnikowe)*, „Prace Filologiczne”, t. XVIII, cz. 3, Warszawa, s. 153–162.
- KARŁOWICZ Jan, 1900–1911, *Słownik gwar polskich*, t. I–VI, Kraków (skrót: SGP).
- KARŁOWICZ Jan, KRYŃSKI Adam, NIEDŹWIEDZKI Władysław, 1900–1927, *Słownik języka polskiego*, t. I–VIII, Warszawa (skrót: SW).
- KAROLAK Stanisław, 2001, *Od semantyki do gramatyki. Wybór rozpraw*, Warszawa.
- KARPLUK Maria, 1961, *Słowiańskie imiona kobiece*, Wrocław.
- KĄŚ Józef, 2003, *Słownik gwary orawskiej*, Kraków.
- KĘCIŃSKA Jowita, 1986, *Współfunkcyjność formantów u rzeczowników osobowych (ze słowotwórstwa krajniackiej wsi Wersk)*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Językoznawcze”, nr 12, Gdańsk, s. 69–78.
- KĘPIŃSKA Alina, 1996, *Rzeczowniki podzielne słowotwórczo w Dzienniku Sprawy Bożej S. Goszczyńskiego (z wyjątkiem nazw czynności)*, „Prace Filologiczne”, t. XLI, Warszawa, s. 13–42.
- KISS Lajos, 1956, *Formant -it w pol. najmit(a), wróżbit(a); ros. najmit, worożbit; ukr., brus. najmit, worożbit*, „Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae II”, s. 365–371.
- KLECZKOWSKI Adam, 1927, *Złożenia nominalne w języku polskim i niemieckim*, „Prace Filologiczne”, t. XII, Warszawa, s. 522–540.
- KLEIBER Georges, 2003, *Semantyka prototypu. Kategorie i znaczenie leksykalne*, tłum. Bronisława Ligara, Kraków.
- KLEMENSIEWICZ Zenon, 1986, *Podstawowe wiadomości z gramatyki języka polskiego*, Warszawa.
- KLEMENSIEWICZ Zenon, LEHR-SPLAWIŃSKI Tadeusz, URBAŃCZYK Stanisław, 1964, *Gramatyka historyczna języka polskiego*, wyd. II, Warszawa.
- KLEMENSIEWICZÓWNA Irena, 1951, *Wyrazy złożone nowszej polszczyzny kulturalnej. Próba semantyki*, Kraków.
- KLESZCZOWA Krystyna, 1975, *Struktura semantyczna rzeczowników odczasownikowych z przyrostkiem -acz*, „Poradnik Językowy”, z. 10, Warszawa, s. 539–545.
- KLESZCZOWA Krystyna, 1976, *Ograniczenia semantyczne w tworzeniu nazw narzędzi na przykładzie rzeczowników odczasownikowych z przyrostkiem -acz, -ak*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Prace Językoznawcze”, nr 133, z. 3, Katowice, s. 62–75.
- KLESZCZOWA Krystyna, 1981, *Ograniczenia semantyczne w procesie derywacji nazw narzędzi*, Katowice.
- KLESZCZOWA Krystyna, 1994, *Leksykalne i frazeologiczne archaizmy w polskich derywatach*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Prace Językoznawcze”, z. 22: *Studia historycznojęzykowe*, red. Alina Kowalska, Katowice, s. 20–28.
- KLESZCZOWA Krystyna (red.), 1996, *Słowotwórstwo języka doby staropolskiej. Przegląd formacji rzeczownikowych*, Katowice.

- KLESZCZOWA Krystyna, 1998, *Staropolskie kategorie słowotwórcze i ich perspektywiczna ewolucja*. Rzeczowniki, Katowice.
- KLESZCZOWA Krystyna, 1999, *W sprawie genezy formantów kategorii nazw środka czynności*, [w:] *Język, teoria–dydaktyka. Materiały 21. konferencji językoznawczej zorganizowanej w Trzcinicy k. Jasła w dniach 27–29 maja 1998 roku*, red. Barbara Greszczuk, Rzeszów, s. 35–43.
- KLESZCZOWA Krystyna, 2000, *Trwałość i zmienność w systemie słowotwórczym*, [w:] *Studia historycznojęzykowe*, t. III, red. Kazimierz Rymut, Wojciech Ryszard Rzepka, Kraków, s. 115–122.
- KNAPSKI Grzegorz, 1643, *Thesaurus polono-latinograecus*, Kraków (skrót: K).
- KOBYLIŃSKA Józefa, 1970, *O rodzaju czynności u rzeczowników odsłownych na -ca*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie. Prace Językoznawcze”, z. 38, Kraków, s. 27–54.
- KOBYLIŃSKA Józefa, 1972, *Nazwy działacza z przyrostkiem -acz*, „Język Polski”, t. LII, z. 2, Kraków, s. 104–112.
- KONOPIELKO Bronisława, 1991, *Wariantywność słowotwórcza we współczesnym języku rosyjskim*, [w:] *Wariancja w języku*, red. Stanisław Gajda, Opole, s. 153–156.
- KOPERTOWSKA Danuta, 1978, *Typy nazw zawodów i specjalności przemysłowych w języku polskim*, „Język Polski”, t. LVIII, z. 4, Kraków, s. 254–262.
- KORYTKOWSKA Małgorzata, 1972, *Kaszubskie formacje z sufiksem -ba*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”, t. 11, Warszawa, s. 101–105.
- KOWALIK Krystyna, 1980, Rec. R. Grzegorzczkowi, J. Puzynina, *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki sufiksalne rodzime*, Warszawa 1979, ss. 325, Polonica, R. VI, Wrocław, s. 273–283.
- KOWALIK Krystyna, 1997, *Struktura morfonologiczna współczesnej polszczyzny*, Kraków.
- KOWALIK-KALETOWA Zofia, 1976, *Sufiks -ita w staropolskich nazwach osobowych i heraldycznych typu Leopolda, Masovita; Grzymalita, Rogalita oraz w formacjach apelatywnych najmniejsza, wróżbita*, Polonica, r. II, Wrocław, s. 247–260.
- KOWALSKA Anna, 1975, 1979, *Zróżnicowanie słowotwórcze gwar Mazowsza i Podlasia. Rzeczownik*, t. I–II, Wrocław.
- KOWALSKA Anna, 1977, *Z zagadnień słowotwórczych w geografii lingwistycznej*, „Posebna Izdania”. Knjiga XXXIV, „Odeljenje društvenih nauka”. Knjiga 6, Sarajewo, s. 179–184.
- KOWALSKA Anna, 1980, *Typy podziałów słowotwórczych w dialektach północno-wschodniej Polski*, „Polonica”, R. VI, Wrocław, s. 189–199.
- KOWALSKA Anna, 1983, *Polskie formacje ekspresywne z podstawowym elementem -l- w części sufiksальной*, „Studia linguistica Polono-Jugoslavica”, t. III, Sarajewo, s. 67–78.
- KOWALSKA Anna, 1984, *Geograficzne i funkcjonalne zróżnicowanie formacji z sufiksem -ek w gwarach mazowiecko-podlaskich*, [w:] *Studia nad gwarami Białostockizny. Morfologia i słownictwo*, praca zbiorowa, red. Elżbieta Smółkowa, Irena Maryniakowa, Warszawa, s. 9–24.
- KOWALSKA Anna, 1991, *Podziały językowe Mazowsza na tle podziałów pozajęzykowych*, Warszawa.
- KOWALSKA Anna, 1993, *Z badań nad mazowiecką leksyką ekspresywną (nazwy 'człowieka z wytrzeszczonymi oczami')*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Językoznawcze”, nr 17–18, Gdańsk, s. 129–133.
- KOWALSKA Anna, 2001, *Studia nad dialektem mazowieckim*, Warszawa.
- KOWALSKA Anna, 2002, *Funkcje przyrostka -arz w gwarach polskich na tle polszczyzny ogólnej*, [w:] *Gwary dawniej i dziś. Prace ofiarowane docent Wandzie Pomianowskiej*, red. Stanisław Cygan, Kielce, s. 115–131.
- KOWALSKA Anna, 2003, *Formacje ekspresywne z sufiksem -arz w gwarach polskich*, [w:] *Słowa jak mosty nad wiekami*, red. Urszula Sokółska, Piotr Wróblewski, Białystok, s. 227–241.
- KOWALSKA Anna, 2011, *Apelatywne nazwy miejsc w dialektach polskich: derywacja sufiksalna*, Poznań.

- KOWALSKA Danuta, 2010, *Funkcjonowanie słowotwórczych rzeczownikowych szeregów synonimicznych w Psalterzu Dawidowym Mikołaja Reja*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. LV, Łódź, s. 121–136.
- KOWALSKA Genowefa, 1983, *Historia, stan obecny i perspektywy badań nad rzeczownikami na -aga, -iga, -uga*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Językoznawcze”, nr DCXXXIII, z. 74, Kraków, s. 91–97.
- KOZARZEWSKA Emilia, 1986, *Pojęcie wykonawcy w wypowiedzeniach z czasownikami mówienia*, „Prace Filologiczne”, t. XXXIII, Warszawa, s. 121–125.
- KRASNODEBSKA Elżbieta, 2004, *Produktywność formantu -ak w dziesięcioleciu 1990–2000 (w porównaniu z okresem 1945–1989)*, „Poradnik Językowy”, z. 4, Warszawa, s. 35–45.
- KRĄŻYŃSKA Zdzisława, RZEPKA Wojciech Ryszard, 1971, *O przymiotnikach z sufiksami: -ity, -isty, -aty, -asty w polszczyźnie XVI i początku XVII wieku*, „Slavia Occidentalis”, t. 28/29, Poznań, s. 99–129.
- KREJA Bogusław, 1957, *Drobiazgi kocięskie*, „Język Polski”, t. XXXVII, z. 1, Kraków, s. 46–49.
- KREJA Bogusław, 1959, *W trosce o nasz język powszedni. Recenzja pracy Stanisława Reczka „Nasz język powszedni”*. Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, Wrocław 1957, s. 349, „Język Polski”, t. XXXIX, z. 2, Kraków, s. 155–160.
- KREJA Bogusław, 1963, *Pojęcie derywacji wymiennej*, [w:] *Z polskich studiów slawistycznych*, Seria 2, Językoznawstwo, Warszawa, s. 133–140.
- KREJA Bogusław, 1964, *Słowotwórstwo nazw żeńskich we współczesnym języku polskim*, „Język Polski”, t. XLIV, z. 3, Kraków, s. 129–140.
- KREJA Bogusław, 1969, *Słowotwórstwo rzeczowników ekspresywnych w języku polskim*, Gdańsk.
- KREJA Bogusław, 1970, *O tzw. derywacji wstecznej odrzeczownikowej we współczesnym języku polskim*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”, t. 9, Warszawa, s. 61–94.
- KREJA Bogusław, 1972, *Z zagadnień analizy słowotwórczej*, [w:] *Problemy współczesnego słowotwórstwa a dydaktyka uniwersytecka*, red. Jadwiga Puzynina, Warszawa, s. 59–78.
- KREJA Bogusław, 1973, *Rola desufiksacji w tworzeniu osobowych nazw pospolitych i własnych*, „Onomastica”, t. XVIII, z. 1–2, Wrocław, s. 197–244.
- KREJA Bogusław, 1974, *Słowotwórcza rola fleksji we współczesnym języku polskim*, „Studia Śląskie. Seria nowa”, t. XXVI, Opole, s. 193–205.
- KREJA Bogusław, 1976, *O derywacji substytucyjnej*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Językoznawcze”, nr 4, Gdańsk, s. 71–73.
- KREJA Bogusław, 1977, *Drobiazgi słowotwórcze*. 14. *Muzykant (i inne singulativa na -ant)*, „Język Polski”, t. LVII, z. 3, Kraków, s. 198–202.
- KREJA Bogusław, 1979, *O północnopolskich zdrobnieniach typu Chmielonko (< Chmielno), wiosionka (< wiśnia)*, „Studia Polonistyczne Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu”, t. VII, wyd. 1980, Poznań, s. 67–74.
- KREJA Bogusław, 1982/1983, *Ekspresywny przyrostek -owsko w historii i gwarach języka polskiego*, „Roczniki Humanistyczne Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wydział Historyczno-Filologiczny”, t. XXX/XXXI, z. 6, Lublin, s. 77–86.
- KREJA Bogusław, 1983, *Rzeczowniki z przyrostkiem -niczy w języku polskim i innych językach słowiańskich*, „Gdańskie Studia Językoznawcze”, t. III, Gdańsk, s. 5–26.
- KREJA Bogusław, 1986, *Zagadnienia struktury funkcyjnej i formalnej niektórych derywatów na -ka*, [w:] *Collectanea linguistica in honorem Adami Heinz*, Wrocław, s. 69–73.
- KREJA Bogusław, 1989, *Z morfonologii i morfotaktyki współczesnej polszczyzny*, Wrocław.
- KREJA Bogusław, 1992, *Formacje apelatywne i imienne na -osz w języku polskim i innych językach słowiańskich. Antroponimiczna geneza przyrostka -osz*, „Onomastica”, t. XXXVII, Wrocław, s. 97–121.
- KREJA Bogusław, 1994, *Drobiazgi słowotwórcze*. 36. *Służbista, jego geneza i miejsce wśród formacji na -ista*, „Język Polski”, t. LXXIV, z. 2, Kraków, s. 93–96.

- KREJA Bogusław, 1996, *Studia z polskiego słowotwórstwa*, Gdańsk.
- KREJA Bogusław, 1997, *Pomorskie nazwiska odmiejscowe (na przykładzie województwa gdańskiego)*, „Język Polski”, t. LXXVII, z. 4–5, Kraków, s. 311–319.
- KREJA Bogusław, 1998, *Głosy do „Słowotwórstwa języka doby staropolskiej...”* pod red. Krystyny Kleszczowej, „Język Polski”, t. LXXVIII, z. 3–4, Kraków, s. 188–195.
- KREJA Bogusław, 1999a, *Deminutiva (itd.) na -iczka i augmentativa (itp.) na -ica w perspektywie historycznej*, „Prace Filologiczne”, t. LXIV, Warszawa, s. 319–332.
- KREJA Bogusław, 1999b, *Próba rekonstrukcji rzeczywistości pozajęzykowej w świetle słowotwórstwa (na przykładzie formacji na -niczy i -ostwo)*, [w:] *Synchronia – diachronia*, red. Maria Wojtyła-Świerżowska, Kielce, s. 69–79.
- KREJA Bogusław, 2000a, *Staropolskie imiona osobowe typu Mszczuj a współczesne nazwiska Żdzuj // Zdziej // Zdziej*, „Język Polski”, t. LXXX, z. 1–2, Kraków, s. 10–14.
- KREJA Bogusław, 2000b, *Struktura i znaczenie formacji na -arka_{instr.}*, [w:] *Studia historycznojęzykowe*, t. III, red. Kazimierz Rymut, Wojciech Ryszard Rzepka, Kraków, s. 167–185.
- KREJA Bogusław, 2000c, *Z zagadnień ogólnych polskiego słowotwórstwa*. *Studia*, cz. III, Gdańsk.
- KREJA Bogusław, 2002, *Studia i szkice słowotwórcze*, t. 4., Gdańsk.
- KREJA Bogusław, SŁAWSKI Franciszek, 1960, *Drobiazgi słowotwórcze*. 3. *Gwar. bożymęka, 4. Jaskrawy*, „Język Polski”, t. XL, Kraków, s. 44–47.
- KRYŃSKI Adam Antoni, 1917, *O wpływie języków obcych na język polski*, „Sprawozdania z posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego”, t. X, nr 4, Warszawa, s. 41–72.
- KRZESZOWSKA Lucyna, 1985, *Sufiks przymiotnikowy -owaty we współczesnym języku polskim i czeskim*, „Język Polski”, t. LXV, z. 1, Kraków, s. 33–39.
- KSIĄŻEK-BRYŁOWA Władysława, 1996, *Warianty w systemie a warianty w idiolekcie*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Prace Językoznawcze”, z. 24: *Studia historycznojęzykowe*, red. Antonina Grybosiowa, Anna Kowalska, Katowice, s. 18–26.
- KUCAŁA Marian, 1957, *Porównawczy słownik trzech wsi małopolskich*, Wrocław.
- KUCAŁA Marian, 1964, *Czasowniki wielokrotne we współczesnym języku polskim. Zakres i systematyka*, „Język Polski”, t. LIV, z. 4, Kraków, s. 201–214.
- KUCAŁA Marian, 1966, *Rozwój iteratiwów dokonanych w języku polskim*, Wrocław.
- KUCAŁA Marian, 1979, *Rozwijające się i ginące kategorie wyrazów*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Szczecinie”, nr 29. „Prace Wydziału Humanistycznego”, nr 8, Szczecin, s. 37–43.
- KUCAŁA Marian, 2001a, *Dlaczego jest ciastkarnia, ale mleczarnia, młynarz, ale winiarz itp.*, [w:] *W świecie słów i znaczeń. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Bogusławowi Krei*, Gdańsk, s. 151–155.
- KUCAŁA Marian, 2001b, *Tematy słowotwórcze rzeczowników odczasownikowych*, „Prace Filologiczne”, t. XLVI, Warszawa, s. 377–381.
- KUDASIEWICZ Adolf, 1858, *Próbki filozofii mowy*, Warszawa.
- KURASZKIEWICZ Władysław, 1956, *Tło społeczne rozwoju polskiego języka literackiego*, [w:] *Z dziejów powstania języków narodowych i literackich. Materiały metodologiczne konferencji szkoleniowej PAN (Zakopane 1955)*, Warszawa, s. 37–96.
- KUREK Halina, 2004, *Gwara – wartość podstawowa wiejskiego obszaru językowo-kulturowego*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. XLIX, Łódź, s. 247–255.
- KURKOWSKA Halina, 1954, *Budowa słowotwórcza przymiotników polskich*, Wrocław.
- KURZOWA Zofia, 1962, *O dwóch metodach analizy słowotwórczej w językoznawstwie polskim XX w.*, „Poradnik Językowy”, z. 1, Warszawa, s. 12–20.
- KURZOWA Zofia, 1970, *Polskie rzeczowniki męskie na -o na tle słowiańskim*, Wrocław.
- KURZOWA Zofia, 1974, *Derywacja fleksyjna, czyli paradygmatyczna w języku polskim i próba objaśnienia jej genezy*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Językoznawcze”, nr CCCLXVIII, z. 42, Kraków, s. 93–103.

- KURZOWA Zofia, 1976, *Złożenia imienne we współczesnym języku polskim*, Warszawa–Kraków.
- LASKOWSKI Roman, 1962, *Kontynuanty prasłowiańskiego przyrostka *ynji w języku polskim*, „Język Polski”, t. XLII, z. 3, Kraków, s. 171–187.
- LASKOWSKI Roman, 1966, *Derywacja rzeczowników w dialektach laskich*, cz. I: *Abstracta, collectiva, diminutiva, augmentativa*, Wrocław.
- LASKOWSKI Roman, 1971, *Derywacja rzeczowników w dialektach laskich*, cz. II: *Rzeczowniki z formantem w funkcji przedmiotowej*, Wrocław.
- LASKOWSKI Roman, WRÓBEL Henryk, 1964, *Użycie paradygmatu w funkcji formantu słowotwórczego we współczesnej polszczyźnie*, „Język Polski”, t. XLIV, z. 4, Kraków, s. 214–220.
- LEHR-SPLAWIŃSKI Tadeusz, 1938, *Wzajemne wpływy polsko-ruskie w dziedzinie językowej*, [w:] tenże, *Szkice z dziejów rozwoju i kultury języka polskiego*, Lwów–Warszawa, s. 105–127.
- LEŚNIAK Barbara, 1983, *Nazwy kobiet zakończone na -anka w języku rosyjskim i polskim*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Językoznawcze”, nr DCXXXIII, z. 74, Kraków, s. 113–120.
- LEWANDOWSKI Andrzej, 1977, *Augmentatywa w języku studentów*, „Poradnik Językowy”, z. 9, s. 394–403.
- LEWASZKIEWICZ Tadeusz, 1988, *Słowotwórstwo apelatywnych nazw miejsc w języku górnołużyckim*, Wrocław.
- LEWIŃSKA Aneta, 2007, *Słowotwórstwo rzeczownika w osiemnastowiecznym inwentarzu malborskim*, [w:] *Słowotwórstwo i tekst*, red. Viara Maldjieva, Zofia Rudnik-Karwatowa, Prace Slawistyczne nr 124, Warszawa, s. 109–117.
- LEWIŃSKI Piotr H., 1993, *Próba klasyfikacji semantycznej compositów polskich, których drugi człon nie występuje jako samodzielny wyraz*, „Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskie Towarzystwo Naukowe”, t. XIX, Wrocław, s. 57–87.
- LINDE SAMUEL Bogumił, 1951, *Słownik języka polskiego*, t. I–VI, Lwów 1854–1860, wyd. III (fotooffsetowe), Warszawa (skrót: L).
- LINDERT Bronisława, 1972, *Formanty -(i)uk, -čuk w językach wschodniosłowiańskich*, *Z polskich studiów slawistycznych*, Seria 4, Językoznawstwo, Warszawa, s. 81–88.
- LUBACZEWSKA Krystyna, 1982, *Formant -ita (-yta) we współczesnym języku polskim*, „Poradnik Językowy”, z. 6, Warszawa, s. 387–396.
- ŁOPATIN W. W., *Nulewaja affiksacija w sistiemie russkogo slowoobrazowanija*, „Woprosy Jazykoznanija”, nr 1, Moskwa, s. 76–87.
- ŁOPATIN W. W., UŁUCHANOW I. S., 1970, *Słowoobrazowanie*, [w:] *Grammatika sowriemennogo russkogo literaturnogo jazyka*, red. N. J. Szwedowa, Moskwa.
- ŁOŚ Jan, 1901, *Słownyke słowa w polskom jazykie*, Petersburg.
- ŁOŚ Jan, 1906, *Wyrazy złożone z formą czasownikową w pierwszej części*, „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności”, t. XI, nr 4, Kraków, s. 2–6.
- ŁOŚ Jan, 1913, *Rodzimość języka a wyrazy złożone*, „Język Polski”, t. I, z. 4, Kraków, s. 97–102.
- ŁOŚ Jan, 1925, *Gramatyka polska*, cz. II: *Słowotwórstwo*, Lwów–Warszawa–Kraków.
- MACIEJEWSKI Jerzy, 1969, *Słownik chełmińsko-dobrzyński (Siemoń, Dułsk)*, Toruń.
- MAJEWSKA-GRZEGORCZYKOWA Renata, 1958, *Uwagi o odrzeczownikowych nazwach czynności z sufiksem -ka. Typ belferka, stolarka*, „Poradnik Językowy”, z. 1, Warszawa, s. 1–7.
- MAJEWSKA-GRZEGORCZYKOWA Renata, 1961, *Kształtowanie się funkcji znaczeniowych sufiksu -ina*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”, z. XX, Wrocław, s. 163–173.
- MALEC Maria, 1982, *Staropolskie skrócone nazwy osobowe od imion dwuczłonowych*, Wrocław.
- MALEC Tadeusz, 1976, *Budowa słowotwórcza rzeczowników i przymiotników w gwarze wsi Rachanie pod Tomaszowem Lubelskim*, Wrocław.
- MALINOWSKI Lucjan, 1888, *Przyrostki pochodne -nisty, -čik*, „Prace Filologiczne”, t. II, Warszawa, s. 760–762.

- MALINOWSKI Lucjan, 1899, *Drobiazgi językowe*, „Prace Filologiczne”, t. V, Warszawa, s. 112–135.
- MAŁECKI Mieczysław, 1879, *Gramatyka historycznoporównawcza języka polskiego*, t. II, Lwów.
- Mały atlas gwar polskich*, 1957–1970, red. Kazimierz Nitsch, Mieczysław Karaś, t. I–XIII, Wrocław (skrót: MAGP).
- Mały słownik gwar polskich*, 2010, red. Jadwiga Wronicz, Kraków (skrót: MSGP).
- MAŃCZAK Witold, 1975, *Litewskie pochodzenie sufiksu -ajło*, „Język Polski”, t. LV, z. 3, Kraków, s. 189–192.
- MARCINKIEWICZ Józef, 2003, *Polsko-litewskie kontakty językowe na Suwalszczyźnie*, Poznań.
- MARKOWSKI Andrzej, 1988, *Neologizmy z formantem -arka w ogłoszeniach prasowych*, „Poradnik Językowy”, z. 3, Warszawa, s. 232–234.
- MASŁOWSKA Ewa, 1980, *Słotwórcze typy pejoratywnych nazw osób w dialekcie kaszubskim*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”, t. 19, Warszawa, s. 41–58.
- MASŁOWSKA Ewa, 1986, *Problemy derywacji semantycznej rzeczowników. ekspresywnych*, „Poradnik Językowy”, z. 7, Warszawa, s. 479–485.
- MASŁOWSKA Ewa, 1988, *Derywacja semantyczna rzeczowników ekspresywnych*, Wrocław.
- MATUSIAK Szymon, 1911, *Kolasa, kołyska i kolebka*, „Poradnik Językowy”, R. XI, z. 9, Warszawa, s. 133–138.
- MAZUR Jan, 1978, *Gwary okolic Biłgoraja*, cz. II: *Fleksja*, Wrocław.
- MAZURKIEWICZ Anna, 1987, *Derywacja deminutywów rzeczownikowych za pomocą formantów -ik, -ek, -ok w języku słowackim, polskim i rosyjskim*, część I: *Zasób formantów*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”, t. 24, Warszawa, s. 207–213.
- MAĆZYŃSKI Jan, 1564, *Lexicon latino-polonicum ex optimis latinae linguae scriptoribus concinnatum*, Królewiec (skrót: M).
- MAĆZYŃSKI Jan, 1981, *Opozycje semantyczne rzeczowników oznaczających osoby we współczesnym języku polskim*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Linguistica”, z. 2, Łódź, s. 233–242.
- MICHALEWSKI Kazimierz, 1976a, *Dystrybucja sufiksu -ak w języku polskim i języku rosyjskim*, [w:] *Gramatyka konfrontatywna języka polskiego i rosyjskiego. Materiały konferencji naukowej*, Łódź, s. 94–104.
- MICHALEWSKI Kazimierz, 1976b, *Sufiks -ak w polszczyźnie*, „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Naukowych Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, R. XXX, z. 3, Łódź, s. 1–11.
- MICHALEWSKI Kazimierz, 1977, *Polski sufiks -ak na tle słowiańskim*, „Studia Językoznawcze. Streszczenia prac doktorskich”, t. II, Wrocław, s. 47–90.
- MICHALEWSKI Kazimierz, 1978, *Dystrybucja formantu -ak w języku ogólnopolskim*, „Prace Filologiczne”, t. XXVIII, Warszawa, s. 27–44.
- MICHALEWSKI Kazimierz, 1987, *Modele słotwórcze rzeczowników w gwarach okręgu Belchatowa*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Linguistica”, z. 16, Łódź, s. 127–138.
- MIELCZUK Igor, 1972, *O określaniu większej / mniejszej złożoności semantycznej wyrazów przy różnych relacjach słotwórczych*, [w:] *Semantyka i słownik*, praca zbiorowa, red. Anna Wierzbicka, „Z dziejów form artystycznych w literaturze polskiej”, t. XXVII, Wrocław, s. 59–77.
- MIESZKOW O. D., 1976, *Słowoobrazowanie współczesnego angielskiego języka*, Moskwa.
- MIKLOSICH Franz, 1927, *Die Bildung der slavischen Personen- und Ortsnamen*, Heidelberg.
- MIROWICZ Anatol, 1946, *Wartość uczuciowa rozkaznika a złożenia typu czyścibut*, „Język Polski”, t. XXVI, z. 6, Kraków, s. 170–175.
- MISTRÍK Jozef, 1965, *Expresivnosť syntaktických konstrukcií v kontexte*, Jazykovedné štúdie.
- MOCARSKA-FALIŃSKA Barbara, 1959, *Słownictwo Warmii i Mazur. Uprawa i obróbka lnu*, Wrocław.
- MOISIEJEW Aleksandr I., 1987, *Osnownyje woprosy słowoobrazowania w sowremennom ruskom literaturnom jazykie*, Leningrad.

- MORAWSKI Józef, 1931, *Polono-Romanica. Sufiks grecko-laciński -ista*, „Slavia Occidentalis”, t. 10, Poznań, s. 311–336.
- MORAWSKI Józef, 1933, *Un cas de symbiose suffixale? Le suffixe polonais -usz, -us*, „Slavia Occidentalis”, t. 12, Poznań, s. 17–34.
- MOSZYŃSKA Danuta, 1960, *Formant -owy w nazwach zawodowych typu gajowy, motorowy*, „Język Polski”, t. XL, z. 2, Kraków, s. 121–127.
- MOSZYŃSKA Danuta, 1975, *Morfologia zapożyczeń łacińskich i greckich w staropolszczyźnie*, Wrocław.
- MOSZYŃSKI Leszek, 1958, *Szkic monograficzny gwary wsi Rudy powiat Puławy*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”, t. 3, Warszawa, s. 7–60.
- MOSZYŃSKI Leszek, 1982, *Czy sufiks *-itjo- pełnił w okresie prastłowiańskim funkcję patronimiczną*, „Onomastica”, t. XXVII, wyd. 1983, Wrocław, s. 5–21.
- MOSZYŃSKI Leszek, 2001/2002, *Nomina agentis z formantem -arz w Biblii Szymona Budnego z roku 1572*, „Roczniki Humanistyczne Towarzystwa Nauk Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wydział Historyczno-Filologiczny”, t. XLIX/L, z. 6, Lublin, s. 279–289.
- MOŚKO Eugeniusz, 1973, *Przyrostek -it- w niektórych nazwiskach polskich i słowiańskich nazwach etnicznych (na tle stanu suf. -ytis w języku litewskim)*, „Lingua Posnaniensis”, t. XVII, Warszawa–Poznań, s. 49–72.
- MRÓZ-OSTROWSKA Ewa, 1962, *Rzeczowniki z przyrostkiem -ość w języku polskim*, [w:] *Odrodzenie w Polsce*, t. III: *Historia języka*, cz. 2, red. Maria Renata Mayenowa, Zenon Klemensiewicz, Warszawa, s. 303–503.
- MRÓZEK Robert, 1970, *Wykłady funkcji słowotwórczych w rzeczownikowych formacjach gwarowych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Językoznawcze”, nr CCXXIX, z. 29, Kraków, s. 187–201.
- MÜLLER Dorothea, 1962, *Formant -nik w polskiej i rosyjskiej terminologii technicznej*, „Poradnik Językowy”, z. 9/10, Warszawa, s. 428–436.
- MYCAWKA Mirosława, 2001, *Produktywne formanty słowotwórcze we współczesnej polszczyźnie (wybrane zagadnienia)*, [w:] *Współczesna leksyka*, cz. II, red. Kazimierz Michalewski, Łódź, s. 16–23.
- NAGÓRKO Alicja, 1974, *Ilościowy opis kategorii wykonawców czynności w systemie i tekstach współczesnego języka polskiego*, [w:] *Tekst i język. Problemy semantyczne*, praca zbiorowa, red. Maria Renata Mayenowa, „Z dziejów form artystycznych w literaturze polskiej”, t. XXXVI, Wrocław, s. 243–269.
- NAGÓRKO Alicja, 1981, *Motywacja derywatów rzeczownikowych we współczesnej polszczyźnie*, „Prace Filologiczne”, t. XXX, Warszawa, s. 183–257.
- NAGÓRKO Alicja, 1982, *O kierunku pochodności słowotwórczej i semantycznej*, „Poradnik Językowy”, z. 5, Warszawa, s. 283–296.
- NAGÓRKO Alicja, 1998, *Zarys gramatyki polskiej (ze słowotwórstwem)*, Warszawa.
- NAGÓRKO Alicja, 2006, *Zarys gramatyki polskiej*, Warszawa.
- NAGÓRKO-KUFEL Alicja, 1975, *O dwóch typach motywacji leksemów rzeczownikowych we współczesnej polszczyźnie*, „Poradnik Językowy”, z. 10, Warszawa, s. 525–532.
- NAGÓRKO Alicja, BUDZYŃSKA Alina, 1971, *Formanty sufiksalne pochodzenia germańskiego i romańskiego w polszczyźnie dawnej i dzisiejszej*, „Językoznawca”, nr 23–24, Lublin, s. 5–16.
- NIEMCZENKO W. N., 1984, *Sowriemiennyj russkij jazyk. Slowoobrazowanije*, Moskwa.
- NIEMCZENKO W. N., 1985, *O diachronii i synchronii w słowoobrazowaniu*, „Filologiczeskije nauki”, nr 5.
- NIECKULA Franciszek, 1978, *O tzw. morfemach zerowych*, „Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskie Towarzystwo Naukowe”, t. XI, Wrocław, s. 27–48.
- Nowa Encyklopedia Powszechna PWN*, 1996, Warszawa.
- NOWAK Henryk, 1970, *Gwary chazackie w powiecie rawickim*, Poznań.

- NOWAKOWSKA Maria, 1998, *Słowotwórcze i leksykalne formacje będące nazwami osób wykonujących czynności zawodowe*, Varia VII: Zborník materiálův zo VII. kolokvia mladých jazykovedcov (Modra-Piesok 3.–5.12.1997), Bratislava, s. 158–166.
- OLESZCZAK Danuta, 1964, *Uwagi o formantach tworzących nazwy wykonawców czynności typu biegacz, palacz*, „Poradnik Językowy”, z. 4, Warszawa, s. 170–175.
- ORYŃSKA Anna, 1981, *Nazwy zawodowe i tytuły naukowe żeńskie w języku polskim i czeskim*, „Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskie Towarzystwo Naukowe”, t. XII, Wrocław, s. 245–252.
- OTRĘBSKI Jan, 1948, *Pochodzenie wyrazu kobieta*, „Slavia Occidentalis”, t. 19, Poznań, s. 1–7.
- OŹDŻYŃSKI Jan, 1988, *Z zagadnień interferencji morfologicznej (formant -uga)*, [w:] *W kręgu semazjologii, leksykologii i terminologii. II spotkania językoznawcze, Opole–Szczedrzyk 12–13 IX 1986*, Opole, s. 199–205.
- OŹDŻYŃSKI Jan, 1989, *Formant -uga w historii języka polskiego*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Językoznawcze”, nr 15, Gdańsk, s. 77–101.
- OŹDŻYŃSKI Jan, 1991, *Gwarowy formant -uga*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”, t. 27, Warszawa, s. 55–69.
- OŹÓG Jan Bolesław, 1992, *Słownik gwary wsi Nienadówka i okolicy w Rzeszowskim*, [w:] *Studia historycznojęzykowe i dialektologiczne*, red. Marian Kucała, Jerzy Reichan, Kraków, s. 181–218.
- PAJĄKOWSKA Maria, 1990, *Słowotwórstwo rzeczowników w gwarze kociewskiej*, Bydgoszcz.
- PANČIKOVÁ Marta, 1989, *Nowe nazwy nosicieli cech w języku słowackim i polskim*, „Poradnik Językowy”, z. 5, Warszawa, s. 293–299.
- PANČIKOVÁ Marta, 1990, *Neologizácia v slovenčine a pol'štine (porovnanie substantiv)*, „Studia linguistica Polono-Slovaca”, t. III, Wrocław, s. 191–197.
- PASTUCHOWA Magdalena, 1994, *O pewnej funkcji sufiksu -ek w staropolszczyźnie*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Prace Językoznawcze”, z. 22: *Studia historycznojęzykowe*, red. Alina Kowalska, Katowice, s. 78–84.
- PAWŁOWSKI Eugeniusz, 1955, *Gwara podegrodzka*, Wrocław.
- PELCOWA Halina, 1995, *Wariantywność leksykalna gwar pogranicza wschodniego Lubelszczyzny*, [w:] *Badania dialektów i onomastyki na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim*, red. Michał Kondratiuk, Białystok, s. 155–166.
- PELCOWA Halina, 1996, *Wariantywność a interdialektalność zjawisk gwarowych*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Prace Językoznawcze”, z. 24: *Studia historycznojęzykowe*, red. Antonina Grybosiova, Anna Kowalska, Katowice, s. 156–169.
- PELCOWA Halina, 1998, *Zmiany językowe jako problem badawczy współczesnej dialektologii*, [w:] *Teoretyczne, badawcze i dydaktyczne założenia dialektologii*, red. Sławomir Gala, Łódź, s. 105–117.
- PELCOWA Halina, 2001, *Interferencje leksykalne w gwarach Lubelszczyzny*, Lublin.
- PELCOWA Halina, 2003, *Synonimia i wieloznaczność w słowniku gwarowym*, [w:] *Gwary dziś. 2. Regionalne słowniki i atlasy gwarowe*, red. Jerzy Sierociuk, Poznań, s. 203–216.
- PEPŁOWSKI Franciszek, 1967, *Z historii odczasownikowych nazw wykonawców czynności. Rzeczowniki z formantem -ciel w XVI wieku*, „Pamiętnik Literacki”, R. 58, z. 1, Warszawa, s. 121–176.
- PEPŁOWSKI Franciszek, 1974, *Odczasownikowe nazwy wykonawców czynności w polszczyźnie XVI wieku*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk.
- PETELCZYC Regina, 1985, *Rzeczowniki z formantem -ciel w języku rosyjskim i -(i)ciel w języku polskim*, „Studia i Materiały Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Zielonej Górze. Filologia Rosyjska, t. XVII, z. 4, Zielona Góra, s. 77–87.
- PLUSKOTA Teresa, 1988, *Słowotwórstwo rzeczownika w gwarze ukraińskiej i polskiej (we wsi Hrebennie i Rachanie)*, „Prace Językoznawcze”, nr 118, red. Wiesław Boryś, Wrocław, s. 103–160.

- PLUTA Feliks, 1964, *Dialekt glogówecki. cz. II: Słowotwórstwo, fleksja, teksty gwarowe*, Wrocław.
- PLUTA Feliks, 1973, *Słownictwo Dzierżysławic w powiecie prudnickim*, Wrocław.
- POMIANOWSKA Wanda, 1958, *Formacje z historycznym elementem -k- w gwarach polskich*, „Poradnik Językowy”, z. 6, Warszawa, s. 273–287.
- POMIANOWSKA Wanda, 1963, *Klasyfikacja rzeczowników odrzeczownikowych. Studium ze słowotwórstwa i geografii lingwistycznej*, Wrocław.
- POMIANOWSKA Wanda, 1964, *Zasady klasyfikacji rzeczowników odrzeczownikowych*, „Prace Filologiczne”, t. XVIII, z. 3, Warszawa, s. 171–183.
- POMIANOWSKA Wanda, 1970, *Zróżnicowanie gwar południowosłowiańskich w świetle faktów słowotwórczych*, Wrocław.
- POPOWSKA-TABORSKA Hanna, 1972, *Kaszubskie i staropolskie formacje z sufiksem -isz i -ysz*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”, t. 11, Warszawa, s. 107–112.
- POPOWSKA-TABORSKA Hanna, 1974, *Kaszubskie formacje z sufiksem -aj(e)k, -ajka na szerszym polskim tle gwarowym*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”, t. 13, Warszawa, s. 87–92.
- POPOWSKA-TABORSKA Hanna, 1998, *O pewnych nie w pełni postrzeganych możliwościach badania dialektalnej leksyki*, [w:] *Teoretyczne, badawcze i dydaktyczne założenia dialektologii*, red. Sławomir Gala, Łódź, s. 253–257.
- POSPISZYŁOWA Anna, 1991, *Ekspresywa osobowe w gwarze wsi Istebna*, „Prace Filologiczne”, t. XXXVI, Warszawa, s. 139–154.
- POSPISZYŁOWA Anna, 1993, *Słowotwórstwo rzeczowników ekspresywnych w gwarze wsi Istebna*, „Prace Filologiczne”, t. XXXVIII, Warszawa, s. 33–46.
- POSPISZYŁOWA Anna, 2000, *Composita rzeczownikowe w słowniku gwarowym A. Cinciały*, „Prace Językoznawcze Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego” 2, Olsztyn, s. 139–148.
- PRACKI Witold, 1907, *O mowie wsi Turowa*, „Prace Filologiczne”, t. VI, Warszawa, s. 187–276.
- Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, 1994–2005, red. Halina Zgółkowa, t. I–L, Poznań (skrót: PSWP).
- PUZYNINA Jadwiga, 1957, *Uwagi o pierwszym tomie „Słownika etymologicznego języka polskiego” Fr. Sławskiego (na marginesie prac nad indeksem słowotwórczym do Słownika Języka Polskiego)*, „Język Polski”, t. XXXVII, z. 7, Kraków, s. 314–323.
- PUZYNINA Jadwiga, 1962, *Uwagi o układzie kategorialnym słowotwórstwa (na marginesie książki I. Kovalyka: Pytannja imennykovoho slovjanskocho slovotvoru. Lwów 1958)*, „Poradnik Językowy”, z. 1, Warszawa, s. 34–40.
- PUZYNINA Jadwiga, 1969a, *Kategoria aspektu w polskich nazwach czynności*, „Prace Filologiczne”, t. XIX, Warszawa, s. 99–107.
- PUZYNINA Jadwiga, 1969b, *Z metodologii badań nad derywatami odczasownikowymi*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”, z. XXVII, Wrocław, s. 83–92.
- PUZYNINA Jadwiga, 1977a, *Derywaty z formantem <-ica> w „Słowniku języka polskiego” pod red. W. Doroszewskiego*, „Prace Filologiczne”, t. XXVII, Warszawa, s. 181–199.
- PUZYNINA Jadwiga, 1978a, *Próba klasyfikacji formantów słowotwórczych języka polskiego*, „Język Polski”, t. LVIII, z. 2, Kraków, s. 98–107.
- PUZYNINA Jadwiga, 1978b, *Typy formantów słowotwórczych w językach słowiańskich*, [w:] *Z polskich studiów slawistycznych*, Seria 5, Językoznawstwo, Warszawa, s. 179–188.
- PUZYNINA Jadwiga, 1994, *Kategorie derywatów słowotwórczych w świetle lingwistyki kognitywnej*, [w:] *En slavist i humanismens tegn. Festschrift til Kristine Heltberg*, red. Per Jacobsen i in., København, s. 79–85.
- RAMBERG Juliusz, 1925, *Wahania w zakresie przyrostków -'ec i -ca*, „Język Polski”, t. X, z. 3, Kraków, s. 65–76.
- RAMBERG Juliusz, 1927, *Dzieje przyrostków -'ec i -'ca w nazwach osobowych*, „Prace Filologiczne”, t. XI, Warszawa, s. 17–93.

- REICHAN Jerzy, 1996, *Problem syntetycznego ujęcia polskiego słowotwórstwa gwarowego. Zarys koncepcji*, [w:] *Studia dialektologiczne*, t. I, red. Bogusław Dunaj, Jerzy Reichan, Kraków, s. 191–195.
- REICHAN Jerzy, 1996/1997, *Ze słowotwórstwa gwar Polski wschodniej*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio FF*, vol. XIV/XV, Lublin, s. 307–316.
- REICHAN Jerzy, 1997a, *Kategorialne nazwy czynności w gwarach polskich*, [w:] *Onomastyka i dialektologia. Prace dedykowane Pani Profesor Ewie Rzetelskiej-Feleszko*, red. Hanna Popowska-Taborska, Jerzy Duma, Warszawa, s. 209–212.
- REICHAN Jerzy, 1997b, *O niektórych polskich gwarowych złożeniach i zrostach*, [w:] *Zagadnienia słowotwórstwa i składni w opisie współczesnych języków słowiańskich*, red. Michał Blicharski, Henryk Fontański, t. 1, „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach”, nr 1664, Katowice, s. 100–105.
- REICHAN Jerzy (red.), 1999, *Indeks alfabetyczny wyrazów z kartoteki „Słownika gwar polskich”*, t. I: A–O, t. II: P–Ż, Kraków (skrót: Indeks SGP).
- REICHAN Jerzy, 2000, *Problem kategorii i nadkategorii słowotwórczych (na przykładzie gwarowych nazw nosicieli cech i nazw wykonawców czynności)*, [w:] *Studia historycznojęzykowe III*, red. Kazimierz Rymut, Wojciech Ryszard Rzepka, Kraków, s. 123–127.
- REICHAN Jerzy, 2002, *Formacje z przyrostkiem -ota w funkcji niekategorialnych nazw czynności w gwarach polskich*, [w:] *Gwary dawniej i dziś. Prace ofiarowane docent Wandzie Pomianowskiej*, red. Stanisław Cygan, Kielce, s. 133–141.
- REICHAN Jerzy, 2004, *Przyrostek -ba w dialektach polskich ze szczególnym uwzględnieniem gwar Polski południowej*, „*Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica II*”, Folia 19, red. Leszek Bednarczuk, Edward Stachurski, Tadeusz Szymański, Kraków 2004, s. 421–427.
- REICHAN Jerzy, 2010, *Derywaty z formantem -atyka w funkcji niekategorialnych nazw czynności lub / i wytworów czynności w gwarach polskich na tle danych historycznojęzykowych*, *Silva Rerum Philologicarum. Studia ofiarowane Profesor Marii Strycharskiej-Brzezynie z okazji Jej jubileuszu*, red. Janusz S. Gruchała, Halina Kurek, Kraków, s. 321–329.
- REJTER Artur, 2006, *Leksyka ekspresywna w historii języka polskiego. Kulturowo-komunikacyjne konteksty potoczności*, Katowice.
- REMBISZEWSKA Dorota, 2006, *Dynamika rozwoju gwary Knyszyna i okolic na Podlasiu w XX wieku*, Warszawa.
- ROSPOND Stanisław, 1971, *Gramatyka historyczna języka polskiego*, wyd. I, Warszawa.
- ROSPOND Stanisław, 2000, *Gramatyka historyczna języka polskiego z ćwiczeniami*, wyd. IV zmienione, Warszawa–Wrocław.
- ROZWADOWSKI Jan, 1903, *Semazjologia, czyli nauka o rozwoju znaczeń wyrazów*, Lwów.
- ROZWADOWSKI Jan, 1921, *O zjawiskach i rozwoju języka*. 9. *O dwuczłonowości wyrazów*, „*Język Polski*”, t. VI, z. 5, Kraków, s. 129–139.
- ROZWADOWSKI Jan, 1960, *Słowotwórstwo i znaczenie wyrazów*, [w:] *Wybór pism*, t. III, Warszawa, s. 21–95.
- Różnice między językiem galicyjskim a królewiackim*, 1948, „*Język Polski*”, t. XXVIII, z. 3, Kraków, s. 89–93.
- RUDNICKA-FIRA Elżbieta, 1993, *Złożenia rzeczownikowe w staropolszczyźnie*, „*Język Polski*”, t. LXXIII, z. 1–2, Kraków, s. 30–40.
- RUDNICKI Mikołaj, 1922, *Lehici i Skandynawi (Nordowie)*, „*Slavia Occidentalis*”, t. 2, Poznań, s. 220–246.
- RUDNICKI Mikołaj, 1931, *Sufiksy ze spółgłoską -g-*, „*Slavia Occidentalis*”, t. 10, Poznań, s. 278–304.
- RUDNICKI Mikołaj, 1934, *Sufiksy z -r-*, „*Slavia Occidentalis*”, t. 13, Poznań, s. 94–116.
- RUSEK Jerzy, 1957, *Z historii i geografii przyrostka -aczka w języku polskim*, „*Język Polski*”, t. XXXVII, z. 4, Kraków, s. 272–281, z. 5, Kraków, s. 357–366.

- RUSEK Jerzy, 1960, *Ze słowotwórstwa słowiańskiego. Przyrostek -ačьka*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, nr 24. „Prace Językoznawcze”, z. 3, „Filologia”, z. 6, Kraków, s. 65–93.
- RUSEK Jerzy, 1996, *Dzieje nazw zawodów w językach słowiańskich*, Warszawa.
- RUTKOWSKA Krystyna, 2004, *Lituanizmy leksykalne w gwarach polskich na obszarze igołsko-jezioroskim*, „Prace Filologiczne”, t. XLIX, Warszawa, s. 427–436.
- RYBICKA Halina, 1964, *Uwagi o słowotwórstwie rzeczowników w „Pismach wszystkich” Stanisława Trembeckiego*, „Prace Filologiczne”, t. XVIII z. 3, Warszawa, s. 243–252.
- RYKIEL-KEMPF Barbara, 1985, *Budowa słowotwórcza nazw zbiorowych w języku polskim XVII wieku*, Wrocław.
- SAFAREWICZ Jan, 1939/1944, *Pochodzenie słowiańskich przyrostków „-isko, -iszczę”*, „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności”, t. XLV, numer zbiorowy, Kraków, s. 23–26.
- SAFAREWICZ Jan, 1976, *Wpływ łaciny na system gramatyczny polszczyzny*, [w:] *Symbolae Polonicae in honorem Stanisłai Jodłowski*, Wrocław, s. 145–150.
- SAFAREWICZOWA Halina, 1947, *Wyrazy na -it i na -ita w języku polskim*, „Język Polski”, t. XXVII, z. 2, Kraków, s. 50–51.
- SAJEWICZ Michał, 1989, *Dublety strukturalne w kategorii dewerbalnych nomina agentis w gwarach z pogranicza białorusko-ukraińskiego na Białostocczyźnie*, [w:] *Interferencje językowe na różnych obszarach Słowiańszczyzny*, red. Stefan Warchoł, *Rozprawy Sławistyczne* 4, Lublin, s. 265–271.
- SAJEWICZ Michał, 2002, *Derywacja sufiksalna osobowych nazw subiektów w nadnarwiańskich gwarach białoruskich Białostocczyzny*, Lublin.
- SAMBOR Jadwiga, 1976, *Kompozycje rzeczownikowe dwunominalne i nominalno-werbalne w tekstach współczesnego języka polskiego*, [w:] *Semantyka tekstu i języka*, red. Maria Renata Mayenowa, Wrocław, s. 239–256.
- SARNOWSKI Michał, 1998, *Polskie i rosyjskie nazwy uczestników konfliktowych sytuacji komunikacyjnych: nomina agentis i nomina attributiva*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Slavica Wratislaviensis”, nr C, Wrocław, s. 187–195.
- SATKIEWICZ Halina, 1969a, *Kryterium ilościowe jako wskaźnik produktywności formantów słowotwórczych*, „Prace Filologiczne”, t. XIX, Warszawa, s. 109–118.
- SATKIEWICZ Halina, 1969b, *Produktywne typy słowotwórcze współczesnego języka polskiego*, Warszawa.
- SATKIEWICZ Halina, 1976, *O niektórych innowacjach słowotwórczych w polszczyźnie XX w.*, [w:] *Z problemów współczesnych języków i literatur słowiańskich*, red. Józef Magnuszewski, Warszawa, s. 111–121.
- SATKIEWICZ Halina, 1993, *Budżetówka, krajówka, zbrojeniówka*, „Poradnik Językowy”, z. 6, Warszawa, s. 371–374.
- SCHABOWSKA Maria, 1970, *Pochodne przymiotniki kształtu*, „Język Polski”, t. L, z. 4, Kraków, s. 281–289.
- SCIACKO P. U., 1977, *Bielaruskaje narodnaje słowautwarennie*, Minsk.
- SELIMSKI Ludwigo, 1992, *Polskie cieśla i cieślca*, „Język Polski”, t. LXXII, z. 1, Kraków, s. 30–32.
- SELIMSKI Ludwigo, 2000, *Kontaminacja a kompozycja i sufiksacja (na materiale imion chrześcnych Bułgarów)*, [w:] *Słowiańskie composita antroponimiczne*, red. Stefan Warchoł, *Rozprawy Sławistyczne* 16, Lublin, s. 227–237.
- SIATKOWSKA Ewa i inni, 1983, *Formacje z sufiksem -ka w języku czeskim. Próba kompleksowej analizy semantycznej i strukturalnej*, „Studia z Filologii Rosyjskiej i Słowiańskiej”, t. 11, Warszawa, s. 155–173.
- SIATKOWSKI Janusz, 1962, *Dialekt czeski okolic Kudowy, cz. 1: Fonetyka – słowotwórstwo*, Wrocław.

- SIATKOWSKI Janusz, 1983, *Interferencje językowe na Warmii i Mazurach*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”, t. 21, Warszawa, s. 103–115.
- SIATKOWSKI Janusz, 2005, *Słowiańskie nazwy wykonawców zawodów w historii i dialektach*, Warszawa.
- SIECZKOWSKI Andrzej, 1957, *Struktura słowotwórcza przymiotników czeskich i polskich. Studium porównawcze*, Wrocław.
- SIECZKOWSKI Ryszard, 1999, *Kilka słów o przyrostku -ówka*, „Poradnik Językowy”, z. 4, Warszawa, s. 52–56.
- SIEKIERSKA Krystyna, 1969, *Słownictwo pamiętników młodzieży wiejskiej. II. Neologizmy*, „Poradnik Językowy”, z. 8, Warszawa, s. 441–454.
- SIERADZKI Andrzej, 1981, *O technikach słowotwórczych (na podstawie analizy materiału szesnastowiecznego)*, „Slavia Occidentalis”, t. 38, Poznań, s. 83–91.
- SIEROCIUK Jerzy, 1990, *Oboczność podstaw słowotwórczych i poświadczenia negatywne w badaniach słowotwórstwa gwarowego*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. XXXVI, Łódź, s. 169–181.
- SIEROCIUK Jerzy, 1991, *W sprawie wariantowości słowotwórczej w gwarach (rozważania wstępne)*, [w:] *Wariancja w języku*, red. Stanisław Gajda, Opole, s. 175–178.
- SIEROCIUK Jerzy, 1993, *Procesy słowotwórcze w gwarach wschodniopolskich (na przykładzie gwar Lubelszczyzny)*, [w:] *Gwary mieszane i przejściowe na terenach słowiańskich*, red. Stefan Warchoł, *Rozprawy Slawistyczne* 6, Lublin, s. 265–281.
- SIEROCIUK Jerzy, 1995, *W sprawie kategoryzacji semantycznej gwarowych derywatów rzeczownikowych*, [w:] *Synchroniczne i diachroniczne aspekty badań polszczyzny*, t. II, red. Mirosława Białoskórska, Aleksandra Belchnerowska, Szczecin, s. 53–61.
- SIEROCIUK Jerzy, 1996a, *Budowa wybranych formacji rzeczownikowych – szczególnie nazw miejsc – w gwarach między Wisłą a Wieprzem*, Lublin.
- SIEROCIUK Jerzy, 1996b, *Wybrane problemy metodologii badań i opisu słowotwórstwa gwarowego*, [w:] *Studia dialektologiczne*, t. I, red. Bogusław Dunaj, Jerzy Reichan, Kraków, s. 197–205.
- SIEROCIUK Jerzy, 2001, *W sprawie synonimii w polszczyźnie ogólnej i w gwarach*, [w:] *Leksyka a gramatyka w tekście językowym. Materiały konferencji naukowej, Siedlce 21–22 października 1999*, red. Krystyna Wojtczuk, Siedlce, s. 195–203.
- SIEROCIUK Jerzy, 2004, *Niektóre aspekty wariantowości słowotwórstwa gwarowego*, [w:] *Slovenčina na začiatku 21. storočia. Na počest' profesora Ivora Ripku*, edit. Mária Imrichová, Prešov, s. 24–29.
- SIEROCIUK Jerzy, 2006, *Specyfika wariantowości słowotwórczej w gwarach*, [w:] *Gwary dziś. 3. Wewnętrzne zróżnicowanie języka wsi*, red. Jerzy Sierociuk, Poznań, s. 209–214.
- SIUDUT Andrzej, 1948, *Nazwiska polskie z przyrostkiem -ut*, „Slavia Occidentalis”, t. 19, Poznań, s. 389–397.
- SKARŻYŃSKI Mirosław, 1993, *Rec. Krystyna Waszakowa, Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki z formantami paradygmatycznymi, Warszawa 1993*, „Poradnik Językowy”, z. 9/10, Warszawa, s. 560–563.
- SKARŻYŃSKI Mirosław, 1999, *Powstanie i rozwój polskiego słowotwórstwa opisowego*, Kraków.
- SKOCZYLAŚ-STAWSKA Honorata, 1979, *Uwagi o compositach gwarowych z ziemi wieluńskiej i terenów sąsiednich*, „Slavia Occidentalis”, t. 36, Poznań, s. 101–110.
- SKUBALANKA Teresa, 1988, *Warianty fleksyjne w tekstach gwarowych*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. XXXIV, wyd. 1989, Wrocław, s. 235–242.
- SKUBALANKA Teresa, KSIĄŻEK-BRYŁOWA Władysława, 1992, *Wariantywność polskiej fleksji*, Wrocław.
- ŚLAWKOWSKA Teresa, 1973, *Problem (nie)regularności i kategorialności semantycznej w polskich nazwach wykonawców czynności*, „Poradnik Językowy”, z. 8, Warszawa, s. 471–477.

- SŁAWSKI Franciszek, 1952–1982, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, t. I–V: A–Łyżwy, Kraków (skrót: SE).
- SŁAWSKI Franciszek, 1963, *Słowotwórstwo bułgarskie na tle prasłowiańskim*, [w:] *Z polskich studiów slawistycznych*, Seria 2, Językoznawstwo, Warszawa, s. 79–90.
- SŁAWSKI Franciszek (red.), 1974, 1976, *Słownik prasłowiański*, t. I: A–B, t. II: C–D, Wrocław.
- Słownik gwar polskich*, 1982–2007, pod kierunkiem Mieczysława Karasia, Jerzego Reichana, Joanny Okoniowej, t. I–VII, z. 1–22, Wrocław–Kraków (skrót: SGPK).
- Słownik języka polskiego*, 1861, wyd. przez Maurycego Orgelbranda, cz. I–II, Wilno (skrót: SWil).
- Słownik języka polskiego*, 1958–1969, red. Witold Doroszewski, t. I–XI, Warszawa (skrót: SJP).
- Słownik języka polskiego*, 1999, red. Mieczysław Szymczak, t. I–III, Warszawa (skrót: SJPS).
- Słownik polszczyzny XVI w.*, 1966–2004, red. Maria Renata Mayenowa, t. I–XXXII, Wrocław–Warszawa (skrót: SiXVI w.).
- Słownik staropolski*, 1953–2002, red. Stanisław Urbańczyk, t. I–XI, Warszawa–Wrocław–Kraków (skrót: SStp).
- Słownik wyrazów obcych PWN*, 2002, red. Elżbieta Sobol, Warszawa (skrót: SWO).
- SMIRNICKI A. I., 1953, *Tak nazywajemaja konwiersija i czeriedowanije zwukow w angijskom jazykie*, „Inostrannyje języki w szkole”, z. 5, Moskwa, s. 21–31.
- SMIRNICKI A. I., 1954, *Po powodu konwiersii w angijskom jazykie*, „Inostrannyje języki w szkole”, z. 3, Moskwa, s. 12–24.
- SMOCZYŃSKI Paweł, 1962, *Nomina appellativa i propria we wzajemnym oddziaływaniu słowotwórczym*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”, z. XXI, Wrocław, s. 61–82.
- SMOCZYŃSKI Paweł, 1963, *Słowiańskie imiona pospolite i własne z podstawowym -ch- w części sufiksalnej*, Łódź.
- SMÓŁKOWA Teresa, 1976, *Nowe słownictwo polskie. Badania rzeczowników*, Wrocław.
- SMÓŁKOWA Teresa, 1989, *Nominacja językowa na materiale nazw rzeczownikowych*, Wrocław.
- SMÓŁKOWA Teresa, 1990, *Rola modeli nazwotwórczych w rozwoju słownictwa*, „Studia linguistica Polono-Slovaca”, t. III, Wrocław, s. 55–61.
- SMÓŁKOWA Teresa, 1998, *Słownictwo – zmienność i stabilność*, „Prace Filologiczne”, t. XLIII, Warszawa, s. 425–431.
- SMÓŁKOWA Teresa, 2000, *Budowa słowotwórcza rzeczowników w „Lalce” Bolesława Prusa*, „Prace Filologiczne”, t. XLV, Warszawa, s. 567–572.
- SMUŁKOWA Elżbieta, 1968, *Słownictwo z zakresu uprawy roli w gwarach wschodniej Białostoczczyzny na tle wschodniosłowiańskim*, Wrocław.
- SOBIERAJSKI Zenon, 1952, *Gwary kujawskie*, Poznań.
- STASZEWSKA Zdzisława, 1985, *Formacje deminutywno-ekspresywne w gwarze okolic Radomska*, „Poradnik Językowy”, z. 4, Warszawa, s. 226–247.
- STASZEWSKA Zdzisława, 1987, *Wyrazy złożone w gwarach okolic Belchatowa*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Linguistica”, z. 16, Łódź, s. 139–147.
- STEFFEN Wiktor, 1984, *Słownik warmiński*, Wrocław.
- STRUMIŃSKI Bohdan, 1961, *Ukrainizmy gramatyczne we współczesnym języku polskim*, „Poradnik Językowy”, z. 9, Warszawa, s. 400–407.
- STRUTYŃSKI Janusz, 1997, *Gramatyka polska*, Kraków.
- SUJECKA Regina, 1977, *Formant -ica / -nica w funkcji feminatywnej w języku rosyjskim, serbsko-chorwackim i polskim*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Językoznawcze”, nr CCCCLXXVIII, z. 56, Kraków, s. 75–81.
- SUJECKA Regina, 1978, *Formant -ka w funkcji feminatywnej*, „Język Polski”, t. LVIII, z. 1, Kraków, s. 30–34.
- SYCHTA Bernard, 1980, 1985, *Słownictwo kociewskie na tle kultury ludowej*, t. I: A–F, Wrocław 1980, t. II: G–Ń, Wrocław 1980, t. III: O–Ż, Wrocław 1985.
- SYMONI-SUŁKOWSKA Jadwiga, 1987, *Formacje rzeczownikowe utworzone od wyrażen przyimkowych*, Wrocław.

- SYPNICKI Józef, 1979, *La composition nominale en Francis et en polonais*, Poznań.
- SZALEK Marek, 1978, *Imienna suszczestwitielnyje s suffiksom -ak / -jak w polskom i russkom jazykach*, „Studia Rossica Posnaniensia”, z. 10, wyd. 1979, Poznań, s. 211–223.
- SZCZAUS Agnieszka, 1999, *Semantyczne dublety słowotwórcze w języku utworów A. Mickiewicza (na przykładzie przymiotników)*, [w:] *Synchroniczne i diachroniczne aspekty badań polszczyzny*, t. V, red. Mirosława Białoskórska, Szczecin, s. 75–85.
- SZCZAUS Agnieszka, 2000, *Słowotwórcze szeregi synonimiczne w polszczyźnie ogólnej XVI i XX wieku (na przykładzie nazw osobowych)*, „Slavia Occidentalis”, t. 57, Poznań, s. 117–132.
- SZCZAUS Agnieszka, 2005, *Rzeczownikowe synonimy słowotwórcze w polszczyźnie XVI wieku*, Szczecin.
- SZCZEPANKOWSKA Irena, 1992, *Atrybutywne nazwy osób w gwarach – problemy słowotwórczo-semantyczne*, „Poradnik Językowy”, z. 3, Warszawa, s. 217–223.
- SZCZEPANKOWSKA Irena, 1995, *Gwarowe nomina attributiva – struktura i funkcje compositów*, „Prace Filologiczne”, t. XL, Warszawa, s. 89–95.
- SZCZEPANKOWSKA Irena, 1998, *Nomina attributiva w gwarze łomżyńskiej. Studium leksykalno-słowotwórcze*, Białystok.
- SZCZEPAŃSKA Elżbieta, 1987, *Substantywizacja jako jeden z rodzajów uniwerbizacji w języku polskim i czeskim*, „Poradnik Językowy”, z. 3, Warszawa, s. 169–176.
- SZCZEPIŃSKA Bożena, 1967, *Kształtowanie się modelu słowotwórczego tzw. derywacji wstecznej odczasownikowej w języku polskim (uwagi wstępne)*, „Gdańskie Zeszyty Humanistyczne”, R. 10. Seria: „Filologia. Prace Językoznawcze”, z. 2, s. 63–76.
- SZKATOWA Ludmiła, 1975, *K woprosu o wtóricznoj suffiksacii w russkom i polskom jazykach*, „Studia Rossica Posnaniensia”, z. 7, wyd. 1976, Poznań, s. 133–140.
- SZLOSER Janina, 1978, *O zaniku wyrazów staropolskich (na przykładzie wybranych rzeczowników)*, „Studia Polonistyczne”, t. VI, wyd. 1979, Poznań, s. 161–167.
- SZOBER Stanisław, 1953, *Gramatyka języka polskiego*, Warszawa.
- SZYMAŃSKI Tadeusz, 1968, *Słowotwórstwo rzeczownika w bułgarskich tekstach XVII–XVIII wieku*, Wrocław.
- SZYMCZAK Mieczysław, 1961a, *Gwara Domaniewka i wsi okolicznych w powiecie łączyskim*, Łódź.
- SZYMCZAK Mieczysław, 1961b, *Uwagi słowotwórczo-semantyczne o polskim współczesnym słownictwie technicznym*, „Poradnik Językowy”, z. 6, Warszawa, s. 269–278.
- SZYMCZAK Mieczysław, 1962–1973, *Słownik gwary Domaniewka w powiecie łączyskim*, cz. I–VIII, Wrocław (skrót: SGD).
- SZYMCZAK Mieczysław, 1968, *Uwagi o nazwie krakus*, „Poradnik Językowy”, z. 1, Warszawa, s. 26–31.
- SZYMCZAK Mieczysław, 1976, *O interferencji językowej w zakresie formantów słowotwórczych (na przykładzie języka polskiego)*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”, z. XXXIV, Wrocław, s. 17–23.
- ŚCIEBORA Alina, 1983, *Klasyfikacja słowotwórcza rzeczowników męskich utworzonych formantami zawierającymi historyczne -k-*, „Poradnik Językowy”, z. 9, Warszawa, s. 549–584.
- ŚNIADAŁA Stanisław, 1976, *Przyrostek -ka i jego pochodne w funkcji tworzenia nazw czynności w gwarze kurpiowskiej*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Językoznawcze”, nr 4, Gdańsk, s. 153–156.
- TABAKOWSKA Elżbieta (red.), 2001, *Kognitywne podstawy języka i językoznawstwa*, Kraków.
- TASZYCKI Witold, 1934, *Powstanie i rozwój rzeczowników typu cielak*, „Lud Słowiański”, t. III, Kraków, s. A17–A33.
- TASZYCKI Witold, 1958, *Najdawniejsze polskie imiona osobowe. V. Patronimika*, [w:] idem, *Rozprawy i studia polonistyczne*, t. I: *Onomastyka*, Wrocław, s. 89–90.
- TASZYCKI Witold, 1965, *Przyrostek -isko, -iśće w językach zachodniosłowiańskich*, [w:] idem, *Rozprawy i studia polonistyczne*, t. III: *Historia języka polskiego*, Wrocław, s. 87–99.

- TEKIELSKI Krzysztof, 1982, *Gwarowa polszczyzna okolic Podbrzezia i Niemenczyna na Wileńszczyźnie*, „Język Polski”, t. LXII, z. 4–5, Kraków, s. 282–293.
- TOMASZEWSKA Sławomira, 1981, *Słowotwórstwo rzeczowników i przymiotników w utworach Jana Gawińskiego*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. XXVII, Łódź, s. 111–128.
- TRÁVNÍČEK František, 1951, *Mluvnice spisovné češtiny. I. Hláskosloví – tvoření slov – tvarosloví*, Praha.
- TROTZ Michał Abraham, 1779, *Nowy dykjonarz, to jest mownik polsko-francusko-niemiecki*, wyd. II, Lipsk (skrót: T).
- TRUSZKOWSKI Witold, 1954, *Pochodzenie, charakter i funkcja współczesnego przyrostka -ak*, „Język Polski”, t. XXXIV, z. 3, Kraków, s. 155–162.
- TRUSZKOWSKI Witold, 1958, *Hierarchizacja funkcji przyrostków wielofunkcyjnych na przykładzie przyrostka -k- w wyrazach zapożyczonych*, „Język Polski”, t. XXXVIII, z. 2, Kraków, s. 93–97.
- TURSKA Halina, 1948, *W sprawie rzeczowników typu cielak*, „Slavia Occidentalis”, t. 19, Poznań, s. 190–202.
- UŁASZYN Henryk, 1923, *Słowotwórstwo*, [w:] Tytus Benni, Jan Łoś, Kazimierz Nitsch, Jan Rozwadowski, Henryk Ułaszyn, *Gramatyka języka polskiego*, Kraków.
- UŁASZYN Henryk, 1927, *Kilka uwag terminologicznych (z dziedziny językoznawstwa)*, „Prace Filologiczne”, t. XII, Warszawa, s. 405–415.
- UŁASZYN Henryk, 1929, *Sufiks -iszcze w języku polskim*, „Slavia”, z. VII, Praga, s. 796–804.
- ULUCHANOW Igor, 1971, *Słowoobrazowatelnaja motiwacija i jejo widy*, Izwiestija Akademii Nauk SSSR, Sierija Litieratury i Jazyka, t. XXX, Moskwa, s. 37–46.
- WALCZAK Bogdan, 1982, *Rola elementu obcojęzycznego w rozwoju leksyki współczesnej polszczyzny*, „Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Wydział Filologiczno-Filozoficzny”, t. 100, Poznań, s. 19–29.
- WALCZAK Bogdan, 1986, *Leksyka potoczna w Słowniku wileńskim*, [w:] *Język, teoria-dydaktyka. Materiały VII Konferencji Młodych Językoznawców-Dydaktyków, Trzemeszka, 2–4 VI 1982 r.*, Kielce, s. 183–214.
- WALCZAK-MIKOŁAJCZAKOWA Mariola, 2000, *Słowotwórstwo agentywnych nazw osobowych w języku polskim, rosyjskim i bułgarskim*, Poznań.
- WARCHOŁ Stefan, 1967, *Gwary dawnej Ziemi Stężyckiej*, Wrocław.
- WARCHOŁ Stefan, 1968, *W sprawie genezy i funkcji sufiksu -ula w słowiańskich nazwach osobowych i apelatywnych*, [w:] *Z polskich studiów slawistycznych*, Seria 3, Językoznawstwo, Warszawa, s. 55–63.
- WARCHOŁ Stefan, 1973, *O ekspresywnej funkcji formantów tworzących nazwiska synów, córek i żon w gwarach ziemi stężyckiej*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. XIX, Łódź, s. 161–172.
- WARCHOŁ Stefan, 1977, *O ekspresywach z formantem -ik typu awansik, pawilonik w języku polskim*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F”, vol. XXXII, z. 16, Lublin, s. 259–262.
- WARCHOŁ Stefan, 1979, *Strukturalno-semantyczna charakterystyka ekspresywów z formantem *-ikъ w języku polskim i rosyjskim*, „Slavica Lublinensia et Olomucensia”, t. 4, Lublin, s. 231–246.
- WARCHOŁ Stefan, 1982, *Charakterystyka ekspresywów z -ik w języku polskim w porównaniu ze słowackim*, „Język Polski”, t. LXII, z. 1, Kraków, s. 12–21.
- WARCHOŁ Stefan, 1983, *O ekspresywach z formantem *-ica w językach wschodniosłowiańskich w porównaniu z językiem polskim*, [w:] *Z polskich studiów slawistycznych*, Seria 6, Językoznawstwo, Warszawa, s. 445–454.

- WARCHOŁ Stefan, 1984, *Geneza i rozwój słowiańskich formacji ekspresywnych z sufiksalnym -k- i -c-*, Warszawa–Łódź.
- WARCHOŁ Stefan, 1986, *Strukturalno-semantyczna charakterystyka ekspresywów z formantem -ica typu basica, olszyca*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. XXXII, Łódź, s. 299–305.
- WARCHOŁ Stefan, 1987, *Nazwy żeńskości z formantem *-ynji w języku polskim i rosyjskim (z nawiązaniem do języka staro-cerkiewno-słowiańskiego)*, [w:] *Słownictwo języków słowiańskich w aspekcie porównawczym*, red. Michał Łesiów, Lublin, s. 195–208.
- WARCHOŁ Stefan, 1988, *Derywaty z -yca (-ica) w polskiej poezji romantycznej i w języku doby średniowiecza (z nawiązaniem do polskich gwar)*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio FF”, vol. VI, z. 13, Lublin, s. 137–149.
- WARCHOŁ Stefan, 1991, *Uwagi w sprawie genezy i funkcji formantu *-itjo- w nazwach własnych osobowych i apelatywnych*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Językoznawstwo”, z. XIII, Opole, s. 313–320.
- WASIAK Elżbieta, 1979, *Funkcja sufiksu -ica w ukraińskich rzeczownikach dewerbalnych*, „Studia z Filologii Rosyjskiej i Słowiańskiej”, t. 3, Warszawa, s. 131–137.
- WASZAKOWA Krystyna, 1988a, *O derywatach typu student, korespondent we współczesnym języku polskim i innych językach europejskich*, „Poradnik Językowy”, z. 4, Warszawa, s. 262–267.
- WASZAKOWA Krystyna, 1988b, *Słowotwórstwo rzeczowników obcych – synchroniczne znamiona obcości derywatów sufiksalnych*, „Polonica”, R. XIII, Wrocław, s. 131–140.
- WASZAKOWA Krystyna, 1989, *Sufiks -at we współczesnym języku polskim*, „Poradnik Językowy”, z. 9/10, Warszawa, s. 629–638.
- WASZAKOWA Krystyna, 1990a, *O homonimiczności sufiksów rodzimych i obcych w derywatach współczesnej polszczyzny ogólnej*, „Poradnik Językowy”, z. 6, Warszawa, s. 427–435.
- WASZAKOWA Krystyna, 1990b, *Sufiks -ant jako formant międzynarodowy*, „Język Polski”, t. LXX, z. 1–2, Kraków, s. 32–39.
- WASZAKOWA Krystyna, 1991a, *Formant obcy -ik / -yk i jego warianty: -aik, -tyk, -atyk, -etyk we współczesnej polszczyźnie ogólnej*, „Język Polski”, t. LXXI, z. 3–5, Kraków, s. 220–227.
- WASZAKOWA Krystyna, 1991b, *O wartościowaniu w słowotwórstwie*, „Poradnik Językowy”, z. 5/6, Warszawa, s. 180–187.
- WASZAKOWA Krystyna, 1991c, *O wyznaczoności w polskich derywatach imiennych*, „Poradnik Językowy”, z. 3/4, Warszawa, s. 110–118.
- WASZAKOWA Krystyna, 1992, *Sufiksy obce -or, -tor, -ator we współczesnym języku polskim*, „Poradnik Językowy”, z. 3, Warszawa, s. 181–191, z. 4, Warszawa, s. 278–289.
- WASZAKOWA Krystyna, 1993a, *Charakterystyka słowotwórczo-semantyczna rzeczowników z sufiksami obcymi we współczesnej polszczyźnie*, [w:] *Studia semantyczne*, red. Renata Grzegorzczkova, Zofia Zaron, Polono-Slavica Varsoviensia 12, Warszawa, s. 117–129.
- WASZAKOWA Krystyna, 1993b, *Derywaty z formantem -ant we współczesnym języku polskim*, „Prace Filologiczne”, t. XXXVIII, Warszawa, s. 47–55.
- WASZAKOWA Krystyna, 1993c, *Formant obcy -er i jego warianty w dzisiejszej polszczyźnie*, „Poradnik Językowy”, z. 4, Warszawa, s. 145–154.
- WASZAKOWA Krystyna, 1993d, *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki z formantami paradygmatycznymi*, Warszawa.
- WASZAKOWA Krystyna, 1994, *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki sufiksalne obce*, Warszawa.
- WASZAKOWA Krystyna, 1995, *Formant -ista // -ysta i jego warianty: -i(y)sta, -alista, -onalista, -onista we współczesnej polszczyźnie ogólnej*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”, t. 32, Warszawa, s. 121–135.
- WASZAKOWA Krystyna, 2004, *Słowotwórstwo a niektóre założenia kognitywizmu*, „Poradnik Językowy”, z. 2, Warszawa, s. 67–80.

- WESTFAL Stanisław, 1949, *Wykładowca na tle strukturalnym*, „Język Polski”, t. XXIX, z. 5, Kraków, s. 216–220.
- WĘGIER Janina, 1977, *Integracja słownictwa na Pomorzu Szczecińskim. Określenia stopni pokrewieństwa, powinowactwa i życia rodzinnego*, „Język Polski”, t. LVII, z. 3, Kraków, s. 177–185.
- WIECZOREK Halina, 1974, *Z zagadnień słowotwórstwa XVII wieku na podstawie pism S. H. Lubomirskiego*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. XX, Łódź, s. 173–187.
- WINKLER-LESZCZYŃSKA Irena, 1964, *Sufiksy przymiotnikowe -ity, -isty, -aty, -asty w języku polskim na tle ogólnosłowiańskim*, Wrocław.
- WIŚNIEWSKA Halina, 1977, *Warianty elementów gramatycznych w utworach S. F. Klonowica*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F”, vol. XXXII, Lublin, s. 241–258.
- WITKOWSKI Wiesław, 1955, *Sufiksy tworzące nazwy działacza (nomina agentis) w języku rosyjskim*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”, t. 1, Warszawa, s. 486–520.
- WOJTCZAK Daniel, 2002, *Geneza sufiksu -aln(y) w świetle jego ekstensji tekstowej w polszczyźnie XVI wieku*, „Slavia Occidentalis”, t. 59, Poznań, s. 79–87.
- WOJTYŁA-ŚWIERZOWSKA Maria, 1974, *Prasłowiańskie nomen agentis*, Wrocław.
- WOJTYŁA-ŚWIERZOWSKA Maria, 1992, *Prasłowiańskie abstractum. Słowotwórstwo. Semantyka. I. Formacje tematyczne*, Warszawa.
- WRÓBEL Adam, 1993, *Z dziejów chełmińskiej terminologii rolniczej. 3. Nazwy wykonawców zawodów związanych z chełmińskim gospodarstwem wiejskim XVI–XVIII w.*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Nauki Humanistyczno-Społeczne”, z. 246, „Filologia Polska”, t. XL, Toruń, s. 121–144.
- WRÓBEL Henryk, 1969, *Uwagi o wzajemnym oddziaływaniu na siebie pni i formantów słowotwórczych*, „Prace Naukowe Uniwersytetu w Katowicach. Prace Językoznawcze”, t. I, Katowice, s. 105–117.
- WRÓBEL Henryk, 1973, *Schematy słowotwórcze polskich hipokorystyków*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Prace Językoznawcze”, t. II, Katowice, s. 27–48.
- WRÓBEL Henryk, 2001, *Gramatyka języka polskiego*, Kraków.
- WRÓBLEWSKI Janusz, 1978, *Problem klasyfikacji formalno-znaczeniowej nazw wykonawców zawodów*, [w:] *Język, teoria – dydaktyka. Materiały II Konferencji Młodych Językoznawców – Dydaktyków, Ustka 20–21 maja 1977 r.*, Kielce, s. 53–67.
- WRÓBLEWSKI Janusz, 1979, *O terminie i terminologicznym charakterze nazw wykonawców zawodów*, [w:] *Język, teoria – dydaktyka. Materiały III Konferencji Młodych Językoznawców – Dydaktyków, Zielona Góra 26–27 maja 1978 r.*, Kielce, s. 29–41.
- WRÓBLEWSKI Janusz, 1980, *O potrzebie badania nazw wykonawców zawodów*, „Poradnik Językowy”, z. 8, Warszawa, s. 410–419.
- WRÓBLEWSKI Janusz, 1986, *Nazwy osób wykonujących czynności zawodowe*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. XXXII, Łódź, s. 307–310.
- ZAGÓRSKI Zygmunt, 1964, *Gwara Krajny*, Poznań.
- ZAGÓRSKI Zygmunt, 1991, *Wariantywność a rozwój gwar*, [w:] *Wariancja w języku*, red. Stanisław Gajda, Opole, s. 73–76.
- ZALESKI Jan, 1968, *Nazwy typu agronomówka, pigoniówka na tle innych rzeczowników z przyrostkiem -ówka*, [w:] *Symbolae philologicae in honorem Vitoldi Taszycki*, Wrocław, s. 439–447.
- ZARĘBA Alfred, 1957, *Uwagi o geografii słowotwórczej*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”, z. XVI, Wrocław, s. 165–174.
- ZARĘBA Alfred, 1960, *Słownik Starych Siolkowic w powiecie opolskim*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Rozprawy i Studia” t. XVIII, Kraków.
- ZARĘBA Alfred, 1965, *Ze związków językowych polsko-czesko-słowackich (rodzimy przyrostek -ula)*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”, t. 5, Warszawa, s. 457–464.

- ZARĘBA Alfred, 1969–1980, *Atlas językowy Śląska*, t. I–II, Kraków, t. III–VI, Warszawa–Kraków (skrót: AJŚ).
- ZARĘBA Alfred, 1983, *Formy nazwisk żon i dzieci w dialektach języka polskiego*, [w:] *Pisma polonistyczne i slawistyczne*, Warszawa–Kraków, s. 500–569.
- ZDANCEWICZ Tadeusz, 1962, *Wpływy białoruskie w polskich gwarach pod Sejnam*, „Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk”, nr 2 (nr zbioru ogólny 66), Poznań, s. 62–64.
- ZDANCEWICZ Tadeusz, 1964, *Wpływy litewskie i wschodnio-słowiańskie w polskich gwarach pod Sejnam*, „Acta Baltico-Slavica”, t. I, Białystok, s. 227–246.
- ZDANCEWICZ Tadeusz, 1980, *Mazurskie gwary suwalskie*, cz. 1: *Gwarowe cechy polskie (fonetyka, słowotwórstwo)*, Warszawa–Poznań.
- ZIEMSKA E. A., 1973, *Sowriemiennyj russkij jazyk. Slowoobrazowanije*, Moskwa.
- ZOŁOTOWA Wiera, 1957, *Rzeczowniki osobowe z sufiksem -ec (-owiec) we współczesnym języku polskim*, „Poradnik Językowy”, z. 8, Warszawa, s. 359–367, z. 9, Warszawa, s. 397–410.
- ZOŁOTOWA Wiera, 1962, *Rzeczowniki deverbale osobowe we współczesnej polszczyźnie*, „Poradnik Językowy”, z. 7–8, Warszawa, s. 310–322.
- ZOŁOTOWA Wiera, 1964, *Obrazowanija ot suszczestwitielnych s suffiksami -nik i -arz w sowriemennom polskom jazykie*, „Prace Filologiczne”, t. XVIII, cz. 3, Warszawa, s. 267–276.
- ZWOLIŃSKI Przemysław, 1963, *Substantywizacja sufiksalna przymiotników w językach słowiańskich*, [w:] *Z polskich studiów slawistycznych*, Seria 2, Językoznawstwo, Warszawa, s. 91–99.
- ZWOLIŃSKI Przemysław, 1968, *Wspólne tendencje słowotwórcze (derywacyjne) języków słowiańskich*, [w:] *Z polskich studiów slawistycznych*, Seria 3, Językoznawstwo, Warszawa, s. 89–99.
- ŻARSKI Waldemar, 1991, *Złożenia nominalne w polskiej tradycji lingwistycznej*, „Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskie Towarzystwo Naukowe”, t. XVII, Wrocław, s. 51–79.
- ŻEBROWSKI Jerzy, 1938/1939, *Uwagi o zniekształceniach językowych*, „Poradnik Językowy”, z. 4–5, Warszawa, s. 52–54.
- ŻURAWSKI Adam, 1983, *Nazwy ludzi zajmujących się hodowlą i posługujących się tymi zwierzętami w dobie staropolskiej i w XVI w.*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Nauki Humanistyczno-Społeczne. Filologia Polska”, z. 138, t. XXIII, Toruń, s. 119–137.
- ŻWAK Irena, 1984, *Słowotwórstwo przymiotników polskich w jedenastojęzycznym słowniku A. Calepina z 1590 r.*, Wrocław.

WYKAZ SKRÓTÓW

- AGK – DEJNA Karol, 1962–1968, *Atlas gwarowy województwa kieleckiego*, z. 1–6, Łódź.
- AGM – *Atlas gwar mazowieckich*, 1971–1992, t. I: Halina Horodyska-Gadkowska, Alina Strzyżewska-Zaremba, tomy następne: Anna Kowalska, Alina Strzyżewska-Zaremba, t. I–X, Wrocław.
- AGP – DEJNA Karol, 1998a, *Atlas gwar polskich*, t. 1: *Małopolska*, Warszawa; DEJNA Karol, GALA Sławomir, ZDANIUKIEWICZ Alojzy, CZYŻEWSKI Feliks, 2000, *Atlas gwar polskich*, t. 2: *Mazowsze*, Warszawa.
- AGWB – *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, 1980–1995, oprac. przez Zespół Instytutu Słowianoznawstwa (Sławistyki) PAN, t. I, II, V, Wrocław, Warszawa.
- AJiKLW – *Atlas języka i kultury ludowej Wielkopolski*, 1979–1992, red. Zenon Sobierajski, Jerzy Burszta, t. I–VII, Wrocław.
- AJK – *Atlas językowy kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich*, 1964–1971, oprac. przez Zespół Zakładu Słowianoznawstwa PAN pod kierunkiem Zdzisława Stiebera, z. I–VIII, Wrocław.
- AJŚ – ZAREBA Alfred, 1969–1980, *Atlas językowy Śląska*, t. I–II, Kraków, t. III–VI, Warszawa–Kraków.
- BaE – BAŃKOWSKI Andrzej, 2000, *Etymologiczny słownik języka polskiego*, t. I–II, Warszawa.
- BE – BRÜCKNER Aleksander, 1927, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków.
- BorE – BORYŚ Wiesław, 2005, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków.
- DE – DŁUGOSZ-KURCZABOWA Krystyna, 2008, *Słownik etymologiczno-historyczny języka polskiego*, Warszawa.
- EJO – *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, 1999, red. Kazimierz Polański, Wrocław.
- EJP – *Encyklopedia języka polskiego*, 1999, red. Stanisław Urbańczyk, Marian Kucała, Wrocław.
- GWJP – *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, 1998, t. I, II, red. Renata Grzegorczykowa, Roman Laskowski, Henryk Wróbel, Warszawa.
- Indeks SGP – REICHAN Jerzy (red.), 1999, *Indeks alfabetyczny wyrazów z kartoteki „Słownika gwar polskich”*, t. I: *A–O*, t. II: *P–Ż*, Kraków.
- Indeks SL – GALA Sławomir, FRANK-RAKOWSKA Grażyna, GALA-MILCZAREK Beata, 2010, *Indeks alfabetyczny i indeks a tergo do słownictwa ludowego Karola Dejny*, Łódź.
- K – KNAPSKI Grzegorz, 1643, *Thesaurus polono-latinograecus*, Kraków.
- L – LINDE SAMUEL Bogumił, 1951, *Słownik języka polskiego*, t. I–VI, Lwów 1854–1860, wyd. III (fotooffsetowe), Warszawa.
- M – MĄCZYŃSKI Jan, 1564, *Lexicon latino-polonicum ex optimis latinae linguae scriptoribus concinnatum*, Królewiec.
- MAGP – *Mały atlas gwar polskich*, 1957–1970, red. Kazimierz Nitsch, Mieczysław Karaś, t. I–XIII, Wrocław.

- MSGP – *Mały słownik gwar polskich*, 2010, red. Jadwiga Wronicz, Kraków.
- PSWP – *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, 1994–2005, red. Halina Zgółkowa, t. I–L, Poznań.
- SE – SŁAWSKI Franciszek, 1952–1982, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, t. I–V: *A–Łyżwy*, Kraków.
- SGD – SZYMCZAK Mieczysław, 1962–1973, *Słownik gwary Domaniewka w powiecie łęczyckim*, cz. I–VIII, Wrocław.
- SGP – KARŁOWICZ Jan, 1900–1911, *Słownik gwar polskich*, t. I–VI, Kraków.
- SGPK – *Słownik gwar polskich*, 1982–2007, pod kierunkiem Mieczysława Karasia, Jerzego Reichana, Joanny Okoniowej, t. I–VII, z. 1–22, Wrocław–Kraków.
- SJP – *Słownik języka polskiego*, 1958–1969, red. Witold Doroszewski, t. I–XI, Warszawa.
- SJPS – *Słownik języka polskiego*, 1999, red. Mieczysław Szymczak, t. I–III, Warszawa.
- SL – DEJNA Karol, 1974–1985, *Słownictwo ludowe z terenu województw kieleckiego i łódzkiego*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, (A–B) 1974, t. XX, Łódź, s. 189–277, (C–D) 1975, t. XXI, s. 135–290 oraz *Słownictwo ludowe z terenu byłych województw kieleckiego i łódzkiego*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, (E–J) 1976, t. XXII, Łódź, s. 135–268, (K) 1977, t. XXIII, s. 147–290, (L–M) 1978, t. XXIV, s. 149–274, (N–Ó) 1979, t. XXV, s. 123–276, (Pa–Por) 1980, t. XXVI, s. 117–257, (Pos–R) 1981, t. XXVII, s. 129–281, (Sa–Sy) 1982, t. XXVIII, s. 119–261, (Sz–U) 1983, t. XXIX, s. 83–233, (W) 1984, t. XXX, s. 91–213, (Z–Ż) 1985, t. XXXI, s. 143–265.
- SlXVI w. – *Słownik polszczyzny XVI w.*, 1966–2004, red. Maria Renata Mayenowa, t. I–XXXII, Wrocław–Warszawa.
- SStp – *Słownik staropolski*, 1953–2002, red. Stanisław Urbańczyk, t. I–XI, Warszawa–Wrocław–Kraków.
- STJ – GOŁĄB Zbigniew, HEINZ Adam, POLAŃSKI Kazimierz, 1968, *Słownik terminologii językoznawczej*, Warszawa.
- SW – KARŁOWICZ Jan, KRYŃSKI Adam, NIEDŹWIEDZKI Władysław, 1900–1927, *Słownik języka polskiego*, t. I–VIII, Warszawa.
- SWil – *Słownik języka polskiego*, 1861, wyd. przez Maurycego Orgelbranda, cz. I–II, Wilno.
- SWO – *Słownik wyrazów obcych PWN*, 2002, red. Elżbieta Sobol, Warszawa.
- T – TROTZ Michał Abraham, 1779, *Nowy dykcjonarz, to jest mownik polsko-francusko-niemiecki*, wyd. II, Lipsk.

The proper names of the performers of actions in dialects of borderline territory between Lesser Poland and Masovia

(Summary)

This dissertation attempts to provide a monographic description of dialectal derivatives which take the form of common nouns included in the semanto-morphological category of personal names of the performer of a specific action which are used on the borderline between Lesser Poland and Masovia and fall under the category of folk morphology. These include both derivative nouns which have an established position within the dialect, i.e. are of dialectal origin (ex. *charaszaj*, *kółczarz*) and those which function within the dialect as relatively transparent derivations, even though their origin may not rest within the dialect itself (ex. *rębacz*, *mleczarz*). The derivatives of different (dialectal or non-dialectal) origin which function as the personal names of the performers of actions have been assessed without distinguishing between the primary names of the performers of actions, which were created for this particular function, still serve as the name of the performer and belong to the centre of the category (ex. *siewca*), secondary names, formed as a result of semantic shifts and occupying the peripheries of the category (ex. *lupież* – one who plunders or robs) and names which originally and primarily belonged to the category of the performers of actions, but due to cultural reasons which fall outside the scope of grammar have moved to a “transitional area” between agentive and attributive names, i.e. names given to designata on the basis of the properties revealed by their actions or state (ex. *partacz*).

This monograph aims at singling out the formal indicators and finding the derivational mechanisms which led to the creation of the derivatives included in the semanto-morphological category of proper names of the performers of actions. This assumption will allow us to extract the morphological features of the dialect in opposition to the common variant of Polish, i.e. those derivational indicators which create new words, as well as those which suggest a certain difference in the creation and derivation of those words in dialects, despite their universal categorial character in morphology.

This category includes deverbatives and desubstantives which describe the independent performer of the action (ex. *oracz*, *siewca*), are oriented towards a specific result (*czapnik*, *powroźnik*), towards an object (*drwal*, *rybak*) or material (*blacharz*, *wikliniarz*), those performed using tools (*organista*, *pilarz*), during a particular time (*żniwiarz*) or in a particular place (*aptekarz*, *młynarz*), created through various derivational operations. The main part of this group consists mostly of suffix derivatives and, to a lesser extent, of the formations created through paradigmatic derivation and compounds.

The personal names of the performers of actions were collected using a questionnaire which included questions about active and passive vocabulary, questions about the performers of both the actions which are still performed today, as well as those no longer performed, or currently performed by machines.

Each of the respondents' answers was complemented by another question concerning the motivation for creating the name. The paraphrase provided by the respondent (the context of the name's usage) was the basis for designating the morphological basis for the derivative and for isolating the affix. The inclusion of the paraphrastic context provided by the respondents in the analysis revealed

that the same unit which functions both in dialects and in common Polish can have various interpretations for the users of a dialect. There are also variations in the position of the limit between the word stem and the affix, which determines the various bases and forms of formal indicators.

The source material was gathered during field work in 32 sites – villages located by the borderline between Lesser Poland and Masovia. The area of study was designated by a line connecting the towns of Sierpc – Przasnysz – Ostrów Mazowiecka – Wysokie Mazowieckie – Siedlce – Lublin – Janów Lubelski – Sandomierz – Włoszczowa – Koniecpol – Piotrków Trybunalski – Gostynin.

The basis for the description of the derivational processes of motivated nouns stems from the principles of synchronous morphological analysis, based on Jan Rozwadowski's theory of the two-segment structure of words. The names with disrupted motivation, with a derivational structure which is opaque for the dialect user but transparent to the researcher, are analysed through the methods of historical morphology by combining morphology and etymology.

OD REDAKCJI

Dr Renata Marciniak-Firadza od 2001 r. pracuje w Katedrze Dialektologii Polskiej (od 1 października 2012 r. – Katedrze Dialektologii Polskiej i Logopedii) Uniwersytetu Łódzkiego, prowadząc zajęcia dydaktyczne z zakresu językoznawstwa polonistycznego i sławistycznego (dialektologia, gramatyka historyczna języka polskiego, fonologia i fonetyka języka polskiego, gramatyka porównawcza języków słowiańskich, język staro-cerkiewno-słowiański) oraz zajęcia specjalizacyjne w zakresie logopedii (rozwój mowy dziecka, metody lingwistyczne w logopedii, zjawiska artykulacyjne w ciągu fonicznym). W latach 1996–1999 brała udział w eksploracji materiałów gwarowych w terenie do *Atlasu gwar polskich*. Kierownikiem projektu był prof. zw. dr hab. Karol Dejna. Stopień doktora nauk humanistycznych uzyskała w 2000 r. na podstawie rozprawy *Gwary łowickie dawniej i dziś na tle innych gwar polskich*, której promotorem był prof. zw. dr hab. Sławomir Gala. Za monografię poświęconą gwarom łowickim autorka otrzymała Nagrodę Rektora UŁ III stopnia.

Zainteresowania naukowe autorki wiążą się przede wszystkim z polską dialektologią i folklorystyką. W swoich publikacjach porusza zagadnienia związane z systemami gwar położonych na obszarach interdialektalnych (por. np. *W sprawie pogranicznego charakteru gwar łowickich*, *Dialekt, gwara czy gwary łowickie?*, *Końcówki fleksyjne celownika liczby pojedynczej rzeczowników rodzaju męskiego w gwarach łowickich*, *O konstrukcjach typu „zeszło się” w Łowickiem*) oraz z kulturą ludową Łowickiego (m.in. artykuły: *Tabu językowe w kulturze ludowej Księżaków łowickich i językowe sposoby jego wyrażania*, *Określenia śmierci i umierania w inskrypcjach nagrobnych cmentarzy w Łowiczu i Żłakowie Kościelnym*). W ostatnich latach jej badania naukowe koncentrują się wokół zagadnień morfologii gwarowej, głównie słowotwórstwa w gwarach pogranicza językowego. Z tego zakresu opublikowała w kraju i za granicą kilka artykułów, np. *Nazwy osobowych wykonawców czynności a nazwy atrybutywne*, *O pewnych typach deriwacyjnych w gwarach pogranicza mazowiecko-małopolskiego (na przykładzie nazw osobowych wykonawców czynności)*, *Zagadnienie centrum i peryferii w słowotwórstwie nazw osobowych wykonawców czynności*.

Nazwy

**osobowych wykonawców czynności
w gwarach małopolsko-mazowieckiego
pogranicza językowego**

Część II

SŁOWNIK

WYDAWNICTWA

UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

Renata Marciniak-Firadza

Nazwy

**osobowych wykonawców czynności
w gwarach małopolsko-mazowieckiego
pogranicza językowego**

Część II

SŁOWNIK

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

ŁÓDŹ 2013

Renata Marciniak-Firadza – Katedra Dialektologii Polskiej i Logopedii, Instytut Filologii Polskiej
Wydział Filologiczny, 90-514 Łódź, al. Kościuszki 65
renata.marciniak7@wp.pl

RECENZENT
Maria Biolik

REDAKTORZY WYDAWNICTWA UŁ
Katarzyna Gorzkowska, Dorota Stępień

SKŁAD I ŁAMANIE
AGENT PR

OKŁADKĘ PROJEKTOWAŁA
Barbara Grzejszczak

© Copyright by Uniwersytet Łódzki, 2013

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. 6050/2012

ISBN (wersja papierowa) 978-83-7525-841-7
ISBN (ebook) 978-83-7969-609-3

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-131 Łódź, ul. Lindleya 8
www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63, faks (42) 665 58 62

SPIS TREŚCI

Wstęp	5
Zasady redakcyjne słownika	7
Słownik	9
Bibliografia	231
Wykaz skrótów	233
Indeks a tergo	235

WSTĘP

Słownik nazw osobowych wykonawców czynności w gwarach małopolsko-mazowieckiego pogranicza językowego stanowi część II monografii poświęconej słowotwórstwu nazw agentywnych. Znalazły się w nim 3483 hasła, będące prymarnymi nazwami wykonawców czynności, funkcjonujące dziś również jako nazwy osobowych wykonawców czynności (N. AG.) oraz te będące prymarnymi nazwami wykonawców czynności, które w wyniku przesunięć międzykategorialnych stoją na pograniczu nazw agentywnych i atrybutywnych, które klasyfikuję jako atrybutywne nazwy wykonawców czynności (ATTR. N. AG.)

Materiał zaprezentowany w słowniku pochodzi z obszaru pogranicza małopolsko-mazowieckiego ograniczonego schematyczną linią łączącą miasta Włoszczowa – Sandomierz – Janów Lubelski na południu, Sierpc – Przasnysz – Ostrów Mazowiecka na północy, Koniecpol – Piotrków Trybunalski – Gostynin – Sierpc na zachodzie oraz Lublin – Siedlce – Wysokie Mazowieckie na wschodzie. Administracyjnie badany obszar leży w województwach: łódzkim, mazowieckim, świętokrzyskim, lubelskim.

Na tak wyznaczonym obszarze znalazły się następujące eksplorowane punkty-wsie:

- 1 – Stopin, gm. Rościszewo, pow. Sierpc, woj. mazowieckie;
- 2 – Długoleka Wielka, gm. Opinogóra, pow. Ciechanów, woj. mazowieckie;
- 3 – Trynosy, gm. Wąsewo, pow. Ostrów Mazowiecka, woj. mazowieckie;
- 4 – Niedarzyn, gm. Raciąż, pow. Płońsk, woj. mazowieckie;
- 5 – Psary, gm. Obryte, pow. Pułtusk, woj. mazowieckie;
- 6 – Kamionka Nadbużna, gm. Nur, pow. Ostrów Mazowiecka, woj. mazowieckie;
- 7 – Czermino, gm. Gąbin, pow. Płock, woj. mazowieckie;
- 8 – Janowo, gm. Zakroczym, pow. Nowy Dwór Mazowiecki, woj. mazowieckie;
- 9 – Urle, gm. Jadów, pow. Wołomin, woj. mazowieckie;
- 10 – Witkowice, gm. Młodzieszyn, pow. Sochaczew, woj. mazowieckie;
- 11 – Hipolitów, gm. Halinów, pow. Mińsk Mazowiecki, woj. mazowieckie;
- 12 – Krześlin, gm. Suchożebry, pow. Siedlce, woj. mazowieckie;
- 13 – Czatolin, gm. Łyszkowice, pow. Łowicz, woj. łódzkie;
- 14 – Żelechów, gm. Żabia Wola, pow. Grodzisk Mazowiecki, woj. mazowieckie;
- 15 – Wielgolas, gm. Latowicz, pow. Mińsk Mazowiecki, woj. mazowieckie;
- 16 – Kaliszki, gm. Rawa Mazowiecka, pow. Rawa Mazowiecka, woj. łódzkie;
- 17 – Nowa Wola, gm. Grabów n. Pilicą, pow. Kozienice, woj. mazowieckie;

- 18 – Krzywda, gm. Wojcieszków, pow. Łuków, woj. lubelskie;
- 19 – Wiaderno, gm. Tomaszów Mazowiecki, pow. Tomaszów Mazowiecki, woj. łódzkie;
- 20 – Długie, gm. Potworów, pow. Przysucha, woj. mazowieckie;
- 21 – Bąkowiec, gm. Sieciechów, pow. Kozienice, woj. mazowieckie;
- 22 – Nieświń, gm. Końskie, pow. Końskie, woj. świętokrzyskie;
- 23 – Piłatka, gm. Ilża, pow. Radom, woj. mazowieckie;
- 24 – Ignaców, gm. Wojciechów, pow. Lublin, woj. lubelskie;
- 25 – Zagórze, gm. Wielgomłyny, pow. Radomsko, woj. łódzkie;
- 26 – Mostki, gm. Suchedniów, pow. Skarżysko-Kamienna, woj. świętokrzyskie;
- 27 – Sulejów, gm. Tarłów, pow. Opatów, woj. świętokrzyskie;
- 28 – Żarczyce, gm. Małogoszcz, pow. Jędrzejów, woj. świętokrzyskie;
- 29 – Gierczyce, gm. Opatów, pow. Opatów, woj. świętokrzyskie;
- 30 – Branew, gm. Godziszów, pow. Janów Lubelski, woj. lubelskie;
- G – Gzów, gm. Słupia, pow. Skierniewice, woj. łódzkie;
- M – Mastki, gm. Chaśno, pow. Łowicz, woj. łódzkie.

ZASADY REDAKCYJNE SŁOWNIKA

Derywaty zapisane grafia ogólnopolską (z pominięciem cech fonetycznych i wybranych morfologicznych, np. *s-* // *z-*, *roz-* // *oz-*, *-uw-* // *-ow-*) zostały ułożone alfabetycznie. W nawiasie znajduje się informacja o klasyfikacji danej formacji (N. AG. lub // i ATTR. N. AG.). Każdy ze wskazanych przykładów opatrzony jest definicją parafrastyczną i // lub definicją leksykalną¹, wyodrębnioną podstawą słowotwórczą, a następnie uzupełniony o fonetyczne realizacje z podaniem lokalizacji w terenie. W odniesieniu do derywatów, dla których posiadam dokumentację poświadczającą ich motywację, na końcu przytaczam kontekst parafrastyczny również z lokalizacją.

W przypadku derywatów onomazjologicznych wyrazy będące podstawami słowotwórczymi podaję w nawiasie.

Różne znaczenia leksykalne tego samego derywatu zaznaczam odpowiednimi cyframi arabskimi. Równobrzmiące derywaty, dla których wskazano bądź to różne podstawy słowotwórcze, bądź różne relacje między derywatem a podstawą słowotwórczą, opatruję cyframi rzymskimi.

¹ W definicji leksykalnej przytaczam tylko takie znaczenie desygnatu, które odnosi się do człowieka, pomijam natomiast te części definicji, które odnoszą się do innych niż człowiek desygnatów, np. *kopaczka* może być nazwą kobiety, która kopie coś i narzędzia służącego do kopania. Moja definicja leksykalna dotyczy tylko znaczenia 'kobieta, która kopie...'.

A

- administrant** (N. AG.) ‘ten, kto administruje czymś; mężczyzna administrujący, zarządzający czymś; zarządca’: administrować; *admiñistrant* 17, 20
- administrator** (N. AG.) ‘jw.’: administrować; *admiñistrator* 1–5, 8–10, 12, 14, 16, 18, 19, 22, 23, 25–30; *admiñistratur* 6–8, 11, 13, 15, 17, 20, 21, 24; *admiñistrator to admiñistruje, zażonża cymś* 1; *admiñistrator admiñistrovau dvorem* 8
- administratorka** (N. AG.) ‘ta, która administruje czymś; kobieta administrująca, zarządzająca czymś; zarządczyni’: administrować; *admiñistratorka* 1–5, 9, 10, 12, 14, 16, 18, 19, 22, 23, 25–30; *admiñistraturka* 6–8, 11, 13, 15, 17, 20, 21, 24; *admiñistratorka domu* 2
- adorator** (N. AG.) ‘ten, kto adoruje kogoś; mężczyzna ubiegający się o względy kobiety; wielbiciel’: adorować; *adorator* 1–6, 8–12, 14–17, 19, 20, 22–27, 29, 30; *adoratur* 7, 13, 17–22, 25, 28; *adoratoruf maŋa ta panna to ŋom adoro-
rovaŋy* 1
- aferowicz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto wywołuje // wywołał aferę; mężczyzna wywołujący swoim postępowaniem aferę, ciągnący zyski z nieuczciwych przedsięwzięć, z interesów kolidujących z prawem’: afera; *aferovíc* 13
- aferzysta** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: afera; *afeżysta* 17, 20
- akordeonista** (N. AG.) ‘ten, kto gra na akordeonie’: akordeon; *akordeonista* 1–30, G, M
- alkoholik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto pije nałogowo alkohol’: alkohol; *alkoχol'ik* 14; *to ģe alkoχol'ik* 14
- anegdociarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi opowiadać anegdoty’: anegdota; *anegdoćaš* 17
- ankieter** (N. AG.) ‘ten, kto zbiera informacje za pomocą ankiety’: ankieta; *anķe-
ter* M
- apteczarz** (N. AG.) ‘ten, kto sprzedaje w aptece; farmaceuta pracujący w aptece; także właściciel apteki’: apteka; *ġaptycas* 30; *aptecaš* 18; *aptecaš v aptece
leki spšedaje* 18
- aptekarka** (N. AG.) ‘ta, która sprzedaje w aptece; farmaceutka pracująca w aptece’: apteka; *aptekarka* 1, 3, 6–11, 13, 14, 16, 19, 20, 23–25, 30, G; *aptekorka* 14, 15; *aptykarka* 2, 4, 5, 7, 11, 13, 22, 27; *aptykorka* 13, 17, 19–23, 25, 28,

29; *ĩapykarka* 12, 19, 21, 22, 26, 28; *ĩapykorka* M; *aptekoš* *ĩi* *aptekarka* *spšedaĩum* *v aptece* 19

aptekarz (N. AG.) zob. apteczarz: apteka; *ħaptekaš* 12; *ħaptykoš* 22; *ĩapykoš* 19, 21, 22, 26, 28, M; *aptekaš* 3, 6, 8–14, 16, 19, 20, 23, 25, 30; *aptekoš* 14–16, 19, 20, 24–26; *aptykaš* 2, 7, 11, 13; *aptykoš* 4, 5, 13, 17, 19–23, 25, 27, 29; *byu* *za aptekaža* *v aptece* 9; *aptekoš* *ĩi* *aptekarka* *spšedaĩum* *v aptece* 19

arendarz (N. AG.) ‘ten, kto arenduje coś, np. ziemię, sad; dzierżawca’: arendować; *arendaš* 3, 12; *areńžoš* 13; *arendaš* *to źemję arenduje* 3; *arendaš* *sat arendovau* 12

asekurant (N. AG.) ‘ten, kto asekuruje kogoś; mężczyzna asekurujący kogoś, zapewniający komuś bezpieczeństwo’: asekurować; *asekurant* 17, 20

asfalcjarz (N. AG.) ‘ten, kto układa asfalt; robotnik, który trudni się budową nawierzchni ulic, dróg z asfaltu’: asfalt; *asfalćaš* M

awanturnica I (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale się awanturuje; kobieta skłonna do kłótni, awantur, intryg; złośnica’: awanturować się; *avanturńica* 1–30, G: *avanturńica* *stale še o coš* *avanturuje* 1

awanturnica II (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale wszczyna awantury; jw.’: awantura; *avanturńica* G; *ta avanturńica* *stale fscyno* *awantury* G

awanturnik I (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się awanturuje; mężczyzna skłonny do awantur, kłótni; awanturujący się’: awanturować się; *avanturńik* 1–30, M

awanturnik II (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale wszczyna awantury; jw.’: awantura; *avanturńik* 14, 16, M; *nervus*, *avanturńik* *zara by še kućiu*, *awantury użonžau* 14

B

babal (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto uganiania się za babami; mężczyzna lubiący nadska-kiwać kobietom; flirciarz, kobieciarz’: baba; *babol* 20, 22; *tyn babol to inacy nie uhi, tylko za babamy še rozglundo* 20

babiak (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: baba; *babak* 22; *babok* 20, 22

babiarz (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: baba; *babjaš* 8, 10; *babjoš* 19, M; *babaš* 3, 14–16, 19, 21, 22, 26, 28–30; *baboš* 3, 13, 19, 20, 22, 24, 25, 30; *tyn babaš to še za babamy ugaňa* 3; *babaš tylko za babami by latau* 19

babożeń (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto żeni się z babą; mężczyzna żeniący się z kobietą starszą od siebie’: baba, żenić się; *babożyń* 22; *babożyń to še żyńi z babom staršom uot šebe* 22

babracz (N. AG. // ATTR. N. AG.) **1.** ‘ten, kto babrze się; chłopiec grzebiący się w błocie, wodzie’: babrać się ‘grzebać się w czymś brudnym, mokrym’: *babroc* 20, 22; *babže še v buće* 20; **2.** ‘ten, kto babrze coś; mężczyzna pracujący źle, niedbale, nieumiejętnie; kiepski rzemieślnik, fuszer’: babrać ‘robić coś wolno; robić coś źle, niedbale, lichy; partaczyć’: *babrac* 19, G; *babroc* 19; *babrac babže robote* 19; *babroc to rozbabro robote i ne skuńcy na cas* 19

babrak (N. AG.) zob. babracz 1.: babrać się ‘jw.’; *babrak* 6, 8, 19, G; *babrok* 19, 20, 22, M; *babraku ty babžeš še f tym buće, iak ty vyglondaš* G

babrała I (N. AG.) ‘jw.’: babrać się ‘jw.’; *babraua* 7; *babraua še ubabrau iak iat* 7

babrała II (ATTR. N. AG.) zob. babracz 2.: babrać ‘jw.’; *babraua* 10; *nikt go ne xce do roboty, bo z nego iest babraua* 10

babroch (N. AG.) zob. babracz 1.: babrać się ‘jw.’; *babroχ* 25; *babroχ co še tak babže, muvjom, že še babže, bruži še, pšut to muvil'i: aleš ty še ubabrau* 25

badacz (N. AG.) ‘ten, kto bada coś; naukowiec, uczony’: badać; *badac* 6, 19; *badač* 8, 10; *badoc* 11–13, 22, M; *na tom xorobe badače leku ne vynalazuy* 8

badaczka (N. AG.) ‘ta, która bada coś; naukowiec, uczona’: badać; *badacka* 6, 11–13, 19, 22; *badyłka* 8, 10; *badačka pšyrody, xorup* 10

badylak (N. AG.) ‘ten, kto hoduje badyle; podmiejski ogrodnik’: badyle ‘warzywa, kwiaty’: *badylak* 20; *badylok* 22

badylarz (N. AG.) ‘jw.’: badyl ‘jw.’; *badeloš* 2, 25; *badyłaš* 8, 10, 14, 16, 25; *badyłoš* 13, 17, 20, G, M; *badyłaš xoduje badyle* 8; *davni i to byu badylaš, a tera to kfečaš* 14

- bagażowy** (N. AG.) ‘ten, kto nosi bagaże na stacjach kolejowych’: багаж; *bagazovy* 6; *bagażovy* 20, 22, 25, 27, 29, 30; *χίβα bagazovy noši bagaze* 6
- baj** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi bajać; plotkarz’: bajać; *baj* 30
- baja** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale baja; człowiek wymyślający niestworzone rzeczy’: bajać ‘zmyślać, wymyślać’; *baja* 19
- bajak** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: bajać ‘jw.’; *bajak* 17, 20, 30; *bajok* 17, 20; *bajak bajā uod žečy* 30
- bajarz** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: bajać ‘jw.’; *bajāš* 12, 17, 18, 20; *bajoš* 17
- bajbuga** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale bajburzy; plotkarz // plotkara’: bajburzyć ‘plotkować’; *bajbuga* 29; *jak fstańe to już bajbuga bajbuży* 29
- bajczara I** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale bajczy; kobieta wymyślająca niestworzone rzeczy’: bajczeń ‘zmyślać, wymyślać’; *bajcara* 16; *bojcara* 22; *bojcora* 16, 20, 22
- bajczara II** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która roznosi bajki; kobieta roznosząca, rozpowszechniająca plotki; plotkarka’: bajka ‘plotka’; *bajcara* 28; *bajcora* 19; *som bajcary a jo bajek nie lubie* 28
- bajczarka** (N. AG.) ‘ta, która opowiada bajki’: bajka; *bajcarka* 17; *bajčarka* 20; *bojčorka* 28
- bajczarz I** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale bajczy; mężczyzna // chłopiec wymyślający niestworzone rzeczy’: bajczeń ‘zmyślać, wymyślać’; *bajcoš* 28; *bajcoš bajcy po fši* 28
- bajczarz II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale bajcuje; mężczyzna // chłopiec wymyślający niestworzone rzeczy’: bajcować ‘zmyślać, wymyślać’; *bajcoš* 28; *bojcoš* 25; *bajcoš bajcuje po fši* 28; *jo to takix bojcoży nie lubie, bo tylko bojcujom* 25
- bajczarz III** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale baje; oszukiwacz’: bajać ‘oszukiwać’; *bajcoš* 28; *bajcoš baja* 28
- bajczarz IV** (N. AG. // ATTR. N. AG.) 1. ‘ten, kto opowiada dzieciom bajki’: bajka; *bajcaš* 15, 30; *bajcoš* 17, 20; *bajčaš* 8; *bajcožu opoveće nom bajke* 20; 2. ‘ten, kto roznosi bajki; plotkarz’: bajka ‘plotka’; *bajcoš* 19, 24, 25, 27–29; *bojcoš* 20, 22, 23, 26, 28; *bajcoš provdy nie povi, jino bajki roznoši po fši* 19; *bojcoš po fši bojki roznoši* 20
- bajcuśnica** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale bajczy; kobieta lubiąca zmyślać’: bajczeń ‘zmyślać, wymyślać’; *bajcuśnica* 16, 20; *bajcuśnica choži po lužax i bajcy* 16
- bajda** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale bajda; człowiek wymyślający niestworzone rzeczy’: bajdać ‘zmyślać, wymyślać’; *bajda* 21, 23, 24; *može cauy večur bajdać* 24
- bajdała** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: bajdać ‘jw.’; *bajdaļa* 24; *bajdać lubi* 24
- bajdo** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto bajda; plotkarz’: bajdać; *bajdo* 29
- bajduła** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale bajda; mężczyzna mówiący dużo i bez sensu’: bajdać ‘dużo i bez sensu mówić’; *bajduļa* 17, 18, 22; *muvom papla co paplo i paplo pšez umaru, žaži muvom tez bajduļa co bajdo i bajdo* 22

- bajdura** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale bajdurzy; człowiek wymyślający niestworzone rzeczy’: bajdurzyć ‘zmyślać, wymyślać’; *bajdura* 3, 19; *bajdura ġino bajduży, uopovado ġuupoty* 19
- bajdziara** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale bajdziurzy; kobieta wymyślająca niestworzone rzeczy’: bajdziurzyć ‘zmyślać, wymyślać’; *bajżora* 21; *posua po-bajżużyć troxe* 21
- bajdziarka** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: bajdziurzyć ‘jw.’; *bajżorka* 21
- bajdziarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale bajdziurzy; mężczyzna // chłopiec wymyślający niestworzone rzeczy’: bajdziurzyć ‘jw.’; *bajżoš* 21, 30
- bajerant** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto bajeruje; mężczyzna // chłopiec, który zgrywa się na kogoś, kim nie jest’: bajerować; *bajerant* 17, 20
- bajkarz** (N. AG.) ‘ten, kto opowiada dzieciom bajki’: bajka; *bajkaš* 10
- bajkosia** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która bajczy; plotkara’: bajczeć ‘plotkować’; *bojkoša* 20, 22; *bojkoša stale bojcy, inacy żyć ni moze* 20
- bajos** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto baja; gawędziarz’: bajać; *bajos* 24
- bajus** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale baja; mężczyzna lubiący wymyślać niestworzone rzeczy’: bajać ‘zmyślać, wymyślać’; *bajus* 17, 20; *bajus baję co mu pšyŷe do ġuovy* 17
- bajuśnica** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale baja; kobieta lubiąca zmyślać’: bajać ‘zmyślać, wymyślać’; *bajuśnica* 17; *bajuśnica baja* 17
- baletnica** (N. AG.) ‘ta, która tańczy w balecie’: balet; *baletnica* 1–30; *baletnica tańcy v baleće* 1; *letka ġak baletnica* 13
- baletnik** (N. AG.) ‘ten, kto tańczy w balecie’: balet; *baletnik* 8, 13; *ħuopy to žaži tańcom v baleće, baletnikuf ġe mni* 13
- baloniarz** (N. AG.) ‘ten, kto sprzedaje balony; mężczyzna sprzedający na odpuszcie balony’: balon; *baloniaš* 13, 14, M
- balowicz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi balować; mężczyzna często bywający na zabawach, lubiący się bawić’: balować; *balović* 13
- bałaganiara** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która bałagani; kobieta niedbająca o porządek, robiąca bałagan, chaotyczna w pracy’: bałaganić; *baŷagañara* 1, 2, 4–14, 16–21, 23–25, 27–30
- bałaganiarka** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: bałaganić; *baŷagañarka* 15, 26
- bałaganiarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale bałagani; mężczyzna // chłopiec niedbający o porządek, robiący bałagan, chaotyczny w pracy’: bałaganić; *baŷagañaš* 1, 2, 4–6, 8–12, 14, 15, 18, 19, 24, 28–30, G; *baŷagañoš* 13, 16, 17, 19–21, 23, 25–27
- bałamut** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto bałamuci kogoś; mężczyzna bałamucący kobiety; uwodziciel, kobieciarz, flirciarz’: bałamucić ‘starać się pozyskać czyjeś względy, zawracać komuś głowę; flirtować, kokietować’; *baŷamont* 28; *baŷamut* 3, 5, 13, 16, 19; *baŷamut to kaźdego zbaŷamući* 13; *že tak može baŷamućić ten baŷamut* 16
- bałamuta** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która bałamuci kobiety // mężczyzn; człowiek flirtujący z płcią przeciwną, kokietujący płć przeciwną’: bałamucić ‘jw.’; *baŷamuta* 16, 28; *že tak može baŷamućić ten baŷamuta* 16

- bałamutka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która bałamuci mężczyzn; kobieta zalotna; ko-kietka’: bałamucić ‘jw.’; *baŭamutka* 13; *baŭamutka to kaźdęgo zbauamući* 13
- bałamutnica** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: bałamucić ‘jw.’; *baŭamutnica* 6, 8, 10, 16, 19; *ta baŭamutnica iuź bauamući kavaleruŭ* 6
- bałamutnik** (ATTR. N. AG.) zob. bałamut: bałamucić ‘jw.’; *baŭamutnik* 6, 8, 10, 19; *baŭamutnik pańen* 6
- bandoch** (N. AG.) ‘ten, kto banduje; robotnik rolny wędrujący w poszukiwaniu pracy’: bandować ‘wędrować w poszukiwaniu pracy’; *bandox* 15, 21; *ve zni-va bandoxy še beže* 15
- bandocha** (N. AG.) ‘ta, która banduje; robotnica rolna wędrująca w poszukiwaniu pracy’: bandować ‘jw.’; *bandoxa* 5, 15; *bandoxy kedyś pšyiežŭay do folvarku* 5
- bandos** (N. AG.) **1.** ‘ten, kto żnie zboże; żniwiarz’: bandować ‘jw.’; *bandos* 24, 30; *bandosy taŭe co širpaŭi žnu* 30; **2.** ‘ten, kto banduje; robotnik rolny wędrujący w poszukiwaniu pracy’: bandować ‘jw.’; *bandos* 18, 21–23, 25, 28, 30; *bandos taki co iuźe sukaž roboty f šf’at* 22
- bandoska** (N. AG.) ‘ta, która banduje; robotnica rolna wędrująca w poszukiwaniu pracy’: bandować ‘jw.’; *bandoska* 22, 24, 25, 28; *žefcyny iak pšyiežay do dworu, to muvili bandoski* 25
- banduła** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale bandurzy; mężczyzna wymyślający nie-stworzone rzeczy’: bandurzyć ‘zmyślać, wymyślać’; *banduŭa* 18; *banduŭa banduży sam ņe v’e co* 18
- bankier** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w banku’: bank; *baŭker* 24–30; *baŭker pracuje v banku* 24
- bankowiec** (N. AG.) ‘jw.’: bank; *bankovjec* 1–19; *baŭkov’ec* 20–23; *bankovjec pracuje v banku, vypuaca piŭonže, daje kredyty* 1
- barabanista** (N. AG.) ‘ten, kto gra na barabanie’: baraban ‘bęben’; *barabaŭista* 16, 17, 20, 21, 23, 26, 28, G; *barabonista* 22; *barabuŭista* 23
- baraniarz** (N. AG.) **1.** ‘ten, kto pasł owce i barany’: baran; *baraŭoš* 21; *baraŭoš to pas ofce i barany* 21; **2.** ‘ten, kto doglądał we dworze owiec i baranów’: baran; *baraŭoš* G; **3.** ‘ten, kto handluje baranami’: baran; *baraŭoš* 22; *baraŭoš xandlovou ofcaŭi, baranaŭi* 22; **4.** ‘ten, kto handluje baraniną’: baranina; *baraŭoš* 21, 22, M; *baraŭoš zabijou ofce i i’e spšedavou* 21; *baraŭoš xandluje baraŭinom* M
- barloga** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która lubi barłóżyć; plotkarz // plotkara’: barłóżyć ‘plotkować’; *baruoga* 13
- bartek** (N. AG.) ‘ten, kto hoduje pszczoły w barciach; pszczelarz’: barć; *bartek* 2; *bartek xoduje pščouy v barćax* 2
- bartnik** (N. AG.) ‘jw.’: barć; *bartnik* 1–5, 7, 8, 10–17, 19–24, 26, 28–30, M; *bartnik mo barće a v niŭx pščouy* 1; *bartnik xoduje pščouy v barćax* 2; *bartnik odberau mŭut z barći* 3; *bartnik vybierou mŭut z barći leśnej* 19; *bartnik doglundou v leśe barći* 19

- bartny** (N. AG.) ‘jw.’: barć; *bartny* 13
- bartodziej** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabiał barcie’: barć, dziejać; *bartożej* 17
- barwiarka** (N. AG.) ‘ta, która barwi coś; kobieta trudniąca się farbowaniem wełny, tkanin, nici, odzieży itp.’: barwić; *barvıarka* 3
- barwiarz** (N. AG.) ‘ten, kto barwi coś; rzemieślnik trudniący się farbowaniem wełny, tkanin, nici, odzieży itp.’: barwić; *barvıaş* 4; *barvi veune* 4
- barzęc** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto barzęczy; mężczyzna zrzedliwy’: barzęczyć ‘zrzędzić’; *bažync* 13
- basista** (N. AG.) ‘ten, kto gra na basach’: basy; *bašista* 3, 7, 8, 11, 14, 16, 17, 19, 20, 22, 24–29, M
- bazarnica** (N. AG.) ‘ta, która sprzedaje na bazarze’: bazar; *bazarńica* 28; *bazar-ńica jak χανδлује на бazaarе to ve, co i gže kupić naižkožystnej* 28
- bazarnik** (N. AG.) ‘ten, kto sprzedaje na bazarze’: bazar; *bazarńik* 17
- bazarowicz** (N. AG.) ‘jw.’: bazar; *bazarovič* 13, 14; *bazarovič χανδлује на bazaarе* 13
- bazarowiczka** (N. AG.) ‘jw.’: bazar; *bazarovička* 13, 14
- bazarownik** (N. AG.) ‘jw.’: bazar; *bazarovnik* 10, 12
- bazgracz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto bazgrze; mężczyzna // chłopiec, który bazgrze, pisze nieporządnie, niewyraźnie, nieudolnie rysuje, kreśli coś’: bazgrać ‘brzydko pisać’; *bazgrac* 14;
- bazgrak** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: bazgrać ‘jw.’; *bazgrak* 6
- bazgrała** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: bazgrać ‘jw.’; *bazgraua* 17, 20, 25, G; *bazgraua bazgra jak kura pazurym* 20
- bazgroła I** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: bazgrać ‘brzydko pisać’; *bazgroua* 10, 19, M; *bazgroua bazgže tylko a nie piše* 19
- bazgroła II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która bazgrolili; człowiek brzydko piszący’: bazgrolić ‘brzydko pisać’; *bazgroua* 14, 16, 22; *to taka bazgroua, nie piše ruвно tylko bazgrol’i* 14
- bąbala** (N. AG.) ‘ten, kto bąba; mężczyzna // chłopiec, który klepie, uderza kogoś // coś’: bąbać ‘klepać, uderzać’; *bombaua* 19
- bąkała** (ATTR. N. AG.) 1. ‘ten, kto bąka coś pod nosem; mężczyzna // chłopiec mówiący niewyraźnie’: bąkać ‘mówić niewyraźnie, cicho’; *boŋkaua* 17, 19, 24; *boŋkaua to aby tak boŋko pod nosym* 17; 2. ‘ten, kto się bąka; jąkała’: bąkać się ‘jąkać się’; *boŋkaua* 3
- beblak** (N. AG.) ‘ten, kto bebla się; mężczyzna // chłopak grzebiący się w błocie, wodzie’: beblać się ‘grzebać się w czymś brudnym, mokrym’; *bebuok* 18
- beblot** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto beblócze; jąkała’: beblotać ‘jąkać się’; *bebuot* 3; *bebuot to tak bebuoce, ze nič nie można zrozumieć* 3
- beblotka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która beblócze; jąkała’: beblotać ‘jąkać się’; *bebuotka* 19
- beczek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale beczy; płaczek’: becząć ‘plakać’; *beczek* 12, 14, 19, M; *beček* 2, 4, 7, 8; *beczek nie vi sum, cego becý* 19; *i co bečýš bečku* 2

- beczkarz** (N. AG.) ‘ten, kto robi beczki; rzemieślnik wyrabiający naczynia z klepek, z drewna’: *beczka*; *beckoš* 17, 20; *bečkaš* 12; *bečkaš robi s klepek bečki* 12
- beczoch** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale beczy; dziecko stale głośno płaczące’: *beczeć* ‘płakać’; *becoχ* 14, 17, 20, 21, 23; *bečoχ* 7, 11; *bečoχu nie beč bo nie maš čego* 7
- beczocha** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale beczy; kobieta // dziewczynka stale płacząca’: *beczeć* ‘jw.’; *becoχα* G; *ni mos cego becoχο becyć* G
- bednarz** (N. AG.) ‘ten, kto robi bednie, tj. beczki; rzemieślnik wyrabiający naczynia z klepek, z drewna’: (bednia ‘kubel’); *bebnaš* 15, 23, 26, 28; *bednoš* 21, 22, 24; *bednaš* 1–3, 6–8, 10–14, 16, 18, 19, 24, 25, 29, 30; *bednoš* 13, 16, 17, 19–23, 25, 28, G, M; *benas* 28; *bendnaš* 12; *bendoš* 20, 22; *bennaš* 28; *bernaš* 3; *betcaš* 23; *bqbnaš*¹ *výö áďčki drevňane, vadera, kopánki to bednaž vyrabaŭ* 14; *betcaš co bečki robi* 23
- bedniarz** (N. AG.) ‘jw.’: (bednia ‘jw.’); *babńaš* 24; *bebńaš* 22; *bebńoš* 20, 22; *bedńaš* 19, 22; *babńaš saftyki i bečki robi* 24
- bekalarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale beczy; płaczek’: *beczeć* ‘płakać’; *bekaloš* 19; *bekaloš iuz becy, iuz go suychać* 19
- bekala** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: *beczeć* ‘jw.’; *bekaua* 3
- bekas** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: *beczeć* ‘jw.’; *bekas* 10, 13, 19, 20, 23, 29, 30; *bekos* 17, 20, 21; *tyñ bekas iuš fstou i becy* 13
- beks** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: *beczeć* ‘jw.’; *beks* 4
- beksa** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale beczy; płaczek // płaczka’: *beczeć* ‘płakać’; *beksa* 3–20, 22, 25, 28, 30; *beksa to becy i becy i nie ma kuńca* 3; *beksa bečy čungle, iak ta koza* 7
- beksal** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto jest bekساً; płaczek’: *beksa*; *beksal* 12; *pšy tym moim beksalu ni može nič robić, bo še muše nim zajmovać* 12
- belczarz** (N. AG.) ‘ten, kto rżnie drzewo na belki’: *belka*; *belcaš* 1, 5, 15, 18, 22, 29; *belcoš* 17; *belcaš žnou píuo žževo i toporamy rombaŭ boki i kanty i robiu belki, bale* 1; *belcaš žnie na belki žževo* 18; *belcoš tnie na belki drevno* 17
- belkot** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto belkocze; mężczyzna mówiący niewyraźnie’: *belkotać* ‘mówić niewyraźnie’; *baŭkot* 17, 20; *beŭkot* 6, 8, 10, 13, 17, 19, 25; *ten beŭkot beŭkoče, zrozumieć nie można* 10; *beŭkot beŭkoce i še z nim nie zmuvis* 19
- belkotka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która belkocze; kobieta, która mówi niewyraźnie’: *belkotać* ‘mówić niewyraźnie’; *beŭkotka* 17; *beŭkotka beŭkoce i še z num nie porozumes* 17

¹ Według Jerzego Żebrowskiego, najpierw *bednarz* uzyskał nosowość *będnarz*, a potem wtórnie upodobnił się do *bębna*, ale na tej podstawie nie można utrzymywać, że *bęben* zniekształcił *bednarza*. Jest to odpowiedź na zdanie Lucjana Malinowskiego zamieszczone w I tomie „Prac Filologicznych”, że „Lud w okolicach Warszawy, Błonia, Czerska zamiast *bednarz* wymawia *bębnarz*, *bębnarczyk*, asymilując ten wyraz do *bęben*, może dlatego, że pobijanie beczek przypomina bicie w bęben” (por. Malinowski 1885, s. 307).

- beresnik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto beresi, tj. kradnie; złodziej’: beresić ‘kraść’;
beresnik 17, 20
- betkarz** (N. AG.) ‘ten, kto zbiera betki; grzybiarz’: betka ‘grzyb’; *betkaš* 3
- betoniarz I** (N. AG.) ‘ten, kto betonuje coś; robotnik zatrudniony przy betonowaniu czegoś, wyrabiający przedmioty z betonu’: betonować; *betoñaš* 4
- betoniarz II** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia przedmioty z betonu’: beton; *betoñaš* 3
- bębenista** (N. AG.) ‘ten, kto gra na bębnie’: bęben; *baboñista* 15; *bambañista* 3, 13, 18, 19; *bamboñista* 15; *bambñista* 5, 15, 24; *bebeñista* 13, 26, 29, 30; *bebñista* 8, 20, 22, 26, 28, 29; *bembeñista* 18, 21, 24, 25, 27, 30; *bembñista* 1, 3, 4, 6–14, 16, 19, 21, 30; *bembiñista* 9; *bymbñista* 6, 7, 17, 19, 20, 22, 25, 27, 28, 30; *bymbyñista* 7, 13, 22, 30, M; *bebeñista vybiñau na tym bebñe az xucauo* 29; *bembeñista gra na bembñe* 18
- bębniarz I** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto bębni; mężczyzna // chłopiec głośno mówiący’: bębnić ‘głośno mówić’; *bymbñoš* 17; *bymbñoš to bymbñi a ñe muvi* 17
- bębniarz II** (N. AG.) ‘ten, kto gra na bębnie’: bęben; *bąbñáš* 15; *bembnaš* 12, 20; *bembñaš* 3, 12, G; *bymbñaš* 2, 30; *bymbñoš* 22; *bembñaš grau f kapeli na bembñe* 3
- bębniasta I** (N. AG.) ‘ten, kto bębni na bębnie’: bębnić; *bembñista* 24, 29; *bembñista bembñi na bembñe* 24
- bębniasta II** (N. AG.) ‘jw.’: bęben; *bembñista* 24, 29; *bembñista bembñi na bembñe* 24
- biadała** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto biada; mężczyzna stale narzekający na wszystko’: biadać; *badaua* 3
- biadul** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale biaduli; jw.’: biadulić ‘narzekać, skarżyć się’; *badul* 14, 16; *tañi badul, cauy čas xoži i badul'i, nažeka* 14
- biadula** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale biaduli; kobieta narzekająca, skarżąc się na wszystko’: biadulić ‘jw.’; *badula* 14, 16
- biadulinka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale biada; jw.’: biadać ‘narzekać, skarżyć się’; *badul'inka* 28; *badul'inka bada stale* 28
- biadulka I** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale biaduli; jw.’: biadulić ‘jw.’; *badulka* 28
- biadulka II** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale biaduje; jw.’: biadować ‘narzekać, skarżyć się, biadolić’; *badulka* 28
- bibliotekarka** (N. AG.) ‘ta, która pracuje w bibliotece; pracownica biblioteki, specjalistka w zakresie bibliotekarstwa’: biblioteka; *bibliotekarka* 1–19, 21, 23–30; *bibliotekorka* 20, 22
- bibliotekarz** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w bibliotece; pracownik biblioteki; specjalista w zakresie bibliotekarstwa’: biblioteka; *bibliotekaš* 3, 6, 8, 9, 11, 12; *bibliotekaš* 5, 15, 22, 26, 28–30; *bibliotekoš* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–21, 23–25, 27; *biu bibliotekažem v bibliotece* 3
- bibułkarka** (N. AG.) ‘ta, która wykonuje coś z bibułki; artystka ludowa, która wykonuje ozdoby z bibułki’: bibułka; *bibuukarka* 17

- biegacz** (N. AG.) ‘ten, kto biega, tj. lekko chodzi, nie męczy się chodzeniem’: biegać; *biegač* 25; *biegač to tak lekko choži* 25
- biegaczka** (N. AG.) ‘ta, która biega, tj. lekko chodzi, kobieta // dziewczyna, która nie męczy się chodzeniem’: biegać; *biegačka* 25
- biegaj** (N. AG.) ‘ten, kto biega’: biegać; *begaj* 23, 24, 26, 28, 29
- biegna** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi biegać; kobieta lubiąca włóczyć się po wsi’: biegać ‘włóczyć się’: *begna* 18; *begna ne robi tylko bega po fši* 18
- biegus** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która lubi biegać; człowiek lubiący włóczyć się po wsi’: biegać ‘włóczyć się’: *begus* 19, 20, 22; *ne robi tyn begus ino bego* 19
- bielarka** (N. AG.) ‘ta, która bieli coś; kobieta zajmująca się bieleniem płótna’: bielić; *bielarka* 6
- bieliźniarka** (N. AG.) ‘ta, która szyje bieliznę’: bielizna; *bel’ižnarka* 13
- bieliźniarz** (N. AG.) ‘ten, kto szyje bieliznę’: bielizna; *beližnaš* 3
- biesiadnica** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi biesiadować’: biesiadować; *bješad-nica* 1–3, 8, 9, 11–13, 15, 16, 21; *bešadnica* 7, 10, 17, 24, 26; *bješadnicy bješadovali do rana* 1
- biesiadnik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi biesiadować’: biesiadować; *bješadnik* 1–3, 8, 9, 11–13, 15, 16, 21; *bešadnik* 7, 10, 17, 24, 26
- bijak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi się bić’: bić się, *bij-* (sg., pl. praes.); *biĵak* 3, 24, 25, 29; *biĵok* 19; *ĵak on tag biĵ, to znacy ze biĵak, avanturĵnik* 3
- bijat** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi wszczynać bijatykę’: bijatyka; *biĵat* 3
- bijatykarz** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: bijatyka; *biĵatykaš* 6; *u nego syn biĵatykaš, v guovje tylko biĵatyka* 6
- bileter** (N. AG.) ‘ten, kto sprawdza bilety; pracownik kontrolujący bilety przy wejściu do teatru, kina, na salę koncertową, na peron kolejowy itp.’: bilet; *bileter* 13; *f kinaĵ bileterki i bileteży spravžajom bilety* 13
- bileterka** (N. AG.) ‘ta, która sprawdza bilety; jw.’: bilet; *bileterka* 13; *f kinaĵ bileterki i bileteży spravžajom bilety* 13
- bimbrarz** (N. AG.) ‘ten, kto pędzi bimber’: bimber; *bimbroš* 13
- bimbrownik** (N. AG.) ‘jw.’: bimber; *bimbrovĵnik* 13; *bimbrovĵnik bimber pyŋži* 13
- bitnica** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi się bić’: bić się; *bitnica*: 1, 2, 4, 6, 8–10, 13–22, 25–29, M; *ale z ni bitnica, biĵa še z ževuxamy i ĵuopokamy* M
- bitnik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi się bić’: bić się; *bitnik* 10, 13, 14, 16, 19, 20, 22, 24, 25, 28, M; *bitniki napiĵo še vutki i biĵo še potym* 24
- bituśnik** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: bić się; *bituśnik* 3
- blacharz** (N. AG.) 1. ‘ten, kto pokrywa dachy blachą’: blacha; *blaĵaš* 1, 3, 6, 8–12, 14, 16, 25; *blaĵaš* 5, 15, 22, 26, 28–30; *blaĵoš* 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–21, 23–25, 27, G, M; *blaĵaš robiu daĵi z blaĵi* 1; *blaĵaš kryje daĵy bla-ĵom* 8; *blaĵaž vypravau blaĵe i kryu daĵ* 14; *blaĵoš kuot blaĵe na daĵy* 19; *blaĵože bedum blaĵe kuāž na daĵu* 19; 2. ‘ten, kto wprawiał dna do misek z blachy’: blacha; *blaĵoš* 19; *blaĵoš vpravou dna do misek z blaĵy* 19

- blakot** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale blakocze; mężczyzna gładzący, mówiący byle co’: blakotać ‘mówić byle co; gładzić’; *blakot* 19; *blakot blakoce som ne vi co* 19
- blakotka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale blakocze; kobieta // dziewczyna mówiąca byle co, gładząca’: blakotać ‘jw.’; *blakotka* 19
- blecharka** (N. AG.) ‘ta, która blechuje coś; kobieta, która bieli płótno’: blechować ‘bielić’; *bleχarka* 26; *bliχarka* 17, 20, 23, 27; *blikarka* 29; *bl'eχarka* 22; *bliχarka puutno bliχovaua* 17
- blecharz** (N. AG.) ‘ten, kto blechuje; mężczyzna, który bieli płótno’: blechować ‘jw.’; *bleχoš* 22, 30
- blukała** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto bluka; mężczyzna nałogowo pijący alkohol’: blukać ‘pić, zwłaszcza alkohol’; *blukaua* 19
- bluźniaczka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która bluźni; kobieta, która klnie, przeklina, używa słów wulgarnych’: bluźnić ‘kłać, przeklinać’; *bluźňačka* 8; *ne bede χožiť do ty bluźňački, bo bluźni aš strax* 8
- bluźniak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto bluźni; mężczyzna, który klnie, przeklina, używa wulgarnych słów’: bluźnić ‘jw.’; *bluźňak* 8; *bluźňak, to paňe, bluźňi tylko i bluźňi* 8
- bluźnierca** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: bluźnić ‘jw.’; *bluźňerca* 6, 10, 13, 18–20, 22, 24, 25, 30; *ale tyn bluźňerca to bluźňi* 19; *bluźňi i bluźni bluźňerca jeden* 24; *Boga še tyn bluźňerca ne boji, tylko bluźňi* 25
- bluźnierzyni** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: bluźnić ‘jw.’; *bluźňerčyni* 10; *jak kobieta jes bluźňerčyni i bluźni to neudne* 10
- błąd** (N. AG.) ‘ten, kto błędzi; mężczyzna postępujący niewłaściwie; mający mylne pojęcie o czymś’: błędzić; *buont* 29
- bodziak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi bodziać się; mężczyzna // chłopiec lubiący się wałęsać, włóczyć się’: bodziać się; *boźak* 2, 4
- bojacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto boi się wszystkiego; mężczyzna łatwo ulegający bojaźni; lękliwy, tchórzliwy’: bać się, boj- (1. sg., 3. pl. praes.); *boj-ac* 28; *boj-ac taki, co še boji* 28
- bojak** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: bać się, boj- (1. sg., 3. pl. praes.); *bojak* 2, 8, 12, 22; *taki ś ćebe bojak* 22
- bojaczek** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: bać się, boj- (1. sg., 3. pl. praes.); *bojunček* 19
- bojaczka** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: bać się, boj- (1. sg., 3. pl. praes.); *bojoncka* 28; *zrobiu še takom bojonckom* 28
- bojagwa** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która boi się wszystkiego; człowiek łatwo ulegający bojaźni; lękliwy, tchórzliwy’: bać się, boj- (1. sg., 3. pl. praes.); *bojongva* 13; *bojongva co še boji navet ciňa* 13
- bojek** (ATTR. N. AG.) zob. bojacz: bać się, boj- (1. sg., 3. pl. praes.); *bojek* 4, 6, 25; *bojek to tak še boji, že še čšyse* 4
- bojownik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi brać udział w bójkach’: bójka; *bojovnik* 22; *bojovnik to juš lubi braž užau v bujkaχ* 22

- bojuch** (ATTR. N. AG.) zob. bojacz: bać się, boj- (1. sg., 3. pl. praes.); *bojuχ* 11, 17; *nasuuxau še o straxax i še pšes to stau bojuχem* 11
- bołtun** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto bołta; mężczyzna dużo mówiący’: bołtać ‘dużo mówić’; *bołtun* 3
- bonownik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto bonuje gdzieś; mężczyzna szperający, przetrząsający kąty w poszukiwaniu czegoś’: bonować ‘szperać, przetrząsać kąty’; *bunovnik* 18; *bunovnik bunuje po kuntaχ u kogo* 18
- borowy** (N. AG.) ‘ten, kto pilnuje, dogląda boru, kto opiekuje się, zarządza borem’: bór; *borowy* 13, 19, 25; *borovy pilnuje boru* 19; *davnej muvil’i borovy, a teraz muviom gajovy* 25
- braczka** (N. AG.) ‘ta, która bierze, tj. wyrywa len’: brać ‘wrywać’; *bracka* 1, 2, 8, 12, 18; *naipfer bracka braua len* 1
- bramkarz** (N. AG.) ‘ten, kto broni bramki; zawodnik, który w pewnych grach zespołowych broni bramki’: bramka; *bramkaš* 1–30
- bramkowy** (N. AG.) ‘jw.’: bramka; *bramkowy* 13
- brechacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale brecha’: brechać ‘kłamać; mówić byle co, bredzić’; 1. ‘mężczyzna kłamiący; łgarz, oszczerca’: *breχac* 14; 2. ‘mężczyzna, który mówi byle co, bredzi’: *breχac* 13
- brechun** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale brecha // lubi brechać; plotkarz’: brechać ‘plotkować’; *breχun* 6; *te breχuny breχujo stale* 6
- breda I** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która bredzi; łgarz // łgarka’: bredzić; *breda* 24
- breda II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która opowiada brednie, plotki’: brednia ‘bzdura, plotka’; *breda* 3; *breda same brednie gada* 3
- broniarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabiał drewniane brony’: brona; *broñaš* 3; *ius te broñaže ne zijo, co robili dževane brony* 3
- bronwłok // bronwłók** (N. AG.) ‘ten, kto włóczy brony; mężczyzna, który bronuje ziemię, pole’: brona, włóczyć, a właściwie: włóczyć brony; *bronovuok* 3; *bronovuuk* 5, 13, 16, 19; *bronovuok zauozyu koñe i bronovau pole* 3; *bronovuuk to bronovau, vuucyu pole* 13
- brońca** (N. AG.) ‘ten, kto broni; mężczyzna broniący kogoś // czegoś przed napadnięciem, niebezpieczeństwem itp., występujący w czyjejs obronie, wstawiający się za kimś’: bronić; *brońca* 17, 20; *brońca to broñi kogoš, komu žeje še kšyvda* 20
- browarnik** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w browarze, wyrabia piwo’: browar; *browarnik* 17
- brudas** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która (się) brudzi; człowiek brudny, niechlujny, nieporządny’: brudzić (się); *brudas* 6, 8, 13–15, 17, 19, 21, 23, 25, 27–29; *ius še brudas ubružeu* 13
- brukarz I** (N. AG.) ‘ten, kto brukuje drogi’: brukować; *brukaš* 1, 10, 14–16, 22, 23, 28; *brukoš* 13, 20, 22, 25, M; *burkaš* 18, 24; *burkoš* 20–22; *brukaže brukuju drogi* 1; *brukaš mušau vybrukovać įakiš otćineg drogi* 14

- brukarz II** (N. AG.) ‘ten, kto układa bruk na drodze’: bruk; *brukaš* 1, 19, 25; *brukoš* 19, G, M; *brukaže kuadu bruki* 1; *kedyś to byl i ci brukaže, umel i bruk kuaš* 19; *uu nos beuy brukože, to bruk uukuadauy* G
- brukownik** (N. AG.) zob. brukarz II: bruk; *brukovník* 19; *brukovník uukuado bruk* 19
- brykacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto dużo bryka; chłopiec lubiący skakać, biegać’: brykać ‘skakać, biegać’; *brykac* 3; *ale z niego brykac, ino bryka* 3
- brzdąkała** (ATTR. N. AG.) **1.** ‘ten, kto brzdąka; kiepski muzykant’: brzdąkać ‘źle grać’; *bždokaŭa* 20, 22; *bždonkaŭa* 8, 14, 16, M; *bždonkaŭa* 25; *to byu taki bždonkaŭa, caŭom zabave psuu, bo co inněgo se grau* 14; *bždonkaŭa bo tak bždonko a nie gro M; bždonkaŭa, iag un nie umi, to byle co tam bždonkne* 25; **2.** ‘ten, kto brzdąka; mężczyzna // chłopiec mówiący cicho, pod nosem, niewyraźnie’: brzdąkać ‘mówić cicho, niewyraźnie’; *bždonkaŭa* 25; *bždonkaŭa bždonka coś pod nosem* 25
- brzechacz** (N. AG.) ‘ten, kto brzechta się; chłopiec chlapiący się w wodzie’: brzechtać się ‘paprać się w wodzie’; *bžextoc* 13; *bžextoc bžexto še ve vože* 13
- brzęczek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale brzęczy; mężczyzna // chłopiec stale marudzący, zrzedzający’: brzęczeć ‘marudzić, zrzedzić’; *bžynček* 19
- buchacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto bucha coś; złodziej’: buchać ‘kraść’; *buxač* 17; *buxač iuš coś buχnou* 17
- buchaj** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto bucha; mężczyzna pyszniący się, zarozumiały’: buchać ‘pysznąć się’; *buxaj* 29, 30
- buczek** (ATTR. N. AG.) **1.** ‘ten, kto buczy; mężczyzna // chłopiec mówiący niewyraźnie’: buzczeć ‘mówić niewyraźnie’; *bucek* 17, 19, 20; **2.** ‘ten, kto stale buczy; płaczek’: buzczeć ‘płakać’; *buček* 2, 7, 12, 13, 19, 26, 28–30
- buczko** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto buczy; płaczek’: buzczeć; *bučko* 30
- budkowy** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w budce; mężczyzna dyżurujący w budce wartowniczej’: budka; *butkovy* 17
- budnik** (N. AG.) ‘jw.’: buda; *budník* 24
- budowacz** (N. AG.) ‘ten, kto buduje; mężczyzna, który zajmuje się budowaniem; twórca budowli’: budować; *budovac* 19; *budovace budovauy domy* 19
- budowlaniec** (N. AG.) ‘ten, kto stawia budowle; zajmujący się budowaniem; twórca budowli’: budowla; *budovlańec* 13; *budovlańce ze Zgeža stavauy te budovle, te budynki* 13
- budowniczy** (N. AG.) zob. budowacz: budować; *budovnícy* 6; *budovnícy* 8, 10; *budovnícy buduje lužom domy* 8
- budownik** (N. AG.) zob. budowacz: budować; *budovník* 18, 29, 30; *budovník buduje lužom domy* 18; *iigo uoćec byu budovníkem* 29
- bufeciarka** (N. AG.) ‘ta, która sprzedaje w bufecie; kobieta obsługująca klientów przy bufecie’: bufet; *bufečarka* 10
- bufeciarz** (N. AG.) ‘ten, kto sprzedaje w bufecie; mężczyzna obsługujący klientów przy bufecie’: bufet; *bufečaš* 10

- bufetowa** (N. AG.) ‘jw.’: bufet; *bufetova* 3, 5–18, 20–30; *bufetovo* 1, 2, 4, 19
- bufetowy** (N. AG.) ‘jw.’: bufet; *bufetowy* 1–30
- bujacz** (N. AG. // ATTR. N. AG.) **1.** ‘ten, kto buja; mężczyzna kołyszący dziecko’: bujać ‘kołysać, huśtać’; *bujoc* 7, 13; **2.** ‘ten, kto buja; kłamca, oszust’: bujać ‘zmyślać, kłamać, oszukiwać’; *bujac* 19; *bujac co buja, ośust* 19
- bujaczka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która buja; kłamczucha, oszustka’: bujać ‘zmyślać, kłamać, oszukiwać’; *bujacka* 17, 20; *bujacka* 19; *kobety to vency bujajq* 19
- bujaka** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi bujać; plotkarz’: bujać ‘plotkować’; *bujaka* 30
- bukieciarz** (N. AG.) ‘ten, kto układa bukiety; mężczyzna zajmujący się bukieciarstwem, tj. sztuką układania kwiatów i innych części roślin w różnorodne kompozycje’: bukiety; *bukecaš* 13
- bumelant** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto bumeluje; mężczyzna bumelujący, zaniedbujący się w pracy przez niestawienie się do niej lub marnowanie czasu przeznaczonego na pracę’: bumelować ‘zaniedbywać się w pracy, wymigiwać się od pracy, pracować niedbale, opuszczać pracę wskutek lenistwa, niedbalstwa’; *bumelant* 19; *caue dne tyn bumelant bumeluje* 19
- buniarz** (N. AG.) ‘ten, kto uprawia bun, tj. bób’: bun ‘bób’; *buñaš* 7
- buntowczyk** (N. AG.) ‘ten, kto się buntuje; mężczyzna buntujący się’: buntować się; *buntofčyk* 7
- buntownik I** (N. AG.) ‘jw.’: buntować się; *bontovnik* 25; *buntovnik* 1–30, G, M; *buntovnik, coš se v guoŋe umyšl'i i še pužnij buntuje, jak ne jes po jęgo mysl'i* 14; *ty še ne buntuj ty buntovniku, tylko rup jak ci kaže* 20
- buntownik II** (N. AG.) ‘ten, kto buntuje kogoś; podburzacz, judziciel’: buntować; *bontovnik* 25; *buntovnik* 1–30, G, M; *buntovnik buntuje luži pšečifko vuazy* M
- buntownik III** (N. AG.) ‘ten, kto bierze udział w buncie’: bunt; *buntovnik* G
- buraczarz** (N. AG.) ‘ten, kto sadzi buraki’: burak; *buračaš* 6, 8, 10
- bursiciel** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale bursi; mężczyzna // chłopiec gmatwający coś, płaczący’: bursić ‘gmatwać, płatać’; *buršiciel* 3; *tylko umješ buršić, ty buršićelu* 3
- bursicielka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale bursi; kobieta gmatwająca wszystko’: bursić ‘jw.’; *buršicielka* 3
- bursztyniarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia ozdoby z bursztynu’: bursztyn; *burš-tyñaš* 3
- burzyciel** (N. AG.) ‘ten, kto burzy kogoś // coś’: **1.** ‘mężczyzna niszczący coś, powodujący rozpadanie się czegoś’: burzyć ‘powodować rozpadanie się czegoś; rozwalać, niszczyć’; *bužyčel* 19; *sum take bužyčele, co pobudyŋki bužum* 19; **2.** ‘mężczyzna, który podburza kogoś, buntuje’: burzyć ‘podburzać; namawiać do buntu, oporu, sprzeciwu; buntować, podjudzać’; *bužyčel* 19; *bužyčel to buży luži, podbužo do zęego* 19
- bydlarka** (N. AG.) ‘ta, która pasła bydło’: bydło; *bydlarka* 29

bydlarz (N. AG.) ‘ten, kto pasł bydło’: bydło; *bydlaš* 20, 22, 29

bździar (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto bździ; mężczyzna // chłopiec puszczający wiatry, psujący powietrze’: bździć ‘psuć powietrze, smrodzić’; *bźźar* 17, 20; *bźźar to ię i bźźi* 17

bździągwa (ATTR. N. AG.) ‘ta, która bździ; kobieta źle gotująca’: bździć ‘źle gotować, partolić’; *bźźoŋgva* 19; *bźźi to iężyńe ta bźźoŋgva iedna* 19

bździel (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto bździ; mężczyzna // chłopak puszczający wiatry, psujący powietrze’: bździć ‘psuć powietrze, smrodzić’; *bźźel* 3, 17, 20, 22, G; *bźźil* 19; *naįot še i bźźi bźźel* 3

bździuch (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: bździć ‘jw.’; *bźźoχ* 8, 20, 22, 29, 30; *bźźoχ bźźi* 20; *ić ty bźźoχu* 30

bździucha (ATTR. N. AG.) ‘ta, która bździ; kobieta puszczająca wiatry, psująca powietrze’: bździć ‘psuć powietrze, smrodzić’; *bźźoχa* 8, 22; *naźre še bźźoχa i bźźi* 8

bździuch (ATTR. N. AG.) **1.** ‘ten, kto bździ; mężczyzna // chłopiec puszczający wiatry, psujący powietrze’: bździć ‘psuć powietrze, smrodzić’; *bźźuχ* 3, 20, 22, 30; *naįot še i bźźi bźźuχ* 3; **2.** ‘ten, kto bździ; mężczyzna wydający przykrą, odrażającą woń; cuchnący’: bździć ‘śmierdzieć’; *bźźuχ* 3; *ńeumyty bźźuχ strašńe bźźi* 3

bździucha (ATTR. N. AG.) zob. bździocha: bździć ‘psuć powietrze, smrodzić’; *bźźuχa* 22

bździun (ATTR. N. AG.) zob. bździar: bździć ‘jw.’; *bźźun* 7, 17, 20; *bźźun bźźi* 7

C

cacała (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto caca; pieszczoch’: cacać ‘pieścić; umizgiwać się’; *cacaua* 29

całuśnik (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi się całować’: całować się; *cauśnik* 19, 25; *ne vyxož za tego cauśnika, on še z každom cauuje* 19; *cauśnik to ijes taki chuop co še lubi cauovać* 25

capała (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto capa; złodziej’: capać ‘kraść’; *capaua* 24, 29

cebulara (N. AG.) ‘ta, która handluje cebulą’: cebula; *cebulara* 8; *chandluje cebulo* 8

cebularka (N. AG.) ‘jw.’: cebula; *cebularka* 7, 13; *chandluje cebulom* 7

cebularz (N. AG.) **1.** ‘ten, kto uprawia cebulę’: cebula; *cebulaš* 1–12, 15, 16, 18, 19, 21, 26, 28–30; *cebuloš* 13, 14, 17, 20, 22–25; *cybulaš* 27; *cybuloš* 19, 25, M; *cebulaš upravja cebule* 1; *cebulaš saži // šeje cebule* 6; **2.** ‘ten, kto handluje cebulą’: cebula; *cebulaš* 3, 6, 8, 9, 11, 12, 14, 15, 19, 22, 26, 28, 29; *cebuloš* 10, 13, 14, 16, 18, 21–25; *cybulaš* 5, 30; *cybuloš* 1, 2, 4, 7, 17, 19, 20, 27, M; *chandluje cebulom* 19

cechowacz (N. AG.) ‘ten, kto cechuje coś; pracownik opatrujący coś cechą (znakiem); znaczący, znakujący, stemplujący coś’: cechować; *cehovac* 19; *cehovau žževa do vyrembu* 19

cechowniczy (N. AG.) ‘jw.’: cechować; *cehovnicy* M

cechownik (N. AG.) ‘jw.’: cechować; *cehovnik* 17; *cehuje žževa do vyrymbu* 17

cedzoń (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto cedzi coś; mężczyzna // chłopiec cedzący słowa, mówiący bardzo wolno, oddzielając wyrazy przerwami’: cedzić ‘mówić bardzo wolno, oddzielając wyrazy przerwami’; *cezoń* 17; *cezoń ceži suova* 17

cegielnik (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia cegły; ceglarz, strycharz’: cegła; *cegelnik* 14

ceglarz (N. AG.) ‘jw.’: cegła; *ceglas* 3, 6, 8–12, 14, 16, 19, 28; *ceglas* 5, 15, 26, 29, 30; *cegloš* 1, 2, 4, 7, 13, 14, 16–25, 27, M; *ceglas to cegue vyrabia* 6; *ceglas vyprava cegue* 19; *cegloš to i jak ceguy robić* 19

cektownica (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale się cektuje; kobieta lubiąca się kłócić, kłócąca się bez ustanku’: cektować się ‘kłócić się’; *cektovnica* 22; *stale še ze mnum cektuje ta cektovnica* 22

celnik I (N. AG.) ‘ten, który cli towary; pracownik urzędu celnego, pobierający cło’: clić; *celnik* 2–6, 10, 11, 13

celnik II (N. AG.) ‘ten, kto nakłada cło; pracownik urzędu celnego, pobierający cło’: cło; *celnik* 1–30; *celnik nauozeu mu na tovary cuo* 13

- cembrowacz** (N. AG.) ‘ten, kto cembrowuje coś; robotnik zatrudniony przy cembrowaniu, tj. obmurowywaniu ścian studni’: cembrować; *cymbrovac* 17
- cemenciarnia** (N. AG.) ‘ten, kto cementuje coś, betonuje coś’: cementować; *ce-menćoš* 20
- cepak** (N. AG.) ‘ten, kto młóci zboże cepem’: cep; *cepak* 6, 26, 28
- cepek** (N. AG.) ‘jw.’: cep; *cepek* 3
- cepiak** (N. AG.) ‘jw.’: cep; *cepak* 8; *cepak cepem muići zboże* 8
- cepiarz** (N. AG.) ‘jw.’: cep; *cepias* 6, 11, 12; *cepas* 2, 3, 7–9, 15, 18; *cepias bo cepem muići zboże* 6; *davno to byli cepaże, co cepem muićili* 18
- cepnik** (N. AG.) ‘jw.’: cep; *cepnik* 2, 7, 12, 18
- cepownik** (N. AG.) ‘jw.’: cep; *cepownik* 4
- ceramik** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia ceramikę; artysta zajmujący się ceramiką; specjalista (rzemieślnik, technik, inżynier) w dziedzinie ceramiki’: ceramika; *ceranik* 30
- cerowaczka** (N. AG.) ‘ta, która ceruje coś; kobieta zajmująca się cerowaniem odzieży’: cerować; *cerovacka* 6, 16–18; *cerovačka* 8, 10; *cerovocka* 27
- chachlacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale chachle; oszukiwaniec’: chachlać ‘oszukiwać’; *χαχλας* G; *χαχλας χαχλε luži* G
- chachmęt** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale chachmęci; oszukiwaniec’: chachmęcić ‘oszukiwać’; *χαχμυντ* 3
- chachmętnica** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale chachmęci; kobieta czyniąca coś niejasnym, niewyraźnym; gmatwająca, motająca’: chachmęcić ‘oszukiwać’; *χαχμυνθnica* 3; *he gram s tom χαχμυνθnicom f karty, bo ona χαχμynći* 3
- chapak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale chapie; krzykacz’: chapać ‘krzyczeć’; *chapać* 30; *chapać to tak chapać lubi, znaćy kšyćeć* 30
- charaszaj** (N. AG.) ‘ten, kto charasza zwierzęta; kastrownik’: charaszać ‘kastrować’; *charasaj* 30; *charasaj to charasa śfyńe* 30
- charaszajko** (N. AG.) ‘ten, kto charaszuje zwierzęta; kastrator’: charaszować ‘kastrować’; *charasajko* 30; *charasajko to charasuje śfyńe* 30
- charasznik** (N. AG.) ‘jw.’: charaszować ‘jw.’; *charasnik* 30; *charasnik charasuje śfyńe* 30
- charchała** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale charcha; mężczyzna wydający chrypliwe dźwięki; mówiący zduszonym głosem; brzmiący chryплиwie; rżący’: charchać; *χαρχαλα* M; *tak χαρχα živńe* M
- charchuła** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto charcha; człowiek kaszlący i spluwający’: charchać; *χαρχουλα* 24
- charlak** (ATTR. N. AG.) 1. ‘ten, kto charle; mężczyzna często chorujący’: charlać ‘często chorować’; *charlok* 22, 25; 2. ‘ten, kto stale charle; mężczyzna kaszlący’: charlać ‘kasłać’; *charlak* 28; *charlok* 18, 25
- charłęga** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale charle; człowiek kaszlący’: charlać ‘kasłać’; *charleŋga* 28

- chatlacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto chatła; mężczyzna przesadnie oszczędzający’: chatłać ‘przesadnie oszczędzać’; *chatuāč* 17; *chatuoc* 17, 19, 20; *chatuāč pše-sadñe chatua, oščenža každy gros* 17
- chatlak** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: chatłać ‘jw.’; *xatak* 8; *chatuok* 19
- chechłacz** (ATTR. N. AG.) **1.** ‘ten, kto chechle robotę; partacz’: chechłać ‘źle coś wykonywać’; *cheχuac* 13; *cheχuoc* M; *cheχuac kazdom robote cheχle* 13; *tyñ cheχuoc tak cheχle i cheχle te snpoy* M; **2.** ‘ten, kto stale chechła; mężczyzna kaszlący’: chechłać ‘kasłać’; *cheχuoc* 13; *cheχuoc cheχuo, kaśle* 13
- chełchun** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale chełchuni; kłamca’: chełchunąć ‘kła-mać’; *cheχhun* 6
- chelpiciel** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi się chełpić; pyszałek; chwalcza’: chełpić się ‘pysznić się, przechwalać się, wynosić się nad kogoś’; *cheχpiciel* 13; *tyñ cheχpiciel iuš še cheχpi* 13
- chelpicielka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi się chełpić; kobieta skłonna do chwa-lenia się, samochwalstwa; zarozumiała’: chełpić się ‘pysznić się, przechwa-lać się, wynosić się nad kogoś’; *cheχpicielka* 13
- cherla** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która cherla; człowiek często chorujący’: cherlać ‘często chorować’; *cherla* 3; *cherla cherlau, cherlau i pomer* 3
- cherlacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto cherla; mężczyzna często chorujący’: cherlać ‘często chorować’; *cherloc* 25; *cherloc cherlou tyžiñ, potym zdrovu i tak fkuu-ko* 25
- cherlak** (ATTR. N. AG.) **1.** ‘ten, kto cherla; mężczyzna często chorujący’: cherlać ‘często chorować’; *cherlak* 1–3, 6, 7, 11, 14, 16; *cherlok* 13, 19, 20, 28; *chyrl-
lok* 17, 19; *cherlak cherlau, cherlau i pomer* 1; *cherlak cherla, ñe umhira i ñe
mozdroviva* 11; *taki cherlak, stale suabuje, cherla na zdrovu* 14; *chyrl-
lok chyrl-
iñus rok* 17; **2.** ‘ten, kto stale cherla; mężczyzna kaszlący’: cherlać ‘kasłać’;
*chyrl-
lok* 25
- chichot** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale chichocze; mężczyzna często śmiejący się’: chichotać; *chiχot* 8, 19
- chichotka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale chichocze; śmieszka’: chichotać; *cheχotka* 3; *chiχotka* 22, 25, 28
- chichrak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się chichra; śmieszek’: chichrać się ‘śmiać się, chichotać’; *chiχrak* 7, 28
- chiszka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale chichocze; śmieszka’: chichotać; *chiška* 19
- chlacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto chła; mężczyzna nałogowo pijący alkohol’: chlać ‘pić, zwłaszcza alkohol’; *χlac* 12, 22; *χlač* 11, 15; *χloc* 16–17, 20, 22; *uoxlau
še χlac* 22; *χlač na umur χla vude* 11
- chlajus** (ATTR. N. AG.) **1.** ‘ten, kto chła; mężczyzna nałogowo pijący alkohol’: chlać, chlaj- (3. pl. praes.) ‘pić, zwłaszcza alkohol’; *χlajus* 1, 4, 5, 7–10, 13, 19, 20, 22; *χlejus* 1, 8; *χlajus χla vude* 4; **2.** ‘ten, kto dużo chła; mężczyzna obżerający się, dużo jedzący’: chlać ‘jeść’; *χlajus* 7, 13; *χlajus zexlou na ros
fšystko* 13

- chlajuska** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która chla; kobieta nałogowo pijąca alkohol’: chlać, chlaj- (3. pl. praes.) ‘pić, zwłaszcza alkohol’; *χλajuska* 8, 10; *χλεjuska* 8; *χlavutke* 8
- chlapa** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która chlapie; osoba, która lubi o innych dużo opowiadać’: chlapać; *χlapa* 17
- chlapacz** (N. AG. // ATTR. N. AG.) **1.** ‘ten, kto chlapie; mężczyzna pryskający, rozbryzgujący wodą’: chlapać ‘wylewać płyn, rozpryskując go, z pluskiem; bryzgać, pryskać’; *χlapac* 3; *naχlapau χlapac vody i ućek* 3; **2.** ‘ten, kto chlapie; mężczyzna rozrzucający przedmiotami po czymś’: chlapać ‘rozrzucać’; *χlapač* 3; *χlapač χlapie žečamy po χauupie* 3; **3.** ‘ten, kto chlapie językiem; klepa’: chlapać ‘mówić coś nieoględnie, nieostrożnie, niepotrzebnie; pleść głupstwa’; *χlapac* 3; *χlapač* 24; *χlapač χlape įinzykem* 24
- chlastocha** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi się chlastać; kobieta lubiąca się włóczyć po wsi’: chlastać się ‘włóczyć się’; *χlastoxa* 21; *χlastoxa to po fši še χlasta* 21
- chlatus** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto chla; mężczyzna nałogowo pijący alkohol’: chlać ‘pić, zwłaszcza alkohol’; *χlatus* 17; *to stary χlatus, χla vude ile vleže* 7
- chlebowdawca** (N. AG.) ‘dawca chleba; ten, kto daje wyżywienie, utrzymanie; zwłaszcza: ten, kto daje płatną pracę, zarobek; pracodawca’: chleb, dawca, a właściwie: dawca chleba lub ‘ten, kto daje chleb (u siebie); ten, kto daje wyżywienie, utrzymanie; zwłaszcza: ten, kto daje płatną pracę, zarobek; pracodawca’: chleb, dawać; *χlebowdafca* 1–29; *χlebudafca* 30; *χlebowdafca to pracodafca* 1; *χlebowdafca zapevna nam utšymahe* 14
- chlebowdawiec** (N. AG.) ‘ten, kto daje chleb; ten, kto daje wyżywienie, utrzymanie; zwłaszcza: ten, kto daje płatną pracę, zarobek; pracodawca’: chleb, dawać; *χlebowdavec* 29
- chlebojedca** (N. AG.) ‘ten, kto je chleb; mężczyzna zarabiający pracę na chleb’: chleb, jeść, jed- (pl. praet.); *χlebojedca* 3
- chlebovník** (N. AG.) ‘ten, kto pasł bydło za chlebem’: chleb; *χlebovník* 18; *χlebovník to pas byduo i tak zarabaui na χlep* 18
- chlewniarz** (N. AG.) ‘ten, kto ma chlewnię i w niej hoduje trzodę’: chlewnia; *χlevnoš* M; *kupeu sfyne uot tego χlevnoža co mo čšy χlevnie i v niχ robi* M
- chlipacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto chlipie; mężczyzna // chłopiec mlaskający przy jedzeniu’: chlipać ‘mlaskać’; *χlipač* 10; *χlipie, įak įe* 10
- chlistaczka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która chlista; kobieta // dziewczyna, która chciwie je, chciwie pije’: chlistać; *χl'istocka* 19; *χl'istocka to įe įakby įeżyno ne v'įaui* 19
- chłoń** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto chla; mężczyzna nałogowo pijący alkohol’: chlać ‘pić, zwłaszcza alkohol’; *χloń* 17, 20
- chluń** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: chlać ‘jw.’; *χluń* 17, 20
- chłopaczara** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lata // uganiania się za chłop(ka)mi, lubi towarzystwo mężczyzn’: chłopak; *χuopačara* 7; *χuopocara* M; *χuopocora* 19, 20, 22; *χuopačara za χuopakamy še uugaia* 7; *χuopocora to mu'um na takum, co še ugaio za χuopokamy* 20

- chłopara** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: chłop; *χῦοpora* 22; *ta χῦοpora še za χῦοpaḿi ugaño* 22
- chłopiara** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: chłop; *χῦοpara* 12, 14, 16–20; *χῦοpora* 19; *taka χῦοpara, za χῦοpamy še ugaña* 12; *χῦοpora zyñato a za ñinnyḿi χῦοpamy še uoglundo* 19
- chłopicha** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: chłop; *χῦοpicha* 1, 6, 7, 17, 20, 22; *co to za χῦοpicha, co tak za χῦοpamy loto* 1; *χῦοpicha to by še strojiua ñi za χῦοpamy lotaua* 7
- chmielarz** (N. AG.) ‘ten, kto uprawia chmiel’: chmiel; *χḿielaś* 1–4, 6–9, 12, 18; *χḿieloś* 13, 20; *χḿelaś* 21, 26–30, G; *χḿeloś* 16, 22–25, M; *χḿielaś uprawia χḿiel* 1; *χḿeloś pracovou u χḿelu* 16
- chochlun** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto chochluje; mężczyzna // chłopiec mówiący szybko i niewyraźnie’: chochlować ‘mówić szybko, niewyraźnie’; *χοχlun* 7; *χοχlun dužo χοχluje a požytku s tygo ñi ma* 7
- chodaczka** (N. AG.) ‘ta, która może dużo chodzić’: chodzić; *χodačka* 8, 10, 13; *χodocka* M
- chodacznik** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia chodaki; szewc’: chodak; *χodačnik* 30
- chodak** (N. AG.) ‘ten, kto może dużo chodzić’: chodzić; *χodak* 8, 10, 13; *χodok* M; *χodok letko χoži* M
- chodun** (N. AG.) ‘ten, kto dużo chodzi; piechur’: chodzić; *χodun* 24, 30
- choduń** (N. AG.) ‘jw.’: chodzić; *χoduń* 24
- chodzik** (N. AG.) ‘ten, kto chodzi; mężczyzna chodzący bez określonego zajęcia’: chodzić; *χοζik* 17
- cholernik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto choleruje; klątwownik; mężczyzna przeklinający’: cholerować ‘przeklinać’; *χolerńik* 3; *ty χolerńiku, ñe χoleruḿi my do uχα* 3
- cholewiarz** (N. AG.) ‘ten, kto szyje cholewy do butów; rzemieślnik lub robotnik w fabryce, wyrabiający cholewki do obuwia; kamasznik’: cholewa; *χoleviaś* 25; *χolevoś* 19; *χolevoś šyje χolevy do butuf* 19
- cholewkarz** (N. AG.) ‘jw.’: cholewka; *χolefkaś* 28, G; *χolefkoś* M; *χol’ifkoś* 25; *χolefkaś to šyje χolefki do butuf* 28
- chomąciarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia chomąta’: chomąto; *χomoćaś* 26; *χomohćaś* 10; *χomuńcoś* M; *χumuńcoś* 22; *χomoćaś χomota vyrabiaḿi* 26
- chorowacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto chorowa ubranie; brudas’: chorować ‘brudzić’; *χorovac* 18; *χorovac zaχorovou ubrañe* 18
- chórzysta** (N. AG.) ‘ten, kto śpiewa w chórze’: chór; *χużysta* 1–30, G, M
- chrapacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto chrapie podczas snu’: chrapać; *χrapac* G; *χrapje χrapac ñemiuośerñe* G
- chrapal** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: chrapać; *χrapol* 7, 19, 20, 22, M; *χrapol χrapje aś v drugim pokoju suyχαć* 7; *tyñ χrapol tak χrape, ze ñi moge spać* 19
- chrapała** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: chrapać; *χrapaua* 6, 19
- chrapek** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: chrapać; *χrapek* 19, 26, 28; *v nocy tyñ χrapek tak χrapou, ze ñi moguem spać* 19

- chrapotek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto chrapota; mężczyzna mówiący chrapliwym głosem’: chrapotać ‘mówić chrapliwym głosem’; *χραποτεκ* 19; *χραποτεκ nie godo vyraźhe, ĭno tak χραποτο* 19
- chrapus** (ATTR. N. AG.) zob. chrapacz: chrapać; *χραpus* 14; *ty χραpuśe pśestań χραπαć, bo spać ĩi można* 14
- chraputnik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale chrapota; mężczyzna kaszlący’: chraputać ‘kasłać’; *χραputhik* 6
- chrechacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale chrecha; mężczyzna kaszlący’: chrechać ‘kasłać’; *χρεχαć* 12; *χρεχαć χρεχα // χρεśe* 12
- chrychacz I** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale chrycha; mężczyzna kaszlący’: chrychać ‘kasłać’; *χρυχαć* 2, 3, 5, 6; *χρυχαć χρυχα* 2
- chrychacz II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale chrychocze; mężczyzna kaszlący’: chrychotać ‘kasłać’; *χρυχαć* 8, 9; *χρυχαć ĩest pśeżimbjony i mocno χρυχοće* 8
- chrychak** (ATTR. N. AG.) zob. chrychacz I: chrychać ‘jw.’; *χρυχak* 4
- chrychal** (ATTR. N. AG.) zob. chrychacz I: chrychać ‘jw.’; *χρυχαł* 9, 12
- chrychala I** (ATTR. N. AG.) zob. chrychacz I: chrychać ‘jw.’; *χρυχαα* 1, 4, 7; *χρυχαα χρυχα* 1
- chrychala II** (ATTR. N. AG.) zob. chrychacz II: chrychotać ‘jw.’; *χρυχαα* 10; *χρυχαα χρυχοće* 10
- chrychawa I** (ATTR. N. AG.) zob. chrychacz I: chrychać ‘kasłać’; *χρυχawa* 1
- chrychawa II** (ATTR. N. AG.) zob. chrychacz II: chrychotać ‘jw.’; *χρυχawa* 10
- chrychawiec** (ATTR. N. AG.) zob. chrychacz I: chrychać ‘jw.’; *χρυχaveć* 17; *χρυχaveć fstańe i χρυχα* 17
- chrychoła I** (ATTR. N. AG.) zob. chrychacz I: chrychać ‘jw.’; *χρυχοα* 1; *χρυχοα χρυχα* 1
- chrychoła II** (ATTR. N. AG.) zob. chrychacz II: chrychotać ‘jw.’; *χρυχοα* 10; *χρυχοα χρυχοće* 10
- chrychul** (ATTR. N. AG.) zob. chrychacz I: chrychać ‘jw.’; *χρυχul* 1, 2
- chrychun** (ATTR. N. AG.) zob. chrychacz I: chrychać ‘jw.’; *χρυχun* 1
- chrypa** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale chrypi’: chrypieć; *χρυπα* 8, 10, 28
- chryplak** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: chrypieć; *χρυplak* 30
- chrząkacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale chrząka; mężczyzna wydający krótkie, nieartykułowane dźwięki z krtani’: chrząkać; *χşqkać* 6; *kşonkac* 1; *denervuĭe me, ĩak ten χşqkać stale χşqka* 6
- chrząkala** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: chrząkać; *χşonkaα* 17; *χşonkaα ĩiń cy noc stale χşonka* 17
- chrzciciel** (N. AG.) ‘ten, kto chrzci kogoś’: chrzcić; *χşćićel* 2, 3, 5, 6, 8, 9, 15; *kşćićel* 1, 4, 7, 10–14, 16–29; *kşćićil* 30
- chuchrak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto chuchra; mężczyzna często chorujący’: chuchrać ‘często chorować’; *χυχrok* 19

- chumeryczka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale chumeruje; kobieta // dziewczyna kapryśna’: chumerować ‘chimerować, kapryścić’: *chumerycka* 7, 28; *chumerycka chumeruje* 7; *moja zona chumerycka* 28
- chwalacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi się chwalić; ironicznie lub lekceważąco o kimś, kto się chwali; samochwała’: chwalić się; *chfalać* 16; *nie moge temu chfalaćowi vēžyc, bo on še tylko tak chfal’i* 16
- chwalbiarz** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: chwalić się; *chfalbjaś* 2; *chfalbjaś lubi še chfalić, tylko mu chfalba v guovje* 2
- chwalbus** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: chwalić się; *chfalbus* 12
- chwalca** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: chwalić się; *chfalca* 2, 17, 20, M; *kfalca* 7; *chfalca taki z niego, tylko še chfali* 2; *chfalca to še ino chfol’i* M
- chwalczyni** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi się chwalić; jw.’: chwalić się; *chfal-cyni* M
- chwalej** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: chwalić się; *chfalej* 12; *chfalej z niego, co lubi še chfal’ić* 12
- chwaler** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: chwalić się; *chfaler* 7; *ja nie jestym chfaler, nie lubę še chfalić* 7
- chwalibieda** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która lubi sam siebie chwalić’: chwalić (się), bieda; *chfalibjeda* 3–5, 8; *chfalibida* 1, 2
- chwalibura** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi sam siebie chwalić’: chwalić (się), (por. bursa); *chfalibura* 3, 4, 8, 9; *kfalibura* 14; *ale chfalibura z tego Antka, jak še nie poxfali, to nie pšežyje* 8
- chwaliburca**² (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: chwalić (się), (por. bursa); *chfaliburca* 2–5, 8; *chfaliborca* 9; *chfol’iburca* 15; *kfal’iburca* 11
- chwaliburek** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: chwalić (się), (por. bursa); *chfaliburek* 9; *chfal’iborek* 12
- chwaliburga** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: chwalić (się), (por. bursa); *chfaliburga* 6
- chwalibursa** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: chwalić (się), (por. bursa); *chfalibursa* 2–6, 9; *chfal’ibursa* 12, 15; *kfal’ibursa* 11
- chwalibus** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która lubi sam // samą siebie chwalić’: chwalić (się), (por. bursa); *chfalibus* 6
- chwalibuśnik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi sam siebie chwalić’: chwalić (się), (por. bursa); *chfalibuśnik* 9; *chfal’ibuśnik* 12
- chwalibzda** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: chwalić (się), bździć; *chfal’ibzda* 18
- chwalicz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi się chwalić; ironicznie lub lekceważąco o kimś, kto się chwali; samochwała’: chwalić się; *chfal’ić* 16; *chfal’ić še lubi chfal’ić co to on może, kogo zna* 16

² Renata Grzegorzczkova w złożeniu *chwaliburca* wyodrębnia element *-burca* (< *borca*), wyabstrahowany z *obrazoburca*, *bogoburca* (*bogobórca* SW) i stanowiący jakby wykładnik nomen agentis. Nie wyklucza też związku compositum *chwaliburca* z *chwalibursa*, zaświadczoną w SW i odesłaną do *chwalibur*, a to objaśnione jako analogia do imion na *-bór* (por. Grzegorzczkova 1963, s. 258).

- chwalidudek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi sam siebie chwalić’: chwalić (się), ?;
χfal'idudek 12
- chwalidupa** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi chwalić swoją dupę; samochwał’:
chwalić (się), dupa, a właściwie: chwalić dupę; *χfalidupa* 1, 3; *χfal'idupa*
12, 24, 28, 30; *χfol'idupa* 13, 15, 17, 19, 20, 22; *kfalidupa* 7; *kfal'idupa* 11;
kfol'idupa 17, 20, 21; *pšyšet χfol'idupa i še χfol'i* 13
- chwalidupek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi chwalić swoją dupkę’: chwalić, dup-
ka, a właściwie: chwalić dupkę; *χfal'idupek* 18, 24; *kfalidupek* 7
- chwalidupka** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi chwalić swoją dupkę; samochwał’:
chwalić, dupka, a właściwie: chwalić dupkę; *kfal'idupka* 26; *kfol'idupka*
17, 21
- chwalidupski** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi chwalić swoją dupę’: chwalić, dupa,
a właściwie: chwalić dupę; *χfol'idupski* 22
- chwalidziura** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która lubi chwalić swoją dziurę;
samochwał’: chwalić (się), dziura, a właściwie: chwalić dziurę; *χfaližura* 3,
6; *χfal'ižura* 18
- chwalik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi się chwalić; ironicznie lub lekceważąco
o kimś, kto się chwali; samochwała’: chwalić się; *χfalik* 5; *χfal'ik* 19; *co še
naχfal'iu tyn χfal'ik* 19
- chwalipietrek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi sam siebie chwalić’: chwalić (się),
Piotrek³; *χfol'ipetrek* 22, 23; *kfal'ipetrek* 26
- chwalipięta** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która lubi chwalić swoje pięty; samo-
chwał // samochwała’: chwalić (się), pięta, a właściwie: chwalić pięty; *χfa-
lipienta* 3, 5, 6, 8, 9; *χfalipinta* 4; *χfal'ipenta* 12; *χfal'ipinta* 14, 16, 18, 19, 25,
G; *χfol'ipeta* 20, 22; *χfol'ipinta* 13, 15, 23, 25; *kfalipienta* 10; *kfal'ipenta* 11;
kfal'ipinta 14; *kfol'ipinta* 17, 21; *taki χfalipienta z něgo, co to še zafše χfali* 6;
χfalipienta še fčoraĭ cauy čas χfaliua 8
- chwalipiętka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi chwalić swoje piętki; samochwała’:
chwalić, piętka, a właściwie: chwalić piętki; *χfal'ipientka* 25
- chwaliplujski** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi sam siebie chwalić; samochwał’:
chwalić (się), pluć, pluć- (sg., pl. praes.); *χfal'iplujski* 24
- chwalipyta** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’; *χfal'ipyta* 19; *χfol'ipyta* 23, 28; *iuš še ně χfal,
χfal'ipyto* 19
- chwalipytka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi sama siebie chwalić’; *χfal'ipytka* 19
- chwalisz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi się chwalić; ironicznie lub lekceważąco
o kimś, kto się chwali; samochwała’: chwalić się; *χfališ* 1, 4; *χfal'is* 18, 19,
23; *χfal'iš* 12, 16, 25, 28; *χfol'is* 13, 22, 23; *kfališ* 7, 10; *kfal'is* 14; *kfol'is* 16,
17, 20, 22; *kfol'iš* 21; *χfališ takom mo bide, a tak še χfali* 1; *χfal'is ma fġa,
a ša χfal'i* 18; *χfol'is še luġi χfol'ic i uvazo samego šebe* 22

³ Jak widać złożenie to oparte jest na drugim członie o charakterze antroponimicznym. Człon B nie jest tu traktowany jako zdrobnienie od imienia Piotr (por. też Szczepankowska 1995, s. 91; Grochola-Szczepanek 2002, s. 86).

- chwaliszka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi się chwalić; jw.’: chwalić się; *χfal'iska* 25; *χfol'iska* 20, 22; *χfol'iska, pšyšua še χfol'ic sukno* 20
- chwalitorba** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która lubi sam // sama siebie chwalić; samochwał // samochwała’: chwalić (się), torba, a właściwie: chwalić torbę; *χfol'itorba* 19, 20, 22; *Zoška to tako χfol'itorba* 19
- chwaliwoda** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi sam siebie chwalić’; *χfalivoda* 2
- chwaliwór** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: chwalić (się), wór; *χfal'ivur* 23
- chwalnik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi się chwalić; ironicznie lub lekceważąco o kimś, kto się chwali; samochwała’: chwalić się; *χfal'nik* 5, 9
- chwaloch** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: chwalić się; *kfalox* 28; *ten to dopero ie kfalox, kfal'ic še potrafi* 28
- chwaluch** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: chwalić się; *χfaluχ* 2; *kfal'ux* 28; *ne lubię tygo χfaluχa, bo še ino χfali* 2
- chwalus** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: chwalić się; *χfalus* 1, 4, 7, 8, 11, 12, 14, 16, 18; *χfolus* 13, 15, 17, 19, 20; *kfalus* 7, 10, 11, 14; *kfolus*, 17, 20, 21; *χfalus to guvno ma, a še χfali* 12
- chwaluś** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: chwalić się; *χfaluś* 1, 3
- chwała** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: chwalić się; *χfoua* 24; *kfoua* 24; *co še naχfoleu χfoua iak pšylos* 24
- chwałek** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: chwalić się; *χfauek* 29
- chychrak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale chychra; mężczyzna kaszlący’: chychrać ‘kasłać’; *χyχrak* 3
- chychran** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: chychrać ‘jw.’; *χyχran* 3
- ciachlerz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto ciachluje; mężczyzna handlujący nieuczciwie’: ciachlować ‘szachrować, nieuczciwie handlować, oszukiwać’; *ćaxleš* 18; *ćaxleš ćaxluje, iak coš spšedaie* 18
- ciachra** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która ciachruje; człowiek handlujący nieuczciwie’: ciachrować ‘szachrować, nieuczciwie handlować, oszukiwać’; *ćaxra* 17; *ćaxruje na fšystke strony* 17
- ciamajda // dziamajda** (ATTR. N. AG.) **1.** ‘ten, kto // ta, która ciamie // dziamie; człowiek ślamazarny, nieporadny, nieenergiczny, bezwolny; gapa, ciapa’: ciamać // dziamać ‘wolno coś wykonywać’; *ćamajda* 7, 17, 20; *šamajda* 17, 20; *tako ćamajda, ćamie tygodňamy mauu robotie* 7; **2.** ‘ten, kto // ta, która ciamie // dziamie; człowiek mlaskający przy jedzeniu, głośno jedzący’: ciamać // dziamać ‘mlaskać, jeść głośno’; *ćamajda // šamajda* 17, 20
- ciamak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto ciamie; mężczyzna, który wolno je’: ciamać ‘wolno jeść’; *ćamak* 17, 20
- ciamek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto ciamka; mężczyzna jedzący powoli, niedołężnie’: ciamkać ‘jeść powoli, niedołężnie’; *ćamek* 6
- ciapa** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która ciapie; osoba, która sobie nie radzi z czymś’: ciapać ‘poruszać się powoli’; *ćapa* 1–30, G, M

- ciapała** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto ciapie; mężczyzna mówiący niewyraźnie’: ciapać ‘mówić niewyraźnie’; *ćapaua* 13
- ciapciak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto ciapie; mężczyzna, który sobie nie radzi, wolno chodzi’: ciapać ‘wolno się poruszać’; *ćapćak* 13
- ciągniskóra** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto ciągnie skórę, tj. zdziera pieniądze z kogoś’: ciągnąć, skóra, a właściwie: ciągnąć skórę; *ćqǵhiskura* 3; *ćqǵhiskura to by skure śćqǵnou s ćuovēka, taki uasy na każdy groś* 3
- ciećkarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi się ciećkać; pieszczoch’: ciećkać się ‘pieścić się’; *ćećkaś* 7
- ciećko** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto ciećka kogoś; człowiek pieszczący kogoś’: ciećkać; *ćećko* 30
- ciekacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto cieka’: ciekać ‘biegać, włóczyć się’; **1.** ‘mężczyzna, który lubi włóczyć się po wsi’: *ćekoc* 13, 19, 20, 22; *ćekoc ćeko po fši* 19; **2.** ‘kobieta, która lubi włóczyć się po wsi’: *ćekoc* 19; *ćeko po fši i ćeko tyn ćekoc* 19; **3.** ‘ten, kto uganiania się za kobietami’: *ćekoc* 13, M; *tyn ćekoc tylko ćeko za pannamy, nie robi fpolu* 13
- ciekalska** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi ciekać; kobieta lubiąca biegać, włóczyć się po wsi zamiast pracować’: ciekać ‘biegać’; *ćekalska* 22; *ćekalsko* M; *ne xce ćekalski, co po fši ćeko* 22
- ciekalski** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi ciekać; mężczyzna lubiący biegać, włóczyć się po wsi zamiast pracować’: ciekać ‘biegać’; *ćekalski* 22
- ciekała** (N. AG.) ‘ten, kto cieka; mężczyzna starający się o coś’: ciekać ‘starać się o coś’; *ćekaua* 23, 26, 28
- ciekawica** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która cieka’: ciekać ‘biegać, włóczyć się’; **1.** ‘kobieta lubiąca włóczyć się po wsi’: *ćekavica* 19, M; *ta ćekavica juś ćeko po fši* 19; **2.** ‘kobieta uganiana się za mężczyznami’: *ćekavica* 25; *ćekavica aby ćeko s xupokami* 25; *ladačnica, no taka, co še tam nošiu za innymi, za męścynami, ladačnica muvi’i, ćekavica, ne pilnuje domu, ino ćeko, ćekavica* 25
- ciekawiec** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto cieka’: ciekać ‘biegać, włóczyć się’; **1.** ‘mężczyzna lubiący włóczyć się po wsi’: *ćekaviec* 20, 22; *ćekaviec ćeko po fši* 22; **2.** ‘uganiający się za kobietami’: *ćekaviec* 25; *ięj mōś byu ćekaviec, za tyhi źefčyna mi ćekau, take ruźne mīau* 25
- ciekus I** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która lubi ciekać; człowiek lubiący włóczyć się po wsi’: ciekać ‘biegać, włóczyć się’; *ćekus* 17, 19, 20; *ćekus ćeko poza domem* 17; *ćekus to ćeko po fši cauy žiń* 19
- ciekus II** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która się cieka; kobieta współzycząca z mężczyznami’: ciekać się ‘współżyć’; *ćekus* 17, 20; *tyn ćekus to tylko ćeko še s xupamy, jak ta suka s psamy* 17
- ciemieżca** (N. AG.) ‘ten, kto ciemięży, mężczyzna prześladowający, gnębiący ludzi’: ciemiężyć; *ćemęśca* M
- ciemieżyciel** (N. AG.) ‘jw.’: ciemiężyć; *ćiminzyciel* M

- ciepał** (N. AG.) ‘ten, kto ciepie czymś, tj. uderza’: *ciepać; ćepau* 29
- ciepek** (N. AG.) ‘ten, kto ciepie, rzuca czymś’: *ciepać ‘rzucać’; ćepek* 25
- cieraczka** (N. AG.) ‘ta, które trze len’: *cierać ‘trzeć często, długo’; ćeracka* 2, 3, 5, 9, 11; *ćeracki tro len* 11
- cierpioda** (N. AG.) ‘ten, kto cierpi; mężczyzna długo cierpiący na jakąś chorobę’: *cierpieć; ćirpioda* 19; *ćirpioda ćirpi duugi cas* 19
- cierpisz** (N. AG.) ‘jw.’: *cierpieć; ćerpiš* 19, 23, 26, 28
- cieśla I** (N. AG.) ‘ten, kto ciosa; rzemieślnik zajmujący się ręczną obróbką drewna, wykonywający drewniane konstrukcje budowlane, stawiający drewniane budynki’: *ciosać; ćeśla* 1–14, 16–26, 28, 29, G, M; *ćeśla ćosa žževo* 1; *ćeśla šekirom ževo ćosau, obrabau* 14; *ćeśle uoćesał’i takom bele* 25; *ćeśle xojočki ćesał’i, žl’i trachom piuom* 25
- cieśla II** (N. AG.) ‘ten, kto zajmuje się ciesiołką; rzemieślnik zajmujący się ręczną obróbką drewna, wykonywający drewniane konstrukcje budowlane, stawiający drewniane budynki’: *ciesiołka; ćeśla* G; *ćeśla ćešuuke robiu, uobrabau ževo* G
- cieślak** (N. AG.) zob. *cieśla I*: *ciosać; ćeślak* 2 *ćeślak to ćosa žževo* 2
- cieślarz** (N. AG.) zob. *cieśla I*: *ciosać; ćeślaš* 4; *ćeślaš ćosa žževo* 4
- ciuchta** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która ciuchta; człowiek, który szuka czegoś bez celu’: *ciuchtać; ćuxta* 3
- ciuciarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto ciucia; mężczyzna, który oczernia kogoś’: *ciuciać; ćućaš* 24
- ciulacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto ciuła coś; mężczyzna ciulający pieniądze’: *ciulać ‘zbierać powoli, mozolnie drobne kwoty pieniężne lub jakieś przedmioty; oszczędzać, składać’; ćuuac* 25; *ćuuac* 10, 19, G; *ćuuoc* 13, 19, 20, 22; *muī uoićec to byu taki ćuuac, zašše ćuuau drobne piñonže* 25; *ćuuac ćuua groš do groša* 10; *ćuuoc ćuuo na samoχut* 20
- ciuracz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto ciura; mężczyzna włóczący nogami po ziemi’: *ciurać ‘włóczyć’; ćurac* 19; *ćurac nogamy tak ćuro po žimi* 19
- ciuwacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale ciuwa; mężczyzna węszący za czymś, chcący coś ukraść’: *ciuwać ‘szukać czegoś, węszyć, by coś ukraść’; ćuvac* 25; *jak tyn ćuvac pšyžže, to ino pačšy, ćuva, co by tu ukraść* 25
- cman** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto cmani; oszukaniec’: *cmanić ‘oszukiwać’; cman* 3; *to kavau cmana* 3
- cmannik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale cmani; mężczyzna mówiący nieprawdę, kłamiący; łgarz’: *cmanić ‘kłamać’; cmañnik* 6
- cmokała** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale cmoka, mlaska ustami’: *cmokać; cmoka-ua* 19; *cmoko cmokaua* 19
- cudak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto cuduje; mężczyzna dziwacznie postępujący’: *cudować; cudak* 19, 25; *cudak no to tak cuduje, že tyn xoži tak, a un cuduje odvrotne, nepostympovo* 25

- cudotwórca** (N. AG.) ‘ten, kto tworzy cuda; mężczyzna uważany za mającego dar czynienia cudów’: cuda, tworzyć lub ‘twórca cudów; mężczyzna uważany za mającego dar czynienia cudów’: cuda, twórca, a właściwie: twórca cudów; *cudotfurca* 1–30, M
- cudzołożnica** (N. AG.) ‘ta, która cudzołoży; kobieta mająca stosunek płciowy z cudzym mężem’: cudzołożyć; *cuzouložnica* 1–7, 9, 11–30; *cuzouložnica* 8, 10; *cuzouložnica to muvjo na tom, ktura cuzouložy* 8; *cuzouložnica cuzouložy s xupamy ze fši* 10
- cudzołożnik** (N. AG.) ‘ten, kto cudzołoży; mężczyzna mający stosunek płciowy z cudzą żoną’: cudzołożyć; *cuzouložnik* 1–7, 9, 11–30, M; *cuzouložnik* 8, 10, 25; *taki cuzouložnik, žone ma a z drugom sypa* 14
- cukiernik** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia przysmaki z cukru’: cukier; *cukernik* 1–11; *cukernik* 12–30
- cycal** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto ssie cyca matki, a jest na to za duży’: cyc ‘piers’; *cycol* 7, 19; *ne šši cyca, cycolu* 19
- cycolicha** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która ssie cyca matki, a jest na to za duża’: cyc ‘piers’; *cycol'ixa* 19; *cycol'ixa mo juš čšy lata, a įesce šše cyca* 19
- cycun** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto ssie cyca matki, a jest na to za duży’: cyc ‘piers’; *cycun* 7; *duży cycun a cyca šše* 7
- cykliniarz** (N. AG.) ‘ten, kto cyklinuje podłogę’: cyklinować; *cyklińaš* 3, 5, 6, 8, 9, 11, 12, 15, 28; *cyklińoš* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–21, 23–25, 27; *cykl'inaš* 22, 26, 29, 30; *zavouali cyklińaža do cyklinovaņa poduuk* 3
- cyrkowiec** (N. AG.) ‘ten, kto występuje w cyrku’: cyrk; *cyrkoviec* 1–6, 8–16, 21; *cyrkovec* 7, 17–20, 22–29; *cyrkovic* 30; *cyrkovic vystempuįe f cyrku* 30
- cyrkuśnik** (N. AG.) ‘jw.’: cyrk; *cyrkuśnik* 17; *cyrkuśnik f cyrku pokazyvaų žonglerke* 17
- czapkarka** (N. AG.) ‘ta, która szyje czapki’: czapka; *čapkarka* 17
- czapkarz** (N. AG.) ‘ten, kto szyje czapki’: czapka; *capkoš* 20
- czapnik** (N. AG.) ‘jw.’: czapka; *capnik* G; *copnik* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16, 17, 19, 20, 22, 23, 25, 28, M; *čapnik* 3, 6–9, 11, 12, 14–16, 18, 19, 21, 24–27, 29, 30; *uadne copy to še uu copnika stalovaųo* 19; *zrup mi copke na žime, pšeće įešteš copnik* 20; *usyįe copke uu copnika* 23; *čapnik šyįe čapki* 18
- czarodziej** (N. AG.) ‘ten, kto dzieje czary; mężczyzna mający moc czynienia czarów; czarnoksiężnik’: czary, (dziejać // działać); *carožeį* 20, 22; *caroži* 19; *carožiį* 22, M; *čarožeį* 8, 10; *čarožiį* 30
- czarownica I** (N. AG.) ‘ta, która czaruje; kobieta obdarzona mocą rzucania uroków i czarów; wiedźma’: czarować; *carovnica* 2, 6, 7, 13, 15, 17–24, 26–29, M; *čarovnica* 8, 10, 14, 16, 19, 25, 26, 30; *čaruvnica* 30; *stara čarovnica krovų očarovaųa i mleka įe dajom* 14
- czarownica II** (N. AG.) ‘ta, która rzuca czary; mająca moc rzucania uroków i czarów; wiedźma’: czary; *carovnica* M; *čarovnica* 25, G; *čarovnica, caųa vēš oskaržųa įom o žucaņe čaruf* 25

- czarownik I** (N. AG.) ‘ten, kto czaruje; mężczyzna czyniący czary’: czarować; *carovnik* 6, 11, 13, 17, 19, 20, 22, 23, 28, 29; *čarovnik* 1–3, 8, 10, 11, 15, 18, 19, 25; *čarovnik čaruje* 1
- czarownik II** (N. AG.) ‘ten, kto rzuca, czyni czary’: czary; *čarovnik* 14, 16, 25
- czciciel** (N. AG.) ‘ten, kto czci kogoś // coś; ktoś oddający cześć komuś // czemuś; wielbiciel, wyznawca’: czcić ‘oddawać cześć, wyznawać, wielbić, otaczać wielkim szacunkiem’; *ćcićel* 1–7, 9, 11–29; *ćcićil* 30; *ćcićel* 8, 10
- czcicielka** (N. AG.) ‘ta, która czci kogoś // coś; kobieta, która komuś lub czemuś oddaje cześć; wielbicielka, wyznawczyni’: czcić ‘oddawać cześć, wyznawać, wielbić, otaczać wielkim szacunkiem’; *ćcićelka* 1–7, 9, 11–29; *ćcićilka* 30; *ćcićelka* 8, 10
- czekaj** (N. AG.) ‘ten, kto czeka na kogoś // coś’: czekać; *čekaj* 24, 26, 28, 29
- czekała** (N. AG.) ‘jw.’: czekać; *čekaua* 3
- czepczarka I** (N. AG.) ‘ta, która czepi młodą na weselu’: czepić; *cepcarka* 3; *cepcarka cepiua młodu na veselu* 3
- czepczarka II** (N. AG.) ‘ta, która szyje czepki // czepce’: czepiek // czepiec; *cepcarka* 11, 19, 22; *cepcarki syuy cepce* 11
- czepialski** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale czepia się kogoś; mężczyzna, który doszukuje się w kimś złych intencji, występuje z zarzutem przeciwko komuś’: czepiać się ‘doszukiwać się, dopatrywać się w kimś złych intencji, cech, stron itp.; występować agresywnie, z ostrą krytyką, zarzutem przeciw komuś’; *čepalski* 3
- czepiarka** (N. AG.) ‘ta, która czepi młodą na weselu’: czepić; *cepiarka* 3; *cepiarka cepiua młodu na veselu* 3
- czesacz** (N. AG.) ‘ten, kto czesze coś; mężczyzna zatrudniony przy czesaniu lnu, konopi, wełny’: czesać; *cesac* 13
- człapa** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która człapie; człowiek, który idzie, wlokąc nogami’: człapać; *čuapa* 19
- czochraczka** (N. AG.) ‘ta, która czochra, grępluje wełnę’: czochrać; *ceχracka* 18; *coχracka* 2; *cuxracka* 30; *čexracka* 15; *čoχračka* 7; *čexracka veuny* 15
- czuchraj** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto czuchra; z dezaprobatą o kimś powolnym, ślamazarnym, flegmatycznym’: czuchrać ‘guzdrać się’; *čuχrai* 30
- czujka** (N. AG.) ‘ten, kto stoi na straży; strażnik’: (czuć, czuj- (sg., pl. praes.)); *čuijka* 17
- czyszczacz** (N. AG.) ‘ten, kto czyści zwierzęta; kastrator’: czyścić ‘kastrować’; *cyscac* 12, 18; *cyščoc* 19; *cyscac cyści zvježynta* 12; *cyščoc to umje cyścić zvježynta* 19
- czyszczak** (N. AG.) ‘jw.’: czyścić ‘jw.’; *cyscak* 15; *cyscak zvježont* 15
- czyszczarz** (N. AG.) ‘jw.’: czyścić ‘jw.’; *cyscaš* 15
- czyścibut** (N. AG.) ‘ten, kto na ulicy czyści ludziom buty’: czyścić, but, a właściwie: czyścić buty; *cyścićibut* 1–4, 15–18, 20–29; *čyścićibut* 5, 9–14, 30; *byli take cyścićibuty, co cyścićili buty lužum* 1

- czyściciel** (N. AG.) **1.** ‘ten, kto czyści zwierzęta; kastrator’: czyścić ‘kastrować’; *cyścićel* 3, 12, 14–18, 20–22; *cyścićel cyści zvíěžynta* 3; **2.** ‘mężczyzna, który łapie bezpańskie psy; hycel’: czyścić ‘oczyszczać, robić porządek’; *cyścićel* 6, 7, 17, 20, 28; *χycel to bžyto, vouajom tys cyścićel, a muvom rakoš tero* 7
- czyścioch** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale czyści coś; mężczyzna dbający o czystość’: czyścić; *cyścoχ* 13; *stale spšontau, cyśceu, pucovau* 13
- czytacz** (N. AG.) ‘ten, kto dużo i chętnie czyta’: czytać; *citac* 2, 6; *cytac* 12; *čytač* 2, 3, 5, 6, 9; *čytač dužo čyta* 2; *muī oīćec to byu čytač, lubau čytač* 3
- czytaczk** (N. AG.) ‘ta, która dużo i chętnie czyta’: czytać; *cytacka* 19; *cytacka tako to jo ne jestem, ne umim dobže čytač* 19
- czytak** (N. AG.) **1.** ‘ten, kto dużo i chętnie czyta’: czytać; *cytak* 2, 21–23; *cytok* 13–20, 28; *čytak* 1, 5, 7–12, 28; **2.** ‘ten, kto słabo czyta’: czytać; *cytok* 19, 20, 22; *cytok suabo cyto* 22
- czytaka** (N. AG.) zob. czytacz: czytać; *cytaka* 3
- czytarz** (N. AG.) zob. czytacz: czytać; *cytoš* 15; *čytaš* 11; *lubi čytač* 11
- czytelnica** (N. AG.) ‘ta, która dużo i chętnie czyta’: czytać; *cytelńica* 3; *cytelńica dužo čyta, s pasiom* 3
- czytelniczka** (N. AG.) ‘ta, która czyta; kobieta // dziewczyna, która czytuje książki, czasopisma itp., kto wypożycza z biblioteki książki do czytania w domu’: czytać; *cytelńicka* 1–6, 19, 20, 22, 30, M; *čytelńicka* 6, 19; *čytelńička* 7–18, 20, 21, 23–29; *cytelńicka dužo i χyntńe cyto* 20
- czytelnik** (N. AG.) ‘ten, kto czyta; mężczyzna // chłopiec, który czytuje książki, czasopisma itp., kto wypożycza z biblioteki książki do czytania w domu’: czytać; *citelńik* 6; *cytelńik* 1–7, 15, 16, 18–20, 22, 30, M; *čytelńik* 1–21, 23–29; *tylko byš čytou kšqški, taki š ćebe čytelńik* 20

Ć

ćlamak (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto ćlamie; mężczyzna // chłopiec mlaskający przy jedzeniu’: ćlamać ‘mlaskać’; *ćlamok* 18; *nie ćlam, ćlamoku, bo nie mogę tego συυχαć* 18

ćpacz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto ćpa; mężczyzna, który zażywa narkotyki, narkoman’: ćpać; *ćpac, narkoman* 14

ćpak (ATTR. N. AG.) **1.** ‘ten, kto ćpa; mężczyzna // chłopiec mlaskający przy jedzeniu’: ćpać ‘mlaskać’; *ćpak* 4; *ćpak ćpa, iak ie* 4; **2.** ‘ten, kto dużo ćpa; obżartuch’: ćpać ‘jeść’; *ćpok* 20, 22

ćpun (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto ćpa; człowiek zażywający narkotyki’: ćpać; *ćpun* M; *zadaje się s tym ćpunym* M

ćwiekacz I (N. AG.) ‘ten, kto ćwiekuje coś; pracownik szewski, który przybija ćwiekami podeszwy do cholewki’: ćwiekować; *ćf’ekoc* 13

ćwiekacz II (N. AG.) ‘ten, kto przybija coś ćwiekami; pracownik szewski, który przybija ćwiekami podeszwy do cholewki’: ćwiek; *ćf’ekoc* 13

ćwierz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto ćwierzy; mężczyzna łapczywie jedzący’: ćwierzyć ‘jeść łapczywie’; *ćf’eš* 24

D

dacharz (N. AG.) ‘ten, kto kryje dachy; rzemieślnik zajmujący się kryciem lub naprawą dachów’: dach; *daχaš* 14, 16

dachówczarz (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia dachówki’: dachówka; *daχufčoš* 30

dachówkarz (N. AG.) ‘jw.’: dachówka; *daχufkoš* 19; *daχufkoš daχufki vypo-
lou* 19

darciuch (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto drze coś; chłopiec często niszczący ubrania, buty’: drzeć, dar- (sg., pl. praet.); *darćuχ* 14; *tylko žže te uobleke tyn dar-
ćuχ* 14

darczyńca (N. AG.) ‘ten, kto czyni dar; ofiarodawca, obdarzający, obdarowują-
cy’: dar, czynić; *dažcyńca* G; *podarovou dažcyńca*, *uofarovaŋ G*

darmodajka (ATTR. N. AG.) ‘ta, która daje darmo coś; kobieta rozpustna’: dar-
mo, dawać; *darmodajka* 28; *darmo dupy daje* 28

darmojad (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto jada darmo, na cudzy koszt; leń, próżniak,
darmozjad’: darmo, jadać; *darmojat* 6; *je darmo darmojat, bo ne χce mu še
robić* 6

darmozjad (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto zjada darmo, na cudzy koszt; leń, próżniak’:
darmo, zjadać; *darmozjat* 7, 19; *darmozjat ne zaraβa a ješć χce* 19

darmozjedźca (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto zjada za darmo, na cudzy koszt; leń,
próżniak, darmozjad’: darmo, zjadać, zjedz- (imperat.); *darmozjeđca* 3; *dar-
mozjeđca darmo je, ne robi* 3

dawca (N. AG.) ‘ten, kto daje // dał, tj. użycza // użyczył komuś czegoś’: dawać;
dafca 2–30; *duugo čekali na dafce, coby dau Stefkoju nerke* 2; *dafcy to daŋum
datki* 19

dawczyni (N. AG.) ‘ta, która daje // dała coś; kobieta // dziewczyna, która użycza
// użyczyła czegoś’: dawać; *dafcyńi* 4–7, 13, 15–27, 29; *dafčyńi* 1–3, 8–12;
14, 28, 30; *dafca čy dafčyńi to ne ma značeńa, važne žeby dau špik* 1

dekarz (N. AG.) ‘ten, kto dekuje; rzemieślnik zajmujący się kryciem lub naprawą
dachów; dacharz’: dekować; *dekaš* 2, 3, 6, 8, 10, 18, 19, 25, 28; *dekoš* 1, 12,
13, 15, 17, 19, 20, 22, 23, G, M; *dekaš co dekuje suomo* 18; *dekoš dekuje
cyli kryje daχy suumum* 22; *dekože to suumom dekovaŋy, a teros kryjom
daχufkom* G

dekorator I (N. AG.) ‘ten, kto dekoruje; mężczyzna, który projektuje i urządza
wnętrza’: dekorować; *dekorator* 1–30

- dekorator II** (N. AG.) ‘ten, kto projektuje dekoracje teatralne, filmowe; scenograf’: dekoracja; *dekorator* 1–30, M
- demonstrator** (N. AG.) ‘ten, kto demonstruje; uczestnik demonstracji; manifestant’: demonstrować; *demonstrator* 1, 5, 6, 8–10, 12, 13, 23–29; *demonstratur* 2–4, 7, 11, 14–22, 30; *demonstratory demonstrovauy pšet sejmym o podvyški* 13
- demoralizator** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto demoralizuje kogoś; mężczyzna demoralizujący otoczenie’: demoralizować; *demoralizator* 3
- deprawator** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto deprawuje kogoś; mężczyzna deprawujący kogoś; demoralizator, gorszyiciel’: deprawować; *depravator* 1–30, G, M
- depta** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która depcze, a nie robi; guzdrała’: deptać; *depta* 24
- deptacz** (N. AG.) ‘ten, kto depcze coś; mężczyzna // chłopak depczący siano w stogu, kapustę w beczce’: deptać; *deptoc* 19, M; *deptoc depce kapuste v becce* 19
- deptak** (N. AG.) ‘jw.’: deptać; *deptak* 6, 8, 19, 25, G; *deptak depce śano f stogu* 6; *deptak depce śano, kapuste* 8; *deptak, nogami depta!i v becce* 25
- derda** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która derda; człowiek szybko chodzący’: derdać; *derda* 25
- derun** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się drze; mężczyzna // chłopiec krzykliwy, wrzaskliwy; płaczek’: drzeć się ‘krzyczeć, wrzeszczeć, płakać bardzo głośno’; *derun* 6
- despecznik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto despekkuje kogoś; mężczyzna lubiący dokuczać, skłonny do dokuczania, dokuczający, nieznośny’: despekować ‘dokuczać’; *despecnik* 23, 28
- despeka** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która despekkuje kogoś; człowiek dokuczający kogoś’: despekować ‘jw.’; *despeka* 23
- dewastator** (N. AG.) ‘ten, kto dewastuje coś; niszczyciel’: dewastować; *devastator* 1–30, G, M
- dezerter** (N. AG.) ‘ten, kto zdezerterował; mężczyzna uciekający z wojska, uchylający się od służby wojskowej’: dezertować; *dezenter* 22; *dezerter* 8, 14, 16, 25, G; *dezynter* 13, 20; *dezyrter* 19; *dyzenter* 12, 28; *dyzyntyr* 30; *dezynter zdezynterovou* 13
- dławiduda** (N. AG.) ‘ten, kto dławid dudy, tj. gra na organach; organista’: dławid, dudy; *dławiduda* 22, 24; *dławiduda to organista* 22
- dławimiech** (N. AG.) ‘ten, kto dławid miechy, tj. gra na organach; organista’: dławid, miechy; *dławimiech* 18; *dławimiech to organista* 18
- dłubacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto dłubie; grzebała; z dezaprobatą o kimś powolnym, ślamazarnym, flegmatycznym’: dłubać ‘robić coś wolno; grzebać się; guzdrać się’; *dłubac* 14
- dłubak** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: dłubać ‘jw.’; *dłubak* 7; *dłubak to še z robotu beže dľubau* 7

- dłubalski** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: dłu^{ba}ć ‘jw.’; *dłubalski* 3
- dłubala** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto dłu^{bie}’ 1. ‘mężczyzna // chłopiec stale dłu^{biący} w nosie’: dłu^{ba}ć ‘drażyć’; *dłubała* 6, 8, 10, 19, M; *dłubała dłu^{bię} v no^{se}* 6; 2. ‘grzebała’: dłu^{ba}ć ‘robić coś wolno; grzebać się; guzdrać się’; *dłubała* 17, 20, 22; *dłubała to nie robi, a tak dłu^{be}* 20
- dłubek** (ATTR. N. AG.) zob. dłu^{bacz}: dłu^{ba}ć ‘robić coś wolno; grzebać się; guzdrać się’; *dłubek* 7, 13, 16, 17, 19, 20, 22, 23, 25, 28; *dłubek dłu^{be} cały żiⁿ* 13; *tyżiⁿ dłu^{bou} p^{sy} tra^xto^{že} tyn dłu^{bek}* 19
- dłuciarz** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje dłu^{tem}’: dłu^{to}; *dłu^{ca}ś* M
- dmuchacz** (N. AG.) ‘ten, kto dmucha; mężczyzna wywołujący podmuch powietrza’: dmuchać; *dmu^xoc* 13
- dogadywacz** (N. AG.) ‘ten, kto dogaduje komuś; mężczyzna mówiący komuś coś nieprzyjemnego, robiący komuś złośliwe uwagi’: dogadywać ‘mówić coś nieprzyjemnego, robić złośliwe uwagi’; *dogady^{vac}* 13
- dojaczka** (N. AG.) ‘ta, która do^{iła} krowy we dworze’: do^{ić}, doj- (1. sg., 3. pl. praes.); *doj^{acka}* 17, 19, 20, 22, 25; *doj^{acka}* 7, 11, 13, 15, 18, 21, 23; *doj^{acka} to dojⁱu^a krowy ve dvo^{že}* 3
- dojarka** (N. AG.) ‘jw.’: do^{ić}, doj- (1. sg., 3. pl. praes.); *doj^{arka}* 1–5, 7, 8, 10, 12, 14, 16–22, 24, 25, 27–29, G, M; *doj^{orka}* 20; *duj^{arka}* 30; *doj^{arka} dojⁱu^a krowy ve dvo^{že}* 1; *ja^g do^bże dojⁱ to doj^{arka}, ja^k k^{eps}ko to duj^{ka}* 12; *ko^bity doj^{ark}amy ve dvo^{že} by^uy i dvors^{ke} krowy zdaⁱu^y* 14; *ve dvo^{že} krowy dojⁱu^y doj^{arki}, mu^vi^uo še tyż mle^čarki* 19
- dojarz** (N. AG.) ‘ten, kto do^{ił} krowy we dworze’: do^{ić}, doj- (1. sg., 3. pl. praes.); *doj^aś* 10, 19, 20; *doj^aś dojⁱu^y krowy v maj^{unt}ku* 10; *doj^ažu, vyduj^{če} no mi krove* 20
- dokaziciel** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto dokazuje; mężczyzna // chłopiec bawiący się wesoło, pła^{tający} figle’: dokazywać ‘bawić się wesoło, zachowywać się zbyt swobodnie, pła^{tać} figle; swawolić, zbyt^{kować}, szaleć’; *doka^{zić}el* 3
- dokazywca** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: dokazywać ‘jw.’; *dokazy^{fca}* 2, 3; *ale dokazuje ten dokazy^{fca}* 2
- dokuciarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto dokucza komuś; mężczyzna // chłopiec lubiący dokuczać, skłonny do dokuczania, dokuczający, nieznośny’: dokuczać; *doku^{ca}ś* 11, 12; *so take doku^{ca}że, co doku^{caj}o* 11
- dokuczarz** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: dokuczać; *doku^{ca}ś* 4, 9
- dokuczeniec** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: dokuczać; *doku^{če}niec* 3; *mam brata doku^{če}nica, somśadoj^u doku^{ca}* 3
- dokucznik** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: dokuczać; *doku^čnok* 2; *ne doku^{cej} my ty doku^čno^{ku}* 2
- dokucznica** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która dokucza komuś; kobieta lubiąca dokuczać, skłonna do dokuczania, dokuczająca, nieznośna’: dokuczać; *doku^čnica* 8, 10
- dokucznik** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: dokuczać; *doku^čnik* 13–15, 18, 22; *doku^čnik* 3, 6–8, 10–12, 25; *ne doku^čyś mi vincyjⁱ, doku^čniku* 25

- dokuczyciel** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: dokuczyć; *dokucyćel* 16, M; *dokucyćel* 7, 23
- dokuczjasz** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: dokuczać; *dokucyjas* 13, 16; *cemu mu dokucos*, *dokucyjaśe*? 16
- dokuta** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która dokucza komuś; człowiek lubiący dokuczać, skłonny do dokuczania, dokuczający, nieznośny’: dokuczać; *dokuta* 1–3, 7–9, 11, 12, 15, 17, 18, 23, 24
- dokutnica** (ATTR. N. AG.) zob. dokucznica: dokuczać; *dokutnica* 2, 3, 6, 8; *ius my dokuco doćinkamy dokutnica* 2
- dokutnik** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: dokuczać; *dokutnik* 1–8
- domokrążca** (N. AG.) ‘ten, kto krąży po domach z handlem; wędrowny handlarz sprzedający po domach różne towary; wędrowny rzemieślnik’: dom, krążyć; *domokrąśca* 13; *po domaχ to domokrąśce krąžom i spšedajom ruźne tovary* 13
- domyślnik** (N. AG.) ‘ten, kto domyśla się czegoś’: domyslać się; *domyślnik* M; *domyślnik* 19; *domyślnik domyśla še a niż še ve* 19
- donosiciel I** (N. AG. // ATTR. N. AG.) 1. ‘ten, kto donosi pocztę; listonosz’: donosić ‘przynosić, dostarczać’; *donosićel* 24; *doñus pošte donośićel*? 24; 2. ‘ten, kto donosi; denuncjator; kapuś’: donosić ‘oskarżać, denuncjować kogoś’; *donosićel* 1, 2, 4, 6, 7, 9, 12, 13, 18, 19, 22, 24–26, 28–29, G; *dunośićel* 3, 5, 8, 11, 14–17, 20, 21, 23, 27; *dunuśićil* 30; *z něgo to donośićel, na každygo doñeše* 8; *donosićel donoši na somśaduf* 10
- donosiciel II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto składa donosy; oskarżający; denuncjator, szpieg’: donos; *donosićel* G; *robi donos donośićel* G
- donosicielka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która donosi; denuncjorka, kapuś’: donosić ‘oskarżać, denuncjować kogoś’; *donosićelka* 1, 2, 4, 6–10, 12, 13, 18, 19, 22, 24–26, 28, 29; *dunośićelka* 3, 5, 8, 11, 14–17, 20, 21, 23, 27; *dunuśićilka* 30; *donoši to, co vje* 8
- donoszczyk** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto donosi; mężczyzna // chłopiec, który donosi, oskarża; denuncjator, szpieg’: donosić; *donoscyk* 3
- dopiekacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto opieka komuś; mężczyzna dokuczający komuś’: dopiekać ‘dokuczać’; *dořikac* 21; *dořikac co kazdymu dořika* 21
- doradca** (N. AG.) ‘ten, kto doradza // doradził komuś’: doradzać // doradzić; *doracca* 6; *doratca* 1–5, 7–29; *duracca* 30; *doratca to doraža lužom* 1; *mjaū doraćuf, co mu doražaūy* 8; *co mi doraćco tero doražiš?* 13
- doradczyni** (N. AG.) ‘ta, która doradza // doradziła komuś’: doradzać // doradzić; *doraćyñi* 1–5, 19, 20, 22, M; *doraćyñi* 6–18, 20, 21, 23–28, 29; *duratcyñi* 30; *to byua jej doraćyñi, caūy čas aby doražaūa* 6; *doraćyñi doražiuā my tyn zakup* 13
- doradnik** (N. AG.) zob. doradca: doradzać // doradzić; *doradnik* 18; *doradnik doraža* // *doreža* 18; *doražiu mi tyn doradnik* 18
- doręczyciel** (N. AG.) ‘ten, kto doręcza // doręczył coś; listonosz’: doręczyć; *dorecyćel* 22, 26–29; *dorecyćil* 30; *dorencyćel* 1–6, 19; *doreñcyćel* 9, 12, 13, 15; *doryncyćel* 20; *doryñcyćel* 7, 8, 10, 11, 14, 16–18, 20, 21, 23–25; *doreñcyćel paček* 9

- doręczycielka** (N. AG.) ‘ta, która doręcza // doręczyła coś; listonoszka’: doręczyć; *dorecyćelka* 22, 26–29; *dorecyćilka* 30; *dorencyćelka* 1–6, 19; *doreńcyćelka* 9, 12, 13, 15; *doryncyćelka* 20; *doryńcyćelka* 7, 8, 10, 11, 14, 16–18, 20, 21, 23–25; *doreńcyćelka* *muśi na čas fšystko doreńcyć* 13
- dorobiciel** (N. AG.) ‘ten, kto dorobił się czegoś; mężczyzna, który się dorobił majątku, pozycji społecznej niekoniecznie przez wytrwałą pracę, ale raczej przez wyzyskiwanie koniunktury’: dorobić się ‘osiągnąć coś, zdobyć staraniem, pracą; wzbogacić się, zrobić majątek’; *dorobićel* 2, 3, 7
- dorobicielka** (N. AG.) ‘ta, która dorobiła się czegoś; kobieta, która się dorobiła majątku, pozycji społecznej niekoniecznie przez wytrwałą pracę, ale raczej przez wyzyskiwanie koniunktury’: dorobić się; *dorobićelka* 2, 3; *dorobićelka mająntku* 2
- dorobisz** (N. AG.) ‘ten, kto się dorobił; mężczyzna, który się dorobił majątku, pozycji społecznej niekoniecznie przez wytrwałą pracę’: dorobić się; *dorobiš* 25
- dorobkiewicz** (N. AG.) zob. dorobiciel: dorobić się; *doropkevic* 1–6; *doropkevič* 7, 8, 10; *doropkevic* 11–29, M; *doropkevič* 25; *duropkevic* 30; *te doropkevice to po lužax chožiu i se dorabaui* 14; *doropkevic dorobeu se žinhi cužym koštym* 20; *doropkevič* *tylko myśl’i iak se pryntko dorobić* 25
- dorożczarz** (N. AG.) ‘ten, kto jeździ // powozi dorożką’: dorożka; *deruščaš* 17, 28
- dorożkarz** (N. AG.) ‘jw.’: dorożka; *deruškaš* 28; *deružkaš* 2, 22; *doroškaš* 1, 3–21, 23–30
- doskwier** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto doskwiera; mężczyzna dokuczający komuś’: doskwierać ‘dawać się we znaki, być uciążliwym; dokuczać’; *doskfer* 14; *doskfer co tag doskfshe komu* 14
- doskwieracz** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: doskwierać ‘jw.’; *doskferac* 1–3; *doskferac lužom doskfera* 1
- doskwierca** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: doskwierać ‘jw.’; *doskferca* 3; *doskferca doskfera, ze višimać z nem ne moge* 3
- dostarczyciel** (N. AG.) ‘ten, kto dostarcza // dostarczył coś, zaopatrujący w coś’: dostarczyć ‘doręczyć’; *dostarcyćel* 1, 2, 5, 6, 8, 13, 20; *dostarcyćel na cas dostarceu tovor* 13
- dostawca I** (N. AG.) ‘ten, kto dostawia, dostarcza coś, zaopatruje w coś’: (dostawiać); *dostařca* 1–30; *dostařca tovaru* 12
- dostawca II** (N. AG.) ‘ten, kto zajmuje się dostawą towaru, dostarcza coś, zaopatruje w coś’: dostawa; *dostawca* 1–30; *dostařca tovaru* 1
- dowciparz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto dowcipuje z kogoś // czegoś; szyderca’: dowcipować ‘szydzić’; *dofćipaš* 12; *dofćipaš dofćipuię, šyži z innyx* 12
- dowcipas** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi opowiadać dowcipy’: dowcip; *dofćipas* 17
- dowcipkarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi dowcipkować; mężczyzna opowiadający albo robiący żarciki’: dowcipkować ‘opowiadać dowcipy; żartować’; *dofćipkaš* 3; *dofćipkaš ćęgem dofćipkuię* 3

dowcipniś (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: dowcipkować ‘jw.’; *dofćipniś* 22; *dofćipkuje dofćipniś* 22

dowódca (N. AG.) ‘ten, kto dowodzi kimś // czymś; mężczyzna kierujący jednostką wojskową, stojący na czele jakiejś grupy’: dowodzić; *dovucca* 6, 19, 20, 22; *dovutca* 1–5, 7–18, 20, 21, 23–29; *duvucca* 30; *dovutca dovoži vojskem* 8

dozorca (N. AG.) ‘ten, kto dozoruje; mężczyzna zajmujący się pilnowaniem czegoś, czuwający nad czymś’: dozorować ‘mieć dozór, czuwać nad czymś, pilnować, strzec czegoś, kogo’; *dozorca* 1–8, 10, 19, 25; *dozorce dozorovali teren budovy* 6; *dozorca dozoruje škouę, čy špital* 19

dozorczyni (N. AG.) ‘ta, która dozoruje coś; kobieta pilnująca czegoś, czuwająca nad czymś’: dozorować ‘mieć dozór, czuwać nad czymś, pilnować, strzec czegoś, kogo’; *dozorcyńi* 1–6, 19, 20, 22, G, M; *dozorčyńi* 7–21, 23–29; *duzorcyńi* 30

dożyracz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto dożyra komuś; mężczyzna dokuczający komuś’: dożyrać ‘dokuczać, dawać się we znaki’; *dozyrac* 3; *coras baržej dozyrac mi dozyra* 3

dójka (N. AG.) ‘ta, która doila krowy we dworze; dojarka’: doić, doj- (1. sg., 3. pl. praes.); *dujka* 1–18, 20–2–5, 28; *dujka to dojiu krowy ve dvože* 1; *jağ dobže doji to dojarka, jağ kępsko to dujka* 12; *biu dujko ve dvože* 18

drach (N. AG.) ‘ten, kto draszuje; mężczyzna młócający zboże’: draszować ‘młócić’; *draχ* 2

drałas (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto drałuje; mężczyzna stale gdzieś biegnący, pędzący’: drałować ‘pędzić, biec’; *drauas* 3, 24

drapacz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto drapie kogoś paznokciami’: drapać; *drapac* 3; *podrapau go ten drapac* 3

drapała (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: drapać; *drapaua* 8, 11, 24, 30

drapicha (ATTR. N. AG.) ‘ta, która drapie kogoś paznokciami’: drapać; *drapiχa* 19; *drapiχa drape pazuramy* 19

drapieźca (N. AG.) ‘ten, kto dokonuje drapieży, tj. łupi i grabi’: (drapieź ‘grabież’); *drapešca* M

drapipiórek (N. AG.) ‘ten, kto drapie piórem; mężczyzna, który pisał papiery w gminie; pisarek’: drapać, pióro, a właściwie: drapać piórem; *drapipiurek* 3, 10; *drapipiurek v gmińe písau papiery* 10

drapus (ATTR. N. AG.) zob. drapacz: drapać; *drapus* 10, 12–14, 16; *tyñ drapus me podrapou* 13

drapuśnik (ATTR. N. AG.) zob. drapacz: drapać; *drapuśnik* M

draszek I (N. AG.) ‘ten, kto draszuje cepami zboże; młocarz’: draszować ‘młócić’; *drasek* 10, 13; *drašek* 1, 2, 4, 5, 7, 8; *drašek drašuje zbože* 1

draszek II (N. AG.) ‘ten, kto draszkuje; mężczyzna młócający zboże’: draszkować ‘młócić’; *drašek* 7; *draškuję zbože* 7

drenarz (N. AG.) ‘ten, kto drenuje pola; robotnik zajmujący się układaniem drenów, pracujący przy drenowaniu – osuszaniu gruntów’: drenować; *drenaš*

3, 6, 8, 9, 12; *drenoš* 2, 4, 5, 17, 18, 21, 24; *drenáš* 5, 15, 26, 30; *drynaš* 11; *drynáš* 22, 28, 29; *drynoš* 1, 7, 10, 11, 13, 14, 16, 19, 20, 23, 25, 27; *v zešue lato drynože drynovaŭy pole za drogom* 13

drepta (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która drepta; człowiek stawiający drobne kroki’: *dreptać; drepta* 13

dreptacz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto drepcze; jw.’: *dreptać; dreptač* 13; *dreptač tak drobno drepče* 13

drewnik (N. AG.) ‘ten, kto pilnuje drewna; dozorca drewna’: *drewno; drevník* 30

dręczyciel (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto dręczy kogoś; gnębiciel, męczyciel’: *dręczyć* ‘zadawać komu cierpienie fizyczne lub moralne; znęcać się, pastwić się; gnębić, dokuczać, męczyć’: *drenčyčel* 12; *drenčyŭ go tyn drenčyčel* 12

drobiarka (N. AG.) ‘ta, która hoduje drób’: *drób; drobarka* 17

drobiarz (N. AG.) ‘ten, kto hoduje drób’: *drób; drobaš* 13, M

drogarz (N. AG.) ‘ten, kto opiekuje się odcinkiem drogi’: *droga; drogaš* 23; *drogaš to trošcy še o droge* 23

drogomierz (N. AG.) ‘ten, kto mierzy drogi’: *droga, mierzyć; drogomiš* 7

drogomistrz (N. AG.) ‘ten, kto buduje drogi; pracownik służby drogowej nadzorujący konserwację i eksploatację dróg w określonym rejonie’: *droga, mistrz; drogomišč* 19

drogowiec (N. AG.) ‘ten, kto buduje drogi; mężczyzna pracujący przy budowie i naprawie dróg; specjalista w zakresie budowy dróg’: *droga; drogovičec* 6, 8, 10; *drogovičec buduje drogu* 6

drogowy (N. AG.) zob. *drogarz*: *droga; drogowy* 22

dróżnik (N. AG.) **1.** ‘ten, kto opiekuje się odcinkiem drogi’: *droga; družník* 1–7, 9, 11–23, 25, 28, 29, M; *družník* 8, 10, 25, 30, G; *družník opekuję še drogo* 30; **2.** ‘ten, kto buduje drogi’: *droga; družník* G; *družniki to poboca ŭocyscałi, žury ŭataŭy, to państfowy robotník na drože* G

druciarz I (N. AG.) ‘ten, kto drutuje garnki; wędrowny majster drutujący rozbite naczynia lub lutujący dziurawe garnki kuchenne’: *drutować; dručas* 5, 7, 8, 10, 11, 14, 16, 22, 25, 26, 28; *dručoš* 13, 15, 17, 19–21, 23, 25, M; *žiš ni ma dručazy, co by drutovali garki* 7; *ieżžiu po fši dručas i drutovaŭ garki* 11; *a to znowuž dručas drutovaŭ pęŭkhinty garnek* 14

druciarz II (N. AG.) **1.** ‘ten, kto reperował drutem garnki’: *drut; dručas* 30; *dručas reperovaŭ drutem gl’iňane garki* 30; **2.** ‘ten, kto wyrabia drut’: *drut; dručoš* 19; *dručoš drud na zbrojiňa robiu* 19; **3.** ‘ten, kto wyrabia szczotki z drutu’: *drut; dručoš* 17, 20

druh (N. AG.) ‘ten, kto druży, mężczyzna towarzyszący młodemu do ślubu’: (*drużyć* ‘towarzyszyć’); *druχ* 20, 22

druhenka (N. AG.) ‘ta, która druży; dziewczyna, która towarzyszy młodej do ślubu’: (*drużyć* ‘towarzyszyć’); *druχenka* 29; *druχyŭka* 28; *druχenka tovażyšy, druży muodej do ślubu* 29

druhna (N. AG.) ‘jw.’: (drużyć ‘jw.’); *druχna* 1–30, G, M; *druχna tovażyšy muodej do ślubu* 1; *panna muoda byua ta v veloŋe, i byli kouo hiŋ te druχny take, co druzyli* 12

drukarz I (N. AG.) ‘ten, kto drukuje coś; wykwalifikowany pracownik drukarni; specjalista w zawodzie drukarskim; wydawca’: drukować; *drukaš* 3, 6, 8, 9, 11, 12; *drukāš* 5, 15, 22, 26, 28–30; *drukoš* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–21, 23–25, 27; *drukaže drukujū gazety* 3

drukarz II (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w drukarni; wykwalifikowany pracownik drukarni; specjalista w zawodzie drukarskim’: drukarnia; *drukaš* 6, 8, 9, 12; *drukāš* 26; *drukoš* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14; *drukaž v drukarŋi* 6

drutarz (N. AG.) ‘ten, kto drutuje garnki; wędrowny majster drutujący rozbite naczynia lub lutujący dziurawe garnki kuchenne’: drutować; *drutaš* 18; *drutaš to davŋi garŋi drutovaū* 18

druzgała (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto tłucze coś’: (stp. *druzgać* ‘łamać, tłuc’); *druzgaū* 24

družba (N. AG.) ‘ten, kto družbuje; mężczyzna towarzyszący młodemu do ślubu’: (družbować ‘towarzyszyć’); *družba* 1–5, 7, 9, 11, 12, 14–16, 18, 21, 23, 24, 26, 28, 29, M; *družba* 3, 6, 8, 10, 12, 13, 17, 19, 20, 25, 30; *muodymu do ślubu družbuje družba* M; *družba tovażyšy muodemu do ślubu* 3; *my davŋi to muvil’i, že to byl’i te sfaχa i družba, a tero to muviom šfiatki, kedyš to družba i sfaχa, abo starosta, tyš muviom [...] abo starošćino una* 25

družbant I (N. AG.) ‘jw.’: (družbować ‘jw.’); *družbant* 17, 19, 20

družbant II (N. AG.) ‘ten, kto družy; jw.’: (družyc ‘towarzyszyć’); *družbant* 25; *družbant tovażyšy, družy muodemu do ślubu* 25

družbantka (N. AG.) ‘ta, która družy; dziewczyna towarzysząca młodej do ślubu’: (družyc ‘jw.’); *družbantka* 19

družbarz (N. AG.) ‘ten, kto družy; jw.’: (družyc ‘jw.’); *družbaš* 3; *družbaš tovażyšy muodemu do ślubu* 3

družbina (N. AG.) ‘ta, która družbuje; jw.’: (družbować ‘jw.’); *družbino* 17, 20

družebka (N. AG.) ‘ten, kto družbuje; jw.’: družbować; *družepka* 24

družka (N. AG.) ‘ta, która družy; dziewczyna towarzysząca młodej do ślubu’: (družyc ‘jw.’); *družka* 2, 3, 8, 19, 24, 30; *družka tovażyšy muodej do ślubu* 2

družko (N. AG.) ‘ten, kto družy; jw.’: (družyc ‘jw.’); *družko* 6, 12; *družko tovażyšy muodemu do ślubu* 6

drwal (N. AG.) ‘ten, kto rąbie w lesie drzewa na drwa’: drwa ‘kawałki drzewa porąbanego na opał’; *drwal* 1–3, 5–10, 12, 14, 16, 19, 25, 29, G; *drval’* 12, 18; *drvāl* 26, 30; *drvol* 13, 14, 17, 19–25, 28, M; *v leše drvale vyrombyvali žževa* 1; *drval žŋe drva, žževo* 2; *rēmbač albo drval vyčinaū ževa v leše* 14; *drvol rombje drva* M

drygant (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto dryga koło kogoś; mężczyzna nadskakujący komuś’: drygać; *drygant* 17, 20

drygus (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: drygać; *drygus* 17, 20

- dryzdun** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto dryzda; chłopiec sikający w pieluchy, w majtki, w pościel’: dryzdać ‘moczyć się, sikać’; *dryzdun* 3
- drzemala** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale drzemie // lubi drzemać’: drzemać; *žžemaja* 16; *žžymaja* 17, 29; *žžemaja cyšto žžeme* 16; *žžymaja to by žžymajau caymy popouudňamy* 7
- drzemek** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale drzemie // lubi drzemać’: drzemać; *džymek* 22; *uuna to taki džymek* 22
- drzewiarz** (N. AG.) ‘ten, kto zajmuje się obróbką drzewa; mężczyzna zatrudniony w przemyśle drzewnym’: drzewo; *žževaš* 13
- drzyk** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się drze; płaczek’: drzeć się ‘krzyczeć, wrzeszczeć, płakać bardzo głośno’; *džyk* 17
- drzystun** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto drzysta; chłopiec sikający w pieluchy, w majtki, w pościel’: drzystać ‘moczyć się, sikać’; *džystun* 3; *džystun džysta v nocy na uuško* 3
- drzoch** (N. AG.) ‘ten, kto drży; mężczyzna bojący się kogoś // czegoś, drżący ze strachu przed kimś // czymś’: drzeć; *drzoχ* 13, 20, 22; *drzoχ ze straχu drzy* 20
- duda I** (N. AG.) ‘ten, kto duda; lichy grajek’: dudać; *duda* 13
- duda II** (N. AG.) ‘ten, kto gra na dudach’: dudy; *duda* 28;
- dudała** (N. AG.) ‘ten, kto duda; dudziarz’: dudać ‘grać na dudach’; *dudaja* 26, 28
- dudarz** (N. AG.) zob. *duda II*: dudy; *dudaš* 25
- dudłacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto dudła; z dezaprobatą o kimś powolnym, ślamazarnym, flegmatycznym’: dudłać ‘robić coś wolno; grzebać się; guzdrać się’; *duduac* 2, 3; *duduoc* 13; *duduac cõngle coš dudua a roboty tyžiñ ne ṽidać* 2
- dudłaj** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: dudłać ‘jw.’; *duduaj* 2, 3; *duduaj dudua te sχody mješonc* 2
- dudłak** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: dudłać ‘jw.’; *duduak* 4
- dudra** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która dudra; człowiek robiący coś niedbale’: dudrać; *dudra* 24
- dudyk** (N. AG.) ‘ten, kto gra na dudach’: dudy; *dudyk* 24
- dudziarz** (N. AG.) ‘ten, kto gra na dudach’: dudy; *dužaaš* 3, 6, 8, 9, 11, G; *dužaaš* 5, 15, 22, 26, 28–30; *dužoš* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–21, 23–25, 27; *dužaaš gra na dudax* 3
- dudzista** (N. AG.) ‘ten, kto gra na dudach’: dudy; *dužista* 25
- dukacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto duka; chłopiec źle, słabo czytający’: dukać ‘źle, słabo czytać’; *dukac* M; *dukoc* 13; *ne dukej ṽincy dukocu* 13
- dukawka** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która duka; jąkała’: dukać ‘jąkać się’; *dukafka* 2; *dukafka ino duka* 2
- dulczek** (ATTR. N. AG.) **1.** ‘ten, kto stale dulczy; płaczek’: dulzczeć ‘płakać’; *dulcek* 19, 22; *dulcek dulcy v neskuñconošć* 22; **2.** ‘ten, kto dulczy; ślęczek’: dulzczeć ‘ślęczyć nad czymś’; *dulek* 25; *ne dulč, ty dulčku* 25
- dulczka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale dulczy; płaczka’: dulzczeć ‘płakać’; *dulcka* 19

- dumacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale дума; mężczyzna zastanawiający się długo nad wszystkim’: думаć ‘rozmyślać, zastanawiać się, medytować; marzyć’; *dumač* 18, 24; *dumoc* 17, 20
- dumała** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale дума, myśli’: думаć; *dumaŭa* 24, 30
- dumarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi думаć; mężczyzna // chłopiec długo myślący, zastanawiający się nad czymś’: думаć; *dumaš* 30
- durda** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // та, która stale durda; zrzęda’: durdać ‘zrzędzić’; *durda* 22
- dušiciel** (N. AG.) ‘ten, kto dusi kogoś; zabójca, który dusi swoje ofiary’: dusić; *dušičel* 1–29, G, M; *dušičil* 30
- dušigrosz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto dusi grosze; mężczyzna przesadnie oszczędzający; sknera’: dusić, grosz, a właściwie: dusić grosze; *dušigros* 19, 20, 22; *dušigros či grosa ne do, šćisko forse som* 19
- dušimiech** (N. AG.) ‘ten, kto dusi miechy, tj. gra na organach; organista’: dusić, miechy; *dušimex* 24; *dušimex to organista* 24
- dworaczka** (N. AG.) ‘ta, która pracowała we dworze’: dwór; *dvoročka* 19; *dvoročka robiŭa ve dvože* 19
- dworak** (N. AG.) ‘ten, kto pracował we dworze’: dwór; *dvorak* 2, 3, 6, 10, 14, 16, 19, 22–25, 28; *dvorok* 17, 19–21
- dwornik I** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto dworuje z innych; szyderca’: dworować; *dvornik* 22; *dvornik dvoruje soбе z luži* 22
- dwornik II** (N. AG.) ‘ten, kto pracował we dworze’: dwór; *dvornik* 19; *dvurnik* 23
- dworowy** (N. AG.) zob. dworak: dwór; *dvorovy* 28; *dvorovy ve dvože* 28
- dworski** (N. AG.) zob. dworak: dwór; *dvorski* 17
- dworus** (N. AG.) zob. dworak: dwór; *dvorus* 2–3, 8, 14–22, 24, 25, 30, M
- dworuśnica** (N. AG.) zob. dworaczka: dwór; *dvoruśnica* 17, 20; *dvoruśnica robiŭa ve dvože* 20
- dworzań** (N. AG.) zob. dworak: dwór; *dvožań* 6; *dvožań robiŭ ve dvože* 6
- dwórka** (N. AG.) zob. dworaczka: dwór; *dvurka* 6, 13, 14, 16, 18, 19, 23–25; *dvurka provažyŭa gospodarstvo ve dvože* 13; *fšyske kobity, co suužyŭy ve dvože to dvurki* 14
- dwórznik** (N. AG.) ‘ten, kto zarządzał dworem’: dwór; *dvužnik* 2, 4, 8, 11, 13
- dybał** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto dybie; mężczyzna chodzący powoli’: dybać; *dybau* 26, 28
- dybała** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: dybać; *dybaŭa* 19
- dycha** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // та, która oddycha z trudem; człowiek dychawiczny’: dychać; *dyxa* 29, 30
- dychaj** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale dycha; mężczyzna kaszlący’: dychać ‘kaślać’; *dyxaŭ* 3; *co tak dyxas, ty dyxaŭ* 3
- dychał** (ATTR. N. AG.) 1. ‘ten, kto stale dycha; mężczyzna kaszlący’: dychać ‘kaślać’; *dychal* 21, 28; *dychol* 19, 20, 22, M; *dychal dyxa, bo še žimny vody naŭeŭ* 21; *dychol to tak strasne dycho* 19; *dychos i dychos ty dycholu* 20; *zažimbiu*

- še i dycho tyn dychol* 22; **2.** ‘ten, kto dycha; mężczyzna oddychający z trudem’: dychać ‘oddychać z trudem’; *dychal* 6, 10; *dychal guośno dycha* 6
- dychawa** (ATTR. N. AG.) zob. dychaj: dychać ‘kasłać’; *dychawa* 7, 13, 16
- dychawiec** (ATTR. N. AG.) **1.** ‘ten, kto stale dycha; mężczyzna kaszlący’: dychać ‘kasłać’; *dychawiec* 11; *dychawec* 14–17; *dychawiec stale dycha* 11; **2.** ‘ten, kto dycha; mężczyzna oddychający z trudem’: dychać ‘oddychać z trudem’; *dychawiec* 2; *dychawiec to ledwo dycha* 2
- dycherlak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale dycha i cherla; mężczyzna oddychający z trudem i często chorujący’: dychać ‘oddychać z trudem’, cherlać ‘często chorować’; *dycherlak* 3; *dycherlak dychse i cherla* 3
- dychracz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale dycha; mężczyzna kaszlący’: dychrać ‘kasłać’; *dychrać* 3, 6; *dopuki beżes dychraču tak dychrać, nie volno ci vychożić s domu* 3
- dychrak** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: dychrać ‘kasłać’; *dychrak* 3
- dychrała** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: dychrać ‘kasłać’; *dychrała* 3; *dychrała dychra* 3
- dychran** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: dychrać ‘kasłać’; *dychran* 5
- dychroń** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: dychrać ‘kasłać’; *dychroń* 3
- dydal** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto dyda; chłopiec ssący pierś matki, a będący na to za duży’ dydać ‘ssać’; *dydol* 19; *duży ten dydol, a dydo cycka* 19
- dyndała** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto dynda; mężczyzna, który kołysze się chodząc’: dyndać ‘kołysać się’; *dyndała* 19; *jak chożi, to tak dyndo* 19
- dyngusiarz** (N. AG.) ‘ten, kto chodzi po dyngusie’: dyngus; *dynguśaś* 14, 16, 19; *dynguśoś* G, M; *dynguśaś* 19, 22, 25; *dynguśoś* 13, 20; *dynguśaże na dyngus pšychožil’i polaž vodq* 19; *dynguśoś choži po dynguśe* 13
- dynguśnik** (N. AG.) ‘jw.’: dyngus; *dynguśnik* 6; *dynguśniki* 25
- dyrla** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale dyrla; człowiek lubiący gderać, narzekać, gderliwy; zrzęda, nudziarz’: dyrlać ‘gderać’; *dyrla* 24
- dyrygent** (N. AG.) ‘ten, kto dyryguje orkiestrą’: dyrygować; *dyrygent* 1–30
- dyskurant** (N. AG.) ‘ten, kto lubi dyskuować, tj. dyskutować; mężczyzna gadatliwy’: dyskuować ‘mówić, rozprawiać’; *dyskurant* 2
- dyspozytor** (N. AG.) ‘ten, kto wydaje dyspozycje, zarządza czymś, nadzoruje coś’: dyspozycja; *dyspozytor* 1–30; *dyspozytor transportu samochodowego* 14
- dyżurna** (N. AG.) ‘ta, która dyżuruje; kobieta // dziewczyna pełniąca dyżur, dyżurująca’: dyżuować; *dyżurna* M; *dyżurna fklasę* M
- dziabala** (N. AG.) ‘ten, kto dziabie; mężczyzna kopiący kartofle’: dziabać; *dziabala* 26, 28
- dziad** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto dziaduje; żebrak’: dziadować ‘żebrac’; *żat* 1; *żot* 17, 19, 20; *żad żaduje, choži po proźbie* 1; *żod żaduje na ul’icy i s tego żyje* 19
- dziadówka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która dziaduje; żebraczka’: dziadować ‘żebrac’; *żadufka* 17, 20

działacz (N. AG.) ‘ten, kto działa; mężczyzna działający w jakiejś organizacji’: działać: *ḡauac* 3, 5, 6, 22, 30, G; *ḡauač* 8, 9, 11, 12, 15, 25, 26, 28, 29; *ḡauoc* 1, 2, 4, 19, 20, 22, M; *ḡauoč* 7, 10, 13, 14, 16–18, 20, 21, 23–25, 27; *te ḡauače to ve fšystkim ḡauauy* 8

działaczka (N. AG.) ‘ta, która działa w jakiejś organizacji; kobieta pracująca aktywnie w jakiejś dziedzinie życia; aktywistka’: działać: *ḡauacka* 3, 5, 6, 22, 30; *ḡauačka* 8, 9, 11, 12, 15, 26, 28, 29, M; *ḡauocka* 1, 2, 4, 19, 20, 22; *ḡauočka* 7, 10, 13, 14, 16–18, 20, 21, 23–25, 27; *Zoška to ḡaua s tymy ḡauačkamy z Nespusy* M

dziamak (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale dziamie; mężczyzna mówiący dużo i bez sensu’: dziamać ‘mówić dużo i bez sensu’: *ḡamak* 7; *ḡamak ḡamje bužu bes pšervy* 7

dziamdziak (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto dziamdzia; mężczyzna obgadujący kogoś, źle mówiący o kimś’: dziamdziać ‘źle mówić o kimś’: *ḡamḡok* 19

dziamdziarz (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: dziamdziać ‘jw.’: *ḡamḡoš* 19

dziamgadło (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto dziamga; rzęda’: dziamgać ‘zrzędzić, narzekać’: *ḡamgaduo* 3; *ḡak to ḡamgaduo ḡe pšestaḡe ḡamgač, to vyjde* 3

dziamoń (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto dziamie; mężczyzna jedzący powoli, niedołąźnie’: dziamać ‘jeść powoli, niedołąźnie’: *ḡamoń* 17, 20

dziargolicha I (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale dziargoli; kobieta dużo i głośno mówiąca’: dziargolić ‘dużo i głośno mówić’: *ḡargol'iḡa* M; *ḡargol'iḡa ino ḡargol'i i ḡargol'i* M

dziargolicha II (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale dzierga; kobieta dużo i głośno mówiąca’: dziargać ‘dużo i głośno mówić’: *ḡargol'iḡa* 13, M; *ta ḡargol'iḡa ḡargo iḡo* 13

dzieciara (ATTR. N. AG.) ‘ta, która urodziła dużo dzieci’: dziecię: *ḡečara* 10

dziegiarz (N. AG.) ‘ten, kto handluje dziegiem’: dziegieć: *ḡeḡčaš* 23, 28, 29; *ḡeḡčem ḡandlovauy ḡeḡčaže* 23; *ḡeḡčaš ijeḡe, čša kupić smaru do voza* 28

dziennikarka (N. AG.) ‘ta, która zna się na dziennikarstwie, zajmuje się dziennikarstwem’: dziennikarstwo: *ḡeñnikarka* 2–6, 8, 9, 12, 15, 17, 18, 21, 24, 26; *ḡiñnikarka* 1, 7, 10, 11, 13, 14, 16, 19, 23, 25, 27–30; *ḡiñnikorka* 20, 22; *ḡe znom se na ḡiñnikarstf'e, ḡe iezdym ḡiñnikarkom* 13

dziennikarz (N. AG.) ‘ten, kto zna się na dziennikarstwie, zajmuje się dziennikarstwem; mężczyzna pisujący zawodowo artykuły do pism, pracujący w redakcji prasowej, radiowej lub telewizyjnej’: dziennikarstwo: *ḡeñnikaš* 3, 6, 8, 9, 12; *ḡeñnikaš*, 5, 15, 26; *ḡeñnikoš* 2, 4, 17, 18, 21, 24; *ḡiñnikaš* 11; *ḡiñnikaš* 22, 28–30; *ḡiñnikoš* 1, 7, 10, 13, 14, 16, 19, 20, 23, 25, 27; *ḡeñnikaš to se muši znač na ḡeñnikarstf'e* 3

dzierun (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto drze coś; dziecko często niszczące ubrania, buty’: drzeć ‘niszczyć ciągłym użytkowaniem; zdzierać, zużywać’: drzeć: *ḡerun* 3; *ten ḡerun podar nove portki* 3

dzierus I (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: drzeć ‘jw.’: *ḡerus* 2, 3; *to ḡerus ieden, sýtko podar* 2

- dzierus II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale się drze; człowiek wrzaskliwy, krzykliwy; dziecko głośno płaczące’: drzeć się ‘krzyczeć, wrzeszczeć, płakać bardzo głośno’: *žerus* 3; *iuš suyxac iak žerus še žže* 3
- dzierżawca I** (N. AG.) ‘ten, kto dzierżawi coś; mężczyzna użytkujący rzecz albo prawo majątkowe i uiszczający za to opłatę właścicielowi’: dzierżawić; *žerzaſca* 6, 13; *žeržaſca* 1–3, 5, 7, 8, 10–12, 14–16, 18, 19, 21, 23, 25, G, M; *žeržoſca* 17, 20, 22; *žežoſca* 19; *žirzaſca* 24, 28; *žiržaſca* 7, 30; *žeržaſca žeržaſvi žemie* 1; *tu od naž žeržaſvom žime i obrabiajom, to žeržaſca še muvi* 14; *žeržoſca žežaſviu od Nimca gospodarke* 19; *žirzaſca žiržaſviu sat* 28
- dzierżawca II** (N. AG.) ‘ten, kto wziął w dzierżawę ziemię, sad’: dzierżawa; *žeržaſca* 7, 16, 24; *žeržaſca co žemie ma z žeržavy* 7; *žeržaſca brau žeme v žeržave* 16; *žeržaſca vžou žeržave* 24;
- dzierżek** (N. AG.) ‘ten, kto dzierży coś; posiadacz’: dzierżyć; *žeržek* 29
- dzierżyk** (N. AG.) ‘jw.’: dzierżyć; *žerżyk* 3
- dziewiarka** (N. AG.) ‘ta, która dziewa; kobieta, która zajmuje się zawodowo wytwarzaniem dzianin’: (dziewać); *ževjarka* 6
- dziewkarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto ugania się za dziewczkami; mężczyzna lubiący towarzystwo kobiet; podrywacz’: dziewczka; *žefkoš* 20, 22
- dziewosłab // dziewosłęb** (N. AG.) ‘ten, kto snębi dziewy; mężczyzna swatający panny, dziewczyny’: (dziewa, snębić ‘wydawać za mąż’); *ževosuſep* 20, 22; *ževosuomp* 9, 11–13, 18, 21, 23, 24, G; *živosuup* 15, 17, 18; *živosuſymp* 7, 17; *dovni byu take ževosuomby, co strencyu jedno drugemu* G; *živosuſymp pšyvoži kavalera do panny* 7
- dziurgot** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale dziurga; człowiek zrzędlivy, marudny’: dziurgać ‘zrzędzić’: *žurgot* 3
- dzwonnik** (N. AG.) ‘ten, kto dzwonił dzwonem; członek służby kościelnej mający za zadanie dzwonienie w dzwonnicy, kościele itp.’: dzwonić; *žvoňnik* 1, 3, 5, 6, 8, 10–13, 15, 18–27, 29; *žvuňnik* 19, 30; *žvunnik fkošće* 19
- dźwigala** (N. AG.) ‘ten, kto dźwiga ciężary’: dźwigać; *žvigala* 12
- dźwigowy** (N. AG.) ‘ten, kto obsługuje dźwig, kieruje dźwigiem’: dźwig; *žvigovy* 8, 10, 19

E

- egzaminator** (N. AG.) ‘ten, kto egzaminuje’: egzaminować; *agzaminator* 1, 6, 8, 10, 12; *agzaminatur* 2–4, 7, 11, 13–18, 30; *egzaminator* 5, 6, 8–10, 23–29; *egzaminatur* 19–22; *byu vymagaioncym agzaminatore, ostro agzaminovau* 1
- egzaminatorka** (N. AG.) ‘ta, która egzaminuje’: egzaminować; *agzaminatorka* 1, 2, 6, 8, 10, 12, 18; *agzaminaturka* 3, 4, 7, 11, 13–17, 30; *egzaminatorka* 5, 6, 8–10, 23–29; *egzaminaturka* 19–22
- egzekutor** (N. AG.) ‘ten, kto dokonuje egzekucji, zajmuje się egzekucją’: egzekucja; **1.** ‘urzędnik, który ściągą należności skarbowe lub kary pieniężne’: *agzegutor* 29; *i agzegutor dokonau agzagucji, odebrau duuk* 29; **2.** ‘mężczyzna, który wykonuje kary, zwłaszcza kary śmierci’: *egzekutor* M; *egzekutor dokonau egzekucji, kary smerci* M
- elektryk** (N. AG.) ‘ten, kto zajmuje się elektryką; specjalista w dziedzinie elektryki’: elektryka; *elektryk* 1–30
- emigrant** (N. AG.) ‘ten, kto wyemigrował; wychodźca’: emigrować; *emigrant* 1–30; *muŕ brat emigrant, vyemigrovau do Argentyny po vojne* 6
- emigrantka** (N. AG.) ‘ta, która wyemigrowała’: emigrować; *emigrantka* 1–30; *byua emigrantko, ktura kedyŕ vyemigrovaua s Polski* 8

F

fabrykant (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w fabryce’: fabryka; *fabrykant* 6, 8, 10, 12, 19, 20, 23, 26, 28, 30; *fabrykanty pracovali f fabryce na zmiany* 12; *fabrykanty co žeń muso robić f fabryce* 26

fabrykantka (N. AG.) ‘ta, która pracuje w fabryce’: fabryka; *fabrykantka* 6, 8, 10, 19, 20, 26, 28, 30

faflun (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto fafluni; mężczyzna // chłopiec mówiący szybko i niewyraźnie’: faflunić ‘mówić szybko i niewyraźnie’: *faflun* 7; *faflun tak fafluńi zamiast uadnie powięzić* 7

fafluniarz (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: faflunić; *faflunoś* 19; *faflunoża to nie zrozumíš, bo tak fafluńi* 19

fajczarz (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia fajki’: fajka; *fajčaś* 3

fajkarz (N. AG.) ‘jw.’: fajka; *fajkaś* M

faktor (N. AG.) ‘ten, kto faktoruje; pośrednik w różnych sprawach; ten, kto stara się doprowadzić do jakiejś ugody’: faktorować; *faxtor* 25, 26; *faxtur* 13, 19, 20, 22; *faktor* 6, 10, 15, 16, 19; *faktur* 28, 29; *faktor faktoruje f transakcjax χandlovyx* 10; *faktor pośrednicy pśy znaleźeńu panny dla kavalera* 15

faktorka (N. AG.) ‘ta, która faktoruje; kobieta, która pośredniczy w transakcjach handlowych’: faktorować; *faxtorka* 19; *faktorka* 6, 10; *faktorka faktoruje f transakcjax χandlovyx* 10

faktorzysta (N. AG.) zob. faktor: faktorować; *faktużysta* 8, 10; *faktużysta to fakturuje f transakcjax* 8; *faktużysta zafakturovau końa* 8

fakturzystka (N. AG.) ‘ta, która fakturuje coś, wystawia faktury na coś’: fakturować; *faktużystka* 8; *faktużystka zafakturovaua towar* 8

falszerz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto fałszuje coś; mężczyzna podrabiający coś, trudniący się fałszerstwem’: fałszować; *fauśeś* 1–30; *tero to fauśeże fśystko fauśujom* 13

falszownik (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: fałszować; *faušovnik* 17, 20, 22; *ten faušovnik faušovau dokumenty* 17

farbarka (N. AG.) ‘ta, która farbuje coś; kobieta trudniąca się farbowaniem wełny, tkanin, nici, odzieży itp.’: farbować; *farbarka* 6

farbarz (N. AG.) ‘ten, kto farbuje coś; rzemieślnik trudniący się farbowaniem wełny, tkanin, nici, odzieży itp.’: farbować; *farbaś* 3; *farboś* 7; *jak farbovać, to do farbaža // farbjaža* 3

- farbiarka** (N. AG.) zob. *farbarka*: *farbować*; *farbiarka* 1, 3, 6, 8; *farbarka* 19; *farbiarka farbuje veune* 1
- farbiarz** (N. AG.) zob. *farbarz*: *farbować*; *farbjaś* 1–6, 8–12, 14, 16, 25; *farbjoś* 7, M; *farbaś* 13, 15, 17, 19; *farboś* 13, G, M; *jak farbować, to do farbaža* // *farbjaža* 3; *farbjaś farbuje veune* 1; *farbaś ve Volbožu farbovou* 19; *to čša beuo zaveść do farboža, zeby ufarbovou* 13
- farbier** (N. AG.) ‘jw.’: *farbować*; *farbier* 4; *farbier farbuje veune* 4
- farbierz** (N. AG.) ‘jw.’: *farbować*; *fabes* 22, 25; *falbes* 13, 16, 22; *falbiś* 20, 22, 25; *farbieś* 4; *farbes* 14, 16; *do falbeža veuny še nesuo farbować* 22; *farbieś farbuje veune* 4; *my to nošiuysmy veune do farbarni i farbes nam farbovou na iake kolory še xcauo* 14
- farbowacz** (N. AG.) ‘jw.’: *farbować*; *farbuvac* 25; *farbuvac ve farbuvalni farbu- vou veune* 25
- faryniarz** (N. AG.) **1.** ‘ten, kto handluje faryną’: *faryna*⁴; *farynaś* 30; *farynoś* 14, 16–18, 20–24, 26, 27, 29, 30; *farynaś to faryno xandluje* 30; **2.** ‘ten, kto zabija świnie na farynę’: *faryna*; *farynoś* 14, 16, 17, 20, 21, 24, 26, 29; *sfyńe zabijo farynoś žeby mou faryne* 14
- fafel** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto fafoni; mężczyzna // chłopak puszczający wiatry, psujący powietrze’: *fafonic* ‘psuć powietrze, smrodzić’; *fafel* 24
- fermerka** (N. AG.) ‘ta, która pracuje na fermie’: *ferma*; *fermerka* 10; *na kużei ferme pracuom fermerki* 10
- fermiarz** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje na fermie’: *ferma*; *fermioś* 10, 13; *na fermax fermiože to robjom ot sfitu do nocy* 10
- fidryguś** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi fidrygować; mężczyzna wygłupiający się, żartowniś’: *fidrygować* ‘wygłupiać się’; *fidryguś* 17
- fifrak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto fifra; mężczyzna // chłopiec mówiący niewyraźnie’: *fifrac* ‘mówić niewyraźnie’; *fifrak* 28
- figlarz I** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto figluje; mężczyzna // chłopiec, który płała figle, kto psoci; żartowniś, psotnik, swawolnik, zbytnik’: *figlować*; *figłoś* 22, 23
- figlarz II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto płała figle; mężczyzna // chłopiec, który psoci; żartowniś, psotnik, swawolnik, zbytnik’: *figiel*; *figlaś* 7; *figłoś* 22
- filmiarz** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje nad filmem; kręci filmy’: *film*; *fılmoś* 13, 14, 16, 17; *nat fılmem to fılmoś pracuje* 13
- filmowiec** (N. AG.) ‘jw.’: *film*; *fılmoviec* 1–6, 8, 9, 11–16, 21; *fılmovec* 7, 12, 17–20, 22–30; *fılmoſce kryńcili tu nedaleko fılmi* 12
- fiuczek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi fiukać, tj. gwizdać’: *fiukać* ‘gwizdać’; *fu- cek* 21
- fiukacz** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: *fiukać*; *fıukac* 2, 5, 8, 11, 12, 14–16; *fıukać* 3, 6, 9; *fukac* 17; *fukać* 24; *lubi fıukać pşy roboće* 6

⁴ Istnieją różne interpretacje znaczenia leksemu *faryna* (por. Młynarczyk 2004, s. 315). Za *Małym słownikiem gwar polskich* pod red. Jadwigi Wronicz przyjmuję znaczenie ‘mięso (zwłaszcza wieprzowe), tłuszcz (głównie słonina) oraz wyroby i potrawy mięsne’.

- fiukała** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: fiukać; *fīukaŋa* 6, 8
- fiutacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto fiuta; złodziej’: fiutać ‘kraść’; *fūtac* 24; *fūtac fūta, kradhē co popadhē* 24
- flecista** (N. AG.) ‘ten, kto gra na flecie’: flet; *flecista* 1–30
- flikała** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto flika; mężczyzna // chłopiec pociągający nosem’: flikać ‘pociągać nosem’; *fʹlikoua* 13, M
- flirciara** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale flirtuje z kimś; kobieta lubiąca flirtować’: flirtować; *flircara* 1
- flirciarka** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: flirtować; *fʹlircarka* 14
- flirciarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi flirtować; mężczyzna lubiący flirtować; kobieciarz’: flirtować; *flircas* 3, 5, 6, 8, 9, 11, 12; *flircos* 1, 2, 4, 7, 10; *fʹlircas* 15, 22, 26, 28–30; *fʹlircos* 13, 14, 16–21, 23–25, 27; *flircas s pannamy lubi flirtovać* 3
- flisak** (N. AG.) ‘ten, kto trudni się flisactwem, zajmuje się spławem drzewa itp.; oryl, flis’: flisactwo; *flisak* 1–10; *fʹlisak* 12, 13, 19, 29; *flisak zajmujē še spuavem tovaruf na tratfaχ, čyli flisactfem* 1
- fluk** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale fluka; mężczyzna pociągający nosem’: flukać ‘pociągać nosem’; *fluk* 18
- folarz** (N. AG.) ‘ten, kto foluje coś; mężczyzna filcujący wełnę’: folować ‘filcować’; *folas* 3; *folas folujē tkaŋiny z veuny* 3
- folownik** (N. AG.) ‘jw.’: folować ‘jw.’; *folovnik* 11; *folovnik folujē veune* 11
- folusz** (N. AG.) ‘jw.’: folować ‘jw.’; *folus* 13; *folus folujē sukno* 13
- folusznica** (N. AG.) ‘ta, która foluje; kobieta filcująca wełnę’: folować ‘jw.’; *foluśnica* 6; *foluśnica* 10; *foluśnica folujē veune* 6
- folusznik** (N. AG.) ‘jw.’: folować ‘jw.’; *foluśnik* 6; *foluśnik* 10; *foluśnik folujē veune* 6
- folwarczny** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w folwarku’: folwark; *folvarcny* M
- formowacz** (N. AG.) ‘ten, kto formuje coś; mężczyzna nadający czemuś kształt’: formować; *formovac* 19; *formovac vyrobuf ceramichnyχ* 19
- fotograf I** (N. AG.) ‘ten, kto // ta, która zawodowo fotografuje; człowiek zajmujący się wykonywaniem zdjęć fotograficznych, zwykle zawodowo’: fotografować; *fotograf* 19; *fotograf* 6, 8, 10, M
- fotograf II** (N. AG.) ‘ten, kto // ta, która zawodowo robi fotografie; człowiek zajmujący się wykonywaniem zdjęć fotograficznych, zwykle zawodowo’: fotografia; *fotograf* 19, G, M; *fortogrof* 28; *potograf* 7
- fotografista I** (N. AG.) ‘ten, kto zawodowo fotografuje’: fotografować; *fotografista* 1; *fotograχista* 3; *fotografista* 15; *fotygrafista* 30; *fotograχista fotograχujē* 3
- fotografista II** (N. AG.) ‘ten, kto zawodowo robi fotografie’: fotografia; *fotograχista* 3
- fotografka I** (N. AG.) ‘ta, która fotografuje; jw.’: fotografować; *fotografka* M
- fotografka II** (N. AG.) ‘ta, która robi fotografie; jw.’: fotografia; *fotografka* M

frezer (N. AG.) ‘ten, kto obsługuje frezarkę’: frezarka; *frezer* 13, 14

fruwak (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi fruwać; mężczyzna // chłopiec lubiący włączyć się po świetle’: fruwać; *fruvok* 17, 20; *som fruvoki, co po šfeće fruvajom* 17

frykacz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto fryka; mężczyzna // chłopak siorbiący, mlaskający przy jedzeniu’: frykać ‘siorbać, mlaskać’; *frykas* 8; *frykač tak fryka, jak ie* 8

fukała (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto fuka; mężczyzna, który do wszystkich odzywa się opryskliwie, burkliwie’: fukać ‘odzywać się do kogoś burkliwie, opryskliwie, z gniewem’; *fukaŭa* 17; *fukaŭa to tak fuka, jak muvi* 17

fundator (N. AG.) ‘ten, kto funduje coś; twórca fundacji, założyciel instytucji o znaczeniu społecznym, inicjator budowy kościoła, klasztoru, szpitala itp., dostarczający na nie środków materialnych’: fundować; *fundator* 1, 5, 6, 8–10, 12, 23–29; *fundatur* 2–4, 7, 11, 13–22, 30; *fundatorym kapl'icy beŭ jakis bogol, moŭ kase to fundovou* 13

fundownik (N. AG.) ‘ten, kto funduje coś; mężczyzna // chłopiec, który ponosi koszty czegoś, np. poczęstunku, rozrywki’: fundować; *fundovnik* 17, 20, 22; *ty nie bońć fundovnik, nie fundui fšystkim* 17

furman I (N. AG.) ‘ten, kto furmani; mężczyzna kierujący wozem, furmanką itp., trudniący się przewożeniem różnych towarów wozem; woźnica’: furmanić ‘jeździć furmanką’; *furman* 3, 10, 13–15, 19, G; *furmon* 13, 14; *furman furmaheŭ caŭy žiń* 3; *furman iežžiu, furmańiu* 19

furman II (N. AG.) ‘ten, kto wozi kogoś // coś furmanką; mężczyzna kierujący wozem, furmanką itp., trudniący się przewożeniem różnych towarów wozem; woźnica’: furmanka; *furman* 1, 5–13, 16, 19, 20, 22, 23, 29, 30; *furmon* 22, 23, 25, 28; *furmun* 22, 23

fuszara (ATTR. N. AG.) ‘ta, która fuszeruje; kobieta, która wykonuje coś niedbale, niefachowo; partaczka’: fuszerować; *fušara* 29

fuszer (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto fuszeruje robotę; mężczyzna, który wykonuje coś niedbale, niefachowo; partacz’: fuszerować ‘źle coś wykonywać’; *fušer* 22, 29

futrzarz (N. AG.) ‘ten, kto szyje futra’: futro; *fučšaš* 17

G

- gac** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto gaca; mężczyzna prędko chodzący’: gacać; *gac* 30
- gadacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto dużo gada; mężczyzna gadatliwy, lubiący dużo mówić’: gadać ‘mówić’; *gadac* 17, 19; *gadać* 1–5, 7; *godac* 13, 25; *godoc* 19; *gadac gado i gado, a sum ne ve co* 19
- gadaczka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która dużo gada; kobieta // dziewczyna gadatliwa, dużo mówiąca’: gadać ‘mówić’; *gadacka* 3, 19; *godocka* 19, 20, 22; *ni moze se nagadać, gadacka* 19
- gadaj** (ATTR. N. AG.) zob. gadacz: gadać; *gadaĭ* 1, 2, 8, 12, 29; *ĭak ten gadaĭ gada, to ĭa vyxoże* 8
- gadak** (ATTR. N. AG.) zob. gadacz: gadać; *gadok* 19; *ne vyššymom s tym gado-kim, stale gada* 19
- gadca** (ATTR. N. AG.) zob. gadacz: gadać; *gatca* 16; *gatca to uun ĭest, pšegada i ćebe i mne* 16
- gadczarz** (N. AG.) ‘ten, kto umie opowiadać gadki; bajkarz’: gadka ‘bajka, podanie, opowieść’; *gotcoš* 28
- gadeusz** (ATTR. N. AG.) zob. gadacz: gadać; *gadeuš* 3, 5–7, 9, 12; *gadeuš ĭestem i lubĭe gadać z lužamy* 6
- gadulski** (ATTR. N. AG.) zob. gadacz: gadać; *gadulski* 3
- gadula** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która dużo gada; jw.’: gadać; *gaduĭa* 2, 3, 5–15, 18–20, 22, 25, 30, G; *ta gaduĭa stale gada* 6; *z nego to uokropno gaduĭa, godo ĭi godo* 19
- gadulka** (ATTR. N. AG.) zob. gadacz: gadać; *gaduĭka* 7, 12, 19
- gadus** (ATTR. N. AG.) zob. gadacz: gadać; *gadus* 6, 11, 12, 15, 17, 18; *ne gadaĭ tyle, ty gaduše* 6; *stary gadus to beže vežić i poĭi* 18
- gajowiak** (N. AG.) ‘ten, kto pilnuje, dogląda gaju, kto opiekuje się, zarządza gajem’: gaj; *gaiovok* 20, 22
- gajowy** (N. AG.) ‘jw.’: gaj; *gaiovŭ* 1; *gaiovy* 2–30, G, M; *gaiovy pilnuje gaiu* 2; *ot pilnovaĭa gaiu, lasu to som gaiove* 14; *davneĭ muĭil’i borovy, a teraz muĭjom gaiovy* 25
- galant** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się galantuje; zalotnik’: galantować się ‘zalecać się’; *galant* 25; *ne galantuj se ty galańće* 25
- gałamga** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która gałamga; człowiek mówiący od rzeczy’: gałamgać ‘mówić od rzeczy’; *gauamga* 30

- galdus** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto nałogowo pije gałdę, tj. wódkę’: gałda ‘wódka’;
gaudus 24; *goudus* 17, 20
- galdys** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: gałda ‘jw.’; *gaudys* 29
- gałgan** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto gałgani; nicpoń, hultaj, łobuziak, urwis’: gałga-
 nić; *gaugan* 24
- gałganiarz** (N. AG.) ‘ten, kto skupuje gałgany; szmaciarz’: gałgan; *gaugańaš* 13,
 G; *gaugańoš* 13, 16, 17, 19–21, 23, 24; *gaugańaš skupuje gaugany* 7; *iežžiu*
po fši gaugańaže, iak vjeχauy na veš to kšycauy, ze kupiūm gaugany G;
gaugańoš nazbiro gauganuv ve fši i χandluje potym 19
- gamajda** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która się gama; człowiek chodzący
 chwiejnie’: gamać się ‘iść chwiejnie’; *gamajda* 24
- gamza** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale gamza; człowiek dużo mówiący,
 gadatliwy’: gamzać ‘mówić’; *gamza* 3
- ganiacz** (N. AG. // ATTR. N. AG.) 1. ‘ten, kto gania; chłopiec ganiający bydło
 na pastwisko’: ganiać ‘popędzać, poganiać; pędzić dokąd kogoś (lub coś)’;
gańac 29; *gańoc* 20, 22; *gańoc gańo byduo na pastfisko* 20; 2. ‘ten, kto gania
 za kimś // za czymś; mężczyzna uganiający się za kobietami, lubiący towa-
 rzystwo kobiet’: ganiać ‘ubiegać się o coś; uganiać się’; *gańac* 28; *gańac*
ugańa še za babamy 28; 3. ‘ten, kto gania za kimś // za czymś; mężczyzna
 stale ubiegający się o coś’; *gańac* M; *gańo tyn gańac stale za cymś* M
- garbarz** (N. AG.) ‘ten, kto garbuje skóry; specjalista w zakresie garbarstwa; rze-
 mieślnik zajmujący się garbowaniem skór’: garbować; *garbaš* 1–10, 14, 16,
 19, 23, 25, 26, 28, G; *garboš* 13, 17, 18, 20–22, 25, M; *garbaš garbuje skury*
 1; *noilepi garbože garbuim skure v Radumu* 22
- garczkolep** (N. AG.) ‘ten, kto lepi garczki; garncarz’: garczek ‘garnek’, lepić;
garčkolep 24
- gardlacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto nadwiera gardło (mówiąc dużo i głośno)’:
 gardło; *garduac* 13; *ino vžescy tyn garduac* 13
- gardus** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto gardzi kimś // czymś; mężczyzna nieszanujący
 kogoś // czegoś; nisko ceniący, lekceważący, mający za nic, niedbający o coś,
 odtrącający coś’; *gardzić*; *gardus* 1, 2, 7, 11, 13, 14, 16, M; *gardus na nič ni*
ma apetytu, ne χce ieš, garži iežeńem 14
- gardzioch** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: *gardzić*; *garžoχ* 6; *garžoχ ne garžiu žadnom*
okaziom, brau co popadne 6
- gardziuch** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: *gardzić*; *garžuχ* 14
- garmażer** (N. AG.) ‘ten, kto produkuje wyroby garmażeryjne; zajmuje się gar-
 mażerią; specjalista w zakresie produkcji wyrobów garmażeryjnych’: garma-
 żeria; *garmažer* 17
- garncarz** (N. AG.) ‘ten, kto lepi garnki; rzemieślnik wyrabiający naczynia z gli-
 ny, trudniący się garncarstwem’: garnek; *gancaš* 2, 4, 18, 30; *garcaš* 1, 3,
 11, 12, 14, 16, 18, 23, 29, 30; *garcoš* 13, 14, 17, 19–22, 26, 28, 30; *garncas*

- 6–8, 10, 14, 19, 25, G, M; *gorcoš* 20–25; *garcaž gl'ihane garki vyrabau* 14; *garncas lepi garki* 7; *garncas na kole lepi garki* 6; *gorcoš vypolo gorki* 23
- gawęda** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która lubi gawędzić; człowiek lubiący prowadzić z kimś pogawędki, lubiący rozmawiać’: gawędzić ‘rozmawiać swobodnie, poufale, prowadzić pogawędkę; gwarzyć’; *gavenda* 9; *pošet do fšovego gavendy* 9
- gawędziarka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi gawędzić; znawczyni i zamiłowana narratorka anegdot, historyjek, gawęd’: gawędzić ‘jw.’; *gaveńżarka* 8, 9, 12; *tera gaveńżaży i gaveńżarek co lubiauy gaveńżić to ni ma* 12
- gawędziarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi gawędzić; znawca i zamiłowany narrator anegdot, historyjek, gawęd; mężczyzna lubiący gawędzić’: gawędzić ‘rozmawiać swobodnie, poufale, prowadzić pogawędkę; gwarzyć’; *gaveńżaś* 8, 9, 12; *tera gaveńżaży i gaveńżarek co lubiauy gaveńżić to ni ma* 12
- gazeciarka** (N. AG.) ‘ta, która sprzedaje na ulicy gazety, roznosi gazety’: gazeta; *gazećarka* 1–19, 21, 23–30; *gazećorka* 20, 22; *kupe gazete uu gazećarki* 7
- gazeciarz** (N. AG.) ‘ten, kto sprzedaje na ulicy gazety’: gazeta; *gazećas* 3, 6, 8, 9, 11, 12; *gazećas* 5, 15, 22, 26, 28–30; *gazećoś* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–21, 23–25, 27; *na ulicaχ gazećaże spšedajo gazety* 12
- gaziarz I** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w gazowni’: gazownia; *gażaś* 6; *gażaś v gazovni pracuje* 6
- gaziarz II** (N. AG.) ‘ten, kto rozwozi gaz’: gaz; *gażaś* 8, 9, 11, 12; *gažoś* 10, 13–15, 25; *gażaże v nieżeze gazu nie vozo* 12
- gazownik** (N. AG.) zob. gaziarz I: gazownia; *gazovník* 1–30; *beu za gazovnika v gazovni* 13
- gągala** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto gąga; mężczyzna // chłopiec mówiący szybko i niewyraźnie’: gągać ‘mówić szybko i niewyraźnie’; *gongaua* G; *ne gongai, povec to pomalu i vyražne* G
- gąglacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto gagli; jąkała’: gąglić ‘jąkać się’; *gonglać* 3; *gonglać, pšestań gonglić, bo kcemy troxe spokoju* 3
- gdak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto gdaka; gaduła, zręda’: gdakać; *gdak* 26, 28
- gdera** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale gdera; człowiek narzekający, zrzędlivy’: gderać ‘narzekać, zrzędzić, utyskiwać’; *gdyra* 19; *gdyra gdyro na sfojom babe* 19
- gderacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale gdera; jw.’: gderać ‘jw.’; *gderoc* M
- gderak** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: gderać ‘jw.’; *gderak* 17
- gderalski** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: gderać ‘jw.’; *gderalski* 3
- gderala** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: gderać ‘jw.’; *gderaυa* 14, 16, 17, 19, 20, 22, 25; *uazi taki gderaυa po lužax i tym gderanim guove zavraca* 14; *gderaυa gdero stale aś še pšykšy* 20
- gderanina** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale gdera; jw.’: gderać ‘jw.’: *gderanino* 25; *pšestań gderanino gderać* 25

- gębacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto gębuje; mężczyzna // chłopak pyskujący’: gębować ‘pyskować’; *gembač* 24;
- gębala** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: gębować ‘jw.’; *gymbala* 13, 29, 30
- gęga** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która gęga; jąkała’: gęgać ‘jąkać się’; *ğenğa* 30
- gęgacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto gęga; mężczyzna // chłopak mówiący szybko i niewyraźnie’: gęgać ‘mówić szybko i niewyraźnie’; *genğač* 2; *genğač genğa i go ñe rozuñim* 2
- gęgal** (ATTR. N. AG.) **1.** ‘ten, kto gęga; mężczyzna // chłopak mówiący szybko i niewyraźnie’: gęgać ‘mówić szybko i niewyraźnie’; *gyngal* 17, 20; *ñe rozuñim co tyn gyngal gynga* 17; **2.** ‘ten, kto gęga; jąkała’: gęgać ‘jąkać się’; *gegol* 20, 22; *jak gega, to ñes gegol* 20
- gęgał** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto gęga; mężczyzna mówiący szybko i niewyraźnie’: gęgać ‘mówić szybko i niewyraźnie’; *genğau* 17
- gęgala** (ATTR. N. AG.) **1.** ‘ten, kto gęga; maruda’: gęgać ‘marudzić’; *gyngaua* 19; *gyngaua gyngo, tag maruži* 19; **2.** ‘ten, kto gęga; mężczyzna // chłopiec mówiący szybko i niewyraźnie’: gęgać ‘mówić szybko i niewyraźnie’; *gyngaua* 17, 20, M; *to tak gyngo pšez nos M*
- gęgasa** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto gęga; jąkała’: gęgać ‘jąkać się’; *ğengas* 30; *ğenğa abo ğengas to tyn, co ğenğa* 30
- gęgot** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która gęga; człowiek mówiący szybko i niewyraźnie’: gęgać ‘mówić szybko i niewyraźnie’; *gyngot* 19; *gyngot gyngo, ñe zrozumes go* 19
- gęsiarek** (N. AG.) ‘ten, kto pasł gęsi’: gęś; *gešarek* 8, 10, 19; *gǵšarek* 14, 16; *gyšarek* 14, 16, 19, 25, G; *gǵšarek albo gǵšarka gǵši pasauy* 14
- gęsiarka** (N. AG.) ‘ta, która pasła gęsi; dziewczynka pasąca gęsi’: gęś; *gešarka* 22, 23, 28; *gešarka* 1, 2, 7, 8, 10, 12, 19; *gešorka* 7, 14, 21, 25; *gošorka* 20; *gqšarka* 3; *gqšorka* 17; *gušorka* 21, 24; *gǵšarka* 14, 16; *gyšarka* 17, G, M; *gyšorka* 19, 20; *gešarka pasua gęsi* 1; *gǵšarek albo gǵšarka gǵši pasauy* 14; *gyšorka gǵši na uñce pasaua* 19
- gęsiarz** (N. AG.) **1.** ‘ten, kto pasł gęsi’: gęś; *gešoš* 22; *gešaš* 2; *gešoš* 25; *gošoš* 20; *gušoš* 22; *gyšoš* 19, 25, M; *gešaš pas gęsi* 2; **2.** ‘ten, kto handluje gęsiami’: gęś; *gejšaš* 25; *gyšaš* 14, 16; *gyšoš* G, M; *gyšoš χandluje gyšamy* M
- giemza** (ATTR. N. AG.) **1.** ‘ta, która stale się giemzi; śmieszka’: giemzić się ‘śmiać się’, *ğymza* 30; **2.** ‘ta, która giemzi się; kobieta zalecająca się do mężczyzn’: giemzić się ‘zalecać się’; *ğymza* 30
- gilus** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale smarka’: gil ‘wydzielina spływająca z nosa’; *gilus* 17, 20
- gipsiarz** (N. AG.) ‘ten, kto przygotowuje na budowie gips’: gips; *ğipšaš* 3, 6, 8, 9, 11, 12; *ğipšaš* 5, 15, 22, 26, 28–30; *ğipšoš* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–21, 23–25, 27; *ğipšaš pšygotovuje ğips* 6

- glama** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która glamie; człowiek jedzący powoli, niedołąźnie’: glamać ‘jeść powoli, niedołąźnie’: *glama* 14, 16; *taka glama, ne uwiñe se tylko beže tag glamau pšy stole* 14
- glamacz** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: glamać ‘jw.’: *glamac* 19, 20, 22, M; *glamač* 8, 10; *glamac to glamie pšy ieżyñu* M; *glamač glamie, iak ie* 8
- glamak** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: glamać ‘jw.’: *glamok* 17, 20, 22; *ne glam, glamoku bo nemiuo* 20
- glamała** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: glamać ‘jw.’: *glamała* 19
- glamoń** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: glamać ‘jw.’: *glamoń* 17, 20
- glamzała** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto klamrze; mężczyzna // chłopak jedzący od niechcenia, niechętnie’: glamzać ‘jeść od niechcenia’: *glamzała* 7
- glazurnik** (N. AG.) ‘ten, kto kładzie glazurę; rzemieślnik wykładający powierzchnię czegoś (np. ścian, podłogi) płytkami ceramicznymi pokrytymi glazurą’: glazura; *glazurnik* 13; *do glazury zavouauy glazurnika* 13
- glemiężiocha** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale glemięzi; kobieta zrzędliva, narzekająca na wszystko’: glemięzić ‘zrzędzić, narzekać’: *gl'inižoča* 30; *pšestañ gl'inižoča gl'inižić cauy čas, bo ci to i tak ne pomože* 30
- ględa** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która ględzi; człowiek mówiący bez sensu, opowiadający bzdury’: ględzić ‘mówić bez sensu; bzdurzyć, pleść’: *glāida* 15, 17; *glenda* 1, 19; *glynda* 6, 19; *gl'inda* 13, 19, 20, 22, 25, M; *ne gleñć glendo, bo i tak ci ne veže* 1; *tako gl'inda, gl'inži i gl'inži bes kuñca* 19
- ględała** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto ględzi; jw.’: ględzić ‘jw.’: *glendała* 7; *ne gleñž glendała* 7
- ględziara** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która ględzi; jw.’: ględzić ‘jw.’: *gl'inžora* 19
- ględziarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto ględzi; jw.’: ględzić ‘jw.’: *gl'inžoš* 19; *gl'inžoš to gl'inži, co mu tylko pšyije do ũba* 19
- ględzioch** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto ględzi; jw.’: ględzić ‘jw.’: *gl'inžox* 17; *gl'inžox gl'inžiu smynthē i nikt go ne suuxau* 17
- ględziuch** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: ględzić ‘jw.’: *gleñžux* 19; *gleñžux z nego, tylko gleñži bes sęsu* 19
- glibak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto gliba; mężczyzna // chłopiec jedzący powoli, niedołąźnie’: glibać ‘glamać’: *gl'ibak* 18
- głosiciel** (N. AG.) ‘ten, kto głosi coś, upowszechnia coś’: głosić ‘propagować, wygłaszać, mówić’: *guościcel* 1–29; *guościcil* 30
- głosicielka** (N. AG.) ‘ta, która głosi, upowszechnia coś’: głosić ‘jw.’: *guościcelka* 1–29; *guościcilka* 30; *guościcelka suova Božego* 1
- gmatwacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto gmatwa coś; mężczyzna, który lubi plątać, wiłkłać, mącić’: gmatwać; *gmatfac* M; *gmatfac beu z nego i uokropny kryntac* M
- gmyrek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się gmyra; z dezaprobatą o kimś powolnym, ślamazarnym, flegmatycznym’: gmyrać się ‘robić coś wolno; grzebać się; guzdrać się’: *gmyrek* 17, 19, 20, 23

- gnębiiciel** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto gnębi kogoś, prześladowa; dręczyciel, prześladowca’: gnębić ‘dręczyć, nękać, prześladować’: *gnebićel* 22, 26–29; *gnebićil* 30; *gnembićel* 1–6, 9, 12, 13, 15, 19; *gnymbićeł* 7, 8, 10, 11, 14, 16–18, 20, 21, 23–25, 30
- gnębiicielka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która gnębi kogoś, prześladowa; dręczycielka, prześladowczyni’: gnębić ‘jw.’: *gnebićelka* 22, 26–29; *gnebićilka* 30; *gnembićelka* 1–6, 9, 12, 13, 15, 19; *gnymbićełka* 7, 8, 10, 11, 14, 16–18, 20, 21, 23–25, 30
- gniewnik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się gniewa; człowiek gniewający się, rozgniewany; obrażony na kogoś, czujący do kogoś urazę’: gniewać się; *gnievnik* 17
- gniewus** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale się gniewa; jw.’: gniewać się; *gnivus* 7; *tyñ gnivus še gnivo* 7
- gnijus** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto gnije w łóżku; leń’: gnić, gnij- (sg., pl. praes.) ‘próżnować, lenić się’: *gnijus* 22; *gnijus do pouudña v ušku gñije* 22
- gnojownik** (N. AG.) ‘ten, kto nawozi ziemię gnojem’: gnoj; *gnojovnik* 14
- golacz** (N. AG.) ‘ten, kto goli głowy i brody; fryzjer’: golić; *golac* 28; *pošed do golaca ogolić guove i brode* 28
- golarz** (N. AG.) ‘ten, kto goli’: golić ‘strzyć’; 1. ‘mężczyzna, który goli głowy i brody; fryzjer’: *golaš* 10; *golaš goliu brody* 10; 2. ‘mężczyzna, który strzyże owce’: *golaš* 1, 8, 10, 15, 18, 30; *golaš goli ofce* 1
- golibroda** (N. AG.) ‘ten, kto goli głowy i brody; fryzjer’: golić, broda, a właściwie: golić brody; *golibroda* 8; *gol’ibroda* 14, 16, 19, 25; *gol’ibroda gol’iu brody* 19
- golisz** (N. AG.) ‘ten, kto goli głowy i brody; fryzjer’: golić; *gol’iš* 30
- gołębiarz** (N. AG.) ‘ten, kto hoduje gołębie’: gołąb; *gouebaš* 26, 29; *goueboš* 20, 22, 28; *gouembiaš* 5, 8, 11–14; *gouembaš* 14, 16, 19, 30; *gouemboš* 17, 21, 23, 24, 27; *gouymbiaš* 3, 7, 9, 10, 15, 16; *gouymbioš* 1, 2, 4, 6, 18–20, 25, M; *gouymbaš* G; *gouymbboš* 13, 19, 22, 25
- gonciarz** (N. AG.) 1. ‘ten, kto pokrywa dachy gontami’: gont; *gońcaš* 12, 26, 28; *guńcaš* 3; 2. ‘ten, kto wyrabia gonty’: gont; *guńcoš* 19; *guńcoš vyrobou gunty na daxy* 19
- gonia** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która goni za kimś; kobieta uganiana się za mężczyznami’: gonić ‘zabiegać, ubiegać się o kogoś’: *góna* 30; *góna góni za xuopami* 30
- gonicha** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: gonić ‘jw.’: *goñixa* 17, 19, 20, 25; *guñixa* 17, 20, 22, M; *za xuopamy guñi taka guñixa* 20
- goniec** (N. AG.) ‘ten, kto goni z czymś; pracownik zajmujący się roznoszeniem korespondencji’: (gonić); *gońec* 10; *guńec* 6, 19, 30; *posuoli gońca s pismem* 10
- gontarz** (N. AG.) 1. ‘ten, kto pokrywa dachy gontami’: gont; *gontaš* 12, 30; 2. ‘ten, kto wyrabia gonty’: gont; *gontaš* 12, 30

- gończak** (N. AG.) ‘ten, kto goni, gna bydło na pastwisko’: gonić; *guńcok* 20, 22; *guńcok guńi byduo na pastfisko* 20; *guńcok guńe na pasfisko kroyy* 22
- gończy** (N. AG.) ‘ten, kto goni z czymś; pracownik zajmujący się roznoszeniem korespondencji’: (gonić); *gońcy* 3; *posuauy gońcego z listem* 3
- gorseciarka** (N. AG.) ‘ta, która zawodowo szyje gorsety, biustonosze i pasy do pończoch’: gorset; *gorsećarka* 17
- gorszyiciel I** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto gorszy kogoś czymś; demoralizator’: gorszyć ‘wywierać zły, demoralizujący wpływ; powodować zepsucie, zgorszenie; wywoływać oburzenie’: *gorsyćel* 1–6, 8–14, 17–20, 22; *gorsyćil* 30; *goršyćel* 7–9, 11–18, 21, 23–29; *te goršyćełe nie mają fstydu, goršo te źeci i muożeš* 8
- gorszyiciel II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto sieje zgorszenie; mężczyzna, który gorszy, wywołuje zgorszenie’: zgorszenie; *goršyćel* 8, 10, 12, 13; *ty goršyćelu nie seji zgoršeńa* 10
- gorzelany** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w gorzelnii; wykwalifikowany pracownik w gorzelnii; gorzelnik’: gorzelnia; *goželany* 17
- gorzelnik** (N. AG.) ‘jw.’: gorzelnia; *goželnik* 1–30
- gorzelny** (N. AG.) ‘jw.’: gorzelnia; *goželny* 28
- gospodarz I** (N. AG.) ‘ten, kto gospodarzy na roli; właściciel gospodarstwa wiejskiego, rolnik prowadzący gospodarstwo’: gospodarzyć; *gospodaš* 1–3, 5–9, 11, 12, 14–16, 18–21, 23, 24, 26, 27, 29, 30, G; *gospodoš* 1, 2, 7, 11, 13, 14, 16, 17, 19–25, 28, 29, M; *guspodaš* 18, 24; *guspodoš* 30; *gospodaš gospodaży na sfojim* 12; *gospodaž zagospodažyū folvarek* 19; *gospodoš gospodaży na roli* 1; *som gospodoš koře, iak dobže gospodaży* 13; *gospodoš na paru morgaχ gospodažyū* 20; *tatuž moū uošimnašće morguŕ i gospodažeū na niχ, byū noŕviŕkšym gospodožym ve fši* 25
- gospodarz II** (N. AG.) ‘ten, kto gospodaruje na roli; właściciel gospodarstwa wiejskiego, rolnik prowadzący gospodarstwo’: gospodarować; *gospodaš* 17; *gospodoš* 21, 22, 28; *gospodoš dobže gospodaruje* 22
- gospodarz III** (N. AG.) ‘ten, kto ma gospodę i w niej pracuje; karczmarz’: gospoda; *gospodoš* 20
- gospodyni I** (N. AG.) ‘ta, która dobrze gospodarzy; kobieta prowadząca własne gospodarstwo domowe, własny dom, pani domu lub prowadząca komuś gospodarstwo domowe’: gospodarzyć; *gospodyni* 13, 25, 28; *z ni to zaradno gospodyni, dobže gospodaży* 13; *gospodyni ve dvože gospodažyūa* 25
- gospodyni II** (N. AG.) ‘ta, która prowadziła gospodarstwo domowe we dworze, na plebanii’: gospodarstwo; *gospodyni* 6, 8, 10; *gospodyni provažyūa gospodarstfo ve dvože* 6
- gospodynia I** (N. AG.) ‘ta, która dobrze gospodarzy; kobieta prowadząca własne gospodarstwo domowe, własny dom, pani domu’: gospodarzyć; *gospodyña* 12; *dobže gospodaży ta gospodyña* 12

- gospodynia II** (N. AG.) ‘ta, która prowadziła gospodarstwo domowe we dworze, na plebanii’: gospodarstwo; *gospodyńa* 3, 17; *guspudyńa* 24; *gospodyńa to proważy gospodarstwo kśinżu* 17; *gospodyńa proważyła gospodarstwo ve dvoże* 17
- gosposia** (N. AG.) ‘ta, która prowadziła gospodarstwo domowe we dworze’: gospodarstwo; *gospoša* 13, 16; *žežice to mały gospoše, co zajmowała se gospodarstfem* 13
- górnik** (N. AG.) ‘ten, kto wydobywa węgiel’: góra ‘kopalnia’; *gurnik* 1–30; *gurnik f kopalni* 1
- grabaczka** (N. AG.) ‘ta, która grabi; kobieta grabiąca resztki zboża na polu’: grabić; *grabacka* 19, 20, 22; *małemi grabiarhi zagrabiła grabacka* 19; *grabacka grabi ryzyko* 22
- grabiaczka** (N. AG.) ‘jw.’: grabić; *grabacka* 12; *grabacka grabi zboże* 12
- grabarka** (N. AG.) 1. ‘ta, która grabi; kobieta grabiąca resztki zboża na polu’: grabić; *grabarka* 20, 22; *grabarka grabi zboże* 20; *grabarka grabi ryzyko* 22; 2. ‘ta, która grabi; złodziejka’: grabić ‘kraść’; *grabarka* 17, 20; *grabarka to mu’om na tom, co grabi, kradnie* 17
- grabarz I** (N. AG. // ATTR. N. AG.) 1. ‘ten, kto grzebie kogoś; mężczyzna trudniący się kopaniem grobów, grzebaniem zmarłych’: grzebać; *grabaš* 3, 6, 8, 10, 13, 16, 19, 22–24, 28; *grabāš* 26; *graboš* 17, 20, 25, G, M; *grabaš gžebe zmarųx* 6; 2. ‘ten, kto grabi; złodziej’: grabić ‘kraść’; *grabaš* 19; *graboš* 17; *grabaš to grabi vutke na veselu* 19; *graboš to mu’om na tego, co grabi, kradnie* 17
- grabarz II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto przychodzi na grabarkę; mężczyzna // chłopiec przychodzący pod okna wesela na nielegalny poczęstunek’: grabarka ‘grabież’; *grabaš* 13; *i ftedy grabaš pšyxoži na grabarke* 13
- grabiarka** (N. AG.) zob. grabaczka: grabić; *grabarka* 14, 16; *graborka* G; *kedyš to na kobity mu’iuy grabarki, a tera to som mašyny do grabeńa* 14
- grabiarz** (N. AG.) ‘ten, kto grabi; mężczyzna grabiący resztki zboża na polu’: grabić; *grabaš* 30
- grabiciel** (N. AG.) ‘ten, kto grabi; rabuś’: grabić ‘kraść, rabować’; *grabićel* 17; *ten, co grabi, kradnie, to grabićeł* 17
- grabieżca** (N. AG.) ‘ten, kto grabi; rabuś’: grabić ‘kraść, rabować’; *grabięsca* 8, 10; *grabęsca* 19; *grabięsce dvory grabili, kradli* 8
- grabuśnica** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która grabi; kobieta zgarniająca wszystko dla siebie’: grabić ‘nadmiernie gromadzić, zbierać coś’; *grabuśnica* M; *grabuśnica dla sebe ino grabi, uo innyx nie myśli* M
- grabuśnik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto grabi; mężczyzna, który zgarnia, gromadzi wszystko dla siebie’: grabić ‘nadmiernie gromadzić, zbierać coś’; *grabuśnik* M; *grabuśnik dla sebe ino grabi* M
- graciara** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która zbiera, gromadzi graty’: grat; *gracăra* 1, 11
- graciarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto zbiera // gromadzi graty; o mężczyźnie lubiącym gromadzić niepotrzebne rzeczy’: grat; *gracăš* 1, 11; *z nigo to iesz gracăš, gratuf ma cauo xauupe* 1

- gracz I** (N. AG.) ‘ten, kto gra // lubi grać w karty; karciarz’: grać ‘brać udział w grach towarzyskich, sportowych lub hazardowych’; *grač* 8, 14, 16, 25, G; *groc* 19, 20, 22, 23, 25, M; *taki z něgo groc, ze kuńa pšegrou f karty* 19
- gracz II** (N. AG.) ‘ten, kto gra na instrumencie muzycznym; muzykant’: grać ‘wykonywać utwory muzyczne na instrumentach’; *groc* 13, 19, 24; *groce grali po zabavaχ* 13
- grafik** (N. AG.) ‘ten, kto zajmuje się grafiką; mężczyzna wykonujący prace z dziedziny grafiki’: grafika; *grafik* M; *grafik komputerovy* M
- grajca** (N. AG.) ‘ten, kto gra; mężczyzna // chłopak grający na instrumencie muzycznym; muzykant’: grać, *graj-* (3. pl. praes.) ‘wykonywać utwory muzyczne na instrumentach’; *grojca* 20, 22; *grojca gro zavodovo* 20; *grojca skocńe gro* 22
- grajda** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która się grajda; człowiek wolno chodzący’: grajdać się ‘wolno chodzić’; *grajda* 28
- grajdała** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: grajdać się ‘jw.’: *grajdała* 24, 28; *ty grajdała, co še tak grajdaš?* 24
- grajdas** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: grajdać się ‘jw.’: *grajdas* 28; *co še tak grajdaš?* 28
- grajdoń** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: grajdać się ‘jw.’: *grajdoń* 28; *grajdoń co še grajda* 28
- grajdyga** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która się grajda; jw.’: grajdać się ‘jw.’: *grajdyga* 28; *ledvo še grajda* 28
- grajek I** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto gra // lubi grać w karty; karciarz’: grać, *graj-* (3. pl. praes.) ‘brać udział w grach towarzyskich, sportowych lub hazardowych’; *grajek* 3, 19; *grajek f karty* 19
- grajek II** (N. AG.) ‘ten, kto gra na instrumencie muzycznym; muzykant’: grać, *graj-* (3. pl. praes.) ‘wykonywać utwory muzyczne na instrumentach’; *grajek* 3, 8, 10, 13, 19, 20, 22, 24–26, 28–30; *grajek to gro muzyke zavodovo* 13
- grak** (N. AG.) ‘ten, kto gra w coś’: grać; *grak* 3
- gramajda** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która się grama; człowiek wolno chodzący’: gramać się ‘wolno chodzić’; *gramajda* 22
- gramoła** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która się gramoli; człowiek robiący coś powoli’: gramolić się ‘robić coś powoli’; *gramoła* 6, 12; *gramoła še gramoli, volno robi* 6; *gramoła taka, gramoli še tak* 12
- grandus** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto robi grandy; łobuz, rabuś, zbój’: granda; *grandus* 29
- granicznik** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje na granicy; żołnierz wojsk chroniących pogranicze państwa’: granica; *graničnik* 19; *pšy graničy graničniki suuzyu* 19
- grasownik** (N. AG.) ‘ten, kto grasuje; mężczyzna, który przenosi się z miejsca na miejsce, wyrządzając szkody, dopuszczając się kradzieży, gwałtów, bezprawia’: grasować; *grasovnik* M; *po leše grasovou grasovnik* M
- grawer** (N. AG.) ‘ten, kto graweruje coś; rytownik’: grawerować; *graver* M

grępel (N. AG.) ‘ten, kto grępluje; mężczyzna rozczesujący i czyszczący wełnę, len lub bawełnę’: gręplować; *krymbel* 13; *v uovicu beu krymbel, tyn co krymblovau* 13

gręplarka (N. AG.) ‘ta, która grępluje; kobieta, która rozczesuje i czyści włókna wełny, lnu, bawełny’: gręplować; *gremlarka* 1, 3–6, 8, 10, 12, 21, 22, 24, 26; *gleplarka* 28; *grymplarka* 6, 12, 16, 17, 23; *grymplorka* 19; *klembrarka* 14; *kremlarka* 10

gręplarz (N. AG.) zob. grępel: gręplować; *gramplaś* 11; *grepoś* 20, 22; *grempłaś* 1, 2, 4, 8–10, 16, 17, 19, G; *grympłaś* 3, 6, 14, 16, 25; *grympłoś* 7, 13, 19, M; *krempłaś* 10; *grempłaś veuny* 1

grobiarz (N. AG.) ‘ten, kto kopie groby; grabarz’: grób; *groboś* 28

grobowy (N. AG.) ‘jw.’: grób; *grobowy* 19; *grobowy to koře groby na cmyntažu* 19

groszówka (N. AG.) ‘ta, która wyrabiała sita i przetaki’: groszówka ‘duża, gruba igła do szycia i cerowania’: *grośufka* 24; *grośufka robiu sita* 24

grubiarz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi wylegiwać się na grubie, tj. piecu; piecuch; leń’: gruba ‘czeluść pieca’: *gruboś* 24; *gruboś na pecu lezy* 24

grymas (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale grymasi, kaprysi, wybredza’: grymasić ‘okazywać niezadowolenie, zwykle nieuzasadnione; kaprysić, wybredzać’: *grymas* 2, 3, 5, 7, 9–14, 20

grymaśnica (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale grymasi; kobieta // dziewczynka grymasząca, wybredzająca, kapryśna’: grymasić ‘jw.’; *grymaśnica* 7, 14, 16, 22, 25, G, M; *grymaśnica stale puče, grymaśi* 14; *zostańe sama ta grymaśnica, bo za baržo grymaśi o kawalera* G

grymaśnik (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: grymasić ‘jw.’; *grymaśnik* 7, 14, 16, 18–20, 25, 27, 29, 30, M

gryzmola (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która gryzmoli; człowiek brzydko piszący’: gryzmolić ‘brzydko pisać’: *gryzmoua* 10; *gryzmoua nie piše, gryzmoli* 10

grzebajło (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się grzebie; z dezaprobatą o kimś powolnym, ślamazarnym, flegmatycznym’: grzebać się ‘robić coś wolno; guzdrać się’: *gřebajuo* 22; *gřebajuo se gřebe jak coś robi* 22

grzebak I (N. AG.) ‘ten, kto grzebie w czymś’: grzebać; *gřebok* 25; *gřebok gřebje se f tym, gřeboki muvjom na take źeći, co tak lubjom gřebać v buće, v voźe* 25

grzebak II (ATTR. N. AG.) zob. grzebajło: grzebać się ‘robić coś wolno; guzdrać się’: *gřebak* 10, 25; *gřebok* 17, 19, 20

grzebalny (N. AG.) ‘ten, kto grzebie zmarłych; grabarz’: grzebać ‘składać do grobu, chować’: *gřebalny* 14, 16

grzebała (ATTR. N. AG.) zob. grzebajło: grzebać się ‘robić coś wolno; guzdrać się’: *gřebaua* 17, 19, 20, G, M; *gřebaua strasne se gřebe jak coś robi* 17

grzebek (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: grzebać się ‘jw.’; *gřebek* 20, 22, 25; *co to za gřebek? Ile se mozno s tym gřebać?* 20; *taki gřebek byle jak robiu, co ta nie umi* 25; *gřebek gřebje i gřebje i to mu nic s tego nie vychoži* 25

- grzebielucha** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która się grzebie; jw.’: grzebać się ‘jw.’; *gżebieluχa* 22; *ta gżebieluχa nigdy ni może vygżebać na cas do koścoūa* 22
- grzebieniarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia grzebienie’: grzebień; *gżebieñoš* 19
- grzebodolek** (N. AG.) ‘ten, kto grzebie doły, tj. grzebie zmarłych; grabarz’: grzebać ‘składać do grobu, chować’, dół, a właściwie: grzebać doły; *gżebodouek* 20, 22
- grzebuła** (ATTR. N. AG.) zob. grzebajło: grzebać się ‘jw.’; *gżebuūa* 14, 16; *őn ni uūau še uūinońc šypko z robotom, taki gżebuūa byu* 14
- grzebułka** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: grzebać się ‘jw.’; *gżebuūka* 8
- grzesznica** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale grzeszy; kobieta grzesząca, popełniająca grzechy’: grzeszyć; *gżeśńica* 8, 10, 15, 16, 19, 20, 22, 23, 26, 28; *gżeśńica* 6, 14, 16, 25, 30, G; *gżyśńica* 1–7, 9, 11–14, 16–21, 23–25, 27–30, M; *zatfaržaua gżeśńica* 6
- grzeszniczka** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: grzeszyć; *gżeśńička* 19
- grzesznik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale grzeszy; mężczyzna grzeszący, popełniający grzechy’: grzeszyć; *gżeśńik* 7, 8, 10, 14–16, 19, 20, 22, 23, 25, 26, 28, G; *gżeśńik* 6, 25, 30; *gżyśńik* 1–7, 9, 11–14, 16–21, 23–25, 27–30, M; *taki co cōngle gžešy to gżeśńik* 6; *Stefek to muśi gžešyć, bo loto ciūgim do spověži* 19
- grzmociel** (N. AG.) ‘ten, kto grzmoci kogoś; mężczyzna // chłopiec bijący kogoś’: grzmocić ‘bić mocno, mocno uderzać’; *gżmoćiel* 14, 16, 20, 22, M; *gżmociel žecaka po dupe vygżmoćiu, zbiu go* 14
- grzybiara** (N. AG.) ‘ta, która zbiera grzyby na sprzedaż’: grzyb; *gżybara* 17, 20; *a zbera v leše gżyby i je spšedaie* 17
- grzybiarka** (N. AG.) ‘jw.’: grzyb; *gżybiarka* 1–12, 21; *gżybiorka* 2, 4, 5, 13–16; *gżybarka* 18, 23, 24, 26–30; *gżyborka* 20, 22, 25
- grzybiarz** (N. AG.) 1. ‘ten, kto zbiera grzyby na sprzedaż’: grzyb; *gżybjaš* 3, 5, 6, 8, 9, 11, 12, 15; *gżybioš* 1, 2, 4, 13, 14, 16, 17, 20, 21; *gżybaš* 22, 26, 28–30; *gżyboš* 7, 10, 17–20, 23–25, 27; *gżybjaš zbiera gżyby na χandel* 3; 2. ‘ta, która zbiera grzyby na sprzedaż’: grzyb; *gżyboš* 19; *na kobete, co zbero v leše gżyby i je spšedaie muvo u nas gżyboš* 19
- gubernator** (N. AG.) ‘ten, kto zarządza gubernią’: gubernia; *gubernator* 1–5, 9, 10, 12, 14, 16, 18, 19, 22, 23, 25–30; *gubernatur* 6–8, 11, 13, 15, 17, 20, 21, 24; *guberño zažonžau gubernator* 1
- gudra** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która gudra się; człowiek bojący się wszystkiego’: gudrać się ‘bać się’; *gudra* 29; *kutra* 23, 26, 28
- gulgot** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto gulgocze; mężczyzna mówiący szybko i niewyraźnie’: gulgotać ‘mówić szybko i niewyraźnie’; *gulgot* 19; *gulgot gulgoce my nad uūχym* 19
- gumienny** (N. AG.) ‘ten, kto we dworze dbał o porządek na podwórzu’: gumno ‘podwórze’; *guūenny* 2, 4, 16, 19; *guūinny* 13; *guūenny dbau o gumno* 16

- guślara** (N. AG.) ‘ta, która czyni guśla; kobieta wykonująca praktyki magiczne, zajmująca się czarami, guśłami; znachorka’: guśla (pl.t.); *guślara* 8, 14, 16; *guślora* 19, 20, 22, 25; *guślara gusua iake otpra’va* 14
- guślarka** (N. AG.) ‘jw.’: guśla (pl.t.); *guślarka* 6, 10, 14, 16; *guślorka* 19, 20, 22, M; *te guślarki f te pšeklěństfa vēžom* 14
- guślarz** (N. AG.) ‘ten, kto czyni guśla; człowiek wykonujący praktyki magiczne, zajmujący się czarami, guśłami; znachor’: guśla (pl.t.); *guślaś* 3, 6, 8, 9, 11, 12, 14, 16, 19; *guślaś* 5, 15, 22, 26, 28–30; *guśloś* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–21, 23–25, 27
- guzdra** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która guzdra się; z dezaprobatą o kimś powolnym, ślamazarnym, flegmatycznym’: guzdrać się ‘robić coś wolno’: *guzdra* 30
- guzdraj** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się guzdra; jw.’: guzdrać się ‘jw.’; *guzdraj* 19
- guzdrak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się guzdra; jw.’: guzdrać się ‘jw.’; *guzdrak* 4, 16
- guzdralina** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która się guzdra; jw.’: guzdrać się ‘jw.’; *guzdra-l’ina* 29; *moja to guzdra-l’ina co še guzdra* 29
- guzdralski** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się guzdra; jw.’: guzdrać się ‘jw.’; *guzdralski* 3
- guzdrała** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: guzdrać się ‘jw.’; *guzdrała* 3, 12, 16, 17, 19, 20, 22, 25, G, M; *ne iž do tego guzdrały bo še beže rok s tym guzdrou* 19; *dla guzdrauf, co še guzdrajom, roboty ni ma* 25
- guzdroń** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: guzdrać się ‘jw.’; *guzdroń* 17, 20; *ty guzdrońu, co še gužžžeš?* 17
- gwałciiciel** (N. AG.) ‘ten, kto gwałci // zgwałcił kogoś’: gwałcić; *gvaucićel* 1–18, 20–29; *gvaucićil* 30; *gvoucićel* 19; *gvaucićel gvauci sfoje ofary* 13; *samotou še z nom i narešće iom zgvouciū, gvoucićel iedyn* 19
- gwinciarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia gwinty; rzemieślnik zatrudniony przy wyrobie gwintów’: gwint; *gvińčoś* M
- gwizdacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi gwizdać’: gwizdać; *g’vizdac* 11; *g’vizdač* 6, 14; *g’vizdac co stale g’vizže* 11
- gwizdak** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: gwizdać; *g’vizdak* 2, 7, 10; *g’vizdok* 13, 16, 30
- gwizdał** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: gwizdać; *g’vizdou* 22
- gwizdała** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: gwizdać; *g’vizdała* 1, 3, 4, 7–10, 13, 14, 16, 19, 20, 22, 25, M; *tyn g’vizdała to lubi g’vizdać* 1; *hexture xuopy g’vizdaļum pšy roboče, to take g’vizdaļy* 19
- gwizdałka** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: gwizdać; *g’vizdaļka* 19; *g’vizdaļka, uadhe g’viz-dau* 19
- gwizdek** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: gwizdać; *g’vizdek* 1, 2, 11, 18–22, 24, 27, 30, G
- gwizdoń** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: gwizdać; *g’vizdoń* 20, 22
- gwizduś** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: gwizdać; *g’vizduś* 1, 7, 19; *caļy žiñ g’vizže* 19
- gwoździarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia gwoździe; rzemieślnik zatrudniony przy wyrobie gwoździ’: gwoździć; *gwožžaś* M

gzica (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi gzić się; kobieta włócząca się po wsi’: gzić się ‘włóczyć się, biegać’; *gzica* 19; *vžun takum gžice, co še ino gži po fši, do roboty leve rynce* 19

gzicha (ATTR. N. AG.) ‘ta, która się gzi; kobieta oddająca się miłości zmysłowej z mężczyznami’: gzić się ‘swawolić, zbyt kować, zalecać się, oddawać się miłości zmysłowej’; *gžiχa* 17, 19; *gži še gžiχa s χuopokamy* 17; *tako gžiχa to še gži i gži* 19

gziocha (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi gzić się; kobieta lubiąca włóczyć się po wsi’: gzić się ‘włóczyć się, biegać’; *gžoχα* 20, 22; *iuš še gži po fši ta gžoχα* 20; *co še gžis, gžoχο jedna?* 22

gzygacz (N. AG.) ‘ten, kto gzyga; mężczyzna // chłopiec podszczipujący panny, zalecający się do panien’: gzygać ‘szczypać, podszczipywać’; *gzygac* 18; *gzygac to panny gzyga, podryva tak* 18

gždziara (ATTR. N. AG.) ‘ta, która się gždzi; kobieta // dziewczyna oddająca się miłości zmysłowej z wieloma mężczyznami’: gždzić się ‘gzić się, swawolić, zbyt kować, zalecać się, oddawać się miłości zmysłowej’; *gžžara* 17, 20

gždžicha (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: gždzić się ‘gzić się’; *gžžiča* 17, 20; *aby še gžžiči gžžiča* 20

H

- hafciarka** (N. AG.) ‘ta, która haftuje; kobieta zajmująca się haftowaniem, umiejąca haftować’: haftować; *χafćarka* 10, 19; *χafćorka* M; *χafćarka my vyχaftovaua kfiaty na serveta* χ 10; *χafćarka χaftuie obrusy, servety* 19
- hafciarz** (N. AG.) ‘ten, kto haftuje; mężczyzna zajmujący się haftowaniem’: haftować; *χafćaś* 3, 6, 8, 9, 11, 12, 14, 16, 25, G; *χafćaś* 5, 15, 22, 26, 28–30; *χafćoš* 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–21, 23–25, 27; *tyn, co χaftuie to še nazyva χafćaś* 3; *kobita to χafćarka, a χuop χafćaś, ale χuopy to račǵi še χaftovauy* 14
- hałaśnica** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale hałasuje; kobieta powodująca, robiąca hałas, skłonna do robienia hałasu; głośna, zgiełkliwa, krzykliwa, wrzaskliwa’: hałasować; *χauaśnica* 25; *iak vy vyčšymuieće s tom χauaśnicom* 25
- hałaśnik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale hałasuje; mężczyzna powodujący, robiący hałas, skłonny do robienia hałasu; głośny, zgiełkliwy, krzykliwy, wrzaskliwy’: hałasować; *χauaśnik* 25; *naše somśady to straśne χauaśniki, po noca χauasujom* 25
- handlara** (N. AG.) ‘ta, która handluje czymś; kobieta zajmująca się drobnym handlem; przekupka’: handlować; *χandlara* 17, 20, G; *χandlora* 13, 22; *χandlara χandluie na targu towarem* 17
- handlarka** (N. AG.) ‘jw.’: handlować; *χandlarka* 1–12, 14, 16, 19–21, 23–30, M; *χandlorka* 13, 17, 19, 20, 22, 25; *χandlarka χandluie na targu* 6; *na iarmaku χandluim χandłoże, χandlorki* 19; *χandlorek co χandlovauy nazǵizǵo še puu iarmaku* 23
- handlarz** (N. AG.) 1. ‘ten, kto handluje czymś; mężczyzna zajmujący się handlem, zwykle drobny kupiec, przekupień’: handlować; *χandlaś* 3, 5, 6, 8–12, 15, 16, 19, 25, 26, 28–30, G; *χandloś* 1, 2, 4, 7, 13, 14, 17–24, 27, M; *χandlaś to potrafi zaχandlovać* 25; *χandłoże iezǵiuy s χandlym i χandlovauy* 13; *na iarmaku χandluim χandłoże, χandlorki* 19; 2. ‘ta, która handluje czymś; kobieta zajmująca się handlem, zwykle drobna kupeczyni, przekupka’: handlować; *χandlāś* 18; *χandlāś χandlovaua na iarmaku* 18
- handlerka** (N. AG.) ‘jw.’: handlować; *χandl'irka* 19; *χandl'irka χandluie towarem* 19
- handlerz** (N. AG.) ‘jw.’: handlować; *χandl'iś* 19, 25, 28; *χandl'iś χandluie na iarmaku* 19

- handlowiec** (N. AG.) ‘ten, kto handluje czymś; specjalista w dziedzinie handlu; pracownik przedsiębiorstw handlowych; kupiec’: handlować; *χandlovéc* 20, 22; *χandlovéc χandluje na iarmaku* 20
- handlówka** (N. AG.) zob. handlara: handlować; *χandlufka* 28; *χandlufka χandluje drobnymi zecami* 28
- harfiarka** (N. AG.) ‘ta, która gra na harfie’: harfa; *χarfīarka* 1–6, 8, 9, 11–16, 21; *χarfārkā* 7, 10, 17–20, 22–30
- harfiarz** (N. AG.) ‘ten, kto gra na harfie’: harfa; *χarfīāš* 3, 6, 8, 9, 11, 12; *χarfīāš* 5, 15; *χarfīoš* 1, 2, 4, 13, 14, 21; *χarfāš* 22, 26, 28–30; *χarf’oš* 23–25, 27; *byli χarfīāže, co grali na χarfāχ* 3
- harfista** (N. AG.) ‘jw.’: harfa; *χarfīsta* 17
- harmonista** (N. AG.) ‘ten, kto gra na harmonii’: harmonia; *armuīsta* 19; *χarmoīsta* 6, 9, 13, 14, 16, 19, 23, 26, 29, G; *χarmuīsta* 1–5, 7, 8, 10–25, 27, 28, 30, M
- hartowacz** (N. AG.) ‘ten, kto hartuje; robotnik zatrudniony przy hartowaniu wyrobów stalowych; hartownik’: hartować; *χartovac* M
- hartownik** (N. AG.) ‘jw.’: hartować; *χartovník* 17
- heblarz** (N. AG.) ‘ten, kto hebluje drewno’: heblować; *χeblaš* 1–12, 14–17, 26–30; *χebloš* 21–25; *χymbloš* 13; *χeblaš χebluje drevno* 1
- hodowca** (N. AG.) ‘ten, kto hoduje; mężczyzna hodujący dużą liczbę bydła lub świń’: hodować; *χodofca* 1–29, G; *χudofca* 30; *χodofce to χodujom krovj, śfyńe* 1; *χodofce χodovali śfyńakuf* 6; *χodofcy χoduju krovj* 20
- hotelarz** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w hotelu’: hotel; *χotelaš* 3, 5, 6, 8, 9, 11, 12, 15, 22, 26, 28–30; *χoteloš* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–21, 23–25, 27; *χotelaže strajkujo, χotele nie pracujo* 12
- hubiarz** (N. AG.) ‘ten, kto handluje hubą’: huba; *χubīāš* 10; *χubīāže χandlovauy χubo* 10
- hulacz** (N. AG.) ‘ten, kto dobrze hula // lubi hulać; mężczyzna dobrze tańczący i lubiący tańczyć’: hulać ‘tańczyć’; *χulac* 5, 26, 28, 30; *χulač* 18, 24, 29; *χuloc* 17, 20, 21; *uloc* 17, 21; *χulace χulał’i do rana* 26; *χulace χulajom, ale to jest tak po staremu, no a tańcujom to po novemu* 28; *χulač to dobrze χula* 24
- hulaczka** (N. AG.) ‘ta, która dobrze hula // lubi hulać; kobieta dobrze tańcząca i lubiąca tańczyć’: hulać ‘jw.’; *χulacka* 5; *χulačka* 18, 28; *χulocka* 17, 20, 21; *χulačka źeźle χula po sal’i* 18
- hulak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi hulać; mężczyzna prowadzący hulaszczy tryb życia, spędzający czas na hulankach’: hulać; *χulak* 29, 30
- hulaka** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: hulać; *χulaka* 1–13, 16–22, 25, 27, 29, 30; *χulaka po śfēće χula* 13; *χulaka χulo a nie robi fpolu* 17
- hurkała** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto hurka // hurczy; mężczyzna krzyczący w kłótni’: hurczeć ‘jednostajnie hałasować’; *χurkaυa* 30
- hutnik** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w hucie; specjalista w dziedzinie hutnictwa’: huta; *χutník* 1–30

I

inkasent (N. AG.) ‘ten, kto inkasuje pieniądze za coś; urzędnik pobierający należności pieniężne od płatników’: inkasować; *inkasynt* 13; *beu inkasynt zainkasovou piñonze za pront* 13

inseminator (N. AG.) ‘ten, kto inseminuje zwierzęta; specjalista przeprowadzający zabiegi inseminacyjne’: inseminować ‘sztucznie zapładniać’; *inseminator* M; *zavouau inseminatora by mu krovy inseminovau* M

inspektor (N. AG.) ‘ten, kto dokonuje inspekcji, zajmuje się inspekcją; urzędnik kontrolujący pracę instytucji, zakładów itp. przez dokonywanie inspekcji na powierzonym terenie’: inspekcja; *iinspektur* 17, 21; *iispeχtor* 29, 30; *iispeχtur* 9, 14, 19, 28; *iispektur* 1, 21, 23; *iispektur* 3; *inspektor* 8; *inspektur* 6; *inšpektur* 2, 7, 14, 16; *ispektor* 1, 11; *ispektur* 5, 9, 11; *išpektor* 3; *išpeχtur* 20, 22; *listpeχtur* 19; *špektur* 5; *iispeχtur pšyieχou na iispekcie* 19; *listpeχtur tys beu na listpeχcji* 19

iskacz (N. AG.) ‘ten, kto iska wszy’: iskać ‘wybierać coś, w szczególności robactwo z włosów, piór’: *iskač* 7, 8; *iskoc* 20, 22; *iskoc iskou tyχ, co majo fsy ve ube* 22

J

- jadacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto dużo jada’: jadać; *įadač* 30; *įodac* 19; *įodoc* 19–20; *įodoc lubi se pojodać* 19; *įaki š čebe įodoc, įak ty nič ne χceš įeść* 20
- jadaczka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która dużo jada’: jadać; *įadacka* M; *įodacka* 20, 22; *įodocka* 19
- jadak** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: jadać; *įadak* 2, 24; *įadok* 17, 20
- jagodnica** (N. AG.) ‘ta, która zbiera jagody na sprzedaż’: jagoda; *įagodńica* 17–22; *įagodńica zbiera v leše įagody na spšedaš* 18
- jagodnik** (N. AG.) ‘ten, kto zbiera jagody na sprzedaż’: jagoda; *įagodńik* 17–22
- jagodziara** (N. AG.) zob. jagodnica: jagoda; *įagoźara* 17
- jagodziarka** (N. AG.) ‘jw.’: jagoda; *įagoźarka* 1–12, 18, 21, 23, 24, 26–30; *įago-źorka* 13–16, 25
- jagodziarz** (N. AG.) zob. jagodnik: jagoda; *įagoźaš* 3, 6, 8, 9, 11, 12; *įagoźaš* 5, 15, 22, 26, 28–30; *įagoźoš* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–18, 20, 21, 23–25, 27
- jajarz** (N. AG.) **1.** ‘ten, kto handluje jajami’: jajo; *įaįoš* 19, 20, 22; *įaįoš χandluje įaįami* 19; **2.** ‘ten, kto kradnie jaja’: jajo; *įaįoš* 20, 22, G; *įaįoš kradńe įaįa* 20
- jajcarz** (N. AG.) **1.** ‘ten, kto handluje jajkami’: jajko; *įaįcoš* 17, 19, 20; *įaįcoš χandluje įaįkami* 19; **2.** ‘ten, kto kradnie jajka’: jajko; *įaįcaš* 19; *įaįcoš* 20, 22; *įaįcaš ten co kradńe įaįa* 19
- jajcokrad** (N. AG.) ‘ten, kto kradnie jajca’: jajco, kradnąć; *įaįcokrat* 14, 16; *įaįcokrat to įaįca krat i s tego žyų* 14
- jajczarka** (N. AG.) ‘ta, która handluje jajkami’: jajko; *įaįčarka* 8
- jajczarz** (N. AG.) **1.** ‘ten, kto handluje jajkami’: jajko; *įaįčaš* 8; **2.** ‘ten, kto kradnie jajka’: jajko; *įaįčaš* 8
- jajkarz** (N. AG.) ‘ten, kto handluje jajkami’: jajko; *įaįkaš* 8, M; *įaįkaš χandluje įaįkami* 8
- jarmarcznik** (N. AG.) ‘ten, kto sprzedaje na jarmarku; bazarnik’: jarmark; *įarmarcńik* 17
- jarmolicha** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale jarmoli; kobieta powodująca, robiąca hałas, skłonna do robienia hałasu; głośna, zgiełkliwa, krzykliwa, wrzaskliwa’: jarmolić ‘hałasować’; *įarmol’iχa* 24; *įak ty vyčšymuįeš s tom įarmol’iχom?* 24
- jarzyniarz** (N. AG.) ‘ten, kto uprawia jarzyny; ogrodnik uprawiający jarzyny i handlujący nimi’: jarzyna; *įažyńaš* M

- jasnowidz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto jasno widzi (przyszłość)’: jasno, widzieć; *iasnović* 19; *zavouauy iasnoviža, co viži pšyšuość* 19
- jazgocznik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto jazgocze; człowiek głośno mówiący’: jazgotać ‘mówić głośno’; *iazgocník* 20, 22
- jazgot** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która jazgocze; jw.’: jazgotać ‘jw.’; *iazgot* 17, 19, 20
- jazgotka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która jazgocze; jw.’: jazgotać ‘jw.’; *iazgotka* 19
- jazgotnica** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: jazgotać ‘jw.’; *iazgotnica* 17; *iazgotnica iazgotce pšet sklepy* 17
- jąkacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się jąka’: jąkać się; *ięńkać* 3; *įokac* 19, 22, 23; *įonkac* 6, 25; *įonkać* 3, 5, 6, 9, 11, 12, 14, 16, 17; *įun koc* 18; *įonkac to še įonka, začina, įak muvi* 25
- jąkadło** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: jąkać się; *įonkaduo* 6
- jąkajło** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: jąkać się; *įokaiuo* 20, 22; *įonkaiuo* 11, 12, 18; *įak še įonka, to vouajo įonkava abo įonkaiuo* 11
- jąkak** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: jąkać się; *įonkak* 3
- jąkal** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: jąkać się; *įokol* 22; *įonkal* 8, 9; *įonkol* 19; *vysua za įonkala* 9
- jąkalec** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: jąkać się; *įonkalec* 8; *įonkalec iuš še įonka* 8
- jąkał** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: jąkać się; *įonkau* 28; *ne įonkaį še ty įonkalu* 28
- jąkała** (ATTR. N. AG.) 1. ‘ten, kto się jąka’: jąkać się; *ięńkaua* 3; *įunkaua* 23; *įokaua* 26, 29; *įonkaua* 2–8, 10–13, 15–17, 19, 22, 24, 25, 29, G, M; *įukaua* 22; *įunkaua* 1, 2, 4, 7, 13, 17, 19, 20, 25, 27; *įonkaua, bo še įonka, zańim co povi* 14; *įak še dva įonkauy spotkauy įi začeuų še įonkać* 19; *u noz ve fši byu taki, co še įonkau, taki įonkaua* 25; 2. ‘ta, która się jąka’: jąkać się; *įonkaua* 6, 8, 10, 17, 19, 20
- jąkało** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się jąka’: jąkać się; *įonkauo* 3; *įonkauo vlos i še įonka* 3
- jąkaty** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: jąkać się; *iękaty* 30; *iękaty* 6, 14; *įokaty* 28, 29; *įonkaty* 10, 12, 15, 18, 24, 29, 30; *įokaty* 18, 21; *įun katy* 7, 21; *įun katy* 17–21; *įun katy* 30
- jąkawa** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: jąkać się; *įonkava* 6, 11; *įak še įonka, to vouajo įonkava abo įonkaiuo* 11
- jąkawiec** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: jąkać się; *įonkavec* 6; *po wypatku ten įonkavec tak še įonka* 6
- jąkawy** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: jąkać się; *įonkavy* 5, 12; *įonkavy to še įonko, įak muvi* 5
- jąkiel** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: jąkać się; *įun kel* // *įon kel* 3; *įon kel, strašne še įonka* 3
- jąkielec** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: jąkać się; *įonkelec* 2; *jego syn to įonkelec, śmieje še z nego puų fši, ze še įonka* 2
- jebak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto jebie, tj. często współżyje z kobietami’: jebać ‘uprawiać seks’; *įebak* 8; *įebak jebie co še rusa* 8

- jebaka** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: jebać ‘jw.’; *jebaka* 10; *z niego to niezuy jebaka, jebie baby na pravo i levo* 10
- jebuś** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: jebać ‘jw.’; *jebuś* 3; *baby nieźle jebau jebuś* 3
- jednacz** (N. AG.) ‘ten, kto jedna zwaśnione strony’: jednać; *jednac* 6, M; *jednač* 8, 10; *jednoc* 13, 20, 22, 29; *jednac jedna tex, co se pokuucili* 6; *jednac to jedno tyx co se kuucum, zvaśnonyx somśaduf* M
- jedzak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto dużo je; obżartuch’: jeść; *jedzak* 28
- jeździec** (N. AG.) ‘ten, kto jeździ; mężczyzna jeżdżący na jakimś zwierzęciu wierzchowym, zwłaszcza na koniu, uprawiający jazdę konną’: jeździć; *jeźdec* 1–30, M; *jeźdec to dobrze jeździ na kuńu* 13; *dobry z niego jeźdec, na końu jeźdza* 19
- jęczek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale jęczy; mężczyzna // chłopiec, który narzeka, zawodzi żałośnie, ubolewa, skarży się, płacze’: jęczeć; *jincek* M; *jincek* 6; *nie daje rady s tym jincim, jak fsta, tak jincy* M
- jęczka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która jęczy; kobieta // dziewczyna, która narzeka, zawodzi żałośnie, ubolewa, skarży się, płacze’: jęczeć; *jyncka* 6; *jincy i jincy ta jyncka* 6
- jęczydusza** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale jęczy; człowiek, który narzeka, zawodzi żałośnie, ubolewa, skarży się, płacze’: jęczeć, dusza; *jencydusa* 3; *jincyduša* 3
- jękal** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale jęczy; mężczyzna // chłopiec, który narzeka, zawodzi żałośnie, ubolewa, skarży się, płacze’: jęczeć; *jękal* 3
- jęczyczara** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która bierze kogoś na język; kobieta, która obmawia, obgaduje kogoś’: język; *jezycora* 22; *ta jezycora vžena me na jezyk* 22
- judziel** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale judzi; buntownik, podżegacz, judziel’: judzić ‘namawiać do złego, podburzać, podszczuwać’; *jużiel* 13
- judzielka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale judzi, podburza; buntownik’: judzić ‘jw.’; *jużielka* M

K

kabareciarz (N. AG.) ‘ten, kto występuje w kabarecie; artysta kabaretowy’: kabaret; *kabarećaš* M

kabarecista (N. AG.) ‘jw.’: kabaret; *kabarećista* 17, 20

kafelkarz (N. AG.) ‘ten, kto kładzie kafelki’: kafelek; *kafelkaš* 1, 2, 4–15, 17–30; *žle pouozeu kafelkaš te kafelki* 13

kaflarz (N. AG.) 1. ‘ten, kto wyrabia kafle’: kafel; *kaflaš* 6, 8, 10; *kafloš* 22, G, M; *kaflaš robi kafle* 6; 2. ‘ten, kto stawia piece z kafli’: kafel; *kaflaš* 14, 16; *kaflaš kuħne stavau i pece s kafli* 14

kajakarka (N. AG.) ‘ta, która pływa kajakiem; kobieta uprawiająca sport kajakowy’: kajak; *kajakarka* 3–10, 13, 16, 20, 22, 25; *na kajakaχ zavodovo puyvajo kajakaže i kajakarki* 6

kajakarz (N. AG.) ‘ten, kto pływa kajakiem; mężczyzna uprawiający sport kajakowy’: kajak; *kajakaš* 1, 2, 4–13, 15–23, 25–30; *na kajakaχ zavodovo puyvajo kajakaže i kajakarki* 6

kajakowicz (N. AG.) ‘ten, kto pływa kajakiem’: kajak; *kajakovíc* 13

kajakowiec (N. AG.) ‘jw.’: kajak; *kajakovéc* 10

kaletnik (N. AG.) ‘ten, kto szyje torby, portfele ze skóry’: kaleta ‘skórzany woreczek na pieniądze i drobiazgi’: *kaletník* 1, 2, 4, 5, 7–15, 17–30; *kaletniki šyli torby, paski ze skury* 1

kamasznik (N. AG.) ‘ten, kto szyje cholewki do kamaszy’: kamasz; *kamašník* 1–3, 13–15, 17–23, 25, 26; *kamašník* 3–12, 14, 16, 24, 28, 29; *kamašník syu dovni kamase* 13; *dobry kamašník to zrobiu kamase, ze mozno by iisć peso do Krakova* 19; *kamašník to šyu χolefki do kamašuf* 14

kamieniarz (N. AG.) 1. ‘ten, kto wyrabia coś z kamienia’: kamień; *kamiñoš* 19; *kamiñoš robi f kamiņu* 19; 2. ‘ten, kto tłucze kamienie na drodze’: kamień; *kamiēnaš* 3, 6, 8, 9, 11, 12; *kamiēnaš* 5, 15; *kamiēnoš* 1, 2, 4, 13, 14, 16, 21; *kamiēnaš* 22, 26–30; *kamiēnoš* 17, 18, 24, G; *kamiņaš* 11, 14, 16, 25; *kamiņaš* 22, 28, 29; *kamiñoš* 1, 7, 10, 13, 14, 16, 19, 20, 23, 25, 27, M; *take duže kamiñe to kamiņaš roščel'ivau muotēm, žeby pouupać* 14; *kamiñoš tjuce kamiñe na drože* 13; 3. ‘ten, kto handlował dawniej osetkami, toczydłami, kamieniami do żaren’: kamień; *kameñoš* 24

kamiennik (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w kamieniołomach’: kamień; *kamiñník* 26

- kanalarz** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w kanałach’: kanał; *kanalaš* 3, 6, 8, 9, 11, 12; *kanaláš* 5, 15, 22, 26, 28–30; *kanaloš* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–21, 23–25, 27; *kanalaš to ma trudno robote, f kanaŋax aby šeži* 12
- kanciara** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale kantuje; oszukanica’: kantować ‘oszukiwać’; *kančara* G;
- kanciarka** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: kantować ‘jw.’; *kańcarka* 14
- kanciarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale kantuje; oszukaniec’: kantować ‘jw.’; *kańčoš* 19, 20, 22, 25, G; *kańčoš na levo i pravo kantuje* 19; *kańčoš uod mauego kantovou* 19; *un nie byu kańčożym, nie kantovou tak, iak iego brat* 25
- kandydat** (N. AG.) ‘ten, kto kandyduje do czegoś; mężczyzna ubiegający się o coś, szczególnie o jakieś stanowisko, urząd, funkcję’: kandydować; *kandydat* 1–30; *kandydat kandyduje do seimu* 6; *pińcu kandydatuf kandydovauo do rady* 19
- kandydatka** (N. AG.) ‘ta, która kandyduje do czegoś; kobieta ubiegająca się o coś, szczególnie o jakieś stanowisko, urząd, funkcję’: kandydować; *kandydatka* 1–30; *naša kandydatka beže kandydovac z listy PSL* 6
- kapelusznik** (N. AG.) ‘ten, kto szyje kapelusze’: kapelusz; *kapelušnik* 3, 8, 14, 16, 19, 25, G, M; *kapelušnik* 10, 19; *kapelušnik to robiu nove kapeluše i stare pšerabaŋ* 14; *u kapelušnika to mastove luže kapeluse kupiŋum* 19; *zamuviu kapeluš u kapelušnika* 10
- kapryśnica** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale kaprysi; kobieta kaprysząca’: kaprysić; *kapryśnica* 13; *zhinno kapryśnica* 13
- kapuś** (N. AG.) ‘ten, kto kapuje; donosiciel’: kapować ‘donosić’; *kapuś* 7, 12–17, 19; *ty kapušu* 19
- karbarz** (N. AG.) ‘ten, kto pilnował na polu robotników’: karb ‘ryzy, rygor’; *karbaš* 23
- karbownik** (N. AG.) ‘jw.’: karb ‘jw.’; *karbovník* 19, 26, 28
- karbowy** (N. AG.) ‘jw.’: karb ‘jw.’; *karbovy* 1, 3–5, 7–12, 15–23, 25–29; *karbovy pilnovau robotnikuff polu* 13
- karciara** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która nałogowo gra w karty // lubi grać w karty’: karta; *karčara* 13–17, 21, 22; *karčara žne f karty as xucy* 13
- karciarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto nałogowo gra w karty // lubi grać w karty’: karta; *karčas* 6, 7, 10, 14, 16, 19, 25, 30; *karčoš* 19, 20, 22, 25, G, M; *ty karčazu, fšystko pšegraš f karty* 6; *karčaže žeš tam na kōńcu fši f karty grauy* 14; *uun gro na piñonže f karty, to karčoš iedyn* 20
- karczmarka** (N. AG.) ‘ta, która pracuje w karczmie’: karczma; *kacmarka* 20, 22; *kacmorka* 16, 25; *kačmarka* 8; *kačmorka* 1, 28; *karcmarka* 3, 11–13, 17, 18, 21, 23, 24, 26–30, M; *karcmorka* 2, 4, 5, 13–16, 19, 20, 22
- karczmarz** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w karczmie’: karczma; *kacmoš* 7, 20, 22, 25; *kacmaš* 26; *kačmoš* 1, 28; *karcmaš* 3, 11, 12, 17, 18, 21–24, 26–30; *karcmoš* 2, 4, 5, 13–16, 24, M; *karčmaš* 7–10, 19, 24, 25, 30; *karčmoš* 19
- karczmiarka** (N. AG.) zob. karczmarka: karczma; *karcmarka* 12; *karčmĭarka* 6; *karčmarka* 7, 9, 10; *karčmĭarka* G

karczmiarz (N. AG.) zob. karczmarz: karczma; *karcmaš* 12; *karčmjaš* 6; *karčmaš* 14, 16, G

karczownik (N. AG.) ‘ten, kto karczuje coś’: karczować; *karcovník* 13

karmiciel (N. AG.) ‘ten, kto karmi kogoś; mężczyzna, który dostarcza pokarm albo środków na jego zdobycie’: karmić; *karmičel* 14

kartoflarz (N. AG.) ‘ten, kto uprawia kartofle’: kartofel; *kartoflaš* M

kasjer (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w kasie; urzędnik zarządzający kasą, sprzedający bilety kolejowe, teatralne, kinowe itp.’: kasa; *kašjer* 1–30; *kašjer f kaše pšyjmuje i vypuča piňonže* 1

kasjerka (N. AG.) ‘ta, która pracuje w kasie; urzędniczka zarządzająca kasą; inkasentka lub skarbniczka instytucji przyjmująca wpłaty i wypłacająca należności; urzędniczka sprzedająca bilety kolejowe, teatralne, kinowe itp.’: kasa; *kašjerka* 1–30; *kasyjerka* 19

kaslacz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale kaszle’: kasłać; *kasuoc* 22

kastrak (N. AG.) ‘ten, kto kastruje zwierzęta; kastrator’: kastrować; *kaštrak* 12; *kaštrak to kaštruje zvježynta* 12

kastrarz (N. AG.) ‘jw.’: kastrować; *kaštraš* 30

kastrator (N. AG.) ‘jw.’: kastrować; *kaštrator* 21; *kaštrator* 21, 24, 30; *kastrator* 9–11, 13, 23; *kastrator to kaštruje zvježynta* 9; *kunovaŭ to kuńe, a te drobne to kastrator kastrovaŭ* 13

kastrowak (N. AG.) ‘jw.’: kastrować; *kastrovak* 12; *kastrovak to kaštruje zvježynta* 12

kastrovnik (N. AG.) ‘jw.’: kastrować; *kaštrovnik* 17, 21, 24, 30; *kaštrovnik* 6, 12, 18, 21, 24, 27, 29; *kastrovnik* 1, 15, 17, 20; *kaštrovnik to kaštruje zvježynta* 12

kastrun (N. AG.) ‘jw.’: kastrować; *kaštrun* 12; *kaštrun to kaštruje zvježynta* 12

kaszlacz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale kaszle’: kasłać; *kašloc* 22

kat (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która katuje kogoś; osoba wykonująca wyroki śmierci, dawniej także wykonawca kar cielesnych, tortur itp.; potocznie o kimś nieludzko obchodzącym się z kim’: katować; *kat* 1–30; *te katy to tak katovaŭ tyχ luži* 13

kataryniarz (N. AG.) ‘ten, kto gra na katarynce’: katarynka; *kataryňaš* 3, 6, 8, 9, 11, 12; *kataryňaš* 5, 15, 22, 26, 28–30; *kataryňoš* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–21, 23–25, 27

katecheta (N. AG.) ‘ten, kto uczy katechezy; duchowny lub świecki nauczający katechizmu lub w ogóle zasad religii chrześcijańskiej’: katecheza; *kateχeta* 1–30

katechetka (N. AG.) ‘ta, która uczy katechezy; kobieta, osoba świecka nauczająca katechizmu lub w ogóle zasad religii chrześcijańskiej’: katecheza; *kateχetka* 1–30, G, M; *kateχetka f škole* 1

katuła (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która katuła się; człowiek tułający się po świecie’: katulać się ‘tułać się’; *katuŭa* 8, 11, 24, 26, 28, 29

- kawalarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi opowiadać kawały’: kawał ‘dowcip, żart’;
kavalaš 25; *kavaloš* G; *kavalaš nò un take kavaŭy opovjada, a zmyšło* 25
- kądzienica** (N. AG.) ‘ta, która przędła kądziel’: kądziel ‘pęk lnu, konopi albo wełny przygotowanej do przędzenia, umocowany na przęślicy lub kołowrotku’;
koźel’ica 26; *końželńica* 5, 8, 10, 13, 14, 17, 19, 22, 23, 30, M; *kuńželńica* 13, 17, 20; *końželńica choźiua s końželo i jo pšendua* 5; *schoźiuy še końželńice i pšenduy* 19
- kądziołka** (N. AG.) ‘jw.’: kądziel ‘jw.’; *kuńžouka* G
- kielbasiarz** (N. AG.) **1.** ‘ten, kto handluje kielbasą’: kielbasa; *keubašoš* 17, 19, 20; *keubašoš xandluje keubaso* 17; *keubašoš spšedaje keubase* 19; **2.** ‘ten, kto wyrabia kielbasy’: kielbasa; *keubašoš* 17; *do keubaz zavouaŭy keubašoža* 17
- kielbaśnik** (N. AG.) ‘ten, kto handluje kielbasą’: kielbasa; *keubaśnik* 3
- kieptarz** (N. AG.) ‘ten, kto kieptuje; żartowniś’: kieptować ‘żartować’; *keptoš* 24
- kierowca** (N. AG.) ‘ten, kto kieruje; mężczyzna prowadzący samochód’: kierować; *kerofca* 6, 8, 10; *kerofca* 11–13, 15, 16, 18–30, G, M; *kerofca keruje samoxodym* 6
- kierownica** (N. AG.) ‘ta, która kieruje kimś // czymś; kobieta kierująca, zarządzająca działem jakiejś instytucji, przedsiębiorstwa, należąca do kierownictwa instytucji, organizacji’: kierować ‘rządzić kimś // czymś, stać na czele’; *kerovníca* 27; *kerovníca keruje pracami f polu* 27
- kierownicza** (N. AG.) ‘jw.’: kierować ‘jw.’; *kerovnícka* 1–6; *kerovníčka* 20; *kerovnícka* 19, 20, 22, G, M; *kerovníčka* 11–16, 19, 20, 23, 25–29; *kirovnícka* 30; *kerovníčka škouy* 6
- kierownik** (N. AG.) ‘ten, kto kieruje kimś // czymś; mężczyzna kierujący, zarządzający działem jakiejś instytucji, przedsiębiorstwa, należący do kierownictwa instytucji, organizacji’: kierować ‘jw.’; *kerovník* 1–12, 14, 17, 18, 20, 21, 23, 30; *kerovník* 11–16, 19, 20, 22–29, G, M; *kirovník* 30; *kerovník keruje lužmi, sklepem* 25; *kerovník keruje škouom* 28
- kiniarz** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w kinie’: kino; *kiňaš* 3, 6, 8, 9, 11, 12, 30; *kiňaš* 5, 15, 22, 26, 28, 29; *kiñoš* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–21, 23–25, 27
- klajstrownik** (N. AG.) ‘ten, kto klajstruje zwierzęta; kastrovník’: klajstrować ‘kastrować’; *χlajstrovník* 18; *klajstrovník* 12, 15
- klarnecista** (N. AG.) ‘ten, kto gra na klarnecie’: klarnet; *klarnećista* 1–29, G, M; *klarnýcista* 30
- klarnista** (N. AG.) ‘jw.’: klarnet; *klarńista* 25
- klątewka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale klnie, przeklina; bluźnierczyni’: kląć; *klontefka* 19
- klątewnica** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: kląć; *kluntevńica* 10; *jeji matka to beŭa kluntevńica, kl’ina iak choŭo* M
- klątewnik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale klnie, przeklina; bluźnierca’: kląć; *kluntevńik* 25, M; *tyñ kluntevńik to iaby kluńć potrafi* M

- kłatnik** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: kłać; *klontník* 19; *klontník klne ěak šefc* 19
- klekot** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która klekocze; człowiek dużo mówiący’: klekotać ‘dużo mówić’; *klekot* 7, 17, 20, 25
- klekotka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która klekocze; kobieta // dziewczyna, która dużo mówi’: klekotać ‘jw.’; *klekotka* 8, 11, 19; *ěak zacne klekotać ta klekotka to kuńca ne vdać* 19
- klepa** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale klepie; człowiek mówiący dużo i byle co’: klepać ‘dużo i byle co mówić’; *klepa* 3, 8, 10, 13, 19, 20, 22, 25, 28; *klepa fšystko vyklepje* 3; *klepa klepe bez zastanovio* 19
- klepacz** (N. AG. // ATTR. N. AG.) 1. ‘ten, kto klepie coś; mężczyzna wyklepujący kosę’: klepać; *klepac* 3; *klepoc* M; *klepoc klepe, oščšy kose* M; 2. ‘ten, kto stale klepie; mężczyzna mówiący dużo i byle co’: klepać ‘dużo i byle co mówić’; *klepac* 1, 13, 19, 26, 28; *ten klepac klepe tak, tak guupo gada* 1
- klepaczka** (N. AG. // ATTR. N. AG.) 1. ‘ta, która klepie len’: klepać; *klepacka* 7, 9; *klepačka* 8; *klepacka klepe len* 7; 2. ‘ta, która dużo klepie; kobieta // dziewczyna, która dużo mówi’: klepać; *klepačka* 13
- klepak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która klepie; człowiek mówiący dużo i byle co’: klepać ‘dużo i byle co mówić’; *klepak* 17; *klepok* 17, 19, 20
- kleparz** (N. AG.) ‘ten, kto klepie coś; robotnik pracujący przy wyklepывaniu blachy’: klepać; *klepaš* 14; *klepaš blašy* 14
- klepidło** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale klepie; mężczyzna dużo i byle co mówiący’: klepać ‘dużo i byle co mówić’; *klepiduo* 17; *klepiduo fšystko vykpe* 17
- klepkarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia klepki na beczki’: klepka; *klepkaš* 14
- kletowiersz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto kleci wiersze; lichy poeta’: klecić, wiersz, a właściwie: klecić wiersze; *klitovjerš* 7
- klitocha** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale klicy; kobieta mówiąca bez sensu, opowiadająca głupstwa’: klicieć ‘pleść głupstwa, mówić bez sensu’; *kl’itoχa* 17, 20; *kl’itoχa tak kl’ici, suuχać se ne χce* 20
- klosibieda** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto klosi; partacz’: klosić ‘partaczyć’, bieda; *klošibeda* M; *tyñ klošibeda tak uklošeŭ tom χauupe* M
- klosipięta** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto klosi; partacz’: klosić ‘partaczyć’, pięta; *klošipinta* M; *klošipinta uklošeŭ my buty* M
- klucznic** (N. AG.) ‘ta, która zarządzała kluczami we dworze’: klucz; *klučnica* 16, 19, 20; *klučnica* 6–8, 10; *u žežicuf mñeli taku klučnice co se zařmovaua domem, zažonžaua klučamy* 7
- klucznik** (N. AG.) ‘ten, kto zarządzał kluczami we dworze’: klucz; *klučnik* 16, 19, 20, M; *klučnik* 6, 8, 10; *klučnik čšymau kluče ve dvože* 6
- kładząca** (N. AG.) ‘ta, która kładzie coś; kobieta kładząca zboże za kosiarzem’: kłaść; *kuāžonca* 22; *byuŭ kuāžonce co kuaduy goštki zboža* 22
- kłamacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale kłamie; mężczyzna // chłopak mówiący nieprawdę, kłamiący; łgarz’: kłamać; *kuamač* 24, 27; *kuamač kuame* 24

- klamca** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: kłamać; *χuamca* 3, 5, 13; *kuamca* 6, 11, 12, 15–22, G; *jak ten kuamca może tak bezkarne kuamać* 6
- klamczuch** (ATTR. N. AG.) 1. ‘jw.’: kłamać; *χuamčux* 3, 5, 9; *kuamcuχ* 1, 6, 10, 14, 15, 17, 19, 22, 28; *kuamčux* 22; *kuamčux* 2, 4, 7, 8, 11, 14, 16, 19, 25; *un to byu strašny kuamčux, nigdy provdy ne požežou, stale kuamou* 25; 2. ‘ta, która stale kłamie; kobieta // dziewczyna mówiąca nieprawdę, kłamiąca; łgarka’: kłamać; *χuamčux* 5; *kuamčux* 12; *z ni to kuamčux, co stale kuame* 12
- klamczucha** (ATTR. N. AG.) zob. kłamczuch 2.: kłamać; *χuamcuχa* 3; *χuamčuxa* 5, 9; *kuamcuχa* 1, 6, 10, 17, 19–21; *kuamčuxa* 22; *kuamčuxa* 2–4, 7, 8, 11, 12, 14, 16, 19, 25; *kuamcuχa kuame, ne muvi provde* 19; *kuamčuxa, z nej to dobra kuamčuxa, tylko kuamać uhe* 19
- klamczuk** (ATTR. N. AG.) zob. kłamczuch 1.: kłamać; *χuamčuk* 3
- klamczycha** (ATTR. N. AG.) zob. kłamczuch 2.: kłamać; *kuamčyχa* 2; *kuamčyχa kuamje ile vleže* 2
- klamczyni** (ATTR. N. AG.) zob. kłamczuch 2.: kłamać; *kuamčyhi* 25
- klamicha** (ATTR. N. AG.) zob. kłamczuch 2.: kłamać; *kuamhiχa* 1; *kuamhiχa kuamje v žyve ocy* 1
- klamiec** (ATTR. N. AG.) zob. kłamczuch 1.: kłamać; *χuamhec* 9; *χuamhec kuame aš še kuży* 9
- klamus** (ATTR. N. AG.) 1. zob. kłamczuch 1.: kłamać; *χuamus* 10, 13, M; *kuamus* 4, 7, 16; *to χuamus jedyń, jak to kuame* 13; *kuamus nigdy pravdy ne povi, tylko kuamje* 7; 2. zob. kłamczuch 2.: kłamać; *kuamus* 7; *ne suuxei baby Staška, bo to kuamus, kuamje i kuamje* 7
- klamuska** (ATTR. N. AG.) zob. kłamczuch 2.: kłamać; *χuamuska* 13, M; *to χuamuska, co kuame* 13
- klamuśnica** (ATTR. N. AG.) zob. kłamczuch 2.: kłamać; *χuamuśnica* 10; *kuamje v zyve ocy ta χuamuśnica* 10
- klamuśnik** (ATTR. N. AG.) zob. kłamczuch 1.: kłamać; *kuamuśnik* 4; *ten kuamuśnik me okuamau* 4
- klapacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto kłapie językiem; mężczyzna, który dużo mówi; gaduła’: (kłapać); *kuapac* 3; *kuapač* 30; *kuapač kuape iżykem, a kouatač kouače* 30
- klóciar** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się kłóci’: kłócić się; *kuuçar* 17, 20; *z nim to ne zacynej, bo to kuuçar, s kozdym še kuuci* 17; *kuuci še z nim tyn kuuçar* 20
- klóciara** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale się kłóci’: kłócić się; *kuučara* 17, 20; *ledvo co fstaia kuučara i še kuuci* 17
- klóciarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się kłóci’: kłócić się; *kuučaš* 5, 6, 8, 12; *kuučoš* 17, 20; *ne kuuc še ze mno kuučažu* 5
- klóciciel** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: kłócić się; *kuučićel* 7; *aby še kuučićel kuuci* 7
- klócijas** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: kłócić się; *kuučiios* M; *ne kuuc še ty kuučiioše jedyń* M

- klótniarz I** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: klócić się; *kuutńaş* 6, 15; *kuutńoş* 13; *kuutńaş kuuci še s každy m o bele co* 15
- klótniarz II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale wszczyna klótnie’: klótnia; *kuutńoş* 13; *fşçon sfoje kuutńe tyn kuutńoş* 13
- klótnica** (ATTR. N. AG.) zob. klóciara: klócić się; *kuutńica* 6, 8, 10, 13, 19; *ta pyskol'ixa i kuutńica to pyskuje i še kuuci ne do vyczşymano* 19
- klótnik** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: klócić się; *kuutńik* 1–20
- kłusownik I** (N. AG.) ‘ten, kto kłusuje; mężczyzna uprawiający kłusownictwo’: kłusować; *kuusovník* 6, 13, 14, 16, 17, 19, 20, 22, 23, 25, 28, 30, G, M; *kuusovník* 8, 10, 19–21; *z nego to beu dopiro kuusovník, stale kuusovau* 13; *na žiko, po kryjomu to kuusovníki polujom* 14; *kuusovníki kuusujum v lasax* 19; *kuusovník, jak poluje nelegalne to kuusovník* 19
- kłusownik II** (N. AG.) ‘ten, kto trudni się kłusownictwem’: kłusownictwo; *kuusovník* M
- kniejnik** (N. AG.) ‘ten, kto pilnuje, dogląda kniei, kto opiekuje się, zarządza kniejami’: knieje; *kńejńik* 3
- knychala** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto knycha; mężczyzna wydający głos szlochając’: knychać ‘przymuszając się do płaczu wydawać łkanie’; *knyxaua* 25
- kobieciarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto uganiania się za kobietami; mężczyzna lubiący kobiety, lubiący towarzystwo kobiet’: kobieta; *kobiećaş* 8, 10; *kobećaş* G; *kobećoş* 3, 20; *kobićaş* 7; *kobićoş* 19, 22, 25; *Voitek to nezuy kobećoş, za kobetamy še ugańo* 3; *kobićaş za kobitamy gańa* 7
- kobylarz** (N. AG.) ‘ten, kto pasał konie’: kobyła; *kobyłaş* 19, 29, 30
- kobziarz** (N. AG.) ‘ten, kto gra na kobzi’: kobza; *kuozbaş* 28; *kobzaş* 15, 25, 26; *kobzoş* 25, M
- koczownik** (N. AG.) ‘ten, kto koczuje; mężczyzna prowadzący nieosiadły, wędrowny tryb życia; nomada’: koczować; *kočovńik* 7, 8, 11–13, 15, 17–22, 24, 27; *kočovńiki kočovauy pşet bramom* 13
- kokietka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która kokietuje; kobieta zalotna, pełna kokieterii, kokietująca otoczenie’: kokietować; *košetka* 7, 12, 13, 15–20, 22; *ta košetka cauy cas košetovaua my xuopa* 13
- kolarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia koła; kołodziej’: koło; *kolaş* 28, 29
- kolebacz** (N. AG.) ‘ten, kto kolebie; mężczyzna kołyszący dziecko’: kolebać ‘huścić, bujać; kołysać’; *kolebac* 1; *koleboc* M
- kolejarz** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje na kolei’: kolej; *kolejaş* 3, 6, 8, 9, 11, 12, 14, 16, 19, 25; *kolejoş* 1, 2, 4, 5, 7, 10, 13–29, G, M; *kol'ijoş* 21, 24, 30; *kolejaş robi na koleji* 3; *kolejoş, pošet do pracy na koleji* G
- kolejowiec** (N. AG.) ‘jw.’: kolej; *kolejovec* 20, 22; *kolejovec pracuje fizyczne na koleji* 20
- kolekcjoner** (N. AG.) ‘ten, kto kolekcjonuje coś; zbieracz’: kolekcjonować; *kolekcjoner* 1, 2, 4, 6, 8–13, 15, 17, 23, 25, 28, 29; *tyn kolekcjoner to kolekcjonovou stare monety i uobrazy* 13

- kolekcjonerka** (N. AG.) ‘ta, która kolekcjonuje coś; zbieraczka’: kolekcjonować;
kolekcjonerka 1, 2, 4, 6, 8–13, 15, 17, 23, 25, 28, 29; *Anka to kolekcjonerka, kolekcjonuje znački* 13
- kołedarz** (N. AG.) ‘ten, kto chodzi po kołędzie // z kołędą; mężczyzna // chłopiec biorący udział w grupowym obchodzeniu domów z szopką lub gwiazdą w okresie świąt Bożego Narodzenia, połączonym ze śpiewaniem kołęd, inscenizowaniem widowisk i zbieraniem datków’: kołęda ‘obchodzenie domów z szopką lub gwiazdą’; *kolendoś* 10
- kołędnik I** (N. AG.) ‘ten, kto kołęduje; jw.’: kołędować; *kolendnik* 7, 18, 21, 24, 27, 29; *kołyndnik* 30; *kol'indnik* 13, 19; *kolendnik kołęduje f caśe Bożego Narożeńa* 18; *dovni to kol'indniki kol'indovauy po fši* 19
- kołędnik II** (N. AG.) 1. ‘ten, kto chodzi po kołędzie // z kołędą; jw.’: kołęda ‘obchodzenie domów z szopką lub gwiazdą’; *kolednik* 20; *kolendnik* 1–3, 5–7, 9, 10, 12, 15, 17, 19; *kolēndniki* 14, 16; *kołyndnik* 28, 30; *kolendnik bo choži po koleńże* 1; *kolendnik choži s kolendom* 11; 2. ‘ten, kto śpiewa kołędy’: kołęda ‘pieśń religijna’; *kolendnik* 3, 4, 8, 22; *kol'indnik* M; *kolendnicy z gviązdu chožili ot chaty do chaty i špievali kolendy* 3; *kol'indniki to špievajom kolendy* M
- kołędziarz I** (N. AG.) ‘ten, kto kołęduje; jw.’: kołędować; *kol'іншоś* 13
- kołędziarz II** (N. AG.) 1. ‘ten, kto chodzi po kołędzie // z kołędą; jw.’: kołęda ‘obchodzenie domów z szopką lub gwiazdą’; *kolenžas* 3, 11, 16, 17, 28; *kolenžoś* 7, 10, 14, 15, 17, 20, 22, 23, 25; *kol'інžas* 19; *kolenžas choži s kolendom* 11; *kol'інžasze idom z kozom, xerodym* 19; 2. ‘ten, kto śpiewa kołędy’: kołęda ‘pieśń religijna’; *kolenžas* 8; *kolenžas choži i špieva kolendy* 8
- kołatacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto kołacze językiem; mężczyzna, który dużo mówi; gaduła’: (kołatać); *kołatač* 30; *kuapač kuape ięzykem, a kołatač kołacze* 30
- kołodziej** (N. AG.) ‘ten, kto dzieje koła; rzemieślnik wyrabiający koła i wozy’: koło, (dziejać // dzać); *kołožej* 28, 29; *kołožij* 24; *kołožej* 1–3, 8, 10–12, 14–16, 19, 20, 22, 24–26, 28, 30; *kołoži* 25, 26; *kołožij* 17, 19–21, 23–25; *kułožij* 30; *jeχauy do kołožeja vuz zamuvic* 14; *kołožej robi koła do voza* 19
- kołysacz** (N. AG.) ‘ten, kto kołysze; mężczyzna kołyszający, huśtający dziecko’: kołysać; *kołysač* 25; *kołysoc* 4, 20, 22; *kołysoc kołyse žecko f kolipce* 4
- kombajnista** (N. AG.) ‘ten, kto kosi zboże kombajnem’: kombajn; *kombajnist* 7; *kumbajnist* 19; *kumbajnist kumbajnym sece* 19
- kombinator** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale kombinuje; oszukiwacz’: kombinować ‘oszukiwać’; *koł'inator* 19; *kombinator* 14, 16, 17, 19, G; *kombinatur* 20, 22, M; *kumbinator* 20; *kumpinator* 22; *kumpinatur* 23; *koł'inator kombinuje jak može* 19; *dobry kombinator tak se pšekombinuje, żeby se za mocno ne narobić* 14; *neže kombinuje tyn kombinatur* 22; *kombinatur to kombinuje na levo i pravo* M
- kombinatorka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale kombinuje; oszukiwanica’: kombinować ‘jw.’; *kombinatorka* 19; *kombinatorka to tylko kombinuje* 19

komendant (N. AG.) ‘ten, kto stoi na czele komendy policji’: komenda; *komedant* 21; *komendant* 3, 8, 10, 18; *kumedant* 18; *kumendant* 6, 19, 26; *kumyndant* 13

kominiarz (N. AG.) ‘ten, kto czyści kominy; mężczyzna trudniący się zawodowo czyszczeniem kominów i konserwacją przewodów spalinowych i wentylacyjnych w budynkach’: komin; *koñiñaš* 1, 6, 9, 19; *koñiñoš* 19, 20, 29, G; *kuñiñaš* 3, 7, 8, 11, 12, 14, 16, 25; *kuñiñaš* 5, 15, 22, 26, 30; *kuñiñoš* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–25, 27, 28, M; *kuñiñoš cyšći kuñiny* 13; *ἱεραυῶν πο kuñiñoža, bo še kuñin zatkoṽ* 19

komornik (N. AG.) ‘ten, kto pobiera komorne’: komorne ‘opłaty wszelakie’: *komorñik* 6–8, 10, 17, G; *kumorñik* 17, 19, 22, 25; *komorñik šconga pjeñonže* 8

koniarek (N. AG.) **1.** ‘ten, kto handluje końmi’: koń; *koñarek* 25; **2.** ‘ten, kto hoduje konie’: koń; *kuñarek* 19; *kuñarek ḡoduje kuñe i dbo ṽo ñe* 19

koniarka (N. AG.) ‘ta, która pasła konie’: koń; *kuñarka* 29

koniarz (N. AG.) **1.** ‘ten, kto handluje końmi’: koń; *koñaš* 6, 9, 12, 14, 16, 17, 26, 28, 29; *kuñaš* 3, 5, 8, 11, 15, 22, 25, 30; *kuñoš* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–21, 23–25, 27, M; *koñaš ḡandluje koñamy* 6; **2.** ‘ten, kto doglądał we dworze koni’: koń; *kuñoš* 19; *kuñoš ve dvože kuñi doglundou* 19; **3.** ‘ten, kto hoduje konie’: koń; *koñaš* 3, 5, 6, 8–18, 20, 26, 27, G; *koñoš* 1, 2, 4, 28; *kuñaš* 7, 30; *kuñoš* 17, 20–25, M; *ḡa ḡestem koñaš, luḡiuem koñe, ḡi o ñe dbauem* 19; *ḡodovali koñe te koñože* 1; *kuñoš mau ṽadne kuñe* 19; **4.** ‘ten, kto pasł konie’: koń; *kuñoñaš* 29; *kuñoñaš pas kuñoñe* 29

koniokrad (N. AG.) ‘ten, kto kradnie konie’: koń, kradnąć; *koñokrat* 7, 19, 25; *koñokrat kradñe koñe* 19

koniowódz (N. AG.) ‘ten, kto wodzi konie; koniokrad’: koń (wodzić ‘kraść // kradnąć’); *koñovuc* 3

koniuch (N. AG.) ‘ten, kto pilnował pasących się koni; parobek zajmujący się końmi’: koń; *koñux* M; *beṽ za koñuxa* M

konkurent (N. AG.) ‘ten, kto konkuruje o kogoś // coś; mężczyzna starający się o rękę kobiety’: konkurować; *konkurent* 2–6, 8, 9, 12, 15, 17–19, 21, 24, 26, 30; *konkurynt* 1, 7, 10, 11, 13, 14, 16, 19, 20, 22, 23, 25, 27–29, M; *koñkurynt* 8; *konkurent konkuruje o panne* 2; *koñkurynty do ñi pšyḡežžali i koñkurovali, ktury lepšy* 8

konował (N. AG.) ‘ten, kto wałaszył, tj. kastrował konie; dziś: mężczyzna, który leczy zwierzęta; weterynarz’: koń, wałaszyć; *konofoṽ* 28; *konovau* 17, 20, 26, 30; *kunofou* 19, 25; *kunovau* 13, 17, 20; *davñi konovau to koñe vaṽašiu, a žiš lecy zvežynta* 17

konserwator I (N. AG.) ‘ten, kto konserwuje maszyny, urządzenia; odpowiada za ich dobry stan’: konserwować; *konservator* 1–30, G, M; *konservator mašyn* M

konserwator II (N. AG.) ‘ten, kto zajmuje się konserwacją zabytków, dzieł sztuki, obiektów architektonicznych’: konserwacja; *konservator* 1–30, G, M

- kontrol** (N. AG.) ‘ten, kto kontroluje kogoś // coś; osoba sprawująca nad czymś nadzór, sprawdzająca coś’: kontrolować; *kontrol* 3, 17; *kuntrol* 19; *vpaduā kontrol i začēuā kontrolovač pasažeruf* 17; *kuntrol kuntroluje bilety v autobuse* 19
- kontroler** (N. AG.) ‘jw.’: kontrolować; *kontroler* 1–16, 20, 22, 23, 25; *kuntroler* 19, 30; *pšyieχauy go kontrolovač kontrolery* 13
- kontrolerka** (N. AG.) ‘ta, która kontroluje kogoś // coś; jw.’: kontrolować; *kontrolerka* 10, 13, 14, 16; *kontrolerka biletuf* 10
- kopacz** (N. AG.) **1.** ‘ten, kto kopie; mężczyzna, który pracuje przy wykopywaniu kartofli’: kopać; *kopac* 3, 18–22, 24, 28–30, G; *kopač* 8, 10, 11, 19; *kopāč* 14, 16; *kopoc* 13, 17, 20, 25, 28; *kopoč* M; *mǫščyzna to kopāč, a kobita kopacka* 14; *kopoč kopje kartofle motykom* M; **2.** ‘ta, która kopie; kobieta, która pracuje przy wykopywaniu kartofli’: kopać; *kopac* 6; *u naš kopace kopali kartofle na χiloncke* 6
- kopaczka** (N. AG.) ‘ta, która kopie kartofle’: kopać; *kopacka* 1, 3, 12–14, 16, 17, 19, 20, 24, 28–30, G; *kopačka* 2, 4–11, 13–18, 21, 25, M; *kopocka* 13, 17, 20, 22; *kupačka* 30; *kopacka kupauā kartofle motyko* 1; *davniū to na kobity muviūy kopacki, a tera to som take mašyny tēš kopacki, same kořom kartofle* 14; *kopacki χožiūy do dvora kopač kartofle* 19; *kopačka kopje kartofle* 2; *kopocka vykopaūa kartofle kopačcum* 19
- kopala** (N. AG.) ‘ten, kto kopie; mężczyzna uderzający coś lub kogoś nogą’: kopać; *kopala* 19
- kopala** (N. AG.) ‘ten, kto kopie; mężczyzna // chłopiec uderzający coś lub kogoś nogą’: kopać; *kopaua* 29
- kopaniarka** (N. AG.) ‘ta, która pracuje podczas kopania’: kopania (pl.t.); *kopańorka* 19; *kopańorki najmovauy še f kopańa* 19
- koparka** (N. AG.) ‘ta, która kopie kartofle’: kopać; *koparka* 19, 25, 30; *koparka byuā dobro, šypko kopauā* 19
- kopciarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabiał sadzę’: kopcić; *kopćaš* 26, 28, 29
- kopciuch** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto kopci; mężczyzna palący papierosy’: kopcić ‘palić’; *kopćuχ* 13, 24, 30
- kopiarka** (N. AG.) zob. *koparka*: kopać; *kořarka* 21, 26, 29; *kořorka* 20, 22, 23, 25, 27; *f polu kartofle koře kořorka* 20; *kořorka koře žmoči* 22; *χile kořoreg bežes brač do kopańo?* 23
- kopiarz** (N. AG.) ‘ten, kto dawniej kopał kartofle, najmował się do kopania kartofli’: kopać; *kopaš* 28, 29; *kopoš* 25; *kopoš še najmovou i kopou* 25
- kopidolek** (N. AG.) ‘ten, kto kopie doły dla zmarłych; grabarz’: kopać, dół, a właściwie: kopać doły; *kořidouek* 19, 24, 25; *kořidouek koře douy na cmyntažu* 19
- kopidół** (N. AG.) ‘jw.’: kopać, dół, a właściwie: kopać doły; *kořiduū* 7, 19; *kořiduū koře douy na cmyntažu* 19

kopyciarz (N. AG.) 1. ‘ten, kto robi buty na kopycie; szewc’: kopyto ‘narzędzie obuwnicze z twardego drewna lub z tworzywa sztucznego w kształcie stopy ludzkiej, służące do montażu obuwia i nadania mu odpowiedniego kształtu’; *kopyćaš* 14, 16; *na šefca muviuy kopyćaš, bo robiu buty na kopyće, noği vymězaū* 14; 2. ‘ten, kto robi kopyta do butów’: kopyto; *kopyčoš* 13, 20, 22, 25; *zañuz buty do kopyčoža, žeby mu zrobeu kopyta wedle vzoru* 13; *kopyčoš robi kopyta do butuf* 20; 3. ‘ten, kto szyje buty na kopyta, tj. nogi’: kopyto ‘noga’; *kopyčoš* 19; *kopyčoš bo šyie buty na kopyta* (‘nogi’) 19

kopytnik (N. AG.) ‘ten, kto wyrabiał kopyta do butów’: kopyto; *kopytnik* 17

koronkarka (N. AG.) ‘ta, która wyrabia koronki; kobieta zajmująca się wyrobem (zwykle ręcznym) koronek’: koronka; *koronkarka* 8, 10; *koruñkorka* 19; *koronkarka šydeukem vyrabaūa koronki* 8

kosiarka (N. AG.) ‘ta, która kosiła zboże, trawę itp.’: kosić; *košarka* 14, 16, 19; *košorka* 25; *mǵščyzna byu košaš a kobita košarka* 14; *košorka košiūa šerpym* 25

kosiarz I (N. AG.) ‘ten, kto kosił zboże, trawę itp.’: kosić; *košaš* 3, 7, 8, 11–19, 21, 24–26, 30, G; *košoš* 1, 4, 7, 10, 13, 14, 16, 17, 19–23, 25, 27–29, M; *na tego co košiū koso to še pševažne gadaūo košaš* 3; *košaže koso košili zbože* 12; *košoš to košeū zbože*, 1; *čša beuo zberać za košožym, co košeū* 13; *košoš zaropkovo košuū* 19

kosiarz II⁵ (N. AG.) ‘ten, kto siekł kosą zboże’: kosa; *košaš* 26; *košoš* 25, 30; *košaš zešek koso zyto* 26; *košoš šece kosom* 25; *košoš koso šece* 30

kosiarz III (N. AG.) ‘ten, kto wypłata kosze’: kosz; *košaš* 3, 12; *košaš vyplata koše* 3

kosiec (N. AG.) ‘ten, kto kosi; mężczyzna koszący zboże, trawę’: kosić; *košec* 3, 6, 20, 22, 24; *košec koši na polu zbože* 6

kosynier I (N. AG.) ‘ten, kto kosi; mężczyzna, który kosi zboże, trawę itp.’: kosić; *košiñer* 18; *košiñer kosom koši* 18

kosynier II (N. AG.) ‘ten, kto siekł kosą zboże’: kosa; *kosyñer* 19; *kosyñer kosom žneū žyto* 19

kosztorysant (N. AG.) ‘ten, kto sporządza kosztorysy czegoś’: kosztorys; *koštorysant* M

kosztorysowiec (N. AG.) ‘jw.’: kosztorys; *koštorysovec* 10

koszyczarz (N. AG.) ‘ten, kto wypłata koszyki’: koszyk; *kosyčoš* 13, 14, 17, 20–22; *košycaš* 14, 16; *košycos* 19; *košyčoš* 16; *košyčaš* 4, 7, 8, 10–12; *košyčoš* M; *košycaš* 19

koszykarka (N. AG.) ‘ta, która gra w grę polegającą na rzucaniu piłki do koszyka; zawodniczka grająca w koszykówkę’: koszyk; *košykarka* 1–30

⁵ Franciszek Sławski psł. derywat *kosiarz* wywodzi od rzeczownika *kosa*, natomiast pol. *kosiarz* traktuje jako derywat z wtórnym oparciem o czasownik *kosić* (por. Sławski 1976, s. 21–22).

- koszykarz I** (N. AG.) zob. koszyczarz: koszyk; *kosykoš* 13, 14, 20, 22; *košykaš* 6; *košykaš* 1, 2, 4, 5, 8, 9, 11, 12, 18, 25, G; *košykoš* 15, 17, 19, 20, 22, 25; *košykaš* *vyplata koškyki, korce* 6
- koszykarz II** (N. AG.) ‘ten, kto gra w grę, polegającą na wrzucaniu piłki do koszyka; zawodnik grający w koszykówkę’: koszyk; *košykaš* 6, 8, 9, 11, 12; *košykaš* 5, 15, 22, 26, 28–30; *košykoš* 1–4, 7, 10, 13, 14, 16–21, 23–25, 27; *gra f košykufke* 6
- kościelny** (N. AG.) ‘ten, kto posługuje w kościele; zakrystian’: kościół; *kościelny* 1–30, G, M; *kościelny dba o košcuu, służy do mšy* 14
- košla** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która košla buty’: koślać; *košla* 23
- koślak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto košla buty’: koślać; *koślak* 24, 28
- košlan** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: koślać; *košlan* 24
- košlarz** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: koślać; *košlaš* 12
- kośnik** (N. AG.) ‘ten, kto kosi; mężczyzna koszący zboże, trawę’: kosić; *košnik* 1–10, 12, 18, 20, 22; *kušnik* 12; *košnik to košeu zbože* 1; *košnik to set na pšože s koso i košiu zbože* 3; *davni to kušniki kušili te zbože tak prymityvne, a teras to še kumbajnuje* 12
- kotlarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia kotły’: kocioł; *kotlaš* 3, 6, 8, 9, 11, 12; *kotlaš* 5, 15, 22, 26, 28–30; *kotloš* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–21, 23–25, 27, 29; *kotlaš to robi kotuý* 6
- kowacz** (N. AG.) ‘ten, kto kowa, tj. kuje żelazo; rzemieślnik wykonujący przedmioty kute z metalu, wykuwający w kuźni przedmioty z żelaza, kujący konie itp.’: (kować); *kovac* 13
- kowal** (N. AG.) ‘jw.’: (kować); *koval* 1–7, 9–16, 19, 20, 22–26, 29–30; *kovał* 6, 8, 12, 13, 15, 16, 18; *kovał* 26, 29, 30; *kovol* 13, 14, 16–25, 27–29, G, M; *davni koval to kuu kohe, kuu želazo* 1; *kovał alegancko kohe vykou* 10; *davni to f kužni koval kohe kuuy* 14; *i na to sua uobrenc, to kul’i kovole* 13; *kovol potkuvo kuhe, kuje želazo* M
- koziarz** (N. AG.) 1. ‘ten, kto hoduje kozy’: koza; *kozaš* 9, 10; *kožoš* 17, 19, 20; *na tyx, co xodovauy kozy, to vouauy kožaže* 9; 2. ‘ten, kto pasł kozy’: koza; *kožoš* 17, 20, 24, 29; *kožoš paše kozy* 17
- kożuszarz** (N. AG.) ‘ten, kto szyje kozuchy i futra’: kozuch; *kozusaš* 14, 16; *kozusoš* 13; *šyuo še kožu u kozusaža* 14; *kozusoš syje kozuhy* 13
- kożusznik** (N. AG.) ‘jw.’: kozuch; *kožušnik* 3, 7, 18–20; *pojeχau do kožušnika kožu ušyć* 3; *kožušnik robiu mi čepuy kožu* 18
- kółczarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabiał kółka, tj. kołowrotki’: kółko ‘kołowrotek’: *koučoš* 13, 22; *koučaš* 8; *kuučaš* 14, 16, 18; *kuučoš* 22; *kuučaš* 10, G; *kuučaš kuuka robiu* 18
- kpiarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto kpi z kogoś // czegoś; mężczyzna // chłopiec skłonny do kpin, naśmiewający się z innych; żartowniś, szyderca’: kpić; *kpiáš* 3, 5, 6, 8–12; *kpaš* 14–16; *kpoš* 13, 17, 19, 20, 22

krachalo (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale kracha; mężczyzna kaszlący’: krachać ‘kasłać’; *kraχauo* 3

kradzioch (N. AG.) ‘ten, kto kradnie; złodziej’: kraść, krad- (sg., pl. praes.); *kražoχ* 17, 19, 20; *kražoχy ukradły mu samoχut* 20

kradziocha (N. AG.) ‘ta, która kradnie; złodziejka’: kraść; *kražoχα* 17, 19; *kražoχα kradńe* 17

kramarka (N. AG.) ‘ta, która sprzedaje w kramie; straganiarka’: kram; *kramarka* 1–12, 14, 16–19, 21, 23–30, M; *kramorka* 2, 4, 5, 13–16, 19, 20, 22, 25; *kramarka mo kram na uotpuśće i χandluje v nim* M

kramarz I (N. AG.) ‘ten, kto sprzedaje w kramie; straganiarz’: kram; *kramaš* 3, 5, 6, 8, 9, 11, 12, 14–16, 19, 22, 25, 26, 28–30, G; *kramoš* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–25, 27, M; *kramaš spšedaje f kramie* 30; *kramoš s kramym po uotpustaχ iezžiū* 19; *kramoš mo kram na uotpuśće i χandluje v nim* M

kramarz II (N. AG.) ‘ten, kto zajmuje się kramarstwem; kupiec mający kram, trudniący się drobnym handlem; straganiarz’: kramarstwo; *kramoš* 20, 22

kramownik (N. AG.) zob. kramarz I: kram; *kramovnik* 14

kras (N. AG.) ‘ten, kto krasi wełnę; farbiarz’: krasić ‘farbować’; *kras* 13; *kras kraši veune* 13

krasacz (N. AG.) ‘ten, kto krasa zwierzęta; kastrator’: krasać ‘kastrować’; *krasač* 18, 24, 30; *krasač to šfyńe krasau* 18

krasak (N. AG.) ‘jw.’: krasać ‘jw.’; *krasak* 3, 12; *krusak* 30; *krasak to šfyńe krasau* 3; *krusak krusa šfyńe* 30

krasarz (N. AG.) ‘jw.’: krasać ‘jw.’; *krasaš* 3; *krasaš to šfyńe krasau* 3

krasiarz (N. AG.) ‘ten, kto krasi wełnę’: krasić ‘farbować’; *krašaš* 15; *krašoš* 13; *krašoš kraši veune* 13

krawcowa (N. AG.) ‘ta, która krawa, tj. kroi materiał; kobieta, która szyje ubrania’: (krawać, wcześniejsze krajać od kroić); *krafcova* 1–12, 14–16, 18, 19, 21, 25–30, G; *krafcovo* 13, 14, 16–25, 28, M; *ta krafcova to i po nocaχ lužom šyua* 1

krawczka (N. AG.) ‘jw.’: (krawać, jw.); *krafcka* 3, 13, 19; *krafčka* 1, 2, 4, 5, 7, 8, 11; *z ni to dobra krafčka, uadńe skroji i ušyje* 1

krawczycha (N. AG.) ‘jw.’: (krawać, jw.); *krafcyχα* 3; *krafčyχα* 30; *šyua u krafčyχy spudńice i bluske* 30

krawczyna (N. AG.) ‘jw.’: (krawać, jw.); *krafcyyna* 23; *krafčyyna* 29, 30; *krafčyyna šyje ubrańa* 29

krawczyni (N. AG.) ‘jw.’: (krawać, jw.); *krafcyńi* 17, 20–22; *krafčyńi* 1, 8; *krafčyńi šyje ubrańa* 1

krawiec (N. AG.) ‘ten, kto krawa, tj. kroi materiał; mężczyzna, który szyje ubrania’: (krawać, jw.); *kraviec* 1–3, 4, 6, 8, 10, 25, M; *kravēc* 7, 11–14, 16–26, 28–30, G; *kraviec bo kroji materiaū i šyje* M; *byli teš krafcy, co šyli ubrańa* 1; *a ten to znovu buu krafcem, to suu* 12

- krawiecka** (N. AG.) zob. krawcowa: (krawać, jw.); *krawiecka* 21; *do nicego ta krawiecka, ańi krojić, ańi syć* 21
- krekora** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale krekorze; gaduła; papla’: krekorać ‘paplać, gadać’; *kekora* 7, 24
- kreślarz** (N. AG.) ‘ten, kto kreśli plany, rysunki techniczne’: kreślić; *kreślaś* M; *kreślaś planuf* M
- kręcicha** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która kręci się; kobieta kręcąca się koło mężczyzn, zabiegająca o ich względy’: kręcić się ‘robić o coś starania, zabiegać o coś, o czyjeś względy’; *kryńciχa* 17, 20
- kręcidło** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się kręci; mężczyzna // chłopiec ruchliwy, nieumiejący usiedzieć spokojnie na miejscu’: kręcić się ‘zmieniać często pozycję; wiercić się’; *kryńciduo* 29
- kręcidupek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto kręci dupką, jak chodzi’: kręcić, dupka, a właściwie: kręcić dupką; *kryńcidupek* 19; *kryńcidupek iag iīže, to kryńci dupkom* 19
- kręciek** (ATTR. N. AG.) zob. kręcidło: kręcić się ‘zmieniać często pozycję; wiercić się’; *kreńcek* 19; *kryńcek* 17, 20, G; *kryńcku ty šeć spokojne i še ne kryńć* G
- kręcijan** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto kręci; oszukaniec’: kręcić ‘oszukiwać’; *kreńcijan* 24; *kreńcijan kreńci, ośukuje* 24
- kręcilepek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto kręci łbem, głową’: kręcić, łeb, a właściwie: kręcić łbem; *kryńciuepek* 19; *kryńciuepek aby ubym kryńci* 19
- kręcioch** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się koło kogoś // czegoś kręci’: kręcić się ‘robić o coś starania, zabiegać o coś, o czyjeś względy’; **1.** ‘mężczyzna, który kręci się koło kobiet, zabiega o ich względy’: *kryńcoχ* 17, 20; *kryńcoχ še kryńci za babamy* 20; **2.** ‘mężczyzna, który umie, potrafi kręcić się koło swoich spraw’: *kryńcoχ* 17; *kryńcoχ to še umi zakryńcić kouo sfoiix spraf* 17
- kręciocha I** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która kręci się koło kogoś // czegoś’: kręcić się ‘robić o coś starania, zabiegać o coś, o czyjeś względy’; **1.** ‘kobieta, która kręci się koło mężczyzn, zabiega o ich względy’: *kryńcoχa* 17, 20; *iakaś kryńcoχa še kryńci kole nasego syna* 20; **2.** ‘kobieta, która umie, potrafi kręcić się koło swoich spraw’: *kryńcoχa* 17; *kryńcoχa to še umi zakryńcić kouo sfoiix spraf* 17
- kręciocha II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale się kręci; kobieta, która jest ciągle w ruchu; ruchliwa’: kręcić się ‘zmieniać często pozycję; wiercić się’: *kryńcoχa* 30; *iak še bežeš tak kryńciua, to će kryńcoχo žžuze z uūška* 30
- kręcisz** (ATTR. N. AG.) zob. kręcijan: kręcić; *kreńciš* 24, 26, 28
- kręgarka** (N. AG.) ‘ta, która nastawia kręgi; kobieta nastawiająca ludziom kręgosłupy; masażystka’: kręg ‘człon kręgosłupa, przez który przechodzi rdzeń’; *krengarka* 10; *kryngarka* 1; *kryngarka nastavja kryngi* 1
- kręgarz I** (N. AG.) ‘ten, kto nastawia kręgi; mężczyzna nastawiający ludziom kręgosłupy; masażysta’: kręg ‘jw.’; *krengas* 10; *kryngas* 1; *kryngas nastavja kryngi* 1

kręgarz II (N. AG.) ‘ten, kto robi betonowe kręgi do studni’: *krąg*; *kregāš* 22, 26, 28–30; *kregoš* 27; *krengaš* 3, 6, 9, 12; *kregāš* 5, 15; *krengoš* 1, 2, 4, 12, 13, 19; *kryngaš* 8, 11; *kryngoš* 7, 10, 14, 16–18, 20, 21, 23–25; *krengaš to robi krengi z betonu do studni* 3

kręglarz (N. AG.) zob. kręgarz I: *kręg* ‘jw.’; *kryngloš* 17, 20; *kryngloš kryngi nastaŭo* 17; *doŭero co kryngloš mu kryngi nastaŭau* 17

kręt (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto kręci; krętać; oszukiwanie’: *kręcić* ‘oszukiwać’; *krent* 26, 28, 30

krętacz (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: *kręcić* ‘jw.’; *krąntac* 24; *krąntoc* 17, 21; *krentač* 8, 10, 30; *krętac* 24; *kryntac* 19, M; *kryntač* 17, 20; *kryntoc* 19–20; *kryntoč* 19; *coš kreñci ten krentač* 8; *gmatfac beŭ z hëgo i uokropny kryntac* M; *ñe kryñć ty kryntocu* 19

krętaczka (ATTR. N. AG.) ‘ta, która kręci; oszukanica’: *kręcić* ‘jw.’; *krentačka* 8; *krentačka kreñci, ošukuje* 8

krojczy (N. AG.) ‘ten, kto kroi materiał na ubrania’: *kroić*; *kroičy* 12

krosiennica (N. AG.) ‘ta, która tka na krosnach płótno’: *krosna*; *krošeñnica* 1–6, 16; *krošeñnica robi na krosnač* 1; *krošeñnica to virabja puutno na krosnač* 2

krosiennik (N. AG.) ‘ten, kto tka na krosnach płótno’: *krosna*; *krošeñnik* 2, 6; *krošeñnik to virabja puutno na krosnač* 2

krośniarka (N. AG.) zob. krosiennica: *krosna*; *krośńarka* 6, 9, 11–13, 15, 18; *krośńorka* 22

krowiara (N. AG.) ‘ta, która doila krowy we dworze’: *krowa*; *kroŭara* 20, 22

krowiarka (N. AG.) 1. zob. krowiara: *krowa*; *kroŭarka* 20, 22; *kroŭarka to doŭiua krowy* 20; 2. ‘ta, która oprzątała krowy we dworze’: *krowa*; *kroviarka* M; *kroŭarka* 14, 16; *kroviarka zaiŭmoua ŭe ve dvože krovamy* M; *kroŭarka ob-žoŭaŭa krowy ve dvože* 14

krowiarz (N. AG.) ‘ten, kto hoduje krowy’: *krowa*; *kroviáš* 3, 5–9; *krovišoš* 2, 4, 17, 20; *krovišoš choduje krowy* 2

krupnik (N. AG.) ‘ten, kto produkuje krupę, tj. kaszę’: *krupa* ‘kasza’; *krupnik* 17

krwiodawca (N. AG.) ‘dawca krwi; mężczyzna dający swoją krew w celu wykorzystania jej do leczenia chorych’: *krew*, *dawca*, a właściwie: *dawca krwi* lub ‘ten, kto daje innym swoją krew; mężczyzna dający swoją krew w celu wykorzystania jej do leczenia chorych; dawca krwi’: *krew*, *dawać*; *krŭiodafca* 1–30

kryjak (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto łatwo się kryje, ukrywa’: *kryć* się, *kryj-* (sg., pl. praes.); *kryjak* 17; *kryjok* 18, 27; *uček skonts i ŭe kryje po lasač* 27

kryjan (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: *kryć* się, *kryj-* (sg., pl. praes.); *kryjan* 24

krytyk (N. AG.) ‘ten, kto // ta, która krytykuje kogoś // coś; człowiek krytykujący, ganiący coś’: *krytykować*; *krytyk* 3, 5–7, 13, 19–22, 25–30; *krytyk skrytykovaŭ fïlm* 13

krytykant (N. AG.) ‘jw.’: *krytykować*; *krytykant* 8, 10; *ten krytykant to fšystko skrytykuje, trudno mu dogoŭić* 8

- krytykantka** (N. AG.) ‘ta, która krytykuje kogoś // coś; kobieta ganiąca coś’: krytykować; *krytykantka* 8, 10, 13
- krzewiciel** (N. AG.) ‘ten, kto krzewi coś, rozpowszechnia, propaguje’: krzewić ‘rozpowszechniać, czynić bardziej znanym, dostępnym, propagować’: *kševīcel* 1, 7, 11–18, 21–29; *kševīcel vjary, sportu* 1
- krzewicielka** (N. AG.) ‘ta, która krzewi coś, rozpowszechnia, propaguje’: krzewić ‘jw.’; *kševīcelka* 1, 7, 11–18, 21–29; *kševīcelka vjary, sportu* 1
- krzyczak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale krzyczy’: krzyczeć; *kšyčak* 12
- krzyczek** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: krzyczeć; *kšicek* 1; *kšyček* 2–5, 7, 8, 13; *jak taki žečak kšici, to še muvi na něgo kšicek* 1; *taki kšiček z něgo, o byle co juš kšiči* 1
- krzyczka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale krzyczy’: krzyczeć; *kšyčka* 8
- krzykacz** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: krzyczeć; *kšykac* 14, 16, 22, M; *kšykač* 1–12, 15, 17; *kšykoc* 13, 14, 17, 19, 20; *rozdarty kšykač, večne na fšyski kšyčy, že še* 14; *kšykač luži dužo gadač, kšyčec* 19
- krzykaczka** (ATTR. N. AG.) zob. krzyczka: krzyczeć; *kšykacka* 19–22, G, M; *kšykačka* 6–8, 10, 13, 19; *ma f χaυupje kšykačke co stale kšyčy* 6
- krzykajło** (ATTR. N. AG.) zob. krzyczak: krzyczeć; *kšykajło* 20, 22; *kšykajło fšystki pšekšyčou* 20
- krzykała I** (ATTR. N. AG.) zob. krzyczak: krzykać ‘krzyczeć’: *kšykała* 19; *Staχo to kšykała co kšykoū na kuē* 19
- krzykała II** (ATTR. N. AG.) zob. krzyczak: krzyczeć; *kšykała* 9, 11, 12, 14–16, 18–20, 22; *jak ten kšykała kšyčy* 9; *kšykała ne muvi normalne tylko kšyčy* 19
- krzykun** (ATTR. N. AG.) zob. krzyczak: krzyczeć; *kšykun* 3, 6, 12; *kšykun o byle co kšyčy i kšyčy* 12
- krzywdziiciel** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto krzywdzi kogoś’: krzywdzić; *kšyvžičel* 1–29; M; *kšyvžičil* 30; *tyn kšyvžičel žeci* M
- krzywdziicielka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która krzywdzi kogoś’: krzywdzić; *kšyvžičelka* 1–29; *kšyvžičilka* 30; *juš će ne skšyvži ta kšyvžičelka* 13
- krzywoprzysięgacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto krzywoprzysięga; mężczyzna składający fałszywe zeznania pod przysięgą’: krzywoprzysięgać ‘składać fałszywe zeznanie pod przysięgą, mówić pod przysięgą rzeczy nieprawdziwe’: *kšyvopšyśengač* 15; *kšyvopšyśegač* 11; *kšyvopšyśigač* 14; *kšyvopšyśegač kšyvopšyśęga* 11
- krzywoprzysięgarz** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: krzywoprzysięgać ‘jw.’; *kšyvopšyśęgaš* 2
- krzywoprzysięgnik** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: krzywoprzysięgać ‘jw.’; *kšyvopšyśęgnik* 3, 4, 6, 9; *kšyvopšyśiğnik* 16
- krzywoprzysięzca** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: krzywoprzysięgać; *kšyvopšyśęšca* 1–5, 7–12; *kšyvopšyśišca* 13, 14, 16–18
- krzywoprzysiężnik** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: krzywoprzysięgać ‘jw.’; *kšyvopšyśęžnik* 2–4, 6, 12; *kšyvopšyśižnik* 14
- księgarka I** (N. AG.) ‘ta, która sprzedaje książki; kobieta, która zawodowo zajmuje się sprzedawaniem książek, nut, map itp., pracownica księgarni’:

- księga; *kšegarka* 27, 29, 30; *kšengarka* 4–6, 8, 9, 12, 13, 15, 19; *kšingarka* 7, 8, 10, 11, 13, 14, 16–18, 24, 25
- księgarka II** (N. AG.) ‘ta, która pracuje w księgarni; jw.’: księgarnia; *kšegarka* 22, 27–30; *kšengarka* 1–6, 9, 12, 13, 15, 19; *kšingarka* 7, 8, 10, 11, 14, 16–18, 20, 21, 23–25; *kšengarka f kšengarñi pokazyvaŭa mī tom kšoške* 13
- księgarz I** (N. AG.) ‘ten, kto sprzedaje książki; mężczyzna, który zawodowo zajmuje się sprzedawaniem książek, nut, map itp., pracownik księgarni’: księga; *kšegāš* 29, 30; *kšegoš* 27; *kšengāš* 6, 9, 12; *kšengāš* 5, 15; *kšengoš* 4, 13, 19; *kšingāš* 8, 11; *kšingoš* 7, 10, 14, 16–19, 24, 25
- księgarz II** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w księgarni; jw.’: księgarnia; *kšegāš* 22, 28–30; *kšegoš* 27; *kšengāš* 3, 6, 9, 12; *kšengāš* 5, 15; *kšengoš* 1, 2, 4, 13, 19; *kšingāš* 8, 11; *kšingoš* 7, 10, 14, 16–18, 20, 21, 23–25; *robi za kšengaza f kšengarñi* 3
- księgowa** (N. AG.) ‘ta, która prowadzi księgi finansowe, tj. zajmuje się finansami zakładu pracy’: księga; *kšegova* 22, 26–30; *kšengova* 3, 5, 9, 12, 15; *kšengovo* 1, 2, 4, 19; *kšingova* 6, 8, 11; *kšingovo* 7, 10, 13, 14, 16–18, 20, 21, 23–25; *byva kšingovom f spuželñi* 6
- księgowy** (N. AG.) ‘ten, kto prowadzi księgi finansowe, tj. zajmuje się finansami zakładu pracy’: księga; *kšegovy* 22, 26–30; *kšengovy* 1–5, 9, 12, 15, 19; *kšingovy* 6–8, 10, 11, 13, 14, 16–18, 20, 21, 23–25; *kšingovy v gñiñe* 6
- kucharka I** (N. AG.) ‘ta, która kucharzy; kobieta zawodowo gotująca i przyrządzająca potrawy’: kucharzyć; *kuxarka* 7; *trudñi še gotovañem, kuxaży* 7
- kucharka II** (N. AG.) ‘ta, która pracuje w kuchni; jw.’: kuchnia; *kuxarka* 1–21, 23–30, G, M; *kuxorka* 17, 20, 22, 29; *kuxarka ve dvože gotovaŭa pošiŭki* 1; *kuxarka gotovaŭa f kuxñi, a pokoiŭska posuŭgivaŭa pšy stole* 14; *kobeta, ktura pracovaŭa ve dvože f kuxñi to kuxarka* 25
- kucharz** (N. AG.) ‘ten, kto gotuje; mężczyzna zawodowo gotujący i przyrządzający potrawy’: kuchnia; *kuxaš* 1–19, 21, 23–30, G; *kuxoš* 13, 20, 22, 23, 25, M; *kuxaš ve dvože gotovaŭ pošiŭki* 1
- kuchta** (N. AG.) ‘ta, która źle kucharzy’: kucharzyć ‘gotować’; *kuxta* 3, 8, 11, 13, 17–19, 24, 29; *ta kuxta to ñe uñe fcale kuxaży* 19
- kulas** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto kuleje, utyka na nogę’: kuleć; *kulas* 7; *kulas muvju na tygo, co kuleje* 7
- kulawka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która kuleje, utyka na nogę’: kuleć ‘utykać na nogę’; *kulaŭka* 22; *mo za zone kulaŭke, co na levom noge kuleje* 22
- kulśtyñ** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto kulśta; mężczyzna kulejący’: kulśtać; *kulśtyñ* 3
- kupcowa** (N. AG.) ‘ta, która kupuje i sprzedaje, trudni się handlem’: kupować; *kupcova* 24–30; *kupcova kupuje uod luži tovar a potem spšedaje* 30
- kupczyni** (N. AG.) ‘jw.’: kupować; *kupčyñi* 1–14, 17; *pšyjeŭaŭa kupčyñi kupić kački* 8

- kupiec** (N. AG.) ‘ten, kto kupuje i sprzedaje, trudni się handlem’: kupować;
kupiec 1–12, 14–16, 21, 25, M; *kupec* 7, 13, 17–30; *znalos še kupiec, co kupiuu krove* 7; *kupce pšyieχauy i fšystko kupiuu* 19; *kupec kupuje uod luži tovor i spšedaie dali* 20; *kupce ne χcum kupać sfyń* 22; *ne luže kupyvać u kupcuf* 23
- kurewnik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto uganiania się za kurwami; mężczyzna zadający się z kobietami lekkiego prowadzenia się; rozpustnik’: kurwa; *kurevník* 3
- kurnik** (N. AG.) ‘ten, kto hoduje kury’: kura; *kurník* 30
- kuropatwiarz** (N. AG.) ‘ten, kto poluje na kuropatwy’: kuropatwa; *kropatfias* 6, 8, 10–12, 19; *kropatfioš* 1, 2, 7, 14, 16, M; *kropatf’as* 22, 26, 28, 29; *kuropatfias* 3, 9, 12; *kuropatfioš* 4, 15, 21, 24; *kuropatf’as* 30
- kurwa** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która się kurwi; kobieta rozpustna, źle się prowadząca’: kurwić się ‘uprawiać rozpustę; łajdaczyć się’; *kurva* 6, 8, 10, 12, 13, 18, 19; *curka Bronka to kurva ie, kurvi še po nocaχ* 6
- kurwiaga** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: kurwić się ‘jw.’; *kurvaga* 30; *ta kurvaga iuš še kurvi* 30
- kurwiarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lata // uganiania się za kurwami; mężczyzna współżyjący z wieloma kobietami’: kurwa; *kurvias* 6–8, 10; *kurvoš* 19; *kurvias uoglundu še za kurvamy* 6; *kurvias s kurvamy seks upravia* 8
- kurwisko** (ATTR. N. AG.) zob. kurwa: kurwić się ‘jw.’; *kurvisko* 22, 23, G; *iuš še kurvisko kurvi* 22
- kurwiszcze** (ATTR. N. AG.) zob. kurwa: kurwić się ‘jw.’; *kurvišcy* 30; *byua kurviščym v mešće i še kurviua za pińonze* 30
- kurwiszon** (ATTR. N. AG.) zob. kurwa: kurwić się ‘jw.’; *kurvišon* 7; *ten kurvišon iuš še kurvi* 7
- kurzaj** (N. AG.) 1. ‘ten, kto kradnie kury’: kura; *kužoī* 19; *kužoī kradnie kury* 19; 2. ‘ten, kto leczy kury’: kura; *kužai* 30; *kužai lečy kury* 30
- kurzak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto kurzy; mężczyzna palący papierosy’: kurzyć; *kużak* 25
- kurzeja** (N. AG.) zob. kurzaj 1.: kura; *kužeja* 7; *kužeja to kury kradnie račy* 7
- kurzela** (N. AG.) zob. kurzaj 1.: kura; *kužela* 25; *kužeie kury kradl’i, pšut byuo baržo dužo tyχ žyduf po mīastaχ, a “uńi tylko iedl’i čeleńćine i kury, masuo, jaiķa* 25
- kurzokrad** (N. AG.) ‘ten, kto kradnie kury’: kura, kradnąć; *kužokrat* 8, 10; *te kužokrady kraduy kury* 8
- kusiciel** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto kusi, namawia, przeważnie do złego’: kusić; *kušićel* 1–29, G, M; *kušićil* 30; *ne kuš, ty kušićelu!* 19; *kušićel kuši do zuego, namaŭa* 19
- kusicielka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która kusi, namawia, przeważnie do złego’: kusić; *kušićelka* 1–29; *kušićilka* 30; *ne suuχej ty kušićelki* 13
- kuštor** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto kuśtyka; mężczyzna utykający na nogę, kulejący’: kuśtykać ‘utykać na nogę, kuleć’; *kuštor* 17, 20; *kuštor kuśtyka* 17

- kuśtyga** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która kuśtyga; człowiek utykający na nogę, kulejący’: kuśtykać ‘jw.’; *kuśtyga* 23, 28; *kuśtyga taka ten xopak* 23; *kuśtyga kuśtyka jak iże* 28
- kuśtyk** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto kuśtyka; mężczyzna utykający na nogę, kulejący’: kuśtykać ‘jw.’; *kuśtyk* 17, 19, 20
- kuśtykant** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: kuśtykać ‘jw.’; *kuśtykant* 17, 20; *kuśtykant kuśtyka na noge* 17; *tak kuśtyko, iag iże* 20
- kuśtyra** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która się kuśtyra; człowiek włóczący nogami po ziemi’: kuśtyrać się ‘włóczyć, pociągać’; *kuśtyra* 18
- kwęczek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale kwęka; mężczyzna // chłopiec narzekający na wszystko’: kwękać ‘narzekać, biadolić’; *kfyńček* 7
- kwękacz** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: kwękać ‘jw.’; *kfenkac* 14
- kwękalski** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: kwękać ‘jw.’; *kfenkalski* 3
- kwękała** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale kwęka; człowiek narzekający na wszystko’: kwękać ‘jw.’; *kfekaua* 20, 22; *kfeko i kfeko uot samego rana* 22
- kwiaciarka** (N. AG.) ‘ta, która hoduje kwiaty i handluje nimi’: kwiat; *kfiacăarka* 1–6, 8, 9, 11, 12, 21; *kfiacăorka* 2, 4, 5, 13–16; *kfiacăarka* 7, 10, 17–19, 23, 24, 26–30, G; *kfiacăorka* 20, 22, 25
- kwiaciarz** (N. AG.) ‘ten, kto hoduje kwiaty i handluje nimi’: kwiat; *kfiacăaş* 10; *kfiacăaş* 19, G; *kfiécaş* 14, 16; *kfiacăaş xoduje kfiaty* 10; *davniŋ to byu badylaş, a tera to kfiécaş* 14
- kwiczol** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale kwiczy; mężczyzna stale jęczący, narzekający na wszystko’: kwiczeć ‘jęczeć’; *kfićou* 19
- kwikała** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale kwika; mężczyzna stale narzekający na wszystko’: kwikać ‘narzekać, biadolić’; *kfićkaua* 22
- kwikun** (ATTR. N. AG.) zob. kwiczol: kwiczeć ‘jw.’; *kfićkun* 3; *kfićkune ne kfić* 3

L

laborant (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w laboratorium’: laboratorium; *laborant* 6, 9–24, 30

laborantka (N. AG.) ‘ta, która pracuje w laboratorium; pracownica laboratorium wykonująca badania chemiczne, fizyczne, biologiczne, analizy lekarskie, kontrolująca przebieg procesów technologicznych itp.’: laboratorium; *laborantka* 1–30

lakiernik (N. AG.) ‘ten, kto lakieruje coś; mężczyzna, który pracuje przy produkcji lakieru lub zawodowo zajmuje się lakierowaniem przedmiotów’: lakierować; *lakerník* 3, 5, 6, 8; *lakerník* 1, 2, 4, 7, 9–30; *poięχου do lakerńika, zeby mu samoχut polakerovou* 13

lamentnica (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale lamentuje; kobieta narzekająca, rozpaczająca’: lamentować ‘głośno wyrzekać, żalić się, skarżyć się na coś, zawodzić, rozpaczać’: *lamynthica* 10, 13, M; *lamynthica guośno lamyntuje, vyžeka na sfuj los* 10

lamentnik (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale lamentuje; mężczyzna narzekający, rozpaczający’: lamentować ‘jw.’; *lamynthik* 10, 13, M

lastrykarz (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia przedmioty z lastryka’: lastryko; *lastrykaš* 3, 6, 12; *lastrykoš* 1, 2, 7, 10, 13, 14, 21, 27; *tyn lastrykoš to či zrobi pumńik z lastryka* 13

latacz (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lata; kobieta lubiąca włóczyć się po wsi’: latać ‘biegać’: *lotoc* 19; *z ni to lotoc, co to nie ušeži, ino loto po fši* 19

lataczka (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lata; kobieta // dziewczyna lubiąca włóczyć się po wsi’: latać ‘jw.’; *lotacka* 19; *z ni to lotacka, co to nie ušeži, ino loto po fši* 19

latarnik (N. AG.) **1.** ‘ten, kto wyrabia latarnie’: latarnia; *latarńik* 1–8, 13, 15, 20, 22; **2.** ‘ten, kto nosi latarnię podczas pogrzebu’: latarnia; *latarńik* 13; *latarńik nius latarńe za trumnom* 13

latas (ATTR. N. AG.) ‘ta, która biega, ugania się za mężczyznami’: latać ‘biegać’: *lotas* // *lotos* 19; *lotas* // *lotos bego za χuopokamy, fstydu ni mo* 19

latawica (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi latać’: latać ‘jw.’; **1.** ‘kobieta lubiąca włóczyć się po wsi’: *latavíca* 6, 8–10, 13, 17, 19, 20, 22; *lotavíca* 19, 22, 25; *latavíca lubi latać po fši* 6; **2.** ‘kobieta uganiająca się za mężczyznami’: *latavíca* 6–8, 10, 13, 17, 19, 20, 22, 25, G, M; *lotavíca* 19, 28; *ktury by χcou*

taku latavice, co lata za χuopamy 7; to taka latařica, za cuřymy χuopamy lata 13; ta lotařica lotařa ři dorobiřa ře znořdura 19

latawiec (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi latać’: latać ‘jw.’; **1.** ‘mężczyzna lubiący włóczyć się po wsi’: *latařec 3, 19, 30, M; lotařec 19, 22; latařec taki co lata duřo 19; ři ma pozytku s tego latařca, lata po řři cauřmy dřamy M; tyn lotařez řuř loto po řři 19*; **2.** ‘kobieta, która lata, włóczy się po wsi’: latać ‘jw.’; *latařec 14, 16; taki latařec, zarřazd vřořř ře za robote, to fruwa, lata po řři 14*; **3.** ‘mężczyzna, który lata, biega, uganiam się za kobietami’: *latařec M; latařec 19; latařec loto za spudřickamy M; latařec tylko za babami by latař 19*

latownica (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lata; kobieta uganiam się za mężczyznami’: latać ‘jw.’; *latovřica 20, 22; latovřica za χuopamy lata 20*

latownik (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lata; mężczyzna biegający, uganiam się za kobietami, lubiący kobiety’: latać ‘jw.’; *latovřik 20, 22; latovřik lato za spudřickami, řitkury ře přepuřci 22*

legaj (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lega; próżniak; leń’: legać ‘próżnować’: *legaj 24; řigaj 29, 30; legaj lega, ře pracuje 24*

legat (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto leży; mężczyzna leniwy’: leżeć; *legat 2, 3, 5, 9, 11, 12, 14, 26, 28; leży legat, o roboće ře χce sřuxać 2*

legus (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która leży; człowiek leniwy’: leżeć; *legus 12, 20, 22; legus leży i řic ře robi 12*

leja (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która leje; dziecko sikające w pieluchy, w majtki, w pościel’: lać, lej- (sg., pl. praes.) ‘sikać’: *leja 17, 20; tylko lejeř i lejeř ty lejo 17*

lejba (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: lać, lej- (sg., pl. praes.) ‘sikać’: *lejba 17, 20; v mařty ten lejba leje 20*

lekarka I (N. AG.) ‘ta, która leczy’: leczyć; *lekarka 1–3, 7, 10, 12, 15, 16, 23, 25, 28, 30; likarka 17, 20, 21; lykorka 21, 24; řekarka 13, 18; řikarka 22; řikorka 11, 25*

lekarka II (N. AG.) ‘jw.’: lekować ‘leczyć’: *lekarka 6; lekovać ře řu lekarki 6*

lekarz (N. AG.) ‘ten, kto leczy’: leczyć; *lekař 1–3, 6, 7, 10, 12–17, 19, 20, 25, 28–30, G; lekoř 28; likoř 14, 17, 20, 21; lykoř 21, 24, 25; řekař 18; řikāř 22; řikoř 11, 19, 21, 23, 24; lekař leży χoryχ 1; lekovać ře řu lekařa 6; i tyn lekař lecy řu ři bes řiřinřy 25*

leniuch I (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która się leni; człowiek leniwy’: lenić się; *leńuχ 14, 16, 17, 20–22, 24, 25, 30, G, M; lińuχ 19; to taki leńuχ, ře χce mu ře pracować, aby ře leńi 16*

leniuch II (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która leniuchuje; człowiek leniwy’: leniuchować; *leńuχ 17, 19; leńuχ leńuχuje 17*

leń (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która się leni; człowiek leniwy’: lenić się; *leń 16, 22, 24, 30, G; liń 19, 23, 26; řiń 13, 16, 17, 20, 21, 25; ře leń ře leńu 16*

lepiarz (N. AG.) ‘ten, kto lepi; garncarz’: lepić; *l'ipáš* 25

lepus (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która lepi się do kogoś’: lepić się ‘przylegać do kogoś; kleić się’; 1. ‘mężczyzna lubiący kobiety; lubieżnik’: *lepus* 17; z *Antka to byu ńezuy lepus, do kozdy še lepiu* 17; 2. ‘człowiek rozpieszczony, lubiący pieszczoty, przymilny; pieszczoch’: *lepus* 17, 20; *taki lepus z ńego, ńescoχ* 17; *ńećok ńe lepus i še lepi do každygo* 20

leśniczy (N. AG.) ‘ten, kto pilnuje, dogląda lasu, kto opiekuje się, zarządza lasem’: las; *leśnicy* 16, 17, 19–23, 26–28, G, M; *leśnićy* 8, 10, 14, 16, 18, 19, 25; *łyśnicy* 30; *leśnicy pilnuje lasu* 16

leśnik (N. AG.) ‘jw.’: las; *leśnik* 6, 12, 13, 17, 20, 22, 26, G, M

leśny (N. AG.) ‘jw.’: las; *leśny* 25, 28; *beu za leśnego* 28

leżak (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi leżeć; leń’: leżeć; *lezok* 20, 22, M *lezok lezy, ńe robi fpolu* 20

leżuch (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: leżeć; *lezuχ* 17, 20; *lezuχ* 18; *lezuχ cauγ ńiń lezy, a ńe robi* 20; *lezuχ še byćy, leży, ńe robi ńic, a ńego baba χaruje* 18

lichtciarz (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia lichtarze’: lichtarz; *liχćaś* 6, 10; *l'ixćaś* 19; *l'ixćoś* 20, 22, M

lichtarz (N. AG.) ‘jw.’: lichtarz; *l'ixtaś* 16

lichtarzysta (N. AG.) ‘jw.’: lichtarz; *l'ixtażysta* 14, 16

lichwiarz (N. AG.) ‘ten, kto pożycza pieniądze na lichwę, tj. na wysoki procent’: lichwa; *liχfĩaś* 3, 5, 6, 8, 9, 11, 12; *liχfioś* 1, 2, 4; *liχfoś* 7, 10; *l'ixfĩaś* 15; *l'ixfioś* 13, 14, 16, 21; *l'ixf'aś* 22, 26, 28–30; *l'ixfoś* 17–20, 23–25, 27; *liχfĩaś to pożyća na wysoki procent* 3

licytator (N. AG.) ‘ten, kto prowadzi licytację; mężczyzna uprawniony do sprzedaży przedmiotów wystawionych na licytację’: licytacja; *l'icytator* M

liczygrosz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto liczy grosze; mężczyzna bardzo skąpy i chciwy na pieniądze’: liczyć, grosze, a właściwie: liczyć grosze; *l'icygros* 17

liczykrupa (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto liczy krupy; mężczyzna przesadnie oszczędzający’: liczyć, krupa, a właściwie: liczyć krupy⁶; *l'icykrupa* 17, 20; *l'icykrupa tylko l'icy pińonze* 17

likwidator (N. AG.) ‘ten, kto likwiduje coś’: likwidować; *likf'idator* 1–5, 9, 10, 12; *likf'idatur* 6–8, 11; *l'ikf'idator* 14, 16, 18, 19, 22, 23, 25–30; *l'ikf'idatur* 13, 15, 17, 20, 21, 24; *likf'idatory likf'idovali škody* 1

likwidatorka (N. AG.) ‘ta, która likwiduje coś’: likwidować; *likf'idatorka* 1–5, 9, 10, 12; *likf'idaturka* 6–8, 11; *l'ikf'idatorka* 14, 16, 18, 19, 22, 23, 25–30; *l'ikf'idaturka* 13, 15, 17, 20, 21, 24

⁶ Podstawę złożenia stanowi związek frazeologiczny. Złożenie omawianego typu stanowi dobry przykład współzależności formacji słowotwórczych i związków frazeologicznych. I choć, jak często się zaznacza, stanowią niewielki procent wszystkich derywatów złożonych, to, jak podkreśla Aleksandra Janowska, „badanie związków zachodzących między derywatami złożonymi a frazeologizmami jest ważne dla słowotwórstwa [...], zwłaszcza w opisie diachronicznym” (por. Janowska 2000, s. 192).

listonarz (N. AG.) ‘ten, kto roznosi listy’: list; *l'istonaž* 19; *l'istonaž roznoši l'isty* 19

listonorka (N. AG.) ‘ta, która roznosi listy’: list; *listonorka* 8, 10; *listonorka noši listy, rente* 8

listonosz (N. AG.) ‘jw.’: list, nosić; *listonos* 5, 17, 20–23, 27, 29, 30; *listonoš* 1–8, 10–14, 17, 20, 23; *lystonos* 18; *lystonoš* 21; *l'istonaš* 7; *l'istonos* 16, 17, 19, 20, M; *l'istonoš* 6, 9, 14, 16, 19, 22, 24–26, 28; *l'ystonos* 15; *l'ystonoš* 28; *fčoraj l'istonoš nošiu rente i l'isty* 25

listonoszka (N. AG.) ‘jw.’: list, nosić; *listonoska* 22; *listonoška* 6; *l'istonoska* 17, 20, M; *l'istonoška* 14, 16, 19, 25, G; *l'istonoška iezži po lužax ji rozdaje l'isty* G

listowniarz (N. AG.) ‘jw.’: list; *listovnoš* 20; *l'istovnoš* 16; *byu za l'istovnoža, l'isty nošiu* 16

listowy (N. AG.) ‘jw.’: list; *l'istovy* 19, 25; *l'istovy roznoši l'isty* 19

lizidupa (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto liże dupę komuś; mężczyzna, który podlizuje się komuś’: lizać, dupa, a właściwie: lizać dupę; *l'izidupa* 19, 23; *taka l'izidupa co to każdemu dupe l'ize* 19

lizocha (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi się lizać; kobieta rozpieszczona, lubiąca pieszcoty, przymilna: lizać się ‘pieścić się’; *l'izoxa* 17; *l'izoxa lubi se l'izać* 17

lizoń (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi się lizać’: lizać się; **1.** ‘mężczyzna // chłopiec lubiący się pieścić; pieszczoch’: *l'izoń* 17, 20; *l'izoń lubi se l'izać* 17; **2.** ‘mężczyzna // chłopiec, który podlizuje się komuś; lizus’: *lyzoń* 28–30; *strasny lyzoń podlyzuje se jem* 28

lizuch (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która podlizuje się komuś’: podlizywać się; *l'izuχ* 14, 16, 17, 19, 20; *taki l'izuχ, fšyskim se podl'izuje, pšyhila se* 14

lizuń (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto podlizuje się komuś; lizus’: lizać się ‘podlizywać się’; *lizuń* 20, 22; *lizuń to lizuń, podlizywać se umie* 20

lizus (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: lizać się ‘jw.’; *lizus* 1–5, 7, 8, 10–12, 22; *l'izus* 13, 19, 20, 25, 30, M; *byu lizusem i skaržypytu, skaržyu i podlyzyvau se* 8

lizuska (ATTR. N. AG.) ‘ta, która podlizuje się komuś’: lizać się ‘podlizywać się’; *lizuska* 1–5, 8, 10–12; *l'izuska* 13–15, 25, 30; *ne podlyzuje se lizusko* 8

lodziarz (N. AG.) ‘ten, kto sprzedaje lody’: lód; *ložaš* 1–17, 23–30; *ložoš* 18–22; *ložaže na ulicy lody spšedaju* 3

lofer (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która lubi lofrować; człowiek lubiący się włóczyć’: lofrować ‘włóczyć się’; *lofer* 13, 28, M; *lofer to ino lofruje, ne useži v dumu* 13; *lofer lofruvać lubi* 28; *z ni to lofer, co jaby po fši lofruje* M

lotniarz (N. AG.) ‘ten, kto wykonuje loty na lotni’: lotnia; *lotnaš* M

lotnik (N. AG.) ‘ten, kto lata, kieruje samolotem; mężczyzna, który prowadzi samolot’: latać; *lotnik* 6, 8, 10, 13, 19, 20, 22, 23, 26, 28, 30, M; *lotnik loto samolotym* 13

lubiciel (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi kogoś // coś; wielbiciel’: lubić; *lubićel* 7; *lubićel kina* 7

- luciarz** (N. AG.) ‘ten, kto lutuje garnki; mężczyzna, który się zajmuje lutowaniem, robotnik wyspecjalizowany w lutowaniu’: lutować; *lućaš* 8, 10; *lućoš* 13, 17, 19, 20, 22, 23, 25, M; *lućaš lutovau garki* 8
- lunatyczka** (N. AG.) ‘ta, która lunatykuje’: lunatykować; *lunatycka* 1–6, 19, 20, 22, 30; *lunatyčka* 7–18, 20, 21, 23–29; *boje še ty lunatyčki, bo ona lunatykuje i navet o tym še vje* 10
- lunatyk** (N. AG.) ‘ten, kto lunatykuje’: lunatykować; *lunatyk* 1–30; *lunatyk po nocaχ lunatykuje* 13
- lustrator** (N. AG.) ‘ten, kto lustruje kogoś // coś; mężczyzna, który dokonuje lustracji, oględzin czegoś, kontroluje coś’: lustrować; *lustrator* 13, 16, 19; *lustrator to lustrovau dobra źeźica* 13
- lustrarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia lustra’: lustro; *luščšaš* 13
- lutarz** (N. AG.) ‘ten, kto lutuje garnki; mężczyzna, który się zajmuje lutowaniem, robotnik wyspecjalizowany w lutowaniu’: lutować; *lutaš* G; *lutoš* 13, 19, 20, 22; *lutoš lutovau garki, ħiski* 19; *do lutaža čša ģišć to ģun zalutovau garnek* G
- lutowacz** (N. AG.) ‘jw.’: lutować; *lutovac* 13
- lutownik** (N. AG.) ‘jw.’: lutować; *lutovník* 6, 14, 16, 20, 25, 28, G; *lutovník to lutovau garki* 6; *kedyš to χoźiuy po fšaχ lutovníki, źury v garkaχ lutovauy* 14; *pšed voĩnom χoźil'i i lutoval'i ga'nki* 25

£

- łachacz** (N. AG.) ‘ten, kto łacha kogoś; mężczyzna ostro strofujący; besztający kogoś, wymyślający komuś, ganiący kogoś’: łachać ‘łajać’; *υαχας* 3
- łachmaniarz** (N. AG.) ‘ten, kto skupuje łachmany; szmaciarz’: łachman ‘szmata’; *υαχμανοσ* 19; *υαχμανοσ το υαχmany zβeroυ* 19
- łachtyga** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która się łachta; kobieta prowadząca życie niemoralne, rozpustne; ładacznica, nierządnica, rozpustnica’: łachtać się ‘łajdaczyć się’; *υαχtyga* 3; *υαχtyga co σε s χυοpamy υαχta* 3
- łaciarka** (N. AG.) ‘ta, która handluje łatami; kobieta handlująca starzyzną’: łata; *υαcarka* 17
- łaciarz** (N. AG.) ‘ten, kto skupuje łaty; szmaciarz’: łata; *υαcας* M
- ładowacz** (N. AG.) ‘ten, kto ładuje coś; robotnik pracujący przy ładowaniu czegoś’: ładować; *υadovac* 1–6, 19, 20, 22, 30; *υadovač* 7–18, 20, 21, 23–29; *υadovač υaduje tovary na vus, na samoχut* 28
- łajdaczka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale się łajdaczy; kobieta prowadząca życie niemoralne, rozpustne; ładacznica, nierządnica, rozpustnica’: łajdaczyć się; *υajdačka* 8, 10, 12, 18; *υajdocka* 19; *υajdačy σε po fši z opcymy χυοpamy* 8
- łajdak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się łajdaczy; mężczyzna prowadzący życie niemoralne, rozpustne; ładacznik, nierządnik, rozpustnik’: łajdaczyć się; *υajdak* 8, 10; *υajdok* 19; *υajdak z opcymy babamy σε υajdacy* 8
- łajdus** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: łajdaczyć się; *υajdus* 17
- łajza** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która lubi łązić; człowiek lubiący włóczyć się po wsi’: łązić; *υaiζa* 19; *ta υaiζa iuž υaži po fši* 19
- łamaga** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale łamie coś; niezdara, niedołęga, ślamazara; mężczyzna często łamiący nogę’: łamać; *υamaga* 7
- łapacz** (N. AG.) ‘ten, kto łapie kogoś; mężczyzna łapiący ludzi bez biletów; kontroler’: łapać; *υapac* 3; *υapač* 17; *υapače υaποm luži bez biletuf* 17
- łapigrosz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto łapie grosze; mężczyzna, który stara się na wszystkim zarobić, jest chciwy zysku’: łapać, grosz, a właściwie: łapać grosze; *υapigros* 19
- łapikura** (N. AG.) ‘ten, kto łapie kury; złodziej kur’: łapać, kura, a właściwie: łapać kury; *υapikura* 17
- łapka** (N. AG.) ‘ten, kto łapie; rabuś, złodziej’: łapać; *υapka* 13

- łapownica** (N. AG.) ‘ta, która bierze lub daje łapówki’: łapówka; *łapovnica* 6, 13; *łapovnica daje łapufki* 6; *ta stara łapovnica, beże łapufki za fšystko* 13
- łapownik** (N. AG.) ‘ten, kto bierze lub daje łapówki’: łapówka; *łapovnik* 6, 13, 19
- łapówkara** (N. AG.) ‘jw.’: łapówka; *łapufkara* 10, 13
- łapówkarka** (N. AG.) ‘jw.’: łapówka; *łapufkarka* 8
- łapówkarz** (N. AG.) ‘jw.’: łapówka; *łapufkaš* 8, 10, 13
- łasownik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto łasuje, tj. pożąda, pragnie czegoś’: łasować ‘pożądać’; *łasovnik* 24; *žecko łasuje, gdy chce ssać pėrs* 24
- łastownica** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która łastuje; kobieta zgarniająca wszystko dla siebie’: łastować; *łastovnica* M; *dla šebe grabi, łastuje łastovnica* M
- łastownik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto łastuje; mężczyzna, który grabi, zgarnia, gromadzi wszystko dla siebie’: łastować ‘zgarniać dla siebie, gromadzić dla siebie’; *łastovnik* M; *dla šebe grabi, łastuje łastovnik* M
- łaszc** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto łaszczy się na coś; mężczyzna łakomy’: łaszczyć się ‘łakomić się’; *łasč* 24, 29
- łatacz** (N. AG.) ‘ten, kto łąta coś; mężczyzna zajmujący się łataniem, reperowaniem starego obuwia’: łątać; *łatac* 13
- ławnik** (N. AG.) ‘ten, kto we dworze dawał rozporządzenia robotnikom’: (ława); *ławnik* 13, 16, 19; *ławnik davau rozpožonžyno robotnikom* 13
- łazęga** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta która łązi; człowiek lubiący włóczyć się po wsi zamiast pracować’: łązić; *łazęga* 20, 22; *łazęga* 3, 9, 25; *łazynga* 19, 20, 22, 30, G, M; *łazynga lubi łązić po fši, a nie robi* 19
- łazgan** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się łązga; leń’: łązgać się ‘lenić się’; *łazgan* 3
- łaziara** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która łązi; kobieta lubiąca włóczyć się po wsi zamiast pracować’: łązić; *łazara* 17, 20; *nie zadaj še z tum łazarum, co tylko łązi po fši bes celu* 17
- łazik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto dużo i chętnie łązi, chodzi’: łązić; *łazik* 17, 19, 20, 25, 30; *łazik łązi bes celu* 19; *łazik nie ušeži v mejsu, musi še vauysać, łązić* 25
- łazuch** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto łązi; mężczyzna niepracujący a łążący, włóczący się po wsi’: łązić; *łazuχ* 13, 20, 22; *ty łazuχu veš še do roboty, a nie łąziš* 13
- łazuga** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która łązi; człowiek lubiący włóczyć się po wsi zamiast pracować’: łązić; *łazuga* 3, 12; *ta łazuga zнову gžeš łązi* 3
- łączniczka** (N. AG.) ‘ta, która łączy kogoś // coś; kobieta, która utrzymuje bezpośredni kontakt między placówkami lub osobami’: łączyć; *łącnicka* 13
- łącznik** (N. AG.) ‘ten, kto łączy kogoś // coś; mężczyzna, który utrzymuje bezpośredni kontakt między placówkami lub osobami’: łączyć; *łącnik* 17
- łgarka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale łże; kłamczucha’: łgać ‘mówić nieprawdę; kłamać’; *łgarka* 3, 15
- łgarz** (ATTR. N. AG.) 1. ‘ten, kto stale łże; kłamczuch’: łgać ‘jw.’; *łgaš* 1, 3, 5, 6, 9, 12; *łgoš*, 20, 22; *ten łgaš strășne uže* 6; *łgoš łgać to uňe* 22; 2. ‘ta, która stale łże; kłamczucha’: łgać ‘jw.’; *łgaš* 5; *ona to łgaš ie, stale ino łga* 5

- lgun** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale łże; kłamca’: łgać ‘jw.’; *ugun* 3, 6; *ugun uže* 6
- lgus** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale łże; człowiek, który łże; kłamczuch’:
 łgać ‘jw.’; *ugus* 12; *z ni to ugus ie, co to uga* 12
- lobuz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale łobazuje; urwis, psotnik, swawolnik’:
 łobuzować; *uobus* 13, G
- lobuziak** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: łobuzować; *uobużak* 12, 14, 16, 19, G; *uobużok* 13, M; *taki uobużak zafše co tam spsoči, nauobużuje, žeči pobije* 14
- lobuziarka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale łobazuje; psotnica’: łobuzować;
uobużarka 12
- lopaciak** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje łopatą’: łopata; *opacok* 17, 20
- lopaciarz** (N. AG.) ‘jw.’: łopata; *uopacoš* 17, 20; *uopočoš* 19
- lowczy** (N. AG.) ‘ten, kto łowi; mężczyzna polujący na zwierzynę, łowiący
 zwierzynę; myśliwy’: łowić; *uofcy* 20; *uofcy to uovi zvežyne* 20
- lowiec** (N. AG.) ‘jw.’: łowić; *uovec* 20, 22; *uovec uovi fšidua zvežyne* 20
- lubiankarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia łubianki’: łubianka; *uubankaš* 14
- łupacz** (N. AG.) ‘ten, kto łupie coś; mężczyzna, do obowiązków którego należy
 rąbanie drewna’: łupać; *uupac* 13
- łupież** (N. AG.) ‘ten, kto łupi; rabuś’: łupić ‘kraść, rabować’; *uupiš* 12, 25, 28;
uupiš uupi ile može 28
- łupieżca** (N. AG.) ‘jw.’: łupić ‘jw.’; *uupešca* 13; *uupešce uupil’i caue voski* 13
- łykawa** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto łyka; mężczyzna nałogowo pijący alkohol’:
 łykać ‘pić, zwłaszcza alkohol’; *uykava* 17, 20
- łykus** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: łykać ‘jw.’; *uykus* 17, 20; *uykus lubiu uyknoć sobe
 ot casu do casu* 17
- łyżwiarka** (N. AG.) ‘ta, która dobrze jeździ na łyżwach; zawodniczka uprawiająca
 łyżwiarstwo’: łyżwy; *użyvarka* 17, 18, 21, 23, 24, 26–29; *użyvorka* 13–16, 19,
 20, 22, 25; *użyvborka* 30; *użyvıarka* 1–12; *użyvıorka* 2, 4, 5; *dobra użyvıarka* 8
- łyżwiarz** (N. AG.) ‘ten, kto dobrze jeździ na łyżwach; zawodnik uprawiający
 łyżwiarstwo’: łyżwy; *użyvıaš* 26, 28, 29; *użyvıoš* 13–21, 23–25, 27; *użyvboš* 22,
 30; *użyvıaš* 30; *użyvıaš* 1–12

M

macant (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto maca kobiety; lubieżnik’: macać; *macant* 17; *vouajom na niego macant, bo uobmacuje, maca kobiety* 17

macher (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale machluje; oszukaniec’: machlować ‘oszukiwać’; *maχer* 3; *maχer maχluje* 3

machlacz I (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: machlować ‘jw.’; *maχlač* 17; *maχlač maχlačy* // *maχluje* 17

machlacz II (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale machlaczy; oszukaniec’: machlaczyć ‘oszukiwać’; *maχlac* 19; *maχlač* 17; *maχloc* 13; *maχlač maχlačy* // *maχluje* 17; *zamaχlaceu tyn maχloc ne votku kedy* 13

machlarz (ATTR. N. AG.) zob. macher: machlować ‘jw.’; *maχloš* 20, 22

machlerka (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale machlaczy; oszukanica’: machlaczyć ‘oszukiwać’; *maχl'irka* 19

machlerz (ATTR. N. AG.) zob. machlacz II: machlaczyć ‘jw.’; *maχl'iš* 19

machlowa (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale machluje; oszukaniec // oszukanica’: machlować ‘jw.’; *maχlova* 20, 22

machlowacz (ATTR. N. AG.) zob. macher: machlować ‘oszukiwać’; *maχlovoc* 19; *maχlovoc luži* 19

machracz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto machruje; niszczyciel’: machrać ‘niszczyć’; *maχrac* 18; *maχrac ubrań* 18

macokura (N. AG.) ‘ta, która maca kury’: macać, kura, a właściwie: macać kury; *macokura* 20, 22; *macokura maco kury, cy maįum įoįka* 20

macykura (N. AG.) ‘ten, kto // ta, która maca kury’: macać, kura, a właściwie: macać kury; *macykura* 19, 20, 22, 26, 28; *macykura maco kury, cy maįum įoįka* 20

madrak (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto madruje coś; partacz; mężczyzna pracujący źle, niedbale, nieumiejętnie; kiepski rzemieślnik, fuszer’: madrować ‘źle coś wykonywać; partaczyć’; *madrak* 5; *maįdrak* 4; *madrak madruje, robi byle jak* 5

magazynier (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w magazynie; pracownik zarządzający magazynem, odpowiedzialny za magazyn’: magazyn; *magazyńer* 1–30; *magazyńer v magazynie pšyįmuje tovary* 19

magazynierka (N. AG.) ‘ta, która pracuje w magazynie; pracownica zarządzająca magazynem, odpowiedzialna za magazyn’: magazyn; *magazyńerka* 1–30

- maglarka I** (N. AG.) ‘ta, która zawodowo magluje coś; prasowaczka’: maglować;
maglarka 13
- maglarka II** (N. AG.) ‘ta, która pracuje w maglu’: magiel; *maglarka* 15
- maglarz** (N. AG.) ‘ten, kto zawodowo magluje coś; prasowacz’: maglować;
maglaš 14
- majda** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która majda; człowiek machający nogami’:
majdać; *majda* 26, 28, 30
- majsterkowicz** (N. AG.) ‘ten, kto lubi // umie majsterkować’: majsterkować
‘wykonywać jakąś robotę ręczną za pomocą prostych narzędzi’: *majsterkovič* 25
- majtak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się majta; leń’: majtać się ‘lenić się’; *majtak* 3
- malarka** (N. AG.) ‘ta, która maluje obrazy’: malować; *malarka* 1–30
- malarz** (N. AG.) ‘ten, kto maluje obrazy, ściany’: malować; *malaš* 3, 6, 8–12, 19,
25; *malāš* 5, 15, 22, 26, 28–30; *maoš* 1, 2, 4, 7, 13, 14, 16–21, 23–25, 27, 28,
G, M; *ma'oš* 13; *malaš maluje uobrazy, śčany* 6; *malaš maluje farbo śčany*
10; *ja malaža tera ne bore, sami malujemy* 19
- malowanka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi się malować’: malować się; *malovanka*
19; *malovanka to se luži malovať* 19
- małojadek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto mało jada’: mało, jadać; *mauōjadek* 2, 3
- małpiarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto małpuje; plotkarz’: małpować ‘plotkować’;
maupōš 22; *χοζι mauōš po fši i maupuje* 22
- mamlak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto mamle; mężczyzna // chłopiec mówiący
niewyraźnie’: mamleć ‘mówić niewyraźnie’; *mamlak* 28
- mamlas** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto mamle; mężczyzna jedzący powoli, niedołąźnie’:
mamleć ‘jeść powoli, niedołąźnie’; *mamlas* 24
- mamłoń** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: mamleć ‘jeść powoli, niedołąźnie’; *mamluń* 20,
22; *mamluń mamle a nie iji* 22
- mamra** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale mamrze; gderała’: mamrać; *mamra* 3;
- mamraj** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się mamrze; dłubek’: mamrać się ‘robić coś
powoli’; *mamraj* 17, 20; *mamraj mamže se z robotom* 17
- mamrak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto mamrze; mężczyzna // chłopiec mówiący
niewyraźnie’: mamrać ‘mówić niewyraźnie’; *mamrak* 28; *mamrok* 28
- mamrot** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto mamrocze; mężczyzna mówiący szybko
i niewyraźnie’: mamrotać ‘mówić szybko i niewyraźnie’; *mamrot* 4, 14,
16, 19, 20, 22, M; *ne rozumiem tygo mamrota, coš tam mamroče* 4; *mamrot*
mamroce, gada se sam do šebe 14
- manipulant** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto manipuluje kimś; mężczyzna kierujący
kimś bez jego wiedzy, posługujący się kimś lub czymś dla osiągnięcia
określonych celów’: manipulować; *mañipulant* 17, 20
- manipulator** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: manipulować; *mañipulator* M
- mankierant** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale mankieruje; oszust’: mankierować
‘oszukiwać, mataczyć’; *mankerant* 30

- margala** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale margoli; mężczyzna mówiący dużo i bez sensu’: margolić ‘mówić dużo i bez sensu’; *margala* 17, 20; *margala margol’i, suuxać ñe daje* 17
- marniarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto marnuje coś; rozrzutnik, utracjusz’: marnować; *marńaş* 30; *dorobek życia marnuje* 30
- marnik** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: marnować; *marńik* 30
- marnotrawca** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto marnotrawi; mężczyzna, który marnuje, trwoni coś; utracjusz’: marnotrawić ‘marnować, trwonić’; *marnotrawca* 1–29; *marnutrafcă* 30; *marnotrafcă marnotrăvi to co ma* 6; *marnotrafcă marnotrăvi, ñișcy fșysko* 19
- marnotrawczyni** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która marnotrawi coś; kobieta, która marnuje, trwoni coś; utracjuszka’: marnotrawić ‘marnować, trwonić’; *marnotrafcyñi* 12–20, 22, 25, M; *marnotrafcyñi* 1–5, 7–11; *marnotrafcyñi marnotrăvi to co ma* 6
- marnotrawiec** (ATTR. N. AG.) zob. marnotrawca: marnotrawić ‘jw.’; *marnotrăvec* 16; *marnotrăvec* 30; *χuop Teresy to marnotrăvec, gospodarke marnotrăvi* 16
- marnotrawniki** (ATTR. N. AG.) zob. marnotrawca: marnotrawić ‘jw.’; *marnotrăvnik* 25
- marud** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale marudzi; mężczyzna // chłopiec zrzędnny, gderliwy; kapryśny, grymaszący’: marudzić; *marut* 23
- maruda I** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale marudzi; człowiek zrzędnny, gderliwy; kapryśny, grymaszący’: marudzić; *maruda* 12, 14, 16, 19, 22, 23, 25, G; *taka maruda, sama ñe robi, ale χoži za tyukim i maruži* 14; *maruda ñe do spokoju, ñino maruži* 19; *maruda maruži i maruži, že se opșykșy z ñim rozmăvăc* 25
- maruda II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale maruda; jw.’: marudać ‘marudzić’; *maruda* 14; *taķi maruda, tak marudau* 14
- marudnica** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale marudzi; kobieta zrzędnliwa, gderliwa; kapryśna, grymasząca’: marudzić; *marudńica* G; *tak maruži ta marudńica ze ñi moģe ñi suuxać* G
- marudnik** (ATTR. N. AG.) zob. marud: marudzić; *marudńik* 7, 22; *marudńik znovu beže maružu pșy ježeñu* 7
- marzlak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto łatwo marznie’: marznąć; *marzlak* 19; *marzlak z ñego, dva sfetry zaçożyu* 19
- marzyciel** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi marzyć; mężczyzna // chłopiec skłonny do marzeń, rojący o rzeczach trudnych do urzeczywistnienia, żyjący marzeniami; fantasta’: marzyć; *mażyćel* 1–29; *mażyćil* 30; *te mażyćele to lubu mażyć* 1
- marzycielka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi marzyć; kobieta skłonna do marzeń, rojąca o rzeczach trudnych do urzeczywistnienia, żyjąca marzeniami’: marzyć; *mażyćelka* 1–29; *mażyćilka* 30

- masażysta** (N. AG.) ‘ten, kto zawodowo wykonuje masaż’: masaż; *masażysta* 1–30, G, M
- masażystka** (N. AG.) ‘ta, która zawodowo wykonuje masaż’: masaż; *masażystka* 17
- maszynista** (N. AG.) ‘ten, kto prowadzi maszynę, tj. pociąg, lokomotywę’: maszyna; *masyñista* 1–5, 7, 13, 20, 22, 25, 28, M; *mašyñista* 6, 8–12, 14–19, 21, 23–27, 29, 30, G
- maszynistka** (N. AG.) ‘ta, która pisze zawodowo na maszynie’: maszyna; *mašyñistka* 14
- maślak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się maśli, tj. stale beczy; płaczek’: maślić się; *mašlok* 28
- maślara** (N. AG.) ‘ta, która handluje masłem’: masło; *mašlara* 8; *mašlara to muvili na tom, co masuym χandlovaŋa* 8
- maślarka** (N. AG.) ‘jw.’: masło; *mašlorka* 13, 15–19
- maślarz** (N. AG.) ‘ten, kto handluje masłem’: masło; *mašloš* 13, 15–19
- maśleŋa** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale się maśli; płaczek // płaczka’: maślić się ‘płakać’; *mašleŋa* 26, 28
- maśloch** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się maśli; płaczek’: maśleć się ‘płakać’; *mašloχ* 24, 29
- matacz I** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto mata, tj. kręci; oszukaniec’: matać; *matac* 12, 19, 24
- matacz II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale mataczy; oszukaniec’: mataczyć ‘oszukiwać’; *matač* 14, 19; *te matače to tylko matačyć uřhom* 14
- mazak I** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto maże coś; mężczyzna // chłopiec piszący, malujący coś niestarannie, niedbale’: mazać ‘pisać, malować itp. zwykle szybko, niedbale, byle jak, niestarannie; bazgrać, gryzmolić’; *mazak* 8; *mazok* 19; *mazak maže, a ře řiše* 8
- mazak II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się maże; płaczek’: mazać się ‘płakać, mazgać się’; *mazak* 28
- mazanek** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: mazać się ‘jw.’; *mazanek* 20, 22
- mazepa** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: mazać się ‘jw.’; *mazepa* 3, 19, 21, 22, 30; *mazypa* 17, 21; *řak ře maze, to mazepa* 21
- mazga** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale się mazga; płaczek // płaczka’: mazgać się ‘płakać’; *mazga* 24
- mazgaj I** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się mazga; płaczek’: mazgać się ‘jw.’; *mazgaj* 17, 20; *to řaki mazgaj co ře mazga* 17
- mazgaj II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się mazgai; płaczek’: mazgaić się, mazgaj- (1. sg., 2. pl. praes.) ‘płakać’; *mazgaj* 12, 17, 20, 28; *ře mazgaj ře mazgaju* 17
- mazgoła** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która mazgoli; człowiek brzydko piszący’: mazgolić ‘brzydko pisać’; *mazgoła* 13

- mazgrała I** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto mazgrze; mężczyzna // chłopiec, który bazgrze, pisze nieporządnie, niewyraźnie, nieudolnie rysuje, kreśli coś’: mazgrać ‘brzydko pisać’; *mazgraua* 19
- mazgrała II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się mazgrze; płaczek’: mazgrać się ‘płakać’; *mazgraua* 22; *mazgraua še mazgra* 22
- mazgroła** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto mazgrze; mężczyzna // chłopiec, który pisze nieporządnie, niewyraźnie, nieudolnie rysuje, kreśli coś’: mazgrać ‘brzydko pisać’; *mazgroua* 19
- mazia** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale się maże; płaczek // płaczka’: mazać się ‘jw.’; *maża* 22
- maziarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia maż; mężczyzna zajmujący się wyrobem mazi służących do smarowania osi kół’: maż; *mażaś* 14, 24, 29, 30
- mazoch** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto maże obrazy; lichy malarz’: mazać; *mazoχ* 20, 22, 24; *mazoχ hé maluje a maže obrazy* 24
- mazocha** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale się maże; płaczka’: mazać się ‘płakać, mazgać się’; *mazoχa* 17; *z moi curki zrobiuā še mazoχa i še maže i muše iom bavić* 17
- mazon** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto maże się; pieszczoch; kapryśnik’: mazać się; *mazon* 24, 29
- mazuch** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się maże; płaczek’: mazać się ‘płakać, mazgać się’; *mazuχ* 20, 22; *markotny mazuχ co tylko še uñe mazać* 20
- maźniak** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: mazać się ‘jw.’; *maźńok* 22
- mąciiel** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto mąci; mężczyzna, który sieje zamęt, niepokój, wszczyna awantury’: mącić; *mońćiel* M
- mąciwoda** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto mąci; mężczyzna który sieje zamęt, niepokój, wszczyna awantury’: mącić, woda, a właściwie: mącić wodę⁷; *moćivoda* 20, 22; *mońćivoda* 19; *tako mońćivoda, co to mońći* 19
- mącznik** (N. AG.) ‘ten, kto miele mąkę; młynarz’: mąka; *mąćńik* 26, 28
- mądracz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się mąduje; ktoś przebiegły, chytry, przemądrzały, mający się za mądrego, popisujący się swoją (często rzekomą) mądrością’: mądrować się ‘mądrzyć się’; *mondroc* 25; *hé vi dobże, a še monduje, mondroc* 25
- mądral I** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się mądrzy; ktoś przebiegły, chytry, przemądrzały, mający się za mądrego, popisujący się swoją (często rzekomą) mądrością’: mądrzyć się; *mondrol* M; *mundrol* 19
- mądral II** (ATTR. N. AG.) zob. mądracz: mądrować się ‘jw.’; *mondrol* 25; *straśny z ñego mondroc, monduje še a hé ve* 25
- mądrala I** (ATTR. N. AG.) zob. mądral I: mądrzyć się; *mondrala* 14, 16, 17, 19, 20, 24; *mòndrala* 25; *mundrala* 19; *mondrala ñiby fšysko vi nailepij, stale še s kim spēra, monžży* 14; *mondrala z ñego, monžży še zařše* 19

⁷ Por. szesnastowieczny frazeologizm *mącić wodę*, będący podstawą złożenia (za: Janowska 2000, s. 192).

- mądrala II** (ATTR. N. AG.) zob. mądracz: mądrować się ‘jw.’; *mundrala* 7;
mundrala mundruje tylko 7
- mądralicha** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale się mądrzy; kobieta przemądrzała, mająca się za mądrą, popisująca się swoją (często rzekomą) mądrością’: mądrzyć się; *mondral’iḡa* M; *mondral’iḡa strašne še monžžy, fšystko v’e* M
- mądralina** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: mądrzyć się; *mondralina* 7; *ta mondralina ġuš še monžžy* 7
- meblarz** (N. AG.) ‘ten, kto handluje meblami’: mebel; *mebloš* M; *kupeu meble uu mebloży ze Zdun* M
- mechacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale mechaczy; oszukiwiec’: mechaczyć ‘oszukiwać’; *meḡoc* 28
- mechanik** (N. AG.) ‘ten, kto naprawia mechanizmy, puszcza je w ruch’: mechanizm; *maḡanńik* 15; *maḡańik* 17, 21; *maḡeńik* 28, 30; *maḡeńńik* 30; *meḡańik* 1–14, 16, 18–26, 27, 29; *meḡańik samoḡodovy* 19
- mechanizator** (N. AG.) ‘ten, kto zajmuje się mechanizacją; wprowadzający mechanizację’: mechanizacja; *meḡańizator* M
- meliorant** (N. AG.) ‘ten, kto melioruje pola; specjalista w dziedzinie prac melioracyjnych’: meliorować; *meļiorant* 13; *melorant* 12; *meloranty meloruġom pola* 12
- meliorator** (N. AG.) ‘jw.’: meliorować; *meļiorator* 1–30, M
- meluch** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto mele się; łobuz’: melać się ‘być niegrzecznym’; *meluḡ* 3
- memla** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która memła; dziecko, które je mało i bez apetytu’: memlać; *memla* 17
- memłacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się memle; z dezaprobatą o kimś powolnym, ślamazarnym, flegmatycznym’: memlać się ‘robić coś wolno, guzdrać się’; *memuāč* 3; *memuāč še memle pšy roboče* 3
- memłon** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto memle // memła jedzenie; mężczyzna // chłopiec przeżuwający długo jedzenie’: memlać ‘gryźć, żuć coś bardzo długo’; *memuon* 12; *tak memle, a nie ġe* 12
- męczarnik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto męczy kogoś psychicznie, rzadziej fizycznie’: męczyć; *myncarńik* 18
- męczelnik** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: męczyć; *myncelńik* 7, 10; *myncelńiku, nie mync me* 7
- męczennica** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która męczy kogoś; kobieta męcząca kogoś psychicznie, rzadziej fizycznie’: męczyć; *mynčyńńica* 3; *mynčyńńica mynčy luži sfoġimy spravamy* 3
- męczennik** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: męczyć; *mynčyńńik* 3
- męczybuła** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: męczyć, buła, a właściwie: męczyć bułę; *mynčybuuā* 11
- męczyciel** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: męczyć; *myncyćel* 7, 8, 10, 14–19; *mynčyćel* 1, 6, 9, 11, 12

- męczycielka** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: męczyć; *myncyćelka* 7, 10, 14–19; *myńcyćelka* 1, 6, 9, 11, 12
- męczydusza** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: męczyć, dusza, a właściwie: męczyć duszę; *mencydusa* 3; *menčyduša* 2; *myncydusa* 5, 7, 17, 20; *myńcyduša* 1, 3, 4, 7, 9, 11, 12, 22
- męczyjasz** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: męczyć; *myncyjas* 13
- męczynasz** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: męczyć; *myńcynaš* 12; *myńcynaš*, a to o coś *myńcy* 12
- męczywałek** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: męczyć, wałek; *myncyvauek* 17, 20; *ne mync*, *ty myncyvaŭku* 17
- mędrek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się mądrzy; mężczyzna // chłopiec przebiegły, chytry, przemądrzały, mający się za mądrego, popisujący się swoją (często rzekomą) mądrością’: mądrzyć się; *myndrek* 24
- mędryk** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: mądrzyć się; *mendryk* 26, 28, 30
- mękacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto męka; mężczyzna // chłopak dręczący, nękający kogoś’: mękać ‘nękać; ustawicznie dręczyć, trapić, niepokoić (czymś) kogoś; dokuczać komuś, nie dawać chwili spokoju’; *myńkač* 17
- mękal** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto męczy kogoś; nudziarz’: męczyć; *meńkal* 30
- mękała** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto męka; nudziarz’: mękać ‘nudzić’; *myńkaŭa* 26, 28
- mgleja** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która łatwo mgleje, tj. mdleje’: mgleć, mglej- (sg., pl. praes.) ‘mdleć’; *mgleja* 21; *tako mgleja to caŭy cas mglaua* 21
- mglejak** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: mgleć, mglej- (sg., pl. praes.) ‘jw.’; *mglejak* 8
- miauczek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale miauczy; mężczyzna // chłopiec stale narzekający na wszystko’: miauczeć ‘narzekać, biadolić’; *miauček* 8; *mauček* 17, 19, 20; *mauček* 25
- miauczka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale miauczy; kobieta // dziewczyna stale narzekająca na wszystko’: miauczeć ‘jw.’; *maučka* 19
- miącz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale miączy; mężczyzna // chłopiec stale narzekający na wszystko’: miączeć; *mionc* 2, 4; *monc* 24
- miączek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale miączy; płaczek’: miączeć ‘miauczeć, płakać’; *mocek* 20, 22; *moncek* 20, 22
- mielacz** (N. AG.) ‘ten, kto miele zboże’: mielić; *mjelač* 10; *mjelač mjeleŭ zboże v mynku* 10
- mielcarz** (N. AG.) ‘ten, kto warzy piwo; słodownik’: (niem. Malz ‘słód’); *melcaš* 8, 11, 12, 23, 26, 28
- mielnik** (N. AG.) ‘ten, co miele coś; młynarz’: mielić; *melnik* 30
- mierniczy** (N. AG.) ‘ten, kto mierzy pola; geometra’: mierzyć ‘dokonywać pomiarów, wymierzać’; *mjernihcy* 25; *mjernihcy mjėzy nam pole* 25
- miernik** (N. AG.) ‘jw.’: mierzyć ‘jw.’; *mjernihik* 8, 11, M; *mernik* 19, 20, 22–24, 26, 28–30; *mernik mjėzy pole* 19
- mieszala** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto miesza; wichrzyciel’: mieszać; *mešaŭa* 25

- mietnik** (N. AG.) ‘ten, kto dobrze tańczy’: (miotąć się); *metník* 6; *metník to dobže tańcuje* 16
- międlarka** (N. AG.) ‘ta, która międli len, konopie’: międlić; *mięndlarka* 4, 8, 10; *mięndlarka* 12; *mięndlarka mięndli len* 4; *mięndlarka staua z mięndlicom i mięndliua* 12
- międlarz** (N. AG.) ‘ten, kto międli len, konopie’: międlić; *mięndlaś* 4, 10; *mięndli len* 4
- migała** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która miga się; kobieta migająca, uchylająca się od pracy’: migać się; *migała* 17, 20; *od roboty śe miga* 17
- migas** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto miga; mężczyzna mrugający oczami’: migać ‘stp. mrugać’; *migas* 19, 26, 28
- migocha** (ATTR. N. AG.) zob. migała: migać się; *migoχa* 17, 20; *śe migo od roboty, migoχa* 20
- migus** (ATTR. N. AG.) zob. migas: migać ‘stp. mrugać’; *migus* 26, 28
- milcz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale milczy; mężczyzna // chłopiec milczący, mało mówny, mrukliwy; mruk’: milczeć; *milc* 24
- milczek** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: milczeć; *milcek* 13, 19, 20, 22, 25, 28; *milček* 3, 7, 8, 10
- milczka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale milczy; kobieta // dziewczyna milcząca, mało mówna, mrukliwa; mruk’: milczeć; *milcka* 19; *milčka* 3, 8, 10
- miłoch** (N. AG.) ‘ten, kto miłuje kogoś // coś; mężczyzna lubiący kobiety’: miłować ‘lubić’; *miuox* 25; *miuuje fšystke panny* 25
- miłośnik** (N. AG.) ‘ten, kto miłuje kogoś // coś; mężczyzna mający zamiłowanie do czegoś, upodobanie w czymś, lubiący, kochający coś; zwolennik, amator, wielbiciel’: miłować ‘lubić’; *miułośnik* 13, 25; *to beu miułośnik kfātuf, lubiu kfāty* 13; *miułośnik to miuuje fšystke panny* 25
- minowaczka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która minuje czymś; strojnisia; kobieta // dziewczyna pyszniąca się strojem’: minować ‘pysznić się, chwalić się strojem, urodą’; *minovacka* 19; *minovacka to minuje abo strojem, abo uurodo* 19
- miotlarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia miotły’: miotła; *miętlaś* 8, 11, 12; *miętlaś* 5, 15; *miętloś* 2, 4, 16, 21, M; *miotlaś* 6, 9; *miotloś* 13, 14, 17, 20; *mńetlaś* 1, 3; *metlaś* 14, 16, 26, G; *metlāś* 22, 26, 28–30; *metloś* 7, 10, 17, 19, 20, 23–25, 27; *motloś* 18; *miętlaś, pśut to muvil’i, jag miętuy robiu, to miou dużo i na spśedej nośiu* 25; *mńetlaś robi mńetuy* 1; *śe śmauy, že vysua za mōż za faχofca ot metuy, za metlaža* 14; *metlaś robiu metuy z mūdody bżuzek* 16;
- misak** (N. AG.) ‘ten, kto misi zwierzęta; kastrator’: misić ‘kastrować’; *misak* 3
- misiak** (N. AG.) ‘jw.’: misić ‘jw.’; *miśak* 3, 6, 28; *miśok* 22; *miśak to miśi* 3
- misiarz** (N. AG.) ‘jw.’: misić ‘jw.’; *miśaś* 6; *miśaś* 5, 7–9, 11, 13–17, 19, 26, 29, 30; *miśoś* 7, 8, 10, 13, 14, 16, 17, 19, 20, 22, 23, 25, 28, 29, M; *niśaś* 6; *niśaś* 5; *miśaś miśi zvjeżynta* 5; *miśaś miśiue zvjeżynta* 13; *miśaś miśiu śfyne i uogery* 19; *dovni to byuy miśože, co miśiuy, tero to veteryñože* 19
- misiek** (N. AG.) ‘jw.’: misić ‘jw.’; *mišek* 1, 2, 4, 5, 7, 8; *mišek miśi zvjeżynta* 1

- misiut** (N. AG.) ‘jw.’: misić ‘jw.’; *mīsut* 9; *na tego, co mīsi to muvjo mīsut* 9
- miśkarz** (N. AG.) ‘ten, kto miśkuje zwierzęta; kastrator’: miśkować ‘kastrować’; *mlyśkaś* 28; *mīśkaś* 19, 26, 30; *mīskoś* 20–23, 25, 27, 28, 30; *mīśkaś mīskovau śfyńe i uoğery* 19
- miśkowacz** (N. AG.) ‘jw.’: miśkować ‘jw.’; *mīskovac* 23, 29; *mīskovac to mīskuje śfyńe* 23
- miśkownik** (N. AG.) ‘jw.’: miśkować ‘jw.’; *mīskovník* 17, 27; *mīskovník to mīskuje śfyńe* 17
- mizgala** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto mizga; mężczyzna mrugający oczami’: mizgać ‘mrugać’; *mizgaua* 25
- mlaskacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto mlaska przy jedzeniu’: mlaskać; ‘poruszając odpowiednio wargami, językiem (często w czasie jedzenia, smakowania czegoś) wydawać odgłos podobny do cmokania’; *mlaskać* 6, 7; *mlaskać mlaska pši jeżeńu* 6
- mleczarek** (N. AG.) ‘ten, kto rozwozi mleko; chłopiec rozwożący mleko na sprzedaż’: mleko; *mlečarek* 13, 26, 28
- mleczarka** (N. AG.) 1. ‘ta, która doila mleko we dworze’: mleko; *mlečarka* 19; *ve dvože krovu dojiu dojárki, muvju se tyž mlečarki* 19; 2. ‘ta, która przyjmuje w zlewni mleko’: mleko; *mlečarka* 19; *mlečarka* 6, 8, 10, 25; *mlyčarka* 30; *mlečaś to ten, co pracovau v mlečarńi, pšymovau mleko, mlečaś i mlečarka* 25; *mlyčarka pracuje v zlevni mleka* 30
- mleczarz I** (N. AG.) 1. ‘ten, kto wozi mleko do mleczarni, zlewni’: mleko; *mlecoś* 20, 22, G, M; *mlečaś* 6, 8, 14, 16, 18, 19, 24, 27, 30; *mlyčaś* 28; *ml’ecáš* 26; *ml’icoś* 24, 25; *mlecoś vozi mleko* 20; *mlečaź voziu tylko mleko, a vozak to fšysko, kartofle, vęngel* 14; 2. ‘ten, kto odbiera, przyjmuje w mleczarni mleko’: mleko; *mlečaś* 25; *ml’icoś* 19; *ale mlečaś to ten, co pracovau v mlečarńi, pšymovau mleko, mlečaś i mlečarka* 25; *ml’icoś v ml’icarńi ml’iko uodbiro* 19
- mleczarz II** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w mleczarni’: mleczarnia; *ml’icoś* 19; *v ml’icarńi robi* 19
- młocacz** (N. AG.) ‘ten, kto młóci; mężczyzna młóący cepami zboże’: młócić; *muocac* 18; *muocać* 15; *muocače šykovau se muucić snopy* 15
- młocarz** (N. AG.) ‘jw.’: młócić; *muocaś* 1, 4, 5, 7, 8, 11–19, 25, G, M; *muocoś* 10, 14, 19–23; *muocaś muuci snopy* 1; *muocaś muuci cepym* 4; *muocaś muuciu cepem, a potem na targanke se muuciuo* 19; *muocaže po fšax chožiuy i muuciu* 19
- młoczek** (N. AG.) ‘jw.’: młócić; *muocek* 2–9, 11, 12, 17, 18, 21, 24, 29, 30; *muocek muuci zboże* 2; *muocki samovejkom bedo muucić* 23
- młocka** (N. AG.) ‘jw.’: młócić; *muocka* 18; *muocka muuci zboże* 18
- młockarz** (N. AG.) ‘ten, kto zajmuje się młocką’: młocka; *muockaś* 7, 10, 13; *muockoś* 13, 15, 21–23, 25–29; *do muocki najmovau se muockaže* 10

- młocyk** (N. AG.) ‘ten, kto młóci; mężczyzna młócający cepami zboże’: młócić;
muocyk 30; *muocyk muuci zbože* 30
- młotarz** (N. AG.) ‘jw.’: młócić; *muotoš* 20, 22
- młynarz** (N. AG.) ‘ten, kto miele mąkę w młynie’: młyn; *młynas* 1, 7, 21, 25;
młynas 23; *mlynoš* 28; *muinaš* 3–6; *muynas* 2, 7–9, 11–19, 21, 23–25, 30;
muynas 15, 26, 28, 29; *muynoš* 10, 13, 14, 16–25, 27, 28, G, M; *mynas* 16,
19–21, 23, 24; *mynas* 22, 23, 29, 30; *mynoš* 13, 16, 17, 19, 20, 22, 24–29;
muynoš ne xcou do muyna pšyimać žarna ze šnećum 19; *muynoš robi monke*
v muynie 20; *mynoš ve muynie mele monke* 19
- mnich** (N. AG.) ‘ten, kto mnisi zwierzęta; kastrator’: mnisić ‘kastrować’; *mniχ*
3; *mniχ mniši* 3
- moczygęba** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto moczy gębę, tj. pije wódkę; pijak’: moczyć,
gęba, a właściwie: moczyć gębę; *mocygymba* M
- moczymorda** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto moczy mordę, tj. pije wódkę; pijak’:
moczyć, mordę, a właściwie: moczyć mordę; *mocymorda* 22; *močymorda* 7,
22, 30; *ta močymorda ne skuńcy pić* 22
- moczypysk** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto moczy pysk, tj. pije wódkę; pijak’:
moczyć, pysk; *močypysk* 24; *ma χuopa močypyska, aby tylko pačšy gže*
pysk zmočyc 24
- moczywąg** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto moczy wąsy, tj. pije wódkę; pijak’: moczyć,
wąsy, a właściwie: moczyć wąsy; *močyvons* 17, 20
- modelarz** (N. AG.) ‘ten, kto projektuje, wykonuje modele czegoś’: model;
modelas M
- modlacz** (N. AG.) ‘ten, kto stale się modli’: modlić się; *modlqc* 20, 22; *modloc*
žarl'ive še modli 20
- modlący** (N. AG.) ‘ten, kto stale się modli’: modlić się; *modloncy* 13, 22, 25;
modloncy je, to še modli stale 13
- moduch** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi się modzić; strojniś’: modzić się ‘stroić
się’; *modux* G
- modystka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi się modzić; strojnisia’: modzić się
‘stroić się’; *modystka* 8, 10
- momot** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto momota; jąkała’: momotać; *momot* 29, 30
- montażowiec** (N. AG.) ‘ten, kto dokonuje montażu czegoś’: montaż; *monta-*
žovec 10
- montażysta** (N. AG.) ‘jw.’: montaż; *montažysta* 17, 20
- monter** (N. AG.) ‘ten, kto montuje coś; wykwalifikowany robotnik pracujący przy
montażu i naprawie maszyn, aparatów, instalacji itp.’: montować; *monter* 6,
8, 10; *monter to montovau* 6
- montor** (N. AG.) ‘jw.’: montować; *mantor* 26; *mantor mantuie na dažu antene*
26; *mantor mantuie nam jutro zlefi vanne* 26
- montyjer** (N. AG.) ‘jw.’: montować; *montyjer* 19; *montyjer mi montovau tom*
kuxne 19

- morderca** (N. AG.) ‘ten, kto morduje’: mordować; **1.** ‘mężczyzna, który morduje // zamordował, tj. zabija // zabił kogoś, np. ludzi, zwierzęta’: *morderca* 7, 8, 10, 19, 20, 22; *murderca* 30; *tyn morderca to kupe luži zamordovou* 19; *te morderce morduo tyx luži* 19; **2.** ‘mężczyzna, który morduje, powodując zmęczenie, zamęcza, dręczy’: *morderca* M; *ale me tyn morderca umordovou* M
- morderczyni** (N. AG.) ‘ta, która morduje’: mordować; **1.** ‘kobieta, która morduje // zamordowała, tj. zabija // zabiła kogoś, np. ludzi, zwierzęta’: *morderčyni* 19; *morderčyni, zamordovaua xuopa* 19; **2.** ‘kobieta, która morduje, powodując zmęczenie, zamęcza, dręczy’: *morderčyni* 13; *juž me morderčyni morduje* 13
- mordobiciel** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto bije kogoś po mordzie, tj. twarzy’: morda, bić; *mordobićel* 4; *mordobićel to kogoš bije, pševažne po morže* 4
- mordownik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto morduje kogoś; mężczyzna męczący kogoś psychicznie, rzadziej fizycznie’: mordować; *mordovník* 19
- morus** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się morusa; brudas’: morusać się ‘brudzić się’: *morus* 3, 16
- mosiężnik** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia przedmioty z mosiądzu’: mosiądz; *mošěžnik* 14
- motocyklista** (N. AG.) ‘ten, kto jeździ na motocyklu’: motocykl; *motocyklista* 1–11; *motocykl’ista* 12–30, G, M; *rovežysta ježži roverem, a motocyklista motocyklem* 2
- motorniczy** (N. AG.) ‘ten, kto kieruje motorem; mężczyzna, który zawodowo kieruje tramwajem’: motor ‘silnik; maszyna do wytwarzania energii’: *motorńicy* 13; *motorńicy trauaju* 13
- motorowy** (N. AG.) ‘ten, kto zawodowo kieruje tramwajem; motorniczy’: motor; *motorovy* 14
- motorzysta** (N. AG.) ‘ten, kto jeździ na motorze’: motor; *motožysta* G
- mówca** (N. AG.) ‘ten, kto potrafi ładnie mówić’: mówić; *mufca* 1–30, M; *mufca vyšet na scene i uadnie muviu o dopuatax* 6; *z niego to dobry mufca ie bo uadnie muvi* M
- mówczyni** (N. AG.) ‘ta, która potrafi ładnie mówić’: mówić; *mufčyni* 1–5, 19, 20, 22, 30; *mufčyni* 6–18, 20, 21, 23–29; *z nej żadna mufčyni, muvić ne potrafi* 10
- mramczek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto mramczy; mężczyzna // chłopiec mówiący piskliwie’: mramczeć ‘mówić piskliwie’: *mramček* 17
- mruczek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto mruczy; mężczyzna // chłopiec mówiący niewyraźnie, pod nosem’: mruczeć ‘mówić niewyraźnie, pod nosem’: *mruczek* 19, G
- mruczka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która mruczy; kobieta // dziewczyna mówiąca niewyraźnie, pod nosem’: mruczeć ‘mówić niewyraźnie, pod nosem’: *mrucka* 19
- mrugacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto mruga oczami’: mrugać; *mrugac* G; *mrugač* 7; *no tyn mrugac, co ocamy mruga* G

- mrugała** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: mrugać; *mrugała* 8, 20, 22, 24, 26, 28, 30, M; *mrygała* 10, 13
- mruk** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto mruczy // ta, która mruczy; człowiek mówiący niewyraźnie, mruczący pod nosem’: mruczeć ‘mówić niewyraźnie, pod nosem’; *mruk* 3, 6, 20, 22, 30; *on to mruk, aby mruć coś pod nosem* 3
- mrygawa** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto mryga oczami’: mrygać ‘mrugać’; *mrygawa* 17, 20
- mrygawka** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: mrygać ‘jw.’; *mrygawka* 17, 20
- mrygus** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: mrygać ‘jw.’; *mrygus* 17, 20
- mściciel** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto mści się na kimś, wywiera na kimś zemstę’: mścić się; *mścićel* 1–29, G, M; *mścićil* 30; *mściwy iesz, mści še* 19; *za co še mściś, ty mścićelu* 20
- mścicielka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która mści się na kimś, wywiera na kimś zemstę’: mścić się; *mścićelka* 1–29; *mścićilka* 30
- murarz** (N. AG.) ‘ten, kto muruje’: murować; **1.** ‘mężczyzna, który muruje domy’: *mulaś*⁸ 1–3, 7, 9, 11–14, 16, 17, 19, 20, 22–24, 26, 28–30; *mulăș* 18, 26; *muloś* 1, 13, 16, 17, 19–25, 28; *mul’aś* 12; *muraś* 1, 6–10, 12–14, 16–19, 25, 28, 30, G; *murăș* 18, 22; *muroś* 19, 20, 22, 23, M; *ći sami mulaže murovali co i v Ostrouence* 3; *muraś pșyxoři murovać* G; *murože tyn dum murovaŷy* 19; **2.** ‘mężczyzna, który stawia piece; zdun’: *mulaś* 22, 29; *muloś* 21, 24; *mulaś mulovau, staviau pięce* 2
- muzyk** (N. AG.) ‘ten, kto muzykuje; twórca utworów muzycznych lub ich odtwórca’: muzykować; *muzyk* 3, 5; *muzyki muzykovali po zabavaχ* 5
- muzykant I** (N. AG.) ‘ten, kto muzykuje; mężczyzna grający zawodowo na jakimś instrumencie, niebędący artystą; grajek’: muzykować; *muzykant* 3, 17, 19, 20; *muzykant po veselaχ muzykuje* 19
- muzykant II** (N. AG.) **1.** ‘ten, kto gra muzykę’: muzyka; *muzykant* 1–24, 26–30; *muzykanty na zabavaχ tanečnyχ grali muzyke* 3; **2.** ‘ten, kto gra po muzykach, tj. po zabawach tanecznych’: muzyka ‘zabawa taneczna’; *muzykant* 3, 25; *muzykant po tyx muzykaχ grau, po veselaχ* 25
- mydlant** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto mydli komuś oczy; mężczyzna wprowadzający ludzi w błąd; oszust, krętacz’: mydlić komuś oczy ‘wprowadzać kogoś w błąd, wmawiać coś w kogoś’; *mydlant* 17, 20
- mydlarz** (N. AG.) ‘ten, kto handluje mydłem’: mydło; *mydlaś* 10; *mydlaś to davni myduem χandlovau* 10
- mydlnik** (N. AG.) ‘jw.’: mydło; *mydlńik* 12
- myjak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale myje; plotkarz’: myć, myj- (sg., pl. praes.) ‘plotkować’; *myjok* 19

⁸ Forma *mularz* to forma dawna notowana jeszcze na początku XX w. w SW. Nowsze polskie źródła uznają wyraz *mularz* za przestarzały (por. SJP). Nazwa *mularz* znana jest na Mazowszu, na Warmii i Podlasiu.

mymłak (ATTR. N. AG.) **1.** ‘ten, kto mymła coś; partacz; mężczyzna pracujący źle, niedbale, nieumiejętnie; kiepski rzemieślnik, fuszer’: mymłać ‘źle coś wykonywać; partaczyć’; *mymuok* 19; *mymuok mymuo robote* 19; **2.** ‘ten, kto mymła; mężczyzna // chłopiec wolno jedzący’: mymłać ‘wolno jeść’; *mymuok* 17, 20

myślewicz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto długo myśli; mężczyzna długo się zastanawiający nad podjęciem właściwej decyzji’: myśleć; *myśleVIC* 13, M

myśliwiec (N. AG.) ‘ten, kto poluje na zwierzynę’: (myśl); *myślīvec* 12, 20, 22, 23, 26, 28; *myśl'īvec* 25; *myślīvec poluje na zvežyne* 20

myśliwy (N. AG.) ‘jw.’: (myśl); *myślivy* 1–3, 6–8, 10–12, 14–23, 29; *myśl'ivy* 13, 19, 25, G; *myślivy poluje na zvežyne* 1

N

nabieracz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto nabiera kogoś; mężczyzna, który oszukuje, kłamie w celu osiągnięcia korzyści materialnych’: nabierać; *naβerac* 14

nabywacz (N. AG.) ‘ten, kto nabywa // nabył coś przez kupno; kupujący’: nabywać; *nabyvac* 13; *nabyvač* 17; *nabyvace nabyvaĭum tovary* 13; *nabyvač nabyu kuĭa* 17

nabywca (N. AG.) ‘jw.’: nabywać; *nabywca* 1–30, G, M; *nabyfca stale coś nabyva* 1; *nabyfce nabyuy žiĭhe po dobry ceĭe* 13

nabywczyńi (N. AG.) ‘ta, która nabywa // nabyła coś przez kupno; kupująca’: nabywać; *nabyfcyńi* 1–6, 19, 22, 30; *nabyfčyńi* 7–18, 20, 21, 23–29; *ta nabyfčyńi to nabyva od nas ĭuš kturyś rok ĭaja* 21; *nabyua kuopotuf nabyfčyńi* 23

naciągacz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto naciąga, oszukuje kogoś; oszust’: (naciągać ‘oszukiwać, wykorzystywać kogoś, wyłudzać coś od kogo; namawiać, nakłaniać kogoś do czego, co jest dla niego niekorzystne; nabierać’); *načongac* 19; *te načongace načongaŭy luži na trefny tovar* 19

nadawca (N. AG.) ‘ten, kto nadaje // nadał coś; mężczyzna, który wysła // wysłał coś (np. list, przesyłkę) za pośrednictwem poczty, kolei’: nadawać; *nadawca* 1–30, G, M; *nadaŭca nadaĭe list na počće* 3; *nadaŭca naβisaŭ l’ist i nadaŭ na počće* 14

nadrach (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto drze coś; chłopiec często drący ubrania’: drzeć, dr- (1. sg., 3. pl. praes.); *nadraχ* 24; *nadraχ žže ubraĭe* 24

nadzorca (N. AG.) ‘ten, kto nadzoruje kogoś // coś; mężczyzna, który ma nadzór nad kimś lub nad czymś, kontroluje kogoś lub coś, zarządza czymś’: nadzorować; *nadzorca* 1–30; *nadzorca na budoŭe* M

nagabowacz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale nagabuje; oszukaniec’: nagabywać ‘oszukiwać’; *nagabovac* 20, 22; *nagabovac nagabuĭe* 20

naganiacz (N. AG.) ‘ten, kto nagania kogoś // coś’: naganiać ‘goniąc kierować w pewne miejsce, spędzać w jedno miejsce; napędzać’; **1.** ‘mężczyzna // chłopiec, który nagania myśliwym zwierzynę’: *nagaĭac* 19, G; *nagaĭač* 7, 8, 10, 14, 16, 25; *nagaĭoc* 19, 20, 22, M; *nagoĭoc* 20; *naguĭac* 22; *nagaĭač nagaĭa zvĭeżyne do kotĭa* 10; *nagaĭačĕ użonžaŭy nagonke v leše, po kšakay vypuašaŭy zvĭeżyne, mušaŭy ĭom napĕŭžiĭž, nagaĭac do kotĭa* 14; **2.** ‘mężczyzna // chłopiec, który we dworze naganiał owce do zagrody’: *nagaĭač* 10; *nagaĭač nagaĭaŭ ofce do zagrody* 10; **3.** ‘mężczyzna, który

nagania klientów, pośredniczy w poważniejszych transakcjach handlowych’:

nagaŋač 25; nagaŋače nagaŋauy mu kupcuŋ i χandel šet 25

nagończyk (N. AG.) ‘ten, kto nagania myśliwym zwierzynę’: nagonić ‘goniąc skierować w pewne miejsce, spędzić w jedno miejsce; napędzić’; *naguńczyk 6; nuguńczyk nagaŋauy zvižyŋe 6*

najemca (N. AG.) ‘ten, kto najmuje // najął kogoś // coś; mężczyzna odnajmujący coś od kogoś, biorący coś w najem’: najmować; *najemca 2–9, 12, 15, 17, 18, 21, 24, 26, 30; najimca 1, 7, 10, 11, 13, 14, 16, 19, 20, 22, 23, 25, 27–29; najemca robotnikuf zatrudŋa, najmuje 7; un beŋ najimcom tego lokalu, najmovou go uot syna Stefona 13*

najemczyni (N. AG.) ‘ta, która najmuje // najęła kogoś // coś; kobieta odnajmująca coś od kogoś, biorąca coś w najem’: najmować; *najemcyŋi 2–6, 30; najemczyŋi 8, 9, 12, 15, 17, 18, 21, 24, 26; najimcyŋi 1, 19, 20, 22; najimczyŋi 7, 10, 11, 14, 16, 20, 23, 25, 27–29; to ŋe vuaščicelka, to najemczyŋi, co najina uot kogoś 12; najemczyŋi najmuje luži do roboty 15*

najemnica (N. AG.) ‘ta, która najmuje się // najęła się do pracy’: najmować się; *najimnica 19; najimnica najmuje še do prac f polu 19; najina še do roboty f polu 19*

najemnik (N. AG.) ‘ten, kto najmuje się // najął się do pracy’: najmować się; *najemnik 4, 6, 7, 12, 17, 18, 20–24, 26–30, G; najimnik 6, 19, 24, 25; nojemnik 16, 21; nožimnik 19; najemniki najmovali še na sezon do roboty 7; najemnik najmovau še do roboty f polu u žežica 17*

najemny (N. AG.) ‘jw.’: najmować się; *najemny 22; najemny najmovau še do roboty f polu u žežica 22; najou še za paropka 22*

najeźdnik (N. AG.) ‘ten, kto najeżdża // najechał na kogoś // coś; kto dokonuje // dokonał najazdu, napada // napadł zbrojnie w celach zaborczych na inne państwo, ludzi; napastnik’: najeżdżać; *najeźdnik 17; najeźdnik na luži napada, naježža 17*

najeżdźca (N. AG.) ‘jw.’: najeżdżać; *naješčca 1–30; naješčce najeχauy na stolice 3; naješčca naježža i niščy kraj 13*

najmowacz (N. AG.) ‘ten, kto najmuje // najął kogoś // coś; mężczyzna biorący w czasowe użytkowanie czyjąś własność lub korzystający z czyichś usług za określone umową wynagrodzenie’: najmować; *najmovač 17; najmovače najmovauy kombaj s pegereuf 17; najmovač najou paropkuf 17*

namawiacz (N. AG.) ‘ten, kto namawia kogoś do czegoś’: namawiać; *namaviac 6; namaviac 8, 10; namavac G; namavoc 13, 16, 19; namaviac namaviā do kupna čegoś 8; namuveu čē na kupno samoχoda ten namavoc 16*

namawiaczka (N. AG.) ‘ta, która namawia kogoś do czegoś’: namawiać; *namaviacka 6; namaviacka 8, 10; namavocka 13, 19*

napadnik (N. AG.) ‘ten, kto napada na kogoś // na coś; kto dokonuje najazdu, napada zbrojnie w celach zaborczych na inne państwo, ludzi’: napadać; *napadnik 17*

napastnik I (N. AG.) ‘jw.’: napaść; *napastník* 1–30; *napastník napat na iakeś państfo* 13

napastnik II (N. AG.) ‘ten, kto napastuje kogoś, zaczepia kogoś w nieprzyjaznych zamiarach’: napastować; *napastník* 8, 10, 19; *napastniki go napastovali* 8

napieracz (N. AG.) ‘ten, kto napiera; mężczyzna, który nalega na coś, zmusza kogoś do czegoś’: napierać; *naperač* 29

napierała (N. AG.) ‘jw.’: napierać; *naperała* 19

naprawca (N. AG.) ‘ten, kto naprawia // naprawił coś’: naprawiać // naprawić; *naprafca* 17, 26, 28; *te naprafce to nič nie napravum* 17

naprawiacz (N. AG.) ‘jw.’: naprawiać // naprawić; *napravjac* 1–6; *napravjac* 8–16, 21; *napravac* 19, 20, 22, 30; *napravač* 7, 17, 18, 20, 23–29; *napravjac napravja radja, samochoydy* 10; *tyń napravjac to napravjeu* 13

naprzykrzaniec (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto naprzykrza się komuś; mężczyzna, który naprzykrza się komuś, natrętny’: naprzykrzać się ‘narzucać się komuś, uporczywie domagać się czegoś; nachodzić, niepokoić kogoś’; *napšykšaniec* G; *ale še napšykšaniec napšykša* G

naprzykrzeniec (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: naprzykrzać się ‘jw.’; *napšykšyńec* M; *napšykšyńec še tylko napšykšo, nie do vytšymańo* M

napuszczacz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto napuszcza kogoś na kogoś; buntownik, judziciel’: (napuszczać ‘buntować, podjudzać, podburzać kogoś przeciw komuś; nasyłać kogoś na kogoś’); *napuscoc* M; *tyń napuscoc ino napusco na druǵiχ* M

napuszczaczka (ATTR. N. AG.) ‘ta, która napuszcza kogoś na kogoś; buntownicza, judzicielka’: (napuszczać ‘jw.’); *napuscacka* M; *napuscacka z ni to je niezuo* M

narciarka (N. AG.) ‘ta, która jeździ na nartach; zawodniczka uprawiająca narciarstwo’: narty; *narčarka* 1–30; *dobže ježži na nartaχ* 13

narciarz (N. AG.) ‘ten, kto jeździ na nartach; zawodnik uprawiający narciarstwo’: narty; *narčaš* 1–13, 15, 22, 26, 28–30, G; *narčoš* 14, 16–25, 27; *jego vnuk to urožuny narčoš, ino šmigo na nartaχ* 13

narzekacz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale narzeka na kogoś // coś’: narzekać; *nažekač* 10; *nažekoc* 19; *nažeka na cavy šfat* 10

narzekaczka (ATTR. N. AG.) ‘ta, która narzeka na kogoś // coś’: narzekać; *nažekačka* 10

nastawiacz (N. AG.) ‘ten, kto nastawia coś; mężczyzna nastawiający stawy, kręgi’: nastawiać; *nastavjac* 3, 4; *nastavjac* 2, 8, 9, 19; *nastavjoc* 7; *pojeχau do nastavjača nastavie kryņgi* 2

nastawiaczka (N. AG.) ‘ta, która nastawia coś; kobieta nastawiająca stawy, kręgi’: nastawiać; *nastavjackinga* 3; *nastavjackinga* 2, 8, 19

nastawniczy (N. AG.) ‘ten, kto nastawia coś; pracownik nastawiający zwrotnice i sygnały według dyspozycji dyżurnego ruchu’: nastawiać; *nastavnicy* M

następca (N. AG.) ‘ten, kto następuje // nastąpił po kimś; mężczyzna, który obejmuje // objął dane stanowisko’: *następować // nastąpić; nastempca* 1–6, 8–10, 12, 13, 15, 19, 25, 30, G; *nastepca* 22, 26–27, 29; *nastympca* 6–8, 10, 11, 14, 16–21, 23–25, M; *nastempce nastempovauy jeden po drugim* 30; *po nim nastompiu drugi nastympca* 11

następczyni (N. AG.) ‘ta, która następuje // nastąpiła po kimś; kobieta, która obejmuje // objęła dane stanowisko’: *następować // nastąpić; następcyñi* 22, 30; *następcyñi* 26–29; *nastempcyñi* 1–6; *nastempcyñi* 8–10, 12, 13, 15; *nastympcyñi* 6, 19, 20; *nastympcyñi* 7, 8, 10, 11, 14, 16–18, 20, 21, 23–25; *po kerovníčce ñe byuo nastempcyñi ale nastempca, bo żadna ñe χcaua po ñei nastompić* 13

następnik (N. AG.) ‘jw.’: *następować // nastąpić; nastympnik* 17, 18; *po tym prezeše nastompiu nastympnik* 17; *po jednym nastympniku nastympuje inny* 18

naśladowca (N. AG.) ‘ten, kto naśladuje kogoś // coś, kto wzoruje się na kimś // czymś, bierze z kogoś przykład’: *naśladować; naśladowca* 1–30, G, M; *naśladowca naśladije ružnyχ luži* 13

naśladownik (N. AG.) ‘jw.’: *naśladować; naśladownik* 17

naśledniczka (N. AG.) ‘ta, która naśladuje kogoś; kobieta, która naśladuje kogoś // coś, wzoruje się na kimś // czymś, bierze z kogoś przykład’: *naśladować; naślednica* 19

naśmiewca (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto naśmiewa się z kogoś; mężczyzna szydzący, drwiący, kpiący z kogoś lub czegoś’: *naśmiewać się; naśmefca* 19; *naśmefca luβi naśmefcać še z innyχ* 19

naśrednik (N. AG.) ‘ten, kto następuje, dziedziczy po kimś’: *ślad; naśrednik* 28; *po nim pšyšed naśrednik z Mauogošcy* 28

nauczyciel (N. AG.) ‘ten, kto naucza // nauczył kogoś czegoś’: *nauczyć; nauucycel* 13, 17, 19, 21, 23, 24, G, M; *nauućićel* 3, 14, 17, 20, 24; *nauučycel* 1, 5–7, 12, 19; *naucycel* 2, 3, 16, 19, 22, 23, 26–29; *naućićel* 4, 7–9, 11–16; *naućićel’* 18; *naučycel* 7, 10, 13, 14, 16, 25; *naučycil* 30; *naučyciele f škole v Mastkaχ to ñic tyχ žeći ñe naučom* 13

nauczycielka (N. AG.) ‘ta, która naucza // nauczyla kogoś czegoś’: *nauczyć; nauucycelka* 5, 16–19, 21, 23, G, M; *nauućićelka* 2, 3, 14, 17, 20, 30; *nauučycelka* 1, 3, 4, 6, 7, 19, 30; *naucycelka* 19, 22, 28, 29; *naućićelka* 7–9, 11–16; *naućićel’ka* 18; *naučycelka* 7, 10, 13, 14, 16, 19, 20, 24–27; *žona ñes nauučycelkom a on šfiñe χoduje, ucy v uoži* 19; *naučycelki ucyli* 13; *naučycelka naučaua dvorske žeći* 19

naukowiec (N. AG.) ‘ten, kto zajmuje się nauką; prowadzący badania naukowe’: *nauka; naukovec* 19, G; *naukoviec* 25; *naukovec* 14, 16; *naukovec, učony, naukq še zajmuje* 19

nawigator (N. AG.) ‘ten, kto zajmuje się nawigacją w samolocie, na statku’: *nawigacja; navigator* 14

- nerwus** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale się nerwuje; człowiek nerwowy’: nerwować się ‘denerwować się, złościć się’; *nerwus* M; *ino še nervuše ne nervui* M
- niańka** (N. AG.) ‘ta, która niańczy dzieci; specjalna opiekunka dziecka; osoba niańcząca kogoś, opiekująca się kimś; piastunka’: niańczyć; *ñańka* 19, G; *ñańka ñańczy źeći* 19
- niedbaj** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto nie dba o nic; mężczyzna niedbały, niestaranny, nieporządny’: nie dbać; *ñedbaj* 17, 20
- niedbalec** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: nie dbać; *ñedbalec* 17, 19, 20; *taki ñedbalec co ñe dba uo ñic* 19
- niedbał** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: nie dbać; *ñedbał* 26, 28
- niedbała** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: nie dbać; *ñedbała* 24, 29, 30
- niedojadek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto nie dojada’: nie dojadać; *ñedojadek* 2, 7, 15, 19
- niedomagacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale niedomaga; mężczyzna często chorujący, często zapadający na zdrowiu’: niedomagać ‘często chorować, zapadać na zdrowiu’; *ñedomagač* 8
- niedomagała** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: niedomagać ‘jw.’; *ñedomagała* 1
- niedouk** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto nie nauczył się czegoś; ironicznie, pogardliwie o kimś niedouczonym’: nie nauczyć się; *ñedouuk* 13, 19; *tyχ ñedouukuf to čša douucyć* 13
- niedowiarek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto nie dowierza komuś // czemuś; mężczyzna // chłopak niedowierzający czemuś, usposobiony sceptycznie, nieufnie; sceptyk’: nie dowierzać; *ñedoviarek* 8, 10, 25, M; *ñedovarek* 14, 16, 19, G; *ten ñedoviarek to ñikomu i ñicemu ñedovięža* 8; *do koščoua ñe choži, ñe modl’i še, taki ñedovareg z ñego* 14
- niedowiarka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która nie dowierza komuś // czemuś; kobieta // dziewczyna niedowierzająca komuś // czemuś, usposobiona sceptycznie, nieufnie; sceptyczka’: nie dowierzać; *ñedovarka* 19
- niejadek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto nie chce jeść; mężczyzna // chłopiec niewiele jedzący, nieodczuwający potrzeby jedzenia’: nie jadać; *ñejadek* 3, 5–7, 12, 13, 19, 25; *jağ źecko ñe χce jeść, to jest ñejadek* 25
- niejaduk** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto nie jada; zwykle o dziecku: niewiele jedzący, nieodczuwający potrzeby jedzenia’: nie jadać; *ñejaduk* 3; *taki ñejaduk, co to ñe χce jeść* 3
- niemak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto nie mówi; mężczyzna // chłopiec pozbawiony zdolności mówienia, najczęściej głuchoniemy’: nie mówić; *ñemak* 29, 30; *ñemak abo ñemas to tyn, co ñe muvi od urożyña* 30
- niemas** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: nie mówić; *ñemas* 30; *ñemak abo ñemas to tyn, co ñe muvi od urożyña* 30
- niemowa** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która nie mówi; człowiek pozbawiony zdolności mówienia’: nie mówić; *ñemova* 2–19, 21–25, 28, G; *ñimova* 1, 20, 25, M

- nienauczka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która nie nauczyła się czegoś; o kimś, kto nie może opanować jakiejś wiedzy, jakiegoś materiału’: nie nauczyć się; *ńenaučka* 19; *jaḡ žefčynka to ńenaučka* 19
- nienauk** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto nie nauczył się czegoś; o kimś, kto nie może opanować jakiejś wiedzy, jakiegoś materiału’: nie nauczyć się; *ńenauk* 19; *tyn ńenauk še chyba ńigdy ńe nauucy cytać* 19; *ńenauk ńičego še ńe naučy* 19
- nierada** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która nie radzi sobie z czymś’: nie radzić; *ńerada* 14, 16; *taka ńerada, sam ńi może porażić* 14
- nieroba** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która nie robi nic; leń’: nie robić; *ńyroba* 30; *ńic ńe robi ńyroba* 30; *vžon sože tako ńerobe* 30
- nierobas** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto nie robi nic; leń’: nie robić; *ńerobas* 22; *oḡ ńe robi ńerobas* 22
- nierób** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: nie robić; *ńerup* 25; *te ńeroby co im še robić ńe χce* 25
- nieródka** (N. AG.) ‘ta, która nigdy nie rodziła dzieci’: nie rodzić; *ńerutka* 13
- nierzadnica** (N. AG.) ‘ta, która uprawia nierząd’: nierząd; *ńežondńica* 20, 22; *ńežondńice na ul’icaχ ńežond upraǵajo* 20; *vydaḡ maǵontek na ńežondńice* 22
- nieuk** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się nie uczy; o kimś, kto nie chce się uczyć, źle się uczy, nie ma potrzebnych wiadomości w danej dziedzinie’: nie uczyć się; *ńeuuk* 6, 13, 19, 21, 22, G, M; *ńeuk* 8, 10, 25
- niewiaruśnik** (N. AG.) ‘ten, kto nie wierzy w Boga’: nie wierzyć; *ńeǵaruśnik* 19; *ńeǵaruśniki te co ńe ǵežq* 19
- niewiernik** (N. AG.) ‘jw.’: nie wierzyć; *ńeǵernik* 19
- niewierzący** (N. AG.) ‘jw.’: nie wierzyć; *ńeǵežoncy* 10; *on ńeǵežoncy, ńe ǵežy v Boga* 10
- niewieściuch** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto ugania się za niewiastami’: niewiasta; *ńeǵeścuχ* 20, 22; *jaḡ to še za ńeǵastamy ugańo, ńeǵeścuχ* 20
- niezdążyciel** (N. AG.) ‘ten, kto nie zdążył gdzieś’: nie zdążyć; *ńezdonzyćel* 17, 20
- niezgodnik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto nie potrafi się zgodzić z nikim’: nie zgodzić się; *ńezgodńik* 25; *ńezgodńik ńe może še zgoǵić ańi s kolegami ańi s somśadami* 25
- nieżerak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto nie żre; niejadek’: nie żreć; *ńežerak* 2
- niszczota** (r.m.) (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto niszczy coś; szkodnik; marnotrawca’: niszczyć; *ńiščota* 2, 4
- niszcyciel** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: niszczyć; *ńiscyćel* 4, 6, 17, 20, 23, 25, 26, G, M; *ńiščyćel* 10, 30
- niścierz** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: niszczyć; *ńiscyś* 25; *ńiściś* 28; *ńiściś to fšystko ńiści, ńic ńe usanuje* 28
- niuchacz** (N. AG.) ‘ten, kto niucha; mężczyzna wachający tabakę’: niuchać ‘wachać’; *mńuχač* 6; *mńuχač mńuχa tabake* 6
- nosiciel** (N. AG.) ‘ten, kto nosi coś; noszący w sobie wirusy, choroby’: nosić; *nośićel* 1–30; *nośićel nośi χoroby f sobje i może je pšenośić na innyχ* 1

- nosicielka** (N. AG.) ‘ta, która nosi coś; nosząca w sobie wirusy, choroby’: nosić;
nośicielka 1–30; *nośicielka choroby* 1
- noszacz** (N. AG.) ‘ten, kto nosi, przenosi, roznosi coś’: nosić; **1.** ‘mężczyzna, który nosi na stoły jedzenie w trakcie wesela’: *nošač* 13, M; *nošače nošom na veselu za stouy* 13; *som nie nošeų, ino nošačy vynajon* M; **2.** ‘mężczyzna, który nosi w sobie wirusy, choroby; nosiciel’: *nosac* 3; *nosac choroby* 3
- noszowy** (N. AG.) ‘ten, kto zajmuje się przenoszeniem rannych na noszach’: nosze; *nošovy* 17
- nożowiec** (N. AG.) ‘ten, kto napada z nożem na ludzi; awanturnik, bandyta używający noża w bójkach i napadach’: nóż; *nožovec* 10
- nożownik** (N. AG.) **1.** ‘ten, kto wyrabia noże’: nóż; *nozovník* M; *nožovník* 6, 8, 10, 19; *nožovník robiu nože* 6; **2.** ‘ten, kto napada z nożem na ludzi’: nóż; *nozovník* M; *nožovník* 8, 10, 19, 25; *nožovník napada z nožem na luži* 8; *nožovníki to byųy teš, s tyx myodyx, to sųyšaam tylko, iag byl'i take, co na zabavy xoži'il'i, to na ni x muvil'i nožovníki, to uñi nože, take bagnety nošil'i, take duže nože* 25
- nudziarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto nudzi, zanudza kogoś’: nudzić; *nužas* 19
- nukała** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto nuka, grzebie się; z dezaprobatą o kimś powolnym, ślamazarnym, flegmatycznym’: nukać ‘powoli coś robić’; *nukaųa* 20, 22; *nukaųy to tak nukajum* 20
- nurek** (N. AG.) ‘ten, kto nurkuje zawodowo’: nurkować; *nurek* 1–30; *nurek zanurkovau fpošukivaņu topielca* 8
- nygus** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się nygusi; leń’: nygusić się ‘lenić się’; *nygus* 13, 22, 25

O

obarzanczarka (N. AG.) ‘ta, która wypieka i sprzedaje obarzanek’: obarzanek;
obažancorka 17, 20

obgadywacz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto obgaduje kogoś; mężczyzna oczerniający kogoś, szkalujący kogoś, obmawiający kogoś’: (obgadywać ‘opowiadać o kimś rzeczy niepochlebne, przedstawiać kogoś w niekorzystnym świetle; obmawiać, szkalować, oczerniać’); *obgadyvač* 10; *juš me obgaduje ten obgadyvač* 10

obiegnik (N. AG.) ‘ten, kto obiega coś; mężczyzna obchodzący urzędy z korespondencją’: obiegać; *obėgnik* 18; *posuał i obėgnika, žeby obek užendy* 18

obiegus (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która obiega; człowiek lubiący włóczyć się po wsi’: obiegać ‘obchodzić, odwiedzać kolejno szereg osób, miejsc’; *uobegus* 20, 22; *uobegus uobėga vėš, fšystko potym vė* 22

obieraczka (N. AG.) ‘ta, która obiera kartofle’: obierać; *obieracka* 6; *obėračka* 14, 16; *obieracka obėra kartofle* 6; *ve dvože to byuų obėrački, take kobity co kartofle obėraųy* 14

obieżyświat (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto obiega świat; włóczęga’: obiegać, świat; *obėżyśfat* 18, 19; *to obėżyśfat, ino bėgo po śfėće, ŋe ušeži* 19

objacz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się objaja; leń’: objajać się ‘lenić się’; *uobjiōc* 20, 22

objius (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: objajać się ‘jw.’; *objius* 17, 20; *po kuntaχ śe objius obija, ŋe robi* 17

obmawiacz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto obmawia kogoś; mężczyzna // chłopak oczerniający kogoś, szkalujący kogoś, mówiący o kimś coś złego, obgadujący kogoś’: obmawiać ‘mówić o kimś coś złego; obgadować’; *obmaṽac* 17; *maṽ doś tegu obmaṽaca, co kazdego obmuṽi* 17

obmownik (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: obmówić ‘jw.’; *obmovnik* 24

obmówca (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: obmówić ‘jw.’; *obmufca* 13; *tylko pačšy obmufca kogo tu obmuṽić* 13

oborowy (N. AG.) ‘ten, kto we dworze dbał o porządek w oborze’: obora; *uoborovy* 19; *uoborovy o uobore dbać mušou* 19

obrabiacz (N. AG.) ‘ten, kto obrabia coś; mężczyzna obrabiający jęczmień, proso na kaszę’: obrabiać; *uobroboc* 19; *uobroboce uobrobauy kaše s prosa* 19

- obraźnik I** (N. AG.) ‘ten, kto handluje obrazami’: obraz; *uobraźnik* 6, 7, 9, 13, 14, 19, 28, G; *obraźnik* 1–5, 10–12, 14–30, M; *xožijuy uobraźniki i sfintymi uobrazami xandlovaay* 19; *obraźnik xandluje obrazamy* 8; *po fši jezžiu vozëm obraźnik albo na plecaχ nošiu* 14; *obraźniki xožil’i i spšedaval’i obrazy* 19
- obraźnik II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się obraża’: obrażać się; *uobraźnik* 25; *uobraźnik to še donso, uobrazu na každygo* 25
- obrażalska** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale się obraża; kobieta obrażająca się z byle powodu’: obrażać się; *obrażalska* 3
- obrażalski** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się obraża; mężczyzna obrażający się z byle powodu’: obrażać się; *obrażalski* 3
- obrona** (N. AG.) ‘ten, kto // ta, która bierze kogoś w obronę; człowiek, który występuje w czyjejś obronie, wstawia się za kimś’: obrona; *obrona* 14
- obroniciel** (N. AG.) ‘ten, kto występuje w czyjejś obronie, wstawia się za kimś’: obrona; *obrońcičel* 19; *obrońcičel stanou v obrońe kogoš* 19
- obronicielka** (N. AG.) ‘ta, która występuje w czyjejś obronie, wstawia się za kimś’: obrona; *obrońcičelka* 19
- obrońca** (N. AG.) ‘ten, kto obroni’: obronić; **1.** ‘mężczyzna broniący kogoś lub czegoś przed napaścią, niebezpieczeństwem, występujący w czyjejś obronie, wstawiający się za kimś’: *uobruńca* 6, 13, 19, 20; *obrońca* 8, 10; *ubrońca* 30; *uobruńca še znalös, som še uobruńe* 13; **2.** ‘mężczyzna broniący oskarżonego w sprawie karnej; adwokat, rzecznik’: *uobrońca* G; *uobruńca* 22; *obrońca* 3; *obrońca* 25; *obruńca* 28, M; *uobrońca to brońi kl’ijenta sfojego* G; *obruńca to bruńi uoskarzonego* 28
- obrończyni** (N. AG.) ‘ta, która obroni’: obronić; **1.** ‘kobieta broniąca kogoś lub czegoś przed napaścią, niebezpieczeństwem, wstawiająca się za kimś’: *uobruńcyńi* 6, 13, 19, 20; *obrońcyńi* 8, 10; *ubrońcyńi* 30; *uobruńcyńi še znalazua, som še uobruńe* 13; **2.** ‘kobieta broniąca oskarżonego w sprawie karnej; adwokat, rzecznik’: *obrońcyńi* 25; *mau obrońcyńe co go brońiua* 25
- obrzydzacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto obrzydza coś; mężczyzna, który próbuje wzbudzić w kimś wstręt, odrazę do kogoś lub do czegoś; zrazić, zniechęcić kogoś do kogoś lub do czegoś; obmierzić, zohydzić komuś kogoś albo coś’: obrzydzać; *obžyžac* 14
- obrzynacz** (N. AG.) ‘ten, kto obrzyna coś; mężczyzna obrzynający jesienią liście buraków’: obrzynać; *uobžynoc* 19; *obžynač* 10, 19; *uobžynoc xožiu i uobžynou buroki* 19; *obžynač obžyna lišće burakuf* 10
- obrzynaczka** (N. AG.) ‘ta, która obrzyna coś; kobieta obrzynająca jesienią liście buraków’: obrzynać; *obžynačka* 10, 19; *obžynačka obžyna lišće burakuf* 10
- obrzynarz** (N. AG.) zob. obrzynacz: obrzynać; *obžynaš* 8; *obžynaš obžyna lišće burakuf* 8
- obserwator** (N. AG.) ‘ten, kto obserwuje kogoś // coś; mężczyzna obserwujący coś, przyglądający się czemuś z uwagą, śledzący, badający coś; widz,

- świadek’: obserwować; *opservator* 1, 5, 6, 8–10, 12, 23–29; *opservatur* 2–4, 7, 11, 13–22, 30; *opservatory to opservujō dokoua fšystko* 8
- obserwatorka** (N. AG.) ‘ta, która obserwuje kogoś // coś; kobieta przyglądająca się czemuś z uwagą, śledząca, badająca coś; widz, świadek’: obserwować; *opservatorka* 1, 5, 6, 8–10, 12, 23–29; *opservaturka* 2–4, 7, 11, 13–22, 30; *s sumśotki jest nezua opservatorka, fšystko zauopservuje* M
- obsługa** (N. AG.) ‘ta, która // ci, którzy obsługuje // obsługują; kobieta obsługująca // ludzie obsługujący gości weselnych’: obsługiwać; *uopsuuga* 19; *uopsuga* 29
- obsługiwacz** (N. AG.) ‘ten, kto obsługuje kogoś; mężczyzna obsługujący gości weselnych’: obsługiwać; *opsuǵivoč* 17, 20; *miue opsuǵivoče byuy na tym veselu* 20
- obsługiwaczka** (N. AG.) ‘ta, która obsługuje; kobieta obsługująca gości weselnych’: obsługiwać; *opsuǵivočka* 17, 20; *na veselu gości opsuǵuiom* 17
- obstawa** (N. AG.) ‘ci, którzy obstawiają kogoś // coś; grupa osób pilnujących kogoś lub czegoś, ubezpieczający kogoś’: obstawiać; *opstava* 1–30, G, M
- obuwnik** (N. AG.) ‘ten, kto szyje obuwie’: obuwie; *uobuvník* 19; *obuvník* 20; *uobuvniki uobuve vyrobajum* 19; *pošet za obuvníka i šyje lužom obuve* 20
- obżerantus** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się obżera; mężczyzna objadający się nadmiernie; żarłok’: obżerać się ‘objadać się’; *uobžerantus* 22
- obżerus** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która się obżera; człowiek objadający się nadmiernie; żarłok’: obżerać się ‘objadać się’; *uobžyrus* 20, 22
- oceniacz** (N. AG.) ‘ten, kto ocenia coś; mężczyzna określający wartość materialną czegoś, wielkość, liczbę, rozmiary czegoś; oszacowujący’: oceniać; *oceñač* 17; *oceñače to še drožo ĵak oceñaĵo* 17
- ochlaj** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto chłaja; mężczyzna nałogowo pijący alkohol’: chłajać ‘pić, zwłaszcza alkohol’; *oxlaj* 6, 12; *ten oxlaj ěe robi tylko xla* 12
- ochlajus** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się ochłaja; jw.’: ochłajać się, ochlaj- (3. pl. praes.) ‘ścić się’; *oxlajus* 12
- ochlapus** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się ochlapa; jw.’: ochlapać się ‘opić się’; *uoxlapus* 19, 22; *oxlapus* 1, 9, 13, 17, 19, 20; *uoxlapus tak še uoxlapou, ze lezy v rove* 19
- ochraniacz** (N. AG.) ‘ten, kto ochrania kogoś // coś; mężczyzna zapewniający komuś ważnemu // czemuś ochronę, pilnujący kogoś // czegoś; członek obstawy’: ochraniać; *oxrañač* 17; *oxrañač oxraña sklepy, banki* 17
- ochrona** (N. AG.) ‘ci, którzy ochraniają kogoś // coś; grupa osób czuwających nad bezpieczeństwem, strzegąca porządku w jakimś miejscu’: ochronić; *oxrona* 1–30, G, M
- ochroniarz** (N. AG.) zob. ochraniacz: ochronić; *uoxroñaš* 6, 14, 18, 19; *uoxruñaš* 3, 5, 8, 11, 15, 16, 20–23, 27, 30; *oxroñaš* 1–12, 15, 16, 24–26, 28, 29; *oxroñaže oxrañaĵu te magazyny* 3
- ochronny** (N. AG.) zob. ochraniacz: ochronić; *uoxrunny* 19; *uoxrunny robi v uoxruěe, uoxruěo sklepy, banki* 19

- oczyszczacz** (N. AG.) ‘ten, kto oczyszcza coś; mężczyzna, który doprowadza coś do stanu czystości; usuwa z czegoś brud, zanieczyszczenia, śmieci itp.’: oczyszczać; *očyščač* M; *očyščač kanal’izacyjny* M
- odbieracz** (N. AG.) ‘ten, kto odbiera coś; mężczyzna zbierający zboże za kosiarzem’: odbierać ‘zbierać i wiązać w snopki koszone zboże’: *odberac* 12; *odberoč* 20, 22; *odbirac* 28, 29; *odbiroc* 17, 20; *odberac odbiera zboże* 12; *ne mava odbiracuf do pomocy* 28
- odbieraczka** (N. AG.) ‘ta, która odbiera; kobieta, która zbiera zboże za kosiarzem’: odbierać ‘zbierać i wiązać w snopki koszone zboże’: *uodberacka* 12, 15, 21, 22, 30; *uodberočka* 20, 22; *uodbiracka* 13, 22, 23, 28, 29; *uodbiročka* 25; *odbieračka* 6, 7, 11; *odberacka* 3, 9, 12, 26; *odberačka* 14, 15, 21; *odbiracka* 11; *uodberočka iže za košożym i uodbero zboze* 20; *odberacka odbiera zboze* 3
- odbieranka** (N. AG.) ‘jw.’: odbierać ‘jw.’: *odberanka* 3; *kobeta iag vjunzaua snopki, to byua vjunzacka, a znof ta, co odberaua, to zvycajna odberanka. Sua za xuošem i odberaua ze ścany a pužni vjunzaua* 3
- odbiorca** (N. AG.) ‘ten, kto odbiera // odebrał coś; mężczyzna upoważniony do odbioru czegoś, odbierający coś’: odbierać; *odbiorca* 1–6, 8, 9, 11–16, 21; *odborca* 7, 10, 17–20, 22–30; *odbiorca odbiera pačke, list* 3; *ne byuo odbiorcy i listu ne odebrou* 13
- odczyniacz** (N. AG.) ‘ten, kto odczynia urok, chorobę’: odczyniać ‘w wierzeniach ludowych: niweczyć siłę czarów, zdejmować z kogoś lub czegoś urok’: *uoccyhoc* 19; *uotcyhoc* 22, 26, M; *oččyňač* 14, 16, 25; *otčyňač* 8, 10; *uoccyhoc vžon še ji uurok uoccyhiu* 19; *uotcyhoc uotcyho uuroki, xorobe* 22
- odczyniaczka** (N. AG.) ‘ta, która odczynia urok, chorobę’: odczyniać ‘jw.’: *uoccyhočka* 19; *uotcyhiacka* M; *uotcyhočka* 22, 26; *otčyňačka* 8, 10, 14, 16; *uotcyhiacka uurokuf* M
- odczytywacz** (N. AG.) ‘ten, kto odczytuje liczniki zużycia wody, prądu’: odczytywać; *otčytyvač* M; *otčytyvač l’ičnikuf* M
- oddziałowa** (N. AG.) ‘ta, która zarządza oddziałem w szpitalu’: oddział; *uodžauova* 13; *uodžauova f špitolu* 13
- odgadywacz** (N. AG.) ‘ten, kto odgaduje; uczestnik teleturnieju’: odgadywać; *odgadyvač* 17; *odgadyvač f teleturneju* 17
- odkrywca** (N. AG.) ‘ten, kto odkrywa // odkrył coś; mężczyzna, który bada // zbadał coś nieznanego, który dokonuje // dokonał odkrycia’: odkrywać; *otkryfca* 1–30; *Kolump to otkryfca Ameryki* 13; *otkryfca otkryva coś nieznanego* 14
- odkrywczyni** (N. AG.) ‘ta, która odkrywa // odkryła coś; kobieta, która bada // zbadała coś nieznanego, która dokonuje // dokonała odkrycia’: odkrywać; *otkryfcyňi* 1–6, 19, 20, 22, 30; *otkryčyňi* 7–18, 20, 21, 23–29; *ale z ni otkryčyňi, ješče nic ne otkreua* 13
- odkupiciel** (N. AG.) ‘ten, kto odkupił świat; Bóg’: odkupić; *uotkupičel* 7, 13, 17, 20–29; *uotkupičil* 30; *otkupičel* 1–6, 8–12, 14–16, 18, 19; *uotkupičel sfata* 20

- odlewnik I** (N. AG.) ‘ten, kto odlewa coś z metalu; specjalista w zakresie odlewnictwa’: odlewać; *odlevník* 13
- odlewnik II** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w odlewni; specjalista w zakresie odlewnictwa’: odlewnia; *odlevník* 13
- odlewnik III** (N. AG.) ‘ten, kto zajmuje się odlewnictwem’: odlewnictwo; *odlevník* 17
- odnawiacz** (N. AG.) ‘ten, kto odnawia // odnowił coś; mężczyzna zajmujący się odnawianiem czegoś, usuwaniem zniszczenia’: odnawiać; *uodnavac* 13
- odnowiciel** (N. AG.) ‘jw.’: odnowić; *odnovičel* 14
- odprawiacz** (N. AG.) ‘ten, kto odprawia pociągi, autobusy’: odprawiać; *otpravjač* M
- odrodek** (N. AG.) ‘ten, kto się odrodził od kogoś // czegoś; mężczyzna // chłopiec, który stracił cechy typowe dla jakiegoś rodu, jakiejś rodziny; wyrodził się’: odrodzić się ‘wyrodzić się’; *uodrodek* 6; *odrodek* 1–4, 7–11
- odstępca** (N. AG.) **1.** ‘ten, kto odstąpił od czegoś; mężczyzna, który sprzeniewierzył się czemuś; zdrajca’: odstąpić ‘wycofać się z czegoś, zrezygnować z czegoś, zerwać z czymś’; *otstempca* 13; *otstempca od vary* 13; **2.** ‘ten, kto odstąpił coś; mężczyzna, który użyczył, odsprzedał coś’: odstąpić; *otstempca* 10; *otstempca samoxodu* 10
- odtwórca** (N. AG.) ‘ten, kto odtwarza coś; wykonawca utworu muzycznego; aktor grający jakąś postać; autor, twórca oddający coś wiernie w swoim dziele’: odtworzyć; *ottfurca* 13; *ottfurca guvnej roli dobže grau, dobže otfažau role* 13
- odtwórczyni** (N. AG.) ‘ta, która odtwarza coś, tj. wykonawczyni utworu muzycznego; aktorka grająca jakąś postać; autorka, twórczyni oddająca coś wiernie w swoim dziele’: odtworzyć; *ottfurcyňi* 1–6, 19, 20, 22, 30; *ottfurcyňi* 7–18, 20, 21, 23–29; *ottfurcyňi roli* 1
- odzbieraczka** (N. AG.) ‘ta, która odzbiera; kobieta, która zbiera zboże za kosiarzem’: odzbierać ‘zbierać i wiązać w snopki koszone zboże’; *uozbiracka* 19; *uozbiracka musí še uvvijać, zeby uodebrać* 19
- oganiacz** (N. AG.) ‘ten, kto ogania kogoś // coś’; **1.** ‘mężczyzna, który w folwarku oganiał pole przed dzikim ptactwem’: oganiać ‘odpędzać od czegoś, od kogoś, spędzać z czegoś, z kogoś (zwłaszcza muchy, komary itp.); opędzać’; *uogañac* 19; *uogañac uogañau pole s ptastfa* 19; **2.** ‘ten, kto oganiał ludzi na polu, karbowy’: (oganiać ‘poganiać; przynaglać kogoś do pośpiechu, do szybszego wykonania czegoś’); *uogañoc* 13; *uogañoc uogaño luži na polu* 13
- ogierzysta** (N. AG.) ‘ten, kto hoduje ogiery’: ogier; *oğežysta* 14, 16; *koñas to byu taki co tšymau oğery, oğežysta* 14
- ogładcza** (N. AG.) ‘ten, kto ogląda coś; mężczyzna oglądający coś, patrzący na coś, przypatrujący się czemuś’: oglądać; *uoglondac* 13
- ogłupiacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto ogłupia kogoś’: ogłupiać; *uoguupač* 17; *te uoguupače uoguupajo luži uobethicañi* 17
- ogrodniczka** (N. AG.) ‘ta, która pracuje w ogrodzie’: ogród; *uogrodñicka* 19

- ogrodnik** (N. AG.) 1. ‘ten, kto uprawia ogród’: ogród; *uogrodňik* 1–10, 13, 18, 19; *ogrodňik* 11, 12, 14–17, 19–21, 23–27, 29, 30; *uogrodňik upravja uogrut* 1; 2. ‘ten, kto zajmował się we dworze ogrodem’: ogród; *uogrodňik* 1–7, 9, 11–15, 17–19, 21–23, 25–27, 29, G, M; *ogrodňik* 8, 10, 16, 19, 20, 24, 25, 28; *ugrodňik* 30; *ve dvože byu iedyn uogrodňik, a do vñjkšy roboty v uogrože to brauy ze fši* 19; *uogrodňik opjekovou še ve dvože uogrodym* M; *ogrodu doglondaŭ ogrodňik* 19
- ogrodowy** (N. AG.) ‘ten, kto we dworze dbał o ogród’: ogród; *uogrodovy* 19; *uogrodovy mušoŭ dbać o uogrut* 19
- okniarz** (N. AG.) ‘ten, kto szkli okna; pracownik wstawiający szyby w okna’: okno; *uokñoš* 28
- okulista** (N. AG.) ‘ten, kto przepisuje okulary; specjalista w dziedzinie okulistyki’: okulary; *uokulista* 14, 22; *uokul’ista* 13, 19, 23; *okulista* 1–3, 5–10, 15–18, 20, 21; *okul’ista* 11, 12, 14, 16, 19, 24–26; *okulista pšepisuje okulary* 1
- okulistka** (N. AG.) ‘ta, która przepisuje okulary; specjalistka w dziedzinie okulistyki’: okulary; *uokulistka* 14, 22; *uokul’istka* 13, 19, 23; *okulistka* 1–3, 5–10, 15–18, 20, 21; *okul’istka* 11, 12, 19, 24–26; *okulistka pšepisaŭa okulary* 1
- okupant** (N. AG.) ‘ten, kto okupuje coś; dokonujący okupacji, sprawujący władzę na obszarze okupowanym’: okupować; *uokupant* 6, 19–22; *okupant* 1–5, 7–18, 23–30; *okupanty okupovauy Polske pińć lot* 13
- olejarniarz** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w olejarni i wybija olej’: olejarnia; *olejarnšaš* 19; *olejarnšaš v olejarni vybijaŭ olej ž žepaku* 19
- olejarz** (N. AG.) ‘ten, kto tłoczy olej’: olej; *uolejāš* 5, 15, 22, 26, 28–30; *uolejoš* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–18, 21, 23–25, 27, 28; *uolyjoš* 29; *olejaš* 3, 6–12, 19; *uolejoš vybiŭo uolej* 17; *uolejoš tuocy uolej* 21; *olejaš vybijaŭ olej ž žepaku* 19
- olejnik** (N. AG.) ‘jw.’: olej; *uolejñik* 8, 11, 13, 19, 20, 22, 24, 25
- oliwiarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia oliwę’: oliwa; *ol’ivoš* 29; *ol’ivoš to ol’ive vryba* 29
- omamiciel** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto omamia // omamił kogoś; oszukiwanie’: omamić; *uomamićel* 20, 22; *omamićel* 17; *uomamićeŭ me ty uomamićelu* 22
- omłotownik** (N. AG.) ‘ten, kto zajmował się omłotem zboża’: omłot ‘młócenie, młocka’; *omuotovñik* 30
- omłotowy** (N. AG.) ‘jw.’: omłot ‘jw.’; *umuotovy* 19; *omuotovy* 15; *umuotovy moŭ mašyne i zajmovau še omuotem, mućiu* 19
- onuczarz** (N. AG.) ‘ten, kto skupuje onuce; szmaciarz’: onuca ‘szmata’; *onucaš* 3; *onucaš zbiera šmaty, onuce* 3
- opalczarz** (N. AG.) ‘ten, kto wypłata opalki, tj. koszyki; koszyczarz’: opalka ‘koszyk’; *uopaučoš* 21; *uopoučoš* 17, 21
- opalkarz** (N. AG.) ‘jw.’: opalka ‘jw.’; *opaukaš* 4
- operator** (N. AG.) ‘ten, kto obsługuje maszyny robocze’: operować ‘używać czegoś, posługiwać się czymś’; *operator* 1–30, M; *operator koparki, žvigu* M

- opiekun** (N. AG.) ‘ten, kto opiekuje się kimś // czymś’: opiekować się; *uopiekun* 1; *uopekun* 12, 13, 19–22, 24, 26, 28, 29; *opiekun* 2–10; *opekun* 6, 11, 14–18, 20, 23, 25, 27, 30; *opiekun opiekuje się żećamy* 2
- opiekunka** (N. AG.) ‘ta, która opiekuje się kimś // czymś’: opiekować się; *uopiekunka* 1, M; *uopekonka* 28; *uopekunka* 12, 13, 19–22, 24, 26, 28, 29; *opiekunka* 2–10; *opiekuŋka* 25; *opekunka* 11, 14–18, 23, 25, 27, 30; *opiekunka opiekuje się żećamy* 2; *opekuŋke maŋa, co się nom opekovaŋa* 19
- opluwacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto opluwa kogoś // coś; mężczyzna, który rozpowszechnia nieprawdziwe i krzywdzące informacje o kimś // czymś’: opluwać; *uopluvac* 13
- opowiadacz** (N. AG.) ‘ten, kto opowiada coś’: opowiadać; *uopovadac* 13
- opój** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto opija się alkoholem; pijak’: opijać się; *opui* 9, 15, 17, 20
- opóźnialec I** (N. AG.) ‘ten, kto opóźnia coś; mężczyzna działający ze zwłoką, powodujący opóźnienie’: opóźniać; *opuźńalec* 17, 20; *he opuźńaj roboty, opuźńalcu* 17
- opóźnialec II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto opóźnia się; mężczyzna, który się spóźnia, który nie przychodzi, nie robi czegoś w porę’: opóźniać się ‘spóźniać się’: *opuźńalec* 17, 20; *opuźńalec coś opuźna się* 20
- oprawca** (N. AG.) ‘ten, kto stale torturuje, morduje, bije kogoś’: oprawiać ‘odzierać zabite zwierzę ze skóry; oczyszczać ptaka z pierza, rybę z łuski; sprawiać, patroszyć, czyścić’: *oprafca* 1–30; *oprafca luži* 13; v *Ośfeńciŋu byl’i oprafcy* 14
- oprowadzacz** (N. AG.) ‘ten, kto oprowadza turystów; przewodnik’: oprowadzać; *oprovažač* 17; *meł’i oprovažača, co iχ oprovažau* 17
- oprowadzaczka** (N. AG.) ‘ta, która oprowadza turystów; przewodniczka’: oprowadzać; *oprovažačka* 17
- oprzątaacz** (N. AG.) ‘ten, kto oprząta; mężczyzna sprzątający za opłatą groby na cmentarzu’: oprzątać ‘sprzątać’: *uopšontac* M; *uopšuntoc* 19; *uopšontac uopšonto za piŋonže groby na cmyntožu* M
- opuczacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się opucza; mężczyzna łatwo obrażający się, gniewający się’: opuczać się ‘gniewać się, obrażać się’: *uopucoc* M; *uopucoc uopuco się* M
- oracz** (N. AG.) ‘ten, kto dobrze orze // umie orać’: orać; *uorac* 12, 17, 19, 21, 29; *uorač* 13, 19; *uoroc* 19, 20, 22, 27, 28, M; *orač* 2–5, 7–11, 14–16, 18, 19, 23–27, 30; *oroc* 20; *uorace davŋi vołami oraly, soxo* 12; *uorac dovŋi fkuŋe uorou* 17; *uorač umię uadŋe uorač v zagony* 13; *uoroc to uumou uorač* 19
- orędowniczka** (N. AG.) ‘ta, która oręduje za kimś // czymś; kobieta, która wstawia się za kimś lub za czymś, popiera kogoś lub coś; rzeczniczka, protektorka, obrończyni’: orędownić; *uorendovŋička* 13; *uoryndovŋička* 6, 7, 17, 20, 21, 23–25; *oredovŋička* 22, 26–30; *orendovŋička* 1–5, 9, 12, 15; *oryndovŋička* 8, 10, 11, 14, 16, 18; *uorynduje za kimś u Pana Boga* 6

- orędownik** (N. AG.) ‘ten, kto oręduje za kimś // czymś; mężczyzna, który wstawia się za kimś lub za czymś, popiera kogoś lub coś; rzecznik, protektor, obrońca’: orędownać; *uorendovnik* 13; *uoryndovnik* 6, 7, 17, 20, 21, 23–25; *oredovnik* 22, 26–30; *orendovnik* 1–5, 9, 12, 15; *oryndovnik* 8, 10, 11, 14, 16, 18; *uoryndovnik uorynduje za kimś u Pana Boga* 6
- organista** (N. AG.) ‘ten, kto gra na organach; mężczyzna zawodowo trudniący się grą w kościele (zwykle na organach)’: organy; *uorganista* 7, 13, 17–23, 25, 26, 28, G, M; *organista* 1–6, 8–12, 14–16, 19, 25, 27, 29; *organisty* 12; *urganista* 30; *organista gra na organach* 1; *u nas to ni ma organisty tera, ni ma kto graż na organach* 19
- organistka** (N. AG.) ‘ta, która gra na organach; kobieta zawodowo trudniąca się grą w kościele (zwykle na organach)’: organy; *uorganistka* 7, 13, 17, 19–23, 25, 26, 28; *organistka* 1–6, 8–12, 14–16, 27, 29; *urganistka* 30; *u nas to organistka gra na organach* 1
- organizator** (N. AG.) ‘ten, kto organizuje coś; mężczyzna organizujący jakieś przedsięwzięcie, jakąś pracę’: organizować; *uorganizatur* 6, 19; *organizator* 1–5, 9, 10, 12–14, 16, 18, 19, 22, 23, 25–30; *organizatur* 7, 8, 11, 13, 15, 17, 20, 21, 24; *organizatoży nie zorganizovali tego jak počša* 13
- organizatorka** (N. AG.) ‘ta, która organizuje coś; kobieta organizująca jakieś przedsięwzięcie, jakąś pracę’: organizować; *organizatorka* 1–5, 9, 10, 12–14, 16, 18, 19, 22, 23, 25–30; *organizaturka* 7, 8, 11, 13, 15, 17, 20, 21, 24; *uorganizaturka* 6, 19; *Hanka to dobro organizatorka, ona to umie co niebońc zorganizować* 13
- osadnik** (N. AG.) ‘ten, kto osiedlił się na terenach objętych osadnictwem; kolonista’: (osadzać); *osadnik* 17, 25
- osiadacz** (N. AG.) ‘ten, kto osiada; mężczyzna, który obiera sobie siedzibę, mieszkanie; osiedla się gdzieś’: osiadać; *osadac* 12
- osiedleńiec** (N. AG.) ‘ten, kto osiedlił się gdzieś; kolonista, osadnik’: osiedlić się; *osiedleńec* 2–6, 8, 9, 12, 15, 17, 18, 21, 24, 26; *osiedlińec* 1, 7, 10, 11; *osedl'inec* 13, 14, 16, 19, 20, 22, 23, 25, 27–30; *te osiedleńce osedliuy se tu po vojnie* 12
- oskarżyciel** (N. AG.) ‘ten, kto oskarża // oskarżył kogoś’: oskarżyć; **1.** ‘mężczyzna, który wnosi // wniósł skargę na kogoś’: *uoskarzyćel* 6, 13, 19, 20, 22, 23; *uoskarzyćel* G; *oskarzyćel* M; *oskarzyćel* 8, 10, 13, 17, 19; *uoskarzyćel to drugiego uoskarzo* 19; *oskarzyćel to oskarża kogoś do sondu, na policję* 8; **2.** ‘oskarżający w sądzie; prokurator’: *uoskarzyćel* 6, 16, 19, 22, 28; *uoskarzyćel* 12, 25; *uoskażyćel* 25; *oskarzićel* 3; *oskarzyćel* 6, 14, 15, 17, 18, 20, 22, 26–29; *oskarzyćel* 1–5, 7–9, 11, 24; *oskażyćel* 14; *uoskarzyćel uoskarzo f soże* 28; *oskażyćel f sońże* 14
- oskarżycielka** (N. AG.) ‘ta, która oskarża // oskarżyła kogoś, wnosi // wniosła skargę na kogoś’: oskarżyć; *uoskarzyćelka* 6, 13, 19, 20, 22, 23; *oskarzyćelka* 8, 10, 13, 17

- osnowaczka** (N. AG.) ‘ta, która osnowała na snowadle’: osnować; *osnovačka* 14, 16; *byy kobity osnovački i osnovaŭy pšěnzē* 14
- ostrzarz** (N. AG.) ‘ten, kto ostrzy coś; robotnik wykwalifikowany w ostrzeniu narzędzi’: ostrzyć; *oščšaš* 14
- oswobodzieli** (N. AG.) ‘ten, kto oswobodził, wyzwolił kogoś // coś’: oswobodzić ‘przywrócić wolność; uwolnić od kogoś // czegoś’; *uosfobožičel* 6
- oszczerca I** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto oszczerza kogoś’: (oszczerzać); *oščerca* 13
- oszczerca II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto rzuca oszczerstwa na kogoś; mężczyzna obmawiający kogoś, rzucający na kogoś oszczerstwa, kalumnie’: oszczerstwo; *uoscerca* M
- oszukiwanica** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która oszukuje kogoś; oszustka’: oszukiwać; *uosukaŋica* 19; *uošukaŋica* 6; *ošukaŋica* 4, 8–10, 12, 18, 24; *uošukaŋica kuame, uošukuje* 6
- oszukiwaniec** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto oszukuje kogoś; oszust’: oszukiwać; *uosukaŋec* 17, 20–22; *osukaŋec*, M; *uošukaŋec* 6–7, 19, 21, 24, G; *ošukaŋec* 1–5, 7–10, 12–14, 16–18; *uošukaŋec provdy ne poŭi, ĵino uošuko* 19; *taki ošukaŋec to tylko pačšy, ĵak tu ošukać* 7
- otrząsacz** (N. AG.) ‘ten, kto otrząsa coś; mężczyzna strząsający owoc z drzew’: otrząsać; *uočšonsač* 14
- owczarek** (N. AG.) **1.** ‘ten, kto pasł owce’: owca; *ofčarek* 8, 13, 19, 25, 26, 28; *ofčarek pas ofce* 8; **2.** ‘ten, kto dawniej w folwarku zajmował się doglądaniem owiec’: owca; *ofčarek* 19; *pšy ofcaχ byu ofcaš albo ofčarek* 19
- owczarka** (N. AG.) ‘ta, która pasła owce’: owca; *uofcarka* 2, 3; *uofcorka* 17, 20, 21, 28; *uofčorka* 7; *ofcarka* 18
- owczarz** (N. AG.) **1.** ‘ten, kto hoduje owce’: owca; *uofcoš* 13, 21, 22, 28; *uofčaš* 6, 10; *uofčoš* 20; *ofcaš* 3; *ofcoš* 1, 2, 7, 17, 20; *ofčaš* 3–5, 8, 9, 11, 12, 15, 16, 18, 26, 29, 30; *ofčoš* 24, 25; *ofcoš ĵoduĵe ofce, barany* 1; **2.** ‘ten, kto pasł owce’: owca; *uofcaš* 2, 3, 29; *uofcâš* 22; *uofcoš* 13, 14, 17, 20, 21, 24, 25, 28; *uofčaš* 6, 30; *ofcaš* 1, 18, 23; *ofcâš* 26; *ofcoš* 28; *ofčaš* 8, 10, 12, 16, 23; *ofcoš pas ofce* 28; **3.** ‘ten, kto dawniej w folwarku zajmował się doglądaniem owiec’: owca; *uofcaš* G; *uofcoš* 19, M; *uofčaš* 6; *ofcaš* 7, 14, 16, 19, 25; *ofčaš* 19; *uofcoš doglondou uofce* 19; *uofcoš opšontou ve dvože uofce* M; *uofčaš uopiekovau še uofcamy* 6; *ofcaš karmiu i vypasau ofce* 14
- owocarka** (N. AG.) ‘ta, która hoduje owoce’: owoc; *ovocarka* 14
- owocarz** (N. AG.) ‘ten, kto hoduje owoce’: owoc; *ovocaš* 14

P

pacykarz (N. AG.) ‘ten, kto kładzie pacynę; tynkarz’: pacyna ‘kawałek tynku’;
pacykaš 30; *pacykaže kuady na ścany pacyne* 30

pajtas (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto pajta się; dziecko pętające się pod nogami’:
pajtać się; *pajtas* 24, 25

pakciarka (N. AG.) ‘ta, która zawiera pakt, umowę, układ z kimś’: pakt ‘umowa, układ’; *paχćorka* 19; *zaŕero paχt na žiŕne* 19

pakciarz (N. AG.) ‘ten, kto zawiera pakt, umowę, układ z kimś’: pakt ‘jw.’;
paχćoš 13, 19; *paχćoš zavar paχt na žiŕne* 19

pakowacz (N. AG.) ‘ten, kto pakuje coś; robotnik zatrudniony przy pakowaniu towarów’: pakować ‘układać coś (rzeczy, towary) w paczkę, w celu wysłania, przewiezienia’; *pakovac* 1–6, 19, 20, 22, 30; *pakovač* 7–18, 20, 21, 23–29; *pakovače pakujom tovary f fabryce* 13

pakowaczka (N. AG.) ‘ta, która pakuje coś; kobieta zatrudniona przy pakowaniu towarów’: pakować ‘jw.’; *pakovacka* 1–6, 19, 20, 22, 30; *pakovačka* 7–18, 20, 21, 23–29

palacz (N. AG. // ATTR. N. AG.) **1.** ‘ten, kto pali w piecu’: palić ‘rozniecać ogień; ogrzewać, opalać’; *palac* 1, 3, 6, 8, 9, 11, 12; *paláč* 5, 15, 22, 26, 28–30; *paloc* 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–21, 23–25, 27; *poloc* 19; *robeu f kotuovni za paloca, žimom poleu* 13; *byu polocem, poliu f pëcu* 19; **2.** ‘ten, kto nałogowo pali papierosy’: palić ‘wciągać, wdychać dym z palącego się papierosa, fajki, cygara’; *palac* 6, 17, 20, 21, G; *palač* 8, 10, 11, 14, 16, 19, 25, 26, 28, 30; *paloc* 13, 19, 22, 23; *polac* 19, M; *poloc* 21; *polac to nauogovo pol'i* M; *poloc paŕirosa jëdnego uot druŕego uotpolo* 19; *poloc vypoliu ze čšex paŕirosuf* 21

palaczka (ATTR. N. AG.) ‘ta, która pali; kobieta // dziewczyna nałogowo paląca papierosy’: palić ‘wciągać, wdychać dym z palącego się papierosa, fajki, cygara’; *palacka*, 6, 13, 19; *palačka* 8, 10, 25; *palačka paŕerosuf* 8

pamiątkarz (N. AG.) ‘ten, kto sprzedaje pamiątki’: pamiątka; *paŕmontkaš* M

pamiętnik (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto pamięta komuś coś’: pamiętać; *paŕhintník* 13, 19, M

panikara (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale panikuje; kobieta skłonna do ulegania panice, ogarnięta paniką lub szerząca panikę’: panikować; *paŕnikara* 1–30; *ta paŕnikara to paŕnikovaŕa zaŕast pomuc* 13

- panikarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale panikuje; mężczyzna skłonny do ulegania panice, ogarnięty paniką lub szerzący panikę’: panikować; *pańikaš* 1–15, 23–30; *pańikoš* 16–22; *iešče či beže pańikovaŭ ten pańikaš* 8
- panoszek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się panoszy; mężczyzna // chłopiec wynoszący się nad innych, chcący panować, przewodzić’: panoszyć się; *panosek* 19; *panosek panosy še jag uu šebe* 19
- papiarz** (N. AG.) ‘ten, kto kryje dachy papą’: papa; *pa-poš* 19, 20, 22, 28; *pa-poš kryje papo daŭy* 19
- parasolarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia i naprawia parasole’: parasol; *parasolaš* 14
- papiernik I** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w papierni; producent papieru; robotnik pracujący przy wyrobie papieru; specjalista w dziedzinie papiernictwa’: papiernia; *papiernik* 8, 10; *pa-pernik* 20, 22
- papiernik II** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia papier; jw.’: papier; *papiernik* M
- papierosiarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto pali papierosy’: papieros; *papirošaš* 11; *papirošoš* 23; *ja jestym papirošaš bo pola papirosy* 11
- papierośnik** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: papieros; *papierośnik* 22, G; *ty papierośniku* 22
- papla** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale paple; człowiek mówiący dużo i bez potrzeby’: paplać ‘mówić dużo i bez potrzeby’; *papla* 3, 6–8, 10, 17, 19–22, 30; *papla juš paple* 6; *ni možno nič po-ve-zić paple, bo vypaple* 19; *mu-vo-m papla co paplo i paplo p-zez u-maru, za-ži mu-vo-m tez bajdu-ua co bajdo i bajdo* 22
- paplacz** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: paplać ‘jw.’; *paplać* 3, 12, 17
- paplak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale paple; mężczyzna mówiący dużo i bez potrzeby’: paplać ‘jw.’; *paplak* 2, 17; *paplok* 19; *ne lubię paplakuf, co paplajo* 2
- paplarz** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: paplać ‘jw.’; *paploš* 20; *tylko byś paplou ty papložu* 20
- papluga** (ATTR. N. AG.) zob. papla: paplać ‘jw.’; *papluga* 20, 22; *papluga paple guupstfa* 20; *ale še tyn papluga rospaplou* 22
- papracz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto paprze robotę; mężczyzna pracujący źle, niedbale, nieumiejętnie; kiepski rzemieślnik, fuszer’: paprać ‘źle coś wykonywać’; *paprač* 8, 10; *paprač spaprau robote i pošet* 8
- papraczka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która paprze coś; kobieta pracująca źle, niedbale, nieumiejętnie’: paprać ‘jw.’; *papračka* 8
- paprak I** (ATTR. N. AG.) zob. papracz: paprać ‘jw.’; *paprak* 1, 7, 25, 28; *paprok* 13, 14, 16, 19, 20, 22, M; *paprak to ve-žne ta-ni, ale papše robote* 7; *taki paprok, nedbalu-χ, a ne ma-įster, čego še ne dot-χne to spapše* 14; *ne beš tego paproka, bo či spapše robote* 19
- paprak II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto paprze się, brudzi się czymś’: paprać się ‘brudzić się’; *paprok* 19; *papše še ten paprok* 19
- paprota** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która paprocze; człowiek, który plecie bzdury’: paprotać ‘pleść bzdury’; *paprota* 3

papruch (ATTR. N. AG.) zob. papracz: paprać ‘jw.’; *papruχ* 7; *z iei χuopa to straśny papruχ* 7

paradka (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi się paradzić; mężczyzna lubiący się stroić’: paradzić się ‘stroić się’; *paratka* 25; *to paratka, iak to še paraži* 25

paradnica (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi się paradzić; kobieta lubiąca się stroić’: paradzić się ‘jw.’; *paradnica* 19, 25–30; *paradnica to še aby paraži, co rus inne stroje zakuada* 25

paradnik (ATTR. N. AG.) zob. paradka: paradzić się ‘jw.’; *paradnik* 26–30

parasolnik (N. AG.) ‘ten, kto robi lub naprawia parasole i parasolki’: parasol; *parasolnik* 17

parciarz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto partoli coś; mężczyzna pracujący źle, niedbale, nieumiejętnie; kiepski rzemieślnik, fuszer’: partolić ‘źle coś wykonywać’; *parćaš* 3

parda (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która parda się; człowiek włóczyący się po świecie, niemający stałego miejsca pobytu; obieżyświat’: pardać się ‘włóczyć się, wałęsać się’; *parda* 3

parkieciarz (N. AG.) ‘ten, kto układa parkiety; posadzkarz’: parkiet; *parkećaš* 14

parkingowy (N. AG.) ‘ten, kto pracuje na parkingu, obsługuje parking’: parking; *parkingovy* 1–30, G, M

parkot (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która parkocze; człowiek mówiący szybko i niewyraźnie’: parkotać ‘mówić szybko i niewyraźnie’; *parkot* 17; *parkoce tyn parkot as usy bolum* 17

parkota (ATTR. N. AG.) ‘ta, która parkocze; kobieta mówiąca szybko i niewyraźnie’: parkotać ‘jw.’; *parkota* 30; *co ta parkota tak parkoče* 30

parkotka (ATTR. N. AG.) zob. parkota: parkotać ‘jw.’; *parkotka* 10, 13; *naparkotaua parkotka fpińć minut* 13

partacz I (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto partaczy robotę; mężczyzna pracujący źle, niedbale, nieumiejętnie; kiepski rzemieślnik, fuszer’: partaczyć ‘źle coś wykonywać’; *partac* 1, 3–9, 11, 12, 20, 22–24, G; *partač* 10, 25; *partoc* 13–17, 19, 22, 25; *partac tak partacy fšystko* 6; *a co myśl’ice, mauem zapuacić tymu partačovi, co mi χauupe spartačyū* 25

partacz II (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto partoli robotę; mężczyzna pracujący źle, niedbale, nieumiejętnie; kiepski rzemieślnik, fuszer’: partolić ‘źle coś wykonywać’; *partoc* M; *partoc partol’i robote* M

partaczka (ATTR. N. AG.) ‘ta, która partaczy coś; kobieta pracująca źle, niedbale, nieumiejętnie’: partaczyć ‘źle coś wykonywać’; *partacka* 8, 10

partak (ATTR. N. AG.) zob. partacz I partaczyć ‘jw.’; *partak* 1, 3–7, 9, 10; *partok* 19

partol (ATTR. N. AG.) 1. ‘ten, kto partoli; mężczyzna mówiący bez sensu’: partolić ‘mówić bez sensu’; *partol* 18; 2. zob. partacz II: partolić ‘źle coś wykonywać’; *partol* 7, 10

- partolnik** (ATTR. N. AG.) zob. partacz II: partolić ‘jw.’; *partolník* 15; *vžon tego partolníka i mu partol’i* 15
- partola** (ATTR. N. AG.) zob. partacz II: partolić ‘jw.’; *partoua* 6, 9
- parzykrupa** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto umie parzyć tylko krupę; lichey kucharz’: parzyć, krupa, a właściwie: parzyć krupę; *pażykrupa* 3, 6; *pażykrupa lixo gotuje* 3
- pasiarz** (N. AG.) ‘ten, kto wiąże snopy pasem’: pas; *pašaš* 8; *pašaš pasem vqže zbože f snopy* 8
- pasibrzuch** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto pasie brzuch, tj. stale je’: paść, brzuch; *pašibžux* 19; *stale pašibžux je* 19
- pasiecznik** (N. AG.) ‘ten, kto ma pasiekę z pszczołami; pszczelarz’: pasieka; *pašečńik* 3, 30
- paskuda** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która paskudzi; człowiek niemoralnie się prowadzący’: paskudzić ‘niemoralnie się prowadzić’; *paskuda* 30; *z nigo to nič dobrygo he vyrošne, ino paskuda, bo tero juš paskužić zacyno* 30
- paskudnik** (ATTR. N. AG.) 1. ‘ten, kto paskudzi; brudas’: paskudzić ‘brudzić’; *paskudńik* 7; 2. ‘ten, kto paskudzi coś; mężczyzna pracujący źle, niedbale, nieumiejętnie; kiepski rzemieślnik, fuszer’: paskudzić ‘źle coś wykonywać’; *paskudnik* 7, 19, 30; *paskudńik to kozdum robote spaskuži* 19
- paskudziarz I** (ATTR. N. AG.) 1. ‘ten, kto paskudzi robotę; partacz’: paskudzić ‘źle coś wykonywać’; *paskužoš* 19; *upaskužeŭ te poduoge tyn paskužoš* 19; 2. ‘ten, kto paskudzi; mężczyzna niemoralnie postępujący’: paskudzić ‘niemoralnie się prowadzić’; *paskužoš* 30; *z nigo to nič dobrygo he vyrošne, ino paskužoš, bo tero juš paskužić zacyno* 30; 3. ‘ten, kto paskudzi; czarownik’: paskudzić ‘rzucić czary’; *paskužaš* 17; *paskužoš* 17, 20; *paskužaža to strax, bo paskuži* 17
- paskudziarz II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto (się) paskudzi, brudas’: paskudzić (się) ‘brudzić (się)’; *paskužaš* 3, 7; *paskužoš* 20; *caŭy še zapaskužiš, ty paskužožu* 20
- pasterka** (N. AG.) ‘ta, która pasła bydło’: paść; *pasterka* 2, 8, 14, 21, 23, 25, M; *pastyрка* 23, 24; *pasterka pasaua byduo* 2
- pasternik** (N. AG.) ‘ten, kto pasł bydło’: paść; *pasterník* 20; *pasterník pas byduo* 20
- pasterz** (N. AG.) ‘jw.’: paść; *pasteš* 1, 2, 11, 21, 22, 24, 25, 28, 30; *pastyš* 2, 14, 23, 30; *pasteš pasau byduo* 1
- pastorz** (N. AG.) ‘jw.’: paść; *pastoš* 3; *pastoš pas byduo* 3
- pastuch** (N. AG.) ‘jw.’: paść; *pastux* 1–25, 27–30, G, M; *pastux pasau byduo* 1; *pastux pas krovny i ofce* 3; *pastuxy vypasaly krovny* 12; *pastuxy pašly byduo* 12
- pastucha** (N. AG.) 1. ‘ten, kto pasł bydło’: paść; *pastuxa* 8, 11, 13–30; *pastuxa pas bydło* 11; *to pastuxa gońiu krovny i vypasau na pastfisku* 14; *pastuxa pasou za krovamy* 16; *pastuxa dovni to ji šfyne posou, he tylko byduo* 19; 2. ‘ta, która pasła bydło’: paść; *pastuxa* 4, 7, 9–13, 16–23, 25, 27–29; *pastuxa to ta, co paše byduo* 4

- pasturek** (N. AG.) ‘ten, kto pasł bydło’: paść; *pasturek* 1, 7, 13, 19, M; *pasturek pas bydło* 1
- pasturka** (N. AG.) ‘ta, która pasła bydło’: paść; *pasturka* 1–11; 13–30, G, M; *pasturka pasaua bydło* 1; *byuam pasturko, co iuz dauam rade paść* 3
- pasturz** (N. AG.) ‘ten, kto pasł bydło’: paść; *pastuś* 1–11, 13, 15, 17, 19–21, M; *pastuś pasau bydło* 1
- pastusiak** (N. AG.) ‘jw.’: paść; *pastuśak* 3, 11, 15; *stary to pastuχ, muody to pastuśak* 3
- pastuszek** (N. AG.) ‘jw.’: paść; *pastusek* 20, 22, 26; *pastuśek* 14, 16, 19, 24, 25, 30, G; *pastusek to ve dvože pasau bydło* 20
- pastuszka** (N. AG.) ‘ta, która pasła bydło’: paść; *pastuska* 14, 20–22, 24, 25, 28; *pastuška* 1, 3–7, 9, 11, 12, 14–19, 23, 25, 30, G; *pastuška pasua bydło na mjezaχ, na ogoraχ* 8
- pastuszko** (N. AG.) ‘ten, kto pasł bydło’: paść; *pastuško* 19, 23, 26, 28
- pastuszyna** (N. AG.) ‘ta, która pasła bydło’: paść; *pastusyna* 14, 20, 22; *pastusyna pasua kroy* 14
- patron** (N. AG.) ‘ten, kto patronuje komuś // czemuś; ten, kto się kimś, czymś opiekuje; obrońca, opiekun’: patronować; *patron* 1–5, 7–30, G; *patròn* 6; *patrony to patronujo sfojim inihnikom* 3
- patronka** (N. AG.) ‘ta, która patronuje komuś // czemuś; kobieta, która się kimś // czymś opiekuje; obrończyni, opiekunka’: patronować; *patronka* 1–5, 7–30; *patrònka* 6
- pazera** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale pazeruje; człowiek złorzeczący, przeklinający kogoś // coś’: pazerować ‘kłać, złorzeczyć’; *pazera* 28; *pazera tylko pazeruje, kłie* 28
- pątnik** (N. AG.) ‘ten, kto odbywa pielgrzymkę do miejsca świętego’: (pąć ‘droga’); *pątnik* 17
- pepla** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale pepłe; człowiek dużo mówiący, gadatliwy’: pepłać ‘dużo mówić’; *pepu* 3
- perkusista** (N. AG.) ‘ten, kto gra na perkusji’: perkusja; *perkuśista* 1–30
- pędzicha** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która pędzi za czymś; kobieta uganiająca się za rozrywkami’: (pędzić); *pežiχa* 22; *peži za rozryfkami, pežiχa* 22
- pękała** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto pęka; mężczyzna pękający z otyłości, grubas’: pękać; *pyŋkau* 25
- pętak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi się pętać; mężczyzna // chłopiec lubiący się włóczyć po wsi, zamiast pracować’: pętać się; *pentak* 12
- piaskarz** (N. AG.) ‘ten, kto wydobywa i sprzedaje piasek’: piasek; *piaskaś* 3, 6, 8–12; *piaskoś* 1, 2, 4, 13, 14, 16, 21; *piaskãś* 5, 15; *ṗaskoś* 7, 10, 17–20, 23–25, 27; *ṗaskãś* 22, 26, 28–30
- piastun** (N. AG.) ‘ten, kto piastuje kogoś; mężczyzna opiekujący się dziećmi’: piastować ‘pielęgnować; niańczyć’; *ṗastun* 17, 20; *ṗestun* 3; *ṗastun żatko, ale ṗastunka źecko ṗastovaua* 17

- piastunka** (N. AG.) ‘ta, która piastuje kogoś; kobieta opiekująca się dziećmi’: piastować ‘jw.’; *p̣ḥestunka* 3; *p̣astonka* 28; *zgoḏiū p̣ḥestunke zeby ḡeći p̣ḥestovaua* 3
- picant** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale picuje; kłamca’: picować ‘kłamać’; *picant* 17, 20
- picuś** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: picować ‘jw.’; *picuś* 17
- piecuch** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi wylegiwać się na piecu; leniuch’: piec; *piecux* 7; *pecux* 17, 19, 20, 28; *piecux to lubiau še vygżać na piecu, a ńe robote* 7
- pieczarkarz** (N. AG.) ‘ten, kto uprawia pieczarki’: pieczarka; *pečarkoš* M
- piekarka** (N. AG.) ‘ta, która piecze chleb’: piec; *piekarka* 1, 3; *pekarka*, 2, 7, 10, 13, 15, 16, 19, 20, 22, 23, 25, 27–30; *pikarka* 5, 11, 14, 17, 18, 21, 24
- piekarz** (N. AG.) ‘ten, kto piecze chleb’: piec; *piekaś* 1, 3, 7, 25; *piekoś* M; *pekaś* 2, 13, 14, 16, 19, 25, 28, 30; *pekoś* 7, 10, 13, 15, 19, 20, 22, 23, 27–29, G; *pikaś* 5, 11, 14, 17, 21; *pikoś* 17, 18, 24; *chlep pece pekaś f pekarńi* 25; *dovñi to še samymu pekauo, tero to pekoże pekum* 19
- pielacz** (N. AG.) ‘ten, kto piele’: pielici; *pielać* 8
- pielaczka** (N. AG.) ‘ta, która piele’: pielici; *pelacka* 19, 25; *pielacka* 1, 12; *pielačka* 4, 5, 7, 8; *pelacka* 3, 24; *pelacka pele* 19; *pielačka pielać p̣syjeḡḡa* 8; *pelacka p̣ouua* 3; *pelacka peḡla // pleviua l'en* 24
- pielęgniarka** (N. AG.) ‘ta, która pielęguje kogoś; pracownica służby zdrowia należąca do pomocniczego personelu lekarskiego, uprawniona do pielęgnowania chorych i do wykonywania prostszych zabiegów leczniczych’: pielęgnować; *pielengnarka* 1–19, 25, M; *pelëngnarka* 14, 16; *pelegnarka* 20–24, 26–29; *peleŋgnarka* G; *pelynorka* 30; *pel'ingnarka* 19; *f špitalu to pelëngnarka čuva p̣sy xorym* 14
- pielęgniarcz** (N. AG.) ‘ten, kto pielęguje kogoś; pracownik służby zdrowia należący do pomocniczego personelu lekarskiego, uprawniony do pielęgnowania chorych i do wykonywania prostszych zabiegów leczniczych’: pielęgnować; *pielengnaś* 1–12, 14–19, 25, G; *pielengnoś* 13, M; *pelegnaś* 21, 23, 24, 26, 28, 29; *pelegnoś* 20, 22, 27; *pelynaś* 30; *pel'ingnaś* 19; *pielengnaś pielengnuje xoryx* 1; *pel'ingnaś to samo robi co pelingnarka, pelegnuje xoryx* 19
- pielgrzym** (N. AG.) ‘ten, kto // ta, która pielgrzymuje; człowiek odbywający wędrowkę do miejsca kultu; pątnik’: pielgrzymować; *pielgżym* 1–6, 8, 9, 11–16, 21; *pelgżym*, 7, 9–12, 17–30; *pielgżymi pielgżymovali do sanktuarium* 1
- pielgrzymowiec** (N. AG.) ‘ten, kto pielgrzymuje gdzieś; mężczyzna odbywający wędrowkę do miejsca kultu; pątnik’: pielgrzymować; *pielgżymowiec* 7; *pielgżymowiec pielgżymuje* 7
- pielacz** (N. AG.) ‘ten, kto piele’: pielici; *pieuac* 6; *pieuace pielili f polu* 6
- pielaczka** (N. AG.) ‘ta, która piele’: pielici; *pieuacka* 2, 6, 9; *piouacka* 12; *pieuacki len p̣ielo* 2; *pieuacki najemne pielili // piouuy* 6; *pieuacka pieuua* 9; *piouacka piouua* 12

- pierdacha** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która pierdzi; kobieta puszczająca wiatry, psująca powietrze’: pierdzieć ‘psuć powietrze, smrodzić’: *perdaχa* 20, 22; *perdaχa, beka, perži i duube v noše* 20
- pierdoluśnica** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi pierdolić; kobieta gadatliwa, mówiąca głupstwa’: pierdolić ‘dużo mówić, mówić głupstwa’: *pierdoluśnica* 25; *jak pierdol’i, gado guupoty to jes pierdoluśnica* 25
- pierdola** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale pierdoli; mężczyzna mówiący głupstwa’: pierdolić ‘gadać głupstwa’: *perdoua* 25; *fto by tam perdouy suχou* 25
- pierzica** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która pierdzi; kobieta leniwa; nierób’: pierdzieć; *peržica* M; *peržic i peržica peržom tylko a nie robom* M
- pierzidupa** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto pierdzi; mężczyzna // chłopak puszczający wiatry, psujący powietrze’: pierdzieć ‘psuć powietrze, smrodzić’, dupa, a właściwie: pierdzieć dupa; *peržidupa* 19
- pierziel** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: pierdzieć ‘jw.’; *pieržel* 6; *peržel* 3, 17, 19, 20, 22
- pierzielka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która pierdzi; kobieta // dziewczyna puszczająca wiatry, psująca powietrze’: pierdzieć ‘jw.’; *pierželka* 6
- pierzioch** (ATTR. N. AG.) zob. pierzidupa: pierdzieć ‘jw.’; *peržoχ* 19, 20, 22, 28; *perži pšy stole peržoχ jeden* 20
- pierziocha** (ATTR. N. AG.) zob. pierzielka: pierdzieć ‘jw.’; *pieržoχa* M; *peržoχa* 17, 19, 20, 22; *peržoχo, nie perć pšy lužaχ* 19
- pierzacz** (N. AG.) ‘ten, kto skupuje pierze’: pierze (coll.); *pežač* 28; *pežač peže skupuje* 28
- pierzaczka** (N. AG.) ‘ta, która drze pierze’: pierze (coll.); *pižocka* 19; *jak še na pižofce s cauy fši pižocki zebrauy, to daruy piže, godauy, špivauy* 19
- pierzarka** (N. AG.) ‘jw.’: pierze (coll.); *pižorka* 17, 20
- pieszczoch** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi się pieścić; mężczyzna // chłopiec rozpieszczony, lubiący pieszczoty, przymilny’: pieścić się; *piescoχ* M; *pieščoχ* 6–8, 10; *pescoχ* 12–17, 20, 22; *peščoχ* 1–3, 5, 8, 9, 19, 22; *peščoχ* 1, 4, 5, 7, 9, 11, 12, 14, 16, 19; *jak ten pieščoχ co še pieści* 6
- pieszczocha** (ATTR. N. AG.) **1.** ‘ta, która lubi się pieścić; kobieta // dziewczynka rozpieszczona, lubiąca pieszczoty, przymilna’: pieścić się; *piescoχa* M; *pescoχa* 20, 22; *peščoχa* 17, 19, 20; *peščoχa* 19; *piščoχa* 30; *piescoχa lubi še pieścić* M; *co za peščoχa s ty baby, peści še tylko* 19; **2.** ‘ten, kto lubi się pieścić; mężczyzna // chłopiec rozpieszczony, lubiący pieszczoty, przymilny’: pieścić się; *pieščoχa* 6, 8, 10; *pescoχa* 15; *peščoχa* 9, 12; *ten pieščoχa s kuńca, co še aby pieści* 6
- pieszczoszka** (ATTR. N. AG.) zob. pieszczocha 1: pieścić się; *pescoska* 12, 13
- pieszczota** (r.m.) (ATTR. N. AG.) zob. pieszczoch: pieścić się; *peskota* 13, 16; *peščota* 3, 10; *ten peščota co še peści* 3
- pieszczuch** (ATTR. N. AG.) zob. pieszczoch: pieścić się; *pescuχ* 18; *peščuχ* 8; *peščuχ* 5, 12; *nie peść še peščuχu* 5

- pieszczula** (ATTR. N. AG.) zob. pieszczocha 1: pieścić się; *peščula* 17; *peščula* 24; *peščula se pešći* 24
- pieścicha** (ATTR. N. AG.) zob. pieszczocha 1: pieścić się; *pešćixa* 17; *pešćixa to lubi se pešći* 17
- pieściel** (ATTR. N. AG.) zob. pieszczoch: pieścić się; *peščel* 9
- pieśniarka** (N. AG.) ‘ta, która śpiewa pieśni; śpiewaczka’: pieśń; *pieśnarka* 1–6, 8, 9, 11–16, 21; *peśnarka* 7, 10, 17–20, 22–30; *pieśnaže i pieśnarki śpievali* 1
- pieśniarz** (N. AG.) ‘ten, kto śpiewa pieśni; śpiewak’: pieśń; *peśnaš* 6, 8, 9, 11, 12; *pieśnaš* 5, 15; *pieśnoš* 1–4, 16, 21; *peśnoš* 7, 10, 13, 14, 17–20, 23–25, 27; *peśnaš* 22, 26, 28–30; *pieśnaže i pieśnarki śpievali pieśni* 6
- piewca** (N. AG.) ‘ten, kto (o)piewa, tj. opisuje, sławi kogoś // coś’: (piewać); *pefca* 12; *pefca miuności* 12
- pijaczka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która pije; kobieta nałogowo pijąca alkohol’: pić, pij- (sg., pl. praes.); *pijacka* 3, 5, 6, G; *pijčka* 7, 8, 10–12, 14–16, 19, 26, 28–30; *pijocka* 1, 2, 4, 16, 19, 20, 22, M; *pijocka* 7, 9, 17, 18, 21, 23–25, 27; *ta pijčka zнову piye* 8
- pijak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto pije; mężczyzna nałogowo pijący alkohol’: pić, pij- (sg., pl. praes.); *pijak* 3, 6–8, 10–12, 14, 16, 19, 22, 24, 25, 30, G; *pijok* 6, 7, 13, 14, 16, 17, 19–21, 23–25, 28, 30, M; *naigoršy pijak, jak piye, a ten ne piu* 12; *u nas to dužo pijakuf, co žeń piio* 19; *pijok puu f karcme* 7; *tyu pijok iag ne vypije, to cauy žiń zuu loto* 19; *taki z nego pijok, cožińne piye vutke* 20
- pijal** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: pić, pij- (sg., pl. praes.); *pijal* 3
- pijas** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: pić, pij- (sg., pl. praes.); *pijas* 24
- pijus** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: pić, pij- (sg., pl. praes.); *pijus* 1, 2, 5, 7, 9, 15, 17, 19, 20, 22, 25, 28, 30; *pijus vutke piye, na rožine ne zvaža* 2
- pikieciarz** (N. AG.) ‘ten, kto pikietuje, pilnuje, by nie dopuścić nikogo do określonego miejsca’: pikietować; *pikecaš* 12, 13, 15, 20, 22
- pilarz** (N. AG.) ‘ten, kto piłą rżnie drzewo na deski’: piła; *pilaš* 1, 19, 25; *piloš* 19, G; *pilaže piuamy žheli žževo na deski* 1
- pilnowacz** (N. AG.) ‘ten, kto pilnuje czegoś; strażnik’: pilnować; *pilnovac* 19; *pilnovace pilnovauy fši pšed zuožejamy* 19
- pilot** (N. AG.) ‘ten, kto pilotuje samolot; osoba odpowiednio wyszkolona, mająca uprawnienia do kierowania statkiem powietrznym; lotnik’: pilotować; *pilot* 19, G
- piłśniarz** (N. AG.) ‘ten, kto pilśni sukno; folusznik’: pilścić; *piłśnaš* 14
- piłkarz** (N. AG.) ‘ten, kto gra w piłkę nożną’: piłka; *piukaš* 1–30; *piukaže to dužo na gže f piuke zarabiajo* 1
- pindraska** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi się pindrasić; strojnisia’: pindrasić się ‘stroić się’; *pindraska* 19; *pindraska pindraši se gožinamy v lusterku* 19
- piosenkarka** (N. AG.) ‘ta, która śpiewa piosenki zawodowo’: piosenka; *piosenkarka* 1–6, 8, 9, 11–16, 21, 25; *posenkarka* 7, 10, 17–19, 23–30; *posenkorka* 20, 22; *na festivalu byuy piosenkaže i piosenkarki* 12

- piosenkarz** (N. AG.) ‘ten, kto śpiewa piosenki zawodowo’: piosenka; *pjosenskaš* 3, 6, 8, 9, 11, 12, 25; *pjosenkāš* 5, 15; *pjosenkoš* 1, 2, 4, 13, 14, 16, 21; *pjosenkāš* 22, 26, 28–30; *pjosenkoš* 7, 10, 17–20, 23–25, 27; *na festivalu pjosenskaže i pjosenkarki špievajo pjosenki* 12
- pisak** (N. AG.) ‘ten, kto pisał papiery w gminie’: pisać; *pisak* 12; *pisak gminny, bo piše v gmini* 12
- pisaka** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto pisze; mężczyzna // chłopiec brzydko piszący’: pisać; *pisaka* 3
- pisarczyk** (N. AG.) zob. pisak: pisać; *pisarčyk* 30
- pisarek** (N. AG.) 1. zob. pisak: pisać; *pisarek* 1, 3, 8, 11, 17, 19, 20, 23, 26, 28, M; *v gmini pisau papiery pisarek* 1; *pisarek pisau vešči gminne* 19; 2. ‘ten, kto pisał w majątku ziemskim’: pisać; *pisarek* 8, 10, 19; *pisarek pisau v majątku papiery* 8
- pisarka** (N. AG.) ‘ta, która pisze; kobieta pisząca utwory literackie; literatka, autorka’: pisać; *pisarka* 1–30; *to znana pisarka, napisała troje kšček* 13
- pisarz** (N. AG.) ‘ten, kto pisze’: pisać; 1. ‘mężczyzna piszący książki’: *писаš* 3, 6–9, 11, 12, 22; *писаš* 5, 15, 26, 28–30; *пиsoš* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–21, 23–25, 27, 28; *писаž davni pisau v majątku, tera to muvju писаš na tyx, co kšuski pišu* 7; *luže tego писаša, čekave piše* 22; 2. zob. pisak: *писаš* 3, 16, 28; *пиsoš* 13, 17, 19–23, 25; *писаš pisau v gmini* 3; 3. zob. pisarek 2: *писаš* 7, 16, 19; *пиsoš* 13; *писаž davni pisau v majątku, tera to muvju писаš na tyx, co kšuski pišu* 7; *писаš to pisau ve dvože dokumenty* 16
- piskala** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi piskać; gwizdała’: piskać ‘gwizdać’: *piskaua* 23, 24
- piszczek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto piszczy’: piszczeć; *piscek* 17, 20; *pišček* 7, 8, 17; *tak piščy, že će ne suyšē* 8
- piszczoł** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która piszczy’: piszczeć; *piščoχ* 7; *ne pišč piščoχu* 7
- pitricha** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która pitrasi; kobieta źle gotująca’: pitrasić ‘źle gotować’: *pitraχa* 20, 22; *pitraχa upitrašeua uobot χuopu* 20
- piwiarz** (N. AG.) ‘ten, kto rozwozi piwo’: piwo; *pivjaš* 8, 10–13, 15; *robiu za pivjaža, vožiu pivo* 8
- placowy** (N. AG.) ‘ten, kto zbiera placowe; mężczyzna zbierający podatek pobierany od osób handlujących na placach miejskich, targowiskach itp.’: placowe; *placovy* 7; *dopero co placovy zebrau placove* 7
- plajciarz** (N. AG.) ‘ten, kto splajtował; mężczyzna, który bankrutuje (zwłaszcza umyślnie)’: plajtować; *plajčaš* 3, 5, 6, 8, 9, 11–13, 15, 22, 26, 28–30; *plajčoš* 1, 2, 4, 7, 10, 14, 16–21, 23–25, 27; *te plajčože ze Zdun, co splajtovaυ* 13
- plajdula** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi się plajdać; kobieta włócząca się po świecie, niemająca stałego miejsca pobytu; obieżyświat’: plajdać się ‘włóczyć się’: *plajdula* 3; *še plajda po fši* 3

- planista** (N. AG.) ‘ten, to opracowuje plany budowlane, finansowe itp.’: plan; *plaŋista* 1–30, G, M
- plapera** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która plaperuje; plotkarz // plotkarka’: plaperować ‘plotkować’; *plapera* 3
- plątacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto płącze; oszukaniec, kłamca’: plątać ‘oszukiwać, kłamać’; *plontac* 19; *plotoc* 20, 22; *coś plonce tyn plontac s tom źiňom* 19
- pleciarka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi pleść; kobieta // dziewczyna mówiąca bez sensu, bez zastanowienia, opowiadająca bzdury’: pleść ‘mówić bez sensu, nie zastanawiając się; gadać, paplać o czymś’; *plećarka* 18; *plećarka to tak pleće co papadnie* 18
- pleciarz** (N. AG.) ‘ten, kto plecie coś; mężczyzna wyplatający kosze’: pleść, pleć- (2., 3. sg., 1., 2. pl. praes.); *plećoš* 15; *koše pleće* 15
- plecięga** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która lubi pleść; człowiek mówiący bez sensu, bez zastanowienia’: pleść, pleć- (2., 3. sg., 1., 2. pl. praes.) ‘mówić bez sensu, nie zastanawiając się; gadać, paplać o czymś’; *plećęga* 3; *ta plećęga iu pleće* 3
- plecionkarka** (N. AG.) ‘ta, która zajmuje się wyplataniem plecionek, tj. przedmiotów ze słomy, wikliny’: plecionka; *plećonkarka* 17
- plecionkarz** (N. AG.) ‘ten, kto zajmuje się wyplataniem plecionek, tj. przedmiotów ze słomy, wikliny’: plecionka; *plećonkaš* 14
- pleciuch** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi pleść; mężczyzna mówiący bez sensu, bez zastanowienia’: pleść, pleć- (2., 3. sg., 2., 3. pl. praes.) ‘mówić bez sensu, nie zastanawiając się; gadać, paplać o czymś’; *plećux* 3, 6, 10–12, 17, 20, 28; *plećux naplet guupstf* 22
- pleciuga** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która lubi pleść; człowiek mówiący bez sensu, bez zastanowienia’: pleść ‘jw.’; *plećuga* 1, 7, 17, 19, 20, 22, 28; *plećuga tylko pleće i i pleće te guupoty* 7; *plećuga pleće čšy po čšy* 19; *ńe pleć vincy, plećugo* 19; *plećuga pleće uod žecy* 22
- pleskot** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto pleskota; pleciuga’: pleskotać ‘pleść’; *pleskot* 12, 24
- plocicha** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi plotkować; kobieta roznosząca, rozpowszechniająca plotki’: plotkować; *ploćiχa* 8; *ploćiχa poplotkovać pšyšua* 8
- plociuch** (ATTR. N. AG.) 1. ‘ten, kto lubi plotkować; mężczyzna roznoszący, rozpowszechniający plotki’: plotkować; *ploćux* 3, 5, 6, 8, 9, 11, 14, 16–18, M; *taki ploćux z ńego, plotkuje stale* 9; *jak χuop plotkuje to ploćux, a kobita plotkara* 14; 2. zob. plocicha: plotkować; *ploćux* 3, 5, 9, 11, 12, 15, 17, 18; *taki ploćux z ńej, plotkuje stale* 9; *ńic ńe mufta do ńi, bo to ploćux* 18
- plota** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która lubi plotkować; plotkarz // plotkarka’: plotkować; *plota* 5, 30; *lu bi plotkovać plota* 5
- plotek** (ATTR. N. AG.) zob. plociuch 1: plotkować; *plotek* 6; *ńe plotku i s tymy plotkami* 6

- plotkara** (ATTR. N. AG.) zob. plocicha: plotkować; *plotkara* 9, 11–16, 18, 25, G; *plotkora* 25; *plotkara* 30; *ta stara plotkara juš né vyčšymaŭa i polećaŭa plotkować* 6; *jak chuop plotkuje to pločuχ, a kobita plotkara* 14
- plotkarka** (ATTR. N. AG.) zob. plocicha: plotkować; *plotkarka* 3–8, 12, 17, 19–21, 25; *plotkarka* 30; *Stefka to staršna plotkarka, každego oplotkuje* 3
- plotkarz I** (ATTR. N. AG.) zob. plociuch 1: plotkować; *plotkaš* 3, 6–8, 10, 19, 20, 25, 28, G; *plotkoš* 19, 25; *chuopy to gorše plotkaže niš baby, tylko še né χcu pšyznać, že plotkuiu* 3; *s chuopuf to som plotkože, plotkuiom gožeŭ niš baby* 25
- plotkarz II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto robi, roznosi plotki’: *plotka*; *plotkoš* 22, 25
- plotkus** (ATTR. N. AG.) zob. plota: plotkować; *plotkus* 6; *poznaua tego plotkusa, co lubi plotkować* 6
- plotnik** (ATTR. N. AG.) zob. plociuch 1: plotkować; *plotnik* 16; *zešuy še plotniki i plotkuium* 16
- plotuch I** (ATTR. N. AG.) 1. zob. plociuch 1: plotkować; *plotuχ* 1–8, 10, 13, 16, 19, 20, 22, 28, 30, M; *tyn plotuχ to tylko plotkuje, f χauupe nic né robi* 13; *plotuχ z négo, cauŭ žeń tylko by plotkovaŭ* 19; 2. zob. plocicha: plotkować; *plotuχ* 2–5, 7, 8, 10, 13, 14, 16, 22, 28; *z moiŭ baby to dopjero plotuχ, níkumu né pšepuści, plotkuje* 8; *plotuχ z ni veľki, plotkuje cauŭ dne* 10
- plotuch II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi plotować; mężczyzna roznoszący, rozpowszechniający plotki’: *plotować* ‘plotkować’; *plotuχ* 20; *plotuχ plotuje* 20
- plotuch III** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która roznosi, rozpowszechnia ploty’: *plota*; *plotuχ* 7, G; *tyn plotuχ roznoši ploty lepi iag baba* 7
- plotucha I** (ATTR. N. AG.) zob. plocicha: plotkować; *plotuχa* 5, 8, 13, M; *iže plotuχa, zara beže plotkować* 8
- plotucha II** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi plotować; kobieta roznosząca, rozpowszechniająca plotki’: *plotować* ‘plotkować’; *plotuχa* 13; *posχοžeuy še plotuχy i plotovaŭy* 13
- plotus I** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która lubi plotkować; człowiek roznoszący, rozpowszechniający plotki’: *plotkować*; *plotus* 17, 20; *plotus juš začyna po fši plotkować* 17
- plotus II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto robi ploty’: *plota*; *plotus* 17, 20
- plotuśnica I** (ATTR. N. AG.) zob. plocicha: plotkować; *plotuśnica* 1–4, 7, 13, 16, 19, 22, 25, M; *co to za plotuśnica tak plotkuje* 19
- plotuśnica II** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która robi, roznosi, rozpowszechnia ploty’: *plota*; *plotuśnica* 7; *plotuśnica v dumu nic né robi, iŭno ploty roznoši po fši* 7
- plotuśnik** (ATTR. N. AG.) zob. plociuch 1: plotkować; *plotuśnik* 2, 7, 13, 16, 19; *ty plotuśniku, né plotkui tylko rup* 2
- plujek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale pluje’: *pluć*, *pluj-*; *plujek* M
- plachciarz** (N. AG.) ‘ten, kto sieje z płachty’: *płachta*; *puaxćaš* 26; *puaxćaš šeje s puaxty* 26

- placzek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale płacze’: płakać; *puacek* 13, 17, 19–22, 25, 26, 28, 29, G, M; *puacek* 1, 2, 4, 7, 8, 14, 16, 19, 25; *čego puacku puaceš?* 2; *puacek zašše puace iak pšyžiže* 19
- placzka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale płacze’: płakać; **1.** ‘kobieta, która często płacze, zwykle z nieistotnego powodu’: *puacka* 6, 19, 20, 22, M; *puacka* 8, 10, 14, 16, 19, 25; *puacka cysto puace* 6; *mo takom puacke v dumu, to mu puace* 20; *učučovy puacek albo puacka, ze fšyskigo puace* 14; *puacka, puace ii puace nat sobq* 19; **2.** ‘kobieta wynajmowana dawniej do okazywania rozpaczy i oplakiwania czyjejś śmierci’: *puacka* 19; *puacka* 19; *puacka puace po zmaruym na pogžebaž* 19
- placca** (N. AG.) ‘ten, kto płaci, tj. uiszcza jakieś należności’: płacić; *puacca* 17; *puacca puaci podatek* 17
- plaksa** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale płacze; placzek // placzka’: płakać; *puaksa* 7, 12, 17, 20
- platnik** (N. AG.) ‘ten, kto płaci, tj. uiszcza jakieś należności’: płacić; *puatnik* 1–30
- plocharka** (N. AG.) ‘ta, która wyrabia płochy’: płocha; *puoxarka* 1–11, 13–16, M; *puoxorka* 20, 22; *puoxarka robiu puoxi* 3
- plocharz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia płochy’: płocha; *puoxaš* 1–11, 13–16, 30, M; *puoxoš* 20, 22; *puoxaš robiu puoxi* 3
- ploducha** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która płodziła // spłodziła dużo dzieci’: płodzić; *puoduča* 20, 22; *spuožiuu dužo žeči* 22
- plócienniczka** (N. AG.) ‘ta, która tka płótno’: płótno; *puucińnička* 7, 13; *puucińnička* 4; *puucińnička robi puutno* 4
- plóciennik** (N. AG.) ‘ten, kto tka płótno’: płótno; *puuceńnik* 2, 13, 19; *puucińnik* 7, 19, G; *puceńnik* 7
- plótniarz** (N. AG.) ‘jw.’: płótno; *puutnaš* 8, 14, 19; *puutnaš robi puutno* 8
- pluczymorda** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto płucze swoją mordę, tj. pije wódkę; pijak’: płukać, morda, a właściwie: płukać mordę; *puucymorda* 16; *ne piiu tyle, ty puucymordo* 16
- plytkarz** (N. AG.) ‘ten, kto układa płytki; rzemieślnik zajmujący się układaniem płytek ceramicznych’: płytki; *puytkaš* 14
- plywacz** (N. AG.) ‘ten, kto dobrze pływa’: pływać; *puyvac* 12
- plywaczka** (N. AG.) ‘ta, która dobrze pływa’: pływać; *puyvacka* 1–6, 19, 20, 22, 30; *puyvacka* 7–18, 20, 21, 23–29; *ale ta puyvacka to dobže puывa* 8
- plywak** (N. AG.) zob. *plywacz*: pływać; *puyvak* 3, 5–9, 11, 12, 15, 20, 22, 26, 28–30; *puyvok* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–25, 27
- pobieraczka** (N. AG.) ‘ta, która pobiera; kobieta, która zbiera zboże za kosiarzem’: pobierać ‘zbierać i wiązać w snopki koszone zboże’: *pobieračka* 4, 7, 10; *poberacka* 18, 19; *pobryačka* 30; *pobieračka pobiera zbože* 4; *pobierački šuy za košnikamy i pobierauy zbože* 7

- poborca** (N. AG.) ‘ten, kto pobiera; mężczyzna pobierający podatki, czynsze’: pobierać; *poborca* 1–4, 7, 9, 10–13, 15, 17, 18, 22–29, *puborca* 30; *poborce poberajom podatki* 13
- pochlebca** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto pochlebia komuś’: pochlebiać ‘wyrażać się o kimś pochlebnie; nadskakiwać komuś, przymilać się, zwykle dla osiągnięcia jakichś korzyści’: *poχlepca* 17, 20, M; *poχlepca sprytne poχlebjo innym* M
- pochlebczyni** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która pochlebia komuś’: pochlebiać ‘jw.’; *poχlepcyńi* M
- pochlebiacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto pochlebia komuś’: pochlebiać ‘jw.’: *poχlebiać* 25
- pochlebiaczka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która pochlebia komuś’: pochlebiać ‘jw.’; *poχlebiačka* 25
- pochlebnisia** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która pochlebia komuś; kobieta nadskakująca komuś, przymilająca się, zwykle dla osiągnięcia jakichś korzyści’: pochlebiać ‘jw.’; *poχlebnĩa* 20, 22; *ta poχlebnĩa iak to nom poχlebo* 20
- pocieraczka** (N. AG.) ‘ta, która pociera, trze len’: pocierać; *poćeracka* 12, 23; *poćeracka poćeraŭa len* 12; *poćeracka to kobita, ktura stoi pšy ćerlicy i poćero* 23
- pocieszacz** (N. AG.) ‘ten, kto pociesza // pocieszył kogoś; mężczyzna, który dodaje // dodał otuchy, podtrzymuje // podtrzymał kogoś na duchu’: pocieszać; *poćesac* 14
- pocieszyciel** (N. AG.) ‘jw.’: pocieszyć; *poćesyćel* 1–6, 19, 20, 22; *poćesyćil* 30; *poćešyćel* 7–12, 14–18, 20, 21, 23–29; *poćesyćel to zafse poćesy* 6
- pocieszycielka** (N. AG.) ‘ta, która pociesza // pocieszyła kogoś; kobieta, która dodaje // dodała otuchy, podtrzymuje // podtrzymała kogoś na duchu’: pocieszyć; *poćesyćelka* 1–6, 13, 19, 20, 22; *poćesyćilka* 30; *poćešyćelka* 7–12, 14–18, 20, 21, 23–29; *znalazŭa še poćesyćelka, co kozdego poćeso* 13
- poczciarka I** (N. AG.) ‘ta, która pracuje na poczcie’: poczta; *poććarka* 8, 14, 16, 17, 20; *poććorka* 22, 29; *poććarka* 6, 19, M; *poććorka* G; *poććarka na poćće* 8
- poczciarka II** (N. AG.) ‘ta, która roznosi pocztę; listonoszka’: poczta ‘zbiór listów, telegramów, paczek itp. przesyłanych pocztą’; *poććarka* 17, 20; *poććorka* 22, 29; *poććarka roznoši poće* 17
- poczciarz I** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje na poczcie’: poczta; *poććaš* 7, 8, 14, 16, 26, 29, 30; *poććoš* 17, 20, 22; *poććaš* 6, 19; *poććoš* 20, G, M
- poczciarz II** (N. AG.) ‘ten, kto roznosi pocztę; listonosz’: poczta ‘zbiór listów, telegramów, paczek itp. przesyłanych pocztą’; *poććoš* 17, 20, 22, 26; *poććoš roznoši lužum poće* 20
- pocztarka** (N. AG.) zob. pocziarka I: poczta; *poćtarka* 30
- pocztarz I** (N. AG.) zob. pocziarz I: poczta; *poćtaš* 3
- pocztarz II** (N. AG.) zob. pocziarz II: poczta ‘zbiór listów, telegramów, paczek itp. przesyłanych pocztą’; *poćtaš* 3

- pocztowiec** (N. AG.) zob. pocztarz I: pocztą; *počtověc* 10; *česká práca počtofcuf* 10
- pocztowy** (N. AG.) zob. pocztarz II: pocztą ‘zbiór listów, telegramów, paczek itp. przesyłanych pocztą’; *počtowy* 19
- podarciuch** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto szybko podrze ubrania; chłopiec często niszczący ubrania, buty’: podrzeć, podar- (sg., pl. praet.); *podarćux* 25; *podarćux podar caue portki* 25
- podawacz** (N. AG.) ‘ten, kto podaje coś; mężczyzna podający snopy do młócenia’: podawać; *podavac* 6, 19, 20; *podavač* 8; *podavac podavau snopy pši młocce* 6; *podavac uirhou podavać snopki na mašyne* 19; *podavač to podavau snopy do młuceńa* 8
- podawca** (N. AG.) ‘ten, ko podaje; mężczyzna przekazujący coś do publicznej wiadomości’: podawać; *podafca* 7, 19
- podbieracz** (N. AG.) ‘ten, kto podbiera coś’: podbierać ‘wziąć, zabrać część czegoś, wziąć coś częściowo, po trochu, ukradkiem; wziąć, wybrać coś od spodu’; **1.** ‘mężczyzna, który podbiera, podkrada komuś coś’: *podberoc* 13, 17, 18, 20; *io ci podbore iapka, ty podberocu!* 20; **2.** ‘mężczyzna, który podbiera ziemniaki z kopca’: *podbiroc* 19; *s kopcuf źmoki podbirou podbiroc* 19; **3.** ‘mężczyzna, który zbiera zboże za kosiarzem’: podbierać ‘zbierać i wiązać w snopki koszone zboże’; *podbiroc* 17, 20; *podbiroc zboze podbiro* 20
- podbieraczka** (N. AG.) ‘ta, która podbiera; kobieta, która zbiera zboże za kosiarzem’: podbierać ‘zbierać i wiązać w snopki koszone zboże’; *podbieracka* M; *podbieračka* 8, 10, 11; *podberacka* 3, 12, 13, 18, 20, 22, 26, G; *podberačka* 14–17; *podbiracka* 19, 24, 27; *podbirocka* 17, 20; *pubdieračka* 30; *potberacka* G; *kobity podberački šuy za košažem, podberyvauy to ścinte zboże i od razu vqzauy* 14; *podberačka šua za košažem, podberaua zboże i i vqzaa snopki* 19; *za košożym podbiraua podbiracka* 19
- podburzacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto podburza kogoś do czegoś; buntownik, judziciel’: podburzać ‘namawiać do buntu, oporu, sprzeciwu; buntować, podjudzać’; *podbużać* 17; *to ie pravživy podbużać, na pravo i levo podbuža* 17
- podburzak** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: podburzać ‘jw.’; *podbużak* 3; *to stary podbużak, podbuža młodyx* 3
- podchlebca** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto podchlebia, tj. pochlebia komuś’: podchlebiać ‘pochlebiać; nadskakiwać komuś, przymilać się, zwykle dla osiągnięcia jakichś korzyści’; *potxlepca* 3, 19; *mo opińe potxlepcy bo tylko še potxlebo* 19
- podchlebiacz** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: podchlebiać ‘jw.’; *potxleboc* 20, 22; *potxliibać* 14, 16; *potxliibać xoži potxliiba še fšyskim, na zue i dobre pšyklaskuje* 14
- podchlebiaczka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która podchlebia, tj. pochlebia komuś’: podchlebiać ‘jw.’; *potxliibačka* 14, 16
- podchlebnik** (ATTR. N. AG.) zob. podchlebca: podchlebiać ‘jw.’; *potxlebnik* 7; *potxliibnik* 19

podchlebus (ATTR. N. AG.) zob. podchlebca: podchlebiać ‘jw.’; *potχl'ibus* 17, 20; *nie luβe potχl'ibusuf* 17

podglądacz (N. AG.) ‘ten, kto podgląda kogoś // coś; mężczyzna podpatrujący kogoś // coś’: podglądać; *podglondač* 8; *podglondoc* M; *podglondač pšyχoži podglondač vesele* 8; *podglondoc podglondo panny* M

podgryzek (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto podgryza kogoś; mężczyzna, który działa po cichu na czyjąś szkodę’: podgryzać ‘działać na szkodę’; *podjodek* 25; *sòm take podjotki, to on podjada, podgryza tak, iak te podjotki v žemi, χoži i drugigo tak, no podgryza go po prostu, žeby mu škožić, podjotki take, podgryski* 25

podjadek (ATTR. N. AG.) 1. ‘ten, kto stale podjada, je po trochu, ale często; je ukradkiem, podkradając jedzenie’: podjadać; *podjodek* 7; *podjodek* 19; 2. ‘ten, kto podjada, tj. podgryza kogoś; mężczyzna, który działa po cichu na czyjąś szkodę’: podjadać; *podjodek* 25; *sòm take podjotki, to on podjada, podgryza tak, iak te podjotki v žemi, χoži i drugigo tak, no podgryza go po prostu, žeby mu škožić, podjotki take, podgryski* 25

podjudzacz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto podjudza kogoś do czegoś; buntownik, judzićiel’: podjudzać; *podjužac* 14

podkownik (N. AG.) ‘ten, kto wykonuje w kuźni przedmioty z żelaza, w tym podkowy oraz podkuwa konie’: podkować; *potkovnik* 14

podlewaczka (N. AG.) ‘ta, która podlewa coś; kobieta wynajęta do podlewania kwiatów na cmentarzu’: podlewać; *podlevacka* M; *vynaion podlevacke do podlevaño kfotuf na cmyntožu* M

podlizacz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto podlizuje się komuś; pochlebca’: podlizywać się; *podlizac* 6

podlizaczka (ATTR. N. AG.) ‘ta, która podlizuje się komuś; pochlebczyni’: podlizywać się; *podlizacka* 6

podlizuch (ATTR. N. AG.) zob. podlizacz: podlizywać się; *podl'izux* M

podlizun (ATTR. N. AG.) zob. podlizacz: podlizywać się; *podlizun* 3; *podlizun co še podlizuje* 3

podlizus (ATTR. N. AG.) zob. podlizacz: podlizywać się; *podlizus* 20, 22; *podl'izus* 25; *podlizus f skole* 20

podlizydupa (ATTR. N. AG.) zob. podlizacz: podlizywać się, dupa, a właściwie: podlizywać dupę; *podl'izydupa* G

podpalacz (N. AG.) ‘ten, kto podpala // podpalił coś; mężczyzna, który umyślnie wznieca // wzniecił lub próbuje // próbował wzniecić pożar’: podpalać; *potpalac* 1–6, 19, 20, 22, 30; *potpalač* 7–18, 20, 21, 23–29; *potpalač potpal'iu dom komuš abo sfuį* 25

podpalaczka (N. AG.) ‘ta, która podpala // podpaliła coś; kobieta, która umyślnie wznieca // wznieciła lub próbuje // próbowała wzniecić pożar’: podpalać; *potpalacka* 1–6, 19, 20, 22, 30; *potpalačka* 7–18, 20, 21, 23–29; *ta potpalačka podpala luži, bo ma z guovo coś* 8

- podrabiaacz** (N. AG.) ‘ten, kto podrabia // podrobił coś; fałszerz’: podrabiać ‘wykonywać imitację jakiejś rzeczy mającą uchodzić za oryginał, fałszować coś; wykonywać drugi egzemplarz jakiegoś przedmiotu po to, żeby się nim nielegalnie posługiwać’; *podrabiać* 1–6; *podrabiać* 8, 9, 11–16, 21; *podrabac* 19, 20, 22, 30; *podrabać* 7, 10, 18, 20, 23–29; *te podrabače podrabaŭy kŭity* 17
- podróżniczka** (N. AG.) ‘ta, która lubi podróżować; kobieta odbywająca (dalekie) podróże’: podróżować; *podružnica* 19; *podružnička* 6, 8, 10, 13; *to nie ta podružnička, ktura podružuje po Afryce, ale inna* 6
- podróżnik** (N. AG.) ‘ten, kto lubi podróżować; mężczyzna odbywający (dalekie) podróże’: podróżować; *podružnik* 3, 13, 14, 18, 19, 24; *podružnik* 6, 8, 10
- podróżny** (N. AG.) ‘ten, kto podróżuje; mężczyzna odbywający podróż, będący w podróży’: podróżować; *podružny* 16, 20
- podrygant** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto podryguje, jak idzie’: podrygiwać; *podrygant* 17
- podrywacz** (N. AG.) ‘ten, kto podrywa kobiety; mężczyzna szukający okazji uwodzenia kobiet, zaczepiający kobiety’: podrywać ‘o osobie przeciwnej płci: zdobywać, pozyskiwać sobie’; *podryvac* 3, 6, 8, 9, 11, 12, 19, G; *podryvač* 14, 16, 19, 25; *podryvác* 5, 15, 21, 22, 26, 28–30; *podryvoc* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–18, 20, 23–25, 27, M; *z něgo to strašny podryvac, kazdo podryva* 3; *podryvač muode bapki podryva* 19
- podrywaczka** (N. AG.) ‘ta, która podrywa mężczyzn; kobieta szukająca okazji uwodzenia mężczyzn, zaczepiająca mężczyzn’: podrywać ‘jw.’; *podryvačka* 12, 18
- podsluchiwarz** (N. AG.) ‘ten, kto podsłuchuje kogoś // coś’: podsłuchiwać ‘wysłuchiwać czyjejś rozmowy z ukrycia, potajemnie, podstępnie; słyszeć czyjeś słowa nieprzeznaczone dla osób postronnych’; *potsuuxivoc* 20; *potsuuxivoc potsuuxuje, co kto o kim godo i potym poštožo* 20
- podsluchownik** (N. AG.) ‘jw.’: podsłuchiwać ‘jw.’; *potsuuxovnik* 7
- podszczypywarz** (N. AG.) ‘ten, kto podszczypuje kobiety’: podszczypywać ‘lekko, ukradkiem szczypać kogoś (zwykle kobietę), okazując mu swoje zainteresowanie, zalecając się’; *počščypyvoč* M; *myšlou, ze me beže počščypyvou, počščypyvoč še znal* M
- podwodnik** (N. AG.) ‘ten, kto kieruje podwodą’: podwoda ‘obowiązek dostarczenia przez ludność środka transportu do dyspozycji organu administracji państwowej, także wojska’; *podvodnik* 13
- podwodziarz** (N. AG.) ‘ten, kto dostarcza podwodę; chłop zobowiązany dostarczyć podwodę, czyli wóz z koniem na potrzeby władz, wojska itp.’: podwoda ‘jw.’; *podvožaš* 14
- podwórzowy** (N. AG.) ‘ten, kto we dworze dbał o porządek na podwórzu’: podwórze; *podvyžovy* 13, 19; *podvyžovy dbau ve dvože o požondek na podvyžu* 13
- podzbierywarzka** (N. AG.) ‘ta, która podzbierywa; kobieta, która zbiera zboże za kosiarzem’: podzbierywać ‘zbierać i wiązać w snopki koszone zboże’; *podzbiryvacka* 16; *podzbiryvacka to zboze podzbiryva* 16

podżegacz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto podżega kogoś do czegoś; buntownik, judziiciel’: podżegać ‘podburzać, judzić kogoś; namawiać do popełnienia przestępstwa’: *podżegac* 1–6, 22, 30; *podżegać* 7–9, 11–18, 20, 21, 23–29; *podżegoc* 19, 20, 22; *do buntu podżega* 10

podżegaczka (ATTR. N. AG.) ‘ta, która podżega kogoś do czegoś; buntownicza, judziicielka’: podżegać ‘jw.’; *podżegacka* 1–6, 19, 20, 22, 30; *podżegačka* 7–18, 20, 21, 23–29

poganiacz (N. AG.) ‘ten, kto pogania kogoś // coś; mężczyzna poganiający konie w kieracie’: poganiać; *pogańac* 6, 12, 13, 19, G; *pogańać* 1–3, 5, 7, 8, 10, 11, 14, 16, 19, 25; *pogańoc* 19, 20, 22, M; *poguńoc* 20, 22; *pogańau koñe f’keraće* 1

pogromca (N. AG.) ‘ten, kto pogramia // pogromił kogoś // coś’: pogromić; 1. ‘mężczyzna, który zwycięża // zwyciężył, pokonuje // pokonał kogoś, zadaje // zadał komuś druzgocącą klęskę’: *pogromca* 1, 2, 4, 6, 7, 9, 10, 12, 13, 18, 19, 22, 24–26, 28–30; *pogrumca* 3, 5, 8, 11, 14–17, 20, 21, 23, 27; *pogromca ñejednego vroga pogromiu* 12; 2. ‘mężczyzna, który tresuje dzikie zwierzęta; treser’: *pogromca* 1, 2, 4, 6, 7, 9, 10, 12, 13, 18, 19, 22, 24–26, 28–30; *pogrumca* 3, 5, 8, 11, 14–17, 20, 21, 23, 27; *pogromca pogramia žike zvježenta* 6

pogromczyni (N. AG.) ‘ta, która pogramia // pogromiła kogoś // coś’: pogromić; 1. ‘kobieta, która zwycięża // zwyciężyła, pokonuje // pokonała kogoś, zadaje // zadała komuś druzgocącą klęskę’: *pogromcyñi* 22, 30; *pogromčyñi* 7, 9, 10, 12–14; *pogrumcyñi* 5; *pogrumčyñi* 11, 15; *ta pogromčyñi to fšystko pogromi* 7; 2. ‘kobieta, która tresuje dzikie zwierzęta; treserka’: *pogromcyñi* 1, 2, 4, 6, 7, 9, 10, 12, 13, 18, 19, 22, 24–26, 28–30; *pogrumcyñi* 3, 5, 8, 11, 14–17, 20, 21, 23, 27; *pogromcyñi zvježont* 6

pojednawca (N. AG.) ‘ten, kto doprowadza do pojednania kogoś’: pojednywać (daw. pojednawać); *pojednafca* 10

pokazywacz (N. AG.) ‘ten, kto pokazuje komuś coś’: pokazywać; *pokazyvoc* 20; *pokazyvoc sfojo vyssoć pokazuje* 20

pokojówka (N. AG.) ‘ta, która sprzątała we dworze pokoje’: pokój; *pokojuška* 1–28, M; *pokojuška spšontaua ve dvože pokoje* 1; *pokojuška dvorska, kuřarka gotovaua fkuřñi, a pokojuška posuugivaua pšy stole* 14; *ve dvože na pokojař pokojuški suzuřy* 19; *pokojuška, to byua tylko pšy žežicař, “una fšysko ñim tam donořiu, “usuugivaua, šćel’iuu uuška* 25

pokrywacz (N. AG.) ‘ten, kto pokrywa coś; rzemieślnik wykonujący poszycia dachów, dekarz’: pokrywać; *pokryvac* 13; *pokryvac dařu* 13

pokuśnik (N. AG.) ‘ten, kto namawia do pokusy’: pokusa; *pokuśnik* 13; *te pokuśniki to do pokus namavajom* 13

pokutnica (N. AG.) ‘ta, która pokutuje za coś; kobieta odpowiadająca pokutę’: pokutować; *pokuthica* 25; *pokuthica ñak pokutuje to ñi moře pšystompć do komuñi* 25

- pokutnik** (N. AG.) ‘ten, kto pokutuje za coś; mężczyzna odpowiadający pokutę’: pokutować; *pokutník 25; pokutník jak pokutuje to ni može pšystompić do komuńi 25*
- polatuch** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi polatać; mężczyzna leniwy, lubiący zamiast pracować włóczyć się po wsi’: polatać; *polatuχ 3*
- polerowacz** (N. AG.) ‘ten, kto poleruje coś; robotnik, do którego obowiązków należy polerowanie’: polerować; *polerovac M*
- polerownik** (N. AG.) ‘jw.’: polerować; *polerovník 14*
- polityk** (N. AG.) ‘ten, kto zajmuje się polityką; mąż stanu kierujący polityką państwa; dyplomata, działacz polityczny’: polityka; *polityk 1–12; pol’ityk 13–30; polityk to żyje s polityki 8; nie zajmęj się polityko, ty polityku, tylko weś się za robote 10*
- politykier** (N. AG.) ‘jw.’: polityka; *pol’ityker 17*
- polowacz** (N. AG.) ‘ten, kto poluje na zwierzynę; myśliwy’: polować; *polovac 19, 28, 29; polovac poluje na zvěžyne 19; z něgo to polovac 28*
- polowiec** (N. AG.) ‘jw.’: polować; *polovec 19, 22; polovec to nelegalnie poluje na zvěžyne 19*
- polownik** (N. AG.) ‘jw.’: polować; *polovník 13, 14, 16, 21, 24, 27, 28, M; po polaχ χοήευ polovníki i polovaυy 13*
- polowy** (N. AG.) ‘ten, kto pilnował na polu robotników’: pole; *polovy 8, 14, 22, 24, 26, 28; polovy pilnovaυ luži na polu 8; polovy pokazyvou co śać na polu i gže 26*
- polus** (ATTR. N. AG.) ‘mężczyzna włóczący się po świecie’: (stp. pol ‘świat’ z łac. polus ‘biegun’); *polus 19*
- połykacz** (N. AG.) ‘ten, kto połyka ogień w cyrku’: połykać; *pouykač 17; pouykače ogňa to vėjum jag go pouykač 17*
- pomagacz** (N. AG.) ‘ten, kto pomaga komuś; mężczyzna, który pomaga komuś, wyręcza kogoś w czymś; pracownik dany komuś do pomocy’: pomagać; *pomagač 1–5; byu za pomagača pšy mularce 1*
- pomagaczka** (N. AG.) ‘ta, która pomaga komuś; kobieta pomagająca komuś w jakiejś pracy, w wykonywaniu czegoś; pomocnica’: pomagać; *pomagačka 1–5; pomagačka pomaga 1*
- pomager** (N. AG.) zob. pomagacz: pomagać; *pomager 3*
- pomnikarz** (N. AG.) ‘ten, kto robi // stawia pomniki’: pomnik; *pomníkaš 17, 20*
- pomoc** (N. AG.) zob. pomagaczka: pomóc; *pomoc 13; curka to mħau pomoc do źecka 13*
- pomocnica** (N. AG.) zob. pomagaczka: pomóc; *pomocníca 6, 8, 10, 13; pumocníca 19; z ni to pomocníca, nič ci nie pomože 13*
- pomocnik** (N. AG.) zob. pomagacz: pomóc; *pomocník 6–14, 16, 18–21, 24, 27, 29; pòmocník 25; pumocník 19, 26, 30, G, M; mħau pomocníka, co mu fpracy pomagaυ 6; pomaga mħi to muī pomocník 19; pumocník murarski, pomaga muražovi 19; ale ma pšy sobe χuopoka takego pumočníka 19*

- pompiař** (N. AG.) ‘ten, kto stawia pompy wodne’: pompa; *pompiař* 3, 6, 9, 11, 12; *pompiař* 5, 15; *pompioř* 1, 2, 4, 13, 14, 16, 21; *pompāř* 22, 26, 28–30; *pompōř* 7, 10, 17–20, 23–25, 27; *pompiař stavia pompy* 3; *pompiař ies uot pomp* 6
- pomstownik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale pomstuje; mężczyzna, który przeklina, wymyśla głośno; złorzeczy komuś // czemuś’: pomstować; *pomstovník* 20, 22, 25, 26, 28
- pomykała** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto pomyka; mężczyzna, który stale pędzi’: pomykać; *pomykała* 23, 30
- pomywaczka** (N. AG.) ‘ta, która pomywa; kobieta zmywająca brudne naczynia’: pomywać; *pomyvačka* 14, 16; *pomyvačka fkuχni* 14
- popalaczka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która popala, tj. od czasu do czasu pali papierosy’: popalać; *popalačka* 7
- popielarz** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje przy popiele’: popiół; *popelař* 8, 11, 13
- poprawiacz** (N. AG.) ‘ten, kto stale poprawia coś’: poprawiać; *popraviac* 6; *popraviac* 8, 10; *popravoc* 13, 19, 20, 22; *popraviac stale coś poprawia* 6
- poradczyni** (N. AG.) ‘ta, która radzi komuś; kobieta doradzająca komuś, udzielająca komuś porad’: poradzić; *poraččyni* 14; *taka poraččyni každěmu χcauaby dobže poražiť* 14
- poręcznik** (N. AG.) ‘ten, kto poręcza // poręczył za kogoś; gwarant, żyrant’: poręczać; *porenčnik* // *porynčnik* 17
- poręczyciel** (N. AG.) ‘jw.’: poręczyć; *porecyčel* 22, 26–29; *porecyčil* 30; *porencyčel* 1–6, 19; *porenčyčel* 8–10, 12, 13, 15, 17, 18, 21, 24, 26; *porynčyčel* 1, 19, 20, 22; *porynčyčel* 7, 8, 10, 11, 13, 14, 16–18, 20, 21, 23–25, 27–29; *purynčyčil* 30; *porenčyčel porenčyū za něgo* 9; *čša mič porenčyčela co porenčy* 10; *f sumśedni fši to porynčyčel majuntkim poryncoū* 19
- portier** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje na portierni; pracownik pełniący służbę przy wejściu do jakiejś instytucji; odźwierny; recepcjonista’: portiernia; *portier* 14
- porwas** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto porywa coś; złodziej’: porywać ‘kraść’; *porvas* 29; *te porvasy to poryvaio, kradno co popadne* 29
- porywacz** (N. AG.) ‘ten, kto porywa // porwał kogoś // coś; mężczyzna, który uprowadza // uprowadził kogoś // coś dla okupu’: porywać // porwać; *poryvac* 1–6, 19, 20, 22, 30; *poryvač* 7–18, 20, 21, 23–29; *poryvače porvali samolot* 7
- porywaczka** (N. AG.) ‘ta, która porywa // porwała kogoś // coś; kobieta, która uprowadza // uprowadziła kogoś // coś dla okupu’: porywać // porwać; *poryvacka* 1–6, 19, 20, 22, 30; *poryvačka* 7–18, 20, 21, 23–29; *zuapali tom poryvačke, co porvaūa z ulicy žecko* 8
- porządkowy** (N. AG.) ‘ten, kto pilnuje porządku’: porządek; *požuntkovy* 19; *požuntkovy požundeκ zaprovažuū* 19
- posadzkarz** (N. AG.) ‘ten, kto układa posadzki; parkieciarz’: posadzka; *posackař* 17

- posiadaczka** (N. AG.) ‘ta, która posiada coś; kobieta, która posiada, ma na własność jakąś rzecz, zwykle mającą dużą wartość materialną; właścicielka’: posiadać; *pośadacka* 1–6, 19, 20, 22, 30; *pośadačka* 7–18, 20, 21, 23–29
- poskramiacz** (N. AG.) ‘ten, kto poskramia dzikie zwierzęta; mężczyzna tresujący dzikie zwierzęta; treser’: poskramiać ‘czynić uległym, posłusznym; tresować’: *poskramiac* 1–6; *poskramiáč* 8, 9, 11–16, 21; *poskraťac* 19, 20, 22, 30; *poskraťač* 7, 10, 17, 18, 20, 23–29; *poskramiáč žiko zvježyne poskramiá* 8
- poskramiaczka** (N. AG.) ‘ta, która poskramia dzikie zwierzęta; kobieta tresująca dzikie zwierzęta; treserka’: poskramiać ‘jw.’; *poskramiacka* 1–6; *poskramiáčka* 8, 9, 11–13, 15, 16, 21; *poskraťacka* 19, 20, 22, 30; *poskraťačka* 7, 10, 14, 17, 18, 20, 23–29; *poskramiáčka vēža* 14
- poskromiciel** (N. AG.) zob. poskramiacz: poskromić; *poskromičel* 14
- posługacz** (N. AG.) ‘ten, kto posługuje; mężczyzna posługujący we dworze’: posługiwać ‘służyć’: *posługač* 17, 30; *posługač u pana* 30
- posługaczka** (N. AG.) ‘ta, która posługuje; kobieta posługująca we dworze’: posługiwać ‘jw.’: *posługačka* 25
- posmykacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto posmykuje; złodziejaszek’: posmykować ‘podkraść’: *posmykač* 28; *posmykoc* 19; *posmykoc posmykuvou, ale go nakryl’i* 19
- postacianka** (N. AG.) ‘ta, która żnie zboże na postaci, tj. przoduje’: (postać ‘podczas żniwa przodowanie najlepszej żniwiarki wszystkim innym’); *postačanjka* 3
- postatnica** (N. AG.) ‘jw.’: (postać ‘jw.’); *postatńica* 7, 12, 20, 22; *postatńica pšoduje f pracax žnivnyx* 12
- postatnik** (N. AG.) ‘ten, kto żnie zboże na postaci, tj. przoduje’: (postać ‘jw.’); *postatńik* 3
- postnik** (N. AG.) ‘ten, kto pości, przestrzega postu’: pościć; *postńik* 13; *postńik pośceų caluśińki post* 13
- postronczarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia postronki, powrozy’: postronek; *postroncaš* G; *postroncoš* 22; *postroncaš to postrunĵki plut* G; *postroncoš skrynco postronki* 22
- postrzygacz** (N. AG.) ‘ten, kto postrzyga, tj. strzyże owce’: postrzyc, postrzyg- (1. sg., 3. pl. praes.); *pošťigac* 11; *pošťigac pošťšik uofce* 11
- postrzyżnik** (N. AG.) ‘jw.’: strzyc; *poščšyźńik* 25; *poščšyźńik ščšyže ofce* 25
- poszukiwacz** (N. AG.) ‘ten, kto stale poszukuje, szuka czegoś’: poszukiwać; *pošukivač* 6; *pošukivac* 19; *pošukivač* 8–13, 15, 17, 18; *pošukivače zuota* 6; *pošukivac čingim cegoš pošukivou* 19
- poszukiwaczka** (N. AG.) ‘ta, która stale poszukuje, szuka czegoś’: poszukiwać; *pošukivačka* 8, 13; *pošukivačka co pošukuje χuopa druĵi rok* 8
- poszywacz** (N. AG.) ‘ten, kto poszywa dachy’: poszywać ‘pokryć dach, budynek słomą’: *pošyvač* 30; *spoglonđau ĵak pošyvač pošyva daχy suomom* 30

- pośredniczka** (N. AG.) ‘ta, która pośredniczy w czymś; kobieta zajmująca się w celach zarobkowych pośrednictwem w transakcjach handlowych’: pośredniczyć; *pośrednica* 19, 20, 22; *puśrednica* 30; *puśrednica puśrednicy ftransakcijach χandlovyx* 30
- pośrednik** (N. AG.) ‘ten, kto pośredniczy w czymś; mężczyzna zajmujący się w celach zarobkowych pośrednictwem w transakcjach handlowych’: pośredniczyć; *pośrednik* 14, 16, 19, 20, 22, G, M; *puśrednik* 30; *puśrednik puśrednicy ftransakcijach χandlovyx* 30
- potaczała** (N. AG.) ‘ten, kto potacza; mężczyzna ługujący bieliznę’: potaczać ‘łgować bieliznę’; *potaczała* 29
- potrafiak** (N. AG.) ‘ten, kto wszystko potrafi zrobić’: potrafić; *potrafiak* 24
- potyra** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która potyra, trwoni coś; marnotrawca // marnotrawczyni’: (stp. potyrać ‘trwonić’); *potyra* 12
- potyraj** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto potyra, trwoni coś; marnotrawca’: (stp. potyrać ‘trwonić’); *potyraj* 2, 4
- potyrala I** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która potyra się; kobieta włócząca się po świecie’: potyrać się ‘włóczyć się, poniewierać się’; *potyrala* 17, 20
- potyrala II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto potyra, trwoni coś; marnotrawca’: (stp. potyrać ‘trwonić’); *potyrala* 2, 4, 23
- potyralek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto potyra się; mężczyzna włóczący się po świecie’: potyrać się ‘włóczyć się, poniewierać się’; *potyralek* 17, 20
- potyrek** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’ potyrać się ‘jw.’; *potarek* 17, 20; *potyrek po sfěće* 17
- powoźnik** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia powozy’: powóz; *povoźnik* M
- powroziarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia powrozy, postronki’: powróż ‘gruby sznur skręcony z włókna; lina, postronek’: *povrozaš* 19; *jaγ robiłi te povrozaže povrozy to ne vem* 19
- powroźniczy** (N. AG.) ‘jw.’: powróż ‘jw.’; *povruźničy* 19; *povruźničy robiu povruzy* 19
- powroźnik** (N. AG.) ‘jw.’: powróż ‘jw.’; *povroźnik* 7, 8, 10, 13, 14, 16, 17, 19–26, 28, M; *povroźnik* 25; *provoźnik* 3, 8, 9, 11, 12; *povroźnik kryńceu povrozy* 13; *povroźnik ze lnu i konopi krńciu povrozy* 14; *povroźnik robiu mi povrus* 16; *povroźnik to požunny povruz uuihou vykryńcić* 19
- powtarzacz** (N. AG.) ‘ten, kto powtarza coś po kimś; naśladowca’: powtarzać; *poftažač* 7; *poftažač po kimś poftaža* 7
- pożyczacz** (N. AG.) ‘ten, kto pożycza coś komuś’: pożyczać; *pożyčač* 17; *požyč mašyne ot tego požyčača* 17
- pracodawca** (N. AG.) ‘dawca pracy; osoba prawna (np. instytucja) lub cywilna zatrudniająca kogoś na określonych w umowie warunkach’: praca, dawca, a właściwie: dawca pracy lub ‘ten, kto daje pracę (u siebie); osoba prawna (np. instytucja) lub cywilna zatrudniająca kogoś na określonych w umowie warunkach’: praca, dawać; *pracodafca* 19, M

- pracownica** (N. AG.) ‘ta, która pracuje; kobieta pracująca, zatrudniona gdzieś, wykonująca jakąś pracę, zwłaszcza fizyczną’: pracować; *pracovnica* 2, 18, 20–22, 24, 25, 27, 29; *pracuvnica* 30; *taka kobeta, ktura pracovaua ve dvože to byua pracovnica* 25
- pracownik** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje; mężczyzna pracujący, zatrudniony gdzieś, wykonujący jakąś pracę, zwłaszcza fizyczną’: pracować; *pracovník* 7, 14, 16–20, 22, 24, 25, 29; *pracovník pracovau f fabryce* 7; *oñi zostali še bes pracovníkuf, dopiro suužbe taku gožili, takiχ fornali ružnyχ, paropkuf, tego, i uñi pracovali* 18
- pracuś** (N. AG.) ‘ten, kto lubi pracować; mężczyzna bardzo pilny, gorliwy w pracy; nadgorliwiec’: pracować; *pracuś* M
- pracz** (N. AG.) ‘ten, kto pierze; mężczyzna trudniący się praniem bielizny’: prać; *prac* 6; *prać* 8, 10, 24; *kobieta to pracka, a χuop to prac* 6
- praczka** (N. AG.) ‘ta, która pierze; kobieta trudniąca się praniem bielizny’: prać; *pracka* 1, 2, 4, 6, 15, 16, 18, 19, 23, 24, 26, 29, M; *pračka* 3, 5, 7–14, 16, 19, 25, 30; *pracka* 22; *procka* 17, 20, 21, 27, 28; *pracka praua ve dvože brudnom bielizne* 1; *pracka praua kijankom* 6; *pracki pšyχožili prać* 6; *pracki prauy v ryncax smaty* 16; *pracka pže kijankom* 23; *jak še brudu uuzbirauo, to pracki prauy* 19; *te bidne kobity najmovauy še u luži za prački do praña* 14; *procka praua ryncami* 25
- praktykant** (N. AG.) ‘ten, kto praktykuje; mężczyzna // chłopiec odbywający praktykę’: praktykować; *praχtykant* 22, M; *praftykant* 3; *praktykant* 25; *praχtykant praχtykovau uu majstra* 22
- praser** (N. AG.) ‘ten, kto obsługuje prasę; pracownik obsługujący prasę, tłoczarkę; tłoczarz’: prasa ‘maszyna, urządzenie używane do wytłaczania czegoś, do tłoczenia’; *praser* 13
- prasowacz** (N. AG.) ‘ten, kto prasuje; mężczyzna zajmujący się zawodowo prasowaniem bielizny lub odzieży (np. w pralni)’: prasować; *prasovac* 6; *prasovać* 8, 10; *ve fabrykaχ to byli take prasovace i prasovali* 6
- prasowaczka** (N. AG.) ‘ta, która prasuje; kobieta zajmująca się zawodowo prasowaniem bielizny lub odzieży (np. w pralni)’: prasować; *prasovačka* 6, 15–19, 23, 24, 26, 29; *prasovačka* 5, 8, 10–14, 30; *prasovačka* 22; *prasovocka* 20, 21, 25, 27, 28; *byli pracki i prasovacki, co prasovali* 6
- prawca** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto umie prawić; mężczyzna mówiący, wypowiadający coś, rozprawiający o czymś, zwykle długo, rozwlekłe, z namaszczeniem; wygłaszający uroczyscie, przemawiający’: prawić ‘mówić’; *profca* M; *profca z ñego* M
- prawczyni** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która umie prawić; kobieta mówiąca, wypowiadająca coś, rozprawiająca o czymś, zwykle długo, rozwlekłe, z namaszczeniem; wygłaszająca uroczyscie, przemawiająca’: prawić ‘jw.’; *prafcyñi* M; *uuna to prafcyñi ie, pravić uñe* M
- prawica** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: prawić ‘jw.’; *pravica* 30; *pravica pravi cauy čas* 30

- prawniczka** (N. AG.) ‘ta, która zajmuje się prawem; kobieta mająca wykształcenie prawnicze, specjalistka w dziedzinie prawa’: prawo; *pravnička* 1–6, 19, 20, 22, 30; *pravnička* 7–18, 20, 21, 23–29; *pravnička zaiġmo še pravym, tak ġak i pravnik* 13
- prawnik I** (N. AG.) ‘ten, kto zajmuje się prawem; mężczyzna mający wykształcenie prawnicze, specjalista w dziedzinie prawa’: prawo; *pravnik* 1–30; *ide do pravnika, uun še zaiġmo pravym i byġe veġou, co robić dal'i* 13
- prawnik II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się prawuje; pieniacz’: prawować się; *pravnik* 28
- prezenter** (N. AG.) ‘ten, kto prezentuje coś; konferansjer w telewizji, teatrze itp. przedstawiający widzom mającą wystąpić osobę (np. aktora), grupę osób (np. zespół muzyczny)’: prezentować; *prezenter* 1–30; *prezenter televiżyny* 14
- procesowicz** (N. AG.) ‘ten, kto stale się procesuje z kimś’: procesować się ‘prowadzić (z kimś) o coś proces sądowy’; *procesovič* 1; *procesovič to še luġi z kaŷdym procesovać* 1
- producent** (N. AG.) ‘ten, kto produkuje coś; mężczyzna, który coś produkuje; wytwórca (przedsiębiorstwo, fabryka, osoba prywatna) dóbr konsumpcyjnych, czasem kulturalnych’: produkować; *producent* 3, 6, 8–16, 18, 19, 21–26, 28, 29; *producynt* 1, 2, 4, 5, 7, 17, 20, 27, 30; *to vyprodukovauy te producenty s Puocka* 13
- projektant** (N. AG.) ‘ten, kto projektuje coś; specjalista opracowujący projekty, zwłaszcza w zakresie budownictwa, architektury’: projektować; *projektant* 17, 20
- promista** (N. AG.) ‘ten, kto promem przewozi kogoś // coś na drugi brzeg’: prom; *promista* 14, 16, 19; *uutkom to ġakiš pševoŷnik luġi pševoŷi, a ġak promem to promista* 14
- prorok I** (N. AG.) ‘ten, kto prorokuje; mężczyzna mający zdolność przepowiadania przyszłości’: prorokować ‘przepowiadać przyszłość, wróżyć’; *prorok* 1–30, M
- prorok II** (N. AG.) ‘ten, kto głosi proroctwa; mężczyzna, któremu przypisuje się zdolność przepowiadania przyszłości’: proroctwo; *prorok* 25, M
- prorokini I** (N. AG.) ‘ta, która prorokuje; kobieta mająca zdolność przepowiadania przyszłości’: prorokować ‘przepowiadać przyszłość, wróżyć’; *prorokiġi* 1–24; 26–30, M
- prorokini II** (N. AG.) ‘ta, która głosi proroctwa; kobieta, której przypisuje się zdolność przepowiadania przyszłości’: proroctwo; *prorokiġi* 25, M
- proszacz** (N. AG.) ‘ten, kto prosi; mężczyzna // chłopak zapraszający gości na wesele’: prosić; *prosac* 19; *ġiś muode same proso na wesele, kedyś to byl'i prosace* 19
- proszak** (N. AG.) ‘jw.’: prosić; *prosak* 6
- provokant** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale prowokuje kogoś do czegoś’: prowokować; *provokant* 19; *ten provokant sprokovouy go do buġki* 19

- prowokator** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: prowokować; *provokator* 1, 5, 6, 8–10, 12, 23–29; *provokatur* 2–4, 7, 11, 13–22, 30; *ne lubę tego provokatora, bo do zuego provokuje* 23
- prowokatorka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale prowokuje kogoś do czegoś’: prowokować; *provokatorka* 1, 5, 6, 8–10, 12, 23–29; *provokaturka* 2–4, 7, 11, 13–22, 30
- próżnal** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto próżnuje; leń’: próżnować; *pružnal* 20, 22
- próżniak** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: próżnować; *pružnok* 16, 19, 20, 22, 24–27, M; *pružnak* 24, 30; *ne pružnuj, tylko veš še do roboty pružnoku* 25
- pruciarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto prucia; męczyzna przetrząsający kąty w poszukiwaniu czegoś’: pruciać ‘przetrząsać kąty’; *prućoš* 25; *pšyžiže prućoš do kogo i prućo kunty* 25
- pryciacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto prycia; męczyzna przetrząsający kąty u kogoś w poszukiwaniu czegoś’: pryciać ‘przetrząsać kąty’: *pryciac* 22; *pryciac prycia* 22
- prządka** (N. AG.) ‘ta, która przędzie len; kobieta umiejąca prząść, zajmująca się przędzeniem; robotnica zatrudniona w przędzalni’: prząść, przed-, prząd- (sg., pl. praes., praet.); *pšontka* 1–15, 17–25, G, M; *pšotka* 22, 26, 28; *pšuntka* 7, 19, 28, 30; *pšuntka* 16; *pšontka pšeňže puutno* 1; *pšontki pšanduy // pšendli na koukaχ* 3; *pšontki veune pšendli* 6; *pšontki pšonduy l'in i robiuy puutno* 19; *pšuntki to novincy pšyndum žimum* 19; *pšuntka upšāndua koňžel* 30; *f fabryce nazyvajom pšuntka, a na fši to každa koβeta pšinže soβe v domu* 16
- prządnicza** (N. AG.) ‘jw.’: prząść, przed-, prząd- (sg., pl. praes., praet.); *pšondnica* 24; *pšondnica upšendua len* 24
- prządniczka** (N. AG.) ‘jw.’: prząść, przed- (sg., pl. praes.); *pšondnička* 24; *pšondnička upšendua len* 24
- prząśniczka** (N. AG.) ‘jw.’: prząść; *pšōśnički* 14, 16; *pšeįśnička* 25; *pšyįśnička* 25; *to pšōśnički napšynduy niči* 14
- przebieraczka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która przebiera w kawalerach, kandydatach na męża’: przebierać ‘grymasić w dokonywaniu wyboru; wybierać; selekcjonować’; *pšebieracka* 6; *a pšebiera f χuopakaχ* 6
- przebierak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto przebiera w pannach, kandydatkach na żonę’: przebierać ‘jw.’; *pšebierak* 6; *pšebierak f pannaχ* 6
- przebierała** (ATTR. N. AG.) **1.** zob. przebierak: przebierać ‘jw.’; *pšebieraua* M; *pšebiraua* 17, 19–21, 25; **2.** zob. przebieraczka: przebierać ‘jw.’; *pšebiraua* 17, 19–21
- przebieraniec** (N. AG. // ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi się przebierać’: przebierać się ‘zmieniać na sobie ubranie’; **1.** ‘męczyzna lubiący się przebierać’: *pšebierañec* 1–10; *pšebierañec* 13, 15, 19, 24; *pšebirañec* 19; *pšebierañec lubi še pšebierać* 24; *pšebirañec įino by še pšebirou v nove uubrañe* 19; **2.** ‘przebierający się w zapusty za postaci z szopki’: *pšebierañec* 19; *pšebirañec* 7, 22, 25, 26, 28; *pšebierañce še pšebierauy i χožiuy s kolendo* 8

- przebieranka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi się przebierać’: przebierać się ‘jw.’; *pšeberaŋka* G; *pšeberaŋka lubi še pšeberać* G
- przebreda** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która przebredza; człowiek wybrzydający w jedzeniu’: przebredzać; *pšebreda* G
- przechera** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która przechera; krętacz, oszukaniec’: przecherać; *pšexera* 26, 28
- przechrzta** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która się przechrzciił // się przechrzcila; osoba, która zmieniała wiarę, wyznanie’: przechrzciić się; *pšexšta* 2, 3, 5, 6, 8, 9, 15, 19; *pšekšta* 1, 4, 7, 10–14, 16–30; *pšexšta to še pšexščiu, zmeńniu vare* 19
- przeciwnica** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która przeciwwia się komuś // czemuś’: przeciwwiać się ‘sprzeciwiać się’; *pšecivnica* 3; *pšecivnica pšeciva še starsym* 3
- przeciwnik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto przeciwwia, sprzeciwia się komuś // czemuś’: przeciwwiać się ‘jw.’; *pšecivnik* 3
- przedajca** (N. AG.) ‘ten, kto sprzedaje coś; sprzedawca towarów w sklepie, na stoisku, na straganie, ulicy’: sprzedając ‘sprzedawać’; *pšedaica* 29; *pšedaica pšedaie tovary* 29
- przedawca** (N. AG.) ‘jw.’: przedawać ‘sprzedawać’; *pšedafca* 3; *pšedafca pšedaie lody* 3
- przedrzeźniacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto przedrzeźnia kogoś; mężczyzna naśladowający, najczęściej złośliwie, kogoś, czyjeś gesty, ruchy, mimikę’: przedrzeźniać; *pšežžežnac* 14
- przedsiębiorca** (N. AG.) ‘ten, kto prowadzi jakieś przedsiębiorstwo’: (przedsiębrać); *pšetšemborca* 1–30
- przedszkolanka** (N. AG.) ‘ta, która pracuje w przedszkolu; nauczycielka przedszkola’: przedszkole; *pšečškolanka* 1–15, 19, 24, 27, 29; *beu za pšečškolanke* 13
- przeganiała** (N. AG.) ‘ten, kto przegania, przepędza kogoś’: przeganiać; *pšegaŋaia* 13
- przejazdowy** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje na przejeździe kolejowym // otwiera przejazd kolejowy’: przejazd; *pšeiazdovy* 13; *beu za pšeiazdovego na pšeježže f Kutnie* 13
- przejdziświat** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto przejdzie // przechodzi świat, włóczy się po świecie; włóczęga’: przejść // przechodzić, świat; *pšeįįšfat* 3; *pšešet puu šfata tyn pšeįįšfat* 3
- przekleśnik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale przeklina, używa słów obelżywych; klątewnik; bluźnierca’: przeklinać; *pšekletnik* 20, 22; *pšyklyntnik* 30; *pšekletnik pšeklina na cym šfat stoi* 22
- przeklinacz** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: przeklinać; *pšeklinac* 17; *pšeklina na cauy šfat pšeklinac* 17
- przekręciarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto robi przekręty; oszukaniec’: przekręć ‘nieuczciwy interes, oszustwo’; *pšekreńčoś* 17

- przekupa** (N. AG.) ‘ta, która przekupuje; kobieta, która handluje drobnym towarem na targu’: (przekupić ‘zająć się drobnym handlem’); *pšekupa* 14, 16, 19; *na χal’i to pšekupy pīrse kupovaŋy, zeby drozy spšedać* 19
- przekupek** (N. AG.) ‘ten, kto przekupuje; mężczyzna, który handluje drobnym towarem na targu’: (przekupić ‘jw.’); *pšekupek* 6, 22; *pšekupek χandluje na rynku drobnymy tovaramy* 6
- przekupień** (N. AG.) ‘jw.’: (przekupić ‘jw.’); *pšekupień* 28; *pšekupień* 20, 22; *pšekupień pšekupyvou guuŋiχ luži* 22
- przekupka** (N. AG.) zob. *przekupa*: (przekupić ‘jw.’); *pšekupka* 1–30; *pšekupki na targu byli* 6; *pšekupka χandluje na rynku drobnymy tovaramy* 8
- przekupnica** (N. AG.) zob. *przekupa*: (przekupić ‘jw.’); *pšekupnica* 25, G; *pšekupnica na stragańe χandluje drobnym towarem* 25
- przekupnik** (N. AG.) zob. *przekupek*: (przekupić ‘jw.’); *pšekupnik* 8, 17, 19, 21, 25; *pšekupnik to spšedaje drobne tovary* 8; *pšekupnik pšekupuje, tańi kupi, droży spšedo* 19
- przemytniczka** (N. AG.) ‘ta, która przemyca coś; kobieta zajmująca się przemytem, przenosząca coś nielegalnie przez granicę państwa’: *przemycać*; *pšemytnička* 1–6, 19, 20, 22, 30; *pšemytnička* 7–18, 20, 21, 23–29
- przemytnik** (N. AG.) ‘ten, kto przemyca coś; mężczyzna zajmujący się przemytem, przenoszący coś nielegalnie przez granicę państwa’: *przemycać*; *pšemytnik* 1–30; *a pšemyca pšez grańice tovary* 1
- przeniewierca** (N. AG.) ‘ten, kto przeniewierzył się komuś // czemuś; mężczyzna, który nie dokonał wierności komuś // czemuś, zawiódł czyjeś zaufanie’: *przeniewierzyć się*; *pšeñeverca* 13; *iaķi to pšeñeverca* 13
- przepowiadacz** (N. AG.) ‘ten, kto przepowiada coś; mężczyzna przewidujący przyszłość, pogodę’: *przepowiadać* ‘przewidywać, co będzie w przyszłości na podstawie intuicji, wróżb lub (rzadziej) racjonalnych przesłanek’; *pšepovjadač* 8, 10; *pšepovjedoc* M; *pšepovadoc* 19; *pšepovedoc* 22; *pšepovjadač pšepovjada įej šypķe zamqšpujšće* 8
- przepowiednik** (N. AG.) ‘jw.’: *przepowiadać* ‘jw.’; *pšepovjėdñik* 25; *pšepovėdñik* 19; *pšepovėdñik, analfabeta a uñau pšepovėžić* 19
- przerabiacz** (N. AG.) ‘ten, kto lubi wszystko przerabiać // stale coś przerabia’: *przerabiać*; *pšerabjāc* 6; *pšerabjāč* 8, 10; *pšerobjoc* M; *pšeroboc* 13, 19, 22
- przesiedlenie** (N. AG.) ‘ten, kto przesiedlił się gdzieś; mężczyzna, który osiadł w innym miejscu’: *przesiedlić się*; *pšesedleñec* 2–5, 7–9, 12, 15, 17, 18, 21, 24, 26; *pšesedlñec* 1, 7, 10, 11; *pšesedl’iñec* 13, 14, 16, 19, 20, 22, 23, 25, 27–30; *oñi še pšesedliuy tu zza Buga, oñi ñe stont, oni pšesedleñce* 6
- przeskoczka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która ma nieślubne dziecko’: *przeskoczyć*; *pšeskocka* 19, 22; *casem na taķe kto poŋi pšeskocka* 22
- przestępca I** (N. AG.) ‘ten, kto przestępuje // przestąpił prawo; mężczyzna, który popełnił przestępstwo, podlegający odpowiedzialności karnej przed sądem’:

- (przestępować // przestąpić ‘wykraczać // wykroczyć poza’); *pšystempca* 30; *pšystempca pšystempuje pravo* 30
- przestępca II** (N. AG.) ‘ten, kto popełnia // popełnił przestępstwo’: przestępstwo; *pšestempca* 1–5, 7–18, 21, 23–29, G; *pšestympca* 6, 19; *pšestempca dokonau pšestempstfa* 8; *pšestempca pšestempstfo popeuñiu* G
- przestępczyni** (N. AG.) ‘ta, która popełnia // popełniła przestępstwo’: przestępstwo; *pšestempcyñi* 1–5; *pšestempčyñi* 8–18, 21, 23–29; *pšestympcyñi* 6, 19; *šeži ta pšestempčyñi co dokonau tego pšestempstfa?* 8
- przestępnik** (N. AG.) zob. przestępca II: przestępstwo; *pšestepnik* 20, 22
- przestrojak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi się przestraszać; strojniś; elegant’: przestraszać się ‘stroić się’; *pšestrojak* 8, 10; *pšestrojak še pšestraja, elegantuje* 8
- przespiegowiec** (N. AG.) ‘ten, kto przychodzi na przespiegi’: przespiegi ‘szpiegowanie’; *pšešpəgovec* 13; *juš pšyšet na pšešpəgi pšešpəgovec* 13
- prześladowca** (N. AG.) ‘ten, kto prześladowa kogoś’: prześladować; *pšešladofca* 1–30, G, M; *pšešladofce pšešladovauy luži* 20
- prześladowczyni** (N. AG.) ‘ta, która prześladowa kogoś’: prześladować; *pšešladofcyñi* 1–6, 19, 20, 22, 30; *pšešladofčyñi* 7–18, 20, 21, 23–29
- prześladowiec** (N. AG.) zob. prześladowca: prześladować; *pšešladovec* 19; *dreñcyu go iñakiš pšešladovec* 19
- prześladownik** (N. AG.) zob. prześladowca: prześladować; *pšešladovnik* 22; *pšešladovnik luži* 22
- prześmiewca** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto prześmiewa się z kogoś; mężczyzna prześmiewający się z kogoś, z czegoś; szyderca, kpiarz, żartowniś’: prześmiewać się ‘kpić, gardzić, szydzić’; *pšešmefca* 17, 20, 25; *z ěego to do- ěpiro byu pšešmefca, z luži še pšešmevau* 25
- przetaczarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabiał przetaki i sita’: przetak; *pšetacaš* 23; *pšetacoš* 19, 20, 22, M; *pšetacaš to zrobi šito* 23
- przetacznik** (N. AG.) ‘jw.’: przetak; *pšetacnik* 20, 22
- przetakarz** (N. AG.) ‘jw.’: przetak; *pšetakaš* 14, 16; *pšetakaš vyrobnik pšetakuf* 14
- przetwórca** (N. AG.) ‘ten, kto przetwarza // przetworzył coś w przemyśle spożywczym’: przetworzyć; *pšetfurca* 12–15; *pšetfurca ovocuf* 13
- przewidowacz** (N. AG.) ‘ten, kto przewiduje coś; mężczyzna odgadyujący przyszłość, pogodę’: przewidywać ‘przeczuwać, odgadywać, domyslać się co będzie, co może nastąpić’; *pševídovac* 22; *pševído, pševídyvo pogode* 22
- przewodnicząca** (N. AG.) ‘ta, która przewodniczy komuś // czemuś; kobieta, która przewodniczy obradom, kieruje obradami, dyskusją na posiedzeniu; naradzie’: przewodniczyć; *pševodničunca* 1–4, 6, 19, 20; *pševodničonca* 5–19, 21–30; *obradom pševodničyua pševodničonca korniši revízyinej* 8
- przewodniczący** (N. AG.) ‘ten, kto przewodniczy komuś // czemuś; mężczyzna, który przewodniczy obradom, kieruje obradami, dyskusją na posiedzeniu; naradzie’: przewodniczyć; *pševodničuncy* 1–4, 6, 19, 20; *pševodničoncy* 5–19, 21–30, G; *pševodničoncy v għiñe pševodničy pošežehom* 9

- przewodniczka** (N. AG.) ‘ta, która przewodzi; kobieta, która oprowadza turystów po jakimś terenie, mieście, zaznając ich z historią, z eksponatami w muzeach itp.’: przewodzić; *pševodnička* 1–30; *oprovažaju iχ po zamku pševodnička* 13
- przewodnik** (N. AG.) ‘ten, kto przewodzi; mężczyzna, który oprowadza turystów po jakimś terenie, mieście, zaznając ich z historią, z eksponatami w muzeach itp.’: przewodzić; *pševodník* 1–30; *vželi na vyčeeke pševodníka* 3
- przewoźnik** (N. AG.) ‘ten, kto przewozi kogoś // coś; mężczyzna trudniący się zawodowo przewożeniem osób lub ładunków, transportem na łodzi lub drogą wodną’: przewozić; *pševožník* 10, 13, 14, 16, 19, 20, 22, 23, 25, M; *pševožník to pševož pšez vode* 13; *utkom to jakiś pševožník luži pševoží, a jak proměm to promista* 14; *pševožník voží luži vozem* 20
- przędaczka** (N. AG.) ‘ta, która przędzie; kobieta umiejąca prząść, zajmująca się przędzeniem; robotnica zatrudniona w przędzalni’: prząść, przed- (sg., pl. praes.); *pšendačka* 4; *pšendačka pšěňže puutno* 4
- przędaczka** (N. AG.) ‘jw.’: prząść, przed- (sg., pl. praes.); *pšenzačka* 24; *pšenzačka upšendua len* 24
- przędalnik I** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w przędzalni’: przędzalnia; *pšenzalník* 17
- przędalnik II** (N. AG.) ‘ten, kto wytwarza przędzę’: przędza; *pšenzalník* 14
- przędzarka** (N. AG.) zob. przędaczka: prząść, przed- (sg., pl. praes.); *pšezarka* 20
- przędzacz** (N. AG.) zob. przędalnik II: przędza; *pšenzaš* 17
- przędziarka** (N. AG.) zob. przędaczka: prząść, przed- (sg., pl. praes.); *pšezarka* 22, 26; *pšenzarka* 16; *pšenzarka pšěňže puutno* 16
- przędziczka** (N. AG.) zob. przędaczka: prząść; *pšejšl’ička* 25
- przodownica** (N. AG.) ‘ta, która przoduje w czymś; żniwiarka wyprzedzająca inne kobiety pracujące przy żniwach, idąca na przedzie żniw’: przodować; *pšodovnica* 7, 10, 13, 14, 16–22, 24, 25, 27, 29, 30, G, M; *pšodovnica pšoduje f pracax polovyx* 10; *pšodovnica zafše v roboće pšoduje* 19
- przodowniczka** (N. AG.) ‘jw.’: przodować; *pšodovnička* 18, 24; *pšodovnička f pracax polovyx* 18
- przodownik** (N. AG.) ‘ten, kto przoduje w czymś’: przodować; 1. ‘mężczyzna mający lepsze niż inni wyniki w jakiejś dziedzinie, w jakimś zespole’: *pšodovník* 10, 13, 14, 16, 19, 25, G, M; *byl’i ci pšodovnicy, pšodoval’i f pracy* 19; 2. ‘żniwiarz, kosiarz idący na początku szeregu, wyprzedzający innych’: *pšodovník* 10, 13, 14, 16, 19, 25, G, M; *pšodovník pšoduje f pracax polovyx* 10
- przybysz** (N. AG.) ‘ten, kto przybył skądś; mężczyzna, który przybył, przyszedł, przyjechał dokądś, sprowadził się gdzieś’: przybyć; *pšybyš* 1–30; *ne vim skunt te pšybyše pšybyu* 13; *bo on tutaj pšybyšem byu, pšybyu skonš* 19
- przychlebek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto przychlebia się komuś; pochlebca’: przychlebiać się ‘przypodobać się; przymilać się’; *pšyχl’ibek* 25
- przyklaskiwacz** (N. AG.) ‘ten, kto przyklaskuje komuś // czemuś; mężczyzna wyrażający aprobatę, zgodę na coś’: przyklaskiwać ‘wyrażać aprobatę, zgodę na coś; zgadzać się z kimś’; *pšyklaskivač* 17

- przylepa** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która przylepia się; dziecko lgnące do kogoś, lubiące się pieścić’: przylepiać się; *pšylepa* 8, 10
- przylepka** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: przylepiać się; *pšylepka* 6, 12, 19
- przypochlebus** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto przypochlebia się komuś; mężczyzna nadskakujący komuś, przymilający się komuś, zwykle dla osiągnięcia jakichś korzyści’: przypochlebiać się ‘pochlebiać; nadskakiwać komuś, przymilać się, zwykle dla osiągnięcia jakichś korzyści’; *pšypoχlebus* 17
- przystawca** (N. AG.) ‘ten, kto pilnował na polu robotników’: (przystawiać); *pšystafca* 23, 24; *pšystafca na polu robotnikuf pilnovau* 24
- przytyka** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która przytyka skądś; człowiek, który przybył, przyszedł, przyjechał dokądś, sprowadził się gdzieś’: przytykać ‘przybywać’; *pšytyka* 24
- przywódcą** (N. AG.) ‘ten, kto przewodzi komuś; mężczyzna, który kieruje innymi; dowódca’: przewodzić (daw. przywodzić); *pšyvucca* 6, 30; *pšyvutca* 1–5, 7–29; *byu našym pšyvutcom* 7
- przywódczyni** (N. AG.) ‘ta, która przewodzi komuś; kobieta, która kieruje innymi; dowódczyni’: przewodzić (daw. przywodzić); *pšyvutcyhi* 1–6, 19, 20, 22, 30; *pšyvutčyhi* 7–18, 20, 21, 23–29; *he suuχai tei pšyvutčyhi* 7
- psiaczka** (N. AG.) ‘ta, która hoduje psy’: pies; *pšacka* 17, 20
- psiarek** (N. AG.) 1. ‘ten, kto hoduje psy’: pies; *pšarek* 8, 10; *pšarek χoduje psy* 8; 2. ‘ten, kto opiekował się psami we dworze’: pies; *pšarek* 6, 8, 10, 14, 16; *byli pšarki, co še zajmowali psamy* 6; *to pšarek zajmovau še psamy* 14
- psiarz** (N. AG.) 1. ‘ten, kto hoduje psy’: pies; *pšaš* 3, 5, 6, 11, 15, 16, 18, 26, 29, 30; *pšoš* 1, 2, 4, 13, 20, 22, 24, 25, G; *pšože to χoduiom psy* 1; 2. ‘ten, kto opiekował się psami we dworze’: pies; *pšaš* 19; *pšoš* 19, 25, G, M; *pšoš opekovau še psami ve dvože* 19
- psotnica** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale psoci; kobieta // dziewczynka lubiąca psoty, figlarka’: psocić; *psotnica* 12; *psotnica psoći* 12
- psotnik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale psoci; mężczyzna // chłopiec lubiący psoty, figlarz’: psocić; *psotnik* 14, 16, 19, 22, 25; *psotnik, lubi spsoćić coź do šmexu* 16; *a to ijes psotnik, tylko myśli co tu zbryścić, zepsuć, spsoćić* 25
- psotniś** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: psocić; *psotniś* 22
- psuj** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale psuje coś; dziecko, które wszystko psuje; szkodnik, psotnik’: psuć; *psui* 24, 26, 28
- pszczelarz // pszczolarz** (N. AG.) ‘ten, kto hoduje pszczoły’: pszczoła; *pcelas* 29; *pscelaš* 3; *psceloš* 13, 20, 21, 28; *pscolaš* 18; *pscylōš* 14; *pščelaš* G; *pščelaš* 5–18, 25, 30; *pščeloš* 1, 2, 4, 7, 17, 19, 20, 22, 23, 25; *pščolaš* 5–9, 11, 12, 19, 25; *pščološ* 2, 4; *kedyš pščelaš iak χodovau pščouy to uul zrobiu sam, mušau go vyšfnićić* G; *pščelaš χoduje pščouy* 5
- pszczelniarz** (N. AG.) ‘jw.’: pszczoła; *pscylnoš* 14
- pszczelnik // pszczolnik** (N. AG.) ‘jw.’: pszczoła; *pscelnik* 21, 24; *pscolnik* 16, 20, 21, 24; *pščelnik* 19; *pščolnik* 3, 5–7, 10, 30; *pščulnik* 19

- pudernica** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która się stale pudruje; kobieta lubiąca się malować’: pudrować się; *pudernica* M; *pudernica še gožinamy pšet lustrym pudruje* M
- pukacz** (N. AG.) ‘ten, kto puka, stuka, kołacze’: pukać; *pukoc* 13, 19
- pukała** (N. AG.) ‘jw.’: pukać; *pukała* 30
- pukało** (N. AG.) ‘jw.’: pukać; *pukało* 29, 30
- pukosz** (N. AG.) ‘jw.’: pukać; *pukoš* 26, 28
- puszczacz** (N. AG.) ‘ten, kto puszcza coś; mężczyzna puszcający snopy do młockarni’: puszczać; *puscac* 20, 22; *puscoc* 19; *puscac pusca snopy do młockarni* 20
- puszczalska** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która się puszcza; o kobiecie rozwiązłej’: puszczać się ‘prowadzić rozwiązłe życie’; *puščalska* 19; *a še pušča za piňonže* 19
- pyskacz I** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale pyskuje; mężczyzna // chłopak wygadany, kłótlivy, arogancki; krzykacz’: pyskować; *pyskac* 28; *pyskač* 8, 10, 18, 30; *pyskoc* 19; *he pyskuje pyskaču* 10
- pyskacz II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale pyszczy; jw.’: pyszczyć ‘pyskować’; *pyskač* 18, 24, 30; *pyskač pyščy* 24
- pyskaczka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale pyskuje; kobieta // dziewczyna wygadana, kłótliva, arogancka; krzykaczka’: pyskować; *pyskačka* 8, 10; *pyskocka* 19
- pyskal** (ATTR. N. AG.) zob. pyskacz I: pyskować; *pyskal* 10, 13; *pyskol* 7, 10, 16, 19, 20, 22, 25, G, M; *jak pyskuje žecko, to taki pyskal jest* 25; *pšestaň pyskolu pyskować* 25; *pyskol z něgo dobry, gymbe ma pyskatom i pyskuje* 19
- pyskala** (ATTR. N. AG.) zob. pyskaczka: pyskować; *pyskala* 17; *to pyskala, jak to pyskuje* 17
- pyskol** (ATTR. N. AG.) zob. pyskacz I: pyskować; *pyskol* 14; *taki pyskol, o byle co še kuuci, pyskuje* 14
- pyskolicha** (ATTR. N. AG.) zob. pyskaczka: pyskować; *pyskol'iχa* 17, 19, 20, 22, M; *pyskol'iχa i kuutnica to pyskuje i še kuuci he do vyčšymano* 19
- pyskula** (ATTR. N. AG.) zob. pyskaczka: pyskować; *pyskula* 20, 22, 28; *he bońć taka pyskula, bo će nikt he zeχce, he bežes mu pyskować* 20
- pyszniocha** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która pyszni się czymś; kobieta wynosząca, wywyższająca się nad innych, chępiąca się czymś’: pysznić się; *pyšñoχa* M; *lubiua še pyšnić pyšñoχa uubrañim i vyvyssać ponad luži* M
- pytała** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale pyta o coś’: pytać; *pytała* 7; *pytała stale cegoš he ve, stale pyta* 7
- pytlak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale pytluje; mężczyzna dużo mówiący’: pytlować ‘dużo mówić’; *pytlak* 7, 17; *napytlovaŭ pytlak ile vleže* 17
- pytloch** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: pytlować ‘jw.’; *pytloχ* 7; *pytloχy taķe, pytluju temy uozoramy* 7

R

rabowacz (N. AG.) ‘ten, kto rabuje; mężczyzna dokonujący rabunku; łupieżca, grabieżca’: rabować; *rabovac* 22; *ñe χάαυο śe rabovacom robić to posuy rabovać* 22

rabownik (N. AG.) ‘jw.’: rabować; *rabovník* 22; *rabovník rabuje* 22

rabsik (N. AG.) ‘ten, kto rabuje; kłusownik’: rabować; *rapsík* 28; *peuno byuo rapsíkuf* 28

rabuś (N. AG.) zob. rabowacz: rabować; *rabuś* 8, 10, 20, 22, G; *on to rabuś ĩe, ñe pracuje, tylko rabuje* 8

rabuśnik (N. AG.) zob. rabowacz: rabować; *rabuśńik* 3, 6, 20, 22

rachowacz (N. AG.) ‘ten, kto rachuje; mężczyzna umiejący dobrze rachować; biegły w arytmetyce’: rachować ‘liczyć, obliczać’: *raχovac* 3; *z ñego dobry raχovac, raχuje fparñiñci* 3

radca (N. AG.) ‘ten, kto radzi’: radzić; **1.** ‘mężczyzna, który doradza komuś, tj. służy radą; doradca’: *racca* 6; *ratca* 3, 13, 15, 18, 19, G; *ratca my tak raži // reži* 3; **2.** ‘mężczyzna, który udziela porad i opinii prawnych; prawnik’: *racca* 6, 30; *ratca*, 1–5, 7–29; *ratca raži f spravaχ pravnyχ* 8

radczyni (N. AG.) **1.** ‘ta, która radzi, tj. udziela porad i opinii prawnych; prawniczka’: radzić; *raccyñi* 6, 30; *ratcyñi* 1–5, 19, 20, 22, M; *raťcyñi*, 7–18, 20, 21, 23–29; *ratcyñi raži f spravaχ pravnyχ* 8; **2.** ‘ta, która radzi, tj. doradza komuś, służy radą’: radzić; *ratčyñi* 13; *ñe suuχeĭ ty ratčyñi, uuna ci źle raži* 13

radiarz (N. AG.) ‘ten, kto naprawia radia’: radio; *radioš* 20, 22

radiowiec (N. AG.) ‘jw.’: radio; *radiovec* 20, 22; *radiovec napravā radiā lužom* 20

radzieina (N. AG.) ‘ta, która radzi, tj. doradza komuś, służy radą’: radzić: *ražeino* 25; *dobra ražeino dobže raži* 25

raidupa (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto rai dupę; mężczyzna, który rai panny dla kawalerów i odwrotnie; swat’: raić ‘polecać, proponować, rekomendować; swatać’, dupa, a właściwie: raić dupę; *rajidupa* 30

raidupek (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto rai dupkę; mężczyzna, który rai panny dla kawalerów i odwrotnie; swat’: raić ‘jw.’, dupka, a właściwie: raić dupkę; *rajidupek* 30

raidupka (ATTR. N. AG.) ‘ta, która rai dupkę; kobieta, która rai panny dla kawalerów i odwrotnie; swatka’: raić ‘jw.’, dupka, a właściwie: raić dupkę; *rajidupka* 30; *ñe raj ñi χuopa, rajidupko* 30

- raj** (N. AG.) ‘ten, kto rai panny dla kawalerów i odwrotnie; swat’: raić, raj- (1. sg., 3. pl. praes.) ‘jw.’; *rai* 3, 7
- rajca I** (N. AG.) ‘ten, kto rai kogoś // coś’: raić ‘jw.’; **1.** ‘mężczyzna, który poleca, proponuje kupno czegoś; stręczyciel’: *raića* 25, 30; *raića mu kuńa naraĭiũ* 30; **2.** zob. raj: *raića* 2, 4, 5, 8, 25, 30; *raića raii panny dla kawaleruf* 2
- rajca II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto rajcuje; gaduła; plotkarz’: rajcować ‘rozprawiać o czymś, gadać, paplać; spędzać czas na gadaniu, plotkować’: *raića* 19, 20, 22; *raiće cauy ġiĩ raićovauy*, 19; *raiće uśaduy i raićuiũ* 22
- rajcownik** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: rajcować ‘jw.’; *raićovńik* 17
- rajczyni** (N. AG.) ‘ta, która rai panny dla kawalerów i odwrotnie; swatka’: raić, raj- (1. sg., 3. pl. praes.) ‘polecać, proponować, rekomendować; swatać’: *raićyńi* 2, 6, 8, G; *raićyńi raii panne dla kawalera* 6
- rajczynia** (N. AG.) ‘jw.’: raić ‘jw.’; *raićyńa* 1; *raii panne dla kawalera* 1
- rajec** (N. AG.) zob. raj: raić, raj- (1. sg., 3. pl. praes.) ‘jw.’; *rajec* 1, 2, 6; *rajec raii panny dla kawaleruf* 1
- rajek** (N. AG.) zob. raj: raić, raj- (1. sg., 3. pl. praes.) ‘jw.’; *rajek* 1, 3, 6–8, 9, 11, 12, 18, 26, 28; *raiķi raiō za pjeĩonŹe* 6; *ĩak Źe kawaler zapoznaũ z ġefcyũ, to vŹou taķeũ raiķa, co raiiũ* 12
- rajka** (N. AG.) zob. rajczyni: raić, raj- (1. sg., 3. pl. praes.) ‘jw.’; *raiķa* 5; *beũa taka raiķa i raiķeũa* 5
- rajko** (N. AG.) zob. raj: raić, raj- (1. sg., 3. pl. praes.) ‘jw.’; *raiķo* 3, 9, 12
- rajzer** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi rajzować; włóczęga’: rajzować ‘szwendać się, włóczyć się’: *raiżer* 17, 18, 20; *to raiżer, v dumu go ġima, stale raiżuię* 18
- ramiarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia ramy’: rama; *ramoŹ* 17, 20
- rataj** (N. AG.) ‘ten, kto dobrze orze // umie orać’: orać; *rataĩ* 3, 6, 8, 12, 18, 24; *retoĩ* 1; *rataĩ oraũ soħo* 6; *retoĩ to f polu dobźe oraũ* 1
- ratownicza** (N. AG.) ‘ta, która ratuje kogoś // coś; kobieta niosąca pomoc w nagłych wypadkach, zwykle odpowiednio wyszkolona; członek ekipy przeznaczonej do akcji ratunkowych’: ratować; *ratovńička* 1–29; *ratuvńička* 30
- ratownik** (N. AG.) ‘ten, kto ratuje kogoś // coś; mężczyzna niosący pomoc w nagłych wypadkach, zwykle odpowiednio wyszkolony; członek ekipy przeznaczonej do akcji ratunkowych’: ratować; *ratovńik* 1–29; *ratuvńik* 30
- recepjonista** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w recepcji’: recepcja; *recepćiońista* M
- rejestrator** (N. AG.) ‘ten, kto rejestruje kogoś // coś; mężczyzna prowadzący rejestr, spis czegoś’: rejestrować; *reġestrator* 1–5, 8–10, 12–14, 16, 18, 19, 22–30; *reġestratur* 6–8, 11, 13, 15, 17, 20, 21, 24; *zareġestrovać moŹno uũ reġestratora* 13
- rejestratorka** (N. AG.) ‘ta, która rejestruje kogoś // coś; kobieta prowadząca rejestr, spis czegoś’: rejestrować; *reġestratorka* 1–5, 8–10, 12, 14–16, 18, 19, 22–30; *reġestraturka* 6–8, 11, 13, 15, 17, 20, 21, 24; *reġestratorka f oŹrotku Źdroũa* 15

- rewizor** (N. AG.) ‘ten, kto przeprowadza rewizję; urzędnik dokonujący kontroli czegoś; kontroler, rewident’: *rewizja*; *revizor* 13, 16, 19; *revizor pšyŋexau do dvora na revizje dubr* 13
- rębacz** (N. AG.) ‘ten, kto rąbie coś; mężczyzna, który wycina drzewa w lesie’: *rąbać*; *rembač* 19, 23; *rěmbač* 14, 16; *rumbac* 11; *rumboc* 19; *rymboc* 20; *rembač dževo rombau v leše* 19; *rěmbač albo drval vyčinau ževa v leše* 14; *rumbac rumbje žževo* 11
- rębaj** (N. AG.) ‘jw.’: *rąbać*; *rubaj* 24, 29, 30 (por. ukr. *rubaty*)
- rękawicznik** (N. AG.) ‘ten, kto zajmujący się wyrobem rękawiczek, zwłaszcza ze skór’: *rękawiczka*; *ryŋkaŋicnik* 17
- robotnica** (N. AG.) ‘ta, która wykonuje robotę; pracownica najemna wykonująca pracę fizyczną, utrzymująca się z płacy roboczej’: *robot*a; *robotnica* 1–29, M; *rubotnica* 30; *robotnice po fabrykaŋ i dvoraŋ robiuŋy robote* 13; *to beuŋ take robotnice, ze robote zrobeuŋy* M
- robotnik** (N. AG.) ‘ten, kto wykonuje robotę; pracownik najemny wykonujący pracę fizyczną, utrzymujący się z płacy roboczej’: *robot*a; *robotnik* 1–29, M; *rubotnik* 30; *he ŋce se robić tym robotnikom* 11; *robotnik f fabryce pracuje, tylko do fizyczny roboty se nadaŋe* 19
- rodzicielka** (N. AG.) ‘ta, która urodziła; matka’: *rodzić*; *roŋicielka* 19
- rojarz** (N. AG.) ‘ten, kto hoduje pszczoły’: *rój*: *rojaš* 25; *na tyŋ pščelaŋy muvjom rojaŋe, bo to som roje pščuŋ, iak ruŋ iŋes, a no to uod tego muvjom neroz rojaš* 25
- rojek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się roi; mężczyzna // chłopiec ruchliwy, nieumiejący usiedzieć spokojnie na miejscu’: *roić się*, *roj-* (1. sg., 3. pl. praes.) ‘kręcić się, wiercić się’; *rojek* 18
- rolniczka** (N. AG.) ‘ta, która uprawia rolę; kobieta zajmująca się rolnictwem, prowadząca gospodarstwo rolne, pracująca na roli’: *rola*; *rolnicka* M; *rolnička* 14, 16, 25
- rolnik** (N. AG.) ‘ten, kto uprawia rolę; mężczyzna zajmujący się rolnictwem, prowadzący gospodarstwo rolne, pracujący na roli’: *rola*; *rolnik* 1–5, 7–30, G, M; *rolnik* 6, 19
- rowerzysta** (N. AG.) ‘ten, kto jeździ na rowerze’: *rower*; *roveŋzysta* 1–29, G, M; *ruvyŋzysta* 30; *ale roveŋzysta mu sam vŋexau roverem pot koua* 13
- rowerzystka** (N. AG.) ‘ta, która jeździ na rowerze’: *rower*; *roveŋzystka* 1–29; *ruvyŋzystka* 30
- rozbijak I** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi rozbijać, bić innych’: *rozbijać*; *rozbiŋiak* 3
- rozbijak II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się rozbija; awanturник’: *rozbijać się* ‘awanturować się’; *rozbiŋiok* 24; *rozbiŋiok se rozbiŋo* 24
- rozbijaka** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi rozbijać, kaleczyć kogoś’: *rozbijać* ‘kaleczyć’; *rozbiŋaka* 3
- rozbójnik I** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi się rozbijać, tj. bić się’: *rozbijać się*; *rozbiuŋnik* 19, 25

- rozbójnik II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto ciosem, uderzeniem rozbija, rozłupuje coś’: rozbijać; *uozbuiṇik* 22; *uozbuiṇik to uozbiṇa uokna, žvi i okrada* 22
- rozbójnik III** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto dokonuje rozboju’: rozbój; *uozbuiṇik* 22
- rozdarciuch** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się rozdziera; chłopiec wrzaskliwy; krzyczek’: rozdzierać się, rozdar- (sg., pl. praet.) ‘krzyczeć, wrzeszczeć, wydzierać się’: *rozdarćux* 30; *rožžera še tyn rozdarćux* 30; *mam syna rozdarćuxa, co to fkoṇo še rožžera* 30
- rozdziaw** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto rozdziawia usta’: rozdziawiać usta ‘dziwić się czemuś’: *rožžaf* 3; *rožžavṇa gymbe* 3
- rozdziawa** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która rozdziawia usta’: rozdziawiać usta ‘dziwić się czemuś’: *rožžava* 3, 12; *rožžava rožžavṇa gymbe i tak staua* 12
- rozdziawigęba** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto rozdziawia gębę’: rozdziawiać, gęba, a właściwie: rozdziawiać gębę ‘dziwić się czemuś’: *rožžavigemba* 24; *taka rožžavigemba, co tylko gembe rožžava o fšystko* 24
- rozdzielca** (N. AG.) ‘ten, kto rozdziela kogoś; mężczyzna rozdzielający ludzi w bóje’: rozdzielać; *rožželca* 3, 4, 6–10, 13, 14, 16, 20–22, 25, 28; *rožželce iḥ rožželili* 6
- rozdzierek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się rozdziera; mężczyzna // chłopiec krzyżący, wrzeszczący; płaczek’: rozdzierać się ‘krzyczeć, wrzeszczeć, wydzierać się’: *rožžirek* 28
- rozedrzyjapa** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto rozdziera swoją japę; krzykacz’: rozedrzeć, japa, a właściwie: rozedrzeć japę; *rozežžyiapa* 13, M; *rozežžyiapa to ino iape žže* 13; *čego žžeš iape, rozežžyiapo* M
- rozerwistka** (N. AG.) ‘ta, która się rozerwała; rozwódka’: rozerwać się ‘rozwieść się’: *uozervistka* 19; *rozervistka* 1, 13; *rozervistka rozviṇdua še s xuopym* 1
- rozjemca I** (N. AG.) ‘ten, kto rozejmuje, tj. rozstrzyga spory’: (rozejmować); *rozjemca* 1–30
- rozjemca II** (N. AG.) ‘ten, kto pomaga zawrzeć rozejm’: rozejm; *rozjimca* 19, 20, 22; *ruzjimca* 30; *zavouauy rozjimce i tyn pomuk zavžyć rozyim* 19
- rozklejarz** (N. AG.) ‘ten, kto rozkleja coś; mężczyzna trudniący się przyklejaniem w miejscach publicznych plakatów, ogłoszeń, afiszów itp.’: rozklejać; *rosklejaš* 14; *rosklejaš plakatuf* 14
- rozlepiać** (N. AG.) ‘ten, kto rozlepia coś; mężczyzna trudniący się rozlepianiem w miejscach publicznych plakatów, ogłoszeń, afiszów itp.’: rozlepiać; *rozlepac* 14; *rozlepac reklam* 14
- rozlewacz** (N. AG.) ‘ten, kto rozlewa coś; mężczyzna rozlewający mleko w zlewni’: rozlewać; *rozlevac* 14; *rozlevac mleka* 14
- rozlewak** (N. AG.) ‘jw.’: rozlewać; *rozlevak* 6 *rozlevak to v zlevni rozleva ml'eko* 6
- rozlewca** (N. AG.) ‘jw.’: rozlewać; *rozlefca* 8; *rozlefca rozleva mleko v zlevni* 8
- rozmówca** (N. AG.) ‘ten, kto rozmawia z kimś’: rozmówić (się); *rozmuřca* 1–30; *muř rozmuřca, to z nim luḇe rozmařać* 14

- rozmówczyni** (N. AG.) ‘ta, która rozmawia z kimś’: rozmówić (się); *rozmufcyñi* 1–6, 19, 20, 22, 30; *rozmufčyñi* 7–21, 23–29
- rozrabiacz I** (N. AG.) ‘ten, który rozrabia coś, mężczyzna mieszający coś z płynem, rozrzedzający coś’: rozrabiać ‘mieszając coś z płynem, wyrobić; rozcieńczać coś płynem, rozrzedzać’; *rozroboć* 19; *rozroboć byu mocny, iak co rozrobiu, to nie byu grudek* 19
- rozrabiacz II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale rozrabia; psotnik’: rozrabiać ‘psocić’; *rozroboć* 19; *rozroboć iak to rozrobo* 19
- rozrabiak** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: rozrabiać; *rozrabiak* 25
- rozrabiaka** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: rozrabiać ‘psocić’; *rozrabaka* 3
- rozrabiara** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale rozrabia; psotnica’: rozrabiać ‘jw.’; *rozrabiara* 13
- rozslawiacz** (N. AG.) ‘ten, kto rozslawia kogoś // coś; mężczyzna rozgłaszający sławę czyjąś lub czegoś; sprawiający że ktoś stanie się sławnym, że coś stanie się ogólnie znane’: rozslawiać; *rossuavoc* 12–14, 16–20, 22; *rossuavoc kraju še znal* 13
- rozwalicha** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która się rozwala; kobieta leniwa’: rozwalać się ‘lenić się’; *rozvalixa* 28; *rozvalixa co še rozvala, nie pracuje* 28
- rozwalimorda** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto rozwala swoją mordę; mężczyzna, który wrzeszczy, krzyczy’: rozwalać, morda, a właściwie: rozwalać mordę; *rozvalimorda* 2, 3, 5; *vyšua za tego rozvalimorde i tera nažeka, že morde na ňo rozvala* 2
- rozvalocha** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która się rozwala; kobieta leniwa’: rozwalać się ‘lenić się’; *ruzvaloŭa* 30; *juš še ruzvaleu ruzvaloŭa jedna* 30
- rozvodnica** (N. AG.) ‘ta, która rozwiodła się z mężem’: rozwodzić się; *uozvodnica* M; *rozvodnica* 7, 9, 15; *ta uozvodnica še v zgože uozvodnu* M
- rozvodniczka** (N. AG.) ‘jw.’: rozwodzić się; *rozvodnička* 3
- rozvodnik** (N. AG.) ‘ten, kto rozwiodł się z żoną’: rozwodzić się; *uozvodnik* M; *rozvodnik* 1–20, 22, 23, 25, 28, G; *biu rozvodnikem, rozvjut še zaro po ślubie* 1
- rozwozian** (N. AG.) ‘jw.’: rozwodzić się; *rozvožan* 10
- rozwoziarz** (N. AG.) ‘jw.’: rozwodzić się; *rozvožaš* 17; *rozvožoš* 17, 20
- rozwoziciel** (N. AG.) ‘ten, kto rozwozi kogoś // coś; mężczyzna trudniący się zawodowo lub dorywczo rozwożeniem kogoś // czegoś’: rozwozić; *rozvožitel* M; *rozvožitel mleka* M
- rozvoźnik** (N. AG.) ‘jw.’: rozwozić; *rozvožnik* 1; *rozvožnik mleka* 1
- rozvódek** (N. AG.) ‘ten, kto rozwiodł się z żoną’: rozwodzić się; *rozvudek* 2, 3, 5, 6, 9, 29, 30; *nie vyxož za tygo rozvutka, bo i s tobo še kediš rozvježe* 2
- rozvódka** (N. AG.) ‘ta, która rozwiodła się z mężem’: rozwodzić się; *rozvutka* 1–20, 22, 23, 25, 28, G; *dva lata beže iak še rozvjodu s xuopym, ale duugo rozvutko nie biu* 1

- róždžkarz** (N. AG.) ‘ten, kto róždžką wykrywa źródła wody’: róždžka; *ružžkaš* 17, 20
- ruchała** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto rucha; mężczyzna często współżyjący z wieloma kobietami’: ruchać ‘spółkować’; *ruχaυa* 3
- ruchla** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która ruchla; człowiek pociągający, włączający nogami po ziemi’: ruchlać ‘włóczyć, pociągać’; *ruχla* 30
- rupieciara** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która zbiera, gromadzi rupiecie; lekceważąco o kobiecie nieporządnej, śmiejącej; także o kobiecie lubiącej gromadzić niepotrzebne rzeczy’: rupieć; *rupečara* 13
- rupieciarka** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: rupieć; *rupiećarka* 2; *ma same rupieci kouo šebje* 2
- rupieciarz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto zbiera, gromadzi rupiecie; lekceważąco o mężczyźnie nieporządnym, śmiejącym; także o mężczyźnie lubiącym gromadzić niepotrzebne rzeczy’: rupieć; *rupiećaš* 2; *rupečoš* 13; *peuno rupieci znažje še uu tygo rupiećaža* 2
- ruszaj** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto rusza cudze rzeczy; złodziej’: ruszać; *rušaj* 28
- ruszak** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: ruszać; *rušak* 28
- rwacz** (N. AG.) ‘ten, kto rwie coś’: rwać ‘zrywać, wyrywać’; **1.** ‘mężczyzna zrywający w sadzie jabłka’: *rvač* 8; *rvoc* 17, 20; *rvačy to še vynajma do rvaňa* 8; *rvoce rvaυy f saže ĵapka* 17; **2.** ‘mężczyzna, który wyrywa len’: *rvac* 19; *len še rvaυo, byli rvace* 19
- rwaczka** (N. AG.) ‘ta, która rwie coś’: rwać ‘jw.’; **1.** ‘kobieta zrywająca w sadzie jabłka’: *rvacka* 3, 5, 14, 16; **2.** ‘kobieta, która wyrywa len’: *rvacka* 3, 5, 14, 16; *rvacki lin rvali* 3
- rybak** (N. AG.) ‘ten, kto łowi ryby’: ryba; *rybak* 1–16, 18, 19, 22, 25–27, 29, 30; *rybok* 13, 14, 17, 19, 21–24, 28, M; *rybak suapou rybe* 25; *uun co drugi žiň iže na ryby, taki z něgo rybok* 20; *uoićec še dostou za ryboka i uoviu ryby* 25
- rybiarz** (N. AG.) ‘jw.’: ryba; *ryboš* 28
- ryczek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale ryczy; płaczek’: ryczeć ‘płakać’; *rycek* 19, 25; *a tyn ryceg ĵuz rycy* 19; *ĵak tyn rycek še rozbucy, to tak beže ryceć i ryceć* 25
- ryczka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale ryczy; płaczka’: ryczeć ‘płakać’; *rycka* 19
- ryczula** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która ryczy; kobieta głośno mówiąca’: ryczeć ‘głośno mówić’; *ryčula* 17; *ryčula ryčy na χuopa i žeći* 17
- ryczuś** (ATTR. N. AG.) **1.** zob. ryczek: ryczeć ‘płakać’; *rycuś* 17; **2.** ‘ten, kto ryczy, tj. głośno mówi’: ryczeć ‘głośno mówić’; *rycuś* 17; *on ě muvi do žeći tylko rycy* 17
- rykała** (ATTR. N. AG.) **1.** zob. ryczek: ryczeć ‘płakać’; *rykaυa* 11, 15; **2.** zob. ryczuś 2: ryczeć ‘głośno mówić’; *rykaυa* 22, 30, M; *co za rykaυa z tego χuopoka, rycy toto a ě muvi* 22
- rymarz** (N. AG.) ‘ten, kto zajmuje się rymarstwem’: rymarstwo; *rymaš* 12; *rymaš robi upšęže ze skury dla koňi: kantary, leĵce, χomonta* 12

- rynniarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia rynny’: *rynna; ryńńoš 20; rynńaş 30; ryńńoš robi i zakuada rynny 20*
- rysownicza** (N. AG.) ‘ta, która rysuje zawodowo; artystka wykonująca swe dzieła techniką rysowania ołówkiem, piórkiem, węglem itp.’: *rysować; rysovníčka 1–29; rysuvníčka 30; znana rysovníčka to rysovaŕa 13*
- rysownik** (N. AG.) ‘ten, kto rysuje zawodowo; artysta wykonujący swe dzieła techniką rysowania ołówkiem, piórkiem, węglem itp.’: *rysować; rysovník 1–29; rysuvník 30; rysovník to ěi umě rysować 13; ěša do rysovníka, to plan dumu narysuje 19*
- ryzykant** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale ryzykuje // lubi ryzykować’: *ryzykować; rezykant 1–9, 11–26, 28, M; ryzykant 10, 14, 16, 19, 25, 27–30; ěo, věži pańi, rezykand byuym, rezykovauem cauŕ cas 25; ryzykant ryzykuje ěi ěeros dobže na tym vyxoži 19; ryzykant to lubi ryzykować 30*
- ryzykantka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale ryzykuje // lubi ryzykować’: *ryzykować; rezykantka 8, 13, 19; ěa ěestem, pańi, rezykantka, lubě rezykować 19*
- rządca** (N. AG.) ‘ten, kto rządzi // rządził’: *rządzić; 1. ‘administrator nieruchomości, prywatnego majątku ziemskiego (w Polsce do II wojny światowej)’: żotca // żoĭca 29–30; żonca 21; żoncca 22, 25, 28; żontca 5–13, 19, 25–26, 29, M; żońca 28; żotca 20; żunca 18; żunca 14–16, 19, 24, 28; żuntca 1–4, 16–18, 20, 22–23, 27; żoncca to zažonžau cauošćq 19; žėžic to tam majontkēm ěe žońžiu, ěau žoncce ot tego 25; ve dvože to byu žontca, co žońžiu 25; żontca zažonžau dvorym M; żuntca to davńi žuńžu v majuntku 7; żuntca ve dvože žuńžiu, a fpolu to ěe robiu 19; 2. ‘zarządzający, kierujący państwem’: żontca 8; żontca žońži państfem 8*
- rzeczoznawca** (N. AG.) ‘ten, kto się zna na rzeczy lub znawca rzeczy; specjalista powoływany do wydawania orzeczenia lub opinii w sprawach spornych, wchodzących w zakres jego kwalifikacji zawodowych; biegły, ekspert’: *rzecz, znać lub rzecz, znawca, a właściwie: znawca rzeczy; žeczoznafca 1–7, 9, 11, 12, 14–16, 18–25, 27; žeczoznafca 8, 10, 13, 17, 19; žyčuznafca 30; pošet do žeczoznafcy, co ěe zna na vycenaž gospodarstf 13*
- rzemieślnik** (N. AG.) ‘ten, kto zajmuje się rzemiosłem; mężczyzna uprawiający rzemiosło, prowadzący warsztat rzemieślniczy’: *rzemiosło; žemiěśńik 8; žemiěśńik 10; žemiěśńik 25; žemeśńik 1–5, 7, 9, 11–14, 16, 18, 20–24, 26–30, G; žeměśńik 15, 17, 21; žymięśńik 6; žymięśńik M; žyměśńik 19, 20, 23, 25; žemeśńik ěakīm žemosuem ěe trudńi 13*
- rzeszotnik** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia sita, rzeszota’: *rzeszoto ‘rodzaj sita z dużymi otworami’; žėšotńik 17*
- rzezak** (N. AG.) *zob. rzeźnik: rzezać; žezak 14*
- rzeźbiarka** (N. AG.) ‘ta, która rzeźbi; artystka zajmująca się rzeźbieniem’: *rzeźbić; žėžbiarka 1–6, 8–16, 21; žėžbarka 7, 17–20, 22–30; žėžbiarka žėžbi v žževje 13*

rzeźbiarz (N. AG.) ‘ten, kto rzeźbi; artysta zajmujący się rzeźbieniem’: rzeźbić; *žėžbiãš* 3, 6, 8–12; *žėžbiãš* 5, 15; *žėžbioš* 1, 2, 4, 13, 14, 16, 21; *žėžbaš* G; *žėžbãš* 22, 26, 28–30; *žėžboš* 7, 17–20, 23–25, 27; *žėžbioš ze Sromova to vyžėžbeu* 13; *to baržo cynne žėvo įes, borom žėžbaže įi žėžbom, ne pyņka įi ne yuscų se vogule* G

rzeźnik (N. AG.) ‘ten, kto rzeza; mężczyzna zajmujący się ubojem zwierząt lub sprzedażą mięsa i wędlin’: (rzezać ‘ciąć, rznąć, krajać’); *zeźnik* 16, 19, 28, G; *zeźnik* 8, 14, 21, 22, 27; *žeznik* 8, 10; *žėžnik* 3, 5, 6, 9, 11–20, 22, 23–26, 29, M; *žeznik* 1, 2, 4, 7, 8, 10, 13, 19, 22, 25

rzępolista (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto rzępoli; kiepski muzykant’: rzępolić ‘zle grać’; *žepol’ista* 28; *ne lubė įak te žepol’isty tak žepolo* 28

rzępoła (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: rzępolić ‘jw.’; *žympoua* 6, 10

S

sadownik (N. AG.) ‘ten, kto zajmuje się sadem, uprawia sad’: sad; *sadovník* 1, 6, 8, 10, 14, 16, 19, 22, 23, 25, 26, M; *sadovníki mají z upravy sadu piňonže* 1; *sadovníki tero sady zakuadaĵum* 19

sadowy (N. AG.) ‘jw.’: sad; *sadowy* 19

sadzacz (N. AG.) 1. ‘ten, kto sadzi coś; mężczyzna sadzący kartofle’: sadzić; *sažač* 6, 8, 10; *sažač saži kartofle* 6; 2. ‘ta, która sadzi coś; kobieta sadząca kartofle’: sadzić; *sažač* 24, 27; *pšyχοžil’i sažače i sažil’i kartofle* 24

sadzaczka (N. AG.) ‘ta, która sadzi coś; kobieta sadząca kartofle’: sadzić; *sažacka* 3, 5, 7, 12, 13, 18, 20, 24; *sažačka* 3–11, 14–16; *na tu, co saži kartofle, možna poviežić sažačka* 7

sadzarka (N. AG.) ‘jw.’: sadzić; *sažarka* 1–4, 6–10, 12–14, 16, 17, 19–21, 24–26, 28–30, M; *sažorka* 17, 20, 22, 23, 25, 27, 29; *kobieta, co saži kartofle to sažarka* 1; *davniĵ to sažarki reňčňe sažiuy žimňaki* 14

sadzeniarka (N. AG.) ‘jw.’: sadzić; *sažyňorka* 20, 22; *sažyňorka saži kartofle* 20; *sažyňorka saži žmoki* 22

sadziarka (N. AG.) ‘jw.’: sadzić; *sažorka* 25

sadzocho (N. AG.) ‘jw.’: sadzić; *sažoχα* 28; *sažoχy sažiuy kartofle na polu žežica* 28

sadzonka (N. AG.) ‘jw.’: sadzić; *sažonka* 7; *kobieta, co saži kartofle to sažonka* 7

saganiarz (N. AG.) ‘ten, kto gotuje jedzenie w saganie; kucharz’: sagan ‘miedziany garnek’; *sagaňas // sagaňoš* 17, 20; *byu za sagaňas* 17

sajda (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która sajda się; człowiek ruchliwy, nieumiejący usiedzieć spokojnie na miejscu’: sajdać się; *sajda* 26, 28, 29

sajdak (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się sajda; chłopiec niezdarnie chodzący’: sajdać się ‘niezdarnie chodzić’; *sajdak* 24; *na žecko mu’vo sajdak, bo tak še sajda* 24

salowa (N. AG.) ‘ta, która dogląda chorych na sali i sprząta sale w szpitalu’: sala; *salova* 1–30; *biua salovo f špitalu, mjaua pot sobo dvje sale* 1

samobójca⁹ (N. AG.) ‘ten, kto się sam bije // bił; mężczyzna, który popełnił samobójstwo, odebrał sobie życie’: sam, (bić¹⁰); *amobuĵca* 13 G, M; *to samobuĵca i kšonž go ňe χcou χovać* M

⁹ Kwiryna Handke wyraz *samobójca* traktuje jako złożenie rzeczownikowo-rzeczownikowe, gdyż drugi człon uważa co prawda nie za samodzielny wyraz, ale za istniejącą postać formacji sufixalnej *zabójca* (por. Handke 1976, s. 25). Iwona Kaproń-Charzyńska dostrzega tu dezintegrację podstawy, nagłosową *bójca* od *zabójca* (por. 2005, s. 191).

¹⁰ Mamy tu stare znaczenie czasownika *bić* ‘zabijać’ zachowane aktualnie tylko w połączeniach, których obiektem zabijania są zwierzęta, por. *bić drób*, *bić świnię*.

- samochodziarz** (N. AG.) 1. 'ten, kto jeździ samochodem; taksówkarz': samochód; *samoχoʒoʃ* 17, 19, 20; 2. 'ten, kto naprawia samochody; mechanik samochodowy': samochód; *samoχoʒoʃ* 17, 20
- samochodzista** (N. AG.) 'ten, kto naprawia samochody': samochód; *samoχoʒista* 17, 20;
- samochwalca** (ATTR. N. AG.) 'ten, kto lubi sam siebie chwalić; mężczyzna // chłopiec chwalcący się, lubiący się chwalić': sam, chwalić się; *samoχfalca* 1, 20, 22, 29; *he zadahe se s samoχfalcu, co to sam se χfali* 1
- samochwalisz** (ATTR. N. AG.) 'jw.': sam, chwalić się; *samokfal'is* 17, 20, 21; *sam se tak nakfal'i ten samokfal'is* 17
- samochwał** (ATTR. N. AG.) 'jw.': sam, chwalić się; *samoχfaυ* 10, 20, 22
- samochwała** (ATTR. N. AG.) 1. 'ta, która lubi sama siebie chwalić; kobieta // dziewczyna chwalcąca się, lubiąca się chwalić': sama, chwalić się; *samoχfaυa* 10; 2. zob. samochwalca: sam, chwalić się; *samoχfaυa* 28; *znam tego samoχfaυe, sam se χfal'ic lubi* 28
- samogoniarz** (N. AG.) 'ten, kto nielegalnie pędzi samogon; bimbrownik': samogon; *samogonaš* 17
- samojed** (N. AG.) 'ten, kto sam je ludzi; ludożerca': sam, jeść, jed- (pl. praet.); *samojet* 3
- samolub** (ATTR. N. AG.) 'ten, kto lubi samego siebie; egoista': sam, lubić; *samolup* 1–11, 13–30
- samolubiec** (ATTR. N. AG.) 'jw.': sam, lubić; *samolubec* 12
- samosiejek** (N. AG.) 'ten, kto sam sieje; siewca': sam, siać, siej- (sg., pl. praes.); *samošejek* 2
- samouk** (N. AG.) 'ten, kto się sam uczył czegoś; o kimś kształcącym się o własnych siłach, bez pomocy nauczyciela': sam, uczyć się; *samouuk* 2, 5, 6, 11–14, 17–24, 29, G, M; *samouk* 1, 3, 7, 8, 10, 13, 19, 20, 25, 26, 30; *znalos se ve fši taki samouk, fšystkego se sam naučyū robić* 25
- samożyjec** (N. AG.) 'ten, kto żyje sam, samotnie; kawaler lub wdowiec': sam, żyć, żyj- (sg., pl. praes.); *samożyjec* 2
- saniarz** (N. AG.) 'ten, kto jeździ saniami': sanie; *sañoš* 17, 20
- sanista** (N. AG.) 'jw.': sanie; *sañista* 17, 20
- sapak** (ATTR. N. AG.) 'ten, kto stale sapie; mężczyzna głęboko, z trudem oddychający przez nos, wydający charakterystyczny odgłos': sapać; *sapak* 1
- sapała** (ATTR. N. AG.) 'jw.': sapać; *sapaυa* 4, 6, 8, 10, 14, 16, 20, 22, 24, M; *na astmatyka se muvi sapaυa, bo ma čiškē oddyχahe, stale sape* 14
- sądca** (N. AG.) 'ten, kto sądzi; mężczyzna sądzący oskarżonych; sędzia': sądzić; *suntca* 28; *sunta soži luži* 28
- sądnik** (N. AG.) 'ten, kto pracuje w sądzie': sąd; *sundnik* 17, 20; *sundnik f suńže* 17
- sądny** (N. AG.) zob. sądca: sądzić; *sundny* 2
- sądownik** (N. AG.) zob. sądnik: sąd; *sondovnik* 17
- sądziciel** (N. AG.) zob. sądca: sądzić; *suńžicel* 2; *suńžicel luži* 2

- ścięboluch** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto ścięboli; mężczyzna przesadnie oszczędzający’: ściębolić ‘chytzyć, przesadnie oszczędzać’; *ściębolux* 17, 20
- sekretarka** (N. AG.) ‘ta, która pracuje w sekretariacie; pracownica zajmująca się korespondencją, przyjmująca interesantów, załatwiająca sprawy bieżące związane z działalnością jakiejś osoby lub instytucji’: sekretariat; *sekretarka* 3; *zostaviu papjery u sekretarki f sekretariace vuja* 3
- sekretarz** (N. AG.) ‘ten, kto pisał papiery w gminie’: (sekret); *sekretaš* 3, 6, 8, 10, 16, 19, G; *sekretoš* 13, 20, 22, 23; *sykretaš* 30; *pišoš dovni, tera sekretoš, pisarek* 20
- sekserka** (N. AG.) ‘ta, która rozpoznaje płęć kurzych piskat’: seks; *sekserka* M; *sekserka f ferme* M
- sekut** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto sekutuje; klótnik’: sekutować; *sekut* 24
- sekwestrator** (N. AG.) ‘ten, kto dokonuje sekwestracji, ściągą podatki lub długi’: (sekwestracja ‘zajęcie majątku, ruchomości na rzecz państwa’); *sekfestator* G; *sekfestatur* 19; *sekfestatur pobera podatki, robi sekfestacje* 19
- sepioł** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto sepleni’: seplenić; *sepoi* 26, 28
- seplawa** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która sepleni’: seplenić; *seplava* 6
- sepleniarz** (ATTR. N. AG.) zob. sepioł: seplenić; *sepleñaš* G; *sepluñaš* 8, 10
- sepleniuch** (ATTR. N. AG.) zob. sepioł: seplenić; *sepleñux* 20, 22, 25, M; *sepleñux sepluñi i go nie zrozumes* 20; *nie po ve vyražne tyn sepleñux, tylko sepleñi* 25
- sepleniucha** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która sepleni’: seplenić; *sepleñuxa* M; *ta sepleñuxa, co sepleñi, ze ni v zump nie rozumes, co muvi* M
- sepluniara** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która sepluni; kobieta // dziewczyna sepleniąca’: seplunąć ‘seplenić’; *sepluñara* 10
- sepluniarka** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: seplunąć ‘jw.’; *sepluñarka* 8
- serkarz** (N. AG.) ‘ten, kto handluje serkiem, tj. serem’: serek; *serkoš* 19; *serkoš opsušou f pecu serek, ser i spšedavou* 19
- sezonowa** (N. AG.) ‘ta, która w sezonie pracowała we dworze, na polu’: sezon; *sezonovo* 13, M; *sezonovo pšyxožeu do dvora na sezon do roboty* 13
- sezonowy** (N. AG.) ‘ten, kto w sezonie pracował we dworze, na polu’: sezon; *sezonovy* 13, M; *sezonovy pšyxožeu do dvora na sezon do roboty* 13
- sędzia I** (N. AG.) ‘ten, kto sędzi oskarżonych’: sędzić; *sañža* 2, 15, 17, 18, 20, 21; *sañžo* 1; *sqža* 21, 24; *sqñža*, 11; *seža* 21–23, 26, 29, 30; *señža* 1–4, 6, 8–10, 12, 14, 17–19, 21–29; *señžo* 22; *synža* 6; *syñža* 5, 7, 8, 11, 13, 14, 16, 17, 19, 20, 22–25, 27, 28; *señža soñžiu i pšyznau mne caue gospodarke* 12; *syñža suñži luži* 13
- sędzia II** (N. AG.) ‘ten, kto sąduje; mężczyzna sądzący, oceniający ludzi’: sądować ‘sędzić’; *seža* 26; *seža sodovau luži* 26
- sędzina** (N. AG.) ‘ta, która sędzi oskarżonych’: sędzić; *sañžina* 2, 17, 18, 20, 21; *sañžino* 1; *sqžina* 21, 24; *sqñžina* 11; *sežina* 21, 23, 26, 29; *sežino* 22; *señžina* 1–3, 7, 8, 10, 12, 14, 16–19, 22, 23, 25, 27, 28, G; *señžino* 22; *synžina* 6;

- synżino* 25, M; *synżina* 7, 8, 14, 16, 17, 19, 20, 22–24, 27, 28, 30; *synżino* 13, M; *synżino to ta, co suńži luži* 13
- siacz** (N. AG.) ‘ten, kto sieje; mężczyzna siejący (zwykle ręcznie) zboże, ziarno’: *siać*; *śac* 21; *śać* 9, 19; *śać śeje f polu* 9; *śaćym byuem dobrym, dobże śauem* 19
- siajocha** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która siaja; kobieta włócząca, pociągająca nogami po ziemi’: *siajać* ‘włóczyć, pociągać’; *śaioχa* 20, 22; *śaioχa byua tak zmyncona robotom f polu az śaiaua nogamy po žiŋi* 20
- siandala** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która się sianda; kobieta, która idąc przydeptuje sobie spodnie, spódnicę’: *siandać się* ‘iść przydeptując coś’; *śańdaua* 13
- siatkarka** (N. AG.) ‘ta, która gra w grę polegającą na odbijaniu piłki ponad siatką; zawodniczka uprawiająca siatkówkę’: *siatka*; *śatkarka* 1–30; *nase śatkarki vygrauy* 1
- siatkarz** (N. AG.) ‘ten, kto gra w w grę polegającą na odbijaniu piłki ponad siatką; zawodnik uprawiający grę w siatkówkę’: *siatka*; *śatkaś* 6, 8, 9, 11, 12; *śatkăś* 5, 15, 22, 26, 28–30; *śatkoś* 1–4, 7, 10, 13, 14, 16–21, 23–25, 27; *śatkaže grali f śatkufke f środe* 6
- siciarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabiał sita i przetaki’: *sito*; *śičoś* 17, 20
- sidlarz** (N. AG.) ‘ten, kto nielegalnie łapie zwierzynę w sidła; kłusownik’: *sidła*; *śidłoś* 22; *śidłoś uape zveżyne f śidua* 22
- sieciarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia sieci’: *sieć*; *śečoś* 19, 20; *śečožu, zrupće no mi mocne śeći* 20
- siejacz** (N. AG.) ‘ten, kto sieje; mężczyzna siejący (zwykle ręcznie) zboże, ziarno’: *siejać*, *siej-* (sg., pl. praes.) ‘siać’; *śejać* 16, 18, 24; *śejać śeje f polu* 16
- siejak** (N. AG.) ‘jw.’: *siejać*; *śejać* 2
- siejarz** (N. AG.) ‘jw.’: *siejać*; *śejaś* 28
- siejbiarz** (N. AG.) ‘ten, kto zajmuje się siejbą; sianiem, siewem zboża; siewca’: *siejba* ‘siew, sianie’; *śejaś* 30
- siekarz** (N. AG.) ‘ten, kto siecze, kosi zboże’: *siec*, *siek-* (1. sg., 3. pl. praes.) ‘kosić’; *śekaś* 22; *śekaś śece zyto* 22
- sierpiarz** (N. AG.) ‘ten, kto kosi sierpem’: *sierp*; *śerpoś* 17, 20
- siewacz** (N. AG.) ‘ten, kto siewa, tj. sieje coś’: *siewać*; **1.** ‘mężczyzna siejący (zwykle ręcznie) zboże, ziarno’: *śevac* 3, 6, 17, 20, 26; *śevać* 5, 6, 8–13, 15, 18, 24; *śevoc* 7, 20, 22; *śivac* 14; *śivoc* 19; *śyvać* 30; *śevać śeje na vjosne na polu* 5; **2.** ‘mężczyzna siejący okopowe, np. kartofle’: *śevać* 5, 6; *śevać śeje kartofle* 6
- siewaczka** (N. AG.) ‘ta, która siewa, tj. sieje okopowe, np. kartofle’: *siewać*; *śevacka* 3; *śevačka* 3, 6; *śevačka to śeje na polu kartofle* 3
- siewak** (N. AG.) zob. *siejacz*: *siewać*; *śevak* 2, 3–7, 9, 11, 12, 15, 18; *śevok* 1, 20, 22, 28, 29; *śevak śeje zboze* 2; *śevak śeje renkom* 3; *jak dobże to dobry śevak, duzo ies takeχ dobreχ śevakuf* 12; *śevok to po staremu dovnemu* 29
- siewarz** (N. AG.) zob. *siejacz*: *siewać*; *śevaś* 10, 13, 29; *śevaś śeje f polu* 10; *śivožu, kepskoś zaśou* 29

- siewca** (N. AG.) zob. siejacz: siewać; *śefca* 1, 4–14, 16–19, 20–22, 30, M; *śifca* 19, 23–25; *śefca śeje na wiosne na polu* 5; *śefca to dobże umi śać* 7; *śefca śeje ryncno* 17; *śefca // śifca to tak śau, że żarno dobże rożiuo* 19
- siewiarz** (N. AG.) zob. siejacz: siewać; *śeviaś* 12, 26
- siewnik** (N. AG.) zob. siejacz: siewać; *śevnik* 8, 10–12, 14, 22, 23, 26; *śivnik* 25; *śevnik śeje f polu* 12; *śevnik kępski ś ćebe* 23
- sikal** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto sika; dziecko sikające w pieluchy, w majtki, w pościel’: sikać; *śikal* 17, 20
- sikala** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która sika; dziewczynka sikająca w pieluchy, w majtki, w pościel’: sikać; *śikala* 17, 20
- sikała** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto sika; chłopiec sikający w pieluchy, w majtki, w pościel’: sikać; *śikaua* 19
- sikawica** (ATTR. N. AG.) zob. sikala: sikać; *śikavica* 19; *tako duzo a śiko v majty śikavica* 19
- siksa** (ATTR. N. AG.) zob. sikala: sikać; *śiksa* 12, 19; *ta śiksa śiko v nocy na poścel* 19
- sikun** (ATTR. N. AG.) zob. sikala: sikać; *śikun* 3, 6
- sikut** (ATTR. N. AG.) zob. sikal: sikać; *śikut* 3
- siodlarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia siodła’: siodło; *śodlaś* 8, 10; *śodlaś abo rymaś* 8
- sitarka** (N. AG.) ‘ta, która wyrabiała sita i przetaki’: sito; *śitarka* 24; *śitarka sita robi* 24
- sitarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabiał sita i przetaki’: sito; *śitaś* 19, 26, 28–30; *śitoś* 24
- sitkarz** (N. AG.) ‘jw.’: sitko; *śitkaś* 30
- siusial** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto siusia; dziecko sikające w pieluchy, w majtki, w pościel’: siusiać; *śuśal* 17, 20
- siusiumajtek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto siusia w majtki; lekceważąco o dorastającym chłopaku; smarkul’: siusiać ‘sikać’, majtki; *śuśumajtek* 12
- siusiumajtki** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która siusia w majtki; lekceważąco o dorastającej dziewczynie, o podlotku; smarkula’: siusiać ‘sikać’, majtki; *śuśumajtki* 12
- skalak** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w kamieniołomach’: skała; *skalok* 20, 22; *skalok robi f kameńouomaχ pśy skauaχ* 20
- skalarz** (N. AG.) ‘jw.’: skała; *skaloś* 20, 22; *robi f kameńouomaχ pśy skauaχ* 20
- skarbniczka** (N. AG.) ‘ta, która zajmuje się finansami instytucji’: skarb; *skarbnicka* 1–6, 19, 20, 22, 30; *skarbnicka* 7–18, 20, 21, 23–29; *skarbnicka v gmińe zażonża finansamy* 13
- skarbnik** (N. AG.) ‘ten, który zajmuje się finansami instytucji’: skarb; *skarbnik* 1–30; *skarbnik v gmińe zażonża finansamy* 13
- skarżący** (N. AG.) ‘ten, kto skarży kogoś; mężczyzna oskarżający kogoś o złe czyny’: skarżyć; *skarzuncy* 19; *byu za skarzuncego i skarzyu sumśada* 19
- skarżyciel** (N. AG.) ‘ten, kto skarży kogoś; wnoszący skargę na kogoś’: skarżyć; *skarżyćel* 21, 25; *skarżyćel skarży kogoś do sondu* 25

- skarżycielka** (N. AG.) ‘ta, która skarży kogoś; kobieta oskarżająca kogoś o złe czyny, wnosząca skargę na kogoś’: skarżyć; *skarżycielka* 25
- skarżypyta** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto skarży’: skarżyć, pytel¹¹; *skarżypyta* 3, 5, 13, 17, 18, 20, 22, 23, 26, 27, 29, 30; *skarżypyta* 1, 2, 4, 6–12, 14–16, 19, 21, 24, 25, 28, 30
- skapacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto skąpi; mężczyzna nadmiernie oszczędzający, żalujący sobie i innym czegoś’: skąpić ‘nadmiernie oszczędzać, chcieć jak najmniej wydawać, żałować czegoś sobie lub innym’; *skompač* 24, 27; *skompač skompi, ĵak ě vim co* 24
- sklepiarka** (N. AG.) ‘ta, która sprzedaje w sklepie’: sklep; *sklyparka* 30
- sklepiarz** (N. AG.) ‘ten, kto sprzedaje w sklepie’: sklep; *sklepšaš* 26, 28, 30; *sklepšoš* 22
- sklepiczarz** (N. AG.) ‘jw.’: sklepik; *sklepicaš* 3; *sklepichoš* 15
- sklepiarkarka** (N. AG.) zob. sklepiarka: sklepik; *sklepikarka* 7, 19, 20, 22, M; *sklepikorka* 19
- sklepikarz** (N. AG.) zob. sklepiarz: sklepik; *sklepikaš* 1, 2, 6–8, 11, 14, 16–19, 26; *sklepikoš* 7, 15, 22, 23, 25; *šklepikoš* 20, M
- sklepnica** (N. AG.) zob. sklepiarka: sklep; *sklepñica* 28; *sklepñica ěi doraži, co kupić f sklepe* 28
- sklepnik** (N. AG.) zob. sklepiarz: sklep; *sklepñik* 25, 28
- sklepowa** (N. AG.) zob. sklepiarka: sklep; *sklepova* 6–8, 10, 14, 16, 19, 28; *sklepovo* 13, 19, 20, 22, 23, 25, M; *sklypova* 30; *šklepovo* 13
- sklepowy** (N. AG.) zob. sklepiarz: sklep; *sklepovy* 4–10, 12–14, 16, 18–28, 30, G, M; *šklepovy* 7, 13, 15, 17, 20, 23, 29; *šklepovy* 25
- skoczek** (N. AG.) ‘ten, kto skacze; mężczyzna, który uprawia skoki, sportowiec specjalizujący się w skokach, np. w dal, wzwyż, na nartach, ze spadochronem’: skakać; *scocek* 1–6, 19, 20, 22, 30; *scocek* 7–18, 20, 21, 23–29; *naš scoček skočyū daleko* 13
- skotaczka** (N. AG.) ‘ta, która pasła skot’: skot ‘bydło’; *skotačka* 28; *skotačka pasyū u žežica skot* 28
- skotak** (N. AG.) ‘ten, kto pasł skot’: skot ‘bydło’; *skotak // skotok* 28; *skotak to pasay skot* 28; *dovñi to byu skotok* 28
- skotnik** (N. AG.) ‘jw.’: skot ‘jw.’; *skotñik* 26, 28
- skowyczek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto skowyczy; płaczek’: skowyczeć; *skovyczek* M
- skórczacz** (N. AG.) ‘ten, kto skupuje skóry’: skórka; *skurcoš* 17, 20; *skurčaš* 8, 10; *skurcoš skupovou skury* 17
- skórkarz** (N. AG.) ‘jw.’: skórka; *skurkaš* 6
- skórnik** (N. AG.) ‘jw.’: skóra; *skurnik* 12
- skrawacz** (N. AG.) ‘ten, kto skrawa coś; mężczyzna zatrudniony przy obróbce skrawaniem’: skrawać; *skravac* 14

¹¹ Złożenie to powstało na bazie wycofanych już frazeologizmów *rozpuścić język jak pytel*; *słowa latają jak z pytla* (*pytel*, *pytlik* znaczyło ‘miech, mieszek’) (por. Kleszczowa 1994, s. 25).

- skreka** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale skreczy; płaczka’: skreczeć ‘płakać’;
skreka 30
- skrobacz** (N. AG.) ‘ten, kto skrobie; mężczyzna skrobiący, obierający kartofle’:
skrobać; *skrobac* 30
- skrobaczka** (N. AG.) ‘ta, która skrobie; kobieta skrobiąca, obierająca kartofle’:
skrobać; *skrobaczka* 13, M; *skrobaczka skrobie kartofle* 13
- skrobek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto skrobie; mężczyzna przesadnie oszczędzający’:
skrobać; *skrobek* 19
- skrobicha** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która skrobie; kobieta przesadnie oszczędzająca’:
skrobać; *skrobiχα* 17, 20; *skrobiχα skrobie, oščenža každý groš* 17
- skrobideska** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto skrobie deski; stolarz’: skrobać, deska,
a właściwie: skrobać deskę; *skrobideska* 24; *skrobideska to stolaš* 24
- skrobidziura** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto skrobie dziury w garnkach (ze skąpstwa);
sknera’: skrobać, dziura, a właściwie: skrobać dziury; *skrobižura* 3; *taka
skrobižura, navet garki skrobau s tego skompstfa, tak, že žury byuy* 3
- skrobigar** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto skrobie gary (ze skąpstwa); sknera’: skrobać,
gar, a właściwie: skrobać gary; *skrobigar* 12; *taki skrobigar z nego* 12
- skrobigarnek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto skrobie garnki (ze skąpstwa); sknera’:
skrobać, garnek, a właściwie: skrobać garnki; *skrobigarnek* 7; *skrobigarnek
skrobje garki ze skompstfa* 7
- skrzeczek** (ATTR. N. AG.) 1. ‘ten, kto stale skrzeczy; płaczek’: skrzeczeć; *skšeček*
1; 2. ‘ten, kto skrzeczy; mężczyzna // chłopiec mówiący piskliwym, przykro
brzmiącym głosem’: skrzeczeć ‘mówić piskliwie’; *skšeček* 17
- skrzek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale skrzeczy; mężczyzna mówiący piskliwym,
przykro brzmiącym głosem; piszczący’: skrzeczeć; *skšek* 19, 28; *skšek ne
daje spokoju, skšečy* 28
- skrzekot** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale skrzeczy; człowiek mówiący
piskliwym, przykro brzmiącym głosem; piszczący’: skrzeczeć; *skšekot* 19
- skrzyniarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia skrzynie’: skrzynia; *skšyňaš* 26, 28
- skrzypacz** (N. AG.) ‘ten, kto gra na skrzypcach’: skrzypce; *skšypac* G; *skšy-
pač* 3, 30
- skrzypaczka** (N. AG.) ‘ta, która gra na skrzypcach’: skrzypce; *skšypacka* 6;
skšypačka 8
- skrzypak** (N. AG.) ‘ten, kto gra na skrzypcach’: skrzypce; *skšypak* 2, 3, 6; *skšypak
na skšypcaχ uadhe vygryvo* 2
- skrzypca** (N. AG.) ‘jw.’: skrzypce; *skšypca* 8; *skšypca gra na skšypcaχ* 8
- skrzypek** (N. AG.) ‘jw.’: skrzypce; *skšypek* 1–12, 14–17, 19, 20, 22–26, 28, 29,
M; *skšypek gra na skšypcaχ* 1; *skšypek vžun skšypki ji zagrou* 19
- skrzypiciel** (N. AG.) ‘jw.’: skrzypce; *skšypičel* 18; *skšypičel gra na skšypcaχ* 18
- skrzypiczarz** (N. AG.) ‘jw.’: skrzypce; *skšypičaš* 15; *skšypičaš gra na
skšypcaχ* 15
- skrzypiec** (N. AG.) ‘jw.’: skrzypce; *skšypec* 3, 26, 28

- skrzypista** (N. AG.) ‘jw.’: skrzypce; *skšypista* 3, 6–8, 10–12, 14–18, 20, 22, 28, G; *skšypista gra na skšypcaχ* 3
- skrzypistka** (N. AG.) ‘ta, która gra na skrzypcach’: skrzypce; *skšypistka* 10
- skubaczka** (N. AG.) ‘ta, która skubie pierze’: skubać; *skubacka* 13
- skupywacz** (N. AG.) ‘ten, kto skupuje coś; mężczyzna nabywający coś; nabywca, klient’: skupywać; *skupyvac* 14
- skusicielka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która skusiła, namówiła kogoś do czegoś’: skusić; *skušićilka* 30
- skwierz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale skwierzy; płaczek’: skwierzyć ‘płakać’; *skfěš* 29
- skwira** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale skwira; płaczek // płaczka’: skwirać ‘płakać’; *skfira* 23, 24
- sluchacz** (N. AG.) ‘ten, kto słucha czegoś; mężczyzna // chłopiec przysłuchujący się komuś // czemuś’: słuchać; *suxac* 3, 5, 6; *suxač* 8, 9, 11, 12, 15, 22, 26, 28–30; *suxoc* 1, 2, 4, 19, 20, 22; *suxoč* 7, 10, 13, 14, 16–18, 21, 23–25, 27; *suxače suxačo radia* 8; *iuš tyn suxoc potsuxuje, suxo nasy gotki* 20
- sluchaczka** (N. AG.) ‘ta, która słucha czegoś; kobieta // dziewczyna przysłuchująca się komuś // czemuś’: słuchać; *suxacka* 2, 3, 5, 6; *suxačka* 7–12, 17, 18, 21, 23, 24, 26–30; *suxocka* 1, 2, 4, 19, 20, 22; *suxočka* 13–16, 25; *ta suxačka co suxa radia Maryja* 8; *suxačka pšyša suxać, co še muvi* 8
- sluga** (N. AG.) ‘ten, kto służy’: służyć; **1.** ‘mężczyzna służący we dworze’: *suga* 3, 9, 11–15, 17, 19–22, 24; *suga sužyu v majuntku žežica* 9; **2.** ‘ministrant służący księdzu do mszy’: *suga* 22; *suga suzy kšinžu do msy* 22
- slugus** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto służy’: służyć; **1.** ‘pogardliwie o kimś będącym czyimś popiecznikiem, wysługującym się komuś zwykle dla własnych korzyści’: *sugus* 7; *tyn sugus N'emcom sužu* 7; **2.** zob. sluga 1: *sugus* 30; *sugus sužyu ve dvože* 30
- slużak** (N. AG.) ‘ten, kto służy; ministrant służący do mszy’: służyć; *suzak* 3
- slużąca** (N. AG.) ‘ta, która służy; kobieta służąca we dworze’: służyć; *suzonca* 1–13, 15–19, G; *suzonco* 19; *suzunca* 30; *suzonca to sužyu ve dvože* 1; *žifka to muviuo še na suzoncom, iak gže sužyu, to uuna muša fšystko robić, za to jej pućil'i* G
- służący** (N. AG.) ‘ten, kto służy; mężczyzna służący we dworze’: służyć; *suzoncy* // *suzuncy* 3; *suzoncy* 1, 2, 4–11, 13, 14, 16–20, 22, 25, G; *suzoncy to sužyu ve dvože* 1; *suzoncy suzy u žežica* 2; *žežic suzoncyč čšyma i mu sužyu* G
- slużba** (N. AG.) ‘jw.’: służyć; *suzba* 29; *suzba sužyu ve dvože* 29
- slużbista** (N. AG.) ‘jw.’: służyć; *suzbista* 3, 4, 12, 16, 19; *suzbista to sužyu v majuntku žežica* 3
- slużka** (N. AG.) zob. służąca: służyć; *suska* 1, 12; *suska to sužyu ve dvože* 1
- smagała** (N. AG.) ‘ten, kto smaga; mężczyzna prędko chodzący’: smagać; *smaga* 29, 30

- smakowiec** (N. AG.) ‘ten, kto smakuje czegoś’: smakować; *smakovéc* 19; *smakovéc smakuje fšystko* 19
- smark** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale smarka; mężczyzna // chłopak pociągający nosem’: smarkać; *smark* 3
- smarkacz** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: smarkać; *smarkač* 8, 10; *smarkoc* M
- smarkal** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: smarkać; *smarkal* 25
- smarkala** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: smarkać; *smarkala* 24, 30
- smarkiel** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: smarkać; *smarkel* 3
- smarkul** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: smarkać; *smarkul* 19; *smarkul čihǵim smarko* 19
- smarkula** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale smarka; kobieta pociągająca stale nosem’: smarkać; *smarkula* 19; *smarka nosym* 19
- smarowacz** (N. AG.) ‘ten, kto smaruje coś; mężczyzna smarujący maszyny i urządzenia, które wymagają ciągłego oliwienia’: smarować; *smarovac* M; *smarovac masyn* M
- smarownik** (N. AG.) ‘jw.’: smarować; *smarovník* 17
- smolara** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale się smoli; brudaska’: smolić się ‘brudzić się’; *smolora* 19, 22
- smolarz I** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się smoli; brudas’: smolić się ‘brudzić się’; *smološ* 19
- smolarz II** (N. AG.) 1. ‘ten, kto smaruje dachy smołą’: smoła; *smolaš* 3, 6–9, 11, 12, G; *smolaš* 5, 15, 22, 26, 28–30; *smološ* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–21, 23–25, 27, M; *smůlaš* 25; *smolaže smarovali daχŷ smouo* 3; 2. ‘ten, kto wytapia smołę’: smoła; *smolaš* 3, 6, 8, 9, 11, 12; *smolaš* 5, 15, 22, 26, 28–30; *smološ* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–21, 23–25, 27; *smolaš vytapĭa smoue* 3
- smolicha** (ATTR. N. AG.) zob. smolara: smolić się ‘brudzić się’; *smoliχa* 22; *smoliχa zasmoli obleke zara po pšebrańu* 22
- smoluch** (ATTR. N. AG.) zob. smolarz I: smolić się ‘brudzić się’; *smoluχ* 1–3, 5, 7–13, 17, 19, 20, 23, 24, 26, 28, 30; *smoluχ še smoli šŷpko* 1; *smoluχ zasmoliu ubrańe* 10; *ale še zasmoleu tyn smoluχ* 19
- smorgacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto smorga; mężczyzna // chłopak pociągający stale nosem’: smorgać ‘pociągać nosem’; *smorgac* 19; *smorgac smorga i smorga, bo ma stale katar* 19
- smorgal** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’ smorgać ‘jw.’: *smorgol* 19
- smotruch I** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się smotra; brudas’: smotrać się ‘brudzić się’; *smotruχ* 19, 23, 25; *iuš še smotruχ usmotruχau* 25
- smotruch II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się smotrucha; brudas’: smotruchać się ‘brudzić się’; *smotruχ* 13, 22; *šmodruχ* 19, 20; *šmotruχ* 13, 20; *šmodruχ to še ušmodruχa zašše* 19; *ty šmotruχu, znovu še ušmotruχauēš* 13
- smrodnik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto smrodzi; mężczyzna // chłopiec puszczający wiatry, psujący powietrze’: smrodzić ‘psuć powietrze’; *smrodńik* 1
- smroduch** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: smrodzić ‘jw.’; *smroduχ* 22; *smroduχ myšlou ze pušći čixo bońka* 22

- smrodyga** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która smrodzi; człowiek puszczający wiatry, psujący powietrze’: smrodzić ‘jw.’; *smrodyga* 30
- smrodziara** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która smrodzi; kobieta // dziewczyna puszczająca wiatry, psująca powietrze’: smrodzić ‘jw.’; *smroźara* 10; *ńe smroć smroźaro* 10
- smrodziarz** (ATTR. N. AG.) zob. smrodnik: smrodzić ‘jw.’; *smroźaś* 7; *smroźoś* 25
- smrodziarzec** (ATTR. N. AG.) zob. smrodnik: smrodzić ‘jw.’; *smroźażec* 7; *smroźażec muvili, bo powięćše psuu jak smroźuu* 7
- smrodziciel** (ATTR. N. AG.) zob. smrodnik: smrodzić ‘jw.’; *smroźiciel* 20, 22
- smrodziel** (ATTR. N. AG.) zob. smrodnik: smrodzić ‘jw.’; *smroźel* 3
- smród** (ATTR. N. AG.) zob. smrodnik: smrodzić ‘jw.’; *smrut* 10, 12
- smyrgacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto smyrga; złodziej’: smyrgać ‘kraść’; *smyrgoć* 17, 20; *smyrgoć choži i smyrgo* 20
- snowaczka** (N. AG.) ‘ta, która snowała, tj. snuła na snowadle’: snować; *snovacka* 3, 6, 7, 11–13, 18, M; *snovačka* 4, 5, 8, 9, 14, 16; *snovacka snovaua na snovadle* 3
- snowarka** (N. AG.) ‘jw.’: snować; *snovarka* 1, 2, 4, 17, 20, 22–27, 29, 30; *snovarka snuu* 1
- solarz** (N. AG.) ‘ten, kto handluje solą’: sól; *solaś* 19, 24, 26, 28
- sortowacz** (N. AG.) ‘ten, kto sortuje coś; pracownik zatrudniony przy sortowaniu różnego rodzaju produkowanych przedmiotów, materiałów’: sortować; *sortovac* 1–6, 19, 20, 22, 30; *sortovač* 7–18, 20, 21, 23–29; *sortovače f fabryce sortuiom tovar* 13
- sortowaczka** (N. AG.) ‘ta, która sortuje coś; pracownica zatrudniona przy sortowaniu różnego rodzaju produkowanych przedmiotów, materiałów’: sortować; *sortovacka* 1–6, 19, 20, 22, 30; *sortovačka* 7–18, 20, 21, 23–29; *beua za sortovačke i sortovaua skarpety* 13
- spak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto dużo śpi // lubi spać’: spać; *spak* 3
- spawacz** (N. AG.) ‘ten, kto spawa; robotnik wyspecjalizowany w spawaniu’: spawać; *spavač* 3, 5, 6, 8, 9, 11, 12, 15, 19, 22, 26, 28–30; *spavoc* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–18, 20, 21, 23–25, 27; *ńex spavač to zespava* 3
- spawalnik** (N. AG.) ‘jw.’: spawać; *spavalnik* 17
- spekulant** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale spekuluje; mężczyzna trudniący się spekulacją – nieuczciwymi operacjami handlowymi’: spekulować; *spekulant* 1–10, 19, 20, 22; *spykulant* 30; *śpekulant* 3, 11–19, 21–29, M; *śpekulot* 28; *spekulant taki, co spekuluje, co by mu še lepi uopuaciuo* 19
- spekulator** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: spekulować; *spekulator* G; *spekulator spekuluje* G
- spiskowiec** (N. AG.) ‘ten, kto spiskuje; mężczyzna należący do spisku, uczestnik spisku’: spiskować; *śpiskovjeć* 6, 8, 10, 12, 13; *śpiskofce śpiskovauy* 8
- spodziewała** (N. AG.) ‘ten, kto spodziewa się czegoś, tj. oczekuje czegoś’: spodziewać się; *spoźevaua* 19

sportowiec (N. AG.) ‘ten, kto zawodowo uprawia sport’: sport; *sportovjec* 1–16, 21; *sportovec* 17–20, 22–29; *spurtovic* 30; *sportofce to ružne sporty upravjajum* 8

spowiednik (N. AG.) ‘ten, kto spowiada; ksiądz dobrze spowiadający’: spowiadać; *spovjėdnik* 1–6, 8, 9, 11–16, 21; *spovėdnik* 7, 10, 17–20, 22–30; *fcaše misji to pšyježžajum spovėdniki ji spovadaum* 19; *spovėdnik to dobre spovėdo* 24

spożywca (N. AG.) ‘ten, kto spożywa towary; konsument’: spożywać; *spožyfica* 1–30

spóźnialska (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale się spóźnia; kobieta, która nie przychodzi, nie robi czegoś w porę’: spóźniać się; *spužnalska* 8, 10, 13

spóźnialski (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się spóźnia; mężczyzna, który nie przychodzi, nie robi czegoś w porę’: spóźniać się; *spužnalski* 8, 10, 13; *tyñ spužnalski znovu še spužneu do roboty* 13

sprawca (N. AG.) ‘ten, kto sprawia // sprawił coś; mężczyzna, który powoduje // spowodował coś, głównie złego’: (sprawiać // sprawić); *sprawca* 1–30; *pjany sprafca spovodovau wypadek* 13

sprawczyni (N. AG.) ‘ta, która sprawia // sprawiła coś; kobieta, która powoduje // spowodowała coś, głównie złego’: (sprawiać // sprawić); *sprafcyñi* 1–6, 19, 20, 22, 30; *sprafcyñi* 7–18, 20, 21, 23–29; *to sprafcyñi mojego ñeščysća, ona sprava to fšystko* 8

sprawozdawca (N. AG.) ‘ten, kto sprawozdaje coś; dziennikarz opisujący, omawiający jakieś wypadki, wydarzenia’: sprawozdawać; *spravozdafca* 1–30; *sportovy spravozdafca to spravozdaje meče, zavody sportove* 15

sprawozdawczyni (N. AG. // ATTR. N. AG.) ‘ta, która sprawozdaje coś’: sprawozdawać; **1.** ‘dziennikarka opisująca, omawiająca jakieś wypadki, wydarzenia’: *spravozdafcyñi* 1–6, 30; *spravozdafcyñi* 7; **2.** ‘ta, która sprawozdaje wydarzenia dziejące się we wsi; plotucha’: sprawozdawać; *spravozdafcyñi* 1–6, 19, 20, 22, 30; *spravozdafcyñi* 7–18, 20, 21, 23–29; *spravozdafcyñi to sparvozdaje relacje s cauy fši* 12

sprzątac (N. AG. // ATTR. N. AG.) **1.** ‘ten, kto sprząta; mężczyzna zajmujący się sprzątaniami, robieniem porządków’: sprzątać ‘doprowadzać coś do porządku; robić porządki’; *spšontac* 1, 2; *spšontač* 8, 10, 13; *spšontoc* 17; *spšontac* 6; *byli spšontače i spšontali* 8; **2.** ‘ten, kto sprząta; mężczyzna zabierający coś komuś; złodziej’: sprzątać ‘zabierać coś, co już ktoś uważał za swoje; kraść’; *spšqntac* 28; *spšqntace spšqtuy mu cauy dorobek žyća* 28

sprzątaczk (N. AG.) ‘ta, która sprząta; kobieta zajmująca się sprzątaniami, robieniem porządków’: sprzątać ‘doprowadzać coś do porządku; robić porządki’; *spšontacka* 1–5, 7, 15, 19, 20, 23–25, 29; *spšontačka* 8–14, 16, 26, 30; *spšontčka* 22; *spšontocka* 17, 21, 27, 28; *spšontacka* 6, 18, 25; *spšuntacka* 19; *spšontačka spšontaua ve dvože* 8; *spšontacki byli pševažne i spšontali* 6; *casym to ji dve spšuntacki ve dvože spšuntauy* 19

- sprzedawca** (N. AG.) ‘ten, kto sprzedaje towary w sklepie, na stoisku, straganie, ulicy’: sprzedawać; *spšedafca* 19, 20, 22, 25, 30, G, M; *vyuucyū še na spšedafce i i spšeda i f sklepe* 19
- sprzedawczyk** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto sprzedaje zdradza swój kraj, swoje przekonania itp. za pieniądze lub inną korzyść materialną’: sprzedawać; *spšedafčyk* 10–15, 17; *to spšedafčyki, fšystkiχ spšeda y* 13
- sprzedawczyni** (N. AG.) ‘ta, która sprzedaje towary (w sklepie, na stoisku, straganie, ulicy)’: sprzedawać; *spšedafcyñi* 19, 25, G, M; *spšedafcyñi spšeda i* 19
- sprzeka** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale się sprzecza’: sprzeczać się; *spšeka* 20, 22; *spšyka* 23
- sprzymierzeniec** (N. AG.) ‘ten, kto sprzymierzył się z kimś; mężczyzna będący z kimś w przymierzu; aliant, sojusznik’: sprzymierzyć się; *spšymēžeñec* 7–10, 13, 15, 30; *ale še ze sobu spšymēžy y spšymēžeñce iedne* 30
- spychaj** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto spycha; mężczyzna robiący coś niedbale’: spychać; *spyχaj* 20
- spychała** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: spychać; *spyχa a* 2, 4
- spyttek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto bierze na spytki kogoś; mężczyzna dopytujący się o wszystko’: spytki; *spyttek* 23
- sracz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto sra; dziecko robiące w pieluchy, w majtki, w pościel’: srać; *srac* 3; *ñe sra i sracu v ma i y* 3
- srajdá** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: srać; *sra i da* 17, 20; *sra i da sro f pēluxy, ñe vou a* 20
- srajddek** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: srać; *sra i ddek* 17, 20
- sral** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: srać; *sral* 17, 20; *srel* 3; *srol* 19
- srala** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: srać; *srala* 17, 20
- sraluch** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: srać; *sraluχ* 17, 20; *sraluχ sro f pēluxy, ñe zavou a, ze mu še χce* 20
- srebrnik** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia przedmioty ze srebra’: srebro; *srebrñik* 13
- srywak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto srywa, tj. sra; chłopiec robiący, załatwiający potrzeby w pieluchy, w majtki, w pościel’: srywać; *sryvak* 3
- stadnik** (N. AG.) ‘ten, kto pilnuje stada zwierząt’: stado; *stadñik* 24
- stajenny** (N. AG.) ‘ten, kto we dworze pracował w stajni, opiekował się zwierzętami w stajni’: stajnia; *staienny* 16; *byu za staiennego ve dvože* 16
- starownik** (N. AG.) ‘ten, kto stara się o coś’: starać się; *starovñik* 24
- stawiarz** (N. AG.) ‘ten, kto wywozi stawiarzkę, tj. szlam’: stawiarzka; *sta vaš* 25, 26, 28
- sternica** (N. AG.) ‘ta, która steruje czymś; przodownica’: sterować; *sternica* 24, 27; *styrñica* 27, 30; *sternica to steru i e pracami f polu* 24; *byu a sternico* 27
- sternik** (N. AG.) ‘ten, kto steruje czymś; przodownik’: sterować; *sternik* 26, 28, 29
- sterownica** (N. AG.) zob. sternica: sterować; *sterovñica* 24, 27; *sterovñica steru i e pracami f polu* 24

sterowniczka (N. AG.) zob. sternica: sterować; *sterovníčka* 24; *sterovníčka prac f polu* 24

stę kac z (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale stęka; mężczyzna stale narzekający na wszystko’: stękać ‘narzekać, biadolić’; *stękač* 8, 10; *stęnkac* 5; *stękač* 3, 9; *stęnkoc* 19; *stękač stęka, nažeka na fšystko* 8; *stęnkoc nie beže se do roboty iino stęko* 19

stę kac zka (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale stęka; kobieta stale narzekająca na wszystko’: stękać ‘jw.’; *stękačka* 8

stękała (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale stęka; człowiek stale narzekający na wszystko’: stękać ‘jw.’; *stękaŭa* 20, 22; *stękaŭa* 8, 19; *stękaŭa* 1, 3, 4, 6, 19, 25, M; *stękaŭa* 25; *z higo to strašna stękaŭa stęka i ni mozna nič robić* 1; *co tak stękoš jak ta stękaŭa* 25

stękara (ATTR. N. AG.) zob. stękaczka: stękać ‘jw.’; *stękara* 19

stolarz I (N. AG.) ‘ten, kto robi przedmioty z drewna, m.in. stoły’: stół; *stolaš* 1–16, 19, 21, 24, 25, 27–30, G; *stolaš* 26, 30; *stološ* 13, 17–24, 28, M; *stolaš robi stouy, ale nie tilko* 1

stolarz II (N. AG.) ‘ten, kto zajmuje się stolarką; rzemieślnik wyrabiający przedmioty z drewna’: stolarka; *stolaš* 7; *stološ* 25; *stološ takom stolarke robiu* 25

stójka (N. AG.) 1. ‘ten, kto stał na straży; strażnik’: stać, stoj- (1. sg., 3. pl. praes.); *stuiķa* 17, 20; *stuiķa to staŭ i pilnovaŭ pul i zabudovaŭ pšet zuožeiami* 17; 2. ten, kto roznosi między urzędami korespondencję’: stać; *stuiķa* 8; *stuiķa, bo vystoivaŭ i čekaŭ na dyspozycie vuiķa, a nie šežaŭ za bjuķem* 8

stójkowy (N. AG.) zob. stójka 2: stójka; *stuiķovy* 3; *stuiķovy spšontaŭ i dostarčaŭ dokumenty* 3

strach (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto straszy kogoś czymś’: straszyć; *straχ* 3, 12, 15

strachajło I (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się stracha wszystkiego’: strachać się ‘bać się’; *straχaiŭo* 7; *straχaiŭo še straχa, boji* 7

strachajło II (ATTR. N. AG.) zob. strach: straszyć; *straχaiŭo* 12; *ten straχaiŭo iuš strašy* 12

strachal (ATTR. N. AG.) zob. strach: straszyć; *straχal* 7, 10, 11, 13, 14, 16

strachobździel (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto bździ, tj. smrodzi ze strachu; mężczyzna strachliwy, tchórzliwy’: strach, bździć, a właściwie: bździć ze strachu; *straχobźžel* 3, 5, 6, 9, 11, 12, 14

strachobździuch (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: strach, bździć, a właściwie: bździć ze strachu; *straχobźžuχ* 8

strachulec (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto straszy; mężczyzna będący postrachem kogoś; mający kogoś nastraszyć’: straszyć; *straχulec* 11, 12, 15, 18; *straχulec strašy vyglondem luži* 11

strachun (ATTR. N. AG.) zob. strachajło I: strachać się ‘bać się’; *straχun* 3; *fšystkego še straχa* 3

straganiarka (N. AG.) ‘ta, która sprzedaje na straganie’: stragan; *stragańarka* 1–3, 6, 8–10, 17, 18, 21, 26–30; *stragańorka* 13, 15, 16, 19, 25

- straganiarz** (N. AG.) ‘ten, kto sprzedaje na straganie’: stragan; *stragaňas* 3, 5, 6, 8, 9, 11, 12, 15, 22, 26, 28–30; *stragaňoš* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–21, 23–25, 27; *stragaňas* *chandluje na stragaňe* 3; *na uotpušće stragany beuy i stragaňože chandlovauy* 13
- strajkowicz** (N. AG.) ‘ten, kto strajkuje’: strajkować; *strajković* 10; *strajkovič* 8; *strajkoviče aby stale strajkovauy ve Varšave* 13
- strajkujący** (N. AG.) ‘jw.’: strajkować; *strajkujoncy* 10; *strajkujoncy nie pšestali strajkować* 10
- straszak** (N. AG.) ‘ten, kto straszy kogoś czymś; mężczyzna // chłopiec, który ma kogoś nastraszyć’: straszyć; *strašak* 2; *nie straš mne strašaku* 2
- straszek** (N. AG.) ‘jw.’: straszyć; *strosek* 19
- straszydło** (N. AG.) ‘ten, kto straszy kogoś czymś’: straszyć; *strašyduo* 7, 14, 16, 30
- strażak** (N. AG.) ‘ten, kto służy w straży’: straż; *strazok* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–18, 23, 24, M; *stražak* 3, 5–9, 11, 12, 14–16, 19, 21, 25, 26, 28–30, G; *strozok* 13, 20, 22, 25; *f straży suužo stražaki* 21
- strażnik** (N. AG.) ‘ten, kto stoi na straży’: straż; *strazník* 3, 6, M; *stražník* 1–5, 7, 9, 11–20, 22–30; *stražník* 8, 10, 17, 21, 30; *strožník* 13, 17, 20, 25
- stręczyciel** (N. AG.) ‘ten, kto stręczy komuś kogoś // coś’: stręczyć ‘radzić komuś kupno czegoś; polecać, rekomendować, nastęczać’; **1.** ‘mężczyzna namawiający do kupna czegoś’: *strecyćel* 20, 22; *strecyćel* 2–6; *strenčyćel* 8–10, 12, 15, 17, 18, 21, 24, 26; *stryncyćel* 1, 19, 20, 22, M; *stryncyćel* 7, 11, 13, 14, 16, 23, 25, 27–29; *stryncyćil* 30; *strenčyćel nastrenčyŋ mi kupca na kuňu* 17; **2.** ‘mężczyzna, który rai pannom kawalerów i odwrotnie; swat’: *stryncyćel* 1, 19, 20, 22, M; *stryncyćel nastrynceu kumuš panne* M
- stręczycielka** (N. AG.) ‘ta, która stręczy komuś kogoś // coś’: stręczyć ‘radzić komuś kupno czegoś; polecać, rekomendować, nastęczać’; **1.** ‘kobieta namawiająca do kupna czegoś’: *strecyćelka* G; **2.** ‘kobieta, która rai pannom kawalerów i odwrotnie; swatka’: *strecyćelka* G
- strojaczka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi się stroić, modnie ubierać’: stroić się, stroj- (1. sg., 3. pl. praes.); *strojocka* 19
- strojak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi się stroić’: stroić się, stroj- (1. sg., 3. pl. praes.); *strojok* 19; *aby še strojok stroji* 19
- strojek** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: stroić się, stroj- (1. sg., 3. pl. praes.); *strojek* 19; *strojek mo vyxodne, to še stroji* 19
- strojnisia** (ATTR. N. AG.) zob. strojaczka: stroić się, stroj- (1. sg., 3. pl. praes.); *strojniša* 3–5, 7, 9, 11–18, 20–25, 28, G; *z ni to strojniša, cauy cas še stroji* 3
- strojniś** (ATTR. N. AG.) zob. strojak: stroić się, stroj- (1. sg., 3. pl. praes.); *strojniš* 3–5, 7, 9, 11–18, 20–25, 28; *co še tak strojiš strojnišu* 3
- stróż** (N. AG.) ‘ten, kto stróżuje; mężczyzna, który strzeże, pilnuje czegoś lub kogoś; dozorca, strażnik, wartownik’: stróżować; *strus* 13–16, 20, 22, 23, 26–30; *struś* 1, 3, 4, 6–8, 10, 11, 13, 19, 21, 24, 25, 28, G; *stružovau jako struś po uuzyndax* 6; *struś to stružovou ve fši v nocy* 13

- stróža** (N. AG.) ‘jw.’: stróżować; *struza* 28; *struza struzuje* 28
- strugacz** (N. AG.) ‘ten, kto struga coś; mężczyzna strugający zwłaszcza w drewnie’: strugać; *strugoc* M; *strugoc v žževe* M;
- strugaczka** (N. AG.) ‘ta, która struga, obiera kartofle’: strugać; *strugacka* M; *strugocka* 20, 22
- strycharz** (N. AG.) ‘ten, kto strychuje, wypala cegłę; rzemieślnik wyrabiający cegły; ceglarz’: (strychować); *strychaš* M; *strychoš* G; *strychaš vypolo cegue* M
- strzelacz** (N. AG.) ‘ten, kto strzela; mężczyzna potrafiący dobrze strzelać’: strzelać; *ščšelač* 7, 24; *sššelač* 18; *he umje ščšelač, kěpski z nigo ščšelač* 7; *ščšelač dobže ščšela* 24
- strzelec** (N. AG.) ‘ten, kto strzela’: strzelać; **1.** ‘mężczyzna potrafiący dobrze strzelać’: *sššelec* 16, 19, 22, 26; *ščelec* 20, 22, 25; *ščšelec* 1–15, 17, 21, 23, 27–30, G, M; *ščelec ščelou do celu* 19; *ščšelec dobže ščšela* 1; *z nigo to he ščšelec, kěpsko ščšela* 7; **2.** ‘mężczyzna strzelający do zwierząt; myśliwy’: *sššelec* 2, 3, 14, 25; *ščelec* 28; *sššelec sššela do zvjězyny na polovańu* 2; *vilkuŋ ni ma, sššelce zabiŋu* 25; **3.** ‘żołnierz wyszkolony w strzelaniu z broni palnej’: *ščelec* 14, 16, 19; *ščelec vyborovy, dobže ščela, celne* 19
- strzygacz** (N. AG.) ‘ten, kto strzyże owce’: strzyc, strzyg- (1. sg., 3. pl. praes.); *ščšygač* 6; *ščšygač ščšyk uofce* 6
- student** (N. AG.) ‘ten, kto studiuje na wyższej uczelni’: studiować; *student* 7
- student** (N. AG.) ‘jw.’: studiować; *student* 2–6, 8, 9, 12, 15, 17, 18, 24, 26, 30; *studynt* 1, 7, 10, 11, 13, 14, 16, 19, 20, 22, 23, 25, 27–29; *šstudynt* 21; *studenty studiujo na uniwersytetax* 2
- studentka** (N. AG.) ‘ta, która studiuje na wyższej uczelni’: studiować; *studentka* 7; *studentka* 2–6, 8, 9, 12, 15, 17, 18, 24, 26, 30; *studyntka* 1, 10, 11, 13, 14, 16, 19, 20, 22, 23, 25, 27–29; *šstudyntka* 21; *curka to studentka, studiuje* 2
- studniarz** (N. AG.) ‘ten, kto kopie studnie’: studnia; *studňaš* 3, 6, 8, 9, 11, 12; *studňaš* 5, 15, 22, 26, 28–30; *studňoš* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–21, 23–25, 27; *zavouaj studňaža do studni* 3
- stworzyciel** (N. AG.) ‘ten, kto stworzył świat; Bóg’: stworzyć; *stfožycel* 1–29; *stvužycil* 30; *na Boga muvo stfožycel, bo stfožeŋ šfat* 20
- stwórcza** (N. AG.) ‘jw.’: stworzyć; *stfurca* 1–30; *stfurca to Buk, bo stfožeŋ šfat* 22
- sukiennik** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia sukno’: sukno; *sukeńnik* 8, 10; *sukińnik* 19; *sukińnik to dovni sukno vyrabou* 19
- suszacz** (N. AG.) ‘ten, kto suszy coś; mężczyzna suszący len w suszarni’: suszyć; *susac* 6; *sušač* 1; *sušač* 10; *susac susyŋ ve sušarŋi len* 6
- suszaczka** (N. AG.) ‘ta, która suszy coś; kobieta susząca len w suszarni’: suszyć; *susacka* 6; *sušačka* 10; *susacka susyŋa len ve sušarŋi* 6
- swach** (N. AG.) ‘ten, kto swachuje, tj. swata kogoś; mężczyzna, który pośredniczy w zawieraniu małżeństwa’: swachować ‘swatać’; *sfaŋ* 9, 12, 16, 27; *sfoŋ* 22; *šfaŋ* 19; *sfaŋy to byli na veselu* 9; *sfoŋ sfaŋuje* 22

- swacha** (N. AG.) ‘ta, która swachuje, tj. swata kogoś; kobieta, która pośredniczy w zawieraniu małżeństwa’: swachować ‘jw.’; *sfaxa* 3, 13, 19, 22, 24, 30; *šfaxa* 24
- swachna** (N. AG.) zob. swacha: swachować ‘jw.’; *sfaxna* 3, 9, 12, 21, 24, 27; *sfaxuje luži* 27
- swacia** (N. AG.) ‘ta, która swata kogoś; kobieta, która pośredniczy w zawieraniu małżeństwa’: swatać; *sfaća* 3
- swacina** (N. AG.) ‘jw.’: swatać; *sfaćina* 14, 18; *sfaćino* 22; *sfaćin co sfatauy to tera ni ma* 14
- swak** (N. AG.) ‘ten, kto swata kogoś; mężczyzna, który pośredniczy w zawieraniu małżeństwa’: swatać; *sfok* 7, 17, 19, 28; *sfok to sfata muodyx* 7
- swarnik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się swarzy; kłótnik’: swarzyć się ‘klócić się’; *sfarník* 19; *sfarni s sumśodami* 19
- swaszka** (N. AG.) zob. swacha: swachować ‘swatać’; *sfaška* 18, 19, 24; *sfaška sfaxuje luži* 19; *a ty co, sfaška?* 24
- swat** (N. AG.) zob. swak: swatać; *sfat* 1–24, 26–30, M; *sfot* 25; *šfat* 19; *ia bjore sfata, co mie sfata* 1; *jak še kavalier zapoznau z žefcyno, to vžou takego raika, co go nazyvali sfatem, bo sfatau* 12; *sfat sfata muodyx, byli take zarencyny* 12
- swatak** (N. AG.) zob. swak: swatać; *sfatok* 17, 20; *pšyieχau sfatok sfatać* 17
- swataszka** (N. AG.) zob. swacia: swatać; *sfataška* 24
- swatek** (N. AG.) zob. swak: swatać; *sfatek* 26, 28–30; *šfatek* 24
- swatka** (N. AG.) zob. swacia: swatać; *sfatka* 2–4, 6–17, 19, 20, 23, 25–30, M; *šfatka* 19; *sfatka to sfata luži* 8
- swatko** (N. AG.) zob. swak: swatać; *sfatko* 30
- swatowa** (N. AG.) zob. swacia: swatać; *sfatovo* 24, 28; *sfatovo mne vysfataua* 28
- sypacz** (N. AG.) ‘ten, kto sypie coś; mężczyzna tworzący, budujący coś z ziemi lub piasku’: sypać; *sypac* 14; *sypace žemi* 14
- sysak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto sysa coś; chłopiec ssący cyca matki, a będący na to za duży’: sysać; *sysak* 3, 8, 18, 24; *no žećak, taki sysak, co sysa pχerś* 3; *sysak sysa cycek matki* 24
- szabrownik** (N. AG.) ‘ten, kto szabruje’: szabrować; *šabrovník* 25; *šabrovníki to tež muvil’i na zuožei* 25
- szacher** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale szachruje; oszukiwanie’: szachrować ‘oszukiwać’; *šaxer* 19; *šaxer šaxrovać to umi* 19
- szachraj** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: szachrować ‘jw.’; *šaxrai* 20, 22, 24; *šaxrai* 19; *šaxrovać umi* 19
- szachraja** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale szachruje; oszustka’: szachrować ‘jw.’; *šaxraja* 14, 16; *a kobita jak šaxruje to kuamčuxa albo šaxraja* 16
- szacownik** (N. AG.) ‘ten, kto szacuje coś; taksator’: szacować; *šacovník* 17; *šacovníki s firmy ošacovauy škody na polax* 17
- szafarka I** (N. AG.) ‘ta, która prowadziła gospodarstwo domowe we dworze’: (szafować ‘rządzić czymś’); *safarka* 24; *šafarka* 30; *safarka to provažiuu gospodarstvo ve dvože* 24

- szafarka II** (N. AG.) ‘jw.’: szafarnia ‘spód szafy, na półkach której są ustawiane talerze, miski, garnki’: *safarka* 24; *šafarka* 30; *safarka to provažiua gospodarstvo ve dvože* 24
- szaleciarka** (N. AG.) ‘ta, która sprząta szalety’: *szalet*; *šalećarka* 17
- szaletowa** (N. AG.) ‘jw.’: *szalet*; *šaletova* 17; *šaletove nie spšontuy na čas šaletuf* 17
- szambiarz** (N. AG.) ‘ten, kto opróżnia szamba’: *szambo*; *šambaš* 17; *šambaže šmerzo ot tyx šamp* 17
- szantażysta** (N. AG.) ‘ten, kto szantażuje kogoś’: *szantażować*; *šantažysta* 1–30
- szantażystka** (N. AG.) ‘ta, która szantażuje kogoś’: *szantażować*; *šantažystka* 1–30
- szargan** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto szarga komuś opinię’: *szargać opinię* ‘psuć komuś opinię; obmawiać kogoś, oczerniać’: *šargan* 17, 20; *ten šargan co šargo lužom opiňuje* 17
- szatkownik** (N. AG.) ‘ten, kto szatkuje kapustę’: *szatkować*; *šatkovník* 19; *šatkovník choži uod dumu do dumu i šatkovou kapuste* 19
- szatniarka** (N. AG.) ‘ta, która pracuje w szatni przy przyjmowaniu i wydawaniu okryć, toreb itp., mająca nad nimi dozór’: *szatnia*; *šatňarka* 1–12, 17, 18, 21, 23, 24, 26–30; *šatňorka* 2, 4, 5, 13–16, 19, 20, 22, 25; *šatňarka f šatni vydavaa palta* 3
- szatniarz** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w szatni przy przyjmowaniu i wydawaniu okryć, toreb itp., mający nad nimi dozór’: *szatnia*; *šatňas* 3, 6, 8, 9, 11, 12; *šatňas* 5, 15, 22, 26, 28–30; *šatňoš* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–21, 23–25, 27; *šatňas f šatni vydavaa palta* 3
- szatraj** (N. AG.) ‘ten, kto szatra; mężczyzna pamiętliwy’: *szatrać* ‘pamiętać, przypominać sobie’: *šatraj* 24, 30
- szczebiot** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto szczebiocze; gaduła, papla’: *szczebiotać*; *ščebot* 23
- szczebiotka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która szczebiocze; pieszczotliwie lub żartobliwie o dziewczynce albo młodej kobiecie dużo mówiącej, szczebioczącej’: *szczebiotać*; *scebiotka* 3; *ta maia scebiotka jest nasom ulubienicom* 3
- szczekacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale szczeka; pyskacz’: *szczekać* ‘dużo i głośno mówić; pyskować’: *scekac* 6; *scekoc* 20, 22; *ščekač* 17, 19; *scekoc stale scek i to strašne* 22; *ščekač to nie muvi normalne tylko ščeka* 19
- szczekaczka** (ATTR. N. AG.) 1. ‘ta, która stale szczeka; pyskaczka’: *szczekać* ‘dużo i głośno mówić; pyskować’: *scekacka* 6; *ščekačka* 17; *ščekočka* 19; 2. ‘ta, która szczeka; obmawiaczka’: *szczekać* ‘obmawiać ludzi’: *ščekačka* 7; *tako ščekačka, choži po fši, ščeka na luži* 7
- szczoch** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto szczu; dziecko sikające w pieluchy, w majtki, w pościel’: *szczuć* ‘sikać’: *scoχ* 3, 6; *ščoχ* 7, 8; *ščoχ šcy po nogaχ, ne zavoua* 8
- szczotkarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia szczotki’: *szczotka*; *ščotkaš* 6, 10, 19; *ščotkaš robi z vuoša ščotki* 6

- szczun** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto szcza; chłopiec sikający w pieluchy, w majtki, w pościel’: szczać ‘sikać’: *ščun* 7, 19; *ščun zaščuau majty* 7
- szczyl** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: szczać ‘jw.’: *įščyl* 19; *sceļ* 3; *įščyl co χfīla įščou* 19
- szczypacz** (N. AG.) ‘ten, kto lubi szczypać kogoś’: szczypać; *scypac* 28; *scypac scypē, a to bol’i* 28
- szepielak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto szepieli; mężczyzna // chłopiec sepleniący’: szepielić; *šepelak* 26, 28, 30
- szeptacz** (N. AG.) ‘ten, kto szepcze, mówi przyciszonym głosem’: szeptać ‘mówić, rozmawiać szeptem, głosem przyciszonym’: 1. ‘mężczyzna, który podpowiada aktorowi w teatrze; sufler’: *šepťač* 17; *aktor zapomňau tekstu i mušau mu šepťač šepťač* 17; 2. ‘mężczyzna, który szepcze zaklęcia’: *šepťač* 3; *šepťač šepče zakleńća* 3
- szeptuch** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi szeptać; plotuch’: szeptać ‘plotkować’: *septux* 22; *septux i septuxa to lubum septać coś o lužax* 22
- szeptucha** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi szeptać; plotucha’: szeptać ‘plotkować’: *septuxa* 22; *septux i septuxa to lubum septać coś o lužax* 22
- szeptun** (N. AG.) ‘ten, kto szepcze; mężczyzna, który szepcze zaklęcia’: szeptać ‘mówić, rozmawiać szeptem, głosem przyciszonym’: *septun* 3; *septun sepe zaklińća i χoroba ustaje* 3
- szewc** // **szewiec** (daw. szwiec)¹² (N. AG.) ‘ten, kto szyje buty’: szyć, szew (por. BE, s. 548); *šefc* 2, 3, 6, 12, 13, 17, 18, 20–23, 25, 26, 29; *šefc* 3, 11, 13, 14, 17, 21, 24; *šefc* 1, 2, 7, 8, 10, 12, 13, 16–26, 28, 30, G; *šefc šyje buty* 1; *šefc bez nož boty ušyū* 12 // *sevec* 28, 29; *sevec syje buty* 29
- szklarniarz** (N. AG.) ‘ten, kto uprawia rośliny, warzywa w szklarniach’: szklarnia; *šklarňaš* M
- szklarniowiec** (N. AG.) ‘jw.’: szklarnia; *šklarňovec* 10; *χoduje f šklarňi važyva i robi kase* 10
- szklarz** (N. AG.) ‘ten, kto szkli okna; rzemieślnik wstawiający szyby, wytwórca przedmiotów szklanych’: szklić; *šklaš* 7, 8, 10, 25, G; *šklaš* 3, 6, 9, 11, 12, 19, 28, 30; *šklāš* 5, 15, 22, 26, 28; *škloš*, 1, 2, 4, 7, 13, 14, 16–21, 23–25, 27, 28, M; *šklaš škli okna* 7; *šklaš škluu uokna* 12
- szkodnica I** (N. AG.) ‘ta, która szkodzi; kobieta działająca na czyjąś szkodę, wyrządzająca szkodę komuś, czemuś’: szkodzić; *škudńica* 3, 5, 7, 17, 18, 20, 22, 23, 26, 30; *škudńica* 1, 2, 4, 6, 9, 11–16, 25, 28; *škodńica* 8, 10, 21, 24, 27, 29; *škodńica to škōži tylko* 21

¹² We współczesnej polszczyźnie powszechna jest forma *szewc*; u Lindego poświadczona od końca XVIII w. (zob. L), znana też w większości gwar. Forma ta powstała na drodze wyrównań analogicznych pierwotnego *szwiec* do przypadków zależnych (por. Stieber 1953, s. 14–15; Klemensiewicz i in. 1964, s. 115). Forma *szewiec* rozwinęła się również na drodze wyrównań analogicznych. Występuje przede wszystkim w Polsce południowej, na Śląsku, w północnej Wielkopolsce, poświadczona jest też, chociaż rzadziej, na pozostałym obszarze dialektalnym (por. SGP, MSGP), niewymieniana w *Słowniku staropolskim* (zob. SStp) i u Lindego (zob. L), zaświadczone dopiero w *Słowniku języka polskiego*, tzw. warszawskim, jako gwarowa (zob. SW).

szkodnica II (N. AG.) ‘ta, która wyrządza szkodę; działająca na czyjąś szkodę’: szkoda; *škodnica* 19; *škodnica vyžunžo škody* 19

szkodnik I (N. AG.) ‘ten, kto szkodzi; mężczyzna // chłopiec, który działa na czyjąś szkodę, wyrządza szkodę komuś // czemuś’: *škodzić*; *škodnik* 3; *skudnik* 3, 5, 7, 17–20, 22, 23, 26, 30; *škudnik* 1, 2, 4, 6, 9, 11–16, 25, 28, M; *škodnik* 8, 10, 19, 21, 24, 27, 29; *škudnik* 7; *skudnik, co skuži, dokuco kozdymu* 19; *škudnik to skoži a ne pomago* M

szkodnik II (N. AG.) ‘ten, kto wyrządza szkodę’: szkoda; *škodnik* 19, G

szkodziarz (N. AG.) zob. *szkodnik I*: *škodzić*; *skožaš* 3

szkolak (N. AG.) ‘ten, kto uczy się w szkole; uczeń’: szkoła; *školak* 7; *mamy v domu dvux školakuf* 7

szkolnica (N. AG.) 1. ‘ta, która uczy się w szkole; uczennica’: szkoła; *školnica* 28; *školnica* 22; *škulnica* 13; *školnica* 29, 30; *školnica ucy še f škole* 30; 2. ‘ta, która uczy w szkole; nauczycielka’: szkoła; *školnica* 2; *ucyua f škole, byua za školnice* 2

szkolnik (N. AG.) ‘ten, kto uczy (się) w szkole’: szkoła; 1. ‘ten, kto uczy się w szkole; uczeń’: *školnik* 20, 21, 24, 26, 30; *skulnik* 25; *školnik* 3, 17, 18, 23, 26; *škólnik* 3, 13, 22; *školnik* 15, 18, 19, 24, 25; *školnik ucy še f škole*, 30; 2. ‘ten, kto uczy w szkole; nauczyciel’: *školnik* 2; *školnik ucy f škole* 2

szlachtarz (N. AG.) ‘ten, kto szlachtuje; mężczyzna zabijający świnie; rzeźnik’: szlachtować ‘zabijać, dokonywać uboju’; *šlaχtaš* 3

szlachtus (N. AG.) ‘jw.’: szlachtować ‘jw.’; *šlaχtus* 20, 22; *šlaχtus šlaχtuje šfyne* 20

szlaja (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale się szlaja; kobieta lubiąca się włóczyć po wsi’: szlajać się ‘włóczyć się’; *šlaja* 22; *co še šlajos, ty šlajo?* 22

szlifiarz (N. AG.) ‘ten, kto szlifuje coś; rzemieślnik zajmujący się ostrzeniem noży, pilników itp.’: szlifować; *šlyfaš* 18; *šlyfaš šlyfuje nože* 18

szlifierz (N. AG.) ‘jw.’: szlifować; *šlaifeš* // *šlaifiš* 28; *šlifēš* 1–12, 14–16; *šlufeš* 13, 30; *šlufiš* 24; *šlyfeš* 22; *šlyfyš* 25; *šl'ifeš* 13, 17, 19–24, 26, 27, 29; *šl'ifoš* 22, 25; *šl'ifeš šl'ifuje nože* 19

szmaciarz (N. AG.) ‘ten, kto skupuje szmaty’: szmata; *smačas* 5; *smačas* 3, 6, 10, 12, 26, 28, 30; *smačoš* 7, 13–17, 19, 20, 22, 28, M; *smečas* 19; *smyčas* 19; *šmacas* 10; *šmačas* 1–12, 14, 16, 24, 30; *šmačoš* 14–16, 18–20, 25, 30; *smačoš skupovou smaty za gorki* 19; *šmačas skupuje smaty* 1; *šmačaže skupyvali smaty po fšaχ* 7; *šmačas iežžiu po fši i kupovou smaty* 11

szmatczarz (N. AG.) ‘jw.’: szmatka; *šmatčas* 26, 28; *šmatčoš* 24; *šmatčas po fši smaty zbërau* 26

szmatek (N. AG.) ‘jw.’: szmata; *smotek* 17, 19, 20, 22, 23, 25–29; *šmatek* 10, 25; *šmotek* 25; *smotek iežžiu po fšaχ i stare smaty skupovou uot luži* 19; *smotek po fši smaty zbërau* 20; *šmatek χožiū, iežžiu takim vuskim reņčnym, čongnyu i zbërau te smaty* 25

szmatka (N. AG.) ‘jw.’: szmata; *smatka* 17, 21; *smetka* 21; *smatka skupuje stare smaty* 21

- szmatkarz** (N. AG.) ‘jw.’: szmatka; *šmatkaš* 12; *šmatkoš* 3, 15, 17, 24; *šmatkaš zbiera šmaty* 12
- szmatnik** (N. AG.) ‘jw.’: szmata; *šmatník* 1, 18, 21, 22, 24, 25, 27, 29, 30
- szmugler** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale szmugluje; mężczyzna uprawiający szmugiel; przemytnik’: szmuglować; *šmugler* 13; *šmugler šmugluje tovary* 13
- szmuglerka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale szmugluje; kobieta uprawiająca szmugiel; przemytniczka’: szmuglować; *šmuχl’irka* 19; *šmuglerka* 13; *šmuχlerka* 8, 10; *šmuχlerka šmuχlovaua* 8
- szmuglerz I** (ATTR. N. AG.) zob. szmugler: szmuglować; *šmuχleš* 8, 10; *šmuχl’iš* 19
- szmuglerz II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto uprawia szmugiel’: szmugiel; *šmukleš* 13
- szosowy** (N. AG.) ‘ten, kto opiekuje się szosą; dróżnik’: szosa; *sosovy* 3; *sosovy opėkuje še sosu* 3
- szpachlarz** (N. AG.) ‘ten, kto szpachluje coś; rzemieślnik zacierający, wygładzający szpachlę powierzchnię czegoś (np. elementów budowlanych); zalepiający szczeliny, szpary w ścianach, podłogach’: szpachlować; *špaχlaš* 14; *čšeba beže sprovažić špaχlaža, sam ne dam rady zašpaχlovać* 14
- szperacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto szpera gdzieś; mężczyzna przetrząsający kąty w poszukiwaniu czegoś’: szperać ‘szukać’; *šperac* 22, 25; *špyroc* 19, 20, M; *šperac* 10, 25; *špyroc špyro cauy žiň f samoχože* 20; *špyroc to aby špyro f kuntaχ u kogo* M
- szperaczka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która szpera gdzieś; kobieta przetrząsająca kąty w poszukiwaniu czegoś’: szperać ‘jw.’; *špyračka* 7
- szperak** (ATTR. N. AG.) zob. szperacz: szperać ‘jw.’; *šperak* 8, 17; *špyrok* 19
- szperala** (ATTR. N. AG.) zob. szperacz: szperać ‘jw.’; *šperaυa* 19; *šperaυa, lubiυa šperać, taka šperaυa* 19
- szperlak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto szperla; mężczyzna przesadnie oszczędzający’: szperlać ‘przesadnie oszczędzać’; *šperlok* 18; *šperlok ušperlou vur piñinzy* 18
- szpicel** (N. AG.) ‘ten, kto szpicluje; wywiadowca; tajniak, donosiciel’: szpiclować ‘szpiegować’; *špicel* 1–9, 11–30; *špicel* 10
- szpieg** (N. AG.) ‘ten, kto // ta, która szpieguje kogoś; osoba zdobywająca i przekazująca wiadomości będące tajemnicą’: szpiegować; *špiek* 1, 4–9, 26; *špiek*, 10; *špek* 1, 3, 7, 11–30; *špik* 11; *nehecke špegi špegovauy Polakuf* 19; *špek špeguje po dumu* 30
- szpiegowiec** (N. AG.) ‘ten, kto szpieguje kogoś; mężczyzna zdobywający i przekazujący obcemu wiadomości będące tajemnicą’: szpiegować; *špegovec* G; *špegovec špeguje tylko* G
- szpiegus** (N. AG.) ‘jw.’: szpiegować; *špegus* 9
- sztoper** (N. AG.) ‘ten, kto szyje cholewy do butów’: (sztopać); *šteper* 19; *šteper to šyje χolefki do butuf* 19
- szuflarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia szufle’: szufla; *šuflaš* 10; *pokazau šufłažoju, įakom χce šufle* 10

- szukajło** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale szuka czegoś’: szukać; *šukajuo* 30
- szuracz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto szura nogami po ziemi’: szurać; *šurač* 8
- szwacz** (N. AG.) ‘ten, kto szyje ubrania’: szyć, szew (por. BE, s. 548); *šfac* 19; *šfoc* 20, 22; *posed do šfoca syć obleke* 20
- szwaczka** (N. AG.) ‘ta, która szyje ubrania’: szyć, szew (por. BE, s. 548); *šfacka* 3, 12, 13, 15, 18, 21, 23, 26, 29, 30; *šfačka* 19; *šfocka* 14–18, 20–29; *šfacka* 14, 18, 22; *šfacka* 6, 22, 24; *šfačka* 1, 2, 6, 9, 12, 28, 30; *šfocka* 19; *šfačka ušyua my bluske* 19; *šfačka to f šfalni šyje* 19; *šfocka to po dovnymu* 19
- szyderca I** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto szydzi z kogoś // czegoś; mężczyzna szydzący, drwiący z kogoś lub z czegoś; kpiarz’: szydzić; *syderca* 13–15, 17, 18, 20, 22, M; *šyderca* 1, 4, 5, 7, 9–12, 14, 16, 19, 20, 25, 30; *šyderca šyži*, *z nikogu se niž ne robi* 19; *do ty pory suyše šmeχ tego šydercy, co s každygo šyžiū* 25
- szyderca II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto szyderuje z kogoś // czegoś; mężczyzna szydzący, drwiący z kogoś lub z czegoś; kpiarz’: szyderować ‘szydzić’; *syderca* 3; *šyderca* 6, 8; *syderca to syderuje z drugogo* 3
- szydernik** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: szyderować ‘jw.’; *sydernik* 3; *šydernik* 6; *šydernik to lubi z drugiχ šyderovać* 6
- szyderuch** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: szyderować ‘jw.’; *šyderuχ* 9; *tyñ šyderuχ nič sobie ne robi z luži, šyderuje z niχ* 9
- szydziciel** (ATTR. N. AG.) zob. *szyderca I*: szydzić; *šyžičel* 1
- szydzicielka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która szydzi z kogoś // czegoś; kobieta drwiąca z kogoś lub z czegoś; kpiarz’: szydzić; *šyžičelka* 7
- szyjak** (N. AG.) ‘ten, kto szyje coś; mężczyzna szyjący buty, szewc’: szyć, szyj- (sg., pl. praes.); *šyjak* 19; *šyjak šyje buty* 19
- szynkarka** (N. AG.) ‘ta, która prowadzi szynk; karczmarka’: szynk; *synkarka* 29; *šynkarka* 24, 30
- szynkarz** (N. AG.) ‘ten, kto prowadzi szynk; karczmarz’: szynk; *synkãš* 29; *šynkaš* 24, 30; *davni synk to synkãš provažeū* 29

Ś

- ściębun** ‘ten, kto ścięboli; mężczyzna przesadnie oszczędzający’: ściębolić ‘chytżyć, przesadnie oszczędzać’; *ściibun* 7
- ścigacz** ‘ten, kto ściga za kimś // czymś; mężczyzna uganiający się za kobietami, lubiący towarzystwo kobiet’: ścigać ‘biegać, gonić’; *ścigac* 28; *ścigac ściga za babamy* 28
- ściubiacz** ‘ten, kto ściubia coś; mężczyzna gromadzący, zbierający rzeczy, zwykle niepotrzebne’: ściubiać ‘zbierać, gromadzić’; *ściubac* 18; *ściuba różne żecy* 18
- ściubisz** ‘ten, kto ściubi; mężczyzna skąpy, sknera’: ściubić ‘skąpić’; *ściubiś* 26, 28
- ściulacz** ‘ten, kto ściuła coś; mężczyzna gromadzący, zbierający rzeczy, zwykle niepotrzebne’: ściułać ‘ciułać, zbierać, gromadzić’; *ściuac* 25; *ściuac, a no to ściuua i gromaży* 25
- ślamazara** ‘ten, kto się ślamarzy; z dezaprobatą o kimś powolnym, ślamazarnym, flegmatycznym’: ślamarzyć się ‘powoli coś robić’; *ślamazara* 10; *tyn ślamazara to še dopjero ślamaże z roboto* 10
- śledca** (N. AG.) ‘ten, kto prowadzi śledztwo’: śledztwo; *ślecca* 17, 20, 21; *ślecca provaży ślectfo* 17
- śledczy** (N. AG.) ‘jw.’: śledztwo; *śleccy* 6; *śletcy* 19, 20, 22; *śletcy* 8, 10; *śliscy* 7; *byuo ślestfo i provażyu je śletcy* 19
- śledowaty** (N. AG.) ‘jw.’: śledztwo; *śledowaty* 18; *znau tygo śledowatygo, bo provażyu z nem iuś druge ślectfo* 18
- śledzki** (N. AG.) ‘jw.’: śledztwo; *ślecki* 16, 22
- ślepiacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto ślepiea; mężczyzna, który zagląda w każdy kąt u kogoś; ciekawski’: ślepieć ‘zaglądać wszędzie, rozglądać się ciekawsko; bacznie obserwować’; *ślepoc* 20, 22; *śl’ipoc* 19; *śl’ipoc pšyχοژی do luži i śl’ipō po dumu* 19
- śliniak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się ślini’: ślinić się; *ślinak* 6
- ślinioch** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: ślinić się; *ślinoh* 7
- śliniola** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: ślinić się; *ślehoua* 26
- ślucha** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która ślucha się; kobieta, która łajdaczy się z mężczyznami’: śluchać się ‘łajdaczyć się’; *ślucha* 3
- ślusarz** (N. AG.) ‘ten, kto zajmuje się ślusarstwem; rzemieślnik wyrabiający zamki, klucze, okucia do drzwi i okien, drobne części maszyn itp.; robotnik pracujący w ślusarni’: ślusarstwo; *ślusaś* 1–12, 14–19, 23, 24, 26–30; *ślusoś* 13, 19–22, 25; *ślysoś* 25; *ten, co še trudni ślusarstfym to še nazywa ślusaś* 1

- śmieciana I** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która śmieci; lekceważąco o kobiecie nieporządnej, śmiecającej’: śmiecić; *śmieciana* 1–5, 8–13, 19; *śmnieciana* 6; *śmieciana* 14, 15, 17, 18, 24, 25, 27, 29, 30; *śnieciana* 16, 20, 21, 23, 28
- śmieciana II** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która zbiera śmieci; kobieta, która grzebie po śmietnikach i zbiera śmieci’: śmieć; *śmieciana* 1–5, 8–13, 19; *śmnieciana* 6; *śmieciana* 14, 15, 17, 18, 24, 25, 27, 29, 30; *śnieciana* 16, 20, 21, 23, 28
- śmeciarka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która zbiera śmieci; lekceważąco o kobiecie nieporządnej, śmiecającej; także o kobiecie lubiącej gromadzić niepotrzebne rzeczy’: śmieć; *śmeciarka* 26
- śmeciarcz I** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto śmieci; lekceważąco o mężczyźnie nieporządnym, śmiecającym’: śmiecić; *śmieciasz* 1–5, 8–12; *śmiećoś* 13, 19; *śmnieciasz* 6; *śmieciasz* 14, 15, 18, 24, 29, 30; *śmiećoś* 17, 25, 27; *śnieciasz* 28; *śniecóż* 16, 20, 21, 23, 26
- śmeciarcz II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto zbiera śmieci; o mężczyźnie lubiącym gromadzić niepotrzebne rzeczy’: śmieć; *śmieciasz* 1–5, 8–12, 25; *śmiećoś* 13, 19, M; *śmnieciasz* 6; *śmieciasz* 14, 15, 18, 19, 24, 29, 30; *śmiećoś* 17, 19, 25, 27, G; *śnieciasz* 28; *śniecóż* 16, 20, 21, 23, 26; *śmieciasze zbierają śmieci* 1; *śmieciasz śmieci odbiera* 19; *winęś śmieci to zabirajum śmiećoże* 19
- śmeciuch I** (ATTR. N. AG.) zob. śmeciarcz I: śmiecić; *śmiecuch* 7; *śmiecuch* 20, 22
- śmeciuch II** (ATTR. N. AG.) zob. śmeciarcz II: śmieć; *śmiecuch* 7; *tyń śmiecuch fystko zbiera, każdy śmieć mu se pśyda* 7
- śmeciuga** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która śmieci; lekceważąco o człowieku nieporządnym, śmiecającym’: śmiecić; *śmeciuga* 20, 22; *χuop to śmeciuga, śmieci vincy nis baba* 20
- śmierdych** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto śmierdzi; mężczyzna // chłopiec wydający przykrą, odrażającą woń; cuchnący’: śmierdzieć; *śmierdych* 10; *śmerdych* 2, 5, 7, 13, 14, 16, 20; *śmerdych se nie myje i śmerżi* 2
- śmierdycha** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która śmierdzi; kobieta // dziewczyna wydająca przykrą, odrażającą woń; cuchnąca’: śmierdzieć; *śmierdycha* 10
- śmierdziel** (ATTR. N. AG.) zob. śmierdych: śmierdzieć; *śmierżel* 6, 7, M; *śmerżel* 3, 9, 11, 12, 14, 15, 17–20, 22, 25; *s tym śmerżel'im nikt nie χcau seżec, tak śmerżau* 25
- śmierdzielec** (ATTR. N. AG.) zob. śmierdych: śmierdzieć; *śmerżelec* 24, 27; *śmerżelec potym śmerżi* 24
- śmierdziuch** (ATTR. N. AG.) zob. śmierdych: śmierdzieć; *śmierżoχ* 8; *śmerżoχ* 1–5; *śmerżoχ śmerżi, bo se nie myje* 1
- śmierdziucha** (ATTR. N. AG.) zob. śmierdycha: śmierdzieć; *śmerżoχα* 17, 20; *śmerżi z brudu, bo se śmerżoχα nie myje* 17
- śmierdziulek** (ATTR. N. AG.) zob. śmierdych: śmierdzieć; *śmerżouek* 19; *cujes jak śmerżi tyn śmerżouek* 19
- śmierdziuch** (ATTR. N. AG.) zob. śmierdych: śmierdzieć; *śmierżuch* 6–8, 10; *śmerżuch* 1–3, 5, 7, 9, 11, 13–18, 20–23, 25, G; *śmerżuch strasne śmerżi* 1; *umyi se śmerżuchu, bo śmerżiś na odleguoś* 25

- śmierdziucha** (ATTR. N. AG.) zob. śmierducha: śmierdzieć; *śmierżucha* 6, 8, 10; *śmerżucha* 20, 22
- śmierdziul** (ATTR. N. AG.) zob. śmierduch: śmierdzieć; *śmerżul* 1
- śmierdzuch** (ATTR. N. AG.) zob. śmierduch: śmierdzieć; *śmierżuch* 8, 10; *śmerżuch* 3, 7, 16
- śmieszek** (ATTR. N. AG.) 1. ‘ten, kto stale się śmieje’: śmiać się; *śmiešek* 10; *śmesek* 19; *śmiešek co še tylko śmieje* 10; *śmesek sum še śmieje ze sfojix uopoweści* 19; 2. ‘ta, która stale się śmieje’: śmiać się; *śmisek* 22; *taki z ni śmisek co še stale śmieje* 22
- śmieszka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale się śmieje’: śmiać się; *śmieška* 10; *śmeska* 13, 28; *śmeška* 19; *śmiska* 24, 25; *ta śmeška śmaua še zařše* 19
- śmigacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto śmiga; mężczyzna // chłopak szybko chodzący’: śmigać ‘poruszać się szybko, pędzić; szybko chodzić, biegać’; *śmigoc* 16
- śmirus** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto śmiruje; pijak’: śmirować ‘pić nałogowo alkohol’; *śmirus* 7, 10, 13–16, 19, 20, 22; *śmirus to śmiruje tylko, xla vutke* 7
- śmiruska** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która śmiruje; pijaczka’: śmirować ‘jw.’; *śmiruska* 10; *ne śmiruj tyle, śmirusko* 10
- śniejak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto łatwo śnieje, tj. sinieje’: śniejać ‘sinieć’; *śniejok* 19; *iağ mu źimno, zaro śnieje* 19
- śpel** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto dużo śpi // lubi spać’: spać; *śpel* 3
- spiel** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: spać, *śp-* (sg., pl. praes.); *spiel* 6; *śpel* 3; *lubi spać* 3
- śpiewaczka** (N. AG.) ‘ta, która śpiewa’: śpiewać; 1. ‘kobieta // dziewczyna umiejająca śpiewać’: *śpievacka* 3, 5, 6; *śpievačka* 8, 9, 11, 12, 15; *śpievocka* 1, 2, 4, M; *śpievočka* 10, 13, 14, 16; *śpevacka* 26; *śpevačka* 19, 28, 29; *śpevocka* 19, 22; *śpevočka* 18, 23–25; *śpivacka* 30; *śpivocka* 7, 17, 20, 21, 27, G; *śpyvocka* 25; *ale z Maryši to śpievačka, śpieva aš miuo suuxać* 8; *śpevocka śpevo po veselaχ* 22; 2. ‘artystka wykonująca utwory sztuki wokalne, uprawiająca śpiew zawodowo’: *śpievacka* 3, 5, 6; *śpievačka* 8, 9, 11, 12, 15; *śpievocka* 1, 2, 4, M; *śpievočka* 10, 13, 14, 16; *śpevacka* 26; *śpevačka* 19, 28, 29; *śpevocka* 19, 22; *śpevočka* 18, 23–25; *śpivacka* 30; *śpivocka* 7, 17, 20, 21, 27, G; *śpyvocka* 25
- śpiewak** (N. AG.) ‘ten, kto śpiewa’: śpiewać; 1. ‘mężczyzna umiejający śpiewać’: *śpievak* 3, 6–9; *śpievåk* 5, 15; *śpievok* 1, 2, 4, 13, 14, 16; *śpevåk* 26, 28, 29; *śpevok* 7, 10, 19, 20, 22–25; *śpivak* 30; *śpivok* 11, 12, 17–21, 27; *iağ uadnie śpieva ten śpievak* 3; 2. ‘artysta wykonujący utwory sztuki wokalne, uprawiający śpiew zawodowo’: *śpievok* M; *śpevak* 14, 16, 19; *śpevok* G; *śpievok śpievo zavodovo* M
- śpiewarka** (N. AG.) ‘ta, która śpiewa; artystka wykonująca utwory sztuki wokalne, uprawiająca śpiew zawodowo’: śpiewać; *śpevarka* 17, 20
- śpioch** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która dużo śpi // lubi spać’: spać, *śp-* (sg., pl. praes.); *śpioχ* 6–8, 10, M; *śpoχ*, 1–5, 7, 9, 11–16, 19, 20, 22, 25, G; *co za śpioχ ś ćebile, tylko śpiš i śpiš* 6; *śpioχ, bo còngle by spau* 25; *śpoχ rano lubi*

spać, do roboty še ne špesy 19; ĭak tyn špoχ špi cauy žiń, to trudno še živiž, že niž ni može zrobić na čas 25

śpiocha (ATTR. N. AG.) ‘ta, która dużo śpi // lubi spać’: spać; *śpiocha* 6–8; *śpocha* 19, 20, 22; *ta špocha to lubi spać do pouudńa 20*

śpioszek (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto dużo śpi // lubi spać’: spać, *śp-* (sg., pl. praes.); *śpiošek 14*

śpioszka (ATTR. N. AG.) zob. śpiocha: spać, *śp-* (sg., pl. praes.); *śpioska M*

śpiuch (ATTR. N. AG.) zob. śpioszek: spać, *śp-* (sg., pl. praes.); *śpuχ 12, 15, 17, 18, 20–22*

świadek I (N. AG.) ‘ten, kto // ta, która świadczy; osoba powołana przez sąd w celu złożenia zeznań dotyczących okoliczności rozpatrywanej sprawy; osoba obecna przy dokonującym się akcie prawnym’: świadczyć; *śfadek 1–5, 7–12, 14–18, 20, 21, 24; śfiadek 6, 8, 10, 17, 21; śf’adek 3, 7, 9, 11–14, 16, 17, 19–29; śf’odek 13, 22, 24, 25; śjadek 18; śf’adek 7; pševažne ĭak še pobil’i i mel’i iść do sondu to šukał’i śf’atkuf co zaśf’áččom, kto začou bujke 25*

świadek II (N. AG.) ‘ten, kto // ta, która świadkuje; osoba obecna przy czymś, mogąca stwierdzić to, co widziała, świadczyć o tym, przy czym była’: świadkować ‘być świadkiem’; *śvadek 30; śvatki śvatkujo na ślube 30*

świdracz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto świdruje; mężczyzna, który zagląda w każdy kąt u kogoś; ciekawski’: świdrować ‘zaglądać wszędzie, rozglądać się ciekawsko; bacznie obserwować’; *śfidroc 25; tyn śfidroc ino tak śfidruje po dumu 25*

świecarz (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia świece’: świeca; *śf’ecaš 17*

świętokradca (N. AG.) ‘ten, kto popełnił świętokradztwo’: świętokradztwo ‘profanacja rzeczy związanej z jakimś kultem, zwłaszcza przywłaszczenie sobie własności kościelnej; znieważenie jakiejś świętości’; *śfientokratca 3, 6, 9; śfientokrotca 1, 2, 4, 5; śfentokratca 15; śfetokrotca 20, 22, 26–30; śfintokratca 8, 11–14, 16–21, 24; śfintokrotca 7, 10, 23, 25; okrat koščuu śfientokrotca 1*

świniara (N. AG.) ‘ta, która pasła świnie’: świnia; *śfyńara 22*

świniarek (N. AG.) **1.** ‘ten, kto karmił i oprzątał świnie we dworze’: świnia; *śfińarek 14, 16; śfińarek 19; śfińe to śfińarek opšontau 14; 2.* ‘ten, kto pasł świnie’: świnia; *śfińarek 3; śfyńarek 1, 22, M; śfińarek 19; do śfiń byu śfińarek 19*

świniarka (N. AG.) **1.** ‘ta, która oprzątała świnie we dworze’: świnia; *śfińarka 14, 16; śfińarka 19, 25, G; śfyńarka M; śfyńorka 19; śfyńarka opšontaua ve dvože śfyńe M; 2.* zob. świniara: świnia; *śfyńarka 1, 2, 8, 10, 29; śfińorka 7; śvińarka 30; śfyńarka pasaua śfyńe 1*

świniarz (N. AG.) **1.** ‘ten, kto handluje świniami’: świnia; *śfyńaš 3, 5, 6, 8, 9, 11, 12, 15, 22, 26, 28–30; śfyńoš 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–21, 23–25, 27; byli śfyńaže, co śfyńamy χandlovali 6; 2. ‘ten, kto hoduje świnie’: świnia; *śfyńaš**

3, 5–12, 15, 16, 18, 27; *śfyñoš* 1, 2, 4, 13, 14, 17, 19–21, 23, 24, 28; *śfińaš* 26, 27, 30; *śfiñoš* 21–25, 28, 29; *śfyñoš to xoduje śfyńe* 1; **3.** zob. *świniarek* 2: *świnia*; *śfyńaš* 14, 22, 30; *śfyñoš* 19, 20, 22; *śfyñoš* 7; *śfińaš* 2, 25; *śfiñoš* 25, 28; *śfyńaš to pas śfyńe* 14; **4.** zob. *świniarek* 1: *świnia*; *śfyńaš* 8, 10; *śfyñoš* 13, 19, M; *śfińaš* 25; *śfiñoš* 19; *śfyñoš davou χλαć śfyńom* 13; *śfyñoš davou ve dvože žryć śfyńom* M; *śfiñoš ve dvože śfińe uopšuntou* 19

świniopas (N. AG.) ‘ten, kto pasł świnie’: *świnia*, *paśc*; *śfińopas* 20, 22; *śfyńopas* 8, 10; *ve dvože byu śfińopas, co pas śfińe* 20

świniopastuch (N. AG.) ‘pastuch świń’: *świnia*, *pastuch* lub ‘ten, kto pasł świnie’: *świnia*, *paśc*; *śfyńopastuch* 20, 22; *byu ve dvože za śfyńopastucha* 20

świntuch (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto świntuszy; mężczyzna postępujący niemoralnie, nieprzyzwoicie; człowiek mówiący świństwa’: *świntuszyć* ‘mówić, robić brzydkie rzeczy’; *śfintuch* 14, 16; *śfyńtuch* 13, 24; *śfintuch* 19, 20, 25, G, M; *śfińtuch* 22; *stary śfintuch lubi se pośfintuśyć* 14; *ńe śfintus ty śfintuchu* 20; *tyń śfintuch same take paskudne žečy godou, śfintuśy* 25

świstak (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi świstać, tj. gwizdać’: *świstać* ‘gwizdać’; *śvistak* 24, 26, 28, 30

świstopała (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: *świstać* ‘gwizdać’, *pała*, a właściwie: *świstać pałą*; *śfištopała* 11, 15

świstun (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: *świstać* ‘jw.’; *śfištun* 3, 12, 18

świuszczypała (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi świustać, tj. gwizdać’: *świustać* ‘gwizdać’, *pała*, a właściwie: *świustać pałą*; *śfuščypała* 30

T

- tabaczara** (N. AG.) ‘ta, która zażywa tabakę’: tabaka; *tabacara* M; *tabacora* 22
- tabaczarka** (N. AG.) ‘jw.’: tabaka; *tabacarka* 6; *tabacorka* 22
- tabaczarz** (N. AG.) ‘ten, kto zażywa tabakę’: tabaka; *tabacaš* 14, 16; *tabacoš* 22, G, M; *tabačaš* 25; *tabacaš začoŋgau še tabakom* 14
- tabacznik** (N. AG.) ‘jw.’: tabaka; *tabacník* 17
- tabakarka** (N. AG.) zob. tabaczarka: tabaka: *tabakarka* 19
- tabakarz** (N. AG.) zob. tabaczarz: tabaka; *tabakaš* 19; *tabake vqxa* 19
- taczkarz** (N. AG.) ‘ten, kto wozi coś taczka’: taczka; *tackaš* M; *tackaže nie moguy nadonzyć uadovać* M
- tacznik** (N. AG.) ‘jw.’: taczka; *tacník* 17
- taksiarz** (N. AG.) ‘ten, kto kieruje taksówką’: taksówka; *takšaš* 19
- taksówkarz** (N. AG.) ‘jw.’: taksówka; *taksufkaš* 1–12, 14–30; *taksufkoš* 13; *na taksufce ježži* 1
- tancer** (N. AG.) ‘ten, kto tańczy; mężczyzna, który umie tańczyć, który chętnie tańczy; mężczyzna, który tańczy zawodowo’: tańczyć; *tancer* 14; *tañcer* 2, 7; *tancery uadñe tañcum* 14; *tañcer dobže tañcy* 7
- tancerka** (N. AG.) ‘ta, która tańczy; kobieta która umie tańczyć, która chętnie tańczy; kobieta, która tańczy zawodowo’: tańczyć; *tancerka* 1, 2, 4–9, 11, 13, 15, 16, 18; *tañcerka* 7; *toncerka* 22
- tancerz** (N. AG.) zob. tancer: tańczyć; *tanceš* 1, 2, 4–6, 8, 9, 11–17, 19–21, 26; *tancyš* 19, 27, 29; *tañceš* 1, 7–9, 12, 15, 21; *tanceže tañcyli na sceñe* 6; *dobry byu z ñego tanceš, dobže tañcyu* 19
- tancor** (N. AG.) zob. tancer: tańczyć; *tancor* 12, 18; *tancor dobže tañcy* 12
- tandeciarz** (N. AG.) ‘ten, kto robi tandetę; mężczyzna produkujący rzeczy złej jakości, buble’: tandeta; *tandyčaš* 7
- tanecznic**a (N. AG.) ‘ta, która tańcuje; kobieta, która umie tańczyć, która chętnie tańczy’: tańcować; *tanečnica* 13–15, 17, 20, 22, 23, 26, 28, G; *tañečnica* 25; *tanečnica* 7, 8, 10–12, 14, 16, 19, 25; *toñečnica* 13, 25; *tunečnica* 19, 22; *tuñečnica* 19, 22, M; *tanečnica beya ñe bele ĵako, uñaua tañcovać* 23; *tanečnica tañcovaau cauq noc* 19
- tanecznik** (N. AG.) ‘ten, kto dobrze tańczy’: tańczyć; *tanečnik* 4, 14–18, 24, G; *tanečník* 7, 8, 10–12; *tañečník* 25; *tonečník* 23, 28; *toñečník* 10, 13, 22, 25,

28; *tunecník* 13, 19, 22; *tuňechník* 7, 19, 22; *ale tanečník, ale tančy!* 8; *tyň to tanečník, vyvíja, tančy jak ča* 25

tańcownica (N. AG.) zob. tanecznica: tańcować ‘tańczyć’; *tańcovníca* 1–3, 5, 6, 9, 12, 14, 17, 18, 20, 21; *tańcovníca to dobžje tańcuje* 6; *tańcovníca dobro to uadnje yula* 9

tańcownik (N. AG.) ‘ten, kto dobrze tańcuje’: tańcować ‘tańczyć’; *tańcovník* 20; *tańcovník* 1, 3, 5, 9, 12, 17, 18, 20, 22, 23; *tańcovník urhi tańcovać* 22

tańczarz (N. AG.) zob. tancer: tańczyć; *tańčas* 8

tapeciarz (N. AG.) ‘ten, kto zawodowo kładzie tapety’: tapeta; *tapečas* 17

tapicer (N. AG.) ‘ten, kto wykonuje tapicerkę; rzemieślnik zajmujący się wyściełaniem (włosiem końskim, gąbką itp.) i pokrywaniem tkaniną siedzeń i oparć mebli’: tapicerka; *tapicer* 1–30; *tapicer tapicerke robi na meblax* 1

targacz (N. AG.) ‘ten, kto targa, tj. rwie zęby’: (targać ‘pociągać coś gwałtownym ruchem, z pewną siłą’); *targac* 28; *targac rve zymby* 28

targownik I (N. AG.) ‘ten, kto targuje czymś; handlarz’: targować; *targovník* 12

targownik II (N. AG.) ‘ten, kto sprzedaje na targu’: targ; *targovník* 17

tartacznik (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w tartaku’: tartak; *tartacník* 19; *tartačník* 8, 10

taryfiarz (N. AG.) ‘ten, kto wozi ludzi taryfą; taksówkarz’: taryfa; *taryfoš* M; *pracovou pšez lata jako taryfoš* M

terkot (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która terkocze; człowiek dużo mówiący’: terkotać ‘dużo mówić’; *terkot* 17, 19, 20; *a terkot juš terkoce* 19

terminator I (N. AG.) ‘ten, kto terminuje; uczeń odbywający naukę rzemiosła u majstra’: terminować ‘uczyć się zawodu u majstra’; *terminator* 10, 13, 17, 21, 25; *terminatur* 19, 20, 22; *terminatur terminuje u majstra* 20

terminator II (N. AG.) ‘ten, kto jest w terminie, uczy się fachu’; termin ‘nauka rzemiosła u majstra’; *terminator* 14, 16, 19; *terminator čyl'i učeň byu na termiŋe u šefca* 14

tępicieł (N. AG.) ‘ten, kto tępi, niszczy, zwalcza kogoś // coś’: tępić ‘niszczyć, zwalczać’; *tepićel* 1–6, 9, 12, 13, 15, 19; *tepićel* 22, 26–29; *tepićil* 30; *tympićel* 6–8, 10, 11, 14, 16–18, 20, 21, 23–25; *tympićel jinsektuf* 6

tępicielka (N. AG.) ‘ta, która tępi, niszczy, zwalcza kogoś // coś’: tępić ‘jw.’; *tepićelka* 1–6, 9, 12, 13, 15, 19; *tepićelka* 22, 26–29; *tepićilka* 30; *tympićelka* 6–8, 10, 11, 14, 16–18, 20, 21, 23–25; *kazdego xuopa ta tympićelka tympi* 6

tkacz (N. AG.) ‘ten, kto tka płótno; mężczyzna zajmujący się wyrobem tkanin; robotnik w tkalni’: tkać; *tkac* 12, 13, 19, 20, 26–30, G, M; *tkač* 2, 4, 6, 8–10, 14–16, 18, 19, 24, 25, 28; *tkoc* 17, 18, 21, 23–25, 28, 29; *tkač tka puutno* 2; *šuo še z osnovom do tkača* 14; *plutno tkoc vyrobuł, tkaų* 27

tkaczka (N. AG.) ‘ta, która tka płótno; kobieta zajmująca się wyrobem tkanin; robotnica w tkalni’: tkać; *tkacka* 2, 3, 6, 13, 15–20, 22, 24, 26–28, 30, G, M; *tkačka* 1, 2, 4, 6–16, 18, 19, 25; *tkatka* 13; *tkocka* 17, 21, 24, 25, 27, 29; *tkačka tka puutno* 1

tkarka (N. AG.) ‘jw.’: tkać; *tkarka* 17; *tkarka tka puutno* 17

tkarz (N. AG.) zob. tkacz: tkać; *tkaš* 10

tlóczarz (N. AG.) ‘ten, kto tłoczy coś; mężczyzna pracujący przy tłoczeniu olejów’: tłoczyć; *tuóčaš* 14; *zvolňono paru tuóčaży* 14

tlumacz (N. AG.) ‘ten, kto tłumaczy coś; mężczyzna dokonujący przekładu wypowiedzi lub tekstu pisanego, z jednego języka na inny’: tłumaczyć; *tuumac* 3, 5, 6, 13, 18, 22, 30; *tuumač* 8, 9, 11, 12, 15, 26, 28, 29; *tuumoc* 1, 2, 4, 19, 20, 22; *tuumoč* 7, 10, 14, 16–18, 21, 23–25, 27; *tuumač tekstuf z angělského* 8

tlumaczka (N. AG.) ‘ta, która tłumaczy coś; kobieta dokonująca przekładu wypowiedzi lub tekstu pisanego, z jednego języka na inny’: tłumaczyć; *tuumacka* 1–6, 19, 20, 22, 30; *tuumačka* 7–12, 14–18, 21, 23–29; *tuumačka tuumačyua turystom to, co pševodník opovadau o zabytkaχ* 11

tlumiciel (N. AG.) ‘ten, kto tłumici coś; mężczyzna likwidujący coś’: tłumicić; *tuurhičel* M; *tuurhičel strajku* M

tokarz (N. AG.) ‘ten, kto toczy przedmioty z żelaza, drewna’: toczyć; *tokaš* 1–12, 14–19, 23–30, G, M; *tokoš* 13, 20–22, 25; *tokaš točyū vauek z metalu* 1; *tokaš tocyū žečy žalazne i drevňane* 14; *tokaš to mušoū vytočyć fšystke nažyňža a potom zuožyć to kuuko, zeby tym mozna byuo pšqść* G

topiciel (N. AG.) ‘ten, kto się topi // topił; mężczyzna, który się utopił; popełnił samobójstwo przez utopienie się’: topić się; *topičel* 12

topiec (N. AG.) ‘jw.’: topić się; *topyc* 30; *topyc še utopiū v bagńe* 30

topielak (N. AG.) ‘jw.’: topić się; *topielak* 8; *topielok* 17, 20; *topelok* 16, 17, 19; *topielak co še utopiū* 8

topielec (N. AG.) ‘jw.’: topić się; *topielec* 2, 6–11, 14; *topelec* 1–5, 7, 9, 11–20, 22, 24, 26–29; *topilec* 17; *tupeľic* 30; *nedošyū topielec, co še o maou f sažafce ňe utopiū* 7; *topelec še utopeū f tym stave* 13

topielnik (N. AG.) ‘jw.’: topić się; *topelnik* 3; *topelnika še ňe boje, utopiū še i ňe žyje* 3

topieluch (N. AG.) ‘jw.’: topić się; *topielux* 25; *topelux* 19, 25; *uratovaūy tego topeľuxa co še fcorej χćou topić* 19; *topelux co še utopiū* 19

topornik I (N. AG.) ‘ten, kto toporuje coś; mężczyzna ciosający drzewo toporem’: toporować ‘ciosać drzewo toporem’; *topornik* 24; *topornik toporuje žževo* 24

topornik II (N. AG.) ‘ten, kto ciosa drzewo toporem’: topór; *topornik* 18; *topornik* 17; *topornik tuporym obraba drevno* 17

torarz (N. AG.) ‘ten, kto układa, konserwuje, naprawia tory’: tor; *toraš* 17

torfiarz (N. AG.) ‘ten, kto wydobywa, suszy i sprzedaje torf’: torf; *torfiāš* 3, 6, 8, 9, 11, 12; *torfiāš* 5, 15; *torfioš* 1, 2, 4, 14, 16, 21, M; *torfāš* 14, 16; *torfāš* 22, 26, 28–30; *torfoš* 7, 10, 13, 17–20, 23–25, 27; *te torfāže to mušaūy umić čońć tēn torf* 14

torowiec (N. AG.) ‘ten, kto układa, konserwuje, naprawia tory’: tor; *torov'ec* 10; *torofcy duugo układali torovisko* 10

- torowy** (N. AG.) ‘ten, kto opiekuje się torem kolejowym’: tor; *torowy* 13; *torovy opekujē se torem kolejovym* 13
- tracz I** (N. AG.) ‘ten, kto trze, tj. rżnie drzewo na deski; robotnik zajmujący się piłowaniem kłód drzewa za pomocą ręcznej piły’: trzeć ‘piłować, rżnać coś’; *trac* 4, 23, 24, 28, M; *trač* 3, 8, 10, 19, 29, 30; *trâc* 26; *troc* 13, 15, 17–22, 28; *trač tar žževo* 3
- tracz II** (N. AG.) ‘ten, kto tarcie rżnie drzewo na deski; robotnik zajmujący się piłowaniem kłód drzewa za pomocą tarcia’: tarcie ‘piła’; *trač* 3
- tracz III** (N. AG.) ‘ten, kto traczuje; robotnik zajmujący się piłowaniem kłód drzewa za pomocą ręcznej piły’: traczować ‘rżnać ręcznie drzewo na deski specjalną piłą’; *trac* 12; *troc* 16; *trace tracovaŭy žževo* 12
- tracz IV** (N. AG.) ‘ten, kto rżnie trakiem drzewo na deski; robotnik zajmujący się piłowaniem kłód drzewa za pomocą traka’: trak ‘maszyna służąca do przecierania kłód drzewnych na tarcicę i elementy drewniane’; *trač* 14, 16; *trače žyŭ deski na traku* 14
- tragarz** (N. AG.) **1.** ‘ten, kto nosi bagaże na stacjach kolejowych’: tragi (pl.t.) ‘draży (z poprzecznym płótnem lub deskami) do noszenia ciężarów’; *tragaš* 3, 7–19; *tragaš noši багаže na stacyach kolejovyx* 13; **2.** ‘ten, kto nosi w tradze gips murarzowi’: traga; *tragaš* 3, 8, 9, 11, 12; *tragaš* 5, 15, 22, 26, 28–30; *tragoš* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16–21, 23–25, 27, M; *tragaš noši trage z ġipsym* 6; *tragaš noši ġips f traže* 19
- trajda** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale trajda; człowiek mówiący dużo i byle co’: trajdać ‘dużo i byle co mówić’; *trajda* 19
- trajkol** (ATTR. N. AG.) **1.** ‘ten, kto lubi trajkotać; mężczyzna mówiący dużo i szybko’: trajkotać ‘mówić dużo i szybko’; *trajkol* 8, 9; *ale trajkoče trajkol* 8; **2.** ‘ta, która lubi trajkotać; kobieta, która mówi dużo i szybko’: trajkotać ‘jw.’; *trajkol* 13; *ne trajkoc trajkolu* 13
- trajkot** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która lubi trajkotać; człowiek mówiący dużo i szybko’: trajkotać ‘jw.’; *trajgot* 5, 9, 11; *trajkot* 1, 2, 4, 6, 7, 10, 11, 13–20, 22, 25
- trajkota** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi trajkotać; kobieta // dziewczyna mówiąca dużo i szybko’: trajkotać ‘jw.’; *trajkota* 3, 6; *trejkota* 9; *ta stara trajkota ne da spokoju, trajkoče i trajkoče* 6
- trajkotka** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: trajkotać ‘jw.’; *trajkotka* 1, 3–9, 11, 13–20, 25, G, M; *ta somšatka trajkotka* 6
- trajla** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która lubi trajlować; człowiek mówiący dużo i szybko’: trajlować ‘mówić dużo i szybko’; *trajla* 30; *povec, žeby ten trajla pšestaŭ trajlovać* 30
- trajlek** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi trajlować; kobieta // dziewczyna mówiąca dużo i szybko’: trajlować ‘jw.’; *trajlek* 4
- trajlus** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: trajlować ‘jw.’; *trajlus* 1–5, 7, 8, 10, 17, 19, 20, 22; *trajlus to može trajlovać caŭy žiń* 19; *ne trajluŭ tyle ty trajluše* 22

- traktorzysta** (N. AG.) ‘ten, kto jeździ traktorem’: traktor; *traxtožysta* 13–18, 20–22, 27; *traktožysta* 1–12, 14, 16, 19, 20, 22–26, 28, 29, G, M; *traktužysta* 30; *traktožysta iezži traktorym* 1; *traktožysty fpegeerax traktorym iezžiuy* 19
- tramwajarz** (N. AG.) ‘ten, kto prowadzi tramwaj’: tramwaj; *tramvajaš* 19, 22; *travajoš* M; *tramvajaže suabo zarabjajo, čekać tylko jak tramvaje stano* 22
- tramwajowiec** (N. AG.) ‘jw.’: tramwaj; *tramvajovec* 20, 22; *tramvajovec, provažiu tramvaje od žesinca lat* 20
- trąbicha** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale trąbi; kobieta krzykliwa, wrzaskliwa’: trąbić ‘krzyczeć, wrzeszczeć’; *trombiča* 17; *ta trombiča iuš trombi xuopu nad uxym* 17
- trąbista** (N. AG.) ‘ten, kto gra na trąbie’: trąba; *trumbista* 7
- trąbolicha** (ATTR. N. AG.) zob. trąbicha: trąbić ‘krzyczeć, wrzeszczeć’; *trombol'iča* 17; *trombol'iča trombi, guošno muvi* 17
- trener** (N. AG.) ‘ten, kto trenuje kogoś; specjalista kierujący całokształtem przygotowań zawodnika lub drużyny do zawodów, opracowujący metodykę treningu, założenia taktyczne, dobór zawodników itp.’: trenować; *trener* 1–30; *trener trenuje zawodnikuf na miščšostfa* 13
- trenerka** (N. AG.) ‘ta, która trenuje kogoś; specjalistka kierująca całokształtem przygotowań zawodnika lub drużyny do zawodów, opracowująca metodykę treningu, założenia taktyczne, dobór zawodników itp.’: trenować; *trenerka* 1–30; *co to za trenerka, jak trenovać nie umie* 12
- trepiaarz** (N. AG.) ‘ten, kto robi trepy’: trep ‘but na drewnianym spodzie’; *trepjaš* 6, 10, 25; *trepjoš* M; *trepjaš* 8; *trepjaš* 14, 16; *trepjoš* 19, G; *trypoš* 13, 19, 20, 22; *on byu trepjaš, robiu te trepy, jak to pšut še robiuo* 25; *trepjaž vyrabau te drevňane spody do trepuš* 14; *po trepy še do trepoža iezžiuy* 19; *trypoš robi žževane trypy* 13
- trębacz I** (N. AG.) ‘ten, kto trąbi; muzyk grający na trąbce lub na trąbie’: trąbić; *trembač* 24, 29
- trębacz II** (N. AG.) ‘ten, kto gra na trąbie’: trąba; *trebâc* 22, 26–30; *treboc* 27; *trembač* 3, 6, 9, 12; *trembâc* 5, 15; *tremboc* 1, 2, 4, 13, 19; *trymbač* 8, 11; *trymboc* 7, 10, 14, 16–18, 20, 21, 23–25; *trembač gra na trompce* 3
- tropiciel** (N. AG.) ‘ten, kto tropi zwierzynę’: tropić; *tropiciel* 19; *tropiciel zvežyny* 19
- truciciel** (N. AG.) ‘ten, kto truje // otrui kogoś’: truć; *trućiciel* 1–29; *trućiciel* 30; *trućiciel truje sfoje of'ary* 13
- trucicielka** (N. AG.) ‘ta, która truje // otrui kogoś’: truć; *trućicielka* 1–29; *trućicielka* 30
- trumniarz** (N. AG.) ‘ten, kto robi trumny’: trumna; *trumnoš* G; *xube to trumnože na trumny berom* G
- trwoniacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto trwoni coś; marnotrawca’: trwonić ‘nie wykorzystywać należycie; marnować, niszczyć’; *trfoňač* 14, 16; *taki trfoňač, co rostrfaňa cay zarobek* 14
- trynda** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która trynda się; włóczęga; człowiek włóczący się po świecie, niemający stałego miejsca pobytu; obieżyświat’: tryndać się ‘włóczyć się’; *trynda* 25, 30

- trzciniarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia przedmioty z trzciny’: trzcina; *čšćínaš* 17
- trzepacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale trzepie językiem; mężczyzna // chłopak mówiący dużo i byle co, bez zastanowienia’: trzepać ‘mówić dużo i byle co, bez zastanowienia’; *čšepač* 3; *čšepač čšepje ižykiem* 3
- trzepak I** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale trzepie językiem; człowiek mówiący dużo i byle co, bez zastanowienia’: trzepać ‘mówić dużo i byle co, bez zastanowienia’; *čšepak* 3, 6, 7; *čšepok* 13, 17, 20, 22, 28; *po co čšepaku čšepješ ižykiem* 6
- trzepak II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto trzepie się, tj. źle się zachowuje; łobuz, psotnik’: trzepać się ‘być niegrzecznym, źle się zachowywać’; *čšepok* 19
- trzepot** (ATTR. N. AG.) zob. trzepak I: trzepać ‘mówić dużo i byle co, bez zastanowienia’; *čšepot* 28
- trzęsilepek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto trzęsie łbem’: trząść, łeb, a właściwie: trząść łbem; *čšyšiupek* 19; *ubym kryńci, čšyše* 19
- trzęsiocha** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która trzęsie się; kobieta bojaźliwa, drżąca ze strachu’: trząść się; *čšyšoχα* 17; *še ze strachu čšyše* 17
- trzęsisocha** (N. AG.) ‘ten, kto trzęsie sochą; oracz’: trząść, socha, a właściwie: trząść sochą; *čšyšisoχα* 3
- trzodnik** (N. AG.) ‘ten, kto pasł trzodę’: trzoda; *čšodník* 3
- tułacz** (N. AG.) ‘ten, kto tuła się po świecie; człowiek niemający stałego miejsca zamieszkania, własnego domu, schronienia, tułający się’: tułać się ‘wędrować, przenosić się z miejsca na miejsce nie mając własnego domu; błąkać się’; *tuuac* 1–6, 19, 20, 22, 30; *tuuac* 7–18, 20–30; *tuuoc* 1, 2, 4, 19, 20, 22; *tuuoc* 7, 10, 13, 14, 16–18, 21, 23–25, 27; *tuuace co še tuuauy po šfeće* 8; *ne tuuaj še iak tyn tuuac* 13
- tupacz** (N. AG.) ‘ten, kto tupie obcasami’: tupać; *tupač* 17; *tupač tupe* 17
- tupała** (N. AG.) ‘ten, kto // ta która tupie obcasami’: tupać; *tupała* 17, 20, 22
- tuptuś** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto tupta; mężczyzna, który chodzi drepcząc’: tuptać; *tuptuś* 17
- twórca** (N. AG.) ‘ten, kto tworzy // stworzył coś (zwłaszcza w dziedzinie sztuki)’: tworzyć; *tfurca* 1–30; *te tfurce ludove to ijesce tvožom gžehēgžē* 13
- twórczyni** (N. AG.) ‘ta, która tworzy // stworzyła coś (zwłaszcza w dziedzinie sztuki)’: tworzyć; *tfurcyňi* 1–6, 19, 20, 22, 30; *tfurčyňi* 7–18, 20, 21, 23–29; *tfurčyňi ludova tfožy vyćinanĳi* 10
- tynkarz I** (N. AG.) ‘ten, kto tynkuje; murarz wyspecjalizowany w tynkowaniu’: tynkować; *trynkaš* 7, 19, 28; *trynkoš* 25; *tynkaš* 6, 8, 10; *trynkoš zatrynkovou iak kto se umyšlou* 25; *tynkaš tynkuje mury* 6
- tynkarz II** (N. AG.) ‘ten, kto kładzie tynk’: tynk; *tynkaš* 13; *tynkaže pouožyuy iuš tynĳi* 13
- tyrała** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto tyra; mężczyzna ciężko pracujący’: tyrać; *tyrała* M

U

- ubieraczka** (N. AG.) 1. ‘ta, która ubiera; kobieta, która zbiera zboże za kosiarzem’: ubierać ‘zbierać i wiązać w snopki koszone zboże’: *ubieračka* 25; *ubiracka* 28; *ubiracka ubira* 28; 2. ‘kobieta, która ubiera młodą do ślubu’: ubierać; *ubieračka* 6; *ubieračka ubiera młodo do ślubu* 6
- ubijacz** (N. AG.) ‘ten, kto ubija coś; mężczyzna ubijający grunt’: ubijać; *ubijac* 14; *ubijac kostki brukowej* 14
- ubojnik** (N. AG.) ‘ten, kto ubija zwierzęta np. na mięso’: ubijać; *ubojnik* 14, 16; *ubojnik ovec* 14
- ubojowiec** (N. AG.) ‘ten, kto zajmuje się ubojem zwierząt’: ubój; *ubojovec* 10
- ubojowy** (N. AG.) ‘jw.’: ubój; *ubojovy* 17, 20
- uchodźca** (N. AG.) ‘ten, kto uchodzi // uszedł; mężczyzna, który opuszcza // opuścił własny kraj z przyczyn ekonomicznych, politycznych lub religijnych’: (uchodzić ‘uciekać’); *uchoćca* 1–30; *uchoćcy muśeli opuścić domy* 8
- ucieczek** (N. AG.) ‘ten, kto ucieka // uciekł skądś; zbieg, dezterter’: uciekać // uciec; *ućeček* 12
- uciekacz** (N. AG.) ‘jw.’: uciekać // uciec; *ućekaç* 11; *ućekaç z wężenia* 11
- uciekinier** (N. AG.) ‘jw.’: uciekać // uciec; *ućeķiņier* 7, 15, G; *ućeķiņier* 1–19, 21, 26, 28, 29, M; *ućiķiņir* 3, 30; *ućeķiņery nocamy ućeķauy* 15; *ućeķiņier ućeķ z vīžiņa* 6
- uciszacz** (N. AG.) ‘ten, kto ucisza kogoś; mężczyzna nakłaniający do milczenia, uspokajający kogoś’: uciszać; *ućišač* 17
- uczennica** (N. AG.) ‘ta, która się uczy (zwykle w szkole podstawowej, gimnazjalnej lub średniej)’: uczyć się; *ucaņica* 24; *ucaņņica* 2; *učeņica* 18; *učeņņica* 11, 12, 22, 23; *uucynņica* 14, 25–27, 29, G, M; *uucyņica* 13–16; *uucyņņica* 19, 20; *učeņņica* 2; *ucaņņica* 17, 20, 21; *uceņica* 3; *uceņņica* 28; *učeņica* 1; *učeņņica* 4–10, 14, 16, 25; *učyņica* 7; *učeņica, žefčyņka, ktura še ucy f škole* 19; *byuā pīlno učeņņico, dobže še ucyuā* 6
- uczeń** (N. AG.) ‘ten, kto się uczy (zwykle w szkole podstawowej, gimnazjalnej lub średniej)’: uczyć się; *ucaņ* 2, 5, 15, 21, 24; *uuceļ* 29; *uuceņ* 2, 4, 11, 12, 14, 18, 23, 29, 30; *uucoņ* 24; *uucyņ* 2, 3, 7, 13, 14, 16, 17, 19, 20, 22–25, 27, 28, G, M; *ucaņ* 17, 18, 20, 21; *uceņ* 3, 6, 7, 9, 21, 22, 26–28; *ucyņ* 16–17, 19; *učeņ* 1, 3–6, 8, 10–14, 16, 19, 24; *učyņ* 7, 25, 30; *f škole uucē še uucom* 24
- uczniak** (N. AG.) zob. uczeń: uczyć się; *ucņak* 3

- uczyciel** (N. AG.) ‘ten, kto uczy; nauczyciel’: uczyć; *uucycel* 22
- uczycielka** (N. AG.) ‘ta, która uczy; nauczycielka’: uczyć; *uucycelka* 22
- udawacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale udaje, symuluje’: udawać; *udavac* M; *udavac* 25; *udavač* 14, 16, 19, 25; *un to tylko udavou, udavac my na niego muvil'i* 25; *stary udavač udaje, żeby se nad nim ul'itovač* 14; *udavač udaje tylko, że umi* 19
- udawnik** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: udawać; *udavnik* 25; *udavnik nixtury to tam vjencęj udaje, jag go tam bol'i* 25
- uganiacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale ugania się za kimś // czymś’: uganiać się ‘starać się, zabiegać o coś, pragnąć coś zdobyć, osiągnąć’: 1. ‘męczyzna uganiający się za kobietami, lubiący towarzystwo kobiet’: *uganać* 22; *uganać stale se aby ugaña za babamy, za grosym* 22; 2. ‘męczyzna zabiegający o pieniądze’: *uganać* 22; *uganać stale se aby ugaña za babamy, za grosym* 22
- uganiaczyk** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się ugania; męczyzna // chłopiec ruchliwy, nieumiejący usiedzieć spokojnie na miejscu’: uganiać się ‘kręcić się, wiercić się’: *uganacyk* 22; *uganacyk stale se ugaña, ne useži* 22
- układacz** (N. AG.) ‘ten, kto układa coś; męczyzna układający snopy na wozie, w stodole’: układać; *układac* 19; *układac umi układać snopy na woze, f stodole* 19
- umizgus** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto umizguje się do kogoś; męczyzna nadskakujący komuś, przymilający się komuś, zwykle dla osiągnięcia jakichś korzyści’: umizgiwać się ‘zalecać się, przymilać się do kogoś; nadskakiwać komuś’: *umizgus* 20, 22; *do każdy panny umizguje se* 2
- uprawca** (N. AG.) ‘ten, kto uprawia coś; męczyzna uprawiający ziemię’: uprawiać; *uprafca* 19; *uprafca uprawia zimje* 19
- uprzykrzeniec** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto uprzykrza komuś życie; męczyzna // chłopiec dający się we znaki, naprzykrzający się, uciążliwy, nieznośny’: uprzykrzać; *upšykšyńec* M; *upšykšyńec upšykšo zyće otocyńu* M
- urągajek** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto urąga komuś; męczyzna, który złorzeczy, wymyśla komuś, okazuje głośno niezadowolenie; łaja’: urągać; *urongajek* 17
- urzędala** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto urzęduje; sprawuje funkcję w urzędzie; urzędnik’: urzędować; *užendaŭa* 7; *te užendaŭy f soboty ne uženduom* 7
- urzędniczka** (N. AG.) ‘ta, która pracuje w urzędzie; kobieta pracująca w jakimś urzędzie, pełniąca funkcje z zakresu administracji; kobieta sprawująca jakiś urząd’: urząd; *užqndnička* 21; *užednička* 20, 22; *užednička* 23; *užendnička* 23; *užyndnička* 1–6; *užyndnička* 7, 16; *užynnička* 19; *užynnička* 13, 17, 18; *užqnička* 12; *užednička* 28; *užendnička* 8–11, 25; *užennička* 30; *užynnička* 14, 15, 24–29; *užendnička z užendu go skerovaŭa do agencji* 8
- urzędnik** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w urzędzie; męczyzna pracujący w jakimś urzędzie, pełniący funkcje z zakresu administracji; męczyzna sprawujący jakiś urząd’: urząd; *užqndnik* 21; *užednik* 20, 22, 23; *užendnik* 23;

užėnėnik 21, 22; *užyndėnik* 1–7, 16, G; *užyėnėnik*, 13, 17–19; *užqėnik* 12; *užėdėnik* 28; *užėndėnik* 8–11, 19, 25; *uženėnik* 19, 25, 30; *užyndėnik* M; *užyėnėnik* 14, 15, 24–29; v *užendaχ pracuju užėndėniki* 8

usługiwacz (N. AG.) ‘ten, kto usługuje; mężczyzna obsługujący gości weselnych’: usługiwać ‘przynosić, odnosić, podawać coś; obsługiwać’; *uusuuğivoc* 17, 20; *uusuuğivoc gošćom na veselu* 17

ustawiacz (N. AG.) ‘ten, kto ustawia coś; mężczyzna, który zajmuje się ustawianiem, regulowaniem, przygotowywaniem maszyn, urządzeń do pracy’: ustawiać; *ustavoc* 17; *ustavoc obrabarki* 17

utykacz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale utyka; mężczyzna, który nie usiedzi beczynnie’: utykać ‘robić coś’; *utykoc* 16, 20, 22; *utykoc ěe ušėži bez roboty, stale utyko* 16

utykała (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto utyka; mężczyzna kulejący’: utykać ‘lekko kuleć’; *utykała* 22; *utykała na noge* 22

utyskiwacz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto utyskuje na kogoś // coś; mężczyzna uskarżający się, użalający się na kogoś // coś’: utyskiwać ‘uskarżać się, użalać się na coś, wyrzekać na coś’; *utyskivoc* 13; *utyskuje na los* 13

utyskiwaczka (ATTR. N. AG.) ‘ta, która utyskuje na kogoś // coś; kobieta uskarżająca się, użalająca się na kogoś // coś’: utyskiwać ‘uskarżać się, użalać się na coś, wyrzekać na coś’; *utyskivocka* 13

uwal (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się uwalił i leży; leń’: uwalić się ‘położyć się’; *uval* 24; *uval to še uval’i i lezy* 24

uwodziciel (N. AG.) ‘ten, kto uwodzi kogoś; mężczyzna // chłopak uwodzący kobiety’: uwodzić ‘czarować, bałamucić, kokietować’; *uvožičel* 1–29; *uvožičil* 30

uwodzicielka (N. AG.) ‘ta, która uwodzi kogoś; kobieta // dziewczyna uwodząca mężczyzn’: uwodzić ‘jw.’; *uvožičelka* 1–29; *uvožičilka* 30

uzdrowiacz (N. AG.) ‘ten, kto uzdrowia kogoś; często z dezaprobatą o kimś, kto uzdrowia, lecz metodami nieuznawanymi przez oficjalną medycynę’: uzdrowiać; *uuzdravjač* 1, 19; *uuzdravjoc* 7; *uzdravjác* 6; *uzdravjač* 8, 10; *pojėχau do uuzdravjača* 1

uzdrowiaczka (N. AG.) ‘ta, która uzdrowia kogoś; często z dezaprobatą o kobiecie, która uzdrowia, lecz metodami nieuznawanymi przez oficjalną medycynę’: uzdrowiać; *uuzdravjačka* 1, 19; *uzdravjacka* 6; *uzdravjačka* 8, 10

uzdrowiciel (N. AG.) ‘ten, kto uzdrowia // uzdrowił kogoś; mężczyzna posiadający moc, umiejętność uzdrawiania, stosujący metody niepraktykowane przez oficjalną medycynę’: uzdrowić; *uzdrovičel* 2, 9

uzdrowicielka (N. AG.) ‘ta, która uzdrowia // uzdrowiła kogoś; kobieta posiadająca moc, umiejętność uzdrawiania, stosująca metody niepraktykowane przez oficjalną medycynę’: uzdrowić; *uzdrovičelka* 2, 9

użytkownicza (N. AG.) ‘ta, która użytkuje coś; kobieta użytkująca coś, korzystająca z czegoś; kobieta biorąca w użytkowanie cudzą rzecz na

podstawie umowy lub aktu administracyjnego’: użytkować; *użytkovnička* 1–6, 19, 20, 22, 30; *użytkovnička* 7–18, 20, 21, 23–29; *użytkovnička užytkovava pralke, aš še ne zepsuwa* 13

użytkownik (N. AG.) ‘ten, kto użytkuje coś; mężczyzna użytkujący coś, korzystający z czegoś; mężczyzna biorący w użytkowanie cudzą rzecz na podstawie umowy lub aktu administracyjnego’: użytkować; *użytkovník* 1–6, 19, 20, 22, 30; *użytkovník* 7–18, 20, 21, 23–29; *juž go duugo te užytkovniki užytkujom* 13

używantus (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto używa czegoś; mężczyzna korzystający z życia’: używać; *używantus* 22

W

wabik (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto wabi kogoś; mężczyzna, który pociąga, nęci, budzi w kimś zainteresowanie’: wabić; *wabik* 23

wachła (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która wachła językiem; człowiek mówiący dużo i niepotrzebnie’: wachlać językiem ‘dużo i niepotrzebnie mówić’; *vaχla* 17, 21

wachła (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która wachła językiem; jw.’: wachlać językiem ‘dużo i niepotrzebnie mówić’; *vaχua* 17

wachłacz I (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto wachła językiem; mężczyzna mówiący dużo i niepotrzebnie’: wachlać językiem ‘jw.’; *vaχuac* 17, 20; *vaχua tym ięzykem* 20

wachłacz II (N. AG.) ‘ten, kto wachłuje panny i kawalerów; swat’: wachłować ‘swatać’; *vaχuac* 21; *vaχuac vaχuuje kavalera s panno* 21

wachterz I (N. AG.) ‘ten, kto wachtuje; stróż’: wachtować; *vaχtyš* 19, 25; *vaχtyže vaχtoval’i, pilnoval’i vsi* 25

wachterz II (N. AG.) ‘ten, kto stoi na wachcie’: wachta; *vaχteš* 28

wałkoń (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się wałkoni; leń’: wałkonić się; *vaukuñ* 13, G

wartownik I (N. AG.) ‘ten, kto wartuje, pełni wartę’: wartować; *vartovnik* 30

wartownik II (N. AG.) ‘ten, kto stoi na warcie, trzyma wartę’: warta; *vartovnik* 2, 5, 6, 8, 9, 12, 18, 24; *vartovnik čšyma varte* 2; *vartovniki stauy na varće i pilnovaŭy požontku* 8

wąchacz (N. AG.) ‘ten, kto wacha; szpieg, wészyciel’: wachać ‘śledzić, szpiegować; przewąchiwać, węszyć’; *vqχac* 28; *vqχac pšyšet vqχać, co kto robi* 28

weber (N. AG.) ‘ten, kto tka webę’: weba ‘wyższy gatunek płótna lnianego’; *veber* 19; *veber to tka ffabryce vebe* 19

weberka (N. AG.) ‘ta, która tka webę’: weba ‘jw.’; *veberka* 19; *veberka to tka ffabryce* 19

weterynarz (N. AG.) ‘ten, kto zajmuje się weterynarią; lekarz weterynarii’: weterynaria; *veterenaš* 19; *veterynaš* 8, 11, 13, 24, 28; *veterynoš* 14, 16, 20, 22, 24, 28; *veterynaš* 1–8, 10, 25, 26, 30; *veterynoš* 7, 13, 15, 17–25, 27, 29, M; *vetrynaš* 6, 9, 12; *vyterynaš* 10; *vytrynaš* 2, 5, 11, 14, 29; *vytrynoš* 13, 23; *vytyrynaš* 9; *vitri’inaš* 21; *veterynaš lecy zvéžynta* 13

wędkarz I (N. AG.) ‘ten, kto wędkuje; mężczyzna amatorsko łowiący ryby za pomocą wędki, uprawiający wędkarstwo’: wędkować; *ventkaš* 13; *ventkaš ventkuje nad žekom* 13

- wędkarz II** (N. AG.) ‘ten, kto łowi ryby na wędkę’: wędka; *vetkaš* 26, 28, 29; *ventkaš* 5, 7, 8, 10–12, 14, 16, 19, 30; *ventkoš* 21, 23, 24; *vyntkaš* 3, 6, 9, 15–18, 25, 27; *vyntkoš* 1, 2, 4, 19, 20, 22, 25, M; *vetkaš uovǝ* ryby *vetko* 26; *ńeros vyntkoš čšymo roboka i uovǝ i na vyntke* 13
- wędliniarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia wędliny; masarz’: wędlina; *věndl'inaš* 14, 16; *věndl'inaš vytfurca věndl'in* 14
- wędrowca** (N. AG.) ‘ten, kto lubi wędrować; mężczyzna wędrujący, zwłaszcza pieszo; turysta, podróżnik, piechur’: wędrować; *vendrofca* 8, 10; *vendrofca lubi vendrovać* 10
- wędrowiec** (N. AG.) ‘jw.’: wędrować; *vedrovec* 20, 22; *vendrovjeć* 6, 25; *vendrovec* 18, 24; *vyndrovec* 19, 30, G; *vendrovjeć vendruje po šfeće* 6
- wędrownik** (N. AG.) ‘jw.’: wędrować; *vendrovnik* 18, 21, 24, 27, 29; *vyndrovnik* 30;
- węglarz** (N. AG.) ‘ten, kto rozwozi węgiel’: węgiel; *venğlaš* 8–11; *vynglaš* 1–6; *vyngloš* 12–23, 25, 27, 29; *davni vynglaže to vozili vyngel* 1
- wiązacz** (N. AG.) ‘ten, kto wiąże coś; mężczyzna wiążący snopy podczas żniw’: wiązać; *viųzac* 7; *viųzoc* 17, 20; *vqzac* 1, 12, 13, 20; *vqzac* 2, 4–11, 14–18; *vųzac* 22; *vųzoc* 19; *vqzac to vqže zbože f snopy* 2; *vųzoc dobže vųzou ve žniva* 19
- wiązaczka** (N. AG.) ‘ta, która wiąże coś; kobieta wiążąca snopy podczas żniw’: wiązać; *viunzacka* 3; *viųzocka* 17, 20; *vqzacka* 12, 14–16; *vųzacka* 3, 22, 24; *kobeta iag viunzaia snopki, to byia viunzacka, a znof ta, co odberaia, to zvyčajna odberanka* 3; *vqzacka to vqže zbože f snopy* 12; *pševažne to podberački same vqzaui, ale ńeras iedna podberaia, a vqzacka šua za nom i vqzaia* 14
- wiązak** (N. AG.) zob. wiążacz: wiązać; *vqzak* 2, 3, 5, 6, 9; *vęzak* 12; *vqzak to vqže zbože f snopy* 2
- wiązarka** (N. AG.) zob. wiążaczka: wiązać; *viunzarka* 3; *vqzarka* 5, 11, 19; *za xuopem sua viunzarka i viunzaia zboze f snopy a potem uodžucaia je na bok* 3; *vqzarka vqže snopy* 5
- wiązarz** (N. AG.) zob. wiążacz: wiązać; *vqzaš* 8, 11; *vqzaš to vqže zbože f snopy* 8
- wichrzyciel** (N. AG.) ‘ten, kto wicherzy; podżegacz, podburzacz’: wicherzyć ‘namawiać do buntu, podżegać do czegoś; buntować, podburzać’; *viχšyćel* 8
- wichrzycielka** (N. AG.) ‘ta, która wicherzy; podżegaczka, podburzaczka’: wicherzyć ‘jw.’; *viχšyćelka* 8
- widzennik** (N. AG.) ‘ten, kto ocenia; rzeczoznawca’: widzieć; *vižennik* 3
- wielbiciel** (N. AG.) ‘ten, kto wielbi kogoś // coś; miłośnik’: wielbić; *vielbićel* 1–6, 8, 9, 11–16, 21; *velbićel* 7, 10, 17–20, 22–29; *velbićil* 30; *vielbićel kobiet* 1
- wielbicielka** (N. AG.) ‘ta, która wielbi kogoś // coś; miłośniczka’: wielbić; *vielbićelka* 1–6, 8, 9, 11–16, 21; *velbićelka* 7, 10, 17–20, 22–29; *velbićilka* 30
- wielomówca** (ATTR. N. AG.) ‘mówca, mówiący wiele; mężczyzna gadatliwy’ lub ‘ten, kto wiele mówi; mężczyzna gadatliwy’: wiele, mówca lub wiele, mówić; *vielomufca* 3

- wieprzuśnik** (N. AG.) ‘ten, kto handluje wieprzami, świaniami’: wieprz; *vēpšuśnik* 18; *te vēpšuśniki to vēpški spšedavauy* 18
- wierciak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się wierci; mężczyzna // chłopiec ruchliwy, nieumiejący usiedzieć spokojnie na miejscu’: wiercić się ‘zmieniać często pozycję; kręcić się’; *vērčak* 8
- wiercicki** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: wiercić się ‘jw.’; *virčicki* 19
- wierciek** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: wiercić się ‘jw.’; *vjerček* 10, M
- wierciel** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: wiercić się ‘jw.’; *vērcel* G; *vērcel, bo kryhči še, vērci* G
- wiercioch** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: wiercić się ‘jw.’: *vjerčoχ* 25; *vērčoχ* 3; *co še vjerčoχu vjerčiš f tym uušku?* 25
- wierciocha** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale się wierci; kobieta ruchliwa, nieumiejąca usiedzieć spokojnie na miejscu’: wiercić się ‘jw.’; *vērčoχa* 17, 20; *virčoχa* 30; *virčoχa juš še virči* 30
- wiercipięta** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto wierci piętą; zob. wierciak’: wiercić się ‘jw.’, piętą, a właściwie: wiercić piętą¹³; *vjerčipjenta* 6, 25; *vjerčipinta* M; *vērcipjenta* 25; *virčipenta* 22; *virčipeta* 20, 22; *virčipinta* 13, 15, 19; *vjerčipjenta spokoīne ne ušeži, stale še vjerči* 6; *to pševažne na žeci muvjom vjerčipjenty, bo to niχture jēs považne žecko, a niχture to stale še vjerči* 25
- wiertel** (ATTR. N. AG.) zob. wierciak: wiercić się ‘jw.’; *vērtel* 14, 16; *taki vērtel, iagby robaki mau f tyuku, stale še vērci* 14
- wierzący** (N. AG.) ‘ten, kto wierzy w Boga; mężczyzna wyznający jakąś religię’: wierzyć; *vēžoncy* 19; *vēžoncy, ten co vēży* 19
- wierzgała** (N. AG.) ‘ten, kto tka płótno’: (wierzgać, niem. Wirker); *vēžgaŋa* 24; *vēžgaŋa tka puutno* 24
- wigiliarz** (N. AG.) ‘ten, kto w okresie Bożego Narodzenia chodzi z szopką po domach’: wigilia; *vil’ižoš* 19, 25; *vil’ižoš choži ve vil’ijom i špeva kolendy* 19; *vil’ižože, ci to juž ve vīgīļe chožil’i* 25
- wiklarz** (N. AG.) ‘ten, kto wypłata kosze z wikliny; koszyczarz’: wiklina; *viklaš* 28; *viklaš vyplata košyky z vīkl’iny* 28
- wikliniarz** (N. AG.) ‘jw.’: wiklina; *vīkl’inaš* 5, 12; *vīkl’iñoš* 19; *vīkl’inaš vyplata košyky z vīkl’iny* 5; *vīkl’iñoš cauy rog z vīkl’iny košyky vypleto* 19
- winiarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyrabia wino; gorzelnik’: wino; *viñaš* 2
- winnik** (N. AG.) ‘jw.’: wino; *viñnik* 30
- wioślarz** (N. AG.) ‘ten, kto wiosłuje; sportowiec uprawiający wioślarstwo’: wiosłować; *vošlaš* G
- wisialec** (N. AG.) ‘ten, kto wisi; mężczyzna, który się powiesił; popełnił samobójstwo przez powieszenie się’: wisieć; *višalec* 6; *višalec to ten, co še povjēšiu* 6

¹³ Podstawą złożenia jest dziewiętnastowieczny frazeologizm *wiercić piętą* (za: Janowska 2000, s. 192).

- wisielak** (N. AG.) ‘jw.’: wisieć; *višcelok* 22; *višelak* 7, 8, 19, 25, 28; *višelok* 7, 13, 14, 16, 17, 19, 20, 22, 26, 28; *viššelak* 14, 26; *višelak še povješiu* 8
- wisielec** (N. AG.) ‘jw.’: wisieć; *višcelec* 22; *višelec* 1–6, 8–25; *višel'ic* 30; *viššelec* 17, 21, 23, 24, 26, 27, 29, 30; *višelec še povješiu* 8
- wieseluch** (N. AG.) ‘jw.’: wisieć; *vešeluχ* 22, 28; *višceluχ* 28; *višeluχ* 19, 22, 25, 28; *višeluχ to še vesou, ale go uodratovaui* 19; *vižou tego višeluχa, co še povešiu ze dva dñi tymu* 22
- witrażownik** (N. AG.) ‘ten, kto wykonuje witraże’: witraż; *vitrazovnik* 17
- wizytator** (N. AG.) ‘ten, kto wizytuje kogoś // coś; osoba dokonująca wizytacji, zwierzchnik lub urzędnik wizytujący podległe placówki’: wizytować; *viizytator* 6, 10; *viizytatur* 30; *viizytator viizytovau škoue* 6
- władca** (N. AG.) ‘ten, kto włada kimś // czymś; mężczyzna sprawujący władzę; monarcha, panujący’: władać ‘sprawować władzę, panować, rządzić’; *vuacca* 6, 30; *vuatca* 1–5, 7–29; *vuatca vuada pañstfem* 1
- władczyni** (N. AG.) ‘ta, która włada kimś // czymś; kobieta sprawująca władzę; monarchini, panująca’: władać ‘jw.’; *vuatcyñi* 1–6, 19, 20, 22, 30; *vuačyñi* 7–18, 20, 21, 23–29
- włamywacz** (N. AG.) ‘ten, kto włamuje // włamał się gdzieś; złodziej dokonujący kradzieży z włamaniem’: włamywać się // włamać się; *vuaamyvac* 1–6, 19, 20, 22, 30; *vuaamyvač* 7–18, 20, 21, 23–29; *vuaamyvače vuamali še do sklepu* 7
- włamywaczka** (N. AG.) ‘ta, która włamuje // włamała się gdzieś; złodziejka dokonująca kradzieży z włamaniem’: włamywać się // włamać się; *vuaamyvacka* 1–6, 19, 20, 22, 30; *vuaamyvačka* 7–18, 20, 21, 23–29; *ta vuamyvačka vuamyvač še potrafi* 13
- włodarz** (N. AG.) ‘ten, kto włada; w dawnym majątku ziemskim: pracownik kierujący robotnikami folwarcznymi’: władać (stp. włodać) ‘rządzić’; *vuodaš* 13, 16, 19; *vuodoš* 20, 22; *vuudaš* 26, 28; *vuudoš* 19; *vuodaš to žonžiu dvorem* 13
- włócz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi się włóczyć; mężczyzna włóczący się po świecie, niemający stałego miejsca pobytu; obieżyswiat’: włóczyć się; *vuuč* 5
- włóczek** (N. AG.) ‘ten, kto włóczy, tj. bronuje ziemię’: włóczyć ‘bronować’; *vuucek* 6; *vuuček* 10; *vuucek vuucy na polu* 6
- włóczęga** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi się włóczyć’: włóczyć się; *vuučynga* 13–17, 19, 20, 22; *vuučęga* 1–12, 19, 30, G; *vuučynga vuucy še po šfeće iñ nigže ñe zagžeje ñejsca* 19; *davñi to še vuučęgi vuučyli po fšaχ* 6; *taki vuučęga šlaja še, vuučy* G
- włóczykij** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi się włóczyć’: włóczyć, kij; *vuučykiñ* 14, 15, 18, 19, 28; *vuučykiñ* 3, 5, 6, 8, 9, 11, 12; *ñe vuuč še ty vuučykiñu* 6
- włóka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi się włóczyć’: włóczyć się; *vuuuka* 18, 19, 28, 30
- wnykarz** (N. AG.) ‘ten, kto zakłada wnyki; kłusownik’: wnyki (pl.t.); *vnykaš* 17, 20

- wodniarz** (N. AG.) ‘ten, kto wozi wodę’: woda; *vodňaš* 3, 8, 11; *vodňoš* 14; *jak byval'i suže lata, to vodňaže vode beckami vožil'i* 3
- wodowóz** (N. AG.) ‘jw.’: woda, wozić; *vodovus* 9
- wodziarz** (N. AG.) ‘jw.’: woda; *vožaš* 2, 3, 5, 8, 12; *vožaže vožili vode* 2
- wodzirej** (N. AG.) ‘ten, kto wodzi rej w czymś; prowadyr, np. na zabawie, weselu’: wodzić, rej; *vožirej* 19; *vožirej na balu bavi gości* 19
- wojak** (N. AG.) ‘ten, kto wojuje; żołnierz’: wojować; *vojok* 25, 30; *vojok na vojne vojuje* 25
- wozacz** (N. AG.) ‘ten, kto wozi kogoś // coś; mężczyzna trudniący się przewożeniem towarów wozem konnym’: wozić; *vozac* 22; *vozac* 12, 18, 28, 30; *vozac vozi mleko, luži* 12
- wozak** (N. AG.) ‘jw.’: wozić; *vozak* 1–3, 5–10, 12, 14–19, 21, 24, 27, 30, G, M; *vozok* 17, 20, 21, 25; *vozak vozi mleko* 8; *mlečaž vožiu tylko mleko, a vozak to fšysko, kartofle, vęňgel* 14; *vozak vozi ml'iko do ml'icarňi z druŕiχ fši* 19; *vozak vozi žževo z lasu* 30; *luže do zlevňi zaňeš'i mleko, pšyieχal'i vozaki i mleko zabrał'i* 25
- woziwoda** (N. AG.) zob. wodniarz: wozić, woda, a właściwie: wozić wodę; *voživoda* 1, 2, 4–19; *vode to vozi voživoda* 1
- woźna** (N. AG.) ‘kobieta zatrudniona w jakiejś instytucji wykonująca czynności pomocnicze’: (wozić); *voźna* 1–30
- woźnica** (N. AG.) zob. wozacz: wozić; *voźnica* 1, 2, 4, 5, 7, 8, 10–17, 19, 25, 26, 28, 30, G, M; *voźnica ve dvože kuňňi vožiu do roboty* 19; *ino ieχou tyn voźnica, čšymou lečki, vože, kuňe šuy i on vožeu to, co mau vozić* 25
- woźny** (N. AG.) ‘mężczyzna zatrudniony w jakiejś instytucji wykonujący czynności pomocnicze’: (wozić); *voźny* 1–30
- wódz** (N. AG.) ‘ten, kto wodzi; dowódca’: wodzić; *vuc* 29
- wróż** (N. AG.) ‘ten, kto wróży; mężczyzna zajmujący się wróżbiarstwem; wróżbita’: wróżyć; *vrus* 13, 20, 22, 23, M; *vruš* 6, 8, 10, 19, 24, 26, 30
- wróźbiarz** (N. AG.) ‘jw.’: wróżyć; *vružbaš* 19; *vružbaš vruży* 19
- wróźbista** (N. AG.) ‘jw.’: wróżyć; *vružbista* 14, 16; *mχščyzna to vružbista, no i vruży* 14
- wróźbit** (N. AG.) ‘jw.’: wróżyć; *vružbit* 30
- wróźbita** (N. AG.) ‘jw.’: wróżyć; *vružbita* 24, 25, M; *vružbita* 25
- wróźka** (N. AG.) ‘ta, która wróży; kobieta zajmująca się wróżbiarstwem; wróżbiarka, kabalarka’: wróżyć; *vruska* 1–5, 7, 9, 11–18, 20–25, 27, 29, 30, M; *vruška* 6, 8, 10, 14, 16, 19, 25, 26, 28, G; *ide do vruški, to my povruży* 6; *takom pšyšuož žyča s kart mu vruška vyvružyua* 14; *vruška tež može vyvružyć, ale vruškom vēžyć to nie można* 19
- wrzal** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale wrzeszczy; mężczyzna // chłopiec głośno krzyczący’: wrzeszczeć; *vžal* 24
- wrzaskal** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: wrzeszczeć; *vžaskol* 19; *vžescy na caum vēš* 19

- wrzaskun** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: wrzeszczeć; *vžaskun* 3, 7
- wrzeszcz** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: wrzeszczeć; *vžešč* 6; *vžyšč* 30; *ten vžešč to na sfoje žeći okropńe vžeščy* 6
- wrzeszczek** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: wrzeszczeć; *vžešček* 4, 6–8
- wulkanizator** (N. AG.) ‘ten, kto zajmuje się wulkanizacją’: wulkanizacja; *wulkanizator* 14, M
- wybawca** (N. AG.) ‘ten, kto wybawia // wybawił kogoś’: wybawiać // wybawić;
 1. ‘mężczyzna, który wybawia // wybawił kogoś z kłopotu’: *vybafca* 1–30; *vybafca abo vybavičel to kogoś vybaviu* 8; *tyń vybafca luži z opresji vybava* 13;
 2. ‘wybawca świata; Bóg’: *vybafca* 1–30; *Buk to vybafca co šfat vybaviu* 14
- wybawiciel** (N. AG.) ‘ten, kto wybawia // wybawił kogoś’: wybawić; 1. ‘mężczyzna, który wybawia // wybawił kogoś z kłopotu’: *vybavičel* 1, 4, 5, 8, 9, 11–13, 15–18, 20, 22, 23, 27; *vybavičil* 30; *vybafca abo vybavičel to kogoś vybaviu* 8; 2. ‘wybawca świata; Bóg’: *vybavičel* 1, 4, 5, 8, 9, 11–13, 15–18, 20, 22, 23, 27; *vybavičil* 30
- wyborca** (N. AG.) ‘ten, kto // ta, która wybiera kogoś // coś; osoba uprawniona do udziału w głosowaniu mającym rozstrzygnąć o wybraniu kogoś, biorąca czynny udział w wyborach’: wybierać; *wyborca* 1–30; *wyborcy vybieraio posuuf, senatoruf* 6
- wybredus** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto wybredza; mężczyzna // chłopiec grymaszący przy jedzeniu’: wybredzać; *wybredus* 8
- wychowawca** (N. AG.) ‘ten, kto wychowuje // wychował kogoś; mężczyzna wychowujący dzieci, wpływający na ukształtowanie ich osobowości; w szkole: nauczyciel opiekujący się klasą’: wychowywać; *vyxovafca* 1–30, G, M; *vyxovafca taki podejšćovy do tyx uobužakuf, uńe vyxovać* 12
- wychowawczyni** (N. AG.) ‘ta, która wychowuje // wychowała kogoś; kobieta wychowująca dzieci, wpływająca na ukształtowanie ich osobowości; w szkole: nauczycielka opiekująca się klasą’: wychowywać; *vyxovafcyńi* 1–6, 19, 20, 22, 30, M; *vyxovafčyńi* 7–21, 23–29; *vyxovafčyńi muožeży* 20
- wycieruch** (ATTR. N. AG.) 1. ‘ta, która się wyciera; kobieta łajdacząca się z mężczyznami, lubiąca towarzystwo mężczyzn’: wycierać się ‘łajdaczyć się’; *vyćerux* 6, 17; *jak še s xuopamy vyćera, to muvjo, ze to vyćerux* 6; 2. ‘ten, kto się wyciera; mężczyzna tułający się po świecie’: wycierać się ‘tułać się’; *vyćerux* 20; *po šfće še vyćerux vyćero* 20
- wycierucha** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: wycierać się ‘jw.’; *vyćeruxa* 3; *vyćeruxa še s xuopamy vyćera* 3
- wycierus** (ATTR. N. AG.) 1. ‘ten, kto // ta, która wyciera się; człowiek tułający się po świecie’: wycierać się ‘tułać się’; *vyćerus* 17, 20; 2. ‘człowiek, który łajdaczy się z kobietami // mężczyznami’: wycierać się ‘łajdaczyć się’; *vyćerus* 20, 22; *vyćirus* 19; *ńe vyćerej še s xuopamy, ty vyćeruse*, 20; *vyćirus vyćiro kunty, ńe sanuie še fcale* 19; *co un še navyćerou s tymy babami, to ńe vim* 22

- wyczyszczacz** (N. AG.) ‘ten, kto czyści zwierzęta; kastrator’: czyścić ‘kastrować’;
vicyšcač 18; *vicyšcač cyšči zvježynta* 18
- wydawca** (N. AG.) ‘ten, kto wydaje // wydał coś; mężczyzna, który przygotowuje // przygotował do opublikowania dzieło lub dzieła’: wydawać; *vydaŭca* 1–30;
vydaŭca wydaŭe gazety, kšqški 13
- wydrzyk** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się wydziera; krzyczek’: wydzierać się;
vyžžyk 17
- wydzierca** (N. AG.) ‘ten, kto wydziera // wydarł komuś coś siłą’: wydzierać;
vyžerca 13; *vyžerca majuntku* 13
- wydziwiacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto wydziwia na kogoś // coś; mężczyzna niezadowolony z kogoś // czegoś, kapryszący, grymaszający’: wydziwiać ‘być niezadowolonym z czegoś, kaprysić, grymasić, wygadywać, wyrzekać’;
vyživjač 3
- wyjadacz** (N. AG.) ‘ten, kto wyjada coś; mężczyzna wyjadający wszystkie zapasy’: wyjadać ‘zjadać wszystko, do ostatka’; *vyjodoc* 17, 20; *fšystko vyjot tyn vyjodoc* 17; *vyjodoc uakoči* 20
- wyjak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale wyje; dziecko głośno, przeraźliwie krzyczące, wrzeszczące, płaczące głośno, żałośnie’: wyć, wyj- (sg., pl. praes.) ‘głośno, przeraźliwie krzyczeć, wrzeszczeć; płakać głośno, żałośnie’; *vyjak* 7; *vyjok* 19; *vyjok jak še rozbecy, to vyje jak pes* 19
- wyjec** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: wyć, wyj- (sg., pl. praes.) ‘jw.’; *vyjec* 10, 19, 20, 22; *cego vyjez vyicu?* 19; *vyjec obužeu še i vyje* 20
- wyjek** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: wyć, wyj- (sg., pl. praes.) ‘jw.’; *vyjek* 6, 8, 19; *vyjek fstaŭ i vyje* 6
- wykładowca** (N. AG.) ‘ten, kto wyklada; mężczyzna, który uczy na wyższej uczelni, w szkole, na kursie itp.’: wykladać; *vykŭadofca* 19; *vykŭadofca dobže vykŭadaŭ matematyke* 19
- wykonawca** (N. AG.) ‘ten, kto wykonuje // wykonał coś’: wykonywać;
 1. ‘realizator, twórca’: *vykonaŭca* 1–30; *vykonaŭca dobže vykonaŭ sfojom robote* 13; 2. ‘aktor grający rolę, muzyk wykonujący, odtwarzający utwór muzyczny; odtwórca’: *vykonaŭca* 1–30; *ten vykonaŭca juš davno tego utforu nie vykonyvaŭ* 12
- wykonawczyni** (N. AG.) ‘ta, która wykonuje // wykonała coś’: wykonywać;
 1. ‘realizator, twórczyni’: *vykonafcyňi* 1–6, 19, 20, 22, 30; *vykonafcyňi* 7–18, 20, 21, 23–29; *vykonafcyňi vykonaŭa na čas stroje dla zespuu* 15;
 2. ‘aktorka grająca rolę; wykonująca, odtwarzająca utwór muzyczny; odtwórczyni’: *vykonafcyňi* 1–6, 19, 20, 22, 30; *vykonafcyňi* 7–18, 20, 21, 23–29; *vykonafcyňi vykonyje pešni ludove* 10
- wykpisz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto wykpiwa // wykpił kogoś // coś; mężczyzna skłonny do kpin, naśmiewający się z innych; żartowniś, szyderca’: wykpiwać // wykpić ‘kpić, wyśmiewać się’; *vykpis* 19; *vykpėu vykpis fšystko* 19
- wykręt** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto kręci; krętać’: kręcić; *vykrent* 26, 28

- wykrętacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto wykręca; oszukiwacz’: wykręcać ‘oszukiwać’;
vykryntac 28; *vykryntac luži* 28
- wyludzac** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto wyludza coś od kogoś; mężczyzna, który podstępnie, chytrze wyjednuje, otrzymuje, wyprasza coś od kogoś’: wyludzać ‘podstępnie, chytrze wyjednuwać, otrzymywać, wypraszać coś od kogoś’;
vyuucoc 19; *vyuuzac* 3, 6, 9, 11, 12; *vyuuzac* 8, 10; *vyuuzoc* 5, 13, 17, 18, 20, 22, 23, 26, 27, 29, 30; *vyuuzoc* 1, 2, 4, 7, 14–16, 21, 24, 25, 28; *vyuuzac forsy ot luži* 8
- wymyślacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto wymyśla coś; mężczyzna zmyślający, fantazjujący, rojący sobie coś’: wymyślać ‘zmyślać, snuć coś z fantazji, roić sobie’; *wymyslač* 8, 10, 13
- wynajmowacz** (N. AG.) ‘ten, kto wynajmuje coś komuś’: wynajmować;
vynajmovač 17; *taki vynajmovač, co vynajmuje* 17
- wynalazca** (N. AG.) ‘ten, kto wynalazł coś; mężczyzna, który wymyślił coś nowego, autor wynalazku’: wynaleźć; *vynalasca* 1–30; *vynalasce vynalazuy nove lekarstvo na raka* 13
- wynalazczyni** (N. AG.) ‘ta, która wynalazła coś; kobieta, która wymyśliła coś nowego, autorka wynalazku’: wynaleźć; *vynalascyni* 1–6, 19, 20, 22, 30; *vynalaščyni* 7–18, 20, 21, 23–29
- wynawiacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto wynawia coś; wymyślacz’: wynawiać ‘wymiślać’; *vynovoc* 13, M
- wypalacz** (N. AG.) ‘ten, kto wypala cegłę’: wypalać: *vypalač* 19, 25; *vypalač ceguy* 25
- wypatrywacz** (N. AG.) ‘ten, kto wypatruje kogoś // czegoś; zwiadowca’: wypatrywać; *vypatryvač* 22, 26, 28; *vypatryvače vroga* 22
- wyrap** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto wyrapia, tj. wytrzeszcza oczy’: wyrapiać ‘wytrzeszczać’; *vyrap* 3
- wyrapieniec** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: wyrapiać ‘jw.’; *vyrapeñec* 30; *vyrapeñec vyrapa ocy* 30
- wyrapiony** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: wyrapiać ‘jw.’; *vyrapuny* 30
- wyręka** (N. AG.) ‘ta, która // ci, którzy wyręcza // wyręczają kogoś; kobieta zastępująca // osoby zastępujące kogoś w pracy’: wyręczać ‘pomagać’;
vyryñka 19; *pšysua vyryñka to mñe vyryncy* 19
- wyrobница I** (N. AG.) ‘ta, która wyrabia coś; kobieta wyrabiająca sita’: wyrobić;
vyrobnica 24; *vyrobnica sita vyraba* 24
- wyrobница II** (N. AG.) ‘ta, która chodzi na wyrobek; kobieta wynajmująca się do pracy fizycznej’: wyrobek; *vyrobnica* 7; *vyrobnica chožiu na vyrobek do majontku* 7
- wyrobnik I** (N. AG.) 1. ‘ten, kto wyrabia u kogoś, tj. pracuje u kogoś; mężczyzna wynajmujący się do pracy fizycznej’: wyrobić; *vyrobnik* 19; *vyrobniki se najmovauy do roboty, ñile vyrobiuy, tyle zarobiuy* 19; 2. ‘ten, kto wyrabiał sita’: wyrobić; *vyrobnik* 24; *vyrobnik sita vyraba* 24

- wyrobnik II** (N. AG.) ‘ten, kto chodzi na wyrobek; mężczyzna wynajmujący się do pracy fizycznej’: wyrobek; *wyrobnik* 1, 3, 5, 7–11, 13, 14, 16–18, 20–30; *wyrobnik xoʒeʉ na wyrobek* 3
- wyrodek** (N. AG.) ‘ten, kto wyrodził się od kogoś // czegoś; mężczyzna // chłopiec, który stracił cechy typowe dla jakiegoś rodu, jakiejś rodziny’: wyrodzić się; *wyrodek* 12–23, 25, 27–29; *wyrodek od vary* 19
- wyrwus** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto wyrывa coś; mężczyzna zgarniający coś dla siebie’: wyrывać ‘zgarniać’; *wyrvus* 17, 20; *wyrvus to vyrывa fʃystko dla sebe* 17
- wystawca** (N. AG.) ‘ten, kto wystawia // wystawił coś; mężczyzna, który posyła swoje eksponaty na wystawę’: wystawiać // wystawić; *wystafca* 1–30; *wystafce vystaviuʉ sfyʃne* 6; *wystafce vystaviuʉ na targaχ maʃyny* 13
- wyswobodziciel** (N. AG.) ‘ten, kto wyswobodził kogoś; mężczyzna, który oswobodził, wyzwolił kogoś // coś’: wyswobodzić; *wysfoboʒicel* 13; *to naʃ vysfoboʒicel, on nas vysfoboʒeʉ* 13
- wyszczerca** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto wyszczerza się; szyderca’: wyszczerzać się ‘wyszydzać’; *wyscerca* 14, 16; *vyšcerca* 5; *vyšcerca co se vyščeʒa š čyixʃ buenduf* 5
- wyszczerczac** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto wyszczerza się z kogoś; wyśmiewacz’: wyszczerzać się ‘wyśmiewać się’; *wyscyʒac* 28; *cego se vyscyʒas vyscyʒacu* 28
- wyszczrzykiel** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która wyszczerza kły; człowiek uśmiejający się, zazwyczaj nieszczerze’: wyszczerzać, kiel, a właściwie: wyszczerzać kły¹⁴; *vyščeʒykeʉ* 24; *Zoška to vyščeʒykeʉ* 24
- wyszydzacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto wyszydza kogoś // coś; mężczyzna szydzący, drwiący z kogoś lub z czegoś; kpiarz’: wyszydzać ‘szydząc ośmieszać kogoś, coś; kpić, drwić, wyśmiewać’; *vyšyʒac* 10; *vyšyʒac to vyšyʒa fʃystko i fʃystkiχ* 10
- wyszywacz** (N. AG.) ‘ten, kto wyszywa; hafciarz’: wyszywać ‘haftować’; *vyšyvač* 19; *vyšyvač abo xafčoʃ* 19
- wyszywaczka** (N. AG.) ‘ta, która wyszywa; hafciarka’: wyszywać ‘haftować’; *vyšyvačka* 19
- wyszywak** (N. AG.) zob. wyszywacz: wyszywać ‘haftować’; *wysyvok* M; *vyšyvok* 13; *z nego to doʒero beʉ vysyvok, niχt tak ne vysyvou jak uun* M; *vyšyvok to koralikamy vyšyvo* 13
- wyszywarka** (N. AG.) zob. wyszywaczka: wyszywać ‘haftować’; *wysyvarka* 19
- wyśmiewnik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto wyśmiewa się z kogoś // czegoś; szyderca’: wyśmiewać się; *vyšmevnik* 28
- wytłuk** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która tłucze się; kobieta łajdacząca się z mężczyznami’: tłuc się ‘łajdaczyć się’; *vytuuk* 6; *co se vytuuce tyn vytuuk s tymy χuopamy* 6
- wytrzeszcz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto wytrzeszcza oczy’: wytrzeszczać; *vyčšešč* 28, M

¹⁴ Podstawą złożenia jest frazeologizm *szczyryć kły* ‘uśmiechać się, zazwyczaj nieszczerze’ (por. Müldner-Nieckowski 2003, s. 298).

- wytrzeszczek** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: wytrzeszczać; *vyčšešček* 10
- wytwórca** (N. AG.) ‘ten, kto wytwarza // wytworzył coś; mężczyzna wytwarzający coś; ten, kto prowadzi przedsiębiorstwo wytwarzające, produkujące coś, producent’: wytworzyć; *vytfurca* 1–30; *navytvaža tyn vytfurca tego baraxua i na tym kuńec* 13
- wywiadowca** (N. AG.) ‘ten, kto robi wywiad w terenie; dokonujący wywiadu, śledzący kogoś’: wywiad; *vyvadoſca* 15, 18–21, 24, 27, 29–30; *vyvadoſca robi vyvady f tereńe, vypatruje vroga* 19
- wywijas** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto wywija; kłamca’: wywijać ‘kłamać’; *vyvijas* 19
- wywłoka** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która włóczy się; o osobie o złej reputacji, zwykle o kobiecie; kobieta lubiąca mężczyzn’: włóczyć się; *vyvŭoka* 19; *ńe xoŷ do ty vyvŭoki, bo una ſe vŭucy z ruŷnymy* 19
- wywreda** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która wybredza; człowiek krytykujący wszystko’: wywredzać ‘krytykować’; *vyvreda* 13, 16, M
- wyznawca** (N. AG.) ‘ten, kto wyznaje coś; zwolennik jakichś poglądów, idei, religii itp.’: wyznawać; *vyznaſca* 1–30; *vyznaſca vjary to jo vyznaje* 6; *vyznaſca vyznaje ſfojum vjare* 7; *vyznaſce komunizmu* 13
- wyzwalacz** (N. AG.) ‘ten, kto wyzwala // wyzwolił kogoś // coś; oswobodziciel’: wyzwalać; *vyzvalač* 17; *vyzvalač narodu* 17
- wyzwoliciel** (N. AG.) ‘jw.’: wyzwolić; *vyzvoliceł* 1–12; *vyzvol’iceł* 13–30; *te vyzvolicele nas vyzvoliuy* 8
- wyzyskiwacz** (N. AG.) ‘ten, kto wyzyskuje kogoś; mężczyzna, który wyzyskuje kogoś, który przywłaszcza sobie owoce cudzej pracy, który zmusza kogoś do nadmiernej pracy, do zbyt wysokich opłat za coś’: wyzyskiwać; *vyzyskivac* 3, 6, 9, 11, 12, G; *vyzyskivač* 8, 10, 14, 16, 19, 25; *vyzyskivoc* 5, 13, 17–20, 22, 23, 26, 27, 29, 30; *vyzyskivoč* 1, 2, 4, 7, 14–16, 21, 24, 25, 28; *vyzyskivač vyzyskuje pracovnikuf, a sam ſe doraba na ix kŷyvŷe* 14; *a mauo teras vyzyskivačy, co tylko luŷi vyzyskuiq* 19
- wyzywacz** (N. AG.) ‘ten, kto wyzywa kogoś; mężczyzna obrzucający kogoś wyzwiskami, przeklinający’: wyzywać ‘obrzucać kogoś wyzwiskami, wymyślać komuś używając obelżywych słów’; *vyzyvač* 7; *iuſ vzyryva ten vzyryvač* 7
- wzorcarz** (N. AG.) ‘ten, kto wyszywa wzorki; hafciarz’: wzorek; *vzorcaš* 19; *vzorcaš, vyraba vzorki, vyſyva iiguq* 19

Z

zabawiarz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto zabawia kogoś czymś; mężczyzna // chłopiec dostarczający komuś rozrywki, uprzyjemniający komuś czas’: zabawiać ‘zajmować kogoś, dostarczając mu rozrywki; uprzyjemniać komuś czas’;
zabavaš G

zabawkarz (N. AG.) ‘ten, kto wykonuje, produkuje zabawki’: zabawka; *zabafkaš* 17

zabawnica (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi się dobrze zabawić; kobieta spędzająca czas na rozrywce, zabawie’: zabawić się ‘spędzić czas na rozrywce, uprzyjemnić sobie czymś czas’; *zabavnica* M; *nasa synovo to zabavnica, luži še zabavić* M

zabawnik (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi się dobrze zabawić’: zabawić się ‘jw.’; *zabavnik* 14, 16; *vesouy čuovek, sam še dobže bavi i inny zabava* 14

zabawnisia (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi się dobrze zabawić; kobieta lubiąca spędzać czas na rozrywce, zabawie’: zabawić się ‘jw.’; *zabavniša* 22

zabiciuch (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto zabija // zabił kogoś’: zabijać // zabić; *zabičux* 30

zabijak (N. AG. // ATTR. N. AG.) **1.** zob. zabiciuch: zabijać; *zabiĭak* 30, G; *zabiĭok* 22; *ten zabiĭak to zabiĭu kilka luži* 30; **2.** ‘ten, kto lubi zabijać się, tj. bić się’: zabijać się ‘bić się’; *zabiĭak* 8, 20, 22

zabijaka (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi się bić’: bić się, bij- (sg., pl. praes.); *zabiĭaka* 12, 17, 20; *zabiĭaki rozmaĭte do bića še rvom* 12

zablotny (N. AG.) ‘ten, kto dozoruje błot, stawów’: błoto; *zabuotny* 24, 30

zaboboniarz (N. AG.) ‘ten, kto szerzy zabobony’: zabobon; *zababuňoš* // *zababumjaš* 19; *zābabuňaš* 26

zabobonnica (N. AG.) ‘ta, która szerzy zabobony’: zabobon; *zababuňnica* 19; *zabobuňnica* M; *zabomboňica* 18, 21; *zabobuňnica, vružbarka co seży zabobuny* M

zabobonnik (N. AG.) zob. zaboboniarz: zabobony; *zabubuňnik* 19

zbójnik (N. AG.) ‘ten, kto jest zbójem’: zbój; *zbuiĭnik* 20, 22

zaborca (N. AG.) ‘ten, kto zabiera // zabrał coś; mężczyzna, który dokonuje // dokonał zaboru mienia, ziem’: zabierać // zabrać; *zaborca* 1–30; *zaborce zabrauy polske źeme* 13

zabójca (N. AG.) ‘ten, kto zabija // zabił kogoś’: zabijać // zabić; *zabuĭca* 19, 25, M; *čuovek ĭak kogož zabiĭu i šeĭau v vęžeńu, to še muviuo zabuĭca* 25

- zachwalacz** (N. AG.) ‘ten, kto zachwala kogoś // coś; męzczyzna chwalaący, polecający kogoś // coś; bardzo chwalaący, wychwalaający’: zachwalać ‘chwalić’; *zachfalac* 13; *zachfalace zachfalauy sfoje tovary* 13
- zacinacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się zacina; jąkała’: zacinać się ‘jąkać się’; *zacinač* 16
- zacinek** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: zacinać się ‘jw.’; *zacinek* 12
- zaczepa** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która zaczepia kogoś’: zaczepiać; *zacepa* 19; *zacepa kozdego zacepi, kto jino ižje drogum* 19
- zadziora** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która zadziera z kimś; osoba zadziorna, zaczepna; awanturnik, kłótnik’: zadzierać ‘kłócić się z kimś, narażać się komuś’; *zažora* 3, 6, 7, 12, 13, 17, 19, 22, 25; *ta zažora to s každy m zažže* 6; *zadar tyn zažora s cau fšu* 17
- zajakacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto się zajakuje, tj. jąka się’: zajakiwać się ‘jąkać się’; *zajunkač* 1; *zajunkač še zajonkuje* 1
- zajakalec** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: zajakiwać się ‘jw.’; *zajonkalec* 2; *zajunkalec* 1; *ten zajonkalec ot žecka še zajonkuje* 2
- zajakała** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: zajakiwać się ‘jw.’; *zajonkaua* 1, 2, 4, 5
- zajakiel** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: zajakiwać się ‘jw.’; *zajonkel* 2, 3, 6; *zajonkel še zajonkuje* 6
- zajakielec** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: zajakiwać się ‘jw.’; *zajonkelec* 2; *zajonkelec še zajonkuje jak muvi* 2
- zajęka** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która się jąka; jąkała’: zajakiwać się ‘jw.’; *zajenka* 6
- zajrzydziura** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która zajrzy w każdą dziurę (z ciekawości); ciekawski // ciekawska’: zajrzeć, dziura; *zajżyžura* 19, 25; *tako zajżyžura to fšyňže muši zajžec* 25
- zalotnik** (N. AG.) ‘ten, kto się zaleca; męzczyzna starający się o rękę kobiety, zabiegający o jej względy; konkurent’: zalecać się; *zalotnik* 3, 6, 8, 9, 11, 12, 14, 16, 18, 19, 25, G; *złotník* 5, 15, 21, 26, 28–30; *zlotník* 1, 2, 4, 7, 10, 13, 14, 16, 17, 23–25, 27, M; *zoletník* 22; *zalotnik to še zaleca do pańenek* 3; *zalotnik umizguje še do niu, zaleca* 14; *z nigo to byu zalotnik, do každy še zalecau* 25; *zlotník zoleco še do pannuf* M
- załatwicz I** (N. AG.) ‘ten, kto załatwia coś’: załatwiać; *załatfoc* M; *załatfoc uatfeu coś* M
- załatwicz II** (N. AG.) ‘ten, kto zajmuje się załatwiaczką; męzczyzna załatwiający wszystko, potrafiący wszystko załatwić’: załatwiaczka ‘załatwianie czegoś’; *załatfoc* M
- założyciel** (N. AG.) ‘ten, kto założył coś; męzczyzna, który daje // dał czemuś początek, który zakłada, tworzy // założył, stworzył coś; twórca, inicjator, fundator’: założyć; *założyćel* 1–5, 19, 20, 22, M; *założyćil* 30; *założyćel* 6–18, 21, 23–29; *he votku xto beu założyćel m skouy, ale xtuś muśou iom załozyć* M

- założycielka** (N. AG.) ‘ta, która założyła coś; kobieta, która daje // dała czemuś początek, która zakłada, tworzy // założyła, stworzyła coś; twórczyni, inicjatorka, fundatorka’: *założyć*; *zauożyčelka* 1–5, 19, 20, 22; *zauożyčilka* 30; *zauożyčelka* 6–18, 21, 23–29; *įakeš ėznane zauożyčelki zauożyų to orgaņizaciję* 6
- zamachowca** (N. AG.) ‘ten, kto dokonuje // dokonał zamachu’: *zamach*; *zamaχofca* 8, 10, 19; *areštovač zamaχofce* 8
- zamachowiec** (N. AG.) ‘jw.’: *zamach*; *zamaχovjēc* 1–7, 9, 11, 12; *zamaχovēc* 13–30; *zamaχovēc dokonau zamaχu na ėvvinnyχ lužax* 19
- zamawiacz** (N. AG.) ‘ten, kto zamawia coś; mężczyzna zamawiający chorobę, urok’: *zamawiać* ‘wykonywać magiczne praktyki polegające zwykle na zaklinaniu odpowiednimi słowami chorób ludzi lub zwierząt domowych’; *zamavjāč* 7; *zama’voc* 26; *zamovjoc* M; *zamo’voc* 19, 22; *zamo’vo χoroby, uurok* 19
- zamawiaczka** (N. AG.) ‘ta, która zamawia coś; kobieta zamawiająca chorobę, urok’: *zamawiać* ‘jw.’; *zamavjāčka* 7; *zama’vacka* 24
- zamiatacz** (N. AG.) ‘ten, kto zamiata coś, sprzątac; dozorca’: *zamiatać*; *zamiatač* 8; *zāmetač* 13; *zamiatač ulic* 8
- zamiataczka** (N. AG.) ‘ta, która zamiata coś, sprzątaczk; dozorczyńi’: *zamiatać*; *zamiatačka* 6, 19; *zamiatačka* 8; *zāmatačka* 15, 18; *zāhatačka* 26; *zāmatocka* 17; *zāmetacka* 1–5, 7, 25; *zāmetačka* 9, 11–14, 16
- zamównik** (N. AG.) ‘ten, kto zamawia coś; mężczyzna wykonujący magiczne praktyki polegające zwykle na zaklinaniu odpowiednimi słowami chorób ludzi lub zwierząt domowych’: *zamówić*; *zamovñik* 24; *zamuvñik* 18, 21, 24, 27, 29, 30; *zamuvñik χoroby* 18
- zaopatrzeniowiec** (N. AG.) ‘ten, kto zaopatruje kogoś w coś; pracownik działu zaopatrzenia, zajmujący się zaopatrywaniem przedsiębiorstwa, instytucji w artykuły przemysłowe, spożywcze, w narzędzia, części zamienne itp.’: *zaopatrywać*; *zauopačšyño’vec* 13; *v tovor zauopatrujē zauopačšyño’vec* 13
- zapalenie** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto zapala się do wszystkiego; mężczyzna łatwo wpadający w uniesienie, entuzjazmujący się czymś; entuzjasta’: *zapalać się*; *zopol’iñec* M; *zopol’iñec to še sypko do fšystkēgo zapolo, ale ėic s tego ėe vyñiko* M
- zapieczydusza** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto zapieka komuś; mężczyzna dokuczliwy’: *zapiekać* ‘dokuczać’, *dusza*; *zāpecydusa* 13; *ale my zāpek tyn zāpecydusa* 13
- zapieka** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: *zapiekać* ‘jw.’; *zāpeka* 10, 23, 30; *zo’peka* 13, 19, 22; *ić, ėe zāpekaį ėi* 23
- zapieka** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: *zapiekać* ‘jw.’; *zāpekaį* 26; *zāpekaį ėest zųośl’ivy i cōngle muši komuš zāpekaač* 26
- zapiekus** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: *zapiekać* ‘jw.’; *zo’pekus* 13
- zapominalska** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale zapomina; roztargniona’: *zapominać*; *zapominalska* 8, 10, 13

- zapominalski** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale zapomina; roztargniony’: zapominać;
zapominalski 8, 10, 13
- zapowiadacz** (N. AG.) ‘ten, kto zapowiada coś; mężczyzna przepowiadający przyszłość’: zapowiadać ‘prorokować’; *zapovjadoč* 17, 20
- zarządca** (N. AG.) ‘ten, kto zarządza czymś; administrator’: zarządzać; *zažontca* 13; *zažontca folvarku* 13
- zaskarżyciel** (N. AG.) ‘ten, kto zaskarża // zaskarżył kogoś; oskarżający kogoś, wnoszący skargę na kogoś’: zaskarżyć; *zaskarżyčel* 20; *zoskarżyčel* 22; *rožuny brad me zaskaržeŭ, to zaskarżyčel* 20; *zoskarżyčel zoskaržeŭ sumśada do sundu* 22
- zaskwiernik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto zaskwiera, dokucza komuś’: zaskwierać;
zaskf’ernik 3
- zastępca** (N. AG.) ‘ten, kto zastępuje // zastąpił kogoś; mężczyzna zastępujący kogoś, występujący, działający w czyimś imieniu, pełniący jakąś funkcję w czyimś zastępstwie, mający takie stanowisko’: zastępować // zastąpić;
zastempca 1–6, 8–10, 12, 13, 15, 19; *zastepca* 20, 22, 26–30; *zastympca* 6–8, 10, 11, 14, 16–19, 21, 23–25; *zastympca zastympovau chorego kerovníka* 6; *muŭ zastempca mñe zastompi* 13
- zastępczyni** (N. AG.) ‘ta, która zastępuje // zastąpiła kogoś; kobieta zastępująca kogoś, występująca, działająca w czyimś imieniu, pełniąca jakąś funkcję w czyimś zastępstwie, mająca takie stanowisko’: zastępować // zastąpić;
zastepcyñi 20, 22, 30; *zastepčyñi* 22, 26–29; *zastempcyñi* 1–6, 9, 19; *zastempčyñi* 9, 12, 13, 15; *zastympcyñi* 20; *zastympčyñi* 7, 8, 10, 11, 14, 16–18, 20, 21, 23–25; *zastympcyñi jo zastumpi* 20
- zatruwacz** (N. AG.) ‘ten, kto zatruiwa kogoś; dręczyciel’: zatruiwać;
zatruvac 13; *zatruvoc* M; *tyn zatruvac żyčo* 13
- zawalidroga** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto zawala drogę; mężczyzna stojący na przeszkodzie, przeszkadzający w czymś’: zawalać, droga, a właściwie: zawalać drogę; *zavalidroga* 22
- zawiadowca** (N. AG.) ‘ten, kto zawiaduje czymś; mężczyzna, który zarządza, zawiaduje czymś w kolejnictwie, górnictwie i lotnictwie’: zawiadywać (daw. zawiadować) ‘zarządzać’; *zaviadofca* 1–6, 8, 9, 11, 12, 14–16, 25, M; *za’vadofca* 7, 10, 14, 16–30, G; *za’vadofca za’vaduje stacijom kolejovom* 13; *za’vadofca fšystkim za’vaduje* 19
- zazdrośnica** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale zazdrości komuś czegoś’: zazdrościć;
zazdrośnica 14, 16, 25, G; *zozdrośnica* M; *zozdrośnica to innym zozdrości maŭntku, dumu, fšystkego* M
- zazdrośniczka** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: zazdrościć; *zazdrośnička* 19
- zazdrośnik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale zazdrości komuś czegoś’: zazdrościć;
zadrośnik 13; *zazdrośnik* 7, 14, 16, 19, 22, 23, 25, G; *zozdrośnik* 22, M
- zażywacz** (N. AG.) ‘ten, kto zażywa coś; mężczyzna zażywający tabakę’: zażywać; *zażyvač* 10; *zażyvač tabaki* 10

zażywaczka (N. AG.) ‘ta, która zażywa coś; kobieta zażywająca tabakę’: zażywać;
zażyvačka 10

zbawiacz (N. AG.) ‘ten, kto zbawia // zbawił kogoś // coś, uratował od czegoś;
 wybawca’: zbawiać; *zbaŭoc* 20, 22; *zbaŭoc zbaŭeŭ śfāt* 20

zbawiciel (N. AG.) ‘ten, kto zbawił świat; Bóg’: zbawić; *zbaŭiciel* 1–29; *zbaŭičil*
 30; *zbaŭiciel zbaŭeŭ śfāt* 1

zberesnik (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto beresi; kłamca’: beresić ‘kłamać, łgać’;
zberesnik 24

zbieg (N. AG.) ‘ten, kto zbiegł skądś; mężczyzna, który zbiegł, uciekł skądś;
 uciekinier, dezterter’: zbiegać // zbiec; *zbiek* 6, 8, 10, 25, 29; *zbiek* 9, 12, 13;
z vŭziŭa zbiegli zbiegi 6

zbiegus (N. AG.) ‘jw.’: zbiegać // zbiec; *zbiegus* 9; *zbiegus zbiek ŗezauvažony* 9

zbieracz (N. AG.) ‘ten, kto zbiera coś’: zbierać; **1.** ‘mężczyzna, który zbiera
 odpady, śmieci’: *zbięrac* 1–6, 19; *zbięrac* 8–16, 21; *zberac* 19, 20, 22, 30;
zberac 7, 17, 18, 20, 23–29; *zberoc* 20, 22; *zbirac* 24; *zbirc* 17, 19; *zbięrac*
zbięrau kartofle 6; *zberoc zbero monety, zuom, butelki* 20; *zbiroce iapka*
zbirauy 19; **2.** ‘kolekcjoner’: *zberoc* 20, 22; *zbiroč* 17, 20; *zberoc zbero*
monety, zuom, butelki 20; *zbiroč značkuf* 17

zbieraczka (N. AG.) ‘ta, która coś zbiera’: zbierać; **1.** ‘kobieta, która zbiera
 odpady, śmieci’: *zbięracka* 1–6; *zbięračka* 8–16, 21; *zberacka* 19, 20, 22, 30;
zberacka 7, 17, 18, 20, 23–29; *zberacka zbero uotpady* 20; **2.** ‘kolekcjonerka’:
zbirocka 17, 20; *zbiročka* 17; *zbiročka zbiroč znački* 17; **3.** ‘kobieta, która zbiera
 zboże za kosiarzem’: *zbięracka* 1, 8; *zbięračka* 1, 2, 4–6, 9, 10; *zberacka* 3,
 12, 13; *zbirocka* 25; *zbięracka zbięro zboze za košożym* 1; **4.** ‘kobieta, która
 zbiera wykopane kartofle’: *zbięracka* 1, 3, 6, 19, 20; *zbięračka* 2, 4, 5, 7–10,
 15–18; *zbięračka* 30; *zbięracki zbięrali kartofle* 6

zbójca (N. AG.) ‘ten, kto jest zbójem; osobnik dokonujący napadów, rabunków,
 morderstw; bandyta’: zbój; *zbuŭca* 8, 20, 22; *zbuŭca zabiŭa* 8

zbrodniarz (N. AG.) ‘ten, kto dokonuje // dokonał zbrodni’: zbrodnia; *zbrodnáš*
 G; *zbrodnáš* 26; *zbrodnáš* 22; *zbrodnáš z nożem v reŭku dokonau zbrodni* G;
zbrodnáš dokonuŭ zbrodni 26

zbrodzień (N. AG.) ‘ten, kto dokonuje // dokonał zbrodni’: zbrodnia; *zbrożeń* 3;
zbrożeń dokonau zbrodni i ma vyrok 3

zbrojarz I (N. AG.) ‘ten, kto zbroi coś; pracownik zatrudniony przy wykonywaniu
 i układaniu zbrojeń w budowlach’: zbroić, zbroj- (1. sg., 3. pl. praes.); *zbrojaš*
 6, 8, 10, 19

zbrojarz II (N. AG.) ‘ten, kto zakłada zbrojenia w budynkach’: zbrojenie;
zbrojaš 13

zbrojca (N. AG.) ‘ten, kto zbroił coś; mężczyzna, który uczynił coś złego’: zbroić
 ‘spłacać figla; spsocić; uczynić coś złego, dopuścić się wybryków’; *zbrojca*
 18; *zbrojca to coś zbrojiu, popeuŭiu zbrodnie* 18

- zbytkownik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale zbytkuje; mężczyzna // chłopiec lubiący figlować; psotnik’: zbytkować ‘figlować, dokazywać, psocić, broić’; *zbytkovník* 22
- zbytnica** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale zbytkuje; kobieta lubiąca zbytkować, figlować; psotnica’: zbytkować ‘jw.’; *zbytnica* 19; *ta zbytnica ino cauyimi dñami zbytkuje* 19
- zbytnik** (ATTR. N. AG.) zob. zbytkownik: zbytkować ‘jw.’; *zbytník* 7, 13, 19, 28, 29; *zbytník co žarty robi, zbytkuje* 19
- zdechlak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto zdycha; mężczyzna często chorujący’: zdychać ‘często chorować’, *zdechlak* 6, 7, 30; *zdechlok* 17, 19, 20; *zdyxlok* 25
- zdobywca** (N. AG.) ‘ten, kto zdobywa // zdobył coś’: zdobywać; **1.** ‘mężczyzna, który zdobył, odebrał coś komuś przemocą, opanował, zagarnął, coś w walce zbrojnie’: *zdobyfca* 1–29; *zdubyfca* 30; *jak zdobywcy zdobyli mñasto, to je spalili* 10; **2.** ‘mężczyzna, który osiąga // osiągnął, uzyskuje // uzyskał coś, dochodzi // doszedł do jakichś wyników’: *zdobyfca* 1–29; *zdubyfca* 30; *to so zdobyfcy zuotego medalu, bronzu ne zdobyli* 29; *zdobyfca zdobyva serca kobet* 13
- zdobywczyni** (N. AG.) ‘ta, która zdobywa // zdobyła coś; kobieta, która osiąga // osiągnęła, uzyskuje // uzyskała coś, dochodzi // doszła do jakichś wyników’: zdobywać; *zdobyfcyñi* 1–6, 19, 20, 22; *zdobyfčyñi* 7–18, 20, 21, 23–29; *zdubyfcyñi* 30; *zdobyfčyñi to zdobyua medal, suave, fortune* 13; *zdobyfčyñi zdobyva kolejne ščyty* 14
- zdrajca** (N. AG.) (daw. zdradzca, *ćć* → *jcc* → *jc* – fonetyczny proces rozsunięcia) ‘ten, kto zdradza // zdradził kogoś // coś; mężczyzna, który zdradza, przechodzi na stronę nieprzyjaciela, który wydaje kogoś nieprzyjacielowi’: zdradzać // zdradzić; *zdrajca* 1–30, G, M; *zdrajca to kogoś zdražiu* 1; *zdrajca sfoiix zdražuu* 7; *zdrajca, ten co zdraža* 19
- zdradnik** (N. AG.) ‘ten, kto zdradza // zdradził kogoś // coś; mężczyzna, który oszukuje kogoś, odstępuje od czegoś (od wyznawanych ideałów, zapatrywań itp.) zrywa z kimś // z czymś, sprzeniewierza się czemuś; który nie dotrzymuje przyrzeczeń danych komuś’: zdradzać // zdradzić; *zdradnik* 3
- zdradziciel** (N. AG.) ‘ten, kto zdradza // zdradził kogoś // coś’: zdradzić; **1.** ‘przechodzący na stronę nieprzyjaciela, wydający kogoś nieprzyjacielowi’: *zdražiciel* 6, 12, 14, 15, 18; **2.** ‘odstępujący od czegoś (od wyznawanych ideałów, zapatrywań itp.) zrywający z kimś, z czymś, sprzeniewierzający się czemuś’: *zdražiciel* 6, 12, 14, 15, 18; **3.** ‘oszukujący kogoś, nie dotrzymujący przyrzeczeń danych komuś’: *zdražiciel* 6, 12, 14, 15, 18
- zdrajczyni** (N. AG.) ‘ta, która zdradza // zdradziła kogoś // coś; kobieta, która odstępuje od czegoś (od wyznawanych ideałów, zapatrywań itp.) zrywa z kimś, z czymś, sprzeniewierza się czemuś’: zdradzać // zdradzić, zdraj- (zob. zdradca); *zdrajcyñi* 1–6, 19, 20, 22, 30; *zdrajčyñi* 7–18, 20, 21, 23–29; *zdrajčyñi koleguf* 7

zdrajda (N. AG.) ‘ten, kto zdradza // zdradził kogoś // coś; mężczyzna, który zdradza, przechodzi na stronę nieprzyjaciela, który wydaje kogoś nieprzyjacielowi’: zdradzać // zdradzić, zdraj- (zob. zdrajca); *zdrajda* 6; *zdrajda luži i narodu* 6

zdun (N. AG.) ‘ten, kto buduje, lepi coś’: (psł. *zъdati ‘budować, lepić’); 1. ‘mężczyzna, który buduje, stawia piec’: *bzdun* 22; *zdon* 19, 22; *zdun* 1–3, 6–8, 10–14, 17–20, 22, 24, 25, 28, 29; *zdun stavią piece* 1; 2. ‘mężczyzna, który lepi garnki; garncarz’: *zdun* 2, 3, 12; *zdun robiu garki* 2

zdychacz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale zdycha; mężczyzna // chłopak często chorujący, źle się czujący’: zdychać ‘źle się czuć, chorować’; *zdychać* 8; *zdychać to iak zdycha po wypiću vutki* 8

zdzieracz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto zdziera z kogoś; mężczyzna pobierający zbyt wygórowaną opłatę za jakąś usługę, towar’: zdzierać ‘pobierać zbyt wygórowaną opłatę za jakąś usługę, towar’; *zđiroc* 20, 22; *zđiroc zđi-ro z luži* 20

zdzierca (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: zdzierać ‘jw.’; *zđerca* 8, 13, 19; *ty zđerca, ty to uměš s čuoŕeka zežžyc* 19

zdzieruch (ATTR. N. AG.) ‘ta, która źle się prowadzi’: zdzira Ø wycieruch; *zđerux* 18; *tyñ zđerux iuš vyčero še po fši s χuopamy* 18

zdzierus (ATTR. N. AG.) zob. zdzieracz: zdzierać ‘jw.’; *žerus* 2, 3; *zžerus* 6, 8, 10, 13, 17, 20, 22, M; *zžirus* 7, 19, 30, G; *tyñ zžerus to skure zežže s čuoŕeka* 20; *zžirus uostatnu košule š ćebje by zdar* 7; *drogo spšedaŕe, zžera z luži, zžirus* G

zdzieruska (ATTR. N. AG.) ‘ta, która zdziera z kogoś; kobieta pobierająca zbyt wygórowaną opłatę za jakąś usługę, towar’: zdzierać ‘jw.’; *žeruska* 2, 3; *zžeruska* 6, 8, 10, 13, 20, 22; *zžiruska* 19, 30; *ale ta zžeruska to z nas zžera* 20

zegarmistrz (N. AG.) ‘ten, kto naprawia zegary’: zegar, mistrz; *zegarmišš* 19, 22; *zegarmišč* 1–21, 23–27, 29, 30, G, M; *zygarmiš* 22; *zygarmišč* 28; *pošet do zegarmišča napravić zegarek* 13

zemstownik (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale zemstuje; mężczyzna zemszczący, złorzeczący na kogoś // coś’: zemstować ‘zemścić, złorzeczyć’; *zemstovnik* 24

zębala (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która zębali; człowiek, który wyśmiewa kogoś’: zębalić; *zymbala* 26, 28

zębaliha (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale zębali; śmieszka’: zębalić ‘śmiać się’; *zymbaliha* 6; *zymbaliha zymbaliha* 6

zębalik (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale zębali; mężczyzna // chłopiec stale się śmiejący’: zębalić ‘śmiać się’; *zymbalik* 6; *zymbaliki zymbalili* 6

zębniśia (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale zębuje; kobieta skłonna do śmiechu, lubiąca się śmiać’: zębować ‘śmiać się’; *zebniša* 22

zęboliha (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale się zęboli; śmieszka’: zębolić się ‘śmiać się’; *zymboliha* 13; *s cego še zymbolis zymboliho?* 13

zębula (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale zębuli; kobieta często śmiejąca się’: zębulić ‘śmiać się’; *zebula* 7

- zganiacz** (N. AG.) ‘ten, kto zgania; oracz rozpoczynający orkę od zasypywania skibami bruzdy na środku pola’: *zganiać*; *zgańać* 26, 28
- zgiełdak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale zgiełda; chłopiec głośno, przeraźliwie krzyczący, wrzeszczący, płaczący głośno, żałośnie’: *zgiełdać* ‘krzyczeć, wrzeszczeć’; *zgiełdak* 30
- zgniluch** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto gnije w łóżku; leń’: *zgnić*; *zgnielux* 22; *zgnielux do pouudña v uušku gñije* 22
- zgrabiarka** (N. AG.) ‘ta, która zgrabia resztki zboża na polu’: *zgrabiać*; *zgrabarka* 19; *zgrabarka, bo ona zgrańa, grańi tak samo iąg grabarka* 19
- zgrabiarz** (N. AG.) ‘ten, kto zgrabia resztki zboża na polu’: *zgrabiać*; *zgrańoš* 19; *zgrańoże ze ściżñi zgrabum reńtki* 19
- zgrywus** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się zgrywa; mężczyzna, który kpi, żartuje, błąźnie, robi kawały; kpiarz, kawalarz’: *zgrywać się* ‘popisywać się, wygłupiać się’; *zgryvus* 19, M
- zielarka** (N. AG.) 1. ‘ta, która leczy ziołami’: *ziele* // *zioło*; *żelarka* 19; 2. ta, która zbiera zioła’: *ziele* // *zioło*; *żelarka* 19
- zielarz** (N. AG.) 1. ‘ten, kto leczy ziołami’: *ziele* // *zioło*; *żelaś* 8, 14, 16, 19, 25, G; *żeloś* 13, M; *żelaś leczy żouamy* 8, *to te żelaże zbirañom żoua i tylko tym lecom* 14; *do żelaża čša ięxać, uun żouamy vylecy* G; 2. ‘ten, kto zbiera zioła’: *ziele* // *zioło*; *żelaś* 14, 16; *żeloś* 19; *to te żelaże zbirañom żoua i tylko tym lecom* 14; *żeloże zbirañum žele* 19
- zielnik** (N. AG.) ‘ten, kto uprawia zioła’: *ziele* // *zioło*; *żelnik* 28
- zimniak** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto łatwo marznie z zimna’: *zimno*; *żimñok* 28
- zipała** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale zipie; mężczyzna oddychający z trudem’: *zipieć* ‘oddychać z trudem, dyszeć’; *żipaua* 25; *tak žipe żipaua* 25
- zlewacz** (N. AG.) ‘ten, kto zlewa mleko w zlewni’: *zlewać*; *zlevač* 2; *zlevač zlevo mleko v mlečarñi* 2
- zlewiacz** (N. AG.) ‘jw.’: *zlewać*; *zlevač* 24, 27; *zlevač pracuje v zlevñi i zleva mleko* 24
- zlewiarz** (N. AG.) ‘jw.’: *zlewać*; *zlevjaś* 7; *zlevaś* 21, 27, 30
- zlewniarka** (N. AG.) ‘ta, która pracuje w zlewni mleka’: *zlewnia*; *zlevñorka* 19
- zlewniarz** (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w zlewni mleka’: *zlewnia*; *zlevñoś* 19, 20; *zlevñoś v zlevñi pşyimo ml’iko* 19; *zlevñoś robi v zlevñi mleka* 20
- zloczyńca** (N. AG.) ‘ten, kto czyni, wyrządza zło; mężczyzna dopuszczający się przestępstwa; przestępca, zbrodniarz’: *zło, czynić*; *zuoćyńca* 3, 20, 22
- zloczyniec** (N. AG.) ‘jw.’: *zło, czynić*; *zuoćyńec* 3
- złodziej** (N. AG.) ‘ten, kto zło dzieje, czyni; dziś: ten, kto kradnie’: *zło, (dziejać // dziać)*; *złōżej* 28; *złōżiñ* 24; *zuożej* 1–3, 6–8, 10, 12, 13, 17–24, 26, 27, 29, 30, G; *zuoži* 14, 25; *zuożiñ* 1, 2, 4, 5, 8, 9, 11–18, 20–26, 29, 30; *zuożej kradñe* 1
- złodziejka** (N. AG.) ‘ta, która zło dzieje, czyni; dziś: ta, która kradnie’: *zło, (dziejać // dziać)*; *złōżejka* 28; *zuożejka* 1–3, 6–8, 10, 12, 13, 17–23, 25–27, 29; *zuožiika* 1, 2, 4, 5, 8, 9, 11–18, 20–26, 29, 30; *zuożejka kradñe* 1

złośnica (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale się złości; kobieta łatwo wpadająca w złość, często się zloszcząca’: złościć się; *zuośnica* 3, 6–10, 13, 18, 19, 25, 28, 30, G, M; *co ta zuośnica še tak zuości na čebe?* M

złośnik (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale się złości; mężczyzna łatwo wpadający w złość, często się zloszczący’: złościć się; *zuośnik* 3, 6–8, 10, 13, 19, 25, 28, 30, G, M

złotnik (N. AG.) ‘ten, kto złoci coś; rzemieślnik wyrabiający przedmioty ze złota, srebra itp.’: złocić; *zuoťnik* 1–30, G, M; *ńesuy obraz do zuoťnika, žeby pozuoćiu* 14; *do zuoťnika še daje, žeby pozuoćiu* 19; *zuoťnik zuoći obrazy* 22

zmarzłak (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto zmarzł; człowiek, który łatwo marznie’: zmarznąć; *zmarzłak* 6, 17, 25, 26; *zmarzłok* 18, 19, 23, 27, 29; *z niego zmarzłok, čihǵim marźne* 19

zmarźlak (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: zmarznąć; *zmarźlak* 1–12; *zmarźłok* 7, 13, 15, 17, 19, 30, G; *zmažlak* 1, 2, 4; *zmažłok* 20, 22; *zmerźlak* 3; *zmarźlak to marźne šypko* 1; *zmarźłok uatfo marźne* 19; *zmarźłok zeš, zafše mas lodovate rync, uatfo marźnes* G

zmieniacz (N. AG.) ‘ten, kto zmienia coś; racjonalizator’: zmieniać; *zmeñač* 17; *stale coś zmeña, ulepša* 17

zmyślacz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale zmyśla; kłamca’: zmyślać ‘mówić nieprawdę, kłamać; tworzyć jakąś fikcję’: *zmyślač* 8, 13, 19, 25; *zmyślač, zmyśla, kuame* 19; *zmyślač taki, co zmyśl’i i “opovjado take plotki* 25

zmyślak (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: zmyślać ‘jw.’; *zmyśłok* 19; *zmyśłok tag zmyśło, bo luči se cuš uunović* 19

zmywacz (N. AG.) ‘ten, kto zmywa brudne naczynia’: zmywać; *zmyvač* 10; *byu kelnerem i zmyvačem jednočešne* 10

zmywaczka (N. AG.) ‘ta, która zmywa brudne naczynia’: zmywać; *zmyvacka* 1–7, 15, 18–20, 22, 23, M; *zmyvačka* 8–10, 12, 13, 16, 26; *zmyvocka* 17; *zmyvački zmyvali po veselač* 8

zmywarka (N. AG.) ‘jw.’: zmywać; *zmyvarka* 19, G

znachor (N. AG.) ‘ten, kto zna się na chorobach; mężczyzna, który nie mając wykształcenia medycznego, zajmuje się leczeniem ludzi, zwykle za pomocą ziół (dawniej też guseł, czarów, zamawiania)’: znać się; *značor* 1–30; *značur* 7, 13, 17–22, 25, 26, 28, G; *znakur* 22; *značor zna še na čorobač i potrafi je zamaviac* 1

znachorka (N. AG.) ‘ta, która zna się na chorobach; kobieta, która nie mając wykształcenia medycznego, zajmuje się leczeniem ludzi, zwykle za pomocą ziół (dawniej też guseł, czarów, zamawiania)’: znać się; *značorka* 1–18; 20–30; *značurka* 19; *značorka na kozdy čorobe še zno* 22

znakowacz (N. AG.) ‘ten, kto znakuje coś; pracownik opatrujący coś znakiem, stawiający na czymś jakiś znak, znaczący coś’: znakować; *znakovač* 14; *znakovač vyrobuf* 14

- znalazca** (N. AG.) ‘ten, kto znalazł coś, czyjaś zgubę’: znaleźć; *znalasca* 1–30
- znalazczyni** (N. AG.) ‘ta, która znalazła coś, czyjaś zgubę’: znaleźć; *znalascyñi* 1–6, 19, 20, 22, 30; *znalaščyñi* 7–18, 20, 21, 23–29
- znaleziciel** (N. AG.) zob. *znalazca*: znaleźć; *znaleźiciel* 17, 19; *znaleźiciel jak znalazł, to mo procent s tego* 17
- znawca** (N. AG.) ‘ten, kto zna się dobrze na czymś; mężczyzna dobrze się na czymś znający, mający wiedzę, doświadczenie w danej dziedzinie, umiejący właściwie ocenić coś lub kogoś’: znać się; *znawca* 20; *taki znałca, tylko na nicym się nie zna* 20
- znawiacz** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto znawia coś; zmyślacz’: znawiać ‘zmyślać’; *zno’ac* 25; *zno’oc* 13, M; *zno’ac to coś zno’iū i paplau po fši* 25
- znistek I** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto wszystko zniszczy’: zniszczyć; *znistek* 25; *šanui nove čuχy znistku, nie znisc fšystkigo* 25
- znistek II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto doprowadził coś do znisty, tj. zniszczenia; niszczyciel’: znista; *znistek* 13; *do znisty gospodarke doprovažeu* 13
- zrywaczka** (N. AG.) ‘ta, która szybko zrywa coś’: zrywać; *zryvačka* 7
- zrzęda** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale zrządzi; człowiek narzekający, utyskujący, gderliwy’: zrządzić ‘narzekać, gderać, utyskiwać’; *žynda* 14, 16, 19; *taka žynda, upšykša se lužom, lepij by se za robote vziua, a nie tylko žyñži* 14
- zrządziocha** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która stale zrządzi; kobieta narzekająca, utyskująca, gderliwa’: zrządzić ‘jw.’; *žēžoxa* 20, 22; *žyñžoxa* M; *vincy se žyñžoxo nagadaš, nažyñžiš za tyn uobity garcek, nis beu vart* M
- zwiadowca** (N. AG.) ‘ten, kto dokonuje zwiadu; dokonujący zwiadu, przeprowa- dzający rozpoznanie w terenie’: zwiad ‘zbieranie, zdobywanie w terenie wiadomości o nieprzyjacielu i o tymże terenie objętym działaniami wojen- nymi; rozpoznanie wojskowe w terenie’; *zviadofca* 1–12; *z’vadofca* 13, 14, 16, 17, 22, 23, 25, 26, 28; *z’vadofce xožiu f teren na z’vady* 13
- zwiadun** (N. AG.) ‘ten, kto zwiastuje // zwiastował coś; mężczyzna, który ogłasza, obwieszcza, oznajmia coś, przynosi wieść o czymś’: zwiastować ‘oznajmiać; obwieszczać, ogłaszać’; *zviastun* 1–16, 21; *z’vastun* 17–20, 25
- zwodnik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto zwodzi z czymś; mężczyzna zwlekający z czymś, opóźniający coś’: zwodzić ‘zwlekać’; *zvodnik* 17
- zwodziciel** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto zwodzi kogoś; oszust’: zwodzić ‘wprowadzać kogoś w błąd; bałamucić, oszukiwać, mamieć’; *zvožičel* 1–10, 13, 15–18, 20, 22, 23, 26–29; *zvužičil* 30; *panny zvožeu tyn zvožičel* 13
- zwodzijas** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: zwodzić ‘jw.’; *zvožijos* 28
- zwodzun** (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: zwodzić ‘jw.’; *zvožun* 3
- zwrotniczy** (N. AG.) ‘ten, kto obsługuje zwrotnice za pomocą urządzeń mechanicznych albo ręcznie’: zwrotnica; *zvrotnicy* M

zwycięzca (N. AG.) ‘ten, kto zwycięża // zwyciężył’: zwyciężać // zwyciężyć;
zvyčesca 22, 26–30; *zvyčesca* 1–6, 8, 9, 12, 15; *zvyčisca* 7, 8, 10, 11, 13, 14,
 16–21, 23–25; *zvyčesca zvyčęžu vyščik* 8; *lubi zvyčęžać tyn zvyčesca* 12

zwycięczyni (N. AG.) ‘ta, która zwycięża // zwyciężyła’: zwyciężać // zwyciężyć;
zvyčescyni 22, 30; *zvyčeščyni* 26–29; *zvyčescyni* 1–6; *zvyčęščyni* 8, 9, 12,
 15; *zvyčisycyni* 19–20; *zvyčiščyni* 7, 8, 10, 11, 13, 14, 16–18, 20, 21, 23–25;
zvyčęščyni zavoduf 9

Ż

żgus (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto żga; mężczyzna dokuczający komuś’: żgać ‘dokuczać’; *żgus* 22

żwandacz (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale żwanda; mężczyzna narzekający na wszystko, zrzędlivy’: żwandać ‘narzekać, zrzędzić’; *żvandac* 25; *deŕ spokuŕ žvandacu i juš he žvandai* 25

Ż

- żarłok** (ATTR. N. AG.) **1.** ‘ten, kto dużo żre; mężczyzna // chłopiec, który jada ponad miarę, przesadnie dużo i łapczywie, który się objada; obżartuch’: żreć, żarł- (sg. praet.); *żaruok* 19, 22; *żaruok* 1–3, 7–15, 17–19; *żaruok żre i żre i stale guodny* 17; **2.** ‘ta, która dużo żre; kobieta // dziewczynka, która jada ponad miarę, przesadnie dużo i łapczywie, która się objada; obżartuch’: żreć; *żaruok* 8; *z ni to żaruok* 8
- żartownica** (ATTR. N. AG.) ‘ta, która lubi żartować; kawalarka, dowcipnisia’: żartować; *zartovńica* 22; *zartovńica lubi zartować* 22
- żartownik** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto lubi żartować; kawalarz, dowcipniś’: żartować; *zartovńik* 19; *żartovńik* 7, 19, 20, 24, 25, 27, 30; *zartovńik zgrywać se lubi, zartować* 19
- żartownisia** (ATTR. N. AG.) zob. żartownica: żartować; *zartovńiša* 22; *ta zartovńiša co to ino zartuje* 22
- żartowniś** (ATTR. N. AG.) zob. żartownik: żartować; *zartovńiš* M; *żartovńiš* 7, 14, 16, G; *żartovńiš lubi se požartować* 14; *byu tutaj taki co ze fšystkiχ żartovau, żartovńiš* G
- żebraczka I** (N. AG.) ‘ta, która żebrze’: żebrać; *zebracka* 11, 12, 14, 18; *zebrocka* 21, 24, M; *zebracka* 17, 20, 21; *zebrocka*, 22; *żebracka* 7, 8, 10, 14, 16, 19, 20; *zebročka* 25; *żebracka żebże* 7
- żebraczka II** (N. AG.) ‘ta, która żebruje’: żebrować ‘żebrać’; *zebracka* 2; *zebracka zebruje* 2
- żebrak I** (N. AG.) ‘ten, kto żebrze’: żebrać; *zebrak* 11, 12, 18, 22, 23, 25; *zebrok* 21, 24, M; *zebrak* 29; *zebrok* 17, 20–22; *zebrak* 8, 10, 14, 16, 19, 25, 28, 30; *zebrok* 19, 20; *posed żebrać zebroch iagby sfego ni mou* 20; *zebrak żebże* 7; *byuy te žebraki, chožil'i i žebrał'i* 19; *zebrak, choži i žebże albo proši, pšut to muvil'i žady* 25; *zebroki žebrajum i tak žyjum* 19; *zebrok vyžebrou na χlep* 25
- żebrak II** (N. AG.) ‘ten, kto żebruje’: żebrować ‘żebrać’; *zebrak* 2; *zebrak zebruje* 2
- żeleźnik** (N. AG.) ‘ten, kto sprzedaje żelastwo, przedmioty z żelaza’: żelastwo; *želeźnik* 24
- żeniacz** (N. AG.) ‘ten, kto się żeni’: żenić się; **1.** ‘mężczyzna, który dopiero co się ożenił lub wkrótce się żeni’: *zyńoc* 20, 22, M; *žďnac* 24; *žeńac* 19; *žyňač* 19; *žeńac ten co se χce šypko ožeńić* 19; *žyňač se fkrutce žyńi* 19; **2.** ‘mężczyzna, który się nieudolnie żeni, nie chce się żenić’: *zeńac* 23; *zyńoc* 19, M; *žeńoc*

17, 20; *zeñacuf maıa* duza 23; *zyñoc to še ni moze niıak uoıyñić* 19; *zyñoc še tak zyñi coı duıgo* M; *žeñoc ñe xce še žeñić* 17

zeniara (ATTR. N. AG.) ‘ta, która żeni się; kobieta, która łajdaczy się z mężczyznami, lubi towarzystwo mężczyzn’: żenić się ‘łajdaczyć się’; *žeñara* 17, 20

ženicha (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: żenić się ‘jw.’; *žeñixa* 17, 20; *žeñixa muıom, bo še žeñi* 20

ženiec (daw. żniec) (N. AG.) ‘ten, kto żął zboże; żniwiarz’: żąć, żnę (1. sg. praes.); *zeñec* 21; *žeñec* 18; *žeñec žeñe zboże śirpem* 18

ženiocha (ATTR. N. AG.) zob. zeniara: żenić się ‘jw.’; *žeñoıa* 17, 20; *žeñoıa muıom, bo še žeñi* 20

zeniuch (N. AG.) ‘ten, kto dopiero co się ożenił lub wkrótce się żeni’: żenić się; *zeñux* 3; *žeñux* 19; *dopıro co še ożyñiı* 19

žeńca (daw. żniec) (N. AG.) ‘ten, kto żął zboże; żniwiarz’: żąć, żnę (1. sg. praes.); *žeńca* 29; *žeńca žeñe zboże koso* 29

żerak (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto żre; mężczyzna // chłopiec, który dużo je, objada się’: żreć; *zerak* 20, 22; *żerak* 3

żerun (ATTR. N. AG.) ‘jw.’: żreć; *żerun* 6

żęczka (N. AG.) ‘ta, która żęła zboże; żniwiarka’: żąć; *żyncka* 25; *żyncka żyna śerpym* 25

żminda (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która żminda; człowiek, który zanudza otoczenie’: żmindać ‘zanudzać’; *żhinda* 24

żmuda (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale żmudzi; człowiek marnujący bezczynnie czas’: żmudzić ‘marnować czas bezczynnie’; *zmuda* 13

żniwaczka (N. AG.) ‘ta, która pracuje w czasie żniw’: żniwa (pl.t.); *żhivacka* 18, 21; *żhivacka* 12; *żhivačka* 5, 6, 9; *żhivačka* 2, 3, 6, 24, 30; *żhivačka robi ve žñiva* 2; *pşyşli dñe žhivački* 24

żniwak (N. AG.) ‘ten, kto pracuje w czasie żniw’: żniwa (pl.t.); *żhivak* 18, 22; *żhivok* 22; *żhivak* 5, 6, 9, 12; *żhivok* 24; *żhivak* 6, 7, 10, 30; *do śirpuf čša byıo dužo žhivakuf* 24

żniwarka (N. AG.) zob. żniwaczka: żniwa (pl.t.); *żhivarka* 16

żniwaczka (N. AG.) zob. żniwaczka: żniwa (pl.t.); *żhivocka* 19; *żhivocki ve žñiva najımovaıy še do roboty* 19

żniwiarka I (N. AG.) ‘ta, która żniwuje; kobieta pracująca przy żniwach’: żniwować; *żhivarka* 3, 28; *żhivıarka* M; *żhivarka žhıvovaıa* 28

żniwiarka II (N. AG.) zob. żniwaczka: żniwa (pl.t.); *żhėvarka* 25; *żhivarka* 18, 22; *żhivorka* 20, 21, 23; *żhivıarka* 1, 5, 7, 8, 10, 11; *żhivorka* 19, 25; *żhivıarka* 2–4, 7, 8, 24, 30; *żhivarka* 13–15, 17; *żhivorki ve žñiva zbıraıy za xıopamy* 19; *żhivıarki še uıvııaıy za koşñıkamy pşy žñıvaı* 7

żniwiarz I (N. AG.) ‘ten, kto żniwuje; mężczyzna pracujący przy żniwach, koszący zboże’: żniwować; *żhıvıaş* 1; *żhıvıaş* 3; *żhıvıaže žhıvovalı* 1

- żniwiarz II** (N. AG.) zob. żniwak: żniwa (pl.t.); *žnivaš* 15, 18, 22, 26; *žnivoš* 17, 20, 21, 24; *žnivjaš* 5, 9, 11, 12; *žnivjoš* 7, 10; *žnivoš* 17, 19; *žnivaš* 16; *žnivjaš* 2–4, 7, 8, 17; *žnivaš* 17; *žnivoš* 13–15; *žnivoš ve žniva set s kosum f pole* 19; *žnivjaš to še narobi ve žniva* 2
- żochlun** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto stale żochluje; mężczyzna // chłopiec głośno mówiący’: żochlować ‘mówić głośno’; *žoχlun* 7
- żylarz** (N. AG.) ‘ten, kto żyłuje coś; mężczyzna, który żyłował, skręcał postronki, powrozy’: żyłować ‘skręcać’; *zilaš* 2; *žylaš* 4, 6; *zilaž ziluje postronki, provozy* 2; *žylaž dobže žyuvau i postrunek byu iag žyua štyvny* 4
- żymola I** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która żymoli; ciułac / ciułaczk’: żymolić ‘ciułać’; *zymoua* 6
- żymola II** (ATTR. N. AG.) ‘ten, kto // ta, która stale żymoli; człowiek stale stękający, narzekający na coś’: żymolić ‘stękać, narzekać’; *zymoua* 6
- żynacz** (N. AG.) ‘ten, kto żyna zboże; żniwiarz’: żynać od żać ‘ciąć, ścinać zboże, trawę za pomocą jakiegoś narzędzia lub maszyny (np. kosy, żniwiarki, sierpa)’; *zynac* 25; *zynac zyńe zyto kosom, śerpym* 25
- żyrant** (N. AG.) ‘ten, kto żyruje komuś pożyczkę; mężczyzna, który poręczył za kogoś spłatę sumy wekslowej; poręczyciel, gwarant’: żyrować; *žyrant* 13–20, 22, 25, 30; *žyrant žyruje pożyczke* 3
- żywiciel** (N. AG.) ‘ten, kto żywi, utrzymuje całą rodzinę’: żywić; *žyvičel* 3–7, 15–18, 20–29, M; *žyvičel* 1, 2, 8–14, 19, 25; *žyvičil* 30; *žyvičel žyvi sfojo cauo rožine* 1; *iā byuem žyvičelem, tylko iā pracovauem* 19
- żywicielka** (N. AG.) ‘ta, która żywi, utrzymuje całą rodzinę’: żywić; *žyvičelka* 3–7, 15–18, 20–29; *žyvičelka* 1, 2, 8–14, 19; *žyvičilka* 30
- żywiczarz** (N. AG.) ‘ten, kto zbiera żywicę’: żywica; *žyvicoš* 19; *žyvicoš žyvica ž žžefspuščo* 19

BIBLIOGRAFIA

- GROCHOLA-SZCZEPANEK Helena, 2002, *Rzeczowniki złożone w gwarach polskich*, Kraków.
- GRZEGORCZYKOWA Renata, 1963, *Charakterystyka słowotwórcza polskich rzeczowników złożonych*, „Poradnik Językowy”, z. 7, Warszawa, s. 255–264.
- HANDKE Kwiryna, 1976, *Budowa morfologiczna i funkcje compositów polskich (z uwzględnieniem innych języków zachodniosłowiańskich)*, Wrocław.
- JANOWSKA Aleksandra, 2000, *Związki frazeologiczne w funkcji podstaw słowotwórczych*, [w:] *Słowotwórstwo a inne sposoby nominacji. Materiały z 4 konferencji Komisji Słowotwórstwa przy Międzynarodowym Komitecie Słowistów. Katowice 27–29 września 2000 r.*, red. Krystyna Kleszczowa, Ludwig Selimski, Katowice, s. 191–196.
- KAPROŃ-CHARZYŃSKA Iwona, 2005, *Derywacja ujemna we współczesnym języku polskim. Rzeczowniki i przymiotniki*, Toruń.
- KLEMENSIEWICZ Zenon, LEHR-SPLAWIŃSKI Tadeusz, URBAŃCZYK Stanisław, 1964, *Gramatyka historyczna języka polskiego*, wyd. II, Warszawa.
- KLESZCZOWA Krystyna, 1994, *Leksykalne i frazeologiczne archaizmy w polskich derywatach*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Prace Językoznawcze”, z. 22: *Studia historycznojęzykowe*, red. Alina Kowalska, Katowice, s. 20–28.
- MALINOWSKI Lucjan, 1885, *Studia nad etymologią ludową. V. Etymologija ludowa w terminach oznaczających tytuły, godności, powołania, urzędy, zawody itp.*, „Prace Filologiczne”, t. I, Warszawa, s. 306–317.
- MŁYNARCZYK Ewa, 2004, *Nazwy osób zajmujących się handlem (na podstawie tekstów praw miejskich Krakowa i zapisów lustracyjnych z XVI i XVII wieku)*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis, Studia Linguistica II”, Folia 19, red. Leszek Bednarczuk, Edward Stachurski, Tadeusz Szymański, Kraków, s. 307–321.
- MÜLDNER-NIECKOWSKI Piotr, 2003, *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*, Warszawa.
- SŁAWSKI Franciszek (red.), 1976, *Słownik prasłowiański*, t. II: C–D, Wrocław.
- STIEBER Zdzisław, 1953, *Rozwój fonologiczny języka polskiego*, Warszawa.
- SZCZEPANKOWSKA Irena, 1995, *Gwarowe nomina attributiva – struktura i funkcje compositów*, „Prace Filologiczne”, t. XL, Warszawa, s. 89–95.

WYKAZ SKRÓTÓW

- BE – BRÜCKNER Aleksander, 1927, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków.
- L – LINDE SAMUEL Bogumił, 1951, *Słownik języka polskiego*, t. I–VI, Lwów 1854–1860, wyd. III (fotooffsetowe), Warszawa.
- MSGP – *Mały słownik gwar polskich*, 2010, red. Jadwiga Wronicz, Kraków.
- SGP – KARŁOWICZ Jan, 1900–1911, *Słownik gwar polskich*, t. I–VI, Kraków.
- SJP – *Słownik języka polskiego*, 1958–1969, red. Witold Doroszewski, t. I–XI, Warszawa.
- SSp – *Słownik staropolski*, 1953–2002, red. Stanisław Urbańczyk, t. I–XI, Warszawa–Wrocław–Kraków.
- SW – KARŁOWICZ Jan, KRYŃSKI Adam, NIEDŹWIEDZKI Władysław, 1900–1927, *Słownik języka polskiego*, t. I–VIII, Warszawa.

INDEKS A TERGO

rozdziawigęba
moczygęba
lejba
nieroba
chwalitorba
służba
družba
przewodnicząca
kładząca
służąca
podchlebca
pochlebca
płaćca
gadca
władca
radca
świętokradca
doradca
sądca
rządca
zarządca
chlebojedca
śledca
dowódca
przywódca
oszukania
wyrobnica I
wyrobnica II
pomocnica
biesiadnica
paradnica
nierządnicza
prządnicza
jagodnica
szkodnica I
szkodnica II
rozwodnica
marudnica
kądzielnica
czytelnicza
szkolnicza

najemnicza
krosiennica
męczennica
uczennica
zabobonnicza
sklepnica
przekupnicza
bazarnica
pudernica
sternica
awanturnica I
awanturnica II
hałaśnicza
grymaśnicza
złośnicza
zazdrośnicza
grabuśnicza
bajuśnicza
pierzduśnicza
kłamucznica
dworuśnicza
plotuśnicza I
plotuśnicza II
bajczuśnicza
kapryśnicza
postatnicza
baletnicza
chachmętnica
bitnicza
lamentnicza
robotnicza
jazgotnicza
psotnicza
kłótnica
dokutnicza
pokutnicza
bałamutnicza
zbytnica
zabawnicza
kłatewnica
przeciwnica

pracownica
 tańcownica
 przodownica
 łapownica
 czarownica I
 czarownica II
 kierownica
 sterownica
 latownica
 cektownica
 żartownica
 łastownica
 tanecznicza
 dokucznica
 klucznica
 grzesznica
 folusznica
 woźnica
 cudzołożnica
 ciekawica
 sikawica
 prawica
 latawica
 pierdzica
 gzica
 sprzedajca
 rajca I
 rajca II
 zdrajca
 grajca
 zbrojca
 zabójca
 samobójca
 zbójca
 chwalca
 samochwalca
 rozdzielca
 kłamca
 najemca
 rozjemca I
 rozjemca II
 pogromca
 żeńca
 brońca
 obrońca
 złoczyńca
 darczyńca
 następca
 zastępca

odstępca
 przestępca I
 przestępca II
 skrzypca
 morderca
 szyderca I
 szyderca II
 bluźnierca
 przeniewierca
 doskwierca
 wydzierca
 zdzierca
 oszczerca I
 oszczerca II
 wyszczerca
 zaborca
 poborca
 wyborca
 odbiorca
 przedsiębiorca
 nadzorca
 dozorca
 twórca
 odtwórca
 przetwórca
 cudotwórca
 stwórca
 wytwórca
 chwaliburca
 wybawca
 dawca
 nadawca
 przedawca
 sprzedawca
 chlebowdawca
 pracodawca
 krwiodawca
 podawca
 wydawca
 sprawozdawca
 pojednawca
 wykonawca
 znawca
 rzeczoznawca
 wyznawca
 prawca
 naprawca
 opravca
 sprawca

uprawca
 marnotrawca
 dostawca I
 dostawca II
 wystawca
 przystawca
 wychowawca
 dzierżawca I
 dzierżawca II
 naśmiewca
 prześmiewca
 piewca
 siewca
 rozlewca
 zawiadowca
 wywiadowca
 zwiadowca
 naśladowca
 prześladowca
 wykładowca
 hodowca
 zamachowca
 wędrowca
 kierowca
 mówca
 obmówca
 wielomówca
 rozmówca
 nabywca
 zdobywca
 odkrywca
 dokazywca
 spożywca
 wynalazca
 znalazca
 zwycięzca
 darmozjedźca
 uchodźca
 najeźdźca
 domokrążca
 grabieżca
 drapieżca
 łupieżca
 ciemiężca
 krzywoprzysięzca
 nierada
 chwalibieda
 kłosibieda
 bredda I

bredda II
 przebredda
 wywredda
 głędda
 gawędda
 zrzędda
 bajdda
 majdda
 gamajdda
 ciamajdda // dziamajdda
 gramajdda
 zdrajdda
 grajdda
 srajdda
 trajdda
 sajdda
 żminda
 trynda
 cierpioda
 golibroda
 mąciwoda
 chwaliwoda
 woziwoda
 parda
 derda
 rozwalimorda
 moczymorda
 płuczymorda
 durda
 duda I
 duda II
 dławiduda
 paskuda
 żmuda
 maruda I
 maruda II
 chwalibzda
 kurwiaga
 łamaga
 gęga
 pleciega
 charłęga
 maślęga
 łązęga
 włóczęga
 gałamga
 barłoga
 zawalidroga
 chwaliburga

bajbuga
 śmieciuga
 pleciuga
 papluga
 sługa
 obsługa
 łazuga
 grajdyga
 smrodyga
 łachtyga
 kuśtyga
 mazga
 pierdacha
 pitracha
 swacha
 trąbicha
 skrobicha
 kręcicha
 plocicha
 pieścicha
 zęblichy
 mądralicha
 rozwalicha
 trąbolicha
 zęboliche
 cycolicha
 dziargolicha I
 dziargolicha II
 pyskolicha
 jarmolicha
 smolicha
 kłamiche
 żeniche
 goniche
 drapiche
 chłopiche
 pędziche
 gździche
 gziche
 bandoche
 migocha
 kręcioche I
 kręcioche II
 wiercioche
 żenioche
 pysznioche
 śpioche
 trzęsioche
 kradzioche

zrzędzioche
 śmierdzioche
 pierdzioche
 bździoche
 glemięzioche
 gzioche
 siajocha
 rozwalocha
 trzęsisocha
 klitoche
 chlastocha
 mazocha
 beczocha
 pieszczocha
 sadzocha
 lizocha
 płoducha
 śmierduche
 sepleniuche
 śmierdziuche
 bździoche
 grzebieluche
 śluche
 wycieruche
 plotucha I
 plotucha II
 szeptucha
 pastucha
 kłameczucha
 dycha
 kłameczyche
 krawczyche
 swacie
 gonie
 gospodynica I
 gospodynica II
 rajczynica
 pochlebnisia
 zębnisia
 strojnisia
 zabawnisia
 żartownisia
 bajkosia
 gosposia
 mazia
 sędzia I
 sędzia II
 baja
 szlaja

szachraja
 leja
 mgleja
 kurzeja
 jebaka
 rozrabiaka
 zabijaka
 rozbijaka
 bujaka
 hulaka
 pisaka
 czytaka
 drużebka
 krawiecka
 młocka
 paradka
 prządką
 nieródką
 rozwódką
 zapieka
 despeka
 skreka
 sprzeka
 zajęka
 wyręka
 fotografka I
 fotografka II
 darmodajka
 rajka
 złodziejka
 dójka
 stójka
 czujka
 gnębicielka
 wielbicielka
 dorobicielka
 obronicielka
 mścicielka
 trucicielka
 czcicielka
 tępicielka
 chęlpicielka
 głosicielka
 nosicielka
 donosicielka
 bursicielka
 kusicielka
 skusicielka
 krzewicielka

uzdrowicielka
 żywicielka
 rodzicielka
 uwodzicielka
 judzicielka
 krzywdzicielka
 szydzicielka
 męczycielka
 doręczycielka
 stręczycielka
 uczycielka
 nauczycielka
 marzycielka
 wicherzycielka
 pocieszycielka
 założycielka
 skarżycielka
 oskarżycielka
 pierdzielka
 biadulka I
 biadulka II
 gwizdałka
 kądziółka
 grzebułka
 gadułka
 postacianka
 przedszkolanka
 odbieranka
 przebieranka
 malowanka
 druhenka
 biadulinka
 patronka
 sadzonka
 opiekunka
 piastunka
 niańka
 wywłoka
 włóka
 łapka
 przylepka
 raidupka
 chwalidupka
 przekupka
 grabarka
 farbarka
 owocarka
 szafarka I
 szafarka II

księgarka I
księgarka II
kręgarka
łgarka
blecharka
płocharka
kucharka I
kucharka II
grabiarka
zgrabiarka
drobiarka
farbiarka
grzybiarka
rzeźbiarka
kwiaciarka
łaciarka
bufeciarka
śmieciarka
rupieciarka
szaleciarka
pleciarka
gorseciarka
gazeciarka
hafciarka
pakciarka
kanciarka
narciarka
flirciarka
poczciarka I
poczciarka II
harfiarka
karczmiarka
bałaganiarka
straganiarka
kopaniarka
sadzeniarka
pielęgniarka
świniarka
koniarka
pieśniarka
krośniarka
szatniarka
sepluniarka
zlewniarka
bieliźniarka
sklepiarka
czepiarka
kopiarka
gęsiarka

kosiarka
dziewiarka
żniwiarka I
żniwiarka II
niedowiarka
krowiarka
barwiarka
łyżwiarka
sadiarka
gawędziarka
przędziarka
bajdziarka
jagodziarka
łobuziarka
dojarka
tabakarka
kajakarka
piekarka
lekarka I
lekarka II
bibliotekarka
aptekarka
dziennikarka
sklepikarka
bibułkarka
piosenkarka
plecionkarka
koronkarka
szynkarka
czapkarka
tkarka
siatkarka
plotkarka
łapówkarka
koszykarka
malarka
międlarka
handlarka
bydlarka
bielarka
zielarka
maglarka I
maglarka II
gręplarka
maślarka
guślarka
cebularka
kramarka
karczmarka

koparka
pisarka
sekretarka
sitarka
pocztarka
śpiewarka
żniwarka
snowarka
zmywarka
wyszywarka
wiązarka
tabaczarka
mleczarka
bajczarka
jajczarka
obarzanczarka
czepczarka I
czepczarka II
owczarka
sadzarka
przędzarka
pierzarka
weberka
tancerka
magazynierka
kasjerka
handlerka
szmuglerka
machlerka
kontrolerka
fermerka
trenerka
kolekcjonerka
seksarka
bileterka
pasterka
znachorka
listonorka
likwidatorka
prowokatorka
kombinatorka
egzaminatorka
rejestratorka
administratorka
obserwatorka
organizatorka
faktorka
dwórka
pasturka

pindraska
skrobideska
spóźnialska
ciekalska
zapominalska
puszczalska
obrażalska
bandoska
chlajuska
kłamuska
zdzieruska
śmiruska
lizuska
kandydatka
szmatka
swatka
katechetka
kokietka
chwalipiętka
siusiumajtka
drużbantka
fabrykantka
krytykantka
ryzykantka
emigrantka
laborantka
studentka
jazgotka
chichotka
szczebiotka
blakotka
klekotka
trajkotka
bełkotka
parkotka
bełlotka
okulistka
organistka
maszynistka
skrzypistka
rozerwistka
modystka
rowerzystka
fakturzystka
masażystka
szantażystka
bałamutka
chwalipytki
mrygawka

dukawka
kulawka
kłątewka
dziadówka
pokojówka
handlówka
groszówka
przytyka
grabaczka
skrobaczka
skubaczka
badaczka
gadaczka
posiadaczka
jadaczka
przędaczka
łajdaczka
chodaczka
pomagaczka
biegaczka
podżegaczka
posługaczka
strugaczka
słuchaczka
podchlebiaczka
pochlebiaczka
poskramiaczka
odczyniaczka
bluźniaczka
psiaczka
namawiaczka
zamawiaczka
uzdrawiaczka
nastawiaczka
żniwiaczka
pijaczka
dojaczka
strojaczka
bujaczka
szczekaczka
narzekaczka
stę kaczk a
pyskaczka
tkaczka
krzykaczka
palaczka
podpalaczka
popalaczka
pielaczka

hulaczka
działaczka
pielaczka
płaczka
tłumaczka
obrzynaczka
klepaczka
kopaczka
skrzypaczka
braczka
żebraczka I
żebraczka II
odbieraczka
podbieraczka
przebieraczka
obieraczka
pobieraczka
ubieraczka
zbieraczka
odzbieraczka
cieraczka
pocieraczka
szperaczka
czochraczka
dworaczka
praczk a
papraczk a
zamiataczka
lataczka
sprzątaczk a
krętaczka
skotaczka
partaczka
chlistaczka
czytaczk a
śpiewaczka
siewaczka
podlewaczka
obsługiwaczka
utyskiwaczka
poszukiwaczka
żniwaczka
pakowaczka
minowaczka
snowaczka
osnowaczka
cerowaczka
prasowaczka
sortowaczka

rwaczka
 pływaczka
 włamywaczka
 pomywaczka
 zmywaczka
 podrywaczka
 podźbierywaczka
 porywaczka
 zrywaczka
 wyszywaczka
 zażywaczka
 szwaczka
 wiązaczka
 napuszczaczka
 sadzaczka
 oprowadzaczka
 przędzaczka
 podlizaczka
 pierzaczka
 suszaczka
 bojączka
 jęczka
 żęczka
 przęśliczka
 skarbniczka
 prządniczka
 naślędniczka
 pośredniczka
 urzędniczka
 ogrodniczka
 przewodniczka
 rozwodniczka
 czytelniczka
 rolniczka
 płócienniczka
 prząśniczka
 zazdrośniczka
 przemysłniczka
 prawniczka
 orędowniczka
 przodowniczka
 użytkowniczką
 kierowniczką
 sterowniczką
 rysowniczką
 ratowniczką
 łączniczką
 grzeszniczką
 podróżniczką

bazarowiczka
 milczka
 dulczka
 przeskoczka
 miauczka
 nienauczka
 mruczka
 krawczka
 ryczka
 chumeryczka
 lunatyczka
 krzyczka
 swataszka
 swaszka
 śmieszka
 chiszka
 chwaliszka
 śpioszka
 listonoszka
 pieszczoszka
 pastuszka
 wróżka
 służka
 družka
 gębala
 zębala
 margala
 sikala
 smarkala
 pyskala
 kopala
 mądrała I
 mądrała II
 srała
 kurzela
 wachla
 ruchla
 trajla
 memla
 papla
 cherla
 dyrla
 cieśla
 cieśla II
 kośla
 zębula
 biadula
 plajdula
 smarkula

pyskuła
 ryczula
 pieszczuła
 dziabała
 bąbała
 niedbała
 grzebała
 dłuła
 dybała
 cacała
 biadała
 głędała
 urzędała
 bajdała
 grajdała
 siandała
 dyndała
 dudała
 gwizdała
 niedomagala
 smagała
 gagała
 gęgała
 migala
 dźwigała
 mrugała
 mizgała
 wierzgała
 druzgała
 charchała
 ruchała
 knychała
 spychała
 chrychała I
 chrychała II
 przeganiała
 bakała
 brzdąkała
 jąkała
 zająkała
 chrząkała
 bekała
 ciekała
 czekała
 mękała
 pękała
 stękała
 kwękała
 flikała

sikała
 kwikała
 cmokała
 hurkała
 piskała
 fukała
 fiukała
 blukała
 nukala
 pukała
 pomykała
 rykała
 utykała
 krzykała I
 krzykała II
 głała
 drzemała
 dumała
 capała
 ciapała
 drapała
 chrapała
 sapala
 zipala
 kopala
 świstopała
 tupała
 świuszczypała
 babrała I
 babrała II
 guzdrała
 gderała
 przebierała
 napierała
 szperała
 bazgrała
 mazgrała I
 mazgrała II
 dychrała
 tyrała
 potyrała I
 potyrała II
 pytała
 spodziewała
 chwała
 samochwała
 potaczała
 głała
 mieszała

wachła
 pierdoła
 mazgoła
 chrychoła I
 chrychoła II
 ślinioła
 gramoła
 żymoła I
 żymoła II
 gryzmoła
 rzępoła
 bazgroła I
 bazgroła II
 mazgroła
 partoła
 pepla
 grzebuła
 męczybuła
 gaduła
 bajduła
 banduła
 charchuła
 katuła
 głama
 biegna
 swachna
 druhna
 družbina
 swacina
 radzieina
 mądralina
 guzdralina
 gderanina
 sędzina
 obrona
 ochrona
 dyżurna
 krawczyzna
 pastuszyna
 woźna
 ciapa
 rozedrzyjapa
 chlapa
 człapa
 klepa
 przylepa
 mazepa
 zaczepa
 raidupa

chwalidupa
 pierdzidupa
 lizidupa
 podlizydupa
 przekupa
 liczykrupa
 parzykrupa
 chrypa
 rozrabiara
 grzybiara
 graciara
 śmieciara I
 śmieciara II
 rupieciara
 dzieciara
 kanciara
 klóciara
 karciara
 flirciara
 bałaganiara
 żeniara
 świniara
 sepluniara
 chłopiarą
 krowiara
 łaziara
 głądziara
 bajdziara
 jagodziara
 smrodziara
 gździara
 stękara
 panikara
 plotkara
 łapówkara
 handlara
 smolara
 maślara
 guślara
 cebulara
 chłopara
 ślamazara
 tabaczara
 chłopaczara
 bajczara I
 bajczara II
 jęczyczara
 fuszara
 dudra

gudra
 guzdra
 gdera
 przechera
 plapera
 pazera
 ciachra
 skwira
 mamra
 zadziora
 krekora
 ciągniskóra
 chwalibura
 bajdura
 skrobidziura
 chwalidziura
 zajrzydziura
 łapikura
 macokura
 macykura
 potyra
 kuśtyra
 płaksa
 beksa
 siksa
 chwalibursa
 katecheta
 wiercipięta
 chwalipięta
 kłosipięta
 ciuchta
 kuchta
 wróżbita
 trajkota
 parkota
 plota
 paprota
 pieszczota
 niszczoła
 depta
 drepta
 trąbista
 wróżbista
 służbista
 flecista
 klarrecista
 kabarecista
 fotografista I
 fotografista II

harfista
 motocyklista
 rzępolista
 okulista
 promista
 barabanista
 organista
 planista
 sanista
 bębniasta
 bębenista
 kombajnista
 akordeonista
 recepcjonista
 harmonista
 klarnista
 maszynista
 skrzypista
 basista
 perkusista
 samochodzista
 dudzista
 lichtarzysta
 aferzysta
 ogierzysta
 rowerzysta
 faktorzysta
 traktorzysta
 motorzysta
 chórzysta
 masażysta
 szantażysta
 montażysta
 dokuta
 bałamuta
 chwalipyta
 skarżypyta
 przechrzta
 mrygawa
 dychawa
 chrychawa I
 chrychawa II
 rozdziawa
 jākawa
 łykawa
 seplawa
 obstawa
 bzdziągwa
 bojągwa

kupcowa
 krawcowa
 księgowa
 salowa
 machłowa
 oddziałowa
 niemowa
 sezonowa
 sklepowa
 swatowa
 bufetowa
 szaletowa
 kurwa
 łajza
 gamza
 giemza
 zapieczydusza
 jęczydusza
 męczydusza
 stróża
 dziewosłab // dziewosłęb
 nierób
 samolub
 gac
 samolubiec
 kłamiec
 oszukaniec
 budowlaniec
 przebieraniec
 naprzykrzaniec
 wyrapieniec
 zapaleniec
 przesiedleniec
 osiedleniec
 dokuczeniec
 sprzymierzeniec
 naprzykrzeniec
 uprzykrzeniec
 żeniec
 goniec
 złoczyńiec
 topiec
 kupiec
 skrzypiec
 kosiec
 chlebowawiec
 dychawiec
 chrychawiec
 jąkawiec

ciekawiec
 krawiec
 marnotrawiec
 latawiec
 myśliwiec
 prześladowiec
 szpiegowiec
 przeszpiegowiec
 drogowiec
 zamachowiec
 radiowiec
 zaopatrzeniowiec
 szklarniowiec
 tramwajowiec
 kolejowiec
 ubojowiec
 kajakowiec
 smakowiec
 bankowiec
 cyrkowiec
 spiskowiec
 naukowiec
 handlowiec
 polowiec
 łowiec
 filmowiec
 pielgrzymowiec
 wędrowiec
 torowiec
 kosztorysowiec
 sportowiec
 pocztowiec
 montażowiec
 nożowiec
 jeździec
 rajec
 wyjec
 samożyjec
 niedbalec
 opóźnialec I
 opóźnialec II
 wisialec
 jąkaiec
 zająkaiec
 jąkielec
 zająkielec
 topielec
 wisielec
 śmierdzielec

strzelec
 strachulec
 smrodziarzec
 barzęc
 pomoc
 szewc // szewiec
 dziad
 darmojad
 darmozjad
 jajcokrad
 koniokrad
 kurzokrad
 błąd
 samojed
 smród
 marud
 kurwiszczce
 fotograf I
 fotograf II
 zbieg
 szpieg
 drach
 nadrach
 strach
 swach
 dusimiech
 dławimiech
 mnich
 bandoch
 kręcioch
 wiercioch
 czyścioch
 ślinioch
 śpioch
 kradzioch
 głędzioch
 gardzioch
 śmierdzioch
 pierdzioch
 bździoch
 chwałoch
 maśloch
 pytloch
 miłoch
 babroch
 mazoch
 beczoch
 szczoch
 pieszczoch

puszczoch
 drżoch
 piecuch
 moduch
 smroduct
 śmierducht
 śmieciuch I
 śmieciuch II
 pleciuch
 zabiciuch
 plociuch
 kopciuch
 darciuch
 podarciuch
 rozdarciuch
 niewieściuch
 leniuch I
 leniuch II
 sepleniuch
 żeniuch
 koniuch
 śpiuch
 głędziuch
 gardziuch
 śmierdziuch
 bździiuch
 strachobździiuch
 bojuch
 sraluch
 chwałuch
 topieluch
 wisieluch
 meluch
 zgniluch
 ścięboluch
 smoluch
 szyderuch
 wycieruch
 zdzieruch
 papruch
 smotruch I
 smotruch II
 polatuch
 świntuch
 plotuch I
 plotuch II
 plotuch III
 szeptuch
 pastuch

świniopastuch
 łazuch
 mazuch
 kłamczuch
 pieszczuch
 śmierdzuch
 lizuch
 podlizuch
 pasibrzuch
 leżuch
 druh
 wiercicki
 chwaliplujski
 dłubalski
 spóźniałski
 czepiański
 ciekalski
 kwękański
 zapominański
 guzdrański
 gderański
 obrażański
 gaduński
 chwaliłdupski
 dworski
 śledzki
 prorokini I
 prorokini II
 gospodyni I
 gospodyni II
 pochlebcy
 władcy
 radcy
 doradcy
 poradcy
 przywódcy
 rajcy
 zdrajcy
 chwalcy
 kłamcy
 najemcy
 pogromcy
 obrońcy
 następcy
 zastępcy
 przestępcy
 kupcy
 mordercy
 bluźniercy

dozorczy
 twórcy
 odtwórcy
 dawcy
 sprzedawcy
 sprawozdawcy
 wykonawcy
 krawcy
 prawcy
 sprawcy
 marnotrawcy
 wychowawcy
 prześladowcy
 mówcy
 rozmówcy
 nabywcy
 zdobywcy
 odkrywcy
 wynalazcy
 znalazcy
 zwycięzcy
 baj
 niedbaj
 rębaj
 gadaj
 biegaj
 legaj
 mazgaj I
 mazgaj II
 buchaj
 dychaj
 spychaj
 zapiekaj
 czekaj
 ochłaj
 dudłaj
 raj
 guzdraj
 szachraj
 czuchraj
 mamraj
 szatraj
 potyraj
 rataj
 kurzaj
 charaszaj
 ruszaj
 kołodziej
 złodziej

czarodziej
 bartodziej
 chwalej
 wodzirej
 włóczykij
 opój
 psuj
 jebak
 grzebak I
 grzebak II
 glibak
 dłubak
 rybak
 gadak
 jadak
 gdak
 łajdak
 sajdak
 zgiełdak
 chodak
 cudak
 gwizdak
 chrychak
 babiak
 rozrabiak
 łopaciak
 ciapciak
 wierciak
 potrafiak
 śliniak
 zimniak
 uczniak
 dokuczniak
 maźniak
 bluźniak
 próżniak
 cepiak
 misiak
 pastusiak
 gajowiak
 dziamdziak
 bodziak
 łobuziak
 bajak
 śniejak
 siejak
 mglejak
 bijak
 zabijak

rozbijak I
 rozbijak II
 pijak
 bojak
 strojak
 przestrojak
 wojak
 myjak
 kryjak
 wyjak
 szyjak
 jąkak
 skalak
 szepielak
 topielak
 wisielak
 zdechlak
 mamlak
 szkolak
 paplak
 chryplak
 charlak
 cherlak
 dycherlak
 szperlak
 maślak
 cieślak
 koślak
 zmyślak
 pytlak
 hulak
 badylak
 marzlak
 zmarzlak
 zmarźlak
 beblak
 dudlak
 mymlak
 chatlak
 ciamak
 dziamak
 ćlamak
 glamak
 niemak
 sapak
 ćpak
 cepak
 klepak
 trzepak I

trzepak II
 spak
 skrzypak
 babrak
 żebrak I
 żebrak II
 madrak
 guzdrak
 gderak
 przebierak
 szperak
 żerak
 nieżerak
 fifrak
 grak
 bazgrak
 chichrak
 chuchrak
 dychrak
 chychrak
 mamrak
 dworak
 paprak I
 paprak II
 kastrak
 krasak
 flisak
 misak
 pisak
 sysak
 swatak
 pętak
 majtak
 skotak
 deptak
 partak
 świstak
 czytak
 śpiewak
 siewak
 rozlewak
 żniwak
 kastrowak
 swak
 fruwak
 pływak
 srywak
 wyszywak
 mazak I

mazak II
 wiązak
 gończak
 krzyczak
 czyszczak
 jedzak
 rzezak
 wozak
 podburzak
 kurzak
 straszak
 proszak
 ruszak
 strażak
 leżak
 służak
 kręciłepk
 trzęsiłepk
 grzebek
 przychlebek
 skrobek
 dłubek
 młoczek
 świadek I
 świadek II
 podjadek
 niejadek
 niedojadek
 małodjadek
 srajdek
 odrodek
 wyrodek
 rozwódek
 chwalidudek
 gwizdek
 kręciek
 wierciek
 misiek
 urągajek
 rajek
 grajek I
 grajek II
 samosiejek
 bojek
 rojek
 strojek
 plujek
 wyjek
 trajlek

potyrałek
 chwałek
 męczywałek
 kopidołek
 grzebodołek
 śmierzdołek
 ciamek
 drzemek
 mazanek
 zacinek
 skrobigarnek
 chrapek
 cepek
 ciepek
 raidupek
 kręcidupek
 chwalidupek
 przekupek
 skrzypek
 świniarek
 koniarek
 gęsiarek
 psiarek
 niedowiarek
 pisarek
 mleczarek
 owczarek
 mędrek
 rozdzirek
 drapipiórek
 chwalipietrek
 chwaliburek
 nurek
 pasturek
 gmyrek
 potyrek
 szmatek
 swatek
 siusiumajtek
 plotek
 chrapotek
 bartek
 znistek I
 znistek II
 spytek
 płaczek
 miączek
 bojączek
 beczek

ucieczek
 skrzeczek
 jęczek
 kwęczek
 brzęczek
 milczek
 dulczek
 mramczek
 skoczek
 włóczek
 miauczek
 buczek
 fiuczek
 mruczek
 ryczek
 skowyczek
 krzyczek
 wytrzeszczek
 wrzeszczek
 piszczek
 skrzek
 draszek I
 draszek II
 straszek
 śmieszek
 śpioszek
 panoszek
 pastuszek
 podgryzek
 dzierzek
 wabik
 grafik
 zębali
 chwalik
 alkoholik
 ceramik
 mechanik
 podchlebnik
 wyrobnik I
 wyrobnik II
 skarbnik
 pomocnik
 biesiadnik
 napadnik
 paradnik
 zdrajca
 doradnik
 osadnik
 stadnik

sędzik
 przepowiednik
 spowiednik
 naśrednik
 pośrednik
 kołędnik I
 kołędnik II
 urzędnik
 jagodnik
 niezgodnik
 szkodnik I
 szkodnik II
 ogrodnik
 smrodnik
 podwodnik
 przewodnik
 zwodnik
 rozwodnik
 trzodnik
 budnik
 paskudnik
 marudnik
 najezdnik
 obiegnik
 krzywoprzysięgnik
 kniejnik
 olejnik
 ubojnik
 zbójnik
 rozbójnik I
 rozbójnik II
 rozbójnik III
 spawalnik
 chwalnik
 przędzalnik I
 przędzalnik II
 mydlnik
 celnik I
 celnik II
 cegielnik
 mielnik
 topielnik
 zielnik
 czytelnik
 męczelnik
 pszczelnik // pszczolnik
 gorzelnik
 szkolnik
 rolnik

parasolnik
 partolnik
 rzemieślnik
 domyślnik
 najemnik
 cmannik
 płóciennik
 sukiennik
 kamiennik
 krosiennik
 męczennik
 widzennik
 winnik
 zabobonnik
 dzwonnik
 czapnik
 cepnik
 sklepnik
 następnik
 przestępnik
 przekupnik
 krupnik
 marnik
 latarnik
 browarnik
 swarnik
 bazarnik
 męczarnik
 srebrnik
 szydernik
 lakiernik
 cukiernik
 miernik
 papiernik I
 papiernik II
 niewiernik
 zaskwiernik
 cholernik
 sternik
 pasternik
 komornik
 topornik I
 topornik II
 dwornik I
 dwornik II
 górnik
 skórnik
 kurnik
 awanturnik I

awanturnik II
 glazurnik
 kielbaśnik
 hałaśnik
 grymaśnik
 leśnik
 bereśnik
 zbereśnik
 kośnik
 miłośnik
 złośnik
 zazdrośnik
 papierośnik
 rabuśnik
 grabuśnik
 chwalibuśnik
 dynguśnik
 pokuśnik
 cyrkuśnik
 całuşnik
 kłamuśnik
 drapuśnik
 niewiaruśnik
 bituśnik
 plotuśnik
 wieprzuśnik
 płatnik
 szmatnik
 postatnik
 kłatnik
 pątnik
 mietnik
 baletnik
 kaletnik
 pamiętnik
 przeklętnik
 bitnik
 lamentnik
 robotnik
 skotnik
 lotnik
 zalotnik
 plotnik
 złotnik
 psotnik
 rzeszotnik
 kłótnik
 bartnik
 napastnik I

napastnik II
 postnik
 hutnik
 dokutnik
 pokutnik
 bałamutnik
 chraputnik
 zbytnik
 przemytnik
 kopytnik
 zabawnik
 udawnik
 ławnik
 prawnik I
 prawnik II
 marnotrawnik
 wyśmiewnik
 gniewnik
 siewnik
 odlewnik I
 odlewnik II
 odlewnik III
 drewnik
 kurewnik
 kłątewnik
 przeciwnik
 rabownik
 chlebownik
 karbownik
 pracownik
 szacownik
 rajcownik
 tańcownik
 naśladownik
 prześladownik
 sadownik
 sądownik
 orędownik
 fundownik
 przodownik
 mordownik
 budownik
 targownik I
 targownik II
 cechownik
 podsłuchownik
 bojownik
 gnojownik
 podkownik

miśkownik
 szatkownik
 zbytownik
 użytkownik
 brukownik
 folownik
 polownik
 kramownik
 obmownik
 bonownik
 łapownik
 cepownik
 smarownik
 starownik
 bazarownik
 czarownik I
 czarownik II
 szabrownik
 bimbrownik
 wędrownik
 kierownik
 polerownik
 kastownik
 kłajstrownik
 łasownik
 grasownik
 kłusownik I
 kłusownik II
 rysownik
 łatownik
 ratownik
 buntownik I
 buntownik II
 buntownik III
 omłotownik
 hartownik
 wartownik I
 wartownik II
 żartownik
 łastownik
 zemstownik
 pomstownik
 lutownik
 gazownik
 koczownik
 karczownik
 fałszownik
 witrażownik
 nożownik

zamównik
 obuwnik
 tabacznik
 chodacznik
 tacznik
 przetacznik
 tartacznik
 łącznik
 mącznik
 pasiecznik
 tanecznik
 despecznik
 poręcznik
 granicznik
 rękawicznik
 jazgocznik
 jarmarcznik
 dokucznik
 klucznik
 dwórnik
 kamasznik
 charasznik
 grzesznik
 kapelusznik
 folusznik
 kożusznik
 obrażnik I
 obrażnik II
 żeleżnik
 rzeźnik
 powroźnik
 przewoźnik
 powoźnik
 rozwoźnik
 strażnik
 mosiężnik
 krzywoprzysiężnik
 cudzołożnik
 dróżnik
 podróżnik
 postrzyżnik
 rabsik
 łazik
 chodzik
 żarłok
 bronowłok // bronowłók
 prorok I
 prorok II
 smark

moczypysk
 nienauk
 niejaduk
 nieuk
 fluk
 wytłuk
 niedouk
 samouk
 mruk
 kłameczuk
 młocyk
 dudyk
 mędryk
 elektryk
 lunatyk
 polityk
 kuśtyk
 krytyk
 uganiaczyk
 nagończyk
 pisarczyk
 sprzedawczyk
 buntowczyk
 donoszczyk
 drzyk
 wydrzyk
 muzyk
 dzierżyk
 babal
 cycal
 dydal
 gęgal
 smorgal
 strachal
 dychal
 chrychal
 siusial
 pijal
 jąkal
 jękal
 mękal
 sikal
 smarkal
 wrzaskal
 pyskal
 próżnal
 chrapal
 mądrał I
 mądrał II

sral
 beksal
 kowal
 drwal
 uwal
 wrzał
 szpicel
 fąfel
 grabiciel
 gnębiciel
 wielbiciel
 mordobiciel
 dorobiciel
 lubiciel
 mąciciel
 gwałciciel
 obroniciel
 grzmociciel
 klócićiel
 mściciel
 czyściciel
 truciciel
 czciciel
 chrzciciel
 wyzwoliciel
 omamiciel
 poskromiciel
 karmiciel
 tłumiciel
 tępiciel
 chęlpiciel
 tropiciel
 topiciel
 odkupiciel
 skrzypiciel
 głosiciel
 nosiciel
 donosiciel I
 donosiciel II
 bursiciel
 dusiciel
 kusiciel
 wybawiciel
 zbawiciel
 krzewiciel
 odnowiciel
 uzdrowiciel
 żywiciel
 dokaziciel

zdradziiciel
 sądziiciel
 oswobodziiciel
 wyswobodziiciel
 smrodziiciel
 uwodziiciel
 zwodziiciel
 judziiciel
 krzywdziiciel
 szydziiciel
 znaleziiciel
 rozwoziiciel
 wierciiciel
 pieściiciel
 męczyciiciel
 dręczyciiciel
 doręczyciiciel
 poręczyciiciel
 stręczyciiciel
 dostarczyciiciel
 uczyziiciel
 nauczyziiciel
 dokucyziiciel
 niszczyziiciel
 marzyziiciel
 wichrzyziiciel
 stworzyziiciel
 burzyziiciel
 pocieszyziiciel
 gorszyziiciel I
 gorszyziiciel II
 niezdążyziiciel
 ciemiężyziiciel
 założyziiciel
 skarżyziiciel
 zaskarżyziiciel
 oskarżyziiciel
 jąkiel
 zająkiel
 smarkiel
 śpiel
 smrodziel
 śmierzdiel
 pierdziel
 bǫdziel
 strachobǫdziel
 grępel
 śpel
 wiertel

trajkol
 pyskol
 kontrol
 partol
 biadul
 chrychul
 śmierdziul
 smarkul
 szczył
 niedbał
 dybał
 gwizdał
 gęgał
 jąkał
 ciepał
 samochwał
 konował
 wyszczerzykiel
 sepioł
 kwiczoł
 kopidół
 pielgrzym
 gałgan
 szargan
 łazgan
 rozwodzian
 kręcijan
 kryjan
 koślan
 cman
 furman I
 furman II
 dychran
 chychran
 memłon
 patron
 kurwiszon
 ściębun
 cycun
 chodun
 zdun
 dryzdun
 łgun
 strachun
 brechun
 chełchun
 chrychun
 bǫdziun
 opiekun

sikun
 kwikun
 wrzaskun
 krzykun
 faflun
 chochlun
 zochlun
 ćpun
 derun
 dzierun
 żerun
 kastrun
 bołtun
 szeptun
 piastun
 zwiastun
 świstun
 drzystun
 szczun
 zwodzun
 podlizun
 dworzań
 przekupień
 zbrodzień
 leń
 uczeń
 babożeń
 grajdoń
 gwizdoń
 wałkoń
 chłoń
 mamłoń
 dziamoń
 głamoń
 guzdroń
 dychroń
 mazoń
 cedzoń
 lizoń
 choduń
 chluń
 lizuń
 kulśtyń
 bajdo
 ciećko
 rajko
 charaszajko
 kurwisko
 swatko

buczko
 pastuszko
 družko
 krachało
 jąkało
 pukało
 dziamgadło
 jąkadło
 kręcidło
 klepidło
 straszydło
 grzebajło
 strachajło I
 strachajło II
 jąkajło
 szukajło
 krzykajło
 wyrap
 garczkolep
 skrobigar
 klóciar
 bździar
 weber
 tapicer
 tancer
 lofer
 pomager
 macher
 szacher
 farbier
 bankier
 politykier
 uciekinier
 kosynier I
 kosynier II
 magazynier
 portier
 doskwier
 kasjer
 montyjer
 chwaler
 szmugler
 kontroler
 trener
 kolekcjoner
 sztooper
 praser
 ankieter
 bileter

prezydent
 monter
 dezerter
 grawer
 frezer
 rajzer
 fuszer
 garmażer
 tancor
 znachor
 likwidator
 fundator
 nawigator
 prowokator
 spekulator
 manipulator
 kombinator
 egzaminator
 inseminator
 terminator I
 terminator II
 gubernator
 operator
 adorator
 meliorator
 dekorator I
 dekorator II
 kastrator
 rejestrator
 sekwestrator
 administrator
 demonstrator
 lustrator
 dewastator
 licytator
 wizytator
 deprawator
 obserwator
 konserwator I
 konserwator II
 demoralizator
 organizator
 mechanizator
 wulkanizator
 faktor
 inspektor
 montor
 kuśtor
 egzsekutor

dyspozytor
 rewizor
 chwaliwórk
 nierobas
 grajdas
 brudas
 gęgas
 migas
 klóćjas
 pijas
 wywijas
 bekas
 mamłas
 kulas
 drałas
 niemas
 grymas
 dowcipas
 świniopas
 kras
 latas
 pajtas
 porwas
 moczywąs
 beks
 bandos
 bajos
 podchlebus
 przypochlebus
 chwalibus
 chwalbus
 gadus
 wybredus
 łajdus
 galdus
 grandus
 gardus
 biegus
 obiegus
 zbiegus
 szpiegus
 legus
 migus
 łgus
 sługus
 nygus
 drygus
 mrygus
 umizgus

żgus
 bajus
 chlajus
 ochlajus
 obijus
 gnijus
 pijus
 ciekus I
 ciekus II
 zapiekus
 plotkus
 łykus
 chwalus
 gilus
 trajlus
 polus
 kłamus
 ochlapus
 drapus
 chrapus
 lepus
 wycierus
 dzierus I
 dzierus II
 zdzierus
 obżerus
 śmirus
 morus
 dworus
 chlatus
 szlachtus
 obżerantus
 używantus
 plotus I
 plotus II
 gniewus
 nerwus
 wyrwus
 zgrywus
 lizus
 podlizus
 gąldys
 strojniś
 dowcipniś
 psotniś
 żartowniś
 rabuś
 jebuś
 pracuś

picuś
 gwizduś
 fidryguś
 chwaluś
 kapuś
 tuptuś
 ryczuś
 kandydat
 legat
 przejdziświat
 obieżyświat
 bijat
 kat
 swat
 chachmęt
 kręt
 wykręt
 wróżbit
 družbant I
 družbant II
 macant
 picant
 komendant
 student
 drygant
 podrygant
 prowokant
 fabrykant
 praktykant
 kuśtykant
 krytykant
 muzykant I
 muzykant II
 ryzykant
 galant
 mydlant
 bumelant
 spekulant
 manipulant
 okupant
 mankierant
 bajerant
 emigrant
 laborant
 meliorant
 administrant
 asekurant
 dyskurant
 żyrant

kosztorysant
 projektant
 producent
 student
 dyrygent
 konkurent
 inkasent
 gęgot
 gulgot
 dziurgot
 jazgot
 chichot
 szczebiot
 blakot
 klekot
 skrzekot
 trajkot
 bełkot
 parkot
 terkot
 pleskot
 pilot
 beblot
 momot
 trzepot
 mamrot
 czyścibut
 misiut
 sekut
 sikut
 bałamut
 rozdział
 strajkujący
 modlący
 przewodniczący
 wierzący
 niewierzący
 skarżący
 służący
 gorzelany
 sądny
 grzebalny
 kościelny
 gorzelny
 najemny
 gumieny
 stajenny
 ochronny
 wyrapiony

leśny
 zablotny
 bartny
 folwarczny
 woźny
 podróżny
 jąkaty
 śledowaty
 jąkawy
 myśliwy
 grobowy
 karbowy
 placowy
 sadowy
 ogrodowy
 przejazdowy
 księgowy
 dźwigowy
 parkingowy
 drogowy
 gajowy
 ubojowy
 porządkowy
 budkowy
 stójkowy
 bramkowy
 polowy
 sezonowy
 sklepowy
 borowy
 oborowy
 torowy
 motorowy
 dworowy
 szosowy
 bufetowy
 omłotowy
 listowy
 pocztowy
 podwórzowy
 noszowy
 bagażowy
 śledczy
 mierniczy
 motorniczy
 leśniczy
 zwrotniczy
 nastawniczy
 budowniczy

cechowniczy
powroźniczy
krojczy
gończy
łowczy
kolebacz
gębacz
rębacz
trębacz I
trębacz II
skrobacz
dłubacz
młocacz
badacz
gadacz
osiadacz
zapowiadacz
przepowiadacz
opowiadacz
jadacz
wyjadacz
układacz
podglądacz
ogłądacz
żwandacz
gwizdacz
niedomagacz
pomagacz
naciągacz
biegacz
podżegacz
gęgacz
krzywoprzysięgacz
ścigacz
śmigacz
targacz
smorgacz
smyrgacz
posługacz
mrugacz
strugacz
gzygacz
strzygacz
postrzygacz
łachacz
wąchacz
mechacz
brechacz
chrechacz

buchacz
niuchacz
słuchacz
dmuchacz
zdychacz
chrychacz I
chrychacz II
obrabiać
podrabiać
przerabiać
rozrabiać I
rozrabiać II
podchlebiać
pochlebiać
ściubiać
pryciać
poskramiać
ganiać
naganiać
oganiać
poganiać
uganiać
zganiać
ochraniać
oceniać
zmieniać
żeniać
trwonić
odczyniać
przedrzeźniać
ślepić
rozlepić
ogłupiać
siac
zbawiać
rozślawiać
namawiać
zamawiać
obmawiać
odnawiać
wynawiać
znawiać
uzdrawiać
naprawiać
odprawiać
poprawiać
nastawiać
ustawiać
zlewiać

wydziwiać
 załatwiać I
 załatwiać II
 siejacz
 obijacz
 ubijacz
 bojacz
 bujacz
 jąkacz
 zająkacz
 chrząkacz
 ciekacz I
 ciekacz II
 uciekacz
 dopiekacz
 ćwiekacz I
 ćwiekacz II
 szczekacz
 narzekacz
 mękacz
 stękacz
 kwękacz
 smarkacz
 mlaskacz
 iskacz
 pyskacz I
 pyskacz II
 tkacz
 dukacz
 fiukacz
 pukacz
 połykacz
 posmykacz
 brykacz
 frykacz
 utykacz
 krzykacz
 palacz
 podpalacz
 wypalacz
 chwalacz
 zachwalacz
 wyzwalacz
 modlacz
 mielacz
 pielacz
 strzelacz
 gąglacz
 chlacz

machlacz I
 machlacz II
 golacz
 paplacz
 cherlacz
 wymyślacz
 zmyślacz
 hulacz
 kaszlacz
 działacz
 gardłacz
 dudłacz
 pielacz
 chachłacz
 wachłacz I
 wachłacz II
 chechłacz
 memlacz
 kasłacz
 hatłacz
 chatłacz
 ciułacz
 ściułacz
 tułacz
 glamacz
 kłamacz
 dumacz
 tłumacz
 jednacz
 zacinać
 przeklinacz
 obrzynacz
 żynacz
 chapacz
 chłapacz
 łapacz
 kłapacz
 drapacz
 chrapacz
 skąpacz
 ćpacz
 klepacz
 trzepacz
 chłipacz
 kopacz
 łupacz
 tupacz
 sypacz
 szczypacz

skrzypacz
babracz
mądracz
świdracz
gderacz
nabieracz
odbieracz
podbieracz
zbieracz
napieracz
doskwieracz
zdzieracz
szperacz
gracz I
gracz II
bazgracz
machracz
dychracz
oracz
pracz
papracz
sracz
tracz I
tracz II
tracz III
tracz IV
ciuracz
szuracz
dożyracz
krasacz
otrząsacz
czesacz
kołysacz
zamiatacz
latacz
łatacz
kołatacz
matacz I
matacz II
płatacz
oprzątaacz
sprzątaacz
krętaacz
wykrętaacz
brzechtacz
deptacz
dreptacz
szeptacz
partacz I

partacz II
fiutacz
czytaacz
podawacz
udawacz
spawacz
skrawacz
siewacz
zlewacz
rozlewacz
obsługiwacz
usługiwacz
podśluchiwaacz
przyklaskiwacz
utyskiwacz
wyzyskiwacz
poszukiwacz
nagabowacz
rabowacz
farbowacz
ładowacz
przewidowacz
budowacz
rachowacz
cechowacz
kowacz
znakowacz
pakowacz
miśkowacz
machlowacz
polowacz
najmowacz
wynajmowacz
formowacz
pilnowacz
smarowacz
cembrowacz
polerowacz
chorowacz
prasowacz
hartowacz
sortowacz
lutowacz
rwacz
gmatwacz
ciuwacz
opluwacz
zatrzuwacz
nabywacz

obgadywacz
 odgadywacz
 dogadywacz
 pływacz
 włamywacz
 zmywacz
 skupywacz
 podszczypywacz
 podrywacz
 pokrywacz
 porywacz
 wypatrywacz
 odczytywacz
 pokazywacz
 poszywacz
 wyszywacz
 wyzywacz
 zażywacz
 szwacz
 wiążacz
 opuczacz
 pożyczacz
 puszczać
 napuszczacz
 czyszczać
 oczyszczacz
 wyczyszczacz
 sadzacz
 oprowadzacz
 podjudzacz
 wyludzacz
 obrzydzacz
 wyszydzacz
 podlizacz
 wozacz
 powtarzacz
 pierzacz
 wyszczerzacz
 podburzacz
 pocieszacz
 uciszać
 noszacz
 proszacz
 suszacz
 miącz
 chwalicz
 dorobkiewicz
 myślewicz
 kajakowicz

strajkowicz
 majsterkowicz
 balowicz
 bazarowicz
 aferowicz
 procesowicz
 milcz
 włócz
 łaszcz
 wytrzeszcz
 wrzeszcz
 jasnovidz
 wódz
 koniowódz
 wodowóz
 grabarz I
 grabarz II
 farbarz
 garbarz
 karbarz
 družbarz
 świecarz
 jajcarz
 mielcarz
 garncarz
 młocarz
 owocarz
 wzorcarz
 kolędarz
 arendarz
 włodarz
 gospodarz I
 gospodarz II
 gospodarz III
 dudarz
 tragarz
 księgarz I
 księgarz II
 krzywoprzysięgarz
 kręgarz I
 kręgarz II
 łgarz
 drogarz
 dacharz
 blacharz
 blecharz
 płocharz
 kucharz
 strycharz

babiarz
 grabiarz
 zgrabiarz
 gołębiarz
 siejbiarz
 chwalbiarz
 szambiarz
 drobiarz
 grobiarz
 farbiarz
 hubiarz
 grubiarz
 rybiarz
 grzybiarz
 rzeźbiarz
 wróżbiarz
 kwiaciarz
 łaciarnik
 szmaciarnik
 łopaciarnik
 graciarnik
 chomąciarnik
 tandeciarnik
 bufeciarnik
 kobieciarnik
 pikieciarnik
 parkieciarnik
 bukieciarnik
 śmieciarnik I
 śmieciarnik II
 rupieciarnik
 sieciarnik
 pleciarnik
 tapeciarnik
 kabareciarnik
 gazeciarnik
 przekręciarnik
 hafciarnik
 dziegiarnik
 płachciarnik
 lichciarnik
 siciarnik
 pląciarnik
 pakciarnik
 asfalcziarnik
 kanciarnik
 cemenciarnik
 gwinciarnik
 gonciarnik

anegdociarnik
 klóciarnik
 kopciarnik
 karciarnik
 narciarnik
 parciarnik
 flirciarnik
 ciuciarnik
 dokuciarnik
 luciarnik
 dłuciarnik
 druciarnik I
 druciarnik II
 pruciarnik
 kopyciarnik
 pocziarnik I
 pocziarnik II
 radiarnik
 szlifiarnik
 harfiarnik
 torfiarnik
 taryfiarnik
 wigiliarnik
 ramiarnik
 filmiarnik
 fermiarnik
 karczmiarnik
 bałaganiarnik
 straganiarnik
 saganarnik
 gałganiarnik
 łachmaniarnik
 baraniarnik
 saniarnik
 bębniarnik I
 bębniarnik II
 bedniarnik
 zbrodniarnik
 wodniarnik
 studniarnik
 grzebienarnik
 kamieniarnik
 seplenarnik
 pielęgniarnik
 trzcinarnik
 kiniarnik
 wędliniarnik
 wiklinarnik
 cykliniarnik

kominiarz
winiarz
świniarz
okniarz
pszczelnik
trumniarz
rynniarski
zaboboniarz
samogoniarz
koniarz
baloniarz
broniarz
ochroniarz
betoniarz I
betoniarz II
olejarnik
szklarnik
marniarz
pieśniarz
piłśniarz
szatnik
lotnik
kłótnik I
kłótnik II
płótnik
buniarz
fafluniarz
chlewnik
zlewnik
listownik
faryniarski
kataryniarski
bursztyniarz
jarzyniarz
skrzyniarz
bieliźniarz
papiarz
cepiarz
lepiarz
sklepiarz
trepiarz
kpiarz
małpiarz
pompiarz
kopiarski
sierpiarski
kiełbasiarz
pasiarz
krasiarz

gęsiarz
misiarz
taksjarz
kosiarski I
kosiarski II
kosiarski III
papierosiarz
psiarz
gipsiarz
dyngusiarz
zabawiarz
stawiarz
siewiarz
cholewiarski
zlewiarski
drzewiarz
lichwiarski
oliwiarski
żniwiarz I
żniwiarz II
piwiarski
krowiarz
barwiarski
kurwiarski
kuropatwiarski
łyżwiarski
gaziarski I
gaziarski II
maziarz
kobziarski
głędziarski
kolędziarski I
kolędziarski II
gawędziarski
bajdziarski
dziamdziarski
jagodziarski
samochodziarski
szkodziarski
łodziarski
smrodziarski
wodziarski
podwodziarski
rozwodziarski
dudziarski
paskudziarski I
paskudziarski II
nudziarski
gwoździarski

koziarz
powroziarz
bajarz
jajarz
tramwajarz
siejarz
rozklejarz
olejarz
kolejarz
dojarz
rojarz
zbrojarz I
zbrojarz II
tabakarz
kajakarz
przetakarz
młockarz
ciećkarz
wędkarz I
wędkarz II
dekarz
piekarz
siekarz
lekarz
bibliotekarz
aptekarz
panikarz
pomnikarz
dziennikarz
sklepikarz
bajkarz
fajkarz
jajkarz
kafelkarz
opałkarz
piłkarz
bramkarz
lubiankarz
piosenkarz
plecionkarz
tynkarz I
tynkarz II
szynkarz
tokarz
czapkarz
klepkarz
dowcipkarz
pieczarkarz
serkarz

skórkarz
piaskarz
miśkarz
tkarz
siatkarz
szmatkarz
pamiątkarz
betkarz
sitkarz
plotkarz I
plotkarz II
szczotkarz
płytkarz
brukarz I
brukarz II
drukarz I
drukarz II
zabawkarz
dziewkarz
cholewkarz
dachówkarz
łapówkarz
taksówkarz
pacykarz
wnykarz
lastrykarz
bijatykarz
koszykarz I
koszykarz II
taczkarz
beczkarz
posadzkarz
różdżkarz
dorożkarz
bekalarz
skalarz
malarz
kanalarz
kawalarz
heblarz
meblarz
międlarz
sidlarz
handlarz
siodlarz
bydlarz
mydlarz
modelarz
chmielarz

popielarz
 zielarz
 hotelarz
 pszczelarz // pszczolarz
 kaflarz
 kartoflarz
 szuflarz
 maglarz
 ceglarz
 kręglarz
 węglarz
 figlarz I
 figlarz II
 machlarz
 szpachlarz
 pilarz
 wiklarz
 szklarz
 folarz
 golarz
 kolarz
 smolarz I
 smolarz II
 solarz
 parasolarz
 stolarz I
 stolarz II
 paplarz
 gręplarz
 maślarz
 cieślarz
 kreślarz
 wioślarz
 koślarz
 guślarz
 miotlarz
 kotlarz
 cebularz
 kobyłarz
 badylarz
 żylarz
 kramarz I
 kramarz II
 dumarz
 rymarz
 karczmarz
 bednarz
 drenarz
 listonarz

młynarz
 weterynarz
 obrzynarz
 kleparz
 dowciparz
 bimbrarz
 torarz
 kastrarz
 murarz
 krasarz
 pisarz
 ślusarz
 sekretarz
 szlachtarz
 lichtarz
 sitarz
 gontarz
 młotarz
 kieptarz
 lutarz
 drutarz
 czytacz
 pocztarz I
 pocztarz II
 siewarz
 wiążarz
 tabaczarz
 buraczarz
 przetaczarz
 gadczarz
 mleczarz I
 mleczarz II
 apteczarz
 sklepiczacz
 skrzypiczarz
 żywiczarz
 bajczarz I
 bajczarz II
 bajczarz III
 bajczarz IV
 fajczarz
 jajczarz
 belczarz
 opalczacz
 kółczarz
 postronczarz
 tańczarz
 tłoczarz
 skórczacz

szmateczarz
dokuczarz
onuczarz
owczarz
dachówczarz
koszyczarz
czyszczarz
dorożczarz
przędzacz
ostrzacz
lustrzacz
futrzacz
kożuszarz
tancerz
farbierz
niścierz
szlifierz
drogomierz
ćwierz
skwierz
handlerz
szmuglerz I
szmuglerz II
ciachlerz
machlerz
wachterz I
wachterz II
pasterz
fałszerz

pastorz
drogomistrz
zegarmistrz
pasturz
zwodzijas
męczyczas
dokuczyjasz
męczynasz
dorobisz
ściubisz
kręcisz
chwalisz
samochwalisz
golisz
wykpisz
cierpisz
pukosz
listonosz
łapigrosz
dusigrosz
liczygrosz
kletowiersz
gadeusz
folusz
przybysz
łobuz
łupież
stróż
wróż